

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA

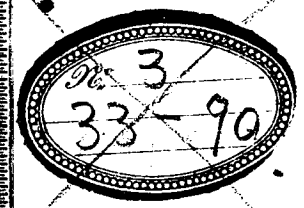
Sala: A
 Estan: 4
 Numer: 297

20. a 17
16

18a - 8 - 9

Biblioteca Universitaria

Se: A
8
 Tabla:
 Numer: 454

27400-50-32

N. 7843

FRATRIS

Belen de Exanada

PETRIDEONA

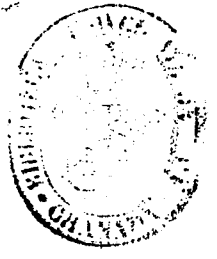
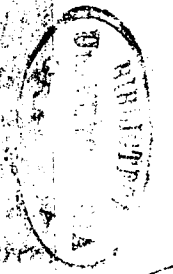
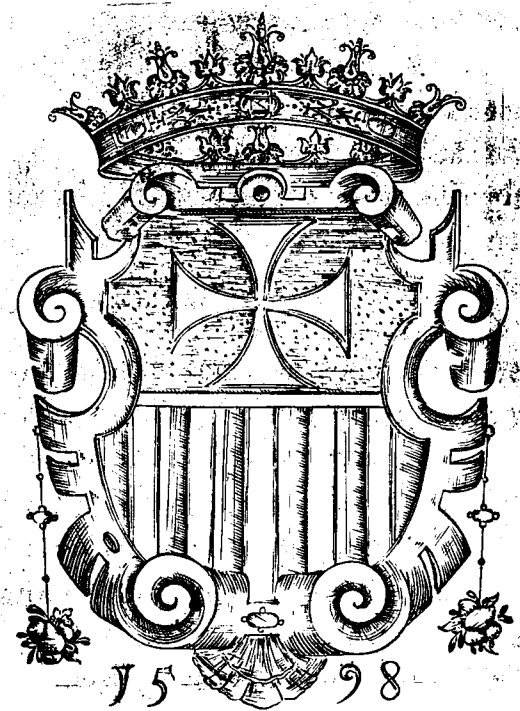
BURGENSIS, IN SACRA THEOLOGIA
Magistri, Ordinis Regalis S. Mariæ de Mercede, Redēptionis capti
uorū de Observantia, in prouincia Castellæ Prouincialis.

*SUPER OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE
Phyfico auditu commentaria vna cum Quæstionibus.*

AD GARSIAM DE LOAYSA, PHILIPPI HIS-
pauiarum Principis Magistrum, &c.

*SECUNDA EDITIO, IN QVA PENE INFINITA LOC A-
bus operis ab Auctore sunt recognita, emendata, & locupletata, in quibus, in qua-
stionū, & articulorum etiam verū præcipuarum in fine additis, & aduersis.*

Sub vigilatissimo Pædore, & Eruditissimo Latice, & M. nicho Cæcrali, F. Frate, Z. m. el.

1598

.Pa.

Cöplui. Ex officina Ioannis Gratiani. Anno. M. D. XCVIII.

G A R S I A E D E
 L O A Y S A , P H I L I P P I
 H I S P A N I A R V M P R I N C I P I S
 discipline Magistro, & ab amplissimis Philippi Regis
 cleemosynis. & c. F. Petrus de Oña Sacrae Theolo-
 gie Magister, ordinis. S. Mariae de Mercede in
 prouincia Castellae Prouincialis
 S. D. & praesens opus
 consecrat.

*Non ambitio, non laudis humana
 aucupium, nec praemy spes vlla
 impulit me, vir praestantissime,
 ad exiguas has in Philosophia
 facultate lucubrationes edendas:
 sed ne si quid boni mihi a diui-
 na prouidentia elargium est, fru-
 stra accepisse iudicaret, ne ve ta-
 quam sterile solum viderer quod-
 dam, ne tandem quae a nobis in-*

*Philosophia progressu incepta sunt, truncata manerent, quae
 quidem a veteribus tradita, indies augentur, adeo ut nihil eis
 addi posse videatur. Sed cum saepe contingat, multitudinem scri-
 ptorum, artis sinceritatem caligine potius obduci, quam illu-
 strari, quandoque etiam decurpari: saltem prauorum seminum
 ipsam obruentium extirpatione egere videtur, quo antiqua
 dogmata a grauisimis authoribus tradita, ac tot seculis com-
 probata renouiscant. Cogitant autem mihi, cui hoc opus mit-
 terem,*

serem tu mihi solus occurristi, in quo, quæ singula alicuius ani-
mum per mouere solent, ut alicui fructus suorum laborum offe-
rat, ea omnia elucescunt. Nam (ut cæteras prætermittam animi
tui singulares dotes) illud religionis studium, illa ardens chari-
tas, quæ ad exteros etiam deriuatur, illa vera Principis virtus,
quæ eos, qui ad tuum patrocinium confugiunt, fouere, amplecti,
& singularibus afficere beneficijs soles, illa incredibilis pruden-
tia, quæ maximi ponderis & momenti, tum religionum, tum e-
tiam secularium negotia conficis, multis ab hinc annis sum-
is Principibus & Regibus nota, illa denique innata pietas, quæ
parentum tuorum, & illustrissimæ Gironum familiæ (de cuius
singulari laude nulla vnquam ætas conuiescet) imaginem ad-
uiuum expressam refert, me impulerunt, ut hos (si qui sunt) la-
borum tuorum fructus tuæ magnificentiæ dicarem, non ut no-
minis tui claritati quidquam lucis allaturum crederem, sed ut
lumen, & nomen abs te accipiant: quod ex eo facile conici po-
test, quod Philippus Rex inuictissimus, iudiciorum & virtu-
tum prudentissimus ponderator & rector, vnice dilecti filij in-
dolem excolendam, & instituendam tibi crediderit, eum te in-
ter tot insignes nostræ Hispaniæ viros, quasi digito declarans.
Regnorum, Prouinciarum, urbium, bellorum, & cæterarum
rerum curam, quæ vnus Monarchæ iudicio prouidentur, alio-
rum fidei, & diligentiae demandauit. tuæ vero vnicum filium
educandum tradidit: illis quidem ut regna, & negotia, tibi ve-
ro, ut Regem componas & informes. Cuius itaque prudentiæ
vnica Regis proles a lenia commissa est, bene potuit & hæc tenet
laesura mei ingenij fouenda & protegenda tradi, eo vel ma-
xime, quod cum pauperum miseras subleuandas semper cura-
ueris, ipsorum etiã res humillimas nullibi erubescere, omnes au-

sumant. Accipe ergo alma tuæ Complutensis Academiæ, quæ
Patronum vnicum vocitat, & appellat, Philosophiæ monumen-
ta, nocturna & diurna (ut alter dixit) manibus elaborata, quæ
primò ipsa gratissimo animo suscepit, ut & flumina, vnde exie-
re, reuertantur, & ad suum patriæ Patrem confugiant. Precor
Deum, ut quo nos augere possis beneficijs & honoribus, re ipsa
eos tu ampliores, quos iam diu meritis & laboribus assiduis
es assecutus (ut Hispania tota expectat &
expetit) consequaris. Martii, Idi-
bus Februarij, Anni
currentis.

1598.

F. Petrus de Oña, Prouincialis, S. Theologiae publicus professor, lectori beneuolo. S. D.

Va ceperam animi benevolentia, gratitudineque (prudens lector) publicae utilitati quaestiones super vniuersam Aristotelis logicam consecrare, ipsa consummare decreui, ut & quae super octo libros de Physico auditu selegeram, in eiusdem gratiam Typis mandarem, quae diebus elapsis, pene infinitis mendis excusa, ea nunc tibi reuisa, multisque in locis aucta & correctata offero, ea praecipue spe erectus, quod quae hilari vultu etiam inculta suscepisti, nunc emendata maiori animo excipies. In illis tamen scribendis & corrigendis (quia logicalia abstrusa nimis, difficiliaque, pro Tyro nunc apta, multorum ocalis videbantur) verborum laxam habenas, fusso remque me ipsum praebui in recitandis, refellendisue, aliorum placitis, quam forte par erat: eundem tamen ordinem continuo obseruaui, ut quaestionem alienam a proprio instituto, non solum non vocauerim veram etiam in propriam sedem relegare fecerim. Disputationem vero vnius cuiusque libri (Aristotelis intento, quasi in summa apposito) per quaestiones, ipsa sive in articulos partitas, nulla difficultate omisa diuisi, in singularum tamen principio ordinis rationem, intantum, libri summam apposui, & praefixi: & ne fastidiosa longae Philosophi litera videretur, in summam seorsum redegi, quibusdam dubitationibus literalibus ipsam magis ac magis explicando, & exponendo: quam methodum, ordinemque faciliorem putavi, nuncque iterum per me ipsum, propriisque expensis, a mendis emaculatum maioribus, clarioribusque characteribus illustratum non paucio labore, tibi propono. Interim vero, quo animo & benignitate priora es prosecutus, haec etiam ab Orco in lucem reuocata, eodem prosequere, ut me in tui obsequium magis ac magis semper deuinctum habeas, ad maioraque calcas adhibeas. Vale.

S V M M A P R I V I L E G I I .

Philippi secundi Hispaniarum Regis catholici priuilegio specialiter tunc est, ne quis commentaria vna cum quaestionibus super octo libros de Physica auscultatione Magistri Fratris Petri de Oña ordinis S. Mariae de mercede Redemptionis captiuorum regularis obseruantiae, absque eius permisso excudat, aut excudi procuret, vel intendat, alibiue excusa, proximo decennio vendat, aut distrahat, sub poena confiscationis librorum, ac plurima pecuniarum multa, prout fusius habetur, in diplomate Regio, Datt. in monasterio, S. Laurentij, tertio Nonas Iunij. Anno. 1589. corrente.

T A S S A .

YO Miguel de Ondaça Zauala Secretario de camara de su Magestad, de los que residen en su consejo doy fee, que por los señores del se tasso vn libro intitulado. Super octo libros Aristotelis de Physica auscultatione comentaria, vna cum quaestionibus, compuesto por fray Pedro de Oña Presentado en sancta Theologia, y lector della, de la orden de nuestra Señora de la merced, a tres marauedis y medio cada pliego, y a este precio mandaron se vendiese y no a mas, y mandaron que esta tasa se ponga a fin de cada volumen, de los que afsi fueren impresos, y para que dello conste de pedimiento del dicho fray Pedro de Oña, y mandado de los dichos señores, di la presente, que es fecha en Madrid, a 19 dias del mes de Enero de 1593. años.

Miguel de Ondaça Zauala.

f. 9. pag. 1. col. 2. lin. 6. peccati. l. peccate f. 31. p. 1. col. 2. lin. 30. recenseatur lege recenseantur: fol. 76. pag. 1. col. 2. lin. 5. principes. lege principales. fol. 1. p. 1. col. 2. lin. 1. explosus est. lege explodit. fol. 1. p. 2. col. 1. lin. 19. compositio lege composito. fol. 2. p. 2. col. 1. lin. 19. naturalia. lege naturalia. fo. 4. p. 1. col. 1. lin. 8. homo lege hominem. fo. 5. p. 1. col. 1. lin. 26. este lege iste fol. 10. p. 2. col. 1. lin. 9. principi lege. principij fo. 11. p. 1. col. 1. lin. 40. este leg. est. fol. 21. p. 2. col. 1. lin. 36. soncio lege Soucinas. fol. 26. p. 2. col. 2. lin. 37. descriuerunt leg. deseruerunt. fol. 28. p. 1. col. 1. li. 13. materiam leg. materiam fol. 29. p. 2. col. 1. lin. 35. signata leg. signata. f. 29. p. 2. col. 2. lin. 9. eadem lege eadem. fo. 31. p. 1. col. 1. lin. 35. partium leg. partium fol. 31. p. 1. col. 2. lin. 19. productibile leg. producibile fol. 34. p. 1. col. 1. lin. 33. resolutione leg. resurrectione fol. 34. pag. 1. col. 1. lin. 37. eadem leg. eadem fol. 34. pag. 2. col. 2. lin. 26. non leg. non fol. 39. p. 2. col. 1. lin. 17. solum leg. solum fol. 40. p. 2. col. 1. lin. 10. maneat leg. maneat fol. 43. p. 2. col. 2. lin. 12. ordinatur. leg. ordinatur. fol. 44. p. 1. col. 2. lin. 11. ad leg. ab fol. 44. p. 1. col. 2. lin. 14. ad leg. ab fol. 46. p. 2. col. 2. lin. 29. illorum lege illorum fo. 47. p. 1. col. 2. li. 3. completo lege. completo. fol. 48. p. 1. col. 1. lin. 20. gradus leg. gradus fol. 49. p. 1. col. 2. lin. 11. dicatur leg. dicatur fol. 50. p. 1. col. 1. lin. 6. sic ligasse & distinguisse leg. sigillasse, & distinxisse fol. 51. p. 1. col. 2. lin. 3. omnes leg. omnis fol. 55. p. 2. col. 2. lin. 11. intentus leg. intentus fol. 57. p. 2. col. 2. lin. 4. incompleta leg. incompleta.

Licenciatus Christophorus Orduña.

SUPER PRIMVM

LIBRVM PHYSICAE AVS-
cultationis Aristotelis.

DE PRINCIPIIS PRIMIS NATVRALIS
entis, Commentaria per Quaestiones.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE OÑA BVRGEN
si in Sacra Theologia Magistro, ordinisq; Beatæ Mariæ de
Mercede in Prouincia Castellæ Prouinciali.

PREFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS ET
diuisione totius primi libri per Quaestiones.

MULTA sunt quæ Aristot. in his capitibus huius libri docuit, quæ peculiariter sunt examinanda: in primo enim dixit, tentandum esse determinare de ente naturali à principijs causis, & elementis: & inter hæc ab vniuersalioribus. In secundo, disputauit contra Parmenidem & Melissum ponentes vnum principium entis naturalis, & illud infinitum immobile, &c. In tertio, soluit illorum rationes notate quæ docuit quod si definitum est substantia, partes definitionis etiam de-

bent esse substantia: In quarto, explosus est sententiam Anaxagoræ ponentis infinita principia, & infinitos atomos, vbi etiam notate dixit, quod ex nihilo nihil fit, lumine solum natura notum: In quinto, determinauit de principijs quod sunt contraria. In sexto, quod sunt plura quam vnum, non tamen infinita: In septimo, quod tantum sunt tria, materia scilicet priuatio, & forma, quæ secundum rem duo sunt, materia & forma, ratione vero tria, quia priuatio solo intellectu à materia lecernitur. In octauo, condemnavit antiquos turpiter de materia

ARTICVLVS I.

Utrum & quomodo, res ex cognitione causarū, & principiorum cognoscatur.

prima sentientes. In vltimo vero dicta tria principia inter se comparat dicens: quod forma est, quoddā bonum & diuinum, materia autem sicut mater passiuē se habet illam recipiendo, priuatio tandē sicut adultera quā machinatur malū in virū.

Placet autem per sex quæstiones ad quæ ut ad præcipua capita particulares difficultates reduco, sicque illas in articulos, diuidō ut soleo, omnia & singula dicta Arist. examinare: prima erit de modo procedendi, & cognoscendi scientificè. Secunda, de principijs entis naturalis in communi, Tertia, particulariter de eisdem, & primo de materia. Quarta, de forma. Quinta, de priuatione. Vltima, de compositione substantiali.

Q V AEST. I.

De modo procedendi, & cognoscendi, scientificè in Physica.

Quæstio ista versatur circa caput primum, quod est velut prohemium totius Philosophiæ, de qua quinque sunt videnda. Primo, de cognitione rerum per suas causas. Secundo, de cognitione scientifica per omnia genera causarum, tertio, de prima cognitione, & primo cognito respectu nostri. Quarto, de eodem secundum se & suam naturā. Vltimo, de modo procedendi peculiariter in ista scientia.

Hoc est, an ad habendam perfectam rei cognitionem, requiratur cognitio omnium causarum, & principiorum eius (ut ait Arist.) videtur, quod non primo, quia definitio tradit rei perfectam cognitionem: non tamen omnes causas illius. Secundo, demonstratio etiam (ut dictum est primo posterior. euidenter causat rei cognitionem, quæ quidē non semper procedit per omnes causas. Tertio, quia aliter de quantitate non esset perfecta scientia, nam mathematicus eam considerans, non cognoscit omnes eius causas, cum Physicus etiam alias consideret.

Primo aduerte, quod cognitio perfecta, alia est simplex, illa scilicet quæ habetur de re non componendo nec diuidendo, sed simplici quasi intuitu, & apprehensione: alia verò est composita, quæ e contra propositiones conficiendo, & ratiocinando colligitur de re, quæ alio nomine complexa vocatur: conueniunt autem istæ duæ cognitiones in hoc, quod vtraque habetur per principia, & causas rei: differunt tamen, nam si cognitio est complexa, ex causis, & principijs complexis pendet: simplex verò ex simplicibus: istæ autem simplices causæ, alia sunt, intrinsicæ, quæ intrans rei compositionem essentialē, tales sūt materia, & forma (de quibus

Explicatus titulus quest. i. Argum. Secundum Tertium

bus infra in hoc, & sequenti libro) alia vero sunt extrinsecæ verbi causa, Deus, corpora cœlestia: & ista, alia sunt per se, ut cōmemorata, & efficiens, & finalis. Aliæ verò per accidens ut musicus vel poeta respectu imaginis. Secundo considera, quod cognitio perfecta duplex est, alia totalis quæ habetur de re, secundū omnia illa, quæ possunt de tali re cognosci, tunc enim de homine totalem habemus cognitionem, quando cognoscimus eū secundum ea quæ in illo cognosci possunt, id est, cū cognoscimus illum secundū quod cognoscibilis est: & istam cognitionem appello cōprehensiuam: alia vero est, cognitio perfecta in tali genere, quando scilicet, rem aliquam cognoscimus, secundū quod est sub aliquo peculiari genere scibilis, quæ ratione mathematici habent cognitionē de quantitate perfectā, non quidem absolute, sed in tali genere, quatenus scilicet abstrahit à materia intelligibili, & Philosophus naturalis de homine quatenus abstrahit à materia singulari. Tertio notandū, quod elementū, causa, & principium (ut omnes cōmuniter dicunt) differunt inter se, ita, quod se habent sicut superius & inferius, principium enim est vnde aliquid incipit sicque punctum principiat lineam, instans tempus, & terminus à quo motum, causa verò præter hoc addit, quod dicit influxum in effectum: elementum, tandem super hæc omnia addit: quod sit causa materialis rei compositionē intrans & inquam res vltimo resoluitur, vnde aer, aqua, &c. elementa dicuntur,

Nota

Nota

& literæ dictionis: optimè autem Arist. locutus est disiunctiuè de his: non enim omnis scientia habet hæc tria, sed vnus sunt elementa, alterius causa, &c.

Iam dico primo, ad habendam de aliqua re simplicem cognitionē totalem, necessum est, omnia illius principia, causas, & elementa cognoscere, siue intrinsicæ sint siue extrinsecæ. Patet, quia habere totalem cognitionem ex secundo notabili, nihil aliud est, quam cognoscere omnia, quæ de illa re sunt cognoscibilia, hoc est, omnia quæ per se habent connexionem cum tali re, constat autem, quod tam causæ intrinsicæ, quam extrinsecæ per se principiant, similiter & elementa dicunt connexionem cum tali effectu, & re causa: si ergo totaliter talis res cognoscatur, omnia illa debent cognosci. Notanter dixi causæ intrinsicæ, siue extrinsecæ per se, nam causæ per accidens, & quæ accidentaliter conueniunt cum effectu, non est necesse, quod cognoscantur, cum impertinenter se habeant respectu effectus V. C. ad hoc, quod imago totaliter cognoscatur, non est opus cognoscere Pictorem, qui est causa efficiens imaginis, esse musicū, vel poetam: quia ista per accidens se habent respectu imaginis, & respectu pictoris in quantum pictor est, & eadem dicendum de cognitionibus complexis ad hoc, ut totaliter cognoscantur quod dixi de simplicibus.

Dico secundū. Ad habendam cognitionem de aliqua re perfectam, non oportet omnes eius causas, etiam

1. Cōclus.

2. Cōclus.

intrinseca cognoscere: Pater, nā mathematica, perfectissima, scientia sunt in quibus nō est necesse omnes quantitatis eas tradere: sed solum quæ ad talem scientiam conducunt & quæ quantitati conueniunt prout est in tali genere scibilis. Idem dicendum de complexis si solum habeamus de illis cognitionem in tali genere. Considera tamen principia complexa, alia esse omnibus scientiis cōmunia (vt dixi in posterioribus, tale est illud, quodlibet est, vel non est: vtrū autem sit primum omnium, & vniuersalissimum, dicam in metaphysica primo libro) Alia vero sunt peculiaris scientiæ. V. C. in scientia de homine, omnis homo est animal rationale & in scientia de ente naturalia omne cōstans ex contrariis est corruptibile. Vnde, infero verum sententiam Arist. hic dum docet, quod omnis scientia & cognitio procedit ex causis, &c. quod loquitur de cognitione in tali genere, & non totali: & eius ratio sic habet: omnis cognitio quæ habetur de aliquo obiecto, quod secundum quod est in tali genere scibilis habet principia causas, & elementa, ab his debet procedere, philosophia autem naturalis procedit ex obiecto, quod prout est scibile in tali scientia habet principia, causas, & elementa: a principiis ergo huius generis debet procedere. Ad argumenta. Ad primum dicendum, quod cognitio quæ habetur de definitione, tantum est, in suo genere non tamen totalis, nec omni ex parte (vt alij dicunt) per quod etiam patet ad secundum. Tertium vero pertinet articulum sequentem.

Illustratio dicitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis cognitio scientifica, habeatur per omnia genera causarum.

Hoc est, an omnis scientia demonstrat passionis de suo obiecto per quatuor genera causarum, nā si sic, profecto cognitio simpliciter & perfecta erit semper cognitio omni ex parte & totalis.

Videtur quod non. Primum, nam Metaph. abstrahit à motu, ergo ab efficienti, patet consequentia, quia (vt dicitur secundo lib. huius) efficiens est, vnde incipit motus. Confirm. quia etiam Metaph. abstrahit à materia, ergo solum demonstrat per causam formalem, & finalem. Secundo, quia Phisicus non omnes conclusiones de monstrat per omnia genera causarum, neque etiā ad elementis causas, & principijs sed ab altero solum ergo. Antecedens intuenti patet, præcipue cum agit de natura, & materia, & forma. Confirm. mathematica non procedunt à causa efficienti, quia abstrahunt à materia: nā omnis efficiens est circa materiam, præter efficientem increatum qui ex nihilo aliquid producit, ergo non procedit etiam per causam finalem, quia finalis est cuius gratia efficiens operatur, neque etiam à causa formali, quia vbi non est materia non est etiam forma.

Primo aduertendum, quod (vt in posterioribus dicebam) medium in demonstratione est causa passionis, &

Arg.

I.

2. Nota.

idē ergo est inquirete an omnis scientia demonstret per quatuor genera causarum, & an in eodem demonstratōnis in qualibet scientia causet omnibus modis, non quidem simul sed diuisim, iam in vno genere, iam in alio: quando autem medium est definitio, causa est efficiens materialis, & formalis passionis, imō & finalis, & efficit passionem, & subiectat illā, & dat illi esse, & passio ipsa producta, est propter illud, quamuis (vt ibidem latius aduertebam) subiectum causalitatis; illius respectu passionis, solum est via originis, & emanationis cuiusdam, quod in rigore potius est principium quam causa. Secundo notandum, quod scientiæ procedunt in duplici materia, scilicet in sensibili in qua, quæ nihil aliud est, quam subiectum passionis qualitatibus sensibilibus affectum, putā calidum, & frigidū, &c. Et in materia intelligibili, quā quidam dicunt esse quantitatē abstractam secundum rationem, sed in veritate saluntur, quia si sic, quantitas non esset obiectum mathematicæ, sed potius figura, vel aliud accidens; patet, quia obiectum mathematicæ, debet respicere materiam intelligibilem: si ergo ipsa est materia intelligibilis, ipsa non erit obiectum, sed figura vel aliud accidens ipsam quantitatem respiciens, est ergo materia intelligibilis ipsa substantia præcissa secundum rationem à qualitatibus sensibilibus, & istam respicit ipsa quantitas, vt subiectum.

1. Conclusio.

Iam dico primum, mathematica non procedunt per materiam sensibilem (cum abstrahant ab illa) bene tamen

per materiam intelligibilem, vnde, nec procedunt per efficientem, (nolo dicere, quod quantitas à mathematico considerata careat efficiēti, sed quod efficiens illius non cadit sub consideratione mathematica) & consequenter nec procedunt per causam finalem, vbi enim non est efficiens, nec finis potest esse, quia agens: propter finem est, ut bene probat secunda ratio supra facta, & Sonzin. 7. Metaphys. quæst. 15. & 16. labelique stio. 1. arti. 3. in tertio lib.

Dico secundo, & est certissimum, Phisicum procedere per omnia genera causarum, vt prout per materialem, formalem, finalem, & efficientem, quod demonstratur ab Arist. 2. & 4. lib. huius. De Metaphysica vero Auerro. & Albert. dicunt procedere per efficientem formalem, & finalem Alex. vero solum per finalem, aliter alij quorum rationes quia faciles omitto.

Tertio tandem dico, Metaphysicum procedere per efficientem, quia ad illam spectat primam causam considerare, quatenus res omnes conseruat, & producit, nō quidem per motum (sic enim Phisicum est, vt libro octauo, huius patebit) sed per quandam simplicem emanationem in ipsas tantum influendo, vnde etiam procedit per finalem, quia (ex dictis) vbi datur agens, datur finis, per formalem vero omnes ferē fatentur, & similiter per materialem sine dubio tenendum est quod procedat, nō quidem per illam quæ est subiectum transmutationis in fieri, sed per illam quæ est subiectum formæ in facto esse, & pars

2. Conclusio.

3. Conclusio.

quidditatis & essentia rei. per quod patet ad obiecta, res enim est clara, & facilis, & in Methaphysica ex professo tractatur libro primo.

ARTICVLVS III.

Quod sit primo cognitum ab intellectu respectu nostri.

Not. 1.

Inuoluata satis questio ista varietate sententiarum, & opinionum reddita est, præterquam quod ipsa in se est explicatu difficilis. Antea tamen quam diuersorum placita referam primo recollendum est, quod proloquo ad Logicam dicebam, intellectum nostrum esse in principio tanquam tabula quadam rasa in qua nihil est depictum, est enim sine speciebus intelligibilibus, que sunt cognitionis principia: unde querere quod sit primo cognitum ab intellectu, id est, quod inquirere, quid primo depingatur in hoc intellectu quando est in principio seu via originis respectu intellectus.

Not. 2.

Secundo notandum, quod cognitio intellectiua, alia est confusa, quando scilicet totum cognoscimus non cognoscendo suas partes, ut cum Verbi gratia, turrim cognosco ignorando tamen an ex lateribus, vel lapidibus, sit constructa (sic explicat Philolophus 1. 2. huius) alia vero est distincta, cum scilicet totum cognosco, suas partes cognoscendo; exemplum patet, in supra posito. Vtrique autem duplex est via actualis, que circa totum actuale versatur, id est circa totum, quod actu habet

suas partes, quale est animal respectu viuentis & sensibilis; potentialis altera, que est circa totum potentiale, illud scilicet, quod habet suas partes, in potentia, quale est animal respectu suarum specierum, scilicet hominis & bruti (de quibus in Logica, quaestionibus vniuersalibus.) Inter has autem cognitiones ordo est, quod confusa præcedit distinctam, & actualis potentialem secundum quod substantia accidens ipsum præcedit, quia ratio potentialitatis, & totius potestatiui, sit solo beneficio intellectus, & ita necessario est accidens; actualis vero prouenit ab ipsa natura & essentia rei. Cui vero omnia, que sunt in rerum natura sunt entia, omnia cadunt sub intellectu obiecto, quod est ens in tota sua latitudine, (ut dicitur Tertio de anima,) sed cui qualibet res. V. C. Petrus possit considerari in quantum ens, vel in quantum substantia, corpus, animal, Petrus, dubium est, quod istorum cognoscatur simplici prima, sed confusa cognitione.

His positis, moderni quidam sentiunt intellectum modo vniuersale modo particulare primo cognoscere, & secundo hos cessat controuersia. Probant, quia respectu sensus non datur primum sensatum, ergo nec respectu intellectus primum cognitum. Confirmatur experientia, qua quis in se experitur pro suo libito primo singularia deinde vniuersalia, vel contra & inter hæc vniuersalia, vel minus vniuersale cognoscere.

Secunda opinio est Scoti in primo, & tertio, & suorum discipulorum varijs

1. Sentent.

Arg. proposita sentent.

2. Sentent.

Probat 1.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

varijs in locis, ponētis vniuersale primum cognitum, sed inter vniuersalia speciem atomam, quæ inquit ille formaliter, primo terminat actum intellectus. Probat primo, quia quod facilius abstrahitur, primo cognoscitur, manifestum est autem speciem infimam V. C. homo, facilius abstrahi, quia minus distat à singularibus à quibus fit abstractio, ergo. Secundo, quia phantasma ut agens naturale producit optimum effectum quem potest, optimus autem effectus est species, & imago speciei infimæ, quia illa saltem in representando perfectissima est (cum plures gradus qui dicitatis representet) ergo illa primo cognoscitur. Tertio, illud primo cognoscitur, quod fortius mouet sensum, singulare autem speciei specialissima, cum sit magis singulare fortius mouet sensum, quia sensus singulare est, ergo eius vniuersale primo ab intellectu cognoscitur & consequenter species specialissima. Quarto & ultimo, nam inter vniuersalia ens vniuersalissimum est, illud autem non potest confusse actualiter cognosci, quia talis cognitio est totius non cognitio partibus, ens autem non habet partes actuales cum sit conceptus simpliciter simplex & irresolubilis, ut patet ex capite de differentia, necessum est ergo, ut species specialissima, quæ est minus vniuersale, primo cognoscatur. Cõfir. quia, alias multum tempus distaret, post cognitionem entis vsque quo species atomam cognosceretur, quod est contra experientiam, sequella patet, quia prius deberemus cognoscere omnia

prædicata, quæ sunt inter ens & speciem ultimam.

Vnde aduertendum ut colligitur ex ista ratione, quod Scotus non negat omnino ens esse primum cognitum, sed dicebat, quod potest considerari dupliciter, primo, secundum totam suam latitudinem; & ut sic negat de illo, secundo prout est modificatum in specie ultima, & prout sic bene concedit quod primo cognoscatur.

Tertia vero sententia quæ est S. Th. etiam de ente concedit in tota sua latitudine, & non solum modificatum, quod sit primum cognitum; ita hic & de ente & essentia, ibidem Caiet. & 1. p. q. 87. art. 3. Valle. & Ferrar. q. 3. Villalpand. q. 1. hic Sonci. 7. Metaphys. q. 10. & 11. & omnes Thomistæ. Probat absolute primo, quia quotiescunq; aliqua potentia procedit ad actum, primo prorupit in actum imperfectum, quemadmodum natura humana prius natura animalis, &c. intellectus autem potentia est in sua cognitione procedens ad actum, cognitio autem entis imperfectissima est, nam talis cognitio confusa dicit potentiam ad cognitionem confusam speciei infimæ, nam qui cognoscit confusse ens non cognoscit confusse istam speciem, ergo cognitio confusa entis prima est. Secundo, sicut se habent complexa ad complexa, ita simplicia, ad simplicia constat autem inter complexa, primum cognitum esse omnium vniuersalissimum, scilicet quodlibet est, vel non est, ergo inter simplicia erit ens primo cognitum.

Nota

3. Sent.

1. Argum.

2. Argum.

3. Ar.

nitum cum sit vniuersalissimū. Tertio, illud vniuersale primo cognoscitur, cuius singulare facilius mouet sonum, singulare autem entis tale est, vt experientia patet cum quis à lōge aliquid videt, prius cognoscit quod sit ens deinde, quod corpus, tandem quod animal, &c. ergo. Quarto, primum cognitum est illud cuius similitudo primo producit in intellectu, talis autem est similitudo entis, ex hoc enim prouenit quod pueri non intelligant, nam licet sensus cognoscant sua obiecta, tamen phantasmata non sunt disposita administrandas species intelligibiles intellectui, per applicationem autem imperfectam producit similitudo entis ergo. Tandem confirmatur pluribus locis Aristotelis, nā hic primo capite docet, quod ab vniuersalioribus est incipiendum, quia notiora sunt. Et si obijcias Aristotelem primo post, capite. 2. dicentem, quod singularia sunt notiora. Respondet, quod loquitur de cognitione, tam sensitua, quam intellectiua, sub priori autē cadit singulare, hic autē solum comparat vniuersalia inter se. Et si rursus obijcias Aristotelem. 2. post. capite. 17. vbi dicit, quod singulare facilius definitur, quam vniuersale, vbi per singulare non potest intelligi id quod habet principium indiuiduationis, cum tale non definiatur, intelligit ergo per defini cognosci. Respondet, quod solum intelligit cognosci, distincte potentialiter, & ita sensus est, id quod est minus vniuersale facilius cognoscitur potentialiter cognitione, quam magis vniuersale, & ratio est, quia mi-

4. Ar gum.

nus vniuersale, pauitiora inferiora cōtinet, & ita facilius cognoscitur. Si tamen de 3. obijcias Aristotelem. 2. Metaph. capitulo. 2. dicentem, vniuersalia esse cognitu difficillima, quia sunt à sensu remotissima. Respondet, quod loquitur de substantijs immaterialibus non de sensibilibus vt hic agitur.

Vltimū.

Deinde probant isti auctores simul, & secunda sententia quod singulare non possit primo cognosci, quia tale cognoscitur reflexe, ex Aristotelem. 3. de anima capitulo. 4. dicente, quod quemadmodum aliquando linea reflexa est, ita intellectus reflectitur supra se in cognitione singularium, cognitio autem reflexa directam supponit, impossibile est ergo quod singulare primo cognoscatur. Secundo, nam singulare cognoscitur denudatum a materialitate beneficio intellectus agentis, cum enim intellectus possibilis potentia sit immaterialis, nequit primo, & directē materialia percipere, eo autē ipso quod denudatur, à materialitate denudatur & à singularitate manetque communis, ergo impossibile est quod singulare primo cognoscatur.

Hac opinio Sancti Thomae sic probata varie intelligitur à Thomistis, quidam enim vt Caietanus per ens primo cognitum intelligunt ens cōcretum quidditati sensibili, id est, quod est cōmune essentij materialibus, nam immaterialia secundum se non cognoscuntur à nobis, sed per analogiam ad materialia. Adij, vero ex huiusmodi, vt habent quidam eodice, exceptorij. Complutensium explicat, sic quod ens cōcretum quiddi-

tati sensibili est primo cognitum motione tantum, quia tale ens solum habet pro hoc statu intellectum mouere ad cognitionem, cum solum ipsum à sensibus percipiatur, terminatiue vero (inquunt isti) ens in tota sua latitudine primo cognoscitur, id est prima cognitio terminatur ad ipsum ens, vt sic, quia tale est obiectum intellectus. Tandem alij inter quos est Toletus conuincunt has duas sententias Sancti Thomae, & Scoti in cōcordiam reducere hac distinctio, nam phantasmata dupliciter possunt intellectui applicari ad productionem specierum intelligibilium, vno modo imperfecte, & sic primo producit species intelligibilis entis, alio modo perfecte, & prout sic, primo producit species intelligibilis speciei aetherae, quod euidenter patet in eo qui à longe aliquem videt, primo enim cognoscit, quod sit ens, deinde, quando tale ens aproximatur, statim cognoscit quod sit talis, vnde inquit iste auctor, quod quia vt in plurimum phantasmata imperfecte applicantur intellectui, ideo fere semper primum producit species entis, ipsumque est primo cognitum, & hoc tantum intendit Sanctus Thomas. Sed bona venia quauis ista forte sint vera, non satisfaciunt questioni, quia absolute non explicant quod sit primo cognitum, & ex natura sua tum etiam, quia ex hoc sequeretur, quod cognitio confusa non esset simpliciter prior distincta, quia facta perfecta applicatione rei ad intellectum, tunc prior est cogni-

Vari- a in- tel- lectio huius opinio- nis.

tio distincta, facta vero imperfecta applicatione, prior erit cōfusa, o innes concedunt, aliter ergo philosophandum est.

Vltima sententia in hac re ponit singulare primo cognitum, quae anti qua satis est sed modus explicandi forte erit nouus, qui enim istā defendunt communiter, consequenter negant intellectum agentem quē nos libenter concedimus. Pro cuius explanatione notandum est & sit fundamentum firmum, quod ea quae non sunt sensibilia perfecte, non cognoscuntur per propriam speciem, atque adeo, nec proprio & distincto conceptu, & quidem quod attinet ad res spirituales, & ad entia rationis, ab omnibus fere cōceditur, etiam a contraria sententia, quia intellectus pedit in propositione obiecti à sensu, qui non percipit spiritualia, sed quod neque entium rationis datur species, satis probatum est in Logica, q. 1. vniuersaliū paterq; , num quod ex se non habet vnde moueat, non potest efficere imaginem propriam, sed quod idem sit de substantijs materialibus, tenet ipse Scotus in 1. 2. q. 1. & 3. & d. 8. q. 3. Herbeus, quod libeto. 3. q. 12. Antonius Andreas. 7. Metaph. q. 4. Iandum q. 2. Tolet. 3. de Ani. q. 3. Et ratione probatur, in nullo sensu datur species harum rerum, quia non sunt sensibilia per se, neque vllus sensus potest substantiam cognoscere, vt probat D. Thom. 3. p. q. 75. ar. 7. ad secundum alias per sensum distingueremus, an in hostia esset substantia panis nec ne, ergo neque in intellectu datur species earundem rerū, quia pro hoc sta-

Vlti- cent.

tū intellectus à sensibus pendet, nec ab intellectu agente aliqua species fit, nisi sit similis in representatione ei quæ est in phantasia. Dices, in phantasmate etiam representari subiectū accidentium cum non representetur in abstracto sed in concreto. Sed contra, quia phantasia non cognoscit subiectum nudum, sed hoc album, &c. ergo hoc idem representatur per intellectum, nec possumus formare conceptum quod sit substantia nuda representata, per speciem solius substantiæ, alias materiæ, & formæ daretur propria species. Adde, quod angelorum, & Dei non potest dari in intellectu nostro propria species, ut omnes concedunt, quia non cadunt sub cognitione alicuius sensus: ergo similiter erit de substantiis materialibus, cum etiā nō cadāt per se sub aliquo sensu, alias si intellectus haberet propriam speciem substantiæ materialis, posset illam proprio conceptu concipere cum species sit ratio concipiendi rem, sed consequens est falsum, substantia enim materialis, est quædam cōstans materia, & forma, sed neque materiæ neque formæ habemus proprium conceptum, nam materiam cognoscimus per analogiam, ad materiam artificialem, formam vero ex effectibus, per multos discursus colligimus, & tandem illam explicamus per similitudinem ad formas accidentales. Confirm. ex vi conceptus quem de substantia habemus, nō possumus discernere, an sit simplex vel composita: sed id explicandum est, per effectus, & proportionem ad composita accidentalia, & in homine patet cuius

non formamus minus proprium conceptum, quam aliarum substantiarum, sed illius non formamus proprium conceptum cum eius anima sit spiritalis, quam solū in ordine, ad operationem concipimus, & rationem substantiæ non nisi per ordinem, ad accidentia explicamus, scilicet, id quod accidentibus primo substat est substantia. Item accidentia panis in Eucharistia eodē modo sentiuntur quod aliarum res sensibiles, & in alijs rebus non magis sentitur subiectum accidentium, quam ibidem, sed ibidem ex phantasmate panis consecrati nō producitur in intellectu species propria substantiæ panis, nec proprius illius conceptus, quia ibidem verē nō est talis substantia, ergo neque in alijs. Tandem accidentia materialia quæ non sunt sensibilia per se, non cognoscuntur, per propriam speciem nec distincto conceptu: ergo, &c. Nā virtutem Magnetis, & similitum rerum solum ex effectu cognoscimus & appetitum sensitium, & habitus in eo existentes. Vnde, infero, quod ea quæ nō sunt sensibilia per se, per discursus cognoscuntur, & per connotationem ad alia. V. C. substantiam materialem extranmutatione accidentium, sicut materiam ex trāsmutatione formarum, & inde colligitur, aliquid substantiæ in illis, res autem spirituales per ordinem ad sensibilia. Vnde, D. Dionysio 7. de Diuinis Nominibus, & de celesti Hierarchia capite primo ait, Deum non per se à nobis cognosci, nisi ex sensibilibus D. August. 15. de Trinitate, capit. 8. & Sancti communiter

Infer tur. 1.

circ

Infer tur. 2.

1. Cō cluf.

2. Cō cluf.

1. Pro barur

circa illud Paul. videmus, nunc per speculum, &c. Infero secundo, quod ex discursu quo res nō sensibiles cognoscimus, manet aliqua species in intellectu qua illas postea facilius percipimus, & statim magis patebit.

Dico primo, in intellectu via originis necessario datur primū cognitū determinatē. Patet, sicut se habet intellectus circa cōplexa, ita circa simplicia, constat autem quod in complexis datur primū cognitum, scilicet quodlibet est, vel nō est, &c. Ergo etiam in simplicibus, quia ista ordinantur ad illa natura sua. Confirm. in intellectu angeli determinate primo cognoscitur eius essentia & natura, & in eius voluntate primum volitū est seipsum diligere, & similiter in voluntate nostra est bonum quodcunq; ergo, & similiter in intellectu erit aliquod determinate primū cognitum.

Dico secundo, sub obiecto proprio & proportionato intellectus etiam pro hoc statu, includitur singulare, quod cognoscitur per propriam speciem sui atque adeo directe, & proprie, ita Duran. Scotus. Greg. Arim. Ricard. in 2. dict. 24. q. 3. & ex Iunioribus Tolet. 3. de anim. q. 12. Pere. 3. Phil. c. 16. probatur. 1. ex eo, quod intellectus propositiones de subiecto singulari conficit, & inter singulare & vniuersale discernit, ergo proprie cognoscitur ab intellectu, quod autem detur species propria singularis ex priori colligitur, quia si illa non daretur, nec daretur conceptus proprius illius. Item si datur species expressa singularis, cur non impressa,

quæ nec repugnat ex eo, quod representet singularitatem, neque ex eo, quod materia, neq; ex eo, quod vtrūque simul, cum in angelis datur species spirituales singularium materia lium, ex parte ergo speciei nō repugnat, neque ex parte intellectus possibilis, cū enim possit formare conceptum singularis, cur non poterit habere speciem illius cum magis accedat ad materialitatem quā intellectus angeli: neque ex parte intellectus agentis, cuius virtus actiua, est adæquata capacitati possibilis, Adde, in anima separata manet cognitio singulariū & actionum quas in vita fecit, ut patet ex colloquio Diuitis cum Abraham, superfluum autem esset de nouo à Deo infundi, ergo ex his euidenter colligitur tertia pars conclusionis, quod directe cognoscatur: nam omne, quod cognoscitur per propriam speciem, potest per illam directe cognosci. Secundo, quia singulare omne, sensibile est perse, ergo directe & non reflexe cognoscitur: consequentia euidentis est ex notabili posito, nec videtur intelligibile quod alio modo possint cognosci, & quæ sit illa reflexio, & conuersio ad phantasmata, quam alij pronunt. Resp. S. Tho. 1. p. q. 14. art. 11. ad. 1. & q. 50. art. 2. & q. 56. art. 1. ad 2. & de verit. q. 2. art. 6. quod postquam intellectus cognouit naturam in vniuersali, reflectitur ad phantasma ipsum à quo res vniuersalis abstracta fuit, & per illud cognoscitur res singularis. Sed contra est, quod vel cognoscitur singulare per phantasma tanquā per obiectū cognitū, vel tanquā per speciem, non primū,

2. Pro barur.

quia

quia aliâsprius deberet cognosci ab intellectu phantasma ipsum, quam singulare representatum per ipsum, quod est contra experientiam & contra rationem intellectus, quod in re materiali, & inferioris ordinis cognoscat tamquam in obiecto. Præter ea, quia phantasma ipsum est materiale, & singulare, ergo si ipsum cognoscitur, & in illo singulare representatum, iam aliquid singulare materiale directè cognoscitur. Item, si cognoscitur singulare in phantasma, assignandum est per quam speciè intelligibilem, non enim per speciè vniuersalis, quia illa indifferens est, nec magis representat hoc quam aliud singulare, neq; etiam potest dici cum Enrico, quod phantasma de seruiat intellectui per modum speciè, quia est res materialis & inferioris ordinis, nec sufficit, quod Fonseca dicit primo metaph. c. 3. q. 3. sectio ne. 6. phantasma, & speciè vniuersalis cōcurrere simul ad cognitionè singularis, cum, n. non sint in eadem potentia, nec eiusdem ordinis, non possunt id præstare, & similiter impugnatur, quod docet Soto, hic. q. 2. art. 1. singulare cognosci ab intellectu per determinationem ad particulare phantasma, alij dicunt cognosci per hoc, quod cognoscitur integra collectio accidentium illius, sed tunc reddit quæstio de accidentibus, an in vniuersali, vel singulari cognoscatur, si primum, per illum non deuenimus in cognitionem huius singularis, si secundum habeo intentum. Præterea, quia si in intellectu tantum esset speciè vniuersalis naturæ

specificæ: ergo viso primo homine, tunc acquireretur speciè hominis, in cominunt, & postea visis alijs multis de nouo aduenirent, quia essent superflue in eodem subiecto, & de eodem prorsus obiecto, & tunc difficile est quomodo possit distinctè singulare cognoscere, quia ibidem non est conuersio ad phantasma, intellectus namq; non habet tunc vllam speciè abstractam de nouo à phantasmatis. Tandem, quia experimur nos cognoscere singularia, imò, & rustici sine vlla reflexione prius singularia, quam vniuersalia cognoscunt, cur ergo est denegandum intellectui, quod directè, & per propriam speciè illa cognoscat, non propter perfectionè, quia intellectus angeli perfectior est, nec propter imperfectionè, quia sensus est imperfectior, & tamè illa directè cognoscit ergo nulla est omnino ratio propter quam id negemus intellectui, & hoc non est facile fundamentum huius conclusionis.

Dico tertio, sub obiecto proportionato intellectus includitur vniuersale, quod in principio per speciè singularis cognoscitur, postea autem per speciè propriam. Ista videtur expressa sententia S. Th. 1. p. q. 12. art. 2. ad 3. & colligitur euidenter. Primum, ex fundamento posito, nam vniuersale non est sensibile perfecte; ergo non cognoscitur per propriam speciè, nec est alia nisi singularis, ergo si cognoscitur, per speciè singularis debet cognosci in principio, prima pars conclusionis experientia constat, cognoscitur enim homo non cognito,

3. Cō.

Pro-
bata2. Pro-
ba-
tur.3. Pro-
bat.Vlti.
pro-
barur

Petro neque Paulo. Secundo, hæc est vis intellectus supra sensum, ut proprias rerum quidditates cognoscere possit, quidditates autem, vniuersales sunt, & communes: ergo. Tertio secunda pars probatur, quod vniuersale in principio cognoscitur per speciè singularis, nam posito phantasma Petri, intellectus agens facit speciè Petri ut sic, nam habet virtutè ad illam efficiendam, & est naturale agens non impeditum; ergo: quod autem simul non efficiat aliam speciè vniuersalis patet, tum quia esset superflua cum speciè representans Petrum, representet, etiam hominem, tum, etiam, quia eadem ratione efficieret, aliam distinctam speciè animalis, & aliam corporis atq; adeo plures, & sine necessitate, cum enim in inferiori omnia superiora continentur, species representans inferius, est sufficiens principium cognoscendi omnia prædicata superiora. Præterea, quia si omnium prædicatorum distinctorum species distinctæ producerentur, posset facillimè res distinctè cognosci, quantum ad omnia prædicata sua, quod est falsum cum ignoremus plura genera & differentias. Tandè, quia si intellectus agens plures species simul efficieret, etiam possibile, plures actus simul eliceret, quia non est ratio cur potius hac quàm illa specie utatur, cōsequens autem est contra experientiã; ergo intellectus agens in principio tantum producit speciè rei singularis, per quàm cognoscitur tam singulare quàm vniuersale in illo contentum, intellectus enim cognoscens singulare per pro-

priam speciè, diuersa singularia & eiusdem speciè per diuersas species intelligit, nã sunt abstractæ à diuersis phantasmatis, ista autem species diuersorum singularium in representatione cōueniunt in ordine ad prædicata communia, differunt tamen secundum diuersam contractionem, considerat ergo intellectus individua ipsa ut talia sunt, & postea, id quod est, illis commune, hoc est illorum cōuenientiam & eodem modo cognoscit genera per cōuenientiam specièrum, & sic de alijs superioribus. Tertia autem pars conclusionis quod post prædictum actum possit cognosci vniuersale per propriam, & peculiarem sui speciè probatur, nam postquam intellectus tenuit conceptum rei vniuersalis, postea facile concipit illud ab alijs; memoria alicuius singularis, signum ergo est mansisse in intellectu talem speciè sicut multi dicunt in imaginatiua ex conceptu montis, & auris, resultare vnicam speciè vtrumque representatam, aliàs oporteret semper singularia conferre ad cognoscendum vniuersale, quod est contra experientiã. ¶ Dico, quarto: Prius cognoscitur singulare quam vniuersale, itaque primo cognitum à nostro intellectu via originis & cognitione confusa est singulare. Hæc est contra opiniones supra politas, & cōtra Ricard. in 2. d. 24. q. 3. & Scot. in 1. d. 3. q. 2. eam tamen tenet Durand. in 2. dist. 3. q. 7. & Greg. in primo, dist. 3. q. 3. art. 1. Fonseca supra quamuis isti ut supra dixi aliter explicent quia negant intellectum agentem, sicq;

ficque facile se expediunt ab argu-
mentis contrariorum, est tamen sen-
tentia Arist. 1. post. cap. 2. dicentis, no-
tiora nobis esse, quæ sunt sensui pro-
ximiora, hæc autem singularia sunt,
& 2. post. ca. ultimo, dicit, vniuersale
fieri ex notitia plurium singulariū;
ergo prius singularia cognoscuntur.

Probat. Ratione patet primo, intellectus po-
tēst directe cognoscere singulare, &
prima species quæ ei imprimitur est
rei singularis, ergo quod primū con-
cipitur est ipsum singulare, potētia
enim id primo concipit, cuius spe-
ciem primo recipit, nam tunc est po-
tētia sufficienter constituta in actu

Probat. primo ad cognoscendum id quod
representatur per speciem. Secundo,
eo ipso quod sensus cognoscit sin-
gulare, potēst facillimē intellectus
cognoscere illud, vniuersale autē nō
ita facile, nā prius requiritur singula-
rium cognitio & cōuenientia eorū
vt ab illis abstrahatur natura cōmu-
nis, prius ergo concipitur singulare
quam vniuersale. Confirmatur, ho-
mines inscij qui nunquam viderūt
nisi vnum solem, non formant con-
ceptum solis in communi, sed tantū
conciipiunt, quod vident; ergo for-
matur prius conceptus huius solis
quam solis in communi. Tertio, cog-
nitio nostra à sensu incipit; ergo q̄
facilius sensu percipitur, facilius eti-
am percipitur intellectu quæ ratio
est Arist. 1. post. supra. Sed dices, vni-
uersalia sunt prius cognoscibilia
minus vniuersalibus vt docet Arist.
hic, ergo, & vniuersalia singularib⁹.
Respondēdo, singularia prius cognos-
ci, quam vniuersalia cum ex illorū

Probat. 3. Probat. Obie. Etio. Sol.

3. Probat. Obie. Etio. Sol.

3. Probat. Obie. Etio. Sol.

3. Probat. Obie. Etio. Sol.

3. Probat. Obie. Etio. Sol.

3. Probat. Obie. Etio. Sol.

cogitatione percipiuntur, cum autē
vniuersalium cognitio sit propria
intellectus, & non pendeat, vt sic à
sensibus, quanto ratio fuerit vniuer-
salior, est magis proportionata, vt
ab intellectu cognoscatur, & cogni-
tione quidditatiua quæ est propria
rationis ab vniuersalioribus prædi-
catis ad minus vniuersalia procedi-
tur, & ita ordine doctrina, de quo
loquitur, hic Arist. vniuersalia
sunt notiora, absolute autem & or-
dine inuentionis, potius sunt minus
nota, vt articulo sequenti patebit,
neque idem sunt notius natura, &
prius notum de quo statim. Hoc au-
tem certum est, proprium esse sen-
sus singularia tantum percipere, id
autem proprium est intellectus, &
non commune cum sensu, quod vni-
uersalia cognoscatur; sed hoc non tol-
lit quin etiam singularia percipiat
nec mirum cū intellectus sit potētia
superior, & architectonica in ratio-
ne cognoscēdi, quod omnes infē-
iores, rationes in se præhabeat saltem
eminenter.

Dico quinto, & ultimo, propter
reuerentiam Sancti Tho. & Doctri-
natorum virorum, qui illam tenēt
inter quos est Magister. Cum, 1. pri-
ma parte, primo tomo, questio illa.
52. & 56. probabilem satis iudico sen-
tentiam, quæ dicit ens primò cog-
nitum esse ab intellectu præcipue in il-
la explicatione secunda, scilicet ens
concretum quiddatiue sensibili mo-
tiue, primo esse cognitum, termina-
tiue vero ens in tota sua latitudine,
quia vt sic cadit sub obiecto ad equa-
tō intellectus cū omne ens sit intelli-
gibile

5. Cō-
clus.

gibile & è contra, & ratio huius ex-
plicationis illa est, nam primò cog-
nitum cognitione prima complexa,
est ens incommuni non ens. concre-
tum, ergo & primo cognitum cog-
nitione incomplexa erit ens in com-
muni, quia complexa fit ex incom-
plexa, alias si aliud ab ente in com-
muni esset primo cognitum cog-
nitione incomplexa, ex illo posset fie-
ri alia cognitio complexa prior cog-
nitione complexa entis in commu-
ni quod est absurdum, quia nihil
prius cognoscitur quam hoc primū
principium quodlibet est, vel non
est, antecedens patet, quia primum
illud principium omnibus notum
lumine naturali, de ente in commu-
ni loquitur sine vilo respectu ad cō-
cretum, vel sensibile, ergo sine vlla
restricōne primo terminat actio-
nem intellectus complexam & in-
complexam, & ita est primo cog-
nitum terminatiue. Quod si dicas, mo-
tio obiecti ordinatur ad terminatio-
nem, sed ens concretum primo mo-
uet, ergo terminat primo. Respōde-
tur, sicut non valet in ista sententia
singulare primo mouet, ergo primo
intelligitur, ita non valet, ens cōcre-
tum mouet, ergo terminat: aduerto
tamen quod quando dico ens esse
primo cognitum in communi, non
loquor absolute, sed comparatiue
hoc est inter rationes vniuersales
quæ cognoscuntur ab intellectu, pri-
ma est entis in tota sua latitudine,
nam simpliciter & absolute singula-
re primo cognoscitur neque in alio
sensu possum intelligere S. Thom.
& alios, & in isto argumenta nostra,

Obie.
Etio.
Solu-
tio.

non faciunt contra istam sententiā,
vnde solum restat ad argumenta in
principio resp.

Ad primum, patet ex dictis pro-
hemialibus ad logicam, sensitiuas po-
tēntias dererminatas esse, & ita non
habere ordinem in cognoscendo dū
modo sit intra latitudinem sui ob-
iecti, voluntas autem & intellectus
liberæ cum sint, ordinem habent in
suis actionibus, sicque media sunt
propter finem, & conclusio propter
præmissas, cōfirmatio vero procedit
de secunda cognitione in qua iam
est imperium voluntatis, non de pri-
ma & simplici vt dictum est.

Ad rationes Scoti, ad primū, ens
suo modo habet partes puta substan-
tiam & accidens, in quas immediate
partitur, quæ sufficiunt ad hoc vt ens
in sua latitudine primo terminet ac-
tum intellectus formaliter quando
in vniuersali cognoscitur, in parti-
culari vero in prima cognitione cū
simul cognoscatur cum alijs parti-
bus indiuidui singularis, bene pote-
rit terminare cognitionem. confus-
sam. Ad secundū, patet ex dictis qua-
liter prima species intellectui im-
pressa est singularis nō speciei neq̄
vniuersalis. Ad tertiu, eadē ratione
singulare primo cognoscetur, quia
nō indiget abstractione. Ad quartū,
non procedit ratio, quia nos nō po-
nunt ens primo cognitū primò cog-
nitione, sed nec cognitione vniuersa-
li aliquid probat; quia in quolibet
inferiori quiddatiue superiora om-
nia cōtinētur, sicq̄ sine mora fit trā-
situs à superiori ad inferi⁹. Ad aliave-
ro quæ Scot. obijcit facile ref. q̄ hoc
quod

Ad.
arg.
cum
con-
firm.

Ad.
Sco.

Ad.
Ad.
Ad.

Ad 1. f. Th. Ad 3. Ad 4.

quod est vniuersale, vel singulare, non est obiectum intellectus, sed conditio sine qua non, vnde æqualiter se habent singularia, & vniuersalia. Adde, quod eius ratio non procedit simpliciter sed comparatiue. Ad arg. S. Th. ad primū, nego quod prima cognitio qua intellectus procedit de potentia ad actum sit entis in communi absolute, & simpliciter, sed tantum comparatiue respectu aliorum vniuersalium, & sic etiam procedit secunda ratio. Ad tertium similiter patet ex dictis quarta conclusione: Ad quartum dictum est, quod similitudo singularis primo produci tur à phantasmatis in intellectu. Ad confirmationem dico etiam, quod vniuersalia notiora sunt, vel secundum se, vel comparatiue ad alia vniuersalia. Ad illud Arist. lib. de anima respondet Gregor. in. 2. d. 3. quæst. 3. artic. 2. negando, quod tale Arist. dicat, imo ait quod anima singulare medio sensu apprehendit directè, idem expressè Comment. ibi, cuius verba adducit Greg. & patet ex fundamento posito & secunda conclusione, qualiter directè singulare cognoscatur ad intellectum. Ad sextum dicendum, intellectum agentem solum constitui, vt ex phantasmate materiali speciem spiritualem educat, non tamen vt ex specie singulari efficiat vniuersalem, hoc enim potius fit ab intellectu possibili mediante iudicio, quod iudicat vtrique singulari inesse similem naturam, ex quo patet, quod abstractio per quam fieri vniuersale diximus in logica, non est opus intellectus agentis abstractis

species à phantasmatis, sed potius possibilis considerantis naturam non consideratis singularibus. Vel secundum do, quod sicut sol illuminando colorem qui erat visibilis in potentia, reddit visibilem in actu, non immutando aliquid similitudinis, & representationis obiecti, semper enim species ista cum omnibus accidentibus obiectum istud representat, ita intellectus agens illustrando phantasmata singularia quodammodo illa spiritualizat eleuatque, vt redantur intelligibilia in actu, & actuatiua potentia intellectus. Sic enim etiam omnes concedunt, quod quanto eleuatio est potentia adhuc sensitua, tanto eleuatio est speciebus cognoscit, sicque sensus communis tenuioribus, & magis intentionalibus speciebus cognoscit obiectum quam sensus externi, sed de his in libris de anima magis.

ARTICVLVS III.

Quod sit primo cognitum ab intellectu secundum se & natura sua.

Hoc est, quod sit primo cognoscibile secundum se, in præsentia enim natura idem valet, quod rei essentia, & ab intrinseco, inquirimus ergo quid primo sit cognoscibile secundum suam essentiam, & quidditatem, & quantum est ex se, vnde cessant illæ condicionales, quas inutiliter quidam ponunt, scilicet illud esse natura sua notius quod prius

prius cognosceret natura si ipsa cognosceret, vel si autor natura cognosceret vnum post aliud, illud quod prius cognosceret, esset natura sua primo cognitum. In hac re certum est debent que omnes conuenire, immaterialia, & intelligibilia notiora esse natura sua materialibus, & sensibilibus, & causæ notiores effectibus, & partes quam totum, vnde infero, quod quia causæ sunt ad inuicem causæ, vt dicitur secundo lib. huius, ad inuicem etiã inter se notiores sūt natura sua, qua ratione finis via intentionis notior est medijs, & contra vero via executionis media notiora sunt (quia quodam modo finē causant in esse, scilicet reali) ipso sine quod attingit Sanctus Th. 1. p. quæst. 85. art. 1. ad primū. ¶ Infero secundo consequenter loquendo, totum via intentionis notius est suis partibus natura sua, via vero executionis, & causalitatis, partes ipsæ notiores sunt toto: sunt enim causæ illius, similiter omnia predicata superiora, vt partes sunt definitionis quidditatiuæ inferiorum, etiam notiora esse natura sua illis, quare ens quia prædicatum supremum est, rerum omnium naturas intinē intrans, & constituens. (Vt capite de differentia dicebam) natura sua notissimum est, & ita Metaphysica, qua omnium scientiarum nobilissima habetur, pro obiecto illud habet quod est notissimum non solum cognitione confusa, & respectu nostri modo explicato sed etiam distincta. ¶ Dubium tamen est quæ sit causa, & vnde proueniat vt

ista sint notiora natura sua: Ad quod Magister Soto hic, & multi Thomista inquirunt, id prouenire, ex eo quod sunt magis entia, probant nam obiectum intellectus est ens, ergo, quo aliquid est magis ens magis cognitum erit, & ita magis notum natura sua. Vall. vero reijcit hunc modum dicendi, quia (inquit ille) non sequitur, numerus est numerabilis, ergo quo maior est numerus facilius numeratur: ergo etiam si aliquid sit magis ens, & ens sit cognoscibile, non colligitur quod tale sit notius natura sua. Rursus Deus est maximum ens, & tamen non est notius natura sua cum ex Arist. lib. tertio huius infinitum in quantum tale non sit cognoscibile. Vnde aliter inquit ille, prouenit quod aliquid sit notius natura sua ex hoc quod sit simplicius ens. Probat, quia quod est simplicius, habet minus de compositione, & ita facilius per cognitionem penetratur. Tolet. vero has duas sententias conciliat distinguens, quia cum notius dicat comparationem respectu alterius, aliquid potest esse notius altero tribus modis. Primo notius, id est magis notum, secundo notius, id est prius notum, tertio notius, id est facilius notum, nunc ergo dicit, quod si notius sumatur primo modo pro eo scilicet, quod est magis notum, verum dicit Magister Soto, quia eo est magis notum quod est magis ens, si vero secundo modo, sumatur pro eo scilicet, quod est prius notum, tunc inquit distinguendum est rursus, nam res vel est prior in intea-

tionem ut finis, & tunc est notior in intentione, si vero sit prior in executione ut media, tunc notior natura est in executione, si tandem sermo sit de notiori secundum facilitatem, tunc quod est facilius est notius, & ita simplicius eum sit facilius cognitu, & ita loquitur Valle, quare istæ sententiæ veræ sunt sano modo intellectæ. Hæc expositio vera est, non tamen ad rem, quia relinquunt sub dubio quod præcipue inquirunt scilicet quo istorum modorum loquatur Arist. cum hic dicit à notioribus quoad nos esse procedendum ad notiora natura sua.

Dicendum ergo, quod ratio propter quam aliqua dicuntur notiora natura sua, non est quia sint magis entia, nec quia simpliciora, sed quia priora, ita, ut illud sit notius natura sua, quod est prius ens, patet primo ex Arist. 2. Metaph. c. 2. & 1. post c. 2. & in isto. c. & vbi quicquid de hoc disputat, simul ponit notiora & priora natura, & ita optime saluatur, quod immaterialia sensibilibus causæ effectibus & partes toto notiores sint. Secundo ratione suadetur idem, quia ens est obiectum intellectus, ergo quod fuerit prius ens, erit prius cognoscibile, ac per consequens notius natura sua in prioritate. Confirmatur, à numeratione partium, non enim est aliquid notius natura sua, quia est magis ens, nam omnes cōcedunt partes esse notiores natura toto, & media ipsi fine, & tamen non sunt magis entia quam totum, materia enim non est magis ens, quam homo, neque etiam

forma: similiter non est aliquid notius, quia est simplicius ut dicit Vall. nam si sic, ergo quo aliquid esset simplicius, erit notius natura sua, constat autem Deum simplicissimum esse, & tamen non est omnium notissimus, imo secundum Vall. minus notus, ergo quod res sit notior natura sua, non provenit ex simplicitate. Adde, finis in intentione notior est partibus & medijs, adhuc tamen in intentione non est simplicior illis, ut videre est in cathedra, ergo quo aliquid est prius ens, notius est natura sua. Vnde infero, hæc duo nobis nota, & natura, aliquando inter se coincidere, & ita propositio Arist. non vniuersaliter, sed indefinite est intelligenda, nam principia in mathematicis, & sunt nobis nota, & natura nota. v. g. hoc principium, omne totum est maius sua parte, est notum nobis, quia vniuersalissimum, & natura sua, quia primum, similiter in Metaphy. illud principium quodlibet est, vel non est & est nobis & natura notius. De phyl. autem artic. seq. patebit. Sed dices, inter prædicata superiora, & inferiora eiuſdem prædicamenti v. g. substantiæ, quæ sint nobis notiora & natura. Respondeo, quod naturæ vniuersales possunt tripliciter considerari. Primo, ut sunt quædam totum actuale, id est, respectu eorum quæ sibi abintrinseco cōueniunt. Secundo, prout sunt totum potentiale. Tertio, ut sunt partes speciei. Primo modo considerata, prædicata inferiora sunt notiora natura superioribus, patet quia inferiora in prædicamento, sunt perfectiora, omne autem

Illud
tio ex
dictis

est perfectius respectu imperfectioris induit rationem finis, & ita rationem causæ: causa autem ex dictis, notior est effectu natura sua, & idem dicendum de istis prout sunt totum potentiale; si verò sumantur prædicata superiora quatenus intrant inferiora, ut partes, notiora sunt natura sua, quia partes.

Ad argumentum Soti, nego cōsequentiā: imo ideo notius, quia prius ens, non quia magis ens, ex quo Soti. solū colligitur, quod sit magis cognoscibile. Argumenta verò Vallis & Soti. non sunt contra nos, quia tamē falso assumunt. Ad primum dico, quod non bene infert, non enim sequitur numerus est numerabilis; ergo quo maior est, facilius numeratur: sed solū sequitur: ergo quo maior est, magis est numerabilis. Ad secundum, Arist. solū loquitur de infinito quanto, & molis, non de infinito perfectionis qualis est Deus qui notissimus est natura sua. Ad suam rationem dico, quod non valet consequentia, imo aliquando simplicius difficilius penetratur propter effectuum eminentiā, quæ in se præhabet. Cuius cognitio debet præsupponi ad suimet distinctam cognitionem.

ARTICVLVS V.

Et vltimus. De ordine seruando in naturali Philosophia tradenda.

EX dictis præcedenti art. duplex ordo colligitur, secundum quem in qualibet scientia possit procedi.

primus est naturæ, hoc est à notioribus natura, quando scilicet passionibus de subiecto demonstramus per causas notiores natura sua, alter doctrinæ, sic cōmuniter vocatus, quando, scilicet, passionibus demonstramus per causas nobis notiores, scire enim ex primo post, secundo est rem per causam cognoscere, &c. Dubitatur ergo quis ordo istorum, in Philosophia seruetur naturæ in quæ vel doctrinæ. Breuiter dicendum, quod quando isti duo ordines coincidunt inter se in aliqua scientia, ut contingit in Metaphy. & Mathematica, ut supra probatum est, ab utroque est procedendum, quando verò non coincidunt, semper debemus seruari ordinem naturæ, cū cognitio scientifica ex causis & principijs rei procedat, quæ scilicet natura sunt notiores, quod insinuat Arist. per primam propositionem qua docuit, tunc tantum est determinare de ente naturali per principia, causas, & elementa, per secundam autem propositionem, quod scilicet ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est procedendum, docet quod inter ipsas causas, & principia, ad ipsarum causarum cognitionem inuestigandam, ab vniuersalioribus est incipiendum, & inter ista ab illis, quæ nobis notiora sunt, vnde relinquuntur, quod in nostra philosophia vterque ordo seruandus est.

Q V A E S T. II.

De quidditate principiorum entis naturalis in communi.

Circa caput secundum, & tertium solet disputari de toto & partibus de quo, quod, vlt. ordine naturæ, & doctrinæ nos dicemus, & tunc laus, & radicatus, quæ solet, plures enim difficultates scitu dignæ de hoc, ibi soluentur. Circa, c. 4. latissime ab expositoribus agitur de maximo & minimo termino viuentium & non viuentium, & accidentium, quæ materia profecto hominē Physicum perit, pluraque supponit etiā per plures libros discutenda: propriūque eius locus est in lib. 6. vbi Arist. agit de definitione quantitatis successiuæ continuæ, vbi etiam nos de termino permanentis, (in intelligibilis enim est iste sine illo) disputauimus, solum ergo circa caput quintum & sextum agendum est de principijs entis naturalis in cōmuni, de quo videnda sunt quinque, primum, si Physica naturalis possit probare sua principia contra negantes illa: secundo, de contrarietate principiorum: tertio, si omnibus & singulis contrarietas conueniat: quarto, de numero eorum, vltimo, si ratio principij, æqualiter in illis reperiatur.

tra eos probetur talia principia. Secundo, quod sint tria principia rei naturalis materia forma, & priuatio, probat Physicus, & nos artic. 4. ad Physicum ergo spectat talia principia probare, quia quæ ad Physicum spectat probauit Arist. in hoc libro cum per mutationes id probauerit, & deduxerit. Tertio, & vltimo, adhuc pater & declaratur secunda ratio, nam motum esse principium est in philosophia, ex quo plurima in ea deducuntur, probare autē quod sit motus, ad physicum naturalem pertinet, cū ad ipsum pertineat demonstrare passionem entis naturalis, quarum vna est motus: ergo idem quod prius. **Notandum** primo, naturalia principia, alia esse cognitionis tantum, illa, scilicet, quæ primo obijciuntur, in philosophia naturali, & ex quibus quasi manu ducimur, ad reliqua inuestiganda, sicut motum esse, pluralitas entium, qualitates sensibiles, quæ solent principia doctrinæ vocari, alia sunt principia rei ex quibus res ipsa componitur, quæ non dicuntur principia cognitionis, cū aliqua eorum sint difficillime cognitura. V. C. materia prima, & priuatio, propter suā parua entitatē cū materia sit pura potentia, vt dicitur questione sequenti, & priuatio sit negatio in subiecto apto, vt dicitur quæst. 5. quatum prima indiget proportionem ad formam vt cognoscatur, secunda verò per habitum posituum cognoscitur. **Notandum** secundo, quadrupliciter possumus philosophari, & principia probentur, Primo quantum ad esse existen-

3. Arg. gum.

Notandum 1.

2. No. ta.

2. No.

Vltimo Nota

tiæ, & sic dupliciter, vel demonstratione propter quid & à priori, vel demonstratione quia à posteriori, & per inductionem, dubitatur ergo si ad physicum naturalem pertineant principia naturalia siue doctrinæ, siue rei, aliqua probatione, ex dictis probare.

Tertio considerandum, quod principia cognitionis cum sint complexa duplicia sunt, alia per se nota, & immediata vt in Geometria. V. C. quod linea sit longitudo sine latitudine, alia vero non sunt per se nota, sed dicuntur, suppositionis vt in eadem Geometria, quod linea sit in ipso corpore, vt in posterioribus ex simplici dicebam.

Vltimo aduerte, quod principia per se nota & immediata, alia sunt secundum nos, & secundum naturam immediata, quando nequā apud nos habet aliquid notius, nec secundum naturam habet causam illis priorem a qua pendeat, vt dixi de linea in primo exemplo, alia sunt immediata secundum nos tantum, quando scilicet quo ad nos non habent aliquid notius per quod possint probari, habent tamen secundum naturam causam illis priorē à qua pendent in esse, & non in cognosci, quia causa illa est illis obscurior, vt in philosophia nostra, hoc principium motus est, quod solet vocari dignitas, quia vt in post. dicebam, est omnium notissimum in tali scientia, & similiter hoc principium omne totum est maius sua parte, quod esse per se notum secundum nos, tamen habet causam ip-

so obscuriorē, principia autem aliter scientiæ dupliciter potest intelligi, quod probentur contra proteruos illa negantes, vel topicè, & probabiliter, vel demonstratiue, & hoc etiam, aut eodem habitu scientiæ cuius sunt principia, vel alio habitu scientiæ utpote. subalternantis, vel saltim superioris, vt est Metaphysica.

Dico primo, principia tantum cognitionis, vel doctrinæ, in philosophia naturali, non possunt probari, villo modo contra negantes illa, eodem habitu scientiæ philosophiæ, quantum ad esse existentiam, bene tamen, quoad esse essentia. **Probat. 1.** Probatur prima pars, talia principia in philosophia, vel in alia scientia, sunt nobis primo manifesta quantum ad existentiam, quia omnium prima obijciuntur inuestiganti talem scientiam; ergo, vt sic, non possunt demonstrari eodem habitu cuius sunt principia, quia omnis demonstratio à notioribus nobis procedit. **Probat. 2.** Probatur secundo, non possunt demonstrari estensiuè ratione dicta, nec per impossibile; ergo nullo modo, patet secundum, demonstratio per impossibile, est quando ex aliquo falso admissio. & alio vero assumpto, concluditur aliquid manifestius falsum ex cuius destructione colligitur destructio prioris falsi admissi, vt lib. 4. Sumularū & lib. Priorum in Logica dictum est, vt si aliquis dicat. V. C. hominē esse equum, tunc sumpta minore vera, scilicet, Petrus est homo, inferatur necessario: ergo Petrus est equus.

ARTICVLVS I.

V. Philosophia naturalis possit probare principia naturalia contra negantes illa.

Quod sic, suadet. Primo, quia Arist. hoc libro, disputat contra negantes principia naturalia qui non possunt conuinci nisi con-

1. Arg. gum. 2. Arg. gum.

quis, consequens est plane falsum: ergo, & antecedens, non pro minori ut patet ergo pro maiori, constat autem quod in philosophia naturali non potest dari aliquid manifestius falsum, quam negatio principiorum doctrinæ, quia sicut nullum est manifestius verum, quàm talia principia, ita nullum est manifestius falsum, quam eorum negatio, ex claritate enim veritatis in vno extremo, prouenit claritas falsitatis in opposito, vnde sicut in philosophia nullum est clarius hoc principio motus est, ita nec clarius falsum quam eius negatio, & ita Arist. tex. 9. aduertens nihil esse in philosophia notius nobis, non probauit, sed supposuit omnia entia moteri; ergo non possunt demonstrari per impossibile. Secunda pars constat, quia hæc principia non sunt immediata, quo ad essentiam sed habent causam vt bene hic Label. motus. V. C. naturæ: ergo quantum ad esse essentia probari possunt à naturali philosophia eodē habitu scientiæ, dico eodē habitu, quia si talia principia sunt dignitates omnino, & immediatè, quoad se, & quoad nos in tali scientia, possunt habitu dialecticæ probabiliter suaderi, cum logica non procedat ex principijs, sed ex communibus; imo aliquando principia cognitionis licet sint immediata, quoad nos in tali scientia si secundum se sunt mediata & habeant causam; possunt demonstrari in subalternatè aut superiori vt est Metaphysica, quia vt communiter dicitur & bene principia

subalternata sunt conclusionès subalternatè, vnde quod illa supponit probat ista.

2. Cōclus.

Dico secundo, principia naturalia essendi, vel in esse rei possunt probari à Philosophia naturali contra negantes illa eodem actu scientiæ. Patet talia principia sunt ex quibus esse, & fieri rei dependet, vt est materia forma & priuatio: quæ de facto sunt probata ab Arist. habent enim aliquid notius se, scilicet, transmutationem formarum ex qua, & formas sibi inuicem succedentes, & materiam vt subiectum in quo sibi succedunt, & priuationem ex qua talis transmutatio prouenit, cognoscuntur, Ad physicum autem spectat per ea quæ sunt notiora in sua scientia, ea quæ minus nota sunt in eadem demonstrare. Secundo, primus motor est primum efficiens in esse rei in philosophia, qui tamen S. Phi. demonstratur à posteriori per motum eodem habitu scientiæ. Sed dices, sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci; ergo quæ sunt principia in esse rei, sunt etiam principia cognitionis, principia autem in esse rei possunt demonstrari quantum ad existentiam saltè à posteriori, vt vidimus in secunda conclusione; ergo similiter principia cognitionis, & consequenter secunda conclusio priorem destruit. Respondetur, quod licet principia essendi sint principia cognoscendi, non tamen sequitur, quod prima principia essendi sint prima principia cognoscendi in naturalibus, quia prima cognitio rerum naturalium

non

nō desumitur ex suis causis, & principijs, sed potius ex effectibus, ita materia forma, &c. ex transmutatione in effectu innotescunt, & ita licet sint principia essendi, non tamè doctrina. Idem dicendum de primo motore. Dices secundo, ad Metaphysicam pertinet disputare contra negantes principia cognitionis philosophiæ naturalis vt Parmenides, & Melissus fecerunt negando, male ergo. Arist. hic disputat contra illos. Respondent Label. & commentator ex Arist. in text. 12. quod licet isti philosophi fuerint non naturalium cum naturalia principia negauerint, quia tamen de naturalibus locuti, vt de infinito materiali, de vacuo, & alijs, ideo ratione petita à Metaphysica, insurgit contra illos. Sed dices vnde potius habet Metaphysica disputare contra negantes principia naturalia cognitionis, quam physica. Respondetur, quod quia considerat rationem communissimam entis & modos generales illius, vt vnū, & multa, actus, & potentia, quibus admissis ab aduersario, facile contra ipsum arguitur, quando autem Arist. ait physicum, non posse principia probare, loquitur de principijs cognitionis.

Ad arg. Ad. Ad.

Ad argumenta patet, qualiter ex habitu Metaphysico Arist. procedat contra negantes principia naturalia. Ad secundum dicendum, quod probat secundam conclusionem, quia materia, forma, & priuatio quæ sunt principia in esse rei, bene à posteriori demonstrantur. Ad tertium dicendum, quod motum esse quæ

tum ad existentiam est principium cognitionis tantum, sicque non probatur a philosopho; quantum vero ad essentiam propositio est mediata, sicque potest probari a priori, sed non hac ratione est principium naturale cognitionis tantum, quia hæc dependentia quæ essentialiter habet ex causa, non est primo nota in philosophia, sed tantum eius existentia, scilicet, quod motus, & mutationes existant, sicque est principium cognitionis.

ARTICULVS II.

Vtrum prima principia sint contraria, & quomodo.

Videtur, quod non, primo, quia principia debent componere rem cuius sunt principia, contraria autem non possunt aliquam rem componere, quia mutuo se destruit, ergo principia non possunt esse contraria. Secundo substantia nihil est contrarium, principia autem rei naturalis substantiæ sunt cum res naturalis ex ipsis constituta sit substantia; ergo non sunt contraria. Tertio, in celo nulla est contrarietas, in illo autem sunt principia naturalia cum sit verum esse naturale; ergo. Quarto principia naturalia sunt forma, & priuatio, vt statim patebit, forma autem, & priuatio priuatiue opponuntur, ergo non contrarie, quia ex capite de oppositis in post. prædicamentis oppositio contraria alia est ab oppositione priuatiua. Confirmatur, quia Arist. nunquam tale docuit de contrarietate, nam si in quinto capite dixit

Arg.

1.

1. C.

Arg.

2.

Ar. 3.

Ar. 4.

Com

firm,

quod principia sunt contraria: in sexto docuit, quod principia, sunt substantia, & quod substantia nihil est, contrarium, similiter, in eodem quinto cap. definiens prima contraria, inquit, prima contraria esse, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis, postea vero explicans vltimam particulam dicit, quod vnumquodque fit ex suo contrario, sed principia comprehenduntur sub illa particula vnumquodque; ergo componuntur principia ex suis contrarijs, & ita fiunt ex alterutris, id est, vnum ex alio, eadem enim est ratio de principijs, & de primis contrarijs. Tandem postquam in cap. 7. dixit principia esse contraria, subdit, contraria non esse per inuentia, principia vero esse permanentia: ergo non sunt contraria.

No. 1. Notandum primo, quod supra dicebatur articulo primo, quaestionis precedentis, quod principium solum dicit ordinem prioris respectu principiati, causa vero influxu super addit in effectum: vnde causa, & effectus semper sunt distincte essentia, non tamen semper principium, & principiati, vnde etiam priuatio principium est, quia semper prioritatem dicit respectu forme aduenientis, vt infra magis.

No. 2. Secundo aduerte, quod licet in quacunque mutatione generaliter tria reperiatur, forma, scilicet, subiectum, & priuatio, in presentia tamen, tantum agit Aristot. de his tribus in mutationibus substantialibus, in quibus, & est materia subie-

ctum transmutationis, & forma, V. C. hominis, & priuatio illius, quæ precessit in materia, de his inquam tantum agit, primo, quia tractat in ordine ad ens naturale, quod est obiectum huius scientia; & secundo, quonia hic tractat de primis principijs, id est de primis contrarijs, in mutatione autem accidentali. V. C. in dealbatione non sunt prima principia, quia subiectum, scilicet, paries qui dealbatur, presupponit materiam & formam, quod si Aristot. meminit principiorum mutationem accidentalium aliquando, id fecit, quia faciliora sunt cognitu.

Tertio aduertendum, quod definitio primorum contrariorum sic habet, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis. In qua, particula ex, duplicem potest importare habitudinem, primam termini à quo, alteram vero partium componerium, exemplum primum si dicamus dies fit ex nocte, exemplum secundum, si dicas domus fit ex tectis, in duabus ergo primis particulis huius definitionis in quibus ponitur particula ex, tantum denotat habitudinem partium componentium, ac si diceret, prima contraria sunt quæ neque fiunt ex alijs, nec ex alterutris, tantum ex partibus componentibus, hoc est non sunt composita, sed simplicia, quando vero dixit, sed omnia fiunt ex ipsis, tunc particula ex, vtrumque ordinem inuoluit, & termini à quo & partium componentium, sicque comprehendit materiam

teriam & formam ex quibus fit mixtum tanquam ex partibus componentibus, & priuationem ex qua mixtum componitur, tanquam ex termino à quo, quia desinit quando incipit forma.

Illatio 1.

Vnde inferitur primo contra Themistium, Aristotelem hic definisse omnia principia non tantum formam, & priuationem, sed etiam materiam. Nec obstat, quod postea egerit de materia, quia etiam agit de forma. Falso etiam Aegidius, ait, quod particula ex, semper dicit habitudinem termini à quo, sed diuersimodè in secunda conditione atque in tertia, quia in secunda sumuntur contraria in abstracto, qua ratione dicimus vnum non fieri ex alio, in tertia vero sumuntur in concreto, & ita verificatur, quod omnia etiam prima contraria fiunt ex contrarijs in concreto, & quod non fiunt ex illis in abstracto (falso inquam) quia eodem modo negat Aristot. prima contraria, fieri ex alterutris ac affirmat omnia fieri ex illis, alias nihil peculiare diceret de primis contrarijs, sed affirmat omnia alia fieri ex illis in concreto, ergo negat illa fieri ex alterutris in concreto: nam de omnibus rebus erat certum non fieri ex contrarijs in abstracto, non ergo illud traderet vt speciale illis ea definitione per illud, imo eadè ratione omnia fiunt ex illis, & non fiunt primum in concreto, & secundum in abstracto.

Impugnatio. Iube.

Similiter falso Iube, dicit semper particulam ex in triplici illa conditio-

ne dicere solam habitudinem termini à quo, & eodem modo scilicet, in concreto & ita explicat prima contraria non fiunt, ex alijs, vt termino à quo alijs illa essent priora, neque ex alterutris eadem ratione, quia quod fit ex altero, est illo posterius, sicque non essent ambo prima, & omnia fiunt ex illis in termino à quo, probatur primo, quia si particula ex, diceret, aliquando habitudinem partium, & aliquando termini à quo, committeretur æquiuocatio in paucis verbis. Secundo, quia omnibus contrarijs etiam secundis conuenit, quod non fiat ex alterutris vt ex partibus componentibus, quando ergo secunda conditione dixit Aristot. prima contraria non fieri, ex alterutris, aliud voluit significare, aut nihil peculiare de illis docuit, hæc igitur declaratio non placet licet, sit acuta: quia prima contraria fiunt in rerum natura, & non ex alijs prioribus, quia illa essent prima, non ista, nisi secunda: ergo debent fieri ex alterutris, vt termino à quo, & consequenter non potuit negare Aristot. secundam conditionem, quod prima contraria hoc modo fiat, ex alterutris, alio ergo modo negauit. Nec valet solutio Iubelli, quod licet contraria, vt sunt contraria absolute fiunt ex alterutris: sed ista quia sunt prima non fiunt, alijs, quod fieret, esset posterius eo ex quo fieret, & si prius hoc fieret ex illis, aliud esset prius, vnde sibi inuicem essent prius, & posterius. Primo non valet, quia quod conuenit superiori parte, debet conuenire cuius inferiori, sed contra-

rijs perse còuenit fieri ex alterutris vt termino, à quo, ergo, & primis contrarijs sub illis contentis. Secūdo, contraria sunt repugnantia, inter se, non ergo possunt esse simul in eodem subiecto, sed posito vno alterum expellitur: ergo fit vnum ex alio vt termino à quo, nihil enim aliud est, quod vnum succedat alteri in eodem subiecto expellens illud. Nec inconueniens Tabelli est, aliquod, nam sicut causæ sunt sibi inuicem causæ, & ita inuicem priores, & posteriores; ita principia sunt sibi inuicem principia, & inuicem priora, & posteriora, neque hoc tollit, quod sint prima, quia hoc habent ex eo, quod ante illa nō sunt alia priora. Vnde, vt optime Ferrar. hic. §. videtur autem mihi, &c. diuersam causam reddit Arist. primæ conditionis, quam secundæ quia in prima dixit, illa non fieri ex alijs quia sunt prima, in secunda vero dixit non fieri ex alterutris, non quia sint prima, sed quia sunt contraria, & ita necessarium est, quod diuersimodè sumperit particulam ex modo explicato. Dicendum: ergo est, ad rationes Tabelli, quod ex dictis manent, soluta, quia æquiuocatio ex diuersitate causæ adiunctæ tollitur, & aliquid speciale de illis traditur, per conjunctionem secundæ & tertie conditionis cum secundâ.

1. Illa - Inferitur secundo, quod elementa non sunt principia, nā licet omnia mixta fiant ex elementis, tamen elementa fiunt ex alijs, puta ex materia, & forma. Inferitur tertio;

quod quando dicimus, quod prima principia non sunt composita, debet intelligi compositione Physica, non tamen compositione Methaphysica quam optime admittunt, cum forma V. Caninia rationalis constet genere, & differentia, prædicatis, scilicet superioribus & inferioribus, cōtraria ergo illa sunt prima, quæ nec fiunt, ex alijs nec ex alterutris, vt partibus componentibus, bene tamen omnia fiunt, ex ipsis siue, vt ex partibus componentibus siue vt ex termino à quo. Notā ter dixi prima, quia quamuis secūda contraria, vt calidum & frigidū nō fiant, ex alterutris, fiunt tamen ex alijs in quo differunt à primis.

Prima conclusio: Prima principia entis naturalis sunt contraria. Probat Arist. primo, consensu omnium Philosophorum, qui omnes principia ponebant contraria, vel rarū, & densū, vel solidū, & inane vel magnum, & paruum, vel calidum, & frigidum. Secundo probat a text. 40. vsque ad. 70. definitio primorum contrariorum còuenit primis principijs, quoniam in quantum prima non fiunt ex alijs, & in quantum contraria non ex alterutris, & tandem in quantum principia omnia fiunt ex illis, ergo &c.

Secunda conclusio: Prima principia entis naturalis sunt contraria contrarietate impropria. Pater, oppositio priuatiua est impropria contrarietatis, forma autem, & priuatio, quæ sunt principia entis naturalis, (vt articulo sequenti demonstrabitur) sunt priuatiuè opposita; ergo sunt

1. Cō.

Probat a

Probat a

2. Cō. clus.

prima contraria dicuntur agere, & pati. Ad secū dum dicendum, quod est longè alia ratio, nam in oppositione contradictoria alterum extreme non solum formaliter est negatiuum; sed neque pro materiali concernit subiectum, pura enim negatio tam dicitur de eo, quod est, quam de eo quod non est, vt non videns, priuatio verò pro materiali subiectum connotat determinatè positium, & præter hoc ferè læper coniungitur cum forma positua repugnantia illi, quam tollit, vel repugnantia, quæ sit vera contrarietas, sicut coniunguntur non album cum nigro, vel non vera contrarietas, sed tantum incompatibilitas formarum posituarum, sicut ignis coniungitur cum forma aquæ de quibus quæst. §. latius cum de priuatione agamus, in quibus omnibus priuatiua oppositio magis assimilatur contrariæ, quam contradictoriæ, ideo etiam communiter nomine contrarietatis solet intelligi priuatiua oppositio, quia vt bene Ferrar. quæst. 8. in principio, priuatiua oppositio semper includitur in contraria, cum vnum contrarium respectu alterius sit imperfectum, sicut est priuatio respectu sui habitus, & quia vicissim, se expellendo, succedunt in eodem subiecto sicut faciunt contraria, vt optime Themistius, sicque vnum contrarium fit ex alio, vt termino à quo, non tamen ex alio vt ex parte componente.

Ad 2.

sunt contraria improprie. Sed contra est primo, quod Arist. ex eo probauit principia esse plura quam duo, quia principia cum sint contraria, debent ad inuicem agere & pati, & cum vnum non possit agere in aliud neque alterum ab alio pati, debet necessario esse; aliud principium vt subiectum: circa quod mutuo agant & patiantur, agere autem & pati, quid positium est, priuatiuum enim nihil agit neque ab alio, alio patitur: ergo prima principia propriè sunt contraria. Secundo: Sicut in oppositione contradictoria alterum extremum est positium, & alterum negatiuum: ita, & in priuatiua, hac autem ratione contradictoriè opposita neque improprie dicuntur contraria: ergo neque opposita priuatiuè debent dici contraria improprie. Ad primum Ferrar. respondet notando, quod agere stat dupliciter, primo effectiue in genere causæ efficientis, qua ratione dicimus pictorem facere imaginem: secundo, in genere causæ formalis, sicque albedo facit parietem album non sicut efficiens, sed sicut id ad quod sequitur, esse album: ergo prima contraria solum sunt actiua in genere causæ formalis cum sint quadam forma, non quidem ponendo aliquid positium in subiecto, sed ab eodem mutuo se expellendo, sicque de vno in alterum subiectum transmutantur, & hac ratione priuatio agit in subiectum, habet enim se respectu illius ad modum formæ, quantum ad hoc quod denominat subiectum, & sic

Obiectio

Ad 1. Obiectio

Ad argumenta in principio, ad primum respondet Toletus, quod omnia

Ad 2.

Ma principia eo modo componunt rem quo principiant illam, & quia tantum materia, & forma sunt principia rei in facto esse, sic componunt illam, in fieri vero materia forma & priuatio simul: hæc tamen solutio nulla est prorsus, quia fieri rei, est quædam mutatio simplex constituta, vel in genere actionis, vt est actio, vel passio, vt passio, vel reductiue in practico suo termini, ergo non potest ex illis tribus res componi, quia accidens vt actio vel passio, vel modus substantiæ seu substantia reductiue vt est illa mutatio, non potest componi ex duplici substantia partiali sicut est materia, & forma ex quibus solum substantia totalis coalescit. Secundo, quia ex positio, & priuatio præcipue quando sunt inter se pugnantia, non potest aliquid ens per se resultare, talis autem mutatio, vel fieri, est aliquid ens per se vt patet: ergo non potest ex forma positio & eius priuatione componi sicut neque ex cæcitate, & visu aliquid componitur. Quare aliter dicendum, quod cum ratio principij sit superior ad rationem causæ, & elementi, non est necesse, quod omne principium sit compositiuum rei cuius est, quia esse compositiuum dicit rationem elementi, vel causæ & partis intrinsicæ, ratio vero principij solum dependentiam in prioritate. ¶ Ad secundum, tantum probat non esse proprie contraria, quod adhuc in cælo non reperitur, quia est ingenerabile, loquitur autem Aristo. de ente generabili cui est

anexa priuatio formæ in subiecto apto. Ad tertium, bene probat non omnia tria principia esse in cælo, cum non sit priuatio sed tantum materia, & forma. Ad quartum, patet ex secunda conclusione. Ad confirmationem Aristot. 5. cap. Locutus est de contrarietate largo modo, in sexto vero de contrario stricte, quod nullum est substantia. Item in sexto Aristot. intendit, quod vnum quodque fit ex suo contrario, vt termino à quo, non tamen vt ex parte. Tandem in 7. cap. Locutus est particulariter aliqua contraria non sunt permanentia, quia forma, & negatio formæ non permanent, aliqua vero, vt materia, & forma, permanentia sunt, dux autem propositiones particulares sub contrariæ oppositæ, possunt esse simul vera.

ARTICVLVS III.

Verum omnia prima principia entis naturalis sint contraria.

Supposito, quod principia sunt contraria, consequenter dubitatur an omnia sint contraria, nam (vt articulo sequenti dicitur) tria sunt principia naturalis entis, materia, scilicet forma, & priuatio, de forma & priuatiue patet quod opponantur. Solum est ergo dubium de materia, & forma ipsa, nam de priuatione, & materia cum sint idem re, non est cur quis dubitet. ¶ In hac re sola est sententia Aquarj Additioni-

Ad 3.
Ad 4.

Secundo.

Tertio.

tionibus ad Ferrar. hic affirmantis, contraria esse omnia principia, non solum priuatio, & forma sed etiam forma & materia vt dicat per vitam suam nescire, quare omnes in hoc allucinentur negando materiæ formæ contrariari, quia hoc, inquit lippis est, & tonforibus notum, nec nouam esse philosophiam, sed antiquis nam conformemque Aristot. docenti inter prima principia, quæ ab ipso dicuntur prima contraria, quædam esse determinantia, & continentia, quædam vero contenta & determinabilia, adhuc in sententia antiquorum in quo dicit illos quodammodo conuenire, contineri autem formæ est, sicut continere materiæ ex Aristot. 4. lib. huius similiter determinare formæ est, & determinari, materiæ, ex eodem primo ca. de substantia orbis, & sæpe. ¶ Secundo probatur, quia definitio contrariorum æqualiter conuenit materiæ formæ, & priuationi, quia nec materia fit ex alia sicut nec forma, neque priuatio, neque ex alterutra quia non fit ex forma, aut priuatione: nec ex se inuicem, sed omnia fiunt ex illa sicut ex forma, & priuatione, ergo sicut ista hac ratione sunt prima contraria, ita & materia. ¶ Tertio, materia, & forma sunt causæ contrariorum effectuum, cum altera sit actus potentia altera, ergo sunt inter se contraria, consequentia tenet ex Ari. 4. Metaph. & 2. de Generatione. ¶ Ultimo, quia habet proprietates contrariorum, quod scilicet, si vnum est in rerum natura, debet aliud existere, constat autem, quod

nec materia sine forma neque est contra reperitur.

Certissime tamen dicendum, quod sola forma, & priuatio sunt contraria, nulla autem ratione forma, & materia. Patet, contraria nunquam reperiuntur in eodem simul saltim in esse perfecto (quod dico propter accidentia quæ vt cap. de qualitate dicebam gradibus remissis se compatiuntur in eodem) manifestum est autem materiæ, & formam in esse perfecto simul componere ens naturale, non ergo sunt contraria proprie nec improprie, quia in tali oppositione extremum alterum est formaliter priuatiuum, & alterum positiuum formaliter, materia autem & forma sunt duo extrema formaliter positia, non ergo opponuntur priuatiue seu contrarie improprie, sed dicitur auctor iste quod nec sunt opposita priuatiue nec negatiue, sed tantum positiuæ, quod quidem multo perius est, substantiæ namque vt abunde dictum est nihil positiuæ contraria tur. Adde, quod potissima conditio contrariorum, vt cap. de oppositis dicitur præcipue in contrarijs Phisicis illa est, quod mutuo se expellant, sicque non valent idem componere, quod si id contingat, vt in elementis, patet solum virtute manere non formaliter de quo suo loco, constat autem, quod materia, & forma tantum abest, quod mutuo se expellant, quod formaliter componunt idem ens naturale, sicque in ipse manent. Constat, vnum oppositum, vel contrarium non potest aliud perficere, cum natura sua illud

Coc.

Contra firm.

Ad 2.

illud destruat, forma autem materiã perficit, non ergo illam destruit ergo cõsequenter principia entis naturalis in facto esse, nullo modo opponuntur. Tandem, quia materia vel contrariatur priuationi, vel formæ vel vrique sed neutri, quia potest esse simul, & cū forma, & priuatione succelsiue, quia forma & cõtrariatio cum sint cõtraria, nõ possunt esse simul: sed contraria nequeunt simul reperiri; ergo materia illius, non potest contrariari neque impropric; eius vero solutio ridicula est, inquit enim minorem tantum esse veram in cõtrarietate positiua & priuatiua quasi alia possit esse contrarietas tertia, in qua contraria simul esse possent secundum gradum omnino perfectum, quis enim potest concipere contraria aliqua nisi opposita cum contrarietas sit species oppositionis, opposita autem, & nullo modo pugnantia, sed omnino simul, ille capiat qui opposita nõ opposita capere potest. Rursus Arist. 4. Metaph. & primo de generatione, & hic 1x. 70. millies colligit, præter duo contraria, debere aliud tertiũ dari, quod sit subiectum, & materia contrariorum, cum ergo omnis contrarietas sit inter duo, materia nõ potest illis esse contraria, sed tantum subiectum contrarietatis, quis autem dicet vnum contrarium alterius esse subiectum, vnde, deceptio Aquarij ex hoc prouenit, quod omnino cõfundit principia, & prima cõtraria quod est falsum, licet enim omnia prima contraria sint prima princi-

pia, non tamen cõtra, nam aliqua sunt prima principia contraria, & aliqua non Arist. enim indifinite docet, prima principia non omnia esse cõtraria, vnde contrariorũ definitio primorũ supponit esse cõtraria, & addit qd nõ hant ex alijs, neq; ex alterutris: sed omnia fiũt, ex ipsis, ita quamuis definitio primorum principiorum conueniat materiæ, non tamen conuenit definitio primi contrarij, cum non sit cõtrariũ, genus enim illius definitionis qd debet supleri est opposita, quod solum formæ, & priuationi competit. Ad secundum licet conueniant contraria cum materia, & forma in hoc, quod est existere simul, in alijs tamẽ differunt cum vnum perficiat aliud, alias si ex vna cõdicione reliquæ colligerentur, colligeretur etiam recte, quod quærit genus & species sunt in rerum natura sint etiam cõtraria, & per hoc patet ad tertium. Ad vltimum, nõ est generaliter verum quod causa contrariorum debet esse contraria sol enim vnus, & idem, causa est diuerforum contrariorum.

ARTICVLVS III.

Utrum principia entis naturalis sint tantum tria.

Hoc est an principia substantiæ materialis corruptibilis, & simplicis, siue in fieri, siue in facto esse sint tria ita, quod nec sint pluræ, nec pauciora, de istis enim tantũ est dubium. Videtur, quod non primo, quia principia talia debent esse re-

Ad

Ad vlti.

Arg.

x.

alia

alia. & ante opus intellectus sicut res ipsa naturalis tam in fieri, quã in facto esse est physica, & realis, constat autẽ quod priuatio est, ens rationis ex dictis enim in Logica. q. 1. Vniuersali ens rationis triplex est, negatio, scilicet priuatio, & relatio, ergo illa non erit principium entis naturalis, & consequenter nõ erunt tria. Confir, nõ distinguitur priuatio realiter à materia, ergo non potest facere diuersum principium à materia, alias si distinctio rationis id valet facere, etiam appertitionis, materiæ ad formas erit principium, cum ratione etiam distingatur ab illa. Secũdo, de ratione primorum principiorum est, ex dictis quod semper maneant, hoc est, in omni mutatione inueniantur, materia autem prima, substantialis forma, & priuatio quæ dicuntur prima principia rei naturalis nõ reperiuntur in mutatione accidentali quando. V. C. ex nigro fit albũ, nã subiectum est tota substantia terminus ad quem, & a quo, sunt formæ accidentales, vt pote albedo & nigredo, nec aliquid plus requiritur ad mutationem, quam predicti termini, & subiectum, ergo. Tertio, quidquid est causa principium est, quatuor autem sunt cause rei naturalis, vt lib. sequenti dicitur: ergo, & quatuor sunt principia, sed dicendum quod causa efficiens, & finalis sũt extrinsecæ sicque solum constituũt principia extrinsecæ hic autem intrinsecæ inquirimus. Contra, quia sic tantum erunt duo principia materia, scilicet, & forma

Secũdo.

Tertio.

quia priuatio extrinsecæ se habet ad ens naturale, nec in ipso manet. Quarto & vltimo, priuatio, quæ est terminus à quo, ponitur principium in fieri, sed etiã forma positiua potest esse tale principium & terminus à quo: ergo. Dices, quod forma positiua non præcedit esse rei nisi per accidens, cum ignis indifferenter produci possit ex aqua, vel ligno aut quouis alio priuatio tamen semper. Contra est, quod in mutatione saltem accidentali, forma positiua cū sit proprie contraria est terminus à quo per se, vt calidum ex quo fit frigidũ: ergo.

Notandum, quod licet fieri rei tripliciter possit considerari, primo vt actio, secũdo vt passio, tertio, vt mutatio, hic tñ tantum sumitur ab Arist. tertio modo, patet ex eo, qd actio, vt actio, per se dicit ordinẽ ad agens: ergo cū hic nõ cõnumeretur agens vt principium, plane sequitur, quod sit terminus de fieri vt actio est, licet enim agens sit extrinsecũ rei factæ, actioni tamen intrinsecũ est, cum sine illo non possit actio intelligi, similiter fieri, vt passio solum dicit ordinem ad passum receptum, & ad formam receptam quæ est terminus ad quem, non ad priuationem, vt terminus à quo, & ita si esset terminus de fieri vt passio, deberet prætermitti priuatio, quæ nõ prætermittitur, opine enim pot. intelligi receptio alicuius forme in aliquo subiecto, quæ est passio absq; eo, qd in tali subiecto præcedat priuatio, vt patet in effectia recepte passionẽ, qua nunquã caruit.

Quarto.

No. I.

Vnde

Vnde ex sufficiēti numeratione patet quod fiat sermo de fieri: vt mutatio est quidam transitus ab vno termino ad aliū, ad quod perse, & necessario debent concurrere tria, subiectum in quo fit transitus, & extrinseca opposita inter quæ, scilicet forma, & priuatio. Hæc autem tria solum hic connumeravit Aristot. solum ergo loquitur de fieri vt mutatio est.

No. 1. Secundo notandum, quod triplex terminus à quo alicuius actionis potest imaginari, primus est pura negatio nullum præsupponens subiectū vt nihil, quod est terminus à quo creationis, & de hoc non est sermo, cum respiciat productionē quæ non est Physica. Secundus est forma passiva contraria, vt calidū ex quo fit frigidum in subiecto capaci, & de hoc etiam non est questio, quia licet respiciat Physicam productionem, non tamen substantialem, quia substantiæ nullum positiuum contrariatur.

Tertius est priuatio formæ in subiecto apto, vt carentia ignis in materia prima, de quo est sermo cum vtrumque respiciat, productionem Physicam & substantialem. Hæc autem carentia, alia est proxima quædo est terminus immediatus generationis cum qua semper dispositiones ad formam immediate reperiuntur, remota vero, quando dispositiones in materia reperiuntur ad formam, sed non immediate: nomine ergo priuationis, & carentiæ, proximam intelligo.

1. Cō. Prima conclusio, principia en-

tis naturalis sunt plura quam vnum, non tamen sunt infinita Aristot. hic, & probat ipse primum sic: principia sunt contraria ex dictis, & idem non agit in seipsum, nec sibi contrariatur: ergo sunt plura quam vnum, probat secundum, sunt contraria generis, scilicet substantiæ, ergo non sunt infinita, tenet consequentia primo, quia in vno quoque genere est vna prima contrarietas per habitum & priuationem ad quam omnes aliter redducuntur, secundo, quia si prima principia sunt infinita, omnia contraria essent principia cum principia sint contraria. Notanter dixi in vno quoque genere id est substantiæ, quia quamuis per particulam genus aliqui (& bene) intelligant subiectum sitque sensus circa vnum, quodque subiectum est vna prima contrarietas, & ita duo tantum contraria, quia ex primis tantum habet vnicam, non tamen est ad mentem Aristot. primo quia nondum erat notum, in mutationibus esse subiectum, post ea enim hoc probauit Aristot. quare esset probare ignota per ignota. Secundo, quia Aristot. posuit exemplum in substantia, & ita idem erat genus ac prædicamentum, & sic quemadmodum in quocumque genere est vna prima diuisio ad cuius membra omnia ea quæ cadunt in illo genere reducuntur: quæ enim sunt in substantia, vel sunt corporea, vel incorporea & sic de alijs generibus, ita in vnoquoque est vna prima contrarietas per habitum, & priuationem, vt in substantia forma substantialis & priuatio illius ad quam omnia

Probat.

2. cō.
3. cō.

Secundo.

Vlt. conc. Probat. Obiectio.

Sol.

nia contraria substantiæ reducuntur. Quamuis autem in alijs accidentibus generibus diuisiue, sit vna prima contrarietas, tamen sicut substantia est simpliciter prior illis omnibus, ita prima contrarietas substantiæ absolute est prior alijs contrarietatibus accidentium, & ita simpliciter tantum est vna prima contrarietas.

Secunda conclusio, principia entis naturalis sunt plura quam duo, Probat Aristot. quia cum sint contraria, necessario requiritur subiectum talis contrarietatis, vt diximus notabili secundo. Tertia conclusio principia tantum sunt tria, materia scilicet forma & priuatio, probat Aristot. quia ad omnem generationem solum hæc tria requiruntur & in omni generatione, solum hæc tria inveniuntur: hoc patet ex primo notabili.

Vltima conclusio, hæc principia in fieri sunt tria, in facto esse tantum sunt duo. Probat Aristot. quia in composito naturali solum manent materia & forma. Sed obstat primo, generatio & genitum esse sunt simul, ergo in fieri priuatio etiam non est principium, patet quia cum sit genitum erit forma introducta & consequenter non erit priuatio illius, fieri autem est ipsa generatio, ergo in fieri priuatio non est principium. Respondendum, quod ad hoc, quod priuatio sit principium entis naturalis in fieri, sufficit, quod præcesserit toto tempore ante ipsam generationem, præterquam quod priuatio habet

esse principium per sui definitionem quia est terminus, qui statim desinit esse, quo res incipit, & in hoc consistit contrarietas impropria, & priuatiua cum forma. Sed contra, quia sequitur, quod generatio quælibet substantialis sit successiua cum non habeat simul & in eadem mensura suos terminos, & quia saltem ex parte termini a quo respicit tempus, ergo illo debet mensurari. Resp. notando, quod tamen motus quam mutatio vt dicitur lib. 5. huius specificatur à termino ad quem, non tamen à termino à quo, vnde si terminus talis fuerit in tempore, mutatio erit successiua quamuis terminus à quo præcesserit in instanti, & è contrarium dico, quamuis generatio ex parte termini a quo, qui est priuatio, respiciat tempus, inde tamen non sumit successionem, cum forma quæ est terminus ad quem sit in instanti: impossibilitas vero terminorum à quo, & ad quem in eadem mensura, non arguit successionem, quia communis est omni mutationi successiue & instantaneæ, nec sufficit prioritas quadam naturæ quam quidam fingunt respectu priuationis & formæ, nam si duo contraria in gradibus intensi non possunt esse simul in eodem instanti temporis in eodem subiecto, quatumcumque illud instans temporis partiatur in duo instantia naturæ, multo minus duo priuatiue opposita, vt sunt forma & priuatio, poterunt esse simul in eodem subiecto pro eodem instanti temporis, quia maior est oppositio priuatiuæ quæ

Replia

Sol.

2. Obiect.

quam contraria cū magis accedat ad contradictoriā. ¶ Dices secūdo, sicuti priuatio formæ introductæ, & generatæ desinit esse, ita priuatio formæ corruptæ simul incipit esse, ergo priuatio etiā in facto esse est principium entis naturalis. Respō. dicendum. quod perse, & primo, solum priuatio formæ generandæ requiritur, vt terminus à quo generationis, priuatio vero formæ corruptæ quæ simul reperitur cum forma producta solū per accidēs se habet ad generationem entis, quia agens, v. c. ignis primo, & per se tantum intendit assimilare sibi passum, scilicet lignum, in quantum potest, quia tamen nequit hoc fieri sine destructione formæ contrariæ, ipsam per accidens corrumpit, ad quam in facto esse sequitur eius priuatio.

Ad 1.

Ad argumenta ad primum dicendum, quod principia rei naturalis in facto esse cum etiam sint partes componentes illam, debet esse positiuæ & reales sicut & ipsa, quia tamen priuatio solum est principium in fieri, tantum absq̄, quod sit positiuum reale, quod necessario requiritur vt sit carentia positui realis, vt tale positiuum possit fieri, quia quod est nō fit. ¶ Sed dices, illud fieri est reale ante actionem intellectus sed talis carentia nō est formaliter ante opus intelligentis, nullo ergo modo potest esse principium etiam in fieri. Resp. quod duplex entitas potest imaginari in priuatione, positiuā altera, & hæc est ens rationis quia consistit in hoc quod talis priuatio consideretur ad mo-

Obiect.

Sol.

dum formæ positiuæ, de qua bene probat argumentum, quod etiā in fieri non sit principium, altera negatiua in subiecto apto, & hæc est realis carentia formæ & reale nō ens quæ realiter, & ante intellectum est existentia negatiua id est faciendo, & realiter non existat forma priuata. Huius enim non existere in tali subiecto, est existere modo sibi possibili. Ad confirmationem dicendum, quod est dispart ratio, nā priuatio ita distinguitur à materia ratione, quod habet diuersum modum principianti ab illa, vt pote terminus à quo materia vero vt subiectum, appetitus autē materiæ respectu formarum quāuis ab ea ratione differat eodē modo principiat sicut materia, nam appetitus materiæ nihil est aliud quā inclinatio ipsiusmet materiæ ad formas recipiendas, & ita semper se tenet ex parte subiecti, vt bene Ferr. hic. Ad secundum, principia aliter debent manere in substantiali mutatione, immediate & inter se diuersa, & sufficientia absq̄ alijs scilicet vt terminus à quo & ad quē, & vt eorū subiectū, in accidentali vero tantum manent, quia produciunt & constituunt substantiā totalē quæ postea est subiectū mutationis accidentalis, & terminorū eius: vnde in hac neq; manēt vt diuersa principia, neq; vt sufficientia absq̄ alijs, cū sint necessaria forma accidētalis, & eius priuatio, vel forma positiua contrariā, vt sint termini à quo, & ad quē dictæ mutationis. Ad tertium bene ibi respōsum est. Ad replicam dico, q̄ licet priuatio sit

Ad conf.

Ad 2.

Rep. Solu.

Rep. Solu.

Ad 4.

tio sit extrinseca rei factæ, & ita nō sit principium in facto esse, est tamē intrinseca in fieri, & ita est principium. Sed dices, ideo priuatio est intrinseca in fieri, quia fieri dicit ordinem essentialē ad priuationē, ita quod sine illo nō possit intelligi, saltem ergo, in fieri agens erit principium sicut est priuatio. Resp. quod ex dictis fieri, vt actio, dicit ordinem ad agens non tamē vt mutatio, sed solū ad priuationē. Dices secundo mutatio vt mutatio dicit ordinē ad mutās, sed mutās est agēs ergo vt mutatio dicit ordinē ad agēs. Resp. q̄ cū mutatio sicut & fieri tria inuoluat actionē scilicet passionē transitū inter terminos à quo, & ad quē, particula vt, potest q̄ vis horum reduplicare, & ita si primū reduplicet, maior est vera, sed de illa non agitur hic vt sic, si secūdo, falsa est, quia vt sic solum respicit mutatum id est subiectum, & ita ad huc de illo non est sermo, sed tantū de tertio in quo est falsa, quia hac ratione solum habet terminos respicere. Ad quartū & vltimum bene ibi respōsum est. Ad replicam dico quod Arist. solum agit de mutatione substantiæ, cui nihil positiuum contrariatur, & dato quod ageret de mutatione in cōmuni, non esset generaliter verū, quod in mutatione accidentali terminus à quo sit positiuus, quia sunt multa accidentia v. c. lumen quæ non habent contrariū. Adde quod licet in omni mutatione, forma positiua esset terminus à quo, non deberet poni vt quartum principium, quia

non habet diuersum modum principianti à priuatione vt dixi de appetitu, & materia, & idem dicendum de forma & priuatione formæ corruptæ, cum vtraque principiet vt terminus ad quem.

D V B I T A T I O appendix.

PRO complemento, doctrinæ Dubitatur vltimo in hac materia. Vtrum ratio principij entis naturalis, quoad fieri, vniuoce dicatur de tribus principijs materia scilicet licet forma & priuatione. Breuiter, magister Sot. & quidam moderni affirmant, nam etiam priuatio absolute ab Arist. principium vocatur. Secundo, quia non est cur à principio intrinseco & extrinseco apositiuo & priuatio non possit abstrahi ratio communis vniuoca. Dicendum tamen implicare contradictionem dari vnam rationem communem vniuocam principij, priuationi & alijs, nam ex dictis in ante prædicationis, & capite de oppositis, impossibile est quod abstrahatur ratio cōmunis vniuoca à priuatio, & positiuo: ergo etiā est impossibile, q̄ ratio principij vniuoce cōparet priuationi, & alijs principijs, sed tantū ratio communis analogā erit tribus, primoq; de forma, secundo de materia, tandem de ipsa priuatione dicetur analogia proportionis, si priuatio cōparetur ad aliam sicuti ista principia se habent ad esse, ita ad principiantium, constat autē quod quāuis materia in cōmuni opinione habeat esse per formam

Dub. Sent. Soti. Pro. Secū. do. Cōc.

intrinsicè tamen & manet in composito, & ad illius compositionem concurrit, priuatio vero per sui defitionem, & ita extrinsicè principiat naturale ens, ergo solum principium analogia proportionis dicitur de priuatione ad alia comparata, at vero nulla comparatione facta, sed in ordine tantum ad seipsam, analogia proportionalitatis ratio principij de omnibus dicitur, sicuti & dicitur de fundamento domus de corde, & puncto, cum intrinsicè etiam priuatio sit principium, & sit id à quo ens naturale primo per se incipit.

Ad 1. Ad rationes facile respon. nam (vt capite de relatione dicebam) relatio rationis etiam absolute dicitur relatio, cum tamen ratio relationis equiuocè dicatur de reali & rationis. Ad secundam patet ex prima ratione cõclusionis.

Ad 2. Dub. Sol. Dubitauis tamen an forma accidentis possit etiam dici primum principium ita vt ratio principij formalis competat accidentali formæ. Quidam affirmant, eo quod forma accidentalis etiam est principium simplex non compositum ex alijs. Responderetur tamen negatiue, quia prima principia dicuntur illa quæ præterquam quod non fiunt ex alijs, ex ipsis tamen fiunt simpliciter, & per se entia naturalia, ens autem naturale ex forma accidentali non fit simpliciter, sed secundum quid, fieri enim calidum, non est fieri simpliciter, quod satis insinuat vox sicut absolute posita in descriptione illa primorum principiorum naturalium, reductiuè tamen substantia

completa respectu accidentium habet modum principiandi quem habet materia respectu formæ substantialis, forma autem accidentalis respectu substantiæ completè habet eundem modum principiandi reductiuè quem forma substantialis respectu materiæ primæ, modus autem principiandi duarum partium intergrantiu suue homogeneæ, siue etherogeneæ, non est peculiaris, neutra enim illarum se habet propriè, vt materia neque vt forma respectu alterius, sed tantum se habent, vt materia respectu totius, & hæc ratione reuocantur ad modum principiandi quem habet materia prima, talis que modus, physicus est, & non mathematicus vt aliqui putant: quia considerare quomodo ex partibus integrantibus confluat vnum, & quale vnum, omnino physice considerationis est, modus autem principiandi quem habent gradus Metaphysici, vt in homine gradus rationalis, & animalis, &c. non est Physicus cum illi gradus, vt alibi demonstrabitur non sint distincti secundum rem, & reperiantur in entibus separatis, nec naturalibus, vt in intelligentijs & hæc de principijs in communi satis.

Q V A E S T I O III.

De quidditate principiorum entis naturalis in particulari, & primo de materia.

CIRCA caput septimum in quo postquam philosoph. de principijs entis naturalis in communi disputauit, tractat in particulari jã de materia quæ est vnum ex principijs, de qua, & nos aliqua dicturi sumus, solet autem huiusmodi tractatus quia longus & difficilis in tres partes distribui, scilicet an sit, quid & qualis materia, quæ omnia breuitati & claritati studetis hac quæstione cõprehendimus diuisa tamen in duas partes, prima de materia secundum se considerata, vbi an sit & quid sit explicatur, in secunda de eadem in ordine ad alia comparata, qui ordo adhuc in Logica multoties est seruatus, & infra lib. sequenti quæstione de natura serbatur. De primo vndecim sunt examinanda, primo, an materia sit. Secundo, si potentia sit de eius essentia. Tertio, si sit pura potentia vt quo. Quarto, si sit substantia. Sexto, vtrum materia sit pars quidditatis substantialis. Septimo, vtrum ita sit pars quidditatis etiã indiuidua vt sit principium indiuiduationis illius. Octauo, vtrum materia possit existere sine forma potentia Dei absoluta. Nono, vtrum ex hypothesi quod habeat propriã existentiam possit ab omni forma separari virtute causarum naturalium. Decimo, vtrum materia sit principium corruptibilitatis. Vndecimo, vtrum materia prima sit in generabilis & incorruptibilis.

ARTICV LV S I.
Vtrum in rebus naturalibus vere sit materia prima.

Mellius Parmenidis discipulus, & forte Parmenides, ipse vt refert Arist. supra, asseruit omnia esse vnũ & immobile in entitate, sicque nihil de nouo produci quantum ad aliquam entitatẽ, sed quæ præexistebat habere se alio, & alio modo, alias dicebat ex nihilo fieret aliquid scilicet illa noua entitas sicque videntur negare subiectũ mutationum & materiam primã. Alij etiam asserentes non dari nisi accidentales mutationes in idem coincidunt vnde dicebant omnia esse vnũ quoad substantiam. Tales, omnia esse aquam, Diogenes, & Anaximenes, aerem, Heraclitus ignem alij tandem quoddam corpus medium, alij vero explicite materiã primã negarunt mixtaq; omnia fieri ex elementis, elementa vero non produci de nouo ex aliqua materia, sed esse quadam corpora omnino simplicia sine aliqua intrinseca compositiue substantiali, quæ cum nino de nouo & ex nihilo generantur, & potest pro illis omnibus sic argui. Primo, sicut se habent formæ accidentales inter se, ita substantiales, constat autem quod inter accidentales datur vnã prima forma scilicet quantitas quæ sit aliarum subiectum, ergo etiã inter substantiales, debet alia esse aliarum subiectum, & consequenter nõ est materia, quia solũ ad hoc est necessaria.

Secūdo, si poneretur materia, prae-
cipue, vt est subiectum transmuta-
tionis, ea autem, qua transmutan-
tur in generatione substantiali sunt
tota composita. v. c. ignis in aquam
& e contra, composita autem cum
sint omnino per se, non indigent
subiecto, ergo. Confirmatur, in Sa-
cranēto Eucharistia vt experientia
constat ex folis accidentibus panis
fit generatio substantialis vermū,
ibi autem nulla remansit substan-
tia nec forma, nec materia, ergo ad
generationem substantialem, non
est necessaria. Tertio, forma substā-
tialis in generatione hominis non
supponit materiam cum non edu-
catur ex illa, ergo ad generationē
substantialem non requiritur mate-
ria prima vt subiectū. ¶ Dices, hoc
esse peculiare in ista generatione,
non in alijs in quibus dispositio
naturalis agētis in materia determi-
nat illā potius ad hāc quam ad il-
lā formam. Contra est dispositio-
nes non subiectantur in materia
cum sint accidentia, sed in toto cō-
posito, quod corrumpitur, ergo il-
lo corrupto destruuntur, & conse-
quenter materia vi illarum non
potest ad vnam magis quā ad aliā
formam disparti, & ita nō erit ma-
teria necessaria; quarto & vltimo,
potest fieri productio substantia-
lis sine materia prima & sine hoc,
quod sit creatio. V. c. totalis cōuer-
sio lapidis in lignū a Deo fieret
non esset creatio, cum terminus a-
quo esset positius, & similiter mo-
do posset fieri ab agente naturali,
ergo idem quod prius. ¶ Aduertē

dū quod materia quadruplex est,
prima dicitur alterationis id est ex
qua quod per sui corruptionē fit
aliquid sicut elementa respectu
mixti, secūda materia inhesionis vt
est substantia integra respectu ac-
cidentium, tertia compositionis,
vt sunt partes respectu domus &
quantitatiue cōtinui. 4. mutationis
substantialis, in qua expellitur vna
forma substantialis & alia introduci-
tur, quae solet vocari materia prima.

Aduerte secūdo quod rursus in No. 3
cōmuni vt dixi in prohemialib⁹ lo-
gica triplex materia dicitur prima
circa quam vetlatur actio, vt obie-
ctum respectu scientia & potētia,
& passum respectu agentis, secun-
da materia in qua praecisse recipi-
tur aliqua forma sed ex ea non edu-
citur, vt est materia prima respec-
tu animae rationalis de quo infra,
tertia est in qua & ex qua simul id.
est recipitur & educitur, vt est eadē
materia prima respectu aliarū for-
marum, sed hāc tertia iterum tri-
plex est vt optimē Mag. Zamel. 1. p.
q. 100. art. 1. alia pura cōpositionis
ex qua respēcisse cōponitur simul
cum forma abique eo quod talis
materia fuerit transmutata per for-
mę productionem sed vtraque im-
mediate creata, vt est materia cœ-
lorum, alia compositionis & trans-
mutationis simul vt est materia
horum inferiorū in qua varia for-
mę per transmutationem inuicem
succedunt, differūt autem inter se,
& prior est principium rei natura-
lis in facto esse, posterior vero in fie-
ri & in facto esse. Tertia vero quae
solet

solet addi pura transmutatio-
nis, sed compositionis ea lem est
cum materia alterationis supra di-
cta, sermo autem noster solum est
nunc de materia que dicitur com-
positionis, & transmutationis quae
est eadem cum materia mutationis
substantialis quae ad huc dupliciter
potest sumi, primo vt nuda omni
dispositione, sicque solet vocari
materia remota & materia prima,
secundo vt est coniuncta dispositio-
nibus, & sic dicitur materia proxi-
ma vel materia secunda, quamuis
etiam subiectum respectu acciden-
tiū materia secūda possit dici. Du-
biū ergo est an in rerū natura detur
materia in qua, & ex qua transmuta-
tionis substantialis simul siue proxi-
ma vel secūda siue remota. 1. p. prima.

Dico primo, in omni actione si-
ue mutatione naturali necessario
debet dari materia siue subiectum
quod maneat sub vtrōque termi-
no & ab eis distinguatur, licet in ra-
tione ita Arist. expresse sic pluri-
bus in locis praecipue text. 52. Patet
multipliciter, primo ex natura mu-
tationis, quia mutari est aliter se
habere nunc quam prius, ergo, est
dandum aliquid, quod sit nūc quā-
do est terminus ad quem, & quod
fuerit prius quando erat terminus
a quo, & ita aliter se habet. nūc per
coniunctionem termini ad quem
ac se habuit prius quando iunge-
batur termino a quo, ergo imme-
diate hoc subiectum non tantum
debet esse commune vtriq; termi-
no sed necessario ab eis distinctū,
quia terminus ad quē est modo, &

antea nō fuit, terminus vero a quo
fuit antea, & modo nō est, subiectū
autem & antea fuit & modo, ergo
necessario distinguuntur ab vtrōq;
termino: ita Arist. etiam expresse
11. metaph. c. 11. & 8. v. metaph. c. 10. text. 4
Secūdo, motus sēu ipso per se not⁹
est, omnis autē motus a contrario
in contrarium fieri patet alterum
quorum paulatim introducit alterū
expellitur, at cōtrarium, quod
introducitur nō potest recipi in eo
quod expellitur, tamen quia sibi mu-
tuo repugnat, tum quia in fine mo-
tus, contrariū quādo expellebatur
saepe numero desinit esse, dandum
ergo est necessario in quouis motu
aliquid subiectū commune vtriq;
contrario, quod paulatim alterū ac-
cipiat, alterū reiciat. Tertio agēs,
vt experientia patet nititur efficere
sibi omnino simile patēs, quod an-
te actionē dissimile est agētis, ergo
in omni patienti datur res aliqua
ante actionem dissimilis agentis, &
in fine actionis similis per inductā
ab agente sui similitudinē. Confir-
in fine actionis, vel permāsit, vel pe-
riit id a quo forma antiqua expel-
lebatur, & in quo forma noua alia
inducebatur, sed non perijt, tū quia
perijisset quoq; forma inducta quā-
do hāc sine illo subiecto cōseruari
nō pot. tū quia aut agēs naturale, p-
duceret ex nihilo quae naturaliter
fiunt, aut ea in fine actionis a seipsis
vel a Deo inciperent esse pendera-
tionē, & ita agentia naturalia solam
vim corrūpēdi, vel anihilādi habe-
rēt. ¶ Dico 2. subiectū quod manet sub-
vtrōq; termino, mutationis, alterū
est

est substantia incompleta formae
substantialis receptiua, alterum est
completa formae accidentalis recep-
tiua. Patet primo, mutatio substan-
tialis terminatur ad formam substan-
tialem, vt ad terminum formalem,
forma autē substantialis non subie-
ctatur in substantia completa cum
eā cōponat, ergo in incompleta,
cum qua cōponit. Secundum patet,
mutatio accidentalis terminatur ad
accidens vt ad terminū formalem,
accidens autem supponit subiectū
constitutū & cōsequenter in subie-
cto cōpleto subiectatur. ¶ Dico ter-
tio, in rerū natura necessario datur
subiectū in quo & ex quo composi-
tionis & transmutationis substan-
tialis simul. Hoc demonstratur multi-
pliciter ab Aris. & philosophis, suf-
ficiat tamen primo ex primo de ge-
neratione, tex. 78. id quod est omni-
no vnū nō potest esse simul actiuū
& passiuum quia nō est idem quo
agimus & quo patimur, cum actio
& passio sint diuersa genera, princi-
pium autem agendi est actus & for-
ma, ergo pars est materia & po-
tentia, experimur autē tā viuētia
quam non viuētia simul esse acti-
ua in alia, & passiuā ab alijs, ergo de-
bent cōponi necessario ex duabus
partib⁹, ex forma vt sint principū
agēdi & materia vt sint principium
patiēdi vnde commen. 8. metaph.
coment. 12. & 4. Phi. coment. 3. dicit,
q̄ sicut actio facit cognoscere for-
mam, ita transmutatio materia. Se-
cūdo patet ex transmutatione, quia
experimur res inuicem transmutari
vt aquam in ignem & e contra, hęc

autē transmutatio non potest fieri
p̄nes hoc quod forma ignis cōuer-
tatur in formam aquę, cum sint di-
uersę essentia, & talis cōuersio im-
possibilis, ergo solum fit in aliquo
subiecto communi in quo vna for-
ma desinat, alteraque incipiat, quę
formarū successio est transmutatio.
Dico 4. & vltimo, illud subiectum
commune in quo & ex quo cōposi-
tionis & transmutationis substan-
tialis simul tale est, vt ex priori fac-
tum non sit, atq; adeo sit primum
seu materia prima, quę ideo dicitur
prima, quia est subiectū primę
productionis scilicet generationis
substantialis & formę, scilicet actus
substantialis & quia vt sic est com-
munis omnibus entibus corruptibi-
libus. Dices, etiam est vltimum in
quo fit resolutio seu destructio entis.
Resp. ita esse, sed quia resolutio
& corruptio est per accidēs, & prę-
ter intentionem nature, vt supra di-
cebam, & habet rationem nō entis,
generatio vero est per se intentā &
habet rationem entis idest subiec-
tum & materia, vsurpauit sibi no-
men primę non vltimę. Probatur
iam, in omni actione datur necessā-
rio aliquod subiectū vt ceteri di. r.
con. aut igitur illud est factum ex
alio & hoc ex alio, & ita in infinitū
quod est impossibile sicut formę
nō sunt infinitę in eadem materia,
aut deueniendum est ad primū su-
iectum quod ex alio non sit factū,
atq; adeo ad materiam primā. Sed
contra nam Aris. 1. metaph. 2. tex. 5
& 6. ex suppositione, quod non da-
tur materia prima, vt ex re manifesti-
ori

riori ostendit non dari illū proces-
sum in infinitum vnius materiae ex
alia, nec dari formas infinitas. Resp.
ab incōuenienti recte procedit, illa
ratio. Secundo patet conclusio, om-
nia quę in interiori isto continen-
tur mutuo ex se inuicem saltē me-
diate generantur ex contrarietate
qualitatum, ergo datur commune
subiectum transmutationum, aliter
non quodlibet ex quodlibet neq;
immediate, nec mediate gigneretur,
tale autem commune non po-
test esse factū ex alio subiecto, quia
iam non subijceretur omnibus, da-
tur ergo primum, ideoq; primum
subiectū seu materia 1. appellatur
vt distinguitur cōtra substantiā cō-
pletam, vt dixi & contra materiam
propriam dispositam iam acciden-
tibus vt docet Aris. 8. metaph. 11.
& 4. cōel. c. 7. tex. 38.

Ad 1. Ad argumenta ad primum dicen-
dum, non dari aliquam formam ac-
cidentalem quę sit aliarum omniū
subiectum, quia licet sit subiectū
accidentium materialium, non tamē
spiritualium, in quo neq; omniū ma-
terialium est subiectum, cum ratio-
nes identitatis, & diuersitatis, & v-
nionis materia, & formę (vt dixi ca-
pite de relatione) immediate subie-
ctetur in substantia. Adde q̄ qu in-
finitas non est subiectum quod, re-
petitū accidentium quę sustentat, si-
modo sibi naturali relinquitur.
Sed tantum est subiectum quo, sci-
licet in eodem quo subiectū inte-
grum sustentat accidentia, & dato
ita contingere in formis substantia-
libus, adhuc presupponendū esset.

subiectum quod, & materia prima
præterquam est impossibile, nam
duo accidentia possunt esse simul,
secus autem duę formę substantia-
les. Ad secundum dicendum, quod
tota sunt quę transmutantur per ge-
nerationem &c. sed non totaliter,
quia tantum secundum partes idest
formam, aliter esset annihilatio. Ad
confirmationem dicendum, quod
longe est alia ratio de illa genera-
tione, & de alijs, quia quicquid sit
naturalis, tñ supponit miraculū il-
lud, virtute cui⁹ postea Deus in cor-
ruptione specierū cōuertit quanti-
tatem illam qua remansit, vel vt a-
lij dicunt creat de nouo talem ma-
teriam, vt introducat formam ver-
minium, vt superius dixi capite de
quantitate in logica questione pri-
ma. Ad tertium bene ibi responsū
est ad replicam quamuis illę dispo-
sitiones sint in toto cōposito, quia
tamen cōstant materia idest, quod
& ipsa sit disposita, & destructo il-
lo maneat sic sigillata, quia talis si-
gillatio effectus est, dispositionum
quę possunt manere. Dices saltem
sequitur, quod vbi nullę sunt dis-
positiones, vt in corporibus celestibus,
ad sigillationem nō sit neces-
saria materia prima Respō. solum
colligi in cōlo non dari materiam
transmutationis, hęc tamen com-
positionis quę colligitur ex quan-
titate & figura de quo latius secun-
do de cōlo. Ad quartum & vltimū,
bene ibi dictum est, dico tamen, q̄
non est eadem ratio, quia cum ter-
minus a quo per se conuersionis to-
talis sit positus, quamuis non sit

Ad 2.

Ad 3.

Obie-
ctio.

Solu.

Ad 4.

subiectum cōmune, impeditur ratio creationis, quæ ex nihilo fit, in generatione autem cum terminus a quo sit priuatio, si tollemus materiam vel subiectum commune, nihil præsuponeretur positiuum ex quo fieret generatio, profecto creatio maneret præter quam, quod licet Deus poterit virtute sua id facere, non tamen causæ secundæ, & inferiores valent.

ARTICVLVS II.

Utrum potentia sit de essentia materiæ.

Art. I. In hac re singularis fuit comentator hic defendens partem negatiuam. Primo, quia alias sequeretur, quod adueniente forma destrueretur materia, quia adueniente actu potentia destruitur, forma autem actus est, consequens tamen est absurdum, quia materia non solū in fieri, sed in factis esse manet. Secundo, talis potentia quomodocunque sumatur est accidens, ergo non potest esse de essentia materiæ, quæ est substantia ut infra patebit articulo quarto. Antecedens patet ex eo quod potentia illa, vel est aliqua aptitudo, vel ordo ad actus, aptitudo autem de prædicamento est qualitatis & ordo de genere relationis.

Secundo.

Ex dictis superiori articulo certissimū manet, in materia esse aliquam potentiam non actiuam, sed passiuam id est receptiuam formæ substantialis, non quomodocunque, quia etiam vas habet potentiam re-

ceptiuam liquoris, materia autem præter hoc habet causalitatem respectu receptionis formæ (cum propositione quadam neurali ad illas inclinatur ut secunda parte quaestionis patebit) Hoc posito Iuniores duplicem potentiam receptiuam distinguunt in materia ipsa, quarum alia est substantialis, quæ terminatur substantiali forma & actu, & hanc ponunt de essentia illius, alia accidentalis, quæ terminatur accidentali forma, quæ etiā accidens est materiæ, & ita vtraque potentia, a materia ratione sola distinguitur.

Dico primo, in materia tantum est vnica potentia receptiuam ad v. r. cō. transq; formam substantialem, & accidentalem, itaq; nullo modo distinguuntur inter se iste potentia. Patet primo quia, si illa potentia ad formas accidentales sit accidens ipsius materiæ sequitur, quod antequam adueniat forma substantialis, habeat aliquod accidens, nam licet verum sit, quod forma substantialis sit prius forma accidentali, potentia tamen ad vtraque prior est illis, potentia autem talis præsupponitur ante illas, consequens est absurdum, ergo. Sed dices sicuti appetitus est accidens materiæ prædicabile, non prædicamentale, & tamē bene ab omnibus præintelligitur in materia ante omnem formam substantialem, ita & ista potentia ad formas accidentales potest præintelligi. Sed contra est quia ex S. Tho. & communis philosophorum consensu capite de proprio, & 2. de Ani. omnis potentia quæ ordinatur ad actum accidentalem, & realem, distin-

distinguitur realiter a subiecto estq; de prædicamento qualitatis, potentia autē ista quæ fingitur in materia ordinatur ad similes actus, ergo. Dices, quod verum habet propositio illa de potentia actiuam, non passiuam. Contra, quia sicuti potentia naturalis actiuam cadit in secunda specie, qualitatis, ita naturalis impotentia seu potentia passiuam quæ idem est. Confirmatur conclusio, quia quando vnum ordinatur ad aliud intrinsece, tunc solummodo vno est reputandum, constat autem quod materiæ potentia ordinatur ad formas, accidentales propter substantiales, ergo eadem est potentia, sicuti eadem est generatio hominis quæ terminatur ad formam substantialem & accidentalem quia ad istas terminatur propter illas, ad illas quidem per se, ad istas per accidens. Dices potentia distinguuntur per actus, sed potentia materiæ ordinatur ad plures actus specie distinctos, scilicet substantiales & accidentales: ergo. Respondetur quod solum specificatur potentia ab actu quem per se, & primo respicit. Sed contra, potentia materiæ terminatur primo ad generationem, generatio autem accidens est, ergo. Respondetur, quod via executionis prior est generatio quæ formam, secus vero via intentionis, & per se.

Cōf.

Obiect.

Sol.

2. cō. Probat. I.

Dico secundo. Potentia ad formas substantiales per se, & ad formas accidentales secundario, est de essentia materiæ: Probat. quia talis potentia prærequiritur necessario ad formam substantialem, & ad

illam dicit ordinem per se, ergo non est accidens, & consequenter potest esse de essentia materiæ. Secundo, quia si esset accidens materiæ, omnis vnio esset accidentalis, & non substantialis, quia vnio formæ cum materia fieret medio accidenti, scilicet media potentia hoc autem pugnat cū Arist. 9. c. huius dicente, materiam esse primum subiectum ex quo cum inest aliquid fit non per accidens, sed per se, igitur nulla vnio poterit esse accidentalis, & ita potentia non erit accidens materiæ, sed essentia. ¶ Ad argumenta: Ad primum dicendum, quod veniente actu non tollitur potentia, imo perficitur non enim adueniente actu ridendi tollitur potentia risibilitatis, sic etiam adueniente forma substantiali non tollitur potentia materiæ, sed tantum eius priuatio & appetitus ad illam recipiendam. Ad secundum dico, quod illa potentia non est relatio, sed illius fundamentum, quæ potest esse inter materiam, & formam, neque est potentia de genere qualitatis, quia illa dicit ordinem ad actus accidentales, siue passiuè, siue actiuè modo dicto prima conclusio, sed tantum est potentia per se ad substantialem actum.

Ad 1.

Ad 2.

ARTICVLVS III.

Utrum materia sit pura potentia.

Greg. in 2. d. 12. q. 2. Scōt. ibi. Tolle hic q. 13. Peric. 5. Phi. capit. 13. Themistius hic etiam, & Albertus Metaph. tract. 2. c. 4. asserunt materiam

riam non esse puram potentiam, ita vt non includat aliquem actum entitatum intrinsece in sui essentia, sed quod sit pura potentia tantum respectu actus formalis, quem (vt patet) non claudit in sua essentia quamuis Greg. ultra hoc dicat etiam habere actum existentiam proprium absque forma, sed de hoc articulo sequenti. Probat primo, materia est actu bonum licet imperfectum, bonum autem & appetibile fundatur in actu sicut verum & intelligibile, materia ergo aliquem actum includit. Nec valet dicere quod sit bona in pura potentia, quia S. Tho. 3. contra Gent. c. 20. expresse docet, eam esse actu bonum. Secundo, quia nihil potest exire a potentia nisi per actum, sed antequam materia crearetur, erat in potentia ad existendum extra suas causas, quare ergo per creationem sit actu existens extra illas, necessario aliquem comparat actum. Tertio, potentia essentialiter est relatiua, materia autem essentialiter est absoluta in predicamento substantie; ergo. Quarto, quod est in pura potentia est nihil, materia autem prima est aliquid, ergo idem quod prius. ¶ Opposita sententia est Platonis in Timeo Arist. 1. de generatione. c. 8. & 7. metaph. c. 5. & 7. c. huius S. Tho. 1. p. q. 7. art. 2. & 66. art. 1. ibidem Zumel, Soto hic q. 8. Sonzino 7. metaph. q. 19. Duran. in 2. d. 12. Vall. controuersia. 7. Font. 1. metaph. q. 7. & cōmuniter Thomist. ¶ Notandum primo, quod cum potentia dicatur ordinem ad actum, sicut iste est duplex alter existentie

essentia alter, ita & potentia duplex necessario erit, cum autem non sit sermo hic de primo actu, ita nec de prima potentia de qua art. sequenti, sed actus duplex est, alter secundus qui est operatio siue vt actio siue vt passio significetur. V. c. calefactio, alter est primus qui est causa efficiens secundi, qui rursus alter est accidentaliter & immediatus, vt calor in genere qualitatis, alter mediat, & substantialis in genere substantie, hic autem rursus, alius completus, & integer siue simplex, vt angelica natura siue compositus, vt humana, alter partialis, & incompletus, qui iterum solet ab aliquibus diuidi in formalem qui in specie certa reponitur, sicut anima quæ ab Arist. dicitur quod sit actus, & entitatum, qui in nulla specie certa reponitur, unde cum non sit sermo de actu secundo, ita nec de potentia ad illum, cum materia secundum omnes nullius sit actiuitatis nec vim agendi habeat cum actio proueniat ab aliquo principio in certa specie reposito, quo materia caret, & ita Arist. 2. de Generatione. tex. 50. docuit, materiam non agere, sed tantum pati, si ergo illa reponat habere vim ad agendum, multo magis repugnauit esse potentiam pure actiuam, qualis est illa quæ agit actione transeunte, vt potentia nutritiua vel calefactiua; nam quæ actione immanenti agit, partim est actiua cum eliciat actum, partim passiuam cum ipsum recipiat, similiter certum est, materiam non habere potentiam accidentalem, cum substantia integra

gra sit subiectum respectualis actus, dubium ergo est de primo actu substantiali partiali siue formali, siue entitatum, & de potentia ad illum, quia de substantiali completo certum est, materiam non includere, cum non includat formam.

No. 2. Secundo aduerte (vt dixi capi. de relatione q. 1) quod in essentia rei dupliciter potest aliquid poni, vel intrinsece tamquam genus, & differentia: vel extrinsece, tamquam additamentum quoddam, patet autem quod materia in sua essentia tamquam additamentum extrinsecum includit actum primum substantialem partialem, & formalem secundum formam, cum dicat potentiam ordinatam essentialiter ad illum, tamquam ad specificatum sui, vt quaestione sequenti dicitur, & ita ex diuersitate huius actus adæquati, multiplicatur in specie, solum ergo est difficultas si intrinsece tamquam differentiam sui constitutiuam materia includat aliquem actum saltem entitatum, de genere enim materia certum est, esse substantiam partialem, in quo conuenit cum forma, sensus ergo quaestionis est an pura potentia ad actum primum substantialem partialem, & formalem, sit de essentia materia intrinsece tamquam eius constitutiuam differentiam, ita quod nullum actum adhuc entitatum includat in isto gradu intrinseco, & differentiali.

Dico primo, materia prima est verum ens reale a forma diuersum realiter & essentialiter. Patet primo, est pars compositiua entis rea-

lis: ergo est verè ens reale, compositio enim realis, & Physica quam intrat materia similes partes debet habere. Secundo, materia est subiectum generationis ex quo educuntur formæ genitæ vt infra patebit, ergo est aliquid reale aliàs formæ fierent ex nihilo, & generatio esset creatio. Secundum patet, in compositione reali partes non solum debent esse reales, sed & realiter diuersæ, cum realis compositio sit in aliquo vno realiter distinctorum coniunctio, materia autem est pars compositi realis: ergo distinguitur realiter a forma quæ est altera pars. Adde quia ex Arist. materia & forma sunt duo principia vt vidimus numero diuersa, & consequenter realiter, nam si distinctio rationis posset facere duo principia numero, materia & priuatio talia essent. Tandem, materia & forma habent diuersas definitiones, cum illa sit pars comtrahibilis, ista contrahens, & determinans, ergo essentialiter differunt. Adde, habent diuersas rationes, nam omnis materia est ingenerabilis & incorruptibilis, vt ar. 6. patebit: omnis autem forma, & generatur, & corrumpitur (excipio rationale, & celestè) ergo habent diuersas essentias, cum passio ab essentia originetur.

Dico 2. materia ita est diuersa in essentia a forma, quod in nullo genere causæ ab illa fiat. Patet, debet fieri nullo præsupposito subiecto cum sit primum: ergo per creationem quæ est a solo Deo, & non a forma efficienter. Secundo, effectus formalis intrinsecus est, & inseparabilis

Arg. 1.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Not.

2. cō. Probat. Secundo.

bilis a forma, & cum ea identifica-
tus, vt patet in albedine. & esse al-
bo: materia autem diuersa est a for-
ma realiter, non ergo est effectus
formalis illius præcipue quod for-
ma potest existere sine materia &
materia secundum quod causa, so-
lum natura præ intelligitur ante
formam; vnde sequitur, quod effe-
ctus formalis formæ, & ipsum com-
positum. V. c. anima rationalis, cau-
sat esse humanum determinando
materiam ad speciem hominis. ¶ Di-
ces, entitas materiæ pendet in con-
seruari a forma cum sine illa nõ po-
ssit esse cum probabiliore sententia
ergo & in fieri, quia conseruari est
quoddam esse continuatum. Res-
pondeo quod in rigore à solo Deo
pendet in conseruari cum influat
in eius entitatem quam tamen ne-
cessariam connexionem dicit cum
forma, & ideo dicitur pendere
in fieri. Tertio quod non pendeat
in genere causæ materialis patet,
cum materia nõ recipiatur in for-
ma, sed è contra. Vltimo, finis est
cuius gratia vt dicitur Secundo hu-
ius, materia autem gratia est com-
positi, non formæ: forma ergo ne-
quit esse finis materiæ, vnde infer-
tur, quod licet inter formas, mate-
ria prius ordinetur ad substantialē
quam accidentalem non solum re-
cipiēdo sed causando immediatius
tamē & primo ad cōpositū ordina-
tur, ad illud enim primo & imme-
diate ordinatur, & primo, & imme-
diate fit ex illa; tale autē est cōpo-
sitū & nõ forma nisi illo medio vt
postea patebit, ergo.

Tert.
Vlt.

Dico tertio, materia prima pu-
ra potētia est passiuā intrinsicē in
sua natura nullū actū propriū in-
cludens, ita authores supra citati
pro secunda sententia, & Alex. 2. na-
turalium. q. & c. 75. S. Th. etiam hic
lectio. 15. libell. q. 73. A. Egidius. le-
ctio. 18. quāuis omnibus inde bene
pensatis inter istos autores questio
sit de nomine cū omnes cōueniant
in. 1. & 2. conclu. & quod nullum a-
ctū formalem includat, sed quod
sit pura potētia, respectu illi, dicit
tamē Scotistæ hanc materiæ enti-
tatem debere dici puram potētiā
obiectiuam, & actum entitatum,
quia per illam entitatem exit a pu-
ra potētia obiectiuā, quā habebat
materia antequā crearetur in quā
erat obiectum diuinæ potē-
tiæ actiuæ & vere fit ens reale. Tho-
miste vero dicunt debere dici pu-
ram potētiā subiectiuā, quia
est in potētia subiectiuā reali re-
spectu omnium formarum, quādo
autem hanc potētiā comparat,
exit a pura potētia obiectiuā quā
antea habebat quæ licet re vera
esset nihil secundū nos omnes, ab
Scotistis tamen dicitur pura potē-
tia obiectiuā & ita exitum ab illa
debere fieri per aliquem actum sal-
tem entitatum, à Thomistis vero
dicitur potētia logica & nõ realis,
& ita exitū ab illa fieri per puram
potētiā subiectiuā inquitū antea
erat possibile logicē, vel nõ repug-
nabat fieri hanc purā potētiā sub-
iectiuā, & ita creatione fuit fa-
ctum: vnde quod Scotus vocat actum
entitatum, quia materia est ens rea-
le,

3. Cō.

2. Pro
batur

Tert.

Vlti.

le, vocant Thomistæ puram potē-
tiā subiectiuā, qui modus loquē-
di prior est, & Arist. cōformior
quia propriū est cuius actus singu-
laris trahere re ad aliquā speciem &
quia Ari. diuisit ens reale in actū
& potētiā, ergo potētia vt distin-
cta ab actū, est ens reale. Dices diui-
sit tantū in actum formalem non
in entitatum quæ est transcendens
etiam ad potētiā. Contra, ergo
actus entitatus non habet ve-
ram rationem actus cum neq; à po-
tētia differat. ¶ Secūdo patet cōclu-
sio, quia alias ex illa, & forma non
fieret vnus per se, vt habet cōmu-
nis schola ex duobus entibus in a-
ctū, &c. Nec obstat, quod sit tantū
entitatus, quia sic etiam ex subie-
cto, & forma accidentali fieret vnus
per se cum respectu actus acciden-
talis remaneat in pura potētia. Ter-
tio, eodem modo materia est subie-
ctum formæ substantialis sicuti sub-
stantia integra resp. formæ acciden-
talis respectu cuius est in pura po-
tētia. Adde, non est actus etiā en-
titatus, quia neque est per se exis-
tens, nec actus perficiens nec alius
est imaginabilis neque est consti-
tuta ex actū per ficiente, & potē-
tia cum ipsa informetur alio actū,
similiter quouis actus per se existēs
perfectior est quā quouis informās
cum omnis informatio habeat im-
perfectiōnem adiunctā. vnde actus
per se existens formaliter prædica-
tur de Deo, non informans; forma
autem substantialis informans per
fectior est quā materia prima, ergo.
Vltimo, quia alias materia prima

habetet proprias operationes cum
id conueniat omni actū substantia-
li, imo & quā plurimis accidenta-
libus, & potissimū actū per se exis-
tenti, cum sit agens principiale, &
non solum principium agendi vt
quo, nulla autem relinquitur actio
quæ materiæ primæ tribui posset,
vt docet Sāctus Thomas, 7. Metap-
lectio. 8. quia alias daretur ali-
qua operatio cōmunis omnibus en-
tibus corruptibilibus, cum constet
eadem materia. Confirmatur, quia
omnes quas nouimus operationes
aut in formas substantiales, aut in ac-
cidentia referimus. Dices materia
prima est principale agens per for-
mas tam substantiales quem acci-
dentales. Respondeo hanc esse in sa-
niam & parum ab esse qui hoc asse-
runt quin cōcedant materiā primā
esse Deū omnibus formis conu-
stū, & per alias & alias alia, atque alia
agentē imo & (quod fateri eadem
ratione cogitur) omnia patientem
vt dicunt quidam heretici vt dicit
Castro. Vnde infero cur materia di-
ci solet prope nihil, nature profū-
dū, vniuscuiusque chaos siue cōfū-
sio & respectu formarū quas non
dum habet dicitur hvlli, id est, Syl-
ua seu materia, at respectu earum,
quas habet, appellatur Hypochi-
mi non, id est, subiectum, ideoque,
Plato in Timæo dicebat esse de-
nudatam omnibus formis, quia est
receptiuū illarū, sicuti visus omni
colore nudatur, dicitur etiā origo,
fœmina, mater, mala & elementum
per se ignota, tenebræ, & ideo ap-
ud Platonem nulla ponitur idea
quæ

Con-
firm.

quæ sit propria materia, eo quod per ideas formarum cognoscatur. Appellatur etiam horum inferiorum materia turpis, quia necessario coniuncta est cum priuatione formarum ad quas naturali propensione tendit, tandem dicitur malefica, quia ut potitur formis quibus est priuata, mollitur per accidens abiectio- nem eius quam habet, ideoque dicitur principium non essendi siue corruptionis, ab Arist. vero text. 8. primum subiectum, ex quo cum insit omnia fiunt.

Ad argumenta. Ut facile soluatur, & alia multa, quæ possunt obijci aduerte, aliud est, re esse actum seu includere actum, aliud est, esse entitatem seu aliquid & habere aliquid perfectius, & actualitatis realis, primum non conuenit nisi ratione forme, secundum vero competit tam ei quod est actus quam ei quod est potentia, & ita S. Th. 1. p. q. 14. art. 11. ad. 3. ait. quod materia prima licet recedat a similitudine Dei ratione sue potentialitatis, sed quia in quantum vel sic habet esse, similitudinem quadam Dei retinet, idem ait de veritate. q. 3. art. 6. verum est tamen, quod. q. 4. ar. 1. & q. 5. ar. 3. ad. 3. ait quod materia prima in quantum huiusmodi, est in potentia, intelligi tamen debet respectu actus non respectu entitatis vnde Sonz in. 4. Metaph. quæ. 17. Tabell. q. 5. & alij absolute defendunt, materia in suo quidditativo conceptu, nullam includere actualitatem, quia in quantum est pura potentia. Dicendum tamen dici puram potentiam,

quia respectu nullius est actus, in quo distinguitur ab alijs potentijs, forma enim substantialis, ita est potentia receptiua formarum propria tum quod est actus vel per se existens, ut angeli, vel informans ut alij, idem patet de intellectu respectu, intellectionis, per quod patet ad primum secundum & tertium. Ad quartum dicendum, quod neque ea quæ præterierunt aut futura sunt sunt in actu, & tamen aliquid sunt cum non sint fictitia, neque enim idem est esse actu siue actu existere, atque esse actum, aut existens actu, materia prima ex se neque est actus, nec illum includit. Vtrum autem ex se sit ens actu, id est, existat, articulo sequenti, nunc dico quod sicut actus purus est verus actus, & ita est actus ut nihil habeat potentiam, qualis est Deus, a quo omnis alius actus originatur, ita potentia eo quod sit pura potentia, non ideo non erit potentia vera, atque adeo aliquid a quo etiam omnis potentialitas dimanat, quodam modo, eo quod tantum res dicitur accedere ad materialitatem, quantum accedit, ad potentialitatem; nam ut bene Soto hic quæst. 6. concl. 2. forma & actus in quouis genere idem sunt prorsus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum materia prima ita supra potentia ut ex se non sit ens actu, ut quo, id est, non habeat ex se ullam propriam existentiam.

Ad

1. Ratio

Præter affirmatiuam tenet S. Tho. 1. p. q. 4. art. 1. maxime ad. 3. & q. 5. art. 3. ad. 3. & q. 4. art. 4. & q. 66. art. 1. & Magist. Zumel fere omnibus locis tertio contra Gen. cap. 54. quod lib. 3. q. 5. de potentia. q. 4. art. 1. Magist. sententiarum in. 2. d. 12. Bonauent. ibidem. q. 1. Capreo. d. 13. q. 1. concl. 1. Duran. d. 12. q. 2. & 4. & d. 44. q. 1. Ferras. 2. contra Gent. ca. 68. & 3. concl. 4. Sonz. 7. Metaph. q. 17. & 8. q. 1. Tabell. 7. Metaph. q. 5. & 8. quæst. 1. Caieta. 1. part. q. 76. art. 1. de ente cap. 5. quæ. 8. Soto hic quæst. 6. concl. 3. Vall. ibidem, qui omnino irridet oppositum tenentes, significat Ægydius de Generatione. q. 16. Albert. 5. Metaph. tract. 2. capitu. 4. Auice. 1. Metaph. 2. Argilopirus. 1. Phi. c. 1. text. 12. ita transtulit textum Græcum Arist. forma (inquit) est magis natura quam materia, quia est actus hæc vero potentia, & Boetius li. de Vnitate ait omne esse in rebus creatis est a forma fauet Ari. 1. de Generatione tex. 12. docens materiam non esse actu nisi per formam & secundo de Anima. c. 1. id quod existit, constat atque componitur, & tex. 7. quod vere est, actus est. Ratione probant primo, ens actu non pot. intelligi sine actu, esset enim implicatio in adiecto dicendo; ens actu, & sine actu, materia autem prima secundum se (ut articulo præcedenti ostendimus) neque est actus neque illum includit, sed est ens omnino in potentia ad actum, cum sit ante omnem actum, & ideo non conuenit sibi quod sit actu bonum sed tantum in potentia, & ita quod

fit non quid appetibile, sed quod appetat tantum, ergo secundum se non est ens actu: ergo neque existens. ¶ Dices materia prima non est dicendus actus, bene tamen, quod faciat esse in actu voce illa actu sumpta pro existentia, & ita ens actu, id est, ens existens, aliud est existens, ut quod, videlicet substantia completa, aliud est actus, qui existit actus, ut quo, aliud est potentia quæ existit vera potentia, & ita non potest dici ens in potentia, quando iam est creata, & producta. Alio modo sumitur actus pro forma, & hoc pacto materia prima non est ens actu, quia neque est forma nec constat forma. Vnde appellauimus eam ens potentiam, non vero ens in potentia. Sed primo hæc doctrina est contra Arist. ubi supra negantem, non solum materiam non esse actum neque illum includere, sed neque esse ens actu, & quidem si esset ens actu esset hoc aliquid atque adeo res genita de nouo existisset aliquo modo actu ratione materiam antequam generaretur, quæ omnia negat Ari. ¶ Dices, solum vult non esse ens neque hoc aliquid, ut quod. Contra, quia sic, nec forma est ens actu, neque hoc aliquid contra Aristotelem ibidem, atque adeo nihil proprium materiam dixisset in illis verbis, præter quam quod addidit, materiam primam non esse ens actu nisi per formam, per formam autem non sit ens ut quod, ergo illa explicatio est nulla. Secundo, existentia est actus perfectissimus, imo & intellegitur

quasi completum essentia vnde à S. Tho. 1. p. q. 3. art. 4. in corpore, & argumento secundo, appellatur actualitas omnis formæ vel nature, vnde esse comparatur ad essentia sicut actus ad potentia, si ergo materia prima secundum se nullum habet actum, ergo neque existentia. Tertio, primo siue puro actui, eo quod talis, repugnat omnino non modo esse potentiam vel illam includere, sed etiam esse ens in potentia, ergo prima & pura potentia non modo repugnat esse actum aut illum includere sed etiam esse ens in actu, sed sicut purus actus per aliud potest esse in potentia (quo pacto cum Deus assumpsit humanitatem per eam erat in potentia ad gaudium & tristitiam, ad vitam & mortem) ita etiam pura potentia, scilicet materia prima per formam erit ens in actu. Quarto, omne esse creatum debet esse limitatum ad aliquam speciem, omnis autem species est a forma: ergo & omne esse, quia lignum in genere artificialium non habet ex se vllum esse actuale artificiale: ergo nec materia in genere naturalium habet ex se aliquod esse naturale actuale. Similitudo est Aristotelis hic cap. 7. Quinto quia in isto modo dicendi bene intelligitur, quod omnes philosophi dicunt de materia prima summe distat a Deo, quia quantum in genere substantie sit ut art. sequens dicitur, non tamen habet esse ex se, quod habent accidentia, alia argumenta solent ad lucem pro S. Tho. que quia facilia omnino. ¶ Opposita sententia

est Themistij hic indigestione quodam Alberti. 1. metaph. trac. 2. c. 4. Sec. 3. d. 12. q. 2. 7. metaph. q. 5. Henri. quodlibet. 2. Sc. 4. q. 16. Gre. 2. d. 12. q. 1. Gabri. ibidem Toletici hic Fonse. obiter. 1. metaph. c. 7. q. 1. sect. 6. & q. 3. sect. 8. & 4. metaph. c. 2. q. 4. sect. c. 4. Pery. 5. li. huius. c. 13. Tartaret. hic label. 8. metaph. q. 1. & Duran. vbi supra non nihil videtur declinare in hanc sententiam: pro qua & intelligentia etiam superioris sit primus fundamentum. Res dicitur in proposito esse ens in actu secundum se, seu habere propriam existentiam, non quia existentia sit sibi essentialis, sic enim soli Deo competit, nec quia existat actu de facto, sic enim non est dubium, quin materia iam creata sit ens in actu, quæ vero non sunt producta etiam si formæ aut entia completa sint, non sunt hoc modo entia in actu cum de facto non existant. Hic ergo dicitur habere existentiam propriam, id quod habet entitatem possibilem, non fictam, distinctam ad entitatem cuiusvis alterius entis, ratione cuius entitatis dicitur existens in potentia antequam producat, & existens in actu postquam producta est, tunc sic, materia prima secundum se est entitas vera & realis, etiam quatenus est distincta ab entitate cuiuslibet forme cum secundum se & non secundum formam habeat veram & realem rationem receptiuam, & potentiam, ratione cuius ante creationem erat in potentia ad existendum actu, idque satis inuita. S. Th. 1. p. q. 4. a. 1. & commentator 3. collectio. me. 29. dicit, quod omnis potentia passiva in aliqua actualitate

2. Sc.

No. i pro hac sent.

Art. 2

te fundatur, & 2. p. q. 46. a. 1. ad primum, quod materia non dicitur potentia eo modo quo aliquod dicitur possibile eo quod non repugnat ei esse, sed quia est vere potentia passiva, idem asserit de spiritualibus creaturis a. 1. & refert Augustinus. cōf. 1. & 1. super Genesim ad litteram, ergo materia prima ante creationem habebat propriam existentiam possibilem, ergo quando est creata habet propriam existentiam in actu adductam de posse ad esse. Cōfirm. 1. res generanda ante generationem vere existebat in potentia materia prima multo magis quam cum solum erat possibilis in potentia aeterna Dei, existentia enim materiae est aliquo modo existentia rei generanda, imo secundum Arist. eo modo quo ipsa secundum se manet sub forma rei genitæ, præsuponebatur ante generationem, existentia autem formæ quæ tunc ante generationem informabat materiam nullo modo est existentia rei generandæ nec manet cum illa, sed potius illi repugnat, si ergo res existebat, in materia prima ante suam generationem, existebat sine existentia propria materiae. Confir. 2. alias cum res generatur, producit etiam materia quoad esse, quod est materiam creari, ut concedit Sanctus Thomas 1. parte, questione 46. articulo 1. ad 3. ergo in generatione naturali creatur materia, ergo etiam genitum ipsum producit de nouo. Adde quod materia, aliter terminat generationem aliter creationem, alius ergo est terminus formalis, quo terminat

cōf. 1

cōf. 2

cōf. 3

hanc, alius quo terminat illam: terminus autem formalis generationis, & corruptionis est existentia, alia ergo est existentia, sed generatione terminat existentia formæ, ergo creationem, per propriam terminat. Secunda ratio, ex dictis realis distinctio est inter materiam & formam, ergo rei, & reit ergo inter res habentes distinctas existentias reales. Tertio, natura essentia non distinguitur ab existentia, eo enim quod essentia intelligitur producta intelligitur existens sine eo quod intelligatur sibi addita alia entitas distincta a se, sicut ipsa met entitas que est existentia, se ipsa est a parte rei sine alia noua entitate, ex eo tantum quod sit extra causas, & ita esse totius compositi, sicut & eius essentia, nihil aliud est quam esse & essentia composita ex esse partiali, & essentia materie, & ex partiali esse, & essentia formæ ut sentit commun. 7. metaph. comment. 39. tunc sic, essentia materiae distinguitur realiter ab essentia formæ, ergo & existentia. Ultimo, quia alias etiam de potentia Dei absoluta non posset existere sine forma, quod est ridiculum.

Sec.

Te.

Conclusio sit, tam sententia affirmans, quam negans probabilis est, affirmatiuam tamen defendo propter reuerentiam Sanctæ Thomæ, quem hic præter eius domesticos omnes fere deseruiunt. Patet ex rationibus factis supra, & ex solutione argumentorum ad hæc enuntia & omnia alia argumenta respondetur cum S. Tho. essentia distinguitur

ab existentia, quod latius disputandum est in Metaph. & in ante prædicamentis in logica. forte satis est dictum (ubi etiam quid nomine existentia intelligatur dixi) & quod existentia ita est effectus formalis formæ, ut infra, q. 4. de forma patebit, quod esse actualiter nihil est aliud, quam esse formaliter, & ita essentia vera & realis potest existere per existentiam alterius entitatis distinctæ, & negaret S. Tho. idē esse, quod res aliqua sit ex se verū, ens reale, & quod ex se existat, nulla enim facta mentione existentia dicimus æquum verū esse ens reale chimera verò nequaquam sed fictū, illud vero de existentia, quā materia recipit ab anima rationali, videtur habere peculiarem difficultatem, dicendum tamen, quod sicut ab illa recipit esse formale, quod in se omnino est spirituale formaliter loquendo, licet eminenter sit corporeum, vegetatiuum, &c. Sic tenendum de esse seu existentia, quam à forma recipit. Ad tertiam confirmationem, in creatione non modo terminum formale, scilicet, existentiam esse nouum, sed etiam rem ipsam productam esse nouam, nihilque potest dici creatum nisi, quod sub nulla existentia, vel subsistentia propria neque aliena existebat antea, quod non reperitur in Generatione ut constat, pendet enim materia in existendo à forma in genere causæ formalis, quæ semel existens existentia recepta in illo genere causa, potest in alio genere illam conseruare, in quo fa-

teor materiam non pendere à forma. Ad alia ex dictis patet.

ARTICVLVS V.

Utrum materia sit substantia.

EX dictis ita manet diminuta ratio materiæ primæ, ut merito quis statim possit dubitare an sit substantia & videtur, quod non. Primo ex Arist. septimo Metaphysicorum capite tertio dicente: materia neque est, quid, nec quantum, vel quale, vel aliud ex prædicamentis, ex illis autem vnam est substantia, quod videtur primo nominatum, ergo. Secundo, accidens à substantia pendet, non è contra, materia autem pendet à forma ex articulo præcedenti, ergo non est substantia. Tertio, substantia actus est: materia autem ex dictis est pura potentia. Quarto & vltimo, neque est pars substantialis, quia sicuti forma accidentalis supponit substantiam: ita materia præsupponitur constituta iam essentia ante aduentum formæ substantialis, ergo non potest facere vnum cum illa, & consequenter non est pars substantiæ, nec substantia totalis, ut patet: ergo.

Aduerte quod substantia, alia est integra & completa, quæ non est nata per se esse pars alterius nec compositionis essentialis tertiarum naturarum ex duabus naturis, siue talis sit substantia simplex, ut

Ar. 1

Secundo.

Tertio. Quarto.

Not.

angelica, siue composita ut humana, notanter dixi compositionis essentialis tertiarum naturarum ex duabus naturis, quia quantumcumque sit natura integra, potest per se esse pars compositionis substantialis suppositi vel personæ, quæ resultat ex per se existentia ex vna parte, & natura integra ex alia, & multo melius potest esse pars compositi per accidens quantumuis sit natura completa, quia ad hoc non ordinatur natura sua, alia vero est substantia, partialis, & incompleta, quæ ex natura sua apta est esse pars per se alicuius compositionis essentialis tertiarum naturarum ex duabus, ut sunt materia & forma, ex quibus essentiali compositione tertia natura resultat, harum vero altera pars est contrahibilis, & determinabilis: altera vero contrahens & determinans, & quantumuis vtraque sit reductiue in specie cum sit natura incompleta, sed diuersimode, quia pars contrahens est forma fixa & immobilis in aliqua specie illius scilicet compositi quod constituit, quia nullum aliud continere potest, ut anima rationalis hominem, pars vero contrahibilis non est fixa in aliqua specie, sed reducitur ad speciem compositi ratione formæ contrahentis.

Cōc. Probat. pars.

Conclusio certa apud omnes, materia est substantia partialis & contrahibilis, ita ut sit de essentia compositi naturalis. Primum patet ex Arist. secundo de Anima capite primo, & alibi sæpe diuidente substantiam in materiam, formam &

compositum, quod autem sit contrahibilis, patet, nam non potest alia tertia essentia resultare nisi vna sit contrahibilis, alia contrahens, forma autem cum sit actus, contrahens est, ergo materia cum sit potentia, erit contrahibilis. Item, materia ex dictis est ens reale & non accidens (quia cum sit primum subiectum non poterit alteri inhaerere) ergo est substantia, quia substantia & accidens, ens reale diuidunt & non habet aliud ex quo componatur prius, ergo est partialis substantia quod autem sit de essentia compositi naturalis vel quod non tantum sit in composito naturali sed ipsum simul cum forma componens, latius probabitur infra secunda parte questionis articulo primo, ubi specialiter contra Auerroem, & Pery, de hoc disputauimus.

Ad argumenta, ad primū, Arist. tantum negat materiam esse quid, id est substantiam completam & integram, non tamen negat esse partialem: vel secundo, quod solum intendit materiam non esse adhuc reductiue alicuius speciei determinatæ, cum possit indifferentem trahi ad quancunque in quo à forma distinguitur, quæ licet sit partialis substantia, ad aliquam certam speciem reducitur. Dices, ergo etiam materia non erit reductiue in aliquo genere determinato vel prædicamento. Respondetur, quod materia solum dicit indifferentem ad diuersas formas substantiales non ad accidentales, cum autem omnis substantialis forma sub vno substantia

Probat. pars.

Adi.

Rep.

Sol.

Obiect. 2. **O**btinere prædicamento cadat, ad illud determinate debet reduci, quia tamen plures sunt in tali genere indeterminate se habet ad illas. Dices secundo, quidquid est in determinato genere, debet esse in specie determinata illi, materia ergo, vel non ponitur in determinato genere, vel si sic, etiã in determinata specie. Respondetur, maior tãtum habet verum in his quæ sunt in genere per modum contrahentis, vt est forma, non verò per modum determinabilis, vt est materia, quod patet in animali quod quia est determinabile respectu specierum in nulla earum determinate collocatur, quamuis determinate sit in recta linea. Ad secundum dicendũ **Ad.** quod longe alia ratio est inter substantiam & accidens, substantia enim quæcunque illa sit à nullo subiecto pendet, accidens vero non item. Ad tertium, quod substantia non solũ **Ad.** includit actum, sed etiam potentiam & compositum, dicitur autẽ præstantissimus actus comparatione ad accidens, quia includit formam quæ respectu actus accidentalis præstantissimus actus est. Ad vltimum respondetur, quod subiectum formæ accidentalis ita habet **Ad.** essentiam ab illa, quod ante illius quidditatis aduentum est constitutum in suo esse completo cum in illo priori sit iam in determinata specie, materia autem ante aduentum formæ substantialis non habet **Rep.** essentiam constitutam in esse perfecto, quia in illo priori non est in aliqua specie infirmacõstituta. Dices

licet essentia per se respiciat passionẽ, ex illa & passione, non sit vnum per se, ergo licet materia per se respiciat formam, ex illis nõ fiet vnum per se. Replica ista petit articulum sequentem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum materia sit pars quidditatis substantialis.

HOC est vtrum materia sit de quidditate & essentia rei, vnde nõ est dubium an sit de quidditate omnium rerum certum enim est, quod non sit, cum sint aliqua quæ materia carent, similiter non est de quidditate accidentium quæ in sua essentia materiam non claudunt, sed tantum ordinem ad illã & ad subiectum, dubium ergo solum est de illis substantijs corporeis materia constantibus, an sit de illorum intrinseca ratione, & quidditate vel qualiter se habeat ad illas Commentator 7. metaph. & Pe-rey. nouus inter omnes tenent partem negatiuã, sed dicunt solum se habere vt subiectum quidditatis, vnde solam formam rei quidditatem ponunt, materiam vero in definitione omnium rerum materialium poni non tanquam pars quidditatis sicut forma, sed sicut ponitur subiectum in definitione accidentis. Probat primo autoritate Aristotelis tertio de Anima, capite quarto dicente quod aliud est quidditas aliud vero id cuius est quidditas,

ditas, vbi per quidditatẽ omnes, forma intelligunt solum, per id vero cuius est, compositum totum, & 7. metaph. tex. 34. expresse, materia inquit non est de essentia totius & compositi & 2. lib. huius cap. 3. docet partes essentielles se habere vt formam respectu, totius materia autem cum sit potentia pure, nullomodo potest se habere vt forma. Tandem 10. Metaph. tex. 25. docet quod mas & formina sunt eiusdem speciei, quia solum per materiam distinguuntur, si autem materia esset de essentia & distingueretur materia, specie etiam distinguerentur.

Secũ Secundo ratione suadent, quia pars essentialis notior est semper suo toto: materia autem nõ est notior toto composito, imo innotissima. Tertio, & vltimo, quia aliã sequeretur quod essentia esset alia essentia & quidditatis, alia quidditas quod est absurdum, nã si essentia totius compositi est materia, & forma, & rursus cũ materia & forma sint idem cum toto, totus erit alia essentia.

cõcl. Breuiter conclusio affirmatiua certissima est quam tenent S. Tho. 1. p. q. 75. art. 4. de ente & essentia c. 20. & omnes de Philosophia & metaph. benemeriti patet. 1. ex eodem S. Tho. 8. metaph. tex. 15. & 16. qui red dens rationem quare definitio sit vna inquit, quod in definitione rerum materialium licet sint plures partes scilicet materia, & forma, nihilominus est vna, quia vna pars se habet vt potentia & vt subiectum,

altera vero vt forma & actus, ex Arist. ergo pars definitionis est materia & consequenter essentialis & ratione, id quod explicatur per definitionem quidditatum alicuius rei est de essentia & quidditate illius, materia autẽ sic se habet, quia siue definiamus res materiales. v. c. hominẽ Physicẽ siue Metaphysicẽ semper in tali definitione materia ponitur. Dices quod ponitur vt additamentũ, & vt subiectũ. Cõtra sequitur quod nulla sit differentia inter accidentia & res naturales quod est falsum, nam accidentia ideo habent aliquod additamentum, quia sunt imperfecta, substantia autem materiales perfectissimæ sunt. Sed dices quod aliter & aliter hoc fit, nã additamentum quod habent accidentia est alterius prædicamenti, at substantia in eodem est. Contra, sequitur quod nulla sit differentia inter definitionem substantia completæ & totalis, & incompletæ & partialis, nam in definitione istius ponitur additamentum eiusdem generis v. c. cum definitur anima quod sit actus corporis, &c. corpus additamentum est, & ita nulla esset differentia. Adde, si forma tantum est de essentia compositi vt dixi, cap. de specie, sequitur, quod nulla detur species, quia formæ horum cum sint naturæ incompletæ non possunt esse species. Tertio, si compositum nõ includeret essentialiter materiam, posita sola forma deberet poni essentialiter; consequens est falsum, quia posita anima rationali in statu separationis, non ponitur homo,

Pro-
ba-
ra-
tio. 1

Secũ
do.

Ter-
tio.

mo, qui est naturale compositum ea constans. Confirmatur: quia corruptibilitas est passio consequens essentiam rei naturalis horum inferiorū, ergo diuinanat ab essentia, non ratione formæ, quæ non est principium corruptionis, ergo materiæ quæ est tale principium, ut infra patebit, & consequenter essentiã compositi naturalis ingreditur. Tandem patet, forma totalis & partialis distinguuntur secundum omnes, quia totalis dicit totam quidditatẽ, partialis vero partem, sicut humanitas dicit totã hominis naturã qua posita ponitur homo, anima vero rationalis partem, sed forma totalis supra partialẽ solũ addit materiã aut dat illud aliud quod addit, Cõfirmatur ex pura potẽtia & actu fit vnum per se id est compositum, constat ergo materia ut parte essentiali.

Vlt. Cõf.

Adr.

Ad argumenta, Arist. 3. de anima illo loco solum intelligit per id cuius est quidditatis indiuiduum, & per ly quidditas speciem, quod colligitur ex eodem ibidem ponẽte discrimen inter intellectũ & sensum, & ita inter illorum obiecta, vnde subdit, alia est potentia sensitua, quæ versatur circa id cuius est quidditas, & alia est intellectus, quæ etiam circa quidditatem & essentiã indiuiduorum versatur. Ad illud se primo methaph. dico, quod per materiam solum intelligit subiectum accidentium & artificialium formarum, hæc enim nec est de essentia accidentium neq; artificis, quod colligitur ex eodem ibidem docẽ-

te, quod sicut nasus non est de essentia similitatis, ita circulum non est de essentia ligni, vel auri. Ad aliud secundo Physicorum, per partes essentielles solum, non intelligit partes Physicas sed Methaphysicas, istarum enim cum possint habere rationem totius, ita etiam possunt habere rationem formæ. Ad vltimũ dico verum esse masculinum & foemina non distingui specie, quia distinguuntur solum ex parte materiæ, hoc tamen non est, quia materia, non fit de essentia, sed quia non est pars formalis constituens speciem, ut articulo precedenti dictum est. Optime autẽ aduertit Caietanus, quod licet masculus & foemina in genere substantiæ non distinguantur specie, tamen distinguuntur in genere qualitatis, quia habent diuersas potentias naturales ad agendum & patiendum (de quo capite de proprio diximus & in capite de qualitate.) Ad primam rationem omnes partes definitionis simul sumptæ, notiores debent esse toto, non tamen partes vnitæ non habent alias partes ex quibus componantur sed semetipsas. Dices sunt idem cum toto, ergo sicut totum componitur, ita & ipsa. Respondetur negando consequentiã, quia ratione distinguuntur ab illo, quod sufficit ut totum dicatur ex illis componi de quo questione vltima. Ad repliam supra factam dico, quod essentia ut species omnino completa respicit passionem ut aliam speciem omnino completam, ex duabus au-

Adr.

Adr. Obiectio. Sol.

Replia

Sol.

tem speciebus completis, & infinitis, non potest alia tertia resultare per se. Vnde ille respectus per se in essentia, tantum est ad causandam efficienter passionem & illam recipiendam, non tamen ad componendum cum ea, materia vero respicit formam, ut incompleta essentia quæ per illam habet completam in determinata specie. Dices, sequitur inde quod accidens sit perfectius materia, quia quod est simplicius, perfectius est, accidens autem caret ista Physica compositione, ergo perfectius est substantia completa & toto. Respondetur, quod ut simplicius sit perfectius composito, duplex conditio requiritur. Prima quod sit natura completa, ob quod excluduntur materia & forma. Secunda quod sit per se existens, propter quod excluditur accidens: Angeli autem cum habeant vtramque conditionem, & sunt simpliciores materialibus substantijs, & perfectiores illis. Tandẽ obijcit Pereira, quod quamuis res materiales habeant materiam, illam tamen non includunt in sua essentia, & ita dicunt hominem essentia hinc nihil aliud esse quam animal, sed tamen negant hanc propositionem absolute, homo est animal, quia communiter inquit sumitur homo pro aggregato ex materia & forma quamuis solam formam essentialiter dicat. Sed protecto nihil absurdius dici potest, inde enim sequitur, quod homo est ens per accidens sicuti album, cum hoc tantum dicat formaliter, & essentiali-

ter albedinem, quamuis communiter sumatur pro aggregato ex subiecto, & tali forma.

ARTICVLVS VII.

Verum materia prima ita sit pars quidditatis etiam in diuidua, ut sit principium indiuiduationis illius.

S. Thomas locis infra citandis sapientissime & qui eum solent sequi ait, materiam primam signatam, se ipsa indiuiduam esse, constituere que indiuiduam ipsam formam substantialem, accidentia vero constitui in esse indiuiduo a subiecto cuius sunt, substantias vero immateriales eo ipso quod carent materia esse indiuiduas se ipsis. Videndus est 1. par. quest. 3. artic. 2. & 4. artic. 2. & 3. & quest. 50. art. 4. & 3. par. quest. 72. artic. 2. idem repetit sapiens in libris Sententiarum, & disputatis, &c. Nomine materiæ signata, Capreolus & Soncinas intelligunt materiam primam simul cum quantitate qua signatur, & fauet ei S. Thomas super Boetium de Trinitate. q. 4. art. 2. vbi ait quod quantitas distinguit res materiales & de veritate, & de malo, materiam ait signatam esse materiam cum determinatione talium dimensionum vel sub dimensionibus, Aegidius, Iabell, & Caietanus de ente, intelligunt materiam cum potentia ad hanc quantitatem: ita quod non ad aliam

nomine autem huius quantitatis intelligunt dispositiones quibus materia fit apta ad recipiendam hanc formam substantialem, pro hac sententia refertur etiam Henricus quod lib. 8. q. 8. dicens, quantitas secundum esse quo precedit formam in materia, est causa indiuiduationis ipsius formae; in quantum vero ipsa forma actualiter recipitur, magis se habet vt declarans indiuiduationem rei quam vt causans illam. Caiet. vero. 1. p. q. 29. a. 1. retractat quod supra dixerat, quia potentia ad quantitatem est accidens: principium vero indiuiduationis debet esse substantiale, vnde materiam signatam docet esse materiam, non vt est potentia ad hanc quantitatem, sed vt est prima radix huius quantitatis, quae prima radix substantia est: idem videtur sentire Magister Zumel. 1. p. q. 3. ar. 2. quamuis excellentiori modo id explicet, idem etiam Bañez, ibidem & primo de generatione. c. 5. (q. 3. ait materiam signatam dici materiam cum ordine substantiali ad quantitatem, ita vt sicut scientiae dicuntur constitui per ordinem ad obiecta, ita materia prima sit indiuidua, & principium indiuiduandi reliqua, per praedictum ordinem, in qua re explicanda, latissime desudatur, alij materiam signatam exponunt materiam cum respectu ad dispositiones praecedentes generatione ratione quarum fuit quasi sygillata & determinata ad hanc formam atq; adeo ad hoc compositum constituendum. Alij autem quod S. Thomas non negat enti-

tatem quamlibet se ipsa indiuiduam esse sed quo ad nos per materiam signatam recte intelligi & exponi, cur hac substantia materialis sit haec, Auicembr. Auero, Zimara, Iendunus, & Durandus in. 4. d. 44. q. 1. docent in compositis substantialibus ex materia & forma formam esse totale principium indiuiduationis, & ita defendit Durandus, quo pacto Petrus senex sit idem numero cum se ipso iuvene, & quo pacto quiuis homo resurget idem omnino numero licet nobis sibi tribuatur materia quam habuit in vita mortali. Cartusianus in secundo & tertio, & pro se refert. Enricum vbi supra, docet rem esse indiuiduam per existentiam. Henricus etiam refertur affirmare indiuiduum constitui per negationem qua existit, aut potest existere in rerum natura indiuisum in se & diuisum a quolibet alio: & ita vnum numero differt ab vno vniuersali, quod hoc non realiter sed ratione potest habere illam indiuisiōnem: quidam volunt quod Henricus tenet eadem sententiam Durandus, quam statim referam & tantum voluisse indiuiduum formaliter nihil a se habere supra rem quae est indiuidua nisi sola negatione. Dur. 2. d. 3. q. 1. Nominales & Aureolus apud Capreol. Tolet. 3. de anima. q. 18. cō. 2. & 3. dicunt, quolibet entitatem intrinsicè esse se ipsa indiuiduam sicut & est ens similiter extrinsicè recipere indiuiduationem a quibus recipit esse atq; adeo eadem omnino esse principia indiuiduationis & enti-

ta.

tatis. Scotus in secundo distin. 3. q. 6. & quidam recentiores, qui etiam pro se referunt Auicenam & Plotinum consequenter loquuntur vt enim dixerunt vnitatem vt sic esse rationem positiuam distinctam ex natura rei ab ente, eam vero se ipsa vnam esse, ita asserunt vnitatem numericam quam appellant eccitatem esse modum cuiuslibet rei in trinsicè conuenientem ab eaque distinctum ex natura rei & cum modum se ipso indiuiduum esse reliquaue constituere indiuidua.

Sane difficultas istius quaestio- nis ex varietate opinionum supra positarum facile constat, cum difficulter veritas huius rei appareat, cum vnusquisque hac in parte in suo sensu abundauerit nec mirum si abundauerim & ego. Breuiter tamen aduertendum pro his quae dicenda sunt quod sicut ens in tota sua latitudine continet etiam generalissima species subalternas & infimas atque etiam indiuidua, sic & vnum commune ad ens sub se continet vnitates generum illarum specierum, atque indiuiduorum, entitas ergo vna numero singularis seu indiuidua appellatur ea quae vt talis est, omnino est incommunicabilis pluribus inferioribus similibus in ea entitate in eaque multiplicatis. (vt quaestione vltima praedicabilium in logica dictum est) quo pacto humanitas mea est vna numero, quia non est communicabilis pluribus humanitibus, & natura diuina dicitur similiter vna numero, quia non est co-

munis multis naturatis diuinis. Quod autem sit communis multis suppositis nihil omnino impedit quin illa natura sit tam vna numero in se & singularis ac si soli vni supposito communicaretur, similiter humanitas Christi Domini communicata de facto supposito diuino, esset omnino eadem vna numero si eo supposito relicto communicaretur humano, vnde obiter collige, quod licet bonitas mea. V. c. vel natura eadem indifferens esset vt contraheretur seu coniungeretur simul vel successiue cum diuersis singularitatibus, nihilominus esset omnino eadem numero, dari ergo in rerum natura entitates qui sint hoc pacto indiuidua & singulares est primum principium per se notum, quidquid est aut existere potest in rerum natura esse hoc modo indiuiduum & singulare, vnde autem res habeant hanc singularitatem seu vnitatem numericam, hoc opus hic labor. Nota quod quae libet natura siue substantialis siue accidentalis siue completa siue incompleta, potest dici indiuidua, nam licet non dicatur suppositum nisi natura singularis omnino completa in praedicamento substantiae nec dicatur persona nisi illud idem suppositum in natura tamen intellectualem, quo fit vt omnis persona sit suppositum & omne suppositum indiuiduum & singulare, non tamen contra omne indiuiduum est suppositum nec omne suppositum est persona, sed abstrahit indiuiduum ab his omnibus & de hoc in con-

No. 3

in con.

in cōmuni & in particulari, in sub
stantijs materialibus dubium est,
vnde habeat quod sit tale, an in-
quam a materia prima, obiter tam-
en de omnibus dicā, quo duplex
autem sit indiuiduū capite de spe-
cie in logica dictum est: dicitur au-
tem sic, quia indiuisum in se, & di-
sum ab alio quopiam.

Omissis ergo multorum circa
hoc signētis primo certū est apud
omnes quod principium indiui-
duationis debet esse intrinsecum

1. Cerenti singulari & indiuiduo. Pater
ritis. quia Petrus. V. c. intrinsece est hic
Pro- & singularis, ergo & constitutiū
bat. illius in tali esse quod etiam est dis-

tinctiuum a quouis alio, vnde cau-
sa efficiens & finalis reijciuntur a
ratione principij indiuiduandi, cū
sint extrinsecæ a producto, & geni-
ro. Secundo certum est quod tale
principium indiuiduationis in sub-
stantijs indiuiduis necessario debet
esse substantia (de accidentibus infra

Secū-
dum. parebit.) Probatur, quia Petrus. V.
c. reduplicatiue, vt Petrus continetur
directe in recta linea substantię,
necessario ergo forma constituens
illum in recta linea & per se, debet

Pro-
bat. esse substantia: hanc habet expresse
bat. Magister Zumel. 1. part. quæst. 4. &
nos sup. capite de specie in Logica
probauimus, vnde reijciuntur a
ratione principij indiuiduandi, om-
nia accidentia siue relatio sit, siue
quantitas vel sigilatio illius in ma-
teria, quæ dum disponunt ad intro-
ductionem forme genitæ, possunt
habere ratum in fieri ratione prin-
cipij indiuiduandi, & hoc solum

probant Thomistæ nō tamen in fa-
cto esse: vnde etiam reijcitur exis-
tētia a ratione principij indiuiduā-
di, quæ (vt supra in logica) suponi-
am naturam singularizatam, quia
natura singularis est quæ existit. Ter-
tio certum est, quod tale principium
indiuiduandi debet esse ex se ta-
le vt quo, id est, id quo formaliter
singulare & indiuiduum est tale. Pa-
ret, quia esse tale a tali forma pro-
uenit, ergo esse singulare a singula-
ritatis forma, sicuti esse album ab
Albedine, debet ergo esse ex se ta-
le vt quo, vnde nec materia nec for-
ma poterunt esse talia principia,
quia de se nec sunt vniuersalia nec
singularia indiuidua, sed tantum
illis cōpetunt sua predicata quid
ditatiua & connexio illorum siue
in quantum forma, siue in quantum
talis, nam in quantum forma com-
petit ei quod sit actus perficiēs &c.
In quantum talis vero quod sensiti-
ua vel rationalis, &c. Similiter ma-
teria in quantum materia solum
conuenit quod sit pura potentia
primum subiectum, &c. in quantum
vero talis id est horum inferiorum,
cōpetit, quod appetat formas quas
habet & quas non habet, quod sit
principium corruptibilitatis, &c. quæ
predicatorum cōnexio ab utroque
abstrahit scilicet cōmuni vel parti-
culari, quod dixi contra Vanez v-
bi supra & pereir. 6. Physicorum, c.
12. dicentem, formam substantialem
esse principium indiuiduandi, quod
non potest intelligi formaliter pos-
sitiue & in facto esse.

Dico primo, vnitas numerica
scu

seu singularitas est ratio quadam
positiua non re sed ratione distin-
cta ab entitate illa, quæ est hæc, indi-
uidua, & singularis, sicuti vnitas est
formaliter ratio positiua sola ra-
tione ab ente in communi distinc-
ta: vnde sicut substantia spiritalis,
siue creata, siue increata existens,
potest existere aut potens existere
se ipsa, est intrinsece hæc, similiter
materia prima & forma informans
tam substantialis, quam accidenta-
lis se ipsa est hæc, & vnio forme cū
subiecto atque adeo compositum
ipsum sicut materia, forma, & vnio
ne est ens; ita hæc materia, hæc for-
ma, hæc vnio, est hoc, nullo dice-
re quod ex se materia & forma sint
talia vt quo, & indiuidua, sed quod
intrinsece per aliam rationem sibi
superadditam intrinsecam tamen,
non extrinsecam vt volebat Scotus.
id habeant, vt conclusionem sequen-
ti patebit, quæ erit huius explica-
tio. Vnde quauis harum variata seu
mutata numerice, variabitur par-
tialiter aut totaliter ipsum compo-
situm, ita vt si compositum habet
eamdem formam, nō tamen eandē
materiam vel e contra, vel etiam si
habeat eandem materiam, & for-
mam ea parte definit esse tam idē
numero ac antea erat. Probatur cō-
clusio, quia essentia totius pendet
ab essentia partium, ergo quales fue-
rint partes essentialiter, tale erit &
compositum ex eis, dictum autem
est quod ratio indiuiduationis est
aliquid intrinsecum enti indiui-
duo, ergo & essentialiter & consequē-
ter ratio indiuiduationis totius &

Pro-
bat.
Cōc.

alicuius completi, à rationibus in-
diuidualibus partium & incomple-
torum pendet. Quod autem talis
ratio vnus, sola ratione distingua-
tur ab hoc ente patet, quia eadem
numero forma potest esse successi-
ue in diuersis materijs, vt patet de
anima rationali in progressu nutri-
tionis, & præterea eadem numero
materia sub diuersis formis, vt con-
stat ex generationum vicissitudine,
ergo ex se vna quæque illarum est
intrinsece hæc, & vna numero. Præ-
terea, impossibile est producere en-
titatem, quæ non sit hæc & indiui-
dua: omnis enim actio eo ipso, quod
actio est, ad entitatem singularem
terminatur, vniuersale enim se-
cundum se non est productibile:
Cōfirmatur cuius entitati existen-
ti, seu possibili existere, eo ipso re-
pugnat esse plures numero, alias nō
esset entitas, sed entitates, ergo eo
ipso habet quod sit vnus numero.

Dico secundo, principium indi-
uiduationis entis naturalis & sub-
stantialis, formaliter positiue &
in facto esse, est illud prædicatum
positiuum, quod superaddit prædi-
catis speciei quodlibet singulare
materiale, itaque sicut homo. V. c.
quod sit talis formaliter positiue
& in facto esse habet à rationali vt
a principio, & a forma in facto esse
quod superaddit prædicatis supe-
rioris generis, ita Petrus. V. c. habet
quod sit Petrus vt a principio for-
mali positiue & in facto esse, ab
illo prædicato positiuo, quod
superaddit prædicatis speciei hu-
manæ, quod enim indiuidua ista
addat

2. cō.

addant talia prædicata essentialia sibi intrinseca prædicatis speciei ^{3. cō.} prouaui supra capite de specie in Logica. Probatum autem conclusio efficaciter, tale prædicatum positiue formaliter & in facto esse constituit Petrum in esse Petri, & singularis, sicuti rationale illum constituit in esse hominis, tale ergo prædicatum est principium in distinctionis in se & distinctionis a quouis alio formaliter positiue & in facto esse, quia Petrus in esse Petri nihil aliud dicit quàm hic homo in singulari, habet ergo quod sit hic ab indiuiduo & ab aliquo substantiali, & per se, quia in quatum est hic, di recte ponitur in recta linea prædicamentali sub homine sicuti homo sub animali. Sed ad hæc posset responderi pro Scoto, quod quævis talis entitas eo ipso quod existit, existit singularizata, seu indiuiduata formaliter ecceitate illa quam ponit Scotus, quæ ecceitas seipsa singularis est, quod si forte ecceitas illa separetur ab entitate singulari zata, tunc entitas hæc maneret singularis origiatiue vel radicaliter, quo pacto communiter dicitur substantiam sine quantitate manere radicaliter extensam. Sed frustra hæc distinctio singitur, quia illa entitas ab ista ecceitate distincta, se ipsa, sufficenter intelligitur esse quid signauile & demonstrabile, sicut ergo communiter & benedicuntur differentiam constitutiua Gabrielis esse intrinsece singularem & prædicatum positiuum quod super addit speciei illa superiori, per quod

constituitur Gabriel in esse huius, & singularis, ita differentia constitutiua Petri in esse Petri intrinsece est talis & prædicatum positiuum quod super additur speciei. Dices vnde habet ista differentia formaliter & intrinsece quod sit singularis: Dico, quod sicut rationale seipso est rationale, & existetia seipsa existit ut quo, ita ista differentia est se ipsa singularis ut quo. Dices secundo, vnde sumitur in Petro talis differentia per prædicatum positiuum. Dico, quod a determinato gradu essentiali contrahente speciem, sumitur rationale a determinato gradu in specie humana. Dices tertio & ultimo, quæ est ergo secundum se talis differentia formalis & intrinseca constitutiua Petri in esse Petri. Respondeo profecto si id scirem, vel essem angelus, vel haberem scientiam infulam a Deo de Petro, cognosceremque eius passiones & proprietates, quod quidem per naturam impossibile est, cum enim indiuidua cito intereant, non valet experientia ad producendam scientiam de illis, sed remotissime & a posteriori colligitur per collectionem proprietatum quæ in vno est & in alio nunquam reperitur ut docuit Porphy. cap. de specie.

Dico tertio, principium indiuiduationis substantiæ radix est indiuiduationis accidentium, formaliter tamen positiue & in facto esse indiuiduantur accidentia a suis prædicatis positiuis quæ superaddunt superioribus speciebus, modo explicato. Primum demonstratur secundum

cundum Aristotelem & omnes substantia radix est accidentium, ergo hæc substantia in particulari radix erit horum accidentium in particulari. Secundum etiam meo videri demonstratur, nam sicuti se habet substantia ad substantiam, ita accidens ad accidens, ac consequenter accidentia etiam formaliter positiue, &c. indiuiduantur pœnes prædicata positiua, quæ super addunt speciei v. c. hæc linea lineæ, hic color colori. Vnde inferitur primo, duo accidentia solum numero distincta, secundum se bene compati in eodem subiecto numero, cum a subiecto id non habeant formaliter sed a proprijs differentijs & formis: notanter dixi secundum se propter duas quantitates quæ propter dimensiones non se compatiuntur in eodem sine illarum penetratione: quæ naturaliter nequit fieri quod quidem non prouenit ratione subiecti sed ratione particularis naturæ. Infero secundo cum Durando, supra questio. 3. Augustino, schola Parisiensis (quæ oppositum dānauit & cum Ricar. Soto, Gabr. Marfil. Alenf. Alude. Sonzi. Iabell. Ferra. Thoma de Argentino, Diony. Carthusiano, Syluestro, Magif. Zumel, & alijs quod sola natura diuina, quæ nec est ex se plures neq; ab alio plurificabilis, quia non habet causam effectiuam) est de se & ex se vna numero, ita ut non possit numerice plurificari. Vnde qui dixerunt quod angeli non sunt a Deo, vtrā causa efficienti, sed solum vtrā causa finali, (quod aliqui impo-

nunt Aristoteli) senserunt consequenter non esse plures in eadem specie, quia tamen oppositum est certum, ideo citati auctores censent, posse esse plures angelos sub eadē specie solum numero differentes, quia res seipsis sunt indiuidua: ergo sicut Deus creat materias & formas quascunq; plures eiusdem speciei potest & angelos. Præterea, substantiæ immateriales sunt indiuidua & immateriales, quia impossibile est rem existere, quin sit singularis & hæc, quod ex dictis intrinsecum est & essentialiale cui libet enti, at non est essentialiale vlli speciei angelicæ esse tantum in hoc indiuiduo, quia, neq; id potest habere ratione immaterialitatis esse enim immateriale non video quo pacto repugnet multiplicati, neq; id potest habere ratione infinitatis, cum eā non habeat, sola enim infinitas tollit multiplicationem, quia ei soli repugnat habere æquale & distinctum. Præterea, angelum Gabrielē potest Deus annihilare qui solus dicitur esse in illa specie, sed tunc potest Deus speciem illam reparare creando aliquem alium angelum sub eadē specie sicut a principio fecit, nam cur non eum maneat eadē potentia creatiua, quæ cum ex nihilo creet, nullo alio indiget, atq; adeo fuisse creatum in ea specie aliquem alium angelum, nihil impedit, quin modo creati possit de nouo. Dices, reparabit Deus speciem illam reproducendo eundem angelum annihilatum. Sed contra, quia licet ad id argumentum ita responderi posset vtrūq; dicendo, in vniuersa specie infima vnicū tantū modo

Obiatio. Sol.

i. Illatio.

3. cō.

Obiatio. Solu.

mōdo angelum esse possibīle: Hoc videtur omnino incredibile, quia duo angeli specie distincti habent in se ipsis fundamentum ad hoc vt in genere conueniāt, & distinguātur specie: ergo similiter erunt possibiles duo numero distincti, in illis enim daretur sufficiens fundamentum conuenientie specificę ac differentie indiuiduę, vnde licet distinctio numerica in rebus materialibus sumeretur ex materia, non ideo omnis distinctio numerica esse deberet ex materia, arque adeo ex eo quod angeli non habent materiam, non ideo esset eis deneganda omnis numerica distinctio. Et licet sub eadē specie darentur duo angeli eiusdem speciei, posset quiuis illorum esse summe perfectus in illa specie, cum omnimoda similitudo aut equalitas non tollat multipliciter. Vtrum autem de facto dentur plures angeli eiusdem speciei, alibi suo loco: hoc corollarium est contra Caietanum de ente cap. 5. q. 2. ad 3. Aegydiū Abul. Erbeum, Capreol. & plures Thomistas sequentes S. Tho. 1. p. q. 50. a. 4. vbi ait, esse impossibile dari posse plures angelos eiusdem speciei, quod Bañes ibidem, & nonnulli alij Thomistę qui contra S. Tho. tenēt quę dicta sunt & respondent quod S. Tho. solum intendit esse impossibile de lege ordinaria, quasi non sit ita congruum, non tamen de potentia absoluta, sed profecto S. Tho. ex presse docet id implicare contradictionem eodem argumento, quo q. 13. art. 9. id docet vniuersę de om-

nibus formis per se existentibus & non informantibus, & quat. 41. art. 6. probat, esse impossibile dari duas filiationes in diuinis eo quod inquit non habent materiam, & quęstione. 76. art. 2. ad primum ait, ideo esse plures animas intellectuales numero diuersas, non verò plures angelos, quia illę sunt formę diuersarum materialium, & qui defendunt S. Tho. id non asserere maiorem ei irrogant iniuriām, quia multo absurdius est ea ratione probare non dari plures angelos, quam sit absurda ipsa conclusio.

Argumenta contra conclusiones ex dictis manent soluta, quādā enim solum probant solum in fieri esse principium materiam indiuiduationis, non in facto esse: alia vero, solum substantiam esse radicem indiuiduationis accidentium, non formaliter: cum hoc tamen alia, solum formam esse principium distinctiui & indiuiduationis in actu exercito, quia differentia a forma sumitur, & similiter contingit in indiuiduo, non tamen absolute & simpliciter & in actu signato, difficiolora tamē sunt. Primum, quod ex se est tale videtur alijs causā, vt sint talia: ergo quod ex se est indiuiduum alijs erit causā indiuiduationis, in rebus autem materialibus sola materia prima est de se indiuidua, cum sola ipsa ex se eo quod est primum subiectum habeat, quod non sit in alio, sed alia sint in ipsa, & ideo sola ipsa ex se non est apta nata esse in multis, in quo consistit ratio singularis, sicut ratio vniuersalis

Ad
gum

Arg
difi
cili
ra.
Ali

Con
fir. 1.

Con
fir. 2.

Sec.

salis consistit in hoc quod sit aptum natum esse in multis: ergo materia prima ex se est indiuidua, alia autem, ram forma substantialis quam accidentalē indiuiduantur, quatenus recipiuntur aut possunt recipi in prima materia, licet forma quę in alio nō recipitur vt angelus erit ex se indiuiduus, eadē ratione quę materia prima, quia non est aptus esse in alio. Confitm. quia vniuersale, & singulare cum sint opposita debent habere oppositas rationes; ergo sicut vniuersale est id quod est aptum esse in multis, ita singulare, quod in nullo aptum est esse. Con firmatur secundo, quia distinctio formalis est distinctio specifica: ergo distinctio indiuidualis non est formalis, sed materialis, sumitur ergo ex materia, vbi ergo non est materia & datur illa distinctio, tantum potest esse specifica. Secunda ratio, per id constituitur aliquid in esse indiuidui per quod distinguitur ab alio indiuiduo eiusdem speciei, sed vnum indiuiduum ab alio eiusdem speciei, differt primo per quantitatem, non enim differt in quidditate seu natura, in ea enim potius conueniunt: ergo neq; in materia neq; in forma, quę sunt partes quidditatis, sed tantum differunt in hac materia & hac forma quatenus hęc est in vno, & alia in altero, forma autē non est hęc, nisi quia recipitur in materia signata, materia autem signatur per quantitatem: ergo per quantitatem primo differunt indiuidua eiusdem speciei, ac consequenter quātitas est principium indiuidua-

tionis illius. ¶ Ad primum dicendum, quod esse in pluribus per inuententia aut informationem, non est de ratione vniuersalis, tū quia alias substantię completę cum non sint hoc modo in alio, non possent habere rationem vniuersalis, & sic periret predicamentum substantię in quo per se constituuntur substantię completę: tum, quia similiter esset de ratione singularis esse in vno solo, & ita materia prima in actu exercito, cum hoc modo non sit in vno neq; in pluribus, neq; esset vniuersalis nec particularis de ratione ergo vniuersalis est esse communicabile pluribus, & dicit de illis per participationem multiplicem illius rationis vniuersalis, contra verò esse singulare vel indiuiduum, est hoc pacto esse in vno solo, id est, vni soli communicabile, de eoq; solo dicit, isto autem modo non plus conuenit materię primę esse in vno solo nec plus ei repugnat esse in pluribus & dicit de pluribus quā ipsi forma, sicut enim forma verbi gratia albedo, dicitur de hac & de illa, sic materia de hac & de illa in quibus est vt vniuersale in singulari, & de eis predicatur, & sicut hęc materia de vna sola materia dicitur, ita hęc albedo de vna sola albedine, per quę patet etiam ad primā confirmationem. Ad secundum sape dixi in logica cap. de specie, quod distinctio numerica dicitur materialis, non quidem quia fit per materiam, vt per principium, sed quia fit per formam materię immediatam illiq; coniunctam. Ad secundum dico, in

Ad r.

Ad 2.

diuidua eiusdē speciei esse secū lū
rationē idē in natura cōmuni, at in
natura & quidditate acceptis secū
dū reale existētia, differūt, quia ha
bent naturas realiter distinctas. Et
quidē forma per se ipsam intrinsicē
est hęc & nō per hoc q̄ recipitur in
materia nisi cōmittāter, quia q̄
sit hęc nō habet nisi in materia, aut
habēdo ordinē ad materiam, signa
tio autē in materia qua dicitur hęc
nō est per quātitatē, sed cōperit ei
vt dixi per aliquid sui generis, scili
cet per eccētatē substantialē talis
materiē primā: fateor q̄ signa
tio qua dicitur tanta pura bicubita
vel tricubita, cōperit materiē per
quantitatē, at hęc signatio non
facit substantiam indiuiduam in ra
tione substantiæ, sed indiuiduā in
ratione quantæ, sic communiter
bene respondetur: conformiter ta
men ad ea quæ ca. de specie in lo
gita dicta sunt facilius respōdetur
dicen lo quod indiuidua essentiali
tes differunt in natura singulari
quāuis conueniant in specifica. Ar
gumenta quæ pro Scotō solent fie
ri, nulla sunt, quia pendunt in hoc
quod est ponere eccētatē quod
refutare facillimum est cum nec sit
materia, nec forma, nec accidēs præ
dicamentale, nec existentia, nec
substantia, nec prædicatum essen
tiale, nec ad aliquid necessarium
quod magis est, quomodo autem
viuens toto tempore nutritionis
& augmentationis dicatur idem nu
mero, libris de Gener. est disputādū

Dubitatio appendix.

EX præcedentibus satis super q̄
manent explicata principia in
trinsicē indiuiduationis, superest
explicentur extrinsicē, quæ inquā
sint causæ cur potius producat
hoc quam illud indiuiduum, de
quo pauci vsq; ad huc locuti sunt
Aduerte tamen quod sicut ens rea
le ex natura sua est ens possibile,
vt omnes Metaphysici concedunt
ita quoduis singulare ens reale ex
se est possibile esse hoc & non il
lud indiuiduum. V.C. ego ab eter
no fui possibilis, & non alius, quod
constat satis. Dubium ergo est, vn
de oriatur, vt inter omnia indiui
dua possibilia hoc indiuiduum po
tius quam illud producat de fa
cto cum non sit magis possibile vn
um quam alterum.

Dico primos Deus libera sua
voluntate potest producere quod
uis indiuiduum ex possibilibus, ita
vt ad producendum hoc & non il
lud, sufficiat eius velle liberum. Pa
tet, quia omnia indiuidua possibi
lia sunt semper & eodem modo in
potentia creatiua Dei independē
ter a quouis alio extrinsecō, ita vt
existente solo Deo nihil omnino
desit ad productionem cuiusuis en
tis producibilis, Deus enim potest
quoduis creare ex nihilo, est enim
indepēdens omnino producit au
tē hoc & nō illud quia sibi placet
in ordine ad fines quos sibi placet
proponere, potētia enim Dei indif
ferens erat ante vniuersi constitua
tionem ad hos, vel innumeros simi
les

I. cō.

les, vel dissimiles effectus producē
dos, nec existerat aliquid extrinse
cum, quod exigeret à Deo magis
creationem huius quam alterius ef
fectus, & licet exigeret modo ani
mam rationalem homo generans,
qui fortē exigit modo potius hanc
numero quam illam, eō modo quo
agens edducens formam edducit
potius hanc formam, quam illam;
tamen absolute posset Deus obsta
re his legibus nature, quia id etiam
libere omnino præstat: hinc est pos
sibile Deum quancumque entitatem
corruptam iterum reproducere,
quod de entibus permanentibus
concedunt omnes Philosophi, &
Theologi cum Augustino. 22. de Ci
uitate dicente, quod si ista materia
de qua homo factus est decidisset
in omnino nihilum, & non mansi
sset vllis nature latebris, adhuc
posset Deus eandem numero repa
rare: idem Sanctus Thomas, quar
to contra Gent. cap. Sr. quodlibeto
quarto, articulo quinto, Henricus
quodlibeto sexto, questione deci
ma sexta Soto in quarto distinctio
ne 43. questione prima, articulo. 3.
Fonseca, quarto Metaphys. questio
ne quinta, sect. 6. in fine vbi ait, vni
onem illam seu actionem vniendi
in resolutionē, animam cum cor
pore diuersam esse ab ea qua pri
mo in generatione fuit vnita, vni
tatem vero compositionis resultan
tem, eadem futuram, quia composi
tum est vnum & idem. Patet con
clusio, quia cui non repugnat esse
nūc & prius nec repugnat fieri nūc
& prius quia fieri ordinatur ad ef

se nec est primum esse, nec videtur
quid obstet q̄ illa res interrumpit
esse. V. c. sicut idem numero ange
lus, quia a principio mundi existit
modo, licet non continuaret illud
esse aliquo tempore intermedio
anihilatus à Deo, posset similiter
existere idem. Præterea, Deus po
test constituere eandem numero
rem in diuersis locis discontinuis,
cur ergo similiter non posset in di
uersis temporibus discontinuis.
Tandem, Deus postquam anihila
sset mundum. V. c. non aliter se ha
beret, quam se habebat ante quam
illud creasset, neque esset ipse
Deus minus independens ab om
ni alio, ergo non minus posset tunc
create mundum anihilatum, quā
poterat antea nunquam creatum
quæ argumenta meo videri idem
concludunt de entitatibus successi
uis de quo libro quarto iterum
reddidi sermo.

Dico secundo: Quoad reliquos
effectus qui producuntur medijs
principijs naturalibus, & via natu
rali, probabiliter dici potest pri
mo, idē produci potius hos nume
ro quam illos, quia fiunt a tali agē
te, & ex tali subiecto, tali loco &
tempore alijs ve circumstantijs posi
tis a Porphyrio capitulo de specie
& ab eorum collectione, ita vt hæc
omnia simul sint causa vt aliquo
modo hoc potius quam illud pro
ducatur. Patet, quia cū sint possibi
les innumeri effectus, ipsaq; causa
secūda ex se sit indifferēs ad hęc &
ad illū & ab aliquo alio determi
nāda est magis ad hunc quā ad illū

nobis autem nullū aliud determinans innotescit præter numerata: ergo, &c. & idem dicendum de anima rationali quam Deus creat hanc numero, non illam, licet libere, quia hanc exigit hoc agens, hanc materia, hanc dispositiones, & hanc circumstantia quod autem omnes illæ conditiones debeant conuenire, patet, quia quauis detur indifferentia, & indeterminatio ad diuersos numero effectus v. c. ab hoc agente in hoc tempore, & loco, possunt in diuersis materijs produci effectus numero diuersi, & in hac numero materia in eodem loco, & tempore, à diuersis agentibus, effectus numero diuersi producerentur: idem dico de alijs, quamuis fortè sola variatio loci non variet effectum, cur enim idem numero ignis in hoc tempore non produceret eundem numero effectum, siue mihi applicaretur hic, siue Romæ, nihilominus sicut tempus licet sit quid extrinsecum variat effectum, ita etiam idem potest affirmari de loco, neque enim vnitas temporis, videtur magis requisita ad prædictum effectum quàm vnitas loci. Prædicta ratio verosimilior redditur asserendo, quod ipsa materia & circumstantia loci ac temporis sunt agenti saltem occasio, cur applicet virtutem suam ad producendum hunc numero effectum potius quam illū, ita vt, sicut forma diuersa in specie, exigit natura sua dispositiones specie diuersas saltem in esse complexionis, de quo parte secunda quæstionis, & forma corporis corruptibilis exi-

git diuersam materiam quam forma cælorum, talisque materia, talisque forma apte coherent, vnaque alteram exposcit iure natura, ita hæc numero materia, hæc dispositiones, tale tempus, & locus, alique circumstantia (si qua sunt eiusmodi) exigunt iure natura, vt producat talis numero effectus, & hæc ratio videtur colligi ex Arist. 5. Physic. cap. 3. text. 35. docente, ad hoc vt motus sit idem numero (quod est esse eundem absolute) debere esse idem subiectum, eundem locum, idem tempus. Secundo dici potest casu contingere, quod agens inter dispositiones quas habebat in sua potestate, produceret potius has quam illas hanc formam substantialem quam illam, & consequenter hanc potius indiuiduam substantiam quam illam. Tertio dici posset eam determinationem fieri ab authore natura, eo quod ea determinatio ad hunc numero effectum potius quam ad alterum, non apparet quo pacto fieri possit medijs causis secundis, quæ quantumuis plures conueniant, semper sunt ex se indifferentes ad diuersos numero effectus, vt libro sequenti patebit, & ita videtur pertinere ad autorem natura, vt immediate per se ipsū prouideat his casibus quibus tota natura creata prouidere nequit, in eisque maxime naturam illam quasi recognoscere autorem natura esse supra totam naturam. Ex his colligitur, non posse a causis secundis eundem numero effectum naturaliter reproduci. Ita Arist.

Arist. de Generatione q. 11. Dionys. 5. Methaph. q. 6. Durandus supra q. 3. S. Thom. 4. contra Gent. cap. 81. quodlibeto 4. cap. 5. Soto vbi supra Sonz. n. 5. Methaphys. quæst. 6. quod patet, quia omnia illa, quæ in conclusione diximus esse necessaria, vt sit idem numero effectus, non possunt naturaliter reproduci saltem idem numero tempus, vnde, nec actio eadem erit numero absolute, atque adeo nec idem numero terminus, de quo alibi etiam dicitur, & in postprædicamentis capite de oppositis dictum est.

ARTICVLVS VIII.
Vtrum materia possit existere sine forma potestiam Dei absoluta?

S COTUS 2. Sententiarum distin. 2. quæst. 12. & eius sequaces supra citati, imò Sotus vbi supra partem affirmatiuam tuentur, omnes enim ferè qui cōcedunt propriam habere existentiam non mendicatam à forma, consequenter loquuntur, sicque dicunt (probabiliter sanè) etiam posse sine forma existere supernaturaliter, nam de potentia ordinaria supra patebit, dixi notatè ferè omnes, quia nouissimè sunt quidam asserentes habere propriam existentiam, non tamen posse sine forma existere. Quæ sententiam fautor me non intelligere. Sed primi probant primo, quia non magis potest materia à forma quam accidens

à subiecto, quoniam id quod est posterius, magis potest à priori quàm prius à posteriori, accidens autè omnino est posterius subiecto, materia vero prior forma in suo genere, constat autem supernaturali potentia, accidentia sine subiecto in sacramento altaris existere: multo ergo melius poterit materia sine forma. Secundo, omnè quod est prius, & absolutum ab alijs, realiter distinctum, ab alijs posteriori potest esse, vt dicebam, quia non est de essentia illius, sic autem se habet materia resp. forma: ergo. Tertio, quod facit Deo medijs Tert. causis secundis, seipso solo potest, conseruare autè Deus media forma materiam, vt causa secunda, ergo illam Deus poterit supplere.

Quarto, quod immediate Deus producit, immediate potest conseruare, immediate autè creauit materiam: ergo immediate potest illam conseruare sine forma. Quinto, si haberet propriam existentiam, posset naturaliter separari: ergo licet non habeat, poterit saltem supernaturaliter separari. Notandū primo, quod cum duplex sit effectus formalis alius cuius formæ, alius primarius, & alius secundarius, existentia, secundo modo est effectus formæ: differunt autem inter se isti effectus, primo, quod primarius, primo & immediate nascitur à forma non præsupposito alio effectu eiusdem formæ, sicut esse calidū formaliter prouenit à calore, effectus vero secundarius, medio prioris nascitur à forma, vt esse calefactiuū prouenit à calore, medio esse calido, quod tribuit subiecto, differunt

Quarto.
Quinto.
No. 1

Pro. 1

runt secundo, quod primarius est intrinsecus formę & ita est pure effectus formalis consistens in actu primo essentia accidentalis, vel substantialis, sicut potentia vitalis reddit subiectum potens in actu primo, effectus vero secundarius non est intrinsecus omnino formę, & ita non est pure formalis, sed aliquid efficientis habet admixtum, & concernens actum secundum, sicut est operatio vitalis respectu potentie vitalis a qua nascitur formaliter, cum specificetur ab illa, & effectiue, cum procedat ab illa medio effectu primario. Tertio differunt, quod primarius & forma ita inseparabiliter coniunguntur in subiecto, quod implicet formam esse sine tali effectu, vt albedinem in subiecto sine albo, & effectum sine illa, vt album sine albedine in eodem subiecto, secundarius vero & forma, nō ita inseparabiliter coniunguntur in subiecto, quia licet effectus talis in subiecto nō possit esse sine tali forma vt operatio vitalis sine potentia vitali: contra tamen, potest esse potentia vitalis sine tali operatione, & ab illa quantumuis naturali necessaria pot. a Deo impediri: est ergo existentia effectus formalis secundarius tamen, ipsius formę, quod patet ex eo, quod specificatur a forma a qua procedit, vnde de existentia equi specie licet incompleta distinguitur ab existentia hominis similiter potest esse forma in subiecto sine sua propria existentia, vt est anima rationalis Christi in eius materia. ¶ Adde, quod esse

existentie procedit a forma præsupposito esse essentie prouenienti ab eadem forma, prius enim saltem natura anima rationalis. V. c. dat esse hominis essentiale, rationalis scilicet, sine quo nullo modo potest homo intelligi, deinde dat existentiam humanam sine qua necessario, potest intelligi homo & ita existentia effectus est secundarij formę. ¶ Secundo notandum, quod cum existentia ex dictis supra, sit terminus essentia singularis, & indiuidua, necessario debet presupponere quiddam essentialiter requiritur ad esse indiuidui essentialiter, quod potest esse sub aliqua specie certa, & ita necessario presupponit certa species in re, vt sit subiectum capax existentie. Nam sicut nihil potest esse sub aliqua specie quin sit sub aliquo certo genere quia species essentialiter sub genere clauditur, ita nihil potest esse sub aliquo singulari, quin sit sub aliqua certa specie quia indiuiduum etiam essentialiter sub specie continetur. Vnde tota difficultas stat in hoc, an materia possit esse sub aliqua certa specie sine forma illi actualiter coniuncta, an vero illa indigeat, vt sic specificetur, nam ex hoc pendet an materia sit capax existentie seclusa omni forma substantiali, quia licet ex dictis constet formam de potentia absoluta non requiri ad communicandam & causandam existentiam materie, cum materia Christi existat existentia diuina non proueniente ab anima, non tamen constat an materia sit capax recipiendi talem existentiam

tiam, vel ab alio, vel a forma sine eo quod habeat formam actu coniunctam, cum talis materia in Christo habeat sic animam actu, & quamuis in triduo fuerit ab anima separata retinendo existentiam diuinam, quia tamen loco anime suscepit aliam formam nempe cadaueris, non potest ex mysterio isto incarnationis certo colligi an materia se sola sit capax existentie, ita quod ipsa possit a verbo assumi sine vlla forma ad rationes ergo veniendum est. ¶ Si conclusio, nullo modo materia adhuc de potentia absoluta potest existere sine forma, nec alius cuius existentie est capax sine forma, ita S. Tho. 1. p. q. 66. ar. 1. quodlibet; ar. 1. de Potentia. q. 4. ar. 1. Duran. in 2. 3. 12. q. 2. & ibidem Thomistæ Sonzi. 8. metaph. q. 1. Ferrar. 3. contra Gét. c. 4. Valle. controuert. 7. Caie. de ente. c. 5. q. 8. Auer. 2. Phi. Commentar. 12. Auicena. 2. Metaph. c. 3. Tabell. 8. metaph. q. 1. Magist. Zunel tom. 1. q. 66. ar. 1. Probat, quod implicat contradictionem non cadit sub potentia Dei, quia res in se non est factibilis, ita autem se habet quod materia existat absque omni forma, quia existentia est terminus essentie singularis sub aliqua certa specie constituta, implicat autem contradictionem, quod sit materia singularis sub aliqua certa specie nisi media forma, ergo. ¶ Dices, quæ admodum potentia visiva specificatur a colore, quamuis color non existat actu, per ordinem solum transcendentem ad illum, ita materia potest specificari a forma per ordinem

tantum ad illam. Vnde quamuis illam non habeat actualiter coniunctam, erit in specie certa, & ita erit capax actualis existentie. Contra est, quod potentia visiva est determinata ad colorem ex natura sua, vnde non indiget actuali coniunctione cum eo, vt specificetur ab illo materia vero secundum se, indifferens est ad omnes formas (vt infra patebit) vnde ad nullius speciem potest determinari, nisi quia actualiter coniungitur cum aliqua determinata forma, quæ lo enim omni forma caret cum omnes possit recipere, nulla est maior ratio quare ad speciem huius quam illius trahatur. ¶ Dices secundo, quamuis hoc sit verum in materia generabili, tamen in materia cæli id non tenet quia respicit vnam formam singularem tanquam actum adæquatam; ergo per ordinem aptitudinalem ad illum potest specificari. Respondetur, quod quamuis in rebus quæ actum aliquem includunt possit sumi specificatio ab aliquo omnino extrinseco neque actualiter existenti, vt patet in potentia visiva, quia tunc specificatiuum tantum est complementum rei specificatæ sed in rebus quæ sunt pura potentia, specificatio non potest sumi ab aliquo non existente, vel se parato, sed actualiter coniuncto; quia tunc specificatiuum est tota species rei ita quod illa ex se nullam habeat determinationem ad certam speciem nisi illam quam comparat ex actuali coniunctione cum forma specificante. Vnde quam-

obic
ctio.

Sol.

Ob-
iect.³

Sol.

2. pro
bat.
cōcl.

uis possit communicari materiae existētia quae nō est effectiue a forma, tamen huius existētia non esset capax nisi haberet prius actualiter coniunctam formam. Dices tertio, potest Deus concurrere cum igne ad combustionem & corruptionem ligni ita, quod forma ligni totaliter corrumpatur, & potest tunc impedire concursum causarum secundarum, ne introducatur aliquam formam in illo ligno, ergo illo casu dabitur materia sine forma, quia nec est sub forma ligni nec sub alia forma. Respondetur, quod licet Deus absolute possit impedire concursum causae efficientis, non tamen in casu posito, bene enim potest Deus non concurrere cum homine ad generationem hominis, & ita non generabitur homo, postquam tamen concurrat, nō potest impedire, quin introducat anima rationalis ex pacto ipsius Dei cum natura, & libera sua ordinatione, ita licet possit impedire concursum causae efficientis, postquam tamen concurrat cum igne ad ligni corruptionem, necessario debet concurrere cum illo ad productionem alterius formae in illa materia. Secundo patet conclusio, nam si possit existere materia sine forma, vel existētia propria, & hoc non, quia eam non habet in illa sententia, vel existētia causata a forma; & neque hoc, quia existētia est effectus formalis formae licet secundarius: ergo esse non potest sine forma a qua causatur, vel existētia aliena a Deo immediate, & multo minus, quia seclusa

forma, non est in aliqua specie certa, & ita non est capax alicuius existētia etiam a Deo prouenientis, existētia enim essentiam supponit, vnde merito propter hoc dicunt Theologi communiter tertia parte quaestione quarta articulo primo vbi Medina, quod licet possit verbum sibi hypostaticè vnire solam formam absque vlla materia, non tamen e contra solam materia sine forma, quia forma ex se habet determinatam speciem, & ita est ex se capax existētia, vnde cumque proueniat, materia vero non item ratione dicta.

Ex his infero, quod sicut essentia accidentalis non potest existere nisi existētia accidentali, quae suapte natura, est inexistētia, quia ista essentialiter tale essentia petit & eam supponit, ita essentia substantialis nō potest existere existētia accidentali, sed substantiali eadem ratione, & ita materia prima cum sit substantialis essentia, non potest existere existētia formae accidentalis, vnde seclusa forma substantiali, quamuis ponatur accidentalis non est capax existētia, & ita decipitur Magister Soto dicens, quod in opinione eorum qui ponunt quantitatem immediate in materia (de quo secunda parte quaestionis) potest materia existere sine forma substantiali cum existētia quantitatis, nam essentia materiae cum substantialis sit, nō potest existētia accidentali remaneri, quia sicut linea nullo alio terminatio potest immediate terminari

2. Illa
tio.

Ad 1.

Ad 2.

nisi pūcto adhuc de potētia Dei ab soluta, neque superficies nisi linea, neque corpus nisi superficies: ita essentia substantialis nisi existētia substantiali, & accidentalis accidentali immediate &c. Infero. 2. falsā esse sententiam quorundam dicentium, materiae solam propter ordinem vniuersi non posse existere sine forma, quia ex propria sua natura id habet omni vniuerso secluso, ita vt oppositum implicet, vnde ratio S. Tho. 1. p. vbi supra, non solum procedit de impossibili naturaliter (de quo statim) sed de impossibili supernaturaliter, quidquid gloriatur Caietanus, quia infert duo contradictoria quae nō possunt vlla potentia verificari.

Ad 1. Ad argumenta. Ad primum, licet accidens sit posterius subiecto, & materia prior quā forma in suo genere, tamen magis pendet materia a forma quam accidens a subiecto, quia istud dependet vt actus imperfectus a perfecto, & ita aliquem actum includit: Illa vero cū nullo modo sit actus, magis pendet & quoad essentiam, & quoad existētia.

Ad 2. Ad secundum, patet ex dictis, quamuis concedatur maior, quia essentialem ordinem dicit ad formam. Aliter Caietanus, quia inquit, materia non est simpliciter prior forma, sed secundum quid tantum, & de hac prioritate neganda est maior. Sed contra insurgunt Scotisti, quod est prius via originis, est prius simpliciter quam id quod est prius via perfectionis, materia

autem est prior forma via originis: ergo simpliciter est prior. Ad hoc Caietanus primo dicit, quod maior est falsa quoniam motus circularis prior est motibus rectis simpliciter, tamen non via generationis sed perfectionis, & similiter Deus prior est simpliciter omnibus creaturis, non tamen via generationis, sed perfectionis. Haec tamen solutio limitanda est, nam isti duo ordines, scilicet via generationis, & via perfectionis, & possunt comparari respectu eiusdem rei, & etiam respectu diuersorum. Secundum modo, quod est prius via perfectionis simpliciter est prius, vt Deus, & motus circularis, at primo modo, quod est prius via originis, simpliciter est prius, quia natura semper procedit ab imperfectioribus ad perfectā, & ita falsa est illa maior, quia materia & forma non habeat vnum & idē respectum ratione cuius comparentur, & ita vt sic sunt diuersi vbi obiter aduerte, quod idem Axioma conceditur ab Scotistis quaest. de primo cognito, scilicet, id quod est perfectius est prius, & ita prius cognita specie, specialissima entis, hic verò e contra negant. Secundo respondet Caietanus distinguendo maiorem, quod materia secundum essentiam est prior forma, non tamen secundum existētia quam habet ab illa. Sed contra, forma nō introducit in materiam non existētia: quia sic, in nihilum introduceretur ergo materia etiā quoad existētia est prius forma. Respondetur, quod ad hoc quod for-

ma sic introducatur, sufficit quod in eodem instanti temporis vtraque simul existat, non tamen considerata materia in prioritate naturæ, in qua non est necesse, quod præexistat. Tertio respondet Caiet. negando consequentiam, quia nō valet, est prius simpliciter: ergo potest esse sine alio, nā calefactio est prius simpliciter calore, non tamen sine illo est & idem de albedine & esse albo, sic non valet, nam quamuis existentia materię sit effectus secundarius formæ, essentialiter pendet ab illa vt dictum est. Sed contra, quod contingenter se habet ad species contingenter se habet ad genus illarum, vt quia contingenter se habet homo ad album & nigrum, contingenter etiam se habet ad colorem, materia autem contingenter se habet ad formas in particulari, ergo contingenter se habet ad formam in comuni ac per consequens poterit existere ab ille illa. Respondetur, quod id contingenter se habet ad species determinate sumptas & in particulari, non se habet contingenter ad genus, quantitas enim accidentaliter se habet ad hanc vel illam figuram, non tamen ad figuram in communi, sed necessario: quod vero contingenter se habet ad species distinctam sumptas, contingenter se habet ad genus, sed sic materia non se habet ad formas contingenter, sed potius necessario. Ad 3. Respondetur, Deum se solo facere, quod medijs causis secundis efficiētibz, non tamē formalibus, vnde nequit

albū sine albedine facere vnde autem hoc proueniat, lib. sequenti. q. 3. dum agamus de causa formali patet. Ad vltimum, Deus quamuis non media causa efficiēti producat materiam, non tamen potest producere sine forma media quam non supplet propter adiūctam imperfectionem. Cōfirmatio petit artic. sequentem.

ARTICVLVS IX.

Vtrū ex Hypotesi quod materia prima habeat propriam existētiā, possit ab omni forma separari virtute causarum naturalium.

M Aris. in 2. q. 8. & in 3. q. 13. Gabriel in 2. d. 12. & alij, eo supposito quod non reciperet esse à forma asserunt omnem materiam in mundi creatione & materiam humanitatis Christi domini in triduo mortis eius, extitisse sine forma. Hi pro se referunt Aug. Ambro. Chrylost. Cyrill. Bedam, Greg. Hierony. Abulensē, in principio Genesios quasi insinuent id significari illis verbis: terra erat inanis & vacua. Et videtur fauere translatio septuaginta interpretum, & tex. Hebraicus, vbi significatur illud inane fuisse prope nihil, imo voces Hebraicæ secundum quosdam illius lingue peritos, significant materiam primam appetentem formam, sed hæc

Rep.

Sol.

Ad 3.

Ad rini

Cōc. Probat. a qui-bus-dam.

Probat. cōcl.

hec opinio omnino est falsa, nec cōsona prædictis sanctis, vt ostendunt Theologi, præcipuè Magister Zuzmel 1. par. in materia de operes dierum & 3. par. q. 50. artic. 5. Medina conclusione 2. & communis docet, materiam Christi in triduo nō fuisse solam sed sub forma cadaueris.

Conclusio ergo negatiua vera est & habetur communiter ex Aristotele 5. & 8. Methaphysicorum, primo, quem sequuntur Auicena 2. Methaphysicorum. 2. & 5. Ratio conclusionis hæc reddi solet, res nō potest naturaliter separari a suo fine, forma est finis materiæ, ergo. Maior huius rationis falsa est, Lapis enim potest separari à centro virtute agentis naturalis, homo virtute sua naturali potest separari à suo fine non solum supernaturali, sed etiam naturali. Præterea si aliqua ratio illud argumentum cōcluderet, maxime quia materia prima natura sua appetit formam aliquam: sed contra hoc est obiectio facilis. Anima rationalis natura sua appetit vniōnem cum corpore, & tamen virtute agentis naturalis potest à corpore separari, idem dico de re appetente, suum locum naturalem, verum est has separationes esse violentas rebus his quæ separantur: sunt tamen naturales ipsi agentibus idest naturaliter ab illis productæ. ¶ Sit ergo prima ratio, si fieri posset naturaliter, contigisset aliquando, at nunquam materia repta est nuda ab omni forma substantiali. Ad 2. & que horrendum vi-

detur, quod materia prima sit vacua & priuata omni forma, sicut quod spaciū sit priuatum omni corpore, sed natura intra suos limites nullo modo patitur dari naturaliter vacuum, ergo, &c. secundo accidens non potest naturaliter separari ab omni subiecto nec forma materialis ob omni materia, ergo nec materia ab omni forma. Dices, nego consequentiam, quia materia est fundamentum. Contra quia est incompletum ex natura sua, vt est pars, & est pars difformis ac turpis, ergo illam non patitur natura in tali statu. Vltima tandem & potissima ratio sit, nullum agens naturale potest intendere malum sub ratione mali, quia non intendit nisi quod appetit, non autem appetit nisi bonum sub ratione boni, ergo non potest intendere priuationem materiæ ab omni forma hoc enim malum est formaliter, & respectu nullius est bonum.

Sed dices, an ex eadem dicta hypothesi, quod materia semel sit virtute aliqua separata ab omni forma, conseruaretur naturaliter in illo statu. Respondetur affirmatiue. primo, quia si materia habet propriam existētiā, ergo quod existat materia non habet intrinsicè à forma, sicut forma non habet à materia quod existat intrinsicè, ergo neutra pendet ab alia in genere causæ intrinsicæ, at in genere causæ extrinsicæ forma materialis educitur è materia & pendet ab illa vt à subiecto in quo consistit ipsa, materia vero non ita à forma vt cōstat

Secūdo. obic. Sol. 2. probat.

dub.

Sol.

Ob-
iect.
Sol.

constat, ergo licet forma materialis, (vt dicemus q. sequenti) non possit naturaliter conseruari sine materia, poterit tamē materia sine omni forma, materia. n. & forma respectu sui in aicē dicūtur causē extrinsecā, quia nec forma habet a materia rationem intrinsecam formę nec materia habet a forma rationē intrinsecam materię, (vt lib. sequē. q. 2. & 3. patebit.) ¶ Dices, argumentum probat formam materialem pendere a materia in fieri, sed non inde sequitur quod etiam in cōseruari: homo enim pendet ab homine in fieri, non tamen in cōseruari. Contra, nam forma materialis pendet a materia vt a fundamento sustentantis multo magis quam ab ipsis dispositionibus, ita vt materia sit potissima & prima causā materialis, accidentia vero non nisi dispositiua & proxima, materia vero propriam habens existentiam, non pendet a forma in proprio esse sed in hoc qd est esse formatam et actuatam, quod non habebit sine forma. Nec obstat exist. ntiā materię partialem esse, nam existentia animę rationalis est etiam partialis & tamen naturaliter conseruatur sola. Dices, anima rationalis sicut in operando est independens a materia, sic ideo etiā in essendo, at materia nuda, non est principium alicuius operationis actiuum. Contra, anima rationalis non est independens in essendo eo qd est independens in operando sed potius contra, licet a posteriori ex inde pēderia in operando, monstremus independentiā

in essendo, materia autem prima est etiam in essendo incorruptibilis & independens (vt dixi) in suo proprio esse a forma, ergo &c. Factor materiam ita separatam fore in statu violento & p̄te natura li maxime appetentem informari forma. Plures alia rationes solent adduci vt quod non sit agens naturale, quod possit corrumpere materiam ita separatā & alia huius modi, sed debiles, & quas facile quouis formauit, sicut & facile dissoluet argumenta multa quę contra conclusionem nostram fieri solent.

ARTICVLVS X.

Vtrū materia prima sit principium corruptibilitatis.

D Viā dū in 1. 1. 2. q. 2. affirmat, ita vt dicat sufficere ad hoc vt aliquod compositum sit corruptibile quod constet materia. Et probatur auctoritate Arist. 10. Metaph. c. 5. definiētis potentiā passiua esse principium transmutandi aliud in quārum aliud, materia autem est potentia passiuā, ergo est tale principium, & consequenter corruptibilitatis, nam corrumpi sequitur ex mutabilitate substantiali, ex hoc enim prouenit lignum esse corruptibile, quia eius forma substantialis in aliam potest transmutari. ¶ Secundo, potentia passiuā est principium contradictionis ex Arist. 9. Metaph. c. 9, materia ergo principium est contradictionis, & consequenter essendi & non essendi,

Ter.

di ergo corruptibilitatis, quoniam ex hoc prouenit aliquid esse corruptibile & incorruptibile, quia scilicet potest esse & non esse. ¶ Tertio, ex hoc cognoscimus a parte rei esse materiam primam, quoniam videmus esse mutationes substantiales, & ita debet esse aliquod subiectum circa quod operetur quod est materia prima vt ar. r. dicebam ergo vbi fuerit aliquod mutabile substantialiter, ibi erit materia, & vbi fuerit materia, ibi erit mutabile substantialiter, materia igitur principium est mutabilitatis & consequenter corruptibilitatis, esse enim aliquid corruptibile, prouenit ex hoc quod sit mutabile substantialiter, vnde infert. Durand. quod in corporibus cœlestibus nō est materia sed sunt quædam formę simplices, alias essent corruptibilia. Alij etiam phylosophi quos refert, S. Tho. 1. p. q. 66. art. 2. existimabant cœlos quantum est ex natura esse corruptibiles, quoniam habent materiam, quę est principium corruptibilitatis, esse tamen incorruptibiles est primę causę voluntate propter conseruationem vniuersi. De intentione autem Durand. circa hoc an sit proabilis nec ne. 1. lib. cœli dicam.

Arg.

Sec.

No. 1

Notandum primo, quod aliud est corruptio aliud corruptibilitas, corruptio enim est quædam mutatio cum generatione coniuncta in fieri, de qua certum est quod sicut materia forma & priuatio sunt principia generationis, ita etiā corruptionis (mutatis mutandis) quia

priuatio est terminus a quo generationis, forma vero illi opposita est terminus ad quem, vtrūque tamen semper manet materia, vt subiectum, at corruptibilitas, potentia quædam est ad corruptionē ordinata. ¶ Secundo aduerte, quod corruptibilitatis duplex est principium, aliud extrinsecum, scilicet vel agens contrarium, vel dispositio ab illo causata in passio aliquid corrumendo, sicut ignis respectu aquę vel calor in aqua causatus: aliud intrinsecum, scilicet radix illa naturalis inuenta in re, a qua dimanat ratio corruptibilitatis, quę duplex est alia proxima scilicet ipsa essentia rei corruptibilis a qua dimanat ista passio corruptibilitatis, sicut dimanat ab essentia hominis risibilitas, alia est remota vtpote pars illa Physica essentię constitutiua, a qua habet essentia quod sit principium talis passionis sicut est anima rationalis respectu risibilitatis. De hac ergo dubitatur an materia prima sit principium intrinsecum radicale & remotū corruptibilitatis, quę reperitur in composito naturali. ¶ Vltimo aduertendum, materiam dupliciter posse sumi. 1. pro vt nō est satiata sua forma quando scilicet habet appetitū & sitim ad alias formas qualis est materia horum inferiorū. 2. pro vt est satiata sua forma, & est illa quę non habet appetitum ad alias, sed sua est contenta.

2. No.

Vlti.
Not.

Dico primo, materia absolute sumpta non est principium corruptibilitatis. Probat. S. Tho. vbi su-

pra.

pra hac ratione, quia in cœlo est materia cum sit substantia, existit enim per se nō sola materia, nec sola forma, ergo compositum ex vtraque, non materia, quia ex dictis nō potest dari sine forma, nec sola forma, quia omnis forma quæ separata à materia potest esse habet intellectum & voluntatem quibus caret cœlum, cum non sit capax beatitudinis: cœlum autem non est corruptibile, ergo materia ad solute supra non est principium corruptibilitatis. Secundo cœlum habet accidentia sensibilia scilicet lumen, & quantitatem, ergo habet materiā, quia accidentia sensibilia solum in materia subsistent, vt lib. 2. de Generatione dicitur, figura enim quantitatem molem supponit, ista autem materiam & cum hoc est in corruptibile, cum non habeat contrariā, mouetur enim motu circulari cui nihil est contrarium.

Dico secundo materia nō satiata sua forma est principium corruptibilitatis. Patet talis materia habet appetitum naturalem ad alias formas, vt 2. p. q. dicitur. Ergo appetitus iste aliquando debet ad impleri, & consequenter aliquando forma illa quæ informabat illam materiam separabitur, & ita sequetur corruptio. Secundo, materia cū tali appetitu siue nō satiata, dicit potentiam passiuam ad receptionem aliarum formarum, ergo debet esse aliquid agens, quod illam potentiam passiuam reddat in actu, quod nequit fieri nisi separetur forma, quæ antea erat, & ita totum corrupti-

patur, ergo, idem quod prius. Tercio ex Arist. c. vltimo huius, priuatio parat maleficium formæ, & est principium quo forma separetur a materia, & adueniat alia, ergo cum priuatione materia prima non satiata vel cum appetitu, principium est separationis formæ, & ita corruptibilitatis. ¶ Dices, vnde prouenit quod materia cœli sit satiata, non tamē horum inferiorum? Quidam dicunt hoc prouenit ex eo quod talis forma eminenter habeat alias inferiores, forma autem cœli formas inferiores omnes eminenter præhabet, falluntur tamē isti, quia forma rationalis multo eminentiori modo formas corporeas continet, cuius tñ materia non est satiata ipsa.

Dico ergo tertio, materiā esse satiata prouenit ex eo quod habet esse inseparabile cum autē materia appetat sepe esse, & illa materia cū illa forma semper habeat esse, iam non potest ab illa separari, inde prouenit quod sit satiata illa, materia autem horum inferiorū cum etiam appetat semper esse, & hoc nō potest habere ab illa forma quæ est separabilis, hinc est quod appetat alias quibus habeat esse in illius separatione. ¶ Dices rursus, vnde prouenit quod forma cœli sit inseparabilis à materia non tamen forma horum inferiorum. Respondet deo & dico quarto, quod nascitur ex dispositionibus quæ sunt in materia ad introductionem formarū. Patet, nam ad hoc, quod in materia introducatur forma, certæ dispositiones requiruntur in ipsa materia,

Tertio

Obiecta

Solutio

Ad arg.

Ad 1.

teria, & ita qualis fuerit forma introducenda, tales erunt dispositiones quæ in his inferioribus habent contraria, est enim dispositio, quædam debita proportio inter qualitates contrarias, quæ quidem cum defficere possit, etiā forma illa quæ illam requirit separabilis est: at dispositiones formæ cœli, contrariæ non sunt, & ita illa forma non est separabilis. Ex quo infero quod corruptibilitas aliquo modo etiam prouenit ex forma, quamuis prima radix illius, materiæ tribuatur, nam quotiescunque est aliquis effectus de defectum aliquem importans, causæ defectuosa tribuitur, sicut claudicatio, quæ est defectus deambulationis non tribuitur virtuti progressiue, sed tibiæ curuæ: corruptibilitas autem & corruptio, cum sit malum, materiæ potius quam formæ tribuitur, & potentie, non formæ quæ est bonum.

Ad argumenta Durandi. Ad primum dicendum, quod duplex est potentia passiuam transmutandi, &c. Alia est accidentalis respectu actus accidentalis, sicque in homine est potentia vt transmutetur de albo in nigrum: alia est substantialis respectu substantialis actus, quæ ratio nē materia se habet respectu forme substantialis, vt de vna in aliam transmutetur. Item ergo Arist. loquitur de potentia accidentali non substantiali, quæ solum reperitur in his inferioribus, vnde oritur quod sit principium corruptibilitatis in istis. Ad secundum patet, stat dupliciter primo proprie, hoc est recipere

re vnā formam cum abiectione contrariæ, & sic aqua patitur, cum calorem recipit. Secundo, improprie sicque est recipere quomodocunque, ita intellectus patitur cum species ab obiecto recipit, sicque potentia alia est propria quæ scilicet recipit contraria, alia quæ tantum est receptiua, & ita materia cœlorum tantum habet recipere, non tamen formas contrarias, materia autem inferiorum proprie est passiuam quoniam potest contraria recipere. Arist. autem de ista locutus est quæ non est satiata non de prima, & sic etiam poterit responderi ad primum quod loquitur de potentia transmutandi, sicut cum loquitur de potentia contradictionis. Ad tertium, licet sit optimum signum ad cognitionem materiæ, non tamen ad æquantum, non enim solum fuit transmutatio principium illam inuestigandi, sed etiam alia accidentia, vt quantitas figura, &c. quæ cum in cœlo reperiuntur, etiā materia reperitur.

Ad 3.

ARTICVLVS XI.

Utrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis?

Videretur quod non, aliter esset melior toto composito quod corruptitur & generatur. ¶ Secundo, materia per generationem incipit esse pars compositi, quod generatur & per corruptionem desinit esse pars illius, esse enim simpliciter & absolute materię est esse pars compositi.

1. arg. 2. arg.

Sec.

2. cō. Probat.

Sec.

compositi, ergo generabilis est, & corruptibilis. ¶ Tertio, mutatio cū
 3. Ar. sit accidens de nominat subiectum in quo est; generatio autem & corruptio in materia sūt, generatur ergo & corrūpitur materia. ¶ Quarto
 4. ar. & vltimo quia alias esset æterna.

Aduerendum, quod omnis mutatio debet habere subiectum quod maneat sub vtroque termino, & terminum qui producatur per illum: respectu subiecti mutatio dicitur eo quod aliter se habet nūc quam prius, respectu vero termini productio appellatur, subiectum enim dicitur calefieri & dealbari, non autem calor siue albedo quæ calefactione & dealbatione producuntur.

1. cō. Dico primo, materia prima, neque generabilis neque corruptibilis est. Patet, ex Arist. tex. 82. generatio & corruptio significant actionē per modum definitionis & productionis, materia autem nec incipit, nec definit esse, nam quod sic mutatur præsupponit aliquod subiectum cuius mutatio mutati sit mutatio, materia autem prima est primum subiectum, aliter esset processus in infinitum, ergo nec incipit nec definit esse. Secundo, cum ex aqua fit aer, aut manet materia eadem aut fuit aqua annihilata, annihilatio enim est desinitio totius entis, sicuti creatio productio illius, quod non est dicendum ergo &c. Idem patet in materia artificiali respectu formarum artificialium, quæ nec generatur nec corrumpitur. Cum enim statua producitur,

v. c. non producitur lignum, sed lignum sub forma statuæ, similiter cū definit esse statua, non definit esse lignū, sed lignum sub forma statuæ.

Dico secundo, materia dicitur generari, & corrumpi per accidēs. 2. cō. Explicatur, dupliciter potest aliquid per accidens corrumpi & generari. Primo tamquam terminus productus per generationem, quæ ratione dicimus quantitatem per accidens generari cum generatur homo, quia cum ipso comproduci- tur: Sic autem non generatur materia per accidens, quia quod sic comproduci- tur, non erat antea, materia autem cum sit subiectum generationis semper præsupponitur. Secundo modo per accidens dicitur aliquid generari, &c. id est secundū aliquid quod subiectatur in ipso, & sic quando producitur calor in ligno, dicitur lignum per accidens generari. Jam ergo materia per accidens generatur & corrumpitur, nō quod generetur & corrumpatur ratione alterius per se producti, vel generati, sic enim forma corrumpitur vel generatur ad esse vel nō esse corrupti, sed vt bene Ferrar. q. 11. per corruptionem, &c. tollitur aliquid de materia, & ponitur de nouo aliud, & hoc verissimum esse patet, quia tollitur forma compositi, & priuatio formæ genitæ licet propriè non sit priuatio, quia subiectum non est aptum ad illam formam per naturam (de quo statim articulo seq.) Hoc autem modo tantum generatur secundum quid, & secundo modo cū maneat eadem.

Dico

3. cō.

Ad ar. gum. Ad 1.

4. sol.

Dico tertio, proprie tantum dicitur materia mutari substantialiter per generationem. Patet, quia aliter se habet per generationem quam prius, cum sit sub forma sub qua antea non erat.

Ad primum, respondet Soto, quod incorruptibile & ingenerabile, stat dupliciter, primo quia immateriale est, quæ ratione Deus & Angeli hac ratione dicuntur ingenerabiles &c. Secundo, quia sit primum subiectum, sicque materia ingenerabile est. Quamuis autem ingenerabile primo modo perfectius sit quam generabile, non tamen in secunda acceptione. Secundo Respondet Tolet, quod ingenerabile & incorruptibile perfectius est generabili & corruptibili si cetera sint paria id est, si virtus; tam generabile quam ingenerabile, sint entia completa: sic Angeli perfectiores sunt hominibus, non

tamen materia composito, quia istud est ens completum, illa vero incompletum, quæ solutio eadem est cum prima, conformius tamen videtur dicendum quod nulla est sequela, cœlum enim ex dictis incorruptibile est, & cum hoc multa corruptibilia sunt illo perfectiora; scilicet animata sensitua, &c. cum habeat plures gradus entis. ¶ Ad secundum, quamuis incipiat esse pars vniuersi, ex hoc solum habet, quod secundum quid generetur, quia eadem realiter manet materia sub forma geniti & corrupti. Ad tertium, dictum est in 2. conclusionē. Ad vltimum, quidam Philosophi cognouerunt simplicem emanationē rerum à Deo, alij æternū posuere mundum à parte ante & post, & ita materia etiam æternā, nos tamē fideles, dicimus quod incipit per creationē, & desinet per annihilationem.

Ad 2.

Ad 5. Ad vltimū.

SECUNDA PARS

QUÆSTIONIS DE QUIDDITATE materiae in ordine ad alia considerata.

X superioribus vndecim manent explicata quibus quidditas & essentia materiae secundū se considerata absoluitur, & totidē examinanda sunt de eadē ad alia comparata. 1. apparet formas 2. de isto appetitu quid sit, 3. si lateat aliquid formæ in materia 4. si omnis forma educatur de potentia il-

lius 5. si habeat aliquā formā cognā sibi 6. si habeat aliquod accidēs cognū 7. si sit principium intrinsecum indiuiduationis substantiæ, octauo vnde sumatur differentia indiuidua in substantijs immaterialibus. Nono quod sit principium indiuiduationis accidentium. Decimo, vtrū materia prima horum generabilium & corruptibilium sit eadē numero. Vndeci

mo, vtrū sit possibilis aliqua entitas substantialis imperfectior materia prima.

ARTICVLVS I.

Utrum materia prima appetat formas & quas habet & quas non habet?

Questio solum procedit de materia prima horum inferiorū, S. Tho. hic tex. 81. refert Auice. 1. suæ Philosophiæ cap. 3. tenentem partē negatiuam. Probat, quia materia, vel appetit formam quia est nuda
i. Arg. omni forma, & hoc non, quia nunquam est in tali statu nec potest esse ex dictis, vel quia tardium habet vnus & appetit esse cum altera, & hoc non, cum non habeat melius esse cū vna quā cum alia, vel quia appetit plures formas simul, & simul minus, quia simul plures habere non potest, vel tandem propter aliquem motum quem habet in formā, sicut lapis mouetur in centrum
i. Ar. & hic non reperitur vel propter aliquem principium intrinsecum impellens ipsam ad formā, & hoc etiā non, cum ipsa sit quid simplex, nō ergo appetit formas. Secundo, materia prima quiescit in forma qua informatur actu, & ideo ab Arist. c. 9. huius tex. 81. dicitur mater, quia fouet eā quā habet, non ergo appetit separari ab illa, & consequenter
Nota. nec appetit formas quas nō habet.

Aduertendū, quōd appetitus vt latius Magister Zumel 2. to. q. 96. a. 2. nihil aliud est, quā inclinatio rei

in finē naturam rei consequēs, vt in aliquod bonū suū, quā ratione est quid bonū. Et est duplex, alius naturalis, id est inclinatio in finē nō cognitū, que propensio est ipsa natura rei propendentis, vel aliqua eius potentia quibus altera vt principio primo, altera vt proximo pot. moueri in tale bonum non habitū vel quiescere in illo, vt appetitus grauis deorsum: alius est animalis, qui sequitur cognitionē, quā alia est sensitua, alia intellectiua, & iste secūdus semper est actus elicitus, cū sit productus ab aliqua potētia appetitiua, qualis est actus amoris elicitus à voluntate qui semper etiā à subiecto & essentia distinguitur. Neq; etiā vt aliqui putāt tantū est appetitus cum bonum est absens, appetitus namq; non oritur solū ex indigentia, carētia, seu priuatione boni, aliās beati non haberēt appetitū elicitum, Dei, scilicet amorem siquidem non carent Deo, sed illum possident. Similiter res quiescēs in suo loco naturali non haberet appetitum illius, quā omnia sunt absurda, appetitus ergo elicitus, (& idē intellige de iniato) duplex est rursus, alter habendi seu possidendi bonū quo caremus, sine quo tamen sumus imperfecti, & hic appellatur desiderium, alter est adherēdi seu fruendi bono possesso qui propriē dicitur appetit' quiescendi in bono possesso, & appellatur delectatio, & qui abstrahit ab vtrōq; dicitur amor seu appetitus, qui non solū inclināt in motū ad possidendum bonum, sed etiam in quietem in bono possesso. Et ideo

natur.

natura, quā est appetitus radicalis, & primus dicitur ab Arist. 2. lib. huius principium motus & quietis. Et ita nihil aliud est appetitus materia, quam materiam esse principium motus & quietis.

Co. Dico primo, materia prima horum inferiorū, habet appetitū naturalem, & propensionē ad formā. Patet, natura sua ordinatur ad formā vt receptiuum illius, ergo appetit illā sicuti omnis potentia suum actū, & hoc non sequendo cognitionē, ergo naturali appetitu. ¶ **Di. Co.** Dico secundo, nō solū appetit formas materia quas non habet, sed etiam quas habet quibusq; informatur. Patet, omnis forma horū inferiorū potest esse actus & bonū materiae primae vnaquaq; seorsum, licet nō plures simul, vt sic enim quasi mutuo bello non sinerent materiā primā quiescere, ergo materia prima cū ex se nullam formarum habeat, omnes illas necessario appetit indeterminate diuersimode tamē, eam enim quam habet pro illo statu nō appetit, vt habendā, sed vt cui sibi adherere bonum est: eas vero quas non habet appetit vt habēdas: quia caret illis, non ita quod carentia sit ratio formalis vel causa effectiua appetendi cum tantum sit quaedā priuatio: sed vt particula quia, dicat conditionem sine qua nō appeteret, neq; enim appeti potest vrbonum habendū id quod praesens est, vt sic, sed id quod est absens vel respicitur vt absens. Confitetur, materia primā habere appetitū alicuius formae, nihil aliud est quam esse potentiam capace illius & eā

Conf. vt sic, sed id quod est absens vel respicitur vt absens. Confitetur, materia primā habere appetitū alicuius formae, nihil aliud est quam esse potentiam capace illius & eā

perfectibilem, haec autē capacitas materiae, cum materia sit essentialiter potentia receptiua, est ipsa essentia materiae primae, vt infra magis: essentia rei nunquam potest mutari: ergo materia prima semper appetit formam, & cum nulla determinate compleat adaequate illius capacitatem, sed quāuis indeterminate illi sufficiat, vt docet S. Tho. de spiritualibus creaturis. q. 3. ad 2. sequitur quod indifferēter appetit habere formam aliquam, quēuis illa sit. ¶ **Dices** S. Tho. 12. Meta. lectio. 2. & 2. Cont. gent. c. 76. docet, materiam primo & per se ordinari ad formas elementorū & illis mediantibus ad formas mixtorū. Res. intelligendum esse, quod ille ordo se tenet ex parte formarum, seu ex parte agentium: aliqua enim vna forma in specie potest produci, vt bene Caiet. à diuersis agentibus vt medium commune ad suas species distinctas. Confirmatur secundo, actus informans materiā nullo modo mutat essentiam illius, nec tollit ab illa aliquod esse reale: sed eā perficit tribuendo esse, quod non habebat, vt dictum est, sicut contingit in alijs actibus respectu suarum potentialium, vt intellectio nō tollit, aut minuit potentiam intellectiuam, nec visio vistuum: sed solum illarum carentiam, & sic perficiunt potentias: ergo forma informans actu materiam, non minuit eius capacitatem, ergo neque eius appetitum possitiuum.

Dico tertio, materia prima nō appetit formas corruptas seu expulsas omnino ab omni materia,

Obiect

Solut

Co. 2.

3. Co.

(quod dico propter animam ratio-
nale, de qua est alia ratio vt infra
patet art. 4.) quas non habet patet,
quia non habet carentiam illarum
cum non sit subiectum apertum
vt concurrat natura sua ite-
rum ad earum inductionem: id enim
naturaliter fieri non potest, vt dic-
tum est, licet materia prima quan-
tum est ex se capax sit ad recipien-
dam formam expulsam: id tamen
non sufficit, quia appetitus mate-
riae ad formam est per aliquem il-
lius concursum, vel ad productio-
nem formae vel saltem ad illius in-
ductionem ex quo infero, materia
primam esse causam materialem
generationis, & corruptionis, ita
Arist. Metaphy. 7. tex. 22. & 1. ce-
li tex. 20. & hic, tex. 87. Dionys. c. 3.
de diuinis nominibus S. Tho. 1. p. q.
50. art. 5. patet nam materia prima,
est proprie & verè causa expulsio-
nis vnius formae & inductionis al-
terius, & ita causa est generationis
& corruptionis quidquid dicat A-
uice. 1. lib. suae Physicae & Auerr. li.
de substantia orbis, refertur etiam
Albert. magnus.

Ad 1. argu. Ad argument. ad primum li-
cet materia non sit omnino sine
forma est tamen sine hac vel illa
quam appetit, quia non est suffi-
ciens, quam habet satiare eius appe-
titum, quia est separabilis propter
contraria, quae habet, quod in caelo
contra contingit, vt dictum est. Ad
secundum, quidam Respondet ma-
teriam primam non appetere for-
mas, quas non habet absolute: sed
sub conditione si ista quam habet
corrumpatur id est deficiat, quod

verum est, non ratione appetitus se-
cundum se, sed ratione carentiae, 2. 50
qua est necessaria conditio ad appe-
tendum, quod non habetur absolu-
te, aliter ergo dicendum facilius, ma-
teriam primam ex parte appetitus
positiuè indifferenter appetere qua-
libet formam, & in quavis quiete-
re, quia dum modo detur sibi forma,
sit ne haec, an illa non curat, & ita li-
cet cuiusvis formae possessione sit
contenta, qua ratione appellatur ma-
ter, merito tamen dicitur malefica
& adultera, quia cum est praesens ali-
quod agens corrumpens formam,
quam possidet, tunc etiam ipsa con-
currit ad talis formae abiectionem
positiuè, sicque dum habet vnâ for-
mam, potest efficaciter & absolute
alia appetere successiuè habere iam,
& non appetit illam, vt contraria
praesistenti, sed quia similiter ac-
tuatiua, vnde cum materia prima di-
citur appetere aliquam formam, vox
appetere supponit confusè, sicut
quando dicimus indigere nos cibo
& illum appetere, & ignem suam
sphaeram, non enim appetit magis
hanc sphaeram partem, quam illam,
nec magis quiescit sub vna, quam
sub altera, sic se habet materia res-
pectu formae, & ita constat quomo-
do materia prima sit principium mo-
tus ad formam, quam non habet, &
quietis sub habita.

ARTICVLVS II.
*Verum in materia prima ap-
petitus ad formam distin-
guatur ab ipsa?*

Themi-

Sent. The- mist. & co- men. Prob.

Themistius & commentator po-
nunt in materia prima poten-
tiam appetitiuam, vt accidens dis-
tinctum ab ipsa, quos refert, Tole-
hic, qui varius est nam conclusio
prima videtur eos sequi, & in reli-
quo questionis videtur impugna-
re: Pro illis tamen sit ratio, mate-
ria prima habet veram essentiam
substantialem, vt dictum est: ergo
debet habere veras proprietates &
passiones, quales videtur esse appe-
tere atque esse in potentia ad for-
mas, quas non habet, & esse sem-
per sub aliqua, & habere priuatio-
nes formatum, quas non habet, esse
ingenerabilem, & incorruptibilem,
& carere omni potentia actiua: sed
proprietates rei creatae sunt accide-
ntia propria illius; ergo distingun-
tur a materia, cum sit substantia ex
dictis.

Not. Aduertendum, quod in mate-
ria repiriuntur tria, aptitudo scili-
cet, priuatio, & appetitus, Primo e-
nim vt receptaculum naturale for-
marum, habet aptitudinem ad il-
las, deinde sequitur in illa priuatio
formatum, quas non habet, ex quo
oritur appetitus ad illas: est enim
proprie appetitus, finis non habiti
vt dictum est: vnde communiter di-
citur quod priuatio causat appeti-
tum modo explicato, vt conditio
sine qua non: his tamè Magister So-
to addit rationem potentiae secun-
dam quam dicitur & est causa co-
positi; hoc tamen non potest substi-
neri, quia ex dictis potentia ista est
de essentia materiae, non ergo est
post appetitum, sed prius, & ita pra-
cedit priuationem & appetitum

saltem ratione, quae duo non sunt de essentia.

Dico primo, appetitus materiae
primae ad formas, & priuatio illarum,
accidentaliter ei conueniunt.
Patet, quia conueniunt, & non es-
sentialiter: ergo accidentaliter. Se-
cundo, adueniente forma, desinit
esse appetitus, & priuatio illius mo-
do explicato, quauis maneat in or-
dine ad alias; ergo non est de essentia
illius, quae semper remanet eadem.

Dico secundo, appetitus iste non
est aliquod accidens praedicamen-
tale distinctum ab ipsa materia: ita
S. Tho. 1. p. q. 54. artic. 3. ad 3. & hic
textu. 79. Patet primo, quia alias
materia non immediate vniueretur
formae (substantiali, sed accidentali
vt pote huius potentiae appetitiuae,
& ita prius daretur ens per accidens
quam ens per se. Secundo, quia quae
uis potentia primo terminatur in
actus sui generis, ergo materia pri-
ma primo actuatur forma substan-
tiali; ergo non indiget aliqua pote-
tia ad id, quae sit accidens illius.

Cōfirmatur, actus substantialis se ipso
immediate appetit vniuerionem cum
materia, & informat illam: ergo si-
militer se habet materia respectu
actus substantialis. Vltimo substan-
tia creata completa ideo non est
immediate per se operatiua, quia
eius operationes sunt accidentia,
Deus vero immediate per se suam
substantiam operatur, quia illius
operatio est substantia (de quo ali-
bi) ergo materia prima cum sit sub-
stantia, & forma substantialis simi-
liter, multo aptius sibi inuicem im-
mediate vniuntur quam medio ali-

Cōf. Prob.

Prob.

Cōf.

Prob.

Cōf.

Ulti. Prob.

quo accidenti.

3. Co. Pro. 1. Dico tertio potentia ista appetitiua, solum est accidens predicabile. Probat, nō est de essentia vt probatur est; ergo est accidens illius tunc vltra, non est predicamentale vt dicit secunda conclusio, ergo est accidens predicabile, quia nullum est aliud. Cōfirmatur, quia salua essentia materiæ intelligitur adesse & abesse iste appetitus respectu huius vel illius formæ, quæ non habetur à materia vel quæ actuat iam ipsam, ergo accidit illi, vt **Pro. 2.** accidens predicabile. Secundo probatur & explicatur, non est quantitas talis appetitus, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliorum generum, nec reductiue ponitur in illis cum non sit completiuum essentiale nec terminatiuum materiæ; nullo ergo modo cadit sub accidenti quod in nouem genera partitur: si enim in aliquo caderet præcipue in qualitate in secunda specie, probatur autē est secunda conclusio supra nō esse principium operadi ergo.

4. Co. Dico quarto & vltimo, potentia & aptitudo ista materiæ ad formas est vna tantum quia vt dixi, illa potentia sequitur ipsam essentiam materiæ; quæ, tantum est vnica. Probat, intellectus, respectu omnium intellectiōnū, & similiter omnis potentia respectu suorum actuum est vnica; ergo similiter ista potentia erit vnica. ¶ Dices in opinione, quæ essentiam materiæ primam secundum se esse subiectum aliorum accidentium: est ne eadē potentia respectu illorum & respectu formarum substantialium? Res

pondetur affirmatiue, quia quamuis formæ substantiales & accidentales differant in gradu essendi quem tribuūt materiæ primæ: conueniunt tamen in modo informandi illam, & bene potest vna potentia ordinari ad actus, qui tantum conueniant inter se analogicè, si ad præcipuum analogatum ordinetur per se, ad reliqua vero secundario propter primum, & sic materia prima non ordinatur ad accidentia nisi propter formam substantialem. In opinione vero quæ asserit accidentia subiectari in toto composito dicendum est ipsum esse immediatam potentiam receptiuam quantitatis & hac mediante recipere reliqua accidentia materialia, de quo alibi. Ad rationem Auero. Respondetur illum appetitum & potentiam materiæ primæ, non esse proprietatem illius possitiuam distinctam a materia sed solo beneficio intellectus. Idem dicendum de alijs proprietatibus numeratis.

ARTICVLVS III.

Utrum forma aliquid lateat in materia?

Aristoteles supra antiquos refert asserentes omnia in omnibus latere: atque ita omnes formas in materijs: non tamen est cur in hoc immoremur cum satis Aristoteles, toto hoc libro præcipue capit. 4. id multis & euidentibus rationibus impugnaverit, nouissimè vero quidem Auicen. 9. Metaphy.

physica 4. Auicen. in libro fontis vitæ & Ocham quodl. 2. question. 8 & in secundo. d. 4. & 5. Gabr. d. 1. q. 1. (contra quos, infra libro. 2. 1. quest. de causa efficiente disputatur) medici alias doctissimi, formas asserunt creari de nouo a Deo, & sic non latere in materia, ita vt agens naturale solum faciat dispositiones: non autem formam producat, quæ opinio multum falsitatis continet, de qua iterum libro sequenti sermo rediit quæstione 3.

1. Sen. His ergo omissis de quæstione sunt aliæ duæ sententiæ, prima cuiusdam autoris innominati, quem refert Duran in. 2. d. 18. q. 2. asserentis in materia esse quasdam possibilitates totscilicet, quot sunt formæ quibus postea informatur, vocat autem possibilitates, quasdam entitates, quæ sunt in materia omnium formarum. ¶ Secunda sententia est Alberti hic tract. 3. c. 9. dicentis, in materia esse omnes formas non secundum existentiam sed secundum essentiam, quia (inquit ille) sicut in vna & eadem entitate generis sunt omnes differentiæ: ita in vna & eadem entitate materiæ sunt omnes formæ secundum essentiam vt in quadam inchoatione,

2. 36. sicque dicit esse in materia quasdam inchoationes formatum. ¶ Probat autem vtraque sententia simul, quia quando fit generatio vel latebat antea forma in materia vel nō, si primum habeo intentum, quia vel secundum possibilitatem in prima sententia vel secundum essentiam, vt Albert. dicit: si non latebat; ergo fit ex nihilo contra phi

Iosophos, quia ex nihilo nihil fieri potest. Secundo, materia appetit formam vt dictum est; illam autem non potest appetere nisi propter aliquam similitudinem, quam habet cum illis, debent ergo poni istæ possibilitates formarum vt asseruntur illis. ¶ Tertio, quia alias, quæcumque generatio esset violenta; nam violentum ex Aristotele fit ad extrinsecum passio non conferente vim sicut motus lapidis tendētis sursum violentus dicitur, quia fit ad extrinsecum scilicet a motore & passio id est lapide non cōferente vim quia ipse lapis natura sua non habet aliquam inclinationem ad talem motum, sed eadē ratione generatio fit ab extrinsecum, vt pote à generante, & cum hoc materia natura sua, non dicit aliquam actiuitatem ad formam, ergo generatio est violenta, consequens est falsum: dicendum ergo, quod formæ lateant in materijs.

Breuiter dico primo, in materia non latent formæ secundum possibilitates aliquas vel entitates. Patet, primo ex Arist. qui toto hoc libro rejicit antiquorum errorem dicentium omnia latere in omnibus: si autem formæ laterent in materijs, incidere in illorum errore & subiectum trāsmutationis substantialis esset ens in actu, ergo. Secundo alias sequeretur plura esse principia rerum naturalium, quam tria scilicet forma priuatio, materia & istæ possibilitates ad omnes generationes. ¶ Tertio, quia vel istæ entitates distinguntur realiter à materia vel non; si primum: ergo faciunt

aliquam compositionem cum illa, & ita subiectum mutationis substantialis, erit ens in actu, si secundum, ergo est eadem materia nuda, & ita non sunt in illa formæ cum sit pura potentia. Quarto, quia vel istæ possibilitates iuuant ad generationes, ita quod conuertantur in substantias, vel ita quod corrumpantur, non primum, quia conuersio substantiæ in substantiam non potest dari secundum naturam nisi miraculose vt in sacramento altaris, si secundum, ergo frustra ponuntur tales possibilitates, si quidem non iuuant ad generationem.

2. Cō. Dico secundo, in materia non sunt inchoationes formarum vel formæ ipsæ secundum essentiā nec aliquid forme vllō modo latet in materia vt dicebat Albertus. Probat. 1. Pro. 1. tribus rationibus prioribus supra factis pro prima conclusione mutatis mutandis. Secundo, non potest dari essentia absque existentia secundum naturam, neque absque propria existentia: si ergo sunt formæ secundum essentiā in materia, esset essentia absque existentia secundum naturam, cum ponat illam à parte rei. Tertio, eadem est generatio existentiae formarum & essentiarum: sed existentia formarum fit per generationem (vt cōcedit Albertus), ergo & essentia producit in re per generationem.

Pro. 3. Ultimo, quia ista sententia est, in intelligibilis, nisi dicat, quod dicebat Plato, vel ei imponitur vt dictum est, qui ponebat essentiam, seu naturam quamdam abstractam ab inferioribus & communem: ita

ista opinio ponit eandem entitatē & essentiā materiæ abstractā ab omnibus formis & illis communē quod est absurdum, nihil ergo omnino formæ latet in materia.

Ad argumenta, ad primum, nō fit forma per generationem: sed cōpositū: & ad hoc satis est, quod præsupponat aliquam partē sui, & ita materia quæ est pars compositi præexistit ante illum: vel secundo licet cōcedamus quod forma fit aliquo modo (licet per accidens, vt dicitur) satis est ad hoc quod dicatur non fieri ex nihilo quod præfuerit materia cum inclinatione ad talem formam. Ad secundum, sola si militudo non est causa appetitus: sed etiam priuatio, & sic materia appetit formam sicut turpe appetit pulchrum. Ad tertium, materia licet non habeat vim actiue ad formam, habet tamen passiue: ad hoc autem vt sit aliquid violētum, nec actiue nec passiue debet habere vim, qua ratione se habet lapis respectu motus sursum.

ARTICVLVS III.

Utrum omnis forma edducatur de potentia materia.

Videtur quod non, quia nihil potest edduci inde, vbi non erat, in materia autem non erant forme vt dictum est, ergo non possunt edduci ex potentia illius. Confirmatur, quia edduci, nihil aliud est, quam extra edducere quod intus erat: forma autem non erant intra

Ad
2. ar.
Ad.

Ad.

Ad.

Ar.
Cōf.

3. ar.

3. ar.
Cōf.

Nota

materiam: non ergo possunt ex illa edduci. Ex alia parte videtur etiam quod anima rationalis edducatur etiā de potentia materiæ sicut aliarum formæ edducuntur, quia sicut aliarum formæ generabilium & corruptibilium præsupponunt materiam propensam & inclinam ad se, ita & anima à rationalis, ergo si illa edducitur, ita & ista. Tertio, sicut ex materia & alijs formis fit vnum per se, ita ex materia & anima rationali. Confirmatur quia sicut aliarum formæ non introducuntur nisi in materia disposita, ita anima rationalis.

Duo explicanda sunt in hoc articulo, primum, differentia inter generationem hominis, & aliorum animalium. Secundum, quid sit formam edduci ex potentia materiæ. Notandum, hanc esse differentiam inter has generationes, quod hominis generatio, duas actiones petit, alteram solius Dei qua creat animam rationalem: alteram, causarum inferiorum qua producitur compositum etiam Deo ipso concurrente: in generatione vero aliarum rerum, solum est actio secunda, qua compositum producitur, ratio huius est, quia anima rationalis cum sit ingenerabilis, & incorruptibilis, non potest caulari ad actionem totius, vnde sequitur capacem esse propriæ existentie, cum sit terminus propriissimæ actionis distincte ab actione, qua totum producitur: sicque dicitur semper sona aliorum vero forma, cum generetur & corrumpatur ad generationem totius, non est capax pro-

prie existentie. ¶ Dices an in illo priori natura, quo creatur anima rationalis ante esse compositi habeat existentiam, vt quod: an vero vt quo tantum? de quo non clare videtur loqui Sanctus Thomas, nā prima parte quæstione 75. articulo secundo solutio. ad secundum & ibidem Caietanus docet, animam rationalem non solum existere, vt quo sed etiam vt quod: tamen tertia parte, quæst. 6. articulo primo, & ibidem Caietanus docet. in illo priori nature, atque prout est in corpore non habet existere, vt quod: sed tantum vt quo, & hoc secundum vt verissimum amplector, quoniā impossibile est, quod forma dum exercet officium formæ existat, vt quod: sed tantum vt quo: anima autem rationalis, pro vt est in corpore, semper exercet officium formæ quia anima rationalis, prout est in corpore est actus illius: forma autem est quæ dat esse alteri & ratio quare aliud sit ergo nō pot. existere vt quod: quāuis autem omnes aliarum formæ, tantum vt quo etiam existant, hoc tamen interest, quod rationalis, capax est propriæ existentie, vt quod, cum sit ingenerabilis & incorruptibilis, aliarum vero non, sed composito corrupto corrumpuntur. ¶ Sed contra est. i. sicut anima rationalis habet prius natura existere vt quo, & vt ratio, qua totum compositum existat, ita & aliarum formæ generabiles & corruptibiles: istæ autem in illo priori natura nequeunt fieri eadem actione cum toto, quia ad totum prius & non ad formam terminatur illa a-

Cōf.
Cōf.

Actio, debent ergo necessario alia di-
 stincta actione fieri sicut rationa-
 lis. ¶ Secundo, omnis actio termi-
 natur ad suum terminum, vt quod,
 ergo & creatio cum sit actio: termi-
 nus autem illius est anima rationa-
 lis & consequenter existit, vt quod.
 ¶ Tertio, id quod habet operari,
 vt quod, sic etiam habet existere: o-
 peratio enim sequitur esse, anima
 autem pro vt est in corpore habet
 operari, vt quod, ipsa enim est, quæ
 intelligit, &c. vt docet Aristot. 3. de
 Anima cap. 1. vbi inquit quod ani-
 ma est, quæ sapit.

Ad 1. Ad primum, eademmet actio
 totius, ad duo terminatur diuerso
 modo, ad totum compositum, vt
 ad terminum totalem, & vt quod,
 prius tamē terminatur ad formam
 illius compositi tanquam ad ter-
 minum formalem & vt quo: est e-
 nim forma ratio existentie com-
 positi, vt dictum est. ¶ Dices nihil

potest prestare quod nō habet, for-
 ma autem de se non habet, vt quod
 existere: ergo id non potest presta-
 re composito. Respondetur propo-
 sitio illa verum habet in causa effi-
 cienti cuius effectus formaliter vel
 eminenter continetur in causa: nō
 autem in formali, albedo enim de
 se non est alba: reddit tamen subie-
 ctum album vt dictum est. ¶ Al se-
 cundum, terminus per se illius crea-
 tionis non est anima existens: sed
 ipsamet essentia animæ vt est ca-
 pax propriæ existentie: dicimus au-
 tem quod ex vi actionis illius sci-
 licet creationis, rationalis forma
 deberet prius existere vt quod,
 quam introduceretur in ipsam ma-

teriam, tamen cum ex natura sua
 habeat fieri, & creari vt sit actus
 corpus informans, in instanti in
 quo creatur, in eodem habet esse
 in corpore, & hoc non per miracu-
 lum: sed potius natura sua, imo exi-
 stere vt quod animam rationalem,
 priusquā in corpore, prodigium ef-
 ficul sed sicut proles natura sua prius
 habet esse in vtero materno, & pos-
 itea ad extra; ita forma rationalis
 natura sua prius habet esse intra
 corpus ipsum informans, postea
 vero extra illud per se subsistens.
 ¶ Ad tertium, totus homo intelli-
 git & homo est qui vult: anima au-
 tem tantum se habet tanquam ra-
 tio principalis; differt autem quod
 respectu operationum corporaliū
 non solum anima se habet, vt quo:
 sed etiā ipsum corpus se habet vt
 quo: respectu autē spiritualium so-
 lum anima se habet, vt quo, non
 autem corpus: totum autem vt quod,
 & colligitur ex Sancto Thoma,
 tertio de Anima dicente, quod si-
 cut oculus se habet ad visionem:
 ita anima ad intellectionē, & alias
 operationes: oculus autem visionis
 solum est ratio, & id quo, totum
 autem videt vt quod: patet ergo ex
 dictis discriminem inter generationē
 hominis, & aliorum viuentium.

Restat explicemus quid sit for-
 mas edduci de potentia materiae,
 varie hoc explicant authores, qui-
 dam dicunt nihil aliud esse, quam
 materiam dicere potentiam ali-
 quum actiuam in ordine ad illas:
 iste autem modus dicendi falsissi-
 mus est, quia ex dictis materia de
 se nullam habet actiuitatem, nisi
 per

potē.
 mate-
 ria.
 2. Mo-
 dus,

per formam, alij vero quos citat
 Sotus, dicunt nihil aliud esse, quam
 præsupponere materiam sibi dispo-
 sitam ex natura sua, quia vero for-
 ma rationalis natura sua non præ-
 supponit materiam sibi dispo-
 sitam: ideo non edducitur de poten-
 tia materie sicut alia. Si autem ob-
 iicias Aristotelem secundo de Ani-
 ma docentem formam esse actum
 corporis Physici & organici id est
 dispositi. Respondetur verum esse:
 non tamen hoc habet natura sua,
 sed ex pacto quod habet Deus cum
 causis secundis, vt potest non in-
 troducere formam rationalem
 in materia, nisi prius sit disposita:
 hæc tamen expositio indigna est
 viro Philosopho quemadmodum
 enim ex natura rei alia formæ præ-
 requirunt materiam dispositā, ita
 quidem anima rationalis.

Aliter ergo dicendum, cum
 Sancto Thoma, prima parte, quæ-
 stione 90. articulo secundo, ad se-
 cundum, formam edduci de poten-
 tia materiae, nihil aliud esse, quam
 fieri actu quod erat antea in po-
 tentia passiuā, & receptiuā ipsius
 materiae: sed adhuc restat explicau-
 dum quo pacto intelligatur red-
 dere in actum, illud quod erat in
 potentia, ita quod non conueniat
 animæ rationali, quia si aliquid al-
 liud non addatur, videretur etiam
 animam rationalem edduci de
 potentia materie, Tolerus dicit,
 formam edduci de potentia ma-
 terie est actu fieri id quod erat in
 potentia passiuā materie: ita ta-
 men quod actu fiat illa forma ead-
 em actione cum toto, & quia

3. Mo-
 dus
 educi

hoc inuenitur in formis generabi-
 libus & corruptibilibus, & non in
 animi rationali, (vt dictum est),
 ideo omnes alię formæ præter il-
 lam de potentia materie eddu-
 cuntur: hæc tamen ratio Toleri li-
 cet sit requisita non tamen est suf-
 ficiens, quia v. c. quando Deus crea-
 uit corpora cœlestia, & elementa,
 tunc eadem actione qua factum est
 totum, facta est & forma ibi tamē
 non est edducta de potentia mate-
 rie. Aliter ergo Magister Soto for-
 mam inquit edduci de potentia ma-
 terie est, quod forma actu prodeat,
 quæ in potentia passiuā materie
 erat, ita tamen quod pendeat ab il-
 la in fieri & conseruari, & quia om-
 nes formæ, (rationali excepta) sunt
 in potentia passiuā materie: ita quod
 ab illa pendeant in fieri & in con-
 seruari, ideo omnes, (illa excepta)
 habent edduci de potentia mate-
 rie, hæc etiam ratio Soti, licet sit re-
 quisita, non tamen est sufficiens,
 quia etiam formæ corporum, cœle-
 stium & elementorum quādo fue-
 runt creatę pendeabant a materia
 in fieri, & in conseruati: non tamen
 fuerunt edductę de potentia mate-
 rie.

Melius ergo Caietanus. 2. parte,
 questione 90. articulo 2. dicit for-
 mam edduci de potentia materie,
 nihil aliud esse quam formam quę
 erat in potentia passiuā, actu fieri
 non quomodocumque, sed ex vi
 transmutationis materie de vna
 forma in alteram, quę est gene-
 ratio: quando enim ex ligno fit ig-
 nis, tunc forma ignis proprie dicitur
 educi de potentia materie, quia

4. Mo-
 dus

5. Mo-
 dus

antea erat in potentia receptiua illius, & fit in actu ex vi illius transmutationis, de vna forma in altera: quate cum omnes formæ generabiles & corruptibiles habeant ex natura sua fieri ex vi transmutationis materiae de vna forma in altera, ideo dicimus natura sua edduci de potentia materiae forma vero rationalis non ita, quia licet verum sit quod spectet transmutationem materiae, vt in illa introducat, tamen non fit ex vi huius transmutationis sicut aliæ formæ sed ex vi creationis & ita non dicitur edduci de potentia materiae

Vnde infero .r. quod conditio posita à Toletō est necessaria: quod scilicet debeat forma, quæ edducitur de potentia materiae fieri eadem actione cū toto, quia si fit ex vi transmutationis, cum transmutatur ad totum, necessario quidem debet fieri eadem actione, qua fit totum. Secundo inferitur, etiam esse conditionem requisitam illam, quam tradit Sotus, quod scilicet dependeat in fieri, & in conseruari à materia, quia si fit ex vi transmutationis ipsius materiae & corruptitur per alteram transmutationem ipsiusmet materiae, certè in fieri & in conseruari nō pendebit ab illa.

Tertio inferitur, formas corporum celestium, & aliorū, quæ per creationem habent esse non edduci de potentia materiae, quia non fiunt ex vi transmutationis materiae, sed ex vi creationis: patet ergo qualiter materia prima concurrat ad inductionem & edductionem ex illa.

lius potentia passiuā formarū corruptibilium formæ vero rationalis solum ad inductionem.

Dubitabis tamen vltimo: an accidentia edducantur de potentia materiae non primæ sed secundæ, scilicet de potētia sui subiecti, nec est dubium de accidentibus naturalibus, quæ naturam consequuntur, quia ista sicut comproducuntur cum toto, ita coedducuntur de potentia materiae cum toto: si vero alia distincta actione producantur, per se quidem edducuntur de potentia ipsius subiecti: sed dubium est de accidentibus artificialibus, qualia sunt figura cathedræ in ligno & figura vestium, & videtur non quia non edducuntur de potentia passiuā naturali subiecti: si enim in subiecto esset potentia naturalis passiuā ad receptionem accidentium artificialium, necessario illi deberet correspondere potentia alia naturalis actiua, quæ illam reducat ad actum, talis autem non datur cum nullum sit agens naturale sed tantum artificiale respectu illorum.

Dico tamen quod accidentia artificialia edducuntur de potentia materiae, siue subiecti. Patet, quoniā fiunt ex transmutatione vnius figuræ in alteram. Ad argumentum, verum est ista accidentia non esse in potentia naturali subiecti: bene tamen in potentia obedientiali, subiectum enim v.c. lignum in potentia est obedientiali respectu agentis artificialis ad quodcunque accidēs artificiale recipiendum. Dices lignum v.c. est capax natura sua ad recep-

ceptionem cuiuscumque accidentis artificialis: ergo habet potentiam naturalem passiuam ad illum? Respondo quod potentia naturalis dicitur in ordine ad agens naturale quod cum non sit respectu horum accidentium, non est etiam illa in subiecto, quod tamen, quia natura sua non dicit repugnantiam ad artificialia, ideo natura sua est capax illorum, & in potentia obedientiali quod idem est, patet hoc in ceco cui cum sit animal non repugnat videre, sicque visus est capax: non tamen est in potentia naturali ad illum cū non sit agens naturale, sed solum supernaturale quod valeat visum restituere, vt in Logica dictum est. Ad primum argumentum in principio verum est quod forma non latuit in materia sicut aliqua distincta essentia & actus illius, latuit tamen in materia id est fuit in potentia passiuā receptiua ipsius materiae ex vi transmutationis vnius formæ in alteram in quam reducta est quod non habet anima rationalis, per quod patet ad secundum. Ad tertium licet sit conditio necessaria, quod scilicet dicat propensionem ad formam: non tamen sufficit, sed quod fiat ex vi transmutationis, vt dictum est. Dices ex dictis videtur colligi hominem non proprie generare hominem sicut equus generat equum, qui non solum vnit formam cum materia: sed etiam producit illam quod nō facit homo? Respond. ad hoc quod aliquid dicatur proprie generare alterum, sufficit quod producat compositum vniendo formam materiae

quod autem illa producatur necne, per accidens est. Vnde quantumvis forma rationalis non edducatur de potentia materiae, dicitur tamen totum edduci, quia fit totum ex vi transmutationis materiae de vna forma in alteram.

ARTICVLVS V.

Utrum materia prima habeat aliquam formam substantialem sibi coeam?

Sanct. Thomas .i. de Generatione lectione .9. & alias sepe & Val. 1. Sc. Auic. c. 2. & 2. Metaphysicorū, 2. Sc. Albert. 2. Metaphysicorum tractatu secundo, Lincontensis. 1. Physicorum, Ninfus, libro. 1. de generatione commento. 28. & 8. Metaph. q. 3. Ocham quodl. 1. q. 6. & 10. 3. Sc. statuunt formam corporeitatis eandem numero coeam materiae, Scotus vero in quarto. 1. q. 3. arti. 2. idem asserit respectu animatorū in quibus concedit duas formas alteram corporeitatis, alteram animam, probat animali mortuo semper remanet eadē forma corporeitatis, sed regulariter non potest idem specie effectus esse a quibuscumque diuersis agentibus, ergo illa forma corporeitatis ab illis non producit ergo præ existit in materia prima. Henricus vero in homi-

Illat. i

2. Illa.

3. Illa.

Dub.

Rati. dub.

Ad 1. su pri. sip. o.

Ad 2. Ad 3.

Repl.

Solu.

1. Sc. Auic. c. 2.

2. Sc.

3. Sc.

Prob.

mine id concedit quod lib. 2. q. 2. & 3. & quod lib. 4. q. 13. & 14. probat ipse, quia homo per generationem corrumpit formā aliquam substantialem præexistentem in materia; ergo edducit aliam ex eadem materia, non rationalem: (hæc enim creatur) ergo præter rationalem reperitur in homine alia forma substantialis, alias daretur actio corruptiua vnius formæ, & non productiua alterius, Vales vero etiam vbi supra cetera ab absurditate ait, posse concedi in homine tres animas: alentem, sentientem, & rationalem: alij vero in mixtis reperiri omnes formas substantiales elementorum & alias præter illas.

f. 56.

Cōc.

Sit tamen cōclusio, nullam formam substantialem habet materia prima sui coæuam hæc est Sancti Thomæ 1. part. quest. 76. articulo. 4. quest. 77. articulo. 2. ad tertium, & ibidem Magist. Zumel & opusc. 32. & 2. contraget. cap. 51. & 58. Auerto hic comento, 79. Capreolus in. 2. d. 15. quest. vnica Duran. in. 1. d. 8. qu. 4. Alens. 1. par. quest. 62. Erbeus quod lib. 7. quest. 10. Sonci. 8. Metaphis. q. 17 & 18. Fonseca. 1. Metaphis. capt. 7. q. 2. sect. 1. Soto hic quest. 2. articulo. 1. conclus. 1. Caieta. Ferrar. & alij fauet Arist. 1. de Generatione. capit. 3. a te. 2. proba. conclus. 10. vel illa forma coæua est vniuersalis vel singularis, non primum cum a parte rei non detur vniuersale in essendo vt sepe docet Aristoteles, necessario ergo est singularis: ergo non solum dat esse corpus sed etiam esse tale corpus iam constitutum in actu in vltima aliqua specie & indiuiduo

ergo est ens per se & substantia cōpleta: ergo forma ei de nouo adueniens aduenit enti completo: atque adeo simul cum illo constituit vnum per accidens quod est absurdum. Secundo quia, alias daretur aliquod compositum perpetuum Physicum ingenitabile, & incorruptibile præter cœlos, simili argumento probat Aristoteles, tertio Methaph. texto. 18. arguens contra Platonem, quod si alia esset idea & forma animalis & alia vipedis, tunc animal vipes non esset vnum simpliciter in homine. Dices, illa forma est incompleta ex natura sua perfectibilis alia forma V.C. forma equi. Contra primo: ergo equus, vt sic non est formaliter & essentialiter corpus, cum per formam qua constituitur in esse equi, non constituitur in esse corporis: hæc enim ratione dulce non est formaliter & essentialiter coloratum. Cōtra secundo eadem ergo ratione de deberet constitui in equo verbi gratia altera forma viuens: altera animalis realiter distinctæ inter se, & à forma equi vt sic, imo in aliquibus debet constitui duplex forma dans esse corpus quia animæ materiales omnes sunt ex se corporeæ, ergo si præter illas ponitur alia forma corporeitatis duplex forma dabit alicui enti esse corpus. Contra tertio, vniuersa forma vltima hominis, vt sic, scilicet anima rationalis constituit hominē in aliqua specie animalis, ergo constituit illum animal: ergo viuens; ergo corpus: ergo substantiam ergo frustra ponitur alia forma. Dices anima ratio

24h

Obij

Sol. d. & in pugna aduersarij,

Impugnatio

Tertio

na-

nalis solum dat homini esse rationale. Contra differentia inferior se cū dum Aristotelem 7. metaph. textu 43. per se includit superiorem, maxime si sit phisica in qua non dicitur præcisio intellectiua vnius ab alia, & ita primo de anima capi. 3. ait animam priorem & imperfectiorem contineri in posteriori, & perfectiori, sicut triangulus contineretur in quadrangulo de qua re Sanct. Thomas. 1. parte. qu. 76. arti. 3. & 4. Caieta. arti. 4. ad tertium Hærici. Cōfirmatur eadem forma accidentalis. V. Calbedo dat corpori esse album coloratum, & reliquos gradus vsque ad supremum: ergo si militer forma substantialis. Vnde corrupta forma aliqua singulari, ac cessario corrumpuntur omnes gradus essendi prouenientes ab illa, vt scilicet forma corrupenda non contrarietur formæ generande per omnes illos, idque voluit Aristoteles in predicamentis, corruptis primis substantijs corrumpi secundas quæ sunt in eis; idem sentit 7. Metaph. textu. 35. & 39. & 2. de generatione animalium secundo. Vnde cum ait ibidem quod embrioprius viuunt vita plantæ postea animalis, tandē rationalis, ita intelligēdū est vt semper in aduētu formæ subsequētis corrūpatur præcedēs, & subsequēs det q̄ dabat præcedens, & aliquid amplius: ita explicat S. Th. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. Vnde in triduo mortis Christi corpus illius, tū ipse erat quā si esset in hostia cōsecrata: tunc autem non fuit idem ex parte formæ, ac quando erat viuum: sed tantum ex parte materiæ, & suppo

stiti diuini cui mansit vnita illa materia prima, quod sufficiebat. vt illud corpus diceretur idem numero simpliciter, quia erat idem suppositum ita Sanctus Thomas, tertia parte questiom. 50. articulo quarto & Caietanus statim citandus.

Ad rationem Scoti. Respondeo: cum Caieta 2. parte. q. 76. articulo. 4. quod formæ cadaueris distinguntur specie iuxta diuersitatem agentium per se. Vnde si essentia ignis corrumpat hominem, formæ cadaueris quæ resultat ex dominio caloris est diuersa rationis ab ea, quæ producta ab aqua resultaret ex dominio slegmatis, vnumquodque enim agens intendit producere sibi simile, verum est, nihil referre, vt gladio vel suspendio moriatur sed quo elemento dominante: Gladius enim ac suspendium, & alia huiusmodi, tantum se habent, vt spectantia & applicata actiua passiuis. Secundo respondeo, quod illa forma cadaueris potest esse etiam dem. rationis producta à diuersis agentibus non ut terminus principaliter intentus: sed vt medium, & via ad diuersos terminos principaliter intentos, & hæc secunda solutio magis mihi placet. Ad rationem Hærici respondeo, lat esse quod actio corruptiua vnius formæ a materia sit inductiua alterius formæ in eadem materia quam naturaliter petit a Deo creati. Dices homo in generatione non solum expellit formam præexistentem in materia sed corrumpit illam quantum ad entitatem; ergo non solum inducit aliam formam sed etiam producit illam

Ad argum. Scoti,

quan-

ARTICVLVS VI.

Utrum materia prima ex se habeat coenam sibi eandem numero quantitatem, vel aliquod aliud accidens?

Non est quaestio utrum manere possit eadem quantitas in genito & corrupto: de hoc enim alibi, sed utrum materia prima ex se exeat ut coenam quantitatem ipsam, ita ut sit in generabilis & incorruptibilis & maneat semper cum ipsa materia. Auerr. lib. de substantia orbis & primo huius Commento. 65. Amonius cap. de quantitate Philosophus 1. de Gener. tex. 3. & 4. Marfil. 1. de Gener. q. 7. Benetus, ibidem. Greg. in 2. d. 12. q. 1. ar. 1. Egidius 2. de Generat. tex. 16. & 7. Methaph. q. 4. Nymph. S. Metaph. disp. 4. Perey. 5. philosophiae c. 18. affirmant, significauit etiam S. Tho. in 4. d. 44. q. vni. ar. 2. quast. 3. sed si atente legatur aliud sibi vult: sed explicat Auerr. quia inquit quod de quantitate possumus loqui prout est sic vel sic, figurata, & hac ratione non est coeua cum materia, quoniam murata forma solet mutari figura: tamen si consideretur secundum se, & prout non includit figuram, coeua est, & coeterna sicut materia ipsa, & materia cum ista quantitate est capax ad recipiendas formas. Probat, diuersae formae substantiales in diuersis & distinctis introducuntur materijs: materiae autem non possunt esse distinctae nisi per distinctas quantitates,

quantum ad entitatem, Respondeo sufficere, quod ex vi generationis perat illam formam produci quantum ad entitatem quae non est producta, nec vero agens naturale intendit per se corrumpere entitatem formae praesistentem, sed illam expellere, quia id sibi sufficit ut introducat propriam, quia non intendit malum, quia sufficiat ad suum proprium bonum, quia tamen formae materiales non possunt expelli a materia, quin corrumpantur, ideo corrumpit illas. Unde in hominis corruptione agens naturale illum corrumpens contentum est expulsiōe animae rationalis. ¶ Ex dictis sequitur primo, quod ab eadem forma licet secundum diuersas rationes possunt provenire motus contrarij, v. c. a forma auis oriuntur motus volandi sursum, & tendendi deorsum uterque enim horum motuum & potentiae productiuae illorum sunt naturales aui ratione suae formae substantialis, neque id est vllum inconueniens, sicut ad formam mixti concedimus consequi contrarias qualitates licet in gradibus remissis per quas potest efficere motus, & actiones contrarias. ¶ Sequitur secundo in eodem composito naturali non posse reperiri plures formas substantiales: id enim demonstrant argumenta proposita, & ita non oportebit iterum hanc quaestionem disputare, sicut & illam utrum in homine sint tres animae, quod sine absurdo (suo videri) concedit Valles.

titates, quae sint coeuae ipsi materiae quia illae materiae non possunt esse diuersae per quantitatem precedentem, quae iam est corrupta cum ipsa forma, nec per quantitatem formae introducendam, cum illa nondum sit, ergo per quantitatem, quae est coeua. Secundo, forma vel introducit in materiam diuisam, vel in diuisam non in materiam indiuisam, quia cum forma sit corporca, & diuisibilis similis materiae perit, & non potest haec esse diuisibilis sine quantitate, ut docet Arif. 6. Phi. textu. 32. ergo introducitur in materia per quantitatem coeua. Confir. quia materia recipit has formas ab agentibus naturalibus, quae agunt actione materiali, & per contactum quantitatum; sed materia ex se est subiectum aptum pati ab his agentibus; ergo ex se exigit quantitatem; ergo habet illam coeua. Tercio pars formae materialis educitur ex parte materiae sicut & remanet in parte materiae si totum diuidatur, & tota forma edducitur ex potentia materiae, ergo in materia supponitur pars & pars, sed distinctio partis a parte non est nisi a sola quantitate. Confir. quantitas requiritur ut dispositio ad omnem formam naturalem: dispositio autem haec communis est omnibus formis quas materia potest recipere; ergo semper manet eadem quantitas in materia prima. Cōsi. 2. accidentia communia genito, & corrupto eadem manent in utroque tale autem est quantitas; ergo. Quarto omnia entia naturalia eo quod materialia, & corporca videntur sibi-

quantitatem; sed non ratione formae cum homo sit ens naturale, & tamen eius forma sit spiritalis & indiuisibilis; ergo ratione materiae ergo quantitas est passio conueniens materiae. Quinto suadet ratione Perey. sit casus quod duo agentia equalis virtutis agant circa idem passum, ut v. c. sit lignum ad comburendum & applicetur ignis ex vna parte, & terra ex alia ita quod equaliter agant circa lignum tunc sic, in fine illius actionis producentur ab illis a gentibus duae formae distinctae & diuersae in ligno: sed istae duae formae non possunt esse in eadem numero materia, ut constat; ergo in diuersis, illae autem materiae non possunt esse diuersae per quantitatem formae corruptae, quia illa erat tantum vna & continua, nec per quantitatem formarum aduenientium quoniam istae quantitates sunt post ipsas formas ergo sunt distinctae per quantitatem coeua. Confir. quoniam si quantitas in toto composito subiectaretur sequeretur quod in homine v. c. quantitas aliquomodo esset in anima rationali quod est absurdum, cum sit spiritalis: quantitas autem dicatur conuenire ratione materiae & corporis. Sexto, & vltimo quia alias sequeretur quantitatem fieri ex non quantitate quia si quando per generationem formae substantialis generatur quantitas non praesupponitur alia coeua, quantitas producta ex non quantitate fieret, quod non est dicendum ergo, & c. ¶ Conclusio tamen negatiua sit certissima, quae est S. Th. 1. p. q. 76. a. 6. vbi Caie. & opu. 3. & 2. cor. Gent. Cōcl.

2. Ar. Cōf. 3. Ar. Cōf. Cōf. Cōf. 3. Ar.

Quint. Cōf. Sext. Cōcl. G c. 85.

58. & 71. Capreol. secundo. d. 17. q. vnica, Durand. in. 1. d. 8. q. 4. Alon. 1. p. q. 62. Et be. quodlib. 7. q. 10. S. Bon. 2. 1. 8. Metaph. q. 7. & 18. S. to. hic. q. 7. Petri. & alij iuniores & est Arist. 7. Metaph. text. 4. vbi docet, quod substantia est prior natura omnibus accidentibus, & loquitur ibi de substantia illa que ponitur in recta linea, que est totalis, & completa; si ergo substantia totalis est prior omnibus accidentibus, etiam erit, prior quantitate, & consequenter non est coęua materię cum materia ante formam non sit substantia totalis, item quinto Physi. 2. docet quod subiectum transmutationis substantialis est non ens, & non est in loco: si autem quantitas esset coęua materię, materia esset ens & in loco. Dices, quod quamuis hoc dixerit hac in parte Arist. tamen. 6. Physicorū dixit subiectum motus esse diuisibile & rationibus demonstratiuis id probat. Respondeo, quod Arist. locutus est de subiecto motus proprie dicti qualis est motus localis augmentationis, & alterationis, & de subiecto huius probat, quod sit diuisibile. Tamē de motu improprie id est, de mutatione loquitur in Phys. vt patet, quia idē est subiectū, quantitatis, que acquiritur per augmentationem, & que adquisitam erat per generationem, subiectum autem quantitatis habite per augmentationem est totum compositum; ergo etiam quantitatis de nouo per generationē productę. Secundo materia prima cum sit potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet, vt id quod in actibus

est primum simpliciter, primo etiā intellegatur in materia: primū autem est esse simpliciter: quod prouenit à forma substantiali: ergo neque quantitas nec alia dispositio accidentalis potest visiri materie prius, quam forma substantialis. Cōfirmata. quia alias prius natura simpliciter esset compositum accidentale ex materia & quantitate, quam compositum substantiale, nihilominus quomodo in genere causę materialis prius natura sit materia cū solis accidentibus alibi dicitur. Tertio, quia alias quantitas esset ingenerabilis & incorruptibilis contra veritatem, & Arist. vbi que, quia est coęua per istos materie incorruptibili & ingenerabili. Quarto, quantitas exigitur necessario ad compositionem entis naturalis: ergo dimanat ab illo naturaliter sed non dimanat a materia, que nullo modo est principium actiuum, nec per influxum aut emanationem naturalem; ergo a sola forma: ergo materia ex se non exigit coęuam quantitatem, & ita sibi repugnant oppositum opinantes cum dicunt materiam primam non esse villo modo principium actiuum, & preterea fatentur quantitatem esse passionē materie primę, cū tamen id à quo passio dimanat sit principium actiuum illius aliquo modo, vt suo loco demonstrauius: predicta autem argumenta a fortiori probant materiam primam ex natura sua non exigere aliquod aliud accidēs distinctum a quantitate sibi coęuū. Ad rationes in principio, ad primam fatēor diuersas formas in

roduci in diuersas materias distinctas per quantitates precedentes. Repl. Dices quod illa quantitas est iam corrupta. Respondetur verum esse, nihilominus ante corruptionē materiam sic ligasse, & distinguisse, dato quod principium distinctionis numerica materia, sit per quantitatem cum tamen non sit nisi per formam, vt statim dicitur Ad secundum forma materialis introducit in materiam diuisibilem, & extensam, ita vt in eodem instāti introducat forma, & habeat materia, quod sit extensa, & ita a forma ratione cuius aduenit quantitas subsequens distinguitur hac materia ab illa & sit extensa, sicuti etiam dicitur formam introduci in materiam existentem non antea sed in instanti quo introducitur: in illo autem priori nature antequā introducat forma, materia inteligitur non diuisa: sed capax diuisiōnis. Ad confirmationem respondeo ex se petit esse diuisibilem, non proxime sed remote, & radicaliter; atque a deo petit vt cum sit proxime receptiuum predictarum formarum, & a predictis agentibus tunc disponatur per quantitatem. Ad tertium dico probare, vt plurimum in materia preexistente ante formam generandam prequiri quantitatem, tamquam dispositiōnem; non vero manere eandem numero quantitatem semper in materia prima vel secundo materię primam ex se habere partes, & hoc sufficit vt dictum est in logica, Ad primam confirmationem licet dispositiones precedentes formam

rei generancę forte maneant cum genito; illa tamen non exiguntur a materia: sed vel ab agente, vel quia deficit contrarium corrupens: melius tamen cum S. Tho. (vt dicemus suo loco) nullas dispositiones precedentes formam rei generancę manere cum ipso genito, per quod patet ad secundam confirmationem, Ad quartum respondet Durandus in. 1. d. 8. quest. 2. quantitatem subiectari in toto homine quia licet eius forma non sit corporca & materialis formaliter: est tamen talis ententer. Sed contra, ergo anima est formaliter diuisiuis, quia recipiens formam recipit effectum formalem: diuisiuitatis Respondeo quantitatem non manere iuxta dicta, quia exigitur a materia.

Ad quintum verum est, quod in tali casu in fine actionis introducuntur diuersę formę in diuersas materias, non ita quod fiat distinctę per quantitatem precedentem; sed sunt distinctę, & diuersę in fine actionis per formas aduenientes, ita quod primum instans introductiōnis diuersarum formarum in illa materia sit primum instans diuersitatis, & discontinuationis in eadē, & sic a quantitate manent distinctę formaliter, ab agentibus vero efficienter Ad confirmationem patet ex dictis. Adde, quod quantitas dicitur subiectari in toto composito, non tam dicitur subiectari in anima secundum se: sed pro vt est vniuersa materię, compositum enim, & partes ratione ratiocinata distinguuntur, modo explicando infra sic

totum est subiectum non vero partes, sicuti & totum subsistit: partes vero ratione illius: dicitur autem communiter quantitatem conuenire ratione materiae, quia compositum habet vicem materiae & subiecti respectu accidentium corporalium, vel quia materia prima sit radix & causa quare subiectetur in toto quantitas. Ad vltimum, fautor quantitatem quae per generationem fit produci ex non quantitate: non tamen tanquam ex parte, sed tanquam ex termino à quo quod non est inconueniens.

dem in tertia radicem & causam earundem appericiamus. Ad primū ergo videndū est, quae & quot sunt genera vnitatum?

Quatuor videntur genera vnitatum, quae inter se habent in tali re diuersitatem. Prima est vnitās trāscendentalis. Secūda quantitatiua. Tertia formalis. Quarta numerica, seu singularis. De transcendentali, & quantitatiua, & quomodo inter se distinguantur, dictum est questione precedenti conclusionē prima, vbi etiam diximus de vnitātē formalis, quae est inferior quidditate ad transcendentalē: est enim vnitās essentialis quae consequitur ad quamlibet essentialē secundum diuersum modum, & compositionē ipsius, & licet hanc vnitātē aliqui vellint à parte rei esse vniuersalē propriē, & ita interpretentur Sco. at nos in logica controuersia secundā, quaestione prima probauimus non esse vniuersalē nisi fundamentaliter, quia illa ratione vnitās non dicit positiuam communitatē ad multa, sed tantum dicit indiuisiōnem secundum praedicata essentialia, & est vna in quolibet, non vero vna positiuē & realiter in multis, nisi per assimilationem, & eo modo, quō est vniuersalis fundamentaliter potest diuidi in genericam, & specificam fundamentaliter.

Difficultas ergo est tantum de vnitātē numerica, quid sit, & utrū distinguatur ab alijs. Prima sententia tenet eandem esse vnitatem naturā secundum se, & singularis, ut sic, atque aded per suas entitates praecise indiuiduari intrinsicē:

res: hoc tenent plures illorum, qui controuersia prima, quaestione tertia, asseriebant naturā essentialē non distingui ex natura rei à singulari, sed specialiter Durand. 2. d. q. 2. & Nominales communiter: ij ergo confundunt vnitatem numericam cum formalis. ¶ Secūda sententia tenet vnitatem numericam non esse aliud praeter ipsam essentialē rei cum duplici negatione, ita Hēricus quodlibet. 8. questione. 8. & decima quinta. ¶ Tertia sententia ait vnitatem numericam nō distinguī ab existentia, ita Dionys. Carthusian. 2. distinct. 3. quam tribuit Henric. quodlib. 2. & 11. ¶ Quarta sententia quoad substantias simplices, ut angelos, & entitates partiales tenet idem quod prima, at in substantijs materialibus asserit vnitatem numericam nihil aliud esse praeter materiam sub talibus accidentibus vel in ordine ad illa, hoc communiter tribuitur Diuo Thomae asserenti res materiales indiuiduari per materiam signatam, & accidentia per ordinem ad substantiam, ita colligitur ex prima parte, questione tertia articulo secundo, & quest. 50. art. 4. & 3. p. questione. 73. art. tertio, & primo contra Gentes, cap. 65. & de ente capite. 2. & 5. Metaphysicorum, lectio, octaua, quae sententia habet fundamentum in Arist. 7. Metaphys. textu. 28. vbi ait, quod fortes & (alias sunt vnum species, differunt vero numero poenes materiam, & 8. Metaphys. cap. 6. ait vnū numero sunt quorum materia est vna & 7. Metaphysicē capite. 11. ait quod in rebus materialibus quid

quid est, distinguitur ad eo cuius est, id est vniuersalis natura à particulari indiuiduo, in immaterialibus vero ait non distingui, quasi velit indiuiduum distinguī à natura communi ex materia, & ideo quod vbi non est materia non est distinctio, & 12. Metaphysicē. 12. 49. ait vniuersum esse vnum numero, quia non sunt plures materiae ex quibus plures mundi constituentur, idem primo celi, textu 92. & 95. hanc tamen sententiam diuersimodē explicat Thomista: aliqui enim per materiam signatam intelligunt materiam cum quantitate, ita Capre. 2. d. 3. questione vnica conclusionē. 2. Sonzin. 7. Metaphysic. question. 24. Ferrar. 1. contra Gentes capite. 21. quod videtur tenere. D. Thomas super Boetium de Trinitate. quest. 4. articulo secundo vbi ait, quod quantitas distinguit res materialiter, & de veritate, quaestio. 2. ad primum ait, materiam signatam esse materiam cum determinatione harum vel illarum dimensionum idem docet questione decima articulo. 5. & quaestio. 16. de malo articulo. 17. ad 8. fauet Aristoteles. 1. Physi. text. 1. vbi idem fere insinuat & septim. Metaphysicē textu. 10. dicit, quod omnes distinctio vel est per formā vel per quantitatem: distinctio vero numerica nō potest esse per formam nam ab illa summitur distinctio essentialis, ergo sit per quantitatem. Alij dicunt esse materiam cum potentia ad hanc quantitatem & ad alias dispositiones per quas fit apta ad recipiendam hanc formam, ita Egidius quodlibet 1. pri-

Advl.

2. Sc.

Hen. 3. Sc.

4. Sc.

ARTICVLVS VII.

Vtrū materia prima sit primum principium indiuiduationis substantialis?

Diuisio quae fit in tres part.

Quaestio haec sicut & olim ita, & nunc omnibus ferē Philosophis plurimum facessit negotiū, vnde ab omnibus tractata, à paucis tamen dilucidata est, eo autem praecipuē iteratur hac in parte lūius dilceptatio, ut ea quae de hac difficultate, pro complemento doctrinae supra dicta sunt (ut propria explicatō sententiam) plenus innotescant, ibi enim, rationem quasi communem, in logica tractam, proponēbam, illamque ut sic considerabam: hic verō ad singulare certamen quasi Physicum descendimus quod in tres partes diuidimus: in priori enim quid & quōplex sit vnitās, in secūda quae sit radix intrinseca vnitatum praedictarū, tan-

primo questione quinta, articulo primo labellus, quinto Metaphysicorum, questione decima quinta idem fere tenet Caietanus, prima parte, questione 29. articulo primo, & de ente questione quinta.

C.5. Prima conclusio, vnitatis numerica est ratio positiua distincta ex natura rei ab essentia cuiuslibet singularis, & ab eius existentia, hęc conclusio manifeste sequitur ex dictis a nobis supra: nam questione prima, probauimus vnitatem quamlibet esse rationem positiuam quod a fortiori militat de vnitatis numerica: vnde de Aristotele, cap. de substantia ait, quod prima substantia est magis substantia, quam secunda solum quia addit vnitatem numericam seu individualē. Item quia indiuiduatio est conditio necessaria vt res sit productibilis, vt possit operari & vt sit capax existentie. Per eam rationem indiuiduationis constituuntur singularia directe in predicamento, ergo indiuiduatio est ratio formaliter positiua. Quod autem sit distincta ex natura rei ab essentia ibi etiam probatum est, quia si vnitatis transcendentalis distinguitur ex natura rei ab ente, a fortiori vnitatis singularis distinguetur ab essentia illius de quo latius egimus supra, controuersia prima questione, tertia, nam sicut species addit supra genus ita indiuiduū supra speciem: ergo sicut distinctio specificā distinguitur ex natura rei a genere, ita distinctio individualis ab specie, quia enim natura generica est de se indiueres indiget aliquo determinate

ergo similiter specifica, que etiam indifferens est alijs si de se esset determinata ad aliquod indiuiduū, non posset communicari, hac enim ratione implicat dari plura indiuidua. Præterea, quia alias non posset intelligi natura sine vnitatis singulari, & hinc etiam patet hanc vnitatem distingui ab existentia. quia hęc solum dicit rem esse extra causas abstrahendo ab alio. Itē quia ipsa existentia indiget etiam ratione per quam sit singularis, sicut essentia: vnde Deus cognoscit plura indiuidua possibilis non existentia, cognoscit ergo tunc indiuidua sine existentia de quo vide Scotum secundum, distinctione tertia, & Sonzinas 7. Metaphysicorum, quest. 31.

Secunda conclusio, vnitatis numerica non est aliquod accidens superadditum ipsi nature rei. Probatur, nam substantia præcise quocumque accidenti est singularis: ergo non per aliquod accidens: probatur, quia substantia singularis est subiectum omnium accidentium, ergo prius natura est singularis, quam recipiat illa, nam secundum Aristotelem, prima substantia est quæ primo, & per se subsistat accidentibus: ergo prius intelligitur, vt prima substantia, quam vt subsistens accidentibus. Item variatis accidentibus perseuerat idem subiectum singulari: ergo. Præterea, quia Deus posset conseruare substantiam hanc singularem sine vllis accidentibus saltem realiter distinctis, & licet non possit sine alijs, saltem est intelligibilis natura singularis sine illis, quod patet, nam illa non tribuit,

buunt, nisi suos effectus formales, vt ratio non tribuit nisi esse relatum quantitas esse quantum, ergo nullum accidens tribuit formaliter esse vnū numero. Item ipsa accidentia sunt singularia, & indiuidua & non per alia accidentia distincta alias daretur processus in infinitum: ergo & substantia, si dicas indiuiduari a substantia. Contra, ergo substantia non indiuiduatur per illa alias daretur circulario. Præterea nam indiuiduum materiale non est aggregatum ex substantia, & accidenti, sed est suppositum quoddam substantiale per se vnum collocatum directe in predicamento substantiæ sub specie sua, contrahit enim illam, & substantialiter modificat: ergo impossibile est indiuiduationem formaliter resultare ex quantitate, que est extra genus substantiæ, quis enim dicat id quod Petrus addit supra hominem esse quantitatem.

C.6. Confirmatur generatio substantialis perse terminatur ad substantiam indiuiduam: ergo substantia non est indiuidua per aliquod accidens alias generatio terminaretur ad accidens. Item vel, quia quantitas est in materia prima manens sub diuersis formis, & tunc sicut materia sola non tribuit indiuiduationem, quia potest esse communis multis, ita nec cum quantitate, quia etiam eadem quantitas manet sub diuersis indiuiduis: si vero quantitas sit in composito, tunc argumentor, nam materia nuda omni quantitate, & accidenti recipit formam, recipit vero hęc materia hanc formam

nam omnis generatio fit in indiuiduo ergo ante aduentū quantitatis est materia hęc, & forma similiter ergo, & compositum: ergo id non habet ex quantitate. Ex eis etiam probatur nec in ordine ad quantitatem posse summi indiuiduationem rei, tum quia quantitas subiectatur in materia prima & ita non variatur designatio illius, tum etiam quia cum materia de se sit indifferens ad hanc, & ad illam quantitatem per se per quod determinatur hęc materia ad hanc quantitatem potius, quam ad aliam. Dices ab agente. Contra nam vel hęc determinatio agentis fit per aliquid intrinsece possum in materia vel non. Si primum illud est substantia, vel accidens, sed nihil horum preexistit in materia ante quantitatem, & formam, ergo: si secundum contra, nam impossibile est quod potentia materiæ que indifferens est limitetur & determinetur ad hoc nihil illi prorsus addito vel ablato ergo, & conclusio hęc videtur conformis D. Thomæ qui sepe asserit substantiam ex proprijs indiuiduari, vt de potentia, questione vigesima nona & prima parte, vigesima nona primo.

Tertia conclusio, vnitatis numerica est modus substantialis cuiuslibet rei intrinsece conueniens, quod in re fere omnes concedunt, sed id expressius docet Scotus secundum distinctione tertia, questione sexta, qui hunc modum eccitatem vocat, idem videtur tenere Caietanus primo post, capite quarto, quamuis questione quinta de ente, illud

lud impugnet: sed manifeste sequitur ex prima, & secunda cōclusionē: est enim vnitas numerica aliquid positiuum ex natura rei distinctum ab essentia, & non est aliquid accidens, ergo, &c. quod patet, quia natura specifica distinguitur formaliter a singulari, & contrahitur ad illam, vt supra probatū est: ergo per aliquam differentiam. Item sicut species componitur ex natura generica & differentia essentiali, ita indiuiduum ex natura specifica & differentia indiuiduali: hæc ergo differentia dicitur modus, quia non distinguitur realiter: implicat enim aliquid esse singulare, & distingui realiter ab alijs per rationem à se distinctam; dicitur autem modus substantialis, quia non est accidens extrinsecum: sed quid substantiale, & intra idem genus conueniens, vt personalitas est quid substantiale in ordine ad substantias & existentia est modus substantialis in ordine ad singula genera, vt existentia quantitatis est quid intrinsecum & substantiale in ordine ad quantitatem, &c. ex hac ergo explicatione manet conclusio sufficienter probata, & patet ad rationes quas supra obiicit Cæcilius. Prima est, quia si eccitas nō est aliquid accidentale: ergo est quid essentialē: sed ad hoc iam dictum est. Secunda quia actus singularis præexigit potentiā singularem: ergo eccitas cū sit actus singularis præexigit potentiā singularem: ergo supponitur natura singularis ante eccitatem: sed ad hoc iam diximus supra controuersia prima q. 3. mili-

tate de actu Physico non de Metaphysico cōstitutio rei in talitatio ne, sicut etiam differentia est actus specificans, & non supponit differentiam specificam. Tertia, principia indiuiduationis sunt primo diuersa: sed eccitas Petri & Pauli conueniunt in aliquo, quia magis similes sunt inter se, quam cum alijs, &c. Sed hoc aequaliter militat de materia signata: dicuntur enim primo differre per illas rationes eodem modo quo explicuimus genera generalissima esse primo diuersa.

Quarta, quod conuenit huic, & repugnat alteri præexigit distinctionem illorum, sed eccitas Petri conuenit Petro, & repugnat Paulo: ergo præexigit distinctionem illorum: ergo non distinguit Petrum à Paulo; ergo non indiuiduat illum. Respondeo negando maiorem, sed addendum est præexigit, vel constituit distinctionem illorum, vt rationale conuenit homini, & repugnat equo non tamen præexigit distinctionem illorum: sed constituit illam, & idem est de omnibus formis, & differentijs.

Quarta conclusio, materia prima est vna numero per suam vnitatem singularem hæc sequitur ex præcedenti, & patet manifeste: nam sicut in toto composito est considerare naturam specificam & indiuidualem, ita in sola materia vnde capite de genere diximus materiam in communi esse genus ad nostrā, & ad cœlestē, quæ sunt species quarum quælibet indiuiduatur per suā proportionalem vnitatem. Præterea, quia materia prima est vna numero,

mero, & non per aliud à se distinctum: ergo per suam vnitatem sibi identificata. ¶ Dices esse vnā numero per formam à qua habet existentiam, sed hoc esse falsum diximus. Physico eadem enim materia numero manet sub diuersis formis, alijs crearetur, & annihilaretur materia in qualibet generatione, & corruptione. Præterea: quia implicat id, quod præexistit vnū numero postea fieri vnū numero per aliquid adueniens. Tandem, quia si Deus sine vlla forma materiam cōferuet, tunc esset vna numero, & distincta ab alia, & non per aliud quā per hanc vnitatem, ergo. ¶ Sed contra ratio essentialis materię est in ordine ad formas, ergo ratio huius materię in ordine ad hanc formam, alijs nec ista relatio numero esset ad hunc terminum numero. Confirmatur, quia alias duę portiones materię distinguerentur seipsis, cōsequens est falsum, quia actus est qui distinguit, ipse vero sunt puræ potentię: ergo. Respondeo negando consequentiam quia etiam quælibet portio materię in particulari est potentia ad omnes formas sicut non valet, ratio essentialis potentię est in ordine ad obiectum, ergo ratio huius potentię est in ordine ad hoc obiectum: nec est eadem ratio de relatione, quia eius essentia consistit in ordine ad aliud secundum totum suum esse, & ideo cum relatio determinetur ad hanc numero, etiam ille ordo debet determinari, vsque ad hunc numero terminum, at vero essentia materię est quid absolutum consistens in quadam

capacitate omnium formarum. Ad confirmationem respondeo materiam habere aliquem actum entitatum, scilicet, existentiam, &c.

Quinta cōclusio, omnis forma tam substantialis, quam accidentalis est vna numero per suam vnitatem singularem, & intrinsecam, & non per aliquid aliud neq; per materiam, & subiectum aut ordinem ad illa, quod specialiter tenet P. Tolet. 3. de Anima, quæst. 13. concl. 2. & sequitur etiam ex dictis, sicut entitas formę est distincta ab entitate materię, ita habent sua distincta constitutiva, tam in ratione essentiali, quam indiuiduali. Quod præterea explicatur in anima rationali, quæ secundum suam speciem dicit formam aptam ad informandū corpus, sic organizatū, sed illa non indiuiduatur, pœnes ordinem ad illud corpus, ergo. Minor probatur, quia separata ab illo est eadem numero. Præterea, quia eadem numero anima informat à principio vnā portionem materię, & postea distinctu tempore informat aliam numero, & relinquit aliam priorem. Item constat esse omnino per accidens anime meę quod ego nutriarhis carnibus hoc pane, vel alio numero distincto, & tamen hinc oritur, quod informat postea hanc numero portionem, vel alias, ergo etiam hoc illi accidit, ergo de se nō magis coaptatur huic portioni materię, quam alteri, ergo non indiuiduatur ex materia. Idem patet in casu hominis resurgentis, qui habet totam materiam aliorum hominum

minum ex quorum carnibus fuit nutritus, tunc enim anima illius resurget informando illam materiam cum qua esset contēta naturaliter illam informando: ergo, & hinc etiam patet, quod indiuiduatio animę non sumitur ex ordine ad materiam ijs numero dispositionibus affectam. Nam sicut variari possunt

Obic. portiones materię, ita & dispositiones illius. Dices, quod licet mutetur materia & dispositiones, tamen hæc anima de se manet semper coaptata tali portioni materię cum talibus dispositionibus. Sed

Solu. contra, quia anima, tam naturaliter & proprie manet sub vna portione materię, quam sub alia, & cum ijs dispositionibus, quam cum alijs: ergo non magis coaptatur ad hanc, quam ad illam. Dices hoc concludere de forma subsistente qualis est rationalis non tamē de alijs formis quarum esse est affixum materię, & ab illa dependens, sed nihilominus rationes prædictę etiam militant suo modo de alijs. Nam si alia formę separentur a subiecto, retinent eandem vnitatem, vt patet in accidentibus Eucharistię.

Item si forma lapidis auferatur ab hac materia; & ponatur in alia eodem modo disposita, erit eadem numero, quę antea, & tam naturaliter, sicut in prior: ergo non est talis numero per ordinem ad priorē. Tandem in eadem numero materia succedunt distinctę formę numero, & in eodem numero subiecto succedunt distinctę accidentia numero, ergo non sumunt vnitatem numericam a subiecto: ergo

a propria vnitatem, quia tempus (vt infra dicemus) non potest indiuiduare formaliter. Confirmatur, quia secundum Diuum Thomam, & alios communiter aliqua accidentia solo numero distincta sunt in eodē subiecto de quo latē egimus, secundo de Anima, Controuersia quarta, quęstione secunda, ex qua patet repugnantiam aliquorum accidentium in eodem subiecto non prouenire ex eo, quod a subiecto indiuiduantur, sed propter alias rationes ibi assignatas. Sed contra hanc conclusionem potest obijci: nam forma materialis pendet ab hac portione materię in sua entitate, ergo, & in sua vnitatem, consequentia patet. Nam a quo res habet suam entitatem, ab eo habet etiam vnitatem, antecedens autem probatur, quia hac ratione non potest accidens, vel forma materialis transire de subiecto in subiectum, vel ex vna parte subiecti ad aliam, quia pendet ab illa, &c. Respondeo, hoc optime probare vnitatem formę materialis summi in ordine ad materiam: ita vt materia sit aliquo modo radix vnitatis, licet non ratio formalis illius, & hoc tantum videntur sentire Aristoteles, & Diuus Thomas, in principio relati, de quo agemus modo in quęstione sequenti.

Ex præcedenti quęstione habemus esse quatuor vnitates distinctę rationis quarum radix modo inuestiganda est, & primo vnitatis transcendentalis non potest assignari vlla radix, consequitur enim ad rationem intrinsecam entis, quę cum

cum sit ratio simplex non habet intrinsecam constitutiua ex quorum vnione consergit vnitatem: sed sicut vnus est ens, ita ex se est vnum, vnitatis autem formalis principium Methaphysicē loquendo inchoatur in genere, vel in superiori essentialiter, & completur per differentiam, aut modum intrinsecum, & proportionaliter est dicendum physicē: inchoatur enim talis vnitatem per materiam: completur vero per formam, & ideo forma dicitur quę dat esse rei, vbi non est sermo de substantijs spiritualibus, & completis, quę non habent principium Physicum suę vnitatis, sed Methaphysicum tantum. At verò entia incompleta; vt materia, & forma, & imperfecta vt accidentia, quę dicto etiam modo componuntur ex genere, & differentia, vt diximus capitē de genere præter hoc eorum vnitatem formalis Physicē loquendo sumuntur ex ordine intrinsecum, quę habent ad sua munerata ad quę ordinantur, vnitatem autem quantitatiua non habet alia principia præter ipsam quantitatem secundum naturam, quam specialiter habet vt supra explicatum est. Vnde de radice vnitatis numeralis erit tantum difficultas, nec modo querimus, in quo consistat formaliter hæc vnitatem, iam enim de hoc diximus, quęstione præcedenti, sed vnde oriatur, & quę sint principia illius.

Ser. Prima sententia asserit radicē vnitatis numericę in compositis materialibus esse ipsam materiam. Ita Diuus Thomas, in locis relatis

in præcedenti quęstione, & videtur sententia Aristotelis, vt ibi etiam adduximus, & præter supra dicta **Prob.** probatur. Nam in angelis non possunt dari plura indiuidua sub eadem specie: sed huius non est alia ratio, nisi quia carent materia quę est principium vnitatis, & multiplicationis numeralis, ergo. Antecedens tenet Diuus Thomas prima parte, Soto quarto de spiritualibus creaturis, articulo octauo, & secundo contra Gentes, capite 96. & de ente capite quinto, vbi Caeteranus quęstione 9. Capiteol. 2. d. 3. quęstione secunda, conclusionē quinta Abulenti. Parado. 4. capite 34. idem colligitur ex Aristotele 17 Methaphys. tex. 49. & Auicē. 5. Methaph. cap. 5.

Secunda sententia tenet formam esse principium vnitatis numericę hoc tenet Zimar. Theoremate 47. & dicit esse sententiam Auerro. primo de Anima tex. 90. & 12. Methaphys. text. 14. Durand. quarto distinctione. 44. quęstione prima. **Prob.** Probat; nam manente eadem forma, licet non maneat eadem materia manet idem numero indiuiduum; ergo principium vnitatis numericę est forma. Antecedens probatur, nam idē numero est animal in fine vite; ac in principio; sed non est eadem numero materia cum prior sit per continuam transmutationem de perdita, & alia acquisita, ergo maior patet, quia alias homo senex non esset idem numero, qui fuit iuuenis. Vnde Diuus Damascenus quarto. Fidei. capitulo 5. ait, quę panis & vinum, &c. in corpus, &

3. pro. sanguinem comedentis transmutatur, nec tamen fit aliud corpus quam primo, & idem sentit Arist. primo de Genera. Secundo, in resurrectione resurget idem numero homo, qui fuit in hac vita, ut patet secundum fidem: sed non resurget cum eadē materia: ergo, minor probatur quia si vnus homo esset nutritus ex carnibus aliorum, tunc implicat illum cum eadē numero materia resurgere. Præterea quia homo post nutritionem, ut diximus est idem numero licet non habeat eandem materiam; ergo ad hoc quod resurgat idem numero, non requiritur, quod resurgat cum eadem materia ad hoc enim parum refert, quod sit facta transmutatio perceptibiliter, vel imperceptibiliter.

3. pro. Tertio, materia habet suam existentiam a forma, ergo & suam singularitatem, quia cum illa sit pura potentia, ab ea habet omnem actualitatem, ergo eo ipso quod materia est sub hac forma numero est eadem numero cum materia quæ antea erat sub hac forma numero.

Quarto, quod est causa identitatis est causa diuersitatis in eodē genere: sed materia non est causa diuersitatis sed forma, ergo nec identitatis. Minor probatur, quia sufficit diuersa forma quamuis sit eadem materia ad faciendā diuersa indiuidua, at non sufficit diuersa materia si sit eadem forma ad faciendū distinctum indiuiduum, ut dictum est ergo &c.

1. C6. Prima conclusio, principia intrinseca vnitatis numerice sunt il-

la quæ sunt principia entitatis, & substantiæ rei. Hæc conclusio patet quia vnitatis sequitur entitatem: ergo inde habet res vnitatem, vnde habet entitatem, quod explicatur. Nam sicut totum essentialiter resultat ex partibus essentialibus, ita totum singulare ex partibus singularibus: vnde in Logica capite de specie, quæstione secunda probauimus, quamlibet rationem existentem in singulari esse immediate singularizatam, sicut enim existentia Petri resultat ex omnibus rationibus existentibus: ita singularitas eius ex omnibus singularibus, rationalitas enim Petri est singularis, & animalitas etiam, &c. Et sicut non sunt idem a parte rei animalitas, & rationalitas, ita nec singularitas earum: ex quo patet illas partes, quæ nullam habent compositionem in esse rei, ut est ratio entitatis, & si quæ est alia non habere alia principia suæ singularitatis præter ipsam rationem formalem singularitatis: patet etiā Angelos habere principia Methaphysica suæ singularitatis, scilicet, genus & differentiam, componitur enim Angelus ex tali communi ratione singularizata, & ex alia differentia etiam singulari. Sequitur etiam ex dictis composita materialia præter hæc principia Methaphysica habere, alia Physica, vel eadem sub diuersa ratione, componuntur enim ex hac materia, & ex hac forma, & inde resultat, hoc compositum.

Secunda conclusio, principalius principium vnitatis numerice est forma, quam materia, & idem est dicen-

dicendum proportionaliter de differentia respectu generis, & sequitur ex dictis, si enim vnitatis sequitur entitatem: ergo principalius principium entitatis, erit etiam vnitatis, de quo vide P. Perey. 6. Phyl. cap. 12. Arist. 7. Methaphys. tex. 49. vbi dicit separare ac distinguere esse proprium actus, & secundo de Anima tex. 7. vnitatis & multitudinem rerum principaliter esse ab actu, & ibi text. 2. hoc ex professo doceret enim quod inter substantias quædam est materia ex qua non est hoc aliquid: alia vero est forma ex qua est hoc aliquid. Vbi simpli. Themist. Philop. & Alexan. aiunt per hoc aliquid indiuiduam substantiam intelligi & materiam non esse hoc aliquid, quia non est substantia completa, nec facere hoc aliquid, quia tantum dat inchoationem quandam substantiæ: non tamē completæ: sed de se est indifferens, tamen forma licet de se non sit hoc aliquid: habet tamen res ab illa quæ sit hoc aliquid, quia completæ & terminat rem in suo esse. Præterea, id est primum principium vnitatis numerice, quod est huius rei, ita proprium, ut non possit alteri conuenire: sed hæc materia potest esse in alio, & alio indiuiduo, non vero hæc forma, ergo hæc forma est potissima radix vnitatis rei. Item, quia id, quod indiuiduat, est quod distinguit vnum ab alio, sed duo indiuidua magis distinguuntur per duas formas indiuiduas, actus enim est qui distinguit, ergo. Tandem id a posteriori colligitur, quia variata forma nunquam censetur

manere idem indiuiduum, at vero variata tantum materia dummodo maneat eadem forma censetur manere proprie idem indiuiduum, licet non tam proprie, ac si manerent ambe partes eodem numero, ergo hæc forma est principalius principium. Sed dices, quæ differunt ex parte formæ differunt essentialiter, ergo si indiuiduatio summitur a forma, differentia indiuiduorum erit essentialis. Respondetur, quæ differunt per formam secundum eius rationem essentialem, ea differunt essentialiter: non vero, quæ differunt per formam secundum eius rationem singularem.

3. C6. Tertia conclusio, in angelis sunt principia intrinseca vnitatis numerice sufficientia, ut possint numero multiplicari sub eadem specie, hanc tenet communiter Doctores in secundo distinct. 3. Bonauen. Sco. Durand. Ricard. Gabrie. Marsilius. Alen. 2. p. quæst. 2. memb. vlt. Albertus de quatuor coæuis, quæst. 5. art. 2. Palud. in 4. dist. 4. quæst. 1. & d. 45. quæstio. 3. tertia Sonzin. 12. Methaphys. q. 51. Gabri. el. quæst. 14. & est articulus quidam Paris. contrariū damnans. Probatur ex præcedenti conclusione nam in angelo est vnitatis numerice distincta a specifica, ergo habet sufficientem vnitatem ut possit distingui ab alio. Angelo intra eadem specie. Nam per id sufficienter distinguitur ab alio per quod constituitur res in seipsa. Vnde cum natura Angeli sit indiuiduata in vno Angelo, non videtur vlla implicatio cur non possit eadem esse indiuiduata in alio cum

Obie.

Solu.

3. C6.

Prou.

solum de essentia Dei propter eius infinitatem sit incommunicabilitas ad aliud indiuiduum. Item duę portiones materie, & duę animę rationales quamuis in essentia specifica conueniant, distinguuntur numero per entitates, & eccitantes suas, & non per aliquid extrinsecū, vt supra probatum est, ergo similiter possent angeli distinguui. Præterea duo accidentia spiritalia multiplicanter secundum numerum: ergo, &c. Dices distingui à subiecto: contra, nam hic actus, quem hic Angelus habuit ab hæri, & quę hodie habet, sunt distincti numero, & non ex subiectis, quia subiectū est idē numero. Dices distingui, quia fiunt in diuerso tempore, sed hoc non sufficere supra ostensum est. Præterea ergo cum Deus possit angelos creare distinctis temporibus, posset illos creare eiusdem speciei: per enim est ratio, & rursus cum Deus in actione sua sit independēs à tempore, posset illos etiam similiter creare: sed Ferrar. supra, & alij asserunt de potentia absoluta id esse verum non secundum ordinem naturalem, & idem videtur tenere D. Thom. opusc. 16. cap. vltimo, sed vere si Deus potest facere de potentia absoluta iam ruit fundamentū D. Thom. qui asserit esse impossibile dari duos angelos eiusdem speciei, quia nō haberent principiū distinctionis numerice. Præterea si Deus faceret, tam naturaliter distinguerentur duo angeli sicut duo homines: sed forte dicitur non secundum naturam, quia cum indiuidua sint per accidens, non inten-

duntur à natura nisi ad conseruandam speciem. Vnde quādo species potest in vno indiuiduo conseruari, natura non intendit plura, sed de hoc, & vtrum de facto dentur plures angeli eiusdem speciei dicemus infra.

Quarta conclusio, principia extrinseca vnitatis numerice in rebus quę à Deo creantur est sola voluntas Dei & talis finis à Deo intērus: hæc conclusio explicatur. Nam licet res sit eadem numero per tale vnitatem, quæ resultat ex vnitatibus partium essentialium: sed præter hæc dantur alia principia extrinseca quare magis producat hoc numero indiuiduum, quam aliud cum in potentia agentis, & etiā passi, plura & diuersa contineantur: sed hæc potius sunt principia productionis, quam indiuiduationis. Vnde Deus cognoscit aliqua indiuidua possibilis, quæ nunquā producentur. Vnde Petrum esse hoc indiuiduum, & Petrum nunc produci sunt distincta, Petri enim indiuiduatio vt sic, abstrahit ab existētia & productione, quod ergo Petrus sit hoc indiuiduum habet entitatem suam, tamen quod hic, & nunc producat, habet aliūde. Hoc supposito probatur cōclusio: nam possibile erat Deo sicut produxit hūc mundum, alium numero distinctū producere, & in numeros alios, ergo ratio quare creauit hunc potius quam alium, non est alia, nisi quia voluit: ex parte enim mundi non potest summi ratio, quia ante illā actionē nihil erat, nec vero ex parte potentie Dei, nam illa quantum

est de se est in differēs ad hęc, vel illa numero indiuidua producenda, nec etiam ex parte cognitionis diuine, nam ipse Deus cognoscit hūc & aliū mū dum esse possibilem, & non esse hunc meliorem alio, nec è contrario: ergo tantū fuit ex mera voluntate Dei. Simile est de quacūq; aliā creatura excepta anima rationali, de qua est specialis ratio, vt modo dicemus. ¶ Quinta cōclusio principia extrinseca vnitatis numerice in effectibus qui fiunt à causis secundis est tale agens, & tale subiectum circumstantiatū omnibus circumstantijs, quæ ad productionem concurrunt, & inter hæc potissimū principium est subiectum, vt sic. ¶ **Ob.** Quod forte intendit D. Tho. cum ait materiam signatam esse principium indiuiduationis. Probat, nā quod producat hic numero effectus, & non alius prouenit ex eo, quod sit talis causa efficiens, & tale subiectum sit dispositum, & cum talibus circumstantijs, cum non sit alia causa, ergo: quod autem principaliter, hæc proueniat ex materia taliter circumstantiata patet, quia agens est indifferens ad plures numero formas; ergo determinatur per materiam cum non possit signari aliud determinans. Et præterea quia cū dispositiones se teneant ex parte materie, etiam circumstantia talis loci temporis, &c. censetur etiam ex parte illius, & pōnes hoc idem est de anima rationali; quia licet non fiat ex subiecto, sit tamen in subiecto, & Deus in creatione illius obseruat modum agentium naturalium, quod autem non sola

materia, sed etiam aliæ circumstantiæ concurrant patet, nam idē agens potest in eodem subiecto diuersas numero formas diuersis temporibus introducere; ergo non determinatur tantum à subiecto, sed etiam à tempore, & idem erit de alijs circumstantijs, sed quod ille solum non sufficerent sic ostenditur, quia si eidem agenti applicentur distincta subiecta eodem tempore, & loco, &c. recipent illa subiecta formas numero diuersas, ergo subiectum ipsum etiam requiritur. Dices, quod non distinguuntur formę ex subiecto, sed ex actionibus, quia scilicet per diuersas producuntur actiones. Sed contra, ipsæ actiones, vnde distinguuntur nisi ex subiectis, vel certe ex termino, vel quia ad formas numero distinctas tendunt, sed quomodo subiectum, & circumstantiæ possint determinare agens ad hūc effectum numero producendum, nisi intrinsicè indiuiduando ipsum effectum difficile est. ¶ Dicimus tamen id contingere quia subiectum, & circumstantiæ sunt occasio, vt agens applicet virtutem suam ad producendum hunc effectum numero magis, quam alium, hic enim est naturalis ordo agentium naturalium. Quod scilicet determinata subiecta in tempore, & loco determinato applicent virtutem suam ad determinatum effectum, nec hic effectus est hic, quia hic, & nunc producit, sed potius quia de se erat hic ideo naturaliter debuit produci ab hoc agenti cum omnibus circumstantijs, nec potest

Obie
Solu.

A

potest dici, quod hæc forma sit hæc propter ordinem ad hoc subiectū & has circumstantias: hic enim ordo est illi extrinsecus cum de se non magis postulet hoc subiectum. & hæc accidentia, neque hoc tempus, vel hunc locum, magis quam aliū, aliis creatura indiuiduaretur intrinsece per extrinsecam voluntatem Dei, & temporis.

Ad finem opinionis patet ex dictis in tertia conclusione supra, & in questione precedenti. Ad argumenta secundæ opinionis. Ad primum respondeo, manere eandem materiam saltem quò ad partes has informatas vt diximus primo Gener. quæst. 4. si tamen nulla materia maneret non dicerentur proprie, & Methaphysicè idem: sed naturaliter sicut dicitur idem fluiuius, vel idem populus sed tunc eadem ratio est in alijs animalibus ab homine, in quibus etiam deperditur forma, vt diximus secundo de anima cōtrouersia, prima quæst. 6. ¶ Ad secundū respondeo in resurrectione ab angelis distribuendam esse illam materiam per singula indiuidua, quibus fuit propria de quo vide Soto, in 4. d. 44. q. 1. qui & omnes communiter iudicant temerariam sententiam Duran. sed fortè non idè iudicatur quatenus dicit sufficere ad idètitatem numericam, quod sit eadè forma, sed quia maior & perfectior idètitas colligitur ex scriptura asserente, & in carne mea videbo Saluatorem meum, &c. Quod autem secundum aliam rationem non videatur temeraria probatur, quia

multi tenent hominem senem nullam prorsus habere materiam eius quæ fuit in ipso iuene, quod supponit ipse Soto ibi art. 4. nec refert paulatim factam esse mutationem, &c. Præterea, quia non videtur omnino improbableè solam formam esse de quidditate compositi: circa quod vide dicta 1. Phys. q. 4. Ad tertium, respondeo in sententia D. Tho. esse optimum argumentum, & probare id, quod intendebat Durandus, & quod in ipso damnatur tanquam temerarium. Ad quartū, respondeo idètitatem quæ est bonum resultare ex integra causa: diuersitatem autem, quæ est malum ex quolibet defectu. Vnde si mutetur materia, vel forma, erit diuersum: at si adueniat eadem materia, nisi etiam adueniat eadem forma, vel si sit eadem forma, nisi sit eadè materia, non erit idem: in hoc enim par est ratio vtriusque, vide cum formæ animalium saltem imperfectorum, sint in omni opinione diuisibiles; ibi non solum deperditur pars materiæ, sed etiam pars formæ & si propter diuersitatem materiæ esset distinctum, etiam propter diuersitatem formæ.

ARTICVLVS VIII.
Vnde sumatur differentia in diuidua in substantijs im materialibus;

DE hac re ex nostris optimè Magister Zumel 2. tom. 1. p. 4. 55. & in alijs locis, vt videre est in eius tabula

i. c.

i. c.

tabula: nos tamen breuiter pro cōplemento dicemus. Et primo certum est, in hac quæstione non procedere de substantia immateriali, vt comprehendit substantiam partialem, qualis est anima rationalis, nam de hac re, nõ dubium est quin possit numero multiplicari: nam determinatum est de fide in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, quamuis enim anima rationalis immaterialis sit, est tamen verè forma, quæ verè informat materiam, atque ideo indiuiduatur sicut reliquæ formæ per commensurationem quandam ad materiam sigillatam quantitate, & quamuis possit à materia separari, & separata existere; semper tamen retinet ordinem ad corpus: solum ergo est quæstio de substantijs integris & cōpletis, quales sunt Angeli de quorum indiuiduatione procedit quæstio, an scilicet, in illis eadem sit differentia indiuidualis & specifica an verò diuersa, quod alij sub his verbis quærunt. An sub specie Angelica possint esse plures angeli numero diuersi, quod prouenit ex modo indiuiduationis.

Secundo certum est, quod neutra huius quæstionis pars est de fide sed vtraque tam affirmatiua, quam negatiua salua fide potest sustineri vt docet Augustinus libro illo Hæresum contra Priscilianistas, & Damascenus secundo libro de Fide, & ratione etiã suaderetur. Illud tantum est de fide, quod habetur in Scriptura, & in diuinis tractationibus, sed nec in Scriptura, nec in diuinis tractationibus habetur qua

lis sit differentia specifica in angelis: ergo neutra pars quæstionis est de fide, licet ex ipsa Scriptura constet esse angelorum ordines, non tamen habetur an isti ordines sint diuersi differentia specifica, an vero differentia indiuidualis. Ad Durandum vero, & Hæricum obijcientes decretum Fabiani Episcopi Parisiensis, & eius facultatis, vbi damnatur error formam non posse numero multiplicari nisi per materiam, & similiter quod non possunt esse plures Angeli numero diuersi. Respondetur cum Caietano secundo de ente, & essentia, capi. 7. questione nona, & Ferrara, secundo contra Gentes, capite. 93. questione 53. vbi damnatus est error Auerrois asserentis animam intellectuam non posse numero multiplicari propter independetiam à materia, damnatus est similiter error eorum qui propter eam solam rationem inferunt in Angelis non esse multiplicationem numericam, quia qui hæc sola ratione probat in Angelis non esse multiplicationem numericam, tollit multiplicationem animæ rationalis cum hæc etiam sit in dependens à materia sicut & Angelus: dicere autem naturam Angelicam, non posse numero multiplicari quoniam Angeli sunt natura in tege, & completæ, & non receptibiles in materia, & propter alias rationes, non est contra fidem, imò est communis sententia in scholis recepta.

Quæstio autem proposita dupliciter potest intelligi, vno modo de potentia Dei ordinaria, alio modo

Ad argu. Dur. et Hæri.

1. 57. de potentia Dei absoluta, & quidem inter Scotistas Farrar. 1. contra Gentes, capite. 92. & Capiteo lus secundo Sententiarum, dist. 3, exponunt sententiam San. Thomæ circa hanc rem dicentis sub eadem natura Angelica non esse plures Angelos numero diuersos de potentia Dei ordinaria, & de facto, quamuis possint esse de potentia Dei absoluta. Alij vero inter quos est Cate. asserunt intelligendam esse sententiam San. Thomæ, de potentia Dei absoluta, ita vt neque per ipsam possint esse plures Angeli numero diuersi, & hæc sententia conformior est menti Diui Thomæ eodem principio quo probat 1. parte quæstione. 41. articulo ultimo in diuinis nullo modo esse posse plures paternitates, aut filiationes, probat etiã sub eadem specie Angelica non posse esse plures Angelos in numero diuersos, ratio autem est talis, forma multiplicatur per materiã, sed in diuinis impossibilis est materia: ergo impossibilis est multiplicatio numerica sed si naturaliter impossibilis est materia in angelis: ergo impossibilis est multiplicatio numerica sub eadem specie etiam de potentia Dei absoluta.

Tres autem sententiæ referuntur a D. Tho. prima parte quæstio. 50. articulo primo. Prima est Originis asserentis omnes substantias immateriales, siue animas, siue Angelos esse eiusdem speciei, & solũ numero differre: quam sententiam multis refutat. D. Thomas, primo contra Gentes capite. 94. Nam An-

gelus est substantia integra & completa, & irreceptibilis in materia. Anima vero est forma partialis, & incompleta, & receptibilis in materia: ergo differunt specie.

Secunda sententia est asserentium omnes Angelos esse eiusdem speciei, & solũ numero differre, sicut homines, & hanc sententiam sequitur Gregorius Nazianzenus, 1 libro de Creatione hominis, & Basilus, 2, lib. contra Eunoniũ, & Athanasius in libro ad Amatiũ Regẽ.

Tertia sententia est asserentium omnes Angelos eiusdem ordinis aut Hierarchiæ esse eiusdem speciei, & hanc sequuntur Scotista.

Quarta autem sententia est S. Th. loco citato asserentis, omnes angelos, siue eiusdem Hierarchiæ, siue diuersæ, esse diuersæ speciei: at in illis non posse esse distinctionem numericam tantum. Eius autem sententiæ fundamentum est, quia in formis duplex tantum potest esse distinctio: altera quidem quæ oritur ab ipsis formis, & hæc dicitur formalis, & specifica altera vero, quæ oritur ex materijs in quibus recipiuntur, & hæc dicitur numerica, & materialis. Vnde sequitur, quod forma illa, quæ non est susceptibilis in materia, non potest numero multiplicari: atque ideo cum Angelus sit forma integra & totalis, & non receptibilis in materia; non potest in Angelis esse distinctio numerica, sed formalis tantum, & specifica, & est expressa sententia Arist. nam primo cœli, cap. 9. inquit, quod forma quæ est numero multiplicabilis est forma

in materia, & 11. Metaphys. cap. 8. ex carentia materialitatis, id est, motoris infert omnimodam eius unitatem, & 3. Phys. ait, quæ differunt numero materiam habent. Ratione vero sic probatur, quod est principium conueniendi pluribus: non potest esse principium differendi. Sed forma est principium conueniendi pluribus indiuiduis sub eadem specie: ergo non possunt per formam differre: sed nullum aliud potest excogitari principium numerice distinctionis præter formam nisi materia: ergo materia est principium talis distinctionis: sed Angeli sunt formæ integre, & complete, & omnis materiæ expertes: ergo in illis non est distinctio numerica, & hoc ipsum videtur insinuare S. Th. 1. p. 9. art. primo: dicens non esse idem principium, quo est homo, & est hic homo, fortes. ¶ Secunda ratio, forma nõ potest numero multiplicari nisi sint plura susceptiua in quibus recipiatur, sicut figura sigilli in albedine impossibile est quod multiplicetur, nisi sint plures albedines, & sint plura subiecta in quibus sint, alias si albedo esset sine subiectis, esset forma vna numero, sed Angeli sunt formæ integre & complete, & non sunt receptibiles in materia, ergo non possunt numero multiplicari, & propterea Plato vnicam tantum ponebat ideam cuiuslibet speciei, quia ex carentia materiæ inferebat carentiam numericam pluritatis sub eadem specie.

obit. Sed queret aliquis quid intellegatur nomine materiæ, aut sub-

stantiã, cum dicimus in intelligibile esse formam multiplicari numero nisi per materiam sub eadem specie. Respon. Caiet. 1. p. q. 5. art. 7. quod intelligimus id in quo forma recipitur per informationem, vel per inhesionem, per informationem quidem vt in substantijs materialibus, in quibus forma recipitur in materia prima vt in subiecto per inhesionem vero vt in accidentibus in quibus totum compositum est subiectum cui accidentia inherent. Vnde hoc est discrimen inter substantias ipsas immateriales, quod illæ, quæ non sunt in alio receptibiles, neque per inhesionem, neque per informationem, quales sunt integra, & complete, quæ dicuntur angeli, sunt omnino incommunicabiles, & immultiplicabiles numero sub eadem specie, illæ vero quæ sunt receptibiles in alio per informationem, vt anima rationales, aut per inhesionem, vt accidentia, quæ inherent subiectis, sunt numero multiplicabiles sub eadem specie, de omnibus patet, de accidentibus vero spiritualibus constat, quoniam plures intellectiões solo numero quæritæ, possunt esse in eodem Angelo successiue, vel simul in diuersis & plures actus & voluntates plurium Angelorum, etiam si sint entia spiritualia: sunt tamen solo numero diuersa sub eadem specie, quia habent idem obiectum scilicet colorem & ab illo eodem modo & non ab alio immutatur eodẽ modo, & nõ ab alia ratione sũt numero diuersæ, nisi quia in diuersis subiectis recipiuntur.

Sed obijeres substantia materialis scilicet completa, & integra vt homo non potest recipi in alio, vt in subiecto, ergo non erunt multiplicabiles sicut neque Angelus. Respon. disparē esse rationē, quoniam Angelus non potest in alio vt in subiecto recipi, nec secundum se totum, nec secundum aliquam partē, ac proinde est omnino immultiplicabilis, homo vero etiam si secundum se totū non possit recipi in alio, potest tamē ratione suā partē scilicet forme, atque potest benē numero multiplicari.

obie.

Quod si obijcias essentia Angeli vere recipitur in supposito, vt in subiecto, quia re vera essentia Angeli est in supposito, & nullus alius modus essendi in supposito potest excogitari, quam vt in subiecto, ergo Angelus potest modo multiplicari: probō antecedēs, quia Angelus non solum constat ex genere & differentia: sed etiam ex esse & essentia, aut ex natura, & supposito, ergo natura & suppositum realiter distinguuntur: sed suppositum non potest esse in natura, quia est omnino incommunicabilis: ergo natura est in supposito. Respondetur verum esse Angelum consistere ex esse & essentia, quia verē dicitur quod natura Angeli recipitur in supposito, tamē modus iste, quo est in supposito non est modus essendi in alio, vt in subiecto, quia natura Angelica non informat suppositū sed est modus essendi in alio, vt in toto, nec ē contra, essentia Angelica habet rationem materis, aut potentie respectu suppositi

Solu.

nisi metaphoricē, atque ideo cum dicimus naturam angelicam habere vicem materie respectu suppositi per metaphoram intelligendum est, quę consistit in hoc, quod sicut conditio materie est limitari, & terminari per formam, vt potentia per actum: sic etiam natura Angelica limitatur, & terminatur per existentiā, sicut potentia per actum, tamen quia huiusmodi limitatio non fit per actum aliquem informantem, aut inhaerentem existentia nec in formam existentem Angeli, neque illi inhaeret quod requiritur ad numericam multiplicationem sub eadem specie: ideo Angelus nequit numero multiplicari, fit autem limitatio illa solum per actum terminantem ad intrinsecum, sicut linea terminatur per punctum, qui quidem, neque est actus informans, neque illi inherens sed intrinsecus & terminans, ex quo fit quod etiam si natura Angeli recipiatur in supposito, modus illi essendi in illo, non potest numero multiplicari, tum quia natura præcognoscitur prius ante suppositum, vt singularis, tum etiā quia non habet veram rationem materie, neque subiecti respectu suppositi. Sequitur ex dictis in Angelis idem esse principium constitutum speciei & indiuidui: nam idem est principium quo constituitur Angelus in esse Angeli, & in esse huius Angeli, quia cum sint forme integra & per se subsistentes, sicut seipis specificantur, sic & indiuiduantur, quod testatum relinquit Sanctus Thomas prima parte,

quasi,

te, questio. 3. artic. 3. dicens, in his quę constant materia, & forma, indiuiduatio non fit per materiam, sed sicut sunt forme per se subsistentes, se ipsis specificantur & indiuiduantur & se ipsis sunt supposita subsistentia.

Sed tota difficultas circa hanc rem est quam incepit Scotus, & perfecit Durandus, locis supra citatis, quę talis est. Deus potest speciem Grabielsiam productam annihilare, & post anihilationem eam iterum reparare: sed non potest reparare creando de nouo eundem numero Angelum Grabiелеm, qui fuit annihilatus: ergo reparabit producendo diuersum numero Angelum, atque ideo potest facere quod sub eadem specie Angelica possint esse plures Angeli numero diuersi: minor probatur quod scilicet illi Angeli debeant esse numero diuersi, quoniam actiones quibus Angelus annihilatus fuit primo, & conditus Angelus post anihilationem fuit reparatus, sunt numero diuersæ: ergo & termini producti scilicet Angeli, patet sequela, quoniam actio identificatur cum suo termino, & ita sicut a termino distincto secundum speciem summit vnitatem specificam, sic etiam a termino distincto secundum numerum summit vnitatem numericam. Respondetur ad primum, falsum esse quod non sit eadem actio numero, quia Angelus, annihilatus fuit primo conditus, & quia post anihilationem fuit reparatus. Quoniam si actio ista consideretur ex parte rei, est vna numero

nihil enim aliud est, quam eterna volitio, quę est ipse Deus, & etiā si teneatur ex parte creature, est vna numero, quia Deo aliquid creante non interuenit actio aliqua inter Deum, & creaturam, sicut creatura aliquid agente, interuenit actio inter agens, & passum. Creatio vero ex parte creature est relatio quadam dependentiæ creature ad creatorem, & hæc est eadem numero in Angelo primo condito, & postea reparato: cum autem dixit ad vnitatem numericam actionis requiri vnitatem numericam termini eius, & etiam temporis loquitur de actione, quę est motus & mutatio qualis non est creatio.

Et secundo Respondeo, quod etiam si demus diuersas esse numero actiones quibus Angelus fuit primo conditus, postea reparatus: non tamen sequitur esse diuersos numero Angelos, quia non repugnat eundem numero terminum per multiplicē actionē produci: quod ex eo patet quia idem numero homo erit qui resurget in die iudicii, & qui fuit per generationem productus: quamuis generatio & resurrectio sint actiones numero diuersæ imo & specie, neque identitas actionis cum termino obstat, quominus terminus possit esse vnus numero & actio multiplex: aut è contra sicut identitas similitudinis cum albedine non obstat quominus eadem existente numero albedine possint esse duæ relationes numero diuersæ si destructa altera albedine adueniat altera.

obie. Sed obijciat aliquis, Angeli diuersæ Hierarchiæ plus differunt, quam Angeli eiusdem Hierarchiæ; sed Angeli diuersæ Hierarchiæ differunt specie, ergo Angeli eiusdem differunt minus, quâ specie, sed minor distinctio est numerica: ergo Angeli differunt numero. *Solu.* Respon- deo, quod distinctio illa. præter specificam est accidentalis secundum diuersa munera & officia quibus funguntur: nam, sicut in Ecclesia visibili differunt Sacerdotes, & Episcopi, & Cardinales propter diuersa munera, que exercent, & qui eiusdem officijs funguntur constituunt diuersum ordinem ab alijs, sicut illi qui tuentur nos Angeli dicuntur, & Archangeli qui nouum præ se ferunt, & Cherubim, qui scientiæ plenitudine pollent, & Seraphim qui charitatis amorem flagrant.

Ex quibus omnibus sequitur quod quamuis natura Angelica specifica constat ex genere & differentia: non tamen est vniuersalis ex parte rei & obiecti, sed ex parte modi intelligendi, quia nos pro hoc statu non possumus cognoscere Angelos, vt in se sunt: sed per speciem rei materialis. & ita natura Angelica cognita, pro vt in se est, neque est vniuersalis, neque prædicabilis, neque (vt falso putat Scotus) est communicabilis, quia neque est communicabilis per entitatem qua ratione existentia diuina communicatur tribus, hoc enim proprium est Trinitati æternæ infinite virtutis, qualis est diuina: nec per indifferentiam quomodo comuni-

catur natura substantiæ corruptibilis, quoniam hoc prouenit ex imperfectiōne diuisibilitatis materiæ, quæ in Angelis minime reperitur.

ARTICVLVS IX.

Quod sit principium indiuiduationis accidentium?

NO nulla de hac re diximus capite de accidenti & relatione, tamen ad perfectionem tractatus nonnulla in presentia sunt attingenda, & pro decisione notandum est primo ex Aristotele primo Topicorum. capit. 2. quod esse vnum accidentario contingit dupliciter vno modo lata significatione & improprie, qua ratione omnia accidentia quæ sunt in eodem subiecto etiam diuersæ speciei dicuntur esse vnum numero, nam licet sint diuersi ordines, quos dicunt ad subiectum, tamen quia terminatiuum extrinsecum subiectum scilicet, est vnum tantum, ideo accidentia dicuntur vna numero, altero modo proprie & in rigore, qua ratione illud est vnum necessario quod constat differentia indiuiduali intrinseca, & ita illa quæ supposita conuenientia specifica per formam habent diuersam differentiam indiuidualem, dicuntur proprie differre numero; & de huiusmodi indiuiduatione procedit, in qua quæ sententia Sancti Thomæ est, accidentia indiuiduari per ordinem ad subie-

Conf.

ctum, ita vt plura accidentia solum numero differentia non possint esse simul in eadem parte, notat autem diximus solo numero differentia: nam diuersa specie, bene possunt esse in eadem parte, sicut in eadem parte lactis est salbedo, & dulcedo. Probat Sanctus Thomas suam sententiam hac ratione, de essentia accidentis est ordo ad subiectum; ergo de essentia huius accidentis est ordo ad hoc subiectum, atque ideo accidentia indiuiduantur per ordinem ad subiectum.

Confirmat. quoniam propter eam solâ rationem diximus supra, formam aliquam necessario esse multiplicabilem sub eadem specie quæ est recepta in materia diuersa, & nomine materiæ intelligimus in substantijs materialibus, materiam, in accidentibus subiectum: ergo sicut forma substantialis multiplicatur numero propter multiplicationem materiæ, sic etiam accidentia numero multiplicantur per multiplicationem subiectorum, & sicut duæ formæ substantiales non possunt simul esse in materia dupliciter diuisa, sic etiam neque vnum numero accidens potest esse in duobus subiectis adæquatis: ergo accidentia indiuiduantur per ordinem ad subiectum.

Sed contra hanc sententiam est primum argumentum de accidentibus spiritualibus: plura accidentia spiritualia solo numero differentia possunt esse simul in eodem subiecto: ergo sententia Sancti Thomæ non est vera in his accidentibus: an-

tecedens probatur, quoniam species & verbum eiusdem obiecti. V. G. hominis, sunt simul in eodem intellectu, & tamen solo numero differunt: quod autem sint simul patet, nam intellectio est actio instantanea & terminus ipsius est verbum: ergo in eodem instanti quo est intellectio est verbum; sed similiter est etiam species quia species est causa efficiens intellectiois & impossibile est intelligere effectum primo productum quin intelligatur causa efficiens: ergo. Respondetur, verum esse speciem & verbum numero differre, quia distinguuntur vt causa & effectus: falsum tamen est quod sint eiusdem speciei infimæ, quia distinguuntur essentialiter, quamuis sint similitudines & imagines eiusdem obiecti: diuersimode tamen, quia species representat obiectum implicite, & vt intelligibile & in actu primo. Verbum vero representat illud explicitè & cognitum & in actu secundo, qui quidem diuersus modus representandi sufficit vt species & verbum essentialiter distinguatur & sint diuersæ speciei, & ita quamuis sint simul in eodem intellectu, nihil contra nos.

Sed dicit aliquis, si ergo species & verbum essentialiter distinguuntur, sequitur intellectio nem non esse actionem vniocam: probatur sequela, quoniam actio vnioca est illa in qua terminus productus est eiusdem speciei cū principio producenti. Respon. re vera intellectio nem non esse actionem vniocam, neque ex parte speciei,

quia species vt dictū est distinguitur à verbo essentialiter, nec ex parte intellectus: quoniam hic etiam, & verbum essentialiter distinguntur, cum intellectus sit de secunda specie qualitatis, quia est naturalis potentia, verbum vero sit de tertia specie.

Neque obstat quod aliqui dicunt hoc esse discrimen inter intellectiōem, & volitionem quod intellectiō est actiō vniuoca, quia terminus productus per illam est eiusdem speciei cum principio producenti. Volitiō vero est actiō equiuoca quoniam terminus productus per illam non ita se habet: quia isti loquuntur de vniuocatione actionis largo modo: ex eo enim dicunt intellectiōem esse actionem vniuocam, quia terminus per illam productus assimilatur speciei, in hoc quod vtrumque est imago eius, in volitione vero terminus productus non est similitudo obiecti voliti & ita volitiō ex omni parte est actiō æquiuoca.

Secundum argumentū de accidentibus sensibilibus, sidentur duo alba & eidem medio applicentur, vtrumque album producit in illo medio speciem sensibilem, & species istę erunt solo numero differentes: ergo plura accidentia intentionalia possunt esse in eodem subiecto solo numero differentia, atque ideo sententia S. Tho. non habet locum in his accidentibus.

Solu. Respondet Caiet. r. p. q. 35. art. 2. quod species illę non producuntur ab illis albis in eadem parte medię diaphani inquam, sed in diuersis,

atq; ideo non est inconueniens plura accidentia solo numero differentia esse in diuersis partibus subiecti dummodo non sint in eadem.

Sed contra hoc est quia licet duo alba è regione posita, quia nõ diffundunt species per eandem lineam rectam, concedi possit, quod non producunt species in eadē parte subiecti: tamen si vnum album post alterum collocetur, necessario per eandem lineam rectam in medio illo interiecto producunt species, præsertim si fingamus plura corpora alba collocari in circulo per modum circuli, in medio contento intra circulum plures species producuntur, atq; ideo reddit prius inconueniens quod dentur plura accidentia solo numero differentia in eadem parte subiecti.

Propterea pro vera solutione notandum est: primo, quod sicut quodlibet luminosum producit lumen in medio vel in qualibet eius parte intra spheram sive actiuitatis, sic etiam corpora affecta coloribus producunt intra spheram sive actiuitatis suas species in medio, aut in qualibet parte medię sibi approxinata. Verè tamen Caiet. asserit non posse in eadem parte medię plures partes esse productas.

Secundo notandum est, in quolibet obiecto eius quod representat speciem sensibilem esse duplex sensibile, scilicet sensibile propriū, & sensibile commune, & diuersitas vtriusq; sufficit, vt species productę essentialiter distinguantur, & ita licet species à duobus albis productę non differant specie ex parte illorum,

lorum, quia duo alba sunt eiusdem speciei, possunt tamen essentialiter differre ratione sensibilis communis si specie differant, vt si alterum album sit triangulare: alterum vero quadrangulare.

Vnde Resp. ad argumentū falsum esse species illas esse solo numero differentes, quia essentialiter differunt ratione sensibilis communis, cum quodlibet album illorum esset diuersę figurę.

Obi. Sed dices, si ergo illa duo corpora alba sint eiusdem figurę: sequitur quidem plures partes solo numero differentes esse in eodem subiecto, & non distinctę essentialiter cum neq; sensibilibus proprijs,

Solu. neque communibus possint diuersificari. Respondetur, quod diuersificarentur à situ, quia duo illa corpora alba non possunt esse nisi in duobus locis & sitibus cum impossibile sit duo corpora esse in eodē loco & situ: situs autem est sensibilis communis.

Rep. Solu. Si autem obiecias quid autem si duo corpora per Dei potentiam sint in eodē situ penetratiue. Resp. quod non producunt diuersas species: sed eandem numero speciem, quę ab vtroque totaliter depēdet: ita vt ablata altera maneret eadē species numero, vt si fingamus huic nostro soli per Dei potentiam aliū solem penetrare, tunc quidem ab vtroque produceretur idem numero lumen, quod totaliter à quolibet depēderet ita vt vno ablato maneret idem numero lumen.

Quod si quęras an si in phantasia sit producta hodie species; &

cras æquę iterum in eodem loco & situ produceretur alia species noua, & maneat illa eadem numero principalior. Respondetur, quod non producitur diuersa species sed præexistens conseruatur quoniam species, quę ab illo obiecto nata erat produci, iam erat producta, sicut si sit lumen in medio aut calor in ligno & deinde accedat calidum & luminosum eiusdem gradus, non quidem producitur aliud lumen, aut alius calor in eadem parte, sed præexistens conseruatur: verum tamen est, quod si lumen illud, aut calor ille sit extinctus, producitur ab eodem agente, vel à diuersis in eadem parte, & hac etiam ratione si species illa prior sit ablata a phantasia viso iterum equo producitur alio modo species, atque ideo solū sequitur plura accidentia solo numero differentia posse esse successiue in eadem parte subiecti.

Tertium argumentum est, in accidentibus successiuis motus ex Aristot. 6. Phys. summit suam vnitatem numericam ab vnitatem numericam mobilis temporis, & terminis; ergo successiua accidentia non solum à subiecto, sed etiam ab alio indiuiduantur. Respond. motum habere aliquid commune cum reliquis accidentibus scilicet inherere subiecto & ex hac parte indiuiduantur per subiectum, habet etiā aliquid peculiare, non quidem in quantum accidens, sed in quantum tale accidens scilicet successiuū, qd est respicere terminum, & cū hac ratione habeat diuersum modum à reliquis accidentibus, non mirum est si habeat

beat etiam diuersum modum vnitatis numerica dependentis scilicet à termino.

Obic. Sed obicies relatio habet etiã diuersum modum ab alijs accidentibus in hoc quod est respicere terminum & solum à subiecto indiuiduatur & non à termino, ergo similiter motus à solo subiecto & non à termino indiuiduatur. **Solu.** Respond. diuersam esse rationem in relatione & motu, quia relatio, ita respicit terminum quod non identificatur cum illo, & ita etiam similes multiplicentur non multiplicatur relatio: motus vero cum suo termino identificatur, & ita multiplicatis terminis numero, multiplicabitur etiam & motus.

2. II. latio. Ex his primo sequitur ad vnitatem numericam motus localis nõ requiri vnitatem neque continuitatem spatij per quod fit motus. Quoniam idem numero motus est quo lapis fertur ad suum centrum per aerem & per aquam, quamuis aer & aqua sint discontinua & specie diuersa. Huius totalis ratio est quam assignat Toletus tertio Physic. quæst. 7. quia ad vnitatem motus localis tantum requiritur continuitas in genere loci & continentis, constat autem quod continentia in genere loci admittit superficies discontinuas, & secundum se distinctas, vt patet in baculo cuius medietas sit in aere medietas vero in aqua.

III. 2. Sequitur secundo quod cum actio & passio sint idem secundum rem ab his tribus indiuiduatur subiecto scilicet, termino, & tempore.

Sequitur tertio, quod falso asserit Ferrar. 2. Contra gentes, quæst. 77. dicens actionem indiuiduari per agens, nam licet actio denominet agens; non tamen illi inhaeret, sed passio, & cū accidens indiuiduetur per subiectum cui inhaeret, inde est quod actio per passum indiuiduetur. Vnde sequitur quod etiam si sint plura agentia, & vnicum tantum passum v.c. si sint plures ignes, & vnicum lignum vnica tantum erit actio, cū sint plura passia & vnicum agens erunt plures actiones vnica tantum existente passione, aut nõ essent plures actiones pluribus passionibus existentibus diuersis secundum numerum.

Sed omnia quæ hæcenus retulimus sunt ex sententia celeberrimi & nunquam satis pro meritis laudabilis Doctoris Sancti Thomæ, cuius sententiam raditius enotaui mus: sed si quis disputationis gratia facilius, & verius in quocunque ente principium indiuiduationis inuestigare voluerit, hæc quæ sequuntur excipiat primo supponendo vnum nihil addere supra ens nisi negationem diuisionis, quod non minus efficaciter probatum est à nobis in questione de vnitatem formali de qua largiter & diffuse loquimur aut de vnitatem transcendentali, quæ sequitur ens & cum illo conuertitur quæ quidem vnitatem tantum addit supra ens negationem diuisionis numericæ genericæ, vel specificæ & hæc vnitatem sicut & ratio entis sequitur & transcendit prædicamenta & per omnia diuagatur atque ideo tam conuenit substantiam

substantiæ quam accidenti.

Ex quo primo sequitur idem esse principium constitutum entis & vnus, quoniam in eisdem principijs, quibus constituitur ens secundum ens, constituitur etiam & vnum, quod ex eo patet: quia ens & vnum sunt idem realiter, & sola ratione distinguuntur & similiter ens & vnum quacumque alia vnitatem atque ideo est principium entis & vnus, & ex hoc fundamento ortum habet commune illud axioma idem est principium constitutum, & distinctum cuiusque rei, quia eisdem principijs, quibus constituitur ens secundum rem constituitur vnum, & eisdem quibus constituitur vnum constituitur distinctum: quoniam esse vnum numero nihil aliud est quam esse indistinctum in se, & distinctum, à quolibet alio.

Sequitur secundo principium indiuiduationis cuiusque entis inuestigari secundum rationem entitatis, quam habet illud ens. Vnde in forma quæ habet suam entitatem independentem à materia, & subiecto, ratio vnitatis inuestiganda est absque dependentia à materia aut subiecto, in illa vero, quæ habet entitatem dependentem à materia & subiecto eius vnitatem cum dependentia ab ista desumenda est.

Ex dictis itaque sequitur quod sit principium indiuiduationis in quocunque ente naturali discurrendo per singula, & quidem quia substantia materialis integra, & completa habet suam quidditatem dependentem à quatuor generi-

bus causarum, scilicet ab efficiente, finali, formali, & materiali, si habet suam vnitatem dependentem ab eisdem causis, & sicut entitas huius substantiæ extrinsecè dependet à causa finali, & efficienti tamen eodem etiam modo eisdem substantiæ vnitatem extrinsecè ab istis causis dependet, & quod modo à formali & materiali intrinsecè, & in facto esse dependet, ita etiam & vnitatem.

Sed quaeret aliquis vnde sumatur vnitatem ipsius formæ substantiæ **Dub.** **Solu.** lis, quæ simul cum materia constituit totum compositum. Respond. quod sumitur ab eisdem principijs quibus forma dependet, & quia forma entitas dependet extrinsecè ab efficiente, & sine, sic etiam, & vnitatem, sicut intrinsecè dependet à seipsa, quia forma non constituitur intrinsecè ab aliquibus principijs in genere entis, sic etiam vnitatem, & sicut extrinsecè dependet à materia, & idem dicendum est de materia: nam sicut eius entitas extrinsecè dependet ab efficiente & sine & intrinsecè à seipsa, quia nõ constituitur per alia principia & à forma extrinsecè dependet, tot enim modis etiam dependet eius vnitatem.

ARTICVLVS X.

Vtrum materia prima horum generabilium, &c. sit eadem numero?

NON est quæstio de materia composita de qua suo loco dicitur, & **secun-**

secundum omnes ponentes illam etiam specie a materia horum inferiorum differt, vt late & bene probat Magis. Zumel. 2. tomo q. 66. articulo secundo, sed de materia generabilium & corruptibilium ipse Aristoteles & communis affirmat non quidem quod sit vna numero possitue, qua ratione Petrus est vnus numero, quia vt dictum est, est indiuisus in se, & diuisus a quolibet alio per principium, & formam sibi intrinsicam, sed dicunt quod est vna numero negatiue idest non est plures secundum numerum, neque habet in se quo distinguatur ab alijs. Probant primo, quæ ad inuicem transmutantur, habent eandem materiam numero, omnia autem corruptibilia saltem mediate transmutantur. Secundo omnis distinctio est per aliquam formam vel per illud quod se habet vt forma, cum actus sit qui distinguat, materia autem secundum se nullam habet formam, quia ex dictis est pura potentia, ergo nec distinctio: Confirmatur, quia aliter si essent plures materia numero, aut se ipsis & tunc plus quam numero: si vero alio addito iam non materia prima, Materia ergo prima secundum se sumpta idest sine ordine ad formas, &c. vna est numero corruptibilium & generabilium.

Contra hos tamen est primo quod hæc vnitatis materię quam ponunt isti, aut conuenit illi a parte rei vel per intellectum, non primū quia sic est sub pluribus formis vt isti concedunt esse plures numero formas: nō per intellectū, quia cuncta

realia licet distinctionem specificam, & genericam habeant per intellectum: sed non numericam. Secundo quia sequeretur, quod esset tanta vnitatis inter materiam Petri, & huius equi, quanta est inter materiam Petri viui & materiam cadaueris, quæ ex illo generatur, tenet sequella, quia materia cadaueris vna sola numero est cum materia hominis viui, &c. consequens tamen est plusquam falsum, quia sequitur inde quod sicut materia ista hominis viui, & mortui non potest esse simul sub duabus formis, vt probatum est: sed successiue, sic nec alia materia simul possit esse sub duabus formis, scilicet Petri & huius equi quam videmus habere: ergo, &c. Vnde videtur dicendum primo, inter generabilia, & corruptibilia sunt dicenda plures materia numero distinctæ, hoc probant argumenta facta: materia enim Petri & Pauli quandiu sunt sub istis formis, realiter numero distinguuntur: atque numero simpliciter sunt plures, ergo plures numero dicenda sunt. Præterea ex dictis principium formale distinctiuum numericè est forma ipsa numerica, materia autem habet esse per formam: ergo esse hoc & indiuiduum. Dicoes eadem ratione essent plures specie materia horum generabilium; quia sunt plures formæ specie distinctæ illorum, vt pote forma equi forma hominis, plantæ, &c. Respondeo & dico secundo in ordine quod distinctio specifica materia sumitur in ordine ad actus adequatos: actus autem adequatus istius materiae

generabilium & corruptibilium, non est hæc, aut illa forma secundum speciem: sed forma aliqua istorum inferiorum vage sumpta, in ordine ad quam materia ista specificatur, sicut & quilibet alia potentia, V. C. visus specificatur in ordine ad suos actus adequatos: non enim sumit speciem visus potentia ab hoc actu visionis, scilicet albedinis vel ab illo nigredinis, sed ab actu adequato, qui est actus visionis coloris incommuni idest ab hoc vel illo actu videndi vage sumpto. Vnde materia vt est pars compositi considerata, indiuiduatur per ordinem ad hanc formam, modo explicato, at secundum suam substantiam indiuiduatur per ordinem ad has formas corruptibilium vage sumptas, qui ordo relatio secundū dici vocatur, sicut enim specificatur in cōmuni per ordinem ad has formas, sic indiuiduatur per istum ordinem ad istam formam: alius enim ordo est ad omnes formas in materia vnus indiuidui, & in materia alterius. Vnde eadem est materia ingento, & in corrupto, siue a quantitate sit siue ab alio quopiam, vt alii qui dicunt.

Dico tertio, propter authores graues contrariæ sententiæ, quod illa propositio materia scilicet horum generabilium est vna numero, potest explicari ad bonum sensum dupliciter. Primo, quod eadem pars materiae eadem numero manens, sit successiue sub formis omnium generabilium, quæ semper manet indiuisa negatiue. V. C. materia Petri quemadmodum eadem ma-

net modo in genito & corrupto, & idem dico de qualibet parte materiae, non tamen quod omnes partes simul sumptæ quasi coacerbatæ, efficiant vnum numero. Secundus sensus est quod omnes materiae sint vnū numero in suo principio, sicut dicimus duas Amphoras aquæ continere eadem aquam idest ex eodē fonte, sicque quia Deus creauit in principio materiam cum forma terree. V. C. & in Deo omnia genita sunt, & producta, quæ materia nec aucta nec denuo alia est creata, vna numero manet.

Argumenta nihil probant. Ad primum ex eadem parte materiae possunt omnia fieri quantum ad materiam sunt diuisa sunt plures, sicut duæ aquæ. Ad secundum, in his quæ sunt homogenea, distinctio numerica causatur, per solam quantitatis diuisionem in ordine ad formas modo explicato: nam diuisio ex parte facit totum vt in Logica dictum est. Ad tertium, non distinguuntur materiae seipsas, sed in ordine ad actus vt dicitur secunda conclusio.

ARTICVLVS XII.
Vtrum sit possibilis aliqua entitas substantialis imperfectior materia prima?

Profecto si in hac re libere dico quod sentio, non video cur non sit possibilis aliqua alia entitas substantialis imperfectior materia prima. Probatur primo: Materia prima cælosum perfectior est quæ

Ad 1.

Ad 2.

Ad 3.

Cœl. Pro 1.

materia prima horum inferiorum, vt suo loco patebit, cum perfectio ri formari pote in separabili actue tur: cur ergo non posset fieri alia, qua esset perfectior hæc materia inferiorum. Secundo, materia prima habet perfectionem aliquam cum cadat sub latitudine entis substantialis, non quidem indiuisibilem, id enim sine ratione assereretur: ergo potest produci alia imperfectior quam illa, verum est, quod illa que imperfectior produceretur non posset esse forma huius materie, quia materia non potest esse perfectior suo actu, sed esset materia receptiua formarum magis imperfectarum, quã sunt formæ horum inferiorum quarum non esset receptiua materia prima, que nunc existit in rerum natura. Dices hæc materia que nunc est, est capax tam imperfectissimarum formarum, vt formæ lapidis, quam formæ perfectissimæ, vt animæ rationalis. Contra quia, cur non possent fieri formæ alterius rationis, & his que nunc existunt imperfectiores, etiã in mo-

do informandi, quarum tantum modo esset capax illa materia, quã Deo de nouo crearetur: imo forte posset fieri forma perfectior contẽta materia imperfectiori, sicut anima rationalis modo informat materiam imperfectiorem ea, quã formæ colorum informant, licet anima rationalis sit perfectior forma quã illa. Tertio solet probari cõclusio, nullum est ens creatum, imo nec potest esse adeo perfectum quod non possit produci perfectius ab ipso Deo: ergo neque est ens adeo imperfectum, quo nõ possit fieri imperfectius: sed hoc argum. nõ concludit: ascẽdendo enim in perfectione deuenitur ad Deum ipsum infinite perfectum, inter finitum autẽ, & infinitum mediã insinuita distantia: atque adeo in pertransibilis, ac nõ potest fieri neque esse ens infinite imperfectum: nun licet possit dari summum bonum, non sequitur posse dari summum malum: malum enim semper fundatur in aliquo bono cum fundetur in ente, bonum autẽ non potest fundari in non ente.

QVÆSTIO QVARTA DE QVIDDITATE ENTIS NATVRALIS quantum ad secundum eius principium quod est forma.

Ultã (ex his que latẽ in explicatione secundæ partis quæstionis de materia sunt dicta) manẽt explicata huius entis na-

turalis principij quod est forma: dictum est enim qualiter ex potentia materie educatur, qualiter etiam rem naturalem induit, materieque ipsi det speciem, & alia, que legenti

legenti statim occurrẽt. Vnde facilius tractat iste: redditur & clarius ad inuicem enim inter se materia & forma pendet, vt lib. 2. dicitur, suntque principia intrinseca entis naturalis, remanẽtque ambe in facto esse: de hac ergo quatuor remanẽt examinanda. Primo, si forma etiam ad constitutionem entis naturalis requiratur. Secundo, si sit actus informans, vel tantum assidens. Tertio, si sit pars quidditatis substantialis. Quarto & vltimo, si quelibet forma petat suã peculiarẽ materiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum præter materiam primã requiratur forma substantialis ad constitutionẽ entis naturalis.

Alexander Aphrodisicus 12. Metaph. com. 12. & Philoponus 2. de Generatione comẽ. 7. & Galle. 1. de elementis partem negatiuam videtur sibi persuasissimè: asserunt enim primas quatuor qualitates esse primas elementorum differentias, nisi quod nonumquam eiusmodi qualitates appellantur substantias quod si primæ formæ elementorum accidentia sunt: ergo erunt similiter & mixtorum cum hæc nihil aliud sint, quã varietates elementorum cõiunctiones, idẽ videtur asserere Arist. 2. de Generatione quantum admet ad elementa. Conclusio tamen affirmatiua certissima sit ex Platone & Arist. quã asseruit 2. de Anima c. 1. dicens tria reperiri in prædicamento subst-

tantie, materiam, formam, & compositum, & 7. Metaph. c. 4. tex. 7. ait formam & compositum esse magis substantias quã materiam: id est principia, & id sæpe alibi significat. Primo probatur, res naturales sunt entia naturalia vt constat: sed in tali esse non constituuntur per materiam primam duntaxat: aliter omnia illa essent eiusdem speciei, & rationis substantialis cum ex parte materie non differant, vt dictum est atque a Deo non haberent proprietates distinctas cum hæc non cõsequantur nisi distinctas essentias, neque essent generationes ac corruptiones substantiales in rebus, sed solum alterationes accidentales, ergo entia naturalia in sua substantia includent aliquid distinctum à materia prima, & quidem nobilius, cum ab eo proueniat completum rerum naturalium, earum distinctio in proprio esse: proprietatum varietas, & omnis agendi facultas, ergo si materia prima est in genere substantie vt vidimus, multo magis erit forma in eodẽ genere. Confirm. essentialis perfectio vniuscuiusque rei ad idẽ genus pertinet, in quo res ipsa collocatur, nulla enim res sine propria perfectione essentiali magis, quam sine propria essentiali potest aut esse aut intelligi in aliquo genere: res autẽ naturales sunt in genere substantie existunt enim per se, & cetera omnia accidentia materialia substantiant, ac per propria genera, & differentias definiuntur, & ita omnes Philosophi dicunt se querere principia substantiarum, cum querunt principia rerum naturalium: ita

Aristoteles. 7. Metaph. c. 1. text. 7. & libro. 12. c. 2. text. 1. 2. & 3. tunc sic, materia prima, non est complementum & absolutio rerum naturalium sed earum inchoatio, & quasi fundamentum; ergo præter materiam primam ad genus substantiæ pertinebit aliquid quod absoluatur, & compleatur rerum naturalium constitutio quod sit pars substantiæ, id ergo nos formam substantialem appellamus. Secundo, quidquid pertinet ad genus substantiæ, etiam indirecte, debet prætere mere vniuersa genera accidentium, & ideo Aristoteles. hic c. 6. text. 5. dixit, non constare substantias ex non substantijs, sed entia naturalia etiam vt inuicem distinguuntur in proprijs essentijs sunt in prædicamento substantiæ, ergo vt sic præcedunt omnia genera accidentium; ergo vt sic, non constituuntur ex accidentibus & ita necessario ex substantijs. Tertio, quia si substantia vt sic completeretur ex substantia, & accidentibus, ergo vt sic neque esset substantia cum constituatur ex accidentibus, neque accidens cum constituatur ex substantia, oportebit ergo fingere contra omnium sententiam genus medium inter substantiam & accidens quod est absurdum. Quarto, homo vt sic, est quodam ens naturale, & vt sic, constituitur forma substantiali: talis enim est anima rationalis vt definitur in Concilio Lateran. sub Leone 10. ergo, & reliqua entia naturalia constituuntur etiam formis substantialibus. Quinto, materia vt dictum est in ratione substantiæ, neque est actus, neque includit illud;

sed potius, vt sic est turpis appetens petriui aliqua alia parte substantiæ si, quæ sit actus: ergo materia sola non est substantia completa, neque perfecta in genere substantiæ, ergo complementum illius est etiam quid substantiale ex quo & illa substantia completa coalescat. Sexto, cernimus in diuersis mixtorum partibus conseruari naturaliter qualitates contrarias ad certam quandam temperiem redactas, atque adeo & illorum sanitate, vt in animalibus, vel quasi sanitate vt in alijs, & has qualitates vniri inter se consensione quadam mirabili, & si alix magno intentionis excessu alias superent vt cernere licet in mixtis quorum plurima multo diutius natura sua conseruantur, quam alia in quibus maior temperies cernitur: sed huius consensionis causa non sunt, neque ipsæ qualitates, cum hæ sibi relictæ & existentes in diuersis partibus subiecti mutuo se destruant, cum sint inæquales, neque ipsa materia prima cum sit indifferens ad quemlibet statum qualitatum, nec denique causæ externæ dum taxat, aliàs ei sit actus non esset petitus à natura rei, & causæ non alia est, quam forma substantialis aliqua cui eiusmodi qualitatum status congruit, & ab ea dimanat, & conseruatur. Septimo, res naturales ita occupantur sæpe in operando per vniam potentiam, vt presentibus etiam reliquarum obiectis, nequeant simul exercere vel non eque bene operationes aliarum, veluti cum quis ita intentus est in videndo vel in intelligendo, vt alia etiam

voce clamantem non audiat, & sæpe neque calor ipse stomachi quidquam potest operis faciat, ergo datur aliquid his facultatibus prius, & illis præsidens ac per illas operans cuius vires, & applicatio cum finitæ sint si per vniam facultatē ali cui operi valde se applicet nequeat per eadem aut alias in aliud opus in cumbere. Dices hæc experientia attribuenda est concursui spirituum qui cum frequentes confluunt ad vnum membrum, alia deserunt. Contra non potest reddi ratio cur alia potentia facile patiantur recessum spirituum vitalium ab ipsis, & alijs subseruire, nisi detur aliquid aliud præcipuum agendi principium alijs omnibus dominans, & ipsis, & spiritibus naturaliter, quasi dicēs vade illuc, & vadit. Vnde sicuti multorum hominum diuersa sentientium, & appetentium non possit esse firma consensio nisi illis præfuerit aliquis, cui consuleri communi eorum bono reliqui obtemperarent, sic nec daretur diuersarum facultatum in eodē supposito stabilitas, nisi illis omnibus aliquid præfuerit, quod ostendimus non posse esse materiam primam: ergo non est aliud, quam forma substantialis. Vltimo, actio illa qua supra diximus ad natiuas proprietates reuocare se entia naturalia, etiam illa in quibus non est ea partium dissimilitudo, quæ requiritur vt alia pars in alia agere possit, ea inquam actio non est a materia prima, quæ non est actiua vt patet ex dictis neque ab accidenti, quia illud in illo ente solet esse remissio

multo quā id quod introducitur, neque est à priori aliqua qualitate (cum nec detur alia prior primis quatuor contrarijs, vt dicitur) & quia si illa ponitur, satius est ponere formam substantialem, quod si daretur ad illam si remitteretur magis quā conueniens sit enti naturali, ipsum se restitueret, ergo illa actio est a forma substantiali.

Ad illud quod obieciatur ex Aristoteles. 2. de Generatione secundo, dico nomine primarum qualitatum intelligere formas substantiales sub his latentes quo pacto frequenter, (vt sæpe alias diximus) proprietates loco differentiarum essentialis sumuntur vel accipit elementa quatenus sensibilia sunt, actiuaque, & passiva, atque ad mixtionem idonea, non enim ingrediuntur actu mixtorum compositio nem, nisi ratione qualitatum, ita explicat ibi interpretes, sic etiam possunt exponi auctores, supra relati in bono sensu, plura argumenta, & illorum solutiones habet S. Thome. q. 3. de formis art. 1. & iuniores minoris tamen momenti.

ARTICVLVS. II.

Vtrum forma substantialis sit actus informans, & non solum assistens?

PLato vt refert Fonseca. 1. Metaph. c. 7. q. 3. sect. 5. constituebat animas omnium animantium esse formas assistentes, & non informantes: atque adeo consequenter fatebatur, idea hominis. V. Cesse hominem sum-

pliciter, singulos autem homines non esse homines nisi imitatione quadam: sed potius vt ipse loquebatur participatione, & ita non appellari homines, nisi quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem: imo vero dicebat non esse propriè imagines illius Ideæ: sed quasi umbras vt ipse philosophatur Dialogo 7. de republica, quæ obscure & imperfectissimè referunt rem: sed quid intelligat Plato per istas Ideas, in Logica dictum est, refertur etiam commenta. The mist. Philop. Simplic. quem dicitur sequutus Greg. Nise. quorum opiniones prætereo, quia alibi ex professo disputandum est contra illos.

Conc. Vnde conclusio affirmatiua certissima sit quæ est Arist. 1. Metaph. 7. & vbiq; contra Platonè statuentis rerum formas non esse Ideas separatas, sed actus informantes, est S: Tho. 1. p. q. 76. art. 1. vbi licet id demonstrat de anima rationali tantummodo, sed aliquæ illius rationes non minus id ostendunt de omnibus alijs formis. Iam probatur conclusio primo ex nomine entelechia, quo significatur forma, & idè est quod latine perfectio habita, id est forma inherens, aut quasi inherens, siue perfecta illa sit siue imperfecta, aut etiam inchoata, quare latior est significatio entelechiæ quam forme, verum quia forma substantialis est præcipua rerum naturalium perfectio, cum sit prima & essentialis, non immerito solet vox entelechiæ pro illa solum usurari. ¶ Secundo de ratione forme naturalis est esse

Prob. minus id ostendunt de omnibus alijs formis. Iam probatur conclusio primo ex nomine entelechia, quo significatur forma, & idè est quod latine perfectio habita, id est forma inherens, aut quasi inherens, siue perfecta illa sit siue imperfecta, aut etiam inchoata, quare latior est significatio entelechiæ quam forme, verum quia forma substantialis est præcipua rerum naturalium perfectio, cum sit prima & essentialis, non immerito solet vox entelechiæ pro illa solum usurari. ¶ Secundo de ratione forme naturalis est esse

partem intrinsecam compositi naturalis, ita vt ex illa tanquam ex actu, & ex materia tanquam ex potentia fiat vnum ens per se, quod certe fieri non posset, nisi forma esset, actu informans. Confirmatur, materia natura sua est intrinsecè potentia, & turpis: ergo intrinsecè est perfectibilis, ergo per informationem quo pacto intellectus ideoficitur habitibus & actibus, quia intime informatur illis: cælum vero V. C. in seipso non perficitur formaliter intrinsecè per assistentem intelligentiam: quia non informatur illa. Tertia ratio sit ex Aristotele 2. de Anima tex. 74. vbi ait, quod duplici forma dicimus scire, altera habitu scientiæ, & ipso intellectu altera primo principio formali, & nullum aliud est, quam anima, ergo illa est principium formale, ergo informat. Explico, nihil agit nisi secundum quod est actu, vnde quod aliquid est actu, eo agit, vt magis infra dicitur: vnum quodque autè ens naturale habet proprias operationes (vt experientia constat) ergo respectu illarum est ens actu: sed vt dictum est, non potest esse actu ad illas per sola accidentia, nec per materiam, ergo per formam, forma ergo constituit ens naturale in actu ad operandum; ergo informat, alias operationes illæ non dicerentur propriæ illius entis, vt agentis, & operantis. Confirmatur, natura propria vniuscuiusque rei ex eius operatione manifestatur, manifestum est autem, quod vnum quodque ens habet suas proprias operationes; ergo ens naturale sortitur suam

speciè per id quod est principium talium operationum, huiusmodi autem est ipsa forma vt dictum est: ergo à forma sumit speciè: ergo est illi intrinsecà, sed non vt subiectum, & potentia, hæc enim est materia, ergo vt actus informans, & ita entia naturalia per sua propria esse & intrinsecà adinuicem distinguuntur, aliàs non essent seipsis distincta, & quidè non distinguuntur ratione materiæ, cū hæc sit eiusdè rationis cum illis omnibus, nec distinguuntur primo per aliqua accidentia, tum quia sæpe in accidentibus non est nisi distinctio pœnes magis, & minus, tum etiam quia res naturales sunt distincte in genere substantiæ: ergo illorum distinctiuum est forma substantialis; ergo hæc est propria intrinsecà & informans. Vltimo, forma substantialis entis naturalis non est substantia completa, cum materia etiam sit pars substantiæ vt dictum est, ergo est pars, ergo est quid intrinsecum ipsi enti naturali: ergo informat cum non informetur. Non facile quis percipiet plura nomina, quibus forma solet à Philosophis nuncupari. Primo appellatur speciès eo quod omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea nascatur, ideoque materia illam appetit, vt turpe appetit pulchrum, vel quod materiam alioqui inuisibile, id est incognitam secundum se exhibeat speciendam (vt ita dicam) id est spectandam vel quod ad ita materiæ speciè completat, id est constituat in speciè completa entis. Dicitur quoque ratio, quidditas, & ratio

quidditatis, quia ab ea præcipuè sumitur rerum naturalium definitio. Dicitur finis, ac terminus, vel quia ipsa primo terminat materiæ infinitatem, & indifferentiam, vel quia finis est ac formalis terminus generationis, dicitur verè simulacrum diuinæ naturæ, participata similitudo diuina, quædam proles, quia est incompleta quædam imitatio substantiarum separatarum, dixi incompleta, quia non est forma per se existens: sed informans, adde etiam, quod propriè loquendo compositum potius, quam forma, nomine prolis appellandum est, quia solum compositum propriè fit. Vocatur lux, quod omnia exoneret, ac distinguat, quod lumine suo ipsa videatur ad eiusque notitiam ceterorum omnium perfecta cognitio reuocetur, & quod nihil sit in intellectu optabilius cognitione forme substantialis sicut oculis, nihil clarius aspectu lucis; quod vt colores varia lucis participatione distinguuntur peculiariisque proprietates, ac facultates sibi vendicantur: ita res naturales varia participatione formarum substantialium, gradus perfectionis, virtutes, instrumenta, & operationes habeant. Præterea Arist. 4. Methaph. 5. tex. 22. formam substantialem appellat nomine qualitatis, materia autem nomine quantitatis, tum quia qualitas est nota quædam & iudicium forme: quantitas autem materiæ, tum quia omnem variationè forme sequitur variatio cuius qualitatis: accessiōem autem & decessiōem nouæ materiæ;

accessio, & decessio nouæ quantita-
tis (vt suo loco dicitur.) Vnde infer-
tur tot esse formas substantiales,
quot sunt entia naturalia quod di-
xerim contra Mirandulanum, &
Arquilinum, contra quos lib. 2. de
anima latior reddibit sermo.

ARTICVLVS. III.

*Utrum qualibet forma pe-
tat suam propriam mate-
riam?*

Con **C**onclusio affirmatiua est Arist.
vbiq; docentis, ad aliam formã
alia materia est, & non quodlibet
fieri ex quolibet subintellige pro-
ximè, & immediatè. Probatur con-
clusio, nam licet omnium horum
Pro. 1 inferiorum materia prima, sit eius-
dem speciei secundum se, tamẽ dis-
positiones quibus red litur proxi-
ma materia huius, & non alterius
formæ, debent esse diuersæ: mate-
ria enim prima nude sumpta non
magis appetit vnum formam quã
alteram: atque ad eò vt sic non ma-
gis causabit, nec recipiet vnã, quã
alteram, nec receptam conseruabit
aut expellet: ergo vt determinetur
magis ad vnã, quam ad alteram
indiget aliquo determinatè (vt lib.
sequenti dicitur) & ita materia pri-
ma vt sic disposita, & determinata,
erit propria talis formæ, cumq;
formæ substantiales, vt dictum est
sint distinctæ, & habeat, distinctas
facultates virtutes, atque operatio-
nes quibus conseruantur in mate-
ria, & quibus corruptis, corrup-
pantur & ipsa, & ita necessario e-

xigunt distinctas materias non pri-
mas: sed proprias, seu proximas
quemadmodum enim citharedus
determinato instrumento, vt pote
cithara citharizare valet concen-
tumque facit, & armoniã, non au-
tem tympano, vel fistula, & sicuti
pictor penicillo determinatè, non
terra, imaginem depingit & deli-
neat, ita substantialis forma cum
vnaquaque substantialiter ab alia
distinguitur, sitque principium di-
stinctarum operationum propria-
rum, necessario prærequirit mate-
riam sic, vel sic dispositam, in qua
tales operationes valeat exercere:
non enim forma rationalis pote-
rit actuare materiam plantæ dispo-
sitionibus sygillatam, in illa enim
non poterit ridere, obiectum cog-
noscere ambulare, &c. Neque è co-
tra forma plantæ in materia homi-
nis poterit substetari, quod innuit
Aristot. secundo de anima, illam
definiens quod sit actus corporis
Physici organici: id est est actus ma-
terix naturalis, & physicæ, non arti-
ficiosæ, & corporis organici, id est
dat vt quo esse corporeum mate-
rix iste sic, vel sic disposita. Vtrũ
autem forma habeat propriam e-
xistentiam ex dictis patet, & id probat
Duran. in 2. d. 1. quæst. 4. ad vl-
timum. Scotus 12. Metaph. quæst.
7. Contrarium tamen tribuitur
Senci. ibi. q. 23. Tamen certum est
non solum habere propriam exist-
entiam: sed & per illam, existere
prius natura, quam sit vnita mate-
riæ vt patet ex Aristot. 5. Metaph.
tex. 16. dicente, musica est ante ho-
minem musicũ similiter patet ex
dictis

dictis qualiter forma rationalis in-
ter omnes formas habet substetariã,
secundum quam potest naturali-
ter separari à materia: imo quod re-
liquet (præter animam rationalem)
si a materia per diuinam potentia
separarentur, non conseruarentur
naturaliter, quia tam in fieri, quam

in conseruari pèdent a se ipsa. Vtrũ
autem anima rationalis vt sic, sit na-
tura, lib. sequenti. Vtrum vero for-
ma substantialis possit recipere ma-
gis & minus. Et vtrum formæ sub-
stantiales, possint esse infinite secu-
ndum speciem, commodius proprijs
in locis disputabuntur.

QVAESTIO QVINTA DE QVIDDITATE ENTIS NATVRA-

*lis quantum ad eius tertium princi-
pium quod est priuatio.*

Restat tertium princi-
pium entis naturalis, qd
ab omnibus ponitur
extrinsecum & solum
in fieri explicare, de
quo quatuor sunt videnda, primo
quid sit. Secundo de eius distinc-
tione generica specifica, & numeri-
ca. Tertio si priuatio formæ produ-
cendè sit principium rei naturalis,
& quomodo. Quarto, si distinctũ
sit a materia, & quomodo.

nonnullis argumentis, quæ quia
facilia, & ex dicendis facillime sol-
uentur, prætereo. Sencinas vero af-
firmat priuationem existere actu ex-
tra intellectum, quia priuatio est a
parte rei seculo intellectu, vere e-
nim a parte rei homo est cæcus, li-
cet nullus intellectus id conside-
ret, & ita Arist. se primo Metaphy.
ait malum, &c. esse in rebus: at ma-
lum formaliter priuationem dicit,
& 4. Metaphy. primo numerat pri-
uationes inter entia: ergo priuatio
est aliquid: ergo est ens ergo est
quid posituum, ergo non est neg-
atio hæc enim nihil est.

ARTICVLVS I.

*Utrum priuatio sit negatio
formæ?*

Neoterici quidã surrexere, qui
asserunt, quod priuatio vt sic est
quid mixtum etiã in recto ex nega-
tione, & positiuo: ita vt sit neg-
atio aptitudine mixta quod probat

Conclusio, priuatio formaliter
est negatio formæ in subiecto apto
nato, ita Arist. ca. ultimo huius, vbi
docet priuationem esse per se non
ens S. Th. 1. pa. q. 48. art. 1. 2. & 3. vbi
ar. 1. in corpore ait, quod nomine
mali significatur absentia boni, & ad
primum inquit quod omnis priua-
tio

tio in quantum huiusmodi habet
 rationem mali, ergo secundum il-
 lum priuatio tantum est absentia
 boni, tribuntur etiam Sancti. 10. &
 12. Metaph. q. 15. probatur contra pri-
 uatum esse formaliter loquendo
 non est esse subiectum, hoc non secundu-
 se capax est, & priuationis, & for-
 ma, & ita aliquando habet formam
 aliquando priuationem illius, neque
 est apud esse ad recipientem formam
 formaliter loquendo, quia ut supra
 demonstratum est aptitudo subiecti
 non tollitur per aduentum forme ad
 recipientem illam, priuatio vero om-
 nino tollitur, nec potest dici quod
 priuatio sit ipsa forma, cum priua-
 tio, & forma sint opposita, ergo ni-
 hil aliud superest, quod possit dici
 de priuatione nisi quod est negatio for-
 ma, non quæcumque, sed talis speciei
 negationis, id est negatio forme ap-
 ta esse in tali subiecto secundum
 suam naturam, ita ut sit illi con-
 naturalis licet priuatio dicatur ali-
 quando etiam respectu potentie
 obedientialis, quo pacto homo da-
 natus dicitur priuatus visione Dei
 cum tamen illa priuatio non sit ho-
 mini naturalis, sicut neque forma,
 qua priuat nec principium illius for-
 mæ.

specie, unde sicut cæcitas supra pri-
 uationem addit, quod si sit priuatio po-
 tentie visus, sic priuatio supra ne-
 gationem in comuni addit, quod sit ne-
 gatio forme apte esse in tali subie-
 cto, & similiter similitas supra cur-
 bitatem sumptam in comuni, addit
 quod sit curbitas nasi, unde sicut illud
 superius formaliter nihil importat
 positium, sic nec species essen-
 tialiter sub illo contenta. Hunc pro-
 dum dicendi forte significabit Ari-
 stoteles. 4. Metaph. text. 6. dicens. Pri-
 uatio dicitur negatio intra genus,
 id est, est species contenta sub gene-
 re negationis sic explicio S. Tho. 1.
 p. q. 48. art. 2. ad primum dicentem, quod
 habitus est ens simpliciter, pura ve-
 ro negatio est non ens simpliciter
 at priuatio neutrum est, sed differt
 ab utroque, forte voluit quod differt ut
 superius ab inferiori, vel quod pri-
 uatio, saltem pro connotato importat
 verum ens, cui soli potest competere
 priuatio, at pura negatio de non
 ente simpliciter, & omnino dici
 potest, hæc enim est vera, chimera
 est non videns, hæc falsa, chimera
 est cæca.

Ad argumentum iam respon-
 deo cum S. Tho. q. 1. de malo art. 1.
 ad 2. & 1. p. q. 48. art. 2. & Caier. ibi-
 dem, Capreol. in 2. d. 34. q. 2. ad 1. cō-
 clusionem, & cum Ferrarie. 2. cōtra
 gēt. c. 9. priuationem sine vlla ope-
 ratione intellectus esse in rebus,
 non quidem positiuè, sed priuati-
 uè remouendo entitatem aliquam.
 Unde idem est dicere tenebræ sunt
 & lux non est vbi apta erat esse
 quomodo Augustin. libro de Ge-
 ne. ad litteram explicat illud Genes.

Conf.

1. tenebræ erant supra faciem Abi-
 si, & ita priuatio non est ens ratio-
 nis, nisi fingatur ut forma. positi-
 ue in herens, sed est realis priuatio,
 quæ potest dici non tam ens ratio-
 nis, nec vero ens reale, sed reale non
 ens. Unde reale quod reperitur in
 rebus aliud est ens aliud non ens.
 Unde merito Aristot. vbi supra ait
 priuationem esse per se non ens, ut
 autem aliquid non sit non indiget
 consideratione intellectus, & ita
 principium illud, quodlibet est vel
 non est, significat omne id quod in
 rebus reperitur. Confirmatur, quia
 à parte rei sine vlla intellectus ope-
 ratione dantur corruptiones forma-
 liter, licet ut sic nihil sint positiuum,
 priuationes autem sunt termini
 formales corruptionis, licet non se-
 per, ergo. Cur autem natura patiat
 priuationes cum sint quedam
 mala. Resp. S. Thom. 1. part. q. 48.
 art. 2. ad 3. rerum naturam exigere,
 ut quæ deficere possunt aliquando
 deficient. Preterea patitur mala ut
 ex illis conlurgant bona V. C. cor-
 ruptionem ignis, ut generetur aer,
 occisionem asini, ut conseruetur
 leo, sicut Deus patitur iniquitatē,
 ut resplendeat iustitia vindicans,
 & patientia sufferens, & licet ex ma-
 lo immediatè non appareat con-
 surgere malus, imo in pe, neque
 a quale bonum, sed tandem conlur-
 git, sed de hoc alibi.

ARTICVLVS. II.

Unde priuatio sumat suam
 vnitatem genericam specificam,
 & numericam?

Dico primo breuiter, priuatio si-
 mit vnitatem, & distinctionem
 genericam, & specificam à forma
 qua priuat, sensus est, priuationes
 distingui suo modo sicut habitus,
 quibus opponuntur, atque ad eò re-
 periri in illis etiam suo modo ge-
 nera & species sicut in positiuis.
 Probatur conclusio, præsentia for-
 mæ nihil aliud est, quam ipsa for-
 ma te ipsa dans subiecto esse for-
 male, & qualis est ipsa forma, talis
 est omnino illius præsentia, ergo si-
 militer talis etiam erit priuatiue
 eius absentia, quia non esse tale in
 ratione non essendi est quale ip-
 sum esse quod negatur, ergo priuatio
 est tale non ens, quale ens est forma
 cuius est illa priuatio, vel qualis
 est præsentia formæ, quod dixerim
 quia priuatio potest sumi vel pro
 ipso quasi actu, seu forma priuati-
 ua, & ita per se opponitur actui, &
 formæ positiuæ, vel pro ipsa ab-
 sentia, quæ est quasi effectus forma-
 lis ipsius priuationis, & opponitur
 præsentia formæ, quæ est eius effe-
 ctus formalis positiuus, unde con-
 stat quod quædam modum forme,
 quædam sunt substantiales quæ-
 dam accidentales, sic etiam priua-
 tiones substantiales quædam sunt,
 &c. Et ita reductiue sunt collocan-
 da vnaquæque in prædicamento
 forme qua priuat.

Dico secundo, quando formæ
 sunt numero distinctæ, etiam pri-
 uationes distinguntur numero, licet
 sint in eodè subiecto, & præterea,
 licet forma priuata sit vna numero,
 possunt dari in diuersis subiectis pri-
 uationes illius numero distinctæ.

Obie.
Sol.

Dices, quid ergo addit pri-
 uatio super negationem. Res. quod
 sumitur dupliciter vel in com-
 muni, ut abstrahit à negatione quæ
 est priuatio, & ab ea, quæ est pura
 negatio vel sumitur pro pura ne-
 gatione, quæ non est priuatio. Pri-
 mo modo sumpta differt à priua-
 tione sicut superius ab inferiori. Se-
 cundo modo differt sicut species ab

2. cō-
clus.

Pro. 1. pars. Probat̄ur prima pars, quia si materia mea est priuata diuersis animabus rationalibus numero distinctis non video cur illæ priuationes non numero distinguatur, eod̄ pacto quo differunt numero accidentia, quæ **obie.** sunt in eod̄ subiecto. Dices hæc **Solu.** non differunt numero, quia distinctio numerica accidentis sumitur à subiecto cui inhæret. Respondeo negati non posse quod calor, & sic **Pr. 2. pars.** citas exist. nes in eod̄ igne distinguantur numero, vt dictum est. Secunda pars probatur, quia diuersæ numero materiae possunt informari mea anima rationali, & nihilominus non possunt esse priuata vna numero priuatione, cum sint diuersa subiecta, ergo dantur priuationes numero differētes, licet priuent vna & eadem numero forma: vnde constat tot esse priuationes in quauis materia, quot formarum est naturaliter receptiuales successiue, neque enim (vt aliqui putant) priuatio formæ est vnica tantū respectu formarum, quas non habet in communiam sicut ipsa non est capax formarum in comuni sed singularum formarum in particulari, ita neque eius priuatio est respectu formæ in comuni: sed respectu particulari. **obie.** **Solu.** Dices priuatio semel amissa per aduētum formæ potest ne iterum reddi: Resp. consequēter iuxta supradicta, quod non, nisi respectu animæ rationalis, respectu cuius tantummodo, & non aliarum, materia eadem numero quæ fuit semel informata anima mea rationali V.C. potest naturaliter informari iterum eadem.

Dico tertio: Ex dictis in hoc, & præcedenti articulo inferitur, priuationem non posse propriè dici idē numero cum subiecto in quo est. Probat̄ur primo, quia nulla magis distinguuntur, quam non ens, & ens: Priuatio autem est non ens, subiectū priuationis est ens, ergo. Secundo, materia est subiectum priuationis: ergo non est ipsa priuatio. Tertio, ex priuatione, vt termino à quo generatur res, (vt dicitur) at ex materia, non ita: sed ex subiecto manēte cum re genita: ergo. Quarto, priuatio contrariatur formæ, materia non, ergo. Dices priuatio non est res diuersa à subiecto cum non sit res, ergo est idem cum illo. Nego consequentiam, eadem enim aut diuersa non dicuntur, nisi quorum vtrumq; est simpliciter possit iuu. Dices secundo, ergo inter subiectū & priuationem datur distinctio rationis, & non realis, vt concedunt Soto, & alij. Respondeo, distinctio nem realē dici dupliciter, vel quando est distinctio inter rem, & rem simpliciter, vel quando est distinctio à parte rei, seclusa intellectus operatione: primo modo, nō est distinctio realis inter subiectū & priuationē, (vt patet,) est tamen secundo modo, quia à parte rei seclusa omni intellectu operatione, ille qui est actu cecus, vt sic, distinguitur ab eo, qui est visibus actu, tanquam ens positiuum actu, ab ente quod est priuatiuum actu, sed quid ad Arist. asserentem, quod materia & priuatio sunt idem numero? Respondeo primo, quod materia vt sic & materia vt priuata eadē nume-

ro materia est quia idem est subiectum formæ, & priuationis. Secundo possunt dici vnum numero negatiue, non diuersa numero quia priuatio non ponit in numero cū sit non ens.

ARTICVLVS III.

Vtrum priuatio formæ sit principium entis naturalis?

Ar. 1. Sec. Videtur quod non, quia ex dictis priuatio est formaliter nō ens: ergo non potest esse principium entis, cum ei opponatur. Secundo, principium manet in re cuius est principium, priuatio autē non manet in ente naturali, sed illius forma, vt sibi impossibili destruitur, ergo non est principium entis naturalis. **Ar. 2. Sec.** Dices, quod maior tantum habet verum de principio in factō esse non de principio in fieri, quod est priuatio. Contra ex Arist. hic priuatio est principium per accidens, ergo non est principium in fieri, neque in factō esse, quia ad vtrūque requiritur ratio principij per se.

Not. Aduertendum, quod si puram generationis naturam consideres, priuatio non requirit aliquā præcedentem formam in termino à quo, sed tantum dicit negationem & carentiā formæ fiendæ in termino ad quem in subiecto capaci, & ita absque tali forma positiua potest fieri generatio, & productio, vt constat in luminis generatione, sed quia natura materiae est, quod sem-

per sit, cum aliqua forma, hinc est quod etiam in termino à quo debet habere generatio substantialis aliquam formam positiuam, quæ coniungitur per accidens cum priuatione formæ fiendæ, & idē priuatio est terminus à quo per se generationis, V.C. non ignis, forma vero positiua V.C. aqua quæ est sub nō igne, est terminus à quo per accidens. **Concl.** Sit cōclusio priuatio formæ producendæ est principium per se entis naturalis quoad fieri, non tantumquam pars: sed tantum terminus à quo. Patet, quia Arist. hic docet tantum dari duo principia per se entis naturalis, scilicet materiam, & formam, nec vnquam distinxit inter principia mutationis, & principia rei, ergo voluit solam materiam & formam esse principia intrinseca entis naturalis, tam in fieri, quam in factō esse, tam quā partes illius, in quo sensu docet ex illis principijs fieri rem per se in quæ res per se dissoluitur: res autem per se tantum dissoluitur in materiā, & formam quatenus ad inuicē distinguuntur, ergo priuatio non est pars entis naturalis, & est principium vt probatum est supra, ergo solum in fieri, & vt terminus à quo. Præterea, fieri per se rem intrinsece nihil aliud est quam eius partes vniri, partes autem vnite, tantum sunt materia, & forma: priuatio vero rei generandæ intrinsece potius repugnat ipsi intrinseco fieri rei, & ita cum primū res incipit fieri, incipit destructio priuationis rei, quæ fit secundū id, quod illi opponebatur, tam quod ad fieri, quam quoad esse.

Præterea motus & terminus motus non differunt in intrinseca ratione formali formaliter, sed solum sicut perfectum, & imperfectum, vt dicitur ergo, quod non constituit rem in facto esse intrinsece, nec constituit rem in fieri; ergo priuatio solum potest esse principium vt terminus a quo per sui distictionem. Tandem, non ens non potest esse principium intrinsecum entis realis, sed priuatio est non ens: ergo. Quod autem priuatio sit principium per se ipsius fieri rei tanquam terminus a quo patet, quia ad fieri rei per se requiritur vt subiectum recepturum de nouo formam aliquam sit priuatum illa, quia quod est in actu sic, non potest fieri in actu: atque adeo fieri in actu præsupponit id quod sit esse in potentia respectu talis actus, id est, esse priuatum illo. At vero, quia esse in actu ex vi huius, quod est esse in actu non petit vt tale ens actu sit in potentia vel fuerit, ideo priuatio dicitur principium generationis non rei genite, ipsius fieri, non ipsius quod est factum esse, quia rei habenti esse, per accidens est quod fuerit aliquando sine illo esse, id est, priuata: sicut lapidi quiescenti in proprio loco non conuenit per se quod illum locum acquisierit per motum an non tali motu in talem locum. Vnde cum ait Aristotel. muscicum per accidens fieri ex albo: ex immutatio vero per se, & Sanct. Thomas secundo libro huius lectione quinta, & sexta, as est causa statuæ, non autem infiguratum Aristotel. loquitur de priuatione ipsius fieri: ac S

Thomas de illa respectu ipsius facti est. ¶ Dices, ergo priuatio tantum est conditio sine qua non, ipsius generationis: non ergo recte appellatur principium. Respondeo, non esse appellandam conditionem tantum cum sit terminus a quo per se sicut punctum non est per accidens in linea, sed potest dici per se principium linea licet non sit pars illius, sic etiam priuatio dicitur principium, id est, initium seu terminus a quo ipsius fieri rei, & hac ratione posset quodammodo dici principium intrinsecum, non tanquam pars; sed tanquam terminus, quo pacto punctum initiatuum lineæ potest dici intrinsece um illi. ¶ Dices secundo, sicut priuatio forme introducenda dicitur principium productionis, cur non similiter, & priuatio forme expellendæ: nam sicut ille est terminus a quo, sic etiam hæc terminus ad quem, & sicut in linea datur punctum a quo incipit extrinsece, sic etiam datur punctum in quo terminatur extrinsece. Respondeo, fieri de nouo per se petit fieri ex nouo tali, vt ostendimus, at per accidens est, vt inae confluat alterius præexistentis expulsio: hæc enim per accidens intenditur a natura ratione generationis, & ideo non dicimus priuationem forme præexistentis esse principium per se rei generandæ.

Ad primum patet ex dictis quaestione secunda, quod ad rationem principij per modum termini a quo non requiritur ratio positiua entis imo potius eius priuatio, quia quod est non fit, sed quod non est.

est. Vnde, quamuis non ens non possit esse pars compositiua entis, vt manet probatum in hilominus potest esse principium, vt terminus a quo, quia ad hoc solum requiritur, vt sit id post quod immediate succedit aliud sicut post tenebram succedit lux & sicut post non ens succedit ens, & ita sicut tenebra est principium lucis per modum termini a quo, ita & non ens respectu entis.

Ad. 2. est, ad impugnationem dico, quod est per accidens respectu facti esse: est autem per se respectu fieri respectu cuius solum est principium.

Obi. Dices, priuatio, quia coniungitur in fieri cum materia habet esse principium; ergo etiam erit appetitus aliud quartum principium, nam ita se habet respectu materie, sicuti priuatio.

Solu. Respondeo, quod appetitus non differt a materia in ratione principij; vtrūque enim per modum subiecti principiat, priuatio vero per modum termini a quo incompossibilis est cum forma.

Obi. Dices secundo ergo a priuatione ad habitum est regressus per naturam: consequens est illud & contra Aristot., vt dictum est in logica, sequella tenet, quia quemadmodum ante generationem rei est carentia forme generandæ in materia, vt subiecto capaci ex qua vt principio naturali reducere tur materia ad actum, ita post corruptionem manet in materia carentia forme corruptæ, vt in subiecto capaci: ergo ex priuatione, vt principio redduci poterit talis materia ad actum forme amissæ, & ita per naturam erit regressus, &c.

Respondeo quod prima carentia est in subiecto capaci forma respectu agentis naturalis quod potest illam formam numero inducere cum hætenus nunquam fuerit inducta & ita generatio naturalis est. Secunda vero carentia licet sit in subiecto capaci non tamen respectu agentis naturalis, quia semel amissam formam non potest iterum a naturale agens reunire materia sicque non est regressus per naturam quid autem sit ista carentia, & cum quo identificata articulo sequenti.

ARTICVLVS III.

Verum priuatio sit distinctio principij realiter a materia

Quod sic suadetur primo ex Aristotele multis in locis, generatio enim est corruptio alterius, generatio autem vt patet realiter distinguitur a materia, siquidem identificatur cum forma que realiter differt a materia: ergo corruptio etiam debet realiter a materia differre: sed corruptio identificatur cum priuatione sicut cum eius termino ad quem, ergo de primo ad vltimum priuatio realiter differt a materia. Ex alia vero parte videtur quod non distinguatur realiter, quia maior vnitas includit minores, vnitas autem numerica est omnium maxima, ergo que sunt vnum numero sunt etiam vnum specie & genere, sed materia & priuatio ex Aristotele hic, sunt vnum numero: ergo sunt vnum

Solu.

Art. 1.

spe.

specie & genere, & consequenter idem omnino etiam ratione.

Ter. Tertio, si priuatio distingueretur a materia realiter maxime ratione forme qua priuat, ex hac autem parte nõ, quia alias tot deberet priuationes multiplicari in materia, quot sunt forme quibus priuant, & ita iam non esset vnum principium priuationis: sed plura, quia ex pluribus priuationibus non potest vnũ principium fieri,

Nota Aduertendum quod licet sit vnica tantũ actio in generatione, & corruptione, duplex tamen est mutatio aut formaliter, aut realiter, cuius ratio est quia actio respicit tantum perfectam ab agente productam, & cum illa identificatur expulsionem vero prioris forme tantum respicit per accidens, vt sæpe dicitur, quia forma genita in cõpossibilis est cum corrupta, sicuti ab ipso agente per accidens corruptio intenditur, quia nullum agens intendens ad malum, sicut est corruptio, operatur, & ita cum sit vnica forma producta in generatione, vnica tantum est & actio: sunt tamen duæ mutationes, quia sunt quatuor termini forma genita, & eius priuatio, quæ sunt termini generationis, forma corrupta, & eius priuatio, quæ sunt termini corruptionis taliter, quod si generatio, & corruptio sunt realiter idem, quum vtraque identificatur actio sicut identificatur motus cum actione, & passionem, si vero generatio, & corruptio sunt mutationes realiter inter se diuersæ, cum vtraque realiter nõ potest identificari actio, alias dare-

tur in humanis mysterium Trinitatis, id est eadem res cõ duabus realiter diuersis identificata: sed necessario, cum altera tantum earum identificatur, & potius cum generatione, quam cõ corruptione, quia generatio identificatur cum forma genita cum qua etiam identificatur actio generationis,

Secundo notandum cum Ferrar. hic & alijs, qd distinctio realis alia est propria, & hæc cum sit relatio realis petit extrema realia, qualia sunt Petrus, & Paulus, alia vero est realis minus propria, quæ repetitur inter ea quorum vnum non est aliud, & sic genus & species ens reale possessiuum, & priuatiuum, distinguuntur. Vnde rursus propria distinctio alia est possessiua: alia negatiua, possessiua, quæ inter duo extrema possessiua versatur quorum vnum à parte rei non est aliud, negatiua vero quando alterum extremum est possessiuum negatiuum alterum, vt distinctio quæ est inter Petrum, & Adamum,

Dico primo, materia & priuatio ratione saltem differunt ita vt non sint omnino idem. Patet, multa verificantur de priuatione, quæ non de materia, & e contra: de priuatione enim dicitur, quod sit formaliter non ens, quod non sit pars substantiæ, neque perseveret in cõposito: de materia vero quod sit formaliter ens, pars substantiæ, in cõposito perseverans: ergo saltem ratione differunt, quia sine illa non possunt tales prædicationes verificari. Præterea, quæ diuersimodè significantur, diuersimodè intelliguntur.

liguntur, & consequenter ratione distinguuntur, quia in hac diuersitate cognitionis est distinctio rationis, materia autem, & priuatio diuersimodè significantur materia vt subiectum in quo est aliud, priuatio vero, vt forma in alio & vt in subiecto existens: differunt ergo ratione materia, & priuatio. Tertio, illa quorum vno manente ab eo separatur alterum, distinguuntur saltem ratione: manente autem materia non manet priuatio: ergo. Tandem sola materia appetit formas priuatio vero non ita, hanc tamen vltimam rationem, Valle. quæst. 10. non admittit quia inquit ille materia quacunque forma quam habet fatiata est: aliter violenter esset sub illa sicuti graue extra centrum ergo non appetit formas quas habet sed quidem fallitur author iste, quia materia vt dictum est licet appetat alias formas dum est sub ista, hæc tamen sola gaudet quod non habet graue extra centrum. Dices, materia, vt est sub ista forma est pars cõpositi: sed vt est pars cõpositi appetit alias formas: ergo non gaudet ista. Respondetur, quod si particula vt reduplicatiue sumatur falsità est minor: nõ enim quia est pars huius cõpositi appetit alias formas, bene tamen specificatiue id est materia quæ est pars cõpositi formas alias appetit.

Dico secundo, duplex priuatio forme potest esse in materia: altera forme generandæ, & hæc præcedit in termino a quo generationis, vt non ignis in generatione ignis, altera forme corruptæ, & hæc sequitur

in termino ad quem corruptionis imo est ipsemet terminus ad quem vt non aqua in corruptione aquæ: dico ergo, quod qualibet priuatio harum cum sua forma cum qua opponitur directè, non identificatur realiter: ratio est quia quod identificatur cum aliquo, non repugnat esse simul cum illo: repugnat autè quod priuatio sit simul cum illa forma cui directè opponitur, vt nõ ignis cum igne nõ aqua cum aqua, non ergo potest realiter identificari cõ sua priuatione illi directè opposita: sed difficultas est. An priuatio vnus forme identificetur cõ alia forma cui non opponitur an potius cum materia vt V.C. non aqua quæ est terminus, ad quem corruptionis an identificetur cum forma ignis genita, an potius cum materia: similiter an non ignis, qui est terminus a quo generationis identificetur cum forma corrupta aquæ non vero cum materia.

Dico tertio: Priuatio forme generandæ, & materia distinguuntur realiter minus proprie. Patet, quia sunt duo principia in fieri entis naturalis: ergo vnum non est aliud. Secundo, priuatio ista est, priuatio forme genitæ quæ ex secunda conclusionem non potest cum forma genita identificari, cum eius aduentu expellatur: ergo non identificatur cum forma & consequenter non distinguitur realiter propria materia sed necessario: talem vnum non est aliud. Dices, quod generatio identificatur cum forma genita & corruptio cum priuatione. Vnde cum generatio, & corruptio inter

Ter.**Obie.****Solu.****a. Cõ.****3. Ter.****PAR. I.****Secõ.**

se identificentur, sequitur, quod forma & priuatio debeant identificari & consequenter priuatio sicuti & forma realiter, & proprie distinguitur a materia, consequentia est clara, quod generatio & corruptio realiter non identificatur, quia cū vnica tantū generatione secundū rē possunt esse plures corruptiones secundū rem: in mixtio enim vnica tantū est generatio realiter, quia vnica tantū forma mixti producitur, plures tñ sunt corruptiones realiter sicut sunt plures formę elementorū quę corrumpuntur, de quo alibi: non ergo identificantur realiter generatio, & corruptio, similiter corruptio non identificatur cum suo termino ad quem scilicet, cū priuatione de qua hic loquimur, quę est principium generationis, quia talis priuatio est formę generandę, quę illius aduentu destruitur tanquam terminus a quo generationis illi formę impossibilis: priuatio autem quę est terminus ad quę corruptionis, est priuatio formę corruptę: ergo cū hac identificatur corruptio nō vero cū alia prior: ista autē secūda est lōgediuerſa a prima sicut est diuerſa forma genita a corrupta per quas, vt pet proprios habitus distinguntur vt dictū est: ergo ex eo, q̄ corruptio identificatur cū priuatione formę corruptę, male colligitur, q̄ debeat identificari cū priuatione formę genitę, quę est principium generationis, vt terminus a quo illius. Sed dices, priuatio formę corruptę identificatur cum materia in qua manet anteprius cum forma genita cui in ta-

Obi.

li materia cuiungitur: Respondeo. Et dico quarto. Priuatio formę corruptę propriissime est priuatio cum solaque materia identificatur a qua etiā realiter improprie distinguitur. Patet primum, est negatio formę in subiecto capaci, ergo talis priuatio formę corruptę est propriissime priuatio. Dices, materia respectu nullius agentis naturalis manet capax formę corruptę, quia talis forma a nullo agente naturale potest reproduci: ergo non est proprie priuatio. Respond. etiam visus in homine cæco in quo non remanere causę proxime talis formę & habitus nullo agente naturali potest reproduci sed sola diuina potentia, & cum hoc homo dicitur propriissime cæcus, & priuatus visus. Probatur secundo, priuatio formę genitę ideo identificatur cum materia in qua erat, & non cum forma corrupti, quę tunc erat in materia, quia materia erat subiectum talis priuationis, sed similiter est subiectum priuationis formę corruptę: ergo cum illa debet priuatio identificari. Secundo ex dictis generatio realiter differt a corruptione, ergo termini ad quem cum quibus istę mutationes identificatur debet inter se realiter distingui: terminus autem ad quę generationis est forma genita, & corruptionis, priuatio formę corruptę: ergo talis forma & priuatio realiter differunt: relinquatur ergo quod omnis priuatio sola distinctione reali impropria distinguitur a materia, reali vero propria ab ipsa forma. Tertium patet terminus

115

ad quem corruptionis est vt dictum est priuatio talis formę nō autem materia cum sit ingenerabilis & incorruptibilis: ego distinguitur ab illa, & quia forma realiter differt a materia, & cum illa identificatur generatio, quod generatio, & corruptio inter se realiter differunt quamuis in eis sit vnica tantum actio realiter identificata cum sola generatione cuius inconsideratio multos fecit errare, ex hac vnitate actionis inferendo identitatem harum mutationum inter se cum tamen vt patet non sequatur quia putabant talem actionem realiter identificari cum vtraque quod est falsum ex dictis. Nisi dicamus generationem, & corruptionem inter se identificari. Vnde longe aliter se habet motus respectu actionis & passionis cum quibus identificatur, ac se habet actio respectu generationis, & corruptionis quarū cū sola prima identificatur, aduerte tamen quod cum priuatio non habeat esse positium reale, neque potest esse in materia per in formationem, neque per inhaesionem, quia hęc duo tantum conueniunt positium forme: sed solum dicitur esse in materia per remotionem, quia remouet formam quę in materia subiectari debebat. Vnde prouenit quod identitas priuationis, & materię non potest esse positium sicut est identitas rationalis cum animali, ad quod requiritur quod vtrumque extremum sit positium formaliter, & quod vnum ab alio realiter non differat: priuatio autem extremum est formale

ter priuatiuum, & ita eius identitas cum materia tantum est negatiua, id est eius priuatio & carentia realiter proprie non differt a materia: sed est ipsa materia pro vt solā sine forma consideratur apta informari illa, & sic vnum non est aliud.

Ad argumenta. Ad primum patet, quod non est intelligenda illa propositio in sensu identico: sed quod generatio vnus sequitur alterius corruptionem, quia nec duę formę possunt esse simul in eadem materia neque ista sine vlla forma potest cōseruari. Dico secundo, q̄ priuatio illa, quę est terminus ad quem corruptionis est formę corruptę. Vnde licet illa realiter proprie a materia distingueretur, non sequitur, quod priuatio formę genitę sic distinguitur, quę est principium entis naturalis. Dices, corruptio est mutatio realis, ergo debet habere terminū reale, quia mutationes a termino specificantur: terminus autē corruptionis est priuatio: ergo debet esse formaliter quid positium, & ita positium poterit cū materia identificari. Resp. quod vt corruptio dicatur mutatio realis, solu-

Adi.

Obi.

Solu.

Adi.

fufficit quod terminus a quo sit reale, & positium: est enim duplex mutatio alia productiua, & hęc requirit terminum ad quem realem positium: terminum vero a quo negatiuum illius, q̄ fit, illas nō fieret, alia est destructiua, quę terminū a quo positium, & reale perit, cum sit destructio, & defectio illius, terminū vero ad quę negatiuum, & talis est corruptio. Ad secundū, quę sunt vnū numero inuiseca differētia indiuiduali

Ad. *Ad vltimū, nihil obstat, quod materia habeat plures priuationes plurimum formarum sicut non inuenitur, quod sit susceptiua illarum successiue, sicut autem ab omnibus formis abstrahitur ratio communis principij formalis, sic etiam a pluribus priuationibus, ratio vna communis principij priuatiui generationis in communi. Patet ergo qualiter materia, forma & priuatio dicantur principia naturalia, tantū enim materia & forma sunt principia rei producte productionis vero ipsa materia est principium vt subiectum, forma vt terminus formalis, & intrinsecus identificatus cum ipsa mutatione, & actione, priuatio vero vt terminus a quo ipsius mutationis, compositum autem ex materia & forma, est quod præcipue intenditur per mutationem, quo constituto intelligitur finita mutatio de quo iam est.*

QVAESTIO VI.
 & vltima, de quidditate compositi substantialis ex materia, & forma.

Quod est de principijs entis naturalis tā in communi, quam in particulari ipsa ergo tractatio nis ratio postulat, vt tā

de illis incommuni videamus, qualiter compositum ex eisdem coalescat, de quo sex veniunt explicanda. Primo an partes existant prius natura quam totum. Secundo, an subsistant per se. Tertio an distinguatur ab illis. Quarto, an natura & suppositum etiam distinguantur, & quomodo. Quinto, si actiones sint suppositorum. Vltimo, si compositum sit magis, ens, quam forma & desideratum in natura.

ARTICVLVS I.

Vtrum prius existant partes componentes quā ipsum totū?

Quod materia, & forma non solum sint principia entis naturalis: sed etiam partes quidditatis illius: Patet ex dictis supra. q. 3. habentque intrinsece illius compositionem intrare sed qualiter id habeant presens quæstio inquirat. Sō. 7. Metaph. q. 22, & Magist. Soto hic, & lib. sequenti. q. 3. & alij multi vt articulo sequenti magis patebit vnicam simplicem existentiam in composito materiali ponunt distincta realiter a suis partibus, atque adeo illam per se primo conuenire composito, & ita partes non esse priores composito quo ad existentiam: bene tamen quoad essentiam & causalitatem in quo dicunt differre animam rationalem ab alijs formis quorū argumenta ex dictis dis soluentur.

Conclusio sit partes componentes prius natura existunt quam ipsum compositum. Ita Sco. 7. metaph. q. 10.

Prob.

Con.

obie.

Sola.

q. 10. Duran. in 2. d. 1. q. 4. ad vltimū colligitur ex Aris. 5. Metaph. tex. 16 dicente, quod musica est ante omnem musicum. Probatur conclusio independēter ab illis opinionibus supra positis. Vtrum materia, & forma habeant existentias proprias ad inuicem distinctas. Probatur inquam, omnis causa existit, prior saltem natura, quam suus effectus: (causare enim supponit esse) sed partes sunt vera & realis causa physica compositi causantes illud, quo ad esse existentiam, ergo existunt prius natura, quam illud. Confirmatur, quia prius natura sunt vniuersalia quam ipsa vniuersalia: tales autem sunt partes: ergo prius existunt, quam vniuersalia saltem natura. Dices, in opinione, S. Tho. quomodo potest materia prius natura existere, quam compositum, siquidē nō existit nisi ex vi vniuersalis formæ ad illam: non est autem intelligere formam, vt vnitam materiæ, quin intelligatur compositum. Respondeo, in illa opinione forma prius natura intelligitur dare esse materiæ, ad hoc vt ambæ simul dēt esse ipsi composito, quamuis vterque ille effectus sit simul duracione: Quæres, in quo ergo excedit anima rationalis alias formas, si etiam omnes alia existunt prius natura, quā compositum. Respondeo, quod hæc ita est prius natura, quod ex vi actionis quā creata est fuit producta independēter à materia, & ab hoc quod est componere ipsum totū, & ita ex vi illius actionis posset sola existere: at reliquæ formæ, intrinsece ab vtroque pendent, vnde im-

possibile est existere se solis, qualiter autem id possit facilius intelligi articulus sequens demonstrabit.

ARTICVLVS II.

Vtrum partes compositi materialis subsistant per se.

Videtur, quod non primo, quia subsistere per se, excludit omnem modū essendi in alio: sed partes suppositi sunt in alio scilicet in supposito, ergo non subsistent per se. Item, partes sustentantur a toto ergo non subsistent per se, alias ipsum totum potius sustentaretur in partibus, quam e contra: Præterea ex Artis. cap. de substantia substantia dicitur analogicē de se substantijs completis, & incompletis. Tercio, quæ sunt per se, quia partes nō per se primo substant, nec sunt per se: sed in toto, in quo secundario substant. Quarto, substantia, & suppositum sunt idem: ergo si quodlibet est subsistens, ita & quodlibet erit suppositum, & sic tot supposita erunt in alio, quot partes. Quinto, partes integrales acquirunt per separationem aliquem modum substantialem ratione cuius incipiūt de nouo subsistere, ergo cum actualiter erant partes, non subsistebat. Sexto, partes essentielles, vt materia, & forma dependēt ad inuicem in esse (vt dicitur libro sequenti) ergo neutra earum subsistit, materia enim pendet à forma cum ab illa habeat suum esse completum, atque adeo cum de se materia sit pars

Art.

Secū.

Tert.

Quar.

Quin.

Sext.

Sept.

tiale ens, & incompletum, non potest de se esse subsistens, & idem est de forma, quæ pen. let in fieri & cõseruari ab illa, sicut accidēs à subiecto. Septimo, si aliqua pars haberet subsistentiam, maximè anima rationalis propter eius spiritualitatem: hæc autem dum actualiter est pars hominis subsistit in illo. Præterea, verè anima est in materia, sicut humanitas Christi in supposito, hæc autem non habet propriam subsistentiam: sed subsistit subsistentia compositi, nam sicut ex materia & anima fit vnum compositum, quod verè operatur: ita ex humanitate, & supposito diuino, nec magis sustentatur humanitas à supposito, quam anima à materia, nec anima habet operationes magis dependentes à materia, quam humanitas à supposito. Præterea, quia suppositum non operatur per naturam influendo aliquo speciali influxu distincto ab eo, qui est à natura (vt statim dicitur) sed quia natura est in illo dicitur operari operationes nature, sed etiam anima est in toto composito, quod proprie dicitur operari: ergo non habet animæ operationes magis independentes à materia quam humanitas à supposito. Vnde D. Thom. 1. par. q. 5. art. 2. ad secundum, optimè notat proprius dici hominem intelligere per animam, quam animam ipsam, quia subsistit, vt pars, sicut homo, qui etiam dicitur videre: sed proprius homo per oculum, possit tamen assignari disparitas, nã materia taliter terminat animam, vt materia sublata maneat verè ani-

ma subsistēs, sine eo quod fluat alia subsistentia, at vero relicta humanitas non subsistit quin profluat de nouo subsistentia, quam supplebat verbum in ordine ad humanitatē, non vero materia in ordine ad animam. Sed contra, quia humanitas non alia ratione dicitur non subsistere, nisi quia est in alio: sed anima etiam est in alio, & multo magis, quia actuat & informat illud, ergo etiam nõ dicitur subsistere. Dices, non solum negatur subsistentia ab humanitate, quia est in alio: sed quia est in aliquo, quod supplet subsistentiam, quã materia non supplet. Sed cõtrariam hoc est petere principium, esse enim in alio tanquam in eo, quod supplet eius existentiam, non est aliud, quam esse in alio terminante naturam: sed etiam materia terminat. Item quia non ideo dicitur esse in aliquo, quia aliud solum suppleat: accidentia enim & forma equi non subsistunt, & tamē non sunt in alio, tanquam in supplente subsistentiam: ergo.

Dico primo quilibet pars suppositi materialis habet aliquã partialem subsistentiam. Patet, nam cū totum sit suar partes simul sumptæ (vt dicitur) id quod est complete, & adæquate in toto est incomplete, & in adæquate in partibus, & cõattinet ad partes integrales, id videtur manifestum. Nã per hoc quod diuidatur lapis in duas partes, quælibet pars subsistit totaliter: ergo antea erat subsistens partialiter, quia non est corrupta eius subsistentia: sed diuisa ab alia, cum enim subsistentia sit modus intrinsecus natu-

ra, non potest corrumpi, sine corruptione nature: per diuisionem autem neq; est corrupta, neq; producta natura lapidis: sed tantum ex parte fit totum (vt dixi in logica) ergo. Itē illa natura est extensa, ergo etiam subsistentia est extensa alias erit in vno tantum cubitu v. c. vel indiuisibili. De partibus autem essentialibus patet: nam materia ex dictis prius natura, quam totum habet partialem subsistentiam, ergo, & forma à qua illam recipit. Præterea compositum habet partialem subsistentiam: materia: ergo non indiget nisi partiali subsistentia forma, alias si propter subsistentiam materia haberet aliam completã, quæ subsisteret in materia, & forma, tunc materia per rationem subsisteret subsisteret, quod implicat. Tandem partes compositi substantialis, scilicet materia & forma sunt substantia incompleta (vt omnes concedunt) ergo etiam subsistentes in complete, cum etiam subsistentia sit passio substantia: ergo eo modo quo alicui conuenit ratio substantia, conuenit etiam ratio subsistentia. Hæc conclusio magis patebit ex his quæ dicemus infra quarta conclusione, & solutione argumentorũ, in quibus dicitur in ipsis partibus esse diuersũ modũ subsistentia.

Dico secundo, materia prima habet suam propriam, & partialem subsistentiam, licet receptam à forma prius natura quam fit incomposito, etiam in veriori sententia S. Tho. quam defendo. Patet, quia ex dictis prius natura existunt partes substantiales, quam totum ip-

sum: ergo quilibet per se habet & existat consequenter partialiter: sed subsistentia est passio substantia: ergo materia prima cum sit substantia, ex dictis etiam subsistit per se. Dices, subsistere semper ad subsistentiam compositi cuius est pars. Sed contra hoc est primo, quod tunc non est compositum. Secundo, quia militant eadem rationes, quibus probauimus non posse existere ad existentiam compositi. Præterea, quia si materia nullam haberet formam, verè intelligeretur subsistēs partialiter: ergo per hoc quod habeat formam non amittit suam subsistentiam. Dices amittere illam, quia fit pars compositi ad cuius subsistentiam dicuntur partes subsistere: atque adeo non subsistunt in se: sed in toto. Sed contra, quia non aliter dicuntur subsistere ad subsistentiam compositi, quam existere ad existentiam illius, sed sic existere non tollit quin pars habeat suã partialem existentiam modo explicato: ergo. Adde quia esse in alio tanquam in composito, non tollit subsistentiam componentis, alias nec personalitas verbi, nec diuinitas subsisterent, quia est in Christo, tanquam in composito, quod ex illa, & ex natura humana resultat. Tandem, quia alias etiam pars integralis, quia est in toto non haberet partialem subsistentiam, quod est manifeste falsum (vt probatum est.)

Dico tercio: Anima rationalis etiam dum est in corpore habet suam propriam subsistentiam partialem, ita expressè D. Thom. 1. parte

quæstione 55. artic. 2. & tertio, ad secundum, & quæstione 76. articulo 5. Hæc cōclusio posset probari hac ratione, quia anima prius natura quā intelligatur vnita materiæ, est per se creata: ergo subsistens: sed per vnionem nihil amisit, ergo. Hæc tamen ratio non est efficax cum etiam militet de humanitate Christi, quæ prius natura est creata quam vnita verbo; creatio ergo nō semper terminatur ad rem vt subsistentem, sed sufficit vt terminetur ad existentem, vt sic, & ita procedit præcedenti articulo. Aliter ergo probatur, quia anima dum est in corpore habet eundem modum substantialem, ac quando est separata, quia per hoc quod vnijatur corpori non amittit aliquā perfectionem substantialem, aliā melioris conditionis esset anima extra corpus, quam in illo, quod falsum demonstrabitur tertio de Anima, cum autem est separata habet subsistentiam, non enim subsistit in alio: ergo subsistit per se: & consequenter dicendum est in corpore. Ex quo patet, animam ex eo, quod corpori coniungatur non amittere aliquē modum ex eis, quos haberet separata, imo acquirit de nouo alium modum, qui est vnio substantialis cum materia: atque adeo per separationem nullum modum de nouo acquirit: sed potius amittit illum vnionis. Dices, per hoc, quod anima vnijatur materiæ amittere aliquem modum, scilicet subsistentiā quod non arguit imperfectionem, cū loco eius alium sibi perfectionem acquirit, scilicet vnionem cum mate-

riā: perfectius enim est illi vniri eū materia, quam per se subsistere (vt dicitur) & ita per separationem amittit anima modum vnionis, & acquirit modum subsistentiæ. Hęc est sententia Caieta 3. p. quæstio 6. artic. 3. & videtur D. Tho. ibidem asserētis, quod si anima Christi Domini, ante vnionem esset creata haberet modum realem, quem per vnionem necessariō amitteret: sed licet hoc probabile videatur: nou tamen est verum, nec de mente D. Tho. (vt infra dicitur,) nam præcipua ratio ex qua Arist. & D. Tho. colligunt immortalitatem, est ex eius subsistentiā, ex qua sic arguitur. Operationes animæ existentes in corpore sunt independentes à materia: ergo ipsa anima est independens à materia: ergo subsistēs, nam ex operatione consequitur esse, & si anima non esset subsistens, eius operationes non magis essent independentes à materia, quam operationes formæ ignis, quia ad omnes concurrunt materia sustentādo formam quæ illas ellicit, & ad nullas concurrunt speciali influxu proprio ipsius materiæ cum materia non habeat actiuitatem, quare solum esset differentia ex parte subiecti materialis, quia materia non est subiectum operationum animæ rationalis, bene tamen aliarum formarum: imo etiam ex ista differentia sufficiens colligitur animam rationalem esse subsistentem, adhuc in corpore, quia ipsa sola efficit, & recipit suas actiones, ac si non esset vnita corpori: ergo ita est subsistens ac si non esset vnita

cor-

corpori, tenet consequentia, quia actionis sunt subsistentium) vt dicemus infra.) Et ita Arist. licet, 2. de Anima tex. 64. asserat, quod anima non irascitur, neque ambulat sed homo, quia istæ sunt operationes communes cum materia: at tertio de anima cap. 4. ait quod anima sapit, & intelligit, quia istæ sunt operationes propriæ illius, & spirituales, & D. Thom. de potentia, quæst. 3. articulo. 9. ad sextum dicit, quod esse animæ non cōsistit in vnione animæ ad materiam. Item quia materia etiam si fiat pars compositi nō amittit subsistentiam partialem quam de se habet (vt dicebam secundā conclusionē) ergo neque anima. Tandem, quia si anima dum est in corpore non subsisteret, ita se haberet in illo sicut humanitas in verbo consequens tamē est falsum, nā sicut humanitas non subsistit per se dum est in verbo: si tamen ab illo separaretur, statim fluere in illa subsistentia: ita anima in corpore, hoc autem esse falsum: patet, quia Doctores communiter concedunt animam absolute esse subsistentem dum est in corpore, & habere proprias operationes independentes ab illo, quod non potest absolute concedi de humanitate, & ita consequenter asserunt animam non dependere in esse a materia: humanitatem autem pendere in esse a verbo: Sed contra esse in alio opponitur subsistentia: sed anima in corpore est in alio: ergo non est subsistēs. Si dicas esse in alio opponi perfectē, & completē subsistentiā, quæ dicitur supposititas non vero al-

teri. Contra intra latitudinem partialis subsistentiæ tanto minus res subsistit, quanto magis dicitur esse in alio: anima autem in corpore habet modum essendi in alio, quem non habet separata: ergo separata habet aliquem modum subsistentiæ quem non habet in corpore, Respondeo esse in alio a quo pendeat & recipiat esse, opponitur subsistentiæ formali, non vero esse in alio dando ei esse, alias materia nō subsisteret: imo nec verbum diuinum (vt dicebam supra): anima autem rationalis non pendet a corpore, etiam dum est in illo. Dices, materia ergo non subsistit cum recipiat esse a forma. Negō consequentiam, quia quamuis recipiat non tamen est in alio. Dices est in composito. Respondeo, non est in illo, vt in sustentante, sed vt pars ipsum componens.

Dico quarto: Supposititas, vt sic componitur ex partiali subsistentia partium componentium ipsū suppositum. Patet, nam quid quid habet totum, habet a partibus cum totum nihil aliud sit, quam suæ partes simul sumptæ: sed habet supposititalitatem: ergo hæc habet a partibus, quod amplius explicatur. Nam sicut ipsum totum est, quid cōpletū in esse entitatis essentialis, & in esse existētis actualis, ita & in esse subsistentis, ergo sicut totum in esse entitatis essentialis resultat ex partibus vt essentielles sunt, & totum in esse subsistentis actualis ex partibus, vt existentes actualiter sunt, ita totum in esse subsistentis ex partibus vt subsistentes sunt. Vnde sicut qualibet pars compo-

4. cō

nens totum essentialia & completum non est quid essentialia completum sed incompletum, & similiter eius existentia non est completa, ita nec substantia. Quare sicut ignis verbi causa non est forma nec materia sed quid compositum ex illis, ita suppositio ignis neque est substantia formae, nec materiae sed quid compositum ex illis. Ex quo patet sicut essentia, vel substantia dicitur analogice de toto, & partibus, ita substantia dicitur analogice de substantia totius, & de substantia partium, & sicut essentia videtur nomen proprium compositi: ita suppositio videtur nomen proprium ipsius substantiae totalis, & compositae ex alijs partialibus. Secundo, nam unio substantialis, qua materia vnitur formae, vna totaliter esset, non duplex partialiter tenens se ex parte vtriusque (vt dicitur secundo de Anima). ergo similiter substantia, quod specialiter ostenditur in homine, quia si in illo substantia esset vnica tantum modus simplex, vel ille esset materialis, & ita per illum non posset subsistere anima, vel esset spiritalis, & ita per illum non posset subsistere materia. Item, vel est in toto homine ratione vtriusque partis adequatè, & hoc non vt omnes concedunt, vel ex ratione vnus partis & ita non potest esse in alia. Praeterea in quolibet composito materiali non est alia entitas praeter materiam & formam; ergo si aliquis modus identificatur cum composito debet identificari cum materia & forma; ergo non potest

esse vnus omnino simplex, quia cum materia, & forma realiter distinguantur, implicat eundem modum cum illis identificari. Nam quae sunt eadem vniter, &c. Praeterea, nunc anima rationalis habet per se veram substantiam incompletam, etiam dum est pars hominis (vt dictum est) ergo, vel praeter hanc est in homine alia substantia. vel non, si non: ergo substantia partis est substantia totius, & cum illa sit incompleta, & homo non habeat aliam, subsisteret incomplete, si autem habet aliam; ergo vel est substantia partialis materiae, & tunc sequitur intentum, vel habet aliquam simplicem substantiam totalem & hoc non, quia iam anima vere subsistit: ergo frustra est alia substantia per quam illa subsistat, ergo sufficit alia per quam subsistat materia: ergo illa tantum est.

Ad argumenta, in principio respondeo suppositum substantiale, quod est omnino & perfectum subsistens condistingui adequatè contra purum accidens, quod est omnino existens vnde quo aliqua entitas magis vnde ab accidenti, eo magis accedit ad suppositum substantiale, & participat magis rationem substantiae, & quia in hac latitudine sunt plures gradus substantiae; in primo gradu est substantia totalis & completa, quae excludit omnem modum essendi in alio, & haec sola dicitur suppositio perfecta (vt dicebam quarta conclusione) ad hanc reducitur illa secundum quod ali-

aliquid est subsistens in se: sed per continuationem aliarum partium & ideo quilibet pars dicitur esse in toto, & haec reperitur in partibus integralibus, quae à prima essentialiter non differunt sed sicut pars ligni à toto ligno: in secundo gradu est illa, qua aliquis est ita per se subsistens, vt nullo modo sit in alio, vel pendeat ab illo: vt ex sua natura potest esse in alio, & haec est in anima rationali separata, & in materia si esset nuda ab omni forma sed non dicitur proprie suppositio (vt dictum est) & probat Gabriel. in. 5. dist. quinta questione vnica, articulo tertio & ita Caieta, supra vocat animam separatam semiperfonam, ad hanc redditur ea quam tales partes habeat, etiam dum actualiter sunt in toto, quia vt diximus est eadem substantia, licet sit adiuncta cuidam modo vnionis ratione cuius actualiter sunt partes & in toto. In tertio gradu est illa substantia, qua forma corporea est in materia a qua dependet in fieri, & in conseruari: dicitur tamen substantia, vt distinguitur contra inexistenciam, & inharentiam accidentis, & ex hac partiali substantia, & ex ea quae est in materia resultat substantia totalis suppositi. Ex his & dictis in conclusionibus patet ad primum, & secundum & tertium argumentum. Ad quartum, dicendum esse maximam differenciam inter animam in materia, & humanitatem in verbo. Nunc anima vere subsistit partialiter, non tamen humanitas in eo & forma ignis habet de se aliquam partialem

& imperfectam substantiam, quam non habet humanitas in verbo, atque adeo ex omnibus gradibus substantiae modo enumeratis. Pro cuius explanatione aduertit vt dicitur secundo de Anima in composito esse vnum totalem modum vnionis, licet sit duplex partialiter alter qui se tenet ex parte materiae: alter ex parte formae, qui modi taliter vniunt vniam partem alteri. vt v. c. modus quo vnitur forma materiae, sit in ipsa forma, & respectu talis vnionis, forma solum terminat extrinsece: si ergo esset tantum modus ex parte formae, & non ex parte materiae, tunc quidem forma intrinsece in formaret materiam, & materia extrinsece tantum terminaret formam quia tamen implicat formam informare materiam quin materia actuetur etiam intrinsece forma, ideo non potest esse primus modus quin sit secundus, & ideo ad inuicem se intrinsece perficiunt. Ex quo patet differentia inter materiam in ordine ad formam, & inter personalitatem diuinam in ordine ad suum compositum, nam materia intrinsece terminat ita vt informetur, & ex parte sua etiam perficiatur, & habeat modum realem: at vero personalitas diuina non ita terminat humanitatem neque in se habet modum vnionis, sed talis modus se tenet intrinsece, & ex parte solius humanitatis, extrinsece autem ex parte personae. Ex his etiam patet quare materia, licet habeat substantiam partialem modo explicato ex eo quod est pars compositi, non dicitur suppositio quia vere

informatur & recipit intrinsecum esse à forma: at personalitas diuina, licet cum humanitate constituat quoddam compositum, quia tamē non informatur, nec recipit intrinsecū esse ab humanitate: idē propriē est suppositum completū per se nec dicitur subsistere ad subsistentiam compositi, quod constituit, sicut dicitur etiam de materia, &c. Ex his etiam patet secundo cur materia non dicatur dare subsistentiā formæ, quæ ab ipsa dependet in esse, sicut personalitas diuina dat subsistentiam ipsi humanitati, quia materia est quid incompletum, & magis pendet à forma in suo complemento, quam forma ab illa. Vnde non habet sufficientem vnitatem, vt in illa subsistat forma, nisi ipsa forma mediante sua partiali subsistentia ad id iuuaret illi tribuendo esse prius natura, quam sint in toto ad hoc quod ambæ simul componant totum, quod primo, & per se subsistit: at personalitas diuina est quid complete subsistens potēs alia subsistere. Præterea, quia subsistentia materia cum sit inferioris ordinis, & materialis, non potest suppleri subsistentiam animæ, quæ est separabilis, neque aliarum formarum, at suppositualitas diuina potest suppleri subsistentiam humanitatis cū omnia eminenter contineat. Ex his colligitur tertio animam rationalem in Christo habere aliam dependentiam, quam non habet anima in nobis, non solū enim pendet à materia, quoad vniōnem mediante qua constituit hominem: at in Christo præter hoc pendet à ver-

bo tamquam à supposito subsistente, & sustentante, & ita in morte Christi anima amisit priorem modum dependentiæ, non autē secundum, & id optime S. Tho. vbi supra in tertia conclusione asseruit, quod si anima Christi esset creata ante vniōnem, haberet modum realem quem necessario per vniōnem amitteret, quia licet haberet subsistentiam propriam, eam perderet eo ipso quod à verbo assumetur: ex quo etiam tandem colligitur, quod dicebam in tertia conclus. quod anima nostra per separationem propter vniōnem ad corpus nō admitteret alium modū vniōnis. Sed contra, prius natura anima subsistit, quam vniatur materiæ (vt determinatum est supra.) sed prius natura fuit vnita materiæ, quam vniatur verbo; ergo prius natura erat anima rationalis subsistens, quam vniatur verbo, ergo fuit assumpta cū sua subsistentia. Respondeo, sufficit, vt prius natura existat, quam vniatur materiæ: intelligitur autem subsistere post vniōnem cum materia. Sed contra, etiam si non vniatur materiæ maneret in se subsistens: ergo non spectat vniōnem cum materia, vt fruatur eius subsistentia: ergo sicut prius natura existit, quā vniatur: ita & prius natura subsistit cū in subsistentia nullo modo pēdeat à materia. Respondeo, licet id naturaliter eueniat: at Deus præuenit sua suppositualitate illam naturam, & ita impediuit, ne fluere subsistentia ab aliqua eius parte ad eum ferre modum, quo dicitur præuenisse anime Beatissime Virginis ne la-

bcm

bem originalem contraheret (& sicut etiam capite de quantitate dicitur) Deum suppleri, & impedire passionem corporis quantitatiui, quæ est extensio occupatiua loci ab ipsa quantitate corporis Christi in Eucharistia.

ARTICVLVS III.

Vtrum actiones sint suppositorum.

Actiones esse suppositorum dupliciter potest intelligi. Primo quod à suppositis tantum fiant. Secundo, quod in suppositis tantum recipiantur: sed neutrum esse verū suadet. Calēfactio, quæ est à calore existente in aqua, est vera actio: sed non est ab ipso supposito, quia suppositum non agit nisi per formam sibi connaturalem: at illa forma est contra naturam aquæ: ergo non agit per illam. Secundo, actio qua fit aliquis effectus est ab eo in quo est virtus ad talem effectum: sed virtus nō est in ipso supposito: sed in forma productiua effectus, nam suppositum, sine forma non ageret: bene tamen forma sine supposito, ignis enim sine calore non calefaceret: bene tamen calor separatus ab igne, vt patet de facto in accidentibus Eucharistia: ergo potius actio est à forma quam à supposito. Tertio aliquæ formæ, & nature agunt antequam intelligantur esse in supposito, quia ab humanitate v. c. prius emanant propriae passionem, quam suppositualitas: talis au-

tem emanatio est per veram actionem (vt dicitur tertio, & quinto li. huius & secundo de Anima) natura ergo vere agit, & non suppositum: maior autem constat, quia suppositum est, quid completum constans omni perfectione sibi debita: ergo non intelligitur esse suppositum antequam intelligatur habere omnes suas perfectiones. Confirmatur, ipsa suppositualitas est quedam passio substantiæ completa vt sic, & illa non dimanat à supposito vt sic sed à natura, ergo.

Quod autem nec secundo modo id habeat verum, probatur primo, nam potissimæ actiones sunt generationes cum habeant perfectissimum terminum, scilicet substantiam, istæ autem non recipiuntur in subiecto: sed in materia prima (vt probabilis opinio tenet) ergo. Secundo in eo recipitur actio, in quo est potentia passiuæ illius: talis autem potentia aliquando est in solo accidente, & non in supposito, quia suppositum non habet potentiam passiuam ad hoc vt intendatur: ergo actio intentiua immediate recipitur in qualitate. Tertio, accidentia in Eucharistia supposito primo miraculo non indigent alio, nec virtute supernaturali, vt recipiant in se alia accidentia, vt calorem frigus, &c. ergo naturaliter potest actio recipi in aliquo etiam si non sit suppositum.

Dico primo, actiones non ideo dicuntur suppositorum, quia suppositum ad illas habeat specialem, & intrinsecum influxum. Patet naturaliter potest intelligi suppositum

K i tum

tum intrinsicè concurrere ad actiones. Primo quia ratione suppositi-
litas operetur, & hoc non, nã sup-
positiuitas (vt dictum est) nõ est en-
titas completa: sed modus rei: ergo
non potest ex se habere aliquam ac-
tuitatem: hoc enim est proprium
formæ completæ: habere enim vir-
tutem ad efficiendum effectũ rea-
lem, arguit habere entitatẽ realẽ.
Secundo potest intelligi quod ipsa
natura substantialis, quæ per talem
modũ est subsistens, intrinsicè con-
currat ad omnes actiones, quæ sũt
ratione forinẽ in se subsistentis, &
hoc etiã falsum est, nã ignis non cõ-
currit cum calore speciali influxu
distincto ab eo quo cõcurrit calor,
cum calor ipse separatus eodẽ mo-
do concurrat. Præterea, quia etiam
naturaliter calor eodẽ modo cõ-
currit ad actionem cum est in igne
ac cum est in ferro, vel aqua, &c. er-
go illa actio non prouenit ab influ-
xu supposito, sed ab influxu solius
caloris. non enim possent tam dis-
tincta supposita habere influxum
eiusdem rationis. Tandem, nam a-
lias ad quamlibet operationem hu-
manitatis Christi non solum requi-
reretur influxus naturæ: sed etiam
alius distinctus ipsius suppositi di-
uini, quod est falsum: sed de hoc a-
libi.

b. c.

Dico secũdo, actiones sunt sup-
positorum denominatiue tantum.
Ita Durandus in tertio, distinctio-
ne octaua, quæstione 12. & explicat
S. Thom. 1. parte, quæstione 75. arti-
culo secũdo. Hæc conclusio potest
intelligi, primo actiue, secundo
palsiue, & utroque modo proba-

tur. Nam ad actionem efficiendam,
vel recipiendam requiritur enti-
tas actualis, quia effectus realis nõ
est nisi ab entitate, & in entitate
reali, & existenti: sed id quod pri-
mo, & per se existit est ipsum sup-
positum, & in illo omnes formæ su-
bsistentantur, ergo omnis actio cu-
iuscunque formæ tribuitur ipsi
supposito tamquam primo sub-
stantiã ad agendum enim, vel pa-
tiendum requiritur esse: sed hoc
habent formæ a supposito: ergo su-
pposito tribuitur ipsum agere, vel
pati tamquam conferenti primam
& potissimam virtutem, scilicet
esse, sine quo forma non potest ag-
re vel pati: specialiter autem hoc
habet verum in ordine ad actionẽ
efficiendam, & ita intenditur ab
Aristotele primo de Anima, capi-
te 4. tex. 64. cum enim actio prou-
eniat ex perfectione agentis, requi-
rit in illo perfectionem in suo or-
dine completam, vt efficere possit
sed hanc habet à supposito: ergo.
Sed suo modo etiam intelligo in
ordine ad actionem recipiendam,
quod videtur Arist. intendere se-
cundo Metaph. capite primo, vbi
ait actiones & generationes omnes
in singularibus versantur: ita expli-
cat Scotus in quarto distinctio-
ne 12. quæstione tertia ad secundum,
& probatur. Nam quæ non sunt
per se, non possunt per se agere, nec
pati: operatio enim proportiona-
tur cum esse: suppositum autem
est, quod per se habet esse quamuis
hic vere Arist. aliud videatur inten-
dere, loquitur enim de actione cir-
ca quam versatur ars, & de hac in-
quit

quit non versatur per se loquen-
do nisi circa supposita singularia:
medicus enim per se non curat ni-
si Socratem, quamuis per accidens
etiam curet hominem. Vnde patet
cognitionem secundum illum per
se versari circa vniuersalia: loqui-
tur enim ibi de actione, vt distin-
guitur contra operationes specula-
tionem enim intendit Arist. minus
conducere ad actiones exercendas
quam experientiam: sed eo modo
quo cognitio, versari circa vniuer-
salia potest etiam aliquo modo ap-
petitio. Nam quidquid potest co-
gnosci per intellectum, potest ama-
ri per voluntatem: quando autem
intellectus cognoscit vniuersale, &
non singulare, voluntas non tendit
in singulare: sed in vniuersale, & ita
Aristoteles secundo Rethorico-
rum ad Theodetem capite de mo-
re ait, quod odium potest esse cir-
ca genera, aut contra rationem,
&c. quamuis aliquo modo tales ac-
tus tendant in singularia: obiectũ
enim appetitus est in ordine ad ex-
istentiam, quæ non reperitur nisi
in singularibus, sed præter has om-
nes alia actiones versantur circa
singularia, vt patet ex dictis: ergo
colligitur subsistentiam ad opera-
tiones solum requiri, vt conditio-
nem sine qua non, quæ necessario
sic deducitur, omne agens agit in-
quantum est in actu: ergo ab eo ha-
bet per se agere a quo habet esse in
actu. Præterea omne, quod est, vel
est in se, vel in alio: si est in se, ergo
subsistit, si in alio, ergo saltẽ illud
aliud subsistit.

b. c.

Dico tertio, Præscindendo na-

naturam à suppositiuitate, principa-
lius tribuitur operatio naturæ,
quam suppositiuitati. Patet, nã *Prob.*
ita se habent ad esse, sicut ad ope-
rari, sed in esse entitatiuo perfec-
tior est natura, quam suppositiui-
tas, cum illa sit totum esse naturæ
rei, suppositiuitas autem tantum
sit modus. Item vnitas principa-
liter tribuitur naturæ, ergo entitas
& ratio operandi, patet consequen-
tia, quia vnitas sequitur entitatẽ
rei, & hoc est fundamentum, quare
nomina substantiua accipiant vni-
tatem, vel pluralitatem à natura,
& non à supposito (vt dicebam in
Sumulis parte prima) quod tradit
Diuus Thomas prima parte, quæ-
stione 39. artic. tertio & de poten-
tia, quæstione nona, articulo sex-
to, sicut in Deo, quia est vna natu-
ra, licet sint tria supposita, datur
vnus Deus, & si daretur natura hu-
mana in tribus suppositis essent
vnus homo. Vnde natura se habet
tamquam ratio formalis consti-
tuendi numerum, suppositiuitas
autem se habet, vt conditio sine
qua non. *obio. Solu.* Dices ergo pari ratione
vnum suppositum habens tres vni-
tates essent tres homines. Respon-
deo negando consequentiam, nam
licet hic sint tres rationes forma-
les, ex quibus sufficienter possent
resultare tres homines, non tamen
dicuntur tres, quia non sunt tria
supposita, quæ possunt recipere
tres denominationes, licet tres
vnitates in vno supposito essent ex
defectu denominati, & non ex de-
fectu denominantium vnus homo.
Vnde Christus Dominus licet ha-
beat

beat duas naturas, quia est vnum suppositum dicitur vnus, & non duo hoc dixerim de nominibus substantiuis, nomina enim adiectiua sequuntur pluralitatem suppositorum. Vnde vna albedo in tribus suppositis de nominaret tria alba, ratio disparitatis est, quia substantiuum significat per modum substantiæ quæ ex se habet vnitatem, vel pluralitatem, & ideo ex vnitatem, vel pluralitatem formæ significatæ tanquam scilicet ex ratione causa & principio vnitatis, vel pluralitatis accipitur vnitatem, vel pluralitatem, quia tamen nomen adiectiuum significat aliquid per modum alteri adiacentis: accidentia autem recipiunt vnitatem, vel pluralitatem ex subiecto, ideo adiectiuum suam singularitatem vel pluralitatem accipit ex supposito tanquam ex ratione, & causa suæ singularitatis.

Obi. Sed contra, nam magister, & artifex sunt nomina substantiua sicut & homo: sed ab vna arte, & ab vno magisterio, in tribus existente dicerentur tres artifices, & magistri. ergo & tres homines. Respondeo negando consequentiam, quia licet artifex sit nomen substantiuum non tamen substantiuum significat: sed accidens, quamuis posset aliquando adiectiue sumi, vel nego minorem non enim dicuntur tres diuina personæ tres artifices orbis nec tres omnipotentes.

Ad arg. Ad argumeta in principio, Ad primum respondeo aquam vere calescere per calorem, quia talis denominatio quæ est agentis principaliter influentis tribuitur ipsi calo-

risi autem ille calor existens in aqua produceret ignem tribueretur igni. Nam respectu calefactionis calor est agens principale respectu combustionis ignis (vt libro sequenti dicitur.) Ex dictis in tertia conclu- patet ad secundum, sufficit enim ad hanc denominationem, quod res existat per se licet non sit suppositum verum nec complete subsistens, vt patet in anima separata & accidentibus Eucharisticæ. Ad tertium dico prius natura esse suppositum quæ resultat passionibus: supposititas enim pertinet ad perfectionem substantiæ, quæ est prior accidenti ad quod pertinet passio, & sufficiens complementum substantiæ intelligitur habere natura pro illo priori. Ad alia ad primum, Respondeo, generationes possunt dici recipi in supposito, quia recipiuntur in forma, vt actuante materia: cum enim generatio identificetur cum forma est enim forma infieri, vel in vni intelligi tanquam modus ipsius formæ cum illa identificatus: atque adeo in illa immediate receptus: dicitur autem recipi in materia quatenus est actio qua forma immediate recipitur in materia vel iam diximus, hoc potius verificari in efficientibus, quam in recipientibus. Ad secundum & tertium patet proportionabiliter ex his, que modo diximus ad priora argumeta.

ARTICVLVS III.

Vtrum tam materia quam forma sint partes quidditatis compositi naturalis.

Supra

SVpra. q. 3. de materia part. 1. non nihil de hoc diximus, nunc autem simul de materia & forma pro complemento doctrinæ dicemus. Veteres illi Peripatetici totam quidditatem a forma prouenire asseruerunt. Ahprod. 2. Metaph. tex. 12. Themist. tertio de anima tex. 9. & 38. Simpli. ibidem Auerro. 3. Metaph. commento. 1. & 34. Lichonien. 2. Post. Albert. 2. Phi. text. 28. & 7. Met. q. 12. Nymph. 1. Phi. & 7. Metaphys. Suncin. ibidem. q. 16. dicit esse probabile Cuius Teoremate. 39. dicit materiam esse de essentia non tamen de quidditate, refert pro se comentato. 7. Metaph. tex. 34. idem videtur sentire Caietanus prima. p. q. 76. articulo tertio.

Conc. Nihilominus conclusio affirmatiua est Arist. 1. & 2. libr. huius dicentis materiam esse principium non modo generationis: sed etiam rei genitæ & materiam ac formam esse principia substantiaalia, & vtræque esse naturam: & primo de anima inquit non posse auferri materiam a definitionibus rerum naturalium, & ob id increpat iuniorum Socratem dicentem poni materiam in definitione, non vt partem quidditatis: sed vt subiectum eius, & 8. Metaph. 3. text. 15. & lib. 9. ad finem, quidditatem materialem esse vnâ per se, quia componitur ex actu & potentia idem sentiunt. S. Thom. 7. Metaph. text. 34. & 1. p. q. 75. art. 4. & de ente & essentia. c. 2. & 1. Contra gent. c. 11. & libr. quarto. c. 8. Scotus in 3. d. 21. Marfil. ibidem, q. 13. art. 2. Duran. in. 4. d. 44. q. 1. Sunci. 7. Metaph. q. 16. hoc reputat probabilius.

tabell. 7. Metaph. q. 9. significat factis Auce. 5. Metaph. c. 4. & 27. Boetius in predicamentis, & quidem formam esse de quidditate entis naturalis fatetur omnes quotquot statuunt formas in entibus naturalibus de materia ergo simul idem esse asserendum tenent. authores citati & patet. 1. ex S. Thom. 1. p. vbi supra, ad naturam & quidditatem specificam pertinet id quod significat definitio: sed definitio rerum naturalium significat simul formam & materiam, ergo. Secundo, in homine forma scilicet anima rationalis non est eius quidditas, quia alias si verbum diuinum solam animam rationalem assumpsisset, diceretur assumpsisse hominis essentiam & quidditatem atque adeo diceretur homo. Consequens est contra omnes Theologos, 3. p. articulo. 5. ex Athanasio dicente sicut anima rationalis & caro vnus est homo. & ex Damasceno 3. libro. c. 3. & 12. & ex Ambro. libro de incarnatione verbi Agusti. de ciuitate Dei. Confirmatur, quia si sola forma esset tota hominis quidditas: ergo Christus, quod concedit Hugo infra citandus in triduo fuit verus homo: homo enim nihil aliud est quam quidditas hominis subsistens. Prætereaque queretur, quod ad hoc vt idem homo numero resurgeret, sufficeret habere eadem numero formam, licet materia non esset eadem numero, quod consequens concessit. Duran. in. 4. d. 44. q. 1. prima ad primum non tam ea sine remeritate. vt discernunt Theologi: quo autem patet sensus non sit dicendus alius homo.

mo a se ipso puero alibi. Tertio, forma naturalis ex se habet esse forma informans, & non per se existens: *Conf.* ergo ex se est partialis quidditas: ergo datur altera pars quidditatis. Confirmatur primo, quia aliis ens naturale esset quidditativus actus totum, *Conf. 2.* & non compositum ex potentia Physica & actu. Confirmatur secundo, forma non tribuit esse ens totaliter absolute: ergo nec totam quidditatem. Ultimo, quia opposita sententia fauet errori: imposito Platoni, formas esse assistentes, non vero informantes. Unde consequenter dixit, formam hominis esse totalem eius essentiam ut refert Sanctus Thomas, q. 75, art. 4, fauet etiam Stoicis dicentibus corpus esse tantum ergastulum animæ.

Rationes contrariorum, & præcipue Hugonis de sancto victore, 2. lib. de sacramentis, p. 1. c. 11. Gádens, 7. Metaph. q. 12. Nymph. ibidem & hic, 1. lib. facile solbuntur aduertendo ab Aristotele ipsam formam vocari speciem, definitionem, quidditatem, & ab ea ipsum compositum habere esse hoc aliquid (ut dictum est) & unum quodque esse, & nominari simpliciter tale, non propter materiam: sed propter formam & quod ea que proprie dicitur natura essentia est eorum, quæ in se ut talia sui motus principium continent, &c. quibus & alijs locis dicitur solum velle quidditatem præcipue sumi a forma magis quam a materia propter rationes a nobis supra positas, & ideo ab ea præcipue sumi abstractionem prædicatorum vniuersalium. Dico præterea

in quibusdam illorum locis loquitur Aristoteles de forma totius quasi dante esse ipsi supposito, quomodo humanitas dicitur forma hominis, alia testimonia Aristoteles que afferuntur difficiliora, conficta sunt ut lib. sequenti patebit. Tandem aduerte quod si Deus poneret formam hominis in materia cæli (quam suppono esse distincte speciei a materia horum inferiorum) licet quoad formam Physicam posset tunc cælum dici eiusdem speciei cum homine, & licet diceretur vere homo, & animal rationale: tamen Physicè non esset adæquate & complete eiusdem speciei cum homine, quia non habet eandem materiam in specie, & hac ratione quidam ut Medina, 3. p. q. 31. arti. 4. in fine dicunt, quod si Christus assumpsisset materiam cæli non esset homo, sicut contra Ddrand. dixi supra, non dici eundem numero hominem, qui licet habeat eandem numero formam, non tamen eandem numero materiam.

ARTICVLVS V.

Verum compositum sit magis substantia, & ens, quam forma, & sit potissimè quod desideratur in natura?

Clinara Theotemate. 10. negat Sanctus Albertus de Anima tract. 1. c. 3. Nymph. 7. Metaph. questio. 5. hi omnes dicunt quod forma est magis ens, & substantia, quam compositum. Probant, ex Aristotele, varijs in locis,

locis, quæ longum esset recensere. Secundo ratione, compositum habet esse ens a forma: ergo forma est magis ens. Tertio, illa est perfectior substantia que minus habet de potentia: forma autem est actus: compositum vero est mixtum ex potentia & actu: ergo, confirmatur, nam forma est simplicior ergo magis ens.

Conclusio tamen affirmatiua est Aristoteles hic: c. 9. text. 84. & 7. Metaph. c. 8. & Sanctus Thomas, 1. p. q. 90. arti. 2. probatur primo, compositum includit formam, & præterea materiam, que est entitas aliqua substantialis, ergo perfectius est forma. Secundo, compositum est finis, tam forme, quam materie: ergo perfectius illis. Tertio, existit ut quod, & conaturaliter manet separatam a quouis ente: forma vero non existit nisi ut quo, & ita vel non potest naturaliter esse separata ab ipso composito, vel saltem si separaretur erit in statu quodammodo violento.

Unde patet, quod præcipue quod intenditur in productione est compositum, quia id præcipue fit quod præcipue est, & ita forma, nec materia non tam producuntur. quæ comproduciuntur (excipio animam rationalem) que nunc in generationibus creatur quasi esset ens completum.)

Ad auctoritates Aristoteles. Resp. cum tantum asserere formam prius esse compositum: sed non principalior em vel dicit esse principalior em materia, vel comparat formam substantialem cum eius potentia, & operationibus: ijs enim illa perfectior est, & ita ens primo, & per se, desiderat formam que est actus primo

dans esse simpliciter, postea vero potentias, & tandem ipsum operari, que sunt actus, secundi simpliciter loquendo, sicut inter operationes prius desideratur prima, quam secunda ut prius desiderat homo esse sapiens, quam docere. Hinc est quod cum primum homo infirmatur, statim in illo extinguuntur omnia desideria operationum, ut adificandi, docendi, &c. quia tunc maximum in eis est in desiderium essendi, quod ne corrumpatur timet dum infirmus est. Sed dices operatio est vltima perfectio entis & vltimus eius finis, ergo est perfectior ipso. Ad hoc libro sequenti patebit, interim tamen vltimus finis, quod est propter illud ens, quod potest dare illum finem. Ad primam rationem dicendum primo compositum non habere esse eius a sola forma, sed a materia ut patet ex dictis. Secundo nego consequentiam, quia forma non est ens proprie: sed quo aliud est ens. Ad secundam illa est perfectior substantia, que minus habet potentie, &c. intelligitur in substantiis completis: forma autem informans, licet non componatur ex potentia substantiali est tamen componibilis cum illa, & per idem patet ad confirmationem. Dices compositum non est aliquid aliud substantiale, quæ sue partes, scilicet materia & forma: materia autem habet esse a forma (ut dictum est) ergo totum esse compositi est a forma, & consequenter est magis ens forma, & magis substantia, quam compositum arguendum hoc petit articulum sequentem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum compositum distinguitur a suis partibus cōpōnentibus, & quomodo?

Questio ista communiter ab omnibus ex professo, & merito in hoc libro examinatur, est. n. eius doctrina ad multa proficua, ne dicam necessaria, & quasi fundamentum multorum, quæ infra dicenda sunt. Vnde nil mirum si in eius explicatione, plus solito immoremur præsertim cum sit vltima huius primi libri.

1. *57.* In hac re varij sunt modi dicendi, primus est quorundam quos refert Ioānes de Neapoli quod. 2. q. 7. quos ipse sequitur & Vall. hic refert etiam contro. quarta asserentium totum homogeneous non distingui realiter a suis partibus, bene tamen compositum ethereogeneū: Alij vero quos refert Perei. 7. Phi. c.
2. *57.* 18. absolute dicunt, omne totum distingui realiter a suis partibus per quosdā modos effendi in alio sicut partes in toto vel effendi id in quo est aliud, sicut totum respectu partium, quorum rationes, quia nullius fundamenti pretereo. ¶ Tertius modus dicendi est Scoti dicentis, totum distingui realiter ab omnibus suis partibus simul: ita quod supra illas addat tertiā entitatē distinctā realiter a partibus omnibus quod solum concedit de toto essentiali saltem in. 3. d. 2. q. 2. quem sequuntur plures Thomistarum Capreol. in. 3. d. 2. Erbeus quod. 1. q. 14.
3. *57.*

Super vniuers. Physi. Arist.

labell. 7. Meta. q. vlt. Sonci. ibidem Ferrar. hoc lib. & 4. contra Gent. c. 8. Caieta. 3. p. q. 6. art. 1. ad primum, Probant primo quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se: si ergo partes essent idem realiter cum toto, essent idem realiter inter se, Consequens est falsum quia materia, & forma realiter differunt; ergo totum distinguitur realiter a suis partibus: imo hinc sequeretur quod partes essentielles hominis, & integrales inter se, non differrent realiter, quia partes essentielles sunt idem realiter cum suo toto, quod est homo, & partes etiam integrales sunt idem realiter cum suo toto quod est homo: ergo inter se idem realiter. Secundo, omnis causa realis & propria distinguitur realiter ab effectu: partes autem sunt causa esse realis & proprij totius, quia totum est realiter, & proprie compositum, & partes proprie componentes: componens autem realiter & proprie causat compositum: ergo, &c. Tertio, Compositum realiter generatur, & corrumpitur absque eo quod partes componentis generentur, & corrumpantur quia in generatione hominis anima rationalis non generatur cum fiat per creationem, nec materia prima quæ præsupponitur neque etiam in desitione hominis vlla illarum desinit esse; ergo compositum, seu totum realiter distinguitur a partibus componentibus. Quarto & vltimo, ex Arist. 5. Metaph. c. 14. tex. 16. sex non est bis tria & 7. Metaph. tex. vltimo inquit quod syllaba Ba. non est B. & A. & S. Metaph. text. 15. totū

Lib. I. Quæst. VI.

totum non est conueruatio partium, sed aliquid præter partes, & 4. lib. huius text. 23. totum est in partibus & è contrā; quæ omnia nō possunt saluari, nisi totum distinguitur ab omnibus partibus, & ita expressè Sanctus Thomas in 3. d. 26. art. 3. totum non est proprie suæ partes: ibidemque subdit in Christo non tantum fuisse animam, & corpus, sed formam totius. Dices, omnia saluari distinctione rationis totius à partibus, quia similes possunt fieri prædicationes de fundamento, & relatione, sunt enim ista verā: Relatio est in fundamento, & relatio est aliud à fundamento, & tandem sola ratione differunt. Contrā, In diuisione reali membra debent esse realia & realiter distincta: sed Arist. 2. de Anima in principio, & 7. Metaphysicæ, text. 3. diuisione reali (vt patet) diuisit substantiam in materiam, formam, & compositū.

4. 57. Quarta sententia generaliter docet totum non differre realiter ab omnibus partibus simul, & tribuitur Sancto Thomæ. 4. contra Gent. c. 51. dicenti, quod humanitas est materia, & forma simul coniuncta: & 1. p. q. 75. art. 4. dicenti hominem esse corpus, & animam simul. & 1. Secunde. q. 13. art. 1. & hæc sequitur antiqui Græci, vt Simpl. Themistius, Philoponus, Durandus, Soto, Astudillo, & Vallesius hic, Iandunus 7. Metaph. q. 10. Auerro. ibidem commento 17. & alij multi: rationes huius infra ponentur. Vltimus tandem modus dicendi excogitatus a Iunioribus, & Toletis, qui has duas vltimas sententias con-

tur in medium redigere, & conciliare. q. 8. dicēs, quod totū ab omnibus partibus cōplexiue sumptis distinguitur realiter: & hoc concernit argumentum Scoti, & generaliter ipse affirmat de toto per aggregationem, subdit tamen quod ab omnibus simul sumptis complexiue, & vniue, non distinguitur realiter, & in hoc sequitur sententiam Sancti Thomæ, sicque nullum argumentum soluit.

Notandum, quod quauis compositum & totum sumi soleat pro *Nota.* perfecto, etsi nullas habeat partes, sicut dicitur quod totus Deus videtur a Beato, quod totus Deus est vbi que, id est perfectus: hic tamen non sumitur, nisi pro composito ex partibus, & ita quæstio inquit de composito, non de toto: quod ergo modis dicitur compositum, dicitur & totū, compositum autem tot modis dicitur, quæ cōpositio, à qua denominatur: hæc autem, vt colligitur ex Sancto Thomæ. 1. p. q. 5. & Magist. Zumel ibidem per varios articulos, sex modis potest variari: quia vel est cōpositio per accidens, vel per se: si primum, vel ex substantia & accidentibus, vel ex pluribus subiectis per aggregationem, & est primus modus, in quo si partes sunt qualitates actiue vel passiuæ, totum dicitur potestatiuū, quia partes sunt potentiæ ad operandum, sicut est anima respectu intellectus & voluntatis, quæ qualiter à toto distinguatur, libris de Anima dicitur. Quando autem partes sunt substantiæ cōpletæ, dicitur totū per aggregationem, & de huiusmodi

nulla sit mentio ab authoribus, nisi à solo Toletio. Si vero est compositio per se, vel rationis, vel realis: si primam, vel potentialis, & ita resultat totum vniuersale, cuius partes dicuntur subiectiue (vt dictum est in Logica) & hic est secundus modus compositionis: vel actualis, & ita resultat totum actuale, cuius partes sunt genus, & differentia, & de vtroque dictum est. Si verò compositio est realis, vel Physica, vel Metaphysica: Si primum, vel essentialis, ex materia & forma, & est quartus modus: vel integralis ex partibus quantitatis, & est quintus modus, in quo si partes sunt eiusdem denominationis, vt partes aquæ, dicitur homogeneous: si vero diuersæ, vt manus & caput, heterogeneous. Metaphysica autem compositio est ex essentia & existentia, qui est sextus modus, in quo si existentia sit per se existentia vel subsistentia, vocatur ex natura, & suppositualitate vniuersali. Si vero sit in natura intellectuâ, dicitur ex natura & personalitate, & de his tribus modis postremis est presens cõtrouersia.

aduertendū. Aduerte secundò, quòd distinctio realis triplex est. Prima, quæ vocatur rei à re, vel suppositi à supposito. Secunda, quæ vocatur rei à materia vel à forma, siue substantiali, siue accidentali: sicut differt linea à puncto, & homo ab anima rationali, forma substantiali, & a quantitate, forma accidentali, quæ ab alijs vocatur inter includens, & inclusū, & intellige, quando includens habet entitatē realiter diuersam ab

incluso, sicut homo differt ab existentia, quam includit supra essentia in probabili opinione, quia absolute non omne includens differt realiter ab incluso, vt patet in animali & homine. Tertia, qua differt vna pars ab alia, vel vna forma ab alia, quæ necessariò debet constitui cum Ferrara: si quidē quantitas, & qualitas in eodē subiecto differunt realiter, & nõ prima aut secunda distinctione, & hac inquit Ferrara distinguunt illa quæ ita se habent, quòd essentia vnus non est alterius, non quia existimet omnia, quæ differunt in essentia, differre realiter, cū contrarium cõstat in actione, & passione, sed quia aliqua, vt dictum est, sicut etiã ista tertia distinctio nõ dicitur partis à parte, vel formæ à forma, quia omnes partes vel formæ inter se realiter differunt, sed quia aliqua. Quare malè ab aliquibus propter hoc reijcitur, cū pari ratione possit reijci secunda distinctio, cū non omne includens differat realiter ab incluso: sed tantum aliquod (vt dictum est) & de his tribus procedit questio.

Vltimò aduerte, quod partes quilibet possunt sumi distinctiue, quòd aut hæc, aut illa comparatur seorsum ad totum, ita vt sub illis liceat ascendere vel descendere distinctiue. Secundo copulatiue, quòd quilibet distributiue comparatur ad totum, scilicet hæc, & illa, & illa, &c. ita quod sub illis liceat ascendere, vel descendere copulatiue. Tertio sumuntur complexiue, quando omnes simul comparantur ad totum, ita vt sub illis non liceat ascendere, vel

descendere distinctiue, aut copulatiue: sed tantum copulatiue, sicut cū dicimus: Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, non licet descendere: ergo isti, vel isti sūt duodecim. Quarta sumuntur vnitue, quando præter complexiue dictam includunt vniõnem, à qua est inseparabilis ratio totius. Et quòd duo isti modi postremi differant, patet ex eo quod possunt realiter separari: Namque in triduo mortis Christi Dominus erant in Verbo partes complexiue, scilicet anima, & corpus simul diuinitati vnita: non tamen erant partes vnitue, quia inter se nõ erant vnita & cõiuacta, qua de causa Dominus tunc erat mortuus, quia anima non erat vnita corpori, & sic non dabat esse vitale. Quamuis autem separatio quarti modi a tertio sit supernaturalis: bene tamen probat eorum distinctionem. Primo certum est, quòd idem iudicium, quantum ad distinctionem à suis partibus, habendum est de toto heterogeneouso, ac de homogeneouso; & qui contrarium dicitur, apertissimè falluntur, quia longe differunt hæc duo, habere eandem denominationem cum alio, & esse idem realiter cum illo: quia fieri potest, quòd aliquid habeat eandem denominationem cum alio, & differat realiter ab illo, sicut aqua, quæ est in vase, habet eandem denominationem cū illa, quæ est extra vas, à qua realiter differt, & contra potest accidere, quòd duo sint idem realiter, denominatione variata, vt videre est in actione, & passione: ergo ex eo quòd totum homogeneousum habeat

eandem denominationem cum partibus, non sequitur quòd sit idem realiter cum illis, neque ex eo quòd heterogeneousum habeat diuersam, quòd differat realiter ab illis: cum ergo totum homogeneousum, & heterogeneousum hac ratione solum differant, idem de vtroque dicendum est. Secundo, quia sicut se habet in vniõne, & ante vniõnem partes ad totum homogeneousum, ita & ad heterogeneousum: ergo aut omnes, aut nullæ debent distinguì à suis totis realiter. Tertio, quia inepte respondent isti, cum tantum de toto integrali, non de essentiali physico dicant.

Secundo certum debet esse, nullum totum distinguì realiter à suis partibus per illos modos essendi in alio supra positos: quia vel isti modi distinguuntur realiter ab ipso toto, & partibus, vel non: Si primum: ergo vel sunt substantia, vel accidens. Si accidens: ergo ante illud iam erant constituta totum & partes: ergo & distincta, quia eadē est differentia constitutiua, & distinctiua. Totum enim essentialē & partes, cū sint verè substantia, præintelliguntur constituta ante aduentum cuiuscunque accidentis: quòd si autem non possit esse substantia, ex parte partium constat: quia nullus in toto physico aliam excogitauit substantiam, quam materiam & formam. Ex parte verò totius patet, quia cum iste modus nõ sit omne id quòd dicit totum, siquidem cum ultra hoc includat materiam, & formam cõsequatur, quòd sit eius pars: ergo per illam non potest

Secundo.

Cer
tum.

est differre ab omnibus partibus, quia aliàs totum per vnam partem differret ab omnibus, quod falsum est, vt statim patebit. Adde, quòd isti modi reperiuntur in toto integrali, & eius partibus, quæ non possunt esse substantia, sed quantitas: similiter in toto metaphysico, & non se extendit ad accidentia, cum ista ex essentia & existentia consentent, de his nominibus totis est verum dicere, quòd sunt id, in quo sunt suæ partes, & quòd partes sunt id quòd est in toto: nõ ergo isti modi possunt esse ad substantiam & accidentes, in toto, & partibus.

3. Cõ. Tertio certum est, quòd totum omne cõparatum ad quãlibet partem, vel diuisiue, vel distributiue, seu copulatiue, distinguitur realiter ab illis. Pater, quia sic addit entitatem aliarum partium, quæ distinguuntur realiter ab ista, sicut totus homo comparatus ad materiam, distinguitur realiter ab ea, quia præter hanc includit formam diuersam realiter à materia, & cõtrà cõparatus ad formam distinguitur realiter ab ea, quia præter illam includit materiam.

4. Cõ. Quarto certum est, totum nullum posse distingui à suis partibus sumptis tertio & quarto modo complexiue, & vnitue, cõ quòd supra illa habet existentiam, dato quòd existentia sit distincta realiter ab illis. Primo, quia in toto metaphysico reali, altera pars est existentia: ergo non potest esse distincta realiter ab omnibus partibus: ita vt per illam possit totum distingui ab illis, quia sicut includitur in isto toto, ita &

in omnibus partibus. Nisi dicas, quòd distinguatur ab omnibus partibus simul, quòd est falsum, quia aliàs, sicut per existentiam quæ est vna pars huius totius, distinguitur realiter ab omnibus simul, ita distingueretur per essentiam, quæ est altera pars, cum non sit maior ratio vnius, quàm alterius: frustra ergo confugitur ad existentiam potius, quam ad essentiam. Secundo patet in reliquis totis, Physico, essentiali, & integrali, existentia ita est extrinseca toti, sicut partibus: ergo per illam non distinguitur realiter ab omnibus partibus, quia non magis includitur ab vna quam ab alijs. Totum enim essentialiale solùm dicit essentiam completam ex materia & forma, & integrale solùm dicit naturam integrã cum sua quantitate totali: ergo non includit existentiam. Tertio, dato, quòd omne totum essentialiter includat existentiam, adhuc non potest per illam realiter distingui, quia existentia non est omne id, quòd includit totum, cum extra illã dicat alias partes, vel essentielles, vel integrales: ergo est pars totius, quia de ratione partis est, & sit aliquid minus, inclusum à toto: sequitur ergo quòd si per existentiam distinguitur totum realiter à suis partibus, quòd per vnam partem distinguatur realiter ab omnibus, quòd est impossibile.

Dico primò. Si totum realiter distinguitur à partibus complexiue, necessario etiã debet distingui ab omnibus simul sumptis vnitue, & ita cõciliatio sententiarum est impossibilis. Primo, quia ideo totum non distinguitur

Pro. I

realiter a suis partibus omnibus vnitue sumptis, quia non addit supra illas aliquam entitatem realiter distinctã ab illis: sed etiam non addit hanc entitatem supra omnes partes complexiue, quia inquirò ego de ista entitate, sicut inquirunt isti de illa, quã addit secundum Ferratum supra partes vnitatis, vel ista entitas est substantia vel accidens, non primum, quia illa substantia addita facit compositionem cum reliquis substantijs partium, & ita sequeretur quòd in homine esset duplex compositio Physica essentialis, altera ex materia & forma, altera vero ex his duabus, & tertia entitate superaddita, quam secundam compositionem nullus somniauit, si vero non facit compositionem cum reliquis, homo non esset vnus per se sed plura siquidem in se habet plures substantias componentes, non dices, quòd est accidens, quia totum essentialiale vt homo sola substantia constituitur ante aduentum cuiuscunque accidentis: ergo sola illa debet distingui & non per illum accidens superadditum cum eadem sit differentia constitutiva &c. Dices pro Toletò, quòd illa entitas est substantia totalis resultans ex coniunctione partium, ergo ita nec debet facere compositionem cum reliquis, nec facit hominẽ V, Cesse vnũ per accidens, quia nõ est aliud, quam ipsemet homo. Vnde nõ sequitur quòd includat substantias nõ componentes: sed tantum quòd cum sit natura integra, sit illa substantia incomponens, nam cum sit vere composita & totalis, nõ

potest rursus esse pars alterius compositionis substantialis: sed profecto pari modo posset responderi pro Ferrato, respectu entitatis, quam ponit distinctam realiter a partibus simul vnitatis, & omnia argumenta, quæ conficit Toletus contra Ferratum, possunt retorqueri contra ipsum, quia inquirò ego illa entitas quã addit totum supra partes simul complexiue, vel est indiuisibilis, & hoc non, cum sit substantia corporea, vel est diuisibilis, & neque hoc, quia voluit in ipsas scilicet materiã & formã, quæ sunt partes illius totius, quòd non potest fieri, quia si illa entitas est separata & distincta ab omnibus illis, quomodo poterit in eas diuidi, vel est diuisibilis in alias partes substantiales, quòd est impossibile, cum tales partes sint fictitiæ, & a nullo inuentæ, aut dic quæ sunt illa, & quomodo vocantur, aut ergò non potest totum habere quantitatem realiter diuersam supra omnes partes complexiue: aut si potest, etiam supra omnes partes vnitatis poterit. Dices posse totum distingui realiter ab omnibus partibus complexiue absque eo, quòd illis addat talem entitatem: sed tantum per se ipsum, ergo poterit etiam per se ipsum distingui realiter ab omnibus partibus vnitatis sine additione nouæ entitatis. Secundo si partes vnitatis sunt idem realiter cum toto, ergo sicut totum differt realiter a partibus complexiue sumptis: ita & partes vnitatis debent distingui realiter a partibus complexiue, quia in rebus creatis, quoties duæ inter se identificantur, quotiescunque distinguitur

2. Pro.

guitur realiter vnū corū, debet aliud distinguī, aliter esset mysteriū Trinitatis in quo essentia identifi-
cata realiter paternitati non distin-
guitur realiter à filiatione, sicut di-
stinguitur paternitas cui essentia
identificatur. Tunc sic ergo sicut to-
tum vt realiter differat à partibus
complexiue, est necessarium, quod
addat aliquam entitatem realiter
diuersam à partibus complexiue,
ita partes vnite, vt realiter differat
à seipsis complexiue, debent addere
aliquam entitatem realiter diuer-
sam à partibus complexiue: hanc
tamen non addunt, quia tantum ad-
dere possunt partes vnite supra par-
tes complexiue vel actionem vnio-
nis, vel terminū à tali actione pro-
ductum, vel relationē vnionis ex
tali vnitate confluentem: sed nul-
lum horum differat realiter à parti-
bus complexiue, aut si ab eis differat,
similiter differat à partibus vnitis:
ergo impertinens est hæc distinc-
tio partium complexiue, aut vniti-
ue, ad distinctionem realem totius
à partibus. Nam actio vnionis est
ipsamet generatio, qua illæ partes
vniantur: generatio autem identi-
ficatur cum altera parte harum,
que sumebantur complexiue, scilicet
cum forma: ergo iam primū,
quod possunt addere partes vnite
supra partes complexiue, non est di-
stinctum realiter ab illis. Secundo
relationes vnionis, quæ inde conser-
gunt, identificantur cum ipsa mate-
ria & forma, quæ per illas denomi-
nantur vnite, quia fundantur in il-
lis: actio enim vnionis tantum est
conditio fundandi, sicut est actio

generatiua respectu paternitatis
(vt dictum est in logica) ergo iam
tertium quod possunt addere par-
tes vnite supra partes complexiue
non differat realiter ab eis, cum rela-
tiones realiter identificentur cum
fundamentis. Tertio si terminus to-
talis per vnitionem productus est
distinctus realiter à partibus com-
plexiue: ergo & à partibus vnitis. Nā
sicut præsupponit partes complexi-
ue, vt causam sui, & ita videtur,
quod ab illis debeat realiter differat
re: ita supponit partes vnitas tan-
quam sui causam, siquidem non
resultat totum, vt bene omnes di-
cunt, quousq; partes sint inter se
vnite: ita vt forma actuet materiā,
& hæc actuetur ab illa: ergo simili-
ter debet realiter distinguī à parti-
bus, & consequenter secundum q
possunt addere partes vnite supra
partes complexiue, aut ab vtriusque
debet realiter distinguī, aut à neu-
tris, & ita impertinens est distinc-
tio illa. Dico secūdo: Ego collige-
rem ex distinctione ista quod sicut
similitudo addit supra albedi-
nem quandam entitatem realem
non distinctam realiter ab albedi-
ne sed tantum ratione, omnino tā-
men necessariam vt albedo sit, &
dicatur similis: ita partes vnite ad-
dunt supra partes complexiue quā-
dam entitatem realem, non reali-
ter, sed tantum ratione diuersam
ab eis, omnino tamen necessariam
vt sit, & resultet totum secundum
vnionem ipsam, & coniunctionem
quæ inuicem coniunguntur. Et pa-
tet quia in triduo mortis Christi
erant partes omnes complexiue in

bo: & tamen non erat tunc totum
Phisicum, scilicet Christus homo,
quia deerat talis coniunctio, & vn-
io inter partes, quæ posita statim
resultauit: hæc tamen vnio non
est diuersa realiter à partibus com-
plexiue vt videmus, & quando ef-
fer, non sufficeret, vt totum per il-
lam differret realiter à partibus,
vel complexiue, vel vnitiue, quia
totum non constituitur in suo esse
per talem vnitionem, neque illam
in suo esse formali formaliter in-
cludit, cum illa sit necessario acci-
dēs de predicamento actionis. To-
tum vero si sit essentialē est de præ-
dicamento substantiæ, si integrale,
quantitatis, si metaphisicum reale
ex essentia & existentia, transcen-
dit omnia predicamenta: sicut
enstantium ergo se habet vnio illa,
vt via & productio respectu to-
tius, sicut calfactio respectu calo-
ris, sicut ergo calor non habet dis-
tinctionem realem, aut formalem
per illam ab alijs sed per se ipsum,
ita & totum quodcunque, imper-
tinetur ergo se habet illa vnio,
vt totū realiter differat à suis par-
tibus, vt cunque acceptis, sicut im-
pertinenter se habent relationes
vnionis in materia & forma con-
fluentes eadem profus ratione,
quia sunt accidentia extra rationē
partium & totius, consequentia ta-
men ad illa.

1. c. Dico tertio: omne totum ratio-
ne differat ab omnibus partibus quo-
modocunque acceptis, & hoc effi-
caciter probant argumenta facta
pro tertia opinione, quia aliquid
verificatur de toto, quod non veri-

ficatur de partibus simul sumptis
de toto enim formaliter verifica-
tur quod generatur, & corrumpi-
tur, quod agit, & patitur: de par-
tibus simul sumptis, siue complexi-
ue, siue vnitiue nihil istorum for-
maliter verificatur: ergo si omni-
bus modis totum, & partes essent
idem, illis omnia eodē modo eue-
nirent, & ita sicut partes dicuntur
priores toto, & totum prius toto
diceretur, & sicut partes dicuntur
totius partes, diceretur partes par-
tium, quæ omnia inconuenientia,
& alia multa sequuntur, quæ pos-
ita distinctione rationis tolluntur.
Idem ostenditur efficaciter de toto
& partibus complexiue, quia istæ
partes possunt esse realiter sine to-
to, vt fuere in triduo mortis: ergo
ad minus distinguuntur ratione à to-
to: realis enim separatio etiam si
sit supernaturalis, ad minus infert
distinctionem rationis: non enim
est necessarium, vt inferat distinc-
tionem realem, præcipue quando
non est mutua, vt hic accidit, quia
licet partes isto modo possint esse
sine toto, sed non e contra, sicut li-
cet possit esse albedo sine similitu-
dine, non tamen similitudo sine al-
bedine: sicut ergo tota ad minus
differunt ratione, ita & priora. Vnde
de infero quod cum partes vnite
non possint separari à toto, aut co-
tra minori distinctione rationis di-
stinguuntur, quam partes complexi-
ue à toto, & minori etiam distinc-
tione rationis, quam ipsæ partes con-
plexiue à partibus vnitis, cum etiā
priores possint esse sine posteriori-
bus, non e contra. Sunt enim mutua-

ti gradus differendi ratione, differunt enim quædam apertius, quædam obscurius vt optime aduertit Valle. controuersia 4.

40. Dico quarto, & vltimo, nullū totum per se, siue Metaphysicū reale, siue Physicum essentialē, aut in integrale distinguitur realiter à suis partibus omnibus, siue vnitue, siue complexiue sumptis aliqua distinctione reali ex supradictis. Hęc est Platonis dialogo de vno dicente, ad vnum iuncte sunt partes exilitur, neque quod plus minusve quā vniuerſit, id est totum est idem realiter, ac omnes sue partes, atque adeo inquit, videtur figuram dicere, lignum aliud quidpiam esse, quam sue partes, est etiam Arist. hic cap. 2. docentis contra Parmenidem, continuum non differre ab omnibus suis partibus. Vnde quia ipse sunt multæ, & ipsum re ipsa est multarū autem solum disputabat Arist. de vnitae & de multitudine entis. Idem 4. lib. huius, & Comment. dicentis, totum non est aliud à partibus, sed est aggregatio partium, non possunt glossari de inseparabilitate, alius ratio Comentarioris contra Thomist. est in efficax, dicebat enim quod cœlum est in loco ratione partium, non ratione sui, & illum sic redarguit, totum non est aliud à partibus, ergo si est in loco ratione partium, etiam ratione totius. si autem minor intelligitur de inseparabilitate, ratio non concluderet, quia non sequitur figura est inseparabilis à cœlo, sed non est in loco ratione figuræ, ergo nec ratione sui. Imo Arist. 2.

de Anima tex. 10. docet, quod sicut visus & pupilla sunt oculus, ita anima & corpus sunt animal, & Aug. 19. de ciuitate, vt refert S. Thom. 1. p. q. 75. art. 4. laudat Varronem, eo quod dixerit, hominem non esse corpus, vel animam, sed vtrumque simul, nec potest intelligi in sensu causali, quia de qualibet parte seorsum conceditur, quod sit causa hominis: de qua tamen non conceditur, quod sit homo, idem sentiunt omnes Græci citati Philop. Simpl. Themist. Euthymi. Alex. & Arabes vt Auicena. 3. Metaph. c. 3. & 5. & Auerro. hic coment. 17. & omnes alij recentiores positi pro quarta opinione cum Sancto Thoma, & ratione generaliter suadetur primo, omnis entitas actualis absoluta, quæ realiter differt ab alia, potest ab illa separari saltem de potentia Dei absoluta, entitas autem totius est absoluta (quod dico propter relatiua, quæ licet differant realiter non possunt separari) & actualis (quod dico propter materiam primam, quæ licet sit absoluta, & differat realiter à forma, quia tamen est pūta potentia in probabiliiori opinione, non potest ab ea separari, aut da instātiā, entitatem scilicet absolutam, actualem realiter diuersam ab aliquo ab illo inseparabilem) quod autem tale sit totum constat ex eo, quia est actualis, & absolutū, & eius entitas, quæ immediate & formaliter constituitur, debet esse absoluta, & actualis: ergo si ab omnibus partibus simul realiter differat, poterit ab eis realiter separari, consequens tamen

est falsum, quia aliās posset esse totus homo hac entitate vel totalitate constitutus, sine anima, & sine corpore, & ita neque esset sensitivus, neque intellectivus. Dices quod quemadmodum totum secundum ciues (vt dictum est) differt realiter ab vna parte seorsum, & tamē non potest ab illa separari: quamuis sit entitas absoluta, & actualis, quia dicit ordinem essentialē ad illam, tanquam ad aliquid prius à quo dependet, ita licet sit illa entitas actualis absoluta, & distincta realiter ab omnibus partibus, quia dicit dependentiam essentialē ab illis, vt à prioribus. Contra licet totum realiter separari nō possit ab vna parte ita vt maneat totum in rerum natura sine illa ratione dicta, quia est posterius essentialiter totum: potest tamen pars illa separari à toto ita vt ipsa maneat in rerum natura sine toto, cū sit prior, & prius non pendeat à posteriori: ergo similiter si partes etiam vnitæ distinguuntur realiter ab hac tertia entitate, cum sint illa priores, poterunt ab illa separari, consequens est falsum, quia inde fieret quod anima rationalis v. c. posset esse vnita materiæ dando illi esse, absq; eo quod sit in rerum natura homo, quod est in intelligibile, sicuti quod simitas sit sine naso, (vt docet Arist. 2. lib. huius capite vltimo.) Secūdo patet, quia ex eo mixtum realiter differt ab elementis, ex quorum coniunctione fit, quia non maneat in illo formaliter: sed corrumpuntur (vt dicitur) omnes autem partes manent formaliter

in toto sine sui corruptione, ergo nō differt realiter ab illis, quia vel per aliquam partem, & hoc non, quia sequeretur, quod ab illa distingueretur per illam, aut per omnes simul, & hoc minus, quia iam ab eisdem differt per easdem, aut per entitatem tertiam ab illis realiter diuersam, quod impossibile probauimus conc. prima.

Particulariter autem idem demonstratur de singulis totis seorsum, & primo de toto Metaphysico reali ex essentia, & existentia, factis superque constat ex tertio fundamēto, sed de toto essentiali Physico patet, quia quod aduenit enti in actu facti cum eo ens per accidens: sed illa entitas si realiter distinguitur à partibus, etiam vnitæ, aduenit enti in actu, quia aduenit materiæ actuatæ per formam, ergo totum essentialē Physicum non erit vnum per se, & specialiter contra Ferrā. ostēditur efficaciter, quia: idea iste author totum integrale non distinguit à partibus realiter, quia ridiculum est dicere, quod ex sola coniunctione harum partium sine noua aliqua productione producatū aliqua entitas tertia diuersa realiter à partibus, & ex sola dissolutione partium sine alia corruptione destruatū talis entitas, & ex sola coniunctione harum partium resultat totum integrale, & ex sola dissolutione corrumpitur: sed similiter sine vlla noua productione materiæ & forme potest resultare totum Physicum essentialē, & ex vna dissolutione corrumpitur: ergo similiter erit ridiculum dicere, quod

Obie.

Solu.

Prob. co. de Phy.

De ra. to in. tegra. li. pro. bar. 2.

quod per talem coniunctionem producit noua entitas realiter distincta à prioribus, aut corrumpitur ex sola dissolutione. Nec valet quod partes totius essentielles sunt materia, & forma, & ita ex illis potest resultare aliquod tertium diuersum realiter, partes autem totius integrales omnes se habent vt materia (vt Ferrar. dicit) quia tatum ex eo colligitur, quod ex partibus integralibus non resultet aliquod tertium essenziale, sicut resultat ex materia & forma; non vero quod non resultet aliquod tertium integrale, quia cum partes, & compositiones sint diuersae, diuersum tertium vel totum constituitur, sicut ergo tertium illud resultans differt realiter solum à quavis parte, non ab omnibus: ita tertium resultans ex materia & forma. Secundo de toto integrali continuo patet, quia illa entitas realiter distincta non potest esse transcendentalis (vt malè dixit Pereyra) quia totum istud ponitur in predicamento quantitatis, ergo debet esse. quantitas, & hoc non. Quia inde sequeretur quod totum occuparet maiorem locum, quam omnes partes, quia illa superaddita cum sit diuersa ab omnibus alijs, debet occupare diuersum locum ab illis: sed totum includit hanc & omnes partes, consequens est falsum, quia dux guttæ aquæ simul solum occupant locum duplicatum, quæ qualibet per se occupabat: ergo totum continuum non distinguitur, &c. Tertio & ultimo de toto discreto probatur idem, quia si tale addit entita-

tem realiter diuersam à partibus, sequitur, quod etiam addat unitatem, cum unitas sequatur entitatem & consequenter unitatem diuersam realiter ab alijs, sicut erat entitas, & ita si illa erant quatuor vt in quaternario v. c. sequitur quod si additur quinta quod quaternarius sit quinarium, nec valet dicere, quod illa unitas non est predicamentalis, & ita non ponit in numero, vt dicit Ferrar. Primo, quia illa unitas fundatur in quantitate immediate, qualis debet esse illa entitas, ergo est predicamentalis. Secundo saltem sequitur hoc inconueniens in numero transcendentali, scilicet quod quaternarius transcendentalis sit quinarium. Dices quod, quia illa unitas est totalis, non ponit in numero cum reliquis, quia si illa est ratio diuersa à reliquis, cur non faciet numerum sicut reliquæ, cum quæcunque coniunctio ordinata plurimum faciat numerum, saltem transcendentali.

Ad argumenta. Ad primū dicitur quod partes essentielles hominis, vt materia, & forma, identificantur cum suo toto, scilicet essentiali, & partes quantitativæ cum suo toto quantitativo, & quia sunt ista tota inter se diuersa realiter, idè ex identificatione omnium partium cum illis, non sequitur, quod tales partes identificantur inter se. Dices: quod sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se: si ergo omnes partes simul quomodocumque sunt idem realiter cum toto, erunt idè realiter inter se. Dico, quod peccat hæc ratio fallacia compositionis, & di-

stionis, quia procedit à partibus collectiue ad partes copulatiue, vel distributiue, sicut peccat illud: omnes Apostoli Dei collectiue sunt duodecim, ergo omnes distributiue sunt duodecim, alias posset fieri de scensu dice ad: ergo & isti, & isti sunt duodecim, eo ergo modo quo sunt partes idem cum tertio collectiue, sunt etiam inter se idem, non tamen distributiue. Dices cum Ferrar. omnes partes simul causant totum, ergo omnes simul collectiue differant realiter à toto. Resp. omnes simul tempore causant totum distributiue, & ita realiter differunt ab illo: non tamen simul simultate partium, & earum collectio causat totum, & sic non differunt realiter.

Dices tertio, materia seorsum sine forma non causat totum, nec rursus forma sine materia, ergo ambæ simul collectiue, & unitiue. Resp. quod hæc etiam ratio peccat eadè fallacia, sicut non sequitur, hæc pars cæli non seorsum tantum, sed simul alteri unita deserit totum priorè locum, & similiter alia, & alia, & denique omnis distributiue: ergo omnes partes cæli simul collectiue deserunt totum locum priorè, ita non tenet, materia unita formæ causat totum, & similiter forma unita materiæ: ergo ambæ simul complexiue, & unitiue, ratio est, quia totum cum nihil aliud sit quam suæ partes modo explicato, nihil autem potest esse realis causa sui ipsius, sicut enim in toto per accidens possunt considerari omnes partes simul ante unionem, siue complexiue & cum actu vniuntur, siue unitiue &

post unionem, & sic dicuntur totum, ita in toto per se, illa autem tria secundum Ferrar. & Scot. scilicet complexiue, unitiue & totum in toto per accidens sola ratione differunt, ergo similiter in toto per se, quia vtrumque dicitur causari realiter à suis partibus, solaque est differentia in partibus ipsis, quia illa cum sint entia in actu, causant totum per accidens, hæc vero per se. Nec valet tandem quod obijcit Ferrar. omne constitutum reale differt realiter à constituto, omnes autem partes complexiue & unitiue constituunt realiter totum, nõ (inquam) valet, quia rationale est reale constitutum hominis à quo realiter non differt, nec solum habet verum in hac constitutione rationis, quia etiam constitutio Physici totius per accidens ex suis partibus est realis, & saluatur cum sola distinctione reali omnium partium distributiue à toto. Ad secundum, quilibet pars seorsum est vera causa totius, & ita ab eo realiter differt: omnes tamen simul complexiue siue unitiue solum improprie dicuntur causa, sicut fundamentum relationis cum qua identificatur realiter in quantum entitas fundamenti præintelligitur entitati relationis: sic omnes partes simul dicuntur causa totius, quia diuersimode accipiuntur, vel in facto esse, & tunc dicitur totum. Ad tertium sola distinctio rationis inter totum & partes sufficit, vt totum dicatur generari, & non partes, quia talis generatio tantum consistit in hoc.

Ferr.
obie.
dissol
natur

Arist.

Ad 2.

Ad 3.

p. Pr.

p. Pr.

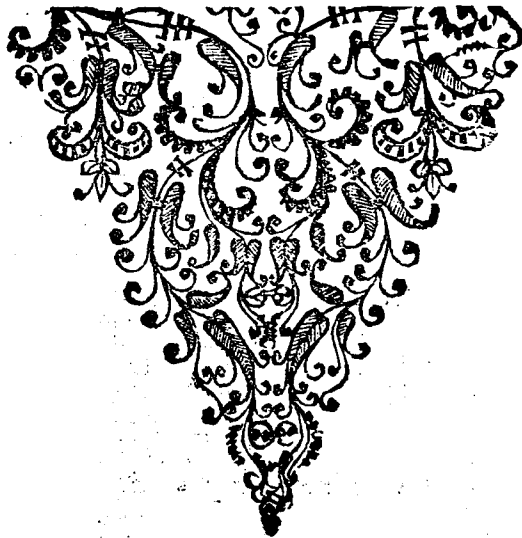
hoc, quod illa partes inuicem coniungantur ad quod non requiritur, quod tali actione de nouo fiat, sed possunt præsupponi productæ, idem dico de corruptione, distinctio enim rationis ratiocinata sufficit falsificare propositionem, ita quod totum corrumpatur non partes. Dices in reali corruptione aliquid reale corrumpitur non partes complexiue, quia ex dictis manere possunt: ergo aliqua entitas tertia ab eis realiter diuersa. Resp. omiſſa solutione multorum, quod aliquid reale corrumpitur, scilicet ipsum totum, non tamen realiter, sed sola ratione diuersum à partibus, sicut quando relatio destruitur manente fundamento, & actio manente termino, aliquid reale destruitur: sed sola ratione diuersum à re manente, & sicut in sententia S. Thom. quando remittitur, aut in

renditur calor, aliquid reale producit & destruitur, scilicet nouus gradus, vel præexistens, sola tamen ratione à reliquis diuersum, ita quando corrumpitur, aut generatur totum, quid reale generatur, & corrumpitur sed sicut non realiter diuersum à partibus vnitiue: ita nec à partibus complexiue, quia nihil aliud est quam quod omnes partes coniungantur, vel separentur, quod potest fieri sine acquisitione, aut sine destructione diuersæ entitatis realiter ab omnibus partibus. Ad quartum bene ibi responsum est, ad impugnationem maior est falsa, cum ens reali diuisione diuidatur in decem genera, quorum aliqua tantum ratione differunt, vt patet in actione & passione, quæ subiectantur in motu, cuius est principium naturale, de qua iam venit disputandum libro sequenti.

Obi.

Solu.

FINIS LIBRI PRIMI.

S V.

SVPER SEC V NDVM

LIBRVM PHYSICAE
auscultationis Aristotelis, quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgensi, in sacra Theologia Magistro, in Prouincia
Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de
Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS
summa, & diuisione totius secundi libri per quæstiones.

Diuisio
libri
huius

Totidem sunt in hoc, ac in præcedenti libri capita, quibus Arist. causas, tam intrinsecas, quam extrinsecas naturalis entis demonstrare intendit. Cum enim scire perfectè (vt in secundo Post. & q. 1. lib. præcedentis dicitur) sit rem secundum omnes suas causas & principia cognoscere, & Physicus supra principia rei Physicæ ostenderit, in præsentem etiam, quot illius sint causas, demonstrat, quod vt facilius tradat, in r. c. quid natura, quid ens naturale, quid ens secundum naturam, explicat. Est enim ens naturale, subiectum de quo demonstratur ens secundum naturam, quod est passio illius: mediū autem talis demonstrationis natura est ipsa. In secundo probat Physicam distingui à

Ma

Mathematicis, & consequenter natura ab arte. In tertio colligit quatuor causas per se naturalis entis: materialem scilicet, & formalem, intrinsecas: efficiëtem vero, & finalem, extrinsecas. In quarto inquit causas per accidens, quæ sunt fortuna, & casus. Et in quinto demonstrat fortunam cõdistingui à casu. In sexto ponit ea, quæ reducuntur ad causas per accidens. Vnde infert, quæ reducuntur ad causas per se. In septimo Phisicũ dicit demonstrare per quatuor causarum genera. In octauo, qualiter natura agat propter finem, probat. In nono tandem & ultimo explicat, quæ sit necessitas, quæ reperitur in natura.

Vnde facillè colligitur, quòd duo præcipuè hac in parte sunt examinanda: natura, scilicet, secundum quòd est in se, & secundum quòd est principium motus aliarum, & causa, tam intrinseca, quam extrinseca, tam per se, quam per accidens, eorundemque coordinatio, quæ omnia, & singula per sex quæstiones videntur.

Prima erit de natura.

Secunda de causis in communi.

Tertia de causa materiali, & formali in particulari.

Quarta de efficiëti.

Quinta de finali.

Ultima de subordinatione omnium causarum.

Q V A E S T I O I.

De quidditate entis naturalis quatum ad suam naturam.

Via tractatus iste de natura propter suam latitudinem aliquantulum est laboriosus, quæstio hæc duas partes

habebit.

Prima erit de natura secundum se considerata.

Secunda de eadem comparata cum alijs. De primo septem sunt examinanda.

Primo si naturam esse, sit demonstrabile.

Secundò, si sit primò principium essendi. Tertio, si sit principium, & causa motus. Quarto, si naturalis, vel etiã repugnans. Quinto, si sit talis motus principium passiuum, vel actiuum, &c. & in ipsum inclinēt. Sexto, si de facto sit principium actiuum principale prædicti motus, in quem inclināt.

ARTICVLVS I.

Vtrum possit demonstrari, naturam esse.

A Vicenna lib. suæ sufficientiæ, Irridendus (inquit) est Aristoteles qui ridiculum esse dixit demonstrari naturam, & pro illo argumentor primò. Nam magis per se notum est Deum esse, quam naturam: id tamen demonstratur à posteriori per suos effectus: ergo & natura poterit demonstrari per motum, qui est effectus illius. Secundò, quia (vt infra patebit) difficultas est nõ parua in philosophia, an grauiã & leuiã habeant principium

pium intrinsecum sui motus: similiter calidum à quo principio agente, dum est in gradibus remissis, in pristinum statum reducatur: ergo & naturam esse, non est per se notum, quæ est principium talis motus. lauell. vero hic quæst. 4. etiam à priori dicit naturam demonstrari, quia hæc propositio, natura est, est mediata, mediat enim definitio naturæ; ergo per illam poterit demonstrari à priori. Quare subdit Aristotelem non dicere, ridiculum esse demonstrare naturam: sed ridiculum esse tentare demonstrare naturam, ac si dicatur, non est laboriosum.

Laue.

l. cõ.

Breuitè dico primò. Demonstrabile est, quibus natura conueniat, nam (vt infra dicitur) non est per se notum, imò difficile explicatu, an conueniat materiæ, vel formæ, & cui formæ.

l. cõ.

Dico secundò, Non est demonstrabile à priori naturam esse. Probatur, quia quæstio quòd sit res, supponit quæstionem, an res sit: ergo cum sit immediata responsio ad illam, non erit prior, per quam demonstretur. Vt enim diximus i. Poster. c. conclusio nullo modo potest esse in demonstratione de secundo adiacente, talis autem erit si demonstretur, quòd natura sit: ergo. Cõfirmatur & explicatur, quia naturam esse, neq; est in primo modo dicendi per se, neq; in secundo, cū in primo definitio, vel per se definitio, in secundo vero passio de subiecto enuntietur, & illi tantum modi spectant ad perfectitatem demonstrationis vt c. 4. Posteriorum

probatum est: ergo. Præterea secundò, Nulla scientia probat de subiecto quòd sit, imò illud supponit si autem in subalternatis probetur, non sit à scientia, cuius est obiectum, sed potius à subalternante: cum ergo ex dictis prologo ad physicam, ens naturale sit subiectum huius scientiæ, nullo modo poterit demonstrari esse, sed supponi debet.

l. cõ.

Dico tertio, & ultimo. Naturam esse, demonstrabile est à posteriori, vt probat argumentum primum factum pro Auicenna. Sed tamen ridiculum est illud tentare, quia demonstratio ignotum declarat: autem æquè notum est naturam esse,

Ad.

sicuti & motum, qui est eius effectus: sicuti enim motus seculo percipitur: ita & natura, quæ est res singularis, principiumque illius. Ad secundum per se notum est, vnamquamque res exigere, vt sibi propriam, & debitam certam naturam, quia per se notum est aliquos esse motus naturales, ortos à natura rei, cum semper & eodem modo illis competant, si res sibi relinquuntur: vt igni moueri sursum, terræ deorsum: atque ad hoc non omnes motus esse violentos, artificiales, aut supernaturales, quorum nullus vt sic potest dici naturalis. Illa verò, de quibus metio fit in argumentis, non dubium est, quin moueatur à principio intrinseco naturali, sed vtrum præter illud principium requiratur motor extrinsecus. Quod autem dixit Anaxagoras, nihil de nouo fieri, sed omnia latere in omnibus secundum minimas particulas, pugnat cum experientia, vt in textu dictum est. Qualiter autem Deus

leu

seu primam causam esse, & quomodo, quæque de illo ratione naturali cognoscatur, lib. 8. huius latè dicetur. Argumenta vero Iauelli ex conclusionibus manent soluta.

ARTICVLVS II.

Vtrum natura primò, & per se sit principium intrinsecum essendi enti naturalis?

Pars negatiua. **N**on desunt, qui partem negatiuam tribuant Sancto Thomæ hic docenti naturam esse nomen principij & potentia, & quod ideo dicit essentialiter ordinem ad operationem: & c. r. de ente ait, quod natura significat rem quatenus aliquam operationem habere potest; quidditas, quatenus significatur per definitionem: essentia, quatenus vnaqueque habet essendi actum. Ita etiam sentit Magister Soto hic & Vallesius.

1. cõ. Dico primò, Natura est nomen etiam substantia, & non tantum potentia. Patet, quia aliàs materia & forma cum importent substantiam, nõ erunt nature essentialiter, cum non sint essentialiter operationum principia. Secundo, quia aliàs ens naturale vt sic, non pertinebit formaliter ad Prædicamentum substantia, sed accidētis: quia principium operandi (formaliter loquendo) importat accidentalem ordinem, & non substantialem, vt dictum est latè cap. de Qualitate.

Dico secundò, Natura primò & per se est principium intrinsecum essendi enti naturali, & non motus. Ita Philoponus & Vicomecreatus hic, quam significat Aristoteles libro præcedenti docens, principia rerum naturalium esse, quæ neque ex se mutuo, neque ex alijs fiunt, sed omnia ex ipsis. Probatur ratione, Substantia vniuscuiusque rei primò & per se non est ordinata ad aliquam operationem, sed primò & per se est propter esse substantiale, quod præcipuum est; imò verò operationes omnes sunt vel propter productionem ipsius esse substantialis, vel propter ipsius conservationem, vt ignis non est propter motum sursum: sed iste motus est propter bonum substantia ignis, quod ita verum est vt neque operatio illa, in qua consistit illa vltima felicitas, sit finis propter quem possidentis illam; sed potius res felix sit finis propter quem est illa operatio, quæ vere tantum est finis, quo aliquid est felix: sed sic est, quod natura nihil aliud est, quam essentia substantialis ipsius naturalis entis, vt humanitas, quæ est hominis natura, est quidè illius essentia substantialis, & idem est in alijs: ergo natura primò & per se est principium essendi enti naturali, & non principium motus. Cõfirmatur, Natura non ordinatur ad operationes nisi medijs potentijs, vt humanitas medio intellectu, est principium intelligendi; & ita ipsa non est proximum principium operandi, sed remotum & radicale, à quo profluunt potentia, quæ sunt proxima prin-

cipia operationum. Vnde, seclusis potentijs, manet natura completa in esse nature; ergo proximus, & immediatus ac præcipuus effectus formalis à natura proueniens, non est redere ipsum ens naturale potes operari, cum iste sit proprius effectus formalis potentiarum: ergo primus nature effectus formalis est dare esse substantiale enti naturali. Quod si natura primò, & per se ordinaretur ad operationem, non esset cur enti naturali tribuerentur potentia distincte à natura, cum tamen tribuantur, vt dicemus secundo loco. Secundo, tam materia, quam forma sunt essentialiter nature, & compositum ex vtraque est ens naturale: sed in definitione essentiali & Physica materia & forme, nõ includitur ordo ad operationem (vt dicam infra) ergo neque in definitione nature, cum nihil sit de essentia superioris, quod non sit de inferiorum essentia, vt si animal essentialiter est corpus, etiam homo essentialiter est corpus, nec quod est extra essentiam compositi, potest esse de essentia illius, vt si de essentia hominis non est esse album, nec albedo erit de essentia humanitatis. Tercio, vnaqueque substantia differt à quavis alia primò, & per se per suum esse substantiale, siue per principia essendi, & non per principia operandi, licet ex ignorantia substantialis esse, soleamus substantias distinguere per ordinem ad distinctas operationes, quas habent, & ita definitur natura (vt dicemus) per motum, & quietem, tum quia ita nobis manifestior sit, tum quia reuera

ignoratur à nobis illius essentia sumpta simpliciter, & absolute sine respectu ad operationem. Quarto, & vltimò, Naturalia vt sic diuiduntur & contrahunt essentialiter substantiam: ergo per aliquam differentiam substantialem sibi propriam: hæc autem non est de consideratione alterius, quam Physici: ergo natura etiam, vt pertinet ad Physicum, primò est principium essendi, & non motus.

Ad Sanctum Thomam supra citatum respondeo, solum velle, quod nomen nature fuit impositum ad significandum principium operandi, quia nobis operatio erat notata tamen usurpatur pro principio essendi: & quidquid sit de nomine, nos tantum asserimus, quod quidditas entis naturalis primò & per se non respicit operationem, sed substantiam.

ARTICVLVS III.

Vtrum natura sit principium & causa motus, & quietis?

QUOD non, suadetur primo, quia natura non est indifferens ad opposita, sed determinata ad alterum, sicut calor ignis determinatè est ad calefaciendum: quies autem & motus opposita sunt: ergo non potest natura esse principium vtriusque. Secundo, Natura ex Aristotele hic, substantia est: in definitione autem substantia nullo modo intrat accidens: ergo motus &

quies, quæ accidentia sunt, non possunt esse de definitione naturæ.

Tertio, calefactio v. c. in ligno recepta, naturalis motus est: cuius tamen principium & causa, scilicet ignis, non est in eodem subiecto, in quo est calefactio: ergo natura non est principium, & causa motus eius in quo est, &c. **Quarto** & ultimo, ars saltandi est principium motus, &c. & figura globi est causa saltem motus velocioris eius in quo est, &c. ergo est natura.

Nit. mal. tis mo. dis su. mi. natu. ram. Aduertendum, quod natura multipliciter sumitur. Primo, pro generatione viuentium, quæ quidem dicitur, vel natiuitas, vel natura, vel nascencia. Differt namque inter generationem viuentium, & non viuentium, quod illa fit ab intrinseco, quoniam in ipso semine ex quo generatur viuens, est intrinseca causa & principium productiui illius, vt videre est in generatione hominis (quæ autem sit illa virtus & causa intrinseca, alibi generario verò non viuentium fit ab extrinseco. Nam quando ex ligno generatur ignis, non est in ligno aliqua virtus intrinseca, & instrumentalis productiua ignis: calor enim, & siccitas præexistens in ligno, solum est dispositio præuia, non instrumentalis causa, quæ solum est in igne: cum ergo materia dicatur principium motus & quietis eius in quo est (quod in generatione viuentium reperitur instrumentaliter) ideo illa, natura dicitur, vel natiuitas, non autem generatio non viuentium. Secundo usurpatur natura pro illo principio intrinseco,

quod virtualiter est in ipso semine. Tertio largius pro quocumque principio motus; & quietis intrinseco. Quarto sumitur pro materia. Quinto pro forma, & hoc dupliciter, vel pro forma physica, quæ est actus corporis, vt anima rationalis in homine, vel pro forma totali, quæ est humanitas in homine; & equinitas in equo, de quibus secunda parte quæstionis latius dicetur.

Dico primo, Natura est principium & causa motus, & quietis eius in quo primo, & per se, & non per accidens inest. Sic definitur ab Aristotele hic text. 2. & est communis. Et probatur, quia cum ignoratur differentia primo constitutiua alicuius definiti secundum eius esse absolutum, tunc debet definiti per ordinem ad aliquam eius proprietatem, cuius illa differentia est radix & principium primum intrinsecum: quo pacto, equus definitur per aptitudinem ad hinnitus, constat autem, quod ignoratur à nobis differentia substantialis naturalis entis, & natura: ergo loco differentie in eius definitione debet poni proprietas aliqua, qua differat ab omni ente naturali: sed nulla est alia præter assignatam in definitione naturæ, quia naturalia vt sic non differunt à non naturalibus, eo quod sint alterius motiua, siquidem entia etiam abstracta à materia Metaphisicus considerat, vt Deum, & intelligentias: ergo.

Dices, saltem hæc differentia differunt entia naturalia ab entibus mathematicis. Contra, quia differentia vltima constituenda in definitione

Cof. tione, debet distinguere definitum ab omni non tali. Vnde natura non constituitur formaliter in esse natura, eo quod sit principium operationum materialium. Confirmatur, quia vnum quodque prius intelligitur perfectum, & absolutum in proprio esse, quam ordinetur ad perficiendum aliud: ergo actus quibus ens naturale in se perficitur, sunt quorum primo, & per se natura illius est principium, & ita natura ignis v. c. primo & per se est principium motus, quo ipse perficitur, & conseruatur in proprio esse, non principium calefaciendi aliud: & quidem nullum agens habet naturalem appetitum agendi in aliud, nisi propter appetitum conseruandis se, & propriam perfectionem: quia tamen non potest perpetuo conseruari in suo proprio esse indiuiduali, saltem conatur conseruari in simili, quod respicit quasi propriam quodammodo: Hinc oritur in patre ardens desiderium generandi filium, tanquam id in quo existimat suam naturam conseruatam fore: non negamus naturam esse principium mouendi aliud, id enim statim asseremus: sed non esse id quo primum debet à nobis distingui ab ea, quæ natura non est: atque adeo, quod non debet definiti per ordinem ad motum aliorum, sed ad proprium, licet sæpe soleamus entium diuersitatem ostendere, eo quod habent principia diuersorum motuum in alia. Quæ ratione solemus distinguere metalla, plantas, &c. quia frigidificant, & calida sunt. Inde tamen (vt dixi) non est sumenda primo, &

per se distinctio, & constitutio natura.

Dices secundo. Mixta non possumus distinguere ab elementis per motus, quibus ipsa mouentur, cum in illis non distinguantur: mouetur enim mixtum eodem motu, quo elementum in illo prædominans. Respondeo. In diuersis mixtis diuersum est prædominium elementi, & sunt diuersa principia, & diuersorum motuum, quibus perficiuntur in seipsis, licet ex parte localis sæpe non sit diuersitas inter entia diuersa, quia omnia grauius deorsum feruntur.

Dico secundo, Motus, cuius principium, & causa est natura, eius in quo primo, & per se, & non per accidens inest, non est per se intentus ab illa, ratione sui, sed ratione quietis, cui non contrariatur, sed est via ad illam. Patet, quia nihil mouetur primo, & per se, nisi propter acquiescentiam, aut saltem conseruandam aliquam perfectionem, in qua quiescat (vt patet ex Aristotele. 2. cœli text. 65. vbi significat actionis, seu passionis finem esse terminum aliquem) quod S. Thom. ibi optime, & late explicat: & inductione id constat in omnibus, quæ mouentur. Vnde etiam anima, licet quatenus est principium nutritionis, nunquam quiescat nutriendo, tamen finis eius non est ille motus nutritionis, sed quietus in substantia nutrita, vt illa vel augetur, vel saltem conseruetur, aut omnino, aut aliquo modo (vt suo loco dicam) immo, & anima sensitua ac rationalis (quod dixi) non est sumenda primo, &

cos) quatenus sunt illa principium nutriendi, hæc etiam intelligendi, & volendi, non intendunt primo & per se illas operationes, quatenus motus, sed quatenus terminos, sub quibus quiescunt. Itaque animus non producit visionem, ut moueatur illa, sed ut sit videns, & virtutum cum suo obiecto in esse quieto. Dices, Cœli mouentur, & tamen non propter acquirendam, vel conseruandam aliquam perfectionem propriam. Ad hoc Simplicius dicit,

obie.

Solu. Simplicij

Solu. Phil.

Solu. antho. ris.

cœlos quiescere secundum aerem & centrum, quia nec ad dexteram, neque ad sinistram declinant, quomodo machina mundi quiescit. Unde Arist. S. Phys. tex. 76. Mouetur (inquit) & quiescit omne supra cœlum. Philoponus verò inquit, quod duplex est quies: altera est immobilitas quadam, & fixa statio, & sic possumus dicere cœlum quiescere: altero modo pro priuatione motus cum aptitudine ad illum: & sic non est quies illa cœli immobilitas, cum non possit ad latera moueri, & talis quies est propria, & sumitur in definitione naturæ. Sed quidquid sit de hoc (de quo infra) Respondeo id confirmare nostram sententiam: cum enim cœli in primo suæ creationis instanti creati fuerint cum omni perfectione sibi naturaliter possibili, & hanc nunquam amittant, semper in ea quiescunt: sed habet omnem motum, non propter se, sed propter hæc inferiora, habent tamen principium illius motus, quo mouentur, si necesse esset. Ut autem aliquod sit ens naturale, non oportet, ut moueatur: sed quod consistet natura, quæ

in illo sit sufficiens ad producendum motum tendentem in propria perfectionem, si illi forte deesset, & dum non deest, illa natura est principium quietis actualiter. Per quod patet ad primum argumentum. Præterea modo, utrum cœli secundum aliquas partes sui moueantur motu, seu alteratione perfectiua, quod quantum de Luna sit certum, de alijs stellis est dubium, ut postea videbimus.

Dico tertio, explicatio definitionis particulariter est ista: motus & quietis natura est principium, quia ex se utrumque potest natura præstare, licet non actu præster. Nominem autem principij non intelligitur actiuum, & nomine causæ non intelligitur passiuum, ut falso exponit Verforius, tum quia natura ut sic non est primò definienda per hoc quod sit principium actiuum (ut dicam) tum quia ficta est, & voluntaria huiusmodi distinctio principij & causæ. Similiter principium non importat formam, nec causam materiam (ut malè Auicenna & Burleus exponunt) quia hic definitur natura vnica definitione, quæ tota, materię & formæ conuenit, ut secunda parte quæstionis demonstrabitur. Sunt ergo illæ duæ voces, principium & causæ, posite (ut bene Tartaretus, & Vallesius) ad maiorem expressionem. Vel dico, quod vox principium, non dicit expressè influxum, & ideo additur, causam. Dices fac esse ponere causam. Respondeo causam significare, nunc proximam, nunc remotam, & radicalem, & se loqui de hac secunda, explicuit Aristoteles

constituendo illam particulam principium. Addit etiam in eo videri, primò, ut significaret naturam esse quidem principium motus in alijs, non tamen primò, ut dixi: Alij explicant, primò, id est, principale, non instrumentale, vel fortè melius, primò, id est, primum, seu proximum, ut vertit Vatablus. Addidit per se, & non per accidens, ut excluderet casum, & fortunam, & etiam artificialia, quæ per accidens tantum mouentur, id est per aliud, seu aliena vi, ut transtulit Perionius. Et ita non mouentur, qua ratione sunt talia; sed quia alicuius aliterius quod sibi ut sic accidit: ut statua, ut sic per accidens mouetur deorsum, quia est lapidea v. c. at esse lapideam accidit illi in ratione statuæ: & medicus sibi est causa sanitatis, sed non sanatur quatenus habet artem amedendi: sed accidit ut ille sit medicus & subiens sanationem, quæ propter etiam nonnunquam separantur. Ita videntur significare S. Tho. & Linconiensis.

Ad argumenta: Ad primum patet ex secunda conclusione. Ad secundum, substantia completa non habet aliquid extrinsecum in sua diffinitione, substantia vero incompleta bene definitur in ordine ad sibi extrinsecum: hac ratione in definitione animæ ponitur corpus, quod est illi extrinsecum, & videtur ex Arist. capite de Ad aliquid, ubi docet, quod partes substantiæ sunt relatiua secundum dici: tales autem videntur esse materia, & forma, quæ sunt natura, & ita possunt dicere ordinem ad aliquod extrin-

secum, siue tanquam prius, siue tanquam posterius. Sed dices, Ordo ad accidens videretur esse accidens, natura autem substantia est, & consequenter non dicit ordinem ad motum, qui est accidens. Adde, quod materia & forma ad se inuicem dicunt ordinem: non ergo ad motum. Respondeo quod licet ordo ad motum accidat materiæ & formæ secundum se, prout tamen sunt scibiles in naturali philosophia, essentialis est: sicuti quantum paricti accidat albedo, est tamen illi essentialis in quantum albus est. Vel secundo, & melius, quod (ut dictum est) principium motus & quietis radicale, est substantia, quantum proximum sit accidens, quemadmodum principium videndi radicale etiam substantia est. Ad tertium, illa calefactio quæ est motus, non est naturalis ligno in quo est, sed potius repugnans. Quantum autem respectu ignis sit naturalis, non tamen ita quod constituat ignem secundum suam formam in esse naturæ, sed potius motus sursum, vel deorsum propter quietem in proprio loco. Ad quartum respondeo, artem non esse principium huius motus quantum ad eius substantiam, sed tantum quantum ad quandam modum artificiosum, est enim ille motus elicitus à potentijs exterioribus, quæ tamen diriguntur ab arte quoad illum modum: figura verò illa non efficit villo modo illum motum, sed est cõditio, quæ tolluntur impedimenta motus.

obie.

Solu.

Ad3.

Ad4.

ARTICVLVS III.

Verum motus, cuius natura est primo principium, sit illi naturalis.

Sent. quorūdam. Quidam asserunt rationem entis naturalis in communi sufficienter saluari per hoc, quod sit ens capax motus phisici, abstrahendo ab hoc, quod ille motus tendat in perfectionem talis entis, siue non. Probant, quia naturale, idem est, quod ens mobile: sed hoc tantū dicit, quod sit capax motus, quiuis ille: sit: ergo. Secundo ex eo quod aliquid intelligatur compositum ex materia & forma, & aptum natura sua ad motum, intelligitur esse ens naturale: sed ex vi illius compositionis, & latitudinis, res solum intelligitur capax motus, abstrahendo à tali, siue tali motu: ergo. Tertio, determinati motus naturales consequuntur ad determinatas naturas: ergo ratio entis naturalis indeterminatè sumpti non exigit determinatum motū naturalem: cui opinioni videtur fauere Aristoteles, qui non determinauit, de quo motu loqueretur.

1. Cō. Dico primo, Motus cuius natura est primo principium, debet esse illi naturalis. Patet, quia (vt probatū est) ille motus est propter quietem, id est propter terminum: sed ens non dicitur proprie quiescere, nisi in possessione sibi naturali: nā si perfectio illa sibi sit contraria, potius erit inquietum sub illa: si vero nec contraria, nec naturalis, sed in-

differens, non quiescet positus sub illa: ergo motus, cuius natura dicitur primo principium esse, est propter perfectionem naturalem, & consequenter est naturalis, quia motus specificatur à termino. Secundo, idem patet ex parte principij, quia principij talis motus est intrinsecum ipsi mobili: ergo necessario debet illi esse naturalis, quia quod ab intrinseco conuenit, essentialiter & à natura conuenit.

Dico secundo, Natura ex sua ratione tribuit positiuam inclinationem in prædictum motum, siue quietem. Hæc colligitur ex prima, & probatur. Vnaqueque res positiuè appetit proprium bonum, sicuti positiuè refugit proprium malum, vt docet Aristoteles 7. Ethicorum ad Eudemum prope finem: ad bonum autem (sicut ad malum) quod nec perficit, nec ledit ipsam, habet se indifferenter, & quasi nihil curans: sed (vt probatum est) motus ille, cuius natura primo, & per se est principium, tenora tendit ad perficiendum illud ens: ergo natura nõ potest se habere indifferenter ad illum motum, siue quietem, seu sub termino talis motus, sed appetit illum positiuè, sicut habet positiuè hanc fugam illius motus qui contrariatur tali motui, seu quieti naturali. Secundo, Inclinatio ad talē motum, & quietem est inclinatio nature primæ, orta à natura. Secundo, quod natura est: ergo est perfecta, & vehemens inclinatio: ergo positiuæ, aliàs nõ daretur motus naturalis distinctus ab artificiali, ad quem habet se natura indifferenter

ter, & per quandam nõ repugnantiam: de alijs autem motibus, in quos nõ primo inclinatur natura, dicam infra.

Adi. Ad argumenta. Profecto immenso vertitur in dubium, an Aristoteles loquatur de motu naturali, vt distinguitur à violento, super-naturali, & prodigioso, atq; etiam artificiali, cum id ipse omnino expresserit. Ad primum ergo respondeo ens mobile debere intelligi, id est mobile naturaliter, sic enim est idem, quod ens naturale, seu eius passio: & quidem sicut aquam cale fieri, loquendo formaliter, non dicitur motus naturalis, sed violentus: sic etiam, nec aqua quantumuis calida, dicitur ens naturale, sed violentum, licet vt composita est ex materia prima, calefiat naturaliter, atque aded vt sic, etiam qua ratione calida est, dicatur ens naturale.

Rep. Dices, Phisicus etiam agit de aqua quantumuis calida, & quæ talis est, est ens violentū: ergo natura abstrahit à principio motus naturalis, seu violenti. Respondeo, Non agit de violento, vt obiecto per se: sed vt eo, quod opponitur suo obiecto. Ad secundum, concedo Maiorem. Ad Minorem respõdeo, quod ens naturale vt intelligitur compositum ex materia, & forma vt sic, intelligitur vt capax motus naturalis tendentis ad propriam illius perfectionem, non determinando quisnam in specie debeat esse ille motus naturalis. Et certè ita est, nulum dari ens naturale quod non habeat principium huiusmodi mo-

tus, licet non omnia actu habeant illum (vt dixi) & ita tam elementa, quàm mixta inanimata præter motum localem, si remittantur eorum qualitates sibi naturales, naturam habent, qua se mouebunt, & reducent ad natiuum statum. Animata insensitiua sunt principia motuum nutritionis & augmentationis, sensitiua, rationis expertia habent principia motus sensationum, homo vero qui rationis capax est, habet potentia motus intellectuum, & volitionum: hi autem sunt quorū primo & per se natura vniuscuiusque horum entium naturalium principia & causas: illi sunt ita naturales, quod illis perficiuntur ista entia: ergo. Unde sequitur, motum localem in nullo ente naturali esse, cuius primo, & per se natura illius sit principium, quia terminus motus localis non appetitur nisi vt medium, quo melius conseruatur perfectio entis existentis in loco sibi connaturali. Ad tertium patet similiter.

ARTICVLVS V.

Verum omnis natura de facto sit principium actiuum prædicti motus, in què primo inclinatur.

Opi- mo To liti. **T**otus & alij asserunt in inanimatis solum dari principium proximum actiuum motuum quibus ipsa mouentur: materiam au-

rem, & formam illorum, atque ad eam totam substantialem naturam esse tantum principium passiuum, & in hoc aiunt differre formas uiuentium à formis inanimatorum. Nos dicimus non solum dari in inanimatis accidēs, quod sit principium proximum prædictorum motuum (de quo inferius est dicendum) sed etiam illorum naturam esse principium actiuum radicale, instrumentale saltem, si non principale, id est, esse actiuum qua ratione est à generante: qua ratione in primo instanti generationis generans, mediāte forma substantiali geniti, dicitur etiā producere eius proprietates: Ita sentit Soto 2. Physicorum, quæst. 1. ad postremum membrum argumenti quarti, qui optimè etiam probat hanc reductionem esse per se à forma substantiali, & non per accidēs.

1. c. 6. Dico primò, Natura constituitur in esse naturæ per rationē principij passiuum. Est expressè Tartareti 2. Physic. quæst. 1. & est communis omnium, cum asserunt idem esse ens mobile sumptū pro radice, atque ens naturale: sed mobile ut sic non significatur, ut habens principium actiuum motus, sic enim deberet dici ens motiuum, nec abstractet ab utroque, cum mobile ut sic, importet principium ut moueatur, quod passiuum est: ergo natura (ut ostendi) primò, & per se est principium motus perficiētis id cuius est natura: ergo ut sic nō tendit ad perficiendum, sed ad hoc, ut id, cuius est natura, perficiatur: ergo natura primò & per se dicitur principium, quo res appetit perfici formaliter,

non perficere: ergo primò, & per se constituitur per hoc, quod sit principium passiuum motus, &c.

Dico secundo, Omnis natura de facto est principium, etiam actiuum illius prædicti motus in quem primò inclinatur, & aliquorum aliorum, quibus perficitur ens naturale, cuius est illa natura: quæ, quod at tinet ad uiuentia, communis est & manifesta. Viuere namque consistit in quadam interna operatione, qua uiuentia se mouent, ut se perficiant nutritione, augmentatione, & alijs huiusmodi operationibus. Vnde Arist. 8. Physic. text. 4. ait, quod in uiuentibus una pars mouet aliam, de qua re in libris de Anima.

Quod attinet ad inanimata, nō est ita certa cōclusio, sed quod hæc habeant in se principium actiuum sui motus naturalis, saltem instrumentale, probatur primò ex Aristotele 4. Physic. text. 36. ubi ait, Rarum, & densum secundum hanc cōrrietatem grauis, & leuis factiua sunt motus: & quarto de Cælo, cap. 1. text. 2. Grauia, & leuia habent in se quædam suscitamenta, siue fomenta motus. Sanctus Thom. 4. cœli text. 25. Grauia, & leuia, remota prohibente, graui per se mouentia secundum quod sunt in actu per formam grauitatis, quæ est in ipsis. ratio agēdi: sicut habens habitum scientie remoto prohibente per se considerat. Idem ait in mobili ad nutritionem, & sanitatem. Idem dicit quæst. 1. cōtra Gent. cap. 5. & 1. 2. q. 36. art. 2. & 1. d. 18. quæst. 4. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpe referunt etiam Scotus 2. dist. 2. q. 1. Gregor. d. 6. q. 1.

Gabri.

Gab. dist. 14. quæst. vnica. Henricus quodlibero 9. quæst. 5. quodlib. 12. quæst. 26. & Niphus 4. cœli. Gaad. 8. Physic. Perey 7. Physicorum cap. 18. Auerr. 4. cœli text. 23. Capreol. dist. 7.

Prob. ratio ne 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 97. & lib. 3. ca. 23. Probatur, omnis effectus actu effectus exigit causam actu, vel principalem, vel saltem instrumentale, ut docet Arist. 2. Physic. text. 37. 5. Metaphysic. text. 3. Nam quando actu est effectus, tunc de nouo aliquis influxus, & causalitas agentis per quam fiat: ergo tunc est aliqua causa actu influens: ergo est etiam ipsa causa in se, neque enim poterit influere, siue operari, quod non existit: & id confirmat experientia, quia licet homo, uerbi gratia, dicatur generare hominem, etiam dum non existit, eo quod in instati generationis desierat iam esse, tamen id non posset fieri, nisi tunc actu maneret semen, quod est virtus generantis, in qua ipsum generans dicitur manere, & per illam generare. Tunc sic, Quando inanimata mouentur, contingit iam non existere causas à quibus fuerunt producta: ergo ab illis non mouentur. Nec potest dici à quo alio extrinseco motore moueantur: ergo mouentur à principio intrinseco. Secundo, quando aliqua res producit aliquem actum per potentiam sibi connaturalem, talis actus effectiuus est ab ea re, cuius est illa potentia: qua ratione dicimus ignem calefacere, animal sentire, aut intelligere, quia tales operationes producuntur à calore, potentia sensitua, vel intellectiua,

quæ sunt potentia connaturales illis entibus: sed in inanimatis etiam dantur potentia proxime productiua illorum motuum (ut uidebimus) illis connaturales, ut grauitas in ente graui, leuitas in leui: ergo, &c. Nec uero pertinet ad ipsum generantem tribuere genito totam perfectionem, quam potest habere genitum, nec eam quam tribuit, si amiserit illam, uideatur iterum restituere immediatè per se ipsum: lat ergo est, quod generans in principio generationis tribuat genito perfectionem illam, cuius genitum est capax, si non impediatur, & tribuat etiam potentias, siue facultates, quibus, & conseruet perfectionem primò sibi datam, & illam augeat, & amissam recipiat: & quidē cum generans dederit genito principia intrinseca, quibus agat in alia, & perficiat illa, à formiori debuit dare principia intrinseca, quibus sibi prouideret propter rationem indigentia. Dices, quod agit, est in actu respectu effectus, quem est producturum, ut id quod frige facit, frigidum esse debet, & sic de reliquis: ergo aqua recipiens frigiditatem, quam non habet, non se frige faciet, sed tantum frige fiet ab alio. Respondeo, ut dicam latius quæstione 23. articulo octauo, non esse necesse, ut producat aliquam formam, habeat illam formaliter: sed sat est formaliter, vel eminenter, vel virtualiter, nec enim Deus creans cœlum, & terram, &c. est ipse formaliter cœlum, & terra, nec Sol generans aurum, est ipse formaliter aurum, sed tantum eminenter.

obie.

Solu.

ter. Dico ergo, aquam frigidam formaliter, esse eminenter, aut virtualiter frigidam per suam formam substantialem, quod est primum principium, & fons sue frigiditatis, & reliquarum proprietatum ipsius. Vnde si sibi desit talis proprietas, ipsa per suam substantiam producit per se illam, quod si aliquando est sine illa, idem est, quia impeditur ab extrinseco.

Rep. Dices: ergo prædicta agentia, vt sic, sunt causa æquiua: ergo non possunt habere formaliter in se effectum, quem producant, cum perfectius sit esse eminenter tale, quam formaliter. Nego consequentiam, quando causa æquiua non est sufficienter in actu proximo, nec ad agendum, nec ad resistendum contrarijs corruptentibus, vt quando tantum est eminenter talis, quo pacto se habet aqua sine frigiditate. Præterea sic probat: Eadem natura est principium motus, quæ est principium quietis sub perfectione acquisita per motum: sed natura intrinseca vniuersi cuiusque entis naturalis est principium actuum quodammodo quietis in sua perfectione, vt natura aque, est principium conseruatiuum in genere causæ efficientis, suæ frigiditatis: ergo & sui motus ad illam. Vltimò, particularis natura, est principium actuum motus ad replendum vacuum (vt dicemus infra) etiam si motus ille aliàs repugnet motui proprio illius naturæ: sed hoc idem est, quia natura appetit bonum vniuersi, at etiam appetit proprium bonum: ergo etiam est principium

actuum proprii motus.

ARTICVLVS VI.

Utrum natura sit de facto principium actuum principale illius motus, in quæ primò inclinatur?

HÆC est illa, inter philosophicas quæstiones grauissima quæstio, nec vnquam satis enucleata de grauium & leuium motus principio, quæ alijs verbis solet communiter agitari: Vtrum, scilicet, graua & leuia moueantur à se, vel potius à suo generante? In qua difficultate opus erit calamus aliquantulum protrahere.

Et ita pro intelligentia tituli primo notandum, plures esse species motus (vt libro quinto fusiùs dicitur) scilicet, motum generationis & corruptionis, & motum augmentationis & diminutionis, & motum alterationis, & motum localem: ex quibus omnibus non est dubium apud aliquem, quod nulla natura sit principium actuum generationis & corruptionis suæ: eius, scilicet, suppositi, in quo est natura. Ratio est, quia illæ qualitates, quæ causant corruptionem vel generationem, non sunt natura, sed accidentia quædam, & instrumeta corruptionis, verbi causa: nec absolute causant corruptionem, nisi ab alio extrinseco agente adducantur: est tamen natura principium passiuum generationis & corruptionis, quia

naturaliter loquendo, nil se ipsum aut generat, aut corrumpit, quauis corruptionem patiatur, &c. Et ita qualitates mixti cum inter se sint contrariæ (vt libro secundo de Generatione dico) ob continuam pugnam, quam inter se gerunt, causant compositi, cuius sunt, corruptionem, virtute tamen alicuius alterius efficientis extrinseci, & destruentis. Cum hoc tamen in viuentibus (in quibus est proprie augmentatio, quæ fit ab anima effectiue conuertente alimentum in substantiam aliti, aut diminutionem causante, media actione caloris in humidum radicale) natura est principium actuum eius in quo est, augmentationis, & diminutionis, intrinsecum quidem, quod patet ex definitione animæ tradita ab Aristotele, secundo de anima, cap. 2. docente quod anima sit principium vegetandi, sentiendi, &c. Si tamen loquamur de alteratione corruptiua, quæ, scilicet, fit cum expulsionem contrarij, sicut natura eius in quo est, non est principium actuum illius corruptionis, ita nec dispositionis ad corruptionem, qualis est alteratio corruptiua: si autem sit sermo de alteratione perfectiua, quæ fit sine expulsionem contrarij, verbi causa, illuminatio aeris: natura aliquando est principium actuum, aliquando passiuum, talis motus: in viuentibus principium actuum, vt anima est principium actuum videndi: in non viuentibus verò passiuum, vt patet in aere, dum præsentia Solis illuminatur.

Præcipua ergo, imò tota diffi-

cultas versatur in hac quæstione de motu locali, an (inquã) natura eius in quo est, sit principium actuum principale quidem (quod natura sit instrumentale, ex præcedenti articulo patet) motus localis, an vero passiuum tantum, & præcipue in grauibus, & leuibus.

De quo etiam certum est apud omnes, quod in viuentibus forma est principium actuum intrinsecum eius motus localis, qui progressiue mouentur, atque ideo mouentur à se. Probat ex Aristotele octauo Physicorum, textu decimo, vbi expressè hoc docet: & inductione colligitur, quia in planta, quæ viuens est, anima vegetatiua est principium intrinsecum actuum ad augmentationem, & ad motum localem, qui sequitur augmentationem. Semper enim quod planta augetur, maiorem locum acquirit, quod necessario fit per motum localem. Similiter in sensitiuis patet, in quibus forma est principium actuum motus localis, tam in illis quæ per aerem mouentur, vt aues: vel per terram, vt animalia bruta, & homo, quæ effectiue mouentur à sua causa: quæ omnia constant ex definitione Aristotelis, in qua dixit: Anima est principium vegetandi, & sentiendi, & secundum locum mouendi: ergo viuentia omnia habent formam, quæ est principium actuum, & intrinsecum motus. Et ratione probatur, nam illud à se mouetur actiue, quod habet partem mouentem, & partem quæ mouetur, vt docet Aristoteles 8. Physic. tex. 48. sed animalia

saltem quatenus progrediuntur, habent partem mouentem, & partem quæ mouetur: ergo à se effectiue mouentur secundum locum, cum progressiue mouentur.

Sed circa hanc rationem facta Philosophi duo dubitant. Primū, an partes illæ, scilicet mouens, & mota, debeant esse essentielles, an integrantes, ad hoc quod aliquid actiue à sua forma moueatur? Alexander, & Themistius, & ex Iunioribus multi volunt partes illas debere esse essentielles, ita vt anima sit pars mouens, corpus vero pars quæ mouetur. Alij autem authores, vt Ferr. 3. Physic. quæst. 10. Tolet. 8. Physic. c. 7. Albertus Magnus tractatu 2. capi. 3. dicunt è contra, partes illas debere esse integrales ad motum progressiuum: Existimo tamen dicendum, vtriusque partes requiri ad motum progressiuum: essentielles quidem requiruntur, vt altera sit mouens quo, nempe anima, vt principium actiuum motus, & altera sit, quæ mouetur vt quo, nempe materia vt principium passiuum motus. Integrantes vero requiruntur, vt altera sit quæ mouetur, vt quo, & altera quæ mouetur, vt quod, quod videtur docuisse Arist. 8. Physicorum, dicens text. 43. partes illas secundum quas aliquid mouetur à se, se tangere inuicem, vel alteram ab alia tangi: hoc autem non habet partes essentielles, quarum anima tangit corpus, hoc est agit in corpus, corpus vero non agit in animam: illud vero habent partes integrantes. Sed quoniam ex integrantibus dubiū est, quæ pars sit mouens quo, & quæ mouet vt

quod, facile ostēdemus, si dicamus quæ pars sit mouens quod ex integrantibus conueniunt tamen omnes illā partē esse mouentē quod, in qua subiectatur virtus motiua: sed adhuc manet dubiū, quæ sit pars illa, in qua subiectatur virtus motiua. Philosophi text. 51. existimant esse corpus spiritus vitales habens, hoc est tenuem sanguinem à corde per aliqua mēbra diffusum. Hic tamen modus dicendi non placet, quia (vt recte Vallesij libro secundo Controuers. medicarum, capite secundo, non potest esse in aliquo actus secundus, cui deest primus: constat autem quod spiritibus illis deest actus primus, scilicet anima; ergo etiam deest secundus, nempe virtus motiua. Quare alij putant illam partem esse chordā, quæ extenditur neruo, quod optime refert Galenus, lib. 12. de vsu partium, capite quinto, quia virtus motiua supponit sensitiuam, sed in chorda, cum sit naturæ ossæ, non est virtus sensitua, ergo nec motiua: quare in hoc dubio dicendum est cum Galeno loco citato, & Vallesio vbi supra, quod scilicet illa pars in qua relidet virtus motiua, sit musculus; in eo enim subiectatur virtus sensitua, & per consequens motiua: quod sic explicatur. Virtus sensitua quatit instrumentum materiale & humidum, quæ qualitates reperiuntur in neruo, virtus autem motiua requirit instrumentū deorsum, & sursum, quæ qualitates inueniuntur in corde. Quare cum chorda sola non possit esse instrumentum illius vtriusque virtutis,

& similiter tunc neruus possit, prouida natura ex neruis concisis, & permixtis è corde effici musculū. Tamen cum musculi originem ducant non è cerebro, vt putat Galenus, sed à corde (vt putat Aristoteles) sequitur primam partem integram, quæ est mouens, in animali esse cor, deinde musculū; partē vero per se motā, reliquū corpus.

In hac re dur sunt extrema sententia. Prima Scoti in secunda, distinctione secunda, quæstione 20. Gregor. distinctione 1. quæstione prima, Vallesij primo lib. Controuersiarum, quæstione 11. Iā Junij & Archil. lib. de Elementis, qui omnes asserunt graua, & leuia non moueri à generantibus, sed à suis formis tāquam à principijs intrinsecis actiuis. Hanc opinionem eliciunt ex Aristotele 7. Physicorum text. 10. dicente, quod ea, quæ ab alio mouentur, violēter mouentur, & 4. cœli text. 4. docet ista habere in se principium motus: Cum ergo dicit, non moueri à se, intelligendum est (inquit) sed non per cognitionē, vt animalia: sed probant etiam multis rationibus, quæ ordine conuerso infra sunt soluendæ.

Opposita verò huius omnino sententia est Sancti Thomæ prima parte, quæstione 18. articulo 1. & prima Secunda, quæstione 13. articulo quarto, quem sequitur Thomistæ, Caietanus locis citatis, Ferrar. 8. Physicorum, quæst. 2. quæ sententia vt verior à nobis est amplectenda, quia re vera est Aristotelis 4. cœli capite 3. 8. Physicorum capite 4. primo de Anima, text. 19. quam pla-

cet exponere tribus cōclusionibꝫ.

Prima conclusio, Graua, & leuia non mouentur à se. Probat ex Aristot. 8. Physic. capite quarto, vbi eam expresse docet, multisque rationibus roborat, quæ omnes quantumuis sint sufficientes, probatur primò. Moueri à se, est viuere: ergo omne quod mouetur à se actiue, habet vitam: graua & leuia non habent vitam: ergo non mouentur actiue à se. Maior probatur, quia in nullo alio distinguuntur operationes vitales à non vitalibus, nisi in hoc, quod vitales, vt nutritio, sensatio, intellectio, &c. effectiue causantur à formis in quibus sunt, operationes autem non vitales non causantur effectiue à formis, in quibus sunt, sed ab extrinseco: hæc autem ratio quantumuis à multis admittatur, nobis tamen non placet, quia aperte petit principium; cum enim Aristoteles in Maiori; scilicet, moueri à se est viuere, assumit, aut omne, quod mouetur à se, habet vitam, petit principium, hoc enim est quod querimus, An (inquam) non solum quæ viuunt, mouentur à se; sed etiam, quæ non viuunt. Vnde assumens, moueri à se, est viuere, manifeste assumit probandum, & probatio illius Maioris deterior est ipsa ratione: constat enim quod actiones vitales prouenire possunt ab alio effectiue præterquā à propria forma; nam in sententia Sancti Thomæ prima intellectio, & prima volitio, sunt actiones vitales; & tamen sunt ab authore naturæ similiter motus cordis, quo mouetur motu contra actionis & dilatationis, vitalis est, & tamen

opinio
Alex.

Aut
risen
sentia

I. Cō.
Prob.

tamen est à generante, saltem in principio motus (vt ipse Sanctus Thomas docet Opuſculo de motu cordis) ergo nō omnes operationes vitales cauſantur effectiue à formis, in quibus sunt, tanquam in ſubiecto inhaſionis, ſed etiam poſſunt ſimiliter cauſari ab agente ſibi penitus extrinſeco. Vnde hic diſcurrendi & argumentandi modus non valet: Sunt operationes: ergo ſunt vitales: ergo nō proueniunt ab alio effectiue: nec contra, Nō ſunt vitales: ergo proueniunt ab alijs, & conſequenter, hæc prima ratio eſt inſufficiens. Secunda ratio: Si grauiā, & leuiā mouerentur à ſe, poſſent ſiſtere in medio motus, & in contrarium motum moueri: hanc autem facultatem non habent: ergo nec etiam mouentur à ſe: ſed etiam hæc ratio non placet, quia videmus animalia & plātas moueri à ſe motu augmētationis, & nutritionis, & tamen non poſſunt in medio motu ſiſtere, cum non habeant facultatem ceſſandi ab augmentatione & nutritione, ſemel ſumpto alimento, nec in contrariū moueri. Secundo, quia illud q̄ eſt habere facultatē ceſſandi a motu, aut in cōtrariū moueri, propriū eſt eorū quæ mouentur à ſe per cognitionem, quod tamen grauius, & leuius cognitione carentibus non mirū eſt ſi nō conueniat. Tertia ergo ratio, quam affert Ariſtoteles, quæ habet vim pro noſtra ſententia, hæc eſt: Omne quod à ſe mouetur, debet habere partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam: conſtat autem quod grauiā, & leuiā non habent partem per ſe mo-

uentem, & per ſe motam diſtinctas: ergo non mouentur à ſe. Maior probatur, illud quod mouet, eſt in actu: illud verò, quod mouetur, in potentia: hæc autem duo non poſſunt inueniri in eodem ſubiecto ſecundū eandem partem, quia repugnat vt idem ſecundū eandē partem ſit in actu, & in potentia: ergo in eo, quod a ſe mouetur, debent eſſe diſtinctæ partes, quarum altera ſit mouens, altera vero mota. Minor probatur, quia grauiā, & leuiā ſunt homogenea, id eſt, habent partes omnes eiſdem rationis: ergo non diſtinguuntur in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, quia non eſt maior ratio, quare in partibus aquæ, verbi gratia, aut terræ, vna ſit mouens, altera vero mota. His tribus rationibus nos addimus quartam fortè non minus fortem. Proiecta, etiam ſeparata, mouentur à proiiciente, vt videre eſt in lapide aut ſagitta ſuſum proiectis, & tamen non dicuntur moueri à ſe, ergo quauis grauiā, & leuiā mouentur ſeparata à generantibus, non dicuntur moueri à ſe.

Sed contra tertiam rationem Ariſtotelis, qua diximus propoſitionem propoſitam ſufficienter probari, inturgunt multi multipliciter. Primo ſic: In non viuētibus poſſunt dari partes diſtinctæ: alia quæ ſit per ſe mouens, ſcilicet ipſa forma grauiſ: alia per ſe mota, ſcilicet materia eiſdem: ergo probatione illa probatur, etiam non viuētia moueri à ſe. Reſpondetur, quod huiſmodi partes per ſe mouentes, & motæ, non ſolum debent eſſe eſſentiales,

ſed etiam integrales: vnde in non viuētibus, licet poſſimus aſſignare partes eſſentiales materiam, & formā, non tamen integrales, quod neceſſario requiritur ad hoc, quod moueantur a ſe: huius ratio eſt. Primo, quia cum forma non ſit actiua motus immediate, ſed medio aliquo instrumento in quo ſubiectatur virtus motiua: huiſmodi autem organum, & instrumentum ſemper eſt aliqua pars integralis, eo ipſo, quod deficit huiſmodi pars, deficit principium quo poſſit moueri à ſe: hæc autem diſtinctio partium integralium non eſt in grauius, & leuius, cum omnes ſint eiſdem rationis. Secundo, quia neque materia poteſt eſſe id quod mouetur, nec forma id, quod mouet: nam quod mouetur motu locali, acquirit eſſe in loco, materia autem non acquirit eſſe in loco: ergo non eſt, quod mouetur, ſed totum compoſitum ex materia, & forma: actus enim ſunt ſuppoſitorum: ergo nec materia eſt pars per ſe mota, vt quod: nec forma eſt pars per ſe mouens, & principium actiuū motus: aliud eſt per ſe motum, vt principium paſſiuū motus. Nam principium actiuū eſt, quod mouet, vt quo, nempe forma. At vero per ſe mouens eſt quod mouet, vt quod: ſimiliter ipſum principium paſſiuū motus eſt quo mouetur, vt quo: nempe materia. At vero quod mouetur, vt quod, eſt compoſitum ex materia & forma: quauis ergo poſſint aſſignari in grauius, & leuius principium actiuū, & paſſiuū: non tamē pars per ſe mouens,

& per ſe mota.

Sed contra hoc dices ſecundo, Totū graue mouet, & mouetur, diuerſa tamen ratione, quia mouetur per ſe mouet tamen per accidēs. Reſpōdetur, hoc fieri non poſſe, quia omne illud quod per ſe mouetur, debet habere aliquod, quod per ſe moueat: graue autem per ſe ſe mouetur, quia mouetur naturaliter: ergo debet habere, quod per ſe moueat: friuolum autem eſt dicere, quod graue mouet per ſe, mouetur verò per accidēs, aut è contra.

Dices tertio, quod totum compoſitum ſecundum diuerſas rationes eſt, quod mouet, & quod mouetur: quia mouet, verbi gratia, graue ratione formæ, mouetur autem ratione materiæ. Reſpondetur, hoc nō eſſe poſſibile, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur: ita quod illud aliud ſit diſtinctum ſuppoſitum totale, vel partiale, alias nihil probaret Ariſtoteles. 8. Phyſ. capit. quarto, illa ratione qua probat, tandem deuenientum eſſe ad aliquam primam cauſam, quæ moueat, & non moueatur ab alia, alias dabitur proceſſus in infinitū. Nam dicere poteſt, quod prima cauſa mouet aliam per ſe primo, & mouetur à ſe. Vnde non rectè concludit Ariſtoteles primam cauſam eſſe inuolubilem in omni genere mutationis: quod autem quid mouet, moueatur ab alio, quod ſit aliud ſuppoſitū, vel realitate totali, vel partiali, probat Ariſtoteles loco citato ſeptimi Phyſic. capite primo inductione: nam cum eorum, quæ

obie.

Solu.

Tert.

mouentur, alia violenter, alia naturaliter moueantur. Quæ violenter mouentur, ab alio mouentur: quæ vero naturaliter mouentur, si moueantur à generante, vt inanimata, iam mouentur ab alio: si vero mouentur a se, vt animata, iam mouentur etiã ab alio, nempe ab aliqua sui parte, vt pote à corde.

Secundo, quia si aliquid mouetur à se primo, iam idem respectu eiusdem simul esset in actu, & in potentia, ac proinde perfectum, & imperfectum, quod implicat. Patet consequentia, quia quod mouet, est in actu, & perfectum, quod vero mouetur, est in potentia & imperfectum.

Sed adhuc quarto fortius impugnatur fundamentum istud ab Scoto & Gregorio, vt supra, quod vt melius prastari possit, aduertit duplicem esse actum: alium formalem, virtualem alium. Actus formalis est secundum quem subiectum à forma sibi inherente denominatur, quo actu est calidum ferrum candens: virtualis actus est, secundum quem denominatur à forma, sub qua iste continetur eminenter, vt Sol dicitur calidus à calore, quem eminenter continet in sua luce, qua causatur calor.

Similiter potentia duplex est; alia formalis, quæ est ad actum formalem: virtualis alia, quæ ordinatur ad actum virtualem. Dicunt ergo isti authores, quod cum Aristoteles dicit aliquid non posse moueri à se primo, quia iam idem esset in actu, & in potentia, solum loquitur, vel de actu, & potentia formali, vel de actu, & potentia virtuali,

& sic non est verum quod potest esse simul respectu eiusdem in actu & potentia: tamen quod aliquid sit simul in actu virtuali, & in potentia formali, non est inconueniens, sed potius necessarium; & ita fieri potest quod graua & leuia, quæ sunt in potentia ad locum, & in actu virtuali, quia continent eminenter illum, moueantur à se ad illum consequendum formaliter: ex hoc enim solum sequitur, quod tantum sint in actu virtuali, & in potentia formali.

Veruntamen hæc interpretatio Scoti merito ab omnibus rejicitur. Primo, quia cum actus virtualis sit perfectior actu formali, magis repugnat esse in eodem simul respectu eiusdem actus virtualem & potentiam formalem, quàm actus formalem, & potentiam formalem. Quod autem actus virtualis sit perfectior actu formali, probatur inductione; quia creaturæ, quæ sunt eminenter in Deo, perfectiori modo sunt in illo quàm in se. Similiter calor in Sole in quo est virtualiter, perfectius continetur in ipso, quàm in igne, in quo est formaliter. Deinde, quia ex illa ratione sic ab Scoto exposita nihil contra nos sequitur, quia probate nititur Aristoteles in eo, quod mouetur à se, dari partem quæ mouetur, & non moueatur per se, & quod sit vnum primum mouens omnino immobile.

Neutrum autem ex his sequitur, quia si actus virtualis, & potentia formalis simul esse possunt in eodem, respectu eiusdem, iam idem à se omnino moueri posset, tantum

Obi.

enim sequitur, vt tunc simul esset in actu virtuali, & potentia formali, quia esset tunc non minus causa æquiuoca respectu sui motus, quàm modo est respectu motus localis.

Sol.

Sed obiiciet aliquis, Idem etiã inconueniens sequitur in viuentibus, si moueantur à se, sicut in non viuentibus, quod, scilicet idem esset in actu & potentia: ergo, aut ratio nihil probat, aut viuentia etiã non possunt moueri à se. Respondetur, in non viuentibus esse inconueniens, vt idem sit in actu, & potentia: non autem in viuentibus, quia in viuentibus sunt diuersæ partes heterogeneæ, id est, diuersæ rationis, atque adeo secundum vnã potest esse in actu, & secundum aliam in potentia, & vna potest aliam impellere: in non viuentibus secus, cum partes omnes sint homogeneæ, eiusdem rationis, & virtutis: atque adeo non est maior ratio, quare vna sit mouens, atque altera mota. Vnde idem secundum idem esset actu & potentia, si graua, & leuia mouerentur à se.

Rep.

Sed obiicies, Si in viuentibus vna pars moueret aliam, non esset procedendum in infinitum: deueniendum ergo est ad vnã primam partem, quæ moueat aliam: & tunc rogo, à quo illa pars moueatur. Si dicas quod à se ipsa: ergo idem est in actu, & in potentia, atque adeo redit eadem querela. Si autem dicas, quod à generante: ergo etiam animata mouentur à generante, sicut inanimata. Occasione huius argumenti Sanctus Thomas, Opuscul. 35. de motu cordis multa dicit, & be-

ne: pro quo supponendum est, quod supra diximus ex sententia Aristotelis, quod cor in animalibus est prima pars, quæ primo mouet, aliàs, quia in corde prius residet virtus motiua: potest autem cor dupliciter moueri. Primo modo ad partem totius, & hoc modo per accidens mouetur: sicut quando mouetur totum, per accidens mouetur oculus, & cum mouetur nauis aut currus, mouetur nauta, vel auriga. Secundo modo mouetur, cum suo proprio motu dilatationis, scilicet, & constrictionis mouetur, qui durat a principio vitæ animalium vsque ad corruptionem: quo motu producuntur quadam species vitales, & animales, quæ sunt subtiliores sanguine, quibus exercentur operationes corporis. Nam per animales nutritur animal, & sentit: per vitales vero exercet motus proprios animalium, scilicet progressuum, quia tales species sunt dispersæ per corpus. De hoc ergo motu, quo cor mouetur per se, quæ obiectio a quo moueatur: & respondet Sanctus Thomas loco citato, quod mouetur à generante cor illo motu: qui sicut est generans, & causa principalis propriæ passionis, ita & motus cordis, quia est perpetuus, & durat in animali tãquam passio illius. Vnde ad argumentum respondetur, verum esse, quod illa prima pars non mouetur a se, sed à generante: non tamen inde sequitur, quod totum animal: nam quando animal est in actu, iam habet sufficiens principium per illam partem ad hoc, quod moueatur: sicut

Sol.

generans est, qui dat risibilitatem homini, non tamen est causa, quare totum postea moueatur in actu.

Rep. Sed dices, Cor est graue, & tamen mouetur sursum, & deorsum: ergo ille motus non est naturalis cordi, sed violentus. Respondetur, quod licet ille motus sit violentus cordi, in quantum graue est, est tamen naturalis, in quantum pars viuētis informatur anima: sicut cum pes mouetur sursum, & deorsum motu progressiuo, naturaliter mouetur, quia licet illi sit violentus in quantum graue est, est tamen illi naturalis, prout pars viuētis, & ab anima informatur ut sic, aut est determinatum ad omnes differentias positionis. Si autem dicatur, quod si illa virtus motiua sepe primo residet in corde, sequitur quod alia semper moueantur motu locali. Probat sequela, quia motus cordis dilatationis, scilicet, & contractionis semper durat, qui est modò causa, quare moueatur alie partes: ergo semper debet moueri naturaliter motu locali, quod est absurdum. Respondetur, quod licet ille motus cordis sit requisitus ad hoc: tñ, q̄ animal modò moueatur, modò verò quietetur, in bratis est appetitus, in hominibus verò voluntas.

Sed querret aliquis, unde ille motus cordis dicatur provenire, nūquid ab anima vegetatiua, aut rationali. Ratio Sancti Thomæ lococitato est, quod proueniat talis motus ab anima sensitua, non autem a vegetatiua: quod probatur ex eo, quod etiam in plantis reperitur anima vegetatiua, in quibus non repe-

ritur talis motus cordis.

Quod si obijcias, quod omnis motus, qui procedit ab anima sensitua, sequitur cognitionem sensitua: sed ille motus est ante quamcunque cognitionem sensitua: ergo non procedit ab anima sensitua.

Respondetur, quod ille motus, qui procedit ab anima sensitua, duplex est: alius, qui sequitur formam apprehensam: alius verò animam sensitua, prout informat corpus. Exemplum primi. Cum animal mouetur propter cibum delectabilem, cuius speciem apprehendit, talis motus sequitur formam apprehensam: at verò motus cordis non sequitur formam apprehensam, sed sequitur animam ipsam, prout informat corpus. Quod autem Aristoteles dicit motum respirationis esse naturalem, & Sanctus Thomas dicit motum pulsationis esse naturalem, non intendunt negare huiusmodi motus provenire ab anima sensitua, sed solum volunt ostendere, hos motus non esse voluntarios, sicuti est progressiuus motus: sed esse naturales, id est, non voluntarios, pulsant enim cor cum non vult, & inspirat etiam nolens. Quibus enim, quod motus respirationis fiat crebro, vel raro, positum sit in voluntate, tamen respiratio absolute in voluntate posita non est. Hic autem si queras, quorū in insinuantur isti duo motus, Respondent medici eidem vtui eos esse, scilicet inferuire, vt conseruetur modica ventilatione calor naturalis in omnibus partibus animalis, & tumefici vapores pellantur. Nam cum ani-

mal respirat, recipit in thoracem aerem modicè frigidum, & cor pulsatione sua ex illo aere quidpiam accipit, illum scilicet, qui mittitur per arterias, quæ similiter habent pulsationem, estringuntur que, & extenduntur, vt illum aerem recipiant prius receptum, & cum illo fumosi vapores expellantur.

Soln. Sed si ita est, dicit aliquis: Cum in plantis non sit talis motus cordis, sequitur in earum motu non posse assignari partem per se mouentem, distinctam à per se mota. Respondetur, quod in plantis est motus localis, qui sequitur post augmentationem, qua, scilicet, partes, quæ adueniunt, occupant maiorem locum, & in isto motu est etiam assignare partem per se mouentem, & similiter partem per se motam eodem modo, quo est in illis. Nam pars per se mouens, sunt partes preexistentes, & pars per se mota sunt partes, quæ de nouo adueniunt: ita enim in plantarum motu nobis philosophandum est, sicut in motu augmentationis viuentium.

Ma. Sed hic inlurgit maior omnium difficultas, quæ multos in hac re trepidare facit, & sententiam Aristotelis, & Sancti Thomæ libenter deserere. Nā videtur, quod plures sint motus, & mutationes, in quibus animal a se mouetur, cum in illis non sit assignabilis pars per se mouens, distincta à parte per se mota: ruit ergo huius sententiæ fundamentum. In primis, quod animal a se augetur, & nutriatur, probat: & tamen in augmentatione, & nutritione non est assignare partem per se mouen-

tem, distinctam à parte per se mota, nam huiusmodi, cor esse non potest, nam eius quod augetur, qualibet pars augetur. Vnde ipsum cor augetur, & nutriatur, sicut reliquæ corporis partes: ergo non est pars ipsa mouens, aliàs esset per se mouens, & per se mota, in actu, & in potentia, quod implicat.

Si autem dicas, quod in augmentatione pars per se mouens, sunt partes preexistentes in virtute: pars vero per se mota est pars, quæ accedit viuenti per augmentationem, hæc euasiva nulla esse videtur, quia terminus motus non mouetur: mouetur vero quod est sub vtroque termino: terminus ad quem non est sub vtroque termino: ergo non mouetur: sed pars adueniens in augmentatione est terminus ad quem augmentationis: ergo non per se mouetur illo motu, & consequenter partes aduenientes non possunt esse partes per se mota. Similiter in sensationibus mouetur animal à se: videtur enim homo à se, imaginatur, auditque, & tamen in his mutationibus non possumus assignare partem per se mouentem, distinctam à parte per se mota, præcipuè integram, tamen in mutationibus spiritualibus (vt in volitionibus, & intellectionibus) hoc ipsum inuenies: intelligit enim homo se ipsum, & se vult. Similiter, in his impossibile est assignare partem integram mouentem distinctam à per se mota, cum sint potentia spirituales, quæ carent organo corporali, & consequenter partibus integralibus: sed hæc quantumvis difficulta sint, non

debent nos facere ab exposita sententia recedete.

Pro solutione tamen aduertendum. Primo, quod in augmentatione duplex est actio. Alia dispositiua, qua disponitur alimentum: alia est conuersiua alimenti in substantiam alicui, & hæc dicitur proprie augmentatio. Quo supposito, dicendum est, quod in illa actione dispositiua facile est assignare partem per se mouentem, & per se motam: quia pars per se mouens est totum viuens: pars verò per se mota est alimentum. At verò in actione conuersiua etiam est duplex ratio: quædam dicitur nutritio, & est illa, qua extenditur forma substantialis ad informandam materiam alimenti. Alia est, quæ dicitur augmentatio, & est illa, qua totum, & partes totius habent maiorem quantitatem, quam antea habebant: quia in augmentatione viuentis, quælibet pars per se augetur. Mòdò dico, quod in qualibet actione istarum potest assignari pars per se mouens, & pars per se mota. Nā in nutritione pars per se mouens est totum viuens: pars verò per se mota, est materia prima alimenti.

Obie. Sed contra hoc dicit aliquis, quod id totum est, quod nutritione augetur, non autem est materia prima: ergo pars per se mota, non est materia prima, sed tantum compositum: & si hoc verum est, assignari non potest pars per se mouens.

Solu. Respondetur, quod hoc nomen, nutritio, significat actum in ordine ad terminum, sicut generatio in quantum ad actio: atque idè, ut sic,

non denominat subiectum, sed terminum: at verò ut nutritio est, denominat subiectum: & quia ipsa materia est, quæ mutatur in nutritione de vna forma in aliam, idè dicitur materia prima, pars per se mota, non autem compositum: sicut generatio, ut actio denominat terminum generationis, quia totum dicitur generari: sed ut mutatio denominat subiectum, scilicet materiam, quia ipsa tantum materia est subiectum generationis. Vel secundò responderetur, quod materia dicitur pars per se mota, quia est pars informata forma viuentis, quod sufficit.

Si autem rursus dicas, quod distinctio hæc partium, non solum debet esse essentialium, sed integralium: ita ut tam pars per se mouens, quam per se mota debeat esse integralis: sed materia prima in nutritione non est pars integralis, sed essentialis: ergo non est pars per se mota. Patet consequentia, quia hac sola ratione diximus materiam, & formam grauis non per se esse partem per se mouentem, & partem per se motam. Sed responderetur, quod non est necesse, quod vtraque pars per se mouens, & simili ratione pars per se mota sit integralis, nisi quando motus recipitur in toto composito, ut in subiecto inhaesionis, sicut contingit in motu locali, in quo nec materia esse potest, quæ localiter mouetur, nec forma, quæ mouetur: sed pars totius compositi, quod suo motu locali locum acquirit. At verò in nutritione, quæ subiectatur in materia prima, quæ ita

mota, atque informata dicitur, sufficit, ut vltima pars sit integralis, quia quod mouetur ut quo, est materia, quæ est pars essentialis.

Deinde in illa actione, quæ dicitur augmentatio, qua totum acquirit materiam quantitatem, potest etiam assignari pars per se mota, & pars per se mouens. Nam pars per se mouens sunt partes præexistentes in viuente: pars verò per se mota sunt partes de nouo aduenientes: quauis non dicantur in rigore per se mota, sed per se producta. Nam (ut rectè probat argumentum) terminus nutritionis non mouetur. Dicuntur autem per se mota, hoc est, per se producta, & hæc est differentia inter has actiones, quod in motu locali pars per se mouens, dicitur impellens: pars verò per se mota, dicitur impulsiva: in motu vero augmentationis, pars per se mouens, dicitur producens: pars autem per se mota, dicitur informata, quod sufficit: quia per se motum non sumitur in illo rigore, ut subiectum illius se habeat aliter nunc, quam prius: sed ut passionem aliquam sonat, ita ut per se motum vel patiat, vel producat, ex quo patet solutio ad primum argumentum.

Pro solutione secundi aduertendum est, quod duplex est motus. Alius est physicus, qui est actus entis imperfecti, ac diuisibilis, ut docuit Aristoteles 6. physicorū. text. 3. dicens omne B. esse diuisibile. Alius autem est spiritualis, ut intellectio, & volitio, de quo motu loquens Aristoteles tertio de Anima, capite quarto, dixit intelligere esse quod-

dam pati: certum ergo est, quod quando Aristoteles docet, quod a se mouetur, diuisibile esse in partem per se mouentem, & partem per se motam, loquitur de motu physico, non autem de spirituali.

Quo supposito, responderetur primo, quod in omnibus sensationibus pars per se mouens est cerebrum, quod principium omnis sensationis est: pars verò per se mota est potentia sensitiva, tam interna, quam externa, simul cum suo organo, in quo residet.

Secundò responderetur, quod in *Sensu* visione, pars per se mouens, est obiectum colore affectum, media *specie* sensibili: pars verò per se mota est oculus, organum corporale. In *principio* sensibus autè externis, cum accedat *quod.* ad facultates spirituales, sufficit, ut pars per se mota sit integralis, qualis est potentia interna cum suo organo: pars verò per se mouens, est species sensibilis. Ad illud vero de intellectioibus, iam diximus non comprehendere ab Aristotele, quia non sunt motus physici, quauis aliquando reperitur in illis pars per se mouens, & per se mota. Nā pars per se mouens, est assensus principiorum: pars verò per se mota, est assensus conclusionis, hoc in discursu: ad primam autem intellectioem mouetur intellectus motus à Deo, secundum sententiam Sæcti Thomæ. Vel dic, quod species intelligibilis sit pars per se mouens, & intellectus ipse, pars per se mota: & idem contingit in volitionibus. Nā cum fiat motus spirituales, non est necesse, ut in his quarram partem integra-

lem mouentem, & motam: sed in corruptibilibus solum. Sufficit, q̄ in motibus spiritalibus reperiamus aliquid proportionatum parti per se mouenti, & parti per se motæ.

Sed vltimò obijciat aliquis, quod Aristoteles 6. Ph. si. tex. 2. ait: Alia mouentur ab extrinseco: ergo non mouentur a se, sed ab alio. Respondetur, hoc esse in alio genere motus, non in eodem. Pro quo adueras, quod vna & eadem res interdum est mota, & mouens: interdum vero duntaxat mouens. Exemplum primum est, vt baculus: quando mouet aquam, est mouens: quando vero mouetur ab alio, est motus. Ex eplu scudi sit imago formata, vel pomu, quod mouet voluntatem, vt illud optemus: ipsum tamen non mouetur. Sic se habet appetitus in animalibus, quod est mouens, & etiã motus est mouens: quando est causa operationum animalium, est motus ab extrinseco, id est, ab appetibili: omnis enim appetitus cauatur ab aliquo appetibili: atque ideo quauis executio motus localis sit ab intrinseco in genere motus progressiui tamen in alio genere motus est ab extrinseco, nempe ab appetibili; ergo est agens extrinsecu. Vnde Auicenna ait: Balneum est in anima agens desiderium.

Aut.
c. 2.

Secunda conclusio: Graui, & leuia mouentur à generante. Probatur ratione Sancti Thomæ, desumpta ex hoc principio philosophico: Qui dat formam, dat sequentia ad formam: id est, generans cum forma dat genito omnia accidentia,

quæ ad perfectionem naturalem illius spectant: sed quiescere in loco naturali, est perfectio naturalis grauium, & leuium: ergo generans, qui dat formam grauibus, dat etiã quietem in loco naturali: hanc autem consequi non possunt, nisi medio motu: ergo dat motum, quo consequantur perfectionem illam naturalem. Sicut si aliquis homo generet iret aliquem hominem, & impediretur, ita vt non posset producere risibilitatem: si postea influatur illa risibilitas, debet tribui generanti: cuius ratio est, quia nõ dum erat completa generatio, quouique prouocantur proprie passionis, quas compositum secundum naturam aptum erat habere. Ex principio autem huius rationis deducuntur duo. Primum est, quod actus quo genitum perficit alia à se, non tribuitur generanti, sed genito ipsi. Vnde ignis dicitur calefacere à se, quia calefactione perficit aliud, & non se ipsum. Secundum est, quod actus ille, quo genitum non semper, sed tempore certo perficitur, qualis est augmentatio, non tribuitur generanti, sed genito: quia tantum ille actus secundus generanti tribuitur, quo genitum omni tempore est aptum perfici secundum naturam. Ex quibus recte intellectis soluuntur omnia, quæ obijci solent contra rationem hanc.

Obijciunt primò, ex hac ratione sequi, quod omnis actio grauium, & leuium sit à generante, scilicet actio, qua ignis calefacit, & aqua frigeat: quia hæc sunt perfectiones grauium, & leuium. Soluuntur autem

autem obiectio ex primo documento, quod his actionibus potius alia à se perficiant, quam se ipsa: generans autem solum dat genito cum forma perfectionem, qua se ipsum perficit, nõ illam, qua aliud à se perficit. Hinc est, cum calefactio sit actio transiens, quæ in passio recipitur, ex eo quod ignis calefaciat à se, non sequi quod sit in actu, & in potentia simul: sequeretur autem si à se localiter moueretur, quod motus localis in ipso met igne recipiatur, & maneat.

Obijciunt secundò, quod saltem sequitur, viuencia non moueri à se, sed à generante: quia sicut hoc, quod est quiescere in proprio loco, est perfectio grauium, & leuium, ita hoc, quod est moueri actualiter, est perfectio viuientium: ergo vtrumque, aut neutrum est à generante. Sed facile soluitur obiectio, tum ex eo, quod moueri actualiter, non est perfectio viuientium: sed hoc, quod est per se mouere, & habere partem per se mouentem, & partem per se motam: & hoc tribuitur generanti: sicut risibilitas tribuitur ei, non autem risus. Tum etiam secundo, non tribuitur generanti, moueri actualiter, quauis sit perfectio viuientium, quia non sunt apta moueri omni tempore, sed certis temporibus: sicut ei non tribuitur augmentatio, aut nutritio, quia his genitum non semper est aptum perfici, sed certis temporibus: tunc scilicet, quando perfecta dispositio membrorum nõ attingit.

Et si dicas, quod saltè nutritio debeat tribui generanti, quia quan-

diu viuit homo vel animal, nutritur, licet non semper augeatur, ex Aristotele primo de generatione, cap. 5. ergo semper animal aptum est perfici nutritione, & consequenter hæc saltem perfectio tribui debet generanti. Respondeo, quod nõ in omni instanti est nutritio, sed quando reparatur deperditum: quod autem Aristoteles docet, semper nutriri animal, quandiu viuit, intelligendum est in omni ætate, quia semper deperditur, & restauratur aliquid per susceptionem alimentum: non autem, quod in omni instanti fiat nutritio. Vel dicendum, quod solum generans dat genito perfectionem, quam potest habere, eo ipso, quod est animal aptum nutriri. Primum nutritio fit à generante: continuatio vero ipsius à se ipso, quia continuationem est aptum habere hoc ipso, quod est.

Tertio obijciunt, quod si graue sit in suo cetro, & postea abstrahatur ab illo, rursusque moueatur: ille secundus motus non est à generante, sed à se ipso. Patet sequela, quia cum primum locum adquisiuit, completa est generatio.

Respondeo, quod licet in primo loco esset iam perfecta, & completa generatio, tamen quia illo secundo motu, quo mouetur, perficitur, ideo tribuitur generanti motus ille.

Tertia conclusio, In grauibus & leuibus solum est principium passiuum principale, intrinsecu in ordine ad motum localem: sed forma illorum est principium actiuum instrumentale, simul cum grauitate, & leuitate.

Prima pars conclusionis (quod

scilicet in grauibus, & leuib⁹ sit principium intrinsecum, principale, passuum ad motum localem. Probat^r primo sic: Materia, & forma in grauibus, & leuibus est natura: sed omnis natura est principium intrinsecum principale motus: ergo forma, & materia in grauibus, & leuibus: sed nō est forma, neq; materia principium actiuum in illis (vt probatum est) ergo est passuum. Confirmatur hoc ipsum, quia principium passuum motus nihil aliud est, quam inclinatio ad motum deorsum, & sursum, alias non naturaliter, sed violenter mouerentur: ergo materia, & forma sunt principium passuum, motus localis grauium, & leuium.

Pr. 2. pars. Secunda vero pars conclusio- nis (scilicet quod forma substantialis in grauibus, & leuibus simul cū grauitate, & leuitate sit principium actiuum instrumentale motus, licet non principale) probatur primo sic: Omne agens, quando agit in passum, dat esse coniunctum cum illo passo per se, vel per suam virtutem instrumentalem derelictam in passum, quia omne agens Physicum agit per contactum: sicut ignis, quando introducit suam formam in lignū, est coniunctus per se: at verò, quando animal generat aliud animal, non est necessario præsens materia per se, sed per suā virtutem derelictam in semine: sed generans in grauibus, & leuibus non potest esse præsens per se ad motum localem illorum: ergo, debet esse per suam virtutem derelictam in illis instrumentalem: sed hæc virtus debet esse

se forma simul cum grauitate, cum nulla alia res possit assignari, quæ sit instrumentū generationis: ergo forma substantialis simul cum grauitate, & leuitate est principium actiuum instrumentale motus. Secundo probatur, nam omnis essentia est causa instrumentalis efficiens propriarum passionum (vt docuit S. Thomas prima parte, quæst. 75. articulo secundo) ergo forma substantialis grauium, & leuium debet esse causa efficiens instrumentalis propriarum passionum: sed hoc ordine, quod essentia sit causa immediata primæ passionis, essentia, media prima passione, sit causa instrumentalis secundæ: sed sic est quod hoc, quod est grauium, & leuium moueri ad sua propria loca, est propria passio grauium & leuium: & non est prima, quia inter hanc, & formam substantialem mediat grauitas, & leuitas: ergo illa secunda passio, scilicet moueri sursum, aut deorsum, dimanat à forma substantiali, media grauitate, & leuitate, tanquam à principio instrumentali actiuo. Vnde sequitur deceptum fuisse Vallesium controuers. 11. & Scotū prima quæstione, putantes grauitatē, & leuitatem esse qualitates passiuas ad motum naturalem, nō actiuas.

Quod, præter dicta, probatur ex Aristotele, quarto Physicorum, textu 86. dicente rarum, & densum contrarietate leuitatis, grauitatisque esse efficiencia motus: & secundo cœli, text. 104. asserente minorem grauitatem maiore pelli. Et ratione efficaci probatur: Nam impe-

rus impressus à proiiciēte in re proiecta, est qualitas actiuæ: ergo similiter grauitas & leuitas impressa generata à generāte, sunt qualitates actiuæ. Et secundo vrgentiùs. Nam si essent qualitates passiuæ, cum potentia passiuæ sit potentia contradictionis, scilicet nō minus ad vnū, quā ad alterum determinata: ergo grauium, verbi gratia, remoto proiiciente, non minus sursum, quam deorsum naturaliter mouerētur. Nec obstat, si dicas illa potentia denominari à forma substantiali. Nam forma substantialis non operatur immediate, sed aliquo organo intermedio, quo carent grauium, & leuium, quod expresse restatur Aristoteles, & Sanct. Thomas opusculo 32. & 1.2. quæst. 36. arti. 2. & Augustinus 3. Confessionum, capite 6. vbi dicit corpus pōdere suo mitti ad locum: sed ad locum sursum ignis, deorsum lapis ponderibus suis mouetur.

Dices, Tantum in his, quæ mouentur à se, tanquam a proprio actiuo principali, est dare partē per se mouentem, & per se motam: ergo similiter in his, quæ mouentur à suis formis, tanquam a proprio actiuo instrumentali. Respondeo, longè disparem esse rationem. Nam in quibus datur pars per se mouēs, & per se mota, datur principium principale motus, ne idem sit in actu formali, & in potentia formali: at verò in grauibus & leuibus solum est instrumentale principium. Vnde quāuis in illis non sit huiusmodi distinctio partiū, solum sequitur, quod idem sit in actu instrumenta-

li, & potentia formali.

Sed præter hæc, quæ dicta sunt (ex quo contra vniuersam doctrinam sunt argumēta aduersariorū) id est: Effectus in actu, postulat causam in actu, teste Aristotele. 1. Physicorum, c. 3. & motus actu postulat mouens in actu: ex quo inferitur falsam esse sententiam antiquorum, Empedoclis, scilicet, & Anaxagoræ, asserentium grauium & leuium moueri à cœlo, quam opinionem Valles controuersiarū 10. putat esse Arist. eo quod dicat illa moueri à generāte, in qua etiam opinio est Percy. & Petrus Martinez 4. de cœlo, c. 3. Inmerito tamen, quia cum Arist. 8. Physicorum, text. 33. docet grauium, & leuium moueri a generante, loquitur de particulari, non de vniuersali: & ita non loquitur de cœlo. Quod patet, quia ipse Arist. primo cœli, text. 89. impugnat, cœlum mouere grauium & leuium: quia, scilicet, ex eo sequitur magis graue vel leue tardius moueri in suum locum naturalem, quā parū graue vel leue. Tū etiā sequitur, graue, cū magis accedit ad locū naturalem, tardius moueri, quia magis distat a cœlo, quorū vtrumq; & falsum est, & contra experientiam.

Inferitur secundo, falsum esse quod dicit Commentator 3. & 4. cœli, text. 32. quem sequitur Pereyra 7. Physicorum, capitulo 15. scilicet: quod, sicut remus, per se mouet nauem, & per accidens mouetur a nauis: ita grauium, & leuium mouent per se medium, & per accidens mouentur à medio, quod plusquā falsum est: Primo, quia non semper eadem pars

pars medijs subest his mobilibus, sed alia, & alia.

Secundo, quod necesse est, vt graua & leuia ante motu localem semper motu alio moueantur, sicut remu, antequam moueat nauem, & ab illa moueatur, necesse est moueri aliquo motu animalis, nempe extensione, & contractione brachiorum, que mouent remum.

Tert. Inferitur tertio, falsum esse etiam quod dicit Venetus tertio Physicorum, textu 24. graua, & leuia quoad inclinationem motus per se moueri a generante, vel a mouente prohibens, tamen quoad continuationem motus, moueri a se ipsis: hoc (inquam) falsum est. Primo, quia si generans est causa particularis motus, etiam erit reliquorum, nam cum prima pars sit diuisibilis: ergo a secunda eius medietate iam distat generans, & per consequens, sicut illam causat ab ea distans, causabit etiam reliquas, etiam si distet ab illis: aut dicas quare illam causare possit, magis vero distantem non possit.

Secundo, quia 8. Physic. capite quarto, aperte docet Aristoteles, remouens prohibens non per se, sed per accidens solum mouere, cum solum tollat impedimentum, & non deturminet quo moueat, sed illud relinquit suae naturae, vt scilicet, si sit graue, moueatur deorsum, si leue, sursum. Tandem in calce huius quaest. praeter ea, quae dicta sunt contra vniuersam doctrinam, supersunt soluenda nonnulla argumenta contrariorum: Omnis effectus in actu postulat causam in actu: recte Aris-

totales primo Physic. capite tertio, & motus actu postulat mouens in actu, cum motus sit actus mobilis a mouente, vt docet Aristoteles 3. Physicorum, capite tertio: sed quando graua & leuia mouentur, vel generans est corruptum, vel ab illis distans: ergo ista non mouentur a generante, sed a se ipsis.

Respondeo quidem (& est communis solutio) quod non est necesse, quod generans sit praesens per se ad motu, sed fat est quod sit praesens per suam virtutem derelictam in mobili, sicut licet passus, quia generans relinquere grauitatem grauibus, vt ipso absente moueri possint. Sed haec solutio insufficientis est, deficit enim in duobus. Primo, quia virtus derelicta a generante, semper est instrumentum: ergo semper est agens a quo, id est, semper est id quo generans mouetur: debemus ergo assignare mouens quod principale, quod moueat & agat; corrupto vero generante aut absente deficit: ergo deficit mouens quod, atque ideo motus deficit. Consequenter probatur, quia virtus derelicta a generante est forma quaedam: haec autem solum est mouens quo, deficit ergo mouens quod: hoc oportet assignare: ergo debet esse suppositum aliquid praeter virtutem derelictam a generante.

Secundo, quia instrumentum hoc habet ex sua ratione, vt non moueat nisi motu a principali agente: deficiente autem generante, non potest moueri: ergo neque mouere graue aut leue. Quod circa dictum est, quod quauis generans absit, aut corruptum sit, adest tamen prima

prima causa supplens generationis defectu, attribuitur autem motus generanti quod dedit formam substantialem, & virtutem motiuam, quibus vitur instrumentis Deus ad motu.

Obi. Secundum est, Illa solum accidentia possunt esse a generante, que sunt cum re genita; sed motus non fit cum re genita: ergo motus non fit a generante. Minor probatur, quia res mota incipit per primum sui esse, motus vero per vltimum non esse. Resp. falsum esse, motum aliter incipere, quam graue aut leue, diximus autem supra motum non habere minimum, & ita incipere per vltimum: & quauis verum esset, quod motus non inciperet cum re genita, nihil probat argumentum, nam etiam est a generante, quod aptum est semper perficere genitum: & quauis in instanti in quo est genitum, non esset, tamen immediate post illud instans esse, aptum est, cum incipiat per vltimum non esse: & quia huiusmodi est motus, etiam est a generante.

Tert. Tertium argumentum est: Quod habet potentiam actiuam, si recte applicetur passum, agit per se; graua, verbi gratia, habent potentiam actiuam tendendi deorsum, nempe grauitatem: ergo si sint extra acta a locis naturalibus, mouebantur deorsum a se. Minor probatur, tum quia si graua sunt supra lignum putridum, illud rumpunt sua grauitate; & deorsum feruntur: tum quia sua grauitate rapiunt, feruntque secum minus graue deorsum sibi alligatum: ergo habent virtutem tendendi deorsum, scilicet, grauitatem. Praeterea, generans solet aliquando

generare aliqua duo; quorum alterum fit magis graue, alterum minus graue: ergo si tunc quaerimus causam inaequalitatis extra generantem, etiam erit quaerenda causa motus extra generantem. Respondeo ad primum, solum probare graua, & leuia habere virtutem actiuam, quae possint adipisci suum locum naturalem: haec autem virtus instrumentalis est, non principalis; quia cum non sit in elementis aliud passum a mouente, tale mouens non potest esse principale, sed instrumentale: alias idem simul esset in actu, & in potentia. Ad confirmationem Respondeo, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam sicut illius inaequalitatis non quaerimus causam principalem extra generantem, sed instrumentalem: ita dissimilis motus solum causa instrumentalis erit quaerenda extra generantem, nepe maior & minor grauitas, quare hic collocata sint, non illic.

Sed dices, quando genitum mouetur contrario motu ab eo quo mouetur generans, tunc genitum non poterit moueri a generante: vt quando flice & ferro per contactum producitur ignis, qui sursum mouetur: ferrum vero, & silex, que grauiora sunt, deorsum: Similiter in fulmine quod fit in aere per antiperistasis, si talis detur (de quo 2. lib. de generatione latius dicam) id est per vniuersum contrarij circa alterum positionem, scilicet frigiditatis fugientis a calore; & e contra: vbi contrarijs moribus genitum, vt pote fulmen & generans, scilicet calor & frigus, inter se pugnantia mouentur.

ergo non mouentur etiam virtute instrumentali graua genita à suis generantibus.

Respondeo, concedendo antecedens, & negando consequentiam, quia generans non mouet genitum suo motu, sed per virtutem quam tribuit genito. Vnde nullum est inconueniens, si generans non mouetur motu sui geniti, præsertim, si sit æquiocum. Videmus enim in ijs, quæ à cælo generantur, id ipsum, quia illa recto motu mouentur sursum, aut deorsum: cælum vero circulariter gyatur: & Deus, cum immediatè rem aliquam producit corpoream, res genita sursum aut deorsum mouetur, Deo ipso immobili manente. Quartò principaliter ad idem arguitur, quado aliquod corpus mouetur à proijciente, quado magis distat ab illo, & à termino à quo, tardior est ille motus: sed graua & leuia, dū magis accedunt ad suū locum, eo velocius mouentur: ergo à se mouentur, & non a generante. Confirmatur, Vnum corpus graue per se mouet, & expellit aliud: ergo vt sic, potest mouere se ipsum actiue. V. c. si lapis grauissimus sit in trabe, in qua sustentabatur, & lapis illam secum rapiat, tūc lapis est causa, quod ipse moueatur deorsum: ergo ex se potest moueri. Respondeo ad argumentum, disparem esse rationem, quia cum lapis a proijciente mouetur sursum, violenter quidem mouetur: & ideo tardiori motu, quo magis distat a termino a quo, quia impetus quasi languescit, & remittitur: cum vero deorsum mouetur, quia natu-

raliter motus eius velocior est, cum magis distat a termino a quo, quia magis accedit ad suam perfectionem: quæ autem sit causa huius maioris velocitatis in fine, quam in principio, lib. 8. quæst. 1. per varios articulos demonstro. Ad confirmationem dicendum, quod non valet: Est causa per se mouendi aliud: ergo se ipsum. Ratio est, quia cum mouet aliud, possumus distinguere motum a mouente: si vero se moueret, id non possemus. Vnde lapis ille mouendo trabem, per accidens mouet se ipsum, & sic suo pondere actiue fertur deorsum, instrumentally tamen.

Vltimo arguitur contra eandem conclusionem argumento illo a pluribus agitato, & nondum exactè soluto, sic: Natura virtute sua reducit se in suam pristinam sanitatem per ægritudinem amissam, & aqua calida, calefaciente remoto, reducit se in suam pristinam frigiditatem: ergo graua, & leuia extra naturalia loca posita virtute sua possunt se reducere ad sua loca naturalia.

Circa solutionem huius, præcipue a quo reducat aqua in suam pristinam frigiditatem, ablato calefaciente, Iuniores Philosophi plurimas solutiones adducunt, simulque impugnant in hoc lib. 4. Prima est Cōmētatoris 2. de anim. text. 11. dicentis, quod calor, quo aqua apparet calida, non est in ipsa aqua, sed in quibusdam partibus aquæ coniunctis: ita enim videmus, quod cum aqua calefit, producit quidam vapores calidi. Vnde, quia ablato combustibili, aqua infrigidat il-

los vapores, ideo dicitur reduci in pristinam frigiditatem.

Hæc tamē solutio merito rejicitur, falsum est enim, quod calor, quo aqua redditur calida, non sit in ipsa aqua inhærens, cum sit dispositio ad corruptionem aquæ; aliàs impossibile esset, quod aqua corrumpere tur, quia semper haberet suam frigiditatem, quæ illā conseruat. Vnde Auicenna lib. primo sufficiat. c. 36. quem sequitur Soncin. 8. Metaph. q. 3. aliter dicit, quod aqua calida frigit a sua forma, nullo alio medio accidente, ablato tantū calefactiuo.

Quod si obijcias, quod aqua, medio aliquo accidente, debet frigeri, & non solum sua forma. Respondet Sonc. q. sunt aliquæ actiones, quæ nullo accidente intermedio indigent ad hoc, vt exerceantur: vt si ab homine auferatur risibilitas, & postea iterum fluat, ille influxus nullo medio accidente fieri ab ipsa forma substantiali hominis: sic etiā ad hoc, quod ipsa aqua reddatur frigida, non indiget aliquo accidente, sed solum sua forma substantiali, a qua, vt a principio radicali, frigiditas pullulat: sed etiam hæc opinio falsa est, quia si aqua, vt se reducat in pristinam frigiditatem, non indiget parte per se mouente, & per se mota, etiam nec vt moueatur localiter, indiget parte per se mouente, & per se mota, quod est contra Sanctū Thomā, & veritatem, cuius opinionem putant se sequi. Tenet consequentia, quia eadem est ratio vnius & alterius mutationis.

Tertia sententia est Agidij asse-

rentis, aquam per accidens se infrigidare hoc modo, quia per se corrumpit calorem: vnde fit, vt per accidens se infrigidet. Sed neque hæc solutio placet, quia natura in generatione nunquā per se intēdit corruptionem: ergo aqua non per se corrumpit calorem, nisi per se generādo frigiditatem.

Quarta solutio est Iacobi Folienrentis, dicentis aquæ partes calefactæ non esse equaliter calidas, neque equaliter frigidas. Vnde quæ magis frigide sūt, minus frigidas infrigidat, sicque sit restitutio frigiditatis deperditæ. Sed quidem, neque hæc solutio difficultatē euacuat, quia fieri potest, vt omnes partes aquæ sint æquæ frigide, & æquæ calide ultra suum gradum: ergo tunc non est à quo reducatur in pristinam, & intentam frigiditatem.

Quintus modus dicēdi est Burlei, viri solo nomine ridiculi. Sequitur illum Iuniores Philosophi, qui dicunt aquam eo casu reduci in pristinam frigiditatem ab aere circumstante & ambiente.

Quod si illis obijcias, quod agens minoris virtutis non potest producere ultra spheram suæ actiuitatis effectum in passio: sed fieri potest quod aqua sit magis calida, quam aer circumstantis frigidus: ergo aer non potest refrigerare aquam. Respondent isti, nullum esse inconueniens. Nam contingit, quod agens minoris virtutis producat maiorem virtutem in passio propter materiam accommodatam: & quia materia aquæ est magis disposita ad frigiditatem suscipiendam, hinc est, quod

quod aer maiorem frigiditatem in illa producat, quam in se habet: sicut ferrum candens, in probabili sententia, non habet calorem vt octo, & tamen, applicata stupa, producit calorem vt octo in illa, quia ipsam comburit. Cuius rei sola ratio est, quia stupa cum sit materia rara, magis accommodata est ad formam ignis, quam ferrum, cuius materia est magis densa: ita ergo in hoc casu contingit, quod aer producit in aqua maiorem frigiditatem, quam habet in se aer, propter materiae accommodationem. Et si iterum secundo obijcias, quod si aqua calida ponatur in vacuo, tunc non posset ab aere circumstanti infrigidari, & tamen reduceret se in pristinam frigiditatem in specie: ergo solutio est nulla. Respondeo, quod in illo casu ille calor aquae corrumpitur, quando corrumpuntur partes humidæ aquæ, in quibus erat talis calor: sicuti naturalis calor vitalis corrumpitur, quando desinit esse humidum radicale, quod est subiectum illius.

Sed nihilominus, nec solutio ista soluit argumentum, & sicuti istis authoribus præcedentes solutiones non placet, ita nec mihi, & alijs ista placet: est enim (si fas est ita loqui) sententia ista Toletii intolerabilis, & solutiones, quas adducit, deteriores ipsa sententia. In primis enim falsum est, quod bona Philosophia abhorret: scilicet quod agens minoris virtutem in passio, quam habet in se, quia, vt docet Philosophus 1. de generatione animalium, c. 7. omne agens

in principio actionis est dissimile: in fine vero simile cum passio, ita quod quando agens & passum sunt similia cessat actio, quia agens non agit: in omnino simile: constat autem quod agens solutum intencit alimulare sibi passum: ergo non potest producere effectum perfectiorem se ipso, aliis in fine actionis agens & passum erunt dissimilia, & ita nunquam cessabit actio.

Secundo falsum est, quod ferrum candens producit ignem in stupa. Nam (vt optime Valerius) in quolibet mixto sunt partes porose aere plene, quæ facile transmutantur in quodlibet, & ita in ignem. Vnde in ferro in partibus porosis est ignis, quo comburit stupam, secus non posset ignem producere, quantumuis haberet intentum calorem. Falsum est etiam, quod in vacuo non produceretur alia frigiditas in aqua, quia nullum agens naturale intendit per se alicuius corruptionem, sed generationem, vt supra dicebam. Vnde corruptio vntas, semper est alterius generationis: corrumpitur calor: ergo generatur frigiditas vt octo, nisi impediatur ab alio.

Tandem, conuincitur falsitas huius sententiæ hic sola ratione, quia ignis infrigidatus aliquantulum ex reactione aquæ frigide non reducitur ad pristinum calorem ab aliquo circumstanti, vel ambiente, cum nihil sit igne calidius: ergo nec aqua reducitur ad pristinam frigiditatem amissam ab aliquo circumstanti, quia nihil est aqua frigidius.

Quare, his omnibus omissis, existimo dicendum cum Capreol.

in 2. d. 6. q. 11. Ferra. 7. Phys. q. 5. Soto. hic q. 2. quod aqua calida, ablato contactu, reducitur in pristinam frigiditatem ab ipso generante, tanquam à causa principali, & à forma substantiali aquæ tanquam à causa instrumentali. Cuius ratio est, quia per talem motum redit aqua ad perfectionem suam naturalem, quam semper apta est habere: ad hoc autem non indiget aliqua media qualitate, quia (vt bene Soncinas) quando aliqua forma agit in se ipsam, non vera mutatione, sed per modum sequelæ, non est necesse, vt agat medio aliquo accidente: frigiditas autem illa non producitur per mutationem vllam, sed fluit, ac dimanat à forma per modum sequelæ, sicut in principio dimanant omnes passionibus ab essentia.

Iam tandem ad loca Aristotelis, ex quibus supra dicebam auctores fuisse occasionem contrariæ sententiæ, Respondetur. Ad primam respondetur, non esse, neque inueniri apud Aristotelem. Ad secundam ibi Aristotelem intelligere principium passiuum principale, non actiuum. Ad tertiam, quod ibi Aristoteles vult, quod elementa operentur secundum motum instrumentalem.

Sed dices, quod ipse 8. Metaph. c. 4. ait, quod eodem modo se habent motus grauium, & leuium, sicut illud, quod est sciens in habitu antequam sit sciens in actu: constat autem quod sciens in habitu, ad hoc quod sit sciens in actu, non indiget aliquo extrinseco, sed se ipso tantum: ergo eadem ratione grauium & leuium, dum habent grauitatem & leuitatem, ad

hoc quod moueantur ad propria sua loca, non indigent extrinseco, sed à se ipsis, & non à generante mouentur. Confirmatur ex eodem Philosopho, 4. de celo, cap. 7. vbi ponit differentiam inter sanabile, & agrotabile ex vna parte: & inter motum grauium & leuium ex altera: scilicet quod agrotabile indiget aliquo extrinseco actiuo, scilicet medicina; ad hoc quod habeat sanitate: at vero grauium, & leuium nullo modo indigent extrinseco actiuo, ad hoc quod ad sua propria loca moueantur: sentit ergo Aristoteles grauium & leuium moueri à se ipsis, & non à generante. Respondeo ad primum, quod ibi solum intendit Aristoteles ostendere discrimen inter actum primum & actum secundum: stat ergo similitudo in hoc, quod sicut sciens in habitu nullo indiget extrinseco ad hoc, vt fiat in actu, quia habet iam species intelligibiles ad actum scientiæ: ita grauium & leuium nullo indigent extrinseco ad suum motum, quia iam habent grauitatem, & leuitatem: differentia tamen versatur in hoc quod sciens in habitu est causa principalis scientiæ in actu: forma vero substantialis tantum instrumentalis causa illius motus. Ad confirmationem dico, in hoc consistere differentiam, quod ad hoc vt aliquod corpus agrotatum sanetur, indiget instrumentis, puta, medicamento: ad hoc autem quod grauium & leuium moueantur, non indigent aliquo instrumento extrinseco, sed potius hoc instrumentum est illis intrinsecum, licet indigeant generante, & causa principali, vt dictum est.

S E C V N D A
pars quæstionis de na-
tura in ordine ad alia
considerata.

IX dictis præcedenti par-
te quæstionis, manet
explicatum quidquid
ad quidditatē & essen-
tiam nature secundum
se spectat. Restat vt intelligatur
ipsa in hac 2. part. quatenus ad alia
comparatur.

De quo sex etiā sunt videnda.

Primo, si materia sit natura.

Secundo, si animæ conueniat.

Tertio, si ratio nature vniocē
materie & anime conueniat.

Quarto, si motus cœli sit natu-
ralis.

Quinto, si natura differat ab ar-
te, & Physica à Mathematica.

Vltimo, si Mathematica abstra-
hât a materia sensibili, & quomodo.

ARTICVLVS I.

*Vtrum materia prima sit
natura.*

DOctor Vallesius asserit hac in
parte materiam non esse pro-
priè naturam, quod conatur proba-
re ex Arist. 5. Metaphysicę tex. 5. vbi
postquam numerauit plures accep-
tiones nature, apertè dicit quod
propriè natura dicitur forma, & es-
sentia: materia vero impropriè, ex
eo scilicet, quod est forma suscep-
ptrix. Et ratione probatur, quia na-

tura est nomen virtutis, & dignita-
tis: ergo omnino non conuenit ma-
terix, quæ omnino est imperfecta
& pura potentia.

Confirmatur, quia aliàs etiā pri-
uatio esset natura, quia etiā pri-
uatio est principium a quo motus.

Dices tamē, quod priuatio nō
est causa, bene tamē materia, vt q.
sequenti patebit. Contra hoc est,
quia quauis materia sit causa rei
genitę, & intrinseca in suo genere:
tamen non est causa respectu mo-
tus; si enim esset, præcipuè deberet
esse in genere cause materialis: sed
hoc nō, quia motus nō subiectatur
in materia, sed in toto composito.
Secundo suadetur idem, quia si ma-
teria esset natura, sequeretur, quod
calefactio aquæ sit naturalis. Nam
quauis repugnet aquę ratione for-
mę, materia tamē illius habet incli-
nationē ad formam ignis: ergo etiā
habet inclinationem ad dispositio-
nes formę ignis: talis autem est ca-
lectio: ergo: consequens tamē est
absurdum, quia huiusmodi calefac-
tio violenta est.

Tertio & vltimo, quia vt articulo
secundo, & tertio patebit, natura
est, per quā distinguuntur natura-
lia ab artificialibus, imo & natura-
lia inter se per diuersas naturas: cō-
stat autem quod non distinguuntur
per materiam, quia corruptibilia
saltem habent eandem materiam
(vt lib. præcedenti q. 2. in 2. p. quæ-
stionis probatum est) & artificialia
etiā habent suam materiam: er-
go solum differunt per formam, &
consequenter materia non est na-
tura. Confirmatur, quia in artificiali-

libus sola forma est ars, & sola illa
constituit rem artificialem: ergo so-
la forma est natura cōstituens rem
naturalem.

Conc. Opposita conclusio, scilicet quod
materia sit natura, verior est, eam-
que tenent omnes Aristotelis expo-
sitores in hoc loco, & 5. Metaph. Pe-
rey. lib. 7. c. 17. Philosophiæ, Isauel. q.
6. & patet ex ipso Aristotele in hoc
c. 1. qui non solum dicit materiam
esse naturam propriè, sed etiā lau-
dat antiquos in hoc, quod ponebāt
materiam, naturam: & 5. Metaph. ci-
tato: inter plures modos, quibus na-
tura dicitur, vnus illorum (inquit)
est quod dicitur de materia. Et ra-
tione patet. Nam si materia non sit
natura, sequitur, quod transmutatio
substantialis nō sit naturalis, quod
est absurdum. Se iuela patet, quia
illa nō est natur. Is ratione forme,
quæ producitur, quia forma est ter-
minus productus: ergo est naturalis
ratione materie solum, quia est
principiū, & causa illius, & ita ma-
teria habet inclinationem passiuā
ad illam, & consequenter est natura.

Obi. Sed dices, quod materia nō est
principium transmutationis per se,
sed per accidens: ergo non est natu-
ra, supra enim præcedenti libro di-
cebamus, in materia esse principiū
accidentale transmutationis, non
autem per se.

Respon. Respondeo quod hoc, quod est
esse per se principium motus, stat
dupliciter. Primo per se, & prima-
rio: & sic nec materia, nec forma
sunt principia motus, quia non est
effectus primarius formę, neq; ope-
ratio alicuius substantiæ create. Alio

modo sumitur per se, & secū dario,
(sicut 1. Pt. st. c. 4. diximus, hanc esse
per se, homo est risibilis, quauis nō
primario) & sic materia & forma
sunt principia per se motus, & hoc
sufficit vt aliquid sit natura: supra
autem solum negabam materiā es-
se per se primo principium transmu-
tationis, ita vt transmutatio sit ter-
minus adæquatus potentia, quæ est
in materia.

Resp. Sed rursus dices, Ad rationem
nature requiritur, quod sit princi-
piū motus per se primo, quia vtrū-
que hoc ponitur in definitione na-
ture. Respondetur, quod non nega-
mus naturam in dicta definitione
sumi per se primo, id est radicali-
ter, sed tantum per se primo, id est
immediatè. Quauis ergo substan-
tia creata sit principiū motus radi-
cale, nō tamē immediatū: & hac ra-
tione cōuenit illi definitio nature.

Probatum secundo cōclusio, Ma-
terix conuenit definitio nature: et
go est natura. Antecedens patet. Nā
est principium & causa motus eius
in quo est: quia est principium mo-
tus grauium & leuium. Nam talis
motus pendet à materia, tanquam
à principio passiuo (vt dixi art. vlti-
mo primæ partis quæstionis) quod
principiū sicut inclinat ad formam
substantialē grauium, &c. ita etiā
inclinat ad accidētia propria eorū,
quorum vnum, & potissimum, est
motus: ergo materia habet inclina-
tionem ad illum, ac per consequens
est causa illius, & ita conuenit illi
propriè, quod sit natura omnino.

Ad argumenta Vallesij respon-
detur. Ad primū dico, quod Arist.

eo loco tantum abest, quod negat, materiam esse naturam, quod id allerit, sed solum negat, quod sit propria & perfecta natura, sicuti forma, quod nos etiam fatemur.

Ad 1. co. quod nomen naturæ non est tantum nomen dignitatis, & perfectionis, quam principij & causæ, atque ad eum non solum conuenit formæ, sed materię.

Ad 2. Ad secundam confirmationem, dico priuationem non esse naturam: quia quauis sit principium motus, non tamen est causa illius: materia vero vtrumque habet, quia sicuti est principium, & causa rei in facto esse, sic etiam est principium, & causa ipsius fieri, atque transmutationis, causa (inquam) & principium passiuum, & in facto & in fieri. Et quauis motus non subiectetur in materia, sufficit tamen, quod sit causa, quare motus subiectetur in toto composito.

Ad 3. Ad secundum fateor, quod calefactio, qua aqua calefit, est naturalis ratione materię, quæ est principium passiuum illius: non tamen est naturalis simpliciter, quia repugnat formæ, quæ est magis ac perfectius natura, quam materia. Unde, quia aqua non constituitur in esse talis per materiam, sed per formam, ideo simpliciter ille motus est violentus, licet secundum quid, scilicet solum ratione materię, sit naturalis. Sed dices: ergo eadem ratione motus deorsum dicitur naturalis igni, solum secundum quid. Nam quauis repugnet formæ ignis, erit tamen naturalis ratione materię. Respon-

Rep. sionem dico: quod motus deorsum dicitur naturalis igni, solum secundum quid, quia non repugnat formæ ignis, sed materię, quæ est principium passiuum illius: non tamen est naturalis simpliciter, quia repugnat formæ, quæ est magis ac perfectius natura, quam materia. Unde, quia aqua non constituitur in esse talis per materiam, sed per formam, ideo simpliciter ille motus est violentus, licet secundum quid, scilicet solum ratione materię, sit naturalis. Sed dices: ergo eadem ratione motus deorsum dicitur naturalis igni, solum secundum quid. Nam quauis repugnet formæ ignis, erit tamen naturalis ratione materię. Respon-

deo, negando sequelam: nam motus ille non est ordinatus ad formam substantialem, tanquam dispositio illius: calefactio vero est dispositio ad formam ignis. Ex quo fit, quod materia inclinatur a calefactione, tanquam ad dispositionem & medium, quo acquirenda est forma ignis: non autem inclinatur, prout est in igne ad formam ignis, & sic motus deorsum non est naturalis igni.

Ad tertium dicendum, quod naturalia ab artificialibus, non solum differunt per formam, sed etiam per materiam: materia enim artificialium est ens in actu: naturalium vero ens in potentia: licet vero naturalia, saltem generabilia, inter se non differant per materiam, non est inconueniens, quia differunt per formam, neque est de ratione materię, quod per eam differant naturalia inter se: imo aliqua est natura communis omnibus rebus naturalibus, ut materialia vero, qua differunt, ut forma.

Ad confirmationem respondetur, quod quauis artificialia sola forma constituentur, naturalia vero vtroque constant, scilicet materia & forma, & sic fit vnum per se, quod ex vtraque resultat.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima sit natura.

Albertus hic tractatu 1. & Simplicius text. 3. negant animam esse naturam, præsertim rationalem, & ita

& ita quod non cadit sub definitione naturæ assignata. Probatur multipliciter, præcipue tamen. Et primo de omni anima suaderetur, quia Philosophus 2. de anima illam definit per corpus physicum, aut naturale, tanquam per subiectum: ergo natura constituitur subiectum capax anime, & ita anima ipsa non erit natura.

Secundo. Natura est determinata ad vnum, anima autem est principium mouendi ad plures differentias positionum (ut latè dico 2. de anima, & 1. lib. de celo) scilicet sursum, & deorsum, &c. (ut videre est in augmento naturali plantæ, & in motu progressiuo animalis) ergo anima non est natura.

Confirmatur, quia anima est principium motus mediatè, id est, medijs instrumentis, scilicet musculis & neruis in animalibus, vel aliquo alio: natura autè est immediatum principium motus: ergo idem, &c. Tandè, omnia corpora conueniunt in hoc, quod est habere animam: ergo anima non est natura. Tenet consequentia, quia omnia corpora sunt entia naturalia absolute.

Tertio. Peculiariter de anima rationali probatur idem, ex Aristotele 1. c. qui diuidit naturam in id, quod est in subiecto, & in subiectum: anima autem rationalis non est subiectum, ut constat, quia non est materia: neque est in subiecto, quia nec inest subiecto, nec à materia pender.

Rursus hic text. 12. ait Aristoteles, formam, quæ est natura, separabile esse à materia, non secundum rem, sed secundum rationem: anima au-

tem rationalis separabilis est secundum rem: ergo non est natura. Confirmatur, quia ad physicum naturalem spectat agere de omnibus formis, quæ sunt natura (ut probatum est supra, præcedenti lib. q. 3.) sed ipse Aristoteles 1. de partibus animalium, c. 3. dicit non spectare ad physicum agere de anima rationali: ergo.

His tamen non obstantibus, contraria conclusio, scilicet quod anima omnis sit natura, probabilior est, & tenenda: quæ est Sancti Thomæ hic, & aliorum, & Perey. lib. 2. c. 12. imo & Aristoteli in hoc cap. definitiōnem rerum naturalium à non naturalibus, adduxit exemplum in plantis & animalibus, quæ habent naturam per animam: & hoc ipsum colligitur ex eodem infra 3. Physicæ, qui definit motum per rationem, quæ etiam conuenit motibus animalium. Imo etiã definitio motus, qui est actus entis in potentia, secundum quod tale (quæ tradit Aristoteles 5. Physicæ, c. 2.) comprehendit etiã motus animalium, augmentationem scilicet &c. sed motus originatur à natura in animalibus, quæ est forma viuens, & anima, tanquam à causa, & principio: ergo anima est natura, quæ est principium & causa motus.

Probatum secundo. Quodlibet animal secundum propriam rationem, & homo ipse secundum ultimam differentiam pertinet ad considerationem physicam, & ita philosophus tractat de illis in libris de animalibus: ergo secundum propriam rationem

nem sunt entia naturalia, & consequenter prout sic constituitur, per naturam propriam constituitur: constituitur autem per animam: ergo anima secundum propriam rationem est natura. Similiter, anima rationalis est principium, & causa motus eius in quo est: ergo est natura, quia hæc est definitio nature.

Sed occurrit Simplicius, dicens quod definitio nature tantum conuenit principio passiuo, & non actiuo motus. Probat, quia mutatio dicitur naturalis, non propter principium actiuum, quod quandoque est extrinsecum: sed propter principium passiuum, quod est semper intrinsecum: ergo mutatio dicitur naturalis propter principium passiuum tantum, & ita anima, quæ est principium actiuum, non erit natura. Confirmat, quia mutatio naturalis dicitur, quando res ita mouetur, sicut apta est natura sua moueri: vnum quodque autem aptum est sic, vel aliter moueri propter principium passiuum, moueri enim est quoddam pati: ergo natura solum est principium passiuum, & ita anima non erit natura.

Hæc tamen non obstat. Ad primum enim dico, quod quauis principium actiuum quandoque sit extrinsecum, tamen aliquando etiam est intrinsecum, & non dicitur mutatio naturalis, solum quando est extrinsecum, quia tunc solum erit naturalis ratione principij passiuo: quando verò (vt in viuicibus) principium actiuum est intrinsecum, tunc ratione vtriusque principij, actiuo (scilicet) & passiuo, mutatio dicitur naturalis.

Ad confirmationem neganda est Minor, aliquando enim res apta est moueri natura sua, non solum propter principium passiuum, sed etiam propter actiuum, vt videre est in augmentatione, & alijs motibus animalis.

Ad argumenta in principio dicendum, quod animalia omnia, & inanimata, etiam quantum ad præsens institutum, sic se habent, quod animalia in suis motibus claudunt omne id, quod est perfectio in motibus inanimatorum, & aliquid amplius: & ita habent, quod moueantur à suis principijs intrinsecis, quod habent inanimata, & præter hoc uentia habent, quod in se habent principium, non solum passiuum intrinsecum motus, sed etiam actiuum, quod est maxima perfectio: ex quo fit, quod in hoc conueniunt omnium istorum motus, quod scilicet sunt naturales. Vnde cum in viuicibus principium motus sit nobilius, habet etiam nobilius nomen quo significatur: & ita non appellatur natura communiter dicta, sed anima: nomen autem nature tributum est alijs cæteris rebus, sicut capite de differentia in Logica diximus, quod nomen superioris diuisi accommodatur membro diuidenti minus principali, aliquando propter imperfectionem: ex quo inferitur, quod nomen, natura, vsurpatur primo secundum suam communitatem, & sic comprehendit omne principium intrinsecum motus, siue actiuum, siue passiuum: quia natura (vt supra dixi) distincta est contra principium violentum motus, quod est extrinsecum, & ita natura importat

princi-

principium intrinsecum, & vt sic comprehendit etiam animas. Alio modo sumitur natura, prout est nomen magis peculiare, adaptatum principijs motus, quæ non habent aliquam perfectionem nisi esse principia intrinseca; & hoc modo habet tantum quod sit principium motus inanimatorum, & per hoc patet ad primum argumentum, anima enim definita est ab Aristotele, per corpus physicum & naturale, sumendo (naturale) non secundum totam suam latitudinem, sed secundo modo, prout adaptatur inanimatis tantum: & sic non habet perfectionem anima, & est in potentia ad illam. Vnde definitur anima secundum rationem anime per corpus naturale, tanquam subiectum.

Ad secundum Respondeo, quod illud axioma, scilicet natura est determinata ad vnum, debet intelligi de natura secundo modo sumpta, prout differt ab anima: ita vt natura, quæ solum est principium passiuum motus, determinata sit ad vnum. Secus verò illa, quæ est principium actiuum, illa enim ad plures differentias motus ordinatur, vt patet in motu progressiuo.

Quod si dicas, quod motus progressiuus non videtur naturalis omnino, quia partim fit sursum: ex hac ergo parte violentus est, quia ipsum animal est graue. Respondetur tamen, quod quauis ea ex parte, qua motus progressiuus fit sursum, non sit naturalis corpori in quantum graue est, est tamen illi naturalis, in quantum viuens est, & ita simpliciter naturalis, quia vt sic

est motus animalis, vt per se patet.

Ad confirmationem primam dico, quod quauis anima sit in medium principium motus, quia medijs instrumentis causat motum, habet tamen quod sit natura, quia est principium primum, & radicale: in definitione enim nature iam dixi, quod vox, primo, non sumitur pro immediate, sed pro radicali: forma enim etiam inanimatorum, cum sit substantia, non est immediatum principium mouendi, sed media grauitate, &c.

Ad secundam respondeo, quod eodem argumento posset probari, hominem non esse animal, quia in animalitate conueniunt bruta, non in homine: sicut ergo hæc consequentia non tenet, quia committitur fallacia accidentis, quia ex vi illius non probatur, quod homo non sit animal, sed quod non sit tantum animal, sed aliquid aliud, scilicet rationale: ita in proposito ex hoc, quod omnia entia naturalia non habeant animam, non sequitur, quod anima non sit natura: sed colligitur quod non sit solum natura, sed natura animata, id est, principium actiuum motus modo explicato.

Ad tertium, quod intendebat animam rationalem non esse naturam, dicendum, quod anima rationalis, quauis non sit subiectum, vel materia, est tamen forma existens in subiecto, à quo licet non dependeat, ipsum tamen essentialiter informat.

Ad confirmationem dico: Forma, quæ est natura, dicitur ab Aristotele separabilis à materia secundum rationem: nam quauis anima rationalis

lis separetur secundum rem, non tamen habet, quod sit natura, ut est separata secundum rem; sed prout est coniuncta materię, & facit compositionem cum illa, & ita secundum hunc statum sola ratione ab illa separetur.

Ad secundam cōfirmationem resp. potius illo argumento solidari n. Atram sententiā: nam ad Phisicū cum naturalē spectat agere de anima rationali, non secundum quod est separata, sed secundum quod est coniuncta, & ita Ar. stoteles 3. de Anima, disputauit de anima rationali secundum operationes intellectus & voluntatis, quod est proprium in nostra anima, quę sicut habet duos status, alterum in materia, alterum separatum ab illa: ita pertinet ad duas scientias: ad Metaphysicū, quatenus separetur à materia, & ad phisicū, quatenus est illi coniuncta, & hoc vult Aristoteles illo loco.

ARTICVLVS III.

An natura vniuoce dicatur de materia & formā.

Scotus tenet partem affirmatiuam, & iuniores id probabilius iudicāt, quod, scilicet, dicatur potius vniuoce, quam analogicē: quia sicut forma habet, quod sit natura per suam essentiā, ita materia per suam: ergo vnum non habet, quod sit natura per ordinem ad aliud: ergo vniuoce conuenit vtrique ratio naturę. Secundo, quia ratio substā-

tię, & ratio principij, imo & ratio causę vniuoce dicitur de materia & formā: ergo & ratio naturę.

Secunda opinio, scilicet, quod dicatur analogicē de materia & formā, probabilior apparet, quę est Alberti hic tract. 1. c. 3. Auicennę cōmē. 1. huius libri, Vallesij Contr. 11. Simplic. tex. 3. Perey. 7. Phis. c. 7. Et videtur expressa sententia Aristotelis hic text. 12. vbi dicit formā esse magis naturā, quān materiam, & primo de partibus animalium, c. 1. Formā (inquit) natura potius dicitur propter animam, quān ē contra, & 5. Metaph. tex. 5. ait formam propriē appellari naturam; at verō materia nō dicitur natura, nisi quatenus est susceptiua formę. Et ratio ne patet; Materia non habet, quod sit principium motus, nisi ratione formę: ergo est natura propter formam. Antecedens patet: nam aut loquimur de motibus propriē dictis, & ad illos clarum est, quod materia non habet inclinationem, nisi ratione formę, v. g. ad motum sursum, & deorsū ratione formę quā actu habet: ad motum verō alterationis, ratione formę, quam appetit, ad quam talis alteratio ordinatur. Si vero sit sermo de motu largē sumpto, hoc est, de mutatione, eadem ratione constat, quod materia non est principium talis motus, nisi ratione formę, tanquam finis absolutę: ergo materia non dicitur natura, nisi propter formam, & consequenter analogicē.

Probatur secūdo, quia actui & potentię; cū sint primō diuersa, nihil datur cōmune vniuoce: sed materia,

tertia & forma sunt actus & potentia: ergo illis nihil datur commune vniuoce, sed tātum analogicē.

Sit conclusio secunda. Natura vniuoce dicitur de omnibus formis, quod dixerim contra quosdā Neotericos, qui superflue, & plus licito de hoc loquuntur. Demōstratur, quia forma & actus vniuoce cōuenit omnibus formis substantialibus, de ijs autem in presentiarū est sermo: ergo & natura vniuoce dicitur de omnibus formis. Patet consequētia, quia ratio naturę, & formę naturalis realiter idem sunt: ita ut qualiter aliquid habet, quod sit forma & actus, ita habet, quod sit principium intrinsecū motus, nō ratione alterius, sed ratione sui: ergo eodē modo habet, quod sit natura.

Ad 1. Ad primum dico, quod quāuis materia habeat suam distinctam essentiam à forma, cum hoc tamen, quod essentia hęc materię determinetur ad aliquam speciē, habet per formam: & ita per illam etiam habet, quod sit principium peculiaris motus, & quietis: forma verō licet habeat inclinationem ad materiam, non tamen per illam habet speciē, nec per ipsā determinatur.

Ad 2. Ad secundum dicendum, quod substantia non dicitur vniuoce de materia & formā: nam quāuis substantia completa dicatur vniuoce de suis inferioribus, quę sunt entia cōpleta, non tamē opus est, quod dicatur vniuoce de partibus, quia respectu illarū nō est genus. Vel dices, quod quāuis substātia dicatur vniuoce de materia & formā, principium verō, & causa potest dici analogicē.

ARTICVLVS III.

Verum motus cęli sit illi naturalis.

Questio hęc proprium habet: loquē cū in libris de cęlo, vbi (Deo dāte) latius examinabitur. Interim tamen, quia est in vsu illam hic agitare, nonnulla dicēda sunt ad eius explicationem. Prima ergo sententia est Auicennę 9. Metaph. c. 2. quę sequitur Scot. in 2. d. c. 6. qui asserit motum cęli non esse naturalē, nec violentum, sed præternaturalē: & ita consequenter tenentur dicere eius formam non esse naturam. Eandem sententiam sequitur Albertus hic.

Suadent primō, quia omnis motus naturalis ordinatur ad comparandam aliquam perfectionem naturalem: motus autem cęli non potest comparare aliquam perfectionem debitam cęlo: ergo non est naturalis.

Secundō, Motus naturalis ordinatur ad quietem (vt supra præcedenti parte quęstionis explicatum est) motus autem cęli non ordinatur ad quietem: ergo non est naturalis. Confirmatur ex Alberto, Motus naturalis non est infinitus: sed motus cęli est infinitus ex natura suā: ergo non est naturalis.

Tertio, Motus naturalis debet effici à causa naturali: motus autē cęli causatur ab intelligentia, quę nō est causa naturalis, sed agit per intellectum & voluntatem: ergo motus cęli non est naturalis. Confirmatur: nam si cęlo est naturalis

1. 57.

Pro. 1

Secūdo.

Conf.

Tert.

Conf.

motus ad Occidens, etiam erit naturalis motus ab Occidenti in Oriēs, & ita habebit duos motus naturales.

2. S^o. Opposita omnino sentētia, scilicet, quod motus cœli sit naturalis, est Sancti Thomæ 1. p. q. 7. art. 3. ad 4. Simplicij & Toleti, q. 3. Sot. q. 1. sol. ad secundum. Percy lib. 7. c. 7. 8. & 9. Scoti in 2. d. 2. q. 6. Quæ sententia vt explicetur, aduertendum, quod hic supponimus ex communi Philosophorum & Astrologorum consentiū, cœlum moueri, quod tamen negarunt Theodoretus super Ep. st. Iam ad Heb. c. 8. Theophylactus ibidē, Procopius Gaza Genes. 7. Lactārius Firmianus 3. lib. diuinarum institutionū c. 14. & alij, quos refert Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecę sanctę, annotatione 3. & lib. 6. annotatione 334. & quidam scripsit librum ad probandum, cœlū quiescere, & terram esse, quę perpetuō gyratur, sed Philaster Episcopus Brixiensis hanc opinionem numerat inter hæreses, & S. August. 1. & 2. lib. super Genes. ad literam, dicit hanc opinionem esse contra veram Philosophiam, quia ciuitates non apparerent semper in eadem distantia ad polos mundi, sed respondet illi Calcus id prouenire ratione motus terre. Contrā: ergo modō videremus vnum polum, modō alium, & astra, quę sunt prope illos. Consequens tamen est falsum: ergo. Sed de hoc 1. lib. de cœlo. Alij, vt Chrysostrōmus, dixerunt cœlum non moueri, sed tantum astra: quę opinio suo loco impugnabitur.

1. C^o. Prima conclusio. Motus cœli non

est naturalis à principio actiuo intrinseco. Probatur ratione Sancti Thomæ. Principium actiuum motus est anima: forma cœli non est anima: ergo non est principium actiuum intrinsecum motus, & per consequens eius motus non est naturalis à principio actiuo intrinseco. Maior ex precedentibus constat, quia moueri à se, est proprium viuentium: vnde dicebam solum in viuentibus naturam esse principium actiuum motus, in non viuentibus verò falsium. Minor verò, scilicet, quod forma cœli non sit anima, probatur, quia non est vegetatiua, quia corpus, cui coniungitur talis anima, est corruptibile, & augmentabile: cœlum verò, nec augetur, nec nutritur, nec corrumpitur: ergo forma cœli non est vegetatiua.

Similiter non est anima sensitua, quia corpus, cui coniungitur talis anima, habet operationes sensuum: in cœlo verò non est tactus, nec auditus, nec visus, nec aliquis sensus: ergo forma eius non est sensitua anima. Quod etiam non sit intellectiua, patet, quia cum omnis anima vniatur corpori, propterea quod indiget illo, vel tanquam organo & instrumento ad suas operationes, vt anima sensitua: vel sicut vt obiecto, id est phantasmate, quod prius sensu percipiatur: qua ratione anima intellectiua corpori vniata, corpore indiget. In corpore autē cœlesti nō potest esse sensus (vt probatum est) ergo nec anima intellectiua, ac per consequens, nulla anima est in cœlo forma eius, & consequenter caret principio actiuo motus.

Si di-

Si dicas, quod anima potest vniari cœlo propter motum localem: contra est, quia ad talem motum non est necesse, mouens informare mobile, sed sufficit contiguitas mouentis ad nobile. Vnde inter vtrūque debet esse cōtactus, vel ad inuicem, vt quando vtrumque est corpus, vel vnius ad alterum, vt quando mobile est spirituale: non ergo anima, quę spiritualis est, vniatur corpori propter motum localem.

obie. Sed dices, quod Aristoteles 1. cœli, c. 12. docet cœlum viuere, & se mouere: ergo habet formā quę sit principium actiuum motus. Respō. deo, quod cœlum potest considerari primo, vt est ens per se; & sic nec habet animā, nec principium actiuum motus. Secundo potest sumi pro aggregato ex ipsa substantia cœlesti & intelligentia: & sic, quia includit intelligentiā, quę habet vitam, dicitur viuere. Quo autem patet ex intelligentia & cœlo fiat vnum, secundo libro de cœlo dicemus.

2. C^o. Secunda conclusio. Motus cœli est naturalis illi, ratione principij falsiui: volo dicere nō solum, quod motus cœli sit naturalis ratione principij falsiui intrinseco, quasi solum sit naturalis ratione materia: sed etiam dico esse naturalē ratione formę: ita tamen, quod ista forma nō est principium actiuum, sed tantum falsium respectu talis motus.

Hęc conclusio est Sancti Thomæ & reliquorum, quos supra citauimus. Probatur primo, quia motus iste, aut est cœlo naturalis, aut vio-

lentus. Si primum, habeo intētum, quod autem non sit secundum, patet. Quia talis motus est perpetuus: nullum autem violentum potest esse perpetuum.

Præterea, quādo aliquis motus est violentus alicui corpori, contrarius motus est illi naturalis: quia enim motus terrę sursum, est violentus terrę, motus deorsum est illi naturalis: si ergo iste motus est violentus cœlo, alius est illi naturalis, & consequenter iam est cœlo aliquis motus naturalis, neque est alius nisi circularis: ergo.

Sed dices, quod iste motus neque est naturalis, nec violentus, sed solum præternaturalis: sicut conuenit igni circulariter moueri motu præternaturali ad raptū primi mobilis: & sicut motus aquę dum ascēdit sursum per fistulam motu præternaturali, ratione boni vniuersi, ne detur vacuum.

Sed contrā, Quādo aliquis motus est præter naturā, alius est naturalis secundum propriam rationē, vt patet in igne, cui licet competat præter naturam motus circularis, habet alium motum sursum omnino naturalem: ergo etiam cœlum habebit alium motum naturalem secundum propriam perfectionem. Confirmatur, nam motus, qui est præter naturam respectu vnius, alteri est naturalis: manifestum est autem, quod motus circularis non est naturalis alicui, præterquam cœlo: ergo non conuenit illi præter naturā, sed omnino naturaliter: nō enim potest esse aliquis motus in rerum natura, qui non sit naturalis alicui

corpore secundum propriam rationem. Confirmatur secundo, quia ex natura sua qualibet res inclinatur in proprias operationes: ex Aristotele enim 1. celi, c. 3. Vnumquodque est propter suam operationem: ergo cœlum natura sua habet inclinationem in suum motum, ac per consequens proprius motus est illi naturalis.

Probatur secunda conclusio: cœlum est ens naturale, quia constat materia & forma: ergo habet naturam, quæ sit principium alicuius motus, & quietis (in cœlo autem non est alius motus, nisi circularis) & a natura habet figuram circulearem, & perpetuitatem, quæ ordinatur in motum circulearem: ergo habet motum a natura, aliis Physicus naturalis non ageret de cœlo. Confirmatur ex Aristotele 1. celi c. 2. ubi in toto illo capite nihil aliud intendit, quam probare, motum cœli esse naturalem: & 7. Metaph. c. 2. enumerans corpora naturalia, inter ea numerat cœlum: & 12. Metaph. cap. 2. inter substantias naturales, similiter ponit cœlum.

Adi. Ad argumenta in principio respondentur. Ad primum respondeo, verum esse, quod motus naturalis est ad comparandam perfectionem aliquam, ei quod mouetur, vel alijs: & ita motus cœli est ad perfectionem horum inferiorum, scilicet ad perpetuitatem generationum, quæ sine illo non haberent: non autem est necesse, quod sibi comparet perfectionem: illa enim, quæ incorruptibilia sunt, respectu corruptibilium habent se, sicut agens aitarum, & liberale: avarum enim non agit nisi ex putata retributione ab effectu,

& ideo semper agit propter suam utilitatem: agens vero liberale agit propter commodum aliorum: & ita corruptibile semper mouetur propter acquirendam propriam perfectionem: incorruptibile vero propter perfectionem aliorum: Vel secundo dico, quauis probabiliorē iudicauerim aliquando contrariam sententiam, quod cœlum adhuc, cum nunc de facto mouetur, mouetur quidem propter suam perfectionem, quæ consistit in hoc, quod est alia omnia a se perficere, ordinando illa in suos fines naturales, sicut supremum agens, & æquiocum.

Ad secundum varij sunt modi dicendi, quos afferunt Iuniores, eorum, qui volunt cœlum quietescere. Sed optimè refutantur ex Aristotele, qui 8. Physi. probat aliquem motum naturalem, esse perpetuum, circulearem, scilicet: & ex hoc probat infinitatem motoris. Dicendum ergo, quod solum in motibus rectis de ratione motus naturalis est, quod tēdat in quietem, non in circularibus.

Quod si dicas, quod post diem iudicij cessabit motus circularis cœli. Respondeo ita esse, sed per miraculum quidem, non quia cœlum ex natura sua ordinatur ad quietem. Vel secundo dices, quod etiam motus circularis cœli habet, quod sit naturalis, quia est propter quietem, non quidem negatiuam, vel priuatiuam, quæ est non moueri (de qua libro sequenti dicam) sed propter quietem, id est, propter acquirendam propriam perfectionem supra explicatam.

Vel tandem tertio dices, quod

iste motus est propter quietem, non tanquam propter finem: sed propter quietem, tanquam propter principium illius. Quia inuis enim ex Aristotele, non est timendum, quod cœlum quietescat: tamen habet principium, & radicem quietis, ita ut possit a motu cessare, si tolleretur intelligentia, quæ est causa motus illius: sicuti quauis ab humanitate non potest auferri naturaliter propria suppositalitas, neque ab anima intellectus, & voluntas: tamen secundum omnes, si Verbum diuinum relinqueret humanitatem, dimanaret ab ea suppositalitas, & ab anima intellectus & voluntas.

Ad 3. Ad tertium dico, quod motus potest esse infinitus dupliciter. Vno modo ex parte spatij, & qui hoc modo est infinitus, non est naturalis, quia non habet terminum. Alio modo ex parte durationis, & sic potest aliquis motus esse naturalis, & infinitus in corporibus incorruptibilibus.

Ad 4. Ad primam confirmationem respondentur, quod si motus cœli consideretur ratione principij actiui, non est omnino naturalis, quia efficitur & dependet a causa, & principio libero: sufficit tamen, quod sit naturalis ex parte principij passiuui, ratione cuius ipsum est inclinatum ad motum circulearem. Quæ circa aduerte, quod quauis intelligentia, quæ mouet cœlum, non sit causa naturalis, habet se tamen ad modum naturalis causæ, per hoc, quod ita indefectibiliter mouet, ac si esset causa naturalis, per hoc, quod ab auctore natura ordinata est, ut perpetuo as-

istat suo mobili, illudque incessanter circum circa trahat.

Sed dices, Vnicuique potentia passiuæ naturali correspondet sua actiua naturalis: sed potentia passiuæ, quam habet cœlum in ordine ad proprium motum, est naturalis: et ergo & actiua, quam habet intelligentia: vel si hæc non est naturalis, passiuæ, quam habet cœlum, non est nisi obdientialis. Respondeo, illa maior est vera, si per agens naturale intelligatur non solum id, quod agit per naturam, absque intellectu, & voluntate: sed quod agit in defectibiliter, & ad talem effectum ex natura rei ordinatur: & quia hoc modo se habet Angelus respectu motus cœli, quem licet causet per intellectum, & voluntatem, tamen quia in defectibiliter, & ex natura rei ad illum ordinatur, ideo hoc sufficit ut potentia passiuæ cœli dicatur naturalis. Ad secundam confirmationem dico, quod motus cœli ab Oriente in Occidentem, & ab Occidentem in Orientem, non sunt duo motus contrarij, sed vnus continuus circularis.

ARTICVLVS V. Verum natura differat ab Arte, & Physica à Mathematicis.

Quæstio ista duplicem sensum potest habere. Primus, si differant realiter res artificiales a suis subiectis, quæ sunt entia naturalia. Alius sensus est, verum differant formaliter: & in utroque sensu philosophi illa disputant. Iauell. q. 7. Soto. quæst.

quest. 2. Tolet. q. 4. Valles. q. 12. Sed tamen de hoc secundo sentu questionis, articulo sequenti dicitur.

Ar. 1. Quod ergo dubitamus, solum est de re naturali, an ab artificiali distinguatur. Quod non videtur. Primum, quia forma artificialis est causa, & principium motus, sicut forma naturalis (vt patet in figura nauis, & in globo) est enim causa motus illorum: nauis autem & globus sunt artificiale quid: ergo. **Secundo.** Ars saltandi principium est motus saltationis, & ars citharizandi, motus modulationis: consonantia enim & modulatio motu artificiali fiunt.

Conf. Confirmatur, nam ars dicitur imitari naturam: non est autem, in quo possit illam imitari, nisi in hoc quod sit principium motus: imo vero conuenter dicitur quod ars perficit naturam: perfectio autem non fit nisi a proportionato, & aliquo modo simili: ergo.

Not. 1. Aduertendum, quod naturale distinguitur a fortuito, a violento, a libero, & artificiali, diuersimode tamen. In primis enim naturale differt a libero, quia illud est necessarium, hoc vero indifferens, & ita tam naturale quam liberum, conueniunt in hoc, quod utrumque est a principio intrinseco. Naturale vero dicitur principium necessarium. Liberum vero indifferens. Vnde utrumque istorum violento opponitur, quia violentum omnino est ab extrinseco (vt videre est in projectione lapidis sursum) opponitur ergo violentum libero: & naturale vt opponitur libero, idem est, quod contra pro-

priam electionem, vt cum vapulari puer a magistro: vt vero naturali opponitur violentum, id est quod contra naturam, hoc est contra naturalem inclinationem.

Ex quo colligitur duplex violentum: alterum contra propriam electionem: alterum contra propriam inclinationem. Similiter naturali & libero opponitur per distinctionem supernaturale, id est, ab utroque distinguitur, quia supernaturale illud dicitur, quod est ultra proprias vires, & propriam inclinationem, tam naturalem, quam liberam, vt restitutio sanitatis, v. g. tibiq; ablissa, vel visus, quæ fiebat a Christo Domino & Sanctis. Item, actus diligendi Deum super omnia, vt est finis beatitudinis, etiam supernaturalis dicitur: quia electio hominis secundum proprias vires non poterat illud obiectum pertingere. Præterea differt naturale a fortuito (vt questione quarta dicitur) quia naturale semper eodem modo euenit fortuitum vero est rarum.

Vt autem intelligas, qualiter etiam naturale ab artificiali distinguatur, Secundo aduertendum, quod ars dupliciter sumitur. Vno modo, vt significat habitum practicum intellectualem, existentem in mente artificis. Alio modo pro qualitate, & figura producta ad extra in aliqua materia, quæ est effectus illius habitus, vt quest. 3. art. 3. dicitur.

Rursus, ars, quæ est habitus artificialis practicus, duplex est. Quædam versatur circa actiones, vt ars saltandi, atque canendi, &c. Alia circa opus factum per actionem artificis

ficus versatur, vt ars pingendi, & domificandi, de quibus satis diximus in præfatione ad vniuersam Logicam.

His postis dico primo. Ars his omnibus modis explicatis sumpra distinguitur a natura, & ita naturalia ab artificialibus. Probatur de arte, prout habitus quidam est, quia natura est principium motus: ars vero vt habitus est, est principium modificandi, vt scilicet, recte fiat: ergo distinguitur inter se: habitus enim (vt libris de anima patebit) non concurrunt ad substantiam actus, & motus, sed tantum ad modum, etiam si sint supernaturales, excipio habitum, qui est lumen gloriæ, sicut illud excepti in Logica, capite 26. questione 1. Confirmatur, ista ars est quid spirituale, sicut eius subiectum, quia residet in intellectu: natura vero est quid materiale, scilicet materia, vel forma (vt dictum est) ergo distinguuntur.

Secundo. Probatur secundo de arte illa, quæ versatur circa opus factum, quia ars ista non est principium operandi aliquid in eo, in quo est, sed in aliqua alia extrinseca materia: sic enim Aristoteles 6. Ethicorum docuit, artem esse circa factibilia, non circa agibilia: natura vero semper est principium operandi aliquem motum, eius in quo inest, vt videmus: ergo distinguuntur ars ista, & natura.

Terio. Probatur terio, loquendo de arte, prout est effectus artificialis: quia de his effectibus, qui consistunt in sola actione, notissimum est, quod differant a natura & a na-

turalibus, quoniam natura est principium motus, & non est motus: naturalia vero constant in se tali principio, scilicet natura: illæ vero operationes artificialiæ, vt saltatio, cytharizatio, &c. neque sunt principia motus, neque habent in se talia principia, quia sunt modificationes motus, quod scilicet sic leuetur pes politus cardine (vt ex Sancto Augustino dicebatur, questione 2. Proemiali in Logica, articulo primo) ergo differt natura ab arte hac ratione.

Solum ergo restat, vt distinguatur natura ab arte, prout ars dicitur formas artificiosas, quæ sunt aliquod opus operatum, & inter naturalia, quia inter hæc videtur esse maior conuenientia: aliquando enim per artem fiunt aliqua forme similes in figura naturalibus.

Et de his etiam probatur primo, quod differant a naturalibus, quia ex Sancto Thoma, secundo contra Gent. capit. 76. naturalia habent producere alia sibi similia, vt homo hominem, vel ignis ignem: artificialia vero non ita: non enim cathedra cathedram, vel lectus productum lectum. Vnde in hoc recte antiqui dicebant, quod si cathedra ponatur sub terra, ibique putrescat, non producet aliam cathedram, sed lignum, quia forma in naturalibus eodem modo se habet in effectu productum, sicut in causa productæ: forma enim equi eisdem rationis est in equo productum, sicut in producente. Vnde sicut producat, potuit productum generare: ita quod productum est, aliud potest etiam.

etiam producere: at vero forma artificialis non ita se habet, quia cathedra aliud esse habebat in idea, & mēte artificis, & aliud esse, dum est producta in mente enim artificis esse spirituales; in ligno verò esse materiales; & ita quauis in mente artificis potuit habere vim producendi, non tamen, vt est in ligno iam producta. Et hæc sit prima differentia inter naturam, & artem sumptam pro forma artificiali.

2. cō. Prob.

Dico secundo. Natura differt ab arte sumpta pro forma artificiali, quia naturale est aliquid vnum per se (quia eius materia, & eius forma sunt substantia, quarum altera se habet, vt potentia, altera vt actus incompletus) forma verò artificialis cū suo subiecto est vnū per accidēs, quia subiectum est ens completum, & substantia: forma vero artificiali est ens completum, & accidens. Vnde falso iuniores hic quaestione sexta dicunt, quod differunt accidentia naturalia ab artificialibus, quia illa dicunt subiectum, in quo sunt, tanquam materiam, non tanquam partem sui: at verò artificialia dicunt subiectum tanquam partem, vt statua dicit formam & materiam; tanquam partem, hoc (inquam) falsum est. Nam si intelligant, quod subiectum est pars statuae, facies vnū per accidēs cum forma statuae, hoc etiam habet subiectum cum accidenti naturali. Si vero intelligant, subiectum esse aliquam partem compositam: vnum per se cum forma statuae, hoc est absurdum. Quoniam ex subiecto & accidenti adhuc puerificiūt,

quod non fit vnum per se. Dicendum ergo, quod statua, & similia artificiosa dicunt formam, connotando subiectum, sicut facit album.

Ad argumenta proposita breuiter dico. Natura differt ab arte sumpta pro forma artificiali, quia natura est principium motus, quoad substantiam: forma verò, quæ est ab arte, est principium motus, quantum ad modum. Patet: Figura nauis non est principium motus ipsius nauis, sed est principium celeritatis, scilicet, vt celerius moueatur. Idē etiā patet in alijs figuris. Figura enim circularis solum etiam causat expeditiorem motum, & figura acuta celeritorem versus surlum, & per hoc patet ad primum, & secundum argumentum.

Ad tertiū dico, quod ars imitatur naturam in tribus: primo scilicet, in effectibus. Secundo, quia agens artificiale imitatur agens, quod est natura. Tertio, quia forma artis est similis formæ naturalis: cum vero dico, quod imitatur ars naturam in effectibus, intellige in illis artibus, quæ versantur circa operatum, non circa actiones. Inter alia enim hoc habet natura quod, quauis naturalibus rebus dederit plura communia accidentia, vnicuique tamē donauit propriam figuram, diuersam specie ab alijs, quæ in subiectis alterius speciei reperitur. Ex quo fit, quod ex figura magis, quā ex quolibet alio accidente sensibili, dignoscitur vnius cuiusque animalis, & rei naturalis species. Quare multi antiquorum dixerunt, figuras rerum esse formas substantiales, &

essentia

essentias earum. Vnde inter artes, quaedam imitantur naturam, quantum ad eius effectus, & operationes, vt ars sculptoria, ars pingendi, & alie huiusmodi, quæ producunt effectus similes illis, quos natura producit. Alie vero artes naturam imitantur in effectibus producendis, quia tales producunt effectus, quales produceret natura, si illos produxisset, vt domicatoria, quæ constat ex fine, ad quæ ordinatur domus.

Secundo, agens artificiale solum naturale imitatur. Primo quia producit effectum similem formæ, quam habet. Secundo, quia tollit impedimenta, & contraria, vt introducat suam formam: verbi causa, quando dolantur ligna, vt sit statua, quod ipsum facit etiam agens naturale: ex quo etiam formæ artificiales, & naturalis habent assimilari, quia vtraque supponit subiectum dispositum. Verum tamē est, quod arte etiam natura perficitur, quia licet opera, quæ fuerunt à Deo immediate creata, non possint ab homine emendari, cum sint valde bona, quæ tamen per secundas causas propagata sunt, ex actione, & reatione subierunt aliquos defectus, quos ars hoc pacto emendat: respicit enim, verbi causa, arborem pulchram ex natura sua in rectitudine, fructibus, &c. aliam vero deformem: tunc arte imitando pulchrum natura, quod erat per se a natura, corrigit deformem, quod contigerat per accidens, & non ex prima nature intentione, cū hæc non appetat malū propter se, sed propter bonū, vt quaestione quinta dicā. Hic autem

modus non sufficit, vt dicatur ars perfectior natura, quauis illam perficiat, quia perficit imitando.

Restat tandem examinandum, qualiter inter naturam, & artem fiat explicata distinctio. An (inquam) realiter, vel formaliter tantum.

Dico quarto & ultimo. Loquendo de arte prout est habitus intellectus, sine dubio distinguitur realiter ab intellectu, in quo est; vt in subiecto: loquendo verò de artificiali forma producta in materia, dico, quod comparando formam artificiale in ordine ad subiectum quod, id est, ad substantiam, distinguitur realiter ab illa, id est, a natura: in ordine autem ad quantitatem, id est, subiectum quo, forma artificialis non distinguitur ab illa realiter, sed ratione. Primum patet satis ex dictis in Antepredicamentis in Logica, quaestione vltima, vbi probatum est, omne accidens, quod cum quantitate identificatur, realiter distingui (sicut & ipsa quantitas) à substantia, quod dixerim propter relationes, quas capite de Aliquid dixi identificari cum substantia.

Secundū verò etiam patet. Nam si sumamus aliquam quantitatem in auro, vel in virga, & incuruetur, fiatque artificiosus circulus, vel figura, non ponitur in virga, vel auro noua qualitas (vt probatur cap. de actione) hæc autē figura est idē cū quantitate: ergo. Ex quo inferitur, quod forma artificialis, quæ in sua ratione includit quantitatem discretam tanquam subiectum, vt domus, non differt realiter à substantia, quia quantitas discreta est idē realiter cū sub-

4. cō.

sub-

subiecto, vt dixi capite de quantitate. Infertur secundò, quod natura est perfectior arte, & naturalia artificialibus: nec mirum, cum illa dimanuerit naturaliter ab intellectu diuino, hæc ab humano: & ideo illa indies sunt minus perfecta, hæc perfectiora: Deus enim non indiget tempore, vt efficeret cuncta valde bona, quæ temporis decursu in propagatione, quæ non est à solo Deo, inuicem se lædunt: at homo discursu quodam paulatim perficit sua opera, corrigitque defectus, & ita posteriores hominis cogitationes certiores sunt: cū hoc tamen solent pluri haberi res propter artē, quam propter naturam: sed non quia perfectior sit ars, sed quia vtilior, vel iucundior, aut rarior: nam brutorum opera perfectiora sunt aliqua, vt nidus hirundinis, quam opera hominum, cum sint ab arte, quia bruta specialius diriguntur ab authore naturæ, eo quod ipsa non possunt se dirigere.

ARTICVLVS VI.

& vltimus.

Vtrum Physica differat à Mathematicis.

Circa caput secundum huius secundi libri (in quo Aristoteles loquitur de discrimine, quod inter Philosophiam, & Mathematicam versatur, in eo scilicet, quod obiectum Mathematicæ abstrahit à materia sensibili, obiectum vero philosophiæ minime) difficultas non

parua versatur, quæ, quia est quasi appendix superioris articuli, pro titulo aduerte, quod Mathematicæ, aliæ sunt, quæ quantitatem in vniuersali considerant, vt quæ agunt de numero, & linea, quæ dicuntur per se mathematicæ: aliæ vero sunt, quæ de huiusmodi accidentibus in particulari tractant, vt de numero sonoro, & figura cœli, &c. Et hæc dicuntur mediæ Mathematicæ, de quibus non procedit quæstio, sed de primis.

Similiter considerandum, quod ea, quæ tractant Mathematicæ, non sunt naturalia entia, sed illorū affectiones, scilicet linea, superficies, corpus quantitatum, quæ non habent compositionem ex materia & forma, vt contra Pythagoram docuit Aristoteles 8. Metaphysic. cap. 1. quæ entia mathematica non sunt realiter distincta à quantitate sensibili, sed idem profus cum illa: vt linea mathematica, cum linea sensibili, superficies mathematica cū superficie sensibili, vt docuit Philosophus hic, text. 19. & Metaphysic. cap. 2. contra Platonem abstrahere suum obiectum, siue quantitatem à motu sine mendacio, quia abstractionem non est mendacium, modo explicato quæst. 2. Vniuersal. in Logica: & Sanctus Thom. hic lectio ne 3. docet intelligendum non de reali separatione, sed de illa, quæ est per intellectū, nec de abstractione negatiua, quæ fit compositione, & diuisione (sic enim fallium esset dicere entia mathematica separata esse à motu) sed de abstractione præcisua, quæ est simplicis intellectus

consideratio vnius, altero non considerato, quia abstractio tunc fieri potest ab eo, in quo erat coniunctum, quando id à quo aliquid abstrahitur, nõ est de cõceptu, & definitione abstracti: sic abstrahi possunt priora à posterioribus accidentibus, quæ mediâ quantitate insunt substantiæ corporeæ: & ideo quantitas à cæteris accidentibus sensibilibus potest abstrahi, sine inendatio, quia est prior illis, nec de conceptu illorum: quam abstractionem Philosophus vocat à motu: alij à formali: alij à materia sensibili, id est, à substantia corporea: iam ergo dubium solum versatur in explicando, an abstractio illa sit formæ à subiecto, id est, vtrum quantitas mathematica etiam abstrahat à substantia corporea, vt à suo subiecto, ita vt consideretur sine ordine ad illud, ex quo facilis erit solutio illius, quod petit quæstio, scilicet, qualiter philosophia à mathematica distinguitur.

De primo S. Thomas 1. Physic. tex. 71. Philopon. tex. 18. dicunt quantitatem mathematicam, etiã à substantia abstrahi. Primo ex Aristotele, 12. Metaph. tex. 44. vbi Geometriam, & Arithmetiam inquit nullam substantiam cõsiderare. Ratione etiam suaderetur. Eodem modo abstrahunt res, quo definiuntur, ex Aristotele 6. Metaph. tex. 2. quantitas autem mathematica definitur sine substantia: linea enim est longitudo sine latitudine: superficies latitudo sine profunditate, in quibus definitionibus nullius substantiæ fit mentio: ergo quantitas abstrahit à

substantia. Secundo, Nullas proprietates demonstrat Mathematica in ordine ad substantiam. V. c. demonstrat quantitatem habere æqualem proportionem, & non proportionem, & esse infinitam diuisione, quod substantiæ repugnat, & solum quantitati conuenit, quæ ex se minimum non habet: ergo abstrahit quantitas à substantia.

Dico primo. Quantitas Mathematica non solum non est abstracta à substantia, sed neq; ab illa abstrahi potest. Ita S. Thom. 1. p. q. 85. art. 1. ad secundum, & Opusculo 7. Albert. 5. Metaphysic. tract. 3. Ferrar. hic. Et ratione patet. Primò tamen supponendum est, Mathematicam non versari circa materiam, & esse scientiam perfectam. Tunc sic colligo ex Posterioribus, cap. 10. Omnis scientia perfecta potissimã demonstrationem tradit per definitionem sui obiecti: Mathematicæ autem scientiæ perfectè conficiunt demonstrationes potissimas per definitionem: quantitas autem non potest definiiri, nisi per substantiam: ergo non potest considerari mathematicæ obiectum sine ordine ad substantiam, & consequenter neque ab illa abstrahi. Confirmatur, Eodem modo abstrahuntur res, quo definiuntur, quantitas non potest definiiri, nisi per substantiam: ergo abstrahi non potest à substantia. Ex Arist. enim 6. Metaph. cap. 5. accidentia non possunt definiiri, nisi per additum, id est, sine addito, quod est subiectum: cum ergo quantitas sit accidens substantiæ, non potest definiiri, nisi per illam.

Obie. Sed dices. Quantitas mathematica non abstrahit à substantia corporea: ergo nec à materia sensibili, seu à motu. Cōsequens est falsum, & lequela patet: nam substantia corporea est ens materiale: ergo contrahat materia: ergo est materia sensibilis. Respondeo ex Sācto Thoma, Opusculo 70. quod substantia corporea interdum appellatur materia sensibilis, interdum verò materia intelligibilis. Nā quatenus substantia qualitatibus, quæ immutant sensum, & illo percipiuntur, materia sensibilis dicitur: quatenus tamen, ijs qualitatibus remotis, consideratur, materia intelligibilis dicitur, quia tunc senti non potest, sed solum intelligi. Et eadem est ratio de quantitate ipsa, sine dictis qualitatibus. Iam ergo substantia corporea tunc solum est ens naturale, quando partes eius essentielles includunt rationem nature: quando verò sine illa relatione consideratur, materia & substantia intelligibilis dicitur. Unde relinquitur, quod obiectum Mathematicæ abstrahat à materia sensibili, & dicat ordinem ad materiā, id est, ad substantiam materialem.

2. Co. Dico secundo, Philosophia distinguitur à Mathematica. Hæc est quasi illatio ex præcedenti. Patet, Obiectum vtriusque valde distinguitur, & modus tendendi, est distinctissimus: ergo inter se sunt distinctæ. Antecedens patet, Obiectum physicæ est ens naturale (vt in præfatione philosophiæ dicebam) prout dicitur principium, & radicem motus, & intrinsecum ordinem ad ill-

lum: Mathematica vero considerat obiectum, vt abstractum à motu. Et rursus philosophia considerat materiam sensibilem, id est, substantiam, prout qualitatibus sensibilibus affectam: Mathematica vero (ex dictis) abstrahit à dicta materia sensibili, modo explicato: ergo.

Dices, quod tractat de eisdem rebus sensibilibus vtraque scientia, scilicet de quantitate, quæ est sensibilis. Quod si dicas, quod Mathematica agit de illa, prout abstrahit à materia sensibili. Contrā, quia multo melius philosophia potest abstrahere à sensibilibus, quia eius subiectum est substantia, quæ est prior omni accidente sensibili, & consequenter potest considerari sine illis.

Obijcies secundo: Astrologia est scientia mathematica, quæ tamen non abstrahit à materia sensibili: ergo. Respondetur ad primum, quod quauis mathematica, & philosophia agant de eadem re, non tamen eodem modo, nec de eodem obiecto. Et ad replicam dico, non negare, substantiā materialem posse considerari sine accidentibus sensibilibus, & sine materia, vt consideratur à mathematico: tamē prout consideratur à physico, non potest, quia agit de illa præcisè, vt habet principium motus, & quietis.

Secunda verò obiectio petit, explicemus, vtrum mediæ mathematicæ, verbi causa, Perspectiua, & Astronomia, subalternæ Geometriæ, & Musica, & Astrologia subalternæ Arithmeticæ, sint connumerandæ inter mathematicas, an vero

inter Philosophicas. Paulus Venet. tex. 2. ad physicum asserit spectare, quod contendit ex Arist. hoc loco: & quia mathematica abstrahit à motu, Astrologia vero non abstrahit ab illo, quia cœli tractus, & diuersos motus considerat: ergo astrologia non est mathematica. Existimo tamen dicendum cū Auerroe, tex. 18. Simplicio, Alexandro, & S. Thom. Opusc. 70. & 2. 2. q. 9. artic. 2. ad 3. quod scientiæ illæ reducendæ sunt ad mathematicam, non ad philosophiā. Patet ratione S. Thomæ: Obiectum formale specificat scientiam, non materiale: sed in obiecto illarum scientiarum ratio formalis obiecti mathematicæ reperitur: ergo simpliciter sunt dicendæ mathematicæ, quauis materiale habeant à physica. Quod autē id quod participat de Mathematica, sit formalis, constat ex eo, quod illarum demonstrationes fiunt per media principia mathematica, & ita subalternantur Mathematicæ. Arist. autem solum loquitur de mathematicis subalternatis, cū eas vult propius accedere ad philosophiam scientiā subalternatā, quia habent contractum aliquid physicum, vt musica habet contractum numerum per sonum, sicut ad nigrum magis accedit pallidum, quàm album.

Sed occurrit Valles, quod saltē **obie.** Perspectiua spectat ad Physicum ex Aristotele, tex. 2. dicente: Perspectiua autem considerat mathematicæ lineam: sed non quatenus mathematica, sed quatenus physica. Respondeo, quod illa reduplicatiua non significat Perspectiuam ef-

se philosophiam, vt malè putat Valles, aliàs non liceret considerare mathematicam lineam, vel secundum abstractionem mathematicam: sed significat conditionem quandam, sine qua non esset perspectiua, scilicet, si non consideraret lineam contractam ad visualem, sicut ignis dicitur comburere, quatenus ligno approximat.

Ad rationem supra factam dico, Astrologiam abstrahere quidē à motu physico, nam solum considerat motum, quatenus quantitas est, non secundum eius qualitates, quod profecto possū affirmare, quia nō nihil istis operam dedi.

Ad argumenta in principio referretur. Ad primum, Aristotelem negare solum substantiam secundum se, id est, tanquam subiectum, considerari à Mathematico, quia secundum se solum quantitatem considerat: non tamen negat illā quantitatem considerari à Mathematico in ordine ad substantiam. Ad confirmationem primam dico, quod in illis definitionibus, quauis non sint exactæ, semper ponitur substantia implicitè. Nam si per concreta dentur, iam eorum materiale est substantia: si vero per abstracta, nequeunt definitè cognosci sine ordine essentiali ad substantiam. Ad secundam, antecedens est falsum. Nā sicut quantitas dependet in suo esse à substantia, sic in receptione suarum passionum, cū mediā substantia illa recipiantur, & ita non possunt passionem demonstrari de quantitate, nisi in ordine ad substantiam.

Q V A E S T I O II.

De quidditate entis naturalis, quantum ad suas causas in communi.

Celebris est professio tractatus iste, & utilitate, imò necessitate plenus, in quo tam de causis in communi, quàm in particulari, animus est agere, licet rem altius perscrutemur, dicamurque falcem in alienam frugem mittere. Cum enim scire (vt dixi primo Poster.) sit rem per causam cognoscere, qui, quid sit causa, ignorauerit, penitus ignorans erit.

In ista autem questione quinque discutientur.

Primo, si ad Physicum tractatus iste spectet.

Secundo de numero causarum.

Tertio, si habeant unam communem rationem, & definitionem.

Quarto, si idem possit esse causa, & effectus.

Ultimo, si causa sit magis in actu, quam effectus.

ARTICVLVS I.

Vtrum ad physicum spectet de causis agere.

In hac re certissimum sit, quod ad Physicum spectat agere de causis naturalis entis: quæ veritas quasi præcinnalis probatur. Quia sicut cognitio rei perfecta in omni genere (vt ex Veneto supra dixi,

quæst. 5. primi lib.) non potest haberi, nisi cognitio omnibus illius, non modo prædicatis, & modis, tam essentialibus, quàm accidentalibus, sed & causis per se, etiam extrinsecis: sic perfecta notitia in quouis scientia (quæ absolute potest dici perfecta): nec habetur, cum omnia ea cognoscuntur, quæ de illa re tradere, ad illam scientiam spectat. Ea verò sunt. Primum, an sit. Secundò, differentia essentialis constitutiva obiecti talis scientiæ, qua differentia illa differt ab aliorum obiectis.

Tertio, propositiones, quæ ab illo obiecto ratione illius differentie dimanant, quæ omnia de ente naturali docuimus hactenus. Quarto sunt tradendæ causæ illius obiecti, quatenus tale est per illam differentiam constitutiuam: cumque ens naturale, vt sub physicam considerationem venit, habeat causas in omnibus causarum generibus, ita quod licet non omnes entis naturalis proprietates per omnia causarum genera demonstret, tamen nullum est genus causæ, quo ad hanc, aut ad illam demonstrandam non utatur: idè pertinet ad hanc scientiam, exponere causam materialem, formalem, efficientem, & finalem entis naturalis, quatenus causæ illius sunt. Vtrum autem alia scientiæ (vt Metaphysica & Mathematica) demonstrent proprietates suorum obiectorum per quodlibet genus causæ, ipsa viderint.

Et quidem causarum doctrina in communi ad Metaphysicum pertinet. Primum, quia causa, & effectus sunt primæ, & adæquate differentie

rentiæ entis, quod rectè diuiditur in causam, & effectum: diuisio autem entis in hac latitudine transcendit omnia subiecta ceterarum scientiarum.

Secundò, quia causa vt sic abstrahit ab omni materia, tam sensibili, quam intelligibili, & ab omni motu & mutatione. Nam licet vix (inquam) nisi per motum, & mutationem, causas explicet philosophus, quod maxima ex parte loquatur de causis rerum naturalium, quæ nobis sunt familiares, ex his tamen definitionibus eliciendas vult eas, quæ mutationem non includunt, quod facillimum est, substituto nomine actionis, in locum motus, & mutationis, sumptaque actione in communi, prout omnes operationes complectitur.

Obie. Obijcies primo, Dialecticus *Sol.* etiam agit de omnibus causis in communi, de omnibusque causarum generibus. Respondeo primo, nõ agere de illis, quatenus causæ sunt essendi, sed qua ratione sunt ad demonstrandum idoneæ. Secundo, Dialecticus non constituit genera causarum, sed supponit illa, & accipit à Metaphysico.

Ob. Obijcies secundo, Omnia diuersa ad eandem scientiam spectant, vel ratione vnius communis naturæ, vt animal & planta: vel ratione contrarietatis, vt calidum, & frigidum: hæc non modo, quia communicant in natura communi qualitatis sensibilis, sed etiã, quia sunt contraria, spectant ad eandem scientiam, quippe cum vnum contrarium sit ratio cognoscendi alterum:

at quatuor genera causarum non habent secundum se vnã rationem communem vniuocam, nec sunt contrariæ, cum se non impediant, sed potius se adiuuent: ergo cognitio omnium causarum in communi ad nullam vnã scientiam spectat.

Sol. Respondeo, quidquid sit, vtrum causa vniuocè, analogicè ve dicatur (de quo infra) tamen entia diuersa ratione analogicè, seu proportionis cuiusdam inter se, possunt ad eandem scientiam spectare. Nihilominus, licet ad Metaphysicam spectet, vt propria doctrina, hæc quæ traditur de causis in communi, tamen quia dum causas entis naturalis indagamus, & quomodo causent, eadem fere opera causas in communi docere possumus, quia illarum vt sic ignorata natura, vix percipimus causas entis naturalis: & denique, quia causarum vt sic cognitio toti physice naturali est adeo necessaria, vt ob illarum ignorantiam nem sèpe discipuli hereat: ideo necessarium duximus latè disputare de causis in communi absolute, & vt Aristoteles significauit hanc doctrinam esse Metaphysicè propriam, & nihilominus à Physicæ accurate pertractandam esse, idè eandem de causis omnino tradit in Physicis, & in Metaphysicis. Nam si Metaphysicè transfert de verbo pœnè ad verbū, integrum caput tertium libri secundum Physicorum.

Secundò certum sit, quod in hac parte & loco Physicorum agendum est de prædictis causis, quia præterquam, quod id facit Aristoteles, ratio est clara. Cum enim præcedè-

cedenti libro explicata sunt principia entis naturalis, consequens est, ut eius causas agnosceremus, cum principium sit prius quam causa. Ut autem perfectius cognoscatur, de omnibus agendum est.

3. Co.

Ultimo certum sit, quod ordo iste agendi de causis (ita ut primo de materiali & formali: deinde de efficienti & finali: postea de omnibus in communi, tandem de subordinatione earum inter se) congruus est, & fere necessarius; tum quia Aristoteles isto ordine tractauit de causis: tum quia merito de intrinsecis prius, quam de extrinsecis agitur: inter intrinsecas vero materia est quasi fundamentum entis: at forma est complementum materiae, & perfectio: vnica autem quaestione utramque comprehendemus, quia in multis est vtriusque eadem aut similis doctrina.

Et denique probatur, quia cum cetera sunt paria, ita quod vnum non pendet ab alterius cognitione, nullus datur ordo doctrinae, atque aded sequendus est ordo naturae, procedendo à prioribus, & imperfectioribus secundum naturam, seu in essendo: sed causa materialis est imperfectior ut sic (ut constat) deinde forma: efficiens enim iam supponitur in actu per formam, antea quam intelligatur ordinari ad perficiendum aliud, & ipsum se ordinat, vel quasi ordinat ad finem. Unde agentia naturalia in generatione quasi se destruant in individuo, ut conseruetur species, quam ut bonum communius magis amant: causis autem ita cognitis illas inter se com-

parabimus (ut fecit Aristoteles) tunc enim facile erit iudicare, vtrum causa ut sic possit definiri in communi, & vtrum dicatur vniuoce de omnibus causis.

Tandem explicabitur prima causa, quantum ad an sit: hæc enim cognitio ferè omnino habetur per rationes naturales physicas, quantum ad lumen naturale: de quidditate autem, & proprietatibus huius primæ causæ in Metaphysic. agendum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum, & quid sit causa in communi.

In hac re primò omnes conueniunt, quod causa formaliter importat relationem secundum esse ad causatum, de materiali autem rem absolutam, cui conuenit illa relatio. In aliquibus quidem (ut in materiali, & formali, & in efficienti causa creata) relatio realis est: in quibusdam vero, ut in causa efficienti increata, & finali etiam creata, relatio rationis est, quia nec Deo inest aliqua relatio realis causæ, nec finis ut sic illam potest importare, cum antequam sit res, quæ est finis, sit effectus propter finem, ut ante sanitatem, quæ est finis, sunt medicamenta, quæ sunt media ad sanitatem.

Unde causa non est quid vniuoce cum ad omnes causas, cum enti reali & rationis, ex dictis quaestione secunda. Antepredicamentali in

Logica,

Logica, non possit dari aliquid commune vniuoce, sed analogicum proportionalitatis, quod vnica definitione potest explicari. Ita tenet Fonseca loco infra citando, quia nec ab Aristotele, nec ab alio Græcorum in communi definita est causa, sed diuisa.

Secundo, quia Aristoteles, s. Metaphys. vbi distinguit nomina diuersarum significationum, distinguit etiam nomen causæ tanquam æquiuocum.

Tertio, quia effectus diuersimodè pendunt à suis causis: ergo non potest ab illis vna, & eadem ratio dependentiæ abstrahi.

Quarto etià certum est, quod (ut supra dixi q. prima primi libri) principium & causa habent se, sicut superius & inferius: principium namque importat ordinem originis & principiationis, vel prioritatis in ordine ad principiatum: causa vero præter hoc habet induere in effectum. Unde fit quod causam, proprie loquendo, non reperiatur, nisi inter ea, quæ habent diuersas naturas, saltem numero distinctas, quia vnũ non influit nisi in aliud, quod ab ipso pendet; & consequenter, nisi in aliud, quod habet naturam distinctam ab ipso. Unde in diuinis quibus vnã persona aliam producat, nõ dicitur aliam causare, quia habent eandem numero naturam: dicitur tamen vna principium alterius, non propter ordinem naturæ, quia vnã persona non dicitur prius natura alia: sed vnã persona dicitur principium alterius personæ, quia altera persona trahit originem ab illa,

Quauis autem non sit dubium circa prædicta, est tamen circa descriptionem causæ in communi. Aristoteles namque neque hic, nec s. Metaphys. illam in communi descripsit, recentiores tamen philosophariè eam descriperunt, Agidius primo de Generatione, quæst. 13. & alij ita definiunt: Causa est id, quod per se, id est non per accidens, dat esse rei, subintelligere, post non esse. Desumpserunt hanc definitionem ex Aristotele s. Metaphys. capit. 18. text. 22. dicente, quod secundum quod res est, dicitur tot modis, quot causis. Proculus vero libro de Causis (& admittit Sanctus Thom. hic lectio ne 10. & 20.) ait: Causa est id, ad quod aliud sequitur: ita ut particula, aliud, excludat principium à ratione causæ, quia in diuinis non aliud producit, cum semper sit eadem natura in producto, & producente, & per vox, sequitur, non intelligitur quæcunque sequela, ut est illa, qua consequens sequitur ad antecedens, vel dicitur ad nõ est sed de sequela per influxum; & ita non conuenit priuationi; nec cuius alteri principium, ad quod sequitur aliud per necessariam concomitantiam: quæ definitio sic intellecta parum vel nihil differt ab ea, quam affert Pereyra libro 8. capite primo, dicens: Causa est, quæ in suo genere per se, & principaliter cõcurrit ad cõstituendum effectum: quæ definitio potest adaptari, ita causis intrinsecis, quam extrinsecis, dummodo, cõstituere, idè valeat, quod influere. Hæc autè definitionem, & præcedentem immeritò rejicit Valles,

P 4 dicēs

dicens illam egrotare. Vnde ipse sic refutat, quia effectui etiam conuenit definitio. Ex quolibet enim effectu sequuntur omnes causæ, à quibus illa pendunt, cum tamen non ex qualibet causâ sequatur effectus, nisi adiuctis, & applicatis omnibus causis, & remotis impedimentis.

Secundo, quia etiam conuenit relatiuis inter se, & etiam priuationi, ad quam sequitur motus. Quare, ipse aliter definit, dicens: Causa est id, per quod responderetur interroganti propter quid fiat, & factum sit hoc. Hæc ponit controuersia tertia, Sed quidem, quanuis non sim medicus, certè iudico istam definitionem Vallesij, magis quam Soti egrotare. Primum, quia datur per extrinsecam omnino. Secundò, quia vel propter quid, sumitur in rigore: & ita idem est, quòd id, cuius gratia, & sic solum includit causam finalem, & consequenter est diminuta definitio: si autem, propter quid, sumatur in sua latitudine, conuenit definitioni pluribus, quam definitum: conuenit enim indiuisibilibus, vt puncto. Si enim quæras, propter quid terminatur linea, bene respòdebo, quia clauditur punctis. Similiter conuenit priuationi: rogatus enim propter quid generatur animal, rectè dices, eò quòd non erat, cum tamen neque indiuisibile, nec priuatio sit causa: ergo definitio Vallesij nulla est. Aliter alij definiunt: Causa est id propter quòd res est, sicut innuit Aristoteles primo. Physicorum. tex. 68. sed eisdem rationibus impugnatur ista, quibus impugnatur definitio Vallesij. Tandem Fon-

seca primo. Metaphysicorum, capite 6. quæst. 1. sect. 3. defendit definitionem Proculi, si verbo, sequitur, intelligatur naturalis dependetia, & verbum, esse, sumatur, vt cōmune est esse reali, & intentionali, vt ita comprehendatur finis: clarius tamen (inquit) causa sic describitur: Causa est principium, à quo aliquid per se pèderet: quæ descriptio desumpta est ex Auicēna, libro de Causis, cap. 3. & illam Iuniores amplectuntur. Principium, ponitur loco generis, quia latius patet, quam causa, cùm priuatio, & indiuisibile sint principium: per se, ponitur ad exclusionem causam per accidens, & priuationem. Cùm dicitur, id à quo, factis declaratur aliud esse causam, aliud effectum, & quòd habent essentias numero distinctas. Vnde in diuinis vna persona non est causa alterius, licet apud Sanctos, more Græcorum accipientes nomen cause pro principio, vna persona dicatur causa alterius. Ita loquitur August. lib. 8. quæst. 1. num. quæstione 16. & hanc definitionem eligo, licet etiam non displiceat hæc, cùm sit nostra: Causa, vt comprehendit etiam creatam, & conseruantem, est id, quòd potiuuè, & per se dat esse distinctum ab ipso esse causæ. Primis verbis reijcitur priuatio, quia non dat esse potiuuè, sed est terminus à quo. Reijcitur etiam terminus in relatiuis, quia ab illo hæc non pendunt, vt à causa, sed vt ab obiecto. Vltimis verbis excluditur productio æterna Filij, & Spiritus sancti. Ex quo infertur, quòd omnis causa est prior natura, quam suus effectus,

tus, imò esse aliquid prius natura alio, propriè non est, nisi esse causam illius.

Obie
Bio.

Sed contra hanc definitionem videtur pugnare primum, quia causa, & effectus sunt relatiua (vt dictum est) sed hæc sunt simul natura (ex capite de Ad aliquid) ergo causa non est prior suo effectu. Secundò, indiuisibilia sunt causa, quia punctum, verbi causa, insluit aliquòd esse in lineam, scilicet, esse terminatam: ergo non latius patet principium, quam causa. Tertio, Aristoteles quarto Metaphysicorum, cap. 2. inquit causam, & principium conuenit inter se, sicut ens, & vnum: ergo non latius patet principium, quam causa.

Secū
da.

Tert.

Ad
prim.

Respòdetur ad primum, quòd causa, & effectus dupliciter possunt considerari. Primum formaliter, pro rationibus cause & effectus, & hac ratione sunt simul. Alio modo materialiter, pro rebus absolutis, quæ fundant illas relationes, & ita res, quæ est causa, est prior re, quæ est effectus, sicut res, quæ est pater, prior est, quam res, quæ est filius: quanuis paternitas non sit prior filiatione.

Ad
secū
dam.

Ad secundum, falsum esse, punctum aliquid influere in lineam: vt enim docet Sanctus Thomas in tertio, dist. 11. art. 1. & nos dicemus in libro 6. puncta non sunt in linea, vt accidens in subiecto, vel vt forma in materia: sed tãquam annexa, & adiuncta illi, cui nullum datur esse, quam esse terminatum, quòd non est aliquid esse, sed solum quædam negatio maioritatis, vel infinitatis.

Ad
tert.

Ad tertium dico, Aristotelem more vulgi loquutum, appellare

omne principium, causam, qua ratione 12. Metaphysicorum, capite secundo, est locutus, dicens priuatiōnem esse causam, cùm tamè id multoties, & in rigore neget.

ARTICVLVS III.

Quotplex sit causa.

Circa numerum causarum variè Philosophi senserunt: ad tria tamen capita omnia eorum dicta reducam. Primum est eorum, qui plures quam quatuor causas esse dixerunt. Ita Plato cum suis, vt refert Themistius in Proœmio Philosophia: dixit autem esse sex, scilicet materialem, formalem, instrumentalem, efficientem, finalem, & exemplarem. Quibus subscribit Vallesius Controuersiarum 13. Henricus, quæstione 51. quantum ad exemplarem. Quòd autem sit causa instrumentalis addenda, probant. Nam si quæ sit ex quatuor positis ab Aristotele, ea esset efficiens: hæc autem non potest esse, quia efficiens est, vnde motus (vt quæst. 4. patebit) instrumentum autem non est huiusmodi, quia primum; vnde motus, est agens principale: ergo non potest esse efficiens.

1. 56.

Pr. 1.

56. 2

Secū
do.

Præterea, quòd sit addenda dicata causa exemplaris, patet: quia causa est, per quam sufficienter responderetur ad propter quid rei: sed ad aliqua propter quid non potest responderi, nisi per exemplarem, vt patet in artificialibus. Si enim quæras, propter quid mago Cesaris habeat capillos crispòs, sufficienter respon-

P. 5. detur

detur per exemplar, scilicet, quia Cæsar erat crispus. Item, in naturalibus, si quæras propter quid homo est risibilis, habetq; alias passiones, quas non habet equus: satis respondetur, quia idea hominis talis est.

3. 47. Et tertio generaliter pro istis authoribus argumentor, quod sint plures, quam quatuor causæ. Nam elementum est causa mixta, & semen causa viuentis, & cibus causa nutritionis, & tamen non in aliquo genere causæ ex quatuor, scilicet formali, materiali, efficienti, finali: si enim essent, essent quidem in materiali: hoc nõ, quia causa materialis manet in effectu: hæc autem omnia minimè: ergo.

Confirmatur: Nã absentia nature naturalis causa est. Submersio nauis: non tamen videtur esse in aliquo genere istorum. Quarto, qui cõsultat, & qui præcipit, & qui orat, & qui redimit, causa est effectus, qui sequitur per impetrationem, per consiliium, &c. & tamen non est in aliquo genere istorum: ergo plures sunt, quam quatuor. Confirmatur: Instrumentum est vera causa (vt dicebam) & tamen non est in aliquo illorum generum: ergo, &c.

2. 56. Secundum caput est eorum, qui pauciora p. nũt, quam quatuor genera causarum. Inter quos, quidam Stoici (vt refert Laertius de Vitæ Philosophorum) quos sequitur Seneca Epistola 77. solum causam efficientem ponunt. Hac ratione efficiens, & causa conuertuntur, & effectus à sola efficiente derivatur: ergo sola efficiens est causa. Socrates vero (vt refert Plato in Phædon) sola

causam finalem esse dixit, quia causa est, per quam respondemus ad, propter quid: ad hoc autem per finem solum respondemus. Themistius autem solas duas causas constituit in proœmio Physicorum, efficiētem, scilicet & finalem: materialem verò, & formalem dixit, non causas, sed cõditiones esse, quia causæ semper sunt perfectiores, aut æquè perfectæ cum suis effectibus: materia verò, & forma sunt imperfectiores suo effectu, nempe cõposito, quia sunt partes illius: omnis autem pars imperfectior est suo toto: ergo non sunt causæ.

Tertium caput (quod verò caput, & regula dici debet) est eorum, qui quatuor tantum genera causarum esse dixerunt, scilicet materialem, formalem, efficientem & finalem. Quorum primus fuit Aristoteles hoc capite tertio, & secundo Posteriorum, capite secundo, & Sanctus Thomas, & omnes alij Peripatetici (Fonsæca enim primo Metaphysicorum, capite septimo, quaestione prima, sectione quarta, dicit esse omnium grauium Philosophorum). Auicenna primo sufficientiæ, capite decimo, Albertus hic tractatu secundo, & Iuniores omnes: què modum, vt veriorum & vniuersaliorem amplectimur. Sufficientiæ autè huius multipliciter sumitur, sufficiat ramè primo: effectus naturalis tantum sunt duæ causæ intrinsecæ: ergo causæ solum sunt quatuor. Nam in ente naturali necessario est materiæ ex qua fiat, cum naturaliter ex nihilo nihil fiat: necessario etiã est forma, à qua habet

esse hoc aliquid, cum à materia nõ possit determinari, & præter has nulla est alia causa intrinseca: ergo tantum sunt duæ causæ intrinsecæ entis naturalis. Sed præter has intrinsecas necessariae sunt duæ extrinsecæ: Altera efficiens, quæ faciat cõpositum, cum nihil se ipsum possit facere: hæc autem efficiens non agit temerè, sed cum ordine, & aliqua intentione ad finem, cum videamus similes effectus ab vna causa produci: ergo necessaria est causa finalis, propter quam efficiens agit: & præter has non sunt alie extrinsecæ: ergo tantum sunt quatuor genera causarum. Quod autem non sint pauciores causæ, quam quatuor, probatur. Nam si materia est, necessario mouetur ad aliquam formam: sed nõ mouet se ipsa: ergo est aliquid agens cã mouens, quod est causa efficiens. & hoc agit propter finem: ergo non sunt pauciores, quam quatuor.

Secundo, Effectus si fit ex nihilo, euenire potest, vt nulla causa interna indigeat, saltem in esse substantiali: verbi causa, si fit res simplex, vt substantiæ separatæ: si verò fit ex aliquo, cum illud non sit tota res, quæ fit, alioquin fieret ex se ipso, necesse est, vt fiat ex aliquo ante existente, addito aliquo quo cõpleatur, & absoluetur: ergo si fiat ex aliquo, indiget duabus causis externis, efficiente, & finali, & duabus internis, materiali, nimirum & formali.

Quod autem non sint plures, iterum patet. Prædictæ quatuor causæ effectum omnem absoluunt: ergo nullus effectus pluribus causis

indiget. Nam, quo res sunt compositiores, eo pluribus causis indiget: indigent enim causis externis, quibus res simplices non egent: sed res naturales (præcipuè, quæ intereunt, & gignuntur) sunt omnium maxime compositæ, & in ijs solum quatuor causæ enumeratæ reperiuntur: ergo non sunt plures.

Ad argumenta pro Platone respondentur. Ad primum, falsum esse, instrumentum esse causam distinctam à relictis, sed reductur ad causam efficientem, licet non sit principalis, & ita non est principium vnde motus, absolute, est tamen, vnde motus, consequenter: quod significauit Aristoteles textu 2. numerando inter alias causas efficientes semen, quod est instrumentum: hoc autem proprium est causæ efficientis principalis, vt instrumento in suis actionibus. Vnde fit, quod instrumentum semper indiget eleuari, vt producat effectum cum principali agente (vt videre est in terra, quæ ab artifice eleuatur, vt artificiosè scindat) quæ eleuatio aliquando ponit in instrumento motum: motum saltem, aliquando vero nihil, sed ipsum ordinatum est ex natura sua ad effectum principalis agentis, vt patet in calore respectu ignis ad producendum ignem. Vnde fit, quod non omne instrumentum mouet motum, quamuis omne moueat, prout est virtus aliter principalis agentis: quod contingit, quando instrumentum est accidens secus vero, quando est substantia. Sed de hoc, quaestione quarta, satis dicam.

Ad secundum. Ad secundum, Causa exemplaris profectò causa per se est formalis, nec per hoc augetur numerus causarum in genere. Qualiter hoc sit, statim quaestione sequenti, articulo tertio explicabitur.

Ad tertium. Ad tertium, Omnia illa posita in argumento reducuntur ad genus causæ materialis: Aduerte tamen, quod materia, prout est causa rerum materialium, duplex est. Quædam est compositionis tantum: quædam compositionis & alterationis simul. Dico ergo, quod cibus causa est materialis nutritionis, sed est materia alterationis, & compositionis simul, quia manet in re, quæ nutritur: vt inaneat autem, necesse est prius alterari, vel corrumpi (& idè dicendum de embrione, qui manet in viuenti, si tamen alteretur, & corumpatur prius forma embrionis) semen autè non solum est causa materialis, sed etiam efficiens instrumentalis, saltem ratione virtutis rictæ in ipso ab agente. Idem dicendum de elementis, quòd reducuntur ad idem genus causæ materialis, quanuis non maneant formaliter, sed virtualiter solum.

Ad confirmationem, Nauta per suam absentiam causa est per accidens submersiois nauis, reduciturque ad genus causæ efficientis, quæuis Vallesius dicat in genere moris esse causam per se, quando poterat & tenebatur curâ habere de nauis. Sed re vera id non capio. Quanuis enim, vt impuretur illi nauis submersio, requiratur vt possit & teneatur illius curâ habere, tamè ijs omnibus positis non est causa per

se, sed per accidens, quia omissionis non datur causa per se adhuc in genere moris, quando non est formaliter voluta, sed tantum inditecè.

Ad quartum dico, quod omnes illæ causæ reducuntur ad genus causæ efficientis; imò sunt verè causæ efficientes, licèt morales: qualiter autem causa naturalis efficiens differat à morali, & quod duplex illa sit, quaestione quarta statim fuscè dicetur. Ad confirmationem patet ex dictis.

ARTICVLVS III.

Vtrum inter has causas sit vna alia perfectior, & de ordine earum.

B Reuiter dico primo. Finis est perfectissima causa vt sic, id est, in modo operandi, & cauandis, deinde efficiens, tertio forma, quarto materia. Ita Sanctus Thomas hic, & ideo dicit, quod finis dicitur causa causarum. Idem tenet Albertus libro primo, capite quinto. Patet, Finis in modo cauandis nullam presupponit causam, & aliunde est causa omnino immobilis: reliquæ verò presupponunt finem, vt causam, vt motus saltem à fine (vt quaestione quinta dicitur) ergo in modo cauandis, finis causa perfectissima est. Item, efficiens non cauatur componendo, nec est pars alterius: ergo est perfectior forma, quæ sic cauatur, vt dicitur quaestione tertia, & quarta: forma vero perfectior est, quam materia, quia perfectius est, & nobis

lius est actuare, quod habet forma: quæ actuari, quod habet materia: ergo imperfectior omnium est materia. Nec per hoc existimes te, quod perfectior est, eo perfectius cauatur quantum ad modum cauandi, de quo loquimur: imò imperfectior fore cauatur perfectiori modo, quatenus minus dependenter cauatur: vt licèt materia prima sit imperfectior, quàm secunda, quæ est substantia completa, ratio tamen cauandi perfectior est in materia prima, quàm in secunda, quia minus dependenter. Addit tamen Fonseca secundo Metaphysicorum, cap. 2. quaestione prima, sectione vltima, quòd in efficientibus, & finibus essentialiter, & ex natura sua subordinatis semper res, quæ perfectiori modo cauatur, si id efficiat, vt principales causæ, & non vt instrumenta tantum, perfectiores sunt. Dixit, ex natura sua, quia alia est ratio de ijs finibus, quos sibi appetitus proponit, quippe qui non raro expetit res meliores propter deteriores, rerum naturas peruertendo: sed hoc eius authoris dictum falsum est, quia (vt omnes dicunt, & ipse fatetur, quaestione secunda) homo subordinatur essentialiter Soli, & tamen Sol non est res perfectior homine.

Dico secundo. Ordine causalitatis causa prima est finis, vt patet ex argumentis pro prima conclusione, deinde efficiens, & forma, per quam efficiens est in actu, sunt simul: imò prius natura est ipsa forma, quæ efficiens, cum ab illa habeat, quod sit in actu: respectu tamen alius cuius determinati effectus prius est

efficientis, quam forma dans esse for male ipsi effectui: quia forma ipsius effectus, vel saltè forme inductionis productur ab efficiente: materia verò licet respectu primæ forme, quam habuit in instanti creationis, non fuerit prius natura, quàm illa forma, tamen respectu aliquarum formarum, quæ vel è materia educuntur, vel in eam inducuntur, prius cauatur materia, quàm forma: quia vel est causa entitatis forme, vel saltè inductionis: cum hoc tamen, licèt hæc vera sint, placet regulam generalem huius assignare ex Alberto, tractatu secundo, capite quinto, ex quo Iuniores hoc desumpserunt, auctore non nominato. Possunt enim istæ causæ quatuor modis considerari: scilicet, aut secundum effectum & executionem: aut secundum intentionem. Tertio secundum esse. Quirò, & vltimo secundum rationem agendi.

Si considerentur secundum effectum, priores sunt causæ internæ, quæ externæ, quia (vt desè patet) magis appropinquant effectui, & hoc modo prior est materia, in qua suscipitur motus, & forma: deinde forma ipsa, tertio efficiens, quod cauatur motum, & generat, quarto finis, qui vltimus est in executione.

Si vero considerentur secundo modo, scilicet, quoad intentionem, sic finis est prior, quia mouet agens ad agendum. Secundo est efficiens, quod propter finem agit. Tertio sequitur forma, & vltimo materia.

Si vero considerentur istæ causæ, quantum ad esse, primum locum habet efficiens, quia existit prius,

preparat, ac disponit materiam: secundo est ipsa materia: tertio forma, quæ educitur de potētia illius: quarto finis, qui sicuti est vltimus in executione, ita & in esse.

Tandem, si quarto modo considerentur, quantum ad rationem agendi, prior est forma, secundo efficiens, quod agit ratione formæ: tertio finis, vltimo materia, quia nullius est actiuitatis.

Ex quo infertur clarè, quod idem respectu eiusdem potest esse causa, & effectus in diuersis generibus causarum, non tamē in eodem genere causæ. Ita Sanctus Thomas quinto Metaphysicorum, lectione secunda prope finē. Probat, quia quatuor genera causarum sunt sibi inuicem causæ (vt dictum est) vt materia causat formam, seu inductionem illius: forma dat esse formale ipsi materiæ, efficiens est causa finis secundum esse reale: finis vero mouet finaliter ipsum efficiens, & ita est causa, quod efficiens causet in diuerso genere causæ, quia aliàs idem esset simpliciter prius & posterius respectu eiusdem, atque adeo idem esset immediatè causa sui ipsius secundum eandem rationem formalem: quod fieri implicat, vt infra magis patebit. Sed dices, Finis in genere causæ finalis causat id ipsum, & ita idem finis dicitur primus in intentione, & posterior in executione, etiā respectu sui. Respondeo, quod secundum intentionem causat, & secundum esse reale causatur.

ARTICVLVS V.

& vltimus.

Vtrum omnis causa possit dici magis in actu, quam ipsius effectus vt sic.

Difficultas ista partim exposita est à nobis primo Posteriorum, sed id tempore dedimus, sicut & alia multa, concernit enim illud dubium, vtrum propter quod vni quodque tale, & illud sit magis: vtrumque tamen hic plenius soluetur. Veneris in Summa Philosophiæ, libro primo, tractatu 2. ad tertium, capite 8. ait illam Maximam esse falsam. Flandria limitat, vt illud, propter quod aliud est tale, debeat esse vel magis tale formaliter, aut eminenter, vel saltem equè tale. Caietanus, Soto & Fonseca, secundo Metaphysicorum, capite primo, textu 4. imò & Themistius, Philoponus, Albertus, & ipse Aristoteles, ibi dicunt habere verum, dummodò causa sit capax eiusdem nominis, & rationis, siue vniuersè, siue analogicè. Sed contra, quia non sequitur, Petrus est homo propter Ioannem, hic ignis est calidus propter illum: ergo Petrus est magis homo, aut ille ignis est magis ignis.

Recentiores primo Poster. q. vnica ad octauum dicunt, quod illa Maxima limitanda est. Primo, quando idem predicatum inest vtrique, vni propter alterum, in quo conuenit cum alijs authoribus. Secundo, vt tale predicatum

suscipiat magis, & minus, saltè eminenter, & ita sequitur: Aer est calidus propter Solem: ergo Sol est magis calidus formaliter, vel eminenter. Tertio, vt sit inter res positiuas. Vnde non valet, Odit peccatū propter Deum: ergo magis odit Deū. Quarto, vt sint diuersa predicata.

Alij magis limitant. Primò, quod in genere causæ finalis talis finis debet esse causa totalis. Vnde non tenet, Diligo Deū propter retributionem: ergo magis diligo retributionem, si retributio non est causa totalis illius dilectionis. Secundo limitant, quod effectus comparatur ad causam sub ea ratione sub qua ab illa causatur, & hæc limitatio videtur Sancti Thomæ, qui prima parte, quæst. 87. artic. 2. ad tertium, & quæstione 88. artic. 3. ad secundum, ait debere intelligi in eodem genere causæ, non in diuersis, ised (inquit) non sequitur: Color videtur propter speciem: ergo magis videtur speciei: nec sequitur, Deus est causa nostræ cognitionis: ergo Deus est primum cognitum à nobis, quia res non cognoscitur propter Deum aut speciem, vt propter rem cognitam, sed vt propter causam cognitionis. Hæc ergo explicatio Sancti Thomæ mihi placet, vt statim dicam: sed illæ tot supra posite limitationes, cum non colligantur ex verbis Maxime Aristotelis, nec ex ratione, sed solum ex difficultate soluendi argumenta contra illam Maximam, quod est vsus Nominalium, damnant dictam Maximam, tanquam falsam, absolute dicam.

Dico ergo. Absolute loquendo, omnis causa potest dici magis in actu, quam eius effectus vt sic, & ita absolute etiam loquendo verum est, quod propter quod vnumquodque tale, & illud sit magis. Ita Aristoteles primo Poster. secundo, & secundo Metaph. capite primo, textu quarto: & meo videri sensus illius. Maxime est, quod si effectus alicuius causæ, vt est effectus illius, habet talem perfectionem, à fortiori sequitur, quod causa habeat illam perfectionem, eo modo quo est causa illius, siue illam habeat in gradu perfectiori formaliter, aut eminenter, siue in equali. Vnde vox, magis, in illa maxima, nihil aliud significat, quam hæc vox, à fortiori, vel fortè facit sensum negatiuum, id est, non est minus tale: qui modus loquendi communissimus est, & ita intellecta habet verum in omni genere causæ, quidquid alij dicant, non verificari in materiali & formali. Vnde illud verbum, propter, debet sumi latè, vt conuenit omni generi causæ, vt dicebam articulo secundo. Verbi causa, si forma habet esse sustentata à materia seu subiecto: ergo materia magis, id est, à fortiori participat in suo genere illam perfectionem, & ita est. Ni materia est ipsummet fundamentum, & sustentaculum forme. Similiter, si nix habet ab albedine quod sit alba: ergo albedo à fortiori participat illam perfectionem in suo genere, & ita est. Vnde, cum volumus significare, quod aliquid est perfectissimè album, dicimus esse ipsummet albedinem, & sic in

fic in alijs, esse ipsammet sapientiam, &c. Similiter, si tu es homo propter patrem tuum, ut propter causam efficiētem: ergo pater tuus à fortiori habet rationem hominis: & quidem in hoc, ut minimū causa excedit effectum, quia est prius natura, quā ille. Similiter, si assentior cōclusioni propter prēmiffas: ergo à fortiori prēbui assentium prēmiffis, ut certioribus, saltē prioritate natura: & hoc vult Aristoteles, si attendē legatur (ut ego explicui ibi) scilicet quod prēmiffē non debent esse cognitē prius vitū que, sed prius prioritate naturā, quia propter illarum assensum, ut propter causam, assentimur cōclusioni: & ita Aristoteles ibi distinguit hoc, quod est prēmiffas esse priores, & esse causas.

Similiter habet verum in fine, ut si seruo mandata propter dilectionem Dei: ergo saltem prius natura habui dilectionem Dei, quam volitionem seruandū mandata. Et licet finem diligamus actu nobiliori, quam ipsa media (nobilior enim est actus, diligere aliquid propter se, quam propter aliud) non tamen oportet, ut intēsius amemus finem, quā media: imo eadē intentione, qua diligis efficaciter finē propter se, mediū diligis etiā propter illū. Unde satis manet probata prima pars cōclusionis, scilicet, quod causa ut sic potest dici magis in actu, quam eius effectus ut sic, quia effectus habet esse actu per causam: ergo à fortiori magis, id est prius, causa est in actu.

Argumenta, quæ possent obij-

ci contra hanc veritatem, peccat in eo, quod d statuit ut effectū causa eum, qui ut sic non est effectus illius. Ideo notanter dixi, sermone et se de effectu ut sic talis causę. Unde non valet: Minuo sanguinē propter sanitatem, vel ambulo: ergo à fortiori magis minuitur, vel ambulat sanitas: sicut non valet, Ebrius fit propter vinū: ergo magis ebrū est vinum; diligo Deum propter retributionem: ergo magis diligo retributionem: video obiectū propter speciem, & sic in alijs, &c. Non (inquā) tenet cōsequētia, quia effectus sanitatis, ut est finis, non est illa minutio, vel ambulatio ut sic, cum hę operationes secundum se possint esse nociuæ: sed sunt effectus illius sub ratione boni, conducentis operanti gratia sanitatis: & ita sensus est, Illa minutio, & ambulatio sunt mihi bona propter sanitatem: ergo à fortiori sanitas est mihi bona. Similiter ebrietas ut sic non est effectus vini: sed nimis calor, ad quem in homine ratione subiecti conlequitur distemperantia humorum, atque ideo ebrietas. Unde bene legitur, Aliquis est nimis calidus: actus à vino: ergo vinum à fortiori habet illam perfectionem caloris. Præterea, in homine iusto dilectio illa Dei nō est effectus solius retributionis, tamen quatenus est effectus illius, bene sequitur: Qui diligit Deum propter retributionē, quatenus propter illam diligit, certum est, quod saltē prius natura amat retributionē, & actu nobiliore, quia illam propter se, Deum propter aliud. Præterea tandem, ego video

prop

propter speciem, aut Deū, ut propter causam efficientem visionis, bene sequitur: ergo perfectio visionis præcontinetur in Deo & in specie, ut in causa, perfectius quidem, vel minus perfectē, secundum quod illa causa magis, vel minus influit in visionem.

QVÆSTIO III. De quidditate entis naturalis, quātum ad suas causas in particulari, & primo de materiali & formali.

Magis de causalitate materiæ, & formæ in communi, modo agendum venit de ipsarum causalitate in particulari. Quia ergo (ut dixi articulo 4. cōclusionē secunda, comparando seriem causarum ad effectum) prima est materia, deinde forma, tertio efficiens, tandem finis, & hic consideramus causas in ordine ad effectum, ideo prius de causalitate causarum, quæ sunt intrinsecæ, agemus: & primo de materia, &c. De quibus sex sunt examinanda.

Primo, quid sit causalitas materiæ.

Secundo, in quo cōsistat huiusmodi causalitas.

Tertio, si derur causa formalis, & quid sit.

Quarto de effectu vtriusq; causę.

Quinto, si ex eplur sit causa for

malis, vel efficiens.

Sexto, si Deus possit supplere vicem causę materialis, aut formalis interne.

ARTICVLVS I.

Utrum derur, & quid sit causa materialis.

Cōclusio affirmatiua (scilicet, *Conc.* quod derur causa materialis) certa est ex dictis art. 3. præcedentis quæstionis. Quod autem hæc causa sit potentia, ex qua, cum in fit, aliquid fit, docet Aristoteles hic, cap. 3. text. 28. & 5. Metaph. 2. & 7. Metaphys. 7. & 8. text. 26. & est communis sententia.

• Probatur, Sicut, quod simpliciter & absolute dicitur esse, est ipsum ens subsistens: ita & quod dicitur fieri, seu causari, ut sepe docet Aristoteles, & S. Thomas 1. 2. p. 49. art. 2. Unde formam educi ex potentia materiæ, non est aliud, quā fieri consequenter ipsam formam actione illa eadē, qua fit compositū, non alia diuersa, ut male putant Scotus 7. Metaph. quæst. 20. Antonius Andree quæst. 4. & alij, quos referunt Soncin. 7. Metaph. quæst. 23. & Zinnara Theoremate. 100. Eadem ergo actione, qua fit compositū, fit, vniturq; materiæ forma, quæ ex illa educitur, & in illā inducitur.

Primo, quia vna actio sufficit.

Secundo, quia forma producitur,

seu inducitur, ut ex vtriusq; actionis ipsa potest habere esse naturaliter;

at forma ex vtriusq; actionis potest habere suum esse, ut

actionis potest habere suum esse, ut

actionis potest habere suum esse, ut

Q

vni

vnta materia: ergo illa actio: vnitur illi.

Tertio, si forma educta è materia, alia actione produceretur, & alia vniretur, certè prima actio esset creatio: ut sic enim produceretur illa forma independenter à materia, vt cõtingit in anima rationali, quæ vna actione creatur à Deo, & alia inducitur in materiã. Fateor quidem nos meritò intelligere, quòd illa actio productiua formæ, prius natura terminatur ad formã, quàm ad vnionem formæ cum materia: & in hoc sensu rectè dicitur, quòd forma prius natura est, quam sit vnita: cum ergo subsistens sit id, quod absolute sit, sequitur, causalitatem vnus cuiusque causæ sumendam esse potissimè in ordine ad ens subsistens, considerando, quid illi tribuat talis causa, quomodo ve concurrat ad illius esse, fieri, seu conseruari: materia ergo causa (quæ cõplectitur tam materiam primam, quam secundam, tam proximam, quam remotam, tam compositi naturalis, quam artificialis; tam compositi per se, quam per accidens) dat se ipsam composito, per hoc, quòd in se recipit illius formam, & ita deseruit illi eo modo, quo fundamentum domus deseruit reliquæ domui.

Vnde infertur facilis intelligentia prædictæ definitionis causæ materialis: Materialis enim causa est, ex qua, cum insit, aliquid fit: vbi per particulam, exiunuitur, materiam causare recipiendo, & quasi fundando: per illam, sit aliquid, intelligitur compositum, seu ens completum;

per vocem, cum insit, intelligitur, quòd causat se ipsa, & remanendo intra compositum, vt pars illius. Vbi aduertit Sæctus Thomas quinto Metaph. capite 2. lect. 2. quòd in hoc materialis causa differt à priuatione, & à contrario, vt dicebam lib. 1. quaest. 5. Quæ definitio conuenit etiã materiæ primæ, adhuc quatenus ex illa fit homo, qui proprie dicitur fieri ex præsupposito subiecto, licet anima rationalis non educatur ex materia, sed à Deo creatur.

Dico secundo. Propriissime causa materialis dicitur, quæ alteram partem compositi recipit in se, scilicet formam, quæ se habet vt complementum, perfectio, seu absolutio causæ materialis: cuiusque compositum alterum sit substantiale ex materia, & forma substantialibus, vt homo: alterum accidentale, cuius saltem vna pars est accidens, vt album, sapiens, &c. & hoc alterum sit naturale, vt ea quæ enumerantur alterum artificiale, vt statua: sic etiã materialis causa, altera est primum subiectum formæ substantialis, quæ dicitur materia prima: & supra causam materialem sumptam in communi addit illa verba, primo, & per se, & non secundum accidens, ex qua, cum insit, aliquid fit, &c. Alia est subiectum accidentium, quæ siue illud sit substantia completa, vt Angelus respectu sui intellectus: siue incompleta, vt anima respectu sui intellectus, siue aliud accidens respectu formæ intellectiõnis: Alia est causa materialis artificialis formæ, vt lignum figure

Mercurij, vel Iouis. Et aduerte, quod ad has numeratas reuocantur omnes illæ causæ, quæ respectu aliarum præsupponuntur, vt quid perfectibile, quæ vel sunt simplices respectu simplicis formæ, vt genus respectu differentia: & essentia respectu existentia: vt dixi in Antepredicamentis ad Logicam: vel sunt compositæ, vt partes respectu vnionis, quæ se habet vt illarum actus & complementum, seu pulchritudo ex illis confurgens, quo pacto, tam materia, quam forma dicuntur causæ materiales respectu compositi, qua ratione hoc importat vnionem partium. Item, partes definitionis respectu vnionis, qua illæ dicuntur vnita: ita vt constituatur definitio per modum vnus. Similiter definitum sumptum pro supposito, dicitur causa materialis, rã sui generis, quam suæ differentie, vt insinuauit 2. par. Summularum, cap. 7. Præterea, personalitas, seu suppositalitas importatur, vt causa materialis totius naturæ complete, quasi cuiusdam formæ, quæ in suppositalitate recipitur, vt in fundamento essendi, & vt quidditas in eo, quod quid est, vt suppositum in homine habet se, vt causa materialis humanitatis. Et tandem ex ijs facile poteris colligere formales causas respondententes prædictis materijs.

Sed contra dicta, duo videntur ob stare. Primum, omnis causa in illo priori natura, in quo causat, debet esse actu (vt articulo ultimo præcedentis quæstionis dixi) materia: autem in illo priori, quo recipit formam, non est actu, cum de se

sit pura potentia, vt probatum est primo libr. quaest. tertia, articulo 4. ergo materia non est causa. Confirmatur, quia materia recipit formam per dispositiones: ergo dispositiones potius sunt causa per se, quàm materia.

Secundo, Materia limitat, ac determinat formam (vt milles diximus) ergo non potest suscipere formam specialem, qualis est anima rationalis. Tenet consequentia, quia receptum est ad modum recipientis, scilicet recipienti proportionatum: anima autem rationalis immaterialis est: nequit ergo recipi in materia, aliàs accidens etiã spirituale posset recipi in subiecto corporeo, cuius contrariũ docui quæstione vltima Postpredicamentali, articulo secundo.

Ad primum respondeo, negando maiorem, quæ solum est vera in causa efficienti, secus verò in reliquis: imo, vt materia sit causa, debet esse pura potentia, quia causare materia, est recipere formam. Ad confirmationem dico; dispositiones præuias, conditiones esse receptionis formæ, & causas materiales per accidens, nõ per se: ita quo Perrey. 8. Physic. valde est deceptus, intendens dispositiones illas esse instrumenta materiæ, cum solum causa efficiens principalis vtatur instrumento, quia illa solum habet virtutem, quam potest communicare instrumento ipsi eleuando. Sed de hoc, quaest. 4. sequenti. Secundum argumentum perit articulo

sequentem.

Q. 3. ART. 1.

Conf.

Secunda.

Ad.

Ad.

Ad conf.

ARTICVLVS II.

Vtrum, & quomodo causa materialis causet etiam respectu formæ rationalis.

Precedenti libro, q. 3. r. p. questionis, nonnulla de hoc diximus, quæ necesse est hac in parte absolute circa modum causandi materiæ respectu animæ rationalis. Auicenna 9. Metaph. c. 4. & Auicébron in lib. fontis vitæ, omnes formas, etiam rationalem, dixerunt creati à substantiâ separata. Idem sensit Ochiai quod lib. 2. q. 2. & in 2. d. 4. & 5. Gabriel d. r. q. 1. contra quos intra, cum de causa efficienti particulari tractauero, dicam. Nā alios omnes, qui circa hanc difficultatem decepti sunt, supra impugnaui.

Conc. Quibus omnibus omiſſis, sit conclusio. Causa materialis primò habet causare: deinde formæ ab illa pendens conferuat entitatem, & inductionem; animæ vero rationalis solum causat, inductionem. Tota autem difficultas consistit in huius explicatione. Pro quo aduerte, quod causa materialis potest sumi, vel respectu suppositi, cui se ipsam dat, eo pacto, quo forma se ipsa dat etiam eidem supposito: quæ causalitas (vt dixi articulo precedenti) reuocatur ad formalem, vel sumitur, vt in tali compositione deseruit, quasi fundamentum alterius partis compositi, scilicet formæ, quæ ex natura sua petit esse, atque adeo fieri non separata à tali fundamento.

Causalitas ergo materiæ seu subiecti respectu formarum, quæ naturaliter pendent à subiecto, vt extra illud non possint nisi miraculose conferuari, consistit in hoc, quod tā ad fieri, quàm ad conferuari concurrat talis materia, vt necessariū receptaculum, sustentans talem formam, omnino indigentem illo receptaculo, eo quod, nisi miraculose, per se subsistere nō potest: & ita talis sustentatio respectu harū formarum est causalitas causæ materialis: & idē hæ formæ dicuntur se in illa, vt in causa, atque à deo educi ex illa de potētia ad actum, sicut & dicuntur, & produci, & educi ab agente. Vt enim vox, Ab, vel alia similis, dicit habitudinem causæ efficientis, ita particula, Ex, in proposito dicit habitudinem causæ materialis, quod sufficit, vt formæ, quæ ex materia educuntur, non dicantur creatæ: quia licet sint omnino de nouo, tam quoad essentiam, quàm quoad existentiam, tamen cautā ita efficiente ex vi talis productionis non fiunt independentes à subiecto sustentante talem formam, sed dependentes, ita vt efficiens ad productionem effectus indigeat alio adiuuante in genere causæ materialis, & hanc iudicationē à priori, alias infirmas omitto: manet ergo probata prima pars conclusionis.

Secūda verò, scilicet, quod respectu animæ rationalis non causet entitatem, nec educationem, se solum inductionem, patet: quia sicut generans in genere causæ efficientis, causat illam eandem inductionem,

argumentum, negando consequentiam.

Ex quo inferitur primò, quod omnis forma, siue naturalis, siue supernaturalis, quæ producitur entitatiuè dependens a causa materiali, scilicet à subiecto, non creatur, sed educitur ex illo: si vero producatur entitatiuè independens à subiecto, creatur.

Colligitur secundo differentia inter creationem, & motum, seu mutationem Physicam, quod creatio (vt docet S. Tho. 1. p. q. 45. & ibi optimè Zumel, & 2. contra Gent. c. 17.) est productio entis in quantum ens, seu productio totius entis, & (vt clariùs dicam) productio alicuius ex nihilo, id est, non ex aliquo præsupposito subiecto, seu causa materiali, concurrente simul cum causa creante ad illum effectum: at transmutatio Physica semper est ex præsupposito subiecto, id est, fit causa materiali ad illam concurrente. Et per hoc patet ad argumentum vltimum præcedētis articuli, quod materia limitare formam, nihil aliud est, quam quod illarum quilibet est vna in ordine ad vnā materiam: inde tamen malè inferitur, quod rationalis forma non possit recipi in materia, quia illud axiomata: Receptum debet esse ad modum recipientis, intelligendum est de ijs, quæ pendent in suo esse à recipiente. De accidenti verò spiritali non est eadem ratio, quia dependet in suo esse à subiecto, atque idē nisi in subiecto spiritali esse non potest.

nam, ita materia absolute & per se eandem inductionem sustentat: ergo causat illam in suo genere: & hoc meo iudicio voluerunt Soto, & alij, dicentes materiam primam esse in potentia naturali ad formam rationalem, licet Valles, & alij Thomistæ id negent, aiunt enim nullum agēs naturale posse producere animam rationalem in materia: sed errant omnino.

Primo, quia rationalis anima est naturaliter informatiua materiæ, & actus illius: ergo materia est potentia naturalis rationalis formæ. Secundo, licet solus Deus producat hanc animam, eā tamē producit, vt causa naturalis, id est, vt author nature, ita quod materia disposita exigit, ac petit iure naturali, vt Deus producat animam. Tertio, quia licet non detur causa creata naturaliter productiua animæ rationalis, datur tamen causa naturaliter inductiua in genere causæ efficientis: ergo huic respondet etiā causa materialis eiusdem inductiua in suo genere.

Sed dices, Anima non producit per generationem, sed tantum inducitur: ergo homo propriè non generatur, quia nulla eius pars producit per generationem. Propter hoc argumentum Marsilius 1. de generatione quæst. 5. ait generationem hominis deficere a ratione verè generationis naturalis: sed planè errat, quia omnia, quæ ad hanc generationem concurrunt, scilicet dispositio materiæ, animæ creatio, & eius vnio ad materiā, naturaliter fiunt, vt ostendimus, per quod soluitur

ARTICVLVS III.

Utrum, & quid sit causa formalis.

QUOD datur causa formalis, satis patet ex dictis præcedenti quæst. art. 3. Solūm potest esse dubium de modo causalitatis illius. Nam, quod Plato tenuerit non esse causam formalem (vt refert Fōl. 1. Metaph. c. 7. q. 1. Sectione 6.) non credo. Rationem autem illius dicunt esse, quia causa formalis non præcedit tempore suum effectum, vel potius eo quod forma videtur esse ipsamet effectus productus. In mutationibus namque naturalibus sola forma secundum entitatem fit de nouo. Sed ad hoc ita dixi libr. 1. q. vlt. & q. 4. formam non fieri, sed compositum, ideoque proprie dicitur quod forma causat compositum, & non se ipsam: quomodo autem effectus formæ distinguitur ab ipsa forma, dicam articulo sequenti.

Hac ergo sententia relicta, vt intelligatur modus cauſandi istius cauſæ, aduertendum, quod forma habet plures effectus, tam in composito, quam in materia. Primum enim dat esse quidditatum, & specificum materiæ, & composito. Materiæ quidem, non quia forma efficiatur de eius essentia, sed quia materia non habet aliquam speciẽ determinatam, nisi per formam: composito vero dat speciẽ, quia ab illa sumitur vltima differentia compositi.

Secundo etiam, Forma in pro-

bili sententia, quam posui in lib. q. 3. p. quæstionis, causa est existentiæ tam in composito, quã in materia. Compositum namque fit capax proxime existentiæ per formam, quia existentiã specificatur ab essentia: compositum autem habet speciẽ per formam, & ita existentiã.

Tertio habet forma limitare capacitatem materiæ, quæ de se indifferens erat, & capax plurium formarum. Vltimo autem determinatur per hanc, quã recipit. De his ergo tribus dubium est, quæ sit ratio quæ constituitur forma in esse cauſæ formalis: & quantum Socrates & Peireya videantur dicere, quod vtrūque illud primum sit ratio cauſæ formalis, scilicet dare esse quidditatum, & esse existentiæ, non tamen est verum, quod ratio cauſæ formalis sit, dare esse existentiæ, quia in Christo Domino animi verè habet rationem formæ informantis, & ita cauſæ formalis, & tamẽ non dat esse existentiæ, quia in Christo nulla est existentiã creata.

Sit ergo conclusio. Ratio cauſæ formalis est quod sit actus, per quem res constituitur in aliquo certo esse specifico. Probat. Sicut materia cauſat compositum (vt dictum est) recipiendo formam, ita forma cauſat idem compositum actum, perficiendo, seu complendo talem materiam in tali esse formali. Vnde, sicut respectu compositi, hæc est fundamentum essendi, & quidditatis illius: sic forma est complementum illius: ex quibus ambobus, vt cauſis intrinsecis, compositum coalescat.

Con-

cet officiũ cauſæ formalis, & ita nõ habet propriam causalitatem.

Sed contra. Cauſa formalis est intrinseca: ergo intrinsecum debet esse illi, semper dare esse specificum: alioquin non erit eius causalitas. Respondeo, quod de essentia formæ nõ est, cauſare actum, sed esse cauſatiuum, et esse rationem cauſandi, quod habet anima adhuc separata. Adverte tamen, quod in opinione Sancti Thomæ, etiam dare esse existentiæ, est effectus cauſæ formalis, sed non primarius, sed secundarius: sicut etiam determinare materiã, ergo. Obijcies secundo, Obiectum intrinsecum definitionem potest seu habitus, & terminus definitionem relatiui, & tamen vnum non est cauſa formalis alterius: falso ergo docet Aristoteles, omne quod intrat definitionem quidditatiuã rei, esse cauſam formalem illius. Respondetur, quod loquitur de eo, quod intrat definitionem intrinsecam, & in recto, vt quid definiti, quod nõ conuenit obiecto, & termino, quia potius sunt ad quod ipsius definiti, & hac ratione solent dici cauſæ formales extrinsecæ.

Tertio instabis, Forma accidentalitẽ etiam est cauſa formalis, vt dictum est: falso ergo Arist. cauſam formalem restrinxit ad quidditatem, & partes quidditatis. Respondetur primo Arist. non enumerasse omnia exempla cauſæ formalis, sed posuisse formæ essentialitẽ hominis vt homo est, metaphisica, est eius quidditas, physica est eius anima: sic alibi vt sic, forma metaphisica

est ra-

repli ca

Solu.

Obie ctio 2

Solu.

Obie ctio 3

Solu.

Secũ do.

est ratio albi, seu albedinitas (vt dicebam quæstione tertia Vniuersalium in Logica) vt ita loquar, phisica verò, est albedo: & sicut corpori vt sic accidit albedo, sic materiæ primæ hominis accidit anima rationalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum exemplar sit causa formalis per se.

1.57. **I**n hac re, quidam omnino tenent partem negatiuam, scilicet, exemplar non esse causam formalem per se, sed distinctum genus causæ à quatuor supra numeratis. Ita Plato, & Henricus Gandau. quodlibet. 9. & ita nullo modo reuocant ad aliquod genus causæ. Sed hoc iam impugnatum est supra.

2.57. **S**ecunda opinio aliorum, absolute negat esse causam formalem per se primo, quia alias essent quinque genera causarum, efficiens scilicet, finalis, materialis, formalis, & exemplaris. Secundo, forma dat esse per se ipsam, hoc est, per veram & realem informationem. Nam, si sufficeret extrinsecus conferri esse, efficiens etiam, & finalis essent cause formales, quia ita dant esse. Tunc sic, Exemplar non informat, sed extrinsecus dat esse: ergo non est causa formalis per se. Tertio, accidit effectui, vt fiat ad imitationem exemplaris, cum alias fieri posset: ergo exemplar non est causa per se. Quarto, in rebus naturalibus non datur causa exemplaris: cum tamen verum

3.57. **T**ertio, in rebus naturalibus non datur causa exemplaris: cum tamen verum

sit reperiri in illis omnia causarum genera: ergo non est causa per se, saltem phisica.

Tertia sententia reducit exemplar ad causam formalem, & ita facit illud reductiuè causam formalem, non per se. Ita Alexander quæsto Metaphysicorum, commenta tertio: & quod agens per intellectum, respiciens ad exemplar, operatur, hoc est, agendo nititur illud assequi. Rationes huius sententia, quia faciles, omitto.

Vltima opinio affirmat, exemplar nullo modo posse reuocari ad genus causæ formalis: vel esse diuersam causam præter quatuor, vel esse causam efficientem. Ita Vallesescun do Phisicorum, quæst. 3. Tartaretus ibidè, quæst. 2. Sed iste omnino dicit esse causam efficientem, & idem sentit Scotus in primo, distinct. 2. q. 2. & dist. 36. art. 1.

Si tamen omnibus omissis, dico primo, Exemplar non est distinctum genus causæ à quatuor enumeratis. Probatur ex dictis quæstione precedenti, tum ex dicendis solutione argumentorum secunde opinionis.

Dico secundo, Exemplar non reductitur ad causam formalem, etiam si illud respiciat agens in operando. Probatur primo, quia alias omnis finis esset exemplar, qui etiam illud temper, & necessitati respicit agens, dum operatur. Secundo, quia agens per intellectum, actione sua non nititur assequi ipsum exemplar, sed similitudinem exemplaris, seu exemplarum: sicut agens naturale non nititur actione sua assequi formam,

formam, sed similitudinem illius, seu effectum sibi similem: ergo exemplar non reductitur ad causam formalem, eò quod illud respiciat agens in operando.

Dico tertio, Exemplar vt sic, dicitur rectè, & per se est causa formalis. Hæc conclusio satis probat præcedentem, & est Aristotelis vbi supra, art. 1. docentis secundum genus causæ esse formam, atque exemplar: vbi formam realem, nomine forme seu speciei intelligibilem vero seu obiectiuam, nomine exemplaris complexus est. Idem sentit Sanctus Thomas, Metaphysic. 2. vbi docet, formam alias esse intrinsecas, alias extrinsecas, & ait exemplar esse formam extrinsecam, ad eum modum, quo ponebat Plato ideas rerum. Nam, sicut homo habet, quod sit albus per albedinem, vt per formam inheretem: sic habet esse exemplatum per suam exemplar, vt per formam extrinsecam: nec tamen omnis forma extrinseca est exemplar, vt visum non est exemplar rei visæ. Aristoteles vero inter reliquas formas extrinsecas solum exemplaris meminit, quia fuit à Platone constitutum, vt nouum genus causæ, & habebat peculiarem difficultatem. Hæc conclusio est etiam Ciceroni, 1. p. q. 44. art. 3. & Fonseca 1. Metaph. q. 1. Facit Augustinus, qui lib. 70. q. 1. ideas existentes in mente diuina appellat formas principales, & merito: idea enim in Greco significat formam: sed exemplar nihil aliud est, quam idea: ergo vt sic habet esse causæ formalis. Probatur, Exemplar dat ipsi exemplato extrinsecum

esse, & non ratione alicuius prioris forme: ergo non reductiuè, sed rectè est causa formalis. Probatur, philosophi ac Theologi ideas afferunt esse formas principales, quarum imitatione forme reales inducuntur in materiam. Probatur, Ratio quidditatis, quæ ab Aristotele ponitur, quod sit causa formalis, complectitur non modum formam realem, atque informantem, sed etiam intelligibilem, seu exemplarem. Idea enim est quedam prima ac prototypa ratio essendi rei, cuius est idea: forma vero informantis ideo dicitur ratio quidditatis, quia additione sui ad materiam, absoluit ac complet quidditatem rei, & constituit in certa specie: ergo eadem ratione exemplar erit causa formalis, cum sit ratio essendi. Et quidem, si exemplar reductiuè tantum pertineret ad causam formalem, non coniunxisset Aristoteles cum forma, dicens, secundum genus causæ esse formam, ac exemplar, alioquin instrumenta etiam cum efficiente principali coniungenda erant, quia instrumenta ad principalem efficientem reducuntur, vt quæstione sequenti dicitur, quod non fecit Aristoteles. Ita etiam tenet Magister. Zam. 1. r. p. q. 19. art. 2. q. 1.

Dico quarto, Exemplaris causa aliquo modo etiam est efficiens. Volo dicere, quod licet exemplar sub ratione exemplaris non importetur vt principium factiuum, sicut nec idea vt sic (vtriusque enim eadè est ratio) exemplar namque vt sic formaliter importat extrinsecam formam exemplati, quod exemplari debet

4. Co. clus.

debet esse quasi commensuratum, & aptatum. Et ita, cum de re producta ad similitudinem exemplaris interrogamur, cur sit perfecta, vel imperfecta, respondemus, quia esse exemplati est in suo esse exemplari tale, vel non tale, quale est in suo esse reali. At si sumatur ea ratione, qua dirigit ipsum agens principale, ut producat exemplata illi exemplari similia, reuera se habet quasi principium agendi, sicut se habet ars: & hoc pacto pertinet ad genus causa efficiens, seu agentis. Hæc videtur mens Aristotelis 7. Metaph. 9. dicentis, ab arte fieri ea, quorum species sunt in anima: ut sanitas in materia, sit à sanitate, que est in anima, & statua similiter: sed sanitas & statua, qua sunt in anima, nihil aliud sunt, quam exemplaria sanitatis, & statuę realis productæ: ergo exemplar aliquo modo est efficiens. Ita Sæctus Thomas etiam 1 p. q. 44. art. 3. ubi ait, exemplar esse necessarium ad productionem rei, ad hoc ut effectus determinatam formam ponat in materia, propter exemplar ad quod inspicit, siue illud sit exteriorius, siue interiorius mente conceptum. Fauet Seneca epistola ad Lucilium, dicens: Exemplar est, ad quod artifex inspicit operatur, quidquid operatur, & ita iuuatur quasi ipso exemplari. Imò Stoici asserunt causam efficientem uti exemplari, ut instrumentorin quo tamen errant, quia agens non mouet exemplar, neque ei vim aliquam agendi communicat. Id tenet expressè Durand. in 1. d. 36. questio. 3. in fine, ubi ait, quod exemplar est principium agen-

disidique senserunt Valles, Tartarus, & Scotus supra citati, licet errant existimantes, exemplar non esse causam formalem, quod bene affirmans Zúmel ubi supra, statim in eadem questione, solutione ad secundum, ex professo (nescio quare ratione) contendit exemplar non esse aliquo modo efficiens.

Iam probatur primo conclusio, Exemplar, quod sibi proponit artifex, ut aliquid operetur, non aliter videtur concurrere ad exemplatum, ac ipsa ars in eo pacto, quo Magister solet manu ducere discipulum, ut scribat, vel depingat, eodem pacto ipsum exemplar videtur manu ducere: & ita licet quis careat arte, tamen exemplari potest, & solet producere exemplata illi similia: sed ars concurrit effectiue: ergo & exemplar.

Secundo, Quod forma naturalis prestat agentibus naturalibus, id forma intellectualis, scilicet exemplar, seu idea, praestitit agentibus per intellectum: utraque enim ipsi agenti est ratio agendi, utraque determinat actionem ad speciem certi effectus, non modo imitatione passiuo (ut vult Fonsæca) vel tantummodo, ut terminans extrinsecus, sed etiam, ut manu ducens, ac dirigens & ita ratione exemplaris ipsum agens dicitur producere sibi simile, & effectum vniuocum quodammodo, sicut agens naturale assimilatur effectum suæ formæ: & ita rectè intelligitur, quod ait Aristoteles 7. Metaphysicorū 9. omnes effectus fieri quodammodo à causa vniuoca, seu simili, quia quando artifex opera-

tur v. c. per exemplar domus, domus producta ad extra est similis producti ratione exemplaris: ergo tale exemplar est principium producendi domum, aliàs non diceretur effici à causa efficienti simili, nisi similitudo esset in principio effectiuo: at est similitudo ratione exemplaris, idèdque Aristoteles ubi supra, cum dicit secundum causarum genus esse formam, atque exemplar, satis significat in ipsum, quod est forma respectu agentis, esse principium efficiendi respectu effectus à tali agente producti, naturale quidem, si forma sit naturalis: intelligibile autem, si sit exemplar. Confirmatur, quia idèd sapientia diuina, que dicitur creaturarum speculum, ponitur in Scriptura, quod sit principium, per quod creature sunt productæ, ut dicitur Ioannis 1. Omnia per ipsum facta sunt, & Genes. 1. (In principio) id est in Filio seu per Filium, ut quidam explicant, cui tribuitur esse creaturarum exemplum.

Confirmatur secundo, quia ideo artifex fecit hunc effectum, & tali modo, non alium, nec aliter, quia vult hoc exemplari, & non alio, quasi principio agendi.

Ad argumenta in principio respondentur. Ad primum, quod dicitur solum probat esse plures species causarum, contentas sub illis quatuor generibus: exemplar enim causa formalis est. Ad secundum dico, definitionem formæ in communi, non esse quod informet, sed quod sit ratio essendi: & hoc pacto non dubium est, quin dentur multe formæ extrinsecus

dantes esse, quo pacto visio est forma visus ut sic: & hæc dicuntur formæ, quia se ipsis dant illud esse extrinsecum: quod non conuenit efficienti, & fini. Ad tertium dicendum, per se esse, & non per accidens, quod in operante per intellectum detur internum exemplar, scilicet conceptus rei faciendæ, licet sit per accidens, quod dentur externa exemplaria. Ad quartum, & vltimum respondetur, non esse opus, ut omnes causæ in specie reperiantur in naturalibus, sed sat est, quod reperiantur quatuor genera causarum.

Ad 3.

ad 4.

ARTICVLVS III.

Utrum effectus formalis & materialis ex natura rei distinguantur à suis causis.

IRCA hoc quidam dicunt, prædictos effectus materialis, & formalis causam non distinguunt à suis causis, nisi secundum nostrum modum concipiendi. Probatur primo, supponendo omnem modum distinctionis, & illius explicationem ex quaest. 3. vniuersal. in Logica, quia causa materialis non causat formalem, nec contrà, hæc causat materialem, quia causa materialis, & formalis sunt causæ intrinsecæ sui effectus: at sibi inuicem non sunt causæ intrinsecæ, sed extrinsecæ: vnde ergo non est causa alterius, Tunc vltimè

Sent. quo ridd.

111

nec ambæ causant compositum, tum quia existant posterius, quam illud, cum ab illo accipiant esse, tum quia res causata distinguitur realiter à suis causis: at compositum non distinguitur à materia, & forma: ita ergo neque effectus formalis vtriusque ab illis.

secūdo. Secundo, Nulla res potest distinguere realiter ab eo, quod est suum esse intrinsecum, aliàs distingueretur à se ipsa: sed effectus causæ materialis, & formalis, qui non est alius quam compositum ex illis, ab illis habet suum esse intrinsecum: ergo effectus causæ materialis, & formalis ab eis non distinguitur. Dices, Esse compositi, quod est effectus materię & formę, differt a materia per esse, quod recipit a forma, & a forma differt per esse receptum a materia. Contra, Esse, quod compositum recipit a materia, non est effectus formę, sed materię: nec vice versa est effectus materię esse, quod compositum recipit a forma: materia enim dat composito esse materiale; forma verò formale: sed non est in composito alia entitas præter materiam & formam: ergo effectus materialis, & formalis non distinguitur realiter a suis causis, cum in composito esse materiale, quod habetur a materia, non sit aliud, quam ipsa materia: esse verò formale non sit aliud, quam ipsa forma. Tertio, suadetur idem, Formatorius est verè causa formalis suppositi, vt diximus: & tamē non causat formaliter aliquem effectum a se distinctum: ergo non omnis causa formalis causat effectum for-

malem a se distinctum.

Quinto, Causa materialis, & formalis non nisi vt vnitę causantur: vt enim intelliguntur separata, non causant, sed iunt causatiue, vt supra dicebam de anima rationali separata: & tamen nihil est in composito, quod distinguitur ab illis vt vnitis, & sit effectus formalis illarum: ergo effectus formalis, & materialis non distinguitur a suis causis.

Quinto & vltimo, Albu, verbi causa, non solum habet formaliter esse vnionis albedinis cum subiecto, sed etiam ipsummet esse albi entitatiue, quod non habet, nisi ab albedine: sed albedo se ipsa, & non aliquo alio ex natura rei ab ipsa distincto, causat esse album entitatiue, quod esse videtur propriissimus effectus ipsius formę: ergo effectus formalis non distinguitur a forma.

Conclusio tamen affirmatiua, scilicet, quod formalis & materialis effectus ex natura rei distinguitur a suis causis, tenenda est, quę fere est communis omnibus. Probat, quia aliàs idem omnino secundum rem esset causa, & effectus, atque aded idem esset sibi causa essendi, & esset se ipso prius, causa enim saltem natura est prior, quā suus effectus, vt dicebam questione precedenti. Dices, Idem potest esse causa, & effectus secundum rationem diuersam obiectiuā, & ita sufficit distinctus modus concipiendi inter causam formalem, & suum effectum. Idem de causa materiali iudicium est. Contra est. Ergo causa

materialis, & formalis non sunt causę reales, & physice, sed tantum dicuntur causę, id est, rationes obiectiue, priores in esse cognito, quam suus effectus: qualiter in Posterioribus dicebam vnum attributum Dei esse causam cognitionis alterius, & ita immutabilitas Dei diceretur verè causa efficiens æternitatis, & tam natura diuina, quam quoduis eius attributum, & operatio, posset dici causa formalis Dei, si inter causam & effectum sufficeret distinctio rationis, quod est absurdum. Nam (vt dictum est) hic non agimus de causis demonstrandi, seu cognoscendi, sed de causis essendi, quę reuera debent à parte rei distingui à suis effectibus, & non tantum obiectiue. Sed hæc veritas solutione argumentorum magis patebit.

Ad Ad primum respondetur, proprium munus formę esse, quod det ipsi composito esse formale essentia, quanquam neque esse existentia recipit forma à composito, sed vel tantum ab efficiente, & sine, si non educatur de potentia materię: vel ab efficiente, sine, & materia, si de eius potentia educatur: & absolute dicendum est, formam dare composito suam essentiam, & existentiam formalem: verbi causa, albedo dat albo tam essentiam, quam existentiam albedinis. Adde, quod licet compositum supra materiam & formam non addat rem ab illis distinctam, addit tamen modum, scilicet vnionem ex natura rei distinctam.

Ad Et ita patet ad secundum, Compositum enim non à materia & forma præ-

cise habet suum esse intrinsecum, sed etiam ab illarum effectum formali, scilicet ab vnione, quæ (vt dixi) ab illis ex natura rei distinguitur.

Ad tertium respondetur, quod quidditas respectu suppositi non est ita proprie causa formalis: & ita solet appellari causa formalis metaphysica, non physica, quia licet supposititas à parte rei distinguitur à quidditate in rebus creatis, & metaphysicè concipiatur, & significetur ipsa quidditas, vt forma suppositi in re tamen ipsa supposititas est quid effectiue, aut quasi effectiue dimanans à natura, & eā terminans, de qua re latius alibi.

Ad quartum, omnis aliorum *ad 4* olationibus, quę non omnino fatisciant, Respondeo, quod materia & forma, vt sic, absolute simpliciter, & proprie prius natura, quam compositum, & prius se ipsis vnitis; atque aded non causant per vnionem, sed per se ipsas: vnio vero est potius ipsa causatio causæ materialis, & formalis: sicut illuminatio, non est per quam Sol illuminat, proprie loquendo, quia illa non est virtus, per quam illuminat, sed est ipse effectus in fieri.

Quod vt melius intelligatur, notandum, causam tribus modis *Can.* accipi. Primum pro re, quę denomina *su tri* tur causa absolute omnino accepta. Quo pacto Sol dicitur causa lucis: & in hoc sensu intelligi debet illa propositio, quod causa est saltem prius natura, quam suus effectus. Secundo sumitur relatiue, vt dicitur relationem ad effectum, quo modo

modo pater dicitur causa filij, & sic sunt simul natura, vt supra dicebam.

Tertio accipitur, quatenus ab ea actu causatur effectus: qui modus medius est inter duos traditos: quo pacto generans dicitur causa geniti, & illuminans illuminati: & sic posset etiam dici, quod causa, vt causans, est prius natura, quam suus effectus in esse quieto: in quo sensu motus, actio, & passio dicuntur prius natura, quam effectus, non nisi, quia sunt via ad illum, tanquam ad terminum: precise tamen loquendo de prioritate nature, non ita est: illuminans enim, & illuminatum sumpta formaliter, simul omnino sunt: quia causa non causat per suam actionem, sed per suam virtutem: actio vero potius est ipsa causatio, nec est prius natura, quam passio.

Conf. Confirmatur, quia sicut Sol est prius natura, quam lux: sic prius natura habet esse Sol, quam sit illuminans. Aliter explicat Fonseca has cause acceptiones, vbi supra, sectione sexta ad primu. Sed in quos ab illo dissentimus, ab omnibus impugnatur. Ex his ergo facile intelligitur solutio data ad quartum. Vnde materia, & forma sunt cause prius natura primo modo ex illis tribus, quam ipsum compositum, quod ratione vnionis est illarum effectus.

Obie. Sed contra dices: Ergo idem omnino est effectus forme & materie. Consequens est falsum, cum materia & forma sint omnino diuersa, & aliquando, vna sit materialis, alia spiritualis: ergo. Respondeo, quod

idem omnino effectus potest provenire a quatuor generibus causarum: vt homo est effectus sue materie, & forme, nec non generantis, & finis, quem sibi tale agens proposuit. Sed magis patebit ex solutione ad quintu, ad quod dicendum, effectum, seu causatum simpliciter, non esse, nisi ipsum compositum: vt album, verbi causa, est effectus, & habet esse tale ab albedine in genere cause materialis: ab efficiente, & fine in suis generibus causandi: entitatem vero albedinis habet ab albedine, non vt a causa talis entitatis (esset enim albedo causa sui ipsius) sed vt a causa essendi album vt sic: id est, albedo causat esse album in genere cause formalis, & iste est modus causandi causarum intrinsecarum. Restabat inquirendum, an causa intrinseca existat prius natura, quam suus effectus: sed partim ex dictis difficultas hanc manet explicata, omnino autem absoluta est ex dictis primo libro, questione vltima.

ARTICVLVS VI.
& vltimus.

Vtrum Deus possit supplere vicem cause formalis, aut materialis.

BREVITER dico primo. Deus non potest supplere vicem cause materialis, aut formalis

malis interna, absolute, & simpliciter loquendo. Explico: Inter quatuor genera causarum, hoc est proprium materialis, & formalis, vt nullo modo possint suppleri ab ipso Deo, qui licet ita sit finis, & efficiens, & exemplar creaturarum, vt quouis creatura produci possit, solo Deo concurrente, vt causa illius extrinseca, ita vt ipse solus, & non alia creatura, sit finis, efficiens, & exemplar illius effectus: at non ita fieri potest, vt Deus sit causa materialis, aut formalis interna, ita vt ipse informet, aut informetur vere, & realiter in se ipso immediate. Cuius ratio est, quia causare extrinseca, ex genere suo nullam habet imperfectionem admixtam, a qua tamen interna cause non possunt exolui, cum necessariu sint partes, vel entis per se, ac proinde entia incompleta: vel entis per accidens, in quo ente ea pars, que est subiectu, est in potentia respectu accidentis: altera vero est accidens illius: Deus autem nec potest esse in potentia, nec potest esse accidens alicuius, vt conitat, & ita non potest esse causa materialis, aut formalis interna. Sed maius dubium est, vtrum in genere cause extrinseca possit Deus supplere effectum cause interne materialis, vel formalis, vt vtrum possit aliquid esse album sine albedine creata, aut sine subiecto creato, aut possit aliquid esse homo sine humanitate, aut suppositalitate, aut subsistens sine subsistentia.

Respondeo, & dico secundo, quod hoc non potest explicari sa-

tis, nisi Philosophia limites transiliamus: interim tamen existimo dicendum, Deum in genere cause extrinseca, quancunque rem ab alia distinctam in essentia, & existentia (non dispero modo de relationibus, aut actionibus vitalibus, de quibus libris de Anima) posse producere, & conseruare immediate per se ipsum independenter a quouis alia entitate creata: & ita potest producere, & conseruare accidentia sine subiecto, & subiectum sine accidentibus: & tunc nec ex illis accidentibus, & Deo fit album, verbi causa, nec ex illo subiecto, & Deo: Deus enim ibi non supplet, proprie loquendo, effectum illarum causarum, qui (vt diximus) est ipsum compositum. Maius tamen dubium est, quando, & quomodo Deus possit se ipso intrare compositionem alicuius entis aliquo modo, vt contingit in sacratissimo Incarnationis mysterio, vbi Deus ita supplet suppositalitem creatam, quod re vera Christus constituitur homo ex diuina suppositalitate, & humana natura.

Respondeo, & dico tertio, Deus in se ipso potest suppositare quamuis entitate, non modo substantiali, sed & accidentalem, & ita posset fieri album ex albedine & Deo, ita quod Deus immediate in se ipso suppositaret albedinem, sicut suppositat humanitatem, a qua tamen albedine, vt dixi, non informaretur, quia informari habet admixtam imperfectionem. Cum tamen Deus non sit villo modo accidens, non video, qua ratione se ipso possit alicui

Ms. 3. iusdm. b. um.

Ref. 3.

alicui subiecto propriè esse formale, ita vt illud esset sapiens sine sapientia creata, album sine albedine, eo pacto, quo datur modò homo sine suppositualitate creata. Sed de hoc alibi.

QVAESTIO III.

De naturalis entis causa efficiente.

CTVM est præcedenti quæstione de naturalis entis causis intrinsecis in particulari: consequens ergo est, vt eiuſdè causas extrinsecas examine mus. Et primo de efficienti dicere oportet, cū cōsideratio nostra causarū sit respectu effectus, quo modo dicebam quod efficiens finem præcedit, cuius tractatio nimis grata est, & necessaria: eximè enim difficultates, præter communes, discutientur. Ne tamen fiat cōfusio, in prima parte huius quæstionis sicā de causa efficienti secundum se, & in communi, in secūda verò de eadem in particulari, in qua singulas diuisiones causæ efficientis prosequemur.

De primo sex sunt videnda.

Primo, quid sit efficiens causa.

Secundo, si forma sit ratio agendi, ita vt ab ea proueniat maior, vel minor actiuitas agentis.

Tertio, si talis actiuitas sit limitata in agentibus secundū naturā.

Quarto, si agens, & passum debeant esse distincta, & quomodò.

Quinto, si agens sit actu tale, quale est passum in potentia.

Sexto, si agens, & passum sint semper simul.

ARTICVLVS I.

Quid sit efficiens, & quomodo causet.

QVOD detur causa efficiens in distincto genere cauſandi, supra probatum est quæstione secūda, & ita solum inquirimus de modo, & ratione huius causæ: nec loquimur de illa secundum habitudinem relationis ad effectum, sed absolute prout est fundamentum relationis: nec de quocunq; abſoluto, quod in causa efficienti inuenitur, quia nō agimus de principio, quo agit: de quo articulo sequentibus sed causalitatem uoco illam, secundum quam dat esse, productumque effectum.

Secundo aduerte, quod causa efficiens alia est naturalis, vt ignis generans respectu geniti, & alia causæ necessaria: alia est libera, illa scilicet, in cuius potestate situm est operari, & non operari: qua ratione causa libera est homo earum actionum, quarum est dominus, vt dicebam quæst. 2. pro cōmuni in Logica, art. 1. Rursus, causæ liberae, quædam sunt phisicæ, & naturales, quæ licet habeant in sua potestate operari, & non operari, posito tamen obiecto, & omnibus requisitis ad operandum, & abſolatis etiam omnibus impedimentis, non possunt nō habere

habere suum effectum: quia licet huiusmodi causa sit libera, producit tamè effectum quantum ad extrinsecum contentum: talis causa fuit Deus, quando liberè produxit mundum, & est artifex respectu operis artificiosi, & homo in ordine ad propria opera libera. Aliæ verò sunt causæ liberae, non phisicæ & naturales, sed morales tantum, quæ cum liberè operentur, ipsis tamen positis, & præſente obiecto, & abſoluto impedimento, potest effectus esse, & non esse, quia hæ causæ non cauſant effectum, quantum ad extrinsecum, sed solum proponendo obiectum, expectant consentum alterius ad hoc, vt effectus fiat. Vnde talis causa solum mouet ad effectum, quantum ad specificationem: talis est causa consulens, exhortans, præcipiens, deprecans, redimens, & qui ab alio quidpiam meretur, vt insinuauit supra, quæstione secūda, articulo secūdo in fine. Vnde fit, vt vna & eadem causa respectu diuersorum effectuum possit esse phisica, & moralis, vt constat in eo, qui consulit, qui respectu consilij, qui est proprius actus illius, est causa phisica: respectu vero eius, quod alteri consulit, est causa moralis: non ergo loquimur in præſenti de moralis causa, sed de phisica, siue libera, siue necessaria.

Tertio aduerte, quod inter efficientes naturales, quædam attingunt effectum medio motu, & trāsmutatione, vt sunt causæ phisicæ: aliæ verò media quadam simplici emanatione: sicut Deus per creatio

nem. Et rursus priores quædam efficiunt trāsmutatione perfectiua, sicut Sol illuminans cœlestia corpora, &c. alia media trāsmutatione propriè dicta, & corruptiua: loquimur enim hic de mutatione, & motu propriè, non metaphisicè, sicut finis mouet appetitum.

Prima conclusio. Causa efficiens est suppositum absolute & simpliciter: & in hoc etiam patiens conuenit cum agente, quod dixerim contra Fonseca primo Metaphisica, capite primo, quæstione quinta, vbi ad rationem efficiētis solum requirit, quod sit singulare, & non suppositum. Conclusio tamen est Aristotelis primo de anima, capite 4. tex. 64. vbi docet, animā, nec irasci, nec timere, sicut, nec texere vel ædificare, sed hominem potius: & secundo de anima ait: Humanitas, nec net, nec ambulat, sed homo. Patet, Actio supponit agens & efficiens subsistere per se, saltem in principio actionis: & ita secundum Philosophos, quod per se potest operari, per se potest existere. Qua ratione probant, animam existere per se: ergo nihil agit, nisi quod per se existit: sed nihil per se existit in statu naturali, nisi suppositum: id enim, quod per se existit, est id, quod est: ergo est suppositum: sed agens, & efficiens, idem prorsus sunt: ergo si agens necessario est suppositum, etiam & efficiens.

Secūda pars cōclusionis patet: & primo, quia respectu actionis immanentis idem est agens, & patiens: sed agens est suppositum, ex dictis: ergo & patiens. Probatur secūdo

ad vniuersaliter, quia recipere per se actionem, nihil aliud est, quam illam in se, non ratione alterius sustinere, quod præstari naturaliter non potest, nisi ab ijs, quæ per se existunt, vt supposita: alia enim omnia indigent naturaliter aliquo, in quo sint: ergo etiam patiens debet esse suppositum. Argumēta autem, quæ contra hoc difficultatem ingerunt, partim soluta manent primo libro, quæst. vlt. ar. vlt. vbi inquirebamus, vtrum actiones sint suppositorum: partim verò infrà hoc, & sequentibus articulis soluentur.

a. cō. Dico secundò, & sit conclusio secunda. Causæ efficiētis causalitas in communi, consistit in hoc, quod est producere, quomodocūque sit productio, vel per transmutationē, vel sine illa: loquendo autē de causalitate efficiētis physici, consistit in hoc, quod est transmutare aliud in quantum aliud: cuius definitio exacta ponitur ab Arist. hic, tex. 29. quod sit suppositum, vnde est primum principium mutationis, & quietis: ita comprehendit physicam efficiētiam tantum. Nam efficiens in cōmuni, est id, à quo incipit res: quod idem valet, quod esse principium productionis: habet ergo causalitatem physicam agere, siue simpliciter emanatione, siue actione physica. Et ratione patet explicatio datæ definitionis: cuius sensus est: Efficiens est id, à quo primò actio oritur. Nam particula, vnde, explicat modū proprium causandi huius causæ, sicut dixi de illis particulis, ex, in causa materiali, &, per, in formali. Additur, primum, secundum Themistium,

Soro, & alios, vt excludat instrumentalem, quæ non est causa efficiens directè, sed reductiue. Vel additur secundum alios, quia licet materialis in suo genere sit prima, & similiter finis, tamen efficiēs merito dicitur prima simpliciter, quia est prima in executione: materia enim habet ab efficiēte, quod reducatur de potētia in actū, & præterea, quia non omnis causa efficiens præsupponit materialē: forma verò est effectus efficiētis: finis autem solum est prior in intentione: manet ergo efficiens suppositū, vnde est primum principium mutationis, & quietis.

Dices, Finis est realis causa executionis ipsius effectus, & est prior, quam efficiens: ergo simpliciter est prior. Respondeo. Non est ita efficax causa effectus, vt semper, cum primum mouet efficiētiam, sequatur effectus, neq; attingit illum immediate in se ipso sed quatenus mouet efficiētiam. Probatur secundò conclusio. Causalitas causæ efficiētis consistit in eo, quo posito, & ablatis omnibus alijs, est causa efficiens in actu: huiusmodi autem est agere. Nam non est intelligibile, quod procedat actio ab agente, quia causa efficiens sit in actu, & ablata actione nō potest habere rationem causandi in actu: ergo eius causalitas est agere. Nec valet solutio. Si in cōmuni, s. Metaphysic. quæst. 2. quod saltem per potētiam Dei potest intelligi, quod sit actio, quin sit effectus productus: atq; ita sit causa efficiens in actu: nō valet, primò, quia ad hoc vt causalitas causæ efficiētis consistat in agere, satis est, quod ex natura

natura rei nō possit esse actio absque eo, quod sit effectus. Secundo, quia, nec per potētiam absolutam Dei potest esse actio sine effectu productio, quia actio non potest esse de nouo, nisi, quia est productio vel producta: cum autē non sit producta, vt dixi cap. de Actione in Logica, sequitur necessario esse productionem, & consequenter alicuius.

2. Ob. Secundo obicit Sōcinas: Actio est effectus causæ efficiētis: ergo nō est eius causalitas. Respondetur. Actio non est effectus causæ efficiētis, sed via ad effectum producendum: quod si velis illam effectū vocare, adhuc non constituit efficiētiam in esse tali, quia est effectus, sed quia est via ad illum.

3. Ob. Obijcies tertio. Efficiens non solum habet producere de nouo, sed etiam productum conseruare, & hoc non facit media actione: ergo. Respondetur, quod etiam causa conseruatrix est efficiens, quod habet per continuationem actionis effectus producti, qui modus constituit peculiarem modū, & rationem causæ efficiētis: contentam tamen sub efficiēti in communi (de quo secunda parte quæstionis latius dicam) & in hoc tandem distinguitur efficiens à natura: illa enim est principium quod, vnde morus & actiones: hac verò solum principium quo.

ARTICVLVS II.

Vtrum forma sit ratio agendi causæ efficiētis.

Quantū attinet ad id, quod primò & per se quæstio inquirat, facilis est conclusio affirmatiua, scilicet: Forma est semper principium, & ratio agendi, hoc est, forma substantialis, est præcipua ratio agendi, remota tamē accidentaliter verò est ratio proxima, ita vt respectu alterius formæ accidentalis sit præcipua ratio, & principium agendi: respectu verò substantialis formæ est instrumentum: quod ita facile, & succinctè dico, quantum ad formam accidentalem, quia de ea iterum, cum de instrumento agemus, redibit absolutus sermo. Probatur ergo conclusio, quia vnumquodq; in tantum agit, in quantum est ens in actu. Nam quod est in potentia, non agit, sed vt multum patitur: quælibet autē res est in actu per suam formam: ergo in vnoquoque forma est ratio, & principium agendi.

Confirmatur, quia agens vniuersum intendit assimilare sibi effectum in forma: forma ergo est, quæ quodlibet agens agit: id autem intellige de forma singulari: quia (ex dictis) suppositū est, quod agit: forma ergo suppositata est principium agendi: ita tamen vt existentia sit conditio, sine qua non, cum forma eadem permanens cum diuersis existentijs sit principium earundem operationum, vt patet de anima Christi, quæ si destituta esset diuina existentia, & propriam haberet, principium esset earundem operationum.

Sed contra conclusionē dices. Si forma est semper ratio agendi, sequitur, quod vbi fuerit maior multitudi-

tudo formæ, ibi erit maior actiuitas: Consequens est tallum: nam in stupa est magis intensus calor, quæ est ignis: quàm in ferro; vbi non est ignis: plus tamen calefacit ferrum, quàm stupa: ergo. Hoc argumentum petit explicemus qualiter multitudo formæ iuuet ad maiorem (primo de Generatione) actiuitatem illius, etiam quantum ad substantiam, ita vt agens plus habens de multitudine formæ, perfectiorem effectum producat substantialiter.

I. O-
pino
affir.

In qua re prima opinio est affirmatiua, quam tenet Marsil. quæst. 18. Niph. textu suo 195. & Tolerus, quæstione 13. Et videtur eam tenere Scotus secundum Physicorum, quæst. quarta ad quintum.

Probatum primo, Nam intensio fit penes hoc, quod in eadem parte subiecti sit maior multitudo caloris: sed calidum habens multitudinem caloris in diuersis partibus potest illum producere in eadem parte alterius subiecti: ergo potest producere calorem intensiorem. Minor probatur, nam suppono agens habere densiorem materiam, atque aded plures partes, quàm passum. Tunc passum potest recipere totam formam agentis: sed non potest recipere illam multitudinem caloris secundum diuersas partes: ergo secundum eandem: ergo magis intensum. Patet hoc. Nam agens communicat passum quod habet; ergo totus calor, qui est in agente, communicatur passum: ergo omnes partes caloris: sed istæ non possunt recipi in diuersis partibus passi, quia non habet tot partes, sicut agens: et

ergo aliqua partes caloris multiplicentur in eadem parte subiecti: ergo resultat calor magis intensus. Quod amplius patet, quia nulla est pars in agente, quæ non agit in passum: suppono enim esse in eadem specie: sed non possunt omnes partes agentis agere in diuersas partes passi, cum sint pauciores: ergo plures partes agentis agent in eandem partem passi: ergo vel efficiunt effectum intensiorem, quàm qualibet posset, & ita sequitur intentum: vel æquè intensum, & ita sequitur dari naturaliter duas causas totales, contra dicta in secundo Physicorum.

Secundo, idem calor in materia magis densa habet maiorem virtutem, & actiuitatem, quam in materia rara: ergo potest producere perfectiorem effectum. Antecedens probatur ex Aristotele 8. Physic. text. 80. vbi ait: In maiori magnitudine maior virtus existit. Et patet etiam experientia.

Dices, habere maiorem actiuitatem quoad modum, vt velocius producat, non vero vt intensius. Sed contra, Ex multitudine formæ crederetur actiuitas quoad modum agere: ergo etiam quoad effectum, cum non sit maior ratio.

Item ad hoc, quod aliquid agit in aliud, sufficit, quod habeat maiorem actiuitatem, quàm illud: sed calidum

Ter-
tio.

vt quatuor in materia densa habet maiorem actiuitatem, quàm idem in rara: ergo potest agere in illud; sed non potest agere in illud, nisi intendendo calorem ultra quatuor: ergo potest id facere.

Tercio probatur id ipsum ex multis experientijs. Nam ferrum candens non habet calorem tam intensum, sicut ignis, & tamen producit calorem ita intensum, sicut ille: ergo. Maior patet, quia non est ignis: videmus enim illud postea frigi fieri, & manere in sua forma naturali. Minor probatur. Nam producit ignem in stupa: ergo & calorem ita intensum, sicut est calor ignis: & semper ferrum calidum magis calefacit, quàm lignum æquè calidum, vt patet, si vtutrumque æquali tempore, & æquali distantia appropinquetur ligno, & postea separatur. Item, Aer in hyeme, sua frigiditate congelat aquam, & tunc remissior est eius frigiditas, quàm aque: ergo. Maior probatur, nam aqua non habet à quo alio congeletur. Minor etiã patet, nam si eius frigiditas esset æquè intensa, etiam condensaretur aer.

Quar-
to.

Quarto, Duo homines æqualis virtutis possunt simul iuncti in id, quod posset alius duplex virtutis: ergo duo calida æqualis virtutis, vt quatuor, poterunt simul iuncta in id, quod solum posset aliud calidum duplex virtutis, scilicet vt octo. Antecedens patet. Nam ad portandum graue vt octo, requiritur virtus vt octo: sed tamen si duo homines, quorum quilibet habeat virtutem vt quatuor, coniungantur, possunt ferre tale gra-

ue vt octo: ergo licet ad calorem vt octo, requiratur calidum vt octo: si tamen coniungantur duo calida vt quatuor, poterunt producere calorem vt octo.

Quinto, si sit hic vnus ignis, & adueniat alius æqualis virtutis, magis calefit cubiculum: ergo multitudo agentium inuat ad intensiorem. Item, experimur, cubiculum lucidum ab vna candela, fieri magis lucidum, adueniente alia æqualis intensiõis cum prima: ergo.

Dices, aduenientem candelam non intendere lumen, sed producere illud in partibus, quæ non erant illuminatæ à prima. Sed contra. Nam suppono, omnes partes esse à prima illuminatas, tunc quidem fit adhuc magis lucidum: ergo.

Sexto, Vtrum, ad quod reflectuntur radij Solares, non habet intensiorem calorem, quàm aer, & tamen propter densitatem, & multitudinem formæ, producit intensiorem effectum: ergo. Maior patet, nam agens nihil producit in distantia, quod prius non producat in medio; ergo nullus gradus caloris est in vitro, qui prius non fuerit in aere, quo mediante calefit. Minor probatur. Nam virtus comburit stupam, quàm non comburit aer: ergo intensiorem effectum producit quàm aer. Item, videmus loca concaua, & laxa, quæ directe calefacit Sol, magis calefacere, quàm aerem medium: ergo. Præterea, nam omnes cõsentiant, infimam regionem aeris esse calidiorem quàm mediã, in qua propter suam frigiditatem generantur grandis, nix, &c. cuius

quis
to.

obis.

Solu.

Sex-
to.

Con-
sensus
omnis
m.

causam assignat, quia radij Solares peruenientes ad terram, reflectuntur in aerem proximum terrae, & in ista reueberatione magis calefit. Tunc sic, radij Solares non sunt aliud quam ipsa lux, quae cum sit accidens, non transit de subiecto in subiectum: ergo ista radiorum reflexio ex reueberatione non potest aliter intelligi, nisi quod terra propter multitudinem materiae recipit maiorem calorem, & ita potest calefacere intensius: ergo iam multitudo materiae iuuat ad intensiorem. Confirmatur, nam speculum illuminatum directe, illuminat postea intensius aliquam partem, ut experientia constat: ergo &c.

1. Cū. Prima conclusio. Multitudo formae maxime iuuat ad actiuitatem agentis, quoad perfectiorem modum agendi accidentaliter, scilicet ut velocius, & vehementius agat, & ad maiorem distantiam. In hac omnes conueniunt, & Aristoteles 8. Physicorum tex. So. ubi ait: In maiori magnitudine maior virtus existit. Probatur, nam per multitudinem formae crescit ipsa forma accidentaliter, & extenditur: ergo & eius actiuitas, & sphaera. Unde forma minus intensa aliquando potest propter multitudinem excedere in hac actiuitate formam magis intensam. Nam ista actiuitas accidentalis prouenit, vel ex multitudine formae, vel ex intensione ipsius: sed augmentum proueniens ex multitudine, potest esse maius, quam proueniens ex intensione: ergo forma minus intensa potest esse magis actiua, quantum ad modum: in ipsa tamen mul-

titudine formae maior unio partium magis iuuat, & ita equalis calor in materia de finissima, ut in ferro, vehementius calefacit, quam in aqua, cum quia habet plures partes caloris, tum etiam, quia partes, quo magis sunt uniae, eò sunt proximiores passo. Et hinc oritur illa Maxima, quam tradit Aristoteles in principio Meteororum: Virtus vnita fortior est se ipsa dispersa. Iuuat etiam ad id maiorem approximationem agentis, & quies ipsius, ut experientia constat.

Secunda conclusio. Multitudo formae nihil iuuat ad actiuitatem quoad perfectiorem modum agendi substantialiter, scilicet ut intensius agat. Ita Venet. hic, c. 23. Saxo. q. 15. Victoria in relectione de augmento charitatis. Valles & Villalpanda. 2. Physi. nullum quippe agens agit in sibi simile, omne enim agens intendit assimilare sibi passum: ergo postquam assimilauit, non agit amplius: ergo habens calorem ut quatuor, in quantacunque multitudine sit, non potest efficere in aliud ultra calorem ut quatuor. Patet consequentia, quia illud calidum ut quatuor non potest producere calorem ut quinque, nisi prius producat ut quatuor: ergo quando illuc perueniet actio, non amplius efficiet, tunc enim iam passum est effectum simile agentis: ergo cessat actio.

Secundo, nam alius sequitur, quod duo calida remissa possint sine aliquo extrinseco se producere usque ad summum calorem: quod est omnino falsum, & contra experientiam. Sequela patet. Nam sic calidum ut quatuor, densum, & aliud ut quatuor, rarum,

rarum, tunc ratione multitudinis potest primum producere in secundo calorem intensiorem, v.g. ut quinque: istud autem calidum ut quinque, potest istum gradum intensiorem communicare primo calido, quod tantum est ut quatuor, & sic consequenter usque ad octauum: ergo, &c. Et ideum casus potest fingi inter quatuor calida aequè intensa, & aequè rara, si tria agant in vnum illorum, producent intensiorem calorem propter pluralitatem agentium, & postea, &c. Imò & idem potest argui de pluribus partibus continui eiusdem calidi, quod aget ad inuicem in se: atque adeo plures partes ignis in vnam, & ita idem aget in seipsum. Et confirmatur, nam sequitur, quod effectus intendat suam causam, ut patet in dicto casu. Consequens est falsum. Nam ad hoc, ut aliquid agat in aliud, requiritur, quod habeat maiorem virtutem, quam illud: implicat autem habere maiorem virtutem, quam illud, & recepisse totam virtutem ab illo, quia nemo dat quod non habet: ergo.

Ver. Tertio sequitur, calorem summum intensum posse amplius intendi: atque adeo non terminari ad maximum in intensione. Probatur, nam sic calidum ut octo in materia densa, & aliud in materia rara: primum habet maiorem actiuitatem: ergo potest in secundo producere intensiorem calorem. Dices. In tali casu, quia iam est summus calor, non producet intensiorem. Contra, nam illud calidum ut octo, est agens naturale, & potest producere calorem intensiorem: ergo producat illud. Patet hoc, Nam sicut se ha-

bet calidum ut quatuor, densum, ad aliud calidum ut quatuor, rarum: ita calidum ut octo, densum, ad calidum ut octo, rarum: ergo sicut illud potest intendere aliud: ita &c. Dices, passum non habere potentiam, nisi ad recipiendum calorem ut octo, & ideò ex defectu illius, &c. Sed contra, nam cuiuslibet potentiae actiuae naturalis correspondet potentia passiva naturalis, ut probauimus in principio Physicorum: ergo cum calidum ut octo densum, habeat potentiam actiuam ad producendum maiorem calorem, dabitur naturaliter potentia receptiua illius: calor enim ut quatuor in materia densa est productiuus caloris ut quinque in materia rara: ergo calor ut octo in materia densa erit productiuus caloris ut decem in materia rara, aliter possent respondere, quod calor ut octo, nunquam est nisi in igne: materia autem ignis semper est rara, vnde negatur casus. Sed contra, quia aliquando materia vnus ignis est minus rara, quam aliter. Praeterea suppono, in materia densa esse calorem ut septem: talis calor potest producere calorem ut octo in materia rara: ergo si calor ut 7. sit in duplo densiori materia, producat calorem ut nouem in materia rara: tantum enim crescit de intensione in effectu, quantum de multitudine formae in causa.

Quarto, nam virtus intensa & extensa sunt distinctae rationis, ut patet: sed calor ut 4. in materia densa non habet nisi virtutem intensam ut 4. ergo non potest producere nisi calorem ut 4. ergo. Probatur consequentia, nam ille effectus ut sit procedit

à virtute tantum intensiuas: sed illa non est nisi ut quatuor: ergo, &c. Vel è contrà, illud agens habet virtutem ad intendendum ut quinque: ergo habet virtutem intensiuam, ut quinque: ergo & calorem ut quinque.

Not.

Quod sic ostenditur, nam idè colligimus calorem esse magis intensiuum, quia producit intensiorem effectum: ergo dicere, quod calor in materia densa producit intensiorem effectum, est dicere, quod calor in materia densa est intensior, quàm in rara, contra dicta supra in quaestione 6.

Item, actio non fit nisi inter contraria, ut dicit hic Aristoteles: sed vnum æquè intensum non contrariatur alteri, non enim differunt nisi in multitudine formæ: at in multitudine non est contrarietas, aliàs calor magis extensus contrariaretur minùs extenso: ergo. Confirmatur, Actus remissi, quantumcumque multiplicentur, non augent habitum, in doctrina Diui Thomæ: ergo si niliter, &c.

Ad.
Ad
pro
batio
nem.

Ad argumenta primæ opinionis respondetur. Ad primum negatur Minor. Ad probationem respondetur, quod cum agens non possit tunc communicare passio suam extensionem, idè non potest communicare omnem multitudinem caloris, quam habet, sed communicat omnibus partibus passio omnem intensiorem caloris, quam in se habet, non autem omnem multitudinem & extensionem partium: cum autem partes agentis non sint separatae, sed component vnum totalem causam, non est necessarium cui-

bet parti agentis correspondere suam distinctam partem in passio, sed totum illud agens communicat passio totum effectum, cuius est capax.

Ad secundum respondeo (sicut ibi ad impugnationem dico) esse maximam differentiam: multitudo enim formæ pertinet ad perfectionem extrinsecam agentis, gradus vero formæ, quæ est essentialis latitudo, ad perfectionem intrinsecam. Vnde, cum modus agendi non solum respondeat perfectioni intrinsecæ, sed etiam extrinsecæ, inde est, quod maior actiuitas quoad modum agendi crescat ex multitudine formæ, & ex alijs circumstantijs in prima conclusione enumeratis: at verò effectus quoad substantiam & gradus solum correspondet virtuti intrinsecæ, & essentiali agentis, & idè hoc non crescit, nisi virtute intrinsecæ causæ crescente. Vnde, licet calidum magis densum vincat aliud in actiuitate accidentali, non sequitur, quod possit agere in quæ densum, vel magis intensè, quàm illud, sed velocius, & attingendo plures partes in intensiõne, ut dicemus infra.

Ad tertium respondeo. Probabilius mihi videtur, in ferro candenti latere in poris ipsius aliquem ignem: nam (ut ait Plato in Timæo) nihil sine igne potest fulgere: fulgor autem ille, qui ibi apparet, non est nisi lux, quæ non subiectatur nisi in igne: sed licet ignem non haberet, posset stupam inflammare, sicut vitrum ad reflexionem radiorum inflammat illam. Nec ad hoc est necessarium, ut producat calorem in-

tensores, sed ille calor, qui non est sufficiens ad corrumpeudam formam ferri, sufficit corrumpere formam stuppe, quæ propter eius tenuitatem minùs potest resistere contrario: destructa autem forma stuppe, statim sequitur forma ignis, adducens seculum calorem ut octo. Circa quod vide dicta in 7. Phisic. quæst. Quo modo autem ferrum calefaciat intensius, quam lignum æquè calidum, dicemus infra ad quintum. Illud autem de aere congelante aquam, nihil probat. Respondeo tamen, propter densitatem & dispositionem aquæ sequi congelationem in illa, non in aere: sicut eodem calore liquefit cera, & induratur lutum: de quo vide dicta in lib. de cælo.

Ad quartum negatur consequentia. Nam ferre magis, vel minùs graue, non arguit perfectionem in virtute solum, sed etiam in multiplicatione virtutis, quia ibi non est ordo perfectionis & intensiõnis: vnde ibi crescit virtus proportionaliter ad effectum. Nam sicut virtus crescit in multitudine, ita & effectus in magnitudine ponderis: hic verò est ordo perfectionis & intensiõnis, & idè non fit proportionaliter augmentum. Nam virtus crescit in multitudine, & effectus in intensiõne: ibi autem in multitudine crescit causa, & effectus.

Ad quintum respondeo, quod adueniens calidum de nouo æquè intensum primo præexistenti iunvat quidem ad hoc, ut producatur modo intensior calor in medio, quàm antea producebatur, non tamen intensior, quàm sit in aliquo

illorum. Primum enim calor, licet egerit totum, quod potest, supposita resistantia passio: non tamen egerit totum, quod ex se absolute poterat, aliàs induxisset totam suam formam, & si esset ignis, produxisset ignem, & sic superueniens calidum nihil faceret: aliquando ergo non potest vnum calidum inducere in passio totam suam formam, vel propter distantiam, & resistantiam passio, vel propter parvam resistantiam propriam ad reactionem contrarij, vel propter paucitatem formæ ad actiuitatem. Cum autem calidum superueniens ad hæc omnia iuuat, iuuat etiam ad hoc, ut possit induci intensior forma in passio: at si primum calidum egerit totum, quod potest, superueniens nihil omnino faceret, sed multum iuuaret ad conservandam formam ab alio productam: & istud est, quod experimus à duobus calidis æqualis virtutis intensiorem calorem provenire, quàm ab vno solum. Et hinc etiam est, quod licet calidum ut quatuor densum, non possit calefacere, nisi ut quatuor, communiter tamen intensius calefacit, quàm aliud calidum ut quatuor, rarum: istud enim non potest communicare totam suam formam propter rationes dictas: cum ergo calidum duplo densius æquiualeat in extensione duobus rarioribus, non mirum, quod intensius calefaciat, quàm vnum rarum. Sic patet ad illud de lumine, adueniens enim lucerna magis illuminat aliquas partes aeris, quàm prima sola, adiuuat enim illam, &c. Sed contra, in aere non est resisten-

Solu. sentia ad lumen: ergo non est par ratio. Item, prima lucerna agit totum, quod ex se potest: ergo secunda adueniens, cum non sit maioris virtutis, nihil amplius potest. Respondeo, licet in aere non sit resistentia per se ad recipiendam summam lucem, quam illi potest dare lucerna, est tamen resistentia per accidens, in quantum non possit habere illam summam lucem, sine eo, quod habeat ignem: & quia ad ignem est per se resistentia, per accidens autem ad lucem, quæ cum illo aduenit, &c.

Rep. Sed contra, nam ignis non producit lumen, mediante calore, nec dependenter necessariò à calore: ergo, licet sit resistentia ad calorem, & ad formam ignis, non tamen ad lumen. Antecedens patet, nam calor, & lux sunt qualitates distinctæ: & licet fortè, mediante luce, producat calorem, non tamen, mediante calore, lucem, quod patet. Nam relinquit in passo calorem, vbi non relinquit lucem, & calor relictus in aqua est eiusdem speciei cum calore ignis, & tamen non illuminat: ergo. Item, ignis multa notabiliter illuminat, quæ non notabiliter calefacit, & Sol illuminat medios cælos, quos tamen non calefacit. Et hinc etiam sumitur argumentum, licet cæli medijs resistat calori, imò & sint incapaces illius, tamen recipiunt maximam lucem: ergo, licet aer resistat calori, potest tamen recipere lucem, cui nullo modo resistit, nec per se, nec per accidens, cum productio luminis non pendeat necessariò ex productione ca-

loris. Et, vt magis pateat difficultas, suppose, Deum abstraxisse à lucerna virtutem calefactiuam, relicta tamen virtute illuminatiua, sicut aliquæ res naturales illuminant, & non calefaciunt, vt carbunculus, qui si plures ponatur in eodem cubiculo, magis illuminant: ergo. Aliter posset dici, quod secunda lucerna adueniens multiplicat lucem in eadem parte, non tamen intendit primam: si secunda produxerat lucem vt quatuor, superueniens producet in eadem parte aliam lucem vt quatuor, quæ non efficiunt lucem vt octo: intensio enim non est qualiscunque multiplicatio qualitatis, sed perfectio eiusdem qualitatis per se, & non per accidens.

Sed contra, nam quid aliud est lumen vt octo, quam duo lumina vt quatuor, in eadem parte subiecti: aut quam maiorem vniõnem habent illi gradus, quæ isti? ergo cum gradus formæ intensæ sint homogenei (vt diximus q. 6.) non potest fingi, quod subiectum habeat in eadẽ parte duos calores vt quatuor, & nõ calorem vt octo.

Præterea, nam si illa duo lumina vt quatuor, non habent inter se vniõnem: ergo sunt accidentia solo numero distincta in eadem parte subiecti. Item, nam si ibi esset lucidum vt octo, nõ aliter produceret lumẽ vt octo in aere, quam producant illa duo lucida vt quatuor: ergo. Item, nam postquam aer recipit lucem vt quatuor, non est in potentia ad recipiendum in eadem parte aliam lucem vt quatuor, non enim est in potentia ad gradum, quẽ ha-

beret quia alias lucidũ vt quatuor, ægeret in omnino simile, & est contra Arist. & ita solum primum potuisset hoc. Nam secundum adueniens est æqualis virtutis, nec tribuit illi actiuitatem per se: tum etiam, quia, sicut recipit aliam lucem: vt quatuor, posset recipere alias in infinitum: & ita per talem multiplicationem appareret magis lucidũ, quam si haberet intensissimam lucem ignis. Suppose enim hanc esse vt duodecim. Tunc sic, Duo lucida vt quatuor, faciunt apparere aerem lucidum vt 6. ergo 8. lucida vt quatuor, facient apparere aerem lucidum vt 24. et quæ ad 8. lucidiorẽ, quam si haberet formam ignis.

Vi. Tandem, nam similiter postquam calidum vt quatuor posuit calorem vt quatuor in aqua, potest aliud calidum vt quatuor, ponere alium calorem vt quatuor in eadẽ parte aquæ: hoc autem esse falsum, patet, nam talis aqua calefactiua vt quatuor, quando superuenit aliud calefaciens, calefacit successiue, vt patet: ergo cum resistentia passivi: ergo non producitur aliquis gradus caloris, quin expellatur alius frigiditatis: ergo productis quatuor gradibus caloris de nouo, expelluntur de nouo quatuor gradus frigiditatis, qui remanebant: ergo nulla remanet frigiditas in illa materia: sed frigiditas vt octo non potuit expelli, nisi à calore vt octo: ergo ibi est calor vt octo.

W. Respondeo ergo, quod licet passivum non resistat luminis: at verò prima lucerna non potuit communicare totam suam lucem, quia ha-

beret in se parum formæ, & etiã quia, quod partes aeris magis distant à lucerna, eò minorem lucem participant. Vnde superueniens caudela, multiplicans formam actiuam, & proximando magis illam partibus aeris, iuuat in eadẽ latitudinem suæ perfectionis, vt producatur intensior effectus, quã antea, non tamen qui excedat virtutem intensiuam alicuius earum: sed illuminat intensius partes, quæ quia antea erant multũ distantes, nõ poterant ita illuminari à prima, sicut modo illuminantur à secunda, cui sunt proximiores.

Sed contra, nam quando in passo non est resistentia vlla, agens potest illi communicare totam intensiõnem suæ formæ, licet sit parum multiplicata, vel condensata in ipso agente: vt si habeat lucem vt duo in materia rara, cur non potest communicare totam illam lucem in materia æquè rara? ergo, quod prima lucerna habeat parum formæ, non est sufficiens ad hoc, quod non poterit communicare totam intensiõnem suæ formæ: nec etiam ad id sufficit alia ratio, quod aliquæ partes magis distant, & id eò minus participant formã, &c. Hoc (inquã) nõ satisfacit: nõ vbi nulla est resistentia, & qualiter agit in partem proximã, ac in remota, vt probabimus; Phys. q. 2. Nam si pars pedalis lucida vt duo, potest in vno instanti producere lucem vt duo in vna pedaliitate, cur ista pedalitas non potest in sequentem in eodem instanti, & alia in aliam in infinitum: item, nõ si ponatur vnum planum è regione duorum lucidorum, quæ sint in-

Rep.

triangulo, & equali distantia, tunc magis illuminatur ab illis duobus, quam ab vno tantum: & tamen non magis distat ab vno, quam ab alio: ergo:

Respondeo, In omni opinione est ponenda aliqua resistentia. Nam alias cur lucerna non aequè illuminat partes distantes, ac proximas? Sicut ergo diximus de Sole, minus illuminare partes distantes, quam proximas, quia spatium non est aequè dispositum: aer enim est plenus quam minutissimis corpusculis, quae quò longius à lucido sunt collocata, eò maiorem efficiunt umbram, ac subinde impediunt, ne lux recipiatur. Ita est dicendum de lucerna, à qua exeunt vapores crassiores, qui diffusi per spatium, impediunt lucem. Unde, cum superueniens multiplicet formam, & extendat sphaeram, efficitur ut si extendebatur lux ad decem vel nas, modò extendatur ad 20. atque adeo ut passum, quod participat lucem ut duo, modò participet lucem ut tria, propter maiorem approximationem: iuuant ergo se ad tollendam indispotionem subiecti, & splendendam distantiam. Ille tamen casus de duabus lucernis in triangulo oppositis vni plano, non arguit, aequaliter distare planum ab illis, quia aliae partes illius magis distabunt ab vno, & approximabunt alteri, & è contrariis. Praeterea, nam (ut diximus 7. Phy. q. 1.) omne agens magis agit in id, quod directè sibi obijcitur, quam in id, quod ad latus. Unde, cum aliquae partes plani non ita directè obijcerentur primae lucernae, sicut postea secundae, inde

est magis illuminari.

Ad sextum, aliqui adhibent solutiones datas ad primum, quòd non est intensior calor, sed maior multitudo: vel, quòd multitudo iuuat ad intensiorem: sed istae solutiones iam sunt impugnatae. Alij asserunt, quòd intensior calor producit in vitro, vel in conuallibus, quàm in locis praeminentioribus, vel in aere: & idè reflecti calorem in aere, est, quòd terra magis calida calefaciat aerem, &c. Sed contra, nam sequitur, quòd Sol aliquid agit in distanti, quòd non agit in propinquo. Respondeo, hoc idè esse propter maiorem dispositionem subiecti, ita enim videmus calefacere aerem, non autem caelos medios, & ignis inflammat stupam, non autem aerem medium. Eodem modo producit in aere medio calorem ut quatuor: at vero in concavo, vel in vitro distanti producit calorem ut sex, propter maiorem dispositionem. Sed contra, nam ad intensiorem caloris recipiendam, magis aptus est aer, quam terra: ergo non est causa, maior aptitudo subiecti, ut producat in distanti intensior calor. Antecedens probatur. Quia aer est conformior igni, qui est proprium, & connaturale subiectum caloris: ergo est magis aptus ad calorem. Itè, Intensior calor est conaturalior aeri quàm cuilibet mixto. Et praeterea aer non habet ullam frigiditatem contrariam, quam tamen habet mixtum ergo. Item, nam Sol mediante aere calefacit terram: ergo si in aere non est nisi calor ut quatuor, non poterit in terra producere calorem.

ut lex,

ut 6. aliàs sequeretur actio à proportionem minoris inaequalitatis. Dices, calorem ut quatuor aeris in virtute propria producere calorem ut quatuor, ut instrumentum tamè Solis producit calorem ut 6. in terra, sicut diximus, quòd in virtute subiecti producit substantiam. Sed contra, nam si in virtute Solis producit maiorem calorem, quam in se habeat, cur etiam non illum producit in alia parte aeris: cum (ut probatum est) sit subiectum magis aptum. Item, nam (ut diximus 2. Phy. quaest. 5.) quando calor calefacit, non est instrumentum alterius, sed agens principale. Unde nunquam potest calefacere ultra gradum, quem habet: aliàs calor ut vnum, produceret calorem ut 6. & tunc diceremus, quòd in virtute subiecti, & confunderetur omnis proportio inter agens & passum. Item, nam si esset minor calor, non ita caleficeret terra: ergo operatur secundum suam virtutem & non secundum virtutem subiecti. Tandem, nam licet aliquando inflammetur stupa, non inflammato aere medio, non est, quia in stupa ponatur minor calor, aut quia stupa sit subiectum magis aptum calori, sed potius, quia est minus aptum, & minus copatur calorem in se, quam aer, ut supra diximus. Eodem modo impugnatur solutio aliquorum, qui propter experientiam supra positam de speculo, asserunt, illud intensius illuminari, quàm aere medium. Sed contra hoc militat omnis ratio posita. Item, quia aer, sicut est magis aptum subiectum ad calorem, ita & ad lucem: habet enim

maiorè raritatem, & diaphaneitatem.

Respondeo, nec in vitro, nec in conuallibus esse calorem intensiorem, quàm in aere, nihilominus vitrum intensius calefacit, quàm aer, non tamen producit intensiorem calorem, quàm sit in aere, ut supra diximus. ad quintum: aer ergo licet habeat aequalem calorem in intensione, minus sentitur, tum quia propter raritatem materiae, & paruitatem formae, non tam citò calefacit, & propter resistentiam passivi non potest cum tam parua actiuitate illa vincere: at in vitro cum sint plures partes materiae condensatae, ac per consequens plures partes formae, iuuant se in actiuitate, & idè velocius agunt, & magis vincunt resistentiam passivi, & ita possunt communicare totam suam intensiorem, quàm non potuit aer. Hinc ergo prouenit, quòd stupa inflammetur a vitro, non autem à solo aere. Sed contra, nam quando inflammat a vitro, non est immediatè contigua vitro, sed mediata aere: ergo vitrum posuit in aere maiorem calorem, quàm in se habebat: ergo habet calorem magis intensum, quam aer. Respondeo, Vitrum, & aer medius, agunt in stupam in vi vnius agentis, & idè propter multitudinem formae communicant totam intensiorem caloris isti formae, quam solus aer non posset communicare. Adde etiam in aere esse maximam humiditatem, in qua agens vitrum potest illum magis disponere ad hoc ut vincat stupam, quae sua siccitate reagebat: & aliquòd etiam, ut infra dicemus, intendit calorem aeris iam remissum

Solut.

5. 1.

1. 1.

Rep.

Solu.

Ref. propter humiditatem, & alias causas, eodem modo respondeo, loca concaua, & laxa apparere magis calida propter multiplicationem caloris, & maiorem velocitatem in agendo: non tamen semper propter maiorem intensiorem caloris, quam sit in aere. Sed contra, nam loca eminentiora sunt tam densa: & tamen non apparent tam calida: ergo. Item, si in terra non est intensior calor, quam in aere, quomodo inde reflectuntur radij ad aerem, calefaciendo illum? Respondeo, Sol calefaciendo terram, eleuat exhalationes calidas & siccas, quę cum contrahuntur temperamento medię regionis, non durant in illa, sicut in ista, quā ideo efficiunt calidiorem, aliquando etiam aer, licet receperit v.g. calorem vt quatuor, ad communicandum illum terrę, tamen propter aduenientes impressiões, & propter locorū frigiditatem, quę transiit, & propter summam humiditatem sibi connaturalem, cui repugnat tam excessiuus calor, remittitur aliquid de calore, & tunc terra conferuans calorē receptū, potest intendere calorem aeris. Vnde aer sepe apparet frigidus: & hinc est loca eminentiora, licet sint tam densa, sicut concaua, non ita calefieri, quia aere frigidiore crebrius mota refrigeratur, & quia non habent partes tam coniunctas adinuicem, nec tam directē oppositas agenti, sicut concaua. Item, quia agens nunquam imprimat effectum in distanti, quin prius in medio. Vnde, si medium est parum aptum ad effectum, etiam distans: cum autem aer, qui circumstat

loca præminentiora, sapius mutetur, non est aptus ad recipiendum multum calorem, & ita non potest tantus calor deduci ad terrā: quia cum aer, v.g. habeat calorem vt vnum, & erat dispositus ad recipiendum calorem vt duo, tunc mutatur: & quando in illo erat producendus secundus calor, producit in adueniente tantum gradus primus, & sic de alijs. Vnde non deducitur ad terram, nisi ille calor, qui ponitur in aere. Hinc etiam est, existere æquali calore, vt in meridie, non ita calefieri hominem, quando spirat aer, ac quando omnino cessat. Sic patet ad confirmationem: speculum enim habens plus materię, habet plus lucis, non tamen magis intentam: & ideo potest communicare suam intensiorem melius, quam aer, propter rationes distas supra ad quatuor.

Et per hoc patet ad argumentū, & rationem dubitandi supra factam, præcipue ex solutione ad tertium primę sententię, vbi dictum est, qualiter in ferro candenti sit, non solum calor, sed ignis: vel quod si ibi non sit ignis intentus, ille calor sufficit materiam raram stupere ignire, non tamen ferri.

ARTICVLVS III.

Verū actiuitas principij agendi habeat terminum.

IN hac peculiari questione, quę ex precedenti oritur, nonnulla se offerunt: cum enim visum sit, quomodo

liter multitudo forme iuuet ad maiorem actiuitatem, consequens est examinare, an scilicet, prædicta actiuitas formę in naturali agente, sit limitata: in quo primo certum est quod potentia & principia operandi non requirunt determinatam intensiorem, ad hoc vt agant, per se loquendo, sed idē omnino quod dat esse, potest dare agere: sed perfectius esse, dat perfectius agere, quia (ex dictis) res agit in quantum est in actu, & ita calor, quantumcunque remissus, potest agere ex parte sua; neque est, cur calor vt octo, possit producere calorem vt octo: & calor vt vnum, non possit producere calorē vt vnum, hoc enim est per se, vt quoduis agens possit producere actum æque perfectum, ac habet in se. Notanter dixi (per se) quia per accidens sæpe non potest agere: vel ratione resistentię medię, vel distantię, & hac ratione obiectum paruum solet non percipi, non quia nullas producat species, sed quia potentia non est intra spheram actiuitatis illius obiecti: & ita non recipit speciem ab illo: vel ex eo, quod in aere sunt interposita aliqua corpuscula, quę non sunt receptiua specierum, & ita impediunt productionem illarum, maxime, cum non nisi recta linea producantur, vt tertio de Anima dicitur: Vel quia potentia cognoscitiuę virtus est adeo debilis, vt cum specie imperfecta non possit operari. Vnde contingit, eandem rem in eadem distantia videri ab vno, & non ab altero, vel melius ab vno, quam ab altero: & hoc sibi voluit Arist.

libro de sensu in fine, vbi ait dari quoddam interuallum extremū, vel maximum, seu maximē distant, vnde de nullus aspectus fiat.

Secundo certū est, omnia principia agendi causę creatę viuocę, terminari intrinsecē quoad maximum, ad effectum certę perfectionis. Ita Aristoteles 1. de cęlo, ca. 11. tex. 116. vbi ait dari maximum, quod potentia potest, & quod per illud definiti debet, quia si potest illud, poterit omne, quod est intra illud, vt si potest portare cęterū libras, potest & duas, &c. & ita datur perfectissimus actus intellectus creati, quo non potest producere perfectiorē: & idē dico de potētis, volitiuę, augmētatiuę, nutritiuę, &c.

Probatur, quia tam perfectio potentię creatę, quam perfectio effectus illius, sunt per se intenta à natura, & ita vtraque debet esse intrinsecē determinata. Dixi (causę viuocę) quia fortē datur causę equiuocę creatę, quę non habet nisi terminum extrinsecum. Vt si dicas, quod cęelum non potest producere viuens, & infra hoc potest producere quodcunque mixtū, quantumcūque perfectum, si fortē mixti inanimati perfectio non terminatur, nisi extrinsecē ad viuens, ita vt non possit esse tam perfectum, ac est ipsum viuens: sed infra viuētis perfectionem possit attingere quamuis aliam.

Ex quibus colligitur conclusio affirmatiuę, scilicet: Actiuitas cuiusvis principij agendi, siue potentię creatę, habet terminum, qui in natura intrinsecē determinata est. Dist.

2. cer.

Potētis per quid definitur.

Pro.

No 2.

cōcl. affirmatiuę, materię.

est. Difficultas tamen restat, an similiter potentia, quæ agunt per medium materiale, habeant terminum, quantum ad distantiam mediij, aut spatij, per quod agunt, quod solet vocari sphaera actiuitatis. Magister Soto, r. Physicorum, quæst. 4. & Greg. in 1. dist. 3. quæst. 1. dubio primo, dicunt prædictam sphaeram actiuitatis, etiam ratione resistentiæ, terminari extrinsecè ad minimum quod, id est, ad non gradum talis effectus producti: ita ut dicatur: Huc non accedit effectus, ante hæc partem ad quamcumque aliam proximiorum.

Res. Respondeo tamen, & sit secunda conclusio. Potentiæ, quæ agunt per medium materiale, non habent terminum quantum ad distantiam mediij, seu spatij, per quod agunt, per se loquendo: & ita non habent terminum secundum sphaeram actiuitatis. Ita Soncin. 8. Metaph. quæstione 3. & alij contra multos alios Neotericos: & suppono, ut probabilius (quod statim infra demonstrabo) nihil agere actione materiali, & physica in distans, nisi per mediū: ut ignis non calefacit manum distantem immediatè, sed ipsemet aer hic calefactus, calefacit manū.

Pro. Probatur conclusio. Quia, si nulla sit resistentia in passu, tunc agens in subiectum immediatum agit, quoniam potest in illud: & hoc similiter agit, quoniam potest in aliud: & hoc in aliud, & sic de singulis: ergo talis agentis sphaera per se non est terminata, quia per se est, ut agens agat, quantum potest, in immediatum, & hoc producat in alio,

quod recipit à primo agente. Dixi (in tali subiecto) quia saepe hoc ex natura sua non est capax tam perfectæ formæ, atque est in ipso agente: ut fortè nullum corpus ex creatis, præter Solem, potest naturaliter habere tam perfectam lucem, atque est ea, quæ est in Sole; sicut nec potest recipere formam substantialem Solis. Dixi in conclusione (per se) quia per accidens ratione resistentiæ mediij habet perfectio determinatam sphaeram. Nam ratione illius resistentiæ producitur forma imperfectior, quàm sit in agente: & deinde illa forma producta imperfecta in alio subiecto, producit aliam imperfectiorem in illo, ratione nouæ resistentiæ, quàm inuenit in illo, atque adeo minuitur continuè perfectio effectus, & tandem potest esse tanta resistentia in passu, & tam parua actiuitas in agente, ut nihil agat: & hac ratione Sol minus illuminat hæc inferiora remotiora ab illo, quia aer plenus est minutissimis corporibus, & vaporibus crassis: quæ corpora, quò magis distant à Sole, maiorem umbram efficiunt, & ita stellæ (loquor in opinione asserente, quod habent lucem à Sole) licet multum distent à Sole, perfectissimè tamen illuminantur ab illo, illuc enim usque non perueniunt umbræ.

Sed quæres, Hæc sphaera actiuitatis per accidens terminata, terminatur ne intrinsecè ad maximum & minimum. Respondeo, quod terminatur. Patet ex Aristotele libro de sensu, ubi supra dicente, dari maximum, seu extremum interuallum, unde res cerni possit, & unde pri-

mum fiat aspectus. Probatur, quia effectus causæ agentis est totus simul, itaque tota eius actio potest esse producta, ita ut nihil supersit producendum: ergo tunc illa actio erit intrinsecè terminata intensiōne, & extensione. Præterea, virtus agentis, & virtus mediij resistentis, sunt intrinsecè finitæ: ergo effectus ratione vtriusque est intrinsecè terminatus: & ita fatendum est, quod per accidens, ratione resistentiæ, datur certa pars passu, quæ receperit effectum agentis æqualiter in minori perfectione, quàm reliquæ omnes partes, & ita quod in aliquibus partibus datur æqualis effectus, atque adeo negandum est, quod agens agat ita vniuniformiter difformiter, quod in nullam determinatam partem agat æqualiter. Vel passeret dici (& id iustificeret ad soluenda argumenta) quod datur indiuisibile caloris, etiam quoad extensionem, terminans vltimo totam illam extensionem caloris, seu cuiusuis alterius effectus producti: cum hoc tamen, contra secundam conclusionem, scilicet, quod potentia, quæ agunt per medium materiale, per se loquendo, non habeant terminum, quantum ad distantiam mediij.

Obie. Obijcies primo, quia aliàs tale agens esset infinite actiuitatis: quia si agere in magis distans, arguit maiorem virtutem actiuam, agere in quantumcumque distans, arguet infinitam virtutem actiuam. Respondeo, negando consequentiam, quia non habere terminum in sphaera actiuitatis, modo dicto, non prouenit ex perfectione agentis, sed ex

multiplicatione agentium, seu magnitudine, ut articulo præcedenti dicebam, quæ si in infinitum multiplicentur, quid mirum, si consequenter multiplicetur effectus? Unde, si regio aeris esset omnino pura, & ad recipiendum lucem disposita, quantumcumque magna esset, reciperet in se totam lucem atque perfectam.

Dices, Tota illa conseruaretur à Sole: ergo conseruatio tunc à Sole argueret infinitam perfectionem in illo. Respondetur, negando consequentiam, quia tunc Sol immediatè tantum conseruaret lucem aeris sibi immediati: distantissimam vero lucem non diceretur conseruare, nisi quatenus conseruat conseruatiuum illius lucis.

Dices, Quæ est ergo sphaera actiuitatis agentis? Respondeo, agere in passum sibi proximum, de qua re alibi.

ARTICVLVS III. Vtrum agens, & actum, efficiens, & effectum debeant esse distincta.

S Vpposito, quod detur sphaera actiuitatis agentis erga passum, statim consequitur, quod agens & passum debeant esse distincta aliquo modo: quia tamen hic agimus de omni agente in communi, ut magis pateat conclusio ponenda, aduerte, quod primo certum est in hac re, quod ratio seu principium agendi, & patiendi debet esse distincta, saltem ratione nostrâ: ratio enim age-

Rep.

Solu.

Rep.

Solu.

Ad her.

di est potentia actiua, vt dictum est: ratio verò patiendi est potentia passiuua, qua vt minimum distinguitur ratione nostra.

Secūdo.

Secundò certum est, non modo principium agendi, & acti: sed etiā ipsum agens, & actum, aliquando esse duo supposita realiter distincta: nonnūquam vt entia partialia: vt quando vna pars viuētis agit in aliam: nonnūquam vt totalia, vt quando ignis agit in lignum.

Tertio.

Tertio certū est, quod non semper agens, & actum sunt duo supposita totalia, neque id vnquā sentit Aristoteles: constat enim, quod animal seipsum mouet progressiue, & vna pars viuētis agit in aliā: imo (quod dixerim contra quosdā Neotericos) motus potest esse simpliciter violentus ipsi passo, & quod sit productus ab eodem, quod patitur: v. c. nimius calor febrilis est leoni, seu homini violentus simpliciter, & tamen aliquādo prouenit ab eodem supposito, cui est violentus talis motus. Ratio est, quia vna pars potest agere in aliam, producendo motum, qui simpliciter sit violentus ipsi supposito.

Quarto.

Quarto certum est, quod eadē pars potest esse mouēs, & mota per accidens ad motum alterius: quo pacto dixit Aristoteles: In animali cor est pars per se mouens, & idem est motum per accidens, id est, ad motum alterius, scilicet ad motū toti animalis: & Nauta potest per se mouere nauem, & ipse per accidens moueri ad motum nauis. Quæstio ergo tantum est, vtrum agēs, & patiens debeant esse distincta supposita

quid quæstio tantum

ta totalia, aut saltem partialia, ita vt pars per se mouens, seu agēs proxima, distinguatur realiter à parte per se mota, seu acta.

Conclusio affirmatiua verissima est, quæ à multis iudicatur principium per se notum: imo & dignitas. Certè ad minus ea est probabilior, & Arist. 7. Phisic. à principio, & lib. 8. cap. 4. à tex. 77. vlt. que ad 50. & 1. de generatione 7. & 8. & 5. Metaph. 12. & 9. Metaph. 1. vbi ait, omne, quod mouetur ab alio moueri, & quod potentia actiua est principium transmutandi aliud, in quantum aliud. Vnde concludit, quod potentia actiua & passiuua requirunt distincta subiecta. Idem sentiunt Alex. Simp. Auerr. S. Tho. 1. p. q. 2. art. 3. vbi late, & bene id explicat Magister Zumel: Capreol. 2. d. 3. q. 1. & d. 13. q. 24. & in 4. dist. 43. quæst. 2. Sonein. 9. Metaph. quæst. 8. Ferrar. 1. contra Gent. 13. & 8. Phisic. quæst. 29. Vicomercatus, Iauellus, Soto, & Thomista communiter.

Pater primo inductione Aristotelis: Omne quod mouetur, aut mouetur à mouente externo, vt proiecta à proiiciente, & de ijs patet ab alio moueri, secundum Aristotelem hic, & 4. lib. & 8. cap. vltimo, mouetur à corpore medio concitato: sed à proiiciente ratione impulsus, vt docet Sanctus Thomas 2. de celo, 8. l. 1. de potentia, quæst. 3. artic. 11. & communiter omnes eodem modo motus naturales grauium & leuiū, & reductio alicuius, vt aquæ calidæ, in pristinam frigiditatem, tribuuntur generanti, vt mouenti principali, vt docuimus quæstione

Ad. auerr.

Arist.

San.

articulo 7. Et præter authores ibi citatos tenet id Fonseca 1. Metaph. 7. quæstione 3. sectione 5. Ferrar. 5. Phisicorum, & 4. contra Gent. & S. Tho. 1. & 1. contra Gē. cap. 13. & 7. Metaph. lectione 8. & Prima secundæ, quæst. 36. articulo 2. & quæst. 9. art. 3. ad 1. & de potentia, quæst. 5. & in 1. distinct. 28. quæst. 4. art. 1. ad 2.

Aur rursus quod mouetur, mouetur à principio interno principaliter, vt viuētia, in quibus datur altera pars per se mouens, & altera per se mota, vt dictum est de corde: motus enim dilatationis, & contractionis debet tribui generanti, quia debitus est in primo generationis instanti ad perfectionem illius viuētis: aut (vt docet Aristoteles): auferatur à quodam humore, seu corpore subtili in corde contento, de quo libris de Anima: motum autem nutritionis, generationis, & augmentationis causant ipsæ partes præexistentes in actu, & maxime cor, agentes in cibum, disponendo illum, & applicando ipsi alito, & ita non oportet confugere ad id, quod ait Soto 8. Phisicorum, quæstione 3. quod etiam ista nutritio, & augmentatio tribuantur generanti. Quod dixi de corde in animalibus, suo modo dictum puta in plantis, in quibus radix vicem habet cordis. Quo modo autem in actibus cognitionis, & appetitionis distinguantur aliquo modo agens & actum, dixi prima quæstione, 1. parte quæstionis, articulo vltimo. Nam licet obiectum non efficiat proprie illos actus, tamen suo modo mouet in ratione appetibilis, &

cognoscibilis: vel dicito cum Sancto Thoma 1. part. quæst. 77. artic. 6. Caietano, quæstione 79. articulo 2. in fine dubij, Marfilio 2. de generatione, quæstione 17. & ibidem Recentiores lib. 1. quæstione 14. Iauello 9. Metaphisic. quæstione 13. Veneto, Summa de generatione, capite 23. quod Maxima illa Aristotelis: Omne quod mouetur, &c. non intelligitur, nisi in mouentibus corporeis motu physico, & materiali, tamen (vt dixi) etiam in ijs suo modo verificatur, & ita, vniuersaliter loquendo, dicendū est, omne quod mouetur, ab alio moueri.

Primo, vel tanquam à principio effectiuo immediato, vt lignum calcfit ab igne. Vel secundum, vt ab eo, quod dedit virtutem, à qua profluit motus quasi per quandam resultantiam: & ideo illi, qui dedit virtutem, tribuitur motus iuxta dicta. Vel tertio, non vt à principio effectiuo, sed vt ab obiecto motiuo. Vnde absolute idem omnino potest esse efficiens, & recipiens, vt se habet intellectus, verbi causa, respectu intellectiois: & ita non oportet recurrere ad id, quod moraliter tantum loquendo, non physice docuit Sanctus Thomas prima Secundæ, quæstione 9. articulo 3. ad 1. quod actus voluntatis circa medium causantur à volitione finis, volitio vero finis tribuitur auctori naturæ. Primo, quia hoc modo non saluatur, nisi quod principium mouendi vt quo, distinguatur à principio recipiendi: eadem enim voluntas est, que producit illos duos actus. Et præterea, quia volitio finis

Egre giuno tab.

San. Tho.

(vt

(vt dixi) physice est à voluntate, moraliter tamen tribuitur auctori nature, quia producitur ille actus, nulla precedente cōsultatione, aut de liberatione, & ita videtur ipsa voluntas ferri ab auctore nature: in quo sensu dicitur, quod ibi bruta non se mouent, sed mouentur instinctu naturali. Vnde patet quod id, quod

Ca-
pro-
lus re
ihs-
tur.

Solu.
Ar-
gumē
torū.

Capreol. in 2. dist. 24. q. 1. dixit, quod in illa volitione finis, voluntas nullam habet efficientiam, dici non potest: ille enim actus vitalis est, liber, & meritorius, vt de prima Angelorum volitione Theologi cōcedūt, quod magis q. 5. sequente patebit. Argumenta verò, quæ contra conclusionem positam obijciunt

ARTICVLVS V.

Vtrum agens debeat esse tale actu, quale est passum in potentia.

Concl. **C**onclusio affirmatiua (scilicet quod agens semper debet esse tale, & efficiens in actu, quale est passum in potentia) est Aristotelis 1. de Generatione 7. vbi ait: maximam partem veterum summa animi cōsensione affirmasse, nullam rem similem à simili quidquam pa-

trios verò contrà nihil posse agere in diuisibile: ipse verò ait, quod agens & patiens debent conuenire, id est, esse similia in materia, & subiecto, vt ratione illius patiens sit receptiuum forme ipsius agentis: forma verò debent esse diuisibiles, & magnopere contrar: altitudo enim non est cur alterum magis, quam alterum sit agens, vel patiens. Et confirmat, quia altitudo idem potest agere in seipsum, vbi Aristoteles loquitur de actione, & de passione entium corruptibiliū inter se: inter alia enim non est necesse, quod conueniat in materia, vt patet in cœlis, intelligentijs, &c. & Deo, agentibus in hæc inferiora.

Probatur secundò. Ratio agendi est actus, sicut ratio patiendi est potentia: ergo omnis effectus conuenitur in patiente, ratione potestatis, in qua est ad actum: in agente verò ratione actus, vel formalis, vel virtualis, vel eminentis. Formaliter tale dicitur, cum agens est in specie simile ipsi in materia. vt sic: at calidum agens respectu calidi producti virtualiter tale, non habet formaliter illum actum productum, vt piper & vinum solent dici calida in actu virtuali, ita vt habeant actum productiuum caloris, qui tamen actus non sit formaliter calor. Similiter viuens in suis qualitatibus actiuis, quibus alterat, & conuertit cibum in se, & se auget, continet virtualiter maiorem quantitatem, quam habeat actu formaliter. Eminenter autem est tale, quod habet in se principium effectiuum illius actus, ita tamen, quod non est aptum ad habendum

Ami-
nētia
lis cō
uenien-
tia
per se
dico.

formaliter illum actum, quem producit: hoc pacto Sol eminenter est calidus, & Angelus habet eminenter locum seu motum localem corporeum, quæ sua volitione, & intellectione causat: & ita eminenter continere aliquid, vel formaliter, perfectius est, quàm continere virtualiter: quod enim virtualiter tantum continet, vel solet esse omnino indigens actu formali, vt aqua, dum calida est, iuxta dicta: vel saltim potest recipere illum actum formalem, vt vinum, & piper possunt fieri formaliter calida. Ratio autem, cur huiusmodi actus virtualis, aliquando non excludat indigentiam actus formalis, sit, quia res, quæ ita habet actum virtualem, est tantum in actu primo ad agendum in alia, non in actu proximo, & perfecto, & ideo exigit actum formalem, per quem sit tale in actu secundo. Hac ratione in Deo non cōcedimus virtutes, seu potestates distinctas ab aliis quibus immanētibus actibus. Deus enim non potest esse in actu primo in ordine ad actum secundum, quæ possit in se recipere, aliàs esset in potentia, & non esset purus actus.

Propter dicta tamen merito dubitabis.

Vtrum omnis actio fiat pro portione maioris inaequalitatis.

Respondeo, quod cum agere, vt satis patet, sit alteri à se cōmu-

nicare: nihil autem possit communicare alteri, quod non habet, primum requiritur, vt agens habeat formaliter, vel eminenter formam, quam debet introducere in passum: cum vero pati, sit recipere ab aliquo, quod prouenit ex indigentia, ideo ex parte passum requiritur secundò, vt careat forma, quam debet efficere agens. Ex quo patet, semper agens & passum habere inter se aliquam diuisibilitudinem, vel in forma, vel in gradu formæ: agens enim est in actu, passum verò in potentia, & ideo omne agens intendit assimilare sibi passum, producendo formam, quam in se habet, in subiecto, quod ea caret. Ex quaestione autem octaua patet, non sufficere diuisibilitudinem in sola multitudine formæ.

Præterea, licet passum ratione materiae habeat semper aptitudinem ad formam producendam ab agente: ratione tamen formæ incommunitabilis cum ea, quam agens intendit, resistit, & impedit eius actionem. Quare, vt sequatur actio, opus est, vt maior sit actiuitas agentis, quàm resistentia passum: & hæc dicitur proportio maioris inaequalitatis. Hæc omnia esse requisita, tradunt ex Aristotele omnes auctores hic.

Sed cōtrà primò, Agens aliquando producit formam, quam nec formaliter, nec eminenter continet: ergo prima conditio non est necessaria: Antecedens probatur. Nam calor aliquando producit frigiditatem, & frigiditas calorem, ergo. Hoc ipsum patet, videmus enim sepe vnâ qualitatem magis fortificari per ant-

nis re
solu-
tio
tis
passi
alis
qua
dissi-
militudo.

Obie-
ctio
sua

tiperistissimam, & circū positionē contrarię qualitatis: ergo quia cōtraria qualitas intendit illam. Vnde aque puteales in hyeme, quando aer est calidus, sunt ipsę frigida, & natates magis famelcunt frigiditate aque magis intendēte calorem vitalem, atque adeo magis decoquente cibum. Item, in media regione aeris quę est frigida, generantur cometę calidissimi, vt patet ex Aristotele primo Meteororum. Ignis etiam aqua aspersus redditur fortior, & aurora est frigidior, quā alię partes dici, propter aduentum lucis, quę se habet vt contrarium. Tandem, habitantes in terris frigidis sunt robustiores, quā in calidis, vt patet ex Aristotele, sect. 4. problematum. Secundo, Passum aliquando est simile agentis: ergo alia conditio est superflua. Antecedens probatur. Nam ferrum calidum vt quatuor agit in lignum calidū vt quatuor, & vna lucerna illuminat aliā. Item, idem agit in seipsum: & nihil est similis alicui, quā idem sibi. Maior patet, nam oculus seipsum immutat per proportionē, & aqua seipsam infrigidat, dum reducit se ad pristinum statum.

Tertio. Aliquando à proportionē minoris in equalitatis sequitur actio: ergo vltima conditio non est necessaria. Antecedens probatur. Nam gutta sępē cadens cauat lapidem: ergo prima gutta aliquid efficit, & tamen eius actiuitas est minor quā resistētia passis: ergo. Item, omne agens in agēdo reparitur, & tamē aliquod illoꝝ erat minoris actiuitatis: ergo. Item, aqua

quando amisit frigiditatem vt sex, per solam frigiditatem vt duo, se reducit in pristinam frigiditatem, & vincit calorē vt sex: ergo sequitur actio à proportionē minoris in equalitatis.

Ad primum respondet Niphus 1. de generatione, text. suo 159. Venet. in Summa, cap. 23. Marfil. ibi, quest. 18. & alij, ex qualitibus actiuis dimanare species quales a quasi in materiales, quę sunt instrumenta, per quę operantur, quę tendunt in passum: sed cū illud obstitat, reflectuntur in ipsum agens, & intendunt qualitatem illius: sed sine fundamento fingunt isti species, quę tamen nihil possunt deseruire ad alterationem, & transmutationem materialem & physicam.

Item, nam cū istę species ponantur tanquam instrumenta qualitatis actiue, non possunt esse maioris actiuitatis, quā ipsa qualitas, à qua dimanant: sed ipsa qualitas non potest intendere seipsum: ergo nec species reflexę id possunt. Præterea, nā tales species sunt accidentia: ergo non possunt migrare de subiecto in subiectum.

Aliter respondet Galenus lib. de simplicibus facultaribus cap. 3. & 4. quas puteales frigiditas apparere nobis in æstate, quia manibus calidis attractantur: in hyeme verò apparere calidas, quia attractantur manibus frigidis: sed hoc non sufficit. Vnde enim vna aqua est in se frigidior, vel calidior alia? Nam si eadē manus tangat in vere aquam putealem, & non putealem, experientur vnā frigidiorē alia, & extracta à puteo

à puteo post aliquantulum temporis redditur minus frigida in se: ergo. Respondeo ergo ad argumentum, & ad eius probationem, negando Antecedens: nec enim à contrario, nec à se ipsa intenditur qualitas, sed ab extrinseco agente, vt patet in singulis experiētijs. Ad primā dico, quod in vere, & etiā in hyeme, educit Sol à terra vapores calidos & siccos, ab aqua verò humidos & frigidos: isti vapores sunt in aere, qui cū sit nimis calidus in vere, conseruat vapores calidos, & resistit frigidis, qui fugientes à contratio, latēt in cauernis, & profundis locis, & ideo infrigidant illas: in hyeme autem aer cū sit frigidus, resistit vaporibus calidis, &c.

Sed contra, Aqua posita iuxta ignem, non fugit ab illo, nec vlla alia res naturalis habet motum naturalem, quo fugit à suo contrario: ergo nec illi vapores fugiunt. Respondeo, licet isti motus non reperiantur in reb⁹ grauib⁹, & terrestrib⁹, nō incōuenit reperiri in subtilioribus exhalationibus, quę sunt principia Meteorologicarum impulsionum: sicut ex ligno viridi igni applicato experimur egredi vapores quosdam, quasi fugientes actionem ignis, & castanę ad ignem posita retiliunt propter vapores, egredi conantes. Eadem etiam ratione interiores partes animalis, sūt calidiores in hyeme, propter retentionem spirituum vitalium, qui calidissimi sunt, & virtute animę retinentur ad tuendas præcipuas partes corporis, & ratione extrinse

ci contrarij non exeunt ad exteriores partes. Cometa etiam per antiperistissimam fit, exhalatio enim ignea intrā nubem frigidam contenta densatur, & tandem fit ignis, concurrente simul aliqua speciali influentia: signis autem formalis aqua resperlus, aliquantulum in principio diminuitur propter repulsionem: postea autem reiecta minima aqua roboratur, & crescit: aurora etiam idē est frigidior, quia calor precedentis diei ex absentia Solis est factus remissior, & quia noctu vigent constellationes planetarum infrigidantium. Ad vltimam experientiam patet ex dictis.

Ad secundam, quantum ad illud de ferro candenti, diximus supra. Ad aliud respondeo, Agētia intentionalia, quę operantur actione inmanēte, non intendunt agere sibi simile, sed sibi proportionale, non enim agunt ad communicandum se alijs, sed ad perficiendum se: & in his etiam saluatur dissimilitudo sufficiens inter agens, & passum: ratio enim agendi est diuersa à ratione recipiendi, & per operationem res aliter se habet, quā antea: aliquando etiam agētia physica sunt causę æquiuocę, & tunc solum producant effectum, quem eminenter continent, vt aqua reducens se ad frigiditatem, & graue mouens se deorsum: & in his dissimilitudo requisita est, quod forma quę est principium agendi, sit alia ab ea, quę est terminus actionis, principium autem agendi tunc non est forma accidentalis, sed ipsa substantialis.

Ad 3. Ad probationem respondeo, quod licet prima gutta nihil auferat à lapide, causat tamen humiditatem aliquam in illo, & secunda auget, & tertia amplius, &c. humiditas autem est mollificatiua, sed è contrario siccitas est induratiua: illa ergo gutta, quæ tandem inuenit dispositum, & mollificatum lapidem, cauat illum. Vnde, qualibet gutta, respectu sui immediati effectus, habuit proportionem maioris inæqualitatis.

Ad vltimum Ad aliud dicemus questione sequenti. Ad vltimum respondeo, reductionem illam non fieri à remanente frigiditate vt duo, sed ab ipsa forma substantiali per naturalē emanationem, quæ quantum ad hoc est maioris actiuitatis, quam calor vt sex, resistentiæ.

Vtrum autem omne agens, dum agit, repatiatur ab eo, in quod agit, lib. de generatione dicitur: interim tamen constat, id non esse vniuersaliter necesse, vt patet in Deo, Intelligentijs, & cœlis, in quibus datur actio sine repalsione. Vtrum vero saltem in agentibus corruptibilibus habeat vniuersaliter verum, alibi dicam.

ARTICVLVS VI.

& vltimus.

Vtrum agens, vel illius virtus, & actum sint semper simul.

In hac re primo certum est, quod agens seu efficiens, & effectum proximè ab illo, sunt semper simul in actibus immanentibus, quia in ijs idem est agens (ex dictis) & patiens, efficiens & effectum, in motu & motum.

Secundo, quantum attinet ad eos motus, quibus aliqua proprie se mouent, certum est, quod agens & actum sunt semper simul, licet in illis distinguamus partem per se mouentem, & partem per se motam: hæ enim partes (vt dictum est) non modo sunt simul, sed continuæ, aut saltem omnino contiguae, vt patet in corde respectu totius animalis. Et idem contingit, quantum ad similitudinem in motu locali progressiuo animalium, & in augmentatione, & nutritione. Quæstio ergo est de alteratione, generatione, & motu locali illius mobilis, quod à motore extrinseco totaliter distincto mouetur, vt ab agente principali. Suppono enim modò, statim probandum, quod motus alius sit localis, quo acquiritur Vbi, vt dicebam in prædicamentis Logice: alius augmentationis, quo acquiritur quantitas de nouo: alius alterationis, quo acquiritur qualitas: & alius generationis, que potius est mutatio, que est acquisitiua substantiæ, & suppositi productiua. Suppono etiam, quod efficiens aliud sit principale, aliud instrumentale, quod tetigit art. i. huius quæstionis.

Tertio certum sit, quod in ijs motibus, quare nus causatur à Deo, ipsum passum semper sit simul cum Deo agente secundum substantiam, quod

quod iam non prebo; quia secunda parte quæstionis, peculiaris hæc erit quæstio: operatur enim Deus, vt auhor nature proportionaliter eo modo, quo agentia naturalia: hæc autè in ea, in quæ possunt agere immediate, per se ipsa immediate agunt.

Similiter quarto certum est, quod attinet ad Angelos, quod vnus potest alloqui, & illuminare alium, & infundere species animæ separata, ad quamcunque distantiam, cum tamen nihil agat in medium tunc. Vtrum autem similiter possit mouere localiter aliquam rem distantem, dubitatur. S. Tho. negat, & Zuzmel. p. quæst. 7. Sed multi illis contradicunt dicentes, quod Angelus existens in terra secundum substantiam, potest mouere ipsum cœlum distans, licet nihil imprimeret in mediū, quia cum moueat volitione, & intellectione sua efficaci, non est cur ad mouendum indigeat præsentia substantiali. Est tamen res Theologica suo loco discutienda. Conclusio autem affirmatiua, quod agentia corporea tenenda est, in quo nonnulla est difficultas. Probatur tamen primo ex Aristotele 7. Physicæ. & 1. Metaphysicæ. docente, necesse esse mundum hunc inferiorem lationibus superioribus contiguam esse, vt inde tota eius virtus gubernetur. Idem repetit primo de Generatione, 7. que sequuti sunt omnes fere eius expositores, Græci & Latini, Auetros, Alexander ab Alexandro. Albert. tract. 1. cap. 4. & Sanctus Thomas,

Probatur secundo, Natura ma-

ximè abhorret vacuum (vt lib. 4. dicitur) non modo propter integritatem, & perfectionem vniuersi, sed etiam ne detur corpus, quod non possit celestes influentias recipere.

Tertio, aliàs in rem mobilem quantumuis distantem, posset datur actio. Consequens est contra oppositum opinantes: ergo. Sequela probatur, quia si Sol potest illuminare aerem, inter quem, & Solem datur vacuum, & ita non sint simul, non video cur non posset illuminare aerem, etiam infinite distantem, si daretur: lux enim producta, non est mouenda per vacuum: ergo maius vel minus vacuum non facit, quod actio minus bene fieri possit.

Quarto, si ignis v. c. potest agere ex natura sua in distans, sine eo, quod agit in medium: ergo si inter vltimam superficiem ignis, & aeris: interponatur subtilis lamina ferrea, valde densa, non minus ageret in prædictum aerem, ac si, vbi est illa lamina, esset aliud corpus, quod facile pateretur ab igne: & pono illam laminam non habere multam frigiditatem, qua minuat vires illius ignis: at constat experientia, quod prædictus aer nullo modo calefit, quousque lamina sit calefacta: ergo non potest agere in distans, nisi per medium.

Vltimo patet inductione, & primo in motu locali, qui est vectio: requiritur enim contactus quantitatis inter vehens, & vectum: vehere enim est supra se ferre: tractio autem secundum Arist. 7. Physicæ. dupliciter fit: primo, moto ipso trahente, vt quando equus motus trahit virum,

virum, & tunc trahens coniunctum est tracto.

Secūdo. Secundo fit, quiescēte eo, quod trahit, vt quādo magnes trahit ferrum, & tunc optimē docent Auer. Alex. & alij, quod magnes diffundit qualitatem per medium vsque ad ferrum: atque adeo producit illam in ipso ferro: nō enim mouetur ad magnetem, vt ad cētrum, sed ratione impressę qualitatis. Quod cōfirmat Galen. lib. 3. de facultate naturali. Nam quādo res mouetur ad aliā propria virtute naturali, tunc quāto maior est, tantō velocius mouetur, in quacunque distantia sit: ferrum autem non in quacunque distantia mouetur ad magnetē, nec si sit in magna quantitate, & nungnes in parua.

Rep. Res. Sed dices, *Quę* est illa qualitas impressa à magnete in ferro? Respondeo; est qualitas motiua, sicut

est ea, quam Angelus v. c. imprimit in cœlum, quę qualitas, licet sit diffusa per totum aerem, aut lignum; hæc tamen corpora non sunt ex natura sua apta trahi à magnete, vel quia habent aliam qualitatem illi repugnātem, vel quia ad illum motum non sufficit qualitas producta à magnete, sed etiam alia requiritur quę est in ferro, & non in alio corpore: sicut vt producatur visio, nō sufficit species producta ab obiecto: sed requiritur etiā virtus visiva. Vnde magnes trahit ferrū, & nō paleas: electrū vero paleas, & nō ferrum: & per hoc soluantur plura argumenta contra hoc, & alia à nobis soluentur lib. 7. vbi ex professo de hoc iterum redibit sermo: hæc enim hic adducta sūt præcipuē pro complemento doctrinę, & tractatus de efficiēti in cōmuni. Iā quid illud sit in particulari, videamus.

SECUN-

SECUNDA PARS
 QVAESTIONIS QVARTAE, DE NATURALIS ENTIS CAUSIS EFFICIENTIBUS IN PARTICULARI.

dictum est, & pro virili explicatum, quid sit efficiens, eiusque causalitas in communi, præcedenti part. quæst. in hac vero secunda eiusdem multiplices diuisiones in particulari prosequemur, de quo decem sunt examinanda & discutienda.

Primo, si efficiens causa, alia sit per se, alia per accidens.

Secundo, si fortuna & casus sint efficientes per accidens.

Tertio, quid sint fortuna, & casus.

Quarto, si efficiens alia sit principalis, alia instrumentalis.

Quinto, si accidentia sint instrumenta productionis substantię.

Sexto, si efficiens alia sit prima, alia secunda.

Septimo, si creature sint causę secundę, & verē efficientes.

Octauo, si Deus conseruet, vt prima causā omnes effectus secundarū, & concurrat ad actiones earū.

Nono, si idem numero effectus possit pēdere à pluribus causis.

Decimo & vltimo, si efficiētes, alia accidentaliter, alia essentialiter subordinentur Deo.

ARTICVLVS I.

Virum efficiens alia sit per se, alia per accidens.

IN diuisionibus istis causę efficientis sumimus (per se, & per accidens) conformiter ad dicta 1. Post. cap. 4. Ea enim, quę rei per se competunt, primo competere dicenda sunt, & quia Arist. 5. Metaph. hoc ordine causas inuestigat.

Conclusio ergo affirmatiua, scilicet quod causā efficiētes, alia sit per se, alia per accidens, communis est, & tenenda, quę solūm indiget explicatione, quam potissimum colligemus ex Aristotele hic, & Sancto Thoma prima. Secundę, quęst. 74. art. 4. & q. 85. art. 5. & de potentia, art. 6. ad sextum, & q. 1. de malo, art. 3. ad quartum. Igitur causa per se dicitur illa, quę per virtutē suę naturę, seu forme producit effectum per se intentum à tali causā, ratione suę actionis, licet aliunde nō sit per se intentus ab ipso operante: quo pacto ex vno actu peccati per se causatur dispositio ad alium consimilem: ex actibus enim causantur per se dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Vnde, quando aliquid assignatur, vt causa per se, debet explicari forma, à qua vel proximē, vt cū dicitur: Calidum calefacit: vel radicaliter habet ipsa causa virtutem ad causandum, ita vt assignetur forma, à qua per se, & naturaliter dimanat virtus proximē causatiua illius effectus.

Cont. affirmatiua.

Ter.

idēd hęc est per se: Ignis calefacit, quia esse calidum, competit igni ratione suę formę: ita quōd ab illa per se & naturaliter dimanat calor: sed nota, quod alius effectus aliquando datur vna, aut altera causa per se, quo pacto luminosum est per se causa lucis: aliquando autē non vna aut altera, sed concursus plurimū; qua ratione eclipsis causatur ex positione Solis & Lunę in tali situ, qui concursus si fiat regulariter, & certō suis temporibus determinatis, licet rarissimē, effectus tamen inde secutus, est per se: si verō proueniat raro, & præter intentionem, erit per accidens: vt quōd hominem ambulante lapis descēdens percutiat, est per accidēs, quia nec lapis ex vi sui motus ad id delcēdebat, nec homo ad id mouebatur, nec ille concursus solet esse certus determinatis temporibus, & locis, &c. ad illum effectum.

a. Cō. Dico secūdo, Causa per se, alia est alicuiuspositiui, alia negationis, seu priuationis, quę licet non sint per se intentę ratione sui (cū vt sic nō habeant rationem boni) sed ratione alterius: in quo sensu dicuntur effectus per accidens, id est, ratione alterius: tamen causantur per se, id est, non à casu, quando consequuntur per se ad positium per se intentum: sicut ignis causando calorem ex principali intentione, consequenter causat priuationem frigiditatis, non per se, id est, ratione sui, nec verō per accidens, id est, à casu: & sic intellige Sanctum Thomam prima Secūda, quastione 75. articulo primo.

Dico tertio, Causa per accidēs, quę scilicet est illa, quę nō est per se, modo explicato, multis modis dicitur. Primo ex parte causę. Secundo ex parte effectus. Ex parte causę dupliciter, vel quando accidens, quod est causa per se, significatur vt causa, vt in hac: Medicus edificat: vel quando suppositum, cui accidit ita operari, significatur vt causa: vt Galenus edificat. Ex parte vero effectus significatur causa per accidens, quando causa ipsa aliquo modo attingit effectū, præter intentionem tamen, ita vt ex vi talis actionis, nec propter se, nec propter aliud fuerit intentus, id que contingit dupliciter: Primo, quando attingit ipsum effectum in se ipso, quo pacto 8. Phis. dicitur, quod diuellens columnam, causat per accidens, vt remouens prohibens, delcēdens lapidis: & sic vnum maius dicitur causa cuiusuis alterius, quatenus tollit gratiam, & verecūdiā, quę trahebant à peccato, &c. Huc pertinet causa approximās: & ita qui approximat ignem ad combutendam domum, dicitur causa combustionis.

Secundo modo illa causa per accidens nō attingit ad effectū, sed ad aliquid, ex quo, vt ex occasi. ne, sequitur effectus: vt pecunia data artificii est causa artificiatu, & perlocutio tyranni est causa meriti. Vbi aduerte, quōd quādo causa est per accidens, tunc aequalitas causa non arguit aequalitatem effectus: vt si quis equali impulsu diuellat duas columnas, non sequitur, quōd lapides supra positi equaliter moueantur,

sed qui grauior est, velocius mouebitur. Sed contra dicta obijcies ex dictis articulo primo primę partis, Actiones sunt suppositorum per se: ergo in hac, Galenus edificat: non importatur causa per accidēs, sed per se, illius actionis. Respōdetur, Actiones sunt per se suppositorum, id est, suppositum est id, quod operatur: non per se, id est, suppositum vt sic, non importat causam per se talis actionis.

ARTICVLVS II.
Vnum fortuna & casus
sunt cause efficientes per
accidens.

I N hoc articulo solum dicemus de fortuna & casu, quantum ad an sint. Nam in sequenti, quid ista sint, discutietur. Et primo videtur, quod nullo modo dentur casus & fortuna. Primo, quia nullius effectus possunt esse causę per accidēs: ergo nullo modo sunt: nullus enim est effectus, qui nō habeat causam per se, & determinatam: inuentio enim thesauri, quatuus respectu fo dientis terram sit per accidens, respectu tamē aliarum causarum debet esse effectus per se intentus: ergo nullus effectus est productus à fortuna vel casu.

Secundo probatur idem, & explicatur, quia omnis effectus quantumuis per accidēs respectu nostri, saltem respectu Dei nō est per accidens, sed per se intentus, & preuisus: omnia ergo fiunt, sicut Deus vi-

det, & vult: nullus ergo est effectus fortuitus. Sed ad hoc dicendum est, quōd solum respectu causarū particularium datur talis effectus. Nā respectu Dei omnia eueniunt, sicut vult, & prouidet. Sicut enim si dominus aliquis mitteret duos seruos ad iter agendū, ita quōd vnus viā alterius ignoraret: dominus tamen mitteret, vt sibi ipsis obuiarēt: tunc obuiatio esset à casu ipsius seruis, nō tamen respectu domini, qui sciebat, & volebat seruos obuiare.

Sed contra insurgit Albertus primo. Si nihil est à casu respectu causę primę: omnia ergo eueniunt iuxta illius beneplacitum; ac per consequens nulla erit contingētia in effectibus, nec liberum arbitriū.

Secundo, quia si nihil est à casu respectu Dei: omnia ergo, quę fiunt in his inferioribus, intendit Deus, & vult. Consequens est falsum. Quia Deus non potest intendere, aut velle monstra, quę fiunt ex deordinatione nature, cū nihil inordinatū inten dat Deus. Tertio, quia iam sequeretur nihil esse in mundo frustra (sicut nihil est à casu respectu Dei) sed omnes res contēqui suos fines.

Tertio principaliter probatur, quod non sint casus & fortuna, quia S. Augustinus 1. Retractionum retractat, quod ijs nominibus (casus & fortuna) vsus fuerit, quibus vtuntur Gentiles: imo Philosophi antiqui ante Aristotelem nihil de ijs causis egerunt.

Notandum, quod cū Aristoteles hic sermonem instituit de causis, agit de fortuna, & casu meriti, quia

Nota
indig
num.

Obij
cit. Al
ber
tus.

Tertio

Nota
dum.

to, quia inter causas connumerantur. Aduertendum tamen ex S. Th. 3. contra Gent. cap. 74. quod per hoc quod prouidentia Dei sit in omnibus rebus, non tollitur, quod res alię sint a casu, quod multis probat rationibus, etiam 1. p. quęst. 22. Potissimum tamen ratio hæc est, quia effectus fortuitus nihil aliud est, quã raro contingens, & per accidens intentus (vt statim explicabitur) sed hoc ipsum potest esse à Deo prouidum, quod sint aliqui effectus raro contingentes, & à causis particularibus nõ intenti: ergo. In ijs autem, quę fiunt in corporibus cœlestibus, nullus est effectus fortuitus, neque ibi habet locum fortuna, quia semper eodem modo contingunt, neque in naturalibus necessariò, quomodo homo generatur ab homine, & equus ab equo: multo ergo perfectius huiusmodi necessitas & regularitas in ijs reperitur, quę in cœlestibus corporibus fiunt.

Conc.

Conclusio ergo certa est, quod dantur casus & fortuna, & multi effectus ab eisdem producti, vt a causis per accidens efficientibus. Ita docet Arist. vbique, & latè hic cap. 4. & 5. sunt autem per accidens ex parte effectus primo modo explicato articulo præcedenti: vt si quis fodiat terram ad plantandã vineam, si inueniat thesaurũ, dicitur fõssio terre causa per accidens illius inuentionis: quomodo, autem ista differant inter se, docet Arist. cap. 6. & nos articulo sequenti dicemus. Probitur primò ex communi modo loquendi: omnes enim communiter concedunt, multos esse effectus

Pr. 1

fortuitos, & casuales. Et ratione patet, quia effectus casualis dicitur, qui fit per accidens ab aliqua causa, quę aliud intẽdebat, & præter eius intentionem: multi autem sunt huiusmodi effectus, vt videre est in fodiente sepulchrum: neque isti effectus habent aliquo modo causam per se particularem: ergo fiunt à casu vel à fortuna, ergo datur casus, & fortuna. ¶ Ad argumẽta respõdetur, Ad primum, quod est Stoicorũ, dicens, quod omnes effectus per accidens habent aliquam causam particularem, etiam per accidens, quauis respectu causę vniuersalissime sint per se intenti, quod non obstat quò minus causa particularis dicitur fortuna, & casus: omne autem, quod est per accidens, reducitur ad id, quod est per se. Potest intelligi primò, quod omne ens, quod est accidens, subiectetur in aliquo ente per se, id est, in substantia.

Secundò, quod omne id, quod alicui conuenit per accidens, alteri conueniat per se: sicut disgregatiuum visus per accidens conuenit corpori: alio verò per se. Tertio, quod omnis causa, quę est per accidens respectu vnius effectus, etiam per accidens producti, reducitur ad alium, qui productus est per se ab eadẽ causa, non tamen, quod ipsemet effectus fuerit per se ab alia causa productus: & ita filius, quod fortuna sit causa illa, quę præter effectum per se productum habet alium per accidens raro contingentem, & respectu illius dicitur fortuna, vel casus.

Ad secundum bene ibi responsum est.

sum est. Ad replicam primam Alberti dico, negando consequentiã, quia prouidentia Dei non solum versatur circa effectus ipsos, quantum ad hoc, quod est esse, vel non esse, sed etiam quantum ad modũ, vt sint contingenter, vel necessario, raro, vel semper, & ita applicuit diuersas causas necessarias, vel defectibiles, quia voluit. Ad secundam, Deus etiam monstrat intendit fieri, quauis importent deordinationẽ particularis agẽtis, quia huiusmodi deordinatio ordinatur à Deo ad communissimum bonum vniuersi. Ad tertiam dico, nihil posse fieri omnino frustra in rerũ natura, sed vnũ quodque aliquem finem consequitur, saltem illum, quem prima causa intendit. Ad tertium, August. solum docet nõ debere vt Christianos hoc nomine (fortuna) si illo intelligatur aliquod numen, de quo statim: non tamen negat, quod fiunt aliquę causę particulares, quibus effectus fortuiti contingunt: antiquos autem illos ipse Arist. cap. 4. reprehendit, quia de casu, & fortuna nõ meminere. Vtrum autẽ respectu causarum vniuersalium (vt Angelorum, & cœlorũ) possit esse fortuitus effectus (de quo Perey. lib. 9. & S. Th. 3. contra Gent. c. 86. & ibidẽ Ferrar.) & alia huiusmodi à me exposita sunt lib. 1. Periherm. capi. 2. quastione vnica, articulo 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Quid sint fortuna, casus, & fatum.

V Aridẽ res ista ab authoribus etiam fortunati ingenij explicata est. Quidam ex antiquis, quos refert Arist. supra, dixerunt fortunam esse Deam causantẽ per se, nobis tamẽ occultam. De quo Diuus Augustinus 2. 4. 5. & 7. de ciuit. Dei, Plurarchus lib. de fortuna, Didimus super Odissiam 23. Cœlius Rodiginus li. 2. cap. 9. in fine, & lib. 23. cap. 12. qui error potius quã opinio statim impugnabitur. Boetius autem (vt Iuniores referunt) quidditatem fortunę contemplans, importare dixit in abstracto ipsum effectum fortuitum, & non causam illius. Sed etiã errat, quia licet quæstio sit de nomine (potuisset enim ipsemet effectus in abstracto dici fortuna) de facto tamen hæc vox imposita est ad significandam causam illius effectus, quam antiqui vel putabant, vel dicebant, licet id non sentiret, esse Deam. Sed quod alij dicunt, & est veritas, quod sit causa per accidens effectus fortuiti, impugnatur primo: quia saltem non videtur reduci ad genus causę efficientis: sed etiam formalis, vt imago aliqua, à casu dicitur representare Cæsarem, quando pictor, qui eam depinxit, intendebat alterius rei imaginem conficere, & tamen imago vt causa formalis se habet: ergo.

Diu. Aug.

Boe-tius

Alio-ri di-um-impu-igna-nti.

Sed ad hoc dicendum, quod imago illa dicitur esse causa formalis: respectu suę representationis, tamen non dicitur à casu representare nisi per respectũ ad agens, quod alium finem intendebat.

Sed contra alterã particulã, in qua dicitur, quod est causa per accidens, argues

Rep-argues

argues, quoniam omnis effectus determinatus debet habere causam determinatam, sicut dictum est in hoc secundo libro: sed effectus omnis est determinatus: ergo à causa determinata: non ergo per accidens, neque à casu.

Secundo. si aliquis effectus esset indeterminatus, ille esset inuentio thesauri, v. c. ab eo qui fodit terram, iste autem effectus iam habet causam determinatam, scilicet fossionem terre: ergo. Tertio. Ars magica docet inuenire loca, vbi reperitur thesaurus: ergo est effectus determinatus. Tenet consequentia, quia de ijs que fiunt per accidens, & indeterminatè, non est scientia, nec regula in arte. Confirmatur, quia scientia est de fortuna: ergo fortuna est quid de terminatum, & non per accidens.

Tertio. Dico primo. Fortuna non est aliud quod diuinum numen, vel Dea. Idè dico de fato, quod aliqui appellant Parcas, & contrarium est manifestissimus error. Patet, quia fides statuit vnicum esse Deum, imò & ratio naturalis 8. lib. huius, & 12. Metaph. Itè Esaiæ 65. numero 11. damnantur hi, qui fortunam, quasi Deum colunt. Item, quia Deo non sunt tribuenda absurda, que tribuuntur fortunæ, scilicet licet esse cæcum, instabilem, &c. ridiculum enim est ponere Deum abique intelligentia omnium, & cui eueniunt omnia præter eius intentionem: talis autem est fortuna, cum sit causa per accidens respectu effectus non visi, neque intenti: ergo.

1. Cõ. Dico secundo, Fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in ijs, que sunt propter finem, & ra-

2. Cõ. ro contingunt. Ita Aristot. hic cap. Probatur explicatione singularum, que hac definitione continentur. Dicitur enim in primis, causa, nam Philosophi aliter accipiunt fortunam quam vulgus: isti enim fortunatum effectum vocant illum, qui est per accidens, & ab illo etiam hominem fortunatum vel infortunatum nuncupant: proprie autè fortuna est id, quod est effectum causat. Similiter est causa efficiens, & non formalis, &c. quia proprium est cause efficiens agere propter finem: fortuna ergo non est qualicumque causa, sed illa, cui intendenti finem, aliqui effectus accidit, cuius respectu fortuna dicitur. Præterea, dicitur causa efficiens per accidens, non quidem propter aliquod accidens, quod conueniat illi, & sit cõiunctum: sicut albi quod est in artifice, est causa stare per accidens: sed talis dicitur fortuna propter accidens, quod coniungitur effectui per se intèto, qui effectus tripliciter potest esse talis. Aut enim sequitur semper, vt ad substantiam corpoream sequitur quantitas: aut plerumque, vt quod homo habeat quinque digitos: aut sequitur raro, vt quod habeat sex digitos: sic ergo effectus per accidens causat fortuna, id est raro. Item, est causa efficiens per accidens ex electione propter finem, non ita quod effectus sit intentus particulari agente, & illum ordinet in aliquem finem, iam enim non esset fortuitus: sed quod intendat aliud, ad quod sequitur effectus fortuitus: quantum non immerito posse re ferri ad effectum fortuitum, non quod ille sit intentus, sed quod aptus sit ordinari

ordinari in aliquem finem, ex quibus sequitur differentia inter causam, que dicitur occasio, atque fortuna: nam illa etiam dicitur respectus, qui sequitur per accidens, tamen occasio non attingit ad ipsum effectum, vt patet, quando tyrannus martyrem cruciat, qui solum est occasio pramij.

Secundo. Sequitur secundo, quare dicitur fortuna occulta causa: quia cum sit respectu effectuum per accidens, ex illis non est deuenire in cognitionem causæ: & sic etiam solet dici bona, vel mala ratione effectus.

Tertio. Dico tertio (quod etiam ex dictis consequitur) quod fortuna distinguitur à casu, in hoc, quod fortuna est causa per accidens efficiens in ijs, que ex intentione possunt operari: casus vero causa est per accidens in alijs, que ex intentione non operantur. Et hoc est, quod dicitur solet, quod casus parit errorem in natura, fortuna vero in homine. Vbi aduerte, quod quidam effectus sunt minus fortuiti, quam alij, v. c. in sortibus phialam auream euenire alicui, & victoriam reportare in bello dubio, effectus sunt minus fortuiti, quam inuentio phialæ, dū fodiebatur terra, aut victoria reportata in bello temerario: & ita possunt dari aliqui effectus, qui partim sint à fortuna, seu casu: partim à causa per se: & de ijs videtur loqui Cicero 2. de Diuinatione, dicens fortunam, & casum tunc esse, quando aliquid ita euenit, vt vel conuenire, vel aliter euenire potuerit, quantum est ex vi illius operationis. Vnde etiam dicitur fortuna pro-

uidencia posita: & ita intelligendus est Aristot. 2. Magnorum Moralium cum ait: Fortuna debet esse in ijs, vbi nec mens vlla, nec recta ratio est: & idcirco vbi mens plurima, ac ratio, ibi fortuna minima: vbi vero plurima fortuna, ibi mens perexigua: & idcirco (inquit) nemo iustum, nec fortem, nec quenquam alium virtute præditum, quatenus talem, aliquis appellauit fortunatum, virtus enim non à casu, & fortuna, sed ex electione acquiritur: vbi non significat (vt aliqui ineptè senserunt) stultos esse magis fortunatos, id est, euenire illis successus magis prosperos, sed magis per accidens. Hinc intelligitur, cur antiqui, vt refert Galenus in oratione sua forta ad bonas artes in principio operum, & Alcetian emblemate 98. & Pierius Valerian. in suis Hieroglyphicis 88. lib. 39. constituebant simul figuras Mercurij, & Fortunæ, vt sibi aduersantes: illum insidentem cubo, hæc spheræ, illum præsidentem artibus, hanc casibus; illum acris oculis, hanc cœcæ, insanæ, & brutæ. Tandem cõsidera (ne fiat equiuocatio) nos loquutos de causis physicis. Nam certè causa, que physicè loquendo, est per accidens, illa moraliter solet appellari causa per se, vt qui sciens & videns applicat ignem ad comburendam domum, dicitur causa per se moraliter combustionis. Ex quibus omnibus colligitur, mostra que contingunt naturaliter, esse effectus à casu, non modò respectu generationis, sed etiã respectu impedientis, quia neque impediens intendebat per se monstrum, sed sibi simili.

Gale. Alci. Pier.

Alci. Pier.

Carol. Lurii

le: ex eo verò, quòd causa dissimiles, vnaquæq; producit aliquid sibi simile, confurgit effectus constitutus ex dissimilibus, quia illius causa fuerunt dissimiles, quòd dixerim contra Iuniores quæst. 13. falso dicentes, monstrum esse effectum per se respectu impediens.

4. Cò. Dico quarto. Fatum verò dicitur, & est dispositio causarum secundarum, à quibus dependent effectus isti inferiores: quæ dispositio & ordinatio, prout est in Deo, dicitur prouidentia, qua ordinat effectus ad suos fines, quæ est omnino inuariabilis, & immutabilis, prout est in Deo: quatenus verò aliquid est effectus huius prouidentia, potest esse contingens, quatenus dependet à secundis causis defectibus, & ita dicitur fatum. Cùm verò dico, quòd hæc dispositio in Deo est omnino necessaria, intellige secundum quid, & ex suppositione, quia simpliciter est libera: prout in creaturis verò, mobilis & contingens, quia variari potest ex natura rei: & ita fatum est dispositio causarum simpliciter mobilis. Ex quibus patet, quòd in ijs rebus, quæ dependent à solo Deo, & non fiunt medijs causis secundis, nullum est fatum, quia non est ordinatio, & dispositio secundarum causarum. Hæc veritas desumpta est ex communi Theologorum consensu, nam errores alios, quos refert S. Tho. 1. p. q. 116. a. 3. & Iuniores hic, supra reuulsi, & impugnaui S. c. 2. Periherm. art. 1. & 2. quos temporari dedit non enim multum vel hic, nec ibi profunt Philosopho.

Ad 1. Ad argumenta respondetur. Ad

primū dico, quòd imago illa dicitur esse causa formalis respectu representationis, non tamen dicitur à casu representare, nisi per respectum ad agens, quòd aliū finem intendebat, & ita per ordinem ad efficiens.

Ad secundū respondeo. Vnus & idem effectus potest esse determinatus, & per se respectu cause, non tamē omnes, sed multi sunt indeterminati, respectu (scilicet) agētis liberi, quia præter eius intentionem.

Ad tertium, per se est, quòd quis fodiat terram, per accidens verò, quòd huic cōiungatur inuētio thesauri, & per accidens etiā respectu operantis intendētis alterum, vt plantare vineam, &c.

Ad quartum, fateor, per artem illam meritò prohibitam, posse seruari locum thesauri, & thesaurum inueniri: sed hoc non est per accidens, sed ex intentione operandi.

Ad cōfirmationē dico, quòd hoc ipsum, quòd est esse causam per accidens, cōuenit per se illi cause, quæ est fortuna, sicut, esse cōtingentem causam, cōuenit per se libero arbitrio, & esse corruptibile, corruptibilibus semper, & incorruptibiliter competit, de quo plura infra cap. de specie, quæst. 5. adduxi. Vnde, si quis dicat, effectum fortuitum iam habere causam per se, scilicet fortunam, respondeo, quòd fortuna dicit causam indeterminatam de se, vnde dicere, quòd effectus fortuitus per se procedit à fortuna, est dicere, quòd procedit per se à causa indeterminata. Sed dices, Qui lucunt hac intentione, vt lucrētur, & lucrantur, etiā fortunati dicuntur, &

tamen

tamen iste effectus est ex intēione, ergo. Respondeo, quòd in illo effectu est aliquid de fortuito, hoc, quòd est, non sequit ex natura rei ex lusu, simpliciter tamen non dicitur esse à fortuna, nec à casu, quia per se intencus dicitur tamen iste fortunatus vulgo ratione effectus, vt supra dicebam.

ARTICVLVS III.

Virum causa per se efficiens alia sit principalis, alia instrumentalis.

Resoluitur. Elicta causa per accidens, & eius partibus explicatis, de causa per se iterum venit agendum. De qua sit prima conclusio. Causa per se recte diuiditur in principalem & instrumentalem. Ita Arist. hic c. 5. & est cōmunis sententia totius Philosophia, quia omnis causa per se, aut instrumentalis est, aut principalis: nec vlla alia inuenitur per se efficiens, cuius explicatio optime traditur à S. Tho. 3. p. q. 62. art. 5. Principalis ergo causa dicitur, quæ per virtutem suæ formæ agit, cui assimilatur effectus: sicut quando ignis suo calore calefacit, & agit per virtutē suæ formæ: & ignis productus assimilatur producenti & causanti: instrumentalis autē non agit per virtutē suæ formæ, sed tantum per motum, quo mouetur à principali agente, sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, seu exēplari. Vnde manifeste inferitur, quòd forma, quæ est in igne, neque eius calor, non sunt dicenda instrumenta ignis, vt statim

demonstrabo, sed principia, aut virtutes operandi. Iam ergo instrumentum duas habet actiones, vt docet S. Thomas vbi supra: vnam instrumentalem, secundum quā operatur, non vi, aut virtute propria, sed agentis principalis, vt in exēplo posito de securialiā habet actionem propriā, quæ cōpetit sibi secundum propriam formā, quo pacto securi ratione suæ formæ, atque adeo vt causæ principali, cōpetit scindere. Verum est, non concurrere ad actionem instrumentalem, nisi exercendo actionem propriā, vt ferris, scindendo, facit lectum.

Dices, Videtur etiam, quòd ad scissionē habeat se vt instrumentum motum à principali agente. Respondeo, Verè respectu scissionis vt sic, mouens terram non se habet, nisi vt approximans ipsam causam efficiētē, licet respectu illius motus vt sic, & artificij, quòd in illo reperitur, artifex sit principalis causa. Vtrum autem necessario propria actio instrumenti semper debeat esse prævia respectu effectus à principali agente intēti, & vtrum semper instrumentum à Deo assumptum ad aliquā actionē supernaturalem (quo pacto etiā ignis inferni sumitur ad cruciandos spiritus) debeat habere propriā actionē distinctā ab instrumentali, id est, ab actione agētis principalis, dubium est non paruum, & alibi fortè latius docendum. Interim tamen aduertendū, quòd cū in causa efficiente physica reperiantur duo, scilicet ratio formalis agendi, & cōditio, sine qua causa non agit, si ceteri fieri non possent, vt ipsa causa operetur absque ratione formali, quæ à

T 2 Deo

Deo suppletur non potest, ut dictum est q. 3. de potentia tamen absoluta Dei potest causa efficiens operari absq; conditione, sine qua nō, quia illam potest supplere. V. c. quia calidum est causa vniuoca calefaciēdi per calorē, repugnat quod ut talis causa absq; calore operetur. Idē dicendū de causa æquiuoca. Similiter repugnat, ut aliquod instrumentum ut tale operetur absq; eo, quod est ratio agendi ipsi instrumento: vnde quia tota hęc ratio est vsus, & motio à præcipuo agēte, implicat quidpiam operari ut instrumentum, nisi agens præcipuum illud moueat, & illo vtatur: quædam autem conditiones, sine quibus efficientes causę modō de facto non operantur, possunt à Deo suppleri, ita vt ipse causa sine illis operetur. V. c. vt calidū calefaciat, conlito necessaria est vt calor ipse sustentetur à substantia, sine qua sustentatione in Eucharistia species, si sint calidę, verē calefaciunt, & verē immutant sensum. Itē approximatō, & applicatō est conditio, sine qua non agit efficiens, tamen per virtutem Diuinam ignis potest calefacere ad quamcunque distantiam: & secūdum Theologorum probabilissimam sententiam, corporea vox, qua Christus vocabat mortuos ad vitam, operata est circa animas, quę longissimē distabant, ad quas vox peruenire nō poterat. **Nota** Notanter dixi, aliquas conditiones posse Deū supplere, non omnes, quia singularitas causę solūm est conditio, quā implicat suppleri: quia implicat dari vniuersalē realiter separatam ab omnibus singu-

laribus, vt contra sententiam malē tributam Platoni, probaui in Logica. Item, quod efficiens existat, vel extiterit extra causas, est conditio, quā repugnat suppleri, quia repugnat aliqui operari, quod non habeat vel habuerit propriā, vel alienam existentiam. Quāuis enim vt cūq; possit intelligi, quod id quod modo non existat, moueat & operetur, eo quod aliquādo habuit existentiam, qua ratione intelligimus, quod graue iam olim corruptum operetur modō, mouendo deorsum aliud graue ab ipso genitum: quod tamen, quod non habet, nec habuit existentiam, operetur aut moueat, intelligibile est, quia actio, & motus supponunt agens & mouens, & operari præsupponit esse.

Secundo aduertit, quod ad hoc, quod instrumentum quatenus tale operetur, non semper est necessarium, quod habeat ante actionem præcipui agentis, propriam operationem ab illa realiter distinctā, vt optimē docuit Scotus in 4. d. 1. q. 1. sed fieri potest, vt operatio præcipui agentis, & instrumenti sit vna & eadem, quę ab illo procedat per propriam virtutē, ab hac verō, virtute & motione alterius. Nam secūdum probabiliorē sententiam, phantasma est instrumentum intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem, vt dicitur secūdo de anima, & dictum est partim quæstione vniuersal. in Logica, non tamen habet actionem præuiam distinctam ab actione intellectus agentis: & intellectus & voluntas sæpe sine habitibus supernatur-

naturalibus producūt actus supernaturales, vt sunt instrumenta Dei, non tamen habent aliquam operationem præuiam, nisi ex actibus. Nec hoc solūm est verum (vt quidā putant) in rebus spiritualibus, sed etiam in corporeis: nam terra, quę est instrumentum fabri, non habet operationem propriam, quę præcedat formam artis. Nam secare, quę actio maximē propria illi videtur, non conuenit terrę, nisi vt mota ab artifice: neque etiā oportet operationem instrumenti esse realiter priorem actione præcipui agentis, vt constat in eodem exemplo, & clariū in sigillatione, quę fit ab agēte præcipuo, à sigillo verō, vt instrumento. Nec Sanct. Thomas, prima part. quæstione 45. articulo quinto, docens instrumentum habere operationes proprias & præuias, dixit oppositum. Nam ibi tantūm meminit eorum, quę vt instrumenta per formam aliquam propriam operantur, quę disponant ad actionē agentis præcipui, vt constat in exemplo, quod adducit de aere, qui virtute ignis, cuius est instrumentum, per priorem calefactionem potest igni re. Sed quāuis concedamus in omni instrumento esse necessariā propriam actionem, quę præcedat eā, quę est agentis præcipui, in hoc tū non est tanta necessitas, vt non possit diuina virtute suppleri: ita vt licet calor ignis generantis, ad hoc vt tanquam instrumentum illius educat de potentia materia formam ignis geniti, debeat habere calefactionem præuiam naturaliter, potest tamen Deus facere, vt idem

ignis generans eodem calore, vt instrumento, producat ignem genitū, nulla præcedente præuia calefactione. Ratio est, quia præcedens illa actio respectu instrumenti à quo est, non se habet vt ratio agendi: tū quia ratio agendi semper est in agente: huiusmodi autem actio, cū sit transiens, non est in agente, sed in passio: tum etiam, quia agens applicat rationem agendi, cū primum incipit esse effectus: sed huiusmodi rationem non applicat calor ignis, cū primum incipit forma ignis geniti, quia potius primum esse forma, est primum non esse actionis proprię caloris: ergo illa actio non se habet ad instrumentum, vt ratio agendi: sed ipsa actio, verbi causa, calefactio, & eius terminus, scilicet calor, disponunt illud subiectum, circa quod agens principale, & instrumentum operantur, ad hoc vt sit idoneum ad recipiendum formam ignis, qui generandus est. Vnde fit, quod calor, qui virtute ignis prius tempore recipitur in passio, quā producatur ignis genitus, non est (vt quidam malē dicunt) instrumentum ad generandum ignē, sed solūm dispositio materialis: calor verō, qui habet rationem instrumenti, est ille, qui ubi subiectatur in igne generat, vt docuit Sanctus Thomas in 4. d. 2. q. 2. art. 5. quæstiuncula prima, in fine corporis. Ratio est, quia non potest effectiue, etiam vt instrumentum, producere formam, nisi id quod potest producere ultimam dispositionem ad illā: calor autem existens, verbi causa, in aqua, non potest producere ca-

Ra-
tiopla
citi.

Nota

vna

vna

Alie

vna

tio

lorem vt octo, qui est vltima dispo-
 sitio ad formā ignis, cum calor aque
 multum deficiat ab hac summa lati-
 tudine: ergo nec actio, quæ est in
 materia, præcedens tempore for-
 mam, neque eius terminus possunt
 esse instrumenta ad generationem
 præcipui effectus. Cum ergo sine cō-
 trouersia possit Deus supplere om-
 nem dispositionem, quæ se tenet ex
 parte materia, ita vt in materia
 aquæ summè frigida possit per in-
 strumentum producere formam ig-
 nis, non repugnat, vt per calorem
 existentem in igne generante, tan-
 quam per instrumentum, producat
 ignem genitum, sine vlla præ-
 uia dispositione, quæ prius existat
 in materia, ex qua generatur ignis.
 Et hinc fit etiam, quod idem sit,
 aliquod agens habere præuium cō-
 tactum, quod habere præuiam actio-
 nem. Nam agens physicum, nec agit
 sine actione, nec tangit sine tactu:
 sed probatum est posse Deum sup-
 plere in instrumento actionem il-
 lius præuiam: ergo etiā potest sup-
 plere contactum præuium.

Coro. Ex quo inferitur, non esse neces-
 sarium respectu effectus superna-
 turalis, quod instrumentum assum-
 ptum à Deo habeat præuiam actio-
 nem, & vix excogitari potest, quæ
 actio sit illa ignis inferni ad cruci-
 andum spiritum, & verborum conse-
 crationis ad transubstantiandum pa-
 nem & vinum in corpus, & sangui-
 nem Christi. Similiter non videtur
 necessarium, quod huiusmodi in-
 strumentum recipiant in se virtutem

**Ad-
 uerte
 dñ dñ
 ligen-
 ter.** aliquam intrinsecam, neque perma-
 nentem, neque transeuntem, sed

quod ipsa immediatè per se sint vir-
 tutes agendi obedientiales respec-
 tu Dei: sicut contingit in alijs, quæ
 obedientialiter recipiunt formas,
 cum quibus ex natura sua nullam
 habent proportionem, vt intellectus
 creatus recipit visionem Dei.
 Quæ omnia valde cōsideranda sunt,
 ad multa enim per se conducunt.

Dico secundo, Instrumentum
 prima diuisione partitur in con-
 iunctum, & separatum, vt docet S.
 Tho. vbi supra artic. 5. & 4. contra
 Gent. cap. 41. Coniunctum dicitur,
 quod ex natura sua est coniunctum
 agēti principali, vt manus, lingua,
 &c. separatum verò, quod non ita se ha-
 bet, & moueri solet per coniunctū,
 vt ferra, &c. Et quidem videtur ef-
 se contra rationem instrumenti, sal-
 tem propriè sumpti, quod habeat ac-
 tionem instrumentalem, dum actu
 non mouetur ab agēte principali
 minus tamē propriè appellatur in-
 strumentum, quo pacto, gerens
 vices alterius, dicitur eius instru-
 mentum. Vnde sacramenta causant
 gratiam, vt instrumenta separata,
 quia non sunt quasi organa Chris-
 to coniuncta, quamuis Eucharistia
 quodammodo fortè dici possit in-
 strumentum coniunctum, quod
 propriè, & absolute habet humani-
 tatem Christi respectu diuinitatis ad
 causandā nobis iustitiam, &c. Ali-
 ter explicat Soto quæstione tertiā
 hic, sed contra Sanctum Thomam
 & veritatem, vt infra patebit.

Dico tertio & vltimo, Instrumē-
 tum, siue coniunctum, siue separa-
 tum, aliud est naturale, aliud artifi-
 ciosum, aliud morale. Pater, quia

totidem

totidem sunt causa efficientes per
 se. Sed dubium & difficultas est,
 quo pacto artificiale concurrat.
 Nam morale non huc spectat, &
 de naturali, articulo sequenti di-
 cetur. Respondeo, quod omnis ac-
 tio artificis, primò & per se est mo-
 tus localis, quia homo, seclusis ac-
 tionibus naturalibus, nihil potest
 immediatè circa alia corpora, nisi
 per motum localem; & ita quoduis
 artificiatum ab homine factum re-
 sultat ex motu locali: & ita ad om-
 nes actiones artificiales primò, &
 per se concurrit virtus motiua, qua
 potest homo se, vel alia mouere: ra-
 tio verò, ars, & exemplar concu-
 runt dirigendo sic, vel aliter illum
 motum, vt resulet hoc, vel illud ar-
 tificiatum: sed ad hoc aliquando
 sufficiunt instrumenta innata, vt ad
 canendum: aliquando requiruntur
 etiam alia, vt tuba: hæc autem in-
 strumenta ad tria deferuntur potif-
 sinè. Primò, ad expellendum cor-
 pus à loco, in quo est, introdu-
 cendo aliud in locum illius, & ita
 ferra non aliter diuidit lignum,
 aut scindit, quàm expellendo par-
 tes ligni a loco, in quo sunt, intro-
 ducta ferra in eundem locum. Se-
 cundo deferunt ad deferendum
 aliquod corpus, seu coniungendo
 cum alio, vt calamus defert attra-
 mentum, quod approximatum pa-
 pyro, illam humectat, &c. Vel de-
 ferunt ad trahendum: vt pondera
 horologij trahunt rotas. Tertio ad
 faciendam collisionem maiorem,
 vel minorem, vt resulet maior vel
 minor sonus: quæ instrumenta ra-
 tione suæ quantitatis, figure, duri-

tici, &c. solent esse minus, vel ma-
 gis apta instrumenta: nec negari po-
 test, quod concurrant effectiue, ita
 quod virtus motiua, quæ est in in-
 strumento, sit ratio agendi, & per il-
 lā effectiue moueat aliud corpus.
 Hoc vltimum dico contra Scotū
 in 4. d. i. q. 5. in responsione ad pri-
 mam quæstionē, vbi docet hæc com-
 nia instrumenta propriè nō esse ac-
 tua, sed solum passiuè concurrere,
 recipiēdo effectum formaliter in-
 composibilem cū effectu formali,
 qui est in alio corpore Durād. etiā
 in 4. d. i. q. 5. ait, quod in ijs instrumen-
 tis ratio agendi est ipse motus: sed
 planè errat, quia hic potius est via,
 & tendentia ad terminum. Probat
 tamē primo Scotus, quod vbicumq;
 est aliqua formalis impossibilitas
 duarum entitatū, vna expellit
 formaliter altam, nō actiue: sed plu-
 ra corpora habent impossibilitatem
 respectu eiusdem vbi, sicut
 qualitates contrariæ respectu eius-
 dem subiecti: ergo formaliter se ex-
 pellunt. Secundo, ferra v. c. non ha-
 bet in se, nisi quantitatem, motum lo-
 cale, &c. de quibus omnibus cōstat,
 quod nō sūt forma actiue: ergo &c.

Ad primū dico, quod præter
 illam impossibilitatem forma-
 lem, habet vnum corpus virtutem
 effectiue motiua, qua producit ef-
 fectiue illos effectus formales in-
 composibiles, sicut angelus imprimi
 effectiue impullum in corpus,
 vt moueat illud, etsi nullam ha-
 beat cum illo impossibilitatem
 respectu eiusdem vbi.

Ad secundū nego antecedēs: sed
 præter illas entitates numeratas,

Nota datur virtus motiua, vt dixi. Tandem, in calce huius articuli ad dissoluenda multa, quæ contra dicta possent obijci, notandū, quod causa secunda solent appellari instrumenta primæ causæ, quia ab illa habent virtutem agendi, & grauiā & leuiā respectu motus, quod à generante mouentur, & grauitas, & leuitas dicuntur virtutes instrumentales, & quoduis accidens, quatenus ordinatur ad disponendam substantiam, & potentia vitales, seu potius subiecta partialia: partes verò integrantes, in quibus illæ resident, dicuntur animæ instrumenta, seu organa, vt docet Aristoteles de anima, non modo respectu actionum, ad quas non habent virtutem propriam, vt lingua respectu locutionis artificialis: sed etiam respectu illarum, ad quas habent propriam virtutem, vt sic enim non sunt propria instrumenta, cum in illis resideat propria, & proxima virtus agentis principalis, vt in organo visus resideat virtus proximè elicitiua visionis, quia tantum sunt partes agentis principalis: tamē ista habent etiam propriam vim partialem, licet non totalem: & ita sunt quasi virtus proxima partialis agentis simpliciter. Sunt alia accidentia separata, quæ non ita pendent ab influxu agentis principalis, vt impulsus impressus lapidi à proijciente, & suo modo etiā virtus, quæ est in semine: hæc dicuntur instrumenta, quia licet in illis resideat virtus proxima actionis independenter ab actuali concursu agentis, sunt tamen eius virtutes, & eius loco substituuntur.

ARTICVLVS V.

Vtrum accidentia possint esse instrumenta ad producendam substantiam.

Non infimum locum inter philosophicas quæstiones hæc difficultas habet: imo valde necessaria est, & ad multa intelligenda perutilis. Circa præsentem ergo quæstionem variæ sunt sententiæ, & duæ potissimum extrema: & tertia sententia est media. Prima est Scoti, & aliorum sequacium, qui tenent accidens, nec vt instrumentum, nec vt causam principalem, posse attingere ad productionem substantiæ. Fundamenta autem huius sententiæ sunt ista. Primum, Nullū, quod est imperfectum, potest attingere perfectiorem effectum, alioquin ex hoc, quod Deus sit causa esse omnium creaturarum, non probaretur esse perfectiorem illis: sed accidens ex natura sua est imperfectum omnino substantia: ergo nequit producere illam.

Secundo, Inferius est fieri, quam facere: sed accidens non potest fieri substantia: ergo nec facere illam alio quo modo. Propter hoc argumentū Vallesius sentit cum Scoto.

Tertio, si accidens, verbi gratia, calor, est instrumentum ad productionem substantiæ: vel ergo calor, qui est in igne, vel calor, qui est productus ab igne in ligno: non ille, qui receptus est in passio: tum quia ille corrumpitur ad generationem substantiæ: tum etiam secundo, quia hoc

hoc est proprium natiuitatis, quæ est generatio viuentium, quod sit instrumentaliter ab illo accidenti, quod est in materia, in quâ introducit forma, quæ generatur: ergo saltem in generatione aliorum non viuentium, non est instrumentum tale accidens, quod est in passio. Quod autem neque calor, qui est in agente, probatur: quando ferrum candens generat ignem, calor ferri non erat sufficiens ad causandam formam ignis in ferro: ergo nec in altero passio.

2. Sc. Secunda sententia est Pereyri, qui dicit, accidentia virtute propria attingere ad productionem substantiæ, non vero vt instrumenta. Probat hæc sententia: nam si calor est instrumentum ad producendum ignem, & ignis est causa principalis: aut ergo ignis producit ignem eadem actione, qua calor, vel diuersa: ergo calor attingit ad productionem substantiæ tantum, non ad ipsam substantiam ignis, quod asserit Scotus: Si eadem, tunc sic, Omnis actio caloris est calefacere, &c. Sed calor virtute propria habet calefacere: ergo per hanc, & eandem actionem producit substantiam.

Scot. Secundo, si calor producit calorem vt instrumentum ignis ad producendum alterum ignem, est agens virtute alterius: vel ergo calor agit virtute ignis, qui mouet: & dirigitur ab illo, eo modo quo terra abartificè, & hoc apertè falsum est: calor etiam non mouetur, quia recipit aliquem influxum ab igne: hoc enim falsum est, quia ille influxus etiam est accidens, & non potest magis attingere ad productionem

ignis, quam calor ipse: vel est instrumentum, quia est virtus natura sua ordinata ad suum effectum: sed hoc etiam apertè falsum est. Probat primò, quia calor habet natura sua, quod sit virtus ignis, & hoc virtute propria: ergo virtute propria producit ignem. Antecedens probatur. Quia quod est illi essentialè, est virtus propria illi, & vt causæ principali: sed essentialè est calori, quod sit virtus ignis, & tamen, hoc non obstante, virtute propria habet producere ignem.

Confirmatur, quia quemadmodum calor, quia calor, habet calefacere: ita quia talis est virtus ignis, ignire: sed calefacere habet virtute propria: ergo id quod conuenit illi, vt virtus ignis est, etiam conuenit ei ex virtute propria: sed vt sic habet producere ignem: ergo secundum virtutem propriam habet producere ignem.

Confirmatur secundo, quia ignis non solum producit per calorem, sed etiam per motum, vt in percussione silicis per lumen, & in rarefactione radiorum Solarium: & etiam per calorem, qui non est in igne, nec productus ab igne: ergo ista accidentia habent producere ignem, non ratione ignis, sed ratione sui, ac per consequens vt causæ propriæ.

Tertio principaliter arguitur. Calor virtute propria habet producere calorem, qui est vltima dispositio ignis: ergo & substantiam ignis. Consequentia patet, quonia vltima dispositio & forma substantialis alicuius rei simul producuntur. Antecedens probatur, calor vt octo propria

Conf. pria virtute habet producere calorem vt duo, & vt quatuor: ergo & vt octo, quia non est maior ratio. Cōfirmatur, quia calor vt octo virtute sua habet producere sibi simile: sed non potest producere sibi simile, nisi producendo calorem vt octo: ergo virtute propria producit ignem: ergo, &c.

3. 57. Tertia sententia est S. Tho. quā ego explicare intendo tribus conclusionibus. Prima est, Accidens est causa propria, & principalis producendi aliud accidens: quæ conclusio non intelligitur de omnibus accidentibus, quia non omnia accidentia sunt operatiua: sed intelligitur solum de his, quæ sunt operatiua, vt calor est causa propria, & nō instrumentalis producendi alium calorem. Probatur ista conclusio contra Scotum, qui videtur esse oppositæ sententiæ, asserens calorem nō solum esse instrumentum ad producendum ignem, sed etiā ad producendum calorem. Quod calor non sit causa instrumentalis, respectu productionis caloris, probatur sic: Instrumentum non habet formam proportionatam ad producendum effectum: sed calor est proportionatus respectu alterius caloris producti: ergo est causa propria illius, & non solum instrumentalis.

Secūdo. Secundò, quia si respectu caloris calor esset instrumentum, respectu alterius effectus esset causa propria: quia instrumentum causa propria debet esse respectu alterius actionis, & alterius effectus, quæ sint ad effectum principalis agentis ordinata: sed nō habet calor alium ef-

fectum, nec actiōnē priorem, quā calefacere: ergo respectu calefactionis non est instrumentū calor, sed dicēdū est, quod sit causa propria.

Sed dices contra hoc, Calor nō calefaceret, nisi virtute substantiæ: quia substantia ignis, verbi gratia, est, quæ propriè calefacit, medio calore: ergo calor solum est instrumentum.

Respōdetur, quod quauis substantia ignis calefaciat medio calore, tamen non sequitur, quod calor sit instrumentum, sed solum est causa proxima calefactionis: at verò substantia ignis est causa remota. Sicut quauis Sol, & homo generent hominem, non sequitur, quod homo sit instrumentum, quia non omne, quod agit in virtute alterius, est instrumentum, aliās omnes cause secundaræ essent instrumentum: sed vltra hoc requiritur, quod nō sit proportionatum cum effectu: quia ergo calor est forma proportionata cum calore producto, ideò calor quauis agat vt virtus ignis, causa propria est calefactionis. Vnde ignis in quantū calidus, est causa vniuersa producēdi calorem, & calor est ratio agendi: tamen in quantū substantia, est causa æquiuoca, & quasi causa vniuersalis. Nam vtrumque est etiam causa alterius ignis, & nō agit alia actione, quam calefactione, vt infrà latius dicemus.

Sit secunda conclusio contra Pereyram. Accidentia nō attingūt ad productionem substantiæ secundum propriam virtutem, & vt causa propria & principalis. Hæc conclusio satis probatur argumentis Scoti.

Præcipuum argumentum est, quoniam id quod est inferius, non potest attingere vt causa propria ad producendum superius, atque perfectius. Cuius ratio est, quia efficiēs necessariò debet præhabere in se effectum, quem producat: quia in isto genere causæ nemo dat, quod non habet: sed accidentia non possunt continere perfectionē substantiæ non sunt substantiæ: nec eminenter, quia id, quod continet aliud eminenter, perfectius continet, quā illud sit in se: si ergo accidens contineret eminenter substantiam, perfectius esset, quā substantia, quod est absurdum, & nullius concedit. Dicendum ergo est, quod accidens nullo modo possit substantiā producere virtute propria. Nec valent due solutiones, quas adducit Pereyra, cap. 13. dicit enim, quod accidēs, & substantia possunt comparari dupliciter: vel in ratione entis, & tunc perfectior est substantia accidentis: vel in ratione producētis & producti, & sic est perfectius accidens.

Sed hæc solutio nō placet, quia id quod est perfectius alio secundum rationem producentis, debet esse perfectius, vel æqualiter perfectum cū illo in ratione entis: quia (vt dicitur) id, quod producit aliud, necesse est, quod contineat illud, vel formaliter, & æque perfectū in ratione entis: vel eminenter, & tunc erit perfectius: ergo non potest accidens esse nobilius secundum rationem producentis, & imperfectius in ratione entis, aliās (vt bene inquit Scotus) ex hoc, quod Deus

fit causa omnium creaturarum, nō probatur, quod sit perfectior omnibus creaturis in ratione entis.

Respondet secundo Pereyra, quod effectus alicuius causæ potest esse duplex: vno modo per se productus, & qui per se attingitur ab aliqua causa. Alio verò modo quasi per resultantiam, quia necessariò sequitur ex primo. Dicit ergo, quod accidens non attingit per se, & immediatè ad producendā substantiam, sed ad producendā accidentia ex quibus productis sequitur, ipsa substantia producta, quasi per accidens: & inquit, quod causa primo modo non potest esse imperfectior effectu: causa vero secundo modo nihil impedit, quod sit imperfectior. Hęc (inquam) solutio nihil valet. Primo, quia huiusmodi causa per accidens, aut est propria, aut instrumentalis: si instrumentalis, habeo intentum contra illum: si propria, non soluit: quia quod est causa propria, semper debet continere effectum, siue producat illum mediatè, siue immediatè.

Secundo contra hanc solutionem est, quia accidentia solum sunt cause substantiæ, per hoc quod producant alia accidentia, ex quibus sequitur substantia: & sic sunt solum causa instrumentalis, & dispositiua. Probatur, quia animalia, quæ fiunt ex putredine terræ, non dicuntur fieri à dispositionibus, quæ sunt in terra, tanquam à causa principali, quia est causa principalis eorum Sol, & alia corpora celestia, & tamen dispositiones, quæ sunt in terra, sunt causa hoc secundo modo,

res. a

Solutio, Pereyra

iterū res. a

modo, quia producant accidentia, ex quibus sequitur prima ipsa substantia sic ergo in illis causa principalis est Sol, & in igne causa principalis est alter ignis.

3. Co. Tertia conclusio. Accidentia attingunt ad productionem substantia solum instrumentaliter. Probatur ista conclusio primo multis ex principiis, quibus constat, quod accidentia producant substantiam, & tamen non producant virtute propria, nec ut causa principales, ergo ut instrumentales. Minor satis constat, sicut probata est in prima conclusione. Maior probatur primo modo, quia calor ferri candentis producit ignem in stupa. Secundo. Ignis producitur ex rarefactione radorum Solarium in speculo, tamen ibi nulla adest immediata substantia: ergo, &c.

Occurrit soluti. Nec valet, si dicas, quod tunc producit substantia ignis a causa vniuersali: quia quauis hoc ita sit, non tamen immediate agit ibi causa celestis, sed medijs accidentibus, quæ producantur in his inferioribus.

Tertio. Tertio etiam constat de virtute seminis, ex qua efficienter causatur viuens: quæ tamen est virtus accidentalis, & instrumentum alterius generantis. Item etiam quarto de calore viuens, quo cibus conuertitur in substantia aliti: est enim productiuus substantia: ergo sequitur, accidentia attingere ad productionem substantia, aliquo modo, saltem ut instrumenta.

Pr. 14. Et ratione probatur, quæ colligitur ex Sancto Thoma, prima parte, quæstione 54. articulo tertio, &

quæstione 77. articulo primo. Substantia creata non potest esse principium immediatum operandi, sed substantia creata est principium producendi alteram substantiam, ergo producit illam, medio aliquo accidenti. Consequentia est nota. Minor probatur ex dictis quæstione præcedenti, siue illa substantia, quæ agit ad productionem alterius, sit particularis: siue sit cælum, aut intelligentia, quæ est causa vniuersalis. Mator huius discursus patet, scilicet, quod creata substantia non agat immediate. Probatur sic, quia substantia creata est immediatum principium essendi: sed esse & operari distinguuntur realiter: ergo substantia creata non est immediatum principium operandi: sequitur ergo, quod sit principium, medio aliquo accidenti: sed productio substantia est operatio aliqua, ergo illa non immediate prouenit à substantia aliqua, sed ab accidenti. Vnde sicut solum in Deo id est esse, quod operari: ita solum in Deo idem sunt operatio, & substantia: & sic eius operationes immediate, & non ab accidenti perueniunt ad nostrum mundum.

Sed contra istam rationem obijcies. Primo, quia substantia est immediatum principium accidentium, saltem eorum, quibus operatur: alius daretur processus in infinitum: ergo etiam potest esse immediatum principium ipsius operationis.

Confirmatur, quia proprie passionis immediate dimanant ab essentia, quæ tamen sunt accidentia. Responderetur ad primum, negando co.

do consequentiam, quia accidentia illa, quibus medijs operatur substantia, dimanant immediate à substantia, propterea quod causantur à generante eadē actione, quæ fuit producta substantia, per modum sequelæ. Vel si dimanant per aliam diuersam actionem, quæ appellatur simplex emanatio, hoc modo non est inconueniens, immediate prouenire à substantia. At vero productio alterius est transmutatio quædam, quæ non sequitur per modum sequelæ, & de ea loquimur, cum dicimus non posse immediate prouenire à substantia.

Ad conf. Et ad confirmationem dico, eo modo propriam passionem, saltem primam, immediate dimanare ab essentia. Nam alia præter primam, non nisi medijs primis, causantur: nulla tamen propria passio causatur per transmutationem, sed aut per modum sequelæ, aut noua actione, aut per simplicem emanationem.

Sed dices, illa emanatio, si sit actio, est accidens: si propria passio, est accidens: quo modo ergo immediate procedit à substantia, poterit etiam immediate procedere aliud quodcumque accidens, ac per consequens quilibet alia productio. Responderetur, negando consequentiam. Ratio est, quia illa accidentia consequuntur ex natura rei ad esse ipsius substantia, atque adeo substantia per eandem potentiam ordinatur ad esse suum, & ad esse illorum: at vero transmutatio, vel operatio alia quæcumque, non sequitur ex principijs ipsius substantia. Vnde non ordi-

natur immediate ad illam substantiam per se, sed medio alio accidenti.

Secundo principaliter arguitur contra eandem rationem: quia si hæc aliquid probaret, sequeretur, quod forma accidentalis non posset esse immediatum principium agendi, quia quilibet forma accidentalis est immediatum principium sui esse in existentia, sicut forma substantialis sui esse per se: sed illud esse in existentia distinguitur reali distinctione ab operatione: ergo non est immediatum principium operandi. Responderetur similiter, negando consequentiam, quoniam est dispar ratio. Pro quo nota, quædam esse formas, quæ natura sua ordinantur ad esse, & in illis consequenter se habet operatio: alias vero, quæ per se ordinantur ad operationem, huiusmodi sunt naturales potentia. Dico ergo, quod à forma substantiali non potest dimanare immediate operatio, quoniam illa accidentia intendit propter esse, & consequenter propter operationem. Vnde indiget alio à se, ad hoc ut operetur, ita quod illud aliud per se ordinetur ad operationem: & quia accidentia productiua sunt huiusmodi, hinc est, quod non aliquo alio, sed se ipsis sint principia operandi.

Sed obijcies contra hoc ex 2. cæli cap. 3. ubi dicitur, quodlibet ordinari propter suam operationem: ergo substantia etiam ordinatur in suam operationem. Responderetur, quod quauis, et substantia, quam accidentia operatiua ordinantur ad operationem, tamen diuerso modo: quoniam substantia ordinatur in illam, tanquam in finem,

Secundum do.

Nota

Obiectio. Solutio.

in finem,

in finem, quo consequitur propriâ perfectionem. Vnde magis ordinât in esse propriam operationem, quâ se ipsâ in operatione, quia est propter seipsam perfectâ: at verò accidentia, quæ sunt operatiua, ordinantur ad operationem, tanquam in finem, quem intendunt, ita quòd esse istorû sit propter operari, & ideo istæ formæ accidentales sunt absque alijs formis principium operandi, non autem substantiæ.

Fl. obis. Sed obiecijs vltimo cõtra hoc, quoniam multa sunt accidẽtia operatiua, quæ non sunt naturales potẽtiæ, vt calor, & alię passibiles qualitates; similiter & habitus operatiui, quales sunt virtutes morales, & intellectuales, & tamen sunt immediatè operatiua: ergo quauis substantia non sit ordinata ad operandum, quemadmodû ordinatur naturalis potentia, potest ipsa substantia esse immediatum principium operandi. Respondetur, quòd omnia huiusmodi accidentia, licet nõ sint potentiz, vt bene ait Cater. i. p. q. 77. art. 1. quia proprium est naturalis potentiz habere statum potentiz, & in actu primo distinctum ab actu secundo; licet ista distinctio sit secundum rem, vel secundum rationem: calor autem non dicitur esse in actu primo, virtutes vero & habitus, quauis conueniant cum potẽtia in hoc, quod est quandoque esse in actu primo, differunt tamẽ in eo, quòd non ordinantur ad operandum, & ideo nõ dicuntur, nec sunt naturales potentiz: in hoc tamen conueniunt omnia ista accidentia, quod est à natura ordinari ad ipsas

Solu.

operationes, & ideo non indigent alio principio operatiuo magis proximo; sicut substantia quæ ordinatur magis ad esse, vt diximus. Quemadmodum autem ad formam substantialem recipiendam, necesse est materiam disponi ab aliquibus accidentibus, nec ad hanc dispositionem est necessaria alia dispositio, quia ipsamet est dispositio: sic ad operandum, indiget substantia virtute operatiua: illa autem virtus operatiua non indiget alia proximiorẽ virtute.

Vnde ad primum respondetur, quòd causa principalis alicuius effectus est perfectior illo, vel saltem equè perfecta, vt in agentibus vniuersis: at verò causa instrumentalis non oportet, quòd sit perfectior. Si ceterum in agentibus artificialibus, quauis artifex contineat perfectionem effectus per formam artis, tamẽ instrumentum non continet: quauis ergo accidens sit imperfectius substantia, potest esse instrumentum ad illam producendam.

Ad secundû respondetur, quòd sicut accidens, v.g. calor, facit substantiam instrumentaliter, ita fit substantia instrumentaliter, id est, fit virtus, & instrumentû substantiæ.

Ad tertium respondetur, quòd accidens, quod est instrumentum ad productionem formæ substantialis, si loquamur in viuẽtibus, est accidens, quod (scilicet) vtrouique reperitur, scilicet in agẽte principali, & in instrumento separato, quod est semen, quauis diuersimodè, quia in ipso agente principali, accidens, quod est instrumentû, est po-

tentia

tentia generatiua, quæ nõ est instrumentum coniunctû, sed remotum, quia nõ attingit immediatè ad productionẽ totius, vel formæ substantialis, sed ad decissionem seminis: at verò virtus, quæ est in semine vt instrumentû separatû attingit ad generationẽ ipsam immediatè. In genere autem nõ viuẽtiû, solum est instrumentum illud accidens, quod est in agente, v.g. calor, qui est in igne, non verò calor, qui est in ligno: hanc enim differentiã posuit Aristoteles inter generationem viuẽtium, & non viuẽtium, quia generatio viuẽtiû fit a virtute actiua, quæ est in eadẽ materia, ex qua fit generatio, & ideo dicitur natiuitas, quia fit à principio intrinseco.

Arist.

Solutio occurrit.

Nec valet solutio si dicas, quòd adhuc, quauis generatio ignis fiat à principio intrinseco, & calore, qui est in passo, differt tamen generatio ignis à generatione viuẽtiû in alijs, scilicet, quòd in viuẽtibus fit generatio ex parte aliqua substantiæ generantis (nam semen dicitur est pars substantiæ generantis) in non viuẽtibus minime: ignis enim non dat aliquam partem substantiæ alteri igni generato. Hęc (inquam) solutio non valet, nam licet essentialis differentia reperiat inter has generationes, nõ tamen hęc solat: sed etiam illa prima, quã nos diximus, quam etiam ponit Aristoteles quinto Metaph. imò etiam præter his omnes reperitur alia, quòd (scilicet) virtus illa accidentalis, quæ est in semine, qua mediante causatur generatio, est ipsi semini naturalis: at verò ac-

cidens, quod est productû in passo, ex quo generatur ignis v.g. non est ligno naturale, sed potius cõtra naturam, quia & violentum.

Sed si quis obieciat cõtra hoc: Virtus, quæ est in semine, eo ipso, quòd est generatiua viuẽtis, est etiam corruptiua ipsius seminis: ergo non est illi naturalis. Respondet dupliciter. Primò, negando consequentiam, quia cû ipsum semen sit quoddam ex natura sua ordinatum ad illud, vt ex ipso fiat aliud, non est inconueniens, quòd à natura sua habeat virtutẽ productiuam & generatiuã alterius, corruptiuã verò sui, saltem per accidens.

Obie.

Solu.

Secundò respondeo, quòd ipsum semen est heterogeneum, habens quasdam partes actiuas, & alias passiuas: & istæ corrumpuntur in generatione viuẽtium: at vero aliæ partes actiue non corrumpuntur, nec ex earum materia fit generatio, quia postea euanescent, vel cõuertuntur in aerẽ, vel aliud simile.

Altera solutio.

Secundò, his ita suppositis, adhuc fortius probatur, quia in generatione non viuẽtiû accidens, quòd est in passo, non est instrumentû ad agẽdû: quia illud, quòd est instrumentum ad generationẽ substantiæ, debet habere aliam actionẽ præuiã: sed calor, qui est in ligno, nõ habet actionẽ præuiã, & dispositiuam ad ignem, qui ex ipso ligno generatur, ergo, &c. Dices, quòd habet actionẽ præuiã, quæ est calcificare. Contra, quia nõ calcificat effectiue illam partem substantiæ, in qua est, sed solum formaliter (vt dicemus statim) est in illa parte, in qua est generatio

Rep. 1. 10

ratio

Rep. ratio ignis ergo, &c. Dices secūdo, quod habet operationem præuiā, quæ est disponere ipsum lignum. Contra, quia disponere, non est generare, vel efficere, sed ad causam materiale[m] reducitur.

Obie. Sed dices tertio, quod habet operationem præuiam in ipso igne producto, scilicet, in illo producere calorem ut octo. Contra, quia calor ut dicitur plus ignis producti non potest produci à calore ligni, tanquam à causa principali: quia nunquam calor ligni est causa principalis, nec est alteri æqualis, sed calor ignis, qui producitur, est maior quam ille, qui præcessit in ligno, in quo fuit semper minor, quam ut dicitur octo &c.

Secūdo. Tum etiam secundo, Calor ignis producti est posterior natura, quam ipsa substantia ignis, nā dependet à substantia in genere causæ materialis, quandoquidem subiectatur in illa: in genere causæ finalis, quandoquidem ordinatur ad illā: & in genere causæ agentis, seu efficientis, quia dimanant propriæ passiones ab illa: ergo sequitur, quod non potest esse calor ille effectus præuius prius productus, quā forma substantialis: effectus enim præuius productus ab eo, quod est instrumentum, prius natura sua debet produci, quam effectus principalis agentis.

Obie. vii. Sed obieciēs vltimo, quia ex hac ratione sequitur, quod nec calor ignis, qui est agens principale, potest attingere ad productionem substantiæ, quia nullum habet effectum præuium in ipso igne genito.

Respondeo, quod quantum in igne genito non habeat effectum præuium, habet tamen in materia, ex qua generatur ignis, v.g. in ligno: quia totus ille calor, qui præcessit in ligno ad generationem ignis, causatur à calore ignis effectiue, & tamen causa principalis ille tamen calor receptus in ligno, est dispositio ad ignem genitum de nouo: & ita habet effectum præuium calor ignis generatis.

Sed contra ea, quæ dicta sunt, obieciēt aliquis, quoniam calor ille qui præcessit in passo, nullo modo est dispositio ad formam ignis: ergo, &c. Antecedens probatur, nam ille calor corrumpitur simul cum ligno, ut fiat ignis: corrupto autem ligno, & illo calore, manet materia omnino nuda ad quamcunque formam recipiendam: ergo sequitur, quod calor ille præcedens nulla esset dispositio.

Et confirmatur. Si in illo instanti, quo corrumpitur lignum, esset ibi aliud agens, produceret formam sibi similem: ergo præcedens calor aut præcedentia omnia alia accidentia, nisi nil omnino fecerunt ad dispositionem eius formæ.

Propter hæc argumenta dicunt quidam, in materia non præcedere dispositionem aliquam, sed omnia illa accidentia tantum corrumpente accidētia cōtraria, & aliquo modo disponere materiam, ita ut ratione illorum materia sit magis determinata, & ordinata ad hanc formam, quam ad aliam.

Sed hæc sententia, præterquam quod est cōtra omnium opinionem, est etiam falsa. Nam in primis negari non

ri non potest, quod in animalibus perfectis, quæ necessario generantur ex semine, virtus seminis taliter disponat materiam ad formam animalis, quod non ad aliā, quoniam illa forma non potest introduci, nisi in materiā seminis decisi ab animali eiusdem speciei: ergo signum est, quod virtus seminis relinquat illam signatam ad formam talem.

Sed dices, Relinquit illam signatam ad formam talem in specie, non in indiuiduo. Contra, quia tu dicis, quod manet omnino indifferens ad omnes formas. Secundo, quoniam sicut talia accidentia in specie disponunt ad talem formam in specie, sic talia secūdum numerum ad talem numero formam. Sed ratione vniuersali patet de omnibus formis, quod introducantur in materiā signatam per accidentia præcedentia, nam post corruptionem formæ, & illorum accidentium non potest nisi per miraculum introduci alia forma, nisi similis agenti, à quo causata sunt illa accidentia: ergo ex natura rei illa accidentia reliquerūt illam materiam signatam. Antecedens patet. Si applicatur aliud agens in illo instanti, non potest agere immediate per substantiam suam, ut probatum est: ergo per accidentia: sed illa accidentia non possunt attingere ad formam substantialem, nisi prius attingant ad accidentia dispositiua: si ergo producat tunc alia forma, præter illam quam intendebat producere agens, quod dispositiones extrinsecas produxerat, miraculum est, ac per consequens, ex natura rei materia ma-

nebat sigillata ad illam. Confirmatur, quia sit casus, quod ignis comburat lignum, & per totum tempus, quo durat lignum, duret ignis tantum: ita ut primum non esse ligni, sit primum non esse ignis agentis, & non applicetur aliud agens: sed relictis causis proprijs naturis, produceretur ignis à causa vniuersali: ergo signum est, quod materia sit sigillata, aliās non esset aliqua ratio, cur causa vniuersalis determinaretur ad istum effectum potius, quàm ad alium.

Vnde ad primum argumentum in oppositum respondetur, quod quāuis calor ille ligni corrumpatur, adueniente forma ignis, tamen paulatim, dum introducebatur in lignum, disponebat eius materiam ad introductionem talis formæ, ita quod primum non esse ligni, & caloris, sit primum esse signationis, & sigillationis materiæ ad formam ignis, ad quam proximè, & vltimate disposita est, atque ita ut iam non possit esse sub alia forma.

Vnde ad confirmationem patet solutio, quod si in illo instanti applicaretur per potentiam Dei abolutam aliud nouum agens, quo impediretur influxus illius singularis, agens non produceret aliam formam (quod prouenit ab his accidentibus, quæ præcesserunt) nisi Deus produceret illam, sine hoc quod præcesserit dispositio, ipsemet Deo causante talē sigillationem effectiue. Verum est, quod si illud aliud agens applicaretur, facile & citò corrumpetur cōpositum illud genitum, si applicatum agēs esset fortis actiuitatis.

Dub. Remanet autem modò hoc vnũ
dubium contra huiusmodi disposi-
tiones accidentales, quomòdò expellantur ab eodem subiecto acci-
dentia contraria. Sotus existimat,
Sotus quòd in genere causæ efficientis. Id
docet 1. lib. q. 7. art. 2. & lib. 2. q. 4. ad
3. Scot. Capreol. 2. d. 8. quæst. 2. ad
primum contra quintam conclu-
sionem, & dist. 3. cōtra quintam, &
Dur. 13. ad 4. contra 3. & 4. dist. inct. 1. q. 5.
ad tertium, contra tertiã, & Durad.
2. dist. 30. quæst. 1. & hos referunt pro
se Caier. & Victoria 1. 2. q. 13. art. 2.
& Secunda Secundæ, quæst. 24. art.
10. & 11. Ledesm. 1. part. quæst. 7. a. 1.
Sed nihilominus existimo dicen-
dum, quòd sicut vna forma substan-
tialis expellit ab eadem materia
aliã in genere causæ formalis, sci-
licet calor, ab eodẽ subiecto expel-
lit frigiditatem in genere causæ for-
malis, ita quòd secundum eandem
San. intensiōem, qua producit calor,
Tho. expellatur frigiditas. Quòd si San-
ctus Thomas dicat peccatũ effecti-
uè expellere charitatẽ (quod in ip-
so non reperio) sensus est, quòd pec-
catum, id est, actus peccati effecti-
uè producit habitum oppositũ ha-
bitui charitatis, atque adẽdò expel-
lit charitatem effectiue, at habitus
Nota habitum, & actus actum expellunt
se formaliter. Vnde accidentia, quæ
sunt in passio, non effectiue indu-
cunt vnã formã substantialem,
& expellunt aliã, sed tantum ma-
terialiter, & dispositiue id causant.
Probat, quòd non in genere cau-
sæ efficientis: nam idem, quod est
causa efficiens generationis vnus,
est causa efficiens corruptionis alte-

rius, quod corrumpitur propter in-
compensibilitatem: sed calor produ-
ctus in ligno est causa formalis se-
cundum quã substantia, in qua est,
denominatur calida: nõ autẽ est cau-
sa efficiens suę productionis: ergo
non est causa efficiens corruptionis
frigiditatis, quæ nõ est cõpensibilis
cũ ipso calore, sed formalis solum.

Sed dices, Calor non solum est
causa formalis expulsionis frigidita-
tis in illo gradu, quo calor intro-
ducitur, sed etiam est efficax ad
expellendum aliũ gradum. Con-
trã, quia per calorem vt vnũ, nõ
expellitur nisi frigiditas vt vnũ
ab alio subiecto, aliã vnus gradus
solum posset esse sufficiens ad in-
troducendam formã ignis: quia
ille corrumpit aliũ gradum effi-
cienter, atque sic fierent gradus
duo, qui gradus expellerent alios
duos, &c.

Dicendum ergo est, quod licet
forma expellat formaliter suũ
contrariã ab eadem parte subie-
cti, non possit efficienter expellere
contrariã, & producere aliã si-
mitem in eadem parte designata.

Sed dices contra hoc: Vnũ cor-
pus expellit efficienter aliud cor-
pus ab eodẽ loco: ergo albedo simi-
liter effectiue nigredinẽ ab eodem
subiecto, & calor similiter frigus.
Respondeo in primis, ne gando An-
tecedens, quia vnũ corpus non ex-
pellit aliud ab eodem loco, nisi in
genere causæ formalis, propterea
quod quãtitates duorum corporũ
sunt adinuicem incompatibiles.

Dico secundò, quòd: prius
quam corpus ponatur in loco ali-

quo, potest effectiue expellere a-
liud a loco illo, in quem intendit
ingredi non potest tamen calor ex-
pellere frigiditatem effectiue ali-
quo modo, quia non præexistit ad
hoc, quod est esse in subiecto.

Restat ergo respondere ad ar-
gumentum in principio quæstio-
nis positũ. Respondeo igitur, quòd
probat, calorem agentis non esse
instrumentũ ad generandum ignem,
quia calor ferri non sufficit,
vt in ipso sit ignis: ergo non potest
in aliã materiã introducere. Res-
pondetur primo, quòd quando fer-
rum producit ignem in itapa, etiã
habet quãsdam partes ignitas po-
tentes, & quòd ferrum tandem dis-
ponit materiã per calorem, &
forma ignis producit a causa vni-
uersali, vt dicemus infra.

Superest modò respondere ad
argumenta Pereyre. Ad primum
dico, quòd substantia ignis, & eius
calor concurrunt ad producendum
ignem eadem actione, quæ quidẽ
proxime fit à calore, mediãtẽ vero
à subiecto ignis, mediãtẽ (inquã)
quia medio instrumento, non ta-
men, quia media aliqua causa prin-
cipali: & quando dicit, quòd om-
nis actio caloris est calefactio, ta-
men actio eiusdem vt instrumen-
tum, non est à principio instrumen-
tali, sed à ratione agendi, quæ est
in causa propria.

Ad secundum responderetur,
quòd calor est instrumentum ignis,
non quia mouetur ab illo, nec quia
recipit nouũ aliũ influxum, vt
argumentum probat: sed quia est
virtus natura sua ordinata ad hoc.

Et quando obijcis, quòd essentiali-
ter habet esse virtutẽ ignis ad agẽ-
dum: ergo & causam propriã: ne-
go consequentiam, quia essentiali-
ter habet, quòd sit instrumentum
natura sua ordinatum ad hũc effec-
tum, qui est ignis: sicut quòd est
causa propria huius, quòd est cale-
facere: sed dicitur esse instrumen-
tũ ignitionis, quia non est propor-
tionatũ illi: causa verò propria cale-
factionis, quia est illi proportio-
natum: sicut calor est etiã instrumẽ-
tum ad nutritionẽ in animalibus,
& tamen calor animalis habet na-
tura sua hoc, quòd est ordinatũ ad
talẽ effectum, sicut terra habet na-
tura sua quòd sit causa propria ad
scindendum, & quòd possit sumi
vt instrumentũ artificis.

Ad confirmationem respõdeo,
quòd calor est virtus ignis, & vt virtus
ignis habet duos: alterum, vt causa
propria, scilicet calefacere: alterũ
vt instrumentũ, hoc est, ignire. Vn-
de non valet, vt virtus ignis calefa-
cit virtute propria, & vt virtus ig-
nis similiter producit substantiam:
ergo &c. quia sumitur æquiuoce
medium: hoc enim, quòd est esse
virtutem, stat dupliciter. Vno mo-
do est, quòd pendet ab igne, tan-
quã à causa remota, & principali,
& vt sic p̄det calor ab igne, ad hoc
vt calefaciat. Alio verò modo tan-
quã à causa propria, & vniuoca, &
ita pendet calor, prout instrumen-
tum. Cuius ratio est, quia calor ab
igne habet, quòd sit, & quæ sit cau-
sa: & in illa actione eodẽ modo
pendet calor ab igne, quomodo
p̄det calefactio ab esse vniuersali:

Et ergo, esse virtutem ignis, nihil aliud sit, quam pendere ab igne, sequitur, quod sit equiuocum.

Ad 2. conf.

Ad secundam confirmationem respondetur, concedendo, quod ignis potest produci per accidentia alia à calore, que sunt instrumenta, vel ipsius ignis, vel Solis, qui est causa vniuersalis.

Ad 3.

Ad tertium argumentum principale respondetur, concedendo eadem proflus actione produci formam substantialem, & calorem, vt octo: nego tamen, quod calor per se attingat vt causa propria ad producendum calorem vt octo. Et ad probationem dicitur, quod quantum calor vt duo per se attingat ad producendum alium calorem vt duo, vt causa propria: tamen calor vt octo non nisi vt instrumentum alium calorem vt 8. Cuius differentia est, quia quicumque; alius calor preter vt octo potest produci per se per alterum, & ideo calor vt octo solum potest produci per accidens ad productionem forme substantialis: & quoniam quilibet calor potest esse causa per se alterius, non autem causa per se, & propria substantia. Ad confirmationem pro solutione respondeo, scilicet, quod calor vt octo potest generare sibi similem, non tamen vt causa propria, sed vt instrumentum, propter rationem iam factam.

factus

ARTICVLVS VI.

Utrum causa efficiens per se principalis, alia sit prima, alia secunda.

Relicta causa per se instrumentali, eiusque multiplici diuisione explicata, rursus causa per se adhuc diuisione indiget, de qua sit conclusio certissima. Causa efficiens per se principalis, alia est principalis prima, alia secunda, & hæc alia vniuersalis: alia particularis. Probat, & quidem quod detur causa prima, producens ex nihilo, quæ est solus Deus, demonstrabitur partim art. 7. partim q. 6. & partim lib. 8. huius causa verò secunda sunt reliquæ omnes non agentes nisi ex presupposito subiecto, que omnes pendet à prima, non modo in essendo, sed & in operando, quarum alia sunt vniuersales, alia particulares: loquor autem de vniuersalibus in causando, vt est Sol, non in predicando, quo pacto artifex dicitur vniuersalis causa in predicando imaginis, pictor verò particularis. Verum est, quod Sanctus Thomas hic tex. 3. docet, quod omnis causa vniuersalis in predicando, est quodammodo vniuersalis in causando, & è contra. Ratio est, quia vnumquodque eadem forma agit, quæ habet effectum forma vero, & quidditas rei quanto vniuersalior est in predicando, tanto ad plures se extendit effectus: vt ratio artificis in communi est non solum mederi, sed statuam, aut domum facere, quod desumpsit ex Aristotele 3. lib. huius tex. 3. vbi ait: effectus vniuersalis tradenda est causa vniuersalis: particularis verò particularis, id est, minus vniuersalis: effectus causa minus vniuersalis: vt artificij causa est artifex, domus verò domificator, vbi manifestè est

Nota

S.Tb.

Nota

est sermo de causa vniuersali in predicando. Sic etiam è contra Sol, qui est causa vniuersalis in causando, est etiam quodammodo vniuersalis in predicando, in hoc sensu, quod dicitur per se generare non modo hominem, sed animal, & corpus, &c. Non tamen existimes, quod a parte rei datur artifex vniuersalis in causando, nec quod Sol sit causa vniuersalis in predicando simpliciter, & absolute, sed quodammodo, vt dicit S. Thomas: ita quod equus genitus ab equo, & à Sole, ideo genitus est in esse animalis, & corporis, &c. quia generans erat animal, corpus, &c. formaliter aut eminenter. Notandum secundo, quod causa vniuersalis in causando dicitur dupliciter. Primo, minus proprie id, quod est causa plurium effectuum, quomodo certa aliqua medicina, dicitur vniuersalis medicina, quia deseruit pluribus infirmitatibus. Secundo modo proprie dicitur vniuersalis, quia cum alia causa particulari concurrat, & non solum sua propria actione. Vnde quod Deus creat animam, tunc non se habet proprie vt causa vniuersalis, sed vt particularis.

Ad 2. nota

Tertio aduerte, quod causa vniuersalis solet dici remota, & mediata: particularis vero dicitur proxima, & immediata, si inuicem comparentur, licet inter vniuersales & inter particulares vna possit esse remotior, alia proximior, vt constat; absolute tamen causa vniuersalis in suo genere proxima est: remota enim præ se & absolute illa tantum dicitur, que causalitate sua non

attingit effectum nisi mediate: quomodo auus est causa nepotis, & ita causa per accidens propriissime dicuntur causa remota. Non tamen placet, quod quidam docent, omnem causam remotam esse causam per accidens: artifex enim vt sic secundum Aristotelem est causa remota imaginis, & tamen est causa per se: & forma substantialis ignis est principium remotum calefactionis in alio, & tamen est principium per se. Fateor, quod aliquando causa dicitur remota, id est, per accidens: sed nunc loquimur de remota, id est, mediata. Causa vniuersalis dicitur etiam prior: particularis vero posterior. Ita Auerr. Sanctus Thomas 1. Metaph. lectione 2. in fine. Significat Foseca 2. Metaph. cap. 2. q. 1. lectione 2. licet Albertus tract. 2. ca. 8. & Vicomercatus contra dicat, vniuersalem dici posteriorem, particularem verò causam, priorè. Questio est de nomine, illi priorem appellent, incipiendo ab ea, quæ distans est ab effectu: ij incipiendo ab ea, quæ propinquior est illi, & verè Aristoteles vbique loquitur, vt illi primi.

Ari.

S.Tb.

Aue.

Fose.

Alb.

ARTICVLVS VII.

Utrum cause efficientes per se principales secunde habeant veram causalitatem.

Celebris illa fuit antiquorum stultitia (quos San. Thom. 3. contra Gent. refert) asserentium, nullam creaturam habere vim producendi alii

1. Sc.

quem effectū, sed quod solus Deus omnia operatur, tā in effectibus substantialibus, quam accidentalibus, & secundum istos, ignis nō est, qui calefacit v.c. sed Deus ad presentia ignis, quam sententiā sequuti sunt Nominales, & inter Theologos Gabr. in 4. d. 1. Et iuadent primo. Quia frustra fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora: Deus autem solus potest cuncta producere, sine ad iutorio causa secundę creatę: ergo solus ipse producit. Secūdo, quia si causę secundę possunt aliquid efficere, sequitur, quod possent creare. Nam solum possunt producere formas, materia enim supponitur: formę autem sunt ex nihilo, quia nulla habet materiam, quę sit pars sui: ergo possent creare. Consequens est falsum: ergo nihil producant.

Secunda opinio cōcedit particularibus causis quandam virtutē ad agendum respectu dispositionis materię, & ad producendas formas accidentales: formas autem substantiales aut produci a causa superiorī. Hanc tribuit Auicennę Sanctus Thomas cōtra Gēt. c. 69. a qua sententiā parum differt Plato secūdam aliquos. Nam hac de causa posuit (inquirit illi) suas ideas, vt formas substantiales producerēt, vt refert Aristoteles 7. Metaph. text. 16. quia qualibet res debet fieri a suo simili: inueniuntur autem plures effectus, qui non habent causas similes particulares, vt patet in igne producto per silicis percussionē: ergo producuntur a virtute ista separata. Secūdo, omnis virtus actiua in istis inferioribus est accidēs: imo de ge-

nere qualitatis, scilicet naturalis potentia: sed accidens nō potest attingere ad productionem substantiarum ergo effectus secundarum causarū solum sunt accidentia. Tertio, Omnia corpora habent quantitatem: quantitas autem impedit actiones, cuius signum est, quod quanto ali-quod corpus est ponderosius, tanto est ineptius ad agendum: ergo virtus ad causandā substantiam nō est in causis secundis.

Vnde inferunt, quod inter substantias est talis ordo, quod prima substantia sit agens, & non patiens; substantię autem spirituales creatę, agentes, & causatę: substantia verō corporalis inferior, patiens, & non agens. Ab isto modo dicēdi nihil se-re differt Valles Controuers. 36. vbi dicit, quod quauis formę substantiales in animatorum producantur ab agētib; naturalibus sibi similibus: formę tamen substantiales animatorū, quę ex semine pducuntur, producuntur a solo Deo. Et si cōtra dicas, quod inanimata sic essēt perfectiora animatis, quę solū disponūt materiam, illa verō sibi similia in substantia producantur. Respondet, imo propter hoc animata esse perfectiora, quia illorū productio a solo Deo attingitur propter ipsorum perfectionem, sicut ex perfectione hominis prouenit, quod eius anima a solo Deo producat. Et si dicas, quod sic formę animatorū non educerentur de potentia materię, sicut nec anima rationalis, negat consequentiā, quia forma rationalis non ideo quia producitur a Deo, non educitur de potentia materię, sed quia

huda
mēu
Valle
39.

est forma per se subsistens, a materia independens: alię verō formę quauis fiāt a solo Deo, educuntur de potentia materię, quia pendēt ab illa. Et quidē fundamētū huius authoris solum est, quia accidentia non possunt esse instrumēta substantię: ergo solum possunt attingere dispositionem materię. Et si dicas, quomodo solū semē v.c. est instrumentum? Respondet, quod quauis substantia ignis calefaciat, medio calore, non tamē sequitur, quod calor sit instrumētū: sed solum est causa proxima calefaciēdi, at verō substantia ignis est causa remota. Sicut quauis Sol & homo generent hominem, non sequitur, quod homo sit instrumētū, quia ad hoc requiritur, quod non sit proportionatū cum effectū: quia ergo calor est forma proportionata cū calore producto, ideo calor quauis agat vt virtus ignis, est causa propria calefactionis. Vnde ignis in quantum calidus, est causa vniuoca producendi calorē, in quantum verō substantia, est causa æquiuoca, & vniuersalis. Nā vt sic est etiā causa alterius ignis: sed non agit alia actione, quam calefactione. Et si querat tādem, quomodo ignis attingit ad productionem ignis? Respondetur, quod est diuersa ratio. Nā ignis est per se presens, quādo generat alium: & ita potest per suam formam agere: animalia verō, & viuicntia non sunt presentia per se, sed per virtutem derelictā in semine, quę non potest attingere, quia est accidens.

Prima conclusio, Causę secundę habet veram efficiētiā, & vir-

tutem causandi, & agendi. Hęc conclusio non potest negari absque temeritate, imo absque errore, tum quia est communis Theologorum consensus, tum quia aperte colligitur ex Scripturā Genes. 1. Germinet terra herbam, & lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus suum. Vnde Damasc. 2. lib. fidei Orthodox. cap. 7. dicit: Deus dedit plantis virtutem altricem, & generatricem. Et quidem loquendo de actionibus humanis, de fide est, quod illa potentię operentur, & efficienter concurrant, saltem in actionibus liberis, quib; iustificatur homo. Ita determinatum est in Concilio Trident. sess. 6. canon. 4. Si quis dixerit liberum hominis arbitriū a Deo motum, & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo vocanti, & excitanti ad obtinendam iustificationis gratiam, anathema sit: & alibi eadem sess., anathematizatur, qui dixerit hominem merē passuē se habere. Et ratione patet, quia aliās nulla esset ratio meriti, aut demeriti in actionibus humanis. Hęc etiā doctrina est Aristotelis in isto cap. 3. dicentis: Sol & homo generant hominem. Præterea, Si Deus solus est qui producit effectum, non est maior ratio, quare, cū applicatur ignis, sequatur calefactio potius, quam frigeactio, si aqua & ignis nihil faciunt. Quod si dicas, quod ex pacto, quod Deus fecit cum causis secundis, prouenit quod ad presentiam ignis calefaciat, & aqua frige faciat, hoc est absurdū, tum quia est alienū a philosophia ad dictum pactū recurrere,

Dam.

Conc. Trident.

Prob. ratio. Arist.

Sola. occurritur.

tum, quia si non est magis calefactius ignis, quam aqua, non est maior ratio, quare sit pactum calefactiendi cum igne, quam cum aqua. Quod si dicas iterum, quod aqua est apta sic pati, scilicet, cum est præsens igni: Contrà, potentia passiua est in ordine ad actiuam: non est autem aliqua virtus actiua in igne: ergo non est magis in aqua virtus ad recipiendum calorem ad præsentiam ignis, quam ad præsentiam alterius. Itē, quia aliàs non possemus habere scientiã per effectus de causis, si illi effectus non proueniunt nisi à solo Deo: & ita neque esset Philosophia, nec Medicina, in quibus per operationes rerum, earum essentias cognoscimus. Tandē, quia frustra essent res absque sui operatione, cum vnumquodq; sit propter illam, ex Aristotele lib. de cælo. Confirmatur, quia ad perfectionem agentis spectat, vt relinquat effectum perfectum: nõ autem sic esset, nisi haberet virtutem aliquam actiuam. Vnde cum Deus sit perfectissimum agens, consequens necessario est, vt in effectibus producat virtutem actiuam, quia omne agēs producit effectum similem sibi in eo, in quo potest: ergo.

Arist. Conf. Secunda conclusio, Sicuti accidentia producant alia accidentia sibi similia, ita substantiæ producant alias substantias sibi similes, tam in viuentibus, quam in non viuētib; . Quantum ad primam partem, hæc conclusio non indiget probatione, tum quia ex dictis supra art. 5. manet probata, & quia etiam aduersarij id concedunt. Quoad secundã,

verò partem probatur ex Aristotele hic text. 7. asserente, formam substantialem esse causam formalem, finalem simul, atque effice entē, modo explicato i. p. huius q. a. 2. & clariùs id probat 7. Metaph. c. 9. vbi docet esse generationes vniuocas substantiarum: & non solum loquitur in non viuētib; , sed etiam in animalibus, quauis nõ omnibus, quia aliqua sunt orbatã hac virtute generandi sibi simile, vt mulus (inquit) non generat mulum. Si autem forma substantialis animalium produceretur à Deo solum, & causis superiorib; , talis generatio esset æquiuoca. Vnde Aristoteles inquit, quod quauis in semine sit virtus actiua ad generandum animal, tamen illa non est causa vniuoca generationis animalis, quia in causã vniuoca virtus actiua, quæ est ratio agendi, habet eundem modum essendi cū effectu. Dices, quod animal non attingit productionē formæ, sed totius. Contrã, quia effectus est substantialis: ergo iam attingit formã substantialem. Secundò, eadē actione, qua fit totum, fit & anima, quia non est capax subsistentiæ (præter animam rationalem.) ergo si vnum animal attingit productionem animalis, etiam productionem formæ attinget, & in alio animalitate ergo illius dicitur generatio vniuoca. Ex quibus colligitur, quod vt generatio fit vniuoca, non sufficit, vt agens disponat materiã, quia aliàs virtutis minis esset agēs respectu animalis. Secundò, ratione patet eadem pars conclusionis, quia non minus substantiæ inferiores, siue animatæ,

siue inanimatæ, appetunt esse perpetuum & indefectibile, quàm accidentia; imò multò perfectiùs: sed nequeunt perpetuò esse in indiuiduo: ergo appetunt esse in specie: ergo habent producere alias formas substantiales sibi similes. Nec valet, si dicas, quod sufficit, quod disponat. Primò, quoniam huiusmodi dispositio non causatur, nisi ab accidentibus, & vt à causis principalibus, & non solum instrumentalibus, quia dispositiones sunt accidentia: ergo possunt propriè ab illis accidentibus causari, quia vnum accidens respectu alterius accidentis causa propria est, & non instrumentalis: ergo vt in substantijs dicatur esse virtus generatiua, debet etiam esse virtus productiua substantiæ. Tum etiam secundò circa solutionem ad argumentum Arist. 7. Metaph. quoniam hac ratione etiam Deus, & corpora cælestia essent causæ vniuocæ, quoniam disponunt materiã ad introductionem formarum: sed hoc est falsum, quoniã dicuntur æquiuocæ, propter diuersam formam substantialem, quam habent in se, & in effectu: ergo etiam causæ particulares dicuntur æquiuocæ, imò sequitur causas particulares superfluas esse, quandoquidem causæ vniuersales, quæ habent virtutem ad producendam substantiam, habent etiam ad disponendam materiã. Iam ad argumenta primæ sententiæ respondetur. Ad primū respondetur, quod in creaturis virtus actiua non est frustra: nam quauis possit Deus se solo producere effectum, esset tamen magna priuatio, & im-

perfectio secundarū causarū, quæ etiã ipsæ nõ producerēt: vnde meli⁹ talis productio fit, medijs causis secundis.

Ad secundum dico, quod agens naturale producens formam, non creat, quia forma (vt dictū est lib. præcedenti, q. 3.) educitur de potentia materiæ, & quauis materia nõ sit pars formæ, est tamē subiectum, præsertim quod forma non propriè fit, sed compositum, vt quæst. 6. eiusdem lib. dicebam.

Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum dico, quod nõ omnes effectus habent causas vniuocas, sed aliqui: & isti producuntur à sibi simili in specie, & alij solum habent causas æquiuocas, & isti generantur à causis similib; in genere, vel secundum analogiam, vt à corporibus cælestibus, & à Deo. Ad secundum, quod est Auicennæ, dico, quod quauis virtus actiua proxima in his inferioribus sit accidēs, hæc tamen virtus ratione sui producit alia accidentia sibi similia: vt autem est virtus substantiæ, saltem vt instrumentum illius, habet substantiam producere, vt dictū est art. 5.

Ad tertium argumentum dico, quod quantitas non impedit actionem corporalem (aliàs nec accidentia essent operatiua) sed solum impedit aliquas actiones per accidēs, in quantum maior quantitas requirit plus de materiã, & multitudo materiæ impedit aliquas actiones, saltem vitales. Nec oportet dare aliquam substantiam corporalem, quæ omnino sit patiens, & non agens, sicuti est alia, quæ omnino est agēs: & quauis detur aliquod bonum summū,

Ad
1. 2
647
Ad
arg.
2. 5.
Ad 1.
Ad 2.
Ad 3.

summum, nil habens de materiali, non oportet, quod detur summum
Aris. malum, nil habens de spirituali, quia tale malum, vt docet optime Arist. 2. Ethic. cap. 4. se ipsum destrueret, & ita non subsisteret, de quo latè & bene S. Thomas disputat, quæstioni *San.* *Tho.* bus de malo per varios articulos.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum prima causa efficiens concurrat ad actiones secundarum causarum, & quomodo.

Hæc est illa inter philosophicas quæstiones fere præcipua, & à me in toto isto libro desiderata: nõ enim (liceat hoc dicere) vsq; modò in aliquo què viderim, radicatus explicata conspexi. Vt intelligatur titulus, aduerte, quòd in duplici sensu est, si Deus concurrat eadè actione, vel diueria ad producendū effectū naturalem, v. c. ignem, qua concurrat ignis generans, hoc enim ex præcedenti articulo manet probatū. Et vtrum ita immediatè cõcurrat Deus, & producat ignè, ac ignis ipse generans, & alijs verbis solet dici: Vtrum concurrat Deus ad effectus secundarū causarum immediatione suppositi, an immediatione virtutis. Secūdus sensus est, an in effectu productò detur aliqua ratio respõdēs actioni productiue, prout à Deo, distincta ab ea, qua respondet eidem actioni, prout a causa secunda, in quo consistit intelligētia

totius huius quæstionis.

Notandum secūdo, quod circa primū sensum quæstionis, quatuor modis potest intelligi, quòd causa aliqua superior concurrat cum inferiori ad producendum effectū. Vno modo, quia dat alteri virtutes actiuas: sicuti graue dicitur moueri à generante, quia ab eo accepit principia talis motus, vt supra dicebatur: & equus v. c. generat equum, dando semini virtutem actiuam.

Secūdo modo potest intelligi, quòd fiat huiusmodi concursus, cõseruando virtutem actiuā, vt medicina, qua cõseruatur virtus visiva v. c. dicitur agere ad videndum. Tertio, quia concurrat ad actionem inferioris, applicando actiuā passiuā, vt qui apponit lignum igni, vt fiat combustio. Quarto concurrat superior cum inferiori eadem actione, qua illa, sicut artifex cõcurrat cum instrumento. Hæc posito Durand. in 1. d. 37. q. 1. tenet, quod quāuis prima causa concurrat cū secundis ad agendum primo & secundo modo, quia & tribuit virtutē, & cõseruat illam, tertio & quarto modo negat Deū concurrere cū causis secundis. Probat primo, & potissimè, quia si Deus concurrat cum causa secunda ad illius operationē, aut hoc sit eadè actione, & hoc non. Primo, quia supposita cõseruatione ipsius secundæ causæ, & suæ virtutis operatiue, non est necessarius concursus Dei. Nam cū calefactio, v. c. secundum perfectionem suæ speciei non excedat virtutem ignis operantis per calorem, sufficienter est ab igne vt calidus, & ita non est necessarius concursus

curfus superioris causæ. Præterea, operatio secundæ causæ est perfectè, & immediatè ab illa: ergo nõ potest esse immediatè etiam à causa prima. Probatur consequētia, quia idem non potest produci immediatè à pluribus causis, nisi in illis sit eadem virtus productiua: ideo enim dicunt Theologi, Spiritum sanctū immediatè produci à Patre & Filio, quia in illis est eadem numero virtus spiratiua. Contra vero, ideo tractus lapidis nõ est immediatè à pluribus trahentibus, neq; etiam lumen medijs est immediatè, & perfectè à pluribus lucernis, quia in illis non est eadè numero virtus trahendi, & illuminandi: cum ergo cõstet, in Deo, & in causa secunda non esse eandem numero virtutem causatiuā, actio productiua, quæ immediatè, & perfectè est à causa secunda, nõ potest fieri, quòd sit à Deo. Quod vero Deus & causa secunda non cõcurrant ad effectum distinctis actionibus, etiam probatur: quia vel vna istarum actionū esset prior, & alia posterior: vel vtraq; simul. Non primū, quia ea, quæ posterior esset, inueniret iam totum effectum immediatè, & perfectè productum per priorem, & ita secunda esset superflua: neq; etiam secundū, quia cū qualibet harum actionum sit sufficiens, vt per illā immediatè, & perfectè cauletur totus effectus, reliqua superflueret. Tãdem, cū actio sit idem secundum rem cum forma, aut effectu, ad què terminatur, non est intelligibile actiones re, & numero distinctas terminari ad effectū, siue terminum, qui sit vnus nu-

mero. Cõfirmatur primo, quia eiusdem effectus nõ est nisi vnus vnus vnus proximus: ergo vnus tantum agens proximum: ergo Deus, vel creatura. Cõfirmatur secūdo, quia aliàs nulla causa secunda esset libera, si indigeret motione Dei ad agendū, quia non erit in potestate creaturæ operari, cū voluerit, cū non sit in eius potestate actio, qua Deus concurrat cum illa. Cõfirmatur tertio, quia aliàs nulla differētia esset inter motionem Dei naturalem, & supernaturalem, quandoquidem ad omnes concurrat Deus particulari influxu.

Potest præterea sententia hæc alia ratione suaderi, quia quotiescunque plures cause concurrunt ad productionem eiusdè effectus, vnique illarum debet correspondere propria ratio in ipso effectu, secundum rationem causarum à rationibus aliarum distinctam, esset superflua: sed omnis ratio, quæ reperitur in effectu secunda causa, correspondet ipsi: ergo idem effectus nõ causetur à causa prima. Minor constat. Quia in calore productò nulla ratio est considerabilis, secundum quā producat, quæ non sit etiā in calore, qui in agente sit ratio producendi: ergo non est opus, vt productio ipsius caloris pèdeat à Deo, tanquā à causa prima, simul cõcurrente cum causa secunda: & hoc manifestum est in omnibus causis, & effectibus vniuocis, in quibus eadem omnino rationes sunt in effectu, & in causa.

Hæc tamen sententia Durandi non solum est temeraria, quia est contra

Zum. contra omnes, sed etiam errori proxima. Ita etiam iudicat Zumel i. p. Sed adhuc etiam quantum ad omnes in vniuersum actiones, parum distat ab heretica: & quidē S. Thomas loco infra citando, qui modestissimè censere solet, hanc appellat propinquissimam duobus erroribus, quos ibi adducit: pugnat enim cū illo ad Phil. 2. De^o operatur in nobis velle, & perficere, & Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, & Iob. 10. Nō ne sicut lac mulisti me? &c. vsque compegisti me. Est etiam contra sententiam omnium Sāctorum, vt constabit legenti Diuum Augustinum tom. 3. lib. 5. super Genesim ad literam, cap. 20. vbi appellat errorem, sententiam quorundā dicentium, Deum condidisse omnia quæ facta sunt initio mūdi, quæ postea verò facta sunt, non fieri à Deo. Diuus Anselmus etiam libr. de casu diaboli, cap. 2. id ipsum, quod Diuus Augustinus, docet.

1. c. 6. Prima conclusio sit: Deus, seu prima causa concurret ad omnes effectus secundarum causarum immediatè. Ita S. Thomas prima Secundæ q. 75. art. 2. 3. lib. contra Gent. cap. 67. & in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. & de malo, q. 3. ar. 2. quæ sequitur Caiet. Ferrar. Conrad. & Medina locis citatis, & Capreol. d. q. vnica, ar. 1. Scot. eadem d. q. vnica. 5. Contra istam opinionem, Maior etiam q. vnica, Gabr. q. & ar. 1. Greg. art. 3. Bonauēr. art. 1. q. 1. & Ricard. ar. 2. q. 1. & hoc quidem, id est, authoritas tautorū Patrum, satis superque sufficeret pro conclusione. Nam incommoda quæ isti authores ex sententia Du-

randi inferunt, cum sint Theologi, dissonum esset hic asserere: sed solum naturali ratione ostendo, quæ non est vulgaris, licet à posteriori. Quia si Deus non immediatè conseruaret omne accidens (siue illud sit qualitas, siue actio) sequeretur, quòd manente causa secūda, & subiecto talis accidentis, non posset Deus illud corrūpere, aut in nihilū redigere, nisi apposita alia causa secūda, aut operatione contraria: & ita non posset corrūpere, aut destruere calorem in ligno, nisi causa prior frigore calori contrariet: & manente causa secūda, & subiecto calefactionis, non posset Deus calefactionem tollere, aut impedire, nisi applicata prius eidem subiecto causa frige faciente, nec posset impedire aut destruere operationem voluntatis creatæ vlla ratione, cum talis operatio solum auferri possit posita causa contraria, quæ solū est opposita operatio ipsius voluntatis: hanc enim non potest Deus se solo producere, nec etiam potest produci à voluntate simul cum contraria operatione prior. Nec valet, si quis confugiat ad habitum, quia si habitus sit acquisitus, nō pugnat cū actu contrario, & ita quantumvis Deus producat habitum, non destruet actum: & ita nō posset Deus destruere actum virtutis, quia cum ille nō habeat aliam causam, quæ secum pugnet, & sit incompatibilis in eodem subiecto, nisi malum actum, & cum istum secundū Durand. Deus non possit immediatè causare, non poterit actū studiosum corrumpere, quæ omnia absurda sunt. Quod

Quod verò illa sequatur, si omnia accidentia (siue qualitates, siue actiones sint) non conseruentur immediatè à Deo, probatur, quia manente causa secūda, & subiecto alicuius accidentis, vt modo supponimus, non est intelligibile, quòd accidens destruatur, aut desinat esse, nisi apposita causa contraria, aut secum pugnanter, vel ex defectu alicuius cause cōseruatis; si ergo Deus (vt asserit Durandus) nullum habet concursum, aut auxilium, quo operationes secundarum causarum conseruet, sequitur, Deum quāsdam earum non posse destruere, aut impedire, nisi appositis causis aut operationibus contrariis: quāsdam verò nullo modo impedire posse, quod est absurdum. Nec valet confugere ad annihilationem, quia (vt omnes etiā Theologi fatentur cum Anselmo, capite primo de casu diaboli) Deum aliquid annihilare, nō est aliud, quàm illi non conferre, quod conferrebat prius: & hoc rursus nihil est aliud, quàm subtrahere causalitatem & concursum, quorem illam conseruabat; si ergo non conseruat operationes secundarū causarum, non habet concursum, quem ab illis subtrahat, & ita non potest illas annihilare. Ratio autem à priori conclusionis infra, solutione ad vltimum, in secūdo sensu questionis commodius ponetur. Interim confirmatur ex Aristotele 12. Metaph. text. 38. vbi dicit ab hoc primo principio, id est, ab hac prima causa, cōlum ipsum, naturamque pendere, id est, omnia entia naturalia: & 1. cœli 9. dicit intel-

ligentias separatas, inter quas numerat Deum, omnibus rebus esse, & viuere comunicare.

Secunda conclusio. Prima causa immediatè, non solum immediatione virtutis, sed etiam immediatione suppositi concurret cum causis secundis ad agendum, & operandum. Pro quo aduerte, quòd agere immediatione virtutis stat dupliciter. Primo, per hoc, quod virtus agentis tagat passum immediatè, & hoc est improprie, quia cōmune est omni agenti, quòd sua virtute attingat effectum. Secundo, quod agat virtute propria independenti ab alia, & sic solum Deo competit agere immediatè immediatione virtutis: & inter causas secundas, quanto aliqua est magis vniuersalis, tanto agit immediatius, & contra. Aduerte secundo, quòd Deum tribus modis dicitur esse in omnibus presens ex Sancto Thoma 1. p. q. 8. ar. 3. scilicet, secundū potentiam, presentiam, & essentiam: Secundum potentiam quidē, quia immediatè illi omnia sunt subdita, siue corporalia, siue spiritualia. Secundum presentiam, quia omnia habet presentissima in sua cognitione, siue presentia sint in tēpore, siue futura, vt i. Periberm. cap. 8. dicebam. Secundum essentiā autē, quia omnia per se ipsum producit, vt probatum est: patet ergo qualiter Deus agat immediatè immediatione virtutis, Quomoddò vero etiā agat immediatè immediatione suppositi, aliter Ferrar. Sotus aliter, aliter & Caietanus sentiunt: sed Sotus parū differt à nobis: Caietanus

Dur.

An.

Con.

2. c. 6.

Nota.

Not. 2.

San.

Tho.

Ferr.

Sotus.

Caiet.

tanus

tanus verò solùm ait, q̄ immediatione suppositi concurrat immedia-
tè ad omnes effectus secundùm ali-
quid, quia ad effectus per creationē
solus ipse secundùm omnia imme-
diatè immediatione suppositi con-
currit: ad effectus verò, qui produ-
cuntur per generationē, immedia-
tè concurrat secundùm aliquid, quia
omnes effectus generabiles & cor-
ruptibiles fiunt dependenter à ma-
teria, quam solùm Deus cōseruat,
cū fuerit producta per creationē,
& non est generabilis, neq; corrup-
tibilis, quæ pars est omnium substā-
tiarum generabiliū, & corruptibiliū,
& in omnibus effectibus reperi-
tur: secundùm ergo aliquid Deus
immediatione suppositi causat in
omni effectus: sed saltem quoad ef-
fectus accidentales non concurrat
Deus hoc modo, quia materia non
est pars illorum. Aliter alij dicunt,
quòd solū concurrat Deus hac im-
mediatione ad effectus, quos se ip-
so solo producit, vt v. c. angelū, vel
animam rationalem. Quidquid ta-
men sit de hoc, existimo dicendum,
quòd aliud requiritur, vt agēs cor-
porale immediatione suppositi o-
peretur, quàm ad hoc, vt agēs spi-
rituale. Nam ad primū, vt sic agat,
opus est, vt per suā quantitātē tan-
gat passum. Ex dictis enim cap. de
quātitate in Logica, nō potest cor-
pus alicubi esse, nisi per quātitatē:
vt autē agēs spirituale, dicatur age-
re immediate immediatione suppo-
siti, satis est, quòd actio immediate
procedat ab ipso, quia illa sola est
ratio propter quam substātia spiri-
tualis est in loco (vt capite de vbi

diceban) operatio (inquā) transeunt.
In quo non placet Magist. Zumel, l.
p. q. d. a. s. dum negat Deo actionem
propriā transeuntē, de quo statim.

His positis probatur cōclusio.
Primò, ex cōmuni sententiā omniū
Philosophorū, dicentium Deū esse
vbiq; presentem: per præsentiam
colligunt, Deum agere immediate
immediatione virtutis: ergo ex hoc
quod sit præsens per essentiā, erit
immediatus omnibus per suam sub-
sistentiā: sed hoc est agere immedia-
te immediatione suppositi: ergo.

Secūdo. Tota ratio, quare in ef-
fectibus, quos solus Deus producit,
dicitur agere immediate immedia-
tione suppositi, est, quia operatio
trāsiens est ratio, propter quā substā-
tia spiritualis sit alicubi: sed quo-
tiescunq; aliquis effectus produci-
tur, etiā per generationem, & cum
causis secundis, concurrat Deus per
suam actionem, producendo, & cō-
seruando, vt concl. 1. probatum est:
ergo illa sua actio, & operatio tran-
siens erit sufficiens ratio, quare di-
catur immediate agere ad illum ef-
fectū, & esse ibi immediatione sup-
positi, quia nulla alia de causa dici-
tur Deus esse per suum suppositum
immediate alicubi, sicut corpus
propter quantitatem: sed ratio en-
tis in quocūq; producto à solo Deo
potest causari: ergo in omni effectus
agit immediate immediatione sup-
positi. Nec est difficile intelligere,
quomodo & Deus, & creatura im-
mediate immediatione suppositi at-
tingant ad eundem effectum: quis
creatura, si corporalis est, per quan-
tatem est ita immediata, & Deus
per

per suā operationē. Vnde duo cor-
poralia agentia non possunt attrin-
gere hac ratione eundem effectum,
nisi potentia Dei absoluta, de quo
lib. 4. q. 2. si vero sit spiritualis cau-
sa secunda, vt est angelus respectu
intellectionis, etiam ibi ad rationē
entis producendam immediatione
suppositi se habet Deus: Angelus
autem secundùm aliam rationem,
de qua infra: vnde etiam duo Ange-
li non possunt immediatione sup-
positi eundem effectum attingere,
quia quemadmodum duo corpo-
ra per quantitatem expelluntur ab
eodem loco, ita angeli per suam ac-
tionem transeuntem: quam cum il-
lis quæstio. 52. concedat Zumel pro-
priè, non debet illam Deo negare,
cū in ratione spiritus, & effectus
producti corporei, eadem sit ratio
in vtroque: quid autem sit transeūs
actio, & immanens, capite de Actio-
ne in Logica satis explicui.

Ad argumenta in principio. Ad
primū nego, quòd cum causa se-
cunda operatur, Deus non concu-
rat cum illa, eadem actione: quan-
uis enim causa secunda immedia-
tè, & perfectè operetur, necessarius
est concursus Dei: quia licet calefa-
ctio secundùm perfectionem prop-
riæ speciei non excedat perfectio-
nem caloris, qui est ratio agendi ig-
ni calefacienti, ideò tamē propter
concursum causæ secundæ operan-
tis per calorem, necessarius est con-
cursus Dei, quia est causa prima &
vniuersalissima: quodcunq; enim
ens habens esse per participationē,
pendet essentialiter ab ente per es-
sentiā, ita vt sine illius concursu,

& auxilio, nec possit conseruari in
suo esse, nec etiam deduci de non
esse ad esse: cū ergo constat, actio-
nes secundarum causarum esse en-
tia per participationem, necessariò
dicendum est, non solùm causari à
particularibus agentibus, sed etiam
in esse, fieri, & conseruari pendere
à primo agente. Ad aliud respon-
detur, quòd quauis actio secundæ
causæ procedat immediatè, & per-
fectè à creatura, procedit etiam im-
mediatè & perfectè à Deo: ab hoc
quidem, tanquam à causa vniuersa-
lissima, quæ à nulla alia pendet, sed
omnes alie pendunt ab ipsa: à crea-
tura vero, vt à causa particulari,
quæ intrinsece pendet à Deo, tan-
quam à primo fonte essendi, & ope-
randi. Ad probationem consequen-
tiæ dico, quod ad æquata ratio, pro-
pter quam idem effectus sit produ-
ctus, ac proinde eadem actio, aut
productio sit immediatè, & perfe-
ctè à pluribus causis, non est, quod
in illis sit vna numero virtus cau-
sandi, aut producendi, sed aut quod
effectus pendeat ab vna causa, vt à
particulari: ab altera vero, vt ab vni-
uersali: & quia in spiratione Diuina
non sunt duo principia, vnum par-
ticulare, & alterum vniuersale,
ideo in duobus suppositis Diuinis
necessaria fuit eadem numero vir-
tus spiratiua ad producendam Spi-
ritum Sanctum: & quia in causis
adæquatis negatio est causa nega-
tionis, sicut affirmatio affirmatio-
nis, negandum est ideo lumen aeris,
aut tractum lapidis non esse a
pluribus lucernis, & a pluribus tra-
hentibus immediatè & perfectè,

Alto.
rūpla
cicū.

Ref.

Ad
proba
tionē.

edò quod in illis non sit eadem numero virtus, sed quia neque agentia habent eandem numero virtutem, nec vnum pendet in operando ab alio, sicut particulate ab vniuersali.

Adi. conf. Ad primam confirmationem dico, quod sicut in causis efficiētibus est subordinatio, ita in finalibus, & quia vt Deus est primum efficiens, ita & vltimus finis, & alij fines sunt subordinati Deo, sicut alia agentia particularia. Vnde, sicut ad actionem omnium creaturatum concurrat effectiue Deus, sic etiam mouet bonitas creaturæ, prout ordinatur ad Deum, vel verè, vel apparenter.

Rep. Sed dices, Deus nō est finis proximus, sed vltimus: ergo neque efficiēs proximum, sed remotum. Respondetur, quod aliquarum rerum, sicut creaturæ rationalis, non dubiū, quin sit finis proximus, & etiā omnes res ordinat ad seipsum Deū proxime: finis enim proximus vno modo dicitur quasi medium ad alium ordinatum: alio modo tanquam proxime intentus ab aliquo agente; quauis ergo Deus non sit finis proximus primo modo, quia non est medium ad alium, est tamē proximus secundo modo, quia per ipsam actionem Dei Deus intēdit proxime se ipsum manifestare.

Adi. conf. Ad secundam confirmationem, motiō Dei necessaria est in voluntate, quam non violentat, sed seipsum attemperat pro cōditione causæ secundæ, vt cap. 8. primi Periher. late dictum est. Ad tertiam dico, quod diuerso modo cōcurrit Deus

cum causis secundis: quibusdam enim solo cōcursu generali, id est, auxilio debito suæ naturæ: alijs autem speciali concursu, id est, vltra debitum naturæ concessio ad specialem finem, vt est gratiæ, &c. Si quæras, quod est maius auxilium illud, quo concurrat cum causis secundis, an illud, quo cōcurrit solo. Respondeo, quod iste concursus potest considerari, & ex parte Dei, & sic est ipse Deus: alio modo, vt recipitur in creaturis, & sic est maius, vel minus secundum diuersitatem effectus. Dico ergo, quod cum Deus se ipso immediate aliquid operatur, maior est concursus, quā cum illud idem facit cum causis secundis: quia illud facit id, quod ab vtraque causa aliās fieret, & ita est maius saltem intēsiuè, quā est maioris virtutis: quauis possem dicere, quod cum concurrat cum causis secundis, est maius extēsiuè, quia se extendit ad plura, scilicet, & ad effectum productū, & ad motum causæ secundæ.

Ad secundum argumētū, quod pro sententia Durandi fecimus, vt respondeamus, videndus est difficilis ille secundus sensus. An, scilicet, quādo vnus effectus procedit ad pluribus causis, necessarium sit, vt ipsis diuersis causis correspondēant in effectu diuersæ rationes, secundum quas ab illis causatur, ita vt licet effectus causetur immediate ab vnaquaque causa, aliqua tamen ratio sit in eo, secundum quam modo alio quo causetur ab vna causa, quo nō ab alia. Sanctus Thomas i. parte, quæstione 104. art. 1. agens de conseruatione

seruatione causarum à Deo, tenet partem asserentem, dicens aliqua esse agentia, quæ causant effectum secundum fieri, non autem secundum esse: vt in artificialibus edificator causat domum secundum fieri, nō autem secundum esse, eo quod esse sequitur formam, scilicet compositionem, & ordinem partium, qui consequitur virtutem naturalem earum rerum, quibus constat domus, non secus quā forma cibi consequitur virtutem earum rerū, ex quibus factus est: sed solum ædificator causat fieri ipsius domus, secundum quod coniungit partes, secundum quas forma domus coalescit, & esse illius: in naturalibus etiā agens, quod immediate non causat formam effectus vt talem, non causat ipsum effectum secundum esse, sed tantum secundum fieri. Secundo infert ex ijs, quod inter agentia, quæ sunt eiusdem speciei cum effectu (quales sunt causæ vniuersales) agens non potest causare formam effectus immediate in quantum talem, quia aliās posset causare propriā formā, quod implicat. Quod autē sequatur, probat. Quia si agentis vt proprius, & adæquatus effectus responderet ratio talis formæ, cum eadem ratio, quæ est in effectu, sit in ipso agente, sicut causat formam effectus, causabit propriā. Et hinc est, quod quando Socrates generat Platonem, non causat directe & per se formam Platonis, sed humanitatem: secus (vt modò inferrebamus) causaret propriam: & ita habet vt directe solum causet Platonem secundum fieri, non secundum

esse. Tertio docet, quod quia agentia, quæ non habent effectum eiusdem speciei, vt sunt causæ æquiuocæ, possunt producere formam effectus in quantum talē, ideo possunt esse causæ ipsius effectus, non solum quantum ad fieri, sed etiam quantum ad esse, quod sequitur formam, quam per se, & immediate causant: ex quibus nascitur discriminē inter effectus, vt pendet à causis vniuersis, & vt ab æquiuocis: quia effectus causæ vniuersæ, qualis est calor in aqua productus à calore ignis, manet in subiecto, transacta calefactione: effectus vero causæ æquiuocæ, quale est lumen aeris productum à luce Solis, nec momēto temporis durare potest in aere, transacta illuminatione Solis. Ratio vtriusque est, quia cum effectus pēdeat à causa ea ratione, qua causatur ab illa: sicut effectus causæ vniuersæ est ab ea secundum fieri, & nō secundum esse: ita, cessante causatione, cessat fieri, non tamen cessat esse: quia vero effectus causæ æquiuocæ est ab ea, & secundum fieri, & secundum esse, cessante causatione vtroque modo, cessat effectus. Vltimo deducit Sanctus Thomas rationem à priori, propter quam omnes creaturæ, & causæ secundæ pendant à Deo, non solum in fieri, sed etiam in esse, & conseruari, quam nos polliciti sumus in fine probationis i. concl. Ea autem est, quia cum Deus habeat esse per essentiā multo præstantius, quā Sol habet lucem per suam naturam, quod quæque esse, quod in ipsis creaturis per participationem reperitur, multo essen-

Tert.

V.2.

V.2.

San. Tho.

essentialius pendet à Deo, quam lumen aeris à luce Solis: & ita multo magis implicat, quòd esse participatum cōseruetur in aliqua creatura aliquo momēto tēporis, absq; eo, quod Deus illud cōseruet, quam quòd lumen cōseruetur in aere sine illuminatione Solis, aut cuiusuis alterius corporis lucidi.

Ex quibus omnibus apertum relinquitur, quomodo secundum sententiam Sancti Thomæ, effectus ita causetur à diuersis causis, vt pro diuersitate causarum debeant in effectu assignari distincta rationes, quarum qualibet per se, & directè causetur à propria causa: V. c. in igne producto, fieri illius per se, & directè causetur ab hoc igne generante, qui non causet formā ignis producti secundum se, sed coniunctionem illius cum materia: ratio vero ignis directè sit à causa, quæ nō est ignis, qualis est vniuersalis causa, v. c. cælum. Ratio deniq; entis participatiōnem causetur per se, & directè à Deo, qui est ens per essentiam. Et hac ratione Sanctus Thomas, r. p. quæst. 45. art. 5. ad primum docuit, quòd diuersis rationibus in effectibus debet assignari diuersa causa, quod inquirebat secundus sensus quæstionis.

Sed tamen quanuis hæc veritas sit à Sancto Thoma docta, cum hoc tamen non desunt inter eius Expositores, qui eius nominis oblitī, vel eius nomine dissimulato, contendunt hanc doctrinam falsam esse. Primo, quia Arist. hic, cap. 3. ad finē, ita accommodat rationes formales causarum rationibus effectuum, vt

vniuersales causas reddat vniuersalibus effectibus: & ita (inquit) effectui singulari respondet causa singularis, & rationi generis in effectu vult respondere rationem genericam in causa, & specificam specificam: fallum ergo est, quod agens vniuocum non ita causet proprium effectum, vt cuiuscunque rationi effectus correspondeat per se propria ratio in causa. Secundo, quia quantum ignis producit ignem, non tantum causet coniunctionem formæ totalis ipsius ignis cū hac singulari materia, sed etiam per se causet ipsam rationem formalem ignis: falsum ergo est secundum dictum Sancti Thomæ. Antecedens patet, quia quando Deus cum igne concurrat, ideo producit ignem, & non aquam, & quanto concurrat cū aqua, ideo causet aquam, &c. quia operatur secundum exigentiam secundarum causarum: inter quas ignis natura sua determinatus est ad producendum ignem sibi similem, & similiter aqua ad producendam aquam &c. Vltimo, quia ex eo, quòd causet vniuoca per se producat formam effectus sibi similem in specie, non sequitur, quod producat propriam formam, vt S. Thomas intulit in sua ratione: neque enim ex eo, quòd ignis producat ignem in quantum talem, & ita per se causet rationem formalem ignis, sequitur quod causet omnem ignem: sicut ex eo, quòd Deus creatione producat aliquod ens in quantum ens, non sequitur quod illa productione producat omnens. Sicut ergo ad hoc, vt Deus verè dicatur producere ens, in quantum ens,

ens, satis est, quod producat aliquod singulare ens secundum omnem entitatem, quam habet: ita, vt ignis verè dicatur producere ignem in quantum talem, ac proinde per se causet formam ignis, satis est, vt causet aliquod singulare ignis secundum rationem formalem ignis, quæ in eoreperitur.

Eandem veritatem, & doctrinam S. Thomæ tribus alijs obiectionibus longè difficilioribus impugnavit (quod magis est) Caietanus ipse articulo 4. vbi supra, nec tamen propter illas deseruit suum authorem.

Prima est contra id, quod Sanctus Thomas negat, causam (scilicet) vniuocam per se causare directè, & primo formam ipsius effectus. Contra hoc est, quod agens, præcipuè vniuocum, habet producere sibi simile ergo ex natura sua habet causare in effectu formam eiusdem rationis cum propria. Tenet consequentia, quia forma effectus est fundamentum similitudinis, quam ille habet cum propria causa. Unde producta semel forma effectus, cessat actio assimilationis. Secunda ratio contra illud tertium, quod asseruit S. Thomas, quod vt aliquod agens producat formam effectus vt talè, ac proinde directè causet esse, quod sequitur talem formam, & verè dicitur producere effectum quoad fieri, & quoad esse, non debet habere formam eiusdem rationis cū forma effectus, sed debet esse agens vniuocum. Contra, quia artifex causet in statua propriam rationem formalem in quantum talem: & similiter medicus causet sanitatem,

cum tamen neuter eorum causet has formas, quantum ad esse, sed solum quantum ad fieri: ergo in alijs agentibus æquiuocis effectus non pendet à causa quantum ad esse, sed solum quantum ad fieri.

Vltima ratio contra rationem, qua colligit Sanctus Thomas, quod ex eo, quod agens vniuocum causet formam effectus, causetet propriam in se ipso. Contra est, quod quoddam principium, cui innititur ista ratio, scilicet: Producens aliquam formam vt talè, producit eam vbiq; est, est falsum: ergo ratio est inefficax. Antecedens patet. Quia corpora cælestia caulant in corporibus inferiorum rationem formalem corporis & substantiæ, non tamen caulant talem rationem in se ipsis. Tum etiā, quia hoc principium destruitur axiomata ab omnibus philosophis receptū: Simile producit simile. Nam si agit sibi simile, ergo prius, quam agat, habet formam, quæ est fundamentum assimilationis: si verò eius actiuitas ad productionem similis, necessario requirit, quod possit producere eandem formam, vbiq; que sit, sequitur quod non supponat formam, quæ est fundamentum assimilationis. Nec enim supponit id, cuius est productiuum: quare hæc contradictio destruit principium, in quo ratio Sancti Thomæ fundatur.

Vt istas obiectiones soluat Caietanus, notat vbi supra, §. Ad primum, quod quando S. Thomas dixit aliqua agentia causare effectus tantum in fieri, non autem secundum esse, & quod causa vniuocæ

Ad ueritatem da.

Caiet. S. Th.

non causant formam effectus vt talem, & ita neque esse, quod consequitur illam formam, consulto addidit illā particulam, directè. Nec enim potuit, nec voluit negare, quod causæ vniuoce in effectibus causent esse, & rationem formale: quia cum fieri, non sit aliud, quam acquirere esse; agens quod causat fieri, necessario causat esse: & cum fieri, verbi causa, igne, nō sit aliud; quam acquirere rationem formalem ignis, non potest agens causare ignem secundum fieri, nisi causet etiam formam ignis, & esse, quod illam consequitur. Solum ergo voluit distinguere modos, quibus diuersæ rationes in effectibus causantur à diuersis causis, cum dixit, effectum agentis vniuoce directè causari ab illo tantum secundum fieri, effectum verò agentis æquiuoci, quale est lumen respectu Solis, causari ab agente directè, non tantum secundum fieri, sed etiam secundum formam, & esse, quod illā consequitur.

Ad. obie. Quibus positis, ad primam objectionem respondeo, quod cum rationes vniuersales effectuum secundum omnes philosophos non causentur directè, sed indirectè, ad causationem (scilicet) rei singularis, quando Aristoteles eo capite docuit, effectibus vniuersalibus debere accommodari vniuersales causas, loquitur de rationibus effectuum, quæ non directè, & primario causantur, sed secundario, & indirectè, quibus verum est respondere rationes vniuersales in causis, quæ tantum indirectè, & secundario

causant: hoc autem nō pugnat cum doctrina Sancti Thomæ, qui tantum (vt explicuimus) loquitur de ea ratione, quam secunda causa primo, & directè attingit in effectum, quæ in agentibus vniuoce tantum est fieri: non tamen negat secundario, & indirectè attingi totam rationem formalem effectus, & omnes eius gradus, quibus nihil prohibet comparari eisdem gradus in causa, vt illos comparauit Aristoteles. ¶ Ad secundam dico, quod quando ignis producit ignem, causat fieri ipsius ignis geniti, & etiam eius formam, & esse, quod illam consequitur, sed diuè simodè: quia vni primo, & directè: alterum vero secundario, & indirectè. Nec verum est, quod Deus concurrat cum igne generante ad hoc, vt ipse ignis, etiā vt motus à Deo, directè & primo, causet rationem formalem ignis geniti, & esse, quod illam sequitur: sed Deus tantum dicitur operari cū causis secundis iuxta earum exigentiam, quia concursus Dei modificatur, & determinatur secundum genus causæ materialis in ipsa causa secunda: quemadmodum enim causa secunda, aqua (verbi causa) natura sua determinata est ad attingendum directè fieri alterius aquæ, scilicet coniunctionem formæ aquæ cum eius materia: ita Dei concursus directè & primo tantum attingit fieri aquæ genitæ, sed etiam totam rationem formalem aquæ, & esse, quod illam consequitur, & permanet; transacto fieri.

Ad tertiam objectionem cōmodius rel.

respondebitur, cum solucimus potestatem, quam fecit Caietanus: ad cuius primam objectionem dicendum est, quod vt verum sit axioma, quod inter philosophos vulgo circumfertur (quod scilicet) agens, præsertim vniuoce, agit sibi simile secundum formam, quæ est illi ratio agendi (satis est quod tale agens indirectè, & secundario producat formam effectus, in qua fundatur similitudo, nec enim in ipso axioma posita est particula, directè. Vel secundò responderetur cum ipso Caietano, verum esse axioma, ita vt immediatè, & de omnibus agentibus intelligatur, non tamen eodem modo in omnibus: sed in æquiuocis, quod agens immediatè producit sibi simile, & quantum ad fieri, & quantum ad esse, intellige, in mediatione virtutis: non enim omnia æquiuoca agentia possunt immediatione suppositi attingere effectum, vt patet in cælo: in vniuoce vero etiā agens immediatè producit simile, non tamen quantum ad esse, sed quantum ad fieri. Ad secundam Caietani dicendum, quod eodem modo verum est, artificem non causare formam statuæ in quantum talem, neque etiam medicum formam sanitatis, sicut dixit Sanctus Thomas, in artificialibus formam domus non causari directè & primo vt talem, ab edificatore, & in naturalibus formam ignis vt talem, non causari directè ab igne generante. Aduerte tamen, non negare Sanctum Thomam, non per se causari ab ijs agentibus, ita vt existimet causari ab illis per accidens (cō

stat enim nihil istorum causari per accidens ab ijs agentibus) sed sump sit hoc loco particulam, per se, vt distinguitur contra, per aliud, quæ ratione est idem quod, per se primo, vt dixi primo Postter. capit. 4. & ita in proposito illud secundum Sanctum Thomam, causat per se, à quo effectus immediatè, & non ratione alterius, necessario dependet: & quia sic pendet effectus secundum fieri ab agente vniuoce, dixit, quod secundum fieri per se causatur ab illo: quia vero secundum formam, & esse, quod illam consequitur, effectus non pendet ab agente vniuoce primo & immediatè, sed medio fieri, ideo dixit effectum secundum formam, & secundum esse non causari per se ab agente vniuoce. Agētia vero æquiuoca quia producant formam effectus per se primo in quantum talem, ideo effectus ipsi, quos causant, pendunt ab illis, secundum fieri, & secundum esse, quod permanent, transacto fieri. ¶ Ad tertiam objectionem Caietani concedendum est, rationem Sancti Thomæ fundari super principium, quod ibi adducitur: negandum tamen est illud esse falsum, si rectè intelligatur: debet autem intelligi de causa & effectu, quatenus in causalitate, & dependentia se respiciunt per se primo, ita vt effectus per se primo habeat dependentiam à tali causa, & causa per se primo sit productiua talis effectus. Hoc autem modo intellectum principium, cui innuitur Sanctus Thomas, non solum est verum, sed & per se notum. Nam, si humanitas Platonis geniti, per se primo

primò dependeat ab humanitate Socratis generantis, vbicunq; reperitur secundum eandem rationem specificam, pendebit ab illa. Cùm enim ea, quæ per se primò cõueniunt, conueniant inseparabiliter, si pendere à tali causa, conuenit per se primò huic humanitati, conueniet etiam cuiusque habenti eandem rationem. Rursum, si humanitas Socratis generantis est per se primò productiua humanitatis Platonis, vbicunq; illa sit secundum eandem rationem, producet eam. Cùm ergo humanitas Socratis sit eiusdẽ rationis specificæ cū humanitate Platonis, si per se primò sit productiua illius, erit etiam productiua sui, quod est absurdũ, ad quod adducere nitebatur ratio

Adi.

Sancti Thomæ. Ad primum autem ex duobus, quibus Caietanus oppositum intendebat probare, relicta illi⁹ solutione, in qua existimat, in corporibus cœlestibus non reperi rationem vniuoam corporis & substantiæ, cum ea, quæ est in corporibus inferioribus, dicendum est, rationem corporis, & multò magis rationem substantiæ, in his inferioribus nõ causari per se primò à cœlis, sed ab idea corporis, & substantiæ, quæ reperitur in Deo: hæc autem non habet formaliter, ne dum vniuoçè, rationem corporis, sed tantum eminenter: rationem vero substantiæ licet habeat formaliter, non tamen vniuoçè. Et ex his facile soluitur obiectio, quam ad hũc locum remisimus. Patet enim ex dictis, qd si quando ignis generat ignem, produceret forma ignis geniti in qua-

Auto
ris
placi
tudo.

tum talem, quia illam produceret per se primò, sequeretur etiam, quod produceret in se formã propriam. Quauis autem Deus, quando creat aliquod ens, per se primò producat totam entitatem illius; non tamen producit simul omne ens: ex hoc autem quòd per se primò producat entitatem, sequitur, quòd sit productiuus omnis entis, non tamẽ inde potest inferri, quod sit productiuus propriæ entitatis, quia entitas Dei non est eiusdem rationis cum entitate effectus, quæ producit; sicut natura ignis producit, est eiusdẽ rationis cū natura ignis producẽtis: quia ergo aliter causat Deus entitatẽ in re à se producta, quã ignis generas causat formã in igne genito (nã Deus causat entitatem per se primò: ignis autẽ causat formam sui effectus per aliud, scilicet, medio fieri) ideo Deus causat quemcunq; effectum, non solum quantum ad produci, sed etiã quantum ad esse, & conseruari: ignis vero causat ignem solum quantum ad fieri, non autem quantum ad esse, quod manet, tráfecto fieri, modo explicato. Tandem ad alterum, quod contra idẽ fundamentum obijciebat Caietanus, negandum est, inde sequi falsitatem illius axiomatis, sed verum est vniuersaliter in omnibus agentibus, quod agunt sibi similia, sed est differentia. Nam agens æquiuocũ producit effectum sibi similem, non secundum eandem rationem in specie, sed secundum altiore, quam effectus, in quantum potest, imitatur: & hæc altior ratio agentis est

tis est fundamentum similitudinis, quam in eo eius actio præsupponit. Sed ex alia parte quauis illius actiuitas per se primò sit ratio producendi formam effectus in quantum talem, ac proinde omnem formam, quæ habeat eandem speciem, non sequitur, quod sit productiuum propriæ formæ, quia illa non est eiusdem rationis cum forma effectus, sed longè præstantioris: agens verò vniuoçum, quia non producit formam effectus in quantum talem per se primò, sed tantum producit effectum quantum ad fieri, licet medio fieri causet formam, & esse, quod illam consequitur: præsupponit quidem eius actio in ipso agente formam, quæ sit fundamentum assimilandis sibi effectum, non tamen sequitur, quod producat illam: quia (vt explicuimus) non producit formam effectus in quantum talem, & ita nulla est contradictio: & hæc sufficiant de hac difficultate quaestione.

ARTICVLVS IX.

Vtrum idem numero effectus possit pendere à pluribus causis efficienibus totalibus.

Vtrum possit à pluribus partialibus, constat. Nam vnum, & idem potest fieri calidum vt sex, partem illius caloris recipiendo ab vno, partem ab altero. Similiter, quòd possit pendere à pluribus causis diuersorum generum, dixi-

mus artic. 5. quaestione 22. ad quartum. Præterea, quod possit pendere à pluribus essentialiter subordinatis, seu accidentaliter, patet ex dictis artic. 6. ideo in titulo articuli addita sunt illa particula, totalibus; eiusdem generis; non subordinatis: Vt vtrum vnus numero calor possit produci à diuersis ignibus, à quouis, vt a causa totali: & adhuc potest intelligi dupliciter hæc quaestio. Primo, vtrum de facto vnus & idem numero effectus possit esse productus ab eiusmodi causis. Secundo, vtrum ille effectus, qui de facto fuit solum productus ab vna causa totali, v.g. hic calor ab hoc igne: vtrum (inquam) ille idem calor potuisset produci ab alio igne, si in eodem tempore, & loco eidẽ passõ fuisset applicatus.

Quoad primum est prima opinio, id implicare. Refertur S. Tho. 1. part. quaest. 52. artic. 3. & 3. p. quaest. 82. artic. 2. & 5. Metaph. lect. 2. Caiet. 3. part. quaest. 77. artic. 6. Ferrar. 3. consequentia. 68. Son. 5. Metaph. quaest. 6. Iauell. ibi, quaest. 7. Vicomercat. 5. Metaph. capit. de causis, Auerr. ibi, Tart. 3. Physi. quaest. 1. dubio primo. Duran. 2. d. 5. nisi in illis (inquit) causis esset eadem numero virtus, eo pacto, quo in Patre, & Filio est idẽ principiu spirandi Spiritu sanctu.

Secunda opinio asserit posse fieri naturaliter. Gabr. 3. d. 1. quaest. 2. Oshã & alij ibi. Tertia opinio media est, posse fieri supernaturaliter tantum: Referuntur Caiet. 1. p. quaest. 52. artic. 3. Scot. 1. dist. 20. quaestione 2. Capreol. ibi. 12. q. 2. ad quintum, cõtra tertiam cõclusionem; licet in 2.

50. 1. 1. 1. 1.

Nota
Pria.
Seca

1. S.
San.
Tho.
Caiet.
Ferr.
Sonc.
Vico.
Auer.
Tart.
Dur.

2. S.
3. S.
Caiet.
Scot.
Capr.

d. 20. quæst. 1. ad 3. oppositum sententiarum, scilicet, quod implicat.

1. Cō.
Arist.

Prima conclusio. Naturaliter id fieri non potest. Ita Arist. 5. Metaph. text. 2. dicens: Accidit multas eiusdem causas esse, vt ita tua ita tua, rursus, & c. sed nō eodem modo: sed hoc quidem, scilicet as, vt materia: illud vero, scilicet statuarius, vt vnde motus, id est, vt causa efficiens. Idem ait 2. Physic. & Themistius, & Albert. & authores primæ & tertiæ opinionis: & ita hæc conclusio est contra secundam opinionem.

The-
mist.
Alb.
Pr. 1.

Probatur primo, quia saltem agentia corpora, que producunt effectus diuisibiles, non possunt naturaliter æque applicari passioatq; ad eam, absolute loquendo, non poterunt producere effectum eundem numero ex defectu prædictæ applicationis. Dixi, effectus diuisibiles, quia de anima rationali, & de alijs quibusdam (si forte dantur aliqui indiuisibiles) non vrget hæc ratio: possent enim duo equi v. g. partialiter disponere materiam, e qua sic disposita in instanti educeretur anima equi, que si indiuisibilis est, quod attinet ad hoc argumentum, posset totaliter ab utroque educi e potentia materiæ.

Seco.

Secundo ergo probatur conclusio: quia natura abhorret superfluum, quale esset, quod idem numero effectus totaliter esset ab illis duobus causis, cum quæuis sola non minus sufficeret, quam vtraque.

Tertio.

Tertio à priori, Effectus est vnus numero, quia producitur in hac numero materia, in hoc tempore, ab hoc numero agente: ergo idem

numero effectus non continetur in causis numero distinctis. Id ipsum confirmatur, quia si hic & nunc applicem manū huic igni, certè alius numero calor produceretur, ac si applicuissem alteri igni: & etiam tractato hoc tempore, vel instanti, si iterum applicem, produceretur alius calor numero distinctus: in causis ergo numero distinctis, & non subordinatis non continetur idem numero effectus, atque adeo nec potest produci ab illis.

Obijcies primo. Si duo agentia constituerentur à Deo in eodem se. penetrantia prope aliquod passum summè dispositum ad illorum formam recipiendam, relicta suæ naturæ, producerent vnā numero formam vt causæ totales: quia se in eundem penetrare, non impedit illarū actiuitatem; & tunc non est cur vna agat in vnā partem materiæ, altera in alterā. Nec potest dici, quod vna cessat, altera non: ergo non potest produci vnus numero effectus à duabus causis totalibus, non repugnat, saltem ex eo quod indiuiduatio effectus per se sumatur à causa, sed repugnat per accidens in agentibus corporeis, eo quod hæc nō possunt esse equè approximata.

Secundò, Potest quis operari propter duos fines totales non subordinatos, v. c. ambulare propter sanitatem, vel propter videndum amicum. Cur ergo non potest idem effectus esse à duobus efficiētibus, si cur à duobus finibus?

Tertio, Michael, & Gabriel possunt simul detinere rotam, vt causæ totales, v. c. si quiuis imprimat rotam

totum impulsū requisitum ad illam detinendam, ne moueat ur.

Quartò, Vna numero relatio, in opinione Diui Thomæ, pendet totaliter à duobus terminis: quia pater v. c. vni numero paternitate refertur ad plures filios. Cur ergo similiter vnus numero effectus pendere non poterit à pluribus causis totalibus?

Ad primū Iauell. ait, quod tunc illa duo agentia mutuo se penetrantia nō agerēt, ne sequeretur quoddam ingens absurdum in natura, quod vna materia reciperet duas formas eiusdem speciei: sicut alij affirmat, quod globus igneus positus in medio centri, & cui vndique pariter aditus ad suam spheram, non moueretur, quia deberet fieri diuisio illius ignis in omnem partem, quod est impossibile: non enim est maior ratio, cur hac, quàm illac moueatur. Hæc solutio à multis iudicatur incredibilis, & merito, absolute prolata. Sed respondetur, quod si Deus illa duo agentia omnino relinqueret suæ naturæ, mihi certum est, quod non agerent, nec ille ignis moueretur, & sic in alijs, & (vt dixi supra) id mirum videri non debet. Nam si experimur, quod entia naturalia habent motus contrarios priuatæ inclinationi naturali (vt quod aqua ascendit, & aer descendit) ne vacuum, quod est absurdum in natura, sequatur: quid mirum si suspendat propriam actionem, quando, si agerent, sequeretur, quod eadem materia afficeretur duabus formis eiusdem speciei, quod absurdissimū est. Confirmo, quia aqua non

producit motum naturalem, sed illum suspendit, remanens ipsa suspensa, vt vitet vacuum. Posset aliquis affirmare, quod vnus ignis ex illis duobus cederet alteri, ad hoc vt sequeretur effectus eiusdem speciei cum vtroque, quem quisq; appetit ex natura sua: quæ solutio nō mihi displicet omnino: cum tamen quiuis illorum magis apparet producere illum effectum indiuiduatum à se ipso, quàm ab alio agente, non apparet vlla ratio in proprijs naturis illorum ad hoc, vt vnus cedat magis, quàm alter. Respondeo ergo, quod tam in illo casu penetrationis, quàm cum in natura contingunt aliqui casus, in quibus ipsa natura non habet vires ad vitanda omnia absurda, tunc pertinet ad auctorem naturæ vniuerso præsentem, specialiter illum dirigere, que tunc est anxia & dubia: que directio illa erit, quæ conformior est naturis rerum, & minus miraculosa: talis autem videtur esse in casu proposito, si Deus concurrat partialiter cum illo utroque agente, ita vt concursus, quem tribueret vnicuique, si alterum ab altero esset separatum, illum partialiter vtrique, partim vni, partim alteri tribueret. Ad secundum, Marsil. r. de Generatione, quæstione 8. ad 9. concedit Antecedens in finibus operantium volūtarie, Albert. concedit illud vniuersaliter, quia (inquit) fines influunt aliquid in effectum. Sed respondetur primo, illos duos fines concurrere partialiter: fieri enim nequit, vt, propositis duobus finibus non subordinatis, electio non sit vehementior,

Res. 2.
 mention, & intensior propter vtrūque, quam propter alterū tantū, loquendo naturaliter. Nam certē, qui appetit hoc, & illud diuisiue, magis appetit vtrumque, quam alterum. Secūdo respondetur, quod fortē ibi est duplex actus electionis (de quo alibi) quāuis cauatus à diuersa intentione diuersi finis.

Ad. illi duo Angeli imprimerēt distinctos impulsus parciales, ratione quorum illa rota esset immobilior duplo magis: sicut si moueret illā velocius, duplo magis moueretur, quā si vnus tantū illam detineret, aut moueret.

Ad. 4.
 Ad quartum quidam dicunt, quod illa relatio partialiter terminatur ad vnumquemque terminū, quia magis extenditur ad plures, quā ad vnum: sed certē in illa opinione Diui Thomæ fatēdum est, quod pater tota sua relatione referatur ad quemque filium: & extendi ad plures, non est per hoc, quod illa relatio in se immutetur. Respondetur ergo, negando consequentiam, quia in opinione Diui Thomæ, licet relatio specificetur à termino, non tamen indiuiduatur, quia ad terminos numero distinctos sufficit relatio vna numero.

2. Co. Secunda conclusio sit. Quod in prima conclusione dixi fieri nō posse naturaliter, id non implicat contradictionem. Ita auctores tertie opinionis. Nec oppositum sentit Sanctus Thomas locus citatis pro prima opinione: nullū enim verbū dicit, vbi significet se loqui de potentia absoluta, imo 3. p. q. 67. art. 6. docet,

quod plures simul, quiuis, vt causa totalis, possunt baptizare vnum, & eundem, & conferre vnicuique numero Baptisma, & q. 82. a. 2. docet, quod similiter possunt plures consecrare vnam numero hostiam, vt fieri solet in sacerdotū Ordinatione: & hæc sit prima ratio pro conclusione. Respondent quidam, quod Deus tunc non concurrat tanta virtute, cū quouis illorum, ac si seorsum ab illis operaretur, vt nos diximus de concursu, quē Deus præstaret duobus agentibus mutuo se penetrantibus. Cōtrā, nam (vt docent prædicti Theologi supra) quiuis illorū baptizantiū, & consecrantium debet operari independēter ab alijs, aliās nihil ageret, quia ex natura institutionis baptisimi, & consecrationis petitur, quod quiuis agat, vt causa totalis: ergo ex vi talis institutionis Deus concurrat cum quouis illorum, vt cum causa totali: ergo præstat totalem concursum.

Secundo probatur conclusio. Possit Deus facere, vt duę formę, quæuis totaliter, eandem materiā, seu subiectum informaret: quid enim implicat eandē materiā informari duplici formę ignis, seu duplici calore vt octo? ergo similiter id potest fieri in causis efficientibus.

Tertio secūdum Theologos cū S. Tho. 3. p. q. 3. a. 6. omnes tres personę diuine possent supponere, & sustentare, quæuis totaliter, eandem numero humanitatem, sicut modo supponit Diuinitatem, ita vt omnino, & æquē perfectē esset suppositata in quouis, atque in omnibus.

Quarto

Quarto causa vniuersalis, & particularis producant eūdem numero effectum, quæuis totaliter in suo genere: ergo non implicat, eundē numero effectum contineri totaliter in causis numero distinctis. Obijcies, Simili argumēto probaretur, id posse fieri naturaliter. Respondetur, quod non ita est: sed argumētum probat, quod, non posse id fieri naturaliter, non prouenit ex eo, quod multiplicet absolute loquēdo, sed ex eo, quod (vt docuimus) quæuis causa particularis appetit naturaliter producere effectum sibi similem, quātum fieri potest, atque adeo sibi simile in in diuisiuis: quæ maior similitudo est, quā specificæ: sic enim magis conseruat suū proprium esse, & hac ratione appetit effectum in diuisiuis etiam ab alia causa vniuersali vt sic, licet intendat sibi simile quodammodo. Id (vt dixi supra) tamen absolute intendit producere effectum similem causæ particulari: tūc enim immediatitas consulit bono causæ particularis, quā proprio, & ita particularis, & vniuersalis non intendunt diuersos fines immediatos, sed eisdē eodem modo, quo causæ diuersi generis concurrentes ad eundē effectū.

Contra conclusionem est primum argumentum. Effectus est totaliter ab hac causa: ergo nullo modo est ab altera. Nego consequentiam, aliās eodem modo concluderet, quod si est totaliter à causa particulari, non est à causa vniuersali. Particula ergo (totaliter) potest sumi dupliciter, id est; ita ab hac, quod non ab alia: & sic nego Antecedens:

vel non partialiter ab hac, & nego consequentiā. Dices: Ergo, seculū hac causa, nō fiet effectus: nego consequentiam, quia sufficiēter producit à quauis. Secūdū argumētū est huiusmodi: Effectū productum ab vna causa nō potest postea alia eundē producere: ergo nec simul poterat. Primo nego consequentiā: potest enim inueniri subiectū in actu, & nō in potentia, secūs quādo simul agebat cū alia. Secūdo nego antecedens, loquendo supernaturaliter, vt dicā infra. Tertiu argumētum est, Ergo aliquid influit vni, quod nō alia, sunt enim distinctæ actiuitates: ergo effectus nō est totaliter à quauis. Cōfirmo, quia, vna sublata, aliqua actio tollitur, atque adeo aliquis effectus. Respondetur, argumentū supponit fallum, actionem, videlicet, esse quid distinctum ab effectu producto: & simili argumēto probaretur, non posse eundem effectum totaliter esse à causa vniuersali, & particulari: quo autem pacto ex agente fiat non agens, per hoc tantū, quod effectus alterius non pēdeat ab illo agente, dixi quæsit. le motus termino. Argumentū 4. est: Effectus est vnus numero, quia ab vno numero agente, vt probauit; ratio conclus. ergo, &c. Quidam respondent, quod effectus qui produceretur ab illis causis totalibus, esset numero distinctus ab his, si produceretur seorsum à quauis illarum: quæ solutio est omnino falsa, quia tunc illic effectus aliqua rationem indiuidualem participaret ab vna, quā non ab alia: ergo nō esset totaliter à quauis, sed partialiter.

Respo-

02
 2.
 3.
 4.
 5.
 6.
 7.
 8.
 9.
 10.
 11.
 12.
 13.
 14.
 15.
 16.
 17.
 18.
 19.
 20.
 21.
 22.
 23.
 24.
 25.
 26.
 27.
 28.
 29.
 30.
 31.
 32.
 33.
 34.
 35.
 36.
 37.
 38.
 39.
 40.

Solu. Respondetur ergo, argumentū tantum probare, id non posse fieri naturaliter, vt dixi argumento quarto pro secunda conclusione.

3. Co. Tertia conclusio, Effectus, qui in hoc instati productus est ab hac numero causa, non potuisset naturaliter produci ab alia numero distincta. Ita Marfil. 1. de Generatione, quaest. 8. concl. 2. & 2. Sententiarum, quaest. 2. art. 2. concl. 8. Soncin. Iauell. Capreol. & Ferrar. vbi supra.

Mar. Niph. 5. Metaph. quaest. 1. Colligo ex S. Tho. quodlib. 5. ar. 8. vbi ait, quod si duraret status innocentiae, non producerentur ijdem omnino homines, qui nunc producuntur, quia in primo statu vnus homo non habuisset plures vxores, nec nascerentur hi, qui nunc ex adulterio, & fornicatione, ita vt eadem persona, & haberet filios legitimos, & illegitimos: atque adeo nec nasceretur horum filiorum filij. Hæc cōclusio patet ex tertia ratione posita pro prima conclusione, quæ non videtur spernenda, licet Fonseca 1. Metaph. quaestio. 3. lect. 8. doceat, quod cur potius hic numero gradus caleris, hic equus, &c. magis ab hoc agente producat, si cause secundæ quarantur, nulla ratio profus est, & ideo in ijs, vbi ratio ex causis secundis reddi non potest, recurrendum est ad diuinæ voluntatis determinationem, præ definitionēq;.

San T^{ho}.

Tro

Sec.

Obie
ctio.

quem eduxit hæc gallina, eundem numero eduxisset altera, quæ illi ouo incubuisset. Marfil. id concedit, & tunc concedit, quod gallina educens, vt sic est causa per accidens pulli, & reuera ita est. Nam (vt fertur, & videtur rationi consentaneum) si aliud animal specie diuersum, v. c. anser, foueret illa oua, educeret pullos eiusdem speciei, ac educit gallina: quod si gallina influit in illum effectum, tunc ait Albert. erit diuersus, saltem quoad illum partialem effectum. Dices secundo, Eadē imago, quæ producta est ab hoc artifice, potuisset esse producta ab alio: ergo similiter potuisset contingere in agentibus naturalibus. Respondetur primo solet, concedendo Antecedens, quia ibi artifex nihil ponit, sed applicat. Iterum respondetur, & melius, quod figura relictas ex illa applicatione, esset numero diuersa, sicut ars & exemplar, quæ sunt principia effectiua illius, sunt numero diuersa.

Confirmo, quia cum destructa domus reedificatur, confurgit figura numero distincta: nec enim naturaliter potest eadem numero omnino redire, quæ corrupta est: ergo ex eo, quod figura confurgat ex illa applicatione, non sequitur, quod sit eadem numero.

Dices tertio, Effectum productum ab vna causa, eundem numero potest alia conseruare; ergo & potuit eundem producere, cum eo conseruatio, & productio non distinguantur. Nego consequentiā, quia quando causa passum sibi appropinquatum inuenit in actu eiusdē speciei

Obie. Dices, Permittat illud agens, vt corrumpatur forma producta ab alio agente, & ita poterit inducere aliam sibi similiorem. Respondeo, Agens naturale necessitate naturæ, cum primum applicatur, agit necessario, & ita cum possit tunc nihil producere de nouo, sed conseruare productum, non potest non conseruare.

Quarta conclusio, Quis effectus idem omnino non potest per diuinam potētiam produci à quolibet agente. Prætereo modò actus vitales, & creationem, de quibus alibi. Probatur conclusio, tū quia nulla apparet implicationis ratio, tum quia fides docet, quod d. Deus inedia aqua, vt instrumento, producit gratiam, medio igne inferni, agit in spiritus, medijs quibusdam verbis, conuertit panē, & vinū in corpus & sanguinē Christi: de quo supra.

ARTICVLVS X.

Virum causa efficiens per se principalis, alia sit tantum efficiens, alia etiam conseruans effectum.

Obie. Dices, Permittat illud agens, vt corrumpatur forma producta ab alio agente, & ita poterit inducere aliam sibi similiorem. Respondeo, Agens naturale necessitate naturæ, cum primum applicatur, agit necessario, & ita cum possit tunc nihil producere de nouo, sed conseruare productum, non potest non conseruare.

Quarta conclusio, Quis effectus idem omnino non potest per diuinam potētiam produci à quolibet agente. Prætereo modò actus vitales, & creationem, de quibus alibi. Probatur conclusio, tū quia nulla apparet implicationis ratio, tum quia fides docet, quod d. Deus inedia aqua, vt instrumento, producit gratiam, medio igne inferni, agit in spiritus, medijs quibusdam verbis, conuertit panē, & vinū in corpus & sanguinē Christi: de quo supra.

ARTICVLVS X.

Virum causa efficiens per se principalis, alia sit tantum efficiens, alia etiam conseruans effectum.

Hæc est vltima subdiuisio efficientis per se in cōmuni: & ideo huc vsque illam reliquimus, quia ex dictis supra facilius redderetur. In qua re quidē vniuersè ab omni causa equiuoca pendere suum effectum, tam in fieri, quam in esse, & conseruari, dicunt: ab vniuoca verò tantum in fieri: quod ita absolute dictum nō potest defendi, vt ex infra dicendis patebit. Ideo alij restringunt ad causam equiuocam habentē tres conditiones. Prima cōditio est, q. absolute sit causa principalis, non instrumentalis, nec minus principalis: & ita licet assensus primorum principiorum sit causa equiuoca assensus conclusionis, & actus ipse habitus, & volitio finis volitionis mediolorum, & obiectum specierum, etiam earum, quæ sunt in sensibus internis, possunt tamen ij effectus conseruari sine suis causis: quia causa principalis, tam assensus conclusionis, quam ipse habitus, est ipse intellectus, volitionis autem mediolorum voluntas, specierū autem internarum ipsa anima, & eius potentia.

Secunda conditio est, quod effectus causæ equiuocæ sit per se ab illa secundum formā sibi propriā, & connaturalem, ita vt non sit per se, nisi ab illa causa: ideo licet equus & asina v. c. sint causæ equiuocæ muli, Sol, & fortē pipër, ac vinum caloris, quia tamē mulus per accidens producitur ab illis causis, calor vero non ita per se a Sole, pipere, ac vino, quin possit fieri ab alijs causis, vt ab igne v. g. adeo hi effectus non pendunt ab his causis in cōseruari:

Quo rādā placitum.

1. Co. dicitur.

Sec.

Sec.

Sec.

Sec.

Sec.

Sec.

feruari: causa enim per se primò calor non est Sol, vinum, aut piper: sed calidum vt sic: & ita si lux producta à Sole, & à cādela, sunt eiusdem rationis, nō mirum, si ea, quæ producta est à Sole, possit conseruari à cādela in absentia Solis, quia tunc causa per se primo lucis, non est Sol, sed lucidum vt sic.

Nota. Tertia conditio est, quòd talis effectus producatur in subiecto extraneo, & in statu imperfecto: & hæc videtur significare Sæctus Thomas, contra Gentes 65. dum ait: Impresio agentis, cessante actione, nō remanet in effectu, nisi talis impresio vertatur in naturam effectus: & ita lumen non conseruatur in aere, cessante actione Solis, quia est in aere, vt in subiecto extraneo, & in statu imperfecto: nec disponit illum ad recipiendam formam substantialem Solis, cum aer ex natura sua non possit fieri Sol. Hæ conditiones ad libitum videntur confictæ, tātum vt ex illis fugiatur vis argumentorum. Peto enim primò,

Cōd. 3. cur à causa equiuoca minus principali, aut instrumentali non pendet effectus minus principaliter in conseruari, eo modo quo in fieri, sicut à causa magis principali dependet in vtroque principaliter? Secundo, Homo secundum suam propriam formam est causa æquiuoca feminis, & virtutis seminalis, & embryonis, viuentis tantummodo vitæ plantæ, vel animalis; qui tamē effectus non pendet ab homine in conseruari. Posset respōderi, hos effectus in viuentibus perfectis conseruari à formina: tamen argumentum vr-

get in seminibus multorū aliorum viuentium, vt arboris, &c. quæ conseruantur in absentia suarum causarum.

Tertio, lux producta à Sole, est effectus vniuocus, & in orbe Lunæ est vt in subiecto æquè perfecti ordinis, ac est in Sole, multo magis, quàm calor in aqua, & tamen non conseruatur in absentia Solis; cum tamen calor in aqua habeat terminum corruptionis, non ita lux in orbe Lunæ: cur ergo calor in aqua aliquandiu cōseruatur, absente igne? lux verò in aere, vel orbe Lunæ neque per momentū? Confirmo, quia si calor remissus existens in aqua, non expelleretur à contrario corruptente, certè ex vi non conseruatiōis ab igne, nunquam desinere effectus: ergo lux ita cito desinit esse tantummodo ex vi non conseruatiōis? Pro solutione nota primò, quædam entitates ex natura sua ita consistere in fieri, vt non nisi dum fiunt, habeant esse, saltem secundum quod tales sunt, vt sunt actiones & motus vt sic, tam immanentes, quàm transeuntes, & secundum quosdā etiam sonus, de quo alibi: cum ergo harum rerum esse vt sic, non sit nisi in fieri, non est mirum, si à quibus pendet in fieri, pendat in elicari: quæ de his non est difficultas, sed de illis, quæ post ipsam fieri permanent in esse, de quibus numero. cum S. Thomas dicat aliquid conseruari ab alio dupliciter, vno modo indirectè, & per accidens, sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corruptens, vt conseruat purum,

rum, qui custodit, ne cadat in igne. Alio modo dicitur aliquid rem conseruare per se, & directè, quādo (scilicet) illud, quod conseruatur, pendet a cōseruante, ita vt sine eo esse nō possit. Respōdeo ergo ad quæstionē propositā: vel quod agitur, est simpliciter, & absolute eiusdem rationis cū agente, vt est ignis cū igne, homo cum homine: vel nō? Si primū, tunc non potest ab illo directè pendere in suo esse, quia non habet minus fixum, ac firmum fundamentum talis esse, ac ipsum agens. Si secūdum, ita quod ipsum productū est simile producenti quodammodo tantum, & non simpliciter, v.g. est simile in aliquo accidenti, vt aqua calida est quodāmodo similis igni, & aer illuminatus ipsi Soli, semen cum sua virtute formatiua ipsi generanti: & tunc vel id, quod producit, habet in se aliquid, ratione cuius potest fieri simpliciter simile producenti: ita quod illa aliqua similitudo in tali subiecto est via ad similitudinem simpliciter: & tunc, absente conseruante, id est agente, reuera perseveraret, nisi corrupteretur ab aliquo contrario: vt aqua calida, absente igne, etiam cōseruaretur calida, nisi expelleretur à forma ipsius aquæ, vel ab aliquo alio. Ratio est, quia tūc in aqua est aliquid subiectū, v.g. materia prima, quæ ex natura sua fouet, & cōseruat illū calorem, vt cooperetur aliquāliter ad expulsionem formæ aquæ, quam habet, & receptiōnem formæ ignis, ad quam est in via. Vel id, quod fit, est quodāmodo simile, & nō simpliciter, vel il-

lud (inquā) nō habet aliquid in se, ratione cuius possit fieri simpliciter simile producenti, vt nec aer, nec orbis Lunæ, quantumcūque illuminentur, non possunt fieri Sol naturaliter: nec potētia cognoscitiua quantumcūque; perfectas species recipiat ab obiecto, potest fieri ipsum obiectū: & tūc si tale subiectum simile quodammodo indigeat ab intrinseco, & ex propria natura, accidere illo, in quo est simile, ad hoc, vt in sua natura, & perfectione cōseruetur, tūc nō minus fouet, & cōseruat illud accidens, ac si disponeret ad recipiendā perfectā similitudinem agentis: quia ergo omnes potētiæ internæ ab intrinseca sua natura habent posse elicere actus nō modo intuitiuos, sed etiam abstractiuos, in absentia suorū obiectorum, idē harum potētiarū natura est conseruatiua specierum in absentia obiecti, quia requiruntur ad illos actus: at quia sensus externi ex propria natura non perunt habere actus, nisi circa obiectū præsens, idē non habent radicem conseruatiuam specierum in absentia obiecti. Deinde, quia aer non habet aliquid, ratione cuius possit fieri Sol: & præterea ad proprias operationes non indiget luce, idē non habet in se radicem conseruatiuā lucis, qua ratione, absente Sole, statim perit lux. Hinc est, nullam esse, nec dari posse creaturam independentem a Deo in suo esse, quia cū nulli creature sit essentialē esse, sed accidat illi, nō minus, quā aeri lux (soli enim Deo est essentialē esse primò) nec ad momentū permanere pos-

re possit, nisi à Deo cōseruaretur. Hunc discursum videtur significat se Sanctus Thomas vbi supra, vbi reddit rationem, cur creaturæ indi- geant, vt à Deo cōseruentur, quæ licet à multis iudicetur infirma, si tamen rectè intelligatur, eam vim vi detur habere, quam discursus pro- positus, maximè cùm docet, quod quādo effectus est natus impressio- nem agentis recipere, secūdum eā- dem rationem, qua est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non tamen esse illius effectus: si vero ef- fectus non sit natus recipere prædi- ctam impressionem, tunc non ait, quod tale agens semper conferuet effectum, sed quod potest confer- uare illum.

Co- roll. Ex dictis sequitur, non omnem effectum equiuocum pendere sem- per à sua causā, vt ostendimus in se- mine, & alijs, & aliquem vniuocum pendere à sua causā. Sequi- tur ergo, quod quando aliquis effe- ctus ex natura sua pendet in confer- uari à sua causā secūda, non opus est, vt pendeat ab eadem omnino, à qua est productus, sed sat est si ab eā, vel ab alia, quæ potest produ- cere tale effectum, potest & conferua- re, licet sit productus ab alia. Vnde si lux à Sole causata, & à flāma, vel à quouis alio luminoso, sunt eiusdem speciei, tunc ea, quæ pro- ducta est ab vno, potest ab alio con- seruari: & hoc non tollit, quin ille effectus sit ex illis, qui permanere non possunt, nisi directè, & per se conferuentur, & manu teneantur ab aliqua causā secūda. Ad argu- menta vero, quæ nos proposuimus,

fatis patet ex dictis, non enim ve- gent contra nos.

Alię sunt diuisiones causę effi- cientis, quę non indigent explica- tione: vt quod detur causā in actu, & in potētia, causā totalis, & partiā- lis, causā consiliāns, disponens, seu preparans, & coadiuāns, vt medici- nę dicuntur causę iuuantes, vt se quis reducat ad sanitatem. Causā alia, sufficiens: & alia insufficientis alia naturalis, & artificialis alia: natura- lis, alia libera, alia naturalis, id est necessariò operans: naturale enim sumitur dupliciter, vel vt cō- distinguitur tantum contra artifi- ciale, & ita comprehendit etiam li- berū, vel vt distinguitur contra liberum, & sic sumitur pro neces- se. Hactenus egimus de diuisione causę efficientis in numero singula- ri, nunc agamus de diuisione cau- sarum efficientium in numero plu- rali, quoniam plures concurrunt ad eundem effectum.

ARTICVLVS XI.
& vltimus.

Vtrum causę efficientes plu- res concurrentes ad eundē effectum, alię sint essentia- liter, alię accidentaliter subordinatę.

Reuiter (est enim complemen- tum hoc, & dubitatio appendix- totius quæstionis) sit conclusio af- firmatiua, scilicet: Causę efficiētes plures

plures concurrentes ad eundem ef- fectum, alię sunt essentialiter, alię accidentaliter subordinatę. Com- munis est, Scoti 1.3.2. q. 2. ar. 1. & Re- centiorum, 2. Metaph. c. 2. q. 1. sect. 2. Essentialiter subordinatę, seu per se subordinatę causę sunt, quando altera ex natura sua pendet ab alte- ra in causādo, in illo genere, in quo causat. Dixi, ex natura sua, quia duo homines impellentes corpus, quod neuter per se mouere potest, pen- dent à se inuicem in impellendo: non tamen per se, & essentialiter, quia vis impellendī vnus non pen- det ex natura sua à vi impellendī alterius. Dixi rursus, ex natura sua, quia non sat est ad causarum subor- dinationem per se, quod vna alio modo, quam in causādo depēdeat ab alia: quomodo in accidentaliter subordinatis filius dicitur p̄ductus ab auo, & p̄auo, à quibus nō per se, sed accidentaliter pendet, eo quod licet pater non generet filiū, nisi ip- se sit genitus ab illius auo, tamen in generando filium, vt sic non pen- det ab illo. Vnde causę per se subor- dinatę ab accidentaliter subordina- tis differūt. Primo, quod illę, dum producitur effectus, debent simul existere, quia in ipso causandi actu habent dependentiā. Secundo, quia semper sunt diuersę speciei, abso- lutè loquendo. Tertio, Ratio cau- sandi in superiori nobilior est, & perfectior, quā in inferiori: prædi- cta enim dependentia dari non po- test in rebus eiusdem speciei, sed in illis, in quibus superior causā con- tinet eminenter, & virtualiter effe- ctum producendum. Dixi (in illo

genere) quia causā materialis non dicitur essentialiter subordinata formę, nec omnino vnum genus causę cum altero, licet vnum indi- geat altero, tanquam eo, sine quo causari non potest.

Sed dices, vtrum causę per se subordinatę pendeant ab inuicem, vt dicunt Soto, & Iuniores: vel an sola inferior causā pendeat à supe- riori, vt docent alij? Respondeo, quidquid sit de voce illa (causā pē- det) quę videtur non cōuenire, nec dici de inferiori, nisi respectu supe- rioris: tamen re vera Soto, & alij verum afferunt, quia in hominis generatione, ad quam concurrunt Sol & homo, vt causę per se ordi- natę, non minùs pendet Sol ab ho- mine generante, quā homo à So- le: idque significat Aristoteles hic capite secundo, dicens: Sol, & homo generant hominem: videtur enim locutus de ijs, quasi de mutuo ab inuicem pendentibus. Deus etiam, licet absolutè non pendeat in ope- rando ab vlla causā secūda, si ta- men operatur secundum leges ab ipso statutas, potest dici, quod pen- deat à causā secūda, quia Deus mo- dō non producit vlla entia (natura- lia dico) nisi simul concurrant cau- sę secūdę: & hæc sint satis de hac tota quæstione, & hic finem impo- namus, vt quid ipse finis sit, videamus.

Q V A E S T I O V.
De naturalis entis causā finali.

re possit, nisi à Deo cōseruaretur. Hunc discursum videtur significat se Sanctus Thomas vbi supra, vbi reddit rationem, cur creaturæ indi geant, vt à Deo cōseruentur, quæ licet à multis iudicetur infirma, si tamen rectè intelligatur, eam vim vi detur habere, quam discursus propositus, maximè cum docet, quod quādo effectus est natus impressio nem agentis recipere, secūdu eā dem rationem, qua est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non tamen esse illius effectus: si vero ef fectus non sit natus recipere prædi ctam impressionem, tunc non ait, quod tale agens semper conferuet effectum, sed quod potest confer uare illum.

Co roll.

Ex dictis sequitur, non omnem effectum qui uocum pendere sem per à sua causā, vt ostendimus in se mine, & alijs, & aliquem vniuocum pendere à sua causā. Sequitur ergo, quod quando aliquis effe ctus ex natura sua pendet in confer uari à sua causā secūda, non opus est, vt pendeat ab eadem omnino, à qua est productus, sed sat est si ab eā, vel ab alia, quæ potest producere tale effectum, potest & conferua re, licet sit productus ab alia. Vnde si lux à Sole causata, & à flāma, vel à quouis alio luminoso, sunt eiusdem speciei, tunc ea, quæ pro ducta est ab vno, potest ab alto con seruari: & hoc non tollit, quin ille effectus sit ex illis, qui permanere non possunt, nisi directè, & per se conferuentur, & manu teneantur ab aliqua causā secūda. Ad argu menta vero, quæ nos proposuimus,

fatis patet ex dictis, non enim ve gent contra nos.

Alię sunt diuisiones causę effi cientis, quę non indigent explica tione: vt quod detur causā in actu, & in potētia, causā totalis, & partia lis, causā consilians, disponens, seu preparans, & coadiuuās, vt medici nę dicuntur causę iuuantes, vt se quis reducat ad sanitatem. Causā alia, sufficiens: & alia insufficiens: alia naturalis, & artificialis alia natu ralis, alia libera, alia naturalis, id est necessariò operans: naturale enim sumitur dupliciter, vel vt cō distinguitur tantum contra artifi ciale, & ita comprehendit etiam li berū, vel vt condistinguitur contra liberum, & sic sumitur pro neces se. Hactenus egimus de diuisione causę efficientis in numero singula ri, nunc agamus de diuisione cau sarum efficientium in numero plu rali, quoniam plures concurrunt ad eundem effectum.

ARTICVLVS XI.
& vltimus.

Vtrum causa efficientes plu res concurrentes ad eundem effectum, alię sint essentia liter, alię accidentaliter subordinata.

B Reuiter (est enim complemen tum hoc, & dubitatio appendix totius quæstionis) sit conclusio af firmatiua, scilicet: Causę efficiētes plures

plures concurrentes ad eundem ef fectum, alię sunt essentialiter, alię accidentaliter subordinata. Com munitis est, Scoti 1. d. 2. q. 2. ar. 1. & Re centiorum, 2. Metaph. c. 2. q. 1. lect. 2. Essentialiter subordinata, seu per se subordinata causę sunt, quando altera ex natura sua pendet ab al te ra in causādo, in illo genere, in quo causat. Dixi, ex natura sua, quia duo homines impellentes corpus, quod neuter per se mouere potest, pen dent à se inuicem in impellendo: non tamen per se, & essentialiter, quia vis impellendi vnus non pen det ex natura sua à vi impellendi alterius. Dixi rursus, ex natura sua, quia non sat est ad causarum subor dinationem per se, quod vna alio modo, quam in causādo depēdeat ab alia: quomodo in accidentaliter subordinatis filius dicitur productus ab auo, & p. auo, à quibus nō per se, sed accidentaliter pendet, eo quod licet pater non generet filiū, nisi ip se sit genitus ab illius auo, tamen in generando filium, vt sic non pen det ab illo. Vnde causę per se subor dinatę ab accidentaliter subordina tis differūt. Primo, quod illa, dum producitur effectus, debent simul existere, quia in ipso causādi actu habent dependentiā. Secundo, quia semper sunt diuersę speciei, abso lutè loquendo. Tertio, Ratio cau sādi in superiori nobilior est, & perfectior, quā in inferiori: prædi cta enim dependentia dari non po test in rebus eiusdem speciei, sed in illis, in quibus superior causā con sinit eminenter, & virtualiter effe ctum producendum. Dixi (in illo

genere) quia causā materialis non dicitur essentialiter subordinata formę, nec omnino vnuni genus causę cum altero, licet vnuni indi geat altero, tanquam eo, sine quo causari non potest.

Obie.

Sed dices, vtrūm causę per se subordinatę pendent ab inuicem, vt dicunt Soto, & Iuniores: vel an sola inferior causā pendeat à supe riori, vt docent alij? Respondeo, quidquid sit de voce illa (causā pē det) quę videtur non cōuenire, nec dici de inferiori, nisi respectu supe rioris: tamen re vera Soto, & alij verum asserunt, quia in hominis generatione, ad quam concurrunt Sol & homo, vt causę per se ordi nata, non minùs pendet Sol ab ho mine generante, quā homo à So le: idque significat Aristoteles hic capite secūdo, dicens: Sol, & homo generant hominem: videtur enim locus de ijs, quasi de muro ab inuicem pendentibus. Deus etiam, licet absolutè non pendeat in ope rando ab vlla causā secūda, si ta men operatur secūdu leges ab ipso statutas, potest dici, quod pen deat à causā secūda, quia Deus mo dō non producit vlla entia (natura lia dico) nisi simul concurrant cau sę secūdę: & hæc sint satis de hac tota quæstione, & hic finem impo namus, vt quid ipse finis sit, videamus.

Res.

Q V A E S T I O V.
De naturalis entis causā finali.

Y Reco.

Recolendum est, quod supra dixi, nostram considerationem causarum in particulari esse in ordine ad effectum.

Vnde finalis causa ultimo sedem habet, nec per hoc est vilipendenda, multum enim conducit eiusdem cognitio, & ad prædicta exactè intelligenda, & ad totam Philosophiam, imò ad Metaphysicam indagandam. De hac autem tria sunt examinanda.

Primo, si finis sit causa realis.

Secundo, si actus intentionis finis sit virtus, & principium finalizandi.

Tertio, si naturalia entia propter finem operentur.

ARTICVLVS I.

Verum finis sit causa realis, & quid sit.

Concl. affirm. Conclusio affirmatiua (scilicet, quod finis sit causa realis, & bonum, & multiplex) certa est: quam colligo ex Aristotele hic, capit. 3. & nono, & secundo Ethicorum primo, & primo Metaphysicorum, 6. & quinto Metaphysicorum. secundo, & secundo de Anima, quarto, quæ solum indiget explicatione, & ita simul secundum singulas partes explicatur, & probatur.

Pro. Prima pars videtur per se nota: quia cum alicuius effectus causam finalem reddimus, tunc maxime quiescit intellectus, qui tamen, nisi i causalis rei cognitio, non solet quiescere. Confirmo, quia finis iustar applicationem omnium mediõrum

ad illum consequendum, & consecutionem sui ipsius secundum esse reale. Præterea experimur nos operari sapissime propter finem aliquem: nec enim fieri potest, ut dicit Aristoteles primo Ethic. secundò, quod omnia propter aliud appetamus, esset enim hoc modo sine vilo fine progressus, & ita noster appetitus inanis esset, ac vanus: imò ait Aristot. vbi supra, quod causa finalis est potissima causa cõtarum actionum, siue artis, siue intellectus, siue etiam naturæ: & Socrates apud Platonem in Phædone adeo magnificat causam finalem, ut eam solum appellet causam, ceteras verò vocet quasi conditiones, sine quibus finis non causet. Verum est, quod Plato in Timæo ratum numerauit efficientem, exemplarem, & materialem, quia hæc sola tempore præcedunt effectum, & veteres negarunt finem esse simpliciter causam, quia finis ut sic, videtur opponi principio, ac proinde cause, cum tamen reuera non opponatur: finis enim etsi non est primum in executione, est tamen primum in intentione: ideo Aristoteles 2. Ethic. ad Eudem, ait finem esse principium & fundamentum: dicitur tamen opponi principio, non absolute, sed principio, vnde motus oritur, id est, causæ efficienti, cui finis dicitur oppositus, non oppositione repugnantia, sed relationis à quo & ad quo l.

Finis ergo est bonum, gratia cuius, non tamen omne bonum est finis: bonum enim est, vel finis, vel medium ad finem, & alio modo bonum, nec

num, nec omne quod est finis, est bonum: potest enim esse non bonum in re, sed apparens bonum. Illud ergo bonum, siue verum, siue apparens, dicitur finis, cum aliquid propter ipsum fit, aut fieri intenditur.

Obie. Obijcies primo, Sublata ratione finis, tollitur natura boni, ut docet Aristoteles 2. Metaph. 2. tex. 8. ergo non latius patet bonum, quam finis. Respondeo cum Fonseca ibi, sublato eo, quod expetitur propter se, tolli etiam, quod expetitur propter aliud: id enim gratia illius expetitur. Dices, latius patere expetibile, seu amabile propter se, quam finem: diuina enim bonitas necessario est amabilis propter se, nec tamen necessario est finis, cum nec respectu sui causa finalis esse possit, nec respectu creaturarum sit necessario finis, quandoquidem liberè velit creaturas esse.

Occurrendum est, incommodum, quod Aristoteles obijcit, non inferri, sublato fine actu, sed sublato fine potentia, siue (ut clariùs dicam) eo quod non potest esse finis: hoc enim si tollatur, necessario tollitur bonum per se, & (quod hinc sequi dicebamus) omne bonum propter aliud: diuina autem bonitas, etsi potuit non esse finis actu creaturarum, tamen semper fuit natura sua apta, ut esset earum supremus finis.

Obie. Obijcies secundo: Diuina bonitas necessario est amabilis propter se: & tamen non necessario est finis, cum nec respectu sui possit esse causa finalis, nec respectu creaturarum sit necessario finis, liberè enim

vult creaturas esse. Respondeo cum eodem Fonseca, bonum propter se esse causam finalem, non quia semper actu causet, sed quia potest causare: & ita diuina bonitas semper fuit natura sua apta, ut esset supremus creaturarum finis.

Secunda pars conclusionis solum indiget expositione: finis ergo dicitur aut actionis, aut rei actus. Ille (inquit Aristot.) est ipsa forma. Vbi notandum, quod talis finis actionis est triplex, cui, quo, qui. Finis cui operationis, est ipsum, cuius est illa operatio: ut finis medicatio nis, est corpus humanum, cui per illam actionem sanitas quaritur: & finis generationis humanæ, verbi causa, est non ipsa materia prima, sed homo possibilis, quatenus ipsi est bona illa generatio: finis autem quo generationis, est forma ipsa, & de hoc fine quo loquitur Aristoteles, cum ait: Finis, & forma sunt idem: forma enim per generationem intenditur, tanquam id, quo formaliter generatur compositum. Finis autem qui, est compositum, quod præcipue per generationem intenditur, ut dixi quæstione secunda, articulo primo, & quæst. 7. articulo quarto. Finis rei actus, seu productæ in rebus naturalibus semper est aliqua operatio: ut finis hominis est intelligere, amare, &c. ignis verò est calefacere, per quas operationes operas cõsequitur aliquæ terminum, qui dicitur finis qui extrinsecus, ut Deus est finis hominis. Quia tamen omnes istæ operationes sunt propter finem operantis, ideo subiectu operantis dicitur finis cui per operationem

2. pars. concl. expo. nitur.

quæritur perfectio, & bonū ipsius, quod bonum non est aliud, quam quod illud subiectum sit actu operans, vt ita sit absolutum, & omnino perfectum, non ita, quod operatio, neque subiectum operans præcisè sit perfectius absolute, quæ res operans: sed quia perfectius est esse, quam operari, quod esse tantum dixi in naturalibus: quia in artificialibus licet aliquando operatio sit finis rei productæ, vt calami finis est scriptio: tamen aliquando non operatio, sed vsus est finis rei artificialis, vt domus finis, est, quod desideriat habitationi.

Ad-uerbe
S. Th.
Finis operantis aliquando est idem cum fine operationis, & rei operatæ, operans enim vtrumque finem potest intendere: aliquando tamen intendit alium finem distinctum à fine operationis, & rei operatæ: vt finis intrinsecus dationis elemosynæ, est subleuatio miserie pauperis: si tamen operans ea actione intendat satisfacere pro peccatis, ille est finis operantis, superadditus operationi. Finis, alius proximus, alius remotus. Cum enim multa sunt ordinatè, posterius est causa prioris. Hoc pacto Deus iure suo est finis vltimus omnium rerū, & hoc modo intelligitur, quod omnia propter semetipsum operatus est Dominus: tamen (vt docet Sanctus Thomas 1. Metaph. lectione 2.) non modo vltimum, propter quod efficiens operatur, dicitur finis respectu præcedentium, sed etiam omnia intermedia, quæ sunt inter primum agens, & vltimum finem, dicuntur fines præcedentium, vt re-

tributio est finis seruandi præcepta, licet intentio retributionis sit propter gloriam Dei.

ARTICVLVS II.
Vtrum finis causet secundum esse reale, vel intentionale.

Quidam asserunt præcognitionem finis esse rationem finalizandi, & quia esse cognitum, appellari solet esse intentionale, ideo dicunt finem causare per esse intentionale, quod habet in mente. Referuntur Auicena, Soncin, Capreolus, Henricus, & alij. Probant, quia finis non causat per suum esse reale: licet enim non exiit, potest causare, sola enim apprehensio sufficit: facta enim est, quod sit bonum apparatus, & ita diuersa apprehensio causat distinctos actus. Alij asserunt, bonitatem realem esse rationem finalizandi: præcognitionem vero illius bonitatis realis tantum esse conditionem, sine qua non: quia in tantum aliquid finalizat, in quantum est appetibile: in tantum vero est appetibile, in quantum habet bonitatem realem: & hanc amat voluntas, & desiderat, & in ea habita quiescit, non in bonitate apprehensa: vtraque tamen opinio est falsa, & ideo neutra dissoluit argumenta contraria.

Conclusio ergo sit affirmatiua, & meo iudicio est Aristotelis, S. Com. Thomæ, & aliorum antiquorum, ad quod asserunt finem causare secundum quod est

quod est primus in intentione. Vnde de Sanctus Thomas prima Secundæ q. 1. artic. 1. ad primum, ait: Finis est primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem causæ, & q. 9. artic. 3. ad primum ait, quod voluntas in quantum actu vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem: ecce ait, quod voluntas per volitionem finis est in actu ad causandos actus, qui sunt propter finem. Vnde, cum dicunt finem causare, vt est in intentione, ibi vox (intentione, seu esse intentionale) non sumitur pro hoc, quod est esse in mente, sed pro illo actu voluntatis, qui dicitur intentio finis. Vt hoc intelligatur, notandum, quod causa finalis (vt dicam articulo tertio) non causat proprie, nisi in agentibus per intellectum, & voluntatem. Vnde sicut inter cognitiones, quædam est ira prima, quod non causatur ex alia cognitione, sed ad illam concurrat obiectum obiectiue, potentia effectiue, & subiectiue: qualis est cognitio veri per se noti, seu per se probabilis. Alia vero est, quæ causatur ex altera cognitione, vt cognitio conclusionis causatur ex cognitione principiorum. Sic inter appetitiones, quædam est prima, non causata ex alia, sed ad eam concurrunt obiectum obiectiue, potentia effectiue, qualis est appetitio boni per se, & ratione sui appetibilis: & huiusmodi est intentio, seu amor finis, qui fertur in finem propter seipsum, non vt in causam, sed vt in obiectum, & terminum. Alia est appetitio causata ex alia appetitio

ne, vt desiderium illius finis, electio mediocorum ad illum consequendum, delectatio in illo iam possesso, causantur ex illa prima intentione, & amore finis. Sicut ergo, cum dicitur, principia esse causam conclusionis, sensus est, non quod ipsa principia, sed quod illorum assensus causant assensum conclusionis: sic cum dicitur, quod finis finalizat, seu causat electionem mediocorum: sensus est, quod amor, seu intentio illius causat: nec est vllum discrimen in hoc inter principia respectu assensus conclusionum, & inter finem respectu electionis mediocorum: & hoc modo hac veritate intellecta, cessant anxietates dissoluendi argumenta vtriusque opinionis. Dico enim, quod verè operamur v. g. ut quæ est finis: ratio causandi finaliter, nec est bonitas, quam res habet in se ipsa (illa enim tantum concurrat obiectiue) nec etiã representatio, aut cognitio illius bonitatis est ratio causandi finaliter, ille enim tantum se habent eo pacto, quo dici solet cognitionem boni prærequiri ad appetitionem illius, vt applicante debite ipsi appetitui suum obiectum. Confirmo, quia cum dicimus nos operari propter sanitatem, seu beatitudinem, si amplius, & expressius examinemus, quo pacto sanitas nos moueat ad operandum, respondebimus, quod amor sanitatis, seu beatitudinis nos mouet. Hæc videtur mens Aristotelis, cum sæpe ait, quod finis in operabilibus habet se, sicut principium in speculabilibus: & Seneca Epistola

ARTICVLVS III.

Verū naturalia agētia propter finem operentur.

PRO intelligentia aduertēdū, quod agere propter finem, contingit dupliciter. Vno modo, ita vt agens propter finem, se ipsum dirigat in illum: ad quod requiruntur tria. Primo, quod cognoscat finem. Secundo, quod cognoscat media ad finem. Tertio, quod cognoscat proportionem mediorum cum fine. Quacunque autem harum conditionum deficient, non dicuntur illo modo agere propter finem. Secundo modo, illa dicuntur etiam agere propter finem, ita quod dirigantur ab alio in suos fines: quod quidem constat ex eo, quod quedam sunt, quae diriguntur ad suos fines proprios, ita quod illos nullo modo cognoscunt: vt ignis ad calefaciendum ordinatur, sine ulla cognitione finis. Alia vero sunt, quae quanuis cognoscant suos fines materialiter, vt res quaedam sunt: non tamē formaliter, id est, in quantum cognoscunt, neque proportionem, & habitudinem mediorum ad finem. Ratio autem, quare ista non cognoscant finem, neque conferant vnum ad aliud, vt facit equus v. c. viso hordeo: ratio (inquam) est, quia ordinare & conferre vnum cum alio, est ens rationis (vt probaui in Logica) & cum ista agentia ea reat ratione, sit, vt ignoret finem: etiam, quia non cognoscunt futurum,

77. ait, finem nihil aliud esse, quam propositum agentis, id est, intentionem agentis. Hoc idem significat Fonseca 1. Metaphysicor. quaestione 1. sectione 6. dum ait, causam finale concurrere ad effectum, vt de desideratam & expetitam: cum verò ait, id quod in rerum natura non est, posse esse veram causam, loquitur materialiter de re, quae est causa, quam non oportet existere, dum modò existat eius virtus causatiua, vt nos diximus de causa efficiente. Verum est, quod sectione 1. argumento 4. videtur sentire, quod semper finis praecedit effectum, si non ille, cuius obtinendi gratia efficiens agit, certe ille, in cuius gratia agit: praecedit enim non proposito solo, & intentione agentis, sed vera & reali existentia, cum semper agens in gratia sui agat, aut in gratiam superioris agentis: quo pacto peruersi homines propter se tantum, vt propter finem vltimum: probi autem propter Deum tantum operantur: & electione, aperte tenet, finem causare secundum esse intentionale. Obijcies primò, Intentio finis non finaliter, sed effectiue causat illos actus electionis mediorum, &c. sicut assensus principiorum assensum conclusionis: at finalizare est nouum genus causae: ergo intentio finis non est ratio finalizandi respectu illorum actuum. Secundo, nos operamur propter finem, tracti à bonitate reali illius: illam enim appetimus, propter illam laboremus, &c. non propter intentionem illius, id est, gratia intentionis illius: gratia enim sanitaris, seu beatitudinis realis

operamur. Confirmo, quia hanc reddimus, vt causam finale nostrarum operationum. Respondeo, quod intentio finis potest sumi dupliciter: primò respectu intenditis finem: & hoc modo est illi principium efficiendi effectus sibi similes, salte quodammodo, verbi gratia, efficiendi actus desiderij, electionis mediorum, &c. sicut assensus principiorum est ratio efficiendi assensum conclusionum: & quia multi ex antiquis forte non perceperunt, quo alio modo, nisi hoc ipse finis causaret, idè causam finale non constituerunt vt nouum genus causae, quod refert Aristoteles primò Metaphysicorum 6. quia videbatur reuocari ad genus causae efficientis. Alio modo intentio finis sumitur, vt est ipsi fini ratio finalizandi, quatenus finis vt intendendum effectum sibi, vel alteri causae similem, sed ad trahendum in complexum, & possessionem sui ipsum operantem propter talem finem: ita quod talis finis per se non intendit aliud sua causalitate, quae consecutionem passiuam sui ipsius, seu quod ipsum operans vnatur ipsi fini: & ita licet eadem res sit finis in intentione, quod est esse causam finalem: & finis in executione, quod est esse effectum finalem, tamen ratio causandi finaliter, & ratio terminandi talem causalitatem, sunt distinctae: ratio enim causandi finaliter, est praedicta intentio, seu amor finis, quatenus finis per illam intentionem allicit operatem, vt operetur gratia illius: ratio verò, seu effectus for-

Etus formalis illius causae finalis, est vnio ipsius operantis propter finem, cum iplo fine, secundum eius esse, & bonitatem realem. Hinc patet ad argumenta. Hae enim duplex consideratio reperitur in intentione finis respectu intenditis, & respectu ipsius finis, non reperitur in assensu principiorum: quia haec per assensum, quo assensibus illis assentitur, non intendunt mouere intellectū ad hoc, vt vnatur cum ipsis principijs secundum esse reale illorum, sed ex illo assensu tantum causare effectiue assensum conclusionis. Secundum argumentum tantum probat, quod ratio terminandi causalitatem finis, est distincta à ratione finalizandi: confirmatio verò probat, quod nos sepe reddimus tanquam causam effectus non eam, quae proprie est causa, sed conditionem, sine qua non, vel aliquid prerequisite ad effectum: vt interroganti, cur videamus rem lucidam, & non sonum, respondemus, quia lucidum est obiectum visus, sonus minimè. Similiter interrogati, cur iste ignis calefaciat, ille vero non, respondemus, quod vnus est approximatus, alter non: & tamen nec obiectum vt sic est causa visionis, nec approximatio calefactionis. Obijcies etiā, Finis per intentionem sui videtur causare efficienter. Respondeo, videtur, sed non ita est. Vnde Aristoteles ob hanc apparentiam primò de generatione, text. 15. dixit quod finis non causat, id est, non efficit, vt explicat lauell. proprie, sed metaphorice.

Obiect. Sec.

Not. Ad- dert. Not. 2. Ad- dert. Not. 2.

STb. quod esse (ex dictis) habet finis formaliter, quod similiter est opus rationis. Secundo aduertit ex Sancto Thoma prima secundæ q. 1. artic. 1. quod triplex est agens naturale: aliud agens ex cognitione intellectiua, vt homo: aliud ex cognitione sensitua, vt equus: & ista duo agentia propter finem percognoscunt finem suarum actionum, licet diuer-
Ad-uerite simodè, vt dictum est, & dicitur statim magis. Aliud demum agit sine vlla cognitione: vt ignis concurret vt tale agens ad calefaciendum, sine vlla profus cognitione finis dicitur actionis.

Ad-uerite His positis, certum est, quod agens ex cognitione intellectiua, cum agat dirigendo se in finem, & cognoscendo habitudinem mediorum ad finem, quod simpliciter, & perfecte operatur propter finem primo modo. Dices, Quando homo fricat barbam v.c. aut leuat festucam, non ordinat istas actiones ad finem: ergo non semper operatur propter finem. Secundo, Rusticus intendit sanitatem tanquam finem, non tamen cognoscit habitudinem mediorum ad finem, cum naturam medicamentorum ignoret.

Sec. Ad. Respondetur ad primum, quod tantum probat, esse aliquas actiones in homine non deliberatas, quas solet operari naturali instinctu, quos libenter fatemur, & solum intelligimus operari propter finem primo modo in actionibus deliberatis, & quæ subsunt imperio rationis.

Ad. Ad secundum, quod quantum quis non cognoscat naturam me-

diorum, quæ ordiuntur ad aliquem finem, satis est, quod cognoscat, secundum rationes communes, quæ constituuntur in hoc, quod est ordinari ad finem, vt dicat se dirigere in finem. Vnde rusticus satis est cognoscat vtilia inedia ad sanitatem, vt dicatur propter finem operari, quantum mediorum particulares naturas ignoret.

Solum ergo difficultas restat de alijs duobus agentibus: & primo de tertio illo agente precipue est dubium: in quo Vallesius censet agentia naturalia non agere propter finem: ea tamen, quæ sunt à natura, fieri propter finem, quia proueniunt à prima causa cognoscente finem. Quod verò illa non agant propter finem, probat. Tum ex parte efficientis, nam quod agit propter finem, appetit finem: nihil autem appetit, quod non cognoscit: ergo agere propter finem, supponit cognitionem finis. Tum probat ex parte ipsius finis, nam si finem appetit, consequenter querit, ac proxime cognoscit, aliàs frustra quereretur, cum incognitum nequeat inueniri. Operari positam verò sententiam (quod, scilicet, agentia naturalia agant propter finem, quantum sine cognitione finis) tenent omnes expositores Aristotelis. Probatur, quæque habent inclinationem ad finem: ergo quæque agunt propter finem. Maior pars ex artic. precedenti, cum causalitas finis sit inclinatio, seu appetitus ad finem. Minor probatur. Quia naturalia (vt docet Arist. text. 84. in se habent principium internum, naturam (scilicet) per quam determinantur

ad suum finem: ergo naturalia habent inclinationem ad finem. Vnde ad argumenta Vallesij respondetur. Ad primum respondetur deo, quod non omne, quod agit propter finem, supponit cognitionem illius, sed in aliquo id supponitur, nempe in dirigente entia naturalia in suos fines, scilicet in prima causa. Ad probationem dico, falsum esse, quod omne, quod agit propter finem, appetit finem appetitu supponente cognitionem in appetente: hoc enim verum est de eo, quod agit propter finem, primo se dirigens in finem. Ad secundam probationem respondetur deo, verum esse, quod appetit fere semper: falsum est tamen, quod quicquid queritur, ab ipso querente cognoscatur: sed satis est, si cognoscatur à dirigente querente: sicut (inquit Sanctus Thomas) sagitta missa in scopum à sagittario, querit scopum, quem ipsa non cognoscit, sed mutens illam: ita natura querit finem, quem ipsa non cognoscit, sed causa prima illam mouens ac dirigens in suum finem.

Circa verò secundum genus agentium, bruta scilicet, quæ ex cognitione sensitua agunt, videtur esse an solo instrumento materiali, vt dicta iam inanimata, moueantur in finem: An vero agant propter finem, sicut homo. Pro quo aduertendum, omnia ista agentia ex cognitione sensitua, vt equus, ouis, &c. vt docet Sanctus Thomas & Aristoteles 8. Metaph. cap. 1. conuenire in hoc, quod omnia habent sensum tactus, quo salutaria sibi, & nocua agnoscunt, & sensum gustus, quo

alimenta percipiunt: sed inter hæc, alia memoria possunt, qualia sunt, quæ eundem locum repetunt, vt formicæ, apes, &c. alia carent memoria, vt quæ mouentur in aquis, vt conchæ (vt dixi capite de differentia) aut loco vagantur, vt vermes: Quæ rursus memoria vigent, prudentia vocat Aristoteles, eo quod in suis actionibus prudentem hominem videantur imitari: horum tamen alia sermonem audiunt, & ob id disciplinabilia sunt, vt taurus, simia, canis: alia sermonem non audiunt, vt formicæ, quæ omnia quantum mira faciunt, non faciunt per consultationem, deliberationem, aut discursum, cum careant ratione: illud enim proprium est agentis ex cognitione intellectiua: cuius rationem assignat Sanctus Thomas 1. Metaph. lectione 8. quia agentia ex cognitione intellectiua, idem opus diuersimodè operantur: at hirudo eodem modo nidum constituit, & formica eodem modo grana congregat, quæ agentia non agunt propter consultationem, seu discursum: aliàs intellectum haberent, quod est absurdum.

Horum tamen omnium oblitus Vallesius hic, cap. 8. ad finem, asserit agentia ex cognitione sensitua, agere propter finem, non per naturam, seu instinctum naturalem, sicut inanimata: sed propter cognitionem finis vt finis est, & mediorum, vt media sunt, ac ad finem accommodata, sicut agentia ex cognitione intellectiua. Probat primo, Huiusmodi agentia cognoscunt media, vt media sunt, quæ in-

Arist.

Vall.

uoluunt cognitionem finis, vt finis est. ergo agentia hæc agunt ex cognitione finis, vt finis est. Probatur maior. Nam, verbi causa, canis alligatus, viso pane, appetit dissolui: ergo cognoscit solutionem esse medium ad opatum panem. Tenet consequentia. Quia aliàs quiesceret, nec cuperet dissolui. Secundo, Agentia inanimata, vt ignis, semper agunt eodem modo, nisi impediantur: sed hæc agentia sensitua, quanuis non impediantur, non semper agunt eodem modo: hirundo enim cum possit conficere nidum, cibum quarit, & cum cibum querere possit, nidum conficit, quærēs lutum, festucas, &c. prout conducibilia sunt ad finem: ergo cognoscit ea, vt media sunt ad finem: ergo & media, & finem. Hæc tamen sententia merito reijcitur ab omnibus excellentioribus Aristotelis, Simpl. Alberto, Sancto Thoma asserentibus, ista agentia non agere ex consultatione seu discursu, & consequenter nec ex cognitione finis vt finis, nec meliorum, vt media sunt. Probatur efficaciter, Bruta agunt semper propter finem futurum, vt formicæ grana congregant propter futuram hyemem, hirundo nidum componit propter futuros pullos: sed in brutis non est cognitio, seu imaginatio futurorum. Obiter tamen aduertendum, quod quanuis ad finem futurum solo instinctu naturali moueantur bruta, tamen ad finem, seu obiectum præsens ducuntur cognitione aliqua rei, quæ est finis, existimate vel cognite convenientis sibi per actum astutiativæ virtutis,

quod est cognoscere finem materialiter: mouetur enim e. quus ad cibum, & potum præsentem, quanuis non cognoscat illa esse convenientia ad tollendam famem, aut sitim. Vnde ad primam rationem Vallesij respondetur, quod quanuis canis appetat dissolui instinctu naturali, quia prius, quam videret panem, non appetebat, quia tunc interius non instigabatur quadam qualitate, fame scilicet, quæ viso pane concitata est: tamen non cognoscit dissolutionem esse medium ad illum finem. Ad secundum respondetur negando consequentiam, quia planta etiam est agens animatum, variâs operationes exercens, nunc frondes, nunc flores emittens alio verò tempore abiciens, & tamen non dicitur, quod agit ex cognitione finis, & mediorum, sed solum naturali instinctu, vt inanimata. Hirundo tamen lurum, & festucam quarit, non eo, quod cognoscat esse vtilia ad nidum conficiendum, sed quia instinctu naturali in hæc fertur, cuius signum est, quod recenter nata à nemine docta, nidum similiter construit, sicut quælibet alia.

Sed contra dicit quis. Interdum generantur monstra, cum agentia deficiunt à suis finibus, quos intendunt: ergo non omne agens agit propter finem semper. Hoc argumentum petit explicemus, an natura intendat monstra, quæ solent accidere. Pro quo aduerte, monstrum ab authoribus variè describitur. Tullius de natura Deorum inquit: Monstrum dicitur à monstra-

do, eo quod aliquid mirabile monstrat. Aristoteles autem quarto de generatione animalium: Monstrum (inquit) est oblatio rei, præter naturam contingens in ijs, quæ non semper, sed plerumque eodem modo operantur: in hoc autem libro, text. 48. Monstrum (dicit) est defectus nature agentis propter finem, quæ frustratur, principio aliquo corrupto. Circa quas descriptiones bene Socrates aduertit quatuor de causis in generatione contingere monstra. Primò sunt propter penuriam materiae, aut in toto, vt cum nascitur Pigmæus: aut in parte, vt cum nascitur aliquo membro orbatus. Aliquando ex superabundantia materiae: aut in toto, vt cum nascitur Gigas: aut in parte, vt cum nascitur sex digitis.

Tertio ex indebita proportione qualitatum, ratione cuius nascuntur homines grossi, vel tenues. Quarto ex malitia continentis, scilicet matricis, & ideo oriuntur homines gibbosi, claudi, &c. His omnibus modis impedita natura particulari, ne possit consequi suum finem, producuntur huiusmodi monstra.

Secundò aduerte, quod monstra non sunt in elementis, neque in mixtis inanimatis (in ijs enim si qui sunt defectus, non dicuntur monstra) sed in animatis, vt docet Albertus, quæ cum perfectiora sint, & plura ad sui generationem requirant, facilius eorum causæ impediuntur in aliquo: qualiter autem non sint effectus impediens, dixi supra. Quo posito, ad argumentum

respondetur, quod monstra possunt comparari, vel ad causas vniuersales, vel ad particulares, quæ impediuntur à suo fine; si comparentur ad causas impeditas, vt hominis monstrum ad hominem generantem, & ad semen, dicuntur quodammodo effectus casuales, & per accidens, quia raro contingunt: respectu vero causæ impediens, monstrum dicitur per se intentum, non primò, sed tanquam medium ad finem: respectu tamen Dei, qui est causa vniuersalis, est per se effectum, quia conuenit ad omnes effectus. Vnde sequitur, quod monstrum est præter intentionem particularis nature impedita propter finem, non vero respectu impediens causæ, & discurrentis ad omnes effectus: & hæc sententia est Sancti Thomæ, & dici potest, vt placet Simplicio, & Alberto, quod monstrum non est casuale, sed à natura particulari intentum, quia natura particularis impedita, quæ primò intendebat effectum perfectum, cum videt se impeditam, secundariò facit effectum, quem potest, monstruosum, scilicet, & defectuosum, ac per consequens natura impedita intendit monstrum.

S. Th. Sim. Alb.

Q V A E S T I O VI.
& vltima.
De causarum inter se comparatione.

Liceat hæc in parte, quæ vltima est huius libri, non nihil breuitatis ad-

tis adiungere, cum tantum sit quasi illatio, & dictorum complementum, de quo tantum superest, vt de singulis causis primis in suo genere tractemus, de quo quatuor restant discutienda. ¶ Primo, si in causis per accidens, & per se, accidentaliter, & essentialiter ordinatis, detur prima. ¶ Secundo, si in materialibus, & formalibus detur prima. ¶ Tertio, si in efficiētibus, & finibus detur prima. ¶ Quarto, si detur vna efficiēs, & conseruans prima simpliciter.

ARTICVLVS I.

Vtrum in causis per accidens & per se, accidentaliter, & essentialiter subordinatis, detur prima.

B Reuiter dico primo, In causis per accidens subordinatis non datur prima. Ita Fonseca 2. Metaph. cap. 2. quæst. 1. lect. 3. Probat, quia causa, & effectui accidunt infinita, id est, innumera, & indeterminata, v. c. infinite tam negationes, quam relationes similitudinis, & dissimilitudinis: & de hoc statuario conficiente hanc statuam potest dici: Hic homo, hic expertus philosophie, hic non leo, hic similis Platoni, & hic similis Ciceroni, conficit hanc statuam: & ex altera parte, scilicet ex parte effectus, potest dici: Hic statuarus conficit hoc non albu, hoc simile Cesari, &c. ergo ex parte causæ, & effectus accidunt infinita, & consequenter non datur prima.

Dico secundo, In causis per se accidentaliter subordinatis datur prima. Probat, quia licet Arist. putarit mundum, quo ad ea etiam quæ gignuntur, & intereunt, fuisse ab eterno, vt dicitur lib. 8. huius, & impugnabitur hoc ipso ordine, quem nunc cernimus: quod si verum esset, certè hic equus esset effectus per se respectu infinitorum equorum, quibus esset accidentaliter subordinatus, tamen nos nec fieri quidem potuisse ostendemus: ergo in causis per se accidentaliter subordinatis datur prima.

Dico tertio, In causis essentialiter subordinatis datur prima, & est communis sententia omnium Philosophorum, vt refert Fonseca supra lect. 4. Sed licet non defuerint, qui dixerint dari in rerum natura actu infinita entia cõpleta, vt Democritus infinitos mûdos, nec defunt etiam nunc, qui res infinitas simul existentes absolutæ Dei potentia posse dari contendunt (vt lib. sequenti, quæst. 2. dicam) nullus tamen ita insauit, vt diceret rem eandem ab infinitis causis essentialiter subordinatis pendere, aut pendere posse. Probat generaliter in omnibus causarum generibus; quia hæc causæ non causant, nisi simul existant, ita vt vna pendeat ab alia in causando; sed infinita simul existere nequeunt, aut demonstrari vt per se vnita; ergo. Secundo, Alias nullas res à nobis cognosci posset, saltem perfectè, cum perfectæ rerum cognitio, quam dari nunc suppono, contra Scepticos & Academicos, ex cognitione omnium causarum essentialiter

subordinatarum pendeat. Tertio; Hac fere ratione probat Caietanus 1. part. q. 2. artic. 3. si causæ essent infinitæ, ita vt nulla esset prima, nec vltima: ergo omnes etiam collectiue sumptæ: hoc est, haberent vnam superiorem, aliam inferiorē, essentque collocatæ inter aliquam duos; quælibet enim causa quatenus media est, atque adeo tota collectio causarum mediarum, pendet à superiori causa, vt probat Scotus in 1. dist. 2. q. 2. Vnde nulla omnino earum esset causa: ideo enim v. c. in pluribus causis essentialiter subordinatis, sublata prima, reliquæ nihil causant, quia in causando pendunt ab illa prima, quæ à se, & non ab alia habet vim causando. Confirmatur, quia si dentur causæ infinitæ, nulla potest dari, quæ ex se sola vim habeat causando, & cuius cõcursum tereriuuentur in causando. Dices, Hac ratione minus probat in causis accidentaliter subordinatis. Respondet, non ita esse, quia in his, posterioribus à prioribus non pendunt in causando, & ita Aristoteles aliter de ijs locutus est: sed demonstramus iam id speciatim in singulis generibus causarum.

ARTICVLVS II.

Vtrum in causis materialibus, & formalibus per se & essentialiter subordinatis detur prima.

Conclusio affirmatiua est in materialibus. Probat, alias daretur infinita materia subordinata essentialiter, ac proinde existēs simul in eodē cõposito, alia ex alijs in eo constituendo pendentes: illæ ergo aut sunt primæ, aut secundæ: non primæ, quia essentialis subordinatio materialium ea ratione tantum dari potest, quod vna constet ex alia vt ex subiecto: quo pacto mixtum, quod est viuētis materia, constat ex elementis: ergo versus primam materiam non dantur infinita, sed datur vna materia prima, quæ sit basis, ac fundamentum ceterarum: & verè ita supponitur ab omnibus philosophis: si ergo datur infinita materia, id cõtingere debet versus materias secundas remotiores à prima, ita quod in materia prima fundentur infinita materia secundæ. Sed nec hoc dici posse probatur: quia materia secundæ nihil aliud sunt, quam ipsa cõposita ex prioribus formis, scilicet substantiælibus, respectu compositorum ex posterioribus formis, scilicet accidentalibus: quo pacto se habet ignis vt sic, respectu sui, quatenus calidus est: ignis enim vt sic est materia secunda caloris, & ipse componitur ex materia prima: illæ ergo materia secundæ non possunt esse infinitæ, nisi formæ sint infinitæ: Formas ergo non posse esse infinitas, probatur. Primo in substantiælibus, nec enim illa possunt esse infinita forma physica, quæ sunt realiter distinctæ inter se; quo pacto dixi quosdam existimare animam, & formam mixti, & corporeitatis, esse subordinatam.

se subordinatas essentialiter, ita quod anima pendeat in informando à forma mixti, & hæc à forma corporeitatis: nec illæ possunt esse infinitæ formæ metaphysicæ (vt loquuntur) id est, infiniti & innumeri gradus essentialis eiusdè formæ, iuxta quos communiter à philosophis distinguuntur prædicata essentialia eiusdem rei: ergo nullo modo possunt esse infinitæ. Antecedens facili negotio probatur, quia vtrouis modo (siue in formis substantialibus, quæ sunt formæ physice: siue in formis metaphysicis, quæ nihil aliud sunt, quam infiniti illi gradus eiusdè formæ) essent formæ infinite in eadè re, profecto quæ ex illis cõstaret, esset infinitæ perfectionis; omnes enim formæ substantiales, siue physicæ, siue metaphysicæ, sunt perfectiones quædam, vt per se satis cõstat, nec probatione indiget: quæ si sint numero infinite, cum vna sit perfectior altera, & quasi actus illius, efficiet infinitam perfectionem. Præterea darentur in eadem re infinite proprietates: omnes enim substantiales formæ, siue physicæ, siue metaphysicæ, habent peculiare proprietates, quæ tamen in nulla re concernuntur, nisi in numero designato. Præterea, quod attinet ad formas physicas, datur prima in quouis composito, nempe, quæ immediate inheret materiæ, vt constat. Datur item vltima, à qua res vltimò specificatur: ergo non dantur infinite. Quod attinet ad prædicata essentialia, probatur præterea primò, quia si essent infinita, non posset tradi definitio omnino

explicata, aut demonstratio, quæ hoc genere definitionum cõticeretur: nec enim res vlla, quæ genus habeat, omnino explicitè definiri potest, nisi per genus remotissimum, & omnes interiectas differentias, licet breuitatis gratia per genus proximum, & differentiam proximam soleamus definire. Tunc sic: Positis infinitis prædicatis essentialibus, nullo inueniri potest genus remotissimum, nullaq; differentiarum certa summa colligi potest: ergo. Præterea, hoc nomen (substantia) significat immediatè vnum aliquod genus summum, aut plura, sub quo, aut sub quibus cætera omnia mediatè significata contineantur: & aliunde dantur species infimæ substantiarum: ergo inter illud summum, & infimum, nec differentia diuidentes, nec genera intermedia, atque adeo, nec formæ substantiales poterunt esse in numero indeterminato. Eadem ratione vni poterit in ceteris prædicamentis.

Sed notandum, quòd ipsa prædicata superiora, & inferiora appellationis formas essentialiter subordinatas, quia licet non differant specie, quasi sint species ex opposito diuidentes aliquod genus, vel pertinentes ad opposita genera, dicuntur tamen differre specie, quatenus nõ sunt eadè species: sed differunt, vt species superiores ab inferioribus. Vcl dicat, ad essentialè subordinationè sat esse, quòd essentialiter subordinata nõ sint indiuidua eiusdem speciei infimæ. De formis accidentibus, si sint per se, & essentialiter subordinata, eisdè fere rationibus probari potest.

A R.

ARTICVLVS III.

Vtrum in efficientibus & finibus per se, & essentialiter subordinatis detur vna prima causa.

Conclusio affirmatiua est in efficientibus. Probat Scotus in 1. d. q. 2. Durand. ibi q. 2. Ant. Tröb. 2. Metaphys. quest. 4. quia si causæ efficientes essentialiter subordinatae, essent numero infinite, aliqua earum esset infinite perfecta, quia in his quo causa est superior, eò est perfectior. Tunc sic: Aut illa infinite perfecta, esset prima, aut media: non media, aliàs non esset infinite perfecta, haberet enim superiorem, quæ necessariò esset perfectior: esset igitur prima: ergo non darentur infinita. Posset dici, quòd hæc ratio non concludit, quia non semper causa superior, est perfectior (vt dixi supra) Sol enim imperfectior est homine, licet in modo causandi sit perfectior: & in hoc sensu vrger ratio, quia deueniendum est ad aliquam, quæ in modo causandi sit infinite perfecta, atque adeò in causando non pendeat ab alia, atque adeò sit prima, qualis est illa, quæ producit omnino in dependenter à quouis alio à se distincto.

In finibus probat Aristoteles, vbi supra, tex. S. quia fines essentialiter subordinati non singuli expetuntur propter se, sed vnus propter alium, atque adeò omnes propter vltimum: ergo, non dato vltimo fi-

ne inter eos, qui subordinatè expetuntur in quavis actione, nullus daretur finis: sicut non data prima causa efficiëte, à qua reliquæ pendeant, & illa non ab alia, nulla causa secunda operabitur. Fateor, quòd ex fine vltimo procedi potest in infinitum ad alios, atq; alios fines in medios propter illum expetendos, vt patet in cupido pecuniarum, qui nullis vquam satiatur, sed alias semper, atque alias quaritat. Confirmo id, quia à principijs ad conclusiones potest dari progressus in infinitum, vt patet in Mathematicis, qui sine vllò termino possunt procedere ad alias, atque alias conclusiones: tamè vt nulla datur conclusio, quæ de facto pendeat ex infinitis principijs, cum detur primum principium: sic nullus datur effectus, qui propter infinitos fines expetatur.

Secundo probat Aristot. quia aliàs tolleretur ratio boni. Sequela probatur à Sancto Thoma, & Alensi, quia eadem est ratio boni, & finis: sed cum ratio boni latius pateat, quam finis, vt dixi quest. 24. articulo primo, probanda est sequela eo pacto, quo nos ibi ostendimus, sublato fine, tolli omne bonum.

Tertio probatur 1. Ethicorum 2. quia nemo quicquam agere aggrederetur, nisi expectaret se aliquando ad extremum peruenturum. Cõfirmo, quia deliberatio semper incipit ab aliquo vltimo fine, qui nisi daretur, nec illa daretur, atque adeò, nec electio, nec actio, &c.

Quarto, quia non posset designari certa mensura propensionis appetitus

Pro. antecedēs

Nota

Conf.

Aris. S. Th. Alē.

Tert.

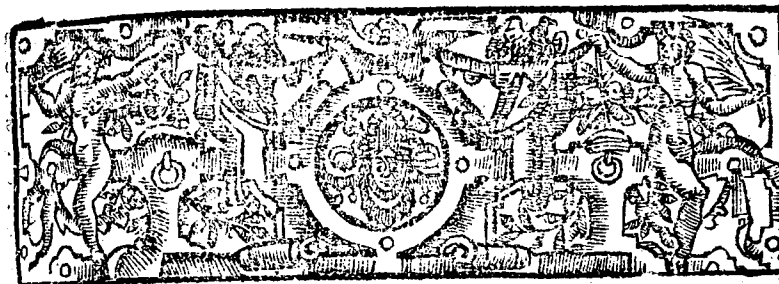
Conf.

quar.

petitus in ea, quæ propter finem ap-
petuntur: solus enim finis vltimus,
propter quem quis operatur, dici
potest regula, & quasi mensura eius
dem propensionis, siquidem medi-
omnes propter vltimum expetun-
tur. Hanc conclusionem confirma-
bimus amplius articulis sequenti-
bus, Nam in causis efficiente, & fi-

nali, ea, quæ est prima in illis gene-
ribus, est simpliciter prima: quod
autem in diuersis generibus causarum
non possit dari infinitio, vt sic
loquar, potest probari aliquibus ra-
tionibus adiuclis in tota hac q. pa-
tet etiam ex dictis q. 2. huius libri, ubi
ostendimus tantum esse quatuor
genera causarum.

Finis libri secundi.

SUPER TERTIVM LIBRVM PHYSICAE auscultationis Aristotelis, quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgesis, in sacra Theologia Magistro, & in Provincia
Castella Provinciali, Instituti Sanctæ Mariae de
Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS,
sūmma, & diuisione totius tertij libri per quæstiones.

Disputanti de
rebus natura-
libus, differē-
dum etiā esse
de eisdē
communib⁹
proprieta-
bus, scilicet,
de motu, infinito, loco, vacuo, & tē-
pore, probat Aristoteles cap. 1. hui-
us libri. Primò autem, cum motus
exprimatur in definitione natura

(vt secundo lib. huius visum est) pla-
nè ignorato motu, consequens est,
vt & natura ignoretur: quare cum
sit instituta de natura disputatio,
de motu quoque differendum est,
& etiā de infinito, quia motus con-
tinuus est: in continuo autem, pri-
mum cernitur infinitum. In secun-
do autē capite docet Philosophus,
quòd motus est actus entis in potē-
tia, secundum quòd in potētia est:
in tertio autē explicat, quòd actio
& passio

Mot⁹
quid.

Z

& passio sunt idem motus, & quod solum in passio reperitur. In quarto probat, ad Physicū spectare, age re de infinito. In quinto verò, demonstrat non esse actu infinitum. In sexto docet, non omnino tollendum esse infinitum, sed dari saltem in potentia, quia datur actu continuum, in semper diuisibilia diuisibile. In septimo explicat, quid infinitum sit, cuius semper est aliquid extra accipere. In octauo verò, argumenta in 4. cap. posita aduersus determinata soluit. *Que omnia à nobis per duas questiones altius repetenda sunt: primaque, quæ est de motu circa 1. & 3. cap. aliquantulum latior erit, secundum quod eius materia valde omnibus necessaria est. Quam enim est motus communis omni rei, quæ natura constat, tam est cognitio eius, non modo vniuersæ Philosophiæ naturali, sed alijs etiam per multis disciplinis necessaria: quot autem & quantas vtilitates scientia motus ad omnes Philosophiæ partes percipiendas adferat, hinc perspicuum esse poterit. Primo, Natura, in qua explicanda tota Philosophia occupatur, ignorato motu nequit bene cognosci, cum natura definiatur, esse principium motus: & motus sit quiddam proprium naturæ, omni, soli, & semper competens, vt docet Aristoteles 1. cap. Deinde, res subiectæ Philosophiæ naturali, eius definitio nes, demonstrationes, termini denique, ac limites Physiologiæ definiuntur motu, & ab Aristot. 6. Metaphys. scientiæ contemplantes ita distinguuntur, vt Physica res mo-*

tui omnino coniunctas tractet, Mathematica disciplinæ ratione à motu seiunctas, Metaphysica re & ratione separatas, vt in primo huius dicebam: postea, pleraque ac precipua fundamenta Philosophiæ, motu deprehensa & cognita fuerunt: motu enim reperta sunt quatuor genera causarum, quod indicat vniuersi cuiusque causæ definitio, vt dixi lib. 2. huius: motu latioris & commutationis inuenta sunt quatuor elementa: materiam primam esse ortus & interitus expertem, motus patefecit: mundum æternum, & generationem rerum æternam, Aristoteles, falso quidē, sed ex motu collegit. Priuationem item motus physici, demonstrauit Aristoteles humanam mentem immortalem esse, dissimilemque formis caducis. Quod natura propter finem agat (vt supra demonstrauimus) motus rerum naturalium, qui miro ordine eodem modo fiunt, manifestò ostendunt. Præterea omnium rerum perfectio motu declaratur & adquiritur: nam quædam perfectionem suam, vel in motu habent, vt animata: vel per motum acquirunt, vt res inanimatæ: vel motu perfectionem suam alijs communicant, vt cæli & intelligentiæ. Ad hæc, sublato motu, gradus, species, & perfectiones rerum naturalium discerni non possunt. His accedit, quod ex motu, natura cæli differt ab his sublunaribus, numerus, ordo, & dignitas orbium cælestium, & totius vniuersi ordo, & splendor dignoscitur. Tandē, si tollis motum, nec Metaphysica, nec Physica, nec Musica, nec Astronomica

nec Medicina, nec aliæ multæ discipline stare poterunt: cum igitur tam multiplex sit vtilitas, quam parit cognitio motus, libenter de eo hic agemus, tantum tractantes quæ ad naturam motus in communi spectant: nam de motu in speciali diligenter disputat Aristoteles in quatuor extremis libris, in quibus & nos, quæ hoc loco supererant explicanda, abfoluimus, & in secunda questione huius libri circa alia quinque capitula, placidam infiniti disputationem adiciemus.

QUESTIO I. De naturalis entis primæ proprietate, quæ est motus.

SENTIAM & rationem naturalis entis, eiusdemque causas, tam intrinsecas, quàm extrinsecas, præcedentibus duobus

libris fortè plenè explicauimus: nunc autem in hoc tertio, vt in præfatione dicebam, de proprietate primæ naturalis entis venit dicere, quæ est motus: de quo toto hoc libro sermonem Aristoteles instituit. Nam de infinito solum agit, vt de conducente ad explanationem motus: de quo sex examinabimus.

Primo, quid sit motus, id est, si definitio Arist. de motu sit bona.

Secundo, si conueniat omnibus motibus.

Tertio, in quo prædicamentò ponatur motus.

Quarto, si sit idem cum termino ad quem, & si iste sit quies.

Quinto, si actio, & passio sint idem motus, & si in omni motu reperiat actio, & passio.

Sexto, qualiter se habeat motus ad actionem & passionem.

Vltimo, si actio sit in agente.

ARTICVLVS I. Quid sit motus, & si definitio Aristotelis de motu, sit bona.

NON est, cur in questione vertatur, cur Aristoteles hoc 3. lib. statim egerit de motu. Nam, cum præcedenti libro posuerit definitionem naturæ, quæ explicuit per motum, vt exactè intelligeretur natura, subdit explanationem motus, qui quantum accidat naturæ, ordo tamè naturæ ad illum, intrinsecum quid est naturæ: omnis autem ordo per suum terminum propriè explicatur.

Definitio, quam tradit Aristoteles de motu, sic se habet: Motus est actus entis in potentia, secundum quod in potentia est. Quod non sit bona, suadetur primò: De ratione actus est, quod auferat potentiam, & priuationem sui à subiecto, in quo recipitur: motus autem relinquit in subiecto, in quo est, priuationem sui, & rationem potentiam, saltem ad terminum eiusdem motus: ergo motus non est actus.

Confirmatur ex Aristotele 2. de anima cap. 1. Actus, vel est primus, vel secundus: constat autem, quod motus

non est actus primus, cum non sit quid per inens, quod requiritur ad rationem actus primi: neque est actus secundus, quia actus secundus supponit primum: motus autem est via ad actum primum: ergo nullo modo est actus.

Sec. Secundo suadet idem: Tota ista definitio motus conuenit formae substantiali, quae est actus materiae, quae materia. Et ens in potentia, & est actus illius secundum quod est in potentia: ergo non est bona definitio. Confirmatur, quia animam, quae est substantialis forma, definit Aristoteles 2. de anima, quod sit actus corporis physici in potentia vitam habentis, quae videtur esse eadem cum definitione motus.

Conf. Tercio, saltem ista definitio conuenit formae imperfectae, ut calori ut quatuor v.c. qui est actus imperfectus, & est actus subiecti, quod est in potentia ad maiorem calorem, & secundum quod est in potentia: ergo.

Tert. Quarto & ultimo, quia si definitio ista esset bona, maxime, ut ea explicat Aristoteles, scilicet quod est actus mobilis, ut mobile est, ut edificatio est actus edificabilis, ut edificabile est: sed hoc est falsum. Nam edificabile esse potest sine edificatione, & vniuersaliter mobile sine motu: ergo mobile non constituitur in esse mobilis per motum, neque edificabile in esse talis per edificationem: & consequenter motus non est actus mobilis, ut mobile est. Confirmatur, motus est quid arguendum ad naturalem, violentum, & artificiale: ergo non potest defini.

Quart. Aduertendum primum, quod de motu variè Philosophi sentientes, variè etiam illum describere. Plato in Dialogo de ente, definit motum, dicens esse alteritatem, quae ex ente, vel non ente fit aliquid diuersum ab eo, quod antea erat. Quae descriptio, vel est eadem cum illa, quam Pythagorici tradebant, & idem utraque simul rejicitur eadem ratione Aristotelis: scilicet, quia alteritas, in equalitas, & non ens reperiuntur in aliquo, quam ad actum non mouetur: ut ego iam alter, & inaequalis ei, qui eram in adolescentia, etiam quando non moueor. Secundo, quia definitum, scilicet fieri, intrat definitionem. Tertio, quia (ut bene Vallesius) definitio haec obscurior est suo definito. Vnde ipse aliter definit motum, dicens, quod est passio, quae id, quod est potentia aliquid, actu fit illud. Sed neque haec descriptio placet ipsi Vallesio, qui (inquit) idem est cum motu, quae alii sit inconueniens definitionem conueni, & esse idem cum definito: imo verò necessarium est, quod conueniatur, sicut animal rationale cum homine: actus autem malus, quia passio ponitur, ut genus ad motum: cum tamen passionis ratio, atque motus, vna non includatur in alia, nec ratio passionis subiectum est ad rationem motus, sed est contrarium, ut art. 6. dicitur. Secundo, definitio haec etiam est nulla, quia etiam in illa ponitur definitum, scilicet fieri: idem enim est motus, ac fieri.

Definitio ergo Aristotelis optima est, scilicet, motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia.

Definitio ergo Aristotelis optima est, scilicet, motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia.

tia. Quam ut intelligas, aduerte, quod actus est duplex: quidam perfectus, qui in suo genere omnino subiectum actuat, ita quod nihil potentiae relinquat in illo: v.c. calor, vel forma substantialis. Alius est actus imperfectus, qui (scilicet) est via ad actum perfectum, & non tollit omnino priuationem, vel potentiam subiecti, & sic motus est actus. Similiter potentia duplex est: quaedam actiua, secundum quam agens est motuum, ut v.c. calefactiuum, ut dicebam cap. de relatione, q. 2. Alia est potentia passiuua ad excipiendum vel patiendum, ut dixi cap. de qualitate, art. 3. Et haec rursus duplex est: quaedam coniuncta cum priuatione, sicut est potentia materiae ad formam, quae caret: alia est sine priuatione, ut potentia materiae respectu formae, quam habet, ut dixi 1. lib. 1. parte quaestionis 3. quae nihil aliud est, quam inclinatio materiae ad suscipiendam formam: & de hac potentia passiuua intelligitur, quod motus sit actus entis in potentia, non de actiua: quia quantumuis motus etiam sit actus agentis, tanquam ab eo dimanans, & ita posset dici actus agentis, quod erat prius in potentia ad agendum: intelligendum tamen est de potentia passiuua, ut docuit Aristoteles cap. 2. dicens: Motus est actus mobilis: mobile autem potentiam passiuam importat: tunc etiam, quia non dimanat ab agente motus, in quantum est in potentia, sed in quantum est in actu: est ergo motus actus entis in potentia passiuua priuationi admixta. Nam quantumuis mobile actuetur per mo-

tum, non tamen omnino: sed cum priuatione ad subsequenter partem motus, ut in successiuis: vel ad terminum motus, ut in instantaneis. Dixit autem Aristoteles, actus entis, & non actus corporis, quia nondum erat manifestum, quod motus subiectetur solum in corpore usque ad sextum librum: bene tamen, quod subiectetur in ente: ens autem non sumitur nominaliter, sed participialiter: id est, non sumitur, prout dicit solam essentiam, sed etiam existentiam (ut explicui in Antepredicamentis, quaestione vltima) ita ut sit idem, ac existens; & ita motus est actus entis in potentia, id est, existentis in actu, in potentia tamen ad formam: quia subiectum motus non est ens, nisi prius existat. Ex quibus omnibus satis clara manet vltima particula, videlicet (secundum quod in potentia) hoc est, motus actuat subiectum, non omnino tollendo ab illo priuationem, & potentiam, sed relinquendo illud cum illa in ordine ad talem formam, in quo distinguitur motus ab alijs formis, & actibus.

His ergo sic prelibatis, probatur, quod sit exacta definitio posita. Primo, quod motus sit actus, sic probatur, illud, quod reducit aliquid in actum, quod erat antea in potentia, est actus illius: huiusmodi autem est motus: nam subiectum, quod erat in potentia ad aliquam formam, simul etiam est in potentia ad productionem, & fieri illius formae: ergo posito fieri, tollitur potentia ad illud: ergo ipsum fieri est aliquo modo actus. Secundo probatur,

batur, quod sit actus entis in potentia: Motus est actus illius subiecti, in quo inuenitur semper: semper autem inuenitur in subiecto, quod est in potentia. Nam cum primum desinit potentia cum priuatione ad aliquam formam, desinit etiam motus ad illam: ergo desinit moueri subiectum ad calorem, cum habet illum ut octo, quia cum calore ut octo nulla est potentia cum priuatione illius: ergo motus est actus entis in potentia.

Tertio probatur, quod sit actus entis in potentia, secundum quod in potentia, quia contingit subiectum secundum diuersam rationem simul esse in actu, & in potentia: sicut as est in actu secundum propriam formam, est tamen in potentia ad formam statuar: motus ergo non est actus aris, secundum quod est in actu per propriam formam: ergo secundum quod est in potentia aliquo modo ad formam statuar.

Aduertendum tamen vltimo, quod Ferrara hic, questione prima existimat, quod prater hanc definitionem explicatam, Aristoteles adduxerit aliam, scilicet: Motus est actus mobilis, ut mobile est. Et rursus, a suis potentia passiuar, & actiuar in quantum talis, quia motus (ut diximus) est actus vtriusque potentia secundum diuersas rationes, scilicet, prout ab actiuo dimanans, & in passio receptus, ut diximus: sed in passio nulla talis definitio est posita, sed est explicatio quorundam prioris, scilicet, quod motus est actus mouentis, & mobilis modo explicato, sicut & potentia actiuar, & passiuar, nec (ut dixi prius) Perihet.)

mysteria sunt inquirenda, ubi non sunt.

Ad argumenta in principio respondetur. Ad primum dico, quod de ratione actus perfecti est, quod tollat omnino priuationem a subiecto: non tamen de ratione actus imperfecti, qualis est motus (ut dictum est) sed partim actuatur, & partim relinquit in potentia. Sed dices cum Pereyra: cum vtrumque sit de ratione motus, cur potius desinitur per actum, quam per potentiam? Respondeo, quod per vtrumque desinitur: per actum, tanquam per genus, per (entis in potentia) tanquam per differentiam. Ad confirmationem dico, quod motus respectu mouentis est actus secundus, quia est eius operatio: vniuersaliter vero operatio rei est actus secundus illius: respectu vero mobilis, neque est actus primus, nec secundus. Nam diuisio Aristotelis solum est actus perfecti: motus autem actus est imperfectus, & via ad perfectum. Ad secundum dico, quomodo forma sit actus materiae, quae est in potentia, non tamen prout materia est in potentia cum priuatione: hoc enim per accidens est ad rationem formae substantialis, quae actuatur omnino materiam respectu sui. Dices, Saltem conuenit hae definitioni illis formis, quae natura sua ordinantur ad alias, qualis est forma feminis, quae actuatur materiam, prout in potentia ad formam animalis. Secundo, quia omnes formae imperfectae, quae augentur per appositionem nouae partis, sicut forma plantae, etiam est actus materiae, prout

est in potentia ad nouam partem formae: ergo. Respondetur, quod quauis forma feminis actuatur materiam, prout ordinatur ad aliam formam, non tamen est actus materiae, nisi in quantum est in actu per ipsam: sic enim tollit priuationem sui, & ita actuatur materiam secundum quod est in potentia remota ad aliam formam, non tamen prout est in potentia proxima.

Ad secundum dico, quod forma rei quanta non actuatur materiam, prout in potentia ad nouam partem formae, quae aduenit per nutritionem: quia tunc aduenit noua materia, & prior non est in potentia ad illam: tum etiam, quia non est in potentia proxima, quousque adueniat actio dispositiua, quae est verè motus. Et per hoc patet ad confirmationem secundi principalis, quia anima non actuatur subiectum, relinquendo illud in potentia cum priuatione ad aliquid eiusdem generis, licet bene ad operationes vitales, quae sunt alterius generis: & sic intellige illud definitionis animae (in potentia vitam habentis) id est in potentia ad operationes vitales, de quo suo loco. Ad tertium dico, Quidam, ut excludant formam imperfectam, quandiu est in esse quieto, a ratione motus, addunt, quod particula (actus) debet intelligi actu continuo: melius tamen dicendum, formas illas excludi per vltimam particulam (secundum quod in potentia) quia quauis calor ut quatuor relinquit in subiecto potentiam cum priuatione ad vltiorem perfectionem caloris: ta-

men calor ipse non actuatur subiectum, secundum quod est in potentia ad nouum gradum, sed secundum quod est in actu per ipsum: motus vero calefactionis actuatur subiectum, secundum quod est in potentia ad nouum gradum caloris, & nouam partem motus. Sed dices, Saltem conuenit potentia operatiuis, verbi causa, intellectui, quae actuatur subiectum secundum quod est in potentia ad operandum. Respondeo, quod adhuc non sunt motus: tum quia non semper huiusmodi accidentia relinquunt subiectum cum priuatione vltioris actus: sed hoc fit per accidens, v. c. potentia intellectiua disponit subiectum ad intelligendum: per accidens tamen est, quod sit cum priuatione intellectiouis: at vero motus sic est actus entis in potentia, ut per se habeat esse in subiecto, & habet priuationem taliter, ut si ab eo tollatur priuatione, tollatur & motus, praterquam quod istae potentiae ita sunt actus subiecti, ut relinquunt illud in potentia ad perfectionem alterius generis: operatio enim actio est, potentia vero qualitas: motus autem est actus entis in potentia, cum priuatione ad perfectionem eiusdem generis, quod etiam in generatione contingit, de quo statim. Ad quartum dico, quod illud: Motus est actus mobilis, sicut edificatio actus edificabilis, dupliciter intelligitur. Primum, quod motus constituat mobile intrinsece in esse mobilis, ut edificatio constituit edificabile in esse edificabilis: & sic bene probatur argumentum, quod non alio modo actuatur illa

potentiam, ad quam dicit ordinem mobile, siue edificabile, quāuis im perfectè: & ita bene potest reperiri mobile sine motu, nō tamen actuari sine motu. Dices: Ergo illa particula (secundum quod in potentia) debet intelligi reduplicatiuè, & nō solum specificatiuè. Respondeo, cōcedendo id libèter: sed duobus modis potest esse in potentia ad terminum. Vno modo, quando nihil habet actus in ordine ad illum: & sic dicimus, quod non constituitur per motum: alio modo quando iam habet aliquem actum, & sic verū est, quod constituitur per motum in potentia ad terminum. Vnde patet, quod non est necesse, quod definitur hic motus per terminū ad quē, quia iam explicatur ordo ad illum per particulam (secundum quod in potentia) & hoc sufficit. Ad confirmationem respondebitur articulo sequenti.

ARTICVLVS II.

Vtrū definitio-explicata motus conueniat generaliter omni motui.

Confirmatio vltima superioris articuli petit explicemus, qua ratione motus essentia sigillatim in omni motu reperitur. Pro quo aduertendum, quod differunt mutatio, & motus proprie dictus. Nam motus reperitur inter terminos cōtrarios, cuius tres sunt species, scilicet motus localis, alteratio, & augmentatio, de quibus lib. 5. speciatim

dicetur: Mutatio autē est inter terminos contradictorios, v. c. generatio est mutatio de non esse ad esse, quæ quandoque fit successiuè, vt in non viucentibus, & etiam in nutritione: quandoque vero in instanti, vt in generatione hominis. Et quauis de omnibus possit esse difficultas, potissima tamen est de generatione instantanea, de quo Pereyra lib. 13. cap. 5. lauellus & Soto dicunt motus definitionē huic mutationi non conuenire. Primò, quia illa est in instanti: ergo simul cum suo termino ad quem: & consequenter non est actus entis in potentia, quia non relinquit subiectum, partim in actu, partim in potentia. Secundo, quia motus hic definitur, est actus entis, quod est in actu, & in potentia ad formam: generatio autē omnis est actus materiæ primæ, quæ nullo modo est ens in actu: ergo non est motus hic definitus.

Dico primo. Hęc definitio motus explicata comprehendit etiam mutationem substantialem, tam instantaneam, quam successiuam. Ita Ferrar. hic, & Iuniores. Probatur primo, quia Aristoteles explicans datā definitionem, posuit exemplū in generatione, & sepe sepius dixit illam esse motū. Nec obstat, quod contrarij dicunt: scilicet, quod sit motus, non ratione sui, sed ratione alterationis præcedentis, quæ ad generationem disponit: non (inquam) obstat, quia Aristoteles iam numerauerat alterationem proprio nomine inter species motus, qui hic definitur, & postea generationem etiam numerauit: scilicet, quod ratio-

ratione sui sit motus. Et ratione probatur: Generatio, quauis sit in instanti, & simul cū forma ad quā terminatur, distinguitur tamen ab illa, vt via à termino: ergo generatio vt sic, est actus materiæ, tanquā via ad formam: & per consequens est actus materiæ, secundum quod in potentia est ad formam: & sic erit motus, prout hic definitur.

Confirmatur, quia sicut lignū, antequam calefiat, & est in potentia ad calefactionem, & ad calorem per illam productum: sic etiam materia, antequā adueniat forma substantialis, est in potentia ad duos: scilicet ad ipsam formam, & ad fieri illius: ergo, sicut calefactio, est distinctus actus à forma, quæ producitur per ipsam: sed generatio prout distincta à forma, non est actus perfectus: ergo imperfectus, atque adeo est actus entis in potentia secundum quod est in fieri, & in potentia ad terminum.

Dico secundo. Definitio explicata motus conuenit etiam motui locali circulari. Patet ex Aristotele 8. Phys. tex. 4. vbi probans, omnem motum fuisse ab æterno, accepit tanquam fundamentum hanc definitionem motus. Cōstat autem, quod ibi præcipue erat sermo de motu cœlorum, qui est localis circularis: ergo. Secundo, Hic definitur motus omnis, qui potest alicui esse naturalis, & qui fit à natura: sed etiam motus cœli est illi naturalis, vt probatum est 2. lib. quæstione 2. in 2. parte quæstionis, & forma cœli est natura: ergo motus eius est naturalis, & illi conuenit definitio data. Sed

contra dices: Per motum circularē nihil acquirit mobile, quia semper manet in eodem loco: igitur non est in potentia ad aliquid, & consequenter non est actus entis in potentia, secundum quod in potentia. Respondeo, quod quauis totum cœlū, dum mouetur, maneat in eodem loco, eius tamen partes illum mutant, & semper nouum acquirunt successiuè, quod sufficit, vt dicatur esse in potentia ad aliquid acquirendum, scilicet, nouum locū, vel vbi, suis partibus. Sed dices, Solum ex hoc probatur, quod partes sint in potentia, & non totum: atque ita erit iste motus solum partium, non verò totius. Propter hoc argumentum Pereyra dicit, datam definitionem conuenire solum secundum quod motui circulari, sed immeritò quidem. Dicendum ergo, quod sicut motus circularis simpliciter est motus, ita etiam simpliciter ei conuenit hęc definitio. Nam quauis partes solum mutant locum, tamen totum cœlum mouetur (vt libro sequenti dicam) & ita totū est in potentia ad hoc, vt eius partes sibi succedant in loco: & ita motus est actus entis in potentia secundum quod tale: sicut quauis crispitudo solum sit in pilis, corpus tamen dicitur crispum, & mutatio, qua aliquis fit crispus, simpliciter motus, quia est actus entis in potentia, secundum quod huiusmodi, licet totum dicatur esse in potentia ratione partium.

Dico tertio & vltimo. Definitio data motus conuenit motui artificiali etiam, & violento: Et qui-

dem de artificiali non est dubium, quia Aristoteles posuit exemplum in ædificatione, quæ est actus ædificabilis, vt ædificabile est. Secundo, quia motus artificialis, est actus entis in potentia obedientiali ad formam artificialem (vt latius dixi r. lib.) ergo: sed etiam de motu violento, nulli debet esse dubium, quin illi conueniat definitio motus. Nam calefactio, v.c. aquæ est illi violenta: & tamen est actus aquæ, prout est in potentia calida: ergo calefactio est actus entis in potentia, &c. Sed contra, Hic definitur motus, cuius principium est natura: sed motus artificialis, & violentus non est à natura, vt à principio: ergo hic nō definitur. Secundo particulariter de motu violento: Entia naturalia non habent potentiam ad suum motum violentum: aqua enim non est in potentia ad motum sursum, aliàs esset in potentia ad duos motus contrarios: ergo non conuenit illi hæc definitio. Hæc sunt argumenta Peregrini vbi supra, dubio 8. tenentis partem contrariam conclusionis: sed profecto non possum intelligere istum authorem: leuibus enim rationibus semper mouetur. Vnde ad primum dico, quod quauis Aristoteles occasione sumpserit ad agendum de motu, propterea quod positus est in definitione naturæ: vniuersaliter tamen definiuit omnem motum, tam naturalem, quam violentum: imò huiusmodi motus possunt esse eiusdem speciei: sicut eiusdem speciei est calefactio aquæ, & calefactio aeris, vsque ad gradum sibi debitum: quauis calor aquæ sit illi

violentus, aeri verò naturalis.

Ad secundum dico, quod idem subiectum habet potentiam ad contraria, præterquam quod respectu motus naturalis est potentia in subiecto cum inclinatione: respectu verò motus violenti tantum est potentia, & capacitas, sicut est in vase respectu liquoris, quauis non sit inclinatio in illo.

Ad argumeta in principio. Ad confirmationem illam præcedenti articulo factam constat, qualiter definitio hæc omni motui conueniat. Ad primum huius articuli dico, quod quauis generatio sit simul cum forma producta in instanti, tamen prior est natura, quam forma, & vt sic est actus materię, prout est in potentia ad illam formam. Vnde de particula (secundum quod in potentia) non solum importat, quod terminus sit partim in actu, & partim in potentia, sed etiam quod ipse motus sit actus, relinquens subiectum in potentia ad terminum: & primo modo reperitur in successiuis, quod motus sit actus subiecti: secundo verò modo in instantaneis.

Ad secundum dico, non esse necessarium ad hoc, vt sit motus, quod eius subiectum sit ens in actu completum: sed sufficit, quod præsupponatur prius tempore, vel natura existere: & quauis materia sit ens completum, quia prius tempore existebat cum alia forma, quam adueniret generatio, idè hoc sufficit, vt conueniat illi hæc definitio.

A R.

ARTICVLVS III.

Verum motus in aliquo prædicamentorum constituantur, & quomodo.

IN qua questione variæ sunt sententia. Prima est Platonis, referente Simplicio comment. 14. afferentis motum esse vnum genus, vnumque prædicamentum constituere per se. Sed illam merito explodit Simplicius, quia prædicamenta solum constituuntur ex entibus perfectis, & completis: sed motus non est ens perfectum, & completum, cum sit actus imperfectus, vt dictum est: ergo non potest aliquid prædicamentum constituere per se. Patet consequentia. Nam aliàs, quæcunque entia incompleta, & imperfecta communem, & vniocam rationem habent, & prædicamentum per se possent constituere, vt formæ omnes subijcibiles in vnica ratione subijcibilis formæ, & omnia indiuisibilia, vt punctum, & instans, quæ conueniunt in vnica ratione indiuisibili, quod quidem absurdum est.

Secunda sententia est Gilberti Porretani libr. de sex prædicamentis, & capite de actione, afferentis, motum pertinere ad prædicamentum actionis. Sed hæc sententia merito omnibus displicet, quia est contra Aristotelem tex. 17. dicentem, motum esse actum mobilis vt mobile est: sed actio non est actus mobilis, vt mobile est, sed mouentis, vt mouens est: ergo motus diuersam rationem habet ab actione, &

consequenter non pertinet ad prædicamentum actionis.

Tertia sententia est Vallesij cap. 3. huius libri (quam desumpsit ex Burligo, & Paulo Veneto) afferentis motum esse per se in prædicamento passionis. Sed neque hæc sententia placet, quia Aristoteles tex. 18. docet motum esse vnum actum, & mouentis, & mobilis: sed actus mouentis, est actio: mobilis vero passio: ergo motus non potius pertinet ad actionem, quam ad passionem.

Quarta sententia est aliorum afferentium, motum esse quid superius essentialiter ad actionem, & passionem, atque ideo tam actioni, quam passioni per se, & formaliter conuenire: sed hi sunt diuisi. Quidam enim (inter quos est Scotus q. 2. conc. 3. & 4. cap. prædicamentorum) existimant, motum esse quid superius essentialiter & vniocæ ad actionem, & passionem: quæ tamen sententia non rectè impugnatur à quibusdam, ex eo, quod aliquando actio est sine motu, vt patet in creatione, & per consequens species aliqua posset esse sine genere, quod impossibile est, sicut impossibile est hominè esse sine animali. Huic enim posset respondere Scotus, quod creatio secundum rei veritatem non est actio, nec passio, sed solum relatio, vt probat S. Thoms. p. q. 44. quia actio est mediū inter agens & patiens, scilicet inter agens, & terminum productum per actionem: at vero creatio non est medium, quia nullum subiectum præsupponitur, in quo sit: atque ideo nil probatur. Argumentum vero,

vero,

verò, aut impugnatio huius sententia est, quia ex illa sequitur, quod actio, & passio non constituerent diuersa prädicamenta, sed vnum tantum, cuius supremum genus esset motus: atque idè tantum essent nouem prädicamenta, quod est contra Aristotelem: sed cum vera actio aliquando sit sine motu, vt cõseruatio: efficaciter prima ratione conuincitur falsitas huius sententia, quia iam species essent sine genere, quod est impossibile.

2. sã. Alij verò existimant, motum esse quid superius analogicè, & essentialiter ad actionem, & passionem, cum videatur rebus diuersorum prädicamentorum nil commune vniuocè esse: sicut aliud est numero ens, quod est in substantia, ab eo quod est in quantitate: sed actio, & passio sunt quidditate, & ratione formali diuersa, cum differant prädicamenti figura: ergo motus multiplicatur in ipsis: atque adeo alius est motus, qui est actio, ab eo, qui est passio: sed actio, & passio sunt in mobili, vt vidimus: ergo iam mobile duobus motibus moueretur ad vnum terminum, quod tamen inconueniens esse probat Aristoteles tex. 19. Et augetur difficultas contra vtramque ratione: Nulli actioni, & passioni essentialis est quantitas, sed accidentalis: sed alicui motui, nempe successiuo, essentialis est, & interna quantitas: ergo motus non est quid superius ad actionem, & passionem. Maior patet, quia res vnius prädicamenti non potest esse essentialis rebus diuersorum prädicamentorum.

Aris.

Quinta sententia est Auerois commentis 4. afferentis, quod motus potest dupliciter considerari. Vno modo, quatenus ipse est terminus in esse, & fieri imperfecto: & vt sic est in prädicamento cum suo termino, quia terminus in fieri, & in esse imperfecto est eiusdem rationis cum eodem termino perfectio: vt c. calefactio nihil aliud est, quam calor in fieri, seu fluens calor. Alio verò modo considerari potest, prout ab agente procedit, vel recipitur in passio, & vt sic est de genere actionis, vel passionis secundum apparentiam: qua ratione dicit locutum fuisse Aristotelem, cum dicit motum esse actionem, & passionem. Veruntamen in hac quast. merito duo reprehendit Toletus: Alterum est, quod dicat Aristotelem dixisse, quod motus sit actio, vel passio secundum apparentiam: cum enim motum dicit esse actum actui, & passibilis, verè, & non solum apparenter, debet intelligi. Alterum verò est, quod dicat motum solum esse reductiuè in prädicamento sui termini; quia quauis hoc verum sit, non tamen euacuat difficultatem quastionis: quia licet motus secundum rem sit ipsa forma fluens quae acquiritur: tamen formaliter est fluxus, via, & acquisitio formae, quae formaliter ab ipsa forma distinguuntur, cum alia sit ratio formae, alia fluxus: cum ergo fluxus ille formaliter sumptus, sit motus, restat modo assignare, in quo prädicamento collocetur, prout à forma distinguitur.

Quare pro vera sententia, quae est Sancti Thomae hoc loco, quaedam prae notanda sunt. Primo notandum est, quod ad quemcunque motum omnia ista concurrunt: mouens, mobile, & terminus de nouo acquisitus per motum. Et praeterea ipse motus, qui medium quoddam est inter mouens, & terminum: ratio autem formalis motus non consistit in termino, ut in mouete, vel mobili (vt supra diximus) sed in fluxu illo, & via, quae est media inter vtrumque, siue via ista sit successiua, siue instantanea.

Nota

Nota

Secundo notandum est, quod in motu successiuo, qui proprie motus dicitur, vt distinguitur à generatione, & mutatione, reperitur quadruplex extensio, siue diuisibilitas. Quaedam subiectiua, quam habet motus ex subiecto, in quo est, quia motus est accidens quoddam extensum & diuisibile ad extensionem subiecti: & hac ratione etiam generatio instantanea, vt illuminatio, dicitur extensa ad extensionem subiecti, quauis in materia prima in qua est, generatio non sit extensa, prout est prior natura forma subiecti: fat est, quod in eodem instanti temporis, quo suscipit formam extensam per quantitatem si mul congenitam, ad hoc vt dicatur generatio extensa, & diuisibilis. Secunda extensio, aut diuisibilitas sumitur à spatio, & mobile percurrit, ita quod prima pars motus correspondeat primae parti spacij, & secunda secunda, quod fit in motu locali. Nam in alteratione sumitur haec diuisibilitas penes ordinem ad gradus formae, quae intenditur, & in

augmentatione, penes ordinem ad partes quantitatis, quae acquiritur per talem motum. Tertia diuisibilitas est secundum tempus: quae ratione dicimus motum esse vnius horae, vel dimidia. Quarta est propria eius, scilicet secundum successionem, qua mouetur diuersimode se habet, dum acquiritur terminus: & huic successioni diuisibili correspondet mutata esse, tanquam propria indiuisibilia, & primo haec est diuersa à diuisibilitate temporis, quoniam illa instantibus continuatur, & terminatur, & non est via, neque acquisitio termini.

Ex ijs autem extensionibus, reliquae praeter hanc vltimam sunt accidentales motui. De prima patet, quia extensio subiecti, accidentalis est formae, quae in illo recipitur, sicut albedini accidentale est, esse extensam ad extensionem subiecti. De secunda probatur, quia illa non aliud est, quam terminus ipse fluens: consistat autem, quod secundum rem fluxus est idem cum re, quae fluit. Vnde tantum ab illa differt formaliter: nam terminus, prout ratione distinctus ab ipso fluxu, potest esse absque ipso motu, sicut in factis esse, vt calor sine calefactione: ergo ratio motus non consistit in indiuisibili termino: ergo. Quod autem neque tertia diuisibilitas essentialis sit motui, patet etiam, quia diuisibilitas, & extensio temporis instantibus copulatur, & terminatur: extensio vero motus mutatis esse: diu autem durare, vel non durare, est propria temporis extensio.

His suppositis, certum est, quod prima

3. Diuisibilitas

4. Diuisibilitas

Ad ueritate

22

ita

III. 7

Ad ueritate

prima & tertia diuisibilitas motus pertinent ad prædicamentum quantitatis: sed differunt, quod prima illa, quæ est diuisibilitas subiecti, est quantitas permanens; quia est ipsamet quantitas motus diuisibilis secundum tres dimensiones: at verò tertia diuisibilitas est peculiaris species quantitatis, scilicet tempus: sola ergo difficultas est de secunda & quarta diuisibilitate, ad quod prædicamentum pertineant, quæ tamē sunt idem realiter, ratione tamen diuersa.

Conc. Quibus suppositis, sit cōclusio. Motus secundum diuisibilitatem, quam habet ex termino, vel potius secundum quod est ipse terminus in fieri, ponitur reductiue in prædicamento sui termini: & in hoc recte Auerroes. Quæ conclusio suffi-

Pro. I. ciēter comprobatur ab illo. Primo sic; calor in fieri, & calor in facto esse solum differunt, tanquam magis & minus perfectum in eadem specie; ergo vtrumque pertinet ad idē genus. Secundo, quæ non sunt entia completa, sed entium completorum principia, reductiue ponuntur in prædicamento entium completorum: motus non est completum, sed aliquorum entium completorum principium, & acquisitio: ergo reductiue est in illorum prædicamento: quod significauit Aristoteles, dicens, motum non esse aliud præter res, ad quas est motus, id est, reductiue pertinere ad prædicamentum terminorum ad quos.

Sec. Sed hanc conclusionem non recipit Valles. Conrouersia 13. & arguit sic, quod motus non possit re-

Aris. ductiue collocari in prædicamento sui termini. Primo, Nulla res ponitur in duobus prædicamentis: sed motus est in genere actionis & passionis: quia mouere est agere, & moueri est pati: ergo non potest esse in prædicamento termini: quia si ob aliquam rationem verum esse posset, quod motus ponitur reductiue in prædicamento sui termini, maximē, quia est idem realiter cum illo: sed ratio hæc nulla est: nam eadem ratione sequeretur, figuram esse in prædicamento quantitatis, nā est idem realiter cum illa, & relationem in prædicamento fundamenti, cum quo realiter identificatur, quorum vtrumque falsum est: tum etiam, quia aliquis motus datur, qui non est idem realiter cum suo termino, sed cum mobili, vel motus localis. Et secundo, quia si motus esset in prædicamento sui termini, hoc esset, quoniam est via ad illum: sed multatunt, quæ ordinantur ad aliud, & non sunt in eodem prædicamento cum illo, ad quæ ordinantur: sicut habitus ordinatur ad actum, est tamen diuersi generis ab illo, & potentia ad obiectum, & etiam pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo nulla ratione verum esse potest, quod motus sit reductiue in prædicamento sui termini. Sed responderetur ad primum, nullum esse inconueniens, eadem rem esse in diuersis prædicamentis sub diuersis rationibus: sicut actio, & passio sunt vna, & eadem res, tamē constituunt diuersa prædicamenta: & sicut albedo & similitudo sunt vna res, & tamen constituunt diuersa præ-

ductiue collocari in prædicamento sui termini. Primo, Nulla res ponitur in duobus prædicamentis: sed motus est in genere actionis & passionis: quia mouere est agere, & moueri est pati: ergo non potest esse in prædicamento termini: quia si ob aliquam rationem verum esse posset, quod motus ponitur reductiue in prædicamento sui termini, maximē, quia est idem realiter cum illo: sed ratio hæc nulla est: nam eadem ratione sequeretur, figuram esse in prædicamento quantitatis, nā est idem realiter cum illa, & relationem in prædicamento fundamenti, cum quo realiter identificatur, quorum vtrumque falsum est: tum etiam, quia aliquis motus datur, qui non est idem realiter cum suo termino, sed cum mobili, vel motus localis. Et secundo, quia si motus esset in prædicamento sui termini, hoc esset, quoniam est via ad illum: sed multatunt, quæ ordinantur ad aliud, & non sunt in eodem prædicamento cum illo, ad quæ ordinantur: sicut habitus ordinatur ad actum, est tamen diuersi generis ab illo, & potentia ad obiectum, & etiam pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo nulla ratione verum esse potest, quod motus sit reductiue in prædicamento sui termini. Sed responderetur ad primum, nullum esse inconueniens, eadem rem esse in diuersis prædicamentis sub diuersis rationibus: sicut actio, & passio sunt vna, & eadem res, tamē constituunt diuersa prædicamenta: & sicut albedo & similitudo sunt vna res, & tamen constituunt diuersa præ-

dicta prædicamenta: sic non est inconueniens, quod motus secundum quod diuiditur ad diuisionem termini, ponatur reductiue in prædicamento sui termini, & secundum aliam propriam, & intrinsecā diuisibilitatem ponatur in alio prædicamento.

Ad secundum respōdeo primò, motum collocari reductiue in prædicamento sui termini, non quod sit idem realiter cum illo, quia (vt recte probatur) multa sunt idē realiter, quæ diuersa prædicamenta constituent: sed quia est via ad ens completum. Vnde reductiue ponitur in prædicamento entis completi, cuius est acquisitio, & via, vel quia ipse terminus in fieri est fluxus, & fluxus ille habet partes, & diuisibilitatem ex termino: hinc est, quod in motu vt sic consideratus, id est, secundum diuisibilitatem termini, reductiue ponatur in prædicamento termini.

Ad tertium responderetur, quod quauis plura sint, quæ ordinantur ad aliud, sicut relatiua, habitus, & potentia, non tamen tanquam via, & acquisitio: hoc enim proprium est motus, quod ordinatur ad terminum, non quomodocumque, sed ita quod diuidatur ad diuisionem termini. Secunda conclusio. Motus consideratus secundum propriam rationem eius, & diuisibilitatem, pertinet ad genus quantitatis, non sicut species, aut genus illius. Prima pars huius cōclusionis probatur ex Arist. 9. Metaph. vbi motum connumerat inter species quantitatis. Neque obstat, si dicas, quod illud connumerat inter quanta per accidens. Nam etiam eodem modo

dicatur tempus quantum per accidens, & tamen secundum propriam rationem pertinet ad genus quantitatis, vbi eo loco explicans, quo pacto motus, & tempus essent quanta per accidens, dicit, quod non sicut album, & musicum, quæ sunt quanta, quia eorum subiecta sunt quanta: sed quia ista (inquit) sunt continua, & diuisibilitatem habent, licet per aliud: sentit ergo Aristoteles esse quanta per se. Vnde in hoc libro dicit esse de genere cōtinuorum: habet ergo extensionem pertinentem ad prædicamentum quantitatis. Et probatur ratione efficaci, quia motus habet propria continuatiua, & terminatiua; ergo propriam habet extensionem distinctam ab alio. Antecedens probatur. Quia mutata esse sūt indiuisibilia, cōtinuatiua, &c. distincta ab omnibus alijs: extensio autē in diuisibilibus terminata, & continuata, ad genus quantitatis pertinet: ergo motus vt sic ad genus quantitatis pertinet. Quod autem non sit species, aut genus, satis diffuse probatum est cap. de Quantitate, quia non est natura completa, sed incompleta, via, scilicet, & tendentia ad aliud: oportet autem naturam esse completam, quæ speciei, aut generis suscipiat denominationem: quare forma substantialis non est species in prædicamento substantiæ, licet sit in ipso. Sed queret aliquis: Quid ergo dicendum est de generatione instantanea? nā cum hæc non habeat propriam extensionem, uō apparet, ad quod prædicamentum sit reducenda, prout ratione differt à termino per illa

Quæ situm.

Quæ situm.

Quæ situm.

Res. per illam producto. Respondeo, quod sicut instans, & p̄ctum, si darentur separata, ponerentur in predicamento quantitatis in specie lineæ, & temporis: sic etiam huiusmodi generatio reducitur ad speciem motus successiui alterationis, præsertim cum generatio sit terminus alterationis; sicut illuminatio est in specie motus localis, quia est terminus motus localis. Sed dicit Arist. aliquis: Aristoteles cap. de Quantitate, dicit, motum esse quantum per accidens, ubi quanta per accidens dicuntur accidentaliter quanta, ut album: ergo motus non est per se quantus. Respondetur, quod ibi solum est locutus de extensione, & diuisibilitate, quam habet motus à tempore. Vnde sic dicit: Actio enim dicitur longa, quia tempus est longum: non autem de illa, quam habet ex propria ratione: quoniam hæc est illi essentialis, & ab illa habet esse quantum per se. Hæc autem tria, motus, actio, & passio, quauis realiter sint idem, ratione tamen, & quidditate sunt diuersa. Quæ patent ex dictis, quia quæ per se sunt in diuersis, saltem ratione formali, & quidditate sunt diuersa: ratio autem motus posita est in hoc, quod sit transitus mobilis de termino ad terminum, quod sit via, acquisitio, & tēdentia ad terminum: ratio vero actionis in hoc, quod sit actus in patiente, prout ab agente; passionis vero, quod sit actus agentis prout in patiente, & consequenter: quia si motus, actio & passio, sunt idem re & ratione, tunc sic: Omnis motus est actio: omnis mo-

tus est passio: ergo passio, & actio idem sunt. Patet consequentia: quia sunt eadem vni tertio re, & ratione, sunt eadem inter se re & ratione. Hoc est falsum, quia actio, & passio formaliter, & quidditate sunt diuersa, cum sint diuersa predicamenta: ergo non sunt idem ratione cum motu, sed solum realiter. Vnde, quoties Aristoteles dixit actionem & passionem esse idem cum motu, intelligendum est realiter. Secundò probatur conclusio: quia motus essentialiter dicit ordinem ad terminum a quo, & ad quem, & ad subiectum. Aristoteles hæc tria principia intrinseca assignauit cuicumque motui, siue mutationi: sed actio solum dicit ordinem ad agens, & passio ad passum: ergo motus non est idem re, & quidditate cum actione & passione, neque ad illa essentialiter superior. Vltimo, si actio, & passio sunt idē ratione cum motu, ubi illa sunt, motus etiā erit: sed non quoties est actio & passio, est motus: ergo non sunt idem ratione cum motu. Minor probatur. Quia illuminatio diuturna, & cōseruatio, qua Deus cōseruat creaturas, actiones sunt, prout ab agentibus: & passionis, ut in passio recepti: sed in ijs non est motus, cum neque subiectum aliter se habeat nunc quam prius: neque fuit transitus ad nouum terminum: ergo non ubi est actio, & passio, est terminus motus. Sed merito rogabit aliquis, quomodo se habeat motus ad actionem, & passionem? Respondeo, quod sic habet, ut subiectum ad duas rationes formales, non quidem, ut subiectum quod-

quod: quia hoc solum est substantia: sed ut subiectum quo, sicut se habet quantitas ad figuram, & superficies ad rationem loci. Vnde in definitione actionis ponitur motus, tanquam subiectum & materiale, non tamen ut pars intrinseca: & sicut ratio loci non potest reperiri nisi in superficie, & dicit etiam essentialē ordinem ad illam: sic etiam ratio actionis nō potest reperiri sine motu improprie dicto, scilicet, largo modo sumpto pro mutatione quacūq;. Sed huic dicendi modo obstat re videretur, quod quando accidens in abstracto definitur, subiectum nō ponitur in definitione illius in recto, sed in obliquo: se in definitione actionis, & passionis ponitur motus in recto, quia actio est motus, prout ab agente: & passio prout recipitur in passio: ergo motus non se habet ut subiectum ad actionem, & passionem. Respondeo, hoc verum esse de subiecto quod, non autē de subiecto quo: sunt enim quedam accidentia quæ præter ordinem, & habitudinem, quam habent ad subiectum, cui inhaerent, scilicet inhaerentiam aptitudinalem, adhuc aliam habent specialem ad subiectum, medio quo inhaerent subiecto. Vnde, ut explicetur iste ordo, debet poni aliud subiectum in definitione eorum: v. g. figura non solum habet inhaerentiam aptitudinalem in ordine ad subiectum quod, sed specialem modo respiciunt quantitatem, tanquam subiectum quo: & hæc habitudo explicatur, ponendo illam in recto in definitione figuræ. Ut si dicatur: Figura est quantitas terminata,

& clausa: similiter, locus superficies vltima est: ubi superficies, qua subiectum loci est, ponitur in recto: sic ergo se habent actio, & passio respectu motus, qui est subiectum quo, quem particulari modo respiciunt: & in definitione idē ponitur motus in recto: quod non aliunde provenit, quam ex modo concipiendi, vel signandi, hoc (scilicet) quod est subiectum poni in recto, vel in obliquo: non est subiectum quod in obliquo, si subiectum quo in recto poni contingit, aliàs si vtrumq; poneretur in recto, vel in obliquo, nō exprimeretur specialis ordo, vel habitudo, quam dicit accidens, quod definitur, ad subiectum: ut ergo explicemus, & intelligamus, distinctā esse habitudinem illam, ponitur accidens, quod est subiectum quo, in recto, quia subiectum quod ponitur in obliquo. Est etiā alia ratio, quia accidens in abstracto semper realiter distinguitur à subiecto quod: vnde in recto poni non potest in eius definitione, quia prædicatio esset falsa: at vero accidens etiam in abstracto significatum, est idem realiter cum subiecto quo: ut locus cum superficie, figura cum quantitate, motus cum actione, & passione: & ita subiectum, quod ponitur in recto, & de illo, quod definitur, in recto prædicari non potest. Cum autem dicis, motum se habere ut subiectum actionis & passionis, de subiecto inadæquato intelligendum est: sicut nasus respectu curui, quia curuitas sine naso reperiri potest, ut in ligno, quanuis ut est in naso, nasus sit subiectum illius: sic & actio, & passio

Obie.

Res.

Nota

Alia ratio.

186

Conf.

palsio possunt reperiri sine motu, vt in conseruatione: tamen cum reperiantur cum motu, motus est subiectum illius actionis, & palsionis. Sed dices, iam quod verū sit, quod ista duo, actio & palsio, se habeant vt accidentia respectu motus, quoniam accidentia sunt: nunquid communia, vel propria? Respondeo, qd sunt accidentia cōmunia, sicut curuitas respectu nasi.

ARTICVLVS III.

Vtrum motus sit idem cū termino ad quem.

1. 57. Non eadem via in hac re author res tendunt. Valles enim quest. 2. tenet, quod motus vniuersaliter identificatur realiter cum mobili, & ita cōsequenter à termino distinguitur. Primò, quia illa accidentia distinguuntur realiter à subiecto, quæ possunt esse separata ab illo: motus autem non potest esse sine mobili: ergo identificatur re cum illo. Secundo pro illo argumentor: quia si esset idem cum termino ad quem, sequeretur primo, quod motus naturalis, & violentus essent idem realiter inter se: quia sunt idem realiter cum termino. Probat, quia possunt terminari ad vnum, & eundem terminum, v. c. cum lapis ascendit sursum, & similiter ignis, vterque iste motus habet vnum & eundem terminum: ergo sunt idem cū illo: ergo inter se: & tamen motus ignis est naturalis, lapidis vero violentus. Secundo sequitur, quod motus

tus circularis & rectus, sicut idem realiter inter se, quia possunt terminari ad eundem terminum: imò motus contrarij hac ratione erunt idem inter se, quia possunt duo motus contrarij terminari ad eundem terminum, vt cum ascendit ignis sursum, & alter descendit à propria sphaera, versus eundem locum, quæ omnia sunt absurda; ergo motus alia res est à suo termino. Tertio argumentor ad idem, Motus est successiuum quid: & continuatur mutatis esse, vt lib. 5. & 6. dicitur: terminus vero est permanens: ergo realiter distinguuntur. Cōfirmatur, quia per motum acquiritur terminus: per terminum autem non acquiritur alius terminus, quia nihil fit per se ipsum: ergo distinguuntur realiter. Quarto, & vltimo, Ea quæ ita se habent, quod posito vno, alterum tollitur, realiter distinguuntur: sed motus, & terminus ita se habent, quod durante motu, non est terminus, & posito termino, desinit esse motus: ergo non sunt idem realiter. Ita etiam tenet Paulus Venetus, vt referunt Iuniores. Secunda opinio est Gregorij in 2. Sententiarum, d. 4. quest. 4. vbi dicit, motum localem esse idem realiter cum spatio, per quod fit, & ita recte distingui realiter à termino. Probat primo, quia sicut alij motus sunt diuisibiles ad diuisionem latitudinis termini, sic motus localis ad diuisionem spatij, per quod fit: sed motus alij identificatur cum suis terminis in fieri, & cū latitudine termini, secundum quem diuiditur: ergo etiam motus localis identificatur cum suo spatio.

Tertia opinio est Magistri Soti, & recentiorum dicentium, quod motus, saltem localis, identificatur cum mobili realiter, & ita distinguitur à termino: & hoc secundum non probant, sed vt manifestum relinquunt, forte hac ratione, quia locus est terminus ad quem motus localis: iste autem certum est, quod distinguitur à motu locali, quia quæst. 1. lib. sequentis dicimus, locum esse in continenti, motum vero in mobili: ergo motus localis realiter distinguitur à suo termino. His omnibus omisis, dico primo contra primam sententiam: Motus alterationis, augmentationis, imò & generationis substantialis, non distinguuntur realiter à suo termino ad quem: & ista est communis sententia. Et probatur primo, quia si isti motus distinguuntur realiter à suis terminis, possunt esse sine illis, aut è contra: sed nec motus potest esse sine termino, quia de ratione motus est, quod sit productio, saltem vt est actio (vt probauit capite de actione in Logica) ergo non potest esse sine aliquo producto: Item, nec terminus potest esse sine motu: nā licet in esse quicquid sit terminus, quando non est motus, non tamen in esse imperfecto, & in fieri. Præterea, quauis idem secundum speciem possit fieri per motum, & per creationem, quæ non est motus, nec mutatio, v. c. ignis posset fieri per creationem, & per generationem: tamen terminum, qui fit per motum, quandiu est in fieri, implet esse sine motu: sicut calor nequit esse in fieri successiue, nisi per

motum successiuum: ergo motus & terminus non distinguuntur realiter. Cōfirmatur, quia omnia, quæ dicuntur de motu, bene saluatur absque diuersitate reali, per solā distinctionem formalem inter motum, & terminum, vt patebit ex solutione argumentorum: ergo, &c. Probat, secundo conclusio, quia motus nihil aliud est, ex art. 1. quam transitus de non gradu ad gradum, scilicet de termino a quo, ad terminum ad quem: sicut moueri aquam motu calefactionis, nihil aliud est, quàm quidam transitus a non calido in calidum: iste autem transitus idem est realiter cū calore, quia est idem realiter cum distantia, quæ est inter gradus caloris, scilicet inter calorem vt duo, & calorem vt quatuor: hæc autem distantia est calor vt tria: ergo transitus, & motus est calor, & cōsequenter terminus est idem realiter cum motu. Dico secundo. Motus localis distinguitur realiter a spatio, per quod fit: hæc est communis omnium. Vnde opinio Gregorij, & singularis est, & irrationabilis. Probat, Motus localis est in mobili: mobile autem distinguitur realiter a spatio: ergo & motus localis distinguitur realiter ab illo. Antecedens patet, quia quauis lapis moueatur sursum, aer tamen, quod est spatium, per quod transit, non mouetur sursum, quauis diuidatur ab ipso lapide: ergo motus lapidis, non est in aere, & consequenter distinguitur realiter ab illo. Cōfirmatur, quia alias nullus esset motus contrarij, quia spatium sibi ipsi non

Conse

Pro. 2

57

2. Coi

Pro

ido

Conf.

potest contrariari, neque esset motus circularis, & rectus, nec naturalis, nec violentus eadē ratione: quæ omnia sunt absurda: ergo.

3. Cō. Dico tertio & ultimo, Motus localis est etiam idem realiter cum suo termino ad quē. Hæc dixerim contra tertiam opinionem. Probatur primo ex Aristotele, cap. 1. huius, qui vniuersaliter loquens de omni motu, docuit, quod motus non est res præter res, ad quas est motus: ex quo infert, alterationem, & augmentationem esse idem cum suis terminis: ergo eadem ratione motus localis erit idem cum suo termino.

Sec. Secundo, Terminus motus localis non est locus, sed esse in loco, vel vbi, vt lib. 7. magis patebit. Et nunc probatur, quia terminus motus localis est ille, qui acquiritur per motum, cum non possit esse motus in vniuersum, qui non producat terminum: sed per motum localem non producit locus, imò præsupponitur necessario: esse autem in loco, fit de nouo per motum localem: ergo esse in loco, est terminus illius motus: quauis ergo motus distinguitur realiter à loco, non tamen à termino. Sed dices, Contineri à loco, est idem realiter cum loco: ergo distinguitur realiter à motu locali.

Obie. Respondeo, negando antecedens: sed potius contineri à loco, est idē realiter cum quantitate corporis continētis, vt dixi cap. de Quantitate.

Quando verò motus localis est idem realiter cum mobili, intelligendum est ita: quod si per mobile intelligant authores citati substantiā

eius, quod mouetur, realiter differt à motu: si verò per mobile intelligant subiectum, prout quantum, non differt realiter à motu locali. Probatur, quia quantitas distinguitur realiter à substantia, & est ita realiter cum vbi: ergo motus, qui est idem realiter cum vbi, distinguitur realiter à substantia, & erit idem re cum mobili secundum rationem quantitatis. Idem profus dicendum de motu augmentationis, quod distinguitur realiter à substantia, tamen est idem re cum quantitate mobilis: nam quantitas, quæ de nouo aduenit, & est terminus ad quem talis motus, est idem realiter cum quantitate, quæ præerat, quia continuatur cum illa. Tandem de alterationis motu dico, quod differt realiter à mobili omnino. Patet, quia qualitas, quæ est terminus ad quem alterationis, & cum qua alteratio identificatur, distinguitur secundum re, & à substantia, & à quantitate mobilis, sicut generatio substantialis est idem re cum forma, ad quam terminatur, & distinguitur secundum rem à materia, quæ transmutatur.

Ad argumenta in principio. Ad primum, nego consequentiam: nam quauis accidentia secundum naturam non possint esse sine subiecto, quod est substantia: sufficit tamen, quod possint esse in sola quantitate per potētiam Dei. Sed dices, Saltem sequitur, quod motus sit idem re cum quantitate. Nego similiter consequentiam, quia etiam si dretur qualitas à quantitate separata, v. c. calor, posset etiam esse inco-

no illius, quæ est quidam motus ad qualitatem. Quod si inquiras, quod est subiectum motus in tali casu. Respondeo, quod calor ille præexistens esset veluti subiectum noui gradus, qui aduenit, & esset terminus à quo, ratione priuationis noui gradus. Vnde qualitates corporum non possunt produci de nouo sine quantitate præsupposita per motum, quia de ratione motus est, quod præsupponat subiectum, & sine quantitate nullum est subiectum: si vero producerentur per creationem de nouo, non esset inconueniens: nam quauis dicant ordinē ad subiectum, à quo dependent, tamen ad hoc, quod accidēs creetur, non opus est illud præsupponere, & hæc est res clara. Ad secundum dico, non procedere contra nos, quia ex conclusione tertia non ponimus locum terminum motus localis, sed vbi: & ita motus naturalis, & violentus etiam si possint tendere ad eundem locum, non tamen ad idem vbi. Nam si vterque iste motus sumatur respectu eiusdem corporis, nec habet eundem locum, nec idem vbi, vt naturalis motus ignis ad esse sursum, violentus verò ad esse deorsum: si vero vterque motus sumatur respectu diuersorum, quauis habeant eundem locum, non tamen idem vbi, quia sunt diuersa corpora. Idem dicendum est ad tertium, quod quauis per motum circulare, & rectum possimus tendere in eundem locum, non tamen ad idem vbi: non ita quod in eodē loco adæquato sint diuersa vbi simul, sed successiue, vel simul

in eodem loco communi, non tamē adæquato. Idem etiā dicendum ad illud de ascensu, & descensu duorum corporum ad eundem locum.

Dices, In qualitatibus potest fieri, quod ab albo moueatur quis in pallidū, & alius à nigro in pallidum: ergo illi duo motus erunt idē realiter. Respondeo, quod non sunt sic idem, quia pallidum factum ex albo, & nigro distinguuntur nunciatore, & ita motus isti distinguuntur: si tamen daremus vnum numero colorem pallidū fieri ex albo, & nigro, vnus esset, & idem secundum rem. Ad confirmationem dico, quod verum est, motum successiuum esse, & terminum eius in esse quieto esse permanentem, quauis etiam prout in fieri sit successiuus, & ita quauis per motum fiat terminus, ex hoc solum colligitur distinctio formalis inter vtrumque. Ad quartum & vltimum patet ex dictis, quod quauis terminus in facto esse maneat, quando non est motus, tamen terminus in fieri idē est cum illo.

Sed dices, Saltem in motu locali non apparet, qualiter terminus ad quem sit idem in fieri cum illo. Respondeo, quod etiam ibi saluatur identificatio termini cum motu, quia vbiationes omnes, quas habet mobile in spacio, per quod mouetur, quibus magis ac magis appropinquat ad vbi, quod est terminus ad quē, sunt ipse terminus aliquo modo in fieri, quatenus per illas tanquam per mediū tendit in terminū, & ad illū appropinquat. Ad argumētū Gregorij respondeo

Obie.
Res.
Ad conf.
Ad 4.
Rep.
Solm.

negando consequentiam: nam quā
uis diuisibilitas motus localis caue-
tur ex spacio, sicut aliorum motuū
ex latitudine suorum terminorū,
tamen, quia termini aliorum mo-
tuū sunt in eodem subiecto cum
ipsis, possunt esse idem realiter cū
illo, spacium vero non ita. Vnde
quanuis semper diuisibilitas pro-
pria motus cauetur ex diuisibilitate
spacij, tanquam ex causa equiuo-
ca, quia est alterius rationis: diuisi-
bilitas enim motus (vt dixi articulo
precedenti) est successiua, & de
genere quantitatis: latitudo tamē
spacij quandoque est quantitas, ali-
quando qualitas, &c. tamen spaciū
in motu locali, quia non solum est
causa equiuoca, sed etiam distin-
guitur realiter à motu, ideo non est
eadem ratio. Vel dices, quod diuisi-
bilitas motus localis non tam cau-
satur ex ipso spacio materialiter
sumpto, quam ex ipsis vocationi-
bus, quas habet mobile, dum moue-
tur & pertransit spaciū, vt latius
infra. Ad rationem, quam fecimus
pro Soto, & alijs, patet ex dictis ter-
tia conclusione, quod motus loca-
lis nō est idē re cū motu, sed cū vbi.
Sed dubitatur, vtrum in omni
motu, terminus à quo, & terminus
ad quem debeant esse oppositi pri-
uariuē, per se loquendo. Conclusio
affirmatiua est Aristot. 5. Physi. 8. &
patet ex dictis quest. 2. art. 4. de pri-
uatione, quomodo esset principiū
ipsius fieri entis naturalis: ex quib⁹
constat, quod licet terminus à quo
aliquando significetur sub ratione
positiua, vt quando dicimus ali-
quem ex albo fieri nigrum: tamen

loquendo per se, & formaliter, ter-
minus à quo non est aliquid positi-
uum, quia terminus à quo ille est,
à quo disceditur tanquam à malo,
& nociuo, quando motus est natu-
ralis, & vt à bono, quando motus
est violentus, & vt ab indifferenti,
id est, nec à bono, nec à malo, quan-
do motus est indifferens: at positi-
uum vt sic, non est in malum: ergo vt
sic non est motuum discessus, & su-
ge: est tamen, qua ratione habet ad-
mixtam priuationem alicuius posi-
tium, quod agens intendit producere:
& ita terminus à quo, per se non
debet significari sub ratione positi-
ua, nec verò sub omnimoda nega-
tione: sola enim creatio, que nō est
mutatio physica, est à non esse mu-
tatio simpliciter: omnis autē muta-
tio physica est à priuato aliqua for-
ma, & proportionaliter loquendū
est de motu corruptiuo, vt patet ex
supra dictis.

Hinc patet, quod ex illis qua-
tuor terminis, quos statuit Aristo-
teles 1. Physi. 2. tex. 11. vsque ad vlti-
mum, ex subiecto in subiectum, id
est, à termino positiuo ad alium po-
sitiuum, vt à frigido in calidum, &
ex non subiecto ad subiectum, id
est, à termino priuatiuo ad positi-
uum, vt quando ex tenebroso fit lu-
minosum, & ex subiecto ad nō sub-
iectum, vt quando ex luminoso fit
tenebrosum, solus ille, qui est à nō
subiecto, explicat formaliter, quid
petat per se terminus à quo: ille au-
tem, qui est à non subiecto in non
subiectum (vt ibi docet Aristot.), non
potest dari, quia inter non subiec-
tum & non subiectum nulla est op-
positio

positio. Dices, Saltē motus proprie
vt distinguitur contra mutationē,
quæ fit in instanti, non est per se à
non tali ad tale, sed potius à tali ad
magis tale, vel à non tali ad magis
non tale: quia dum mobile est in
termino a quo, vel in termino ad
quem, non est motus, & ita Aristo-
teles illo c. 1. tex. 9. dicit, quod mo-
tus proprie dictus, tantum est a sub-
iecto in subiectū. Respondeo, quid-
quid alij dicant, quod loquēdo de
motu per se, & formaliter, etiam est
à priuato: calefactio enim successi-
ua v.g. non est per se vt sic à calido
ad magis calidum, sed à non tam ca-
lido ad tam calidum; similiter cor-
ruptio successiua caloris est à non
tā non calido (vt ita loquar) ad ma-
gis non calidū, id est, à non tam pri-
uato ipso calore, ad magis priuatum
calore: Aristoteles verò solum vult,
quod semper illa priuatio terminat
à quo, quando actualiter est motus,
coniuncta est alicui positiuo distin-
cto à termino positiuo ad quē. Nā
in motu vt sic, cum fit quid conti-
nuum, nō potest dari prima pars, &
ita ante quamlibet partem signa-
tam motus, præcessit alia. Vnde pri-
uatio partialis entitatis acquirēda
per motum partialem, qui nūc de-
mōstratur, semper est coniuncta cū
partiali entitate acquisita per mo-
tum precedentem.

Contra conclusionem est argu-
mentum: Motus per se est actus: ergo,
quod mouetur, est in actu; ergo per
se petit, vt sic, esse non ab omnino
priuato, sed ab actuato aliquo mo-
do, id est, in fieri, ad actuatum in esse
quieto. Respondeo, iam dixi q. 8. ar. 1.

quod licet verū sit, motū esse etiā
à fieri ad factum esse, tamen quod
mouetur, ex modo se habendi præ-
se fert se oblitum esse illius actus,
quem iam possidet, & omnino in-
retum esse in acquisitione vltiori-
ris actus, quod videtur significasse
Paulus ad Philip. 3. dicens: Nō quod
iam acceperim, aut perfectus sim,
&c. & infra: Ego me non arbitror
comprehendisse: Vnum autē, quæ
retro sunt, obliuiscens, ad ea verò,
quæ priora sunt, extendens meip-
sum, ad destinatum persequor, &c.

Diu:
Paul.

ARTICVLVS V.

Vtrum actio, & passio sint idē
motus, & si in omni motu
reperiatur actio, & passio.

DE hac re sunt variæ sententiæ,
quas refert Tolet. 1. parte: nam
in primis Gilbertus in lib. 6. propo-
sitorum, existimat motum solum
esse actionem. Probat: Quicun-
que motus est actus actiui: sed ac-
tio similiter est actio actiui: ergo
sequitur, quod motus, & actio om-
nino sunt idem. Secunda sententia
est Valesij, qui ē contra existimat,
motum esse solum passionem. Pro-
batur, quia motus est actus recep-
tus in mobili: sed iste actus sic recep-
tus est passio, ergo, &c. Veruntan-
inē ambę istę sententię omnino sūt
contra Aristot. qui cap. 2. dixit, motū
esse actū actiui dimanantem ab ip-
so, & actum passiui, in ipso receptū.
Secundo, quia de ratione motus est,
quod dicat ordinē, & sit via inter
terminū

1. Sē.

Pro:

2. Sē.

Pr. 1.

Sec.

Diuisi-
bilitas
motus
1. 2. 3. 4.
de.

Dub.
Solu.
Arist.

terminum ad quem, & à quo: at vero nec actio, nec passio habent hoc: sed actio tantum dicit, quod dimanet ab agente, & passio, quod recipiatur in passio: ergo, &c.

3. S^o. Tertia sententia est eorum, qui afferunt, motum esse quid superius ad actionem, & passionem essentialiter. Sed isti adhuc sunt diuisi. Quidam enim volunt esse quid superius vniuocum. Sed isti omnino reiiciendi sunt, quoniam cum actio, & passio sint diuersa genera, non possunt conuenire in aliquo vniuoco genere. Sed alij volunt, quod sit quid analogum motus ad ista duo: Hæc sententia est Soti. Probaturque

1. ex Aristotele, qui motum dicit esse actum vtriusque, scilicet agentis, & passio: ergo est quid superius ad vtrumque. Secundo, quia vtrique conuenit definitio motus, scilicet, actus entis, &c. diuersimodè secundum potentiam, scilicet actiuam, & passiuam.

Tertio probatur, quoniam tam actio, quam passio includunt hoc, quod est esse viam ad terminum: sed esse viam ad terminum, est de ratione motus: ergo &c. Confirmatur,

nam effectus ipse productus etiam recipitur in aliqua materia, sicut calor in ligno: & procedit ab agente, sicut calor ab igne: & tamen effectus neque est actio, neque passio, sed terminus vtriusque, nulla alia ratione, nisi quia non est via ad aliud: ergo sequitur, quod actio, & passio in sua intrinseca ratione includunt, quod sint via ad aliud: ac per consequens ratio, & definitio motus includitur in illis duobus generibus. Hanc tamen sententiam

Soti quidam ex eo refutant, quod actio, & passio reperiuntur abique motu, vt patet in actionibus instantaneis, quæ non sunt proprie motus: & in actionibus etiam perfectiuis, quales sunt versatio & intellectio, quæ etiam veri motus non sunt; & tamen omnes istæ actiones sunt de predicamento actionis: ergo motus non est quid superius essentialiter ad actionem, & passionem. Sed tamen hæc ratio nihil probat contra Sotum, quia aperte ipse fatetur, quod non motus proprie dicitur, sed prout comprehendit mutationem, sit superius essentialiter ad actionem, & passionem. Vnde actiones instantaneæ, & perfectiue, quauis non sint motus proprie dicti, sunt tamen vere mutationes.

Secundo refellunt eandem sententiam, quia creatio est actio, & passio, cum tamen non sit motus, nec mutatio. Sed nec ista ratio aliquid probat contra Sotum, quoniam secundum rei veritatem creatio non est actio, nec passio, sed sola relatio (vt probat S. Tho. 1. p. q. 44.) quia actio est media inter agens, & passum, sicut inter agens, & terminum productum: at verò creatio non est media, quia nullum presupponit subiectum, in quo sit: ergo creatio non est de predicamento actionis. Sotus autem ad actionem, & passionem, quæ sunt generalissima horum predicamentorum, dicit esse quid superius motum.

Tertio alij refutant sententiam Soti, quoniam si motus est analogus ad illa duo, dici debet de vno per prius, & de alio per posterius: sed

constat, quod non magis dicitur motus actio, quam passio, ergo. Sed ad hæc rationem facile diceret Sotus, non esse necessarium in omnibus analogis reperiri aliquid prius, & aliquid posterius, vt diximus tractatu de analogo: etiam, quia posset dici per prius de successiuis, quam de instantaneis, & per consequens per prius de passione, quam de actione: quæ de causa Aristoteles magis dicit motum esse actum mobilis, quam motiui.

His non obstantibus, sententia ista Soti falsissima est, contra quam statuo conclusionem, quod motus non sit superius quid essentialiter ad actionem, & passionem. Pro cuius conclusionis probatione præsuppono id, quod Aristoteles asserit in ca. 2. & 3. huius libri, quod idem numero motus est actio & passio: sic enim ait esse actum actiui, quod procedit ab alio: & actum passiuui, quod recipitur in eo: & cum proposuit istam questionem in cap. 3. an motus esset actus agentis, vel patientis, determinauit, quod vtriusque, & vnus, & idem numero actus: & hoc fundamentum magis patebit quæst. sequenti.

Quibus ita suppositis, probatur nostra conclusio. Quoniam, quando aliquid se habet vt superius ad aliqua, impossibile est, inferiora multiplicari, quin ipsum superius multiplicetur: sed sic est, quod actio, & passio multiplicantur secundum rationem formalem, saltem, quod sint primo diuersa, non multiplicato motu, quia idem est numero motus vterque, vt dictum est: ergo

non est motus superius essentialiter ad actionem & passionem. Explicatur Maior, quoniam cetera sunt notauit. g. ens superius essentialiter est, analogicè saltem, ad substantiam, & quantitatem: & ita vnum numero ens non est substantia & quantitas, sed sicut ista duo generalissima sunt distincta, sic etiam distinguitur ens in substantiam, & quantitatem. Sed dices, quod actio, & passio sunt duo motus formaliter, quauis vnus secundum rem. Quidam enim ita sentiunt, quos refert Toletus hic quæstione prima: dicunt, quod in motu est considerare duo: alterum vt materiale, & hoc est quod sit via: alterum vt formale, & hoc est, quod sit actio vel passio, & ita sunt duo motus formaliter, & vnus materialiter.

Sed contra hoc est, in primis, quod isti componunt motum ex formali, & materiali, ac per consequens faciunt illum vnum per accidens: nam ratio illa, secundum quam est via, & secundum quam est actio vel passio, non potest constituere vnum per se. Secundo, quoniam in qualibet actione & passione non solum est vnus motus secundum rem, sed etiam secundum rationem formalem, sicut calefactio est simul actio, & passio, prout procedit ab agente, & prout recipitur in passio, & tamen non sunt duo motus formaliter. Quod patet, quia est vna formaliter calefactio, & alteratio: tamen etiam, quia ratio formalis motus est successio, quæ causatur ex latitudine spacijs, & termini, quæ continuatur mutatis esse, vt diximus: sed tamen est vnica successio, vt patet: ergo

vnicus motus. Confirmatur deniq; ex communi vsu loquendi: dum enim lignum calefit, nullus concedit simul moueri duobus motibus, nec formaliter, nec realiter distinctis.

Obie. Ex quibus patet solutio, quid dicendum sit ad dubium, quod hic solet adduci, Arguitur enim sic: Motus formaliter est actio: motus formaliter est passio: ergo actio formaliter est passio, per regulam illā:

Solu. Quæcunq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Respondet Sotus, negando consequentiam, quia ex hoc, quod sint eadem vni tertio, sequitur quod inter se sint eadem realiter, non tamen formaliter. Sed tamen non satisfacit hæc solutio, quia quo pacto aliqua identificantur in vno tertio, eodem modo debent esse eadem inter se: vnde, si concedat Sotus, eundem motum secundum rem esse actionem, & passionem, consequenter dicet actionem, & passionem esse idem realiter inter se: si tamen concedat motum formaliter includi in ratione actionis, & passionis, tunc fit iste syllogismus expositorius: Hic motus formaliter est actio, & hic motus formaliter est passio: ergo actio formaliter est passio. Consequentia est euidens, quia (vt dixi) est syllogismus expositorius. Antecedens autem pro vtraque parte concedi debet ab his, qui dicunt motum essentialiter includi in ratione actionis, & passionis: ergo & consequens. Dicendum est ad argumentū, quod motus formaliter, neque est actio, neque est passio, sed solum identice, & sic etiam actio est passio secundum rem, non

formaliter. Et si contra hoc obijctus, quod quauis homo, & equus sine formaliter animal, non sequitur, quod homo sit formaliter equus: ergo quauis actio, & passio sint formaliter motus, non sequitur, quod actio sit formaliter passio. Respondeo, quod est longè diuersa ratio, quoniam non est idem numero animal, quod sit homo, & equus: sed idem secundum genus tantum, diuersum tamen secundum speciem: at vero in actione, & passione reperitur vnus numero motus: si ergo ratio istius motus est eadem in actione, & passione, optimè colligitur, quod actio, & passio inter se sint eadem. Secundo adhuc confirmatur nostra conclusio, scilicet, quod motus non sit quid superius ad actionem, & passionem. Nam de ratione motus est, quod dicat ordinē ad terminū à quo, & ad quē, & ad subiectum: vnde Arist. i. Physic. hæc tria principia intrinseca assignauit cuiuscunque motus, seu mutationis: sed actio non dicit ordinē ad illos terminos, sed solū ad agens: ergo, &c. Confirmatur, nam id quod est superius analogicè ad aliqua generalissima, includitur in modis intrinsecis illorum: sed motus non ita se habet ad actionem & passionem, quia modus intrinsecus actionis est quidam ordo, vel relatio secundum dici ad agens, in quo non includitur ratio, nec definitio motus, quia secundum illum ordinem ad agens, non habet, quod sit via ad terminum.

Sed dubiū est, esto ita sit, quod motus non sit quid superius ad actionem, & passionem, quomodo motus se

tus se habeat ad hæc duo: & videtur mihi, quod ratio motus se habeat vt subiectum ad alias duas rationes actionis, & passionis, non quidem vt subiectū (hoc enim est substantia) sed vt subiectum quo: quemadmodum se habet quantitas ad figuram, & quemadmodum superficies ad rationem loci: vnde in definitione actionis, & passionis ponitur motus itaquam subiectū & materiale, non tamen vt pars intrinseca: & hoc videtur dicere Toletus, cum ait, actionem, & passionem esse successiuam successione motus extrinsecè. Et quod hoc ita sit dicendum, probatur, quoniam quemadmodum figura non potest esse sine quantitate, & dicit essentialē ordinem ad illam: sicut etiam ratio loci non potest esse nisi in superficie, & dicit essentialē ordinem ad illam: sic etiam ratio actionis, & passionis non potest reperiri sine motu largo modo supposito, & dicit essentialē ordinem ad illum: ergo motus habet se, vt subiectum ad ista. Sed contra hoc dices: Quando definitur aliquod accidens in abstracto, subiectum non ponitur in eius definitione in recto: sed sic est, quod in definitione actionis & passionis ponitur motus in recto: nam actio est motus, vt ab agente, passio motus, prout recipitur in passio: ergo. Respondeo in primis, quod etiam quantitas est subiectū figuræ, & tamen ponitur in recto in definitione figuræ: dicitur enim: figura est quantitas, quæ terminis clauditur: & in definitione loci, qui est abstractū, ponitur sic superficies in recto: Dicitur enim, locus est vltima su-

perficie corporis continentis, &c. Vnde quauis subiectum quod, id est, prima substantia, ponatur in obliquo in eius definitione: tamen subiectum quo, vt patet, quandoque ponitur in recto, vt patet in exemplis adductis. Ratio autē huius est: nam sunt quædam accidentia, quæ præter ordinem, & habitudinem generalem, quam habent ad subiectū, scilicet inherēntiam aptitudinalem, adhuc habent aliam specialem ad aliud accidens, modo quo inherēt subiecto: & ideo vt specialis iste ordo explicetur, debet poni illud aliud in recto in eorum definitione: v.g. figura non solum habet inherēntiam aptitudinalem in ordine ad subiectum, sed specialiori modo respicit quantitatem, quam alia accidentia: & hæc habitudo explicatur in definitione figuræ, ponendo illā in eius definitione in recto. Sic se habent actio, & passio respectu motus, quod peculiari modo respiciunt illum, & ideo ponitur motus in definitione in recto. Sed dices, ex hoc, quod huiusmodi accidentia habeant specialem istam habitudinem ad subiectum quo, rectè probatur, quod in eorum definitione rectè debeat poni subiectū, & non in aliorum definitione. Vnde in definitione albi non ponitur quantitas, quoniam albedo, vnica & eadē habitudine respicit substantiam vt quod, & quantitatem vt quod: actio vero alia habitudine respicit mobile, seu subiectum in quo est, alia respicit ipsum motum: & ideo rectè probatur, quod motus ponatur in definitione actionis, & similiter

similiter quantitas propter eandem rationem in definitione figuræ. Vnde verò probatur, quod in recto quantitas in definitione figuræ, & motus in definitione actionis ponatur. Respondent quidam, quoniam ista specialis habitudo est ordo actualis ad subiectum quo, & non aptitudinalis. Vnde figura actualiter dicit in sua essentia ordinem ad quantitatem, & similiter actio ad motum, quare nec per Dei potentiam potest esse figura sine quantitate, nec actio sine motu, vel mutatione: atque ideo accidentia in abstracto, quæ dicunt actualem ordinem ad aliud, definiuntur per illud aliud in recto: quæ verò dicunt ordinem ad aliud aptitudinalè, definiuntur per illud aliud in obliquo. Vel secundo possumus respondere, quod huius, quod est poni in recto, vel in obliquo, nulla alia ratio est, quam modus concipiendi, vel significandi. Quod enim ponatur extrinsecum in definitione, semper fit propter explicandam habituginem, quam habet intrinsecè definitum ad illud: quod verò fiat in recto, non puto esse, nisi quia concipimus actionem sic, quod sit motus prout ab agente, & figuræ quod sit quantitas, prout terminis clausa. Sed quæ res, est ita sit quæ ista duo sic se habeant, vt sine accidentia respectu motus, quæ nam accidentia sint: an communia? an vero propria? Respondet quod sunt quasi propria, quæ dimanant ab essentia motus, nam ex hoc quod motus sit talis nature, quod sit actus quidam imperfectus, hinc est, quod pendeat ab agente,

Ref.

Ad-
uerte

Rep.

Solu.

& dicat ordinem ad illud, & etiam ad passum, in quo recipitur. Vnde inseparabilia sunt ista à motu secundum rem, quoniam non secundum rationem. Nec tamen intelligas, ista duo esse proprietates motus, sicut par & impar respectu numeri: nam par & impar sunt vnica propria passio distincta respectu numeri. Vnde in quibusdam numeris reperitur paritas, in alijs imparitas: at vero in quo liber motu reperitur ratio actionis, & ratio passionis: ita vt vnumquodque istorum se habeat vt propria passio ipsius motus. Si autem contra hoc obijcias, quod in motibus projectorum manet ratio motus, quandiu non est actio, quoniam actio proiicientis solum est, qua peltilur proiectum: motus verò postea manet. Respondeo, negando Antecedens, nam quandiu durat motus, causatur à proiiciente, vel immediate, vel medio pulsu ipsius proiecti, vt quando non tangitur proiectum à proiiciente.

Alia dubitatio est, scilicet, quales sint illæ propositiones: Motus est actio, vel est passio: & similiter, actio est motus, vel passio est motus: de hac enim: Actio est passio, non dubitamus: nam in sensu identico est vera, quoniam sunt idè realiter, formaliter autè est falsa, quoniam duo sunt generalissima in abstracto, quorum vnum formaliter non dicitur de alio. Similiter etiam certum est, quod omnes istæ propositiones sunt veræ in sensu identico: Motus est actio, & motus est passio: similiter, actio est motus, & passio est motus, quoniam ista omnia sunt

sunt idem realiter. Sed dubitatio manet, an formaliter sint istæ concedenda: & responderetur, quod non. Ratio est, quia neque accidens in abstracto prædicatur de suo subiecto, nec subiectum de accidenti in abstracto. Vnde non dicimus: Homo est risibilitas, vel risibilitas est homo: sed sunt prædicationes disparatæ: sic etiam neque dicimus: Figura est quantitas, vel è contra: Error in proposito non est concedendum: Motus est actio, vel motus est passio, vel passio est motus. Sed notandum est, quod minus est formalis ista propositio: Actio est motus, quam, Motus est actio: quoniam minus prædicatur subiectum de accidenti formaliter, quam è contra, & idè quoniam motus se habet, vt subiectum, minus prædicatur de actione. Sed dices: Accidens, saltè in concreto, prædicatur de subiecto: ergo actio, & passio prædicantur in concreto de motu, si motus est eorum subiectum. Respondetur, quod actionis, & passionis duplex potest assignari concretum: alterum, quod prædicatur de passio, & de agente quæ & huiusmodi sunt agens, & passum, quæ non prædicatur de motu: quoniam agens & passum sunt concreta, quæ connotant pro materiali subiectum: & idè non prædicantur de motu. Alia tamen concreta possumus assignare, quæ prædicantur denominatiuè de motu, sicut risibile de homine, scilicet procedens ab agente, & receptum in passio: nam ista sunt formales, & veræ: Actio est procedens ab agente, & passio est recepta in passio: sicut præ-

Nota
dum.

Obi.

Solu.

Nota.

dicatur de quâritate hoc, quod est, esse clausam terminis, quod est concretum. Sed dicit aliquis, quod hæc non est denominatiua: Motus est receptus in passio: sed essentialis, quoniam de ratione motus est respicere subiectum, & mobile, quâdoquidem est actus mobilis: ergo hoc est illi essentialè. Respondeo, quod quauis motus secundum rationem motus respiciat mobile, tamen alia ratione, quam passio: nam motus respicit illud mobile, prout motus est medium intrinsecum à quo, & ad quæ: at vero passio respicit subiectum, non cum ordine ad terminum à quo, sed prout per ipsum subiectum patitur, & abiicitur ab ipso forma contraria, si sit passio corruptiua: vel recipitur à subiecto aliqua forma, si sit perfectiua. Sed dicit aliquis, quod hoc, quod est, procedens ab agente naturali: etiam prædicatur de actione: similiter receptum esse in passio, etiam prædicatur de passione: ergo non sunt concreta, quæ dicantur denominatiuè de motu. Respondeo, quod actio & passio non tam dicuntur recepta esse in passio, vel procedere ab agente, quam ipsa receptio, quæ aliud recipitur, scilicet, terminus motus: & ipsa dimanatio, quæ aliquid dimanat ab agente. Nisi velis dicere, quod (sicut in capite de quantitate dictum est) vt linea est quanta, vel quantitas: sic etiam actio est dimanatio, vel dimanans ab agente: vnde huiusmodi concreta tunc prædicantur de actione, & passione essentialiter: de motu verò, at quæ de termino producto per motum de-

Rep.

Solu.

Rep.

Solu.

tum denominatiuè.

Ex quibus etiam patet, quid dicendum sit de ijs propositionibus: Actio est successiua, vel instantanea. Dicendum enim est, quod sunt denominatiuæ; nam quantus motus non predicatur de actione, tamen denominatiuum illud, quod est successiuum, & importat rationem motus, predicatur denominatiuè de motu: sicut quoniam non predicatur de accidentibus hominis homo, predicatur tamen denominatiuum, humanum. Vnde bene inquit Tol. Tolerus, quod quantus actio sit successiua, passio sit successiua, & motus sit successiuus: non tamen per tres successiones, sed per vnicam tantum, quæ est intrinseca motui, & accidentali actioni, & passioni. Vbi etiam obiter notandum, quod istud concretum, successiuum, predicatur de motu ipso in abstracto.

Ad argu. in princ. A. 12. Ad 3.

Vnde ad argumenta Soti in principio questionis posita patet solutio. Ad primum, quod Aristoteles dixit, motum esse actum actiui, vel passiuui, non formaliter, sed secundum rem, quia sunt idem realiter. Ad secundum similiter, quod definitio motus non cõuenit actioni, nec passioni; non actioni, quia quantus illa sit actus actiui, non tamen prout est in potentia, sed prout est in actu per propriam formam: passio similiter, quantus sit actus passiuui, quod est mobile: non tamen prout dicit ordinem inter terminum a quo, & ad quem, quod importatur per illam particulam (secundum quod in potentia) in definitione motus. Ad tertium respon-

detur, quod quantus effectus dicitur ordinem ad agens, & recipitur in passio, non tamen est actio nec passio, quia est sine motu: actio vero & passio dicunt essentialiter ordinem ad motum, & non possunt esse sine illo.

Sed dubitatur, vtrum in omni motu reperitur actio, & passio aliquo modo. Conclusio est affirmatiua. Probatum primo de motu tendente ad esse, quia quantum loquitur datur, debet dari subiectum aliquod, quod moueatur de nouo, & aliquid producens illum motum: sed moueri, est pati, producere est agere: ergo in omni tali motu reperitur actio & passio. Idque constat inductione, etiam in mutationibus immanensibus, quæ non aliter differunt à transeuntibus, nisi quod illarum id est in re agens, & patiens. Probatum secundo de motu tendente ad non esse: & quidem si talis motus fiat per actionem contrarij agentis, patet in illo motu reperiri actionem & passionem, cum motus ad non esse sequatur per accidens ex mutatione tendente ad esse, repugnante rei preexistenti, & corruptæ: vel in mutatione tendente ad esse reperitur (vt docuit) actio & passio ergo.

Tertio contra quosdam probatur conclusio de mutatione tendente ad non esse, etiam quando non fit à contrario, sed accidit ex solo defectu cause conseruantis: vt quando in aere corrumpitur lux ex absentia Solis. Probatum (inquam) in hac mutatione reperiri actionem & passionem suo modo, quia illa non con-

seruatio, est a Sole, vt a causa non conseruante in genere cause efficientis: ergo eo modo, quo est mutatio, est etiam suo modo actio, vt illa mutatio intelligitur orta à Sole. Confirmo, Illa non conseruatio est de nouo à Sole, licet non sit quid positiuum: ergo est actio, saltem priuatiua. Confirmo secundo, quia quod est, vt à Sole est: non est enim tantum mutatio in communi practice, hæc enim abstrahit ab hoc, & est esse in hoc, vel in hoc. Fateor, quod huiusmodi mutatio, per se loquendo, non tam esset dicenda actio, & passio, quam non actio, & non passio: quia quando ex non conseruatione perit lux, non tam intelligitur perire ex eo, quod Sol agat, quam ex eo quod non agat: tamen suo modo (vt ostendi) debet dici actio, mutatio vero proprius dicitur, quia verè aliter se habet aer, cum ex illuminato redditur tenebrosus.

Obijcies primo: ergo datur actio corruptiua, primo, & per se intenta ab agente naturali, & propter productionem alterius. Secundo, Corrupti aliquid, non est fieri, sed deficere: ergo corruptio vt sic, non est actio, sed defectio. Respondeo, Non est actio positiuua, tamen defectio, vt intelligitur proueniens ab ipso agente, cur non dicitur actio priuatiua? Ad primum vero respondetur primo, quod illa non est proprie corruptio, sed non conseruatio, non est intentio propter se, sed propter bonum vniuersi, cui Sol motu suo conseruat illam, tamen lucis priuatio

necessaria est (vt videbimus alibi) ad rerum generationes, & conseruationes.

ARTICVLVS VI.

Et vltimus.

Vtrum actio motus sit in agente, vel in passio.

Notandum est primo in principio questionis, quod est duplex actio: alia immanens, & alia transiens. Actio transiens est, quæ producit aliquid extra ipsum agens: immanens vero intrat: sed duobus modis potest intelligi, quod producat aliquid intrat: vno modo, ita quod in eodem subiecto, vbi est actio, sit etiam terminus, quantus non in eadem parte, nec in eadem potentia elicitur: sicut nutritio in viuiculis, & motus localis: alio vero modo sic, quod in eadem parte, & in principio elicitur: sicut visio est in potentia visua; & hoc secundo modo debet esse in agente, ad hoc, quod sit actio immanens. Probatum, nam alias sequeretur, quod calefactio, qua vna pars ligni calefacit aliam partem eiusdem, talis (inquam) actio esset immanens, quia manet in eodem subiecto. Consequens autem est falsum, quia ista calefactio ligni est eiusdem speciei cum alia quacumque calefactione facta ab extrinseco, sed calefactio facta ab extrinseco est transiens: ergo ista: alias enim calefactio transiens & imma-

Notandum.

& immanens essent eiisdē speciei, quia sunt ad eundem terminum.

Hoc (inquam) supposito in presenti dubio, & quæstione, non est dubiū de actione immanenti, quia certum est illam subiectari in agente: sed de transeunte est nostra quæstio. Notandum est primo, quod adhuc actio transiēs dupliciter sumitur: vno modo stricto vocabulo, qua ratione solum dicitur esse actionem inter qualitates tangibiles, vt inter calidum, & frigidū, humidum, & siccum: alio modo sumitur pro quacunque actione, quæ est cū motu Physico, & dicitur pro quocunque motu, vel mutatione transeunte, & sic sumitur in præsentia.

Not. 1

Aris. Vnde patet intelligētia eius, quod dicit Aristoteles i. libr. de Generatione, cap. 6. qui ait: Moueri est superius, quam agere: loquitur enim de actione pro alteratione inter qualitates illas tangibiles. Et quod hoc ita sit dicendum, probatur: nā moueri etiam extenditur ad alias species motus, vt ad augmentationem, & motum localem: at verò actio vt sic, solum est in alteratione. Ratio autē, quare illa dicatur magis propriē actio, quam alij motus, hæc est, quoniam (inquit ille) illa actio dicit ordinem ad passionem: dicuntur enim simul ad se inuicē agere, & pati. Vnde quia pati, propriē est recipere formam cum abiectione contrarij, & contrarietas solum propriē est inter has qualitates tangibiles, ideo pati, est recipere aliquam istarum cum abiectione contrarij: pati verò est in ordine ad agere. Vnde agere etiā propriē

erit talis alteratio: sed in proposito (vt dixi) de quacunque actione transeunti est sermo.

De hac ergo re est prima sententia, quam tenet Scotus in 4. dist. quæstione i. quod actio sit in agente. Pro cuius sententiæ explanatione notandum est, quod putat ille in actione esse omnia ista tria, scilicet motum, cum quo identificatur actio, quam vocat ille actam: & hæc dicit quod est in passio: sed præter motum est duplex relatio in agente: alia ad effectum productum, & hanc concedit ille esse de predicamento relationis, & certū est quod hæc subiectatur in agente: alia vero est relatio ad passum, & hanc dicit ille esse actionem de predicamento actionis. Pro quo notandū est, quod est duplex relatio, quæ ad intrinsecus adueniens, quæ posito fundamento, & termino, sequitur necessariō: vt relatio patris ad filiū: alia vero est extrinsecus adueniens, quæ non sequitur, posito fundamento: & hæc est relatio agentis ad passum, quia posito igne, qui est agēs, & ligno, quod est passum, non statim sequitur relatio, sed expectatur approximatio. Hanc ergo relationem extrinsecē aduenientem dicit esse de predicamento actionis, & esse in agente. Probat autem primo hæc sententia, quoniam actio nequit intelligi sine ordine ad passionem, & agens ad passum: ergo relationem dicit: sed non de predicamento relationis, quoniam actio est distinctum predicamentum: ergo. Probatur secundo, quoniam vnumquodque subiectum denomi-

natur tale ab eo, quod intrinsecē inhaeret illi: sed agens denominatur tale ab actione: ergo actio inhaeret illi. Si dicas, quod Maior est verum solum de denominatione intrinsecā: agens autem non denominatur, nisi extrinsecē. Contra hoc est, quoniam si actio extrinsecē denominat agēs: ergo aliud subiectū denominatur ab ipsa intrinsecē: sicut si columna dicitur dextera extrinsecē à dexterritate animalis, aliud subiectum, scilicet animal, dicitur intrinsecē dexterum ab eadem forma: sed nullo est aliud subiectū, quod denominatur intrinsecē ab actione præter agēs: ergo, &c. Cōfirmatur, quoniam, si actio non subiectatur in agente, sed in passio, sequitur, quod in eodem subiecto sint duo accidentia opposita, quoniam actio, & passio sunt accidentia opposita. Tertio, *Tem.* Eius est actus, cuius est potentia, ex *Aris.* Arist. lib. de Somno, & vigilia: sed potentia ad agendum est in agente: ergo & actio. Quarto, quoniam, si ignis calefaciat duo ligna simul, erit vnica tantum actio, quoniam est vnum agens: & tamen sunt duo passio: ergo actio nō subiectatur in passio, sed in agente.

Contra istam sententiam Scoti statuo primam cōclusionem, quod relatio illa agentis ad passum non est de predicamento actionis, sed ad aliquid. Probatur i. ex Arist. 5. Metaph. qui in cap. eorum, quæ sunt ad aliquid, ponit in secundo genere relationis, relationes actiui ad passiuum: sed relationes secundi generis sunt de predicamento ad aliquid: ergo, &c.

Secundō probatur: quoniam si aliqua ratione ista relatio esset de predicamento actionis, & non relationis, inaximē, quia est relatio extrinsecus adueniens, vt fingit Scotus: sed iste modus relationis est effectus ab ipso, quia præter ipsum à nullo est inuentus: ergo. Tum etiam, quia ille appellat hanc relationem extrinsecē aduenientem, quia, positis fundamentis remotis, non statim sequitur relatio, & sic omnis relatio est extrinsecus adueniens, nam similitudo v.g. non ponitur positis duobus hominibus, nisi ponatur in eis simul albedo. Si verò dicat, quod, posito fundamento proximo, nō sequitur relatio, contra hoc est, quia quauis posito igne, & ligno, quæ sunt fundamenta remota, nō statim sequatur relatio, tamen positis his ad actionem atq; passionem vnus in alterum, sequatur relatio agentis ad passum: ergo ista relatio non est extrinsecē adueniens.

Vltimō probatur nostra cōclusio contra Scotum, quoniam actio, quam ille vocat actā, est de predicamento actionis, & illa non est in agente, sed in mobili: ergo actio huius predicamenti est in passio. Maior probatur, quoniam Minor ab illo conceditur ex Aristotele, qui in capite huius libri asserit, quod vnus, & idem motus est actio, prout pendet ab agente, & passio, vt recipitur in illo: & soluens dubium, vbi subiectetur actio, respondet, quod in agente. Et confirmatur, quoniam actio de predicamento actionis est, qua producit terminus: sed terminus producit per actionem,

Pro. ult.

Conf.

que est motus subiectatus in passio, non per relationem: ergo.

2. 5. 6. Secunda sententia est Caietani, qui dicit actionem de predicamento actionis, & entitatem absolutam, & fundamentum relationis, tantum subiectari in agente, quauis motus subiectetur in passio. Vnde in actione tria dicit reperiri. Primum entitatem istam: secundum relationem, tertium motum: & duo priora esse in agente, tertium vero in passio. Potest probari hæc sententia, primo ex authoritate Aristotelis 8. Physicorum tex. 15. qui probat nullo modo mundum potuisse incipere in tempore, quoniam (inquit) si mundus inciperet, Deus mutaretur: sed hæc consequentia non valeret, nisi actio sit in agente: ergo &c. **Sec.** Secundo ex Sancto Thoma 1. parte, questione 25. articulo 1. ad 2. & 3. qui dicit in Deo esse potentiam actiuam, & quod in Deo aliter est, quam in creaturis: quia est in Deo potentia actiua principium solius effectus, & non actionis: at verò in nobis potentia actiua est principium vtriusque. Cuius rationem reddit, quoniam actio in Deo est idem cum sua essentia: ex quo arguit Caietanus: Sicut in nobis potentia actiua est principium effectus, atque motus, qui est in mobili: sic etiam potentia actiua in Deo non solum est principium effectus, sed etiam mutationis ad ipsum, quia actio ista non est essentia Dei: sentit ergo Sanctus Thomas, quod in nobis potentia est principium etiam actionis, quæ subiectatur in agente, non tamen in Deo, quia hoc est Dei essentia, ac per consequens

sequens actio est in agente. Et probatur ratione sic, quoniam relatio, & eius fundamentum debent esse idem realiter: ergo sunt in eodem subiecto: sed relatio est fundata in actione: ergo actio, & relatio sunt in eodem subiecto: sed relatio est subiectiua in agente secundum omnes: ergo & actio. Vltimò, quia in passione reperuntur tria: scilicet motus, relatio ad agens, & ratio passionis: ergo in actione reperuntur itidem tria: ac per consequens, quauis motus sit tantum in mobili, tamen actio potest esse in agente.

His non obstantibus, statuo secundam conclusionem. Actio transiens, quæ est de predicamento actionis, nullo modo est in agente, sed in passio. Probat, quia in primis est expressa sententia Aristotelis, non solum in hoc loco (vt dictum est contra Scotum) sed etiam 9. Metaphysic. 16. vbi actionem transeuntem expressè dicit non esse in eo, quod agit, sed in eo, quod fit: vt edificatio non est in eo, qui edificat, sed in eo, quod edificatur, & nil clarius, quam id, quod docet tertio de anima, capite tertio, dicens, actionem non esse in agente, sed in patiente: sicut actio (inquit) sensibilis non est in sensibili, sed in sensu, qui patitur: & etiam hæc est expressa sententia Sancti Thomæ multis in locis, sed præcipuè 1. parte, quest. 18. articulo 3. in solutione ad primum, vbi dicit, actionem transeuntem esse perfectionem eius, quod patitur: ergo subiectatur in eo, quod patitur: & eadem 1. parte, quest. 41. articulo ad 1. & questione 47. articulo secundo, ad 1.

ad 2. dicit, quod in actione duo tantum reperuntur, scilicet motus & relatio (vbi vides iam contra Caietanus non esse in actione tria) sed motus secundum omnes non est in mouente, sed in mobili, adhuc secundum Scotum, & Caietanus: ergo relinquitur, quod in agente solum remaneat relatio, & non actio.

Sed rationibus probatur nostra conclusio primò, quia sequeretur ex opposita sententia, quòd omnis actio esset immanens, quandoquidem omnis illa manet in agente. Secundo sic, sequitur omne agens moueri semper eodem genere motus, quo mouet. Vnde semper ignis, dum calefacit aliud, caleficeret, quæ tamen omnia sunt absurda. Tertio, quia omnis actio est simul cum motu, & in eodem subiecto, vbi est motus. Vnde hac ratione actio dicitur successiua, vel instantanea, ratione motus, cui inest, & cum quo identificatur: sed motus non inhaeret mouenti, sed mobili, vt fatetur Aristoteles: ergo. Vltimò, quoniam actio est in eodem subiecto, vbi est terminus productus per actionem transeuntem, scilicet in passio, & non in agente: ergo. Confirmatur, quia de ratione actionis est tantum, quod procedat ab agente: sed motus, qui est in passio, procedit ab agente: ergo ille est actio: ergo frustra ponitur alia actio in agente.

Sit tamen tertia conclusio, quæ ponit Toletus: quod actio etiam per accidens est in agente. Declaratur autem ista conclusio, quia non indiget alia probatione. Pro quo notandum est, quod agens quando-

que repatitur, dum agit: quandoque vero non repatitur: nam si agens habeat materiam eiusdem rationis cum passio, simul, dum agit, repatitur ab illo, vt patet in ferro calido, quod calefacit aquam, simulque ab eo frigescit: quandoque verò non repatitur agens, vt si habeat materiam diuersæ rationis, vt cælum, vel si non habeat materiam, vt Deus, & angeli, quando agunt in hæc inferiora, non repatuntur. Vnde patet sensus conclusionis, quod (scilicet) agens dum agit, recipit actionem, qua passium agit in ipsum. Vnde non recipit actionem, qua ipsum agit, sed aliam, secundum quam dicitur pati: sed hoc dicitur esse per accidens, quia non conuenit omni agenti, sed tantum illi, quod communicat in materia cum passio.

Vnde ad primum respondetur, quod iam diximus ad Scotum, relationem agentis ad passum esse in agente: sed illa non est actio de predicamento actionis (vt dictum est) quauis talis relatio aliquando vocetur nomine ipsius fundamenti, scilicet actio: & concretum etiam talis relationis dicatur agens propter penuriam nominum, quia non est nomen, quo significetur talis relatio. Tum etiam ipsa actio, quæ est de predicamento actionis, est relatiua secundum dici, non solum ad agens, sed etiam ad passum. Et hinc est, quod falso illa relatio, quæ est in agente, putetur esse actio, cum re vera non sit.

Ad secundum bene responsum est, quod agens bene denominatur ab actione extrinsecè, & ita

non est necessarium, quod actio sit in ipso agente. Ad replicam vero, quae ibi ponitur, respondetur, quod quantum verum sit semper formam, quae denominat extrinsecè vnum subiectum, intrinsecè denominare aliud, tamen aliquando hac forma tribuit eandem denominationem vtrique extremo: aliquando verò diuersam: sicut dexteritas est forma, quae an mal est intrinsecè dexterum, & quae paries est extrinsecè dexter: vtrique denominatio eandem tribuit hęc formam: quandoque verò diuersam, vt visio denominat animal videns, parietem verò extrinsecè visum: sic ergo vnus, & idem motus denominat agēs extrinsecè tale, passum verò intrinsecè.

Ad confirmationem respondetur, quod nihil impedit, in vno, & eodem subiecto esse simul accidentia opposita secundum diuersas rationes. Vnde actio, & passio, quae sunt vnus motus, sunt in eodē subiecto, & non est inconueniens habere rationes oppositas in ordine ad diuersa. Ad tertium respondetur, quod illa propositio: Cuius est actus, debet esse potentia, non debet intelligi, quasi in eodem subiecto sit vtrumque, sed quod sit eiusdē, id est: sicut potentia ad agendum est agentis: sic etiam actio est eiusdē, non quia inhaereat illi, sed quia procedit ab ipso agente. Ad vltimū respondetur, quod in illo casu, quo ignis comburit duo ligna, sunt duae actiones distinctae numero, quia sunt duae substantiae, scilicet, duo passibilia. Nec valet consequentia, quae

do colligit: ergo sunt duo agentia. Nam sicut in eodē homine possunt esse plures scientiae, & non dicitur ille plures scientes, sed vnus sciens: sic a pluribus actionibus potest denominari vnum agens. Cuius ratio est, quia ad hoc, vt multiplicentur concreta, non solum debent multiplicari abstracta, sed etiam substantia, quae connotatur nomine concretæ: cuius ratio est, quia vtrumque significatur nomine concreti, quantum principalis forma, & minus principaliter subiectum.

Ad argumēta ergo Caietani respondetur. Ad primum, quod Aristoteles 8. Physicorum, sicut deceptus est in conclusione, existimans mundum esse ab aeterno: sic etiam in ratione, quia existimabat Deū aliās mutatum iri. Ratio autem, quae ipse ducebatur, erat ista, quantum alias (inquit) Deus nunc vult mundum facere, & antea noluit: ergo mutatur eius voluntas. Sed hoc ratio nihil valet, quia quantum mundus incepit in tempore, non incepit Deus velle illum facere, sed ab aeterno voluit eum producere in tempore. Ex quo patet, quod ille locus Aristotelis nihil probat contra nos, quia Aristoteles tantum intendit ibi, actionem immanentem, quae est velle, esse in agente, & in se colligit, quod Deus mutaretur: tamen non negamus, esse actionem immanentem in agente, sed transeuntem.

Ad secundum ex Sācto Thoma respondetur, quod quando S. Th. dicit, quod potentia actiua in Deo non est principium actionis, sed solum effectus, loquitur de actione transeunte, & quod

& quod est sermo de potentia, quae creat, quoniam creatio non est actio: & ideo Deus, quando creat, producit effectum absque media actione, & transmutatione. Dico secundo, quod si sermo sit de alijs effectibus, qui producuntur à Deo absque creatione, illi quidem producuntur, media actione transeunte: tamen haec est differentia potentiae actiuae in Deo, à potentia actiua in nobis, quia haec non solum producit effectus ad extra, media actione transeunte, sed in agente producit relationem realem, scilicet aliam actionem, vt in his creaturis, quae agunt per cognitionem: at verò Deus neutrum producit in se, quoniam eius actio est eius essentia. Vnde nec aduenit ei de nouo actio, nec relatio.

Ad primam rationem Aristotelis dico, quod relatio identificatur cum suo fundamento: nego tamen quod actio sit fundamentum, sed tantum conditio: potentia vero actiua est fundamentum, & haec solum est in agente, & cum hac identificatur relatio.

Ad vltimum concedimus, in actione esse tria, quemadmodum in passione, scilicet motum, relationem, & rationem actionis: tamen ex istis tribus sola relatio est in agente, quia ratio actionis & passionis sunt idem realiter cum motu, ac per consequens inter se: & ita subiectatur actio in eodem subiecto, in quo est motus: scilicet in mobili, & non in agente. Si autem contra hoc obijcias, quod actio dicitur esse causa passionis: vnde concedimus hanc propositionem: Lignum calefit, quia ignis calefacit: ergo actio & passio

distinguuntur realiter, nam idem non est causa sui. Respondeo, quod actio verè & in rigore, & secundum rem non est causa passionis, sed tantum est causa virtualis, aut ratio formalis, vnde dimanat: sicut immutabilitas in Deo dicitur causa aeternitatis, & vt sic hoc modo causa non opus est, quod distinguantur realiter. Si autem secundum obijcias, quod actio & passio sunt diuersa praedicamenta, ac per consequens distinguuntur realiter. Respondeo, negando consequentiam, quia aliunde desumitur distinctio realis inter aliqua, ac distinctio generica. Vnde possunt aliqua distinguui realiter, non tamen genere, nec specie, sicut Petrus & Paulus: distinctio enim realiter est, quod sint duae res separatae, vel quod possint separari: at vero distinctio specifica consistit in hoc, quod aliqua conueniant in aliquo vniuerso, & habeant diuersas formales rationes: distinctio autem generica penes hoc est, quod sint duo conceptus obiectiui, in nullo vniuerso conuenientes, & quod in ordine ad primam substantiam ita praedicentur, quod modus praedicandi vtriusque: in nullo conueniat, qualiter se habet actio & passio, vel agēs & passum, & ideo haec distinguuntur genere.

Si autem vltimò quis obijciat contra principalem conclusionem: Actio, vt est actio, secundum suam vltimam rationem includit accidentis rationem, quae est ordo ad subiectum: ergo secundum suam vltimam rationem respicit agens: ergo agens, & subiectum sunt idem,

Solu.

Resp.

Solu.

Obie.

Solu. Respondetur, negando primam cōsequentiā: nam quāuis ratio accidētis includatur in modis intrinsecis generum, nihilominus differt ab illis, ratione saltē: sicut ens, quāuis includatur in esse per se, & in alio, tamen ratione distinguitur ab illis. Vnde fit, quod quāuis secundum vltimam rationem actionis includat actio ordinem ad subiectum, ille ordo ad subiectum differt ratione ab vltima ratione actionis. Vnde secundum vltimam rationē respicit agens, non subiectum, quāuis vnum istorū includatur in alio. Secundō dico, quod quāuis secundum vltimam rationem respiciat vtrūque, non tamē sequitur, quod subiectum sit idem, quod agens: & sicut relatio secundum vltimam rationem habet ordinem ad terminum, & ad subiectum, quae distinguuntur realiter: sic actio refertur ad subiectum, & agēs, quae pari ratione distinguuntur realiter.

QVAESTIO II.

De naturalis entis quantitatis finitione secundum finitum, & infinitum.

Idem est questione precedēti, qualiter motus de genere quantitatis sit secundum propriā extensionem & diuisibilitatem: quam vt magis explicaret Aristoteles, in 2. parte huius li-

bri disputat de finito, & infinito, quatenus passionis sunt quantitatis continua, vt supra dixi in praefatione huius, & in annotationibus ad capita huius libri. Quod vt magis pateat, examinanda sunt quinque.

Primo, si ad Physicum spectat agere de infinito.

Secundo, vtrum detur infinitū in actu in rerum natura.

Tertio, si per potentiam Dei tale infinitum potest dari.

Quarto, si infinitū in actu possit cognosci.

Vltimo, si infinitum daretur, si esset principium, & non à principio.

ARTICVLVS I.

Si ad Physicum spectet agere de finito & infinito, & quomodo.

Infinitum significat pro forma, seu limitationem, vel negationem finitionis, seu limitationem, vel negationem aliquam posituam, qua formaliter intelligitur aliquid esse infinitum, quae sit fundamentum proximum praedicte negationis: pro materiali vero significat id, quod illi negationi intelligitur subiectum: & hoc multis modis solet dici infinitum. Primō dicitur infinitum, quod non habet spatium aliquod seu quantitatem, quae possit habere finitionem, aut infinitionem, quomodo punctū, & omnia quae quantitate carēt, solēt dici infinita, in eo sensu, quo vox dicitur

citur inuisibilis, quia caret potentia vt videatur. Secundō dicitur aliquid infinitum, ratione suae quantitatis. Infinitum autem (& idem dictum volo de finito) sicut & quantum, aliud est perfectionis, aliud molis: illud potest intelligi infinitū aut in essentia, aut in vigore operandi, aut in duratione, aut etiam in receptione. Quo pacto materia prima (suprà à nobis dicta) est infinita ob indeterminationem, quam habet ad omnes formas, etiam possibiles: quae indeterminatio fundatur in illius essentia. Infinitum molis, aliud intelligitur in magnitudine: vt si daretur corpus, aut spatium infinitum: aliud in successione, vt si daretur motus, aut tempus infinitum: aliud in multitudine, vt si darentur infinitae species, aut indiuidua corporum: aliud dicitur infinitum ratione figurae, quia ratione illius non habet terminum signabilem, vt circulus: aliud, eò quod licet habeat transitum, & finem, vix aut difficillimè peragi potest, vel propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum vsque, ratione aquae: & via à tropico in tropicū, ratione aëstus, difficillimū habet transitum: & idēdō dici solet infinitum, vel propter eius maximam multitudinem, aut magnitudinem, quomodò via lōga dicitur infinita: vel propter figuram, quo pacto labyrinthus dici solet infinitus.

Sit ergo cōclusio. Ad Physicum pertinet agere de infinito molis: in hoc autem loco nō debet agere de omni infinito molis, sed eò, quod

est quantitatis passio, quaerendo, vtrum detur, aut dari possit. Probatur, quia finitum & infinitum, tam molis, quàm perfectionis, sunt passionis: illa quantitatis molis, haec quantitatis perfectionis: ergo ad eum pertinet agere de infinito, & finito, ad quem pertinet agere de quantitate: sed ad Physicum spectat agere de quantitate molis: ergo de infinito, & finito molis: & quidē in hoc loco statim egit de quantitate molis, nam de finito, & infinito in spatio, in successione, in actiuitate, & alijs, quae possunt competere corporibus, illis in locis tractari debet, vbi docuerit, quid sit spatium, successio, aut actiuitas corporum: ad Metaphysicum autem spectat agere de finito, atque infinito in communi, tam in essentia, quàm in actiuitate, ac duratione, & alijs huiusmodi, vt conueniunt vel substantijs vt sic, vel substantijs ipse se paratis, de quibus ipse agit. Obiicit, Passio semper conitatur subiectum, & est possibilis: sed infinitum molis non est possibile: ergo. Respondeo primò, passionem quantitatis esse infinitum, non in facto esse, sed in fieri: & hoc sine dubio datur. Secundò respondeo, infinitū molis esse duplex: aliud infinitum in actu cōpleto, quod actu est quantum, & non habet, nec potest habere terminum quantitatis: & hoc adhuc est duplex: aut enim intelligitur in entibus completis, quorum quodlibet est ens, vt quod: aut in incompletis & partialibus, quae ab Aristotele (vt supra diximus) appellantur entia incompleta, quod nō

sūt entia per se, vt quod, seu vt hoc aliquid: sed sūt entis entia, scilicet, partes entis. Aliud intelligitur potentia infinitum, quod appellatur infinitum in actu incompleto, eo quod eius diuisio, aut detractio, appositio, seu additio terminari non potest: quod nihil aliud est, quam infinitum in fieri, de quo supra dixi: & de ijs omnibus infinitis fuit dubium (vt videbimus) apud aliquos, vtrum darentur actus: & profecto, etsi nullum illorum daretur, nihilominus infinitum molis posset dici passio quantitatis quodammodo, quia si daretur, esset passio consequens quantitatem illam, non minus, quam infinitum est passio consequens alias quantitates limitatas. Dices, Infinitum à nobis cognosci non potest: ergo non pertinet ad physicam considerationem humanam. Respondedo, Infinita non possunt à nobis distinctè cognosci: tamen in communi & in confuso quid sit infinitum, vtrum detur, aut dari possit, cognosci potest: à quo autem intellectu, & quo modo infinitum distinctè cognoscatur, non est presentis speculationis. Interim (si placer) vide Fons. 2. Metaph. 2. quæst. 3. Ex dictis manet notus articulus, qui posset collocari hic, vtrum finitum & infinitum sint passiones quantitatis, quod magis articulo sequenti patebit.

ARTICVLVS II.

Vtrum detur infinitum in actu.

Questio hæc procedit de vtroque infinito explicato, magnitudinis, scilicet, & multitudinis. Et vido Pri. tur quod datur tale infinitum. Primo, quia posito subiecto, ponitur passio consequens illud: scilicet finitum vel infinitum sunt passiones quantitatis, quæ datur à parte rei in actu: ergo etiam datur finitum, & infinitum.

Secundo, à parte rei in actu datur infinitum in potentia: ergo etiam datur infinitum in actu. Tenet consequentia, quia frustra est potentia, quæ non reducit ad actum. Tertio, Ex sententia Aristotelis mandus est ab æternis: ergo secundum illud præcesserunt infiniti dies, & infinitæ circulationes, & consequenter datur infinitum in multitudine.

Sed dices, quod in successiuis non est inconueniens, quia partes eorū nō sunt simul: esset autem inconueniens in permanentibus. Contra est, quia in vnoquoque die posset Deus creare vnum Angelum, qui est incorruptibilis, & consequenter potuisset producere infinitam multitudinem Angelorum. Confirmatur, quia mundus, cum sit ab æternis ex opinione Arist. præcesserunt infiniti homines, & consequenter infinite anime rationales, quæ ex eodē sunt incorruptibiles: ergo adhuc essent infinite anime secundum multitudinem.

Aduertendum, quod infinitum secundum quantitatem definitur esse illud, cuius partes accipiuntur, semper restant plures accipientes, vt patet in diuisione continui, vbi, quacunque parte signata, semper restant plures diuisiones faciendæ: est autem duplici-

dupliciter infinitum: vnum in potentia, alterum in actu, & vtrique data descriptio conuenit, quauis inter vtrumque multum differat. Pro quo secundo aduerte, quod partes in continuo sunt duplices, scilicet proportionales, & aliquoræ, vel determinatæ: partes proportionales sunt, quæ semper sumuntur minores & minores: partes vero aliquoræ, vel determinatæ sunt in signata quantitate, vt digitali, vel dimidio digiti: sed adhuc istæ partes determinatæ, quædam sunt se communicantes: quædam vero non communicantes, vt c. in ligno vnius vlnæ sunt duæ medietates non comunicantes, ita quod in qualibet illarum non sit aliqua particula alterius, & ideo dicuntur esse non communicantes, quia neutra alteri materiam comunicat: tamen sunt infinite medietates se comunicantes. In quantitate duorum palmorum poteris per partes comunicantes assignare infinitum, & sic dabis infinitos palmos æquales priori, vt si primum palmum assignes per duas medietates, singulas earum accipiens ab vnoquoque duorum palmorum: secundum vero per tertias, deinde tertias accipiendo ab vno palmo, & alias ab alio, & sic in infinitum. Vnde patet, quæ sit differentia inter infinitum in actu, & in potentia: quod infinitum in potentia est illud, cuius partibus acceptis, semper restant plures accipiendæ, loquendo de partibus proportionalibus, aut determinatis se communicantibus: at vero infinitum in actu est illud, cuius partes accipientibus, semper restant plures accipien-

tes, loquendo de partibus terminatis, non se communicantibus. Vnde infertur, certissimum esse, dari infinitum in potentia à parte rei. Nam qualibet magnitudo est hac ratione infinita, quia inter partes proportionales non est tot accipere, quin plures accipi possint minores, & minores, cum qualibet eius pars possit diuidi in duas medietates in infinitum: & idem de infinito in potentia secundum numerum, vel numeros circulationum, vel cogitationum: solum ergo restat dubium de infinito in actu.

De quo sit prima conclusio. Finitum & infinitum sunt passiones quantitatis in potentia, & non in actu. Ita S. Thom. hic, lect. 13. Niph. 5. Physi. tex. 17. & nos capite de quantitate insinuauimus. Probatum tamen primo: Infinitum actu repugnat enti, vt statim dicitur: ergo quantitati. Tenet consequentia, quia quantitas est vnum membrum, in quod diuiditur ens analogicè. Antecedens patet, quia ens diuisum in decem genera, est verum, & possibile: infinitum vero in actu non est possibile, vt dicitur articulo sequenti: ergo repugnat esse. Probatur secundò: Mensurabilitas, & diuisibilitas sunt passiones quantitatis, vt probatum est cap. de quantitate: in infinito vero in actu repugnat habere has duas passiones: ergo infinitum in actu non est passio quantitatis. Tenet consequentia, quia passiones inter se pugnantēs non possunt ab eadem essentia dimanare. Minor probatur. Quod est mensurabile, est determinatum, & cognoscibile.

Obie.

Solu.

Fons.

Coro.

Con. 1

S. Th.

Niph.

Prob.

2.

112

110

112

bile: sed infinitum in actu est immensurabile, indeterminabile, & incognoscibile: repugnat ergo illi mensurabilitas, & diuisibilitas, quia debet habere partes finitas, quas infinitum non potest habere, quia non possunt componere infinitum, cum sint finitæ: imo neque infinitas, quia singulæ essent æquales suo toti, quod repugnat partibus, cum quælibet minor debeat esse suo toto. Tertio probatur, quia quod conuenit per se generi, debet per se conuenire speciebus illius: infinitum autem in actu repugnat quantitati discretæ, ut conuisione secunda dicitur; & repugnat quantitati continuæ, ut dicitur conuisione tertia: ergo infinitum in actu non est passio quantitatis, sed solum infinitum in potentia.

3. Pr. Secunda conclusio, Non datur

Arif. infinitum in actu secundum multitudinem. Ita Arist. per multa capita huius libri, & 1. cœli, cap. 5. 6. & 7. Probatur, quoniam aut est multitudo corporum differentium specie, aut numero: non primum, quia corpora differentia specie habent motus, & loca differentia specie: quia unicuique corpori conuenit suus motus, & locus naturalis, sed loca ad minus non sunt infinita, nec motus, sed tantum duæ vel tres species, ut probat Aristoteles 1. cœli, cap. 2. ergo nec corpora sunt infinita. Dices, Non esset inconueniens, eundem locum numero, vel specie assignari pluribus specie mobilibus, ut patet de mixtis, quæ sunt diuersæ speciei, & tamen omnia mouentur ad motum, & ad locum elementæ prædominantis. Contra est, quod quævis mix-

ta sint diuersæ speciei, & ad eundem locum secundum speciem mouentur, tamen corpora simplicia non possunt esse diuersæ speciei, quin motus eorundem, & loca differant specie. Si verò datur numerus infinitus corporum differentium specie, illa deberent esse corpora simplicia, quia ex finitis corporibus simplicibus, necessarium est finita esse mixta secundum speciem.

Secundo vniuersaliori ratione patet hoc ipsum. Quia, cum quælibet species habeat distinctam perfectionem ab alia, sequitur, quod in illo numero infinito sit perfectio infinita in actu, quod est absurdum, quia præter Deum non est perfectio infinita in actu, ut probat Sanctus Thomas 1. p. q. 7. ar. 1. quia solum in Deo esse est de eius essentia. Tandem, quia de ratione numeri est, quod sit numerabilis: sed si numerus esset infinitus, non esset numerabilis: ergo. Sed de hac ratione artic. sequenti.

Tertia conclusio, Non datur actu infinitum secundum magnitudinem. Probatur, Omne corpus naturale est mobile: sed infinitum in actu non potest moueri: ergo non est corpus infinitum in actu. Maior patet, nam corpus naturale habet in se principium motus, & quietis: corpus autem infinitum non posset moueri, nec sursum, nec deorsum, nec circulariter: ergo nullo modo. Non sursum, quia iam non esset deorsum, & sic non esset infinitum, quia non occuparet omnem locum: non deorsum, propter eandem rationem: non circulariter, quia cum linea eius, quod mouetur circulariter, quod

longius à centro protrahuntur, magis in se se distent, infiniti corporis circularis linea protrahatur à centro in infinitum infinite distaret, & à centro, & inter se. Vnde inter illas esset spacium infinitum, quod pertransiri non potest: & consequenter corpus illud non posset moueri circulariter, consumendo motum. Secundo, Nulla potest esse quantitas, in qua non sit aliqua figura, quæ extrinsecè terminetur: sed infinitum non admittit figuram: ergo non datur infinitum in actu secundum magnitudinem: figura enim, secundum Euclidem, primo elementorum, est, quæ termino clauditur. Et generaliter probatur tertio de omni quantitate molis: de discreta quidem, quia constat unitatibus, quæ indiuisibiles & determinatæ sunt: in infinito autem nihil determinatum esse potest: neque in quantitate successiva, id est, tempore & motu: quia hæc incipiunt per vltimum non esse, quod repugnat infinito actu; neque in quantitate continua permanente, cum omnes eius partes in suis definitionibus claudant terminos, ut linea est longitudo terminata punctis: superficies est latitudo terminata lineis, corpus vero superficiebus clauditur: sed clauditur termino, repugnat infinito actu: ergo non est dabile. Tandem: quia si numerus est infinitus actu, aliquæ species numeri essent infinitæ actu, vel indiuisua infinita: neutrum horum: ergo: tum quia non potest esse diuisum aliquid in infinitas partes: tum quia diuisio in infinitum neque supernaturaliter pertransiri potest:

tum quia nullum esset tempus actu infinitum, à quo possent detrahi partes per se naturaliter existentes actu infinite. De speciebus autem secunda conclusio probatum est, quod non datur actu infinite: ergo nullo modo datur infinitum actu.

Ad argumenta in principio respondentur. Ad primum patet ex prima conclusione, & ex articulo præcedenti, qualiter finitum, & infinitum non sint passiones quantitatis in actu, sed finitum & infinitum in potentia. Ad secundum dico, quod infinitum in potentia dicitur continuum, non quod habeat partes infinitas in actu, sed quia successiuè sumendo partes, non habent terminum, cum vnaquæque sit diuisibilis in alias duas partes, eo ipso quod quantæ est. Vnde infinitum in potentia est infinitum diuisibile, non in toto, quin in plura, & in plura semper diuisibile: quæ potentia non est frustra, quia eius actus non est, quod sit actu diuisum, sed quod semper magis ac magis diuidatur. Et hæc est sententia omnium expositorum Aristotelis, cum quibus Theologi consentiunt: & hoc est, quod alij dicunt, non dari infinitum categorematicè (ut loquuntur) sed bene syncategorematicè: vocant autem infinitum actu, infinitum categorematicè, quia si esset tale, esset categorema, illud significans categorema enim significat aliquid, vel aliqua: vocatur autem infinitum syncategorematicè, infinitum in potentia, quia hoc infinitum solum est atqualiter, scilicet, secundum diuisionem magnitudinis: syncate-

Ad. *Ad.* catogorema enim (vt dixi prima parte Summularum) solùm aliqua- *Adre* liter significat. Ad tertium bene *plur.* ibi respõsum est. Ad replicam, Ex- *Aris.* positores Aristotelis multa figmen- *Obie.* ta dicunt, vt illum à contradic- *Solu.* tione excusent, cum dicat hic non esse infinitum actu, secundum multitudinem, cum dixerit alibi mundum esse æternum: existimo tamen dicendum, vel quod solùm negat Aristoteles infinitam multitudinẽ in rebus materialibus, non autem in im- materialibus: aut si in omnibus negat, concedendum est sibi apertè contradicere: quia cum dicat non esse infinitum in actu, nõ debuit ponere mundum ab æterno. Sed dices, Potentia actiua Dei est actu infinita: ergo aliquis eius effectus est infinitus: sed nullus potest esse infinitus in perfectione, vt probatũ est: ergo debet esse finitus secundum quantitatẽ, & per consequens in quolibet continuo sunt partes actu infinitæ, saltem proportionales. Respondeo, verũ esse, potentiam Dei esse infinitam actu, nõ ex eo quod producat infinitũ in actu, sed quia vel ex nihilo producit, quod arguit infinitã perfectionem producẽtis: vel quia quacunque creatura producta potest perfectiorem & perfectiorem producere citra infinitum in actu: & consequenter respõdetur ad secundum de partibus continui, negando, vt bene Vallesius hic, partes potentiales in continuo esse infinitas in actu, sed solùm syncategorematicè, & in potentia. Vel secundò dico, partes continui esse actu infinitas, ex quo non sequitur dari in

magnitudine infinitum in actu, quia ad hoc, vt ista sic actu infinita, non solùm requiritur, quod partes proportionales sint actu infinitæ, sed etiam quod sint infinitæ partes aliquatæ, & signatæ. Similiter non sequitur, numerum esse infinitum in actu, quia numerus propriè non est nisi entium completorum, quæ & sunt in actu, & ad inuicem separata: partes vero illæ, nec sunt separata, nec entia in actu.

ARTICVLVS III.

Vtrum possit dari infinitum in actu aliqua potentia.

Inhac re hoc vnum scio, me nihil scire, ideo non multiplicabo argumenta, quæ cuius se se offerent multa: sed solùm quid minus difficile cognitu sit, exponam, facile enim nihil est. Vt autem intelligas titulum, aduerte, quod solùm est sermo de potentia Dei absoluta, nam de ordinaria dictum est: & in hoc omnes conueniunt non posse dari infinitum secundum virtutem, & entitatem, quia vt sic, præter Deum, nihil potest esse infinitum. Secundo etiam est certum, non posse fieri infinitum eorum, quæ sunt essentialiter subordinata, siue sint species, siue causæ vniuersales, & particulares: & est expressa sententia Aristotelis 2. Metaph. text. 6. Et ratio id suadet, quia quæ sunt essentialiter subordinata, differunt specie, quia in illis deueniendum est ad

est ad aliquam speciem infinitam in actu in perfectione, si numerus earum est infinitus in actu. Paret consequentia, quia species non sunt æquales in perfectione, sed vna necessariò est perfectior altera, quia sunt sicut numeri: de causis autem essentialiter subordinatis est peculiaris ratio, quod numerus illarum non sit actu infinitus, quia in infinito tempore agerent, & per consequens actio illarum nunquam esset consummata, atque ideo nõquam prodiret effectus. Solùm ergo difficultas est de infinito secundum quantitatem in multitudine illarum rerum, quæ per accidens sunt ordinata. De qua re prima sententia est Gregorij Ariminẽs in 1. d. 43. quæst. 4. Ochami in 2. quæst. 1. & aliorum tenentium non implicare contradictionem, infinitum esse in rerum natura: atque ideo infinitum in actu per diuinam potentiam posse dari in magnitudine, quam in multitudine. Probant primò: Deus potest facere, quidquid cadit sub obiecto suæ omnipotentia: hæc autem est infinita: ergo potest producere infinitum in actu. Secundo, Deus potest separare actu partes quantitatis continuæ: sed istæ sunt infinitæ in actu: ergo Deus potest facere infinitum numero in actu. Maior patet, quia Deus potest cõseruare per seipsum, quidquid per aliam causam cõseruat, præcipuè, si non sit de essentia eorum: ergo Deus potest separare actu, & cõseruare partes quantitatis continuæ, quæ sunt infinite. Tertio, Quæcunque Deus potest cognoscere simul (si sint per-

manentia) potest facere si nullo: sed tam per scientiam simplicis intelligentiæ, quam per scientiam visionis cognoscit simul infinitum in actu: ergo potest illud producere. Notanter dixi (si sint per inuentia) quia si sint successiua, necessariò fiunt successiue, vt in deus & repus, quantum simul cognoscatur. Quarto, In vna hora sũt infinita instantia: sed in quolibet potest creare Deus vnum hominem, & angelum: ergo in fine horæ erunt infiniti homines, & angeli: possibili autem positio in esse, nullum sequitur inconueniẽs: ergo potest Deus in actu infinitos angelos & homines producere.

Secunda sententia est omnino huic opposita. Est Sancti Thomæ 1. p. q. 7. artic. 3. vbi latissimè Magister Zumel hanc quæstionem explicat. Scotus in 2. d. 2. q. 1. & 2. Metaph. q. 2. Durandus ibidem in 2. q. 2. Cateranus 1. p. 1. quæst. 7. Ferrar. 2. contra Gët. c. 8. Bonauen. in 1. dist. 4. quæst. 5. Capreol. dist. 44. quæst. vnicæ, conclusionem 1. Martij quæst. 42. Percy. 10. Philofoph. capit. 10. Vallet. Sor. Veracruz, Astudillo, & alij, qui omnes sentiunt implicare contradictionẽ, quod sit infinitum in actu in quantitate continua, & discreta. Probatur primò: Implicat contradictionẽ, partem esse æqualem toti: si tamẽ daretur infinita multitudo actu, sequeretur, partem æqualem esse toti: ergo implicat infinitã multitudinẽ esse actu. Maior patet, quia si pars esset equalis toti, esset pars (vt supponitur) & tamen non esset suo toto, includit enim totum partem,

I. S. Greg. Obie. Pr. 1. S. C.

quar.

2. S. S.

Zum.

Scot.

Dur.

Caie.

Ferr.

Bon.

Cap.

M. 1.

Pr. 1.

tem, & aliquid amplius: Minor probatur, nam v.c. cum quaternarius sit pars senarij, tã esset infinita multitudo ternariorum, quã quaternariorum & senariorum: secus autẽ, si minor esset multitudo, esset finita multitudo quaternariorũ: ex finita autẽ multitudine nullo modo fieri potest infinita multitudo: quod si infinita est multitudo ternariorum, & quaternariorum, pars erit equalis toti. Secundo, Potentia diuina est infinita, ita vt, quocunque dato effectu, possit facere maius: ergo implicat contradictionem esse infinitum in actu. Patet consequentia, quia vel potest facere maius, aut non potest: si potest, sequitur implicatio contradictionis ex parte infiniti: esset enim infinitum, vt supponitur, & nõ esset, quia potest esse aliquid maius: si vero non posset maius producere, sequitur implicatio contradictionis ex parte diuine potentie, esset enim infinita, vt reuera est, & non esset infinita, siquidẽ esset exhausta, & determinata, ita quod maius facere non potest. Tertio, Implicat contradictionẽ, aliquid esse in genere, quod non sit in aliqua eius specie. Quarto, Si essent creati infiniti homines v.c. vel Deus posset producere plures, vel non: si non: ergo esset exhausta potentia Dei, quod tamen fieri non potest: nam cum creet ex nihilo, profectò creasse impertinens est ad hoc, vt possit creare: si verò potest, producat plus centum: & tunc pero, an illa prima infinita multitudo reddatur maior: si non: ergo totum non est maius sua parte: si red-

ditur maior: ergo infinito datur maior, seu plus, & excedens in aliquo finito.

Vt media via incedamus in hanc, sit prima conclusio. Aut enim loquimur de infinito in magnitudine, aut in multitudine: si loquimur de infinito in magnitudine, dicendum est implicare contradictionem, esse infinitum in actu secundum magnitudinem ex omni positione. Quod efficaciter probatur ratione secunda Sãcti Thomã: quia si datur infinitũ in actu, ex omni positione, hoc est ex omni parte, ita vt occupet omnes species loci sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrũ, iam determinaret Dei potentiam infinitam, illamque exhauriret: essetque illa potentia infinita, vt supponitur: & non infinita, cum sit determinata, ita quod non potest facere maius corpus. Non tãnter autem diximus (ex omni parte) quia si ex aliqua parte nõ sit infinitum in actu, non adæquaret infinitam Dei potentiam, cum ex illa parte additionem suscipere, & fieri maius possit. Secundo probatur, quia si nõ moueretur tale corpus infinitum secundum magnitudinem secundum se totum, solum potest intelligi, quod moueatur secundum partem sui; & hoc est impossibile, quia illa pars, si est infinita, non poterit moueri, sicut nec totum infinitũ: si vero sit finita, aut mouetur motu naturali, & hoc nõ: quia in termino a quo esset violenter, quod implicat, quia omnis locus occupatur a toto, cuius est pars: nec etiam mouetur motu violento,

quia in termino ad quem esset prater naturam, & ita sine toto infinito, quod implicat: nullo ergo modo mouetur.

Secunda conclusio. Si loquimur de infinito in multitudine, dicendum est, non implicare contradictionem, quod sit actu. Hęc est contra Auicennam & Algazelem, quos refert Sanctus Thomas 1. par. quest. 7. artic. 4. est etiam contra Ocham. 2. dist. 1. Grego. 1. dist. 41. q. 4. & Coronel, latẽ 8. Physicorum: praterea Gabriel 2. dist. 1. quest. 2. Durandus, & Pereyra vbi supra, & quidam Neoterici, vtramque sententiam indicant esse probabilem: Durandus asserit, aliquando se hanc ultimam elegisse, pro qua sit primum argumentum: Quidquid Deus potest facere, nõ est finitum, nec in magnitudine, neque in multitudine: aliã diuina potẽtia nõ esset infinita, cum eius obiectum ad quod quatum esset finitum: ergo omne, quod Deus potest facere, infinitũ est: ergo potest illud facere, aliã potest, & non potest.

Secundo, si Deus operaretur necessitate nature, etiã ad extra, produceret de facto simul omnia, que possent: sed tunc produceret infinitũ: ergo & modo potest liberẽ producere infinitum: quia certẽ non minus potest, operando liberẽ, quã si operaretur necessario. Cõfirmo, quia in tantum se extendit omnipotentia Dei, in quantum eius cognitio: omnia enim, que in Deo sunt, equalia sũt: sed Deus cognoscit infinita, vt possibiliter; ergo potest illa omnia simul producere. Cõfirmo,

quia secundum oppositũ opinãtes successiue bene potest infinita producere: sed nõ est vlla ratio, cur nõ possit simul, que potest successiue: ergo.

Tertio, Deus potuit creare mundum ab aeterno, vt cõcedit Sanctus Thomas 1. p. q. 46. a. 2. ad 7. & in quouis die potuisset producere vnum hominem; ergo iam creasset infinitos. Quarto, quia si per totam aternitatẽ a parte post creet quotidie vnum hominẽ, videbit nũc sciẽtia visionis creatos infinitos: sed quod videt sciẽtia visionis, non est cur non possit producere simul: ergo. Cõfirmo, quia Deus in vna hora videt instantia infinita: cur nõ posset in quouis instanti illius horę producere vnũ hominẽ, atque adeo infinitos? Quinto, Deus est modo in spatio imaginario infinito simpliciter: si quidem immẽsitas Dei est infinita simpliciter: cur ergo nõ posset producere corpus aut corpora, que sua magnitudine, aut multitudine replerent totum illud spacium. Sexto, Deus produxit infinita puncta in continuo, & infinitas partes: & quidẽ corruptis illis partibus, posset Deus illa puncta conseruare separata: ergo potest dari actu infinita multitudo. Septimò, Nõ repugnat naturaliter esse infinitam actu multitudinem partium, punctorum, linearum, superficialium, ac relationum in quolibet continuo, vt videbimus libro sexto: ergo non repugnabit per diuinam potentiam esse actu infinitam multitudinem reatum, hominum, aut angelorũ. Octauo, Si propter aliquã

Sec.

Tert.

Quar.

Tert.

Quar.

Conf.

Quin.

Sext.

Sept.

ratio

ratione repugnaret, id eodem esset, quia infinita multitudini non posset aliquid addi, nec per diuinam potentiam: atque adeo illam exhauriret, & determinare: sed adhuc, multitudine infinita data, posset Deus addere ei aliquid: ergo non implicat contradictionem, esse infinitam multitudinem actu. Minor probatur, Infinita multitudini, quæ est obiectiue in mente diuina, illam cognoscente scientia visionis, potest Deus aliquid addere: ergo si daretur producta infinita multitudo, posset Deus aliquid addere. Consequentia patet; Nam, quæ non est infinita multitudo in obiecto, nec in mente diuina est productorum in re. Antecedens probatur: His quæ Deus cognoscit scientia visionis (quæ sunt actu infinita) potest Deus aliam rem, & alia addere ex ijs, quas cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, quæ similiter sunt infinite: ergo infinite multitudini potest Deus aliquid addere. Si autem dicas cum Durando: Ea, quæ Deus cognoscit scientia visionis, non sunt infinita actu, sed potentia: & ideo potest fieri illis additio. Contra hoc est, quod cum in Deo nulla sit mutatio de potentia ad actum, sed omnia, quæ ab illo cognoscuntur, sunt actu præsentia in eternitate: aut illa multitudo est actu finita, aut infinita: si infinita, habeo intentum: si finita, sequitur, quod postea quam producta esset, hauriretur numerus illorum, ac per consequens, si quis produceretur postea, à Deo non cognosceretur: sequitur etiam cogitationes Beatorum aut damnatorum finem

aliquando habituras, cum tantum æternum sint duraturæ: & consequenter in quolibet continuo sunt infinite partes actu, tamen in quolibet continuo possunt addi aliæ, atque aliæ partes: ergo infinite multitudini potest fieri additio.

Sed contra hoc insurgit Durandus: Infinitum est, cuius nihil est ad extra: ergo infinito fieri non potest additio, & consequenter infinite multitudini non potest aliquid addi. Respondetur, quod illa potest esse definitio totius finiti, vt docet Aristoteles text. 63. infinitum autem sic definitur: Cuius est aliquid semper accipere secundum quantitatem: Vnde infinito non potest fieri additio, quia sit maius: sicut nec detractio, quia sit minus, quia sunt in illo infinite partes: & ita quod accedit, maius non facit, neque quod detrahitur, minus facit. Sed obijctes, Vna ex proprietatibus actu infiniti est, quod non sit illo aliquid maius: ergo si detur aliqua multitudo infinita actu, ei non poterit addi aliquid. Patet consequentia, quia secus fieret maior, & per consequens non esset infinita. Ad quod respondet S. Thomas 3. parte, questione 10. articulo 3. ad tertium, quod cum infinitum non sit substantia, sed accidens, sequitur, quod infinita sint consideranda penes eandem substantiam speciei: & penes talem substantiam solum conueniunt infinito sue proprietates, quare impossibile est, quod infinitum fiat maius per additionem subiectorum eiusdem speciei: ideo finita multitudo hominum huic multitudini addi non potest, cum infinito

nito omnes posibles includantur: cum tamen infinito non conueniat suæ proprietates in ordine ad subiectum alterius speciei, infinite multitudini actu secundum substantiam vnus speciei, addi non potest multitudo aliqua secundum substantiam alterius speciei, id est, infinita multitudo hominum, per quorum additionem augeri potest. Hac tamen solutio licet vera esse videatur, non est satis firma, quia infinite multitudini subiectorum eiusdem speciei, scilicet vnus continui, potest addi altera pars, & alia alterius, cum tamen omnes sint eiusdem speciei: ergo infinita multitudo subiectorum eiusdem speciei, additionem subiecti eiusdem speciei suscipere potest. Quare aliter dicendum est ad argumentum, quod maior, & minor aequalitas, & inæqualitas, sunt partes finiti, quia sequuntur in esaurabilitatem: atque ideo solum conueniunt subiecto, cui conuenit esaurabilitas, quæ tamen soli quantitati finitæ conuenit: infinitum autem actu mensurari non potest, & ideo non est aliquo maius, nec minus, neque æquale, neque inæquale, quia sunt istæ denominationes finiti actu. Vnde sequitur, quod infinitum in actu, neque additione fit maius, nec detractio minus, cum sint in illo infinita. Vnde nego consequentiam, quod si aliquid addatur, fiat maius. Sed instat Sotus, quod si hæc doctrina vera esset, sequeretur, quod si daretur actu infinita multitudo cum singulis pilis, infinitis detractis pilis, adhuc manerent infiniti pilæ. Respondetur,

nullum esse inconueniens, quod (vt diximus) infinita multitudo sit infinite infinita, sicut si detrahimus partem à continuo, detrahimus infinitas partes, & tamen in continuo, quod restat, manet etiam multitudo infinita partium, vt per se factis constat.

Vnde ad argumenta primæ sententiæ respondeo, ita esse, quod Deus potest facere, quidquid cadit sub obiecto potentia diuine distributiue, id est, hoc vel illud, non tamen collectiue, id est, omnia simul; illud enim implicat contradictionem, quia Dei potentia terminaretur, & exhausta maneret. Si autem contra hoc obijcias. Ex hoc, quod Deus intelligat omnia simul collectiue, & alia intelligere non possit, non sequitur, quod potentia intellectiua Dei sit exhausta, aut terminata, sed potius perfecta, quia attingit suum obiectum ad æquatum: ergo ex hoc, quod Deus faciat omnia, quæ sunt factibilia, simul, & alia facere non possit, non sequitur, quod potentia creatiua sit exhausta. Patet consequentia, quia non minus est infinita potentia intelligendi, quam creandi. Respondetur, longè disparem esse rationem, quia ex eo, quod Deus intelligat infinita, non cessat potentia ab actu intelligendi, sed semper manet potentia intellectiua in actu secundo, & semper potest intelligere omnia, quæ simul intelligit, & ita non manet exhausta potentia intelligendi: at verò, si Deus crearet illa omnia, quæ potest, simul, potentia creatiua cessaret ab actu creandi, & non maneret.

ret potēs aliquid creare, cū iā creā-
tū esset, quidquid creabile erat: at-
q; idē potētia creādi maneret ex-
hausta. Ad secundū respōdetur, ne-
gando Minorem. Et ad probationē
dicimus, quōd licēt Deus possit cō-
seruare se ipso, quōd conseruat per
causam secundam, quando non se-
quitur implicatio contradictionis:
non tamen, quando sequitur. Hinc
sequitur, quōd quauis partes quā-
titatis nō includant in sua essentia
entitatem totius termini, si infinita
illa partes essent actu separatae, se-
queretur implicatio contradic-
tionis, quōd nō essent diuisibiles, quia
iā essent omnino diuisa in partes.

Ad 3. Ad tertium respōdetur, falsum
esse, quōd omnia, quæ Deus simul
cognoscit, possit simul facere, quia
alias eius vltima potentia exhauri-
retur, & terminata maneret.

Ad 4. Ad quartum respōdetur, quōd
solum probat, Deum posse facere
infinitum in actu secundum multi-
tudinem, quōd nos cōcedimus. Ad
consequentiā dicemus primo de
cœlo, cap. 12. qua ratione probabile
sit, mundum fuisse ab æterno, &
quōd inde non sequeretur magni-
tudo actu infinita.

Ad 5. Ad argumentā pro sententia
Sancti Thomæ allata. Ad primum
respondetur, quōd æquale & in-
æquale sunt denominationes entis fi-
niti, & idē infinitum non suscipit
denominationem æqualitatis, &
inæqualitatis. Vnde pars licēt es-
set infinita, non esset æqualis toti.
Vel secundo respōdetur, concedē-
do Maiorem. Et ad probationem di-
cimus, & cōcedimus, quōd ita es-

set infinita multitudo quaternario:
rum collectiue sumptorum, sicut
multitudo senariorū: quia in qua-
ternarijs non sunt partes senario-
rum, prout sumuntur collectiue,
sed tantum prout sumuntur distri-
butiue, id est, hic quaternarius est
pars illius senarij, & ille illius: & ve-
sic quilibet quaternarius quolibet
senario est minor: non ergo sequi-
tur, quōd pars sit æqualis toti.

Ad 6. Ad secundū respōdetur, quōd
potius est pro nobis. Ad tertium re-
spōdetur, quōd quauis multitudo
infinita actu in nulla esset specie
quantitatis posita ab Aristotele, in
nullaque specie numeri, esset tamē
alia species quantitatis discretæ, si
illa multitudo sit cōtinuorum.

Tertia cōclusio sit, quam pono
disputationis, & exercitij gratia:
Opposita sententia, scilicet, quōd
possit dari infinitum actu, probabi-
lis est, & probatur rationibus supra
positis, & magis suadet ex solu-
tione argumētorum pro nostra sen-
tentia, quæ non minus vrgent eos,
qui negant in continuo dari partes
actu: sed de hoc lib. 6. dicā, quia sal-
tem negari non potest dari totam
potentia, quæ tota sunt possibili
produci à Deo, & futura in tota
æternitate.

Ad prædicta igitur argumentā
dissoluenda nimis dici solet, nec in
illis referendis operam perdidisse
mibi videret, si aliquo modo satis-
facere: sed profecto in rebus his
difficillimis vsu solet euenire, vt
quō magis coneris nodum soluere,
reddas insolubili: ergo, vt poterō,
dissoluam breuiter. Ad quintū re-
spōdeo,

Ad 7. Ad primum respōdetur, quōd
pōdeō, obiectum primarium, &
adæquatum intellectus diuini esse
diuinam essentiam: at creature pos-
sibiles, quæ resplendent in illa, sunt
quasi quid annexum illi primario,
& adæquato obiecto, & in illo cog-
nitum: nam Deus ex vi cognitionis
suz essentia, cognoscit omnes crea-
turas: similiter obiectum, aut quasi
obiectum primarium, & adæquatū
potentia productiua, quæ est in
Deo, est ipsemet Deus: quia potētia
Deus generat Deum, scilicet Filiū,
& Spiritum Deum, scilicet Spiritū
sanctum: at creature omnes, quas
intellectus Dei in intellectu illa,
qua productus est Filius, cognouit
vt possibiles produci, & in quibus
volitione illa, qua productus est Spi-
ritus sanctus, complacuit, illi poten-
tiæ adæquari non possunt, quia om-
ne ens creabile à Deo est essen-
tialiter creatura, & ita debet esse
infinitè inferius ipso Deo: vnde po-
tentia creatiua, licēt in se infinita
sit simpliciter in omni genere en-
tis, quatenus identificatur cum po-
tentia intellectiua, & volitiua: ta-
men secundum ordinem illum for-
malem creatiue, quæ dicit ad crea-
turas, non est ita infinita: potest ta-
men dici simpliciter infinita; quia
nullum habet terminū, nec in mag-
nitudine, nec in aliqua perfectione
effectus producibilis: quia quouis
dato, quantumuis magna multipli-
catione aut perfectione, adhuc po-
test produci aliud, à quo excedatur.
Hoc voluerunt Scotus 3. d. 13. Du-
tan. 1. d. 4. q. 2. dicentes, potentiam
Dei esse infinitam, quia potest ad
intrā producere rem infinitam, vel

quia ad extra potest nōn tot, quin
plura, non tantum, quin maius, nō
tam perfectum, quin perfectius. Di-
ces, creaturam possibilem esse infi-
nitam. Respondeo, Id quod per se
est in actu productum ex intentio-
ne operantis, ita vt à quouis alio di-
stinguatur, & habeat esse in seipso,
debet esse omnino certū, ita quod
habeat omnino, vel certā infinita-
tem, qualem habet Deus, vel certā
finitionem, qualem habent omnia
entia creata, vt sunt ad inuicem di-
stincta, & cadunt sub intētionem per
se producētis. Ratio huius est, quia
quod isto modo est in actu, distinc-
tum à quouis alio, habet hanc ac-
tualitatem propriam, atque adēo
cōstitutiuum, ac distinctiuum, quo
quasi extrahatur à confusione cum
alijs, & ab illis distinguatur: & quod
ita est, aut intelligitur in actu, aut
potest esse, quod intelligatur vt se-
paratum, & distinctū ab omni alio:
sed simul vnitum, & cōfufum cum
alijs, vel non per se intentum, sed
quasi per accidēs subsecutum, cer-
tè licēt sit infinitum, non tamen o-
pus est esse determinatum, quia vt
vnitum est, non habet actualitatem
propriā simpliciter, & omnino di-
stinctam ab alijs, cū quibus est con-
fufum, & ita vt sic nō potuit cadere
sub certā intentionem agentis: atq;
adēo nō potuit produci, nec intelli-
gi producibile, qua ratione erat in
tali cōfusione: huius generis datur,
& possunt dari multa entia, quæ nō
sunt infinita, sed excedunt quoduis
finitum signabile: & ita nō possunt
comprehendi sub vna certa, & de-
terminata magnitudine, aut multi-
tudine,

Obie:
Res.

113

tudine, nec signari nisi per terminū extrinsecum, dicendo esse quoduis infra infinitum; hoc pacto forma, quæ sunt in potentia materia primæ, finitæ quidem sunt: non tamen in determinato, & certo numero, sed in incerto, & indeterminato, quia non sunt ibi vt ad inuicem distinctæ, sed vt vnitæ in vna potētia, cuius essentia est esse successiue capacem, nō tot formarum, quin plurium. Similiter dico de intellectio- nibus, quas potest producere quiuis intellectus creatus: & similiter de punctis, lineis, superficiebus, & partibus, siue communicantibus, siue non communicantibus, quæ sunt in continuo: quia licet ibi sint actu distincta partialiter, tū non habēt ita actualitatem propriam, quod sint in actu plura simpliciter, sed potius sunt vnum simpliciter vnitate continui, & in potentia sunt plura simpliciter: illa tamen potentia continui, scilicet diuisibilitas, extendit se (sicut dixi de potentia materia primæ) non in tota possibili tota, quæ in plura, quæ tota, sicut & partes (tot enim sunt hæc, atq; illæ) non sunt in numero infinito, sed finito, nō certo, & determinato, sed indeterminato, & confuso: & hinc patet lineam illam gyratiuam columnæ habere finitam longitudinem, quia lineæ, quæ sectæ sunt, in numero finito sunt: illius tamen longitudo est indeterminata, sicut & istarum multitudo: similiter creaturas, quas Deus vt possibiles cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, vel quas vt futuras cognoscit scientia visionis, non cognoscit immediatè in se

ipsis, quia (vt bene docet Fonseca Metaph. 2. q. 2. sect. 3. circa finē) obiectū immediatum intellectus diuini necessariò debet esse sola diuina essentia, vt nos demonstrabimus.

Hoc finitum, quod appellamus incertum, & indeterminatū, potest quidem vnum excedere alitudo in illo tamen ratione suæ indeterminatiōnis non reperitur vlla proportio dupla, & quadrupla certa, id enim repugnat rei indeterminatæ: sed dupla v.g. erit etiam incerta, & indeterminata. Hunc modum dicendi significat Sanctus Thomas 3. p. q. 10. art. 3. ad primū, vbi ait animā Christi cognoscere infinita, non discutendo per singula, sed vt sunt in aliquo vno, v.c. in aliqua creatura, in cuius potentia existūt infinita (quo pacto dixi formas esse in potentia materia) & principaliter in ipso Verbo diuino, vbi meo iudicio appellat infinitum, quod nos appellauimus indeterminatum.

Ad primum ergo, tertium, quartum & sextum, & ad confirmationem secundi argumenti, respondeo, quod cognoscitur, & est possibile fieri à Deo, esse infinitum in numero, tamen incerto, quia vt sic illa possibilia non habent esse in se ipsis, sed in potētia creatura Dei, quæ habet incertos limites suæ actiuitatis: sicut continuum non habet certos limites suæ diuisibilitatis. De hominibus, qui producti essent, si mundus fuisset ab æterno, vel qui futuri essent in tota æternitate, si vnus quotidie produceretur, respondet deo, & sumpti sub illa collectione sunt in numero indeterminati, & ideo

& ideo non possunt cadere sub certa intentione producētis, sed quasi per accidens confurgit illa collectio, licet diuisiue sumpta, prout sunt in illa collectione, determinata sint, & per se intēta. Dices, videret ne Deus in tota æternitate continuo diuisum in omnes suas partes: Responderetur negatiue: sed videret numerum incertum diuisarū, & multos alios numeros incertos diuisibilium; sicut quauis videret homines à se creatos per totā æternitatem in prædicto casu, non tamen videret creatos omnes possibiles.

Ad secundum nego Minorem: sed produceret multitudinem indeterminatam rerum, quia tunc ille effectus sub nullius agentis intentionem caderet, & ita ex illo impossibili sequitur aliud impossibile; modo vero, quia liberè creat Deus, aliquid sibi certum proponit creaturam.

Ad quintum respondeo, illud spatium nihil esse, & ita non est opus quod sit ens determinatum ad corpus, quod esset repleturū illud spatium, sic enim deberet esse creaturæ per se ex intentione alicuius finis, & ita deberet esse certum.

ARTICVLVS III.

Vtrum infinitum in actu possit cognosci, & à qua potentia, vbi alia dubitatio nes soluantur.

Sunt autem duæ rationes dubij circa hæc quæstionem. Prima est, Si infinitum in actu cognosci potest: ergo à nullo. Minor probatur, quia diuina cognitio est mensura rerum: sed infinitum non potest mensurari: ergo neque cognosci. Secundo, quidquid cognoscitur, pertransitur, & comprehenditur: sed infinitum minimè potest pertransiri, neque comprehenditur: ergo neque cognosci. Minor patet ex Aristotele tex. 34. dicente, infinitum habere transitum incommunicabilem: atque ideo nec cognosci potest.

Pro explicatione quæstionis notandum est primò, infinitū duobus modis sumitur (vt aduertit Durandus in 1. dist. 34. quæst. 2.) formaliter, scilicet, & materialiter. Formaliter est priuatio finiti, siue finitiōnis, & de hoc non procedit quæstio, quia hoc pacto sumitur infinitū, sicut priuatio, per suum habitum cognosci debet: materialiter autē sumitur pro re denominata ab infinitiōne: & hoc modo potest adhuc sumi dupliciter: vno modo negatiue: alio verò modo priuatiue. Infinitum negatiue est, eo quod transiri non potest, neque potest ad id habere aptitudinem, cum non sit quantum, vt punctum, intelligētia, & Deus, quæ cum sint maximè intelligibilia, de his non procedit quæstio, an possint cognosci.

Secundo aduertendū est, quod cognitio est duplex: alia confusa, alia vero distincta. Distincta est, quæ terminatur ad ipsam rem, non in alio.

Nota dum.

Ad uerte dilecti gēter.

Dubij rationes dua.

Nota.

Secundo ad uerte dum.

alio, sed in se: vt cognitio, qua cognoscitur finitum actu. Cognitio vero confusa est, quæ non terminatur ad rem in se, sed in alio: vt cognitio, qua cognoscuntur partes proportionales in ipso continuo: & nõ procedit quæstio de hac cognitione, cum certum sit, infinitum in actu in aliquo finito cognosci posse, vt partes proportionales in continuo: sed procedit quæstio de cognitione distincta: hæc autem est duplex: comprehensiuæ, & successiuæ: successiuæ est, qua non omnes partes simul, sed vnâ post aliam successiuè cognoscimus: comprehensiuæ vero est, qua omnes partes simul cognoscimus.

Col.

His suppositis, sit conclusio: Deus potest cognoscere infinitum in actu, non successiuæ, sed comprehensiuæ simul cognitione. Quod patet, quoniam in Deo nulla est successio aut imperfectio: mutatio autem est imperfectio. Quod autem comprehensiuæ cognitione cognoscatur infinitum in actu, probatur: nam cognoscit simul, quæ potest facere simul, vel successiuè: ergo potest infinitum simul cognoscere. Sequela patet, quia simul cognoscit omnes partes proportionales, quæ sunt in continuo, quæ sunt in actu infinita: similiter omnes cogitationes animarum rationalium, vel Angelorum, quæ tamen in æternum habent esse, cum tamen istæ sint infinita, quia sunt incorruptibiles. Vnde sequitur, deceptum fuisse Durandum in primo, distinctione 39. quæstionis secunda, afferentem multitudinem eorum, quæ Deus

cognoscit, non esse actu infinitam, sed solum in potentia: quod tamen est falsum: tum quia omne infinitum in potentia est finitum in actu: ergo si ille numerus creaturarum est infinitus in potentia, erit etiam finitus in actu: ergo clauditur prima & vltima vnitatem, vltima finita punctis clauditur. Vnde transacta illa intellectione, nõ amplius anima, & Angelus se intelligerent, & consequenter postea manerent æterno tempore sine intellectione. Tum etiam, quia, quæ sunt in actu, nõ sunt in potentia: sed ea, quæ Deus intelligit, sunt actu in mente diuina: ergo non in potentia. Tum secundo: ergo (scilicet) actu sunt finita, vel infinita: si infinita, habeo intentum: si finita, illud est falsum, quia illis peractis nihil aliud produci poterit à Deo: aut si potest, aliquid à Deo produceretur, quod non cognosceret: quod quidem est absurdum.

Secunda conclusio. Intellectus naturæ viribus non potest cognoscere infinitum in actu, neque comprehensiuæ, neque successiuæ cognitione: nõ successiuæ, quia infinitum quascumque partes accipias, semper restant plures accipiendæ: non comprehensiuæ, quia potentia debet esse proportionata cognitio: sed intellectus creatus est finitus: ergo infiniti cognitio comprehensiuæ non est illi proportionata: ergo &c.

(?)

ARTI.

ARTICVLVS V.
& vltimus.

Vtrum, si infinitum daretur, illud esset principium, & non à principio, vt docet Aristoteles.

Arist.

Aristoteles cap. 4. scripsit, si infinitum daretur, non esse à principio, sed potius futurum esse principium: quæ sententia non videtur constans, & vera. Nam, si esset aliquod quantum infinitum, non esset summum ens: igitur dependeret ab alio: ergo esset à principio. Deinde infinitum est, vt priuatio, quæ non potest esse primum principium: ceterum in infinito tria spectari possunt. Primo, quod careat terminis. Secundo, quod sit affectu quantitate infinita. Tertio, quod sit quædam natura subiecta quantitati infinita. Primo modo infinitum non est principium: sic enim esset priuatio: neque secundo modo, quia quantitas, cum sit accidens, est posterior quam substantia: quod autem est primum principium, oportet esse primum ens: non ergo esset principium causa quantitatæ, sed causa substantiæ. Quod etiam ratione probari potest. Si infinitum haberet principium, vel esset materia, vel forma, vel efficiens, vel finis: sed nihil horum esse potest. Primo, nam materia sine forma esse nõ potest, nec forma sine materia: nam omnis forma naturalis sibi vendicat certam

ac definitam quantitatem: nec etiam efficiens, vt argumentum Aristotelis persuadet: sed neque finis: nam, vel finis esset corpus, vel expers corporis: si esset corpus, sequeretur duo corpora esse simul: si expers corporis, erit substantia separata: at substantia separata (vt dicitur in 7. Metaph. c. 7.) est principium, & vt finis, & vt efficiens. Quare oporteret illam mouere corpus infinitum, quod fieri nõ posse in 8. Physic. aut in primo de cælo demonstrabitur. Ex his ergo relinquitur, si esset infinitum, illud fore principium. Ex quibus etiam dissoluta est secunda ratio. Primæ vero aliqui occurrunt, asserentes, si esset infinitum quantum illud, futurum esse infinitum ens, propterea quod haberet infinitas partes, quorum singule haberent suam perfectionem, & ita haberent infinitam perfectionem. Quare esset infinitum ens, principiumque; careret. Ceterum responsio hæc videtur à ratione aliena, nam illa perfectio nõ excederet genus quantitatæ: infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ sunt, & esse possunt, in se includit: non ergo cedendum est, illud ens omnino, & simpliciter esse infinitum, sed esse finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium: imo vero multi Doctores concedunt, Deum posse facere infinitum, nec tamen ob id docet, illud infinitum quantum esse infinitum ens, sed perdere à summo ente: imò posset materia, & forma constare. Quod si Arist. dixit nullum habiturum principium, sed illud futurum esse principium, si esset, intelligi debet

Aliquo -
tunc
pesso
tunc

no

est
an
no

de principijs, quæ ad cognitionem concurrunt, & ita est reuera: non enim posset esse factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ex efficiente, nec ex fine, sed potius ipsum, generationis debuit esse principium, non per generationem factum, & hic est germanus sensus Aristotelis, maximè quia infinitum hoc, cum sit quatum, deberet esse in materia. Vnde pertinet

Aris.

Argu
menti
dissol
utio.

ad principia quantitatis. Dissoluitur igitur facile argumentum, non enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat principium habere: quod si haberet, non esset infinitum, propterea quod materia, forma, efficiens, & finis, quæ ad generationem conueniunt, finita necessaria sunt ad singulos effectus: potius ergo infinitum esset materia infinita, ex qua singulis detractis partibus singulari fierent generationes. Quod si in se, esse infinitum in quantitate, & quantitas, cum accidens sit, non potest esse principium substantiale: falsum ergo est, si esset infinitum, futurum esse principium. Vt dissoluat argumentum, aduerte ex Ianduno hoc lib. 8. quæst. 8. infinitum, si esset, tripliciter posse spectari. Primo secundum suum esse formale, quod priuatio est, utpote negatio extremorum, & finium, & sic non esse principium. Altero modo secundum quantitatem ipsam, cuius terminos non habet: quo pacto non esset principium per se, sed per accidens. Aut tertio secundum substantiam illam, quæ tali quantitati conuenit: & ita si esset principium

Obie.

Iadu
nus.
Solu.

per se, omni ex parte principium esset: non enim quantitas sola per se esset separata, sed existeret in substantia. Quod si nihil subesset infinito, sed ipsum per se existeret, tunc dicendum esset, illud esse substantiam secundum se infinitam, non ratione quantitatis adiuncta, & hoc affectabant Pythagoras & Plato, dicentes infinitum esse principium per se: nam alij veteres constituebant per accidens: verum id ita esse non potest: non enim tale infinitum secundum extensionem contingit, nisi ratione quantitatis, & ita falsum est argumentum.

D V B I T A T I O appendix.

An vnum infinitum possit esse
maius alio.

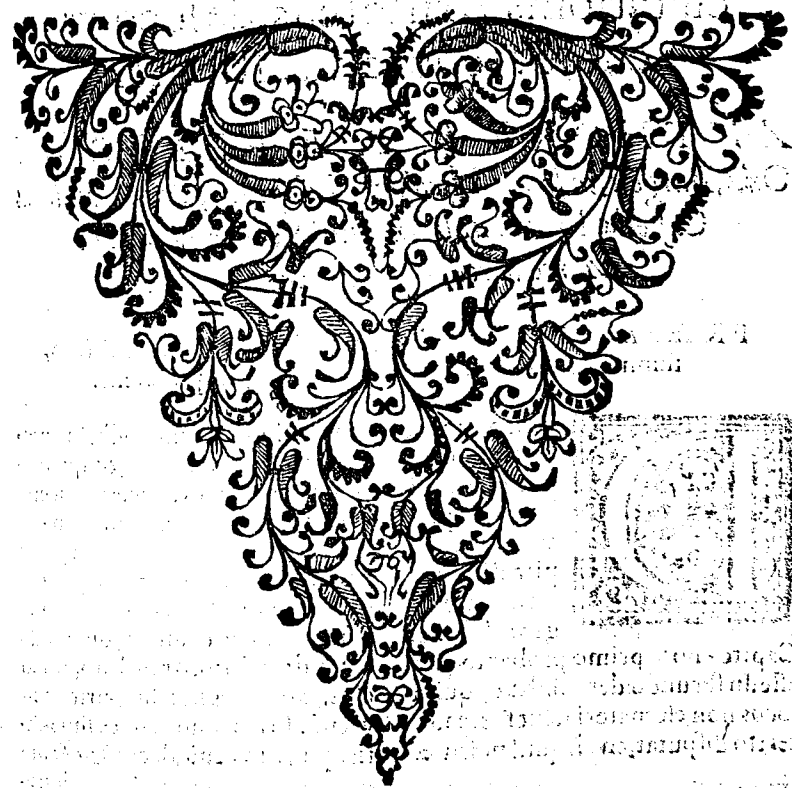
V T quæstio breui dissoluatur, notaandum est, infinitum esse in duplici differentia. Vnum est infinitum simpliciter, scilicet, corpus omni ex parte infinitum, vel totum tempus constans ex præterito, & futuro. Alterum est infinitum in parte, ut linea infinita, vel dimidiata pars corporis infiniti, aut totius temporis. Infinitum igitur simpliciter & omnino maius esse infinito quodam ex parte, non est absurdum: etenim totum tempus maius est præterito tempore, & infinitum corpus maius est linea, vel extremitate infinita: & id ratio persuadet, quia oportet totum esse maius sua parte, nec solum infinitum simpliciter est maius infinito ex parte solo,

lum, sed etiam vno infinito simpliciter, potest maius esse aliud infinitum simpliciter, non quidem in eodem genere, sed in diuerso: velut numero annorum simpliciter infinito non est maior alius numerus annorum: est tamen maior numero mensium infinito simpliciter, & adhuc maior numero dierum infinito, quandoquidem in vnoquoque anno multi menses, & in vnoquoque mense multi dies continentur.

Lege Diuum Thomam 1. p. quæst. 7. & 3. p. quæst. 10. in solutione ad ter. Diu. tium, vbi hanc dubitationem præ-Tho. clarè explicat.

Vtrum autem continuum infinitum diuidi possit, & quomodo, & à quo, libro sexto huius latè discutietur: non enim dubitatio hæc vel summis etiam labijs attingi potest, ignoratis ijs, quæ de indiuisibilibus continuatiuis, & terminatiuis illic disceptantur.

Finis libri tertij,

S V P E R Q V A R T V M
L I B R V M P H Y S I C A E A V S -
c u l t a t i o n i s A r i s t o t e l i s , d e l o c o , v a -
c u o , & t e m p o r e q u a e s t i o n e s .

A V T H O R E R . P . F . P E T R O D E
O n a , B u r g e s i , i n s a c r a T h e o l o g i a M a g i s t r o , & i n P r o u i n c i a
C a s t e l l a P r o u i n c i a l i , I n s t i t u t i S a n c t a e M a r i a e d e
M e r c e d e r e d e m p t i o n i s c a p t i u o r u m .

P R A E F A T I O D E I N T E N T I O N E A V T H O R I S ,
s u m m a , & d i u i s i o n e t o t i u s q u a r t i l i b r i p e r q u a e s t i o n e s .

D E loco, vacuo, & tempore in hoc quarto libro per quatuordecim capita disputat Aristoteles in geniosissimè. Capite enim primo probat locum esse. In secundo demonstrat, quòd locus non est materia, aut forma. In tertio disputat, an aliquid possit esse in se ipso, & quomodò. In quarto verò, quid locus sit, & quas habeat proprietates, declarat, dicens, quòd est vltima, vel extrema superficies corporis continētis, immobilis primò, cuius proprietates ad sex reducam in qu. est. i. sequenti. Capite autem quinto explicat, quomodo cœlū sit in loco. At in sexto (quod est. 2. pars huius libri) inquit, an sit vacuū. In septimo verò ex suppositis, quid sit vacuū, docet. In octavo

determinat, quòd non datur vacuū. In 2. cap. probat, quòd non datur vacuū corporibus insitu. In decimo (quod est 3. pars huius libri) inquit, an sit tempus. In vndecimo explicat, quid sit tempus, numerus (scilicet) motus secundum prius, & posterius. In duodecimo manifestat quædam confectaria. In 13. autem declarat quædam aduerbia temporis, & eadem in 14. capite tres quæstiones absoluit, vt latius exposuimus in textu.

Hæc autem omnia à nobis a priori stylo repetenda, & examinanda sunt per tres quæstiones, sicut etiam tria præcipua sunt, quæ ab Aristotele hic docentur. Prima erit de loci natura, & essentia. Secunda verò de vacui quidditate, & possibilitate. Tertia tandem temporis naturam aperiet, vbi etiam nonnulla de æternitate, Dei infiniti mensura, & de quo, Angelorum regula, pro doctrinæ complemento subiiciemus.

Q V A E S T I O I.

De naturalis entis secunda proprietate, quæ est locus, quantum ad omnes eius partes.

Ratio & ordo doctrine postulat, vt post quantitatem & infinitū in quanto, agamus de loco: etenim res naturales, præsertim caducæ, statim ac habent quantitatem, necessariò locum aliquem occupant: sicut enim esse parabile, est essentia, aut intima proprietates quæ-

titatis, ei absolutè competēs: ita replere locum, & habere situm, est affectio quantitatis, competens ei in ordine ad aliud, vt capite de quantitate in Logica dixi: licet autè corpus naturale propter quantitatem sit in loco, in hoc autem vel in illo loco est propter qualitates motrices (sic eas vocaui in Logica) vt dicitur latius 2. lib. de cœlo: terra enim & ignis sunt in loco, quoniam habent quantitatem: est autem ignis in loco superiori, ratione leuitatis: terra in imo, ratione grauitatis: quoniam ergo disputatio hac de loco perdifficilis est. & subobscura, attentione indiget, in qua primo de natura loci sermo erit, deinde loci proprietates examinabimus. Tum ageinus de loco elementorū, postea de loco vltimi cœli, ad extremum autem de Angelorum loco, & Dei Optimi Maximi quasi pertransennā, de quibus omnibus decem veniunt discutienda.

Primo, si ad Physicum spectat hæc tractare.

Secundo, quid sit locus.

Tertio, si sit vbi, vel quantitas.

Quarto, si locus sit immobilis, & quomodo.

Quinto, si sit conseruatiuus locati.

Sexto, de alijs loci affectionib⁹.

Septimo, quomodo elementa sint in loco.

Octauo, si primum cœlum sit in loco, & quomodo.

Nono, si vnum corpus possit esse in duobus locis simul.

Decimo & vltimo, si angeli sint in loco, & quomodo.

Ad-
herere

ARTICVLVS I.

Vtrum ad Physicum spectet agere de loco.

Non ad Physicum spectare agere de loco, dicit aliquis, quia non videtur spectare ad Physicum, sed potius ad Metaphysicum, vel Mathematicum agere de loco. Aristoteles docet primo cap. quod omnia entia sunt in loco: sed ad Metaphysicum spectat agere de affectionibus, quae conueniunt omnibus entibus ergo de loco. Secundum, Metaphysicus agit de quantitate, & de omnibus dimensionibus eius: sed locus est quantitas ergo.

Conc. Sed, his non obstantibus, dicitur dum est, quod ad Physicum spectat agere de loco. Probat ratione Aristotelis, quoniam Physicus agit de motu: sed inter omnes motus primus ac praecipuus est latitudo, quia reperitur in corporibus caelestibus, quae sunt prima ac praestantissima corpora: & in vnoquoque corpore in particulari etiam reperimus motum localem antecedere alios motus, quia antecedit augmentationem, & alterationem: ergo, &c.

Ad. Vnde ad primum possumus respondere primo, quod non omnia entia sunt in loco, sed tantum corporalia: & Aristoteles non ex propria sententia, sed secundum antiquorum sententiam dixit, omnia entia esse in loco. Secundum dico, quod quauis concedamus omnia entia esse in loco, non tamen eodem modo: sed quaedam sunt in loco circum-

scriptiue, qualia sunt entia materialia: alia vero definitiue, ut spiritualia, ut latius patebit infra: ad Physicum ergo spectat agere solum de loco rerum materialium, quae sunt circumscriptiue in loco: ad Metaphysicum vero de loco definitiue, imo etiam prout abstrahit ab hoc & illo modo, quia ut sic est passio omnium.

Ad secundum quidam volunt, quod Metaphysicus non agat de loco, quoniam corpus prout a Metaphysico consideratur, non est in loco: nam sicut aliae quantitates prout concernunt materiam sensibilem, considerantur a Philosopho: prout abstrahunt vero, considerantur a Mathematico: sic locus prout dicitur vim conseruatiuam locati, aut vim contrariam, si sit locus violentus, prout sic (inquam) consideratur a Philosopho, tamen prout consideratur a Mathematico, solum dicitur superficiem ambientem, abstrahendo ab his qualitatibus. Nec argumentum istorum valet aliquid, quia quauis corpus mathematicum ut sic non sit in loco, potest considerari ab intellectu: abstrahentium enim non est mendacium: sed satis est, quod in intellectu detur, & ut sic locus etiam mathematicus abstractus tantum est in intellectu, sicut corpus.

His ergo ita suppositis, veniamus ad nostram quaestionem: videtur enim, locum non esse. Primum, quia si locus est, alicubi debet esse: sed non potest aliquis locus alicubi esse, quia daretur processus in infinitum: ergo &c. Secundo, vel locus est aliquid spirituale, vel corporale: non primum, quia locus est affectio

etio rerum naturalium: ergo non est spiritualis: sed nec corporeus est propter eadem rationem, qua prius: quia deberet esse in alio loco, & ita daretur processus in infinitum: ergo. Tertio, quia si locus est, maxime quia continet locatum: sed non continetur: quia non in aliquo genere cau-

Pro. Sed, his non obstantibus, opposita sententia est certissima, scilicet locum esse: & haec non alia ratione probatur, quam ex signo. Sicut enim in Physicis ideo probauimus materiam esse, quonia est transmutatio: quod erat prius aer, postea est aqua, & e contra: sed eadem ratione videmus, quod ubi prius erat aer, postea est aqua: dicendum ergo est, quod sic locus. Et confirmatur, quia experientia videmus graua deorsum, leuia vero sursum moueri: ergo ad minus sunt istae duae species loci.

Ad. Vnde ad primum in oppositum respondeo, negando antecedens: quia si locus est, alicubi debeat esse. Dicendum, quod locus non est in alio loco, quia accidentia non sunt in loco, sed substantiae corporales, quae sunt subiecta accidentium.

Rep. Et si obiecias: aut locus est per se, aut in alio: sed non per se, quia non est substantia: ergo in alio: ac per consequens alicubi. Respondeo, quod est in alio, non tanquam in loco, sed ut in subiecto: quia alius modus est essendi in alio ut in subiecto, alius vero ut in loco: locus ergo est in corpore continenti, ut in subiecto, nullibi tamen ut in loco.

Rep. Sed contra, quia accidentia sunt

in eodem loco, in quo est subiectum eorum, saltem per accidens: si ergo locus est accidens, est in alio ut in subiecto: ergo est in loco, saltem per accidens: & ille locus rursus est in alio, saltem per accidens: & ita dabitur processus in infinitum. Respondeo, negando consequentiam, concessio antecedenti. Nam, quauis verum sit, quod omnia accidentia sunt in loco ratione subiecti per accidens, etiam ipse locus: tamen sicut non datur processus in infinitum in corporibus, sed deueniendum est ad primum corpus, quod non continetur ab alio, sed ipsum continet omnia: sic etiam dicendum est, quod nec in locis datur processus in infinitum, sed deueniendum est ad locum, qui est in primo mobili, qui quidem nec per se, nec per accidens est in alio, sicut nec primum corpus.

Ad. Ad secundum iam patet solutio ex dictis, quod locus est quid corporeum: sed corporeum sumitur multis modis: quia aliquando sumitur pro substantia corporea: aliquando vero pro corporeo, quod dicitur trinam dimensionem de praedicta quantitate: aliquando etiam omne accidens corporeum dicitur, quod dependet a materia: & sic locus dicitur corporeus, & non sequitur, quod sit in loco, quia solum substantia corporea est, quae dicitur esse in loco.

Ad. Ad tertium dico, quod locus in genere causa formalis, vel finalis continet locatum. Si enim locus consideretur, ut tantum dicitur superficiem ambientem, est quasi forma, licet extrinseca: tamen prout habet

Ar. bet vim conseruatiuam locari, dicitur finis eius, vt docet Aristoteles *Vall.* 4. cœli, capite 4. si tamen locus esset illud spatium, quod existimat Vallesius, solum esset in genere caue materialis, vt ipsemet docet, & hac de hac questione.

ARTICVLVS II.

Quid sit locus, & eius essentia.

Sent. **I**N principio autem notandum est, quod multis modis ac diuersis exponitur sententia antiquorum, quæ asserit locum esse spatium. *quo- rum.* Primus modus est eorum, quos refert *1.* Ex hic Toletus, asserentium, quod istud spatium sit quædam substantia immobilitatis, & indiuisibilis, per totum mundum se dū sparsa, quæ dicebant esse locum. *Sec.* Secundo alij explicant, quod istud spatium non sit substantia, sed dimensiones solum quantitatiuæ, quæ penetratiuè se habeant cum corpore locato adueniente; & sic explicat Philosophus.

Pro. Sed antequam ad alia accedamus, opus est refutare istas duas opiniones. Vnde contra primam statuo hanc conclusionem, quod non est probabile huiusmodi spatium esse locum, si nomine spatij intelligatur substantia, vt illi volunt. Probat autem primò, quia huiusmodi substantia est corporea, vel incorporea: non incorporea, quia locus debet esse æqualis locato: at vero substantia incorporea, nec est æqualis, nec inæqualis ergo. Tum etiam secundò,

quia locus est affectio rei corporeæ: at vero substantia incorporea nequit esse affectio rei corporeæ: ergo substantia incorporea nequit esse locus. Sed nec illa substantia est corporea, quoniam haberet quantitatem, & sic daretur penetratio dimensionum illius substantiæ, & alterius, quæ est in loco.

Sec. Secunda conclusio. Nec locus est dimensiones illæ, quas ponit Philosophus, separata à substantia. Probat in primis, quia aliàs sequeretur similiter dari penetrationem dimensionum illarum, cum dimensionibus corporis locati, si ponat illas esse locum: & quod circumscribantur locata secundum eius longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Nec valet solutio, si dicat, non esse inconueniens dimensiones separatas ad quantitatem penetratiuè se habere; esset autem inconueniens, si ipsa substantia penetraretur cum alia substantia: hæc (inquã) solutio nihil valet, quia si substantiæ non possunt se penetrare, ideo est, quoniam implicat penetrari quantitates, quæ sunt in ipsis: nã sicut substantiæ conuenit habere partes ratione quantitatis: sic & repugnat penetratiuè se habere in eodem loco ratione quantitatis: nam propter partes implicat se mutuo penetrare substantias.

Secundò probatur eadem conclusio, quia accidentia non possunt esse per se separata à substantia, nisi per miraculum, vt færemur dari in sacramento altaris: ergo dimensiones illæ, quæ sunt locus, non possunt dari separatè omnino à sub-

iecto. Quod si dicas, quod subiectantur in substantia corporis locati, & aduenit: Contra hoc est, quoniam corpora locata passim mutantur, & sibi inuicem succedunt; ergo dimensiones illæ, quæ sunt accidentia, migrarent de subiecto in subiectum. Nec valet solutio quorundam, qui dicunt, non esse inconueniens, accidentia migrare de subiecto in subiectum, præsertim si sint extrinsecæ, qualis est locus: hoc (inquã) nihil valet, quia secundum ipsos locus non est accidens extrinsecum, sed intrinsecum, quandoquidem dicitur huiusmodi dimensiones subiectari in ipso corpore locato, quod denominat. Tum etiam secundò, quia nec alia extrinsecæ possunt migrare de subiecto in subiectum, quandoquidem illa etiam indiuiduantur per ordinem ad subiectum. Sed obijciat aliquis, Posset Deus accidentia panis, quæ sunt in Sacramento altaris, ponere in alio subiecto: ergo iam accidens migrabit de vno subiecto in aliud. Sed respondetur, quod hoc in primis non fit per naturam, sed per miraculum: nam secundum naturam separari non possunt à subiecto: isti vero ponunt secundum naturam migrare dimensiones istas ex vno locato in aliud. Tum etiam secundò hoc certum est, quod de potentia absoluta possunt illa accidentia, quæ separata manent in Sacramento altaris, alteri subiecto inesse, scilicet eidem panis, quem Deus potest reproducere, aut nullo subiecto inesse possunt.

His ita suppositis, tertio modo alij explicant hanc sententiam: quod lo-

cus sit interuallum, non quod sit dimensio aliqua, vel substantia, sed solum mera capacitas, & quasi potentia ad dimensiones illas, quæ adueniunt cum corpore locato, sicut materia prima est potentia & capacitas ad formam substantialem. Et hæc sententiam tenet Vallesius, & probabile reputat Toletus. Declaratur autem ista sententia, & probatur; declaratur primò quidem exemplis: si enim vas sumatur omnino vacuū omni corpore, certum est quod in illo esset capacitas corporis: istius dimensionis: ergo nunc quantum vas istud sit plenum corpore aliquo, nihilominus ratione saltem distingueretur capacitas ista vasis ab acre, qui est in ipso vase, ac per consequens talis capacitas esset locus.

Alterum exemplum est materiæ primæ, quæ sicut est pura potentia ad quamlibet formam, nunquam tamen caret aliqua forma: sic etiam huiusmodi capacitas est pura potentia ad dimensiones quantitatis, & nunquam est sine aliquibus dimensionibus. Et rationibus similiter probatur, quas adducit plures Toletus questione tertia. Prima est, quia locus debet esse æqualis locato: at vero non est æqualis omnino secundum omnem dimensionem, si locus ponatur esse illa superficies: bene tamen, si sit istud spatium: ergo. Minor probatur, quia est æqualis latitudinis, & profunditatis cum locato: ergo istud spatium est locus.

Tum etiam secundò, quia sic melius saluatur, locus esse immobile natura, quia quauis moueatur quodlibet corpus continens, semper manet

idem spatium, & capacitas corporis locati. Tertio, quia sic etiam melius saluatur, quo pacto prima sphaera sit proprie in loco: nam quauis non sit in loco, qui sit superficies corporis continentis, est tamen in loco sumpto pro spatio: occupat enim proprium spatium prima sphaera, sicut alia corpora: ergo dicendum est, spatium esse locum. Quarto, quia negari non potest, quod quauis locus quicumque semper sit cum aliquo locato, quod occupat totam distantiam, quae est inter latera continentis, tamen alia est ratio ipsius corporis locati, & alia spatij, quandoquidem, recedente hoc corpore, ad eundem locum accedit aliud: ergo istud spatium non est quid fictum. Similiter, quia locus est id, quod acquiritur per motum in terminum ad quem, & recessum a termino a quo: sed spatium istud acquiritur: ergo. Et confirmatur, quia superficies non deseritur, nec acquiritur de nouo semper in motu locali, ut patet, dum mouetur aqua in vase: semper enim manet eadem superficies circumscripta aquam, & tamen mouetur localiter. Vltimo, quia videmus, quod cum aliquod corpus egreditur a vase, necesse est aliud ingredi, ne detur vacuum: ergo vacuum esset spatium vasis, nisi aliud corpus ingrederetur: ac per consequens, illud spatium est locus. Consequenter probatur, quia idem omnino est locus, quod vacuum, si daretur: praeterquam quod locus est repletus corpore, vacuum autem tantum aptum est repleri.

3. Co.

Sed aduersus hanc sententiam

statuo tertiam conclusionem, quod nec locus sit spatium hoc tertio modo sumptum, id est, capacitas ista. Probatum ista conclusio primo, quoniam istud spatium, vel capacitas, vel est substantia, vel accidens; non substantia, quia nec corporea, nec incorporea, ut probatum est: non accidens, quoniam quae ego, quodnam accidens, & cuius generis, & speciei. Nec valet solutio Valesij, qui quauis ex vna parte teneat se locum de predicamento vbi: ex alia vero dicit esse puram potentiam ad dimensiones quantitatis: sicut materia prima est pura potentia ad formas substantiales: hoc enim falsum est, & inintelligibile: nam quauis in genere substantiae possit dari aliquid, quod sit merè pura potentia, tamen in genere accidentis non item, sed cum omne accidens debeat dicere ordinem ad subiectum, necessario debet esse actus respectu subiecti: & ita non erit pura potentia simpliciter: sicut intellectus quauis sit pura potentia in genere intelligibilium, seu in ordine ad intelligibilia, est tamen actus ipsius animae: sic ergo dicendum est, quod ista capacitas ad dimensiones non potest esse pura potentia, quia est accidens, cum sit potentia ad dimensiones, quae sunt accidentia: at vero accidens (ut dictum est) necessario debet esse actus aliquis.

Quod si dicas, quod in vnoquoque genere est aliquid, quod sit pura potentia eiusdem rationis reductiue cum illo actu, ad quem est potentia. Respondeo, quod hoc verum est, loquendo de pura potentia obiectiua,

ctiua: tamen haec pura potentia obiectiua est solum ipsius efficientis, antequam res producantur: vel est in alia potentia passiuua substantiae, sicut in potentia passiuua materiae subiectiue sunt aliquo modo formae: cum ergo locus non sit merè potentia obiectiua, quia est aliquid productum ad extra, necessarium debet esse actus aliquis.

Sed secundo principaliter arguitur ad nostram conclusionem: Si locus est accidens: vel ergo est per se existens, vel inexistens: non per se existens, quia nullum accidens per naturam potest per se existere: nec inexistens, quia vel existit in corpore continenti, vel in corpore continenti in corpore continenti, nam tunc iam esset locus vltima superficies, & terminus corporis continentis non est in corpore contento, quia sequeretur vnum ex duobus, quod (scilicet) locus esset mobilis, vel migraret de subiecto in subiectum: nam si inhaeret locato, & moueretur simul cum ipso mobili, esset mobilis ad motum locati: si autem maneret immobilis, sequeretur, quod migraret de subiecto in subiectum, scilicet de vno locato in aliud.

Vltimo contra istam sententiam Valesij arguitur ex dictis eius: nam, si quaras ab illo, quomodo distinguitur haec capacitas, quae est locus, ab ipso locato. Respondet ipse, quod secundum rem est idem cum ipso, ratione tamen differt: sequitur enim ex hoc, quod vnum quodque locatum adueniens fiat idem realiter cum loco, ac per consequens locata ipsa diuersa, vel saltem eorum quan-

titates inter se erunt idem realiter. Quod probatur, quia quaecunque sunt eadem realiter vni tertio, sunt eadem inter se: sed quantitates locati identificantur cum illo loco: ergo inter se, quod est absurdum. Nec desunt tamen, qui hanc sententiam de loco, scilicet, quod sit spatium, velint adhuc defendere, & in concordiam reducere cum sententia Aristotelis, ut videre est apud Toletum, quaest. 8. dicit enim, quod locus triplex est. Alius est locus imaginarius: alius realis: imaginarius est distantia, quae occupatur a corpore locato, quae eodem modo occuparetur, etiam si daretur vacuum: locus vero realis diuiditur in intrinsecum, & extrinsecum: locus extrinsecus est illa vltima superficies, quam ponit Aristoteles: locus vero intrinsecus est ipsum spatium quantitatis locati: hoc autem spatium secundum rationem dicitur distingui a quantitate locati, sicut tempus locum rationem differt a motu. Vnde colligitur, quod sententia Valesij sit vera, loquendo de loco imaginario: sententia Aristotelis de loco reali, sed extrinsecum: sententia vero Philoponi de loco intrinsecum.

Sed tamen ista concordia mihi non placet: In primis enim Philoponus, & Aristoteles nunquam de loco imaginario aliquod verbum instituerunt. Nam quauis, si daretur vacuum, talis locus esset: modo iste locus imaginarius est, scilicet, non aliud, quam quid fictitium. Tu etiam secundo, quia locus debet esse conseruatiue locati: at vero iste locus imaginarius non est conseruatiue locati;

nec alicuius: ergo non est aliquid.

Nec valet, si dicas, quod locus imaginarius sit idem cum loco mathematico: nam locus mathematicus aliquid reale est, scilicet vltima superficies ambiens, quanuis abstracta a qualitatibus. Tum etiam, quia locus mathematicus a parte rei non datur, sed solum in intellectu: ut verò isti ponunt locum istum imaginarium a parte rei. Quod verò afferit hæc opinio de loco intrinseco, falsum est. Nam in primis sequitur locum esse mobilem, cum spatium illud intrinsecum moueatur ad motum alterius. Secundo, quia spatium intrinsecum nec ratione distinguitur ab ipsis dimensionibus, que sunt quantitas locati, sicut spatium secundum longitudinem est linea, secundum latitudinem superficies: ergo tunc locus non esset aliquid, nec ratione distinctum ab ipsis dimensionibus locati. Vnde ad primum argumentum in oppositum exemplis respondeo, quod si daretur vas aliquod vacuum, ibi esset capacitas recipiendi corpus: ac per consequens locus, saltem in potentia: tamen dico, quod illa non est aliud, quam priuatio subiectata in superficie vltima vasis: cum enim in eo casu daretur vacuum, & sit priuatio, necesse est assignare subiectum illius priuationis, quod non est aliud, quam vltima superficies vasis. Nam inter latera illius vasis nihil est, atque adeo nec subiectum priuationis, nec locus.

Ad 2. Ad secundum exemplum de materia prima respondeo, quod quanuis in genere substantie detur aliqua pura potentia, non tamen in ac-

cidentibus (vt dictum est) quia omne ne accidens debet esse aliquis actus (vt dictum est) & ideo non est simile.

Ad secundum vero principale dico, quod locus debet esse equalis locato, non secundum omnes dimensiones, quia daretur penetratio: sed solum secundum vltimam superficiem continentis.

Ad tertium & quartum respondo debetur infra, cum fuerit sermo, quomodo locus sit mobilis, & quomodo prima sphaera sit in loco.

Ad quintum vero patet solutio ex dictis: concedimus enim, quod ratione distinguatur corpus contentum in loco a spatio imaginario, quod est intra latera continentis: tamen spatium non est aliquid positium, nec reale, nisi per spatium intelligas quantitatem aliquam corporis locati, quæ non est locus, vt probatum est.

Ad sextum respondo, concedendo maiorem, scilicet, locum esse, qui deseritur in termino a quo, & habetur in termino ad quem: nego tamen, quod hoc sit spatium, sed vltima superficies. Secundo dico, quod in rigore, & proprie loquendo, nec locus est terminus a quo, nec ad quem, in motu locali, sed vbi. Ad confirmationem respondeo, quod quando aqua mouetur in vase, mouetur per accidens ad motum vasis, & ita non mutat superficiem ratione sui, sed ratione alterius.

Ad vltimum respondeo, quod cum aliquod corpus egreditur a vase, necesse est aliud ingredi, ne detur vacuum: tamen hoc vacuum non esset distantia imaginaria, quæ est inter latera vasis, sed priuatio subiecti.

subiectaretur in vltima superficie continentis. Vnde illa superficies esset locus.

ARTICVLVS III.

Vtrum locus sit vbi, vel quantitas.

Sunt autem de hac re variae sententiae. Prima est Ianduni, quam refert Tolertus huius quarto assertentis, quod locus sit formaliter qualitas. Cuius fundamentum est, quoniam superficies ponitur in definitione loci, tanquam subiectum: ergo locus de formali non est superficies, sed aliquid subiectiue existens in superficie: sed hoc non potest esse nisi qualitas: ergo. Secundo, quia locus est formaliter conseruatiuus locati, si sit naturalis, vel nociuus, si sit violentus: sed hoc fit ratione qualitatum conuenientium, vel disconuenientium: ergo locus materialiter est qualitas. Tertio, quia locus diuiditur in sursum & deorsum, tanquam in species diuersas: at vero non sunt istae diuersae species in ratione superficie, quia sic sunt eiusdem rationis: ergo tantum sunt diuersae species propter diuersas virtutes, ac per consequens ratione qualitatum: ergo locus est qualitas.

Secunda sententia est aliorum, qui volunt locum esse formaliter relationem; Quod probant, quia locus est formaliter immobilis ratione relationis distantiae, vt dicitur questione sequenti: ergo est formaliter relatio.

Tertia sententia est aliorum, qui

dicunt esse de predicamento vbi, quam videtur sequi Sotus hac questione. 1. quanuis in Logica oppositum teneat. Argumenta huius sententiae sunt bipartita. Nam quaedam adducuntur ad probandum, quod locus non sit in genere quantitatis: alia verò ad probandum, quod sit de predicamento vbi. Primum istorum probatur ex Aristotele, qui in capite de quantitate, in Metaphysica non meminit de loco. Secundo, quia si locus esset species quantitatis, haberet distinctam extensionem ab alijs: sed non habet: ergo. Minor probatur, quia si haberet, maxime, quia est diuisibilis secundum latitudinem: sed hoc etiam modo est diuisibilis superficies: ergo non est locus distincta species quantitatis. Sed dices, quod locus differt a superficie, quoniam quæuis vtraque sit diuisibilis secundum latitudinem, tamen locus est diuisibilis penes ordinem ad locatum, & non superficies. Contra hoc est, quia locus non tribuit aliquam diuisibilitatem locato: ergo non est distincta species penes ordinem ad locatum.

Secundo, Ordo ad locatum non est differentia de genere quantitatis, sed relationis: ergo locus per illum ordinem non constituit distinctam speciem quantitatis. Tertio, in superficie locati non sunt diuersae species quantitatis penes ordinem ad subiectum, & penes habitudinem ad locum: ergo multo minus in superficie continentis erunt duae species distinctae penes habitudinem ad contentum, & rem continentem. Vltimo tandem argu-

Pr. c. Sec. 2

Tert. 2

mentor pro hac sententia, quia si locus est species quantitatis: vel continuę, vel discretę: non discretę, vt omnes fatentur: quod vero non continuę, probatur. Quia locus est vnus necessario, quando non est continuus: ergo. Probatur, quia si corpus locatum sit, cuius medietas contineatur ab aere, & medietas ab aqua: ergo tunc est locus vnus numero, & non est continuus, cum cōstet diuersis specie superficiebus: ergo locus non est species quantitatis continuę.

Pri. Quod vero locus sit de genere vbi, probatur in primis, quia ad idē genus spectat forma, & effectus formalis eius, sicut albedo, & albū: sed locus, & esse in loco se habent tanquam forma, & effectus formalis: ergo sunt eiusdem generis. Secundo, si ponatur corpus existens in vacuo, & producatur superficies aliqua ambiens illud: talis superficies producta esset locus, & simul produceretur esse in loco illius corporis, quod prius erat in vacuo: ergo idē sunt locus, & esse in loco: quoniam locus & vbi sunt termini ad quem motus localis: ergo sunt idē, quoniam motus localis non habet duos terminos per se.

Cōc. 1 His tamen non obstantibus, est prima conclusio in hac quaestione, quod locus nō est qualitas, nec relatio. Probatur aperte ratione, quia de ratione loci est, quod contineat locatum, à quo dimanat, quod dicatur equalis locato: sed qualitas non continet, nec dicitur equalis alteri: quia hoc est proprium quantitatis (vt dicitur in predicamentis) ergo

locus non est qualitas: & similiter probatur eadem omnino ratione, quod non sit relatio.

Secundo, quia locus est mensura locati, & qualitas non mensurat, quia hoc est proprium quantitatis. Quod non sit relatio, amplius probatur, quoniam vel locus est relatio sola, vel superficies cum relatione continentia: non relatio sola, quia (vt dictū est) illi non conuenit proprietas loci, scilicet, continere, adaequari, & mensurare locatum. nō superficies cum relatione, quia hoc est vnus per accidens, ergo, &c.

Vnde ad primum argumentum adductum pro prima sententia, & inquirebat, quomodo superficies ponatur tanquam genus in definitione loci, respondeo, quod superficies nō ponitur tanquam subiectū, sed tanquam verum genus: est enim a quiuocum ly (superficies) & quandoque sumitur, prout significat quilibet quantitatem diuisibilem secundum latitudinem: quandoque vero solum significat quantitatem diuisibilem secundum latitudinem, praescindendo ab ordine ad locatum.

Vnde hoc secundo modo distinguitur superficies à loco: primo autem modo est genus ad locū, & superficies specificē sumptam: si ergo superficies sumatur primo modo, hæc definitio datur per genus: si autem sumatur secundo modo, est subiectū loci: non tamen sequitur esse qualitatem, sed quantitatem, quia etiam quantitas, quæ est locus, secundum rationem formalem loci se habet ad superficiem, vt accidens ad subiectum. Nam continentia, quæ

quæ est de ratione formali loci, in superficie subiectatur, & hac ratione definitur locus per superficiem, tanquam per subiectum. Si dicas, quod accidens in abstracto non definitur per subiectū in recto: sed locus est abstractum: non ergo definitur per superficiem in recto, tanquam per subiectum. Respondeo, quod quauis subiectum quod, ponatur in obliquo in definitione accidentis in abstracto: tamen subiectum quo etiam potest poni in recto. Vnde locus definitur per superficiem, tanquam per subiectum quo in recto; corpus vero in obliquo ponitur, quia est subiectum quod.

Ris. Sed quorsum (dices) subiectum quo ponitur in recto in definitione aliquorum accidentium abstractorum? Respondeo, quod sunt quedam accidentia, quæ non respiciunt subiectum quo, nisi eadē habitudine, qua subiectum quod; vt albedo respicit quantitatem: & hæc nullo modo definiuntur per subiectum quo. Alia vero, quæ specialem habent habitudinem ad subiectū quo, distinctam ab ea, qua respiciunt subiectum quod: hæc habitu do explicatur per subiectum quo: & sic se habet locus in ordine ad superficiem: sed hoc diximus in tractatu de motu: vide ibi, circa ad solutionem obiectionis.

Ad. Ad secundum respondeo, quod locus dicitur conseruatiuus locati, nō quia hoc sit essenziale loco: sed hoc est quasi proprium eius. Vnde quauis hoc, quod est, esse cōseruatiuum locati, proueniat à ratione qualitatis (quod postea explicabi-

mus) non sequitur quod locus essentialiter sit qualitas, sed quod aliqua affectio eius sit qualitas.

Ad tertium similiter respondeo, quod locus sursum, & deorsum differunt specie, non in ratione quantitatis, sed in quantum sunt loca naturalia, quod est dicere: virtus conseruatiua locati, quæ est sursum atque deorsum, differunt specie, non superficies ipsę in ratione quantitatis, sed sicut Petrus & Paulus in ratione albi, & nigri differunt specie. Ad argumentum autem adductum pro sententia eorum, qui dicunt locum esse relationem, responderetur primò, quod locus nō dicitur immobilis essentialiter, sed quasi affectio eius est immobilitas, quauis ponatur loco differentia, quæ est differentia loci, prout naturalis est, & vt distinguitur contra artificialem.

Vnde quauis demus, quod sit immobilis propter relationem, nō tamen sequitur, quod locus sit relatio, sed quod illa relatio sit quasi affectio eius. Dico secundo, quod relatio, propter quam dicitur locus immobilis, non est relatio secundū esse, sed secundum dici, id est, ipsa superficies vt continens: & ideo nō sequitur, quod locus sit de predicamento relationis, sed quantitatis, quoniam relatio secundum dici in omnibus predicamentis reperitur.

His ita suppositis, sit secunda conclusio. Locus non est de predicamento vbi. Probatur, supponendo fundamentum certissimū, quod (scilicet) motus omnis est productiuus alicuius termini: quod funda-

Ad.

Ad argu.

Nota.

2. Cōc.

Pro.

mentum probatur. Primo, quia (scilicet) quod incipit esse de nouo, debet esse vel productio, vel productum: sed motus de nouo incipit, quia est, & antea non erat: aut ergo est productio, aut productus: non productus, quia ad motum non est motus (vt probat Arist., 7. Physicorum) alias daretur processus in infinitum: ergo motus necessario debet esse productio. Et secundo probatur, quia omne, quod incipit esse, vel incipit esse vt terminus per se productus, vel simul cum alio: non incipit motus vt terminus per se, vt constat ex ratione adducta: ergo simul cum alio non nisi cum termino: ergo omnis motus debet habere terminum.

Prob. concl. Hoc supposito fundamento, probatur nostra conclusio, quod locus non fit formaliter vbi. Nam vbi est terminus productus per motum localem: at vero locus non est productus: ergo vbi est terminus motus localis, & non locus: ac per consequens ista duo formaliter non sunt idem. Probatur autem antecedens, quantum ad primam partem: quod vbi fit productus vt terminus per motum localem, manifestum est, quoniam vbi est esse in loco: sed nihil aliud producitur per motum localem, nisi esse in loco, sicut per motum sursum, esse in loco sursum, & per motum deorsum, esse in loco deorsum: ergo, &c. Quod vero locus non producat per tale motum, probatur aperte, quia ad eundem locum, vbi prius erat vnum locatum, mouetur aliud; sicut ad eundem locum, vbi erat aer, mouetur aqua, ita quod sicut vna materia est sub

diuersis formis successiue: sic vnum locus continet diuersa locata successiue: ergo non producit per motum localem locus, sicut nec per generationem materia prima: sed solum acquiritur per motum localem esse in loco, quod antea non erat.

Et si dicas contra hanc rationem, quod etiam aliquando mouetur corpus aliquod ad locum, in quo prius non erat aliud, ac per consequens tunc locus ille fit de nouo per motum localem illius: vt si moueatur homo ad locum parietis proximum, in quo prius non erat aliud. Respondetur vero, quod hoc est per accidens. Nam in natura rei ad hoc, vt dicamus locum non acquiri per motum localem, satis est, quod aliquando detur nouus motus localis sine loco de nouo productus.

Sed dices: Quomodo ergo fiet ille locus de nouo? Respondetur, quod fit per motum alterius corporis, in quo est subiectiue locus corporis in quantum continentis sicut fit locus de nouo productus in aere per motum aeris. Nam quando mouetur homo v.g. per aerem, simul etiam mouetur aer, quia diuiditur necessario, vt per ipsum moueatur homo: illa ergo diuisio aeris terminatur per se ad hoc, quod partes aeris esse diuisas, & in nouis locis: per accidens autem ad hoc, vt fiat continens corpus, quod prius non continebat, scilicet hominem. Vnde per motum ipsius hominis nullo modo producitur locus, in quo est homo: sed hoc fit per motum ipsius continentis.

Sed confirmatur secundo nostra conclusio.

conclusio ex eodem fundamento: Terminus acquisitus per motum, & motus ipse debent esse in eodem subiecto: sed locus est in corpore continente, & motus in corpore locato: ergo, &c. Antecedens probatur: nam, cum motus sit actus imperfectus, relinquens subiectum in potentia ad terminum, vt dictum est, Physicorum, necesse est, quod sit terminus acquisitus per motum in eodem subiecto, vbi est motus: alias enim non esset subiectum in potentia ad terminum, quandoquidem terminus subieciatur in alio.

Sed dices, quod hac ratione probatur, nec vbi esse terminum motus localis, quandoquidem est etiam in alio subiecto. Et hoc probatur, quoniam vbi est accidens extrinsecum: ergo non potest inherere subiecto, quod denominat, sed solum, quod denominat corpus contentum: illud enim dicitur moueri, & etiam esse in loco: ergo vbi non inheret subiecto, cui inheret motus: atque adeo, nec est terminus ad quem motus. Respondetur, negando antecedens, quia vbi non dicitur esse accidens extrinsecum, quasi non inherat locato: sed quia hoc, quod est esse in loco, dicitur habitudinem ad aliquod extrinsecum omnino, scilicet ad locum, ideo dicitur, quod vbi, vel esse in loco, est accidens extrinsecum.

Sed dices, Relatio qualibet dicitur ordinem ad aliquod extrinsecum, & tamen non dicitur accidens extrinsecum: ergo. Respondetur, quod diuersa ratio est. Primo, quia relatio quantum secundum maiorem re-

lationis dicitur ordinem ad aliud extrinsecum: tamen, quia presupponit fundamentum, quod inheret ipsi subiecto, ideo non dicitur accidens extrinsecum. Tum etiam secundum, quia respicit extrinsecum tanquam correlatiuum, & terminum: at vero, esse in loco, est sola habitudo ad locatum, sine aliquo alio absoluto, & non respicit locatum vt terminum, sed vt formam quamuis extrinsecam: & ideo dicitur vbi accidens extrinsecum.

Tertio confirmatur nostra sententia: Terminus ad quem motus localis est idem realiter cum ipso motu localis: at vero locus non est idem realiter cum motu: ergo locus non est terminus ad quem, sed vbi non ergo idem sunt locus, & vbi. Dicitur est optimus. Maior probatur ex Aristotele, Physicorum, cap. 1. Minor vero constat, quia locus est in corpore continente: sed motus est in corpore contento, quare duo corpora distinguuntur realiter: ergo locus, & vbi distinguuntur. Sed dices, quod illa propositio Aristotele. Motus non est praeter res, ad quas est motus, non est intelligenda de motu locali: Contra, quia Aristoteles de omni motu idem refert, & posuit exemplum in illo capite de omni specie motus: ergo de omni motu est intelligenda, vel de nullo: ipsi intelligunt hoc in alijs speciebus motus: ergo debent etiam intelligere id ipsum in motu locali.

Vltimo probatur ista conclusio: Sicut se habet tempus, & quando hic locus est vbi: sed omnes concedunt tempus non esse in predicamento. Quando ergo nec locus, &c.

Sit secunda, & vltima cōclusio. Locus est de prædicamento quantitatis. Circa quam conclusionem primò aduertendum est, quod etiã nonnulli ex his, qui dicunt locum esse de prædicamento vbi, volunt spectare ad prædicamentum quantitatis secundum rationem mēsuræ distinctam ab omnibus alijs speciebus, quoniã locus mēsurat locatū, & alteri quãtitati non cōuenit.

*Aut
rispla
citū* Sed tamen hanc sententiã ego intelligere non potui. Primò, quia si locus est de prædicamento quãtita-
Arz. tis, quanuis secundum rationem mēsuræ, ergo nõ est de prædicamento vbi, quoniam vbi nec secundum rationem mēsuræ, nec secundum rationem extensionis, est de prædicamento quantitatis, nisi dicant esse diuersas rationes in loco, secundum quarum vnã spectat ad rationem quantitatis, secundum aliam verò ad vbi: & tunc ad minus sequitur non esse omnino idem locum, & vbi, quandoquidem locus aliquo modo est quantitas: vbi vero nullo modo.

Arz. Sed secundo contra hoc argumentor: quia cui cōuenit propria passio, etiam debet cōuenire essentia, vnde dimanet talis propria passio: si ergo loco cōuenit ratio mēsuræ, quæ est passio quantitatis: ergo cōuenit ratio extensionis, quæ est essentia quantitatis.

Tert. Tertio, quoniam dicis locū pertinere ad prædicamentum quantitatis secundum rationem mēsuræ: ergo locus per rationem mēsuræ cōstituitur in hoc prædicamento, ita quod differentia, quæ sumitur extra

tionem mēsuræ, diuidat per se genus quantitatis, aut per accidens: si per se: ergo id quod constituitur secundum rationem mēsuræ, simpliciter pertinet ad hoc prædicamentum.

Vnde locus per hoc, per quod dicitur in ratione mēsuræ quantitatis, per hoc (inquam) simpliciter est quantitas: si autem istæ duæ mēsuræ sint accidentales ad genus quantitatis: ergo sicut album & nigrum, quæ diuidunt accidentiter animal, pertinent ad aliud prædicamentum, quàm animal: sic etiam mēsuræ ad aliud: nec facile est assignare, quodnam sit illud. Sed dices, quod ista ratio mēsuræ reductiuè spectat ad prædicamentum quantitatis.

His itaque suppositis, probatur nostra cōclusio primò ex Aristotele in prædicamento quãtita-
Arz. tis, quoniam ibi enumerat locum inter species quantitatis: & secundo à sufficienti partium enumeratione (vt probatum est supra) quod nec est qualitas, nec vbi, nec relatio: ergo quantitas. Tum etiam secundo, quia loco cōueniunt passiones quantitatis: ergo. Antecedens probatur, nã loco cōueniunt mēsurare, continere, & quòd sit æqualis locato: ergo cum ista omnia sint passiones quantitatis, locus erit quantitas. Vltimò, quoniã ratio extensionis non potest præcindi à ratione loci: quia de eius ratione est circūscribere locatum: quæ circūscriptio intelligibilis est sine quãtitate: ergo locus est de genere quantitatis. Vnde ad primū ex Aristotele in Metaph. respondēdo, quod ibi connumerat locū cū superficie, quia sumitur superfi-

cies genericæ, prout comprehendit locum, & quamlibet quantitatem diuisibilem in latitudine: in Logica verò sumitur superficies specificæ, & ideo enumeratur ibi locus.

Arz. Ad secundum respōdeo, locum esse speciem distinctam quãtita-
Arz. tis, quia quanuis sit diuisibilis secundum latitudinem, tamen hoc habet cum ordine ad locatum: & ad replicam, quæ erat contra hoc, respondeo, quod non dicitur diuisibilis penes ordinem ad locatum, quia tribuat diuisibilitatem locato: nõ enim tribuit nisi corpori continēti, quia accidēs quodlibet est forma subiecti, & tribuit suum effectum formalem subiecto, cui inhareret. Vnde corpus continens, quod est subiectum loci, dicitur diuisibile secundum latitudinem dupliciter: vno modo cū ordine ad locatum: & forma, qua isto modo est diuisibile corpus continens, est locus. Alio modo est diuisibile corpus continens sine ordine ad locatum: & forma, qua isto modo est diuisibile, est superficies.

Arz. Ad secundam vero replicam dicitur, quod ordo ad locatum, prout est differentia loci, non est relatio, sed fundamentum relationis, vt diximus. Sed obijcies, quemadmodū in dimensione secundum longitudinem reperiuntur istæ duæ rationes: ita in dimensione secundum latitudinem: sed istæ duæ rationes non variant speciem in longitudine: ergo. Respondēdo, quod longitudo non habet continere formaliter, sed materialiter, quemadmodū reperiuntur in quaternario vnitates, quæ sunt materia ternarij, non tamē in qua-

ternario tertia vnitas (vt per scilicet constat) habet rationem vltimæ, & ideo non est ibi ternarius formaliter: sic etiã in quantitate cōtinentis, prout cōtinentis est, reperitur quidem longitudo materialiter, sed nõ formaliter, quia non habet rationem vltimi termini cōtinentis, sed vltima ratio cōtinentis est latitudo, & ideo sunt duæ species, locus & superficies, latitudinis, non autem longitudinis. Sed dices, quod nec longitudo est vltima ratio cōtinentis, quoniam etiam determinatur per profunditatem. Respondēdo, quod quanuis latitudo reperiatur materialiter in corpore, tñ, quia corpus non continet locatū (per se loquendo) ratione profunditatis (quia non datur penetratio dimensionum loci, & locati) sed solum cōtinet locatum ratione superficie exterioris: & ideo in ratione cōtinentis superficies est vltima: & ideo distinguuntur duæ species secundum latitudinem, & non secundum longitudinem, nec profunditatem.

Ad tertium respondeo, concedendo, quod in locato sunt duæ diuersæ rationes: ratio superficie secundum se, & prout dicit ordinem ad locum: tamen hæc vltima habitudo ad locum non est de prædicamento quantitatis, sed de prædicamento vbi. Sed quæres, quæ sit ratio, quare in corpore continenti vtraq; ratio sit de genere quantitatis, at vero in corpore locato non ita. Dico, quod huiusmodi ratio est, quia habitudo, quam habet cōtinentes ad cōtētum, necessario includit extensionem, per quam circūscribat locatū:

*Obie.
Res.*

Arz.

*Quæ
sunt*

Sec.

at verò habitudo, quam dicit locatum ad locum, abstrahit à quantitate, quia reperitur etiam in Angelis, quando Angeli sunt in loco. Secundo dico, quod etiam in corporibus quantitatis habitudo ad locum non est quãtitas, sed vbi: quia quãuis corpora sint circumscriptiua in loco, tamen hæc ratio, quam habet corpus locatum ad locum, potest esse sine extrãtione, & separari à quãtitate. Nam quãuis intrinseca sit quantitati extensio partium inter se, tamen extensio in ordine ad locum potest separari. Vnde in Sacramento altaris corpus Christi habet propriam extensionem: non tñ extrãtione in ordine ad cõtinens, sed est in indiuisibili, quia est totus in tota hostia, & in qualibet parte eius.

Ad vlt.

Ad vltimum respõdetur, quod locus est species quantitatis continua: & ad rationem contra hoc factam respondeo, quod locus ille cõstans ex superficie aeris & aquæ est continuus in genere loci, quãuis illæ duæ superficies sint discrete in genere superficierum.

Solu. occurritur.

Sed contra hanc solutionem est in primis, quòd aqua & aer sũt corpora diuerse speciei: ergo non possunt cõtinuari. Sed dices, Cõtinuatur quidem istorum corporum superficies, & continentur, nõ autem ipsa corpora. Cõtrã, quia, cõtinuatis accidentibus aliquorum corporum, continentur etiam corpora, quia substãtia non habent aliã continuationem, nisi ratione quantitatis: sed istæ superficies sunt accidentia aquæ & aeris, prout continentur: ergo aqua & aer sunt continua, si

ille, prout continent, continentur. Respondet Toletus, quod locus in genere loci non dicitur continuus, quia est aliquid extrinsecum utriusque extremo: sed per ordinẽ ad locatũ, quia nihil relinquit incircumscriptum in locato, sed totum locatũ ambit: & hac ratione nihil impedit aquam, & aerem dici continua, quia (scilicet) inter illa nihil mediat: & hæc continuitas quãuis phisicè possit dici talis, possimus dicere (vt diximus in Logica) quod ille locus non est continuus, sed contiguus, quia quãuis locus sit speciei quantitatis continue, tamen nõ est continuatio in illo, nisi secundum illas partes, quæ sunt in vno subiecto, sicut nec in linea, & sic de alijs.

Sed dices, quòd ille locus non est vnus numero, sicut nec linea est vna numero, quando non est continua. Respondetur, negando consequentiam, quia linea nõ est vna numero, nisi quando est cõtinua, quia ex solo subiecto habet indiuiduationem, & cõtinationem: at verò locus quãuis ex subiecto habet indiuiduationem, non tamen ab illo habet vnitatem numericam, sed requiritur etiam vnitas numerica locati: & quia locatum in aqua & aere est vnus, idẽ locus est vnus numero. Nec tamen sequitur, quod si adueniat aliud locatũ, erit alius locus, quia locus ad sui vnitatẽ requirit vnitatem numericam locati, non tamen huius, vel illius determinatẽ: nec argumentũ, quod efficitur in Logica, ad probandum locum esse continuum, intelligi debet, nisi de continuatione, quam facit Toletus pro.

Ad. Tolet. ref. p. 10.

Tolet. ref. p. 10.

10.

tus propriam loco, quæ in rigore est contiguitas: vel intelligi debet de loco secundum partes illas, quæ sunt in vno tantum subiecto, non in pluribus: & hoc modo sufficienter saluatur, quòd totum locatum ambiatur à partibus ipsius loci.

Ad primum verò eorum, quæ posita sunt ad probandum, locum esse vbi, respondet Toletus, quod locus est forma, & vbi effectus formalis illius, sicut (inquit) albedo est forma, & esse album, effectus formalis albedinis. Nihilominus tamen duo hic asserit, quæ sunt omnino absurda. Primum est, quòd locus, & vbi se habeant sicut forma, & effectus formalis. Hoc enim falsissimum est: nam forma & effectus formalis sunt inseparabiles, & in eodem subiecto: at verò locus & vbi sunt in diuersis subiectis. Nam locus est in corpore cõtinẽti, & vbi in corpore contento: ergo. Secundum verò est multo falsius, quia sicut albedo est de genere qualitatis, ita esse album: est enim album de prædicamento qualitatis pro formali sumptum, quò pacto est effectus albedinis. Secundo, quia effectus formalis primarius alicuius forme est de essentia illius, prout informantis: ergo pertinet ad idem prædicamentum cum forma. Dicendum ergo est primò ad argumentum, quòd esse in loco, & locus nõ se habent vt forma & effectus formalis, nec vt concretum, & abstractum. Vnde locus est abstractus, & eius effectus formalis, est continere, eius autem concretum est locas, seu continens. Similiter vbi, est

concretum, & eius abstractum est vbicatio, non vbi: ergo non sunt eiusdem generis locus, & vbi.

Ad. arg.

Ad secundum vero respondeo, quod si aliquod corpus poneretur in vacuo, illud diceretur esse in loco imaginario, & adueniente superficie de nouo ambiẽte, absque hoc, quod ponatur noua entitas in locato, diceretur esse in loco reali illud, quod prius erat in loco imaginario: quia habitudo locari, quæ antea determinabatur ad locum imaginarium, terminaretur iam ad locum realem.

Ad.

Ad tertium vero iam patet solutio: quod locus non est terminus ad quem motus localis, sed esse in loco, quod est vbi, & hoc de hac questione.

ARTICVLVS III.

Vtrum locus sit immobilis, & quomodo.

Arg. 1.

Ratio dubitandi est in ista questione, quia videtur, quòd locus non sit immobilis. Primo, quia si esset immobilis, quorsum in Phisica ageretur de loco, cuius subiectum est ens mobile: Secundo, quia cõcaua superficies cœli est locus ignis, & tamen semper illa mouetur, sicut & ipsum cœlum: ergo. Tertio, locus est vltima superficies corporis cõtinentis: sed corpus cõtinens mouetur, vt patet, quãdo aqua mouetur, quæ continebat baculum: ergo mouetur etiam eius vltima superficies, ac per cõsequẽs locus. Quod si

Sec.

Tert.

quod si

dicat, quod locus dicitur immobilis, ratione distantia. Contra, quia etiam distantia mouetur per accidens ad motum corporis continentis, quando quidem est accidens illius: ergo. **Quartò**, quia si Deus moueret polos cœli ab eodem loco, in quo nunc sunt, dicerentur res mixtæ inferiores manere in eodem loco, quo nunc: & tamen non maneret eadem distantia, quandoquidem iam poli essent mutati: ergo. **Quintò**, quia quemadmodum locus habet distantiam ad punctum terræ, & polos cœli: etiam habent alia omnia sublunaria: sed alia omnia non dicuntur esse immobilia, ratione huius distantia: ergo nec locus.

In quaestione ista vnum est certissimum, in quo omnes cōueniunt. Alterum est, de quo est magna controuersia. Conueniunt omnes, quod locus debet esse immobilis. Et hoc probatur duabus rationibus, quas adfert hic Tolerus. Prima est, quia si locus moueretur, sequeretur, quod corpus aliquod omnino quiescens possit mutare locum, ac per consequens quiesceret, & moueretur. Se quela probatur, quia si turris v. g. magnæ molis circumscribatur aere, mouetur aer, & locus per se: ergo turris mutat locum: at verò mutare locum, est moueri localiter: ergo turris simul quiesceret, & moueretur localiter. **Secundo**, quia sequeretur etiam aliquod corpus moueri localiter motu recto, & non mutare locum: quia, si quando mouetur v. g. homo, ad eius motum simul potest moueri eius locus: ergo homo tunc moueretur manens in eodem

loco: quæ duo cum sint omnino intelligibilia, necessario fateantur omnes locum esse immobilem.

Sed alterum, de quo est magna controuersia, est, quomodo locus sit immobilis. Nam quidam sunt, qui sequentes Auerroem in hoc loco, dicunt locum esse immobilem, quia per se non mouetur, cum sit accidens, & substantia solum corporea sit, quæ per se moueatur. Ad idem etiã locum dici immobilem, quia non est necesse moueri, quando mouetur locum, sed potest manere locus immobilis, mutato locato.

Tertio addunt, locum dici immobilem, quia non est necesse moueri eodem genere motus, quo mouetur locatum, sed potest moueri localiter corpus contentum, locus vero minime, sed aut corrumpi, vel alio motu moueri. Concedit tamẽ hæc sententia, aliquando locum posse moueri localiter, saltem per accidens, & quod manet idem numero locus.

Sed tamen hæc sententia merito ab omnibus rejicitur. Primo, quoniam si solum dicunt isti locum esse immobilem, quia per se non mouetur, licet moueatur per accidens, sequitur quod non est maior ratio, quare dicatur locus immobilis, quàm quodlibet aliud accidens: nam omnia accidentia etiam dicuntur immobilia per se, cum sola substantia corporea per se moueatur. **Secundo**, quia si locus est immobilis, quia non mouetur simul cum locato, vel non mouetur eodem genere motus, quauis moueatur alio, sequeretur inconuenientia, quæ adduxim

in prin-

est locus terra violentus, & non artificialis. Vnde hoc modo debet etiam locus violentus esse immobilis, & tamen non semper idem, vt patet in aere, cuius locus violentus quandoque est, esse in loco ignis, quandoque in loco terræ: ergo insufficientis est iste modus dicendi.

Si autem dicas, quod loquitur solum de naturali loco, vt distinguitur contra artificialem, & violentum: Contra hoc est, quia Philo sophus non solum agit de loco naturali hoc modo sumpto, sed etiã de violento: ergo vterque debet esse immobilis. Quod autem agatur de vtroque, constat ex 6. & 8. Phis. & 1. cœli, cap. 2. & 2. de generatione: insufficientis est ergo iste modus dicendi. **Secundo** est etiam insufficientis, quia nõ soluit difficultatem: quoniam quauis locus naturalis semper sit idem, vt ipse fateatur: tamen locus ignis videtur moueri ad motum cœli, & locus aeris ad motum ignis, & sic de alijs: ergo non manet locus immobilis, sed mouetur saltẽ per accidens. Ex quo sequuntur duo illa absurda in principio adducta: scilicet, quod aliquod corpus omnino quiesceret, & mutaret locum: vel saltẽ, quod moueretur localiter motu recto, & nõ mutet locum: quæ duo iam ostendimus sequi ex eo, quod locus sit mobilis. Respondet Peteyra, quod mutare locum, stat dupliciter: actiue scilicet, & passiue: & quod mutare locum passiue, omnino sit idẽ cum hoc, quod est moueri: non tamen mutare locum actiue. Vnde, quando aliquod corpus quiescit, potest

occurritur solutiõni.

Pe- reyra

ista

quar.

quin.

Tolc.

Sec.

no

ita.

Art.

Reij-

ciur

Perey

ta.

di.

ista mutatio loci actiua fieri per hoc, quod moueatur continens: passua vero non item. Hæc distinctio in primis est noua, & inaudita, cum nos ex Arist. non cognoscamus in quolibet motu nisi actione, & passionem: vnde in motu locali mutationem actiuam, & passiuam.

Ari.

Sec.

Secundo contra hæc distinctione sic argumentor. Sumamus magnam illam turrim immobilẽ, quando aer circumstantans mouetur, aut, facta illa mutatione aeris circumstantans, mouetur locus, vel non? si non mouetur, sed semper manet turris in eodem loco, habeo intentum, quod locus omnino sit immobilis. Si autẽ dicas, quod mouetur, sed quod illa est mutatio actiua loci, non passua. Contra hoc est, quod turris nõ maneret in eodem loco, quo prius: ergo non haberet idẽ vbi, quia impossibile est locatum esse in diuersis locis, & non habere diuersa vbi: ergo mota est turris passiuẽ per motum de nouo susceptum in ipsa. Consequentia probatur, quoniam Vbi est terminus ad quem motus: ergo si corpus habet nouũ vbi, de nouo suscipit motum, ac per consequens facta est non solum mutatio illa loci actiua, quam imaginatur Pereyra, sed etiã passua: quod tamen esse absurdum de se patet, cũ nec ipse Pereyra, nec alius quisquam ausus fuerit id concedere.

S.Th. sent. prob.

Propter hoc ergo tenenda est sententia Sancti Thomæ, qui locũ dicit esse immobilem, quoniam (inquit) intelligi non potest, quod locus sit vnus numero, & moueatur localiter, quia indiuiduatio, & im-

mobilitas loci sumitur penes distantiam ad centrum, & punctũ cœli, quæ semper eadẽ est, & variatilla, manet locus alter & diuersus.

Sed quoniam contra hanc sententiam magnam habet difficultatem illa tria argumenta, quæ fecimus in principio quæstionis, præsertim secundum: ideo quidam explicant sententiam istã Sancti Thomæ sic, quod distantia inter corpus continens, & centrum terræ, vel polos cœli, sit duplex: quædam est distantia realis, quæ nihil aliud est, quàm quantitas ipsius corporis existentis in medio inter locum, & polos cœli, siue sit vnus corpus, siue plura. Alia verò est distantia imaginaria, quæ abstrahit à quocunque corpore intermedio, & hæc esset eadem, etiam si daretur vacuum. Dicunt igitur quidam, quod locus non est immobilis, ratione distantiæ realis (quoniam hæc est accidens, quod variatur, variato subiecto) sed ratione distantiæ imaginariæ, quæ semper est eadem, quanuis varietur corpus continens.

Sed tamen hic modus explicandi sententiam Sancti Thomæ quanuis posset esse verus, si velit dicere quod in casu, quo daretur vacuum, essent loca imaginaria, quæ dicerentur immobilia ratione distantiæ imaginariæ: loquendo tamen de facto, nõ est probabilis, quia locus est aliquid ens reale: ergo non habet immobilitatem, atque indiuiduationem à distantiã ista imaginaria, quæ est ens rationis.

Secundo alij explicant, locum esse immobilem ratione distantiæ realis, quia

quia quauis corpus continens varietur, tamen poli cœli, & centrum semper manent inuariati, & ratione illorũ dicitur locus esse immobilis extrinseca denominatione, quoniam huiusmodi distantia est relatio quædam extrinseca, denominans extrinsece locum, & centrum terræ, & polos cœli: sed tamen nec hæc sententia est probabilis, quoniam immobilitas est differentia essentialis, vel propria passio loci: ergo debet esse formaliter in loco: ergo locus non solum extrinsece, sed etiam formaliter dicitur immobilis: atque adeo non extrinseca denominatione, ratione distantiæ, quæ existit in altero extremo. Secundo, quia distantia est relatio mutua primi generis, sicut diuersitas: ergo debet esse intrinsece in vtroque extremo: ergo non dicitur immobilis per relationem distantiæ, quæ est in puncto cœli, sicut nec dicitur distans per illã relationem, sed per correlationem in ipso existentem.

Aliter ergo explicanda est sententia Sancti Thomæ, sicut eam explicat Sorus, atque Toletus: & notat primò, quod ea quæ sunt plura in vno genere, sunt vnũ in alio: sicut partes domus sunt plures in genere substantiæ, & constituunt vnã integram domum in genere qualitatis: sic ergo ad vnitatem numericam loci, non requiritur hæc numero superficies, nec hæc numero relatio distantiæ, sed plures superficies cum suis relationibus, quia fluunt, & resuunt, constituunt vnũ numero locum. Nota tamen, quod non quæcunque superficies plures

constituunt vnũ numero locum, sed illæ, quæ ita sũt plures numero, quod habent eandem distantiam secundum proportionem: ita quod superficies, quæ de nouo aduenit, quando mouetur continens, quauis distinctam relationem distantiæ secundum numerum habeat ab ea, quæ prius erat, tamen illa distantia proportione est eadem: & sic etiam locus est idem numero per eandem distantiam proportionalem, sicut fluuius est idem hodie & heri, variata aqua, quoniam aqua, quæ subsequitur, eadem proportionem habet cum aqua, quæ præcessit.

Sed contra obijcies, Locus est de genere quantitatis: ergo non dicitur idẽ necessario immobilis ratione distantiæ, quæ est relatio. Respondeo, quod quauis locus sit de genere quantitatis, tamen constat relatione distantiæ, si sit locus naturalis, vt distinguitur contra artificialem. Vnde propter hoc potest dici locus immobilis, ratione distantiæ.

Sed contra hoc obijcies secundò: Si variarentur in albo, & albedo, & subiectum, quod connotat, nõ maneret idem album: ergo si varietur etiam in loco relatio distantiæ, & superficies, quam connotat, non manebit idem locus: sed variatur hæc omnia: ergo mouetur locus. Respondeo, quod licet qualibet res ad suũ esse requirat aliquã inuariabilitatẽ, nõ tamẽ omnes eadẽ, nec eodẽ modo, sed quædam magis, & quædam minus. Vnde De Opr. Max. habet omnẽ inuariabilitatẽ, tam

tam secundū esse, quā secundū operationē: Angelus vero est omnino inuariabilis secundū esse, & variabilis est secundū operationem: homo vero ad suum esse non solum non requirit inuariabilitatē in operatione, sed nec in esse: quia variatur eius esse, saltem ex parte materiæ, quauis forma maneat eadem, vt quando augetur homo, aut nutritur. Alia sunt, quæ nec ad suum esse adhuc ex parte formæ requirunt inuariabilitatem, sed tam ex parte materiæ, quam formæ habent variationem, & manent eadem: sicut inanimata, quæ augetur, facta aliqua variatione, tum ex parte materiæ, tum etiam ex parte formæ, quia augetur per appositionem nouæ formæ, dicuntur manere eadem.

Sic etiam in proposito ad unitatem albi requiritur, quod subiectum, quod connotat, sit idem, & forma eadem: at vero ad unitatem loci requiritur, quod superficies, & relatio distantie sint idem secundū proportionem, & dū ista proportio non variatur, nec locus variatur, sed manet idem cum proportionem: dum autē proportio variatur, manet alter locus.

Tertio obijcies, quod secundū istum modū dicendi locus nō erit continuus, quoniam istæ plures superficies, quæ fluunt, & resiuunt, nō semper continuantur: ergo cum illæ plures efficiant vnum locū, sequitur, quod locus non sit continuus. Respondeo dupliciter: primo cum Toletio, quod locus dicitur continuus in genere loci, solum per

hoc, quod plures superficies ita ambiant locatū, quod nihil relinquunt in ipso incircumscribitum: & ad hoc sufficit superficies esse contiguas, & sic locus in genere loci est continuus. Secundo responderetur, quod locus est continuus, quia quilibet superficies illarum est cōtinua, nō tamen omnes simul, quæ efficiunt vnum locum, sunt continuæ, propter rationem dictam in quaest. præced.

Sed obijcies quarto, quod hoc modo non solum locus naturalis dicitur immobilis, sed etiam locus artificialis, quia etiam quauis varietur superficies vasis, dicitur esse immobilis locus aquæ existens in vase, quoniā manet eadem superficies cum eadem distantia secundū proportionem. Respondeo, quod quauis verum sit, quod etiam vas manere potest immobile propter relationem distantie per proportionem eandem, tamen hoc interest, quod quauis moueatur de vno loco in aliū, manebit idē vas: at verò si moueatur locus, non manebit idē: & ita vas, quod est locus artificialis, non dicitur immobilis, quia potest moueri, & manere idē: locus vero naturalis non item.

Vnde ad argumenta responderetur. Ad primum dico, quod quauis locus sit immobilis, tamen pertinet ad Philosophum naturalem agere de loco, propterea quod circa ipsum, & per ipsum, fit motus localis, & etiam, quoniam esse in loco, est affectio rerum naturalium. Nam in scientiis non solum agitur de obiecto, sed de affectionibus illius: & ita in Philosophia non solum

de ente mobili, sed etiam de loco, & de alijs affectionibus, &c.

Ad secundum & tertium iam patet solutio, scilicet, quomodo quauis moueatur coelum, & eius vltima superficies, manebit semper idem locus per eandem distantiam proportionalem. Et similiter ad tertium dico, quando mouetur continens, & eius superficies, manet idem locus, si superficies, quæ de nouo accedit, habet eandem distantiam secundū proportionem.

Ad quartum respondent Sorus & Toletus, quod si Deus mutaret polos à loco, in quo modo sunt, manerent res istæ inferiores in eodem loco per distantiam ad polos, seu locum polarum, qui quidem locus maneret idem. Nam quauis poli mutentur, nihilominus secundū intellectum maneret idem punctū, vbi prius erant poli, & distantia ad illud punctum esset eadem, & ratione illius, locus diceretur manere idem.

Sed contra hanc solutionem obijcies, quod supra refutatam est, locum esse immobilem propter distantiam imaginariam: malè ergo nunc concedimus hoc ipsum. Responderetur, quod tunc loquebamur de facto. Nam vt sic non dicitur locus immobilis, nisi propter distantiam realē, tamen de possibili, quæ admodum si daretur vacuum, non est dubium, quin possit esse tunc locus immobilis propter distantiam imaginariam: & idem dicendum est in hoc casu, quo poli mutarentur, & omnes res sublunares, saltem per accidens mutarentur, sicut muta-

tur homo ad motum nauis: & ideo maneret eadem distantia à loco, in quo res manerent antea: & ratione huius distantie, quæ esset eadē proportionabiliter, locus etiam diceretur immobilis, & idem.

Ad vltimum responderetur, quod quauis omnes res mundi habeant ordinem ad punctum coeli, & centrum terræ, tamen speciali modo locus, propterea quod de ratione loci est continere locatū. Vnde dimanat in eo ordo ad primum coelum, quod est primum continens, & ad centrum terræ, quod est quasi vltimum contentum. Nam coelū continet omnia, & terra ab omnibus continetur, & ideo locus habet talē ordinem ad hæc, vt ratione istorum dicatur immobilis, atque semper manere idem numero.

ARTICVLVS V.

Vtrum locus habeat vim conseruatiua in locati.

IN hac quaestione certum est, locum esse conseruatiuum locati: sed dubium est, quomodo, & ratione cuius, locus dicatur esse conseruatiuus. Quod enim in loco naturali sit perfectio, & virtus locati, probatur primo: quia experimur quæcumque rem melius se habere in suo loco naturali, quā extra illum: sicut terra melius se habet in centro, quā extra illud. Secundo hoc ipsum patet experientia, quia videmus, vbi cumque sit terra, siue supra aquam, siue supra ærem, vel

Et ignem,

vel ignem, semper ad eundem locum infimum moueri: & aerem, siue ponatur in regione ignis, siue in regione aqua, vel terra, ad eundem etiam locum tendere, scilicet, vt sit immediatè sub igne: signum ergo est, perfectius ibi se habere, quam alibi. Tertio etiam experientia patet, res, quò magis ad propria loca accedunt, eo velocius moueri, vt terra, quæ descendit deorsum, velocius mouetur, quo magis appropinquat suo loco: ergo sequitur in loco esse aliquam virtutem, & perfectionem attractiuam locati ad se.

Obie. Sed contra istam vltimam rationem obijcies, quòd non potest locus attrahere locatum ad se, quin aliquam virtutem imprimat: sed antequam locatum adueniat ad locum, non recipit ab illo aliquam virtutem: ergo non mouetur velocius ex eo, quòd attrahatur ab illo. Respondetur, quòd attrahere ad se aliquid, stat dupliciter. Vno modo in genere causæ efficientis: alio modo in genere causæ finalis: in genere causæ efficientis, sicut magnes trahit ferrum, & virtus attractrix, quæ est in animalibus ad trahendum cibum: & id, quòd trahit sic, necessario debet imprimere vim aliquam motiuam rei, quæ attrahitur. At vero alio modo, scilicet in genere causæ finalis, aliquid potest attrahere aliquid, per hoc solum, quòd sit finis, in quem aliquid tendit: sicut dicimus, quòd res amata trahit amanti, siue hoc, quòd aliquid ipsi imprimat: & vtroque modo Christus attracturus erat corda hominum, & in genere causæ efficientis, dando

illis gratiam: & in genere causæ finalis, quia hominum corda ad ipsum conuertenda erant, vt ad finem. In proposito ergo locus trahit ad se locatum in genere causæ finalis, antequam perueniat locatum ad illum: at vero postquam locatum est in loco, conseruat illud in genere causæ efficientis, vt diximus: & ideo in genere causæ finalis est causa motus ad ipsum terminati.

Sed contra eandem rationem obijcit secundo Valleus, quòd non moueantur velocius res, quò magis accedunt ad propria loca. Nam sequeretur, quòd si aliquis lapis descenderet motu recto à loco ignis, & alius à loco aeris, vterque æquali velocitate moueretur in regione aeris, quandoquidem equaliter distat à proprio loco. Respondetur tamen, negando consequentiam. Pro quo nota, quòd causa maioris velocitatis motus naturalis in fine, quàm in principio, non est sola distantia à proprio loco, sed plures partes aeris esse commotas, quæ, vt iterum continuentur, impellunt mobile. Vnde fit, quòd velocius tunc fit motus, non solum, quia illæ partes aeris commotæ facilius moueantur, & impellat mobile, sed etiam, quia mobile ipsum factius scindit aerem, per quem fit motus, tunc, quàm antea, & accipit iam ipsum mobile quasi impetum ad talem motum: sicut patet in sagitta proiecta, quæ velocius mouetur in medio, quam in principio, propter has partes aeris commotas.

Sed si dicas, Quare sagitta in fine non mouetur velocius, vbi sunt plures

plures partes commotæ. Respondetur, quòd non sunt cætera paria, quia cessat tunc virtus proijcientis: in motibus verò naturalibus maior velocitas est in fine, quia virtus semper permanet eadem, & magis fortis propter propinquitatem ad locum, vbi est fortalis temperamentum melius: & ex alia parte in fine sunt plures partes aeris commotæ, & ideo tunc est velocior motus: at verò sagitta in fine non mouetur ita velociter, vt in principio, aut in medio, quia virtus sagittarij in fine iam perditur, & est diuisibilis. Vnde patet solutio, quòd lapis ille, qui à superiori loco descendit, velocius mouetur, propterea quòd, quanuis in aere positi sunt in equali distantia, quando vterque per aerem mouetur, tamen iam tunc prior ille lapis habet maiorem impetum ex pluribus partibus aeris commoti.

His ergo ita suppositis, vt ad difficultatem accedamus propositam, & explicemus, in quo sita sit hæc virtus conseruatiua loci, notandum est, quòd elementa sic sunt disposita in vniuerso, quòd ignis, qui est perfectissimus omnium elementorum, sit in cælo, aer in igne, aqua in aere, & terra in aqua, vt proprio in loco. Ita docet Aristoteles quarto, & quinto capite huius libri, & ab omnibus est concessum.

Notandum est secundo, quòd ex quatuor primis qualitatibus (quæ sunt calor, frigus, humiditas, & siccitas) in quocunque elemento sunt duæ istarum: ita quòd terra sit sicca in summo, vbi gratia vt 8. & fri-

gida prope summum: aqua vero frigida in summo, & humida prope summum: aer humidus in summo, & calidus prope summum: ignis denique calidus in summo, & siccus prope summum.

Sed dices, quòd videtur esse maior humiditas in aqua, quàm in aere, vt experientia docet. Respondetur, quòd reuera intensior est humiditas aeris, quàm aquæ, nisi quòd aer iste, qui est prope nos, non sic est humidus, vt eius natura exigit, quia est extra propriam naturam magis, quàm aliud clementum, quoniam sic est necessarium ad hominum cohabitationem. Si autem esset in propria natura, experiremur maiorem humiditatem in aere, quàm in aqua. Quanuis secundo dici potest, quòd in ratione densitatis apparet magis humiditas aquæ, quàm aeris. Tertio potest dici, quòd ab assuetis non fit passio: & ita humiditatem aeris non ita bene sensu percipimus.

Sed tertio præsupponendum est, quòd ex dictis constat, quòd quæcunque duo elementa sunt contigua, habent ad minus vnam qualitatem similem: sicut terra, quæ est iuxta aquam, conuenit cum illa in frigiditate, aqua cum aere in humiditate, aer denique cum igne in calore.

His ita suppositis, Valleus sentit, quòd vnumquodque elementum mouetur ad proprium locum, non propter aliquam virtutem existentem in loco, sed ratione situs, & ordinis vniuersi: ad quem ordinem spectat, vt perfectissimum elementum, scilicet ignis, obtineat pri-

num locum supra cetera, & iuxta cœlum, imperfectissimum verò, quod est terra, sit infra omnia in imperfectissimo loco, aer verò supra aqua, quia etiam est perfectior illa.

Tum etiam, quia si hoc modo mundus dispositus sit, melius influentia corporum cœlestium ab istis inferioribus participantur, quoniam si sint grauiata in loco supremo, propter eorum crassitatem impediatur influxus, quò minus descendat.

Tum etiam secundo dicit elementum quodlibet moueri ad suum locum, quia est iuxta aliud elementum symbolum, id est, simile illi in vna qualitate: si autem essent alio modo disposita, esset magna pugna: vt si poneretur aqua iuxta ignem: & terra iuxta aerem: melius ergo se habet, vt vnumquodque sit iuxta aliud symbolum.

Arg. Quòd autem in loco nulla virtus sit ponenda, quæ specialiter sit conseruatiua locati, probatur. Primo, quia vnum elementum est locus alterius, & tamen non habet aliquam qualitatem symbolam, per quam conseruet locatum, vt, verbi causa, ignis non conseruat locatum aerem per qualitatem symbolam, quæ est calor, nec per dissymbolam, quæ est siccitas. Nam per siccitatem conseruari non potest aer, cum potius illa sit contra naturam aeris, cuiusque destructiua: similiter nec per calorem, quia calor ignis maior est calore aeris, atque potius comburet illum, quam conseruabit, & propter has duas qualitates non est alia in igne: ergo, &c.

Conf. Confirmatur, quia aer positus

iuxta ignem comburitur: ergo in proprio loco destruitur potius, quam conseruatur.

Secundo, Terra, & eius partes magis appetunt esse in cœtro, quam iuxta aquam: non ergo in aqua est virtus conseruatiua terre: sed conseruatiua non solum est in superficie vltima aque, sed in tota regione, & spatio terre. Contra, illud spatium nihil est, & saltem non est locus: ergo virtus conseruatiua terre non est in illo, vt in loco. Si dicas, quòd quauis illud spatium non sit aliquid, tamen terra, quæ est in illo spatio, est aliquid. Vnde in illa subiectari potest virtus ista conseruatiua terre.

Contra hoc est, quoniam terra non est locus, sed locatum: iam ergo virtus conseruatiua locati non esset in loco, sed in locato. Secundo ponamus terram iuxta cœlum, sequitur quòd si ibi moueretur aqua, quæ est hic infra, quia tunc terra, quæ est iuxta cœlum, haberet suam virtutem conseruatiuam.

Et si dicas, quòd terra non est subiectum virtutis conseruatiue, nisi quando est in sua regione, & sit. Contra hoc est, quòd si terra sit iuxta cœlum, & in loco terra nihil sit, sequitur terram positam in media aeris regione, nullibi moueri: non ad locum, vbi est alia terra, quia ibi non est virtus conseruatiua: non ad cœtrum, quia nec ibi est talis virtus, cum non sit aliquid subiectum: ergo nullibi moueretur.

His tamen non obstantibus, statuo conclusiones, quarum prima est, Vnum elementum est locus naturalis

raturalis alterius, & ignis est in cœlo, vt in loco naturali. Conclusio est certissima omnium, vt vidimus: & patet, quia locus naturalis est vbi res melius se habet, & diutius conseruatur: sed ignis melius in cœlo, quam in alio loco conseruatur, & ad ipsum cœlum ex quocunque alio loco mouetur, & sic de alijs elementis: ergo, &c.

Obie. Sed obieciens, Corpus non mouetur, cum est in proprio loco; sed *Solu.* ignis perpetuo mouetur, cum est iuxta cœlum: ergo ille non est locus eius naturalis, quando quidem ibi non quiescit. Respondetur, quod motus, quo mouetur ignis in proprio loco, est motus circularis, quo rapitur ad motum primi mobilis, & non conuenit ei secundum propriam naturam, sed ratione vniuersalis nature primi mobilis, quod sicut secundum rapit alios orbis cœlestes inferiores, sic & ignem. Vnde dico, quòd quando aliquid est in proprio loco, non mouetur secundum propriam naturam, sed solum per violentiam potest extrahi inde: at vero prater naturam, aut (vt dixi) ratione nature vniuersalis, non est inconueniens moueri in proprio loco, preteritum, cum iste motus circularis fiat, manente ipso igne in proprio loco. Vnde quiescit secundum totum, quauis moueatur secundum partes.

Secunda conclusio. Vnum elementum non est locus conseruatiuus alterius ratione alicuius duarum qualitatum, quas diximus habere primas. Probatur primo ratione iactata, quoniam ex illis duabus qualitatibus, quas habet ignis, altera est

omnino contra naturam aeris: altera vero, quæ est symbola, saltem est fortior calore aeris, & potest superare illum: ergo non conseruat ratione alicuius istarum.

Secundo, quoniam si aqua poneretur, vbi est ignis, iuxta cœlum, ibi haberet istas qualitates duas, quas modò habet, & tamen non traheret ad se terram, nec conseruaretur ibi terra: ergo non est locus conseruatiuus locati ratione alicuius istarum qualitatum.

Tertia conclusio, Non mouetur vnumquodque elementum ad suum locum, solum ratione situs & ordinis vniuersi. Probatur experientia, quia videmus in vase aliquo poni plura elementa, scilicet terram, aquam, & aerem, & ibi terram occupare infimum locum, aerem superum, & aquam medium, & tamen ibi non est ordo vniuersi: ergo non solum ratione ordinis vniuersi mouentur corpora ad suum locum.

Confirmatur, quia si ab vniuerso auferret Deus cœlos, ita quòd manerent sola elementa, non maneret vniuersum: & tamen adhuc inter ipsa elementa esset idem situs, qui modò: scilicet, terra sub aqua, & aqua sub aere, & aer sub igne: ergo non solum ratione ordinis vniuersi mouentur corpora ad sua loca.

Sed & ratione a priori probatur ista conclusio. Nam qualibet res mundi mouetur ad suum locum naturalem ex appetitu naturali, & propria inclinatione, quæ conuenit ipsi in quantum talis: ergo mouetur propter aliquod bonum proprium,

& non solum propter bonum vniuersi. Consequētia tenet, quia cum omnis inclinatio naturalis sit propter aliquod bonum, quia est veluti quidam amor, qualis fuerit inclinatio, tale debet esse bonū. Vnde inclinatio naturalis propria propter bonum proprium eius, quod habet illam, debet esse: sed ordo vniuersi non est bonum propriū eius, quod mouetur, sed totius: ergo non solum propter hoc bonum, scilicet vniuersi, mouentur res ad propria loca. **Conf.** Confirmatur, quoniam aliā nō esset differētia inter motum aquę, quę ascendit sursum per fistulam, ne detur vacuum, & motum eiusdem deorsum ad proprium locum, quandoquidem est propter bonū & ordinem vniuersi. Consequens tamen est falsum, quia primus non est naturalis, quia non est per naturam propriam, sed conuenit ratione naturę vniuersi. Secundus vero est naturalis ratione naturę proprię: ergo, &c.

4. Co. Quarta conclusio. Vnum elementum est locus conseruatiuus aliter ratione virtutis influentię a corporibus cęlestibus. Probari potest hęc conclusio primō ex refutatione aliorum. Sed probatur etiā, quia ab eisdē aliquod cōseruatur, a quibus fit: sed vninquodq; corpus fit a proprio loco, & virtute cęlesti: ergo ab eisdem conseruatur.

Conf. Confirmatur, quia virtus cęlestis est causa æquiuoca horum inferiorum, ac per consequens pendet ab ista virtute corpora inferiora, nō solum in fieri, sed etiam in conseruari. Si autem contra hoc obijctas,

quod hęc virtus & influentia, quę reperitur in aqua respectu terrę, etiam posset esse in igne, in dēfecto est in igne: nam prius quā dēscendat ad terram, transit per ignē: ergo non magis est hęc virtus conseruatiua terrę in aqua, quam in igne: quod tamen est falsum. **Sol.** Respondetur, quod nūquam potest influētia, quę est virtus conseruatiua terrę, esse in igne. Nam influentia ista modificatur per subiectum, in quo recipitur. Sicut enim lumen receptum in terra causat siccitatem & duritiem, in cera vero liquefactionem: sic etiam influxus cęlestis receptus in igne modificatur, vt conseruet aerem: & receptus in aqua modificatur, vt conseruet terram: nunquam ergo virtus conseruatiua terrę erit in igne, quia nunquā per tale subiectum potest modificari, vt conseruet aliud pręter aerem.

Sed obijctes secundo, quia etiā si aqua sit iuxta cęlum, non potest habere vim conseruatiuam terrę, quauis ibi recipiat influxum a cęlo, & modificetur per ipsam. Respondetur, quod influētia debet modificari per subiectum continens, & per distantiam a centro, & polis cęli. Vnde aqua posita iuxta cęlum recipit influxum: tamen ille influxus, nec potest modificari ad conseruandam terram, quia non est distantia debita illi, nec ad conseruandū aliud elementum, quia nō est subiectum capax aquę. Si dicas tertio, quod nos incidimus in sententiam, quam refutauimus. Primō, quia influentia ista est causa vniuersalis, & ita mo-

ita mouerentur res ad propria loca propter causam vniuersalem. Secūdo, quia si modificantur virtutes conseruatiuę per distantiam: ergo mouetur res ad suum locum propter distantiam, & situm vniuersi. **Sol.** Respondetur ad primum, quod quauis influxus cęlestis secundum se sit causa vniuersalis, tamē prout participatur, & modificatur per superficiem corporis continentis, fit causa particularis conseruatiua locati. Ad secūdum, non negamus, distantia intrare in ratione loci, quādoquidem ab ea habet locus, quod sit immobilis, sed dicimus non solum propter ordinem vniuersi moueri res a sua loca: quauis autem vis conseruatiua locati includat distantiam certam, vt per ipsam modificetur, non tamē illa sola est, per quam locus est conseruatiuus locati, sed per qualitatem influentię, quę ratione distantię, & subiecti (vt diximus) modificatur ad conseruandū hoc, aut illud locatum.

Ad. Vnde ad primum responderet, vnum elementum esse locum alterius, & hac ratione habere virtutē conseruatiuam illius: quę tamen virtus non est aliqua ex duabus primis qualitibus, sed influētia, quę est terra quędam qualitas, quę in vnoquoque elemento reperitur, ratione cuius optimē vnum conseruat aliud.

Obie. Sed obijctes, sequi ex hoc, doctrinam superiorem esse falsam, scilicet, quod in quocunque elemento sint tantum duę qualitates. Respondetur, quod ex primis qualitibus actiuis, & passiuis, tantum

sunt duę in quolibet elemento, quia est corpus simplex, ad differentiam mixti, in quo reperiuntur quatuor primę qualitates: at vero pręter has primas nihil impedit esse alias qualitates, sicut in igne est & raritas, & lux: & ita est etiam influentia.

Ad confirmationem sunt, qui dicant, ignem non agere in aerem sibi propinquum, quando vtrumq; est in proprio loco, quia in proprijs locis, nec sunt actiua, nec passiuā elementa. Tamen istum modū dicendi nunquam existimaui esse probabilem: mirabile enim esset, quod si poneretur stupa approxinata igni in sua propria regione, non combureretur, nec manus intra aquā frigeret, aut humectaretur. Alij vero asserunt, quod pars aeris, quę est iuxta ignem, cōburitur ab eo, non tamen ille partes aeris, quę magis distant. Sed quauis hęc solutio vera sit in eo, quod ignis non potest partem sibi remotam comburere: tamen non satisfacit. Primō, quia si comburit partē propinquam sibi: iam illa combusta comburet aliam, & illa aliam, quousque totum elementum aeris esset cōbustum. Tum etiam secūdo, quia si pars aeris, quę est iuxta ignem, comburitur, iam sequitur, quod non moueretur ignis ad proprium locum propter vim conseruatiuam, cum potius ibi esset vis destructiua, quā conseruatiua.

Ad. Dicendum ergo est ad confirmationem, quod ignis non comburit aerem: quia quauis sit maximē actiuius, tamen habet aer tantā resistētiam,

tiam, quantam ignis actiuitatem: & quando agens, & passum sunt equalia, possunt quidem adinuicem agere, & pati, non tamen se corrumpere. Vnde non est negandum, ignem in proprio loco agere in aerem, & repati, sed nō corrumpere, aut corrumpi: sicut enim ignis excedit aerem in calore, sic humiditas aeris est multo maior siccitate ignis.

Obie. Sed dices: Si inter hæc elementa est actio, & passio: ergo aliquid producit ignis in aere, & aer in igne, ac per consequens tandem vnū illorum corrumpetur. Respondeo, quod negari non potest, quod per mutuam istam elementorum pugnam, vnum eorum aliquid producat in aliud: quia ignis calefacit magis aerem, quam ipse aer poscat ex natura sua: & similiter aer aliquid siccitatis auferat ab igne, tantundem producendo ibi humiditatis, quantum sensu id non percipiatur: non tamen hæc elementa corrumpentur propter rationem dictam, quia mutua eorum vis non dat locum corruptioni totali: de actione enim, quæ vincitur, & superatur omnino, intelligendum est communiter semper prouenire à proportionem maioris inæqualitatis.

Obie. Sed dices, Saltem sequitur, illas duas partes ignis, & aeris, quibus ista duo elementa se tangunt, aliquo modo esse extraneas. Respondetur, concedendo libenter: nam propter pugnam istam, quam diximus, necesse est partes istas minus seruare dispositionem naturalem: nec hoc obstat virtuti conseruatiuæ, quam diximus habere locum naturalem.

Nam hæc altunde prouenit, scilicet, ex influentia: tum etiam, quia illa, tum dicimus propterea partes aeris naturalius esse in media regione, quam iuxta ignem. Ad primum ergo argumentum respondetur, quod quantumuis virtus hæc conseruatiua, quæ est influentia corporum celestium, sit in superficie corporum continentium, tamen inde deriuatur ad ipsam locatum: cum enim locus conseruet locatum per hanc virtutem in genere cause efficientis, necesse est producat in locato, quando est in loco naturali, virtutem talem conseruatiuam: & hinc est, quod non tantum est in loco naturali pars illa terræ, quæ tangit aquam, sed etiam omnes partes terræ, quæ sunt infra spheram aquæ continentem, quantumuis ab ipsa aqua distent: quia habent in se virtutem istam conseruatiuam causatam à cælis, sed media superficie aquæ continentis.

Sed dices, Quare ergo magis partes terræ in centro appetunt esse, quam iuxta aquam, cum virtus ista in cetro deriuetur ab aqua? Respondeo, quod quia in cetro sunt partes magis securæ à contrarijs, magisque remotæ ab illis. Hæc enim ratione dixit Sanctus Thomas opus 8. Th. c. de natura loci, quod omnia elementa præter ignem, sunt naturalius in media regione, quam in extremis propriorum locorum, quia ibi melius propria vnus cuiusque dispositio illorum seruat à contrarijs, cum partes, quæ sunt in terminis, necesse sit extraneari, propter vicinitatem, quam habent ad

contra-

contraria, quæ pugnant cum ipsis: at verò partes ignis propter hanc rationem sunt naturalius, dum sunt cælo propinquiores, quia (scilicet) sunt ibi magis remotæ à contrarijs, præsertim, quia in igne est specialis ratio, quia ibi est proximè coniunctus cum propria vi conseruatiua, quæ residet in ipso cælo.

Ad replicam verò positam contra hoc in principio quæstionis, patet solutio, quod (scilicet) vis illa, ratione cuius partes terræ mouentur ad centrum, est in ipsa terra subiectiua, quantumuis causetur ex ipsa aqua, quæ est corpus continens. Vnde talis vis non erit in terra, nisi quando sit in illo loco. Ex quo patet solutio ad aliud, quod si ponatur terra iuxta cælum, non habebit talem virtutem. Ex quo etiam solutio patet ad obiectionem, quod particula terræ relicta inferius non moueretur sursum in eo casu, quia non habet ibi vim aliquam attractiuam: nec similiter sequitur id, quod ultimo obieciatur, scilicet, in tali casu particulam terræ positam in medio aeris, versus nullum locum moueri, si daretur vacuum in centro: quia dicendum est in tali casu moueri ad centrum. Nam quantumuis prius ibi nulla sit virtus conseruatiua, tamen adueniente terra, erit talis virtus: prius enim nondum erat ex defectu subiecti.

Obie. Sed solum restat vnica breuis obiectio contra ea, quæ diximus: quia videtur, quod aqua non habeat ex natura sua, esse locum terræ, sed moueatur ad centrum terræ ipsa aqua. Quod probatur, nam si

fiat foramen in terra, descendet aqua vsque ad centrum: ergo centrum est locus naturalis aquæ, sicut & terra. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam tota ratio, propter quam aqua vsque ad centrum descendit, si fiat foramen, ea est, ne detur vacuum: vel quia ex natura sua appetit esse sub acre, & aer super illam, quia est leuior illa: non tamen hoc prouenit ex naturali appetitu aquæ.

ARTICVLVS VI.

Verum primum Cælum sit in loco, & quomodo.

NOrandū est in principio, quod non procedit quæstio de facto. Nam certum est, primam spheram esse in loco, scilicet, in cælo Empyreæ, quod est locus Beatorum: sed secundum Aristotelem, qui putauit non esse aliud corpus extra primum mobile, maximè procedit quæstio, & etiam de cælo Beatorum secundum rem, cum non habeat aliud corpus extra se.

De hac quæstione, tot sunt sententiarum, quot capita. Prima est Alexandri Aphrodisiæ, qui negat primam spheram esse in loco, cuius ratio ista est. Nam, quod aliquod corpus indigeat esse in loco, prouenit, vel ratione substantiæ, vel ratione quantitatis: ratione substantiæ, quando est corruptibilis, & indiget conseruari in proprio loco ratione quantitatis, quia non habet determinatam

Et s. minata

minatam figuram, & indiget esse in loco, vt figuretur, sicut aqua, quæ habet figuram iuxta figuram loci, in quo recipitur: sed primum mobile nõ indiget esse in loco ratione substantiæ, quia est omnino incorruptibile: nec ratione quãtitatis, quia habet ex natura sua figuram determinatã, & perfectissimam orbicularem: ergo, &c.

Cõ. I. Sed aduersus istam sententiã est prima conclusio. Negari non potest, primum cœlum esse aliqua ratione in loco. Probatur primò, quia omne, quod mouetur localiter, aliquo modo debet esse in loco: sed primũ mobile mouetur localiter, vt experientia testatur: ergo. Probatur rursus Minor, scilicet, primũ mobile moueri localiter. Primo ex Aristotele, qui 8. Physicorum hæc ratione probat, motum localem esse omnium primum, quia (scilicet) motus localis reperitur in cœlo. Et idem Aristoteles primo cœli, cap. 2. dicit, motum localem alium esse rectum, & alium circularem: sed motus cœli est circularis: ergo, &c. Tum etiam, quia non potest assignari, in qua specie motus collocetur motus corporum cœlestiũ, cum non sit augmentatio, nec alteratio.

Obie. Sed dicit aliquis fortassis ad hoc argumentum, secutus Auicennam, 2. Physic. capit. 8. motum cœli non esse ad locum, sed ad situm. Vnde per ipsum partes cœli mutant sitũ, non locum. Hac tamen sententia falsior est secunda, quia concedit aliquem motum localem, qui non terminetur ad esse in loco. Tum e-

tiam secundo, quia motus omnium, aut est augmentatio, aut alteratio, aut motus localis: ad situm autem nunquam dixit esse per se motum Aristoteles: ergo hac sententia est contra Aristotelem.

Tum etiam tertio, & vltimo, quia situs essentialiter præsupponit locũ: situs enim nihil aliud est, quã habitudo partium ad locũ, in quo differt situs à positione partium in ordine ad locum: sed habitudo partium in ordine ad locum non potest esse, nisi præsupponatur, cœlum esse in loco: ergo implicat dicere cœlum non esse in loco, & moueri secundũ situm, vel habere situm secundũ partes suas.

Sed nec etiam est sententia Toletus vera, quam ipse putat probabilem. Quoniam respondet, quòd cœlum non sit in loco, quia ad rationem motus circularis non requiritur, quod mobile sit in loco: quia quod mouetur circulariter, non est in loco, nec mutat locum secundũ totum, sed secundũ partes. Hoc autem ita esse dicendum, videtur colligi ex Aristotele, qui capite 2. in primo cœli definiens alios motus, scilicet, rectum sursum, vel deorsum: definit sic: Qui est à medio, vel ad medium, motum vero circularem circa medium, quasi alij motus præter circularem necessariò exigant locum respectu mobilis, quod mouetur: in motu vero circulariter non ita: quia quod mouetur circulariter, nec est in medio, vt in loco termini à quo, nec ad medium, vt ad terminum ad quem, sed circa illud: sequitur ergo, quòd null-

libi est in loco id, quod mouetur circulariter. ¶ Et confirmatur secundo, quia nec ad motum rectũ est semper necessarium, mobile esse in loco, quãdo quidem lapis moueri possit per vacuum, & tamẽ in vacuo non esset vt in loco: ergo cœlum similiter, quanuis non sit in loco, potest moueri localiter.

Sed hanc sententiã, quanuis Toletus eam dicat esse probabilem, ego intelligere non possum. Primo, quia de ratione motus intrinsecus est, quòd sit productiua termini, vt diximus: si ergo cœlum mouetur localiter, vt reuera mouetur, necesse est, producat aliquem terminum: sed omnis terminus, qui produciuntur per motum localem, est esse in loco, vt probatum est supra: ergo cœlum cum suo motu producit diuersum vbi, ac per cõsequens debet habere locum.

Vnde ad primum respondetur, quòd quãuis id, quod mouetur circulariter, non sit in medio, vt in loco (vt argumentum probat) est tamen alibi, vt in loco: omne enim, quod mouetur sursum, mouetur à medio, quia prius est in medio, tãquam in termino à quo: vel ad medium, quia ipsum medium est terminus ad quem: & ita est in illo, vt in loco: at verò quòd mouetur circulariter, mouetur circa medium, & non est in illo, vt in loco: non tamen negat Arist. nec ex eius verbis colligitur, quòd nullibi sit in loco.

Ad secundũ respondetur, quòd lapis mouetur per vacuum, non per naturam, sed per potentiam diuinã (vt dicemus infra) quia per naturã

nõ potest aliquid moueri localiter, nisi sit in loco. Dico secundo, quòd per vacuum mouetur lapis: quia, quanuis non sit aliquis locus in actu, est tamen locus in potentia: vacuum enim est locus aptus repleti, & est locus imaginarius: ponendum ergo est necessario, quòd, vt cœlum moueatur localiter, sit aliquo modo in loco actu, vel potentia, præsertim cum eius motus fiat per naturam, non per miraculum, qualiter sit motus in vacuo.

His ergo relictis sententijs, est quarta sententia eorum, qui dicunt cœlum esse in loco, qui putant primum mobile esse in orbe planetæ sibi propinquo, quia tangit illum per superficiem concavam, ita vt concava superficies primi mobilis sit proxima conuexæ Saturni, atque ita primum mobile sit in Saturno, vt in loco.

Sed hæc sententia rejicitur etiã per secundam conclusionem: quòd (scilicet) primum mobile non est in orbe inferiori, vt in loco. Probat, quia locus est vltima superficies corporis continentis: sed cœlum inferius non continet superius: ergo nõ est locus illius. Minor probatur: nam id, quòd est imperfectius, non continet id, quòd perfectius est: sed cœlum quodcũque inferius est imperfectius superiori: ergo cœlũ superius non est in cœlo inferiori, vt in loco. Tum etiam secundo, quia, continere, conuenit alicui corpori ratione superficiẽ concavæ, non conuexæ, vt patet in vase: sed planeta, qui est iuxta primum mobile, non tangit illud ratione superficiẽ concavæ.

Sec.

4. 57.

Reij-
citur
præte-
dens
sent.

concaua, sed ratione conuexe: ergo non continet planeta interior primum mobile. Tertio, quia cum primum cœlum contineat omnia, sequitur, quod contineat planetam sibi proximum: ac per consequens non contineatur ab illo, vt à loco.

Obie. Sed dices, quod primum mobile continet planetam sibi proximum, & alios tanquam locus communis: at verò planeta inferior continet primum mobile, vt locus proprius. **Solu.** Contra hoc est, quia quauis primum mobile sit locus communis aliarum rerum omnium, tamè respectu planetæ sibi proximi est locus proprius: sicut Luna est locus ignis proprius, quauis sit communis omnium aliarum rerum sublunarium, quia concaua superficies Lunæ adæquatur conuexe ignis: sic etiam cœcaua superficies primi mobilis, est æqualis conuexe Saturni: ergo est proprius locus ipsius.

Vltimò tandem arguitur contra hanc sententiam: quia si primum mobile est in Saturno, vt in loco: ergo Saturnus in Ioue, &c. & orbis lunæ in igne, & orbis ignis in aere, aer in aqua, & aqua in terra essent, vt in loco: quod tamen est contra

Ari. Aristotelem cap. 4. qui è contra dicit, aquam esse locum terræ, cœlũ ignis, &c.

S. S. Quinta sententia est Auerrois: quam sequitur Pereyra lib. 11. cap. 9. asserentis primum mobile esse in centro, vt in loco: nomine autè centri non intelligit punctum induisibile, sed totam terram. Dicit modò Auerroes, quod non est intelligendum, primam spheram esse in

centro, vt in loco, circumscriptione, sed tantum circa locum. Et probatur ista sententia ex Aristotele, qui primo cœli, ca. 2. vt videbimus, definit motum primæ spheræ, quod sit circa mediũ: alios vero motus definit per locum, in quo sunt corpora, quæ mouetur in termino à quo, vel ad quem, vt vidimus: cum ergo motus cœli definiatur solum per locum, circa quem, sequitur, quod non habeat alium locum, nisi centrum: ergo, &c. Secundo, Locus cœli est ille, penes quem sumitur mutabilitas distantia partium in cœlo, quod mouetur: sed partes dicuntur variare locum, solum, quia mutant distantiam à centro: ergo centrum est locus cœli.

Sit tertia conclusio contra hanc sententiam. Cœlum non est in centro, propriè loquendo, vt in loco, vt probat Sanctus Thomas hic, & opusculo 52. multis rationibus: quia primò nos nouimus aliam naturam loci respectu rei corporalis, quam eam, quæ definitur ab Aristotele, scilicet vltima superficies, &c. sed centrum respectu cœli non est vltima superficies ambiens: ergo non est locus illius.

Secundo, quia sicut primum mobile mouetur circulariter: sic etiam alij orbis: sed illi non dicuntur esse in centro, vt in loco, quauis moueantur: circa illud: ergo nec primum mobile, &c.

Vltima ergo est sententia Sancti Thomæ super hoc cap. 4. quæ explicatur duobus dictis. Primum est, primum mobile (propriè loquendo) non esse in loco. Probatur, quia quod

quod propriè est in loco, habet extra se vltimam superficiem ambientem: sed primum mobile non habet extra se aliud corpus: ergo &c.

Secundum dictum est. Primum mobile est in loco, ratione partium. Probatur, nam vnumquodque sic est in loco, qualiter per motum localem mutat illum locum: sed sic est, quod per motum primi mobilis solum mutatur locus, ratione partium: ergo solum est in loco ratione partium. Vnde & hoc docuit Aristoteles, dicens primum mobile esse in loco per accidens, & ratione partium: explicat autè, quomodo ratione partium; quia si vna est in alia, vt in loco, non quidem in actu, quia non est diuisa ab alia, sed in potentia tantum.

Obie. Sed contra hoc est prima obiectio, quia etiã alia corpora cœlestia mouetur circulariter, & tamè sunt in loco actu, non tamè ratione partium: ergo & primum mobile. Respondetur, quod alia corpora cœlestia habent locum in actu, quia habent aliud corpus extra se, à quo contineantur: at vero primum mobile non habet in se locum, quo propriè indiget ad suum motum. Quod si alia corpora non haberent locum, nisi præcise propter motum, non indigeret alio loco, nisi ratione partium.

Solu. Si secundo obijcias, quod quædammodum totum cœlum non habet extra se aliam superficiem continentem secundum se totum, ita nec secundum partes: ergo sicut non est in loco ratione totius, sic nec ratione partium. Respondetur, conce-

dendo antecedens, & negando consequentiam: quia nos non dicimus esse in loco, ratione partium, quasi partes habeant aliam superficiem extra se, qua ambiantur: totum verò non habeat, sed quia vna pars est in alia, vt in loco in potentia: quia si diuidatur ab illa, manet locus in actu, & quando est diuisibilis, est locus in potentia.

Sed contra hoc est, quoniam in cœlo partes non possunt diuidi, & separari vna ab alia, siquidem cœlum est incorruptibile: ergo vna pars cœli non est in alia, vt in loco etiã in potentia. Respondetur, quod quauis secundum substantiam non possit diuidi, tamen quantitas cœli, sicut alia quantitates (quantum ex se est) diuidi potest, & hoc sufficit vt vna pars dicatur esse in alia, vt in loco: & de hac re vide, quæ diximus in cap. de Quantitate.

Vnde ad primum Alexandri Aphrodisiæ respondetur, cœlum esse in loco, non quia indigeat virtute conseruatiua loci, vt rectè probat argumentum, cum sit incorruptibile: nec quia indiget per locum figurari, cum habeat determinatam figuram: sed quia omne corpus ex natura quantitatis indiget esse in loco, vel propriè sumpto, scilicet circumscriptione, si illud corpus sit contentum primo mobili, vel saltè impropriè, quia quantitas habet plures partes, in quas est diuisibilis: & vna illarum est in alia, saltè vt in loco in potentia.

Ad secundum, quod erat primum pro prædicta sententia, notandum est ex Aristotele 2. cœli. cap. 3. quod

quod omne, quod mouetur, necessario requirit aliquod quiescens ad suum motum. Ratio est, quia omne quod mouetur localiter, mutat locum, vel secundum se totum, vel secundum partes: sed mutando locum, mutat distantiam: ergo necesse est esse aliquod fixum, & immobile, penes ordinem ad quem sumatur distantia eius, quod sic mouetur. Nam si distantia sumeretur penes ordinem ad aliquod, quod moueretur, non esset illa distantia fixa. Vnde patet aliquid mutare locum, non mutando distantiam.

Secundo notandum est, quod huiusmodi quiescens, penes ordinem ad quod sumitur distantia in motu, aliter se habet in rectis, aliter in circularibus. Nam in motibus rectis est terminus a quo; & similiter se tenet ex parte termini ad quem, scilicet centri, vel medij, quod semper quiescit. Et quoniam mobile, quod mouetur localiter, est in termino a quo, ut in loco, ante quam incipiat moueri, & in termino ad quem similiter, ut in loco, quando finitur motus: hinc est, quod mobile debeat esse, ut in loco, in illo fixo, quod quiescere supponebamus. At vero in motu circulari non datur quiescens, quod sit terminus a quo, vel ad quem: & ideo illud quiescens non est locus mobilis, quod circulariter mouetur.

Vnde patet, quare Aristoteles definiuit motum rectum, siue sursum, siue deorsum, siue etiam circularem per medium, quia (scilicet) definiuit per aliquod fixum, ad cuius ordinem sumitur distantia

mobilis: tamen hoc fixum aliter se habet in motu recto, aliter in circulari. Nam in recto est locus mobilis, in circulari non item.

Ad secundum patet solutio, (scilicet) in motu circulari sumitur distantia partium ex ordine ad centrum, non quia centrum sit locus coeli: sed quia fixum, quod est immobile, circa quod est motus: & hoc sufficit, ut per ordinem ad ipsum sumatur distantia, ac per consequens variabilitas, & mutatio partium.

Sed obijcies contra ea, quæ dicta sunt. Nam videtur, quod coelum non mutat locum secundum se, nec secundum partes. Nam coelum dicitur esse in loco, ratione partium, per hoc, quod vna pars sit in alia: sed semper manent partes celi eodem modo coniunctæ, & vnitæ: ergo semper quælibet pars manet coniuncta eidem parti, ac per consequens non mutat locum. Respondetur, quod ad hoc, quod mouetur locus secundum partes, satis est, quod mutetur distantia ad centrum, quæ quidem est diuersa: sicut quauis superficie aeris, quæ modo me ambit, maneat eadem, dum ego moueor, diceret ego mutare locum, quia superficies illa non manet eadem distantia.

ARTICVLVS VII.

Vtrum possit vnum corpus esse in duobus locis, vel duo corpora in eodem.

EST

EST autem in hac quaestione vnum certum, & absque controuersia: alterum vero dubium. Pro quo notandum est, quod corpus potest dupliciter esse in loco. Vno modo proprio, scilicet, quando est in eo circumscriptiuè. Alio vero modo potest aliquod corpus esse presens alicui loco, non tamen ita, quod circumferatur ab illo, nec sit in illo per modum, quo locatum est in loco, sed alio modo specialiter: sicut corpus Christi in sacramento altaris: non enim quantitas corporis Christi circumferitur per quantitatem panis, aut per locum eius, sed est ibi per modum substantiæ, & indiuisibiliter, ita ut totus Christus sit in tota hostia, & totus in qualibet parte: non ergo est dubium in hac quaestione, sed omnes conueniunt, corpus aliquod posse esse simul duobus in locis presens, dummodo non sit in illis, ut in locis: & hoc modo corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis.

Sed est dubium, an possit aliquod corpus esse in duobus locis simul, vel duo corpora in eodem loco circumscriptiuè.

Notandum est secundo, quod sit esse in loco circumscriptiuè. Nam sunt duo modi essendi in loco, scilicet definitiuè, & circumscriptiuè. Esse in loco definitiuè, nihil aliud est, quæ definiti, & terminari loco, ita quod taliter sit in hoc loco, quod non in alio. Esse vero circumscriptiuè in loco est, quod corpus locatum secundum eius quantitatem ambiatur, & insuretur per quantitatem localiter, ita quod tota quantitas locati me-

suretur per totum locum, & pars per partem. Vnde isti duo modi habent se, tanquam superius, & inferius. Nam quidquid est in loco circumscriptiuè, est etiam definitiuè: non tamen è contra. Num Angelus est in loco definitiuè per suam operationem: hoc est, taliter est hic, quod non est ibi, quia eius substantia, & operatio est finita. Quod verò non sit in loco circumscriptiuè, patet, quia Angelus non habet quantitatem. Est igitur quaestio, vtrum in vno loco sint duo corpora circumscriptiuè, vel vnum corpus in duobus locis.

De primo ergo membro quaestionis singularem habet Durandus sententiam, qui dicit, neque per diuinam potentiam posse duo corpora esse in eodem loco. Quam sententiam tenet ipse distincta. 44. quaest. 6. Possumus autem hanc sententiam probare. Primum, quia locus indiuiduatur per locatum: ergo implicat esse vnum locum cum duobus locatis. Secundo, Accidentia ideo non possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto, quia indiuiduantur per illud: ergo eadem ratione nec possunt esse duo locata distincta in eodem loco. Tertio, quia quantitates distinguuntur per diuersos situs: sed quæ sunt in vno loco, habent eundem situm: ergo non habent distinctas quantitates: ac per consequens non sunt distincta corpora. Quarto, & ultimo, quia vnum corpus non potest esse in duobus locis: ergo nec duo corpora in eodem loco.

Sed sententia ista temeraria esse videtur: eo quod non solum est contra

Quæstio

Sent. Dur.

Pr. 10

Sec.

Tert.

4. 6.

ult.

contra Ecclesiasticos omnes, sed etiam contra plures sanctorum Patrum, qui hac ratione explicat, Christum natum fuisse ex Virgine, quia data fuit penetratio dimensionum inter corpus Christi, & corpus Virginis.

Sec. Secundo etiam similiter Sancti omnes probant, Christum ingressum fuisse ad discipulos, ianuis clausis, quia (scilicet) data fuit penetratio dimensionum inter corpus Christi, & ianuas. Tertio de ascensu admirabili eiusdem Christi Domini nostri ad caelos, constat similiter, quod fuerit per penetrationem dimensionum. Cum enim transiens per caelos, non rumperet illos, quia incorruptibiles sunt: ergo sequitur, quod simul fuerit penetratiue in eodem loco cum corporibus caelestibus: & idem dicendum est de existentia corporis Christi modo in coelo, & de existentia omnium Beatorum intra ipsum coelum penetratiue: non enim existimandum est, quod corpora Beatorum sint in coeua superficie caeli Empyrei, sed intra ipsum coelum collocari debent. Nam extra coelum, neque est locus, neque vacuum.

Ad- uertenda. No me latet, Durandum ad duo illa priora argumenta adducere instantias duas, praesertim ad id de ortu Christi, & de Virgine, (scilicet) non fuerit per penetrationem dimensionum, sed quia prius fuit in utero, & postea extra, sine hoc, quod pertransiret medium: sed hoc praeterquam quod (vt dixi) est contra sententiam sanctorum Patrum, intelligentium Natiuitatem Christi

Ad- uertenda.

refel- litur Duranda.

st mirabilem aliter fieri, qua aliorum hominum: praeterquam etiam quod mansit Virgo integra, fortassis hoc est maius miraculum, & fortassis impossibile, vt (scilicet) possit esse corpus prius in termino a quo, & postea in termino ad quem, sine hoc, quod sit in medio: sed alibi habent sententiam eius, & alias, refutauimus, ubi videbis. Nunc restat, respondendum ad argumenta. Ad primum dico, quod locus non induitur intrinsece per locatum, sicut induitur homo per naturam signatam: sed tantum locatum est quasi conditio requisita, & necessaria, vt locus sit vnus numero, sicut conditiones illae, quas enumerauimus in cap. de Specie, scilicet sanguis, tempus, & locus, tantum sunt conditiones requisitae, vt substantia corporalis sit vna numero secundum naturam, non tamen sunt intrinseca principia: & ideo per Dei potentiam possunt auferri: sic ergo in proposito vnitas numerica locati non est necessaria intrinsece ad vnitatem numericam loci, sed tantum secundum naturam. Ex quo patet solutio secundi, quod accidentia induuntur intrinsece per ordinem ad subiectum, & ideo nullo pacto possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto.

Pro solutione tertij notandum est, quod dupliciter potest intelligi aliquod corpus esse diuisibile. Vno modo secundum partes in ordine ad se: & haec est diuisibilitas essentialis quantitatis. Alio modo secundum partes in ordine ad locum, & haec est diuisibilitas quantitatis accidentalis.

cidentalis. Dico ergo, quod quado duo corpora sunt in eodem loco, non est dubitatum, quin habeant distinctas diuisibilitates in ordine ad se, & hoc sufficit ad hoc, quod sint diuersae quantitates, & diuersa corpora, quauis in ordine ad locum non habeant diuersam diuisibilitatem.

Dico secundum, quod etiam in ordine ad locum habent diuersam diuisibilitatem & formam, quauis locus sit idem: potest enim vnus illorum in illo loco sedere, & alterum stare: & quauis habeant aequalem locum, possunt tamen habere diuersam diuisibilitatem in ordine ad illum.

Quartum ergo argumentum petit, vt explicemus, in possit esse vnus corpus in duobus locis, sicut duo corpora in eodem loco: videtur enim, quod sic, propter argumentum illud factum, quia non videtur esse maior repugnantia in vno, quam in alio: sed diximus duo corpora posse occupare vnum, & eundem locum: ergo, &c. Secundum, de facto corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis: ergo vnum corpus potest esse simul in pluribus locis. Tertio, quoniam Angelus potest per diuinam potentiam esse in pluribus locis simul: ergo & corpus. Antecedens probatur, nam demus, quod Angelus secundum suam virtutem operari possit tantummodo Madriti v. g. potest eius virtus eleuari ad hoc, vt non solum Madriti, sed etiam Copluri operetur: ergo tunc erit in duobus locis.

Propter haec argumenta Sotus hic, q. 2. sequitur Scotum in 4. d. 10.

Propter haec argumenta Sotus hic, q. 2. sequitur Scotum in 4. d. 10.

Propter haec argumenta Sotus hic, q. 2. sequitur Scotum in 4. d. 10.

quod, sed immerito sanè: contra quem statuo conclusionem, quod nullo modo potest esse idem corpus in duobus locis simul. Conclusio est expressa S. Tho. 3. p. q. 75. & 77. a. 5. Et probatur. Corpus est in loco circumscriptiue, ita quod circumscribatur, & finiatur a loco: sed quod est circumscriptiue in loco, ita est in hoc loco, quod non est alibi: ergo implicat, corpus vnum simul esse in pluribus locis.

Secundo, quia si corpus potest esse in duobus locis, etiam potest esse in tribus, & in infinitis: ergo posset esse vbique: at vero consequens est absurdum, quia esse vbique, est proprium Dei, cuius est esse infinitum: ergo sequitur, quod nec in duobus locis potest esse. Confirmatur, quia quantitas locati, atque locus debent adaequari: sed non adaequantur, si vnum corpus esset in pluribus locis: quia maior est quantitas duorum locorum, quorum quilibet est adaequatus, quam quantitas ipsius corporis, quod loco continetur: ergo, &c. Sed respondent quidam ad hanc rationem, quod in locato possumus considerare duplicem diuisibilitatem: alteram quidem in ordine ad locum: alteram vero in ordine ad se. Haec secunda non oportet, quod sit aequalis cum loco, sed potius prima. Vnde quando vnum corpus est in duobus locis, non est adaequatio inter diuisibilitatem loci, & diuisibilitatem, quam habet locatum in ordine ad se. Sed contra ista solutio arguitur: Diuisibilitas locati in ordine ad locum praesupponit diuisibilitatem in ordine ad se, sicut passio essentiam: ergo non potest habere

esse in duobus locis, etiam potest esse in tribus, & in infinitis: ergo posset esse vbique: at vero consequens est absurdum, quia esse vbique, est proprium Dei, cuius est esse infinitum: ergo sequitur, quod nec in duobus locis potest esse. Confirmatur, quia quantitas locati, atque locus debent adaequari: sed non adaequantur, si vnum corpus esset in pluribus locis: quia maior est quantitas duorum locorum, quorum quilibet est adaequatus, quam quantitas ipsius corporis, quod loco continetur: ergo, &c. Sed respondent quidam ad hanc rationem, quod in locato possumus considerare duplicem diuisibilitatem: alteram quidem in ordine ad locum: alteram vero in ordine ad se. Haec secunda non oportet, quod sit aequalis cum loco, sed potius prima. Vnde quando vnum corpus est in duobus locis, non est adaequatio inter diuisibilitatem loci, & diuisibilitatem, quam habet locatum in ordine ad se. Sed contra ista solutio arguitur: Diuisibilitas locati in ordine ad locum praesupponit diuisibilitatem in ordine ad se, sicut passio essentiam: ergo non potest habere

esse in duobus locis, etiam potest esse in tribus, & in infinitis: ergo posset esse vbique: at vero consequens est absurdum, quia esse vbique, est proprium Dei, cuius est esse infinitum: ergo sequitur, quod nec in duobus locis potest esse. Confirmatur, quia quantitas locati, atque locus debent adaequari: sed non adaequantur, si vnum corpus esset in pluribus locis: quia maior est quantitas duorum locorum, quorum quilibet est adaequatus, quam quantitas ipsius corporis, quod loco continetur: ergo, &c. Sed respondent quidam ad hanc rationem, quod in locato possumus considerare duplicem diuisibilitatem: alteram quidem in ordine ad locum: alteram vero in ordine ad se. Haec secunda non oportet, quod sit aequalis cum loco, sed potius prima. Vnde quando vnum corpus est in duobus locis, non est adaequatio inter diuisibilitatem loci, & diuisibilitatem, quam habet locatum in ordine ad se. Sed contra ista solutio arguitur: Diuisibilitas locati in ordine ad locum praesupponit diuisibilitatem in ordine ad se, sicut passio essentiam: ergo non potest habere

2. Co. 5. Th.

Seco

Conf.

1. Co. 1. Th.

Solu. resu- tatur.

corpus plures, aut maiores partes in ordine ad locum, quàm in ordine ad se: tum etiam, quia nõ potest habere duas diuisibilitates corpus in ordine ad locum, quin habeat duas in ordine ad se: ac per cõsequens sequitur, quòd in duobus locis necesse farið sint duo corpora, nec potest esse vnum tantum corpus. Et confirmatur vltimò, quia multa sequuntur inconuenientia ex hoc, quod vnum corpus ponatur in duobus locis: nõ sequitur, quod potest vnus, & idem homo moueri hic, & quiescere Romæ, frigeferi hic, & caleferi Romæ, & alia multa inconuenientia, quæ vnusquisq; excogitare potest. Sed respõdet Sotus, quod prædicata contraria, quæ conueniunt in ordine ad locum, possunt conuenire eidem corpori tunc pro diuersis rationibus: alia verò, quæ non dicunt habitudinem ad locum, nulla ratione verificantur de illo corpore. Vnde fit, quod possit moueri & quiescere secundum diuersas rationes, at vero frigeferi, & caleferi, nullo modo possit simul: quia ista nõ dicunt ordinem ad locum, sicut illa.

Sed profectò hanc solutionem ego intelligere non possum. Nam si corpus idem sit hic, & Romæ: & applicetur hic ad ignem, ibi vero ad nixem: nix ibi frige faciet, & ignis hic calefaciet: nam quodlibet istorum est agens naturale, & necessariò agit circa passum sibi approximatum. Nec valet solutio, si dicas, quod vnum istorum impedit aliud, & fortius vincet: quia ad hoc, quod vnum impediatur aliud, debet esse simul, vel in debita distantia: si ergo

vnum illorù sit hic, & aliud Romæ, quomodo potest impedire actionem alterius? Quare certè cõcedendum esset, idem corpus simul caleferi, & frigeferi, quod ita absurdum est, vt nec aduersarij cõcedere id audeant.

Alia etiam ratione probatur nostra conclusio: quoniam ex sententia Soti sequitur aperte contradictio hoc modo; Si corpus sit in vno loco, & postea sit in duobus, non potest poni in secundo loco absque mutatione: quoniam per hoc, quod sit in secundo loco, aliter se habet nunc, quàm prius in ordine ad locum, si quidem continetur à loco, à quo prius non continebatur: ergo sequitur, quod mutauit locum. Nã hæc est definitio motus, scilicet, quod mobile per illù aliter se habet nunc, quàm prius. Tunc vltra, Mutauit locum: ergo circulariter, vel rectè, si circulariter, non acquiuit nouum locum: atq; idè non est in duobus locis: sequitur ergo, quod deseruit primum locum, & nõ deseruit: deseruit quidem, quia mutatum est: non deseruit, quia tu ponis manere in vtraque. Rursus, alia est contradictio, quia si corpus est in duobus locis, sequitur esse idem, & non idem: esse idem, quia supponimus ita esse: nõ esse idem, quia quæ separantur realiter, non sunt idem: sed quod est in duobus locis, est separatum secundum rem, sicut ipsa duo loca sunt separata, aliàs non duo, sed vnus locus est continuus: ergo sequitur, quod distinguuntur, ac per consequens non sunt idem. Vnde plus requiritur ad separationem realem, quàm ad distinctionem: & tunc patet solutio ad

primi,

primi, quod per hoc, quòd ponamus vnum in duobus locis, ponemus separari secundum rationem, quæ sunt vnum: per hoc autè, quod duo corpora in eodem loco, ponimus esse distinctionem sine separatione. Primum autem non potest intelligi, quoniam separatio est posterior distinctione, & ita præsupponit illam. Secundum autem bene intelligitur: quia distinctio est prior separatione, & ita potest esse sine illa: sicur quantitas potest intelligi sine figura, & non è contra.

Vnde ad primum respondetur, quòd quauis in eodè loco possint esse duo corpora, non tamen vnum corpus in duobus locis. Cuius ratio est, quia corpus circumscribitur à loco. Vnde ita est hic, quod non ibi: locus verò nõ circumscribitur à locato, & ideo potest simul continere plura loca. Ad secundum dico, quod corpus Christi solum est in cælo, vt in loco: in hostia verò consecrata non nisi per modum substantiæ, aut indiuisibiliter: & ideo potest esse simul in cælo, & in hostia consecrata. Si dicas, cur potest simul esse per modum substantiæ in pluribus hostijs consecratis, non tamen in pluribus locis? Respondetur, quod in hostia est per modum substantiæ, ac per consequens indiuisibiliter: ita quod sit totum in toto, & totum in quilibet parte, non autè extensiuè, & ideo sicut est in vna hostia, potest esse simul in infinitis: at vero in loco est diuisibiliter, & extensiuè, & ideo non potest esse nisi in vno loco.

Et si dicas, quod aliquando per miraculum visum est corpus Chri-

sti in Sacramèto, ac per consequens erat ibi, vt in loco. Respondetur, quod quauis apparuerit ibi aliquando visibiliter corpus Christi, non erat tamè illa apparitio corporis Christi ibi existentis, vt in loco, sed hoc hinc factum est, quia miraculose aliquod corpus formabatur, & assumebatur ab Angelo in figura Christi, vt in loco, & visibiliter prout tunc detinebat esse in cælo, quia nullo modo factibile est, quod manens in cælo, vt in loco, sit etiam hic eodem modo.

Ad tertium respondetur, concedendo, quod potest Angelus simul esse in duobus locis partialibus, nõ tamen adæquatis. Vnde fit, quod si apparet Angelus Toleti, & Compluti simul, non habet duo loca, sed vnum locum adæquatum, quod est Toletum, & Complutum: & ita quando per potetiam diuinam eleuatur eius virtus, vt operetur in alio loco, nihil aliud fit, quàm quod ille locus, qui prius erat adæquatus, fiat inadæquatus, quia crescit virtus, & ratio agendi, atque ita crescit locus. Nam ratio agendi in loco in Angelis est operatio. Vnde, quia est maior operatio, vel ad plura se extendit de potentia absoluta, quàm de ordinaria, ideo fit maior locus, quauis discretus sit: sicut & quando augetur quantitas corporis, quæ est ratio illi essendi in loco, augetur locus esse: at non aucta ratione essendi in loco, impossibile est locum augeri, vel multiplicari. Sed, vt hæc magis pateant, videndus est articulus octauus, & vltimus.

ARTICVLVS VIII.
& vltimus.

Vtrum Angeli sint in loco, et quomodo.

AD perfectam & limitatam huius rei disputationem, dicendum est breuiter, quo pacto Angeli sint in loco. Corpus igitur est in loco, quia contactu corporeo applicatur ad locum, & circumscribitur aliqua extremitate, ita vt totum sit in toto, & pars in parte, & tantus denique sit locus, quantum est corpus: Angelus vero est in loco, quia applicat ad locum suam vim agendi, & ibi suam actionem exercet. Vt enim quantitas causa est, cur corpus sit in tanto, vel in tanto loco: sic causa, cur Angelus sit in hoc loco, & non in illo, hæc est, quia suam vim agendi, quæ est quadam quantitas virtutis, ad hunc locum applicat, & non ad alium. Ita docet Diuus Thomas, 1. par. quæst. 52. Hinc sequitur duobus modis aliquid esse in loco, vel circumscripiuè, quale est, quod aliqua continetur extremitate: vel definitiuè, quale est, quod ita est in loco, vt non possit simul esse extra illum locum: quo fit, vt definiti loco, latius pateat, quam loco circumscribitur, lo. aetiam definitur, non contra. Vnde etiam perspicuum est, Deum gloriosum nullo modo esse in loco, quia neque circumscribitur, nec definitur loco, sed est. vbi que, vt docet Diuus Thomas 1. p. quæst.

8. Potest autem Angelus esse in loco extenso, contra quam nonnulli existimauerunt Angelum debere esse in puncto, aliàs (inquiunt) esset partibilis. Hoc tamen falsum est, nam etiam si est impartibilis, non tamen efficitur inde, vt in puncto esse debeat. Primò, quia non est eodem modo Angelus impartibilis, atq; punctum: nam punctum habet positionem in continuo, Angelus vero est omnino extra quantum. Deinde, quia Angelus ratione actionis habet esse in loco: cum que possit agere in loco extenso, fit planè, vt in loco extenso esse possit, ita tamen, vt illa loci extensio certis terminis definita sit: nec enim potest Angelus simul agere in loco quantumuis extenso, alioquin agere posset simul in toto mundo: & propterea esset vbi que, quemadmodum Deus. Nec refert, quod vna intelligentia moueat totum cælum, quia non applicat virtutem toti cælo, sed vni parti duntaxat, quam vocat Aristoteles orientem: hinc sequitur non posse Angelum esse simul in varijs locis, cum enim est in terra, non est in cælo, vt docent Diuus Thomas & Damascenus, quia non potest simul esse in locis diuersis: solum enim Deus, qui est infinitæ virtutis, potest simul esse, non tantum in multis locis, sed etiam vbi que. Angelus vero, cum habeat virtutem definitam, non potest nisi vno in loco agere: at licet dicatur agere in pluribus locis, vt. si simul agat in tota vna ciuitate, non est ita tamen, nam tota illa ciuitas respondebit illi, tanquam locus adarquatus, vt dicebam

suprà nec plures Angeli sunt in eodem loco: nam vnusquisque eorum sufficeret ad perficiendum, quidquid iussisset Deus: at si multe sunt causas, nec vna subijcitur alteri, sed vnaquaque potest sine alijs effectum perficere, profecto alia superuacanea sunt: non ergo duo, vel plures Angeli simul erunt in vno, & eodem loco, vt idem efficiant: nihil tamen vetaret, quo minus simul esse possint, si Deo placuerit: nam si virtute Dei (iudicio multorum) duo corpora simul esse possunt in eodem loco, multo magis & duo Angeli. At quæ hæc dicta sint satis, quoniã hæc materia non est physica, sed Theologica. Lege D. Tho. 1. p. q. 52. arti. 2. vbi Magist. Zumel præ ceteris eruditè & latè hanc, & alias difficultates dilucidat.

QVAESTIO II.

De vacui possibilitate, & quidditate.

Voniam veteres omnes Philosophi vacuū, tanquam locum, constituerūt, vt docuit Aristoteles cap. 6. huius, de illo disputauit Arist. quæ omnia aliori ratione repetentes, eodem perne modo & ordine, quo Physicus ipse, examinare oportet, an ea, quæ Aristoteles hic docuit de vacuo, vera sint: de quo quatuor veniūt discutienda.

Primum, si sit possibile vacuū. Secundum, si, illo dato, posset

in illo corpus moueri.

Tertium, si dato, quod moueretur, talis motus esset in instanti.

Vltimo, si rarefactio & condensatio possint fieri sine vacuo.

ARTICVLVS I.

Vtrum detur vacuum in re- rum natura.

HÆC quæstio intelligenda est per naturam, nam per potentiam Dei non est dubium, quin possit dari vacuum: est autem ratio dubitandi, nam videtur, quod detur vacuū extra cælum. Nam extra cælum non est aliquod corpus, est tamen ibi locus aptus repleri corpore, scilicet vltima superficies cæli: ergo extra cælum datur vacuum. Propter hoc argumentum ita tenet Vallesius, scilicet, extra cælum dari vacuū. Sed secundo probatur, quod intra cælum detur vacuum, vel dari possit: quia quotiescunque aqua generatur ex aere, occupat minorem locum aere: ergo sequitur, quod manet vacua altera pars loci, quæ occupabatur ab aere prius. Tertio, quia modo de facto datur aer in media ista regione, qui non continet aliquod corpus, & tamen aptus est continere: ergo est vacuum. Quarto & vltimò, quia experientia videtur hoc ipsum: detur vas aqua plenum, & cooptum, ita vt nulla ratione possit intrare aeris: applicetur aliquod condensatum illius aquæ, & condensatur: post condensationem occupabit minorem locum in vase: re-

go datur aliqua pars vacua in vase.
 Sed, his non obstantibus, certif
Conc. sūma est conclusio, ab omnibus tenenda, quod nō datur vacuum, nec dari potest per naturam. Probat, præter auctoritatem, ratione. Primo, quia experiētia testatur multa fieri quotidie mirabilia in natura, & aliquo modo illi contraria, ad euitandum vacuum: vt quod aqua ascendat sursum per fistulam, & q̄ frāgatur vasa ferrea, & partes eorum conglutinentur, ne detur vacuum: signum ergo est, per naturam illud dari non posse, aliās enim non fierent ista aliquo modo nature contraria. Secundo, necesse est partes omnes, & corpora in vniuerso esse ex omni parte contigua: ergo non potest dari vacuū. Antecedēs probatur, nam omnia corpora pendēt in suo esse, & motu ex influxu corporum cœlestium, vt docet Aristoteles i. Metaph. Necesse est (inquit) mundum hunc inferiorē contiguū esse latioribus superioribus, vt indēgubernetur: sed si sunt contigua omnia, nihil est vacuum: ergo. Vnde intelligitur, quare motus, quo aqua ascendit sursum per fistulam ad euitandum vacuum, dicatur naturalis ratione nature vniuersi: ratio enim huius est, quia est de perfectione vniuersi, quod non detur vacuum, & ad eius ordinem spectat, & ideo aqua, quæ est pars vniuersi, mouetur sursum ad vitandum vacuum: sicut manus ad defensionem totius, scilicet, vt totum seruetur incolume.

Ad. Vnde ad primum respondeo, quod extra cœlum non datur va-

cuum: nam quanuis ibi sit carentia corporis, tamen non est in subiecto apto nato, & ideo non est priuatio, sed negatio; atque ideo non est vacuū, quod est intrinsecē priuatio, & dicit subiectū aptū natum. Sed dices contra hoc: Posset Deus creare aliud vniuersum, & alia corpora extra cœlum: ergo sequitur, quod nūc ibi est carentia cum aptitudine, ac per consequens vacuum. Respondeo, quod quanuis ibi posset Deus sua potentia absoluta creare aliud corpus, tamē non est ibi aliqua potētia passiva in aliquo subiecto capaci, & ideo non est priuatio, nec vacuum, sicut ante creationem huius mundi non erat vacuū, quanuis Deus posset facere illum, quia nullū erat subiectum capax, & carens corporibus vniuersi: est enim non solum necessarium, q̄ sit potētia in agente ad produendam aliquā formam, sed etiā in subiecto ad recipiendum, a hoc vt sit in illo priuatio. Et si obijcias contra hoc, quod homo dicitur cæcus, & priuatus visu, quanuis non sit in illo potentia restitutiua, sed solum hæc potētia sit in agente supernaturali. Respondeo, quod in homine cæco, quanuis non sit potētia ad actionem restituēdi sibi visum, tamen est in eo aptitudo ad formā ipsam visus, quæ sibi est debita, tanquam perfectio, quæ cōsequitur ad eius formam: at vero extra cœlum non est aliquod subiectum, cui debetum sit continere alia corpora, ac per consequens non est ibi priuatio, vel vacuum.

Ad secundum respondeo, q̄ cū

ex aggregatione aeris fit aqua, quæ occupat minorem locum, quæ aer, non datur vacuum, quoniam pars aeris vicinior rarefit, & occupat locum, qui prius occupabatur ab aere, qui conuersus est in aquam.

Ad tertium respondeo, quod aer, qui est in mediā regione, quanuis non contineat, non est vacuum, quia non est aptus continere, propterea quod est continuus cum alijs partibus aeris; & ita non est locus, quia non est vltima superficies, sed mediā, & continuatiua aliarū partium. **Ad** quartū respōdetur, quod in calu, quod ille aquæ congelētur intra vas, non dabitur vacuum, sed frangeretur vas, quoniam partes illæ se rangent, ne detur vacuum.

Ad secūdo dicitur cum Toletō, q̄ cū congeletur aqua illa, si erat calida, necesse est ascendere sursum vapores, quibus implebitur pars illa vasis, ne detur vacuū. Alias adducit **Th.** hac de re experiēcias Toletū in corporib⁹ duris & planis perfectē, quæ si se rāgāt, & postea vnū se iūgatur ab alio, dabitur vacuū, cum primū sit illa separatio. Sed respondeatur, q̄ cū illa separatio fiat per motū, & in tempore, eodem etiam tēpore potest aer circumstantis ingredi, & ita non dabitur vacuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum, si daretur vacuum, per illud posset corpus moueri.

S Vpposito, quod per potētia diuina detur vacuum, est dubium,

an possit sine nouo miraculo per illud moueri corpus, vel ex natura rei. Est autem ratio dubitandi, quia posito agente, & passio, & applicatione vtriusque, necesse est sequi actionem: sed posito vacuo posset igni agenti applicari stupa, quæ est debitū passum: ergo necesse est sequi actionem. Si dicas, quod potest esse in vacuo quilibet alius motus præter localem; Cōtrā, quia ad motum localem tantum requiritur virtus actiua, & passum applicatū, sicut ad alios motus: sed in vacuo potest esse corpus graue: cum sua virtute actiua, quæ est grauitas: ergo causabit motum localem, sicut calor calefactionem. Secūdo, quia si propter aliquam rationem non esset motus localis in vacuo, maximē quia non est locus: sed hoc non impedit, quia sufficit ad motum localem locus imaginarius, & distantia vni⁹ loci ab alio, quæ ibi reperitur: ergo ibi esset motus. Tertio, quia spatium, per quod fit motus localis, potius impedit, quàm iuuat, cū resistat mobili: ergo si potest moueri aliquod corpus per spatium plenum, melius potest per vacuum.

His non obstantibus, est prima conclusio, quod corpus naturaliter nō moueretur per vacuum, etiam si daretur. Probat, nam ad hoc, vt quodlibet corpus moueretur, necesse est, vt recipiat influxum à corporibus cœlestibus superioribus: sed si daretur vacuum, non posset recipi iste influxus, quia ad hoc requiritur cōtigitas corporū inferiorū cū superioribus, aliās enim nō esset, vbi subiectaretur influxus ille

veniens, & dimanans ab illis: sed, posito vacuo, tollitur hæc cōtigitas: **Qbie.** ergo tolleretur motus. **R.** Sed dices, Saltem in eo casu posset moueri primum cœlum, quod à nullo alio dependet in suo motu. **Res.** quod id verum est, quod colligitur, nã hæc ratio solum probat nōstrā conclusionem, loquendo de corporibus inferioribus, quæ sūt sub primo mobili. Vnde alia corpora cœlestia præter primum mobile, quauis nō indigeāt medio spatio, per quod moueantur, quia nullū ibi datur tale, aliàs entur fieret motus cœlorū cū resistentia, & deberet rumpi spatiū ipsum, quod non videmus: tamē indigent esse contigua cū primo mobili, ad hoc, vt ab ipso recipiant influxum, & possint moueri. Ex quo colligitur, quod si poneretur homo aliquis in vltima sphæra, & vellet manus, vel brachium eleuare extra, nō posset vlla ratione, quia ille motus non potest fieri sine influxu cœlorum, & tamen extra vltimā sphæram nequit reperiri talis influxus. **2. cō.** Sit secunda cōclusio. Nihilominus tamē posset moueri per vacuū solutam Dei. Probat, manifestè, nam Deus potest supplerè concurrere ad motum, & esse horum inferiorum: ergo potest Deus istum supplerè: atque adeo cum illo moueretur corpus per vacuum. **Obie.** Sed dices contra istam conclusionem: De potentia Dei absoluta non potest esse calefactio, sine calore, qui est eius terminus: ergo nec motus localis sine loco. **Res.** negando consequentiam, quoniam locus non est terminus intrinsecus motus localis: at vero calor est intrinsecus terminus calefactionis, & idè implicat esse calefactionem sine calore, non tamen motum localem sine loco.

Sed dices secundò, Saltem vbi est terminus intrinsecus motus localis, sicut calor calefactionis: ergo nequit esse motus localis sine vbi: sed vbi non est sine loco: ergo nec motus localis sine loco, ac per consequens in vacuo nulla ratione esse potest motus localis. **Res.** respondeo, quod verum est, vbi esse terminū intrinsecum motus localis: & quauis vbi secundum rem nūquam detur sine loco, tamen per potentiam Dei potest vbi esse sine loco reali, solum cū loco imaginario, & cum distantia ad centrū terræ, & punctū cœli: & hoc sufficeret, vt sit terminus intrinsecus motus localis: atq; cum hæc omnia reperiantur in vacuo, idè optime potest moueri corpus per illud. **Obie.** Sed obieciēs tertio, quod in vacuo ille motus non esset naturalis, nec violentus: ergo nō est possibilis. Antecedens probatur, quia motus localis naturalis est ad locū naturalem, qui tamen non esset in vacuo: nec similiter violentus, quia violentus præsupponit naturalem: ergo nō est violentus in vacuo, cum in eo non possit esse naturalis. Sed respondeo, quod id esset motus naturalis, & violentus, quia quauis locus non sit realis, est tamen distantia debita ad centrū terræ, & polos cœli: & ratione

ratione illius distantie diceretur naturalis, vel violentus, vt terra ad medium mundi moueretur naturaliter, sed ad locum ignis, vel distantiam eius violenter: aut motus esset naturalis, ratione termini, quauis principium eius aliquo modo esset supra naturale, quatenus concurrit Deus ad illos motus per vacuū, suppleto cōcurrenti aliarum causarū, scilicet cœlorum: ex quo soluitur quarta obiectio, quam aliquis posset facere contra eandem secundam conclusionem: quia, si daretur vacuum, non esset maior ratio, quare mobile potius per hæc partē, quam per aliā moueretur: nec quare hic potius, quā ibi quiesceret: ergo per vacuum esse nō potest motus. **Res.** respondeo, negando totū antecedens, nam propter distantiam mouerentur grauiora ad medium mundi, & leuiora sursum: atq; adeo essent motus omnino determinati. **Obie.** Sed dices ad hoc, Quomodo ergo Aristoteles his omnibus rationibus probauit non dari vacuū? **Res.** Respondetur, quod Aristoteles nō semper arguit demonstratiuè, sed probabiliter: habent autem vim istę rationes, loquendo naturaliter: nam cum non esset influentia corporum cœlestium, nō esset in loco vis aliqua, ratione cuius moueretur corpora ad illum: & ita nō esset maior ratio, quare huc quā illuc mouerentur, nec esset motus: at vero nos nō dicimus aliquid huic contrariū, sed supra ipsum Aristotelē cognoscimus potentiam Dei super causas secundas, & ratione illius dicimus posse moueri corpus per vacuum.

Restat tamē modo, soluamus argumenta in principio questionis posita, quæ militant contra primā conclusionem. Ad primum dico, concedendo Maiorem, & negando Minorem. Nam in vacuo quauis sit ignis iuxta stupā, non est sufficiens agens ad agendum, quousque recipiatur influxus cœlestis in ipso igne ad agendum, sicut cessante motu cœli, non esset actio inter hæc inferiora ex defectu etiam eiusdem causæ primæ. Eodem modo dicitur ad replicam de motu locali, quod quauis sit agēs particulare, quod est grauitas: non tamen potest applicari agens vniuersale ad idem passum per vacuum, & idè non esset motus. **Ad.** Ad secundum iam diximus, nō esse rationem, quæ ibi tangitur, sed quam adduximus in conclusione. **Ad.** Ad tertium patet solutio, quod quauis spatiū ratione resistere retardet motum, tū est conditio necessaria ad motum, propter influxum corporum cœlestium, vt diximus.

ARTICVLVS III.

Utrum, si daretur vacuū, & per illud corpus moueretur, talis motus esset in instans.

Sed antequam procedat questio, videtur, quod frustra hoc quaratur: nã de ratione motus est, quod sit successiuus, vt dicemus lib. 5. ergo supposito, quod corpus per vacuum moueatur, certum est, quod motus debet esse successiuus, ac per consequens in tempore. **Res.** respondeo, quod

quod Aristoteles probans non esse possibile vacuum, vitur hac ratione, quia si daretur vacuum, sequeretur motum esse in instanti, & ideo, vt videamus, quomodo sequatur hoc, non immerito proponitur questio praesens.

Sec. Secundo dico, quod cum secundum rei veritatem non implicet dari vacuum, sed possit dari, saltem de potentia Dei absoluta, locum habet questio nostram: quoniam motus proprie dictus semper debeat fieri successiue, tamen mutatio potest fieri in instanti, & ideo querere, an per vacuum possit motus in tempore fieri, idem est, ac querere, vtrum per vacuum moueatur corpus motu proprie dicto, qui est successiue, an vero mutatione instantanea: sicut potest etiam calor acquiri per motum proprie dictum, & per mutationem instantaneam, loquendo saltem de potentia Dei absoluta.

His ita suppositis, veniamus ad propositam questionem: & vt intelligamus rationem dubitandi in hac questione, notandum est, quod motus, qui est velocior alio, eodem est, quia minori tempore fit per idem spatium, sicut si duo homines moueantur hinc Toletum, quod aliquis eorum velocius mouetur alio, minus tempus consumet in motu. Hoc ita supposito, sunt duae rationes, quas facit Aristoteles ad probandum, quod si corpus aliquod moueretur per vacuum, deberet moueri in instanti. Nam, quo minor est resistentia spatij, per quod fit motus, eo velocior est motus, & tempus breuius: sed in vacuo nulla est resistentia: ergo per illud

mouebitur aliquod corpus velocius, & in tempore nullo: ac per consequens in instanti. Secundo, quod si daretur aliud dato, quod corpus moueretur per vacuum in tempore vnius horae, sequitur, quod in eodem tempore moueretur aliquod corpus per vacuum, & per plenum, quod est absurdum. Sequela probatur: nam moueatur v.g. lapis per vacuum in tempore vnius quartae horae, & per plenum tempore duarum horarum: tunc sumatur resistentia spatij pleni in octupla proportione, ita quod sit spatium habens resistentiam in octuplo minus, quam aliud, per illud minus mouebitur graue eodem tempore, quo per vacuum, scilicet tempore vnius quartae horae: quia quod magis minuitur resistentia, magis etiam minuitur tempus: sed tempore duarum horarum mouebatur per spatium octuplo maius: ergo tempore vnius quartae horae mouebitur per aliud spatium, quod minuitur, ac per consequens eodem tempore per vacuum, & per plenum erit motus: quod tamen est absurdum, quia in vacuo nulla est resistentia, & in quocumque pleno est resistentia aliqua.

His ita tamen non obstantibus, vt certa ab incertis separemus, nota certissimum esse apud omnes, quod cum motus sit duplex, alter naturalis, quo tendit res naturalis ad suum locum naturalem: alter violentus, quo tendit res naturalis in locum contra naturam: si aliquod corpus moueatur per vacuum motu violento, non est dubium, quin moueretur in tempore. Ratio huius est, quia motus violentus fit contra naturam

mobilis, & cum resistentia eiusdem: sed vbi est resistentia, fit motus successiue: ergo quauis in hoc casu nulla esset resistentia ex parte spatij, sufficeret resistentia mobilis ad hoc, vt fieret motus in tempore.

Secundo certum est, quod si moueretur corpus mixtum motu naturali adhuc per vacuum, ille motus fieret in tempore. Probatur eadem ratione, quia vbi est resistentia aliqua, motus fit successiue: sed mixtum respectu motus adhuc naturalis habet intrinsecam resistentiam, nam compositum est ex quatuor elementis contrarijs, & quodlibet resistit motui alterius: ergo necessario ille motus fieret in tempore, quauis in spatio nulla esset resistentia.

Concl. His suppositis, fit conclusio: Corpora etiam simplicia si mouerentur motu naturali per vacuum, ille motus esset successiue, & in tempore.

Hanc conclusionem tenet Sanctus Thomas, Sorus, Ferrar. Toletus, & Vallesius loco citato. Et probatur primo, quia si caelum moueretur per vacuum, moueretur in tempore: ergo etiam elementa in tempore mouebuntur per vacuum: imo de facto caelum mouetur modo per vacuum. Nam quauis vnum caelum sit contiguum cum alio, atque ad eod non manet aliquod vacuum, tamen vnum caelum non mouetur per aliud, tanquam per spatium, nec per aliquod aliud corpus, quod resistat sibi, quia non indiget caelum rumpere aliquod aliud corpus, vt ipsum moueatur: ergo nullam habet resistentiam ex parte spatij, & tunc mouetur successiue, vt constat: ergo, &c.

Obie. Sed dices, Non est eadem ratio de caelo, atque de elementis, quantum ad hoc: quia caelum mouetur determinata aliqua virtute intelligentia, ex ratione cuius non potest moueri, nisi in tempore determinato, quauis nulla sit resistentia in spatio.

Solu. Sed contra, quia elementa mouentur a determinata virtute generantis, scilicet gravitate, & leuitate: ergo ratione istius virtutis mouerentur etiam in tempore, quauis nulla sit resistentia in spatio. Secundo probatur, quia si daretur aliquis lapis bipedalis, & moueretur per vacuum ad locum aliquem, necesse est, quod prima pedalitas illius lapidis prius attingat locum illum, in quo terminatur motus, quam alia: ergo successiue totus ille lapis attingeret locum illum, ac per consequens moueretur in tempore. Tertio, quia quauis nullum sit spatium in vacuo, est distantia, saltem imaginaria: sed illa distantia non potest pertransiri in instanti, quia non potest corpus, quod mouetur, simul occupare totum locum imaginarium, qui est in illa distantia, sed tantum occupabit simul distantiam, quae correspondet loco reali, & qualem illi: ergo necesse est dicere, quod per distantiam imaginariam duarum pedalarum moueatur lapis aliquis, qui bipedalis est, successiue.

Conf. Confirmatur vltimo: quia si calefieret aer, qui erat in sua naturali dispositione calidus vt sex, & calefierat vsque ad gradum calefactionis illa fieret successiue, & tamen in ipso aere nulla esset resistentia, quia aer ille nullam haberet frigiditatem;

Conf.
vs.

ditatem: ergo similiter moueretur successiue corpus per vacuum, licet nulla esset ibi resistentia ex parte spatij. Et confirmatur vltimo, quia (vt dicemus 3. Physicorū) motus proprie dictus semper fit successiue, quia est à contrario in cōtrarium: sed sic est, quod quauis daretur vacuum, potest esse contrarietas in termino à quo, & ad quem, vt si moueatur lapis ex sursum ad deorsum per vacuum: ergo & motus erit successiue.

Obie.

Sed arguit Pereyra cap. 1. lib. 12. vbi tenet oppositam sententiam, quod distantia illa imaginaria nihil est secundum rem: ergo non potest esse causa effectus realis, qualis est successio in motu. Respondeo, quod distantia illa imaginaria non dicimus, quod sit causa, proprie loquendo, quod motus ille fiat successiue, sed quod est quædam priuatio corporis tantæ magnitudinis. Vnde repugnat, illam priuationem auferri, nisi aut per tantum corpus, quantum natum est esse in tali distantia: aut si per minus corpus, per hoc, quod successiue impleretur totum illud vacuum: sicut enim tenebræ expellunt lumē propter oppositionem, quam habent cum illo, sic etiā distantia, quæ est in vacuo, non est aliquid reale, tamen habet oppositionem priuatiuam cum corpore, & non potest transiri nisi per æquale corpus, aut minus, multiplicatum per motum successiuum.

Ad
16.

Vnde ad primum respondeo, quod non tota ratio, quare motus fit successiue, est resistentia spatij (vt argumentum supponit) sed etiam di-

stantia, & impossibilitas partium mobilis in eodem loco: & ideo quauis nulla sit resistentia ex parte spatij, tamen motus erit successiuus propter alias causas.

Pro solutione secundi notandum est, quod non est incoueniens, imo necessario concedendum est, diuersa corpora, quorum vnum est grauius alio, posse moueri æquali tempore; vnum illorum per vacuum, alterum per plenum. Ratio est, quia potest virtus motiua vnius corporis excedere plus virtutem motiua alterius, quam resistentia spatij excedat resistentiam, quæ fit per distantiam vacui. Vnde in tali casu non solum æquali tempore, sed in minori poterit moueri vnum corpus per plenum, quam alterum per vacuum. Similiter etiam secundo dico tanquam certum, quod vacui non ita cito pertransitur, vt pleni, si sit multo maior distantia vacui, quæ debet pertransiri, quam distantia pleni. Vnde solum est difficultas, an in eadem distantia pleni & vacui possit corpus idem moueri æquali tempore per vacuū, & plenum. Et argumentum factum in hoc dicit probare, quod sic, tamen dicendum est, quod non potest fieri. Ratio est, quia spatium plenum, per quod fit motus, semper habet aliquam resistentiam, vt non rumpatur ab ipso mobili: quæ tamen non est in vacuo: ergo, ex teris partibus, necesse est tardius fieri motum per plenum, quam per vacuum.

Sed contra hanc rationem obiicit, quod si hoc ita est, sequitur, quod quando elementum aliquod moue-

tur etiam in proprium locum, semper patitur aliquam vim, & violentiam, retardatur à spatio: quæ tamen violentia non videtur simul stare posse cum motu naturali. Respondetur tamen cum Sancto Thoma, hoc loco, quod necessario est concedendum hoc, quod quauis corpus non peruenit in proprium locum, licet moueatur ad illum, necesse est violentiam aliquam pati à medio, quia reuera illud medium est extra locum suum naturalem, & quia illud retardat actionem aliquo modo, quæ elementum tendit ad proprium locum, vt probatum est.

Restat modò ergo soluere argumentum factum in principio questionis, quo probatur æquali tempore moueri per plenum, & per vacuum corpus aliquod. Respondetur, quod licet sit proportio inter tempus, quod est duratio motus, & resistentiam spatij, non tamē equalitas: ita vt si resistentia sit vt duo, tempus sit vt duo. Vnde quauis minuatur tempus ad minutionem resistentiæ spatij, ceteris paribus manentibus, non tamen mouetur secundum æqualitatem, sed secundum proportionem, ita vt si moueretur per resistentiam vt octo tempore duarum horarum, per resistentiam vt quatuor non mouebitur tempore vnius horæ, sed horæ, & dimidiæ: & si resistentia est vt duo, tempus erit vt quatuor. Ratio est, quia non cōsumitur tempus solum ob resistentiam spatij, sed ob alias causas (vt diximus) & ideo nunquam minuatur tempus vltimo ad hoc, quod sit æquale cum alio, quando motus fit in va-

quo, nisi totaliter auferatur resistentia spatij, & hoc magis patet in 7. lib. Physicorum, vbi de proportione motuum agitur.

Sed dices: Quid ergo dicendum est ad autoritatem Aristotelis: quoniam his duabus rationibus adductis, quas nunc solvimus, probatur non posse dari vacuum, nam aliàs motus fieret in instanti. Respondet Sanctus Thomas hoc loco, quod securdum veteres omnis resistentia defumebatur a plenitudine spatij, per quod fit motus. Vnde secundum illos bene infert Aristoteles, dari non posse vacuum, aliàs motus fieret in instanti.

Sed dicit aliquis, quod hæc ratio non adducitur à Sancto Thoma 1. 1. p. 1. quest. 45. ad probandum creaturam non posse creare, sed quod ad creandum requiritur virtus infinita, quia (scilicet) maior virtus requiritur ad producendum effectum ex subiecto minus iuuante, quam ex subiecto, quod magis iuuat: ergo ad producendum effectum ex nihilo, requiritur virtus infinita. Sed respondetur, quod hæc ratio optime procedit, quia ex sola minutione virtutis subiecti, augetur virtus actiua. Vnde si virtus subiecti minuitur vsque ad non gradum, virtus actiua cresceret vsque ad infinitum: & quoniam in creatione virtus ex parte subiecti nulla est, ideo requiritur, quod sit infinita virtus actiua: non autem sic in proposito, vt diximus.

Sed dubitabis vltimo, Vtrum saltē de potentia Deo absoluta per vacuum possit moueri corpus in instanti,

Obie.

Ref.

Obie.

Solu.

Dub.
vit.

instanti, ita quod mutaret locum corpus aliquod motu inproprie dicto, id est, mutatione. Respondet Ferrara loco citato, id non posse fieri, quoniam mutatio instantanea presupponit necessarium motum dispositiuum, qui fit successiue, sicut generatio presupponit alterationem. Vnde, si daretur talis mutatio localis, deberet etiam presupponere alium motum proprie dictum, qui sit quasi dispositio ad illam.

Sent. Ferr. reñsar. Sed hæc sententia non videtur satis habere probabilitatis. Primum, quia de potentia Dei absoluta non videtur necessaria illa actio dispositiua successiua: nam potest Deus in instanti corrumpere lignum, & ibi introducere formam ignis, sine hoc quod præcedat alteratio successiua: imò posset accidentia, quæ disponunt materiam, in instanti introducere in subiectum: quia quauis esset necessaria huiusmodi dispositio successiua, tamen posset fieri in instanti mutatio localis, finita illa dispositione. Aliter ergo mihi videtur dicendum. Pro quo nota, quod sicut corpus potest esse in loco dupliciter: vno modo proprie & circumscriptione: alio modo improprie, sicut dicitur esse corpus Christi in hostia consecrata: non enim est in ea, vt in loco, sed altiori quodam modo, per modum (scilicet) substantiæ, vel indiuisibiliter, vt videre est apud S. Thom. 3. p. quæst. 75, sic etiam duobus modis potest corpus moueri localiter: vno modo improprie & talis motus est acquisitio huius, quod est contineri ab alio, non per modum, quo locatum circumscribitur

Nota.

S. Th.

à loco, sed per modum, quo corpus circumscribitur modum substantiæ, & indiuisibiliter continetur ab alio: alio vero modo proprie: & talis motus est acquisitio huius, quod est contineri ab alio circumscriptione, siue per modum quo locatum a loco circumscribitur. Dico ergo, quod acquisitio loci primo modo esse potest instantanea: acquisitio vero loci secundo modo nequit esse instantanea, siue per vacuum, siue per plenum, nisi forte per accidens. Probatur manifestè, nam acquisitio loci circumscriptione, debet fieri per hoc, quod corpus sit circumscriptione in loco, in quo antea non erat: sed hoc nequit fieri nisi successiue, propterea quod includit extensionem.

Dixi autem, nisi forte per accidens: nam quando producitur aliquod corpus, simul etiam acquiritur locus: & sicut productio corporis viuentis est instantanea, sic etiam acquisitio loci, quæ tunc fit, instantanea est.

Secundum vero probatur, scilicet, quod acquisitio loci improprie sumpta possit esse instantanea, quia modo de facto in instanti corpus Christi ponitur sub speciebus: ergo quodlibet corpus potest acquirere de potentia Dei absoluta eundem modum essendi in loco in instanti.

Sed contra primum est ratio obiecti: quod calor, & quantitas, qui sunt termini alterationis, & augmentationis, acquiri possunt in instanti de potentia Dei absoluta: ergo similiter, esse in loco circumscriptione, potest acquiri per se in instanti. Respondetur, negando consequentiam;

nam calor & quantitas quando acquiruntur in instanti, acquiruntur secundum modum indiuisibilem, quauis. Vtrumque illorum sit diuisibile, alterum secundum intensionem, & alterum secundum extensionem: at vero, esse in loco circumscriptione, non solum est diuisibile secundum se, sed modum diuisibile includit: & ideo sicut non potest quantitas acquiri secundum modum indiuisibilem, & pars post partem in instanti: ita nec esse in loco circumscriptione potest per se acquiri in instanti. Et hæc de hac quaestione.

ARTICVLVS III.

Vtrum rarefactio, & condensatio possint fieri sine vacuo.

Pro solutione huius videndum est, an sit rarefactio, & condensatio, & qualiter fiant: ex quo patebit, an possint fieri sine vacuo. In qua re prima opinio ait, rarefactionem esse acquisitionem quantitatis de nouo. Ita Marsilius hic quæst. 15. Burid. Scot. 4. Physic. tex. 48. Scot. 4. d. 12. quæst. Xip. 4. Niphus comment. 89. & 120. Velle. tracruz hic speculatione 2. Toletus 4. Physic. quæst. 11. Idè insinuat Cateranus 3. p. quæstione 17. art. 5. & videtur sententia Aristotelis 4. Physicorum, tex. 84. vbi fatetur in condensatione transire materiam ex maiori in minorem quantitatem: & 3. cæli. ca. 1. tex. 1. ait: Rarum est, quod parum materiam sub multa continet quantitate: densum vero quod multam materiam sub parua quantitate;

Mar. Bur. Scot. Xip. Velle. Cater.

ergo per rarefactionem resultat maior quantitas.

Probatur primò. Per rarefactionem acquiritur maior extensio: ergo & maior quantitas. Pater consequentia, nam effectus formalis quantitatis est extensio: sed implicat esse magis de effectu formali, quam sit magis de forma: ergo. Antecedens autem probatur: nam res, quæ erat extensa in spatio pedali, est extensa postea in bipedali: ergo est maior extensio: atque ita addita est pedalitas. Dices, esse tantum maiorem extensionem quantitatis in ordine ad locum, non verò secundum se. Sed contra: Res non extenditur in ordine ad locum, nisi per extensionem, quam habet in se: ergo implicat esse magis extensam in ordine ad locum, & non secundum se. Præterea, ille est effectus formalis, & primarius alicuius formæ, quem Deus non potest supplere sine ipsa forma: sed non potest facere aliquid extensum sine quantitate in ordine ad locum: ergo. Maior patet, nam omnia præter causam formalem primariam potest Deus supplere. Minor autem probabitur infra.

Pr. 1

Solu. occurr. vident.

Nota

Sec. 1

Secundo, nam raritas non dicit actualem extensionem ad maiorem locum, sed aptitudinalem: sanguis enim Christi in Eucharistia habet suam raritatem, & tamè non occupat locum. Tunc fit: Quantitas secundum suam essentiam dicit aptitudinem ad extendendum in ordine ad locum: ergo maior quantitas ad maiorem locum: ergo aptitudo ad extendendum in ordine ad maiorem locum

Ad-
uerte

locum est effectus formalis maioris quantitatis: quod amplius explicatur. Nam sic hic corpus bipedale rarefactum, & separat: Deus omnes qualitates, relicta sola quantitate: vel talis res manet bipedalis, vel habet aliquam extensionem in ordine ad locum: non enim potest negari, quin illam habeat, cum sit res materialis, & quanta: si manet pedalis: ergo est condensata sine additione alicuius qualitatis. Suppono enim omnem qualitatem esse separatam à Deo: ergo sicut esse condensatam, non est effectus formalis alicuius qualitatis, ita nec esset rarefacta. Itē, Vel in instanti partes bipedales cōfluxere ad pedalitatem: vel non: nō primum, quia latitudinem spatij implicat pertransiri in instanti: si autem in tempore, contrā, nam suppono in hoc instanti separatam esse omnem qualitatem: cum enim sit permanens, non implicat in instanti separari: ergo cum sola quantitate fuit res bipedalis maior, quā pedalis. Si dicas nō posse separari à Deo. Cōtra, nā omnis qualitas, præsertim tertiæ speciei, qualem dicunt consequenter esse raritatem, distinguitur realiter à subiecto. Præterea, nam saltem per intellectum potest præscindi, & tunc ex sola quantitate habet res eum effectum formalem, qui tribuitur raritati: ergo. Confirmatur: Talis res pedalis est magis extensa in ordine ad locum, quā alia minorem quantitatem habens: ergo per solam quantitatem vna res est magis extensa in ordine ad locum, quā alia: ergo frustra fingitur alia qualitas.

Tertio, Per rarefactionē acquiritur maior extensio in ordine ad locum: ergo & maior extensio secūdū se. Probatur consequentia, nā extensio in ordine ad locum prouenit a quantitate, saltem tanquā effectus secundarius: sed implicat variari effectum secundarium, quin varietur primarius: sicut quia existentia prouenit à substantia, nō potest res variari in existentia, quin etiam varietur in substantia. Item, nā licet possit esse effectus primarius sine secundo, nō tñ pot quis habere extensionem in ordine ad locum, quin habeat extensionem secundū se: ergo non potest habere maiorem extensionem in ordine ad locum, quin habeat maiorem extensionem secundū se: sicut enim se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: si enim non potest esse albū sine albedine, nec magis album sine maiori albedine: quod autem non possit esse extensum in ordine ad locum, quin sit extensum secundū se, patet: nam quod est extensum in ordine ad locum, est in illo circumscriptiue, ita ut totū locatum sit in toto loco, & pars locati sit in parte loci: sed hoc implicat, quin ipsum locatum habeat in se partes: ergo.

Quarto, Per rarefactionem acquirit corpus de nouo partes, & indiuisibilia de nouo: ergo & quantitatem de nouo. Consequentia patet, & antecedens probatur. Nam suppono, corpus densum esse pedale, & per rarefactionem fieri bipedale. Tunc sic: In prima pedalitate manent omnes partes, quæ erant

Conf.

qu.

qu.

antea: & ultra illas habet omnes existentes in alia pedalitate: ergo habet plures. Quod autem in prima pedalitate habeat omnes partes, quæ antea erant, patet: nam illa pedalitas coexistit eidem corpori, cui antea coexistebat, & est æqualis cum illo: ita ut sicut antea dimidia pars vni⁹ correspondebat dimidiæ parti alterius, & quarta pars, &c. ita & modo: & quot indiuisibilia sunt in vno, sunt in alio, sicut antea: ergo. Confirmatur, Adquiritur noua figura: ergo & noua quantitas: non enim augetur passio, nisi augeatur essentia: sed figura est passio quantitatis: ergo. Item, distincta numero figura consequitur ad distinctā numero quantitatem: sed per rarefactionem resultat distincta figura: remanet enim recta, quæ antea erat, & aduenit circularis: ergo. Item, Rarefactione ut sic, fit maius, & quale, vel inæquale: ergo rarefactione ut sic, fit quantitas. Quinto, per rarefactionem habet subiectum duas pedalitates, & antea nō habebat nisi vnā: ergo addita est illi vna pedalitas. Probatur consequentia, nam si istæ duæ pedalitates erant antea: ergo faciebant subiectum bipedale: aliās vel duæ pedalitates erant in eadē parte subiecti, vel penetrabant se in eodem loco. Quod amplius explicatur: nā postquam corpus densum rarefactū est, aliqua pars illius corporis occupat totum locum, quem antea integrū corpus occupabat, & aliæ partes incipiunt occupare nouum locum: pero ergo de ijs partibus, quæ nouū locum occupant, in quo lo-

antea

co erant ante rarefactionem: certè erant in eodem loco cum alijs partibus: ergo penetratiue cum illis: ergo datur penetratio dimensiuum: si enim omnes partes non occuparent diuersa loca, tūc ipsum totum semper replet æqualem locum, atque adeo non rarefieret.

Sexto, nam licet dicamus, raritatem solū esse qualitatem, non autem quantitatem de nouo, adhuc sequuntur eadem inconuenientia: ergo. Probat, nam adhuc manet difficultas, quomodo ratione istius qualitatis possit eadem quantitas occupare maiorem locum. Nā, vel ista qualitas separat magis vnā partem quantitatis ab alia, interponendo aliquod medium, aut relinquendo aliquod vacuum: vel partes, quæ antea se penetrabant, sciungit, & distinguit, ut occupent diuersa loca, cum antea occuparent eundem: sed quodlibet istorum habet maximū inconueniens: ergo. Item, Nā, quando mouetur corpus per aerem, tūc aer condensatur, & statim rarefit: quod ergo est agens tam citò corumpens, & producens qualitatem? Confirmatur, nam si esset qualitas, pertineret maximè ad tertiam speciem, ut inquit Aristoteles 7. Physi. tex. 15. & Diuus Thomas ibi: sed hoc non, quia nō est terminus alterationis per se, nec est intensibilis, nec habet contrarium: ergo.

Secunda opinio ait, rarefactionem principaliter consistere in motu locali. Hanc insinuat Diuus Thomas in 1. d. 27. q. 2. art. 1. & eam tenet Ocham in libello de Eucharistia, & Gabr. in can. lect. 45. Vall. 4. Physi. tex. 15.

Sexto

Pro.

Aris.
Diu.
Tho.

Diu.
Tho.
Oibz
Vall.

84. & quest. 27. quam dicit probabilem Scotus in 4. d. 12. quest. 4. 9. Quantum ad istam opinionem: & colligitur ex Aristotele 7. Physic. tex. 15. Explicatur sic, nam in quacunq; re sunt pori pleni aliquo corpore, & ratione istorum partes corporis distant inter se, & tanto magis, quanto pori isti sunt plures & maiores: condensatio ergo fit per hoc, qd partes illæ, quæ ratione pororum distabant, approximantur per exclusionem corporis latentis in poris: rarefactio autem per inclusionem corporis de nouo aduenientis in illis poris, ratione cuius partes rei magis distant. Hæc sententia probatur: nam in rarefactione non acquiritur quantitas de nouo, vt infra dicemus: ergo eadem quantitas cū re quanta extenditur ad nouum locum. Nec alio modo potest intelligi rarefactio. Quod patet, nam rarefieri aliquam rem, est acquirere maiorem locum, quam antea: atq; aded, quod aliquæ partes acquirat locum de nouo: hoc enim non potest intelligi, nisi per motum localem: & vltra illum, nõ potest quidquam aliud fingi, quod interueniat in rarefactione: ergo.

Prima conclusio. Rarefactio fit sine acquisitione quantitatis de nouo. Ita Diuus Thomas 1. 2. q. 52. a. 2. Cap. ad primũ, & 2. 2. q. 24. a. 1. & hic. lect. Dur. 14. Cap. in 2. d. 18. q. 1. conc. 4. Dur. ad Nip. in 1. d. 17. q. 7. n. 22. Niphus hic, commento 89. Caiet. 2. 2. q. 24. a. 5. Sonci. Sonc. 8. Metaph. q. 27. Sorus cap. de Quantitate: & est sententia Aristotelis 4. Arif. Physic. tex. 55. Probatur primo: Per rarefactionem non acquiritur sub-

stantia de nouo: ergo nec quantitas de nouo. Antecedens ab omnibus conceditur, & patet: nam per solam compressionem vtrius nõ tã cito vna substantia produceretur, & alia corrumpetur, & cum rarefit cera, nõ est agens, quod possit tũc partes illius producere: ergo, &c. Consequẽtia autem probatur, nam quantitas est passio substantiæ corporeæ: ergo non potest produci de nouo quantitas, quin de nouo producatur substantia corporea, vel materia: passio enim sequitur mēsuram, & gradum essentia, ex qua profuit.

Secũdo, Quantitas est accidens, & non intensibile: ergo non potest produci de nouo, quin producatur subiectum de nouo. Patet consequentia. Nam vel quantitas adueniens recipitur in eisdem partibus iam habentibus quantitatem, vel in alijs: non in alijs, quia non producetur alix de nouo, nec ex præexistentibus aliqua carebat quantitate: si in habentibus quantitatem: ergo iam duo accidentia eiusdẽ speciei sunt in eodem subiecto, non constitutẽtia per se vnum: quantitas enim (vt infra dicemus) non potest intendi, atque adeo non possunt plures partes illius esse in eodẽ subiecto: & si essent, non videtur, quomodo possent illud efficere magis extensum in ordine ad locum: secunda enim quantitas adueniens est eiusdem rationis cum prima: sed prima non extendit nisi pedalter: ergo nec secũda. Quod si dicas, resultare duas pedalitates ex ambabus: ergo tã nõ sunt in eodem subiecto: sed prima pedalitas quantitatis in vna pedali-

rate substantiæ, & secũda in alia: ergo adueniente de nouo secunda pedalitate quantitatis, aduenit etiam secunda pedalitas substantiæ; aliàs essent duæ pedalitates substantiæ sub vna pedalitate quantitatis, quod implicat, quia non est substantia quanta nisi per quantitatem: ergo non est maior, quam sit illa quantitas, qua affecta est.

Quarto, in condensatione nõ potest aliquid substantiæ, aut materiæ: ergo nec quantitas. Patet consequentia, nam quantitas est à materia inseparabilis. Item, nõ suppono bipedale per condensacionem fieri pedale, si amittitur vna pedalitas quantitatis: ergo substantia, quæ erat sub illa, refugit ad aliam partem quantitatis: ergo iam pedalitas quantitatis informat duas pedalitates substantiæ, & ita accidens transfret de subiecto in subiectũ, informando subiectũ, quod antea non informabat. Cõfirmatur, nam sequitur, corruptionem esse per se intentam, cum percat aliquid quantitatis sine productione alterius.

Quinto, quia adhuc manet inconueniens illud de partium penetratione. Nam si eadem substantia potest occupare maiorem, & minorem locum: ergo si occupat maiorem, partes aliquæ sunt in distinctis locis partialibus, quæ antea erant in eodem, cum res illa erat in minori loco: ergo illæ partes penetratiue se habent: Dices, id non esse inconueniens in partibus substantiæ secundum se, secus in partibus quantitatis. Sed contra, nõ in corpore, quod rarefit, nulla est pars materiæ; cui

non inhaereat pars quantitatis distincta ab alia: ergo si partes materiæ penetratiue se habent, etiã partes quantitatis. Nisi dicas, eandem partem quantitatis inhaerere duabus partibus materiæ, quod intelligibile est. Tandem, quia nõ potest assignari agens, quod in rarefactione producat de nouo quantitatem, vel in condensacione corrumpat illam, sine eo, quod attingat ad subiectum: quantitas enim non habet contrarium, nec ex defectu conseruantis perit: ergo. Item, nõ si hoc fieret per additionem quantitatis, fieret additio ad vnam partem, & reliquæ partes manerent immutatae: at videmus ceteras partes mutatas, & aliter dispositas: ergo. Item, nam dum hostia consecrata rarefit, non aduenit quantitas de nouo: nam si aduenit: ergo vel ibi est Christus, & hoc non: quia non est transubstantiata talis pars: vel non est Christus, & tunc sequitur, in hostia distinguendam esse partem, in qua sit Christus, & aliam, in qua non sit: videtur autem maximum inconueniens, de facto sapere id euenire.

Cõclusio 2. Rarefactio principaliter nõ consistit in metu locali. In hoc conueniunt authores 1. concl. Probatur primò, Maior occupatio loci nõ sequitur ex eo, quod partes sint rarefacta: sicut in augmentacione, ex eo qd partes sint auctæ: ergo sicut augmentatio per se primo non tẽdit ad maiorem locũ, sed ad id, quo maiorẽ locũ res locata cõsequitur: ita, &c. Cõfirmatur, nõ per diuinam potẽtiã posset corp' rarefactũ occupare minorem locũ, scilicet per pen-

rationē scilicet, vt de facto sanguis Christi in Eucharistia est rarior quā ossa, & tamen non occupat maiore locum: ergo non consistit raritas in occupatione maioris loci.

Secundo, nam quando aer rarefit, vel condensatur, nō potest intelligi, quod id fiat solum per motum locale: ergo. Antecedens probatur, nam si mouetur localiter: ergo deserit priorem locum, vel admittit in portis aliud corpus: sed vtrumq; est falsum, vt patet in aere, qui nō admittit in se aliud corpus.

Vall.

Respondet Vallesius supra, quod intra poros aeris includitur ignis, & per illius exclusionem fit condensatio, & per admixtionem rarefactio. Sed contra: nam si ignis esset intrā aerē, causaret aliquem splendorem, sicut causat in ferro, & semper esset ignis extra suum locum naturalem, & aer extra suum statum naturalem, quia corrumpere ab igne. Item, ipse ignis potest rarefieri, & condensari (vt experientia constat) & tamē non per exclusionem, vel inclusionem alicuius corporis: sic enim esset processus in infinitum, nisi forte admittatur circulus, quod aer etiam est intrā ignem, quod est plane falsum, nam statim corrumpere ab illo: ergo. Item, nam elementa sumpta in simplicitate sua, vnū est densius, vel rarius alio: ibi autē

Conf.

non est permissio: ergo. Confirmatur, nam in cœlis partes quædā sunt densiores alijs, vt patet de ijs, quæ melius lucent, & tamen ibi non sunt pori, nec inclusio corporum: ergo.

Tert.

Tertio, nam ex illa sententia

sequitur, quod vnum corpus per se sumptum non posset occupare maiorem, vel minorem locum, sed semper æqualem: hoc autem est contra multas experiētias: nam si aqua intrā vas aliquod clausa congeletur, vas frangitur, ne detur vacuum: ergo totum illud, quod intus erat inclusum, occupat minorem locum propter condensationem, nam aliquid spatij manet vacuum, quod ut repleatur alio corpore, frangitur vas: & contrario autem, cum aqua rarefit per calefactionē, occupat maiorem locum. Dices, id fieri per inclusionem aeris in poris aquæ. Sed contra, nam oppositum constat in ouo, quod, cum calefit, frangitur sepe, non alia ratione, nisi quia dilatantur interiora: & tamen ibi non est inclusio aeris, cum corpus sit vndique clausum: ergo. Tandem, nam aliās raritas, & densitas non pertinent intrinsece ad statum naturalem rei, v.g. ignis nō esset ex natura sua rarus, nec terra densa: sed per accidens, ex inclusione corporis, & ossa non alia ratione differret a carne, nisi quia in illis sunt plura corpora inclusa, quā in carne.

Tertia conclusio, Raritas, & densitas (formaliter loquēdo) sunt qualitates: atque adeo rarefactio non est aliud, quā motus ad talē qualitatem. In hac conueniunt auctores primæ conclusionis, & aliqui etiam primæ opinionis, vt Niphus, & Toletus supra, qui non loquuntur consequenter: sed etiam est expressa sententia Aristotelis 7. Physic. tex. 15. Præterea, Rarefactio per se primò non tendit ad quantitatem,

nec ad vbi: ergo ad qualitatem. An recedēs quoad primā partem probatū est in secunda conclusione: nam per talem actionem nō acquiritur quantitas. Quoad alteram verò partem etiam est probatum in secunda conclusione: licet enim corpus calefactū occupet maiorem locū, tamen illa occupatio consequitur ex nouo modo extensionis partiu, quā res per rarefactionem acquirit: & ista est raritas: & inde consequitur maior occupatio loci: sicut augmentatio est per se primò ad quantitatem, licet inde resultet, corpus auctum occupare maiorem locū: ergo.

Sec.

Secundo, ex raritate prouenit leuitas, ex densitate, grauitas: sed istæ sunt qualitates: ergo & illæ. Consequētia patet: quia qualitas ex qualitate oritur, non ex quantitate. Antecedens autem patet experientia; & id docet Aristoteles 4. Physic. tex. 85. & 8. Physic. tex. 15.

Conf.

Confirmatur, Raritas, & densitas sunt dispositiones subiecti: sed dispositio est qualitas: ergo & raritas: ergo est modus rei quædam, sicut figura: nec est consistens in maiori vel minori intensiōe quantitatis, vt putauit Capreolus supra, nam quantitas non est intensibilis: nec etiam consistit in maiori occupatione loci de facto, vt diximus de sanguine Christi in Eucharistia, qui raritate habet, & tamen non occupat locum: quia nō relinquitur suæ naturæ: imò nec consistit in hoc, quod sit potētia ad occupandum maiorem locum: nam cum quantitas de se, & naturaliter extendat substan-

tiam in ordine ad locum, est de se potentia ad occupandum locū. Est itaq; raritas formaliter dispositio taliter disponens partes quantitatis, vt eadem omnino quātitas possit occupare maiorem locum, quā alia æqualis quantitas, non habens talem dispositionē: & quia hæc dispositio est modus quantitatis, & in ea interuenit quædam positio partium, ideo aliquando reducitur ad quantitatem, vt fecit Aristoteles cap. de qualitate, & Diuus Thomas 2. de Generatione, lect. 2. & ideo Sotus 5. Physic. quæstione vltima, dicit rarefactionem contineri sub augmentatione. Sed licet raritas reductiuè pertineat ad quantitatem, tanquam modus illius, sicut etiam figura: tamen, sicut figura directe pertinet ad qualitatem, ita raritas, & densitas.

Arist. 2. de Generatione, lect. 2. & ideo Sotus

Quarta conclusio. Raritas non distinguitur realiter à quantitate, sed tantum formaliter. Probatur, Omnis qualitas distincta realiter ab aliquo subiecto, potest ab illo separata conseruari per diuinam potentiam: sed implicat raritatem separatam à quantitate conseruari: ergo. Maior patet ex propria vi distinctionis realis, & etiā inductione. Minor etiam probatur, nam implicat esse occupationem maioris loci, quod præstat raritas, quin sit occupatio loci, quod præstat quantitas: ergo implicat esse raritatem sine quantitate.

ind.

Secundo, effectus formalis raritatis est disponere partes, vt occupent maiorem locum: sed hoc non est alia res ab ipsis partibus occupatis.

Sec.

pātibus maiorē locum: ergo. Minor probatur: nā, partes esse sic dispositas, est, q̄ vna occupet hunc locū, & alia alium: sicut, partes esse taliter figuratas, vel situatas: sed figura, & situs nō distinguuntur realiter à quātitate: ergo nec raritas: includit enim situs, & figura talem partium extensionem in ordine ad locum: ergo sicut hæc non distinguitur realiter, ita, &c.

Nota. Tandem hoc probat argumentum tertium, & sextum, quæ facta sunt pro prima opinione: si enim Deus separaret raritatem, adhuc res maneret tam extensa in ordine ad locum, &c. Item, si esset qualitas distincta, non tamen formaliter produceretur, & corrumpetur: videmus enim per solum contactū digiti rē aliquid rareferi, vel condensari: imo & partes aeris continuo semper rarefiunt, & condensantur propter motum nostrum: ergo cum sit modus tantum, dicemus, quāto corpus mouetur, per suam propulsionem resultare densitatem in aere: illo autē recedente, aer ipse, sicut naturaliter restituit se ad suum locum naturalem, ita & ad suam naturalem raritatem: & hoc videtur intendere Aristoteles capite de qualitate, tex. 10.

Arij. vbi ait, rarum vero, & pissum, &c. non esse qualia, sed solum habere positionem partium, id est, non dicere qualitatem realiter distinctā, sed tantum modū, secundum quē partes taliter sunt positæ: & Diuus Thomas 2. de Generat. lect. 1. ait: Rarum autem & densum nō sunt qualitates physice, sed positio partium materię secundum propin-

quum in denso, & secundum remotum in raro: & fortè hoc tantum intendit Auerroes 4. Physicorum, comment. 88. dicens, raritatem pertinere ad figuram: non quia formaliter sit figura, sed quia sicut figura est quædam positio, & non distinguitur, saltē realiter à quantitate, ita &c. Sed contra: Ex raritate, & densitate proueniūt grauitas, & leuitas, mollities, & durties (vt diximus ex Aristotele, conclusione 3.) sed grauitas distinguitur realiter a quantitate, & sic de alijs: ergo & raritas. Minor probatur, nam grauitas est principium actionis intrinsecum, mouens rem quantum: ergo distinguitur ab illa. Respondeo, quod grauitas, & leuitas sunt qualitates distincte, pertinentes ad secundam speciem, scilicet potentiam, vel impotentiam. Vnde, sicut alix potentie distinguntur realiter, ita & istæ nec verum est absolute, quòd extra raritatem sequitur leuitas: nam ex eo quod aliquid rarefiat praxite, non est leuius, quàm antea: si enim retinet eandem quantitatem, retinet communiter idem pondus.

Itē, in cælo est raritas & densitas non tamen grauitas, & leuitas, & vinum rarum est, & graue: nubes autem aliquando dense, & leues: sed dicitur sequi ex leuitate, tanquam ex propria dispositione, quia quò res rariore, eò magis sunt dispositæ vt sint leues: vnde autem consequatur alix qualitates, mollities & durties, &c. dicens infra, libr. 2. q. 1. Quinta conclusio, Raritas, & densitas non ita proprie pertinent ad tertiam speciem qualitatis, sicut ad pri-

ad primā. Prima pars probatur, nā qualitates tertie speciei omnes, quæ distinguuntur realiter à subiecto, habent contrarium, sunt intensibiles, & sequuntur ex aliqua immutatione subiecti: sed hæc omnia nō reperiuntur in ijs: ergo. Minor probatur, quia non distinguuntur realiter (vt dictum est in precedenti conclusionē) & inde etiam sequuntur omnes alix proprietates. Si enim non distinguuntur realiter, sunt ergo tantum modi quidam rei: sed inter modos non est contrarietas, nec intensio, vt patet in figura, sanitate, &c. ergo. Sed specialiter probatur: nam istæ qualitates reperiuntur in cælo proprie, & formaliter: ergo non habent contrarium, inde enim probabamus cælum non esse corruptibile, quia non est capax qualitatum corruptibilium, id est, habentium contraria. Item, nā contraria possunt esse simul in eodē subiecto, secundum aliquem gradum: at raritas, & densitas non se habent isto modo, sed sicut dux figuræ incōpossibiles: & ista est expressa sententia Aristotelis, qui 2. de Generatione, tex. 10. enumerans omnes qualitates contrarias, scilicet mollē, & durū, &c. non enumerat rarum, & densum, de quo nos ibi. Item raritas nō potest intendi: non enim possumus intelligere, eandem partem subiecti magis actuari ab ista qualitate, sicut à calore: ergo. Præterea, nō sequitur ex aliqua immutatione, sed sepe ex solo motu locali: vt quando cuncte corpus mouetur per actē, aer tunc densatur, & statim rarefit: at ibi nō interuenit immutatio, aliās

deberet semper frigi fieri ante condensationem, & calefieri ante rarefactionem: ergo. Dixi autem (non ita proprie) nam aliquo modo pertinet ad illam, in quantum ad raritatem est per se motus: cum enim corpus mobile iam pertransit, aer mouetur ad locum, quem occupabat corpus, non intendendo primo & per se locum (quia tam naturalis erat vnus, sicut alius) sed intendendo raritatem debitam suo naturali statui, ex qua sequitur talis locus: Aristoteles & ideo Aristoteles videtur eam Diu. Generatione, tex. 33. sed proprie, & enumerare inter alterationes in 3. Th. Phys. tex. 15. & Diuus Thomas 1. de Sotus. Generatione, tex. 33. sed proprie, & per se pertinet ad primam speciem, sicut sanitas, & pulchritudo, quæ etiam non distinguuntur realiter à re, cuius sunt modi. Ita Sotus cap. de Quantitate, quest. 1. ad 5. raritas enim est optima dispositio ignis & aeris: densitas vero aquæ & terræ.

Ad secundum iam diximus in tertia conclusione, effectum quantitatis formale esse, extendere substantiam secundum se, ita vt ex vi illius possit esse extensa in ordine ad locum: effectus autem raritatis est taliter disponere partes, vt occupent maiorem locum, quàm ratione solius quantitatis possent occupare. Itaq; licet occupatio loci oriatur necessario ex quantitate, maior tamē occupatio potest etiam alii de oriri, scilicet ex raritate: imo si Deus ponat idem corpus in duobus locis, occupat maius spatium, & tamen non per maiore quantitate, vt supra diximus. Simile autem hoc est, ei quod

infra dicemus de actiuitate, quantū ad modum, scilicet quantum ad verlocitatem, quæ necessario sequitur ex intensione qualitatis: ita vt quod maior sit intensio, eo maior sit actiuitas: potest tamen hæc actiuitas etiam ex alio capite oriri, scilicet, ex multitudine formæ: & ita quo maior est multitudo, eò maior est actiuitas illa. Eodem etiam modo occupatio loci sequitur ex quantitate: & ita, quod maior est quantitas, eò maior est occupatio loci: & etiam ex raritate, & ita propter raritatem potest res æqualis in quantitate occupare maiorem locum: sicut propter multitudinem formæ potest res æqualis in intensione habere maiorem actiuitatem quoad modum: imo & forma, quæ exceditur in intensione, maiorem habet aliquando actiuitatem quoad modum, quam forma ipsam in intensione excedens, hocque propter multitudinem formæ: sicut res excedens in raritate, potest habere maiorem occupationem loci, quam alia excedens in quantitate: sed sicut excessus, qui prouenit ratione multitudinis, non est in entitate, vel intensione qualitatis, ita vt habeat plus de qualitate, sed in modo accidentali illius: eodem modo excessus, qui prouenit à raritate, nõ est in entitate & extensione substantiali quantitatis, ita vt habeat plus de quantitate, sed in modo accidentali illius, qui nõ potest explicari, nisi per extensionem. Vnde, cum inquit Aristoteles: Rarū est, quod parum materiæ sub multa continet quantitate, intelligitur, id est, sub multa extensione accidentali in or-

dine ad locū: & ita 4. Phys. tex. 34. ait per condensationem transire materiam ex minori in maiorem quantitatem, id est, extensionem ad locū, incipit enim esse in actu noua extensio in ordine ad locum, quæ antea erat in potentia. Ad aliud, quod obijcitur, Deum non posse supplere effectum formalem raritatis sine quantitate, concedo antecederes: nec inde sequitur, esse effectum primum quantitatis: sicut implicat, qd Deus faciat figuratum sine quantitate, non tamen est effectus primum illius: sed quia sicut necessario vna forma supponit aliam, ita effectus formalis vnius formæ supponit effectū formale alterius: nihilominus tamen potest facere figuram & raritatem de nouo sine quantitate de nouo.

Ad secundum patet ex concl. 3. & ex prædicta solut. primi: id autē, quod additur, probat optimè nostram concl. 4. non posse (scilicet) separari raritatem à subiecto, à quo tantum depēdet, vt ne forte per intellectum possit omnino præcindi, sicut nec figura: aliās enim præcisa figura per intellectum à cælo, vel manet rotundum, vel quadratum, &c. Quod si dicas manere sine vlla figura, sed tamen cum extensione indeterminata, idem potest dici in præfenti, & ex hoc similiter patet etiam ad confirmationem.

Ad tertium negatur consequentia: variari enim potest figura, non variata quantitate, cum tamen sit eius modus intrinsecus, sicut raritas. Item variari potest de potentia Dei suppositalitas, nõ variata substantia

stantia rei: de existentia autem est specialis ratio, quia est de conceptu ipsius entitatis, vt est extra causas. Et cum arguitur: Non potest esse occupatio loci sine quantitate: ergo nec maior occupatio sine maiori quantitate. Respon. deo, non esse bonam consequentiam; Sicut se habet simpliciter ad simpliciter: ita magis ad magis, nisi seruetur eadem proportio, qualis hic non seruetur. Nā (vt supra diximus ad primū) si qualitas habet intensiōem, habet actiuitatem (loquimur autem hic de qualitate actiua) non tamē sequitur: Habet maiorem actiuitatem: ergo maiorem intensiōem: quia maior actiuitas, & potest esse quoad intensiōem, & intrinsecam perfectionem qualitatis: & isto modo bene sequitur: est magis de actiuitate, ergo & de intensiōe: & potest etiam esse quoad modum accidentalem: & ita non sequitur: Est magis actiua: ergo magis intensa. Eodem modo maior occupatio loci potest esse per intrinsecam additionem ipsius quantitatis: & isto modo bene sequitur: sed tamen, quia potest esse maior occupatio per modum accidentalem raritatis, idē absolute non sequitur.

Ad quartū negatur antecedens. Et ad probationem respondeo, si sint hic duo pedalia contigua, & æqualiter densa, & vnum illorum per rarefactionem fiat bipedale: tunc, in prima pedalitate manēt omnes partes, quæ antea erant, atq; adeo licet in ordine ad locū nõ videatur esse tot partes, ac in alio pedali rarefacto, quia parti vnius dimidia nõ est æqualis pars dimidia alterius, hoc tñ

ideo est, quia vnū habet partes per rarefactionem ita dispositas, aliud vero ita per condensationem cōpressas, vt licet secūdum se sint æquales partes, tamen in ordine ad locū, sint duplō plures in vno, quam in alio: quomodo autem id possit fieri, sine eo, quod in pedali densō sint forme penetratiuæ, vel sine eo, quod in alio raro sint partes distinctæ per interpositionem alterius corporis, vel vacui, maximam habet difficultatē, adeo vt Buridanus supra admittat per condensationem partes substantialiter penetrari: sed id non est cōcedendum, cum inter maxima miracula Christi enumeretur, penetrasse in Natiuitate claustrum Virginis, & cælos in ascensione. Item, nam aliud est, partes rei cōdensari, aliud penetrari: posset enim Deus penetrare sine condensatione, vt patet in sanguine Christi in Eucharestia. Vnde penetratio non est, nisi quando duæ res manentes sub eadē extensione, nulla facta mutatione intrinseca quantitatum, occupant eundem locum: at quando per mutationem suæ quantitatis, quantum ad modum extendendi substantiæ, occupant eundem locum, non est penetratio, quia manet eadē quantitas. Ad confirmationem respondeo, ex eisdem partibus diuersimodè dispositis posse resultare diuersam figuram: maior autē, vel æquale potest distingui iuxta dicta. Vno enim modo prouenit ex sola quantitate: alio modo etiam, ex dispositione. Ex his, & prædictis conclusionibus patet ad 7. & ad 6. arguētum, quanuis libenter fatear maxi-

Buri.

Ad
conf.

mè placere id, quod ait Astudillo 1. de generatione, quæst. 28. adhuc esse ignotum, quoniam in eodem modo rarefactionis, & condensationis. Quare hæc dicta sint probabiliter. Alia via posset satis fieri quæstioni: sed quia pendet ex alia, vtrum (scilicet) quælibet res habeat de se suam extensionem, de quo in Metaphysica, ideò supersedendum erit, quanuis hoc etiã partim dictum sit à nobis cap. de Quantitate in Logica.

Ex quibus iam constat, quid sit respondendum quæstioni propositæ: an (scilicet) possit fieri rarefactio & condensatio sine vacuo. Respondio quidem fieri posse absque dubio, siue sit rarefactio propria, siue impropria. Nam si sit impropria, solum fit per expulsionem, aut introductionem corporis subtilioris, quod constat fieri sine vacuo. Si autem sit propria, fit per solam productionem qualitatis raritatis, aut densitatis: sicut calefactio fit per solam productionem caloris in subiecto.

QVÆSTIO III.

PRIMA PARS.

De naturalis entis motus mensura, quæ est tempus.

Equitur, agamus de tempore, quod est mensura durationis motus, omniumque rerum, quæ motui subijciuntur, postquam de loco & vacuo disputatum est. Tres autem sũt durationes & mē-

sura rerum (vt articulo 8. huius dicitur) tempus (scilicet) æternitas, & æuum, de quibus in hac disputatione agendum est, sed de tempore abundè, de vt de per se intèro à Physico: de æuo autem, & æternitate, imò & de tempore discreto Angelorum, paucis agendum erit: eorum enim disputatio partim à Metaphysico, partim verò, ac multò magis à Theologo petenda est: de quibus la 2. tomo, quæst. 10. super 1. p. De tempore igitur præcipuè, & primò agitur in hac 1. parte quæstionis secundum se (nam in secunda comparabimus illud ad alias durationes) de quo septem sunt examinanda, eodè ordine seruato, sicut fecimus supra primo libro, agentes de materia prima, & lib. 2. huius, dum de nature quidditate ageremus.

Primo, si tempus distinguatur à motu & quomodo.

Secundò, si tempus sit ens reale.

Tertiò, si definitio temporis data hoc libro ab Aristotele, scilicet, mensura motus secundum prius, & posterius, sit exacta.

Quarto, quid sit illud, quod tempus metitur, & cuius est mensura.

Quinto, si in toto tempore sit idem instans, vel momentum.

Sextò, si tempus pendeat ex animo numerante prius, & posterius motus, & quomodo.

Septimò, & vltimò, si tantum sit vnum numero, & in quo primo sit.

(2.)

ARTICVLVS I.

Verum tempus distinguatur à motu, & quomodo.

De existentiã temporis non necessarium duxi quæstionem proponere, vtrum (scilicet) tempus sit: quia omnibus est manifestum, tempus esse, nec vllus est, qui de hac re dubitet: sed quoniam esse cuiusque rei consistit in hoc, quod sit distinctum à quolibet alio, ideò merito de distinctione temporis ab alijs rebus primo loco agitur: sed nõ potest esse dubium aliquod de distinctione temporis ab alijs permanentibus, cum ipsum sit successiuum: sed solum est difficultas de distinctione temporis à motu, qui etiam est successiuus.

Sunt autem de præsentia quæstione diuersæ opiniones Nominalium, atque Realium. Nominales enim nulla ratione putant distingui tempus à motu. At verò Reales aliqui (de quorum numero dicitur esse Ferrara) dicunt realiter distingui tempus, & motum.

Sed in hac restituo primã conclusionem certissimam contra Nominales quosdam, quod motus, & tempus aliqua ratione distinguuntur. Probatum manifestè ab omnibus, quoniam diuersæ sunt species, passiones & proprietates temporis, atque motus: ergo distinguuntur ista duo. Nam motum dicimus esse tardum, vel velocem: tempus verò non proprie dicitur tardum, vel velox, sed potius dicitur longum, vel

breue. Rursus, dicimus in motu esse tres species, alterationem, augmentationem, & lationem, cum tamen istæ non sint species diuersæ temporis. Confirmatur, quia tempus est mensura motus, vt parebit inferius: sed mensura, & mēsuratum aliqua ratione differunt: ergo &c.

Sed supposito, quod distinguantur ista duo, tota controuersia est, an distinguantur realiter: an verò sola ratione. Ferrara enim (vt dixi) in eam sententiam inclinatur, quod distinguantur realiter. Et probatur, quoniam Aristoteles, vt vidimus in textu, reprehendit eos, qui dicebant, motum cœli esse tempus: ergo sentit istas esse duas res. Secundò ratione, quoniam tempus solum reperitur in cœlo: motus vero in his inferioribus: sed tempus, quod est in cœlo, non potest esse idem realiter cum motibus istis inferioribus: ergo, &c. Tertio, inter mensuram, & mēsuratum debet esse relatio realis, vt docet Arist. 5. Metaphysicæ, cap. de Ad aliquid: sed motus mēsuratur tempore: ergo inter motum, & tempus est relatio realis, ac per consequens distinguuntur realiter. Quarto, quoniam inter causam, & effectum debet esse realis distinctio, cum nihil possit esse causa sui ipsius: sed motus, & tempus habent se vt causa, & effectus, quia tempus fluit ex principijs motus, sicut propria passio: ergo, &c.

Sed, his non obstantibus, statuitur conclusio 2. quod tempus, & motus non distinguuntur realiter: quæ conclusionem tenent omnes fere expostores Aristotelis. Et probatur manifestè

Conf.

Ferr. arg. 1

Sec. 2

Tert.

Quar.

Conc.

manifestè ex Arist. qui ait, tempus esse numerum motus: sed numerus numeratus nõ distinguitur realiter ab eo, quod numeratur, vt constat: ergo tempus, quod est numerus numeratus in motu, non distinguitur realiter à motu. Tū etiã, quia, quæ distinguuntur realiter, separari possunt, saltem per potentiam Dei absolute: sed impossibile est esse motum sine tēpore, quod est prius & posterius motus (vt probabimus infra) nec tempus sine motu, vt patet: ergo non distinguuntur realiter. Et confirmatur vltimò, quia quis dicet, duas esse successiones realiter distinctas in aliquo subiecto, quotiescunq; illud mouetur ad aliquem terminũ nõ enim sunt multiplicanda entia absque necessitate: sed nulla est necessitas, quæ nos cogat asserere, q̄ ista duo distinguantur realiter, sed omnia sufficienter saluantur cum distinctione rationis: ergo, &c.

Ad I. Vnde ad argumenta respondetur. Ad primum dico, quod Aristoteles tantum voluit, quod tempus & motus distinguantur ratione ratiocinata, ita quod in sensu formali non verificentur ista propositiones: Tempus est motus, vel e cõtra: & hoc modo procedit eius ratio, quia in cœlo dicimus esse plures circulos, quanuis non realiter distinctos, & vnicum tantum tempus: distinguuntur ergo aliquo modo.

Ad ratio nẽ I. Ad primam rationem dico, q̄ tempus non tantũ est in primo mobili, sed in vnoquoque mobili est intrinseca duratio, quam dicimus tempus: & hæc duratio intrinseca

dicitur esse idem realiter cum motu, in quo est: duratio verò extrinseca, quæ residet in cœlo, non est dubium, quin realiter distinguitur à motibus inferioribus, quibus est extrinseca, non tamẽ à motu cœli, cui est intrinseca.

Ad secundam rationem respondetur, quod est duplex mensura in quantitate: altera intrinseca, altera vero extrinseca. Hęc extrinseca etiã est duplex: altera ex natura rei, altera vero ex hominum impositione: sicut duratio motus cœli est extrinseca mensura horũ inferiorum ex natura rei, quia natura sua habet, quod sit magis certa, & vniuersalis: at vero vlna, qua mēsuratur pannus, est extrinseca mensura panni, quia non inhaeret illi: nihilominus tamẽ non habet ex natura sua, sed ex hominum impositione, mēsurare. Mensura vero intrinseca dicitur illa, quæ est in ipso mensurato: & etiã est duplex: nam aliquod quantum mensurari dicimus intrinsecè, aut quia per suas partes integrales mēsuratur, aut quia per aliquod accidens sibi inhaerens. Primo modo solum conuenit mensurari quantitati, quia solum illi conuenit habere partes: at vero secundo modo etiã dicimus substantiam mēsurari intrinsecè per suam quantitatem. Vnde motus hoc secundo modo mēsuratur tempore, tanquam accidens intrinsecò. Et ad argumētum respondet, quod est relatio realis intrinseca, quæ mēsuratur tempore, tanquam accidens intrinsecò. Et ad argumētum respondet, quod est relatio realis intrinseca, quæ mēsuratur tempore, tanquam accidens intrinsecò. Et ad argumētum respondet, quod est relatio realis intrinseca, quæ mēsuratur tempore, tanquam accidens intrinsecò.

rias, & eius partes non distinguuntur realiter, & ita in proposito, nec inter tempus & motum est relatio realis, quanuis tempus non sit pars motus, quia est accidens non distinctum realiter ab eo.

Ad tertium respondetur, quod duplex est causa: altera secundum rem, & propriè talis: altera verò secundum nostrũ modum intelligendi, sicut dictũ est sepe alibi. Hoc enim modo in Deo dicimus, immutabilitatẽ esse causam æternitatis, quãuis secundum se non sit causa, quia in Deo nihil est causatum: & hoc secundo modo motus est causa tēporis, scilicet, secundum nostrũ modum intelligendi, quia essentia motus est principium tēporis, tanquã propria passionis, quæ non differt ab eo realiter.

ARTICVLVS II.

Virum tempus sit ens reale.

Gen. q̄. 131. quem refert Sanctus Thomas opusculo 44. de tempore, & land. q. 7. Ferr. 1. contra Gen. c. 15. & Sotus singularem tenet opinionẽ, qui existimant tempus pro materiali esse quoddam ens reale: at verò pro formali esse ens rationis: sicut dictũ est in prædicabilibus, q̄ gen. & species sunt entia realia materialiter, & pro fun damento: entia tamen rationis pro formali.

Conf. Aris. Potest autem confirmari hæc sententia primo ex Aristotele, qui hoc loco, c. 14. dicit, numerum pendere ab intellectu: taliter quod si

non esset intellectus, non esset numerus quidam partium motus: ergo tempus non habet esse nisi per intellectum, ac per consequens est ens rationis.

Secundo, quia partes temporis nõ sũt entia realia: ergo nec ipsum tempus. Antecedens probò, quia præteritum nihil est à parte rei, sed solum in intellectu, similiter futurũ nihil est, nisi per intellectum, præsens vero, quod est à parte rei, solum est instans indiuisibile, quod nõ est tempus: ergo sequitur, quod nullo modo tempus est ens reale.

Tertio probatur, quia si tempus est ens reale, cũ illud sit mensura generabilium, & corruptibilium, deberet similiter generari, & corrumpi: sed tempus nequit generari, & corrumpi: ergo. Probatur Minor, quia vel in instanti, vel in alio tempore: sed utroque modo dabitur processus in infinitum, quia dabitur aliud tempus, quo generetur, vel corrumpatur hoc tēpus: ergo, &c.

Sed, his non obstantibus, opposita sententia est tenenda, nimirum quod tēpus sit ens reale. Ita tenet Sanctus Thomas opusculo citato, & hic Simplicius & Albertus cap. 3. Ethic. 10. Philopon. tex. 88. Hęc conclusio probatur ex communi modo loquendi, & concipiendi. Qui enim de tempore, & eius partibus loquuntur, loquuntur de ijs, tanquã de entibus realibus, diuidentes tēpus in dies, & in menses, & annos, imò videtur iste modus loquendi communis ex sacra Scripturã colligi: nam Genes. 1. dicitur, Deũ fecisse lumina

luminaria in firmamento cœli, vt diuident diem à nocte, & essent etiam in signa & tempora. Ex quo etiam sequitur, quod tempus (absolutè loquendo) attribuat corporibus cœlestibus, ac per consequens non sit ens rationis.

Pro. Sed ratione sic argumentor. Si tempus formaliter est ens rationis: ergo nõ pertinet ad genus aliquod vel speciem entis realis: sicut & secundæ intentiones, quanuis fundamentaliter sint in rebus, formaliter sumptæ non sunt in aliquo prædicamento, quia formaliter sunt entia rationis, & vnum quodque ponitur in prædicamento secundum suam formam: sed sic est, quod tempus ab Aristotele in prædicamento quantitatis in 5. Metaphisicæ, quanuis non numeretur inter quæta per se, numeratur tamen inter quanta per accidens, scilicet, per aliud, quæ non verificantur de ente rationis:

Sec. ergo, &c. Secundò, quia tempus est passio motus (vt dicemus quæstione sequenti) sed ante operationem intellectus est formaliter motus: ergo & tempus. Cõfirmatur, quia, secluso omni intellectu, orbis Luna mouetur, & prius vna pars attingit ad Orientem, quam alia: sed nõ potest esse, nec intelligi illud prius & posterius motus, nisi quod sit tempus: ergo, &c. Vltimo confirmatur hæc nostra sententia, quia, seclusa omni operatione intellectus, dicimus vnam rem esse diurniorem alia: ergo sequitur, quod tempus, à quo denominatur res diurna, est ens reale. Ex quibus constat refutatio alterius sententiæ, quæ parũ

Conf. 2^a.

videtur differre à sententia Soti, quã tenet Canterus in Logica cap. *Cont. de Quantitate, & Soneinas 5. Meta. phisicæ q. 24.* quod tempus sit ens reale, habes complementum ab intellectu. Vel enim intelligit isti, quod sit formaliter in intellectu, & fundamentaliter in rebus: & hæc est sententia Soti iam refutata. Vel intelligunt, quod ratio formalis temporis ex utroque conflatur: scilicet, ex eo, quod est à parte rei, & ex eo, quod est in intellectu: & sic faciunt tempus aggregatum aliquod ex ente reali, & ente rationis, quod est magis in intelligibile.

Sed arguunt isti, quoniam tempus est prius, & posterius motus: sed in motu non est prius, & posterius, nisi per intellectum: quia motus est de genere continuorum, & in cõtinuis partes non sunt distinctæ actu, nisi per intellectum: ergo. Respondeo, quod aliud est esse prius, & posterius in motu: aliud est, quod ista duas medietates in linea: illud verò est, esse distinctas. Primũ enim cõuenit à parte rei, nullo intellectu considerante. Secundum vero non nisi per actualem considerationem intellectus. Quoniam ergo ad rationem temporis non est necessarium, esse actu distinctas illas partes temporis, quarũ vna est prior, alia posterior: sed sufficit, quod sit ipsum prius, & posterius, & hoc reperitur, seclusa omni operatione intellectus, ideo dicendum est, tempus esse aliquid reale.

Vnde ad primum argumentũ responder Valleus, quod propositio

Arist. est vera: Si non est possibilis intellectus, nõ est possibilis numerus: loquendo de intellectu diuino: à quo omnes res dependent, tanquã à prima causa. Vnde secundum hoc non magis pendet ab intellectu tempus, quam quilibet res mudi, quia iam certum est, quod nihil esset, si non esset intellectus diuinus, & gubernans. Sed quoniam Arist. aliquid peculiare videtur tribuere temporis, quod nõ tribuit alijs rebus: quantum ad hoc, idẽ notandum, quod sicut alius est color, & alia ratio visibilis, quæ requiritur in colore (nã hæc secunda ratio dimanat à prima) sic etiam alia est ratio quantitatis, quæ est numerus: & alia est ratio huius, quod est, numerum numerabilem esse. Nam hoc secundum dimanat à primo: ex quo fit, quod sicut color dicit ordinem ad visum, prout visibilis est, sic etiam numerus, prout numerabilis est, dicit ordinem ad intellectum: & sicut, nullo existente visu, color diceretur esse propriè visibilis, vt docet Arist. in prædicamentis, c. de Ad aliquid (cuius ratio est, quia visibilis non dicit ordinem ad visum actu existentem, sed possibilem) sic nullo existente intellectu, esset numerus: & idẽ nõ dixit Aristoteles, si non esset intellectus, nõ esset numerus, sed si non esset possibilis intellectus, non esset possibilis numerus, intellige secundum quod numerabilis est. Ex hoc autẽ non licet colligere, quod numerus formaliter sit ens rationis, nec in quantum numerabilis, quia formaliter habet esse, adhuc seclusa omni operatione intellectus, quanuis

secundum hoc, quod numerabilis est, dicat ordinẽ ad intellectum (vt diximus) sicut formaliter color est visibilis absquẽ operatione visus, quanuis dicat ordinẽ ad visum.

Vnde decepti sunt, qui in hoc colligunt, tempus habere cõplẽmentum prout in potentia & in hoc, quod est, non habere esse nisi per operationẽ intellectus, cum tamẽ ista duo distent plus, quam cœlũ & terra, vt vidimus. Secundò decepti sunt, quia cũ in numerò sit aliquid accidens, quod denominatione extrinseca de ipso prædicatur, scilicet numerari, & hoc accidens nõ sit seclusa operatione intellectus, colligunt ipsi numerum non habere esse seclusa operatione intellectus: cum tamẽ ratio & essentia numeri non consistat in hoc, quod est numerari. Sed de hoc dixi in Logica cap. de Quantitate, quod conueniat numero per accidens.

Ad secundum respondeo, quod est magnũ discrimen inter permanentia, & successiua: quod (scilicet) permanentia sunt simul secundum omnes suas partes: successiua vero non ita: sed tantum habent eorum partes esse in fluxu. Vnde dico, quod quanuis præteritum iam modo non sit secundum se totum, sed secundum aliquod sui, scilicet, secundum finem sui in instanti, vel in presenti tempore: & similiter quanuis futurum nondum est secundum se totum, sed secundum aliquid quod minimum est scilicet, secundum initium sui, tamen hoc sufficit ad hoc, vt dicatur tempus habere esse reale. Et quando obijcis, quod illud

Alii quorũ error

Ad

Autoris sententia de tempore

illud instans, in quo sunt præteritum, & futurum, est indiuisibile, & non est tempus: dico, quòd illud instans, si cõsideretur, prout est indiuisibile, non est tempus, sed continuatiuum, initiatiuum, vel terminatiuum illius: sed illud consideratum, vt fluës successiuè, habet esse diuisibile: sicut punctum, si est ductum per planum, est diuisibile, secundum longitudinem: & hoc sufficit, vt dicatur esse tempus reale, quia esse eius tantum consistit in fluxu, sicut & motus. Vnde sicut motus est ens reale, ita & tempus.

Obie.
Johis
sur.

Ex quo soluta manet altera dubitatio, & obiectio, quæ solet fieri contra hanc veritatem, quia (scilicet) id, quod fit, nondum est, sed tempus consistit semper in fieri, ergo nondum est. Respondetur tamè, quod in successiuis idè est esse, ac fieri, vt patet in motu: & sic sentidum est de tempore.

Ad
vlt.

Ad vltimum argumentum respondetur, præsupponendo primò, quod tempus non propriè dicitur generari, vel corrumpi; sed incipere, vel desinere; sicut enim motus nõ fit, sed est, quo aliquid aliud fit; ita nec tempus, quod est passio motus, propriè dicitur fieri; nec ex eo quod incipiat, vel desinat tempus, sequitur processus in infinitum, quia tempus incipit per vltimum nõ esse, & desinit per primum non esse, sicut motus: & si sit sermo de temporibus istis, quæ intrinsecè reperiuntur in quolibet motu, possumus dicere, quod illa duo instantia, quæ sunt extrinsecè initiatiua, & terminatiua istorum temporum, sint instan-

tia tēporis primi mobilis; nec propterea dicendum esset, non esse instans aliquod reale, sed imaginarium. Similiter dico de termino, in quo est primū non esse motus. Possumus tamè aliter dicere, quod sicut in quolibet motu dantur duo mutata esse, sic etiam in quolibet tempore duo instantia terminatiua extrinsecè, quorum alterum est vltimum non esse illius temporis, alterum vero primum nõ esse.

Sed vltimo obijciat aliquis contra nostram sententiam; Tempus est mensura motus: sed de ratione mensuræ est, quòd dicat relatione rationis ad intellectum, qui certificatur per illam: ergo tēpus est ens rationis. Respondetur in primis, quod hoc argumentum non magis probat de tempore, quod sit ens rationis, quàm de quacunque alia quantitate, cum quælibet etiam alia quantitas sit mensura substantiæ, vel alterius quantitatis. Respondetur ergo pro omnibus (vt diximus in capite de Quantitate) quòd aliud est loqui de mensura formaliter, secundum quod dicit quantitatem, connotando aliquam relationem rationis ad intellectum, qui certificatur de mensurato per illam: aliud vero est loqui de mensura materialiter: omnis ergo mensura formaliter, prout mensurat, connotat istam relationem rationis, tamen non est de essentia quantitatis, quod sit mensura: & sic non est de essentia temporis, sed quod sit radix, vnde dimanat talis proprietas, scilicet, habere partes secundum extensionem. Vnde fit, quod tempus secundum

suam rationem est quantitas, & ens reale: sed prout mensura est, includit hoc ipsum, & aliquid aliud connotat; scilicet, vel a rationem rationis, vt diximus: & idè sicut aliarum quantitates sunt entia realia, ita & tempus.

ARTICVLVS III.

Vtrum definitio temporis posita ab Aristotele, sit bona.

Definitio tēporis tradita ab Aristotele est hæc: scilicet, numerus motus secundum prius, & posterius. Contra quam definitionem obijcio primò. Tempus est de genere continuorum: numerus vero est quantitas discreta: ergo malè in definitione temporis ponitur numerus. Secundò, cum dicitur in definitione temporis, quòd sit prius, & posterius: vel est sermo de priori, & posteriori spatij: vel de priori & posteriori motus: vel de priori & posteriori ipsius temporis: non de primo, quia prius, & posterius spatij sunt permanentia: at verò partes temporis sunt successiuæ: ergo, &c. non de secundo: quia motus, & tēpus sunt diuersæ quantitates: ergo habent diuersas partes: ac per consequens partes temporis non sunt prius, & posterius: & si intelliguntur partes tēporis, sequitur, quòd tempus definiatur per se ipsum.

Tertio obijcio contra istam definitionem: Sicut tempus mensurat motum, sic etiam mensurat quietem: ergo sicut ponitur in definitione, quòd sit numerus motus, debuit

etiã addi, quòd sit numerus quietis.

Pro explicatione huius definitionis aliqua fundamenta iacere oportet: quorum primum est, quòd motus quatuor modis est diuisibilis, vt diximus. Physicorū. Primò, secundum diuisionem subiecti, quæ admodum albedo, & alia accidentia corporalia diuiduntur ad diuisionem subiecti: sic etiã motus, qui subiectatur in toto composito, mediâ quantitate, sicut alia accidentia corporalia. Secundo modo motus est diuisibilis ad diuisionem spatij: qua ratione dicimus, maiorem esse motum, quando quis mouetur à Compluro Toletum, quàm vsque ad curiam Regis Philippi, quia spatium est maius illud, quàm istud. Tertio modo motus diuiditur secundum propriam successionem, quæ continuatur mutatis esse, & correspondet spatio: qua ratione motus habet distinctam diuisibilitatem ab omnibus alijs quantitatibus. Quartò est diuisibilis secundum durationem, & tempus, quo mensuratur: qua ratione dicimus motum esse vnus hora, vel dimidia. Ex his quatuor diuisibilitatibus tertia solum est essentialis motui: sed prima, & secunda præsupponuntur: quarta verò consequitur ad diuisibilitatem propriam motus.

Ex quibus patet, quemodò motus dicatur quantitas per se, & per aliud, & etiam accidentaliter. Dicitur enim quantitas per se, secundum quòd est diuisibilis tertio modo: dicitur tamen per aliud, quia hæc diuisibilitas intrinseca causatur ex alia, scilicet, ex diuisibilitate spatij.

vel latitudinis in termino acquisito per motum: dicitur etiā per accidens, quia diuisibilitas temporis, & diuisibilitas subiecti est accidentalis motui: sed illa, quæ est ex parte temporis, est accidens proprium: illa verò, quæ est ex subiecto, est accidens commune. Vnde, sicut albedo est quanta per accidens accidenti communi, ratione subiecti, ita & motus: & sicut actio est quanta per accidens ratione temporis, accidenti proprio, sic etiam motus: sed differt motus ab istis, quia illa, nempe albedo & actio, non habent aliam propriam rationem quantitatis: motus verò habet aliam propriam, & intrinsecam, in quo conuenit cum linea, quantum differat ab ea, quod linea ita intrinsecè est quanta, quod non præsupponat in subiecto aliam quantitatem: at vero motus præsupponit aliam (vt vidimus) nempe diuisionem spatij. Et nota, quod tñ linea, quam motus præsupponunt subiectum, scilicet substantiam, quantum motus præsupponat subiectum quantum, nempe spatium diuisibile: in quo etiam differt à linea, & ab omnibus accidentibus quantitatis. **Q**uod dictū est de motu, suo modo intelligendum est de tempore: nam etiam est quantum intrinsecè, sed præsupponit aliam quantitatem in subiecto, scilicet, extensionem motus.

Quare sit secundum fundamentum, quod de ratione temporis est, quod sit quædam duratio: & hæc est propria, & intrinseca diuisibilitas illius. Sed nota, quod duplex est duratio: alia est tota simul, vt æter-

nitas, alia fluens: quia ergo tempus ex natura sua est duratio, non tota simul, sed fluens, hinc habet, quod præsupponat aliam priorè diuisibilitatem, scilicet, extensionem ipsius fluxus, vel motus: & hæc est causa, quare in definitione temporis ponitur motus.

Tertium fundamentū sit, quod duplex est numerus: Alius est numerus numerans: alius numerus numeratus. Numerus numerans solet diuidi, ita quod sumatur aliquando pro intellectu, vel anima ipsa, quæ numerat: aliquando vero pro ipsa quantitate discreta, quæ est forma, qua aliquid dicitur numerabile: & sic sumitur propriè numerus numerans: quemadmodum enim albedo est forma, qua res dicitur alba, ita iste numerus est forma, qua res dicuntur tot, v.g. tres, vel quatuor. Vnde iste numerus est vnum perfectè, ad species quantitatis discrete pertinens: numerus vero numerans est res illa, quæ numerantur. **Q**uare non est alicuius specialis predicamenti, sed cuiuscunque potest esse, quia res cuiuscunque predicamenti possunt numerari: imò potest iste numerus numeratus esse aggregatū quid ex multis predicamentis.

Sed est notanda subdivisio istius numeri numerati, nam aliquando res istæ, quæ numerantur, sunt actus distinctæ à parte rei, absque operatione intellectus: aliquando res istæ sunt indistinctæ secundum rem: vt quando enumeramus partes continui, v.g. dicimus hic esse tres vltimas panes; ex quibus constare potest, quomodo in definitione temporis ponatur numerus: nō enim sumitur pro

pro numero numerante, sed pro numero numerato, quia reperitur inter partes continui, scilicet, inter partes motus. Cum enim tempus sit mensura motus, dicitur numerus motus, id est, mensura eius secundum quod habet diuersas partes prioris, & posterioris.

Obi. Sed dubium est, vtrum tempus sit numerus motus actiue sumptus, vel potius passiuè: quod est dicere, cum in definitione temporis ponatur numerus, eo quod est mensura motus, vtrum intelligatur, quod sit mensura actiua motus, vel potius ipse motus, prout mensuratus. **Pereyra** loco citato lib. 12. cap. 2. secutus est **Græcos** expositores, & dicit intelligi debere de mensura passiuat verò **Auerroes**, quem sequuntur Latini omnes, vult de mensura actiua debere intelligi. Mihi quidè videtur probabilior sententia Latinarum, quod (scilicet) tempus definiatur per hoc, quod sit mensura actiua motus. **Primo**, quoniā **Arist.** probans, quod tempus sit numerus motus, facit hoc argumentum: id, quod meritur plus, & minus, est numerus: sed tempore meritur maiorè, vel minorem motum: ergo, &c.

Ex quo sequitur, quod **Arist.** intelligat definitionem de mensura actiua: quia quantum habeat vtrūq; scilicet, quod sit mensura actiua, & passiuat, sicut quilibet alia quantitas, vt diximus cap. de quantitate: tamen respectu motus tempus non est mensuratum, sed mensura: sequitur ergo, cū in hac definitione dicatur numerus motus, quod debeat intelligi de mensura actiua, nō autè de passiuat.

Sed arguit **Pereyra**, quia esse mensuram actiuam, non est de ratione quantitatis, ac per consequens, nec de ratione temporis: ergo, &c. Tum etiam, quia mensura actiua tam relationem videtur connotare, quam quantitatem. Sed responderetur ad hæc, quod nec mensura passiuat est de ratione quantitatis, sed solum extensio: atque adeo hæc definitio, quomodo cumq; intelligatur, siue de hac, siue de illa mensura, nō est essentialis, sed descriptiua: & sicut mensura actiua connotat relationem, ita etiam mensura passiuat, quantum de formaliter neutrum istorum sit relatio. **Arguit** secundo, quia tempus est numerus numeratus: ergo non est mensura actiua, sed passiuat. **Respondeo**, negando consequentiam, quia quantum numerus numeratus se habeat passiuè respectu numeri numerantis, tamè potest se habere actiue respectu alterius: & sic tempus quantum est numerus passiuus respectu numeri numerantis, tamè est mensura actiua respectu motus.

Vnde ad 1. patet solutio, dicendo, quod numerus, qui est species quantitatis discrete, est numerus numerans formaliter, id est, ipsa quantitas discreta: & iste non ponitur in definitione temporis, sed numerus numeratus, qui est omnino idem cum re, quæ numeratur: iste est continuus, cum numerantur partes continui: & quoniam in præposito motus, & eius partes sunt continuæ, numerus iste, qui est tempus, est continuus. Sed obieci: quemadmodum in tempore reperitur plures partes, quæ numerantur, scilicet, in qualitate

No. 2

Obi.

Res.

arg. 2

Ad.

Adi.

Ad.

bet quantitate: ergo non est maior ratio, quare definiatur tempus per numerum, quam quælibet alia quantitas. Respondetur, negando consequentiam. Nam quælibet alia quantitas mensurat aliam, in quantum id, quod mensuratur, sibi comparatur, non habita ratione, quod sit aliqua diuersitas inter partes eius, quod mensuratur: at vero tempus hoc habet proprium, quod mensurat motum, secundum quod in illo reperitur illa diuersitas partium, quæ fluunt, & refiunt: & ideo ad denotandam hanc diuersitatem in tempore, dicitur, quod sit numerus, id est, mensura motus secundum quod in illo sunt distinguibiles partes quædam priores alijs.

Ad 2. Ad secundum respondetur, quod prius & posterius in ista definitione debent sumi secundum durationem: & hac ratione sicut linea mensuratur secundum longitudinem, & superficies secundum latitudinem, sic tempus per durationem: nec sequitur definiiri idem per idem, sicut nec ista definitio est eiusdem per idem: Linea est diuisibilis secundum longitudinem. Quauis enim definitio secundum rem dicat idem, quod definitum, tamen id dicit secundum diuersam rationem, & modum.

Ad 3. Ad tertium dico, quod quies non mensuratur tempore per se, sed per accidens, ratione motus, & hoc dupliciter. Primo, quia quies est priuatio motus. Vnde dicitur: Aliquid erat aptum tanto tempore moueri. Vel secundo, quia tempus semper est intrinsecè in aliquo motu; & ideo mensurat illum motum per se:

quietem vero non nisi extrinsecè, & per accidens. Vnde, si non esset motus, quauis esset quies, non esset tempus, & ideo in definitione temporis non est opus addere, quod sit numerus quietis.

ARTICVLVS III.

Quid est illud, quod tempus metitur, & cuius mensura ponitur.

*S*ensus quæstionis est, quid metiatur tempus in motu, & in alijs rebus, quæ illi subiunguntur. Vt hoc intelligatur, primo constituendum est, durationem rerum nihil aliud esse, quam extensionem seu moram quædam existentia. Dixi, extensionem, quoniam si res aliqua vno tantum instanti existeret, cessaret aliquo modo durationem, at certe non proprie, quippe cum duratio videatur esse productio quædam, & continuatio eius esse, quod res quæque accipit, cum procreata est. Dixi, existentia, quoniam duratio diuersum quid est ab essentia rei: est enim mora ipsius existentia, à qua proinde, non res, sed sola ratione differt. Quod enim duratio diuersa sit ab essentia rei, inde perspicuum est, quod rei essentia abstracta sit ab esse, & non esse, cum in definitione non exprimat. Deinde, Essentia non suscipit magis, & minus: duratio autem suscipit magis, aut minus: & non mutata essentia, potest res maiorem, vel minorem habere durationem. Quod autem realiter non differat ab existentia, inde

inde manifestum est, quia idem est quærere, quandiu duret res aliqua, quod quærere, quandiu res illa existat: & idem dicere, rem aliquam esse breuis, aut longæ existentia, quod breuis aut longæ durationis. Præterea, sicut se habet extensio quantitatis ad quantitatem, ita se habet duratio existentia rei ad existentiam, cum duratio sit quasi extensio quædam ipsius existentia: sed extensio quantitatis non differt re à quantitate, vt per se notum est: ergo nec duratio differt ab existentia. Postremo, si existentia & duratio essent duæ res inter se diuersæ, possent saltem diuina virtute separari: at fieri non potest, vt separentur. Hinc enim fieret, vt res aliqua duraret in mundo, & tamen non existeret: vel e contra, vt existeret, & tamè caretet omni duratione: relinquatur ergo, durationem re non differre ab existentia, sed esse quendam eius modum sola ratione distinctum, quoniam ratio existentia in eo consistit, vt res per eam sit actu extra suas causas: hoc enim significat existere, extra causas actu esse: quanto autem tempore sit res, longo ne, vel breui, non includitur in ratione existentia: duratio enim significat extensionem ipsius existentia, ac velut quædam eius moram. Porro, causa existentia sola est forma, vt docet Aristoteles 2. de anima, cap. 4. & 5. Metaphysica, capit. 8 duratio vero non solum ex forma prouenit, sed multo magis ex bona dispositione materia, & remotione externarum impressionum contrariarum, & ex adiunctione rerum conuenientium, quæ

rem tuentur, atque conseruant: perspicuum ergo est, durationem distinguui ratione ab existentia. Deinde, constituendum est, res alias esse permanentes, alias successiuas: inter quas est discrimen, quod in successiuis, qualis est motus, tam essentia, quam existentia, in fluxu quodam posita sit, ideoque sit diuisibilis in partem priorem, & posteriorem: at vero in permanentibus essentia, & item existentia sit tota simul: non enim approbanda est eorum sententia, qui arbitratur nullam rem creatam habere esse permanentem, & totum simul: hoc enim aiunt esse proprium Dei, res enim creatæ suam existentiam habent, quasi in continuo fluxu, & (vt ipsi loquuntur) in perpetuo quodam fieri: quod ita perferunt: Esse cuiusuis rei creatæ conferuatur à Deo: sed duratio non videtur aliud esse, quàm continua quædam creatio & productio ipsius esse. Vnde Diuus Thom. 1. parte, quæstione 99. articulo 2. ait, Deum conseruare res omnes, quia semper dat illis esse: & ita concludit, esse cuiusuis rei creatæ, semper dum res est, fieri, ac fluere à Deo: ac proinde non esse totum simul. Hæc sententia absurda est, & refellitur multis argumentis ab Henrico Gàdauesi quodlib. 5. quæstione 11. videtur enim eadem esse cum opinione Heracliti, & aliorum quorundam Philosophorum, qui aiebant, res omnes continenter labi, & fluere, nihilque vel momento temporis in eodem statu manere: contra quos disputat Aristoteles 4. Metaph. Et certè quauis nulla esset alia ratio ad horum sen-

rentiam confutandam, quàm quod tollatur totum genus rerũ permanentium ab omnibus Philosophis concessum; ea profecto satis esset. Quo Ivero afferunt de cõseruatione, facillimè diluitur, nã (vt ait Diuus Thomas 1. par. quæst. 104. art. 1.) cõseruatio non est noua actio, sed continuatio illius primæ, quã Deus dedit esse: quæ continuatio fit sine motu, & tempore. Hęc Diuus Thomas: si ergo illa continuatio fit sine motu, & tempore, non erit in ea prius & posterius, nec habebit partes lucis, sicut illucates, sed erit ipsum esse totum & simul. His constitutis, tribus assertioibus rem totam propositam explicabimus, quæ ab Aristotele cap. 12. posite sunt.

1. Cõ. Prima assertio est: Tempus per se primò metitur motum, nõ solum ratione existentie, quia motus secundum se totũ in successione positus est. Addit tamen Aristoteles in eodem loco, tempus ita metiri motum, vt prius vnã partem metiatur, & illa postea repetita, totum cõficiat motum: vbi dubitatio est, cur tempus hoc modo metiatur motum. Respondet Philoponus eo in loco causam esse, quia (vt ait Aristoteles in 10. Meta. 2.) oportet mēsuram, & mēsuratum esse eiusdem generis. Quod si obijctas, tempus metiri vnã partem motus, cum tamē non sit eiusdem generis. Respondet, duplicem esse mensuram: alteram coniunctam, alteram adiunctã. Coniuncta est illa pars rei, quæ geminata rem totam metitur: adiuncta vero est quæ alia externi mensura: coniunctam oportet esse eiusdem

generis cum eo, cui accomodatur: adiunctam autem non oportet: & ita pars illa motus cum sit mensura coniuncta, erit eiusdem rationis: tunc vero, quod est mensura separata, non est necesse vt sit eiusdem rationis: ceterum possumus alia ratione respondere, & melius, vt non idè tempus vnã solã partem metiatur, & illam rem cum motu, quod oportet id, quod metitur, esse eiusdem generis cum eo, cuius est mēsuram: sed hoc hinc prouenit, quod motus cœli eternus est, & eterni non possint tempore cõtineri, nisi ratione partium: ac proinde tempus non potest totum simul motum metiri, sed aliquã partem. Quod vero scribit Aristoteles, mēsuram esse eiusdem generis cum eo, quod sub mēsuram cadit, hunc habet sensũ: si quod metitur, continuum fuerit, & mēsuram cõtinuam esse oportet: si vero distictum, & mēsuram oportet etiam esse distictam. Quod si permanens fuerit, & mēsuram permanens sit, necesse est: & sic de reliquis. Denique si successiuum, mēsuram etiam in successione ponere necesse sit. Deinde, idè tempus non totum motum, sed partem aliquam metitur, quod oportet mēsuram esse minimam. Vt enim denarium metaris, non sumes alium denarium, sed vnitatem: nec vt deprehendas longitudinem panni, mēsuram sumes quæ sit equè longa, sed vna. Pari ratione, vt diurnum motum metiatur, non æqualem sumes mēsuram, sed horam, qua tanquam minima, vltèrius ad totum motum metien-

tiendum progredi poteris. Est autè hoc loco obseruandum id, quod ait Aristoteles cap. 12. ad principium, non solum tempus esse mēsuram motus, sed etiam motum esse mēsuram temporis, & spatij in quo fit: cum quo omnes consentiunt: at in spatio quidem metitur motus longitudinem, in tempore verò motum, & durationem. Est tamen discrimen inter tempus, & motum ratione mēsuræ, vt exponunt Simplicius, Themistius, & Philoponus scribentes in eum Aristotelis locũ, & Auerroes hoc libr. & comment. 12. & sequenti, & Albertus tractatu 3. & Sanct. Thom. lectione 19. nimirum, quod tempus sit mēsuram motus vi sua, & per se, & tanquã prius posterioris: motus tamen sit mēsuram temporis, nõ vi sua, & per se, sed quasi per accidens, vt loquuntur Auerroes, Albertus, & Græci interpretantur, siue ratione nostri, vel quoad nos, vt ait Sanctus Thomas. Cum autem dicunt alij motum esse mēsuram temporis quasi per accidens, loquuntur de mēsuram naturali, & ex naturæ institutione: natura enim solum instituit tempus vt mēsuram motus: motus tamen nõ est mēsuram temporis, vel spatij ex naturæ institutione, sed solum ex institutione, & arte humana, vt patet ex motu horologij, quo metimur durationem nostrarum actionum, & ex passu vel pede, quo metimur locorum distantiam. Quãtis enim, habita ratione institutionis naturæ, motus sit mēsuram temporis, quasi ex accidenti: tamè quoad nos, & ex hominũ instituto nemo

negat motum propriè, & per se esse mēsuram temporis & spatij, perinde atque vna quoad nos propriè & per se mēsuram est panni. Quemadmodum enim mēsuram naturalis extensionis substantiæ est quantitas infinita & inherens (vt diximus capit. de quãtitate) nã tanta est res vnaquæque, quanta est inherens quantitas: vna autem, & palmus est mēsuram, quasi ex accidente extensionis substantiæ, si spectetur naturæ institutio: nihilominus tamen habita ratione institutionis humanæ, cõsetur vna, & palmus mēsuram per se: pari ergo modo si consideretur naturæ institutio, motus est mēsuram temporis, quasi ex accidenti: at ratione nostri, & consideratus, vt humana est mēsuram, est mēsuram per se, non modò temporis, sed etiam spatij.

Altera assertio est, tempus metiri quoque quietem, ex accidenti tamen: cum enim tempus sit successiuum, per se quidem est mēsuram motus, qui etiam est successiuus: per accidens vero quietis, quatenus est priuatio motus: dicitur enim aliquid toto tempore quieuisse, quia toto tempore non est motus, cum moueri potuisset: vnus autem corporis quies semper est cum motu alterius corporis coniuncta, quem motum per se metitur tempus, & ex accidenti quietem illico existentem. Per accidens dicitur tempus metiri quietem, quia id quod per se mēsuram subijcitur, debet habere duas condiciones: & vt sit eiusdem generis cum mēsuram, hoc est, vt habeat similem quantitatatis motum: & vt possit à mēsuram circumscripti. sic ergo

motus per se subijcitur tempori, vt mensuratur: nam omnis motus circūscribitur tempore, quia quouis motus sumi potest tēpus maius: habet etiam motus similem quantitatis modum, quia, sicut tēpus, est successiuus: quare est illi homogeneus: quies autem per se non mensuratur tempore, quia deest illi secunda conditio: non enim habet quantitatem successiuā per se, sicut tempus, sed tantum per accidens, quoniam habet priorem cōditionem, nimirum, vt circūscribatur terminis physicis.

Cō. 3. Tertia assertio est: Tempus est mensura omnium subiectotū, quæ oriuntur, & intereunt. Quāuis enim esse substantiæ sit indiuisibile, & totum simul, carens omni successione (vt ante probatum est) tamen, quia incipit, & definit, & continetur finibus temporis, estque perpetuo coniunctum cum accidentibus & mutationibus, per quas & gignitur, & corrumpitur, debet profecto subijci tempori, vt mensuræ: & hęc est sententia Diui Thomæ prima parte, quæst. 10. artic. 4. ad tertium, & Durandi in secundo, distinct. 1. quæst. 6. volunt enim tempus non solum metiri motum, & quietem, sed etiam ipsum esse substantiarū **Aris.** quæ generantur, & intereunt: & est planè sententia etiam Aristotelis hoc loco, cap. 12. vbi scribit: Quę cunque comprehenduntur tempore, aliquando sunt; & aliquando nō sunt in tempore, tanquam in mensura. Itaque solum excludit à tempore res æternas, & quæ nō possunt interire: res tamen omnes generabi-

les subijcitur tempori. Obijcies, mensuratum esse debere homogeneū, seu eiusdem rationis cum mēsurā: sed tempus est successiuum, & esse substantiæ caret omni successione: nō ergo esse substantiæ potest tempore mensurari. Respondetur, hoc argumentum concludere quidē, huiusmodi non mensurari per se primo, sicut motum, quod nos etiam liberè & libè ter fatemur, nō cōcludere tamē, nullo modo per se subijci tempori. Sed hac de re paulo post non nihil etiam annotabimus.

ARTICVLVS V.

Vtrum in toto tempore sit vnū instans, vel momentū.

Difficile sanè intellectu est, toto tempore idem esse momentum, cum per nullum tempus durare posse videatur. Vt ergo hęc dubitationem dissoluamus, exponendum est primo, quo pacto in linea idem sit punctum, & quo pacto diuersum: item, & id quod mouetur, in motu: non enim aptè possumus explicare, quo pacto momentū sit idem, nisi illud cum puncto immobili comparemus: quod etiā Arist. fecit cap. 11. cū hac de re loquutus est. Punctum ergo in linea duplex est, vnum externum, & alterum internum: externum est, quod suo fluxu efficit lineam, vt fingit Geometrix. Dicitur externum, quia nō spectat ad rationem lineę constitutę. Cum enim vnum sit, & impartibile, non potest esse in diuersis partibus

bus lineę, quare non continuabit partes lineę: neque potest esse terminus lineę, quia lineę vt minimū clauditur duobus punctis, & hoc punctum est in tota lineę, quā efficit suo fluxu. Internum punctum est, quod terminat lineam, estque copula partū lineę, quod tanè nō est vnum, sed duo actu, quibus lineę clauditur, & infinita possunt esse, quia lineę infinities diuidi potest: diciturque internum, quia in definitione lineę collocatur, quia lineę est quid cōtinuum, cuius partes copulantur ad punctum, tū vt ad terminum, tum vt ad nexū partium lineę. Nam lineę cōtinua est: & continuum definitur, cuius partes communi nexu copulantur. Itē: quod mouetur, dupliciter spectari potest: primo vt res quādā est: deinde vt aliter, atque aliter se habet in isto motu: velut lapis potest vt lapis est, considerari: potest deinde, vt modo est in hac parte spatij, modo in illa. Si quod mouetur, spectetur primo modo, vnum est & idē re ipsa in toto motu. Si autem secūdo modo, aliud est, atque aliud videtur nunc esse hic, nūc vero illic: atque hęc diuersa existentię eius, quod mouetur in diuersis partibus spatij, sunt illa, quę vulgo dicuntur mutata esse, quę ad motus rationē spectant, vt motum terminent, & continent. Ex his analogicè potest facillè intelligi vnū esse re ipsa momentum in toto tempore, & infinita ratione differētia. Nā vt punctū, sic & momentū duplex est: vnū internum, & alterum externū. Externum est, quod suo fluxu efficit tem-

pus, diciturque externum, eo quod ad temporis rationem non pertineat, quippe cum nec terminet tempus, nec sit vinculum partium temporis: internum verò est, quod terminat tempus, & copulat partes temporis, quatenus quantitas continua est. Si igitur de momento externo sermo sit, prima sit assertio.

Illud vnum est in toto tempore. Quod, prater Aristotelis rationem, sic persuaderi potest. Vel momento succedit proximè aliud momentum, vel pars aliqua temporis: momento momentum proximè succedere, fieri nō potest, quoniam nulla temporis pars potest simul tota existere, cum tempus successione consistat. Sequitur ergo, vt sit in toto tempore vnum & idē re ipsa momentum: hoc autem est existentia primi cœli, quatenus in quodam fluxu posita est: vt punctum quando mouetur, post se relinquit lineam, sic existentia primi cœli continenter fluens, causa est temporis: hęc autem existentia ex sua natura est vna numero in toto tempore, sicut & id, quod mouetur, in toto motu: at spectata, vt in continua quadam successione posita, est alia atque alia, & id quod mouetur, diuersum est, vt est in diuersis partibus spatij. Quod si de interno momēto loquamur, sit secunda assertio.

Non est vnum tantum momentum, sed multa: duo quidem terminantia quamlibet partem finitam temporis, & infinita potestate, quę partes temporis copulant: atque hęc nihil aliud sunt, quàm indiuisibiles

fibiles morula, quas existentia suo fluxu efficit. Nam vt tempus sequitur totum motum, sic momentum sequitur mutari esse: vt enim tempus est duratio motus, sic momentum est duratio mutati esse: at mutatum esse durationem quandam habet indiuisibilem, quando quidem, quod mouetur, in continua successione positum est, nec in aliqua parte spatij aliquando sistit, alioquin quiesceret. Internum momentum est impartibilis mora existentia primi cœli, quæ mutari esse mensura est, sicut tempus totius motus. Ex his colligitur contradictio, quæ videtur esse in Aristotele, nam cap. 10. dixit momentum non metiri tempus, & postea cap. 11. afferuit momentum metiri tempus: illic enim loquitur de momento interno: hic verò de momento externo: dicitur autem metiri tempus, vel quia suo fluxu efficit tempus, vt punctus lineam, vt fingunt Geometra: vel quia ex cognitione momenti vnus in cognitionem tempus venimus, sicut ex eo, quod mouetur, in cognitionem motus. Propositam questionem ita soluit Sanctus Thomas 1. p. q. 10. a. 4. ad secundum, & ibidem Caietanus, & Cap. in opusculo de instantibus, cap. 2. & Ferr. 3. & ita etiam sentiunt Capreolus 2. Sententiarum, distinct. 2. quæstio. 2. artic. 1. & artic. 3. ad secundum, & ad alia argumenta contra secundam conclusionem: & Ferrar. hoc libr. quæstio. 9. & certe vix potest intelligi, quod Aristoteles scripsit in capite 11. de tempore compositi momenti, nisi huiusmodi duplex momentum constituatur. Vnde Sim.

placitius hoc libr. commento 109. & Aueroes commen. 103. & 104. illud planè in tempore agnouerunt. Scotus verò tertio Metaph. c. 3. exponens Aristotelem, qui eo loco ait, in tempore esse multa momenta, scribit, quod quando hoc loco ait Aristoteles esse in toto tempore vnum momentum, intelligendum id est, non numero, sed specie. Simplicius inquit loco citato vnum, non re, sed subiecto: nam semper est idem subiectum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum tempus pendeat ex anima, & quomodo.

Subobscurum & perdifficile est intellectu, tempus ab animo pendere. Primum enim, si ita sit, nihil distabit ab ente rationis: at cum tempus sit quantitas, non potest esse ens rationis: non igitur, vt sit tempus, opus est animo. Deinde, licet animus nihil consideret tunc, cœlum mouetur, & successiuè: atqui fieri non potest, vt cœlum successiuè moueatur, quin statim sequatur tempus, cum nihil aliud sit, quam duratio motus primi cœli. Sequitur ergo, vt tempus sine vlla animi cogitatione esse possit. Huic dubio sic quidam respondent: In tempore (inquiunt) duo continentur: vnum est velut materia, scilicet, partes motus: alterum velut forma, scilicet numerus: id ergo, quod in tempore est, vt materia, sine animi cogitatione coheret: nam si intellectus nihil

nihil consideret tunc, erit motus: quod verò est vt forma, sine animi cogitatione esse non potest. Quod ita persuadent: Rerum, quæ numerari possunt, quedam permanet, vt lapides, neque vt sint, pendet ex animo, neque vt aliquo numero contineantur. Licet enim nunquam intellectus numeret lapides, & erunt lapides, & aliquo certo numero contineantur: quia ad rationem numeri numerati in rebus permanentibus non spectat, vt res actu mensurentur, sed vt numerari possint; quædam vero sunt, quæ non permanent, sed existunt in successione, ita vt repugnet illis habere partes simul coherentes: & in his vt sit aliquis numerus, necesse est, vt sit actu mensura, quæ partes præteritani, & futuram apprehendat, & eas veluti cogitatione conferret; quoniam rerum huiusmodi partes nullo modo simul esse possunt sine cogitatione. Sequitur ergo, vt licet tempus sine animo numerante habeat fundamentum in re, nec sit prorsus signum, quatenus est motus: tamen vt numerus, quæ est perfecta, & absoluta ratio temporis, non est, nisi mens numeret, ac primò rationi obiecta sit hæc ratio. Respondeo, tempus non esse ens rationis, sed verum ens rei: est enim velut natura, cui intellectus tribuit, vt sit vniuersa. Alterum sic diluitur, vt fateantur, sublata cogitatione, fore cæli motum, ac proinde fore tempus, sed tantum ratione materia; ex quo non sequi aiunt, vt tempus sit secundum suam absolutam, & perfectam rationem sine animo: nam sine animo numerante

numerus esse non potest, & hæc est perfecta ratio temporis. Hæc quidem sententia probabilis est, eaque videtur tueri Aueroes hoc loco, comm. 109. & 131. Illi etiam fauet D. Thomas, solut. 25. Boetius tamen, vt referunt Themistius, & Simplicius, omnino fuit in contraria sententia, hoc est, tempus nullo modo requirere animum, vt sit: quoniam licet animus non cogitet, res tamen mouentur, & sunt in tempore: quæ sententia ideo solum reprehenditur, quia tollit definitionem temporis.

Mihi probatur media sententia, quæ est Philoponi, Themistij, & Simplicij, qui referunt Alexandrum: aiunt enim cap. 14. (vbi exponitur, quæ ab Aristotele proposita sunt) tempus quidem aliquo modo pendere ab animo, cum sit numerus motus, & numerus habeat respectum ad id, quod numerat: numerum tamen esse in duplici differentia, hoc est, vel actu, vel potestate: & numerus actu numeratus respicit animum actu numerantem; qui autem non est actu numeratus, sed potestate, respicit animum potestate numerantem. Ad naturam igitur temporis non pertinet, vt sit numerus actu numeratus, sed sufficit, vt possit numerari: ideoque tempus est perfecte & absolute secundum suam rationem, etiam sublata actione numerantis: & adhuc dubia est sententia Aristotelis: postquam enim Aristoteles dixisset, sublato numerante, numerum esse non posse, statim subiunxit, numerum esse aut illud, quod mensuratur, aut mensurabile ipsum: & ibi concludit tandem

S. Th. Caie. Cap. Ferr.

Sim. Aug.

Aug. S. Th. Boet.

Phil. The. Sim. Arist.

nihil

dem prius, & posterius esse in motu: tempus autem esse habet, vt mē
Aris. surat ipsum motum. Vnde perspicuum est, iudicio Aristotelis ad rationem temporis non pertinere, vt sit numerus motus actu mensuratus, sed esse satis, vt numerari possit. In hac sententia (vt ego arbitror) est etiam Diuus Thomas, si attentē legatur: potestque, id ita esse, demōstrari his rationibus. Primum, Tempus est numerus motus primi cœli: motus autem primi cœli non pendet ex nostra intelligentia: igitur neque tempus: quod si motus ille pendeat ex intelligentia mouente, quæ etiam vocari solet anima cœli, pendebit quidem ex illa & tempus, nōn tamen, vt numerus est, sed quia, sublato motu, tēpus esse non potest. Deinde, vt sit tempus perfectum, satis est esse momentum copulans præteritum, & futurum, vt etiam aduersarij fatentur: igitur siue animi cogitatione est tēpus perfectum secundum suam naturam. Propositio ita probatur: nam esse perfectum, nascitur ex actu: tunc enim res perfecta est, cum actū suū adepta est: sed actus alius est permanentis, vt calor & frigus: alius successiuus, vt motus: & ita esse rerum permanentium est, ita existere, vt habeant partes simul coherentes: esse tamen rerum, quæ fluunt, est ita existere, vt naturales prorsus habeant partes simul coherentes, quæ in fluxu non consistant. Quia propter vt secundum naturam suā tempus perfectum sit, non opus est, vt partes habeat, quæ simul sint: sed satis est, vt sit aliquid impartibile,

quod continuet præteritum, & futurum: si enim hoc satis non esset, profecto, neque motus esset perfectus secundum suam naturam sine animi cogitatione (vt patet) in quo nullæ sunt partes simul existentes. Huc etiam pertinent duo argumenta in principio posita, quia prima responsio non satisfacit. Nam si in vniuersali spectes ipsam vniuersi rationem, illa est ens rationis, quia nihil est sine animi cogitatione: sic in tempore, si propriam temporis rationem spectemus, non est sine cogitatione: sequitur ergo, vt id, quod tempus est, sit omnino ens rationis, licet sine animi cogitatione motus existat: quia motus non est tempus, sed numerus motus, quem dicis nullo modo esse sine cogitatione. Neque etiam secūda solutio tollit difficultatem: nam si cōcedas, sine cogitatione esse momentum, copulans præteritum, & futurum, necesse est fatearis sine cogitatione tempus esse perfectum: quia (vt dictū est) res successiua hoc differt à permanente, quod res permanentis non sit, nisi eius partes simul existant: res tamen successiua non requirat, vt partes simul sint, sed latet, vt existat id, quod vinculum est partis prioris, & posterioris. Quod autem Aristoteles ait, tempus sine anima esse non posse, duobus modis explanare possumus: primo, vt quemadmodum quauis lignum partes actu habeat, tamen illæ, quia continuatæ sunt, non possunt actu esse in aliquo numero, nisi mēs sit, quæ numeret, illasque comparet: sic etiam licet tempus habeat partes actu

tes actu continuatas, præteritā, scilicet, & futuram, copulatas momento, tamen illæ nullo modo poterūt aliquo numero contineri, nō quod non existant, sed quia continuatæ sunt, nisi mens simul illas apprehendat, inuicemque distinguat: verum non spectat ad rationē temporis, vt eius partes sic actu numerentur, sed satis est, vt numerari possint. Quāobrem tempus sine mentis cogitatione perfectum erit. Deinde quauis tempus à mētis cogitatione nō pendeat, ita vt sine ea esse non possit: pendet tamen prout actu est numerus, & mensura motuum, hoc est prout actu ad motus metiendos applicatur. Nam etsi tēpus ex sua natura sit numerus, & mensura motus, tamen actu non metietur motum, nisi motui applicetur: vt autem applicetur, opus est anima: velut etiā vna est mensura longitudinis, tamen, nisi lōgitudinī applicetur, nō potest eam metiri: nam conditio, siue qua mensura non metiretur, est applicatio: at non pertinet ad rationē tēporis vt actu applicetur: quare poterit tempus sine cogitatione esse perfectum. Ex his patet etiam solutio aliarum duarum rationū, quibus capite 10. probauit Aristoteles non esse tempus, quia non coherēt eius partes: eorum enim, quæ in successione perficiuntur, partes simul nō coherent.

ARTICVLVS VII.

Vtrum tempus sit vnum tantū numero, & in quo primo sit.

IN hac re est sententia antiquorum, quam videtur sequi Scotus in hoc libr. & Caiet. 1. p. q. 10. quod tempus sit solum vnicum numero: quæ etiam sententia videtur esse Sancti Thomæ loco citato, & Aristotelis hoc cap. 14. qui laudat sententiam illorum Philosophorum, qui dicebant non multiplicari tempora, quauis multiplicentur circulationes. Vnde in cœlo ponendæ sunt plures circulationes, & vnicū tantum tempus: ergo sequitur non esse plura tempora.

Sed rationibus arguitur. Primo, Tempus est mensura motus: sed solum est vnica mensura motus, scilicet duratio primi mobilis: ergo vnicum tantum est tempus. Minor probatur, nam mensura debet esse certissima, regularis, & vniformis, ad hoc, quod per ipsam certificemur de mensuratione: sed solum duratio, quæ est in motu primi mobilis, habet istas condiciones, vt constat: ergo solum ista duratio est tempus, ac per consequens est vnicum tantum tempus. Secūdo, si tempora essent plura, maximè, quia in quolibet motu est suum proprium, & intrinsicum tempus: sed hoc est falsum: ergo, &c. Probo minorem, Non est in quolibet motu prius, & posterius: ergo non est in quolibet motu tēpus. Minor rursus probatur, quia solū motus localis fit per spatium: ergo solum ille habet prius, & posterius. Cōsequētia tenet, quia prius & posterius motus causantur à spatio. Tertio, si tempora distinguētur per motus: ergo equalis esset distinctio inter tēpora, & motus: sed motus

motus sunt diuersorum generum
(nam quidam est ad quantitatem,
alter ad vbi, &c.) & tamen tempora
nō possunt differre genere, quoniā
tēpus est species quantitatis, & solū
ponitur in illo genere, ergo &c.

His non obstantibus, notandum
est, quod dupliciter potest usurpari
tempus: vno modo pro duratione
succelsiua, quæ est in motu: alio mo
do pro duratione, non quacunque,
sed vniiformi, & quæ sit aliarum mē
sura. Sit ergo prima conclusio. In vnoquoque
motu est intrinseca duratio, quæ sit tempus.

Pr. 1. In vnoquoque motu est intrinseca duratio, quæ sit tempus.

Probatu r primo testimonijs Aristotelis, qui in
tex. 3. dicit tempus vbi que esse, quia
vbi que est motus: vbi que sentit tempus
esse intrinsecū vnicuique motui. Nec valet
solutio, si dicatur: Tēpus est vbi que
extrinseca denominatione, quia hac ratione
vna dicitur esse vbi que. Iterum tex. 13. dicit,
quod sicut septenarius diuiditur in plures
septenarios, sic tempus in plura tempora:
quid clarius? & in eodem loco dicit tempus
esse numerum cuiuscunque motus. Sed ratio
hoc ipsum confirmari potest, quia tempus est
numerus numeratus: sed numerus numeratus
distinguitur per distinctionem rerum, quæ
numerantur, vt constat: ergo distinguitur
tempus iuxta dispositionem motuum, qui
mensurantur.

Sec. Sed vrgentijs sic argumentor: In quolibet
motu est assignare prius & posterius
intrinsecè: ergo in quolibet motu est
tēpus. Cōsequētia tenet, quoniam tempus
est prius, & posterius motus. Antecedens
probatu r, quia quilibet motus intrinsecè est

succelsiuis: ergo quilibet illorum habet
intrinsecè vnā partē post aliā, ac per
cōsequētia tēpus. Tertio, si cœli motus
saret motus cœli, vt cessauit tēporē
sa Iosue, & manerent alij motus, maneret
tēpus: ergo non solū est tēpus in motu
primi mobilis, sed etiā in quolibet motu.
Dices, quod tūc maneret tempus in motu
illo, qui esset magis regularis. Contrā, quia
per hoc, quod alter motus cesset, nihil
ponitur in istis motib⁹ inferiorib⁹: ergo,
cessante motu primi cœli, in his intrinsecè
tēpus remaneret: sicut si nunc Deus faceret
aliud corpus cœlestē magis regulare, & vni
forme in proprio motu, quā istud, nihil
auferret à motu isto, qui nunc est: ergo
esset in illo intrinseca duratio absque
vniiformitate.

Sit secunda conclusio. Tempus, quod est
mensura vniiformis aliarum durationū,
solū est vnum numero, & vbi que est in
motu primi mobilis. Pro cuius conclusionis
intelligētia nota (quod sæpe diximus) quod
mēsurā est duplex: alia extrinseca, alia
verò intrinseca: intrinseca est in eo, quod
mēsuratur, sive vt partes eius, quæ ratione
partes lineæ mensurant totam lineam: sive
vt accidens eius, quæ ratione quantitas
quolibet mēsurat substantiam, in qua est.
Mēsurā vero extrinseca est, quæ non est in
eo, quod mēsuratur, aliquo modo ex his.
Quando dicitur, quod mēsurā debet esse
certa, vniiformis, & regularis, de mēsurā
solū extrinseca est sermo, non de intrinseca:
nam per mēsurā non certificamur de mē
surato, sed per extrinsecam. Hæc autem

autem extrinseca est duplex, quædam est
ex institutione hominum, vt vna: alia
verò ex natura rei. Quæ ratione est
intelligēda nostra conclusio est mēsurā
extrinseca, quia non negatur, quod quilibet
tempus esse mēsurā intrinsecā sui motus,
quanuis non sit regularis, & vniiformis:
non autē est sermo de qualibet mēsurā
extrinseca, sed de ea, quæ talis est ex
natura rei: duratio autē primi cœli talis
est, nā ex natura rei habet duratio
primi cœli, quod sit mēsurā extrinseca
aliarum durationum, & motuum. Quod
probatu r primo, quia iste motus est
velocissimus, ac per consequens eius
duratio est vniiformis. Secundo, quia
est motus causæ vniuersalissimæ inter
omnia corpora. Tertio, quia est
perpetuus. Quarto denique, quia est
notissimus ratione sensibilium
accidentium, scilicet luminis, quod
diuersimodè apparet propter diuersitatem
motus. Vnde de hac ratione dicitur in
Scriptura, quod luminaria cœli fecit
Deus, vt essent in signa, & tempora,
id est, vt per ipsa cognosceremus
motum primi cœli, & eius durationem,
ac tempus.

Sed obijcies. Potius motum cœli, &
eius durationem per aliā mēsurā, scilicet
per horas horologiorum, &c. Respondeo,
quod hoc est per accidens, & quoad nos,
quia sic oportet diuidi durationem cœli,
vt a nobis cognoscatu r: at verò ex natura
rei est contra motum cœli, & eius
duratio mēsurat motum horologiorum.

Ex his facile est soluere argumēta
in principio posita. Ad primum

ca authoritate Sancti Thomæ respondeo,
quod ille solū vult, quod sit vnicum
tempus, quod sit mēsurā aliorum
vniiformis, vt probatum est à nobis in
secunda conclusione, & non negat,
quod in vnoquoque motu sit intrinseca
propria duratio.

Et idem dico ad authoritatem Aristotelis,
quod etiam laudat sententiam
antiquorum, qui ponebant vnicum
tempus, quod esset cœterorum
omnium mēsurā: vel dico, quod
Aristoteles tantū dicit, quod in
cœlo sit vnicum tempus, & vnica
duratio, quanuis sint plures
circulationes, non autē loquitur
de durationibus aliorum motuum.

Ad primam rationem iam patet
solutio, quod (scilicet) loquēdo de
mēsurā extrinseca, quæ mēsurantur
omnes motus, est solū vna: tamen
preter hanc est duratio intrinseca
cuiuscunque motui, quæ quidem
non est magis vniiformis quā
motus, cui inest, & hoc est tempus.

Ad secundam etiam rationem patet
solutio, quod in quolibet motu
est intrinsecè prius, & posterius,
quæ sumuntur ex ordine ad
litudinem spatij vel termini, qui
per talem motum acquiruntur: sicut
est intrinsecè in quolibet motu
succelsio propter eandem rationem.

Tertium argumentum petit, vt
explicemus, quomodo distinguantur
durationes istæ, & tempora, quæ
sunt intrinseca ipsis motibus: & in
hac re dico primo, quod quauis
motus distinguantur genere, non
tamē durationes. Ratio est, quia duratio

Adi. ratio nem.

Adi. (11)

(15)

arg. 1

non

non sequitur ad motum, secundum quod ponitur reductiue in prædicatione termini, sed secundum quod est reductiue in prædicamento quantitatis: at verò vt sic omnes motus sunt eiusdem generis: ergo & duratio etiam cuiuscunque motus est prædicamenti quantitatis.

Dub. Sed dubium est, vtrum differat specie saltem istæ durationes: nam videtur, quod sic. Primo, quia motus etiam differunt specie secundum rationem extensionis: ergo & durationes, quæ sūt proprietates illorū. Secundo, quia aliàs sequeretur duo accidentia solo numero distincta esse in eodem subiecto, sicut, si moueatur aliquod corpus simul augmentatione & motu locali, vnicuique istorum motuum est intrinseca propria duratio: ergo sequitur, quod sint duæ durationes eiusdem speciei in eodē subiecto. Tertio, quia saltem duratio motus primi cœli differt specie ab alijs, quoniam illa est regularis, & vniformis, aliæ vero non ita.

Test. His tamen non obstantibus, oppositum docet expressè hoc loco **Arif.** Aristoteles tex. 132. qui dicit, quod tempus diuiditur in plura tempora, sicut ternarius in plures ternarios: sed plures ternarij non differunt specie: ergo nec tempora. Ad primū possumus negare consequentiam, quod (scilicet) motus differat specie secundum quod sunt in genere quantitatis: sed solum differunt specie vel genere, in quantum ponuntur reductiue in prædicamento, vbi ponitur terminus. Nam vt sic est eadem differentia inter motus, quæ est in-

ter terminos. Vel secundò dico, quod licet motus differant specie, non tamen tempora, quia tempus est proprietas omnium motuum secundum rationem genericā motus, scilicet, prout successiuus est. Et quauis proprietates subiectorum diuersorum, quæ dimanant ex vltimis differentijs eorum, differant specie, quando subiecta differunt, non tamen proprietates illæ conueniunt illis secundum rationem genericam: sicut visus in homine, & in equo sunt eiusdem speciei, quoniam sequitur naturam hominis, & equi, prout conueniunt in ratione generica animalis in communi: & ita dicendum est in proposito de durationibus, quæ sunt in motibus diuersæ speciei.

Ad secundum respōdeo, quod non est inconueniens, duo accidentia solo numero distincta, esse in eodem subiecto, dummodo subiectū quo, sit diuersum: & quia duratio ista subiectatur in ipsa substantia, medio motu, ita quod motus est subiectum quo, ideo possunt esse durationes solo numero distinctæ in eodem subiecto quod, medijs tamen motibus diuersis.

Ad tertium dico, quod motus regulares, & non regulares possunt esse eiusdem speciei essentialiter, quauis habeant accidentia diuersæ speciei, vt dicemus in 5. Physicorum: & hoc modo duratio motus primi cœli & aliorum est eiusdem speciei, quauis illa sit regularis, & vniformis: aliæ vero non item. Sicut hic Philosophus addiscēs, nec enim vltra fas est, vt de hac re dicatur in hoc libro.

SECUNDA PARS

QVAESTIONIS DE NATURALIS ENTIS MOTUS MENSURA, QUOD EST TEMPUS IN COMMUNI, & IN ORDINE AD ALIAS DURATIONES CONSIDERATUM.

S bene memini, capit. de quantitate in Logica, propter difficilem quantitatis in communi cognitionem, opus fuit prius percurrere, vt ex earundem conuenientia facile ratio generica, & communis colligeretur. Hac ergo eadē ferè methodo seruata in præfenti, necessum fuit prius in particulari essentiam temporis dilucidare, vt postea melius eiusdem ad alias durationes combinatio fieret, omniumque simul vna ratio cognosceretur. De quo quinque mihi sese obtulerunt disputanda.

- Primum, in quo tempus differat ab alijs durationibus.
- Secundū, si in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio idem secundum rem cum existētia illi.
- Tertium, si duratio in communi rectè diuidatur in successiuam, & permanentem.
- Quartum, si durationum distinctio sumatur ab existētia, & modo existendi.
- Quintum, & vltimum, vtrum inter omnes durationes detur vna, vt aliarum mensura. Hæc omnia propter perfectos in Philosophia

posita, & adiecta sunt.

ARTICVLVS I.

In quo differat tempus ab ætate, aternitate, & tempore discreto, & vtrum oēs res creata mensurentur tempore.

Notandum est in principio, tres esse durationes in rerum natura ex communi omnium sententia, scilicet, aternitatem, æuū, atque tempus: quas quidē sic distinguit Pereyra, quod aternitas sit duratio mensurans res, quæ non habent principium, neque finē: æuū verò mensurat res, quæ non habent finem, habent tamen principium. Tempus denique est mensura eorum, quæ habeat principium & finem. Et si obijcias illi, quare ergo non est alia quarta duratio, quæ mensuret res, quæ non habent principium, habent tamen finem. Respondet, quod quia nulla est res habens finem, quæ careat principio: solus enim Deus optimus maximus est sine principio: sed & ipse etiam est sine fine: at verò multa sunt, quæ

carent sine, & habent principium, vt Angeli, & anima rationalis. Sed tamen, quanuis in hoc bene Pereyra, non tamen sufficiēter distinguit inter has durationes: nam constat ex sentētia Aristotelis tempus suū se ab æterno: imd & secundum aliquos Theologos potuit Deus facere, & tempus, & motum ab æterno: & tamen tunc tempus non haberet principium, nec finem, & non esset æternitas. Tum etiam secundū opinionem Diui Thomę visio beatifica cuiuscunq; Beati mēsuratur æternitate, & tamen habet principium, & non implicat etiam habere finē: istę ergo differentię, quas Pereyra adducit inter has durationes, non sunt omnino verę, præterquā quod

Auto sunt accidentales. ¶ Dicendū ergo *ris se* est, omīssis multis sententijs, quod *ælia.* istę durationes distinguuntur, vt docet Sanctus Thomas, penes hoc, quod æternitas mēsurat rem, quę est omnino inuariabilis, tam secundū esse, quā secundum operationem, qualis est Deus: æquum autē mēsurat res quasdam inuariabiles secundum esse, variabiles tamen secundum operationē: qualia sunt anima rationalis, Angelus, & cœlū secundum suam substantiam: tempus denique res vtroque modo variabiles mēsurat, qualis est motus.

Sent. His ergo ita suppositis circa *quo* presentem quæstionem, fuerūt aliqui, quos refert Pereyra capit. 6. & *vndz.* Henr. quod lib. 5. q. 11. qui existimabant res omnes creatas tēpore mēsurari. Quorum sententia cōfirmari potest ex sententia & doctrina Augustini. 8. super Genes. cap. 12. v.

bi explicās, quomodo creature pēdeāt a Deo, inquit q̄ res omnes pēdent ab eo, sicut aer in sua illuminatione à Sole, qui nunquā est factus lucid⁹, sed sepe fit lucid⁹: semper ergo creatura, quandiu est, fit à Deo: sed fieri mēsuratur tēpore: ergo & esse cuiuscunq; creature. Et confirmatur, quia conseruatio nihil aliud est, quā cōtinuatio actionis, qua res producit: sed actio, qua aliquid producit de nouo, mēsuratur tēpore, vel instanti: ergo & conseruatio: sed quādiu res creata existit, conseruatur: ergo mēsuratur tēpore, quādiu existit. ¶ Sed in hoc re certū est (vt separemus certa ab incertis) motum omnem tēpore mēsurari. Patet ex dictis, quia tempus mēsurat res variabiles: sed motus in sua ratione includit variationem: imo hoc ipsum quod est moueri, est variari: ergo motus tēpore mēsuratur. Si autem obijcias, q̄ mot⁹ cœli ex opinione Arist. est infinitus, sine principio & fine, ac per consequens mēsurari nequit. Respondeo, q̄ quanuis infinitum secundum se totum non possit mēsurari, potest tamē secundum partes, vt diximus cap. de quantitate: & ita ex Aristotele, quęlibet circulatio mot⁹ cœli mēsuratur tēpore, quāuis omnes nō dicantur simul mēsurari, quia de quantitate omnium non potest aliquis certificari.

Sed dices secundū mutationes instantaneas non mēsurari tēpore: ergo, &c. Respondeo, verum esse, istas mutationes non mēsurari tēpore, sed instanti tēporis: & sic

motus successiuus tēpore tantū mēsuratur, instātanea vero mutatio, instanti. ¶ Ad eodē verū est hoc, motum omnem vel mutationem tēpore mēsurari, aut instanti, quod etiam dicendū sit motum Angeli tēpore, vel instanti etiā mēsurari: quanuis tēpus illud sit diuersæ rationis ab isto, siue sit discretū, siue continuum. Duo ergo sunt in ista quæst. Alterum est de esse rerū generabilium, & corruptibilium, An mēsuretur tēpore. Alterū verō de esse rerū incorruptibilium. Et, *i. c.* vt ab hoc 2. incipiamus, fit concl. 1. Esse permanens omnium creaturarū incorruptibilium mēsuratur tēpore. Probat̄ manifestē, quia esse permanens incorruptibilium non mēsuratur tēpore, quandoquidē est omnino immutabile, nec dependet à motu, qui est variabilis. Tum etiam non mēsuratur æternitate, vt constat: quia Angeli & creature omnes incorruptibiles, habēt operationes variabiles: ergo à sufficienti partium enumeratione cōstat, q̄ mēsuretur tēpore. Cōtra hoc est argū. quia vbiq̄ que est prius & posterius, est tēpus: sed in duratione, qua mēsuratur esse Angeli, reperitur prius, & posterius: ergo, &c. Probat̄ Minor: Si Deus produceret nunc vnū Angelū, & cras aliū, ille diceretur prior, iste vero posterior. Respondeo, q̄ quanuis æquum in se non habeat prius & posterius, coexistit tamen tēpore nostro, in quo est prius & posterius. Vnde vnus Angelus diceretur prior alio, non in ordine ad propriam mēsuram, sed in ordine ad nostram extrinsecam denomina

tionem, quia (scilicet) coexistit tēpori, quod habet prius, & posteri⁹. Quia ratione etiam dicimus Deum fuisse ab æterno, cum tamē in Deo nō sit præteritum, sed tantum coexistat æternitas omni tēpori præterito, & futuro. Et hoc est fortassis, quod ait Bonauentura in 2. d. 2. q. 2. æquum habere prius, & posterius sine inuouatione, quasi non habeat in se, sed extrinseca denominatione, & quoad nos, per ordinem ad tēpus nostrum. ¶ Sit conclusio 2. Esse rerum generabilium & corruptibilium mēsuratur tēpore. Probat̄ ista cōclusio: Omne id, quod dependet natura sua à motu, mēsuratur tēpore, sicut & ipse motus tēpore mēsuratur: sed esse generabilium, & corruptibilium pendet à motu priui cœli: ergo mēsuratur tēpore.

Et confirmatur: In viuētibus ipsum esse substantiale perpetuū consistit in variatione, quę fit actione caloris naturalis: ergo in ipsis magis patet, quod ipsum esse mēsuretur tēpore. ¶ Si dicas, Tēpus est mensura successiua: ergo nequit mēsurare res permanentes: sed esse generabilium, & corruptibilium est permanens: ergo, &c. Respondeo, q̄ aliquid mēsurari tēpore, stat dupliciter: vno modo primario, & immediate: & hoc modo mēsuratur motus: Alio verō modo secundario, & mediate: & hoc modo mēsuratur ea, quę dependent à motu. Vnde esse rerū generabilium, & corruptibilium, quādiu trāsmutantur secundum nutritionē, vel diminutionē, solū mēsuratur tēpore extrinsece, ratione motus priui

primi cœli, à quo dependet: at verò quādiu durat mutatio vel dimanatio, vel alia quacūque actio substantialis, intrinsicè mēsuratur tempore ratione illius actionis.

Supereſt reſpondere ad argumentum pro illorum ſententia factū, qui putabant omnes creaturas meſurari tempore, & ad ſententiā Auguſtini: facilis autem eſt ſenſus verborū eius: ipſe enim nihil aliud vult, quam quod res omnes dependant à Deo in fieri, & in conſeruari. Vnde ipſum conſeruari appeilat ipſe perpetuū fieri: ſed tamen quāuis fieri ipſum in principio meſureretur tempore, quia eſt mutatio: tamen conſeruari non meſuratur tempore, quia conſeruatio non eſt mutatio, ſed ſola actio ſine mutatione, & ſic patet ſolutio. Ad cōfirmationem dico, quod conſeruatio eſt cōtinuatio actionis, non tamen prout mutatio eſt, ſed prout productio termini: & ideo in principio illa productio tēpore, vel inſtanti meſuratur, propterea quod in principio dicit variationem, poſtea verò, dum continuatur, non meſuratur tempore, niſi ſit conſeruatio rerum generabilium, quæ dependēt à motu: conſeruatio verò Angelorum, & aliarum rerum incorruptibilium nō eſt huiusmodi: & ideo hæc non meſuratur tempore. De qua re videndus eſt in Theologia latè Magiſter Zumel 1. p. q. 10. per varios artic. & 2. tom. à quæſt. 50. etiam per varios artic. Iā de ſpectibus motus in particulari videndum reſtat lib. 5. ſeq.

Dab.

Sed dubitabis, quid ſit tempus diſcretum. Hoc nihil aliud eſt, quā

duratio ſine ſucceſſione, habet enim principium, & finem ex natura ſua, & coexiſtens durationi diuiſibili, ſaltem imaginaria. Hoc tempus diſcretum componitur ex inſtantibus, in quorum vnoquoque durat entitas aliqua omnino indiuiſibilis, & tota ſimul: quæ tamen corruptibilis eſt, & per tale inſtans coexiſtit durationi diuiſibili, ſaltem imaginaria: aliās enim quod cōponitur ex huiusmodi inſtantibus, nō coexiſteret durationi diuiſibili: illa enim ratio, quod indiuiſibile additum indiuiſibili non facit maius, non minus militat hic, quā in alijs indiuiſibilibus. Hæc duratione durant multe ſpecies Angelicæ, & etiā noſtra, quæ ſunt tota ſimul indiuiſibiliter, & quedam aliæ entitates corporeæ: quæ tamen permanēt aliqua dō inuariata: ſine eo quod earum eſſe ſit aliud, & aliud, vt docet Scotus 2. d. 2. q. 4. Durand. q. 6. Henr. uetus q. 11. Henricus quodlib. 5. q. 13. Dices, Omnia corruptibilia ſunt in continuo motu: ergo eorum duratio eſt ſucceſſiua. Reſpondeo, nō eſt illa in continuo motu, ſaltem ſecundū omnes ſuas entitates, quod manifeſtum eſt in inanimatis: nec video, cur calor vt octo non poſſit, ſecundū quod calor eſt, conſeruari totus ſimul coexiſtēs alicui tēpore: atq; adeo eius duratio tunc nō eſt intrinsicè ſucceſſiua. Reſpondent quidā, quod entia corruptibilia, licet nō ſemper mutantur ſubſtantialiter, ſemper tñ ſunt ex natura ſua ſubiecta corruptioni ſubſtantiāli, & id ſufficit, vt ſemper duret duratio ſucceſſiua: Cōtra, quia dum entitas

titas aliqua perſeuerat inuariata, nō datur in illa prius, & poſterius: ergo (per ſe loquendo) pro tunc natura durat duratione ſucceſſiua. Hæc enim requirit eſſentialiter dari prius, & poſterius in re illa, cuius eſt talis duratio: ſolutio vero prædicta tantū arguit, quod entia corruptibilia ſunt capacia durationis ſucceſſiua, non tamen, quod ſemper durent tali duratione. Vt autem deur tale tempus diſcretum, requiritur, quod vna duratio ſit immediate poſt aliam. Hæc pars conſuſionis eſt contra quosdam aſſerentes corruptibilia omnino durare tempore cōtinuo, non modo quoad motus, quibus mouentur, ſed & quoad eſſe ſubſtantiāle. Hi referunt pro ſe Sanctum Thomam 1. p. quæſt. 10. art. 4. & 5. & de potentia, quaſtione 5. art. 1. ad ſecundū, & art. 4. ad quintum, Albertum quaſt. 3. de coæuiſ. Sed certè hi tantū volunt, quod corruptibilia ratione ſuorum motuum durant in tempore, cumque abſolutè ſint motui ſubiecta, ideo abſolutè dicuntur temporalia. Argumentum, quod pro ſe aſſerunt id opinantes, eſt, quia corruptibilia, ſi non meſurantur duratione ſucceſſiua: ergo æuo: conſequeſ eſt omnino falſum (licet verum illud putauerint Scotus, & fortè Henricus) ergo & antecedens. Reſpondeo, negando ſequelam, quia (vt patet ex dictis) æuum eſt duratio omnino neceſſaria ab intrinſeco: at tēpus diſcretum, & eius inſtantia ſunt durationes deſcribibles. Tota ſere iſta doctrina de tempore diſcreto, & eius inſtantibus colligitur ex Sæcto Tho-

Dura

tionis

ſuc-

ceſſi

uæ cō

ditio.

Scot.

Henr.

ma 1. p. q. 53. a. 3. & 1. 2. q. 113. art. 7. ad 5. Iam de inſtanti temporis diſcreti patet ex ſuprà dictis, quod ſit duratio permanens: de inſtanti verò tēporis cōtinui, quod ſit totū ſimul, conſtat, cū ſit omnino quid indiuiſibile: tantū ergo ſupereſt probare, quod duratio, quod ſatis videretur conſtare ex eo, quod negari nō poteſt, aliquid exiſtere poſſe, & non durare: ſed aliquid poteſt exiſtere vnico tantummodo inſtanti: ergo inſtans eſt proprie duratio, licet reſpectu temporis ſit quid indiuiſibile omnino, cōtinuatiuum, & terminatiuum illius, atque adeo non ſit tempus. Diſfert hoc inſtans ab inſtanti temporis diſcreti, quia hoc coexiſtit durationi diuiſibili, ſaltem imaginariæ: illud vero nequaquā. Ex dictis facile quæuis colliget, æuo ne, an tempore, an in inſtanti durent entitates ordinis ſupernaturalis, vt gratia, charitas, lumen gloriæ, viſio beatifica, ſi ſemel cognouerit illarum naturam, quam explicare Theologicum negotium eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum in qualibet re creata ſit ſua intrinſeca duratio, et an idem ſit ſecundum rem cum exiſtentia illius.

Concluſio affirmatiua debet eſſe certa, ſcilicet, quod in qualibet re creata eſt ſua intrinſeca duratio, quæ eſt idem ſecundum rem cū exiſtentia rei, ab illa tamen ſola ratione ratiocinata diſtincta.

Com.

Prima pars cōclusionis est Gre
 Gre. gorij Ariminēsis in 2. distinctione
 Ochā. 8. quaest. 1. & Ocham, & Nomina-
 Land. lium: land. quaest. 22. & Simplicij: &
 Simp. est etiam eorum, qui dicūt in quo-
 Dur. uis Angelo dari suum xū. Ita Du-
 Caic. randus 2. distinctione 2. quaest. 5. Ca-
 Cap. iet. 1. p. quaest. 10. Capreolus, & alij
 Bona. Thomistæ. S. Bonauent. 2. distinctio-
 Hen. ne 2. quæstio. 5. Henr. quod l. 11. qua-
 Senc. stione 11. Sencinas 12. Metaph. quæ-
 stio. 55. & est fere omnium commu-
 nis: omnes enim fatentur in vno-
 quoque Angelo dari propriam &
 intrinsecam durationem, licet (vt
 infra dicam) quæstio sit de nomi-
 ne: Vtrum, scilicet, quæuis illarum
 sit dicenda xuum: & similiter est
 Aris. quæstio, vtrum quæuis duratio rei
 incorruptibilis sit dicenda xū. Hęc
 conclusio est Aristotelis 4. Physicorū,
 11. vbi ait: Tēpus est quid con-
 sequens motum vt sic: & 4. Physic.
 14. text. 130. ait: Tempus vbiq; est,
 in terra, & in mari, & in cōlo: quia
 vbiq; motus est, & omnia sunt
 in tempore, sicut in loco. Sed pos-
 set responderi, quod tempus vbiq;
 est, quia vbiq; habetur præ ma-
 nibus duratio primi mobilis ad
 mensurandos omnes motus: vt si
 vna aliqua vna cuius volenti mē-
 surare præsto esset, vere diceretur
 esse vbiq;: Vtget tamē id, quod
 ait Aristoteles, tempus esse nume-
 rum motus: & non restrinxit ad mo-
 tum primi mobilis. Confirmatur,
 Conf. quia text. 132. ait, tempus esse nume-
 rum cuiusuis motus sed non loqui-
 tur de numero numerante, vt ipse
 fatetur: ergo de numerato: sed hic
 intrinsecē, & inhæsiuē est in rebus

numeratis: at idem omnino nō po-
 test inhære pluribus: cū ergo mo-
 tus numerati plures sint, erunt in
 illis tot durationes inhærentes. Et
 ibidem ait, tempus dici vnum: quo
 pacto septenarij plures hominum
 & lapidum, &c. si simul sint, dicun-
 tur plures materialiter, formaliter
 vero vn°, & idem: sed hi septenarij
 non sunt vnus numero, sed specie:
 ergo similiter tempora, & alia du-
 rationes. Confirmatur, quia (vt do-
 cet Augustinus 11. confession. 13.) in
 illo prælio Iosue 10. & Ecclesiast.
 48. cessauit motus Solis, & Lune, &
 tamen non dubium est, quin tunc
 fuerit duratio in alijs motibus: er-
 go duratio non est intrinsece in v-
 no, vel in altero, sed in omnib; mo-
 tibus, qui existunt. Hęc duratio in-
 trinseca est eodē modo intelligen-
 da, quo locatio intrinseca intelli-
 gitur à quibusdam, quam supra im-
 pugnaui: sit tamen nunc pro exem-
 plo. Vnde, sicut locus intrinsecus
 est quædam repletio spatij imagi-
 narij, id est, destructio positua pri-
 uationis loci intrinseci, sic etiam
 dicendum est de duratione intrin-
 seca: & sicut concipimus, vnum
 ens habere maiorem locum intrin-
 secum, quā aliud, quia magis quasi
 extenditur per spacia imaginaria:
 sic vnum concipimus durare plus
 alio, quia plus quasi cōtrahitur per
 imaginariam successione: & ita
 etiam concipimus mundum fuisse
 possibilem per centum, vel mille
 annos ante sui creationem, qui an-
 ni imaginaretur. Similiter, si Deus
 annihilaret mūdū, & iterū illū re-
 produceret, posset esse intermedia
 maior

maior vel minor successio imagina-
 ria inter reproductionē, & annihila-
 tionē: & hoc sit primū argumen-
 tū: pro quouis enim tēpore ens exi-
 stens habet suum locum proprium
 & intrinsecum independentem à
 loco alterius: ergo similiter suam
 durationem, &c.

Quia certē, sicut omnia entia
 sunt alicubi, ita sunt aliquādo, nec
 est ratio, cur primum magis, quā
 secundum habeāt per rationem in-
 trinsecā. Præterea, negari nō potest,
 quin in Deo sua duratio, scilicet
 æternitas, sit intrinseca: nec enim
 est in alio (vt infra dicam quaest. 20.
 art. primo) & est entitas realis, vt o-
 stendi art. 1. similiter negari non po-
 test, quin in aliquo ente incorrupti-
 bili sit intrinseca duratio æterna:
 similiter negari nō potest, quin in
 aliquo ente corruptibili sit intrin-
 seca duratio tēporalis: omnes enim
 hæ durationes (vt dixi) reales sunt:
 sed nō est maior ratio, cur vnū ens
 existat, & duret duratione intrin-
 seca, quā aliud: ergo, &c. Præterea
 spatium, seu latitudo vniuscuiusq;
 motus distinguitur à spatio, & lati-
 tudine alterius: atque adeo habet
 suū prius, & posterius proprium, &
 distinctū à priori, & posteriori al-
 terius: sed motus habet suum prius
 & posterius à priori, & posteriori
 spatij, & tempus habet à priori, &
 posteriori mot: ergo quot sunt spa-
 tia, seu latitudines, tot sunt motus:
 atq; adeo tot durationes tempora-
 les: & eadem ratio est de alijs dura-
 tionibus. ¶ Confirmatur, Duratio
 consequitur ad motum vt sic, non
 quia talis, vel talis motus est; ergo

quiuis motus habet suam propriā
 durationem.

Hinc infero, durationes aliquas
 duraxat posse sibi esse contiguas, Coro.
 quales sunt partiales durationes
 formæ expulsæ à materia, & formæ
 illi succedentis in eadem materia.
 Vnde Durādus in 2. distinct. 2. quæ-
 stione quinta & sexta ait: Quando
 vero aliqua forma perficitur, eo pa-
 cto perficitur etiam eius duratio,
 & non dicitur alia, & alia duratio.
 Secunda pars conclusionis est
 Sancti Thomæ prima parte, quæ-
 stione 10. articulo secundo dicentis: Sec. pars conc.
 Deus est sua duratio, quia est suum
 esse: nulla autem res creata est sua
 duratio, quia non est suum esse: &
 artic. 6. ait: Æternum non est suū
 xuum, ob rationem dictam, quia
 non est suum esse. Idem sentit Son- Senc. Cap. Scot.
 cinas in quinto Metaph. quæstio-
 ne 56. Capreolus secundo, distin-
 ctione secunda, quæstione 4. vbi
 Scorus idem sentit de xuo, non tamē
 de tempore. Ratioque eius est,
 quia partes temporis correspon-
 dent proportionaliter partibus mo-
 tus, nō e contra, vt statim dicā. Pro-
 batur conclusio, quia ex eo quod
 aliquid intelligatur existens, intel-
 ligitur durans, seclusa quauis alia
 entitate distincta realiter ab existē-
 tia: ergo, &c. Vnde infero, tot esse Coro. S.Th.
 durationes, quot existentias: atque
 adeo materiam primam in opinio-
 ne S. Tho. non habere propriam du-
 rationem distinctā à duratione for-
 mæ, licet sit res durans distincta: & ar-
 gumēta, quæ cōtra hoc fieri possūt,
 eadē omnino sunt cū his, quæ pro-
 posuimus quæstione: ad demon-
 strandum.

strandum materiam primam habere propriam existentiam.

Tertia pars cōclusionis est Aristotelis, & omnium antiquorum, quia loquuntur de tempore, vt de accidenti motus: & certè videtur id probabilius, & facilius, quā oppositū. Et primo, quod duratio distinguitur ab existentia ratione ratiocinata, videtur certum: duratio enim creata constituit prædicamentum, quandoquidem ad existentiam non petitur prædicamentum distinctū ab eo, in quo ponitur essentia.

Pro.

Et præterea, quia duratio Dei, scilicet, eius æternitas, est quod dicitur attributum distinctū ratione nostra ab existentia. Sed iam probatur, durationem creatam distingui ex natura rei ab entitate, & existentia, cuius est illa duratio: quia licet corpus per eandem rem, scilicet, per quantitatem, sit quantum, & locatum, tamen quantitas, & locus distinguuntur ex natura rei: inuariata enim quantitate, & quauis alia entitate, datur motus ad locum: ergo similiter, licet res per eandem entitatem existat, & duret, tamen duratio ex natura rei distinguitur ab existentia.

2. Pr.

Præterea potest contingere, vt motus habet æquales partes in ratione motus, habeat tamē inæquales partes durationis, & è cōtra: vt, verbi gratia, si duo calciant vt sex; alter velocius, tardius vero alter: vel vnus vt sex, alter vt quatuor, æquali tamē velocitate. Dicitur, licet id ita sit, loquēdo de duratione extrinseca, secus tamē de intrinseca, nam huius tot dantur semper partes, quot dantur partes motus,

nec plures, nec pauciores, siue motus sit tardior, siue velocior in ordine ad durationem extrinsecam: licet enim quantitas vna, quia est magis rarefacta, coexistat in maiori loco extrinseco, saltem imaginario, non ideo tamē habet plures partes quantitatis, quā alia quantitas magis densa, quauis hæc non coexistat tanto loco extrinseco. Hęc solutio non omnino mihi displicet, posset tamen contra illam obijci, quia negari non potest, quin, dum quantum rarefit, amplius mutetur in se aliquo modo intrinsecè, acquirendo aliquem modum, quem antea non habebat: ergo similiter motus, qui intrinsecè plus durat, & coexistit maiori successioni extrinsecè, saltē imaginariæ, aliquem modum acquiret plus, quā alter, qui non tantè durationi coexistit. Cōclusio est contra Soncinatem, qui (scilicet) tenet, nullam durationem distingui ab existentia plus, quā ratione nostra: & contra Scotum, qui defendit id de æuo, licet non de tempore, propter vltimum argumentum proxime à nobis propositū: inquit enim id cōcludere de tempore, sed non de æuo.

ARTICVLVS III.

Utrum duratio in communi recte diuidatur in successiuam, & permanentem.

Conclusionem negativā tenent Gabriel in secundo, distincti. Gab. quali.

quæst. 1. Ochā, quæst. 10. dicentes durationem ita esse rem, quæ durat, vt tamen commoret successiōnem in se, vel in alio, cui coexistat, vel coexistere possit. Probat id ex nostro modo concipiendi, quem nuper explicui. Vnde inferunt, omnē durationem creatam (quæ sola mensurabilis est) mensurari nostro tempore. Idē Aureolus apud Capreolū in 1. d. 2. quæstione secunda. Vnde infert, in Deo non esse durationē, quia in illo nulla est successiō. Pro hac opinione sic argumentor primo: Si daretur aliqua duratio omnino permanentis, ea deberet esse tota simul: ergo inter ea, quæ tali duratione durant, fieri nō potest vt vnū duret plus alio, nec vt vnū duret plus, minùs ve secundū se ipsum. Probat, quia in duratione omnino permanenti non datur magis, & minus: sed consequens est omnino falsum: ergo & antecedēs. Probat, quia alius Deus non plus duraret vsque in istud nunc, quā durauerat vsque ad principium creationis mundi: sed hoc consequens est falsum, quia in istud nunc durauit totum, quod durauit vsq; ad principium creationis, & adhuc amplius, quia coexistit annis, qui præter erunt à principio creationis vsque nunc: ergo. Secundò: ergo duratio, quæ durant entia incorruptibilia quantum ad suam substantiam, erit duratio permanentis, & tota simul: ergo in instanti creationis habuit, verbi gratia, Angelus totā durationem sibi possibilem secundū suam naturam: ergo fieri non potest, nec per diuinam potētiam,

vt non habuerit illam durationem: ad præteritum enim non datur potentia: Tunc sic, Angelo est possibile duratio, quæ, si nō ab æterno, saltem per multos plures annos imaginarios durauerit ante instans suæ creationis, & qua duret in æternū: ergo Angelus durauerat antequam fuisset creatus: ergo existit ante sui creationem. Et præterea: ergo non potest fieri, vt non habeat durationem æternam a parte post. Probat, quia tota hæc duratio est illi possibilis, & totam illam haberet in illo instanti, atque adeo sequitur, quod non possit annihilari a Deo.

Conclusio sit affirmatiua, quia esse abstrahit à successiōe, & permanenti: ergo & duratio, cum hæc sequatur naturam, cuius est. Fateor nos non satis apprehendere posse durationem diurnam, nisi concipiēdo in illa successiōnem aliquā, saltem imaginariam: scilicet, non satis concipimus, quo pacto aliqua substantia indiuisibilis coexistat corpori, seu spatio imaginario diuisibili, nisi concipiēdo in illa quasi partes qualdam, vt dixi articulo primo: licet etiam sunt aliquæ durationes indiuisibiles, quæ verè habent totum suum esse simul, qualis est duratio cuiusuis entitatis initio indiuisibilis, licet non satis concipiamus, quo pacto sint diurnæ, & coexistant durationi reali, seu imaginariæ diuisibili, nisi concipiēdo in illis qualdam quasi partes.

Confirmo, quia locus in instanti abstrahit a loco extenso, & intento: locus enim in instanti est res: li s spiri.

Conc. affirm.

Conf.

Spiritualium talis est, vt etiā si per illum replent, & destruant multū spatium imaginariū, indiuisibilis tamen omnino sit: locus verò corporum diuisibilis est, & extensus: ergo similiter loquendum est de duratione: nam sicut in loco se habēt extensus, & inextensus, ita in duratione se habent successio, & permanentia: quæ tamen successio non opus est diuisibilis sit quantitatiuè; nam etiā in acquisitione entitatis spiritualis datur duratio successiua, vt dicam infra, & motus intentionis vt sic durat duratione successiua, & tamen est indiuisibilis quantitatiuè: & sic tam ipse, quam eius duratio, qua ratione duratio successiua est, non est species quantitatis: eius enim diuisibilitas nō opus est, quod sit quantitatiua, vt dixi.

Ad 478. Ad hæc argumenta respondeo, quod sicut Deus, & omnes substantiæ spirituales per entitatem spirituales, atque ad eō omnino indiuisibile possunt coexistere locis extrinsecis, seu spatijs imaginarijs diuisibilibus, vt Deus coexistit maiori spatio, quam Angelus, & vnus Angelus maiori, quam alter, & vnus, atque idem nunc maiori, nunc minori, & tamen talis locus est omnino inextensus, totus in toto, & totus in quauis parte: sic etiā philosophandum est de duratione; nam (vt supra dixi) sic se habet duratio spiritualis respectu extrinsecæ durationis diuisibilis, vel realis, vel imaginariæ, quo pacto se habet locus spiritualis respectu loci extrinseci, diuisibilis, realis, vel imaginarij. Vnde, sicut in rebus spirituali-

bus coexistere, vel posse coexistere maiori spatio diuisibili, non prouenit ex eo, quod habeant plures partes loci, sed ex eo quod habent locum talis nominis, & perfectionis, vt sit destructiuus maioris spatij imaginarij: & similiter, sicut Deus est sapientior Angelo, non quia diuina sapientia habeat partes, sed quia est altioris rationis, iuxta supra dicta: sic durat amplius, non per successione, sed per hoc, quod eius duratio ex natura sua est destructiua maioris durationis imaginariæ, nostro modo intelligendi, seu (vt expressius loquar) maioris priuationis ipsius durationis: & ita Deus nō plus durauit intrinsecè vsque in istud nunc, quam ante mundi creationem durauerat, licet coexistere durationi extrinsecæ nostri temporis, cui prius nō coexistere: proportionaliter loquendum est de alijs durationibus permanentibus, & ita patet ad primum.

Ad secundum concedo primas tres consequētiās de duratione intrinsecæ Angeli. Ad reliqua fateor, Angelum in instanti creationis habuisse omnem durationem intrinsecam, quoad esse substantiale sibi possibile secundum suam naturam: sed nego reliquas consequētiās, quas facile quiuis infirmabit, constituendo illas in materia de loco intrinsecæ: illa tamē duratione omnino indiuisibili potest Angelus coexistere maiori, & minori durationi extrinsecæ, saltem imaginariæ: & ita potuisset coexistere maiori durationi imaginariæ à parte ante: & posset modò annihilari à Deo,

Deo, & tunc non coexistere futuri durationi extrinsecæ, vel reali, vel imaginariæ, quia tota illa duratio Angeli, licet fuerit à Deo simul tota recepta, potest tamen conseruari, & non conseruari. Obijcies contra has solutiones: ergo rectè dixerunt Gabriel & Ocham, quia omnis duratio connotat successione. Nego consequētiām, duratio enim permanens non connotat ex natura sua vllam durationem extrinsecam, cui coexistat: sed talis coexistētia accidit illi durationi.

ARTICVLVS III.

Vtrum durationum distinctio sumatur ab existentia.

606. Reiter conclusio sit. Durationum distinctio quoad substantiam, & modum sumitur ab existentia, & modo existendi rerum, quantum sunt durationes. Quæ colligitur ex Sancto Thoma 1. parte, questio. 10. articulo 4. & 5. & articulo 6. ad secundum, & manifestius ex prima secunda, questione 53. art. tertio in fine, & ad primum, vbi docet, tempus continuum Angelicum non esse eiusdem rationis cum nostro. Iā explico conclusionem: sicut duplex est demonstrationum distinctio (vt dixi in Posteriorib.) alia desumpta ex substantia præmissarum constituentium demonstrationem, alia ex modo demonstrandi: quo pacto quæ à priori fiunt in Philosophiā naturali, ab his, quæ fiunt in Metaphysicā, differunt omnino quoad

substantiam, conueniunt tamē specificè in modo demonstrandi à priori. Contrà verò, Demonstrationes in eadem scientia, vna à priori, & altera à posteriori, secundum aliquos non differunt specie quoad substantiam, differunt tamen quoad modum. Præterea, sicut calefactio & frige factio, ac generatio differunt specie quoad substantiā, conueniunt tamen in illo modo essendi ab, & in. Sed contrà, calefactio actio, & calefactio passio non differunt quoad substantiam, differunt tamē specie in illis rationibus essendi ab, & in: ergo etiam durationes quædam differunt quoad substantiam, & conueniunt in modo, quædam è contrà, v.g. duratio, qua durat corpora incorruptibilia in suo esse substantiāli, differt specie quoad substantiam à duratione, qua durant entia spiritualia in suo esse substantiāli: quis enim dicat durationem spirituale, & durationem corporeā esse quoad substantiam eiusdem specie: tamen quoad modum videntur omnino eiusdem rationis, & vtrique conuenit definitio xvi, sub quo non videntur contineri distincti modi durationis. Hoc pacto in alijs durationibus philosophandum est.

Infero ergo primo, omnem durationem successiua differre à permanente, non semper quoad substantiam, semper tamē quoad modum. Prima pars probatur, quia duratio, qua durat v.g. calor vt octo, dum permanet immutatus, & ea, qua durat, dum successiue fit, non differt specie quoad substantiam, sicut nec illi calores, quorum sunt propriae illa

Pr. 1. ille durationes. Secunda pars patet
Part. ex supra dictis: alius enim modus
 durationis reperitur in tēpore discrete, alius in continuo. Infero secundū, eternitatem esse omnino,
2. II & primū diuersam, tam in substantia, quā in modo, à reliquis omnibus, & non diuidi in plures, nec specie, nec numero differentes: quod satis patet ex dictis, Infero tertio, infra auum contineri multas durationes, species etiam subalternas, distinctas quoad substantiam: & similiter infra tēpus, tam continuū, quā discretum, & etiam infra instans huius vtriusque temporis. Patet ex dictis, quia duratio talis est quoad substantiam, quale est illud esse, ad quod consequitur, vel cum quo identificatur: sed esse substantiale cœlorum, materię primę, animę rationalis, & Angelorū sunt omnino specie distincta quoad substantiam: ergo licet illorum durationes conueniant in ratione aui quoad modum, tamen quoad substantiam sunt omnino distincta. Similiter operationes, seu motus successiuī durantes tempore continuo, quidam sunt Angelorum, quidam animę rationalis, quidam corpori, & citra hos omnes dantur multi alij distincti, atque adeo & illorum durationes non erunt minus distincta. Quod ita verum existimo, vt durationem hominis, & equi affirment specie differre quoad substantiam: & ita possunt aliquę durationes esse similiores alijs quoad substantiam, & dissimiliores quoad modum, vt v.g. Angelus & leo sunt magis similes in existētijs,

quam Angelus & cælum, & tamen sunt minus similes in modo durationis, quia Angelus & cælum durant æuoleo verò durat tempore. Nec mirum id videri debet: cælum enim in ratione incorruptibilis est similius Angelo, quā leo. Et similiter materia prima est similior animæ hominis in ratione incorruptibilis, quā anima equitabulæ tamē similiores est anima equi, quia est actus; materia vero est pura potētia. ¶ Quid autem sit duratio successiua, quæ est tempus, & quæ distinctio eius à reliquis durationibus, eternitate, scilicet, & quō, tēpore discreto, & alijs, dixi art. 8. & præcedentibus, hæc enim, & quæ sequuntur, propter consummatos in Philosophia posita sunt.

ARTICVLVS V.

Verum inter dictas durationes detur vna, vt reliquarum mensura.

Aristoteles 10. Metaph. 2. & tertio hæc, quæ subscribam, tradit de mensura. Mensura (inquit) maximè est cuiuscūque generis primū, maximè autem & propriè mensura est primum in genere quantitatis; deinde primū in genere qualitatis, id est, perfectionis seu virtutis. Mensura enim propriissimè dicitur id, quo, quantum aliquid sit, dignoscitur: est autem de ratione mensurę, vt sit quid vnum & indiuisibile, id est, quo vtamur, vt indiuisibili, cui nec possit fieri additio, nec subtractio; vt in lineis vtimur pedali, seu

li, seu vna, tanquā indiuisibili, quæ ratione inter omnes mēsurā numeri certissima est, eo quod vnitas est omnino indiuisibilis, cui nec potest quid addi, aut detrahi: & ita, quod mēsuræ maiores sunt, eo sunt minus certæ: in illis enim later maxime, & quod additum, & quod dēp tum est. Quæ ratione quo pretiosa sunt mēsurabilia, eō minoribus mēsuris vti solemus. Addit tanquā, mēsuram non semper esse vnam numero, sed aliquando esse plures: imò (vt dicit 5. Ethicorū 7.) non in omnibus locis æquales sunt mēsuræ: sed vbi emunt, maiores solent esse, vbi veniunt, minores.

Cor. Ex his colligo primo, duplicem esse mēsuram, vniuersè loquēdo: alteram, qua mēsuramus gradus perfectionis, seu virtutis, quā Aristoteles appellat qualitatem: alteram, qua mēsuramus gradus extensionis, vel quasi extensionis, quam extensionem appellat Aristoteles: quantitatē: v.g. homo à Pythagora (vt refert ibi Aristoteles cap. 2.) dicebatur mēsurā coniūctorum, scilicet corporum, quoad gradus perfectionis: at vna dicitur mēsurā longitudinis panni, & aliorum huiusmodi, & alia sunt mēsurę profunditatis, grauitatis, & leuitatis, quæ dicuntur mēsurę graduū extensionis. Mensura ergo durationū est duplex: alia perfectionis, qua mēsuramus tantummodò, quā sit perfecta vnaquęquē duratio, non quantā sit in extensione, quia extensionem non habet: alia est mēsurā durationis quoad extensionem, qua mēsuramus, quæ fuerit maior, quæ

minor duratio, quæ prior, quæ posterior. Videmus inter omnes supra positas durationes, quæ quarū sit mēsurā: & an intensiois, an vero extensionis.

Æternitas ergo cum, propriè loquendo, vnica tantummodo sit, illa non habebit rationem mēsuræ extrinsecæ, propriè loquendo; impropriè tamen, sicut aliqua dicuntur æterna, quatenus æternitatem aliquo modo participant (vt dixi supra) dicuntur etiam impropriè æternitate mēsurari, non quidem quoad extensionem, cum nulla in æternitate reperiatur, sed quoad perfectionem: & illa æternitas participata iudicabitur perfectior, quæ magis participat eam, quæ est æternitas per essentiam, id est, quæ magis participat immutabilitatem Dei.

Inter durationes, quæ habent propriè rationem aui, plures sunt: cum hæc durationes (vt constat ex supra dictis) non habeant gradus prioris & posterioris, non poterit dari mēsurā quantitatis, seu extensionis, & ita ex duratione vniū æterni colligi nō potest, vtrum vnū ex alijs æternis prius sit, an posteriorius alijs pluribus, an coexistērit pluribus durationibus extrinsecis imaginarijs, an paucioribus: omnes enim durationes æternæ sunt perpetuę, & æquales quantum ad coexistentiam: illud tamen quum non erit aliud, quam duratio supremi Angeli; quæ vna erit, supposito, quod datur vnus Angelus reliquos omnes excedens, immaterialior illis, atque immutabilior. Obijciēs primo.

primo, Quoduis æiternum est omnino immutabile in sua substantia: **Caie.** ergo vnum non est alijs immutabilius: ergo nec mensura. Caietanus concedit antecedens: sed quia vnum (inquit) est immutabilius alijs in operationibus, assumitur vt reliquorum mensura. Sed contrà, quia secundum operationes, in quibus in æiternis datur mutatio & varietas, non durant æiterna æuo, vt constat ex suprâ dictis. Respondeo ergo, non omnia æiterna habere æqualem immutabilitatem positiuam, quia non habent illam æquè perfectam. Obijcies secundo: Cui nam deseruit hæc mensura perfectionis? non quidem nobis, qui non cognoscimus substantiam horum æiternorum: nec ipsis Angelis, quiuis enim illocum comprehendit se ipsum, atq; ad eam perfectionem suæ perfectæ durationis: & similiter intuendo aliud quoduis æiternum, in illo cognoscit perfectionem durationis illius. Respondeo, quod argumentum probat non esse necessariam talem mensuram, non verò, quòd non sit accommodata ex se ad mensurandum: sicut homo ex se est accommodatus, vt sumatur ad mensurandam perfectionem reliquorum animalium. Obijcies tertio, esse mensuram perfectionis, nõ esse mensuram durationis reliquorum animalium. Respondeo, esse mensuram immutabilitatis, esse esse mensuram durationis, licet aliter, cum tempus sit mensura motus, seu mutabilitatis, vt nuper dixi: hoc enim est mensura ipsius prioris, & posterioris, quæ reperiuntur in motu, &

ita est mensura in genere quantitatis: illud verò est mensura perfectionis ipsius durationis, & ita est mensura in genere qualitatis, vt explicui initio articuli.

Hæc pars conclusionis est contra Durandum in 2. distinctione, quæstione quinta, afferentem primò, quòd directè, & per se sola causa alicuius rei est eius mensura: & ita ait, quòd interpositio terræ inter Solem, & Lunam est mensura eclipsidis, & Deus hoc pacto est mensura perfectionis rerum omnium. Probat, quia per causam ipsius effectus certificamur directè, & per se, quanta sit eius perfectio: at verò indirectè, & comparatiuè certificamur de omnibus, quæ sunt in aliquo genere, per id, quòd est perfectius in genere illo, quasi habens in se omnem illius generis actualitatem, qualis est albedo in genere colorum: quòd enim est actualius, id notius est: & hoc pacto (ait) supremus Angelus est mensura perfectionis reliquorum, durationis verò illorum solus Deus est mensura per se, & directè, vnum autem æuum non est mensura comparatiua durationis aliorum æiternorum, quia illud, cuius duratio, & quantitas durationis est notior ex sua propria ratione, quàm sit ex comparatione ad alterum, non mensuratur per alterum quoad suam durationem; nec enim per illud magis notificatur, sed notius est ex se, quàm comparatum ad alterum. Unde infert, quòd quantitas durationis æiternorum non potest mensurari per mensuram vniuersalem, seu homog-

ogeneam, sed per heterogeneam, scilicet per tempus; quia æuum quatenus coexistit tempori, induit rationem quanti in duratione, & ita dicitur, quòd quiuis Angelus durauit, quantum durauit motus cælorum, (seu tempus: sed primò Durandum errat in hoc, quòd causam durationis appellat eius mensuram; nec enim omne, per quòd certificamur, quasi coaptando, & comparando vnum cum alio, est mensura. Secundo errat, & non loquitur consequenter, cum fateretur, substantiam supremi Angeli esse mensuram perfectionis substantialis aliorum, & illius durationem non esse mensuram perfectionis reliquarum durationum; verum tamen dicit, dū significat hanc mensuram nõ esse Angelis necessariam, & non esse mensuram maioris, vel minoris coexistentiæ cum alijs durationibus extrinsecis, saltem imaginarijs, vt iã dixi.

Secundò est contra Aegidium dicentem, æuum, quòd est reliquorum mensura, nõ esse in æiterno, sed in æterno: sicut tempus (inquit) non est in re temporali, sed in æiterno, scilicet in cælo: contra quæ hæc ratio sufficit, quia æternitas est mensura extra omne genus: ergo non est primum in genere sui. Ad eius argumentum respondeo, cœlum esse ens tēporale ratione motus, vt iam dixi.

Quæres, supposito, quòd æuum supremi Angeli est aliorum mensura, intelligitur nõ id de supremo in natura: an de supremo Beato. S. Gregorius & S. Thomas, Capreol,

& Sactus Syluester dicunt hoc secundum, quia accidit supremum in natura peccasse, & propterea inde **Sent. Dur.** maiorum mensura. Durandus 2. dist. 2. **Pr. 2.** q. 5. ad tertium, & alij dicunt primum. Probat, quia vel consideratur perfectio beatitudinis supernaturalis, & tunc æuum animæ Christi erit mensura: vel consideratur perfectio naturalis, quæ certè sola videtur hic consideranda: & tunc in Angelo supremo in natura erit mensura, quia ex eo, quòd malus sit, nõ desinit esse in natura perfectissim⁹: hoc est omnino Theologicum, & ideo prætermitto iudicium illius.

In tempore continuo Angelico non datur vnum, quòd sit mensura durationis maioris aut minoris aliorum: quia nullus motus Angelicus est omnino necessari⁹, & regularis, nec fuit necessaria talis mensura. **Di. obie.** ces, Nostrum tempus continuum erit mensura durationum successiuarum ac continuarum, quæ sunt in Angelis. Respondeo, tempus continuum Angelicum est altioris rationis, nec **Ref.** continetur, aut superatur à nostro tempore, ideo ab illo non mensuratur ex natura sua.

Idem dico de tempore discreto cum Capreolo in 2. d. 2. q. 2. ad argu- **Cap.** menta contra tertiam conclusionem: in vtroque tamen tempore, tam continuo, quàm discreto Angelico, potest dari mensura perfectionis, sicut dixi de æuo: est tamè aliqua differentia, quia datur certum æuum, quòd sit mensura perfectionis reliquorum, eo quòd est duratio omnino necessaria, & vniuersalis, quòd **non**

non reperitur in tempore Angeli-
co, nec continuo, nec discreto. In-
ter tempora cōtinuatiua, quæ sunt
durations entitatum corporalium,
vel pendencium à corpore (quod
dixerim propter motus spirituales
animæ rationalis) ea duratio debet
accipi vt mensura, iuxta conditio-
nes mensuræ assignatas initio arti-
culi, quæ consequitur ad motum,
qui sit primus, seu perfectissim⁹ in
ratione motus, quia sit omnino cer-
tus & determinatus, & maximè vni-
formis ac regularis, atq; adeo quasi
consistens in indiuisibili, & sit mi-
nimus, quantum fieri posset, & om-
nibus notissimus (quia mensura,
quæ est communior, & magis eadē
apud omnes, ea perfectior est) quæ
conditiones nulli motui magis cō-
petunt, quam motui primi mobi-
lis, vt docet Aristoteles 4. Phys. 24.
quia iuxta sententiam Aristotelis
& communiorē inter Astrologos,
motus proprii orbium planetarū
ab Occidenti in Oriens, primo nō
sunt ad eō veloces, nam Luna mo-
tu proprio non perficit suam cir-
culationem integram, nisi in vno
integro mense, Sol vero in anno, &
alii alijs temporibus. Secundo, nō
sunt ad eō vniiformes primæ, ac per
illos difficilè distinguerem⁹ dies &
noctes: at primum mobile quoti-
die absoluit integram circulatio-
nem: sed quia ipsum non est nobis
ita notum, ideo assumitur motus,
quo cōmuni⁹ plures Astrologi di-
cunt moueri orbem Solis, raptum
à primo mobili: Sol enim est nobis
maxime notus: sed quia eius motus
est vnus, & continuus, ideo nos v-

nam circulationem illius, seu pu-
tius durationem illius circulatio-
nis appellamus diem, & per eius re-
duplicationem constituimus men-
ses, & annos, sed tunc, quia indige-
bamus minori mensura ad men-
tandas multas minores durations,
quàm sit ea quæ coexistit vni cir-
culationi primi mobilis, ideo adinue-
nimus horologia, quorum motus
diuidimus in horas & quartas horæ
partes. Vnde necesse non est, vt tē-
pus mensurans constituatur in pri-
mo mobili: sed poterit ex hominū
instituto cōstitui in horologijs ar-
tificialibus tantūmodo: & ita San-
ctus Thomas 1. p. q. 66. art. 4. ad ter-
tium, ait, quod cessante motu pri-
mi mobilis, adhuc daretur tempus,
quod posset constitui vt mensura:
merito tamen propter rationes su-
prà dictas, non modò ab hominib⁹,
sed ab ipso Deo statutum est, vt du-
ratio prædicta motus Solis consti-
tueretur vt mensura: quod significa-
tur satis Genes. 1. vbi dicitur: Fiant
luminaria, &c. & diuidant diem a
nocte, & sint in signa, tēpora, dies,
& annos. Vbi aduertit, etiam dura-
tionem motus Lunæ constitui vt
mensuram, & ita videtur Deus sta-
tuisse, vt duratio illius motus ab
Oriente in Occidens constitueret
diem & noctem: motus vero pro-
prius Solis constitueret annum, &
motus Lunæ mensem: & ita Iudæi,
& Arabes suas operationes mensu-
rare solebant hac duratione motus
proprii Lunæ, vtentes mensibus Lu-
naribus: tamen omnes gentes meri-
tò inuitantur ad mensurandum di-
em motu Solis, qui velocissimus
est,

est, regularissimus, & notissimus.
Vnde Arist. tex. 115. docet, qd omnia,
quæ rabeſcunt, & lenescunt, mēſurā-
tur tēpore. Vnde alij tempora diui-
serunt in annum discretum, Plato-
nicum lustrum, Olympiades, indic-
tiones, & quas Hispani vocāt heras,
in seculum, & ætatem. Annum præ-
terea populi Arcadum diuiserunt
in mēſes tres: Egyptij olim in qua-
tuor: Græci in sex, Sabini, Itali in 13.
Romani in initio in 10. à tempore
Numæ Pompilij in 12. à tēpore Iu-
lij Cæsaris hucusque etiam in duo-
decim mēſes, qui habet illos dies,
quos nunc in illis numeramus secū-
dum Solis circulum. Datur etiam
diuisio in hebdomadas. Præterea,
dies naturalis (de quo libris de cœ-
lo, Deo dante, latius dicam) diuidi-
tur in quatuor quadrantia, in ho-
ras 24. nonaginta sex puncta, mo-
menta 1120. & 5688. atomos: Astro-
nomi verò diem naturalem diui-
dunt in 60. minuta diei: horam in
60. minuta horæ, quoduis autē mi-
nutum diei, & horæ diuidit in 60.
secunda, secundum in 60. tertia, &
ita in infinitum. Sed de hoc aliàs.
Sed dubiū est, verūm duratio crea-
ta constituat prædicamentū Quā-
tita. do. Cōclusio est affirmatiua, vt etiā
dixi in prædicamentis, quæſtione
vltima. sicut enim esse in loco, per

se constituit prædicamentum vbi:
ita esse in tempore, quod est dura-
tio passiuæ, id est, aptum mensurari
prima mensura durationis, consti-
tuit prædicamentum Quando: nec
contra hoc tenuit Ferrar. 4. Physic. Ferr.
quæſt. 7. Soncin. 5. Metaphys. quæſt. Sonc.
24. dicentes, nostrum tempus conti-
nuum esse quantitatem discretam,
quia est numerus: & Sotus in præ-
dicamentis, capite de Quantitate, Satu
quæſt. 2. & Iuniores ibidem, & Ca- Cap.
preolus vbi supra, dicunt, esse quā-
tita. tem continuam: quæ sententia,
si non intelligatur prima de tem-
pore pro formali, & de tempore,
quæ est mensura motus primi mo-
bilis: & secunda sententia de tem-
pore pro materiali, falsæ sunt, & cō-
tra Aristotelē 5. Metaphys. 12. vbi tē-
pus numerat inter quanta per acci-
dens, dicens tempus esse quantum
per motum, & motum per spatium.
Dico tamen, illos authores solū
voluisse, tempus, quod per antono-
masiam solet absolutè sumi pro tē-
pore mensurante, reuocari ad quā-
tita. tē, quatenus est mensura: quan-
titaris enim videtur esse proprium,
quod sit mensura extensionis, & ita
in categoria quantitatis fuit enu-
meratum inter speciem quantita-
tis: & hæc de durationis essentia, &
partitione dicta sint satis.

Finis libri quarti.

KK SUPER

SVPER QVINTVM
LIBRVM PHYSICAE AVS-
cultationis Aristotelis, de differen-
tiji & formis motus, Commē-
taria per quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Provincia
Castellæ Provinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de
Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS,
summa, & diuisione totius quinti libri per quæstiones.

Ristoteles in ter-
tio lib. institue-
rat disputationē
de motu, qui est
communis, & po-
tissima affectio
terū naturalīū,
vt ibidem dicebam: veruntamen,
quia motus est continuus, & omne
continuum est infinitum (modo ex-

plicato) fit etiam motus in loco, &
in vacuo (vt quidam volebant) at-
que etiam in tēpore, proinde Ari-
stoteles interposuit disputationē
de infinito, de loco, inani, & tempo-
re, qua absoluta, regreditur in his
quatuor libris ad disputandum de
motu. Vnde etiam hi libri de mo-
tu inscribuntur. In hoc ergo lib. s.
docet, motum esse diuersum à mu-
tatione,

tatione, explicatque species & dif-
ferentias motus, & aliquas affectio-
nes, & motus, & eius quod moue-
tur, per sex capita.

In primo docet, quod tribus mo-
dis aliquid mouetur, per accidens,
& per partem, & primo & per se: &
probat motū esse diuersum à mu-
tatione.

In secundo capite demonstrat
tria tantum esse genera motus, aug-
mentationem scilicet, alterationē,
& motum localem.

In tertio capite assignat quas-
dam proprietates eorum, quæ sunt
in loco, quæ ex dictis libris præce-
dentibus satis constant.

In quarto docet, motū esse vnū
genere, qui pertinet ad vnum præ-
dicamentum, vt latius vnū specie,
qui pertinet ad vnam formam spe-
cie, vt calefactiones: vnum numero,
in quo mobile est vnum numero,
& forma vna numero, & tempus
vnum numero.

Capite quinto docet motus ef-
se inter se contrarios ratione termi-
ni ad quem. In sexto & vltimo ex-
plicat, quod quies contraria est mo-
tui, vt priuatio suo positiuo. Tria
ergo sunt in hac parte disputanda
per tres quæstiones, difficiles satis,
sed satis necessarias omni Philoso-
pho.

Prima erit de speciebus motus,
de numero, & essentia earum.

Secunda autem quæstio versa-
bitur in explicanda motus vnitatem
specificam, & numericam.

Tertia in eiusdem contrarieta-
te, & cum ipsa quies priuatiua, &
negatiua oppositione indaganda.

QVÆSTIO I.
De naturalis entis motus
speciebus, & numero.

Voniam de motu in ge-
nere diximus in 3. libr.
huius, quantum satis
erat, & de motus spe-
ciebus abundè differit.

Aristoteles hoc lib. & in tribus se-
quētib; idē in hoc loco, quæ su-
pererant de motu, dicemus, & non-
nullas tantum dubitationes de for-
mis motus explicabimus, quibus,
quæ in hoc libro tradita sunt, aper-
tiora euadant.

De hoc ergo primo octo sunt
discutienda.

Primo, quæ & quot sint motus
species, & vtrum generatio sit pro-
priè motus.

Secundo, si materia prima sit
subiectum mutationis, quæ est ge-
neratio.

Tertio, si ad substantiam sit per
se motus, & vtrum partialis gene-
ratio, quæ est nutritio, sit propriè
motus per se.

Quarto, si ad quantitatem sit per
se motus propriè dictus, qui est aug-
mentatio.

Quinto, si ad qualitatem sit per
se motus propriè dictus, qui est al-
teratio.

Sexto, si ad vbi sit per se motus
propriè dictus, qui est motus localis.

Septimo, si ad relationem sit per
se motus.

Octauo, & vltimo, si actionis de-
tur actio, & mutationis mutatio, &
vtrum ad alia prædicamenta sit per se
motus

motus: quibus explicatis facile pos-
stea erit motus cōtrarietatem, vni-
tatemque tam specificam, quam nu-
mericam inuestigare sequenti que-
stione.

ARTICVLVS I.

Quæ, & quot sint motus spe-
cies, & vtrum generatio
sit propriè motus.

Not. 1. Primò notandum est, quod in
quolibet motu reperiuntur quin-
que præter ipsum motum, scilicet,
subiectum motus, causa efficiens il-
lius, terminus a quo, terminus ad
quem, & vltimò tempus, ex quibus
omnibus solum subiectum est, quod
mouetur. Et ratio est, quia id, quod
mouetur, manet sub vtroque termi-
no, scilicet sub termino a quo, &
ad quem: sed solum subiectum ma-
net sub vtroque termino: quia, cum
lignum calefit, ipsum prius erat fri-
gidum, & postea manet calidum: ex
ergo illud mouetur.

No 2. Secundò notandum est, quòd
tribus modis aliquod subiectum di-
citur moueri. Vno modo per acci-
dens, vt cum dicimus: Album cale-
fit, quia subiectum, in quo est albe-
do, calefit. Secundò dicitur aliquid
moueri per partes: sicut dicim⁹ mo-
ueri ad sanitatem, hoc est, quando
aliqua eius pars sanatur. Tertio di-
citur aliquid moueri simpliciter
ratione totius, cum subiectum ali-
quam formam acquirit, quæ pri-
mò & per se est in toto, vt cum lig-
num calefit. Vnde mouetur simpli-

citer (inquit Aristoteles) solum illud
quod secundum se totum mouetur.
Sed cōtra hoc obijcet aliquis, obij.
quòd id etiam, quod mouetur ra-
tione partis, simpliciter dicitur mo-
ueri: vt ignis simpliciter mouetur
sursum, & terra deorsum, quanuis
vterque motus conueniat illis ra-
tione partis, scilicet, ratione forme.
Respondetur, concedendo totum
hoc: sed nihil contra nos, aut cōtra
Aristotelem, cuius est hoc fundamē-
tum, quoniam ille loquitur de mo-
tu, qui conuenit alicui ratione par-
tis integrantis: at verò motus sur-
sum, & deorsum, quanuis conueniat
illis ratione forme tanquam prin-
cipij quo, non tamen ratione alicui-
us partis integrantis, quæ sit sub-
iectum quod parziale, sed primum
subiectum est totum compositum,
quod mouetur sursum, vel deor-
sum.

Sed dices, Mot⁹ sursum, vel deor-
sum non conuenit toti elemento
ignis, vel terra, sed solum eorū par-
tibus. Respondetur, quòd quanuis
verum sit, partes solum istorū ele-
mentorum moueri, tamen quando
mouentur, non sunt partes coniu-
ctæ illi toti, sed separate. Vnde id,
quod mouetur sursum, ignis quidā
totalis est, quanuis non sit totum
elementum, & ideo dicitur simpli-
citer moueri ignis sursum, terra ve-
ro deorsum.

Sed obijcies secundo, Cum ali-
quis mouetur ex non crispo in cris-
pum, simpliciter mouetur in crispi-
tudinem: & tamen non mouetur,
nisi ratione partium, quæ sunt ipsi
toti igni, scilicet ratione pilorum
ergo,

ergo, &c. Respondetur, quòd quā-
do aliquid mouetur ad aliquā for-
mam, quæ solum nata est conueni-
re partibus, simpliciter dicitur mo-
ueri, quanuis inoueat solum ra-
tione partis: & quoniam crispi-
tudo solum nata est conuenire ei in
pilis, ideo homo simpliciter dici-
tur moueri in crispidinem, cum
mouetur ad illam ratione pilorū.
Sed obijcies tertio, Cum ali-
quis homo sanatur secundum par-
tes, dicitur simpliciter sanari, si in
alijs partibus non remaneat mor-
bus, & tamen mouetur tunc ratio-
ne partis, & ad formā, quæ nata est
esse in toto composito. Responde-
tur, quòd per se, & ex natura sua lo-
quendo, cum aliquis sanatur secū-
dum partes, non simpliciter sana-
tur, quia potest sanari secundum
pedes, & quod aliæ partes eius ho-
minis laborent aliquo morbo: &
ideo nō dicitur simpliciter sanari,
quia sanitas, quæ est bonum quod-
dā, debet esse ex integra causa: in-
firmas vero, quæ est malū, ex quo
cūq; defectu. Vnde simpliciter ho-
mo dicitur infirmus, cum aliqua
pars eius infirmatur: quando tamē
sanatur secundum partes, si aliæ par-
tes non sint infirmæ, simpliciter di-
citur sanari, hoc est, non per acci-
dens.

His ita suppositis, sit tertiu fū-
damentum, quod quatuor modis
possumus intelligere, quod mouea-
tur vel mutetur res aliqua: vno mo-
do de subiecto in subiectum. Secū-
do, de non subiecto in non subie-
ctū. Tertio, de subiecto in nō sub-
iectum. Quarto, deniq; ex nō sub-

iecto in subiectum. Vt autē intelli-
gas hanc diuisionem, nota, quod cū
quilibet motus sit inter duos ter-
minos, secundum diuersitatem istu-
rum terminorum intelligemus e-
tiam diuisionē istorum motuum:
potest ergo, aut vterque iste termin⁹
(scilicet a quo, & ad quem) esse po-
situius, & is motus dicitur à subie-
cto in subiectum; vel vterque priua-
tius, & hic dicitur esse ex nō subie-
cto in non subiectum; vel termi-
nus a quo est priuatius, & ad quē
est posituius, & hic dicitur esse ex
non subiecto in subiectum, vt gene-
ratio; è contra verò dicitur corrup-
tio, quæ est à subiecto in non sub-
iectum.

Sed nota, quod secundum rem
nullus datur motus, qui sit ex non
subiecto in nō subiectū, ita q̄ am-
bo termini, scilicet a quo, & ad
quem, sint priuatiui, quia in omni
motu, vel mutatione necesse est (sei-
licet) acquiri aliquā formā positi-
uam, vel deperdi. Vnde illud secū-
dum membrum positum est ab A-
ristotele, vt diuisio fieret comple-
tè: non tamen, quia secundum rem
deretur talis motus.

Restant ergo tantum tres spe-
cies motus, inter quas certum est ei-
se primū proprium motū, scilicet
à subiecto in subiectum, vt magis
parebit infra: sed de duob⁹ vltim⁹s,
quæ sunt generatio, & corruptio,
ambigitur modo, an sint proprij
motus. Sed aduerte, quòd ista gene-
ratio, & corruptio dupliciter po-
test fieri: vno modo successiue, alio
modo instantaneè, vt dictū est pri-
mo Physic. & magis etiam, parebit

in 6. Phyl. Et quanuis Tolétus in discriminatim de omnibus asserat esse propriè motus, tamen in solutione ad tertium videtur concedere, quod generatio instantanea sit motus, latè sùpro vocabulo motus.

Sed tamen quomodocunq; sit, probatur eius sententia, quòd generatio qualibet sit propriè motus: primò ex Aristotele; Phylsorum, qui definiens motum, posuit exemplū de generatione, & corruptione substantiali, & nos etiam ibi docuimus generationē esse motum, prout ibi definitur: sed definitur motus propriè dictus: ergo, &c.

Sec. Secundò, quoniam actio, & passio non reperiuntur, nisi vbi est propriè motus: at verò reperiuntur in generatione substantiali: ergo generatio est propriè motus. Tertio, quoniam materia prima verè, & propriè dicitur transmutabilis: ergo ab aliquo motu verè, & propriè dicto: at verò nō est alius motus in materia prima, nisi generatio, & corruptio: ergo, &c.

Cont. Sed opposita sententia est tenenda. Vnde statuo conclusionē, quod generatio substantialis non est propriè motus; & est expressa sententia Aristotelis in c. 1. & 2. huius libri, qui ad solūm tria predicamenta dixit esse per se motum, scilicet, ad quantitatem, qualitatem, & vbi: sed generatio substantialis non est ad aliquod istorum: ergo non est propriè motus. Secundò etiam ratione probatur ex eodem Aristotele desumpta. Nam motus propriè dictus subiectatur in ente in actu: generationis verò subiectum est non

ens, scilicet materia prima, quæ nō est ens simpliciter: ergo generatio non est motus propriè dictus.

Tertio, quoniam motus propriè dictus fit inter duo cōtraria, id est, inter terminos positiuos: at verò generatio non fit nisi inter terminos contradictorios, quia fit ex nō esse ad esse, & corruptio de esse ad non esse: ergo generatio & corruptio non sunt propriè motus.

Sed cōtra istam rationem obijciat aliquis; Quemadmodum calefactio est inter terminos positiuos; sic etiam generatio. Antecedēs patet, nā sicut calor introducit, & corrumpitur frigiditas, sic etiam cum generatur ignis, corrumpitur lignum: ergo sequitur, quòd ista generatio est inter terminos positiuos, sicut calefactio, ac per consequens est verè, & propriè motus, sicut calefactio.

Pro solutione huius norandum est ex Sancto Thoma, & ex Toletis similiter hoc loco, differētiā esse inter formas substantiales, & accidentales, quòd forma substantialis non habet oppositionē cum aliqua forma determinata, sed pugnat cū omnibus alijs formis substantialibus, quæ non sunt ipsa: forma autem accidentalis habet oppositionem cum alia forma determinata: v.g. forma ignis, quia substantialis est, ita pugnat cum forma ligni, sicut cum forma ferri, vel hominis, aut quacunque alia; & ita non opponitur alicui formæ positivæ, & determinatæ: at vero forma accidentalis, verbi causa, albedo, non pugnat cum omnibus accidentibus, sed

potest esse in vno subiecto simul cum calore, & in alio simul cū frigiditate, in vno simul cum dulcedine, in alio simul cum amaritudine: solum repugnat esse cū colore nigro, quia cum illo determinatè habet oppositionem.

Cont. Ex his sequitur, quod in generatione substantiali non est assignare aliquam formam positiuam, quæ sit terminus à quo: at verò in mutationibus accidentibus necessè est eā assignare. Ratio est, quia terminus à quo expellitur per motum, adueniente termino ad quē. Vnde debet habere oppositionem determinatam cū termino ad quē: vna vero forma substantialis non habet determinatam oppositionē cum alijs: in accidentibus vero maxime; & ideo in substantijs non assignatur terminus à quo positiuus, bene tamen in accidentibus: sed tamen, quia qualibet forma determinatam habet oppositionem cū priuatione sui, ideo in generationibus terminus à quo assignatur per priuationem: in motibus vero alijs nō nisi per positiuum.

Cont. Ex quibus sequitur, quod terminus ille positiuus, qui corrumpitur adueniente forma in generatione substantiali, non est terminus à quo per se, sed per accidens: quia (verbi gratia) cum ignis non magis opponatur ligno, quàm ferro, per accidens est, quod fiat ex ligno, vel ex ferro: at verò in accidentibus est assignare aliquod positiuum contrarium determinatum, in substantijs non nisi priuatiuum: motus verò est ex positiuo in positiuum.

Sed contrà obijciat, quòd saltem in generatione viuientium fit aliquid ex suo termino positiuo contrario, quia viuens non potest generari, nisi ex semine: ergo forma seminis est determinatus terminus à quo, respectu generationis viuientium, & id est positiuum: ergo. Respondetur, quod quauis forma seminis sit aliquod positiuum, & necessariò debeat expelli ad introductionem formæ viuentis, nec possit introduci forma viuentis, nisi præcesserit in illa materia forma seminis; tamen illa non est tanquam terminus à quo. Cuius signum est, quia, si viuentia fierent ex semine tanquam ex termino à quo per se: ergo semen deberet fieri ex viuente, tanquam ex termino à quo per se, quod tamē non fit. Cōsequētia autem probatur, quoniam terminus à quo per se habet contrarietatem determinatam cū termino ad quem. Vnde, cū vnumquodque fiat ex suo contrario per se, si viuens sit per se ex semine, & semen est contrarium determinatum respectu viuentis; per consequens etiam semē fiet per se ex viuentibus: quod tamē apertè est falsum. Vnde forma viuentis non magis repugnat cum forma seminis, quàm cum quacunque alia forma. Et sic respondetur, quòd forma seminis debet præcedere semper in materia viuentium, non tanquam terminus à quo, sed tanquā dispositio extrinseca ad formam viuentis, quia ipsa forma seminis disponit materiam, vt introducatur forma viuentis.

Restat modò soluere argumẽta in principio quẽstionis posita. Ad primum responderetur, quod generationi substantiali conuenit illa definitio motus tradita in 3. Phisic. quia ibi definitur motus latè sump-tus, prout etiam comprehendit mu-tationem.

Ad. Ad secundum responderetur, ne-gãdo antecedens, quod (scilicet) ac-tio, & passio solùm reperiantur in motu propriè dicto, sed satis est, quod sit mutatio: & ita generatio, & corruptio sunt propriæ muta-tiones, quauis non motus: atque adedò ibi actio, & passio, imò & in intellectu actio & passio, nõ est mu-tatio corruptiua, sed perfectiua.

Ad tertium dico, quòd materia prima propriè transmutabilis est, & non propriè mobilis, & ita sub-iectatur in illa aliqua mutatio pro-priè dicta, scilicet generatio, & cor-ruptio, non tamen motus propriè dictus.

ARTICVLVS II.

Vtrum generationis subiec-tum sit materia prima.

Ratio dubitãdi in hac quæstio-ne est, quia videtur, quòd ma-teria prima non sit subiectum ge-nerationis, sed totum compositũ, quia vnumquodque accidens de-nominat subiectum, in quo est: sed generatio denominat totum, & non materiam primam, nam to-tum est, quòd generatur: ergo subie-ctatur generatio in toto cõposito.

Secundò, Subiectum acci-dens dat esse illis, in quo differt à subiecto forma substantialis, quod recipit esse à forma: sed sic est, & materia prima nequit dare esse ge-nerationi, quæ est accidens. Nam materia prima de se nullum habet esse: ergo sequitur, quòd nõ est sub-iectum generationis.

Sed notandum est in ista quæ-^{stio}ne, his non obstantibus, quòd non quarimus de omnibus accide-ntibus corporalibus, an subiectentur in materia prima (hoc enim spectat ad libros de generatione) sed solùm est quæstio de materia prima, an sit subiectum generationis, nam hæc difficultas est propria huius loci.

Statuo ergo hanc conclusionẽ: Subiectum generationis est mate-ria prima. Probatur primo ex Ari-stotele in hoc cap. i. qui ponens dif-ferentiam inter generationẽ & mo-tum, inquit: Id, quòd generatur, nõ est, at quòd mouetur, est: sed si sub-iectum generationis esset compositum, non esset verum, quòd est nõ ens, nam illud est ens in actu, sola autem materia prima dicitur non ens, quia est ens in potentia: sentit ergo Aristoteles, quòd subiectum generationis sit materia prima.

Nec me latet, Toletum alio mō-do exponere hunc locum Aristote-^{lis} scilicet, quòd per id, quòd gene-ratur, nõ intelligat Aristoteles sub-iectum generationis, sed terminũ, id est, cõpositum ipsum, quòd sit. Nam illud quandiu generatur, non est: hæc (inquam) expositio non me latet. Sed, quòd sit falsa, colligitur ex duobus: primo, quoniam tunc

nulla

nulla esset differentia inter motũ, & generationem: nam & id, quòd mouetur hoc modo, non est: id est, terminus, qui fit per motum, quan-diu est motus. Tum etiam secundo, quòd quando generatio est instan-tanea, nullum est dicere, quòd com-positum, quòd est per illam, nondũ est adhuc, dum est generatio, quia in eodem instanti est fieri, & factũ esse. Vnde si Aristoteles per id, & generatur & mouetur, intellige-ret terminos motus, & generatio-nis, potiori ratione dixisset: Id, quòd generatur, est: & id quòd mouetur, nondum est, quia motus est successiuus; generatio verò in-stantanea. Dicẽdum ergo est, quòd sensus Aristotelis in hoc loco est, quòd subiectũ generationis est ens in potentia, subiectum verò motus est ens in actu, & totum compositũ.

Sed ratione probatur nostra cõ-^{clusio}: nam subiectum alicuius mo-tus, vel mutationis est illud, quòd manet sub vtroque termino; com-positum non manet sub vtroq; ter-mino, quoniam alterum corrup-pitur, alterum verò generatur: er-go illud non est subiectum gene-rationis.

Tertio, quoniam si posset mu-tatio subiectari in termino ad quẽ, qui per illam acquiritur, certè nul-la esset via ad probandum creatio-nem non esse mutationẽ, & actio-nem: nam tota ratio, qua hoc pro-bat Sanctus Thomas, est, quia crea-tio nullum præsupponit subiectũ, &c. at vero hoc non est necessariũ, quia generatio non subiectatur in subiecto, quòd præsupponitur, sed

in termino, qui producitur: ergo eadem ratione creatio esset muta-tio, subiectareturque in toto cõpo-sito, quòd est terminus ad quem il-lius.

Vnde ad primum in oppositũ ^{Adi.} responderetur, quòd quilibet muta-tio debet dicere respectũ ad duo, scilicet, ad subiectum, quòd prius erat sub termino à quo, & postea manet in termino ad quem, & etiã ad ipsum terminum, qui produci-tur: secundũ primum respectum verè & propriè dicitur mutatio: se-cũdũ alterum verò dicitur pro-ductio. Modò dico, & hoc nomen (generatio) significat actionem, pro-ut productio est, & ideo vt sic de-nominat terminum ad quem: & sic tota materia nõ dicitur genita, sed totum compositum: at verò dicitur materia prima transmutata sub-stantialiter, quia est subiectum il-lius, & hoc sufficit: neque opus est, quòd accidens istud, quòd est via ad terminum, omnimodò denominet subiectum, sed etiam aliqua ratio-ne potest denominare terminum.

Ad secundũ respõdetur, quòd, accidentia aliqua subiectari in ma-teria prima, stat dupliciter: vno mo-do postquam habet formam sub-stantialem; & sic materia prima est subiectum relationis vnionis, nec relatio illa subiectatur in toto cõposito, sed in partibus, quæ vniun-tur. Vnde materia prima postquã recepit formam, dicitur vnita illi. Vnde de his accidentibus, quæ sub-iectantur in materia prima hoc mo-do, non est dubium in præsentia, quia certum est illa habere esse à

KK 5 subie-

subiecto, scilicet à materia, non ratione sui, sed ratione forme, quæ præsupponitur. Alio modo potest intelligi, quod aliquod accidens subiectatur in materia prima adhuc prius natura, quam materia & forma vniantur: & hoc modo dicendum est materiam primam esse subiectum generationis. Quod probatur manifestè, nam generatio est via ad formam substantialem: ergo est prius natura quam illa: ac per consequens prius materia prima est subiectum generationis, quam forme substantialis. Scio ab aliquibus dici posse, quod generatio sit prius natura in genere causæ efficientis, quam forma, sed forma sit prior in genere causæ formalis. Cõtra hoc est, quod generatio in quantum generatio, & in genere causæ formalis est via ad formam substantialem: sed in quantum est via, est prior forma substantiali: ergo in genere causæ formalis est prior. Et confirmatur, quia materia prima est prius natura in esse via, quàm in termino: ergo prius natura informatur generatione, quàm per formam: ergo generatio est prior in genere causæ formalis. Dicendum ergo est, quod generatio subiectatur in materia prima prius natura, quàm forma: tamen quia identificatur cum ipsa forma, habet esse à subiecto ratione termini, in quem ordinatur.

Conf. Sed dices, iam ergo materia prima habet esse prius secundum quid, quàm esse simpliciter, quia generatio dat esse secundum quid, & forma simpliciter. Respondetur, concedendo totum, loquendo de esse,

secundum quod via: non enim materia prima habet quodcumque esse secundum quid, prius quàm esse simpliciter: sed solum est via ad terminum, quia hoc est de ratione via, quod sit prior termino.

ARTICVLVS III.

Verum ad substantiam sit per se motus, & vtrum generatio partialis, que est nutritio, sit motus proprie.

IN primis videtur, quod ista questio sit superflua. Postquam enim explicatum est in prima parte, quod generatio non est proprie motus, non erat querendum, vtrum ad substantiam sit per se motus. Respondetur, quod non est superflua, quia adhuc restat duo dubia explicanda in ista questione. Primum est, vtrum ad substantiam sit per se mutatio. Secundum, vtrum saltem generatio substantialis partialis, qualis est nutritio, sit motus proprie dictus.

Quantum ad primum videtur, quod ad substantiam non sit per se motus, vel mutatio; nam id, quod producit ad productionem alterius prius producti, nõ habet, quod sit per se terminus motus, vel mutationis: sed sic est, quod substantia sit ex productione dispositionum, quæ sunt prævia, & prius productæ: ergo ad substantiam non est per se motus, nec mutatio.

Ex alia vero parte videtur,

ad substantiam sit per se motus proprie dictus, nam nutritio est ad substantiam, quæ tamè est motus proprie dictus: ergo. Maior est nota. Minor probatur, quia quemadmodum augmentatio est motus, & inter terminos positiuos, quia est à maiori ad minorem quantitatem: sic etiam nutritio est à minori ad maiorem substantiam: ergo etiam nutritio est motus, sicut augmentatio. Et confirmatur, quia si aliqua ratione ad substantiam non esset motus proprie dictus, maximè, quia non habet contrarium: sed etiam quantitati nihil est contrarium: & tamen ad quantitatem est per se motus: ergo, &c.

Sed pro solutione huius questionis notandum est, quod ad aliquam rem esse per se mutationem, secundum nonnullos nihil aliud est, quàm illam rem esse per se intentam: nam Sotus existimat in hac questione, nihil aliud esse, ad aliquam rem esse per se motum, nisi quod illa res sit per se intenta ab agente.

Sed hæc sententia apertè falsa est, nam dispositiones prævia, quæ præcedunt compositum, non sunt ab agente per se intentæ, quoniam agens non intendit per se dispositiones illas, sed formam, ad quam dispositiones ordinantur: tamen ad illas dispositiones certum est, quod sit per se motus: alteratio enim per se tendit ad calorem ligni, quæ quidem alteratio præcedit generationem substantialem ignis.

Quare alij dicunt, quod esse per se motum ad aliquam formam ni-

hil aliud sit, quàm quod illa producatur per se, non alio prius producto. Sed nec hæc expositio vique quaque est vera, quoniam ad quantitatem est per se motus (vt dicemus questione sequenti) & tamen nunquàm quantitas producitur, nisi alio prius producto, scilicet substantia totali, vel substantia partiali.

Propterea ergo à nobis aliter dicendum est. Vnde dico, quod esse per se motum ad aliquam formam, nihil aliud est, quàm quod illa sit terminus acquisitus per illum motum, vel mutationem, taliter quod sit id, à quo sumat speciem ralis motus, vel mutatio: sed quid requiratur, vt ad aliquam formam sit per se motus proprie dictus, vt distinguitur à mutatione, dicemus questione sequenti.

His suppositis, sit prima conclusio. Ad substantiam est per se mutatio. Probat apertè: Generatio est mutatio (vt dictum est quæ) & tamè est ad substantiam: ergo. Minor probatur, nam producit substantiam per generationem, taliter quod ab ipsa sumitur ratio, & species generationis: nam generatio substantialis differt ab omnibus alijs mutationibus, per hoc quod ipsa est ad substantiam, aliæ verò mutationes sunt ad accidentia. Tum etiam generationes substantiales inter se distinguuntur specie penes terminos ad quos, qui sunt diuersæ substantiæ productæ: ergo sequitur ex dictis, quod ad substantiam sit per se hæc mutatio, quæ dicitur generatio.

Sit conclusio 2. Non est per se motus

motus propriè dictus ad substantiam. Probat, quoniam id, ad quod est per se motus propriè dictus, debet habere latitudinem: sed substantia non habet latitudinem: ergo ad illam non est per se motus propriè dictus. Discursus optimus est. Maior autem patet, & magis patebit ex quaestione sequenti. Et probatur nunc, quia motus propriè dictus habet hoc, quod est esse successuum, & habere partem extra partem: ergo terminus acquisitus per illum debet habere aliquam latitudinem, vel secundum intensiorem, vel secundum extensionem. Minor vero, quod (scilicet) substantia nullam habeat latitudinem, probatur, quia substantia secundum se nullam habet latitudinem extensionis (hæc enim est de ratione quantitatis) nec etiam habet latitudinem intensiorem, quia hæc solum conuenit formis per ordinem ad subiectum: sed substantia (scilicet) non est in subiecto, vt totalis, atque completa: licet verò sit in subiecto, vt forma substantialis, non tamen potest habere latitudinem intensiorem in ordine ad illud, quia forma, quæ dat speciem subiecto, in quo est, non habet latitudinem in ordine ad illud: sed forma substantialis dat speciem materiæ, in qua est: ergo non habet latitudinem. Discursus iste cum minori est manifestus. Maior autem probatur, quia species consistit in indiuisibili, ac per consequens sequitur quod non habet latitudinem.

Obie. Sed contra istam rationem obijciat aliquis, quod ex ea sequitur falsè, quod nutritio sit motus pro-

priè dictus in rigore, quia est ad substantiam secundum quod habet latitudinem extensionis, quandoquidem per nutritionem forma extenditur ad informandam nouam materiam; ergo sequitur, quod ad substantiam sit per se motus. Respondetur tamen, negando consequentiam: nam quauis nutritio fiat successiuè (vt dicemus quaestione sequenti) non tamen ratione latitudinis, quam habet substantia, sed ratione latitudinis, quam habet quantitas, quæ acquiritur, quando fit nutritio. Vnde extensio illa, quam habet substantia per nutritionem, accidentaliter est illi, sicut est accidens ipsa quantitas, ratione cuius substantia dicitur extensa: ad hoc autem, quod ad aliquam formam sit per se motus, opus est, quod habeat secundum se latitudinem propriam, & intrinsecam.

Sed obijciat secundo, quod falsè substantia intrinsecè & per se habet latitudinem (vt dicebam in prædicamentis) intensiorem, quauis non extensionis. Quod probatur; nam ea, quæ suscipiunt magis & minus, habent latitudinem intensiorem: sed substantia suscipit magis, & minus ergo. Minor probatur primo ex Aristotele, qui in capite de substantia inquit, vnam substantiam esse magis substantiam quam aliam, scilicet primam magis, quam secundam; & speciem magis, quam genus; & de Generatione, cap. 3. dicit ignem, qui est nobilior elementum, esse magis substantiam, quæ terræ, & primo de anima, c. 2. dicit, quod sensibilia sunt magis substantia, quam

quam incorporea, & spiritualia; & denique 7. Metaphysicæ, cap. 3. dicit totum esse magis substantiam, quam partes: ergo sequitur, quod substantia habet magis & minus, ac per consequens habet latitudinem.

Respondetur, quod multis modis vna substantia potest dici magis substantia, quam altera, & non secundum intensiorem. Primo modo dicitur magis substantia, quia pluribus subiicitur, vel quia pluribus substrat; & hoc modo sumitur in Logica, cum dicit Aristoteles indiuidua esse magis substantias speciebus, & species generibus. Secundo, magis substantia dicitur, id est, magis actiua: quo pacto in libro de Generatione ignis dicitur magis substantia ceteris alijs elementis. Tertio dicitur magis substantia, id est, magis nota: & sic in libris de anima sensibilia dicuntur magis substantiæ incorporeis. Quarto dicitur magis substantia, id est, magis perfecta: quo pacto totum dicitur magis substantia suis partibus.

Sed contra has expositiones obijciat, quod Aristoteles 7. Metaphysicæ tex. 10. inquit, quod substantiæ, quauis secundum se consistant in indiuisibili, tamen in ordine ad materiam, non secundum se, sed per accidens, habent latitudinem, id est, ratione accidentium, à quibus dependet, vt conseruentur in materia. Vnde sicut forma habet extensionem ratione quantitatis, sic etiam habet latitudinem intensiorem ratione qualitatum, hoc est, dicitur magis, vel minus intensa eo gradu, qui requiritur ad conseruationem

formarum: & hac ratione vnus homo dicitur habilior alio ad disciplinas, vel ad alias quascunque res accidentaliter & denominatiue, ratione huiusmodi accidentium.

Sed obijciat contra hoc: Operationes suscipiunt magis, & minus, & sunt magis perfectæ in vno, quam in alio: ergo principia, à quibus dimanant tales operationes, suscipiunt etiam magis, & minus: sed dimanant ex substantia: ergo.

Et confirmatur: Propria passio, quæ dimanat à substantia, suscipit magis, & minus: ergo & ipsa substantia. Minor patet de calore, quæ est passio ignis, & tamen non semper est equalis intensiorem. Respondetur ad primum, quod principium operationis est duplex: quoddam proximum, alterum verò radicale. Primo modo substantia non est principium operationis (vt saepe dictum est) sed solum accidens: bene tamen substantia est secundum modo principium. Vnde ad hoc, quod operationes accidentales suscipiant magis, & minus, sufficit quod principium proximum & accidentale suscipiat magis, & minus: & non requiritur, quod principium substantiale, & radicale suscipiat magis & minus.

Ad secundum respondeo, quod non quicumque calor est passio ignis, sed calor vt octo, & iste non reperitur in alio subiecto præter ignem: calor autem circa octo bene reperitur in alio quocunque subiecto præter ignem, vtm: aqua absque igne. Et quauis in ipso igne possit esse calor minor, quæ vt octo, quæ

do ignis non rectè se habet: tamen non sequitur, quod ipsa substantia ignis recipiat magis, & minus, quoniam calor est accidens operatiuū, & per consequens habet agere in aliud. Tum etiam habet contrariū, cuius actione potest intendi, & remitti: at verò substantia ignis nihil istorum habet, nec suscipit magis, aut minus, quauis calor suscipiat.

Ad 1. Ad argumenta in principio posita responderetur, quod non ex eo, quod aliquid sequitur ad productionem alterius, ipsum definit productionem per se: nam quātitas sequitur in augmentatione post nutritionem, & tamen per se producitur alia actione distincta à nutritione. Et ita quauis consideremus substantiam generari per accidens ex productione dispositionum, nihilominus ad ipsam substantiam potest esse alia mutatio per se, quauis illa actio dispositiua per accidens solū se habeat respectu substantiæ. Dico secundo, quod falsa est Minor, scilicet quòd substantia producatur per accidens: nam quauis producatur semper, præsuppositis dispositionibus, tamen non per accidens, quoniam potius dispositiones sunt propter substantiam, quā substantia propter dispositiones.

Ad 2. Ad secundum argumentum concedimus, nutritionem esse mutationem per se ad substantiam, negatur tamen quòd sit inter terminos positiuos: quauis enim quidam dicant esse inter terminos positiuos, scilicet, inter esse rei alitæ, & inter esse alimenti, tamen nō est ita, quia es-

se alimenti est terminus à quo per accidens, sola enim priuatio rei alitæ est terminus à quo per se. Cuius ratio est ea, quam adduximus quaestione prima, quia substantia non habet aliquid positiuum contrariū, sed solū priuatiuum: atque enim pugnat forma aliti cum forma alimenti, ac cum quacunque alia forma: ergo non magis habet fieri ex forma alimenti tanquam ex termino a quo, quā ex quacūque alia ac per consequens terminus à quo solū est priuatio rei alitæ.

Sed dices contra hoc, Nutritio non potest fieri nisi ex alimento: ergo alimentum est terminus à quo per se respectu nutritionis. Respondeatur primo, quòd quauis nō possit fieri nisi ex alimento, tamē per accidens fit ex hoc vel illo alimento: & ita quodcunque positiuum summas in termino à quo nutritionis, est terminus per accidens. Dico secundo, quòd quauis forma substantialis, quæ est terminus ad quē nutritionis, prout terminat nutritionem, non possit fieri nisi ex alimento, tamen (absolutè loquendo) potest ex alio termino à quo fieri, scilicet, per generationem: & hoc sufficit ad hoc, vt dicatur, alimentum, per se loquendo, non esse terminus à quo, sed per accidens.

Sed obijcies secundo, Forma nutritionis debet esse ante nutritionem: ergo neque ipsa est terminus ad quem nutritionis, nec priuatio eiusdem est terminus à quo. Respondetur, quòd quauis forma nutriti fuerit prius in materia ipsius animalis, quod nutritur: tamen in

materia alimenti non habet prius esse. Vnde non esse illius in materia alimenti, est terminus a quo: esse verò eiusdem in materia aliti, est terminus ad quem.

Sed contra hoc videtur esse argumentum secundum, factum in principio quaestionis, quoniam nutritio est à minori substantia ad maiorem, sicut augmentatio à minori quātitate ad maiorem: ergo habet duos terminos positiuos. Respondeatur, negando antecedens, nam maius, & minus sunt accidentia substantiæ, quæ cōueniūt illi ratione quātitatis. Vnde, sicut quantitas est accidens, sic etiam maius, & minus: nutritio autem, neque habet terminum à quo, nec terminum ad quē, qui sint accidentia, sed substantiā, & priuationem substantiæ: alia enim nutritio non esset per se ad substantiam, sed ad accidentia, vel ad aggregatum. Et constat hoc ipsum alia ratione, quoniam substantiæ mutationis debet esse subiectum terminum à quo & ad quem, ac per consequens nutritio non fit ex minori ad maiorem substantiam, sed ex nō esse nutriti in materia alimenti, ad esse eiusdem in materia aliti.

Sed dices, Per nutritionem fit maior substantia, quæ antea erat minor: ergo isti sunt termini à quo, & ad quē. Respondeatur, quod formaliter non fit maior substantia, nisi per augmentationem: per nutritionem vero fit substantia capax maioris quātitatis, & præcessit substantia capax minoris: tamen illa substantia minor, quæ præcessit, nō est terminus à quo (vt dixi) quia nu-

tritio subiectatur in materia alimenti, vt dixi. Vnde terminus à quo debet præcedere in eadem substantia: substantia autem, quæ antea erat capax minoris, etiam post nutritionem est capax maioris quātitatis in materia alimenti: ergo illa non est terminus à quo, &c.

Ad tertium vero in principio positum dicitur quaestione sequenti.

ARTICVLVS III.

Utrum ad quantitatem sit per se motus propriè dictus, qui est augmentatio.

In hac quaestione, quæ prima est, in qua agitur de motu propriè dicto, explicandum est, quid sit necessarium, vt ad aliquam formam sit motus propriè dictus, nam in superiori quaestione diximus, quid sit necessarium, vt ad aliquam formam sit mutatio.

Dico igitur, quod, vt aliqua res sit per se producta per motum propriè dictum, requiruntur tres conditiones. Prima est, quod talis forma habeat latitudinem intensionis, vel extensionis intra idem indiuiduum. Ratio huius conditionis est, quia motus propriè dictus est successiuus: habet ergo aliquam extensionem: sed non potest motus habere extensionem, nisi etiam habeat latitudinem terminus acquisitus per motum: quia si non habet illam, fit in instanti: ergo. Quod autem hęc latitudo termini debeat esse intra idem indiuiduum, patet, quia motus est continuus: ad continuationem autem

autem motus requiritur vnitas numerica: ergo oportet, quod latitudo termini, ad quem est per se motus, sit intra idem indiuiduum.

Codi- no 2. Ex quo patet, quod debet esse forma accidentalis illa, ad quam est per se motus. Et ex hoc sequitur secunda conditio, quod subiectum motus debet esse ens in actu: cuius ratio est, quia idem debet esse subiectum motus, atque termini ad quem acquisiti per motum: sed subiectum termini ad quem est ens in actu, quia terminus ad quem est accidens: accidentia verò non subiectantur in materia prima, sed in ente in actu: ergo motus proprie dicitur subiectantur etiam in ente in actu.

Codi- no 3. Tertia conditio etiam sequitur ex prima, quod (scilicet) motus proprie dicitur debet esse de subiecto in subiectum, id est, ab vno contrario positiuo in aliud. Cuius ratio est, quia omnis motus, siue mutatio, debet esse inter duos terminos oppositos; sed accidens, quod est terminus acquisitus per motum, habet oppositum positiuum, ut dictum est in superioribus: igitur motus, qui terminatur ad ipsum, debet etiam esse ab vno contrario positiuo in aliud.

obie. Sed contra primam conditionem obijciat aliquis doctrinam Aristotelis in 6. Physicorum, vbi docet, terminum ad quem cuiuscunque motus consistere in indiuisibili, quia dicit, quod termino ad quem motus respondet mutatum esse in motu, quod est quid indiuisibile: ergo falso nos dicimus, quod terminus ad quem debet habere latitudinem.

Respondet, quod de termino ad quem possumus loqui dupliciter: vno modo secundum se, & sic certum est, quod habet latitudinem, ut patet in calore, qui potest esse, ut sex, vel ut duo, vel ut octo: alio vero modo possumus considerare terminum ad quem prae se, & formaliter, in quantum est terminus: verbi gratia, calorem ut octo, prout est calor ut octo: & ut sic consistit in indiuisibili, quia quidquid addas, vel tollas ab isto calore ut octo, iam non ut octo, sed vel maior, vel minor erit. Unde terminus ad quem primo modo sumptus mensuratur cum motu, quia ab ipso habet motus extensionem successiuam: at verò, si secundo modo consideretur, correspondet illi mutatum esse, quod est indiuisibile: & hoc secundo modo dicitur est Aristoteles 6. Physicorum, non tamen negat hoc primum, sed potius idem docuit, quando dixit, quod si motus quicumque est diuisibilis ad diuisionem termini.

Contra tertiam conditionem obijciat aliquis auctoritatem Aristotelis etiam in 1. cap. huius libri, qui docet, quo pacto motus sit species quedam mutationis, inquit, quod motus est ab vno contrario positiuo in aliud, vel a priuatione ad suum contrarium, dummodo priuatio nomine affirmatiua significetur. Propter hoc quidam ita volunt, quod cum (scilicet) priuatio ex parte termini a quo significatur nomine affirmatiua, tunc ille transitus est motus proprie dicitur: sed immerito quidem ita sentiunt. Primo, quia sequitur illuminationem esse motum

proprie dictum, quandoquidem tenebrae, quae sunt in termino a quo illuminationis, nomine affirmatiua significantur. Consequens est falsum, quia illuminatio ex natura sua fit in instanti: ergo. Tum etiam secundo, quia quod priuatio significetur hoc, vel illo nomine, per accidens habet ad rationem motus, qui totam suam rationem habet ex termino secundum rem: si ergo, quando terminus secundum rem est priuatiua, & nomine priuatiua significatur, non est motus proprie dicitur: ergo etiam si ille terminus idem manens nomine affirmatiua significetur, non propter hoc erit motus, sed mutatio.

Ad obiectionem. Quare aliter dicendum est ad auctoritatem Aristotelis. Pro quo notandum est, quod priuatio est in vtroque contrario: sicut in nigro est priuatio albi, & in albo priuatio nigri, quauis contrarium quodcumque non communiter appellemus priuatiuum alterius, sed tantum illud, quod est minus perfectum. Ex quo sequitur, quod dum aliquod mouetur ex vno contrario in aliud, mouetur ex priuatione ad habitum; non tamen ex priuatione quomodo cumque, sed ex priuatione, secundum quod significatur nomine alterius contrarij positiuo: & hic est sensus Aristotelis, quod quando est mutatio ex priuatione ad habitum, secundum quod priuatio illa significatur nomine positiuo alterius contrarij, talis motus est proprie dicitur, quia tunc uterque terminus est positiuus. Sic explicat Pereyra lib. 1. Phys. cap. 10. quae eadem est cum ista

explicatione, quam tradit hoc 1. cap.

His ita suppositis, manet questio difficilis, utrum ad quantitatem sit per se motus proprie dicitur. In qua re Plato referatur parte negantem tenuisse, & Gal. lib. 7. c. 7. Methodi, & Vallet. lib. 2. Contro. cono. 17. hic c. 2. & lib. 3. huius, c. 2. & lib. 8. c. 3. & alibi, & alij Neoterici putarunt augmentationem consistere in actione, qua ligni quantitas, v. g. fit utcumque quantitas ignis, ex vi generationis, qua lignum fit ignis. Unde negarunt motum per se ad quantitatem. Primo, quia si aliquis motus terminaretur ad quantitatem, maxime augmentatio: sed augmentatio non est motus proprie dicitur, quia non est continuus, ut docet Arist. 8. Phys. tex. 23. omnis autem motus proprie dicitur est continuus: ergo.

Et ratione arguitur, quia motus proprie dicitur est a contrario in contrarium: sed quantitati nihil est contrarium: ergo.

Secundo, quia si ad quantitatem esset per se motus, maxime augmentatio, & diminutio: sed ista non: ergo nullus. Probo Minorem, nam augmentatio, & diminutio differunt specie, eo quod sint motus ad maiorem, & minorem quantitatem: sed quantitas maior, & minor non differunt specie, ut constat: ergo non terminantur augmentatio & diminutio ad quantitatem, nam motus contrarij, & diuersae speciei ad terminos contrarios, & diuersae speciei debent terminari.

Quarto arguitur, quod augmentatio non sit motus per se ad quantitatem: nam in generatione totali, quae

de nouo producitur substãtia, quã
titas consequitur absque noua ac-
tione, & motu: ergo in generatione
partiali, quæ est nutritio, qua fit
substãtia capax maioris quantita-
tis, ipsa maior quãtitas comprodu-
citur absque nouo motu, & muta-
tione, ac per consequens augmen-
tatio non est motus per se ad quan-
titatem.

quin-
to &
vlti-
mo.

Quintò & vltimò arguitur,
Mot⁹ propriè dictus debet esse suc-
celsiuus: sed augmentatio fit in in-
stanti: ergo non est motus propriè
dictus. Probat Minor, Augmen-
tatio fit simul cum nutritio, &
deperditione alimentis: sed nutritio,
& deperditio alimenti sunt muta-
tiones instãtaneæ, quippe sunt mu-
tationes substãtiales: ergo augmẽ-
tatio similiter. Pro huius explica-
tione notandum est, quod augmẽ-
tatio pōt sumi multis modis: vno

Nota
pri-
mo.

modo largissimè, pro eo, quod est
aliquid fieri maius, siue secundum
intensionem, siue secundum exten-
sionem; & sic sumitur à S. Tho. 2.2.
q. 24. vbi agit de nutrimento qua-
rumque formarum, quæ habent
latitudinem: Secundo modo sumi-
tur strictè, pro eo, quod est fieri ma-
ius extensione, prout abstrahit à
quantitate continua, & discreta, &
sic augmẽtatio nihil aliud est, quã
additio aliqua, sicut dicimus augeri
numerus per additionem vnitati.

S. Th.
Secũ.

Tertio modo sumitur pro eo,
quod est fieri motũ in quantitate
continua, & hoc multipliciter: nã
impropriè sumitur etiam hoc mo-
do pro partiũ dilatatione, quæ fit
in rarefactione, & in propriissime

Tert.

in rarefactione, & in propriissime

dicatur augmentatio. Secundo mo-
do quantitas etiam continua dici-
tur augeri per appositionem nouæ
partis, sed impropriè, vt in nõ viuẽ-
tibus, cum (scilicet) aqua fit maior
per additionem nouæ partis: sed
propriissime fit augmentatio per
hoc, quod subiectum idem præxi-
stens fiat maius per extensionẽ in
noua parte materiæ, & productio-
nem nouæ partis quãtitalis partia-
lis, sicut fit in viuẽtibus. ¶ Sed no-
tandum est adhuc, viuẽtia nõ eodẽ
modo augeri, quia quedã sunt
viuẽtia perfectã, quæ augẽtur hoc
modo, per hoc, quod forma noua
præexistẽs informat nouã materiã:
& alia sunt viuẽtia imperfectã, quæ
augentur per hoc, quod apponatur
noua pars materiæ, & producat
etiam noua pars formæ, vt patet in
plantis. ¶ Vnde viuẽtia imperfecta
conueniunt cum non viuẽtibus
in hoc, quod augentur appõta no-
ua parte materiæ, & noua parte for-
mæ: differunt tamen in tribus istis
duabus augmentationibus: primò, quia
non viuẽtia versus vnã partem
augentur minimam, scilicet, versus
illam, ad quam ponitur alimentũ,
patet in igne: at vero viuẽtia im-
perfecta augẽtur versus omnes dif-
ferentias, scilicet, versus sursum &
deorsum, vt patet in planta: ex quo
fit, quod ista augmentatio viuẽtiũ,
licet imperfectior, sit motus vita-
lis, quia ad plures differentias pos-
tionis est. Secundo differunt, quod
augmentatio in non viuẽtibus fit
per iuxta positionẽ, vt patet in igne,
dum comburit lignum, augetur
enim per appositionem vnũs par-

Nota
dum.

Ta.

Co.

tis ad aliam præexistentem: at ve-
ro viuẽtia non augentur, nisi per
intusumptionem, per hoc (scilicet)
quod alimentum intra poros sumptũ
in substãtiã aliter conuertatur: ex
quo fit, quod non viuẽtia non au-
gentur necessario secundũ omnes
dimensiones, sed possunt esse lon-
giora, sine eo, quod augẽtur secũ-
dum latitudinem, aut profundita-
tem, aut è contrã: at vero viuẽtia,
licet imperfecta, non ita; sed neces-
se est augeri secundum omnes di-
mensiones. Vnde planta, semper
augetur; crescit versus sursum, &
deorsum, &c. crescit etiam secun-
dum latitudinem, & profunditatẽ.

Tertio differunt, quia id, quod
producitur in augmentatione non
viuẽtium, quãuis simul, cũ fit, vni-
atur præexistenti, tamẽ poterit illud
idem seorsum, & per se produci ex
vi & natura sua: at verò in viuẽti-
bus id, quod de nouo producitur
per augmentationem, taliter est cõ-
iunctum, & vnitum præexistenti,
quod nulla ratione possit seorsũ,
& per se existere. Cuius ratio est,
quia non viuẽtia sunt homogenea:
atq; adeo in quacũque parua quã-
titate possunt per se, & seorsũ exi-
stere: viuẽtia vero non nisi in illa,
quæ est capax organorum: & quo-
niam illa, quæ de nouo aduenit in
augmentatione, non est capax om-
nium organorum, ideo non potest
in illa existere forma viuẽtium.

¶ Ex dictis sequitur, quod cum hic
agatur de augmentatione, an per se
terminetur ad quantitatem, nõ est
quæstio de augmentatione non vi-
uentium, sed viuẽtium perfectõ-

rum, seu imperfectorum. Ratio est,
quia in non viuẽtibus quantitas
illa, quæ de nouo aduenit, cum au-
gentur, eodem modo producitur,
sicut quantitas totalis in generatio-
ne totali: cõstat autem, quod in ge-
neratione totali non producitur
quantitas per motum propriè dic-
tũ, licet sit probabile produci per
simplicem emanationem (vt infra
dicitur) ergo neq; quantitas, quæ
etiã fit in augmẽtatione non viuẽ-
tiũ, fit per motũ propriè dictũ: atq;
adeo de ista augmẽtatione non est
quæstio, sed de sola augmentatione
viuẽtiũ, an sit motus propriè di-
ctus terminat⁹ per se ad quãtitatẽ.

Ra-
tio co-
rolla-
rij.

Et

Obie-

Solu-

Sed cõtra hoc dicit aliquis: Vn-
de colligitur, quod quantitas, quæ
de nouo aduenit, cum augetur non
uiuens, producat, sicut quãtitas
in generatione totali: Respondeo,
quod hoc constat ex his, quæ dicta
sunt, addendo vnũ, quod (scilicet)
subiectũ propriũ illius partis, quæ
de nouo aduenit, cũ augetur nõ vi-
uens, est pars illa substãtia, quæ de
nouo producitur: at vero proprium
subiectũ quãtitalis, quæ de nouo ad-
uenit in augmentatione viuẽtium,
siue perfectõrũ, siue imperfectõrũ,
est totũ viuens: quod colligitur ex
tribus differentiis, quas adduximus.
Nam non viuẽtia nõ augẽtur ver-
sus omnes differentias positionis,
nec secundum omnes dimensiones,
& pars illa, quæ aduenit (quantum
est ex natura sua) poterit seorsũ exi-
stere separata: ergo prius natura
(vt ita loquamur) producit illa
pars, quam vniatur composito præ-
existenti, atq; adeo prout sumitur

in illo priori, est subiectum quãtita-
tatis: ergo. At vero viuẽtia, siue
perfecta, siue imperfecta, cum augẽ-
tur, augentur versùs omnes differẽ-
tias positionis, & secũdũ omnes di-
mensionis: & denique illa pars, quẽ
de nouo aduenit, non potest ex na-
tura sua existere separata, sed coniũ-
ctatque adeo subiectũ illius quã-
tãtis, quã aduenit, non est illa tan-
tã pars, sed totum præexistens. Et
hinc est certum, & manifestum id,
quod diximus, quod eodem modo
producatur illa partialis quantitas
in augmentatione non viuẽtium,
sicut in generatione producitur
quantitas totalis, quia subiectum il-
lius nouæ partis tunc de nouo pro-
ducitur, atque adẽ, sicut non est
quæstio, vtrum ad quantitatem sit
per se motus, cum sit generatio to-
talis, sic etiam nec augentur nõ vi-
uẽtia: & ita solum manet quæstio
de viuẽtibus, siue perfectis, siue im-
perfectis.

obse. Sed cõtra hoc dices, Quemad-
modum quando augetur viuẽs, to-
tum ipsum compositum dicitur fie-
ri maius: sic etiam, cum augetur ig-
nis, v.g. totus ignis factus dicitur esse
maior: ergo in toto subiectatur il-
la quantitas, quã de nouo aduenit.

Resp. Respondeo, quod totus ignis dici-
tur maior ratione illius partis, si-
cut dicimus totum hominem cris-
pum ratione pilorum, non tamen,
quia in toto subiectetur secundũ
se quãtitas de nouo, vt probatũ est.

Cor.c. His ergo suppositis, de augmen-
tatione viuẽtiũ statuitur conclu-
sio, quod est motus per se ad quan-
tãtatem. Quam conclusionem ex-

pressẽ tenet Aristoteles, sed præci-
puẽ in hoc lib. cap. 1. & 1. de Gene-
ratione, cap. 3. & 2. de Anima, cap. 4.
& est communis omnium, tenetque
etiam Sanctus Thomas eisdem locis,
& omnes expositores Arith. præser-
tim Thomista. Et ratione probatur
sic primò: Augmentatio est motus
proprie dictus, & est ad quantita-
tem: ergo. Probatur Maior, nã aug-
mẽtatio nõ est mutatio, cuius sub-
iectum est non ens, cum potius ipsa
subiectetur in toto, quod est in ac-
tu, quia totum est, quod fit maius
secundũ quãlibet partem. Minor
vero probatur, quia per augmẽ-
tationem fit aliquid maius: sed esse
maius est per quantitatem: ergo aug-
mẽtatio terminatur ad quantitatem.

Secundò, Quantitas habet om-
nes condiciones requisitas ad hoc,
vt ad aliquam formã sit per se mo-
tus. Nam est forma habens latitudi-
nem extensionis, & subiectatur in
ente in actu, & habet oppositum
positiuum determinatum: magnũ
enim parũ contrariatur, &c. ergo
sequitur, quod ad illam est per se
motus. ¶ Tertio, Si aliqua ratione
ad quantitatem non esset per se mo-
tus, maximẽ, quia comproducitur
eadem actione, qua substantia: sed
hoc non potest fieri: ergo. Minor
probatur: Quantitas est distinctum
ens realiter à substantia: ergo fit di-
stincta actione. Consequentia pro-
batur, nam vbi est distinctum ens,
est distinctum factum esse, ac per
consequens distinctum fieri.

Sed dices, quod illa actio, quãuis
sit distincta à productione substan-
tia, non tamẽ est motus, sed muta-
tio. Sed

riõs. Sed contra idem probatum est,
quod sit motus, quia est à contra-
rio in contrarium, & ad formã, quã
habet latitudinem, &c. Dices, Idem
argumentum probaret in genera-
tione totali ad quantitatem totam
esse per se motum. Respõdetur ad
hoc in solutione quarti.

Resp. Sed dices, Saltem istæ rationes
omnes eodem modo procedunt de
augmentatione viuẽtium, & non
viuẽtiũ: ac per consequens, si aug-
mentatio viuẽtium est motus, &
augmentatio non viuẽtium erit
motus, & è contra. Respondetur,
quod non est eadem ratio. Primo
quidem, quia illa pars quantitatis,
quã de nouo fit in non viuẽtibus,
subiectatur in parte illa, quã de no-
uo aduenit, ac per consequens per
simplicem emanationem produci-
tur, sicut reliqua accidentia, quã
etiam de nouo adueniunt tunc; at
verò ista quantitas, quã fit in viuẽ-
tibus, in toto subiectatur, ac per cõ-
sequens per expulsionem contrarij,
scilicet minoris quantitatis, ab eo-
dem subiecto: & idẽ in viuẽtibus
fit per motum, in non viuẽtibus
minimẽ.

Sec. Secundò, quia cum in non vi-
uẽtibus sit prius natura partem il-
lam esse productam, quã vniri cõ-
posito præexistenti, quia poterat
per se existere, non producitur illa
partialis quantitas per actionẽ, qua
non viuens fit maius, vt ita loqua-
mur: at verò in viuẽtibus prius na-
tura est partem illam vnitam esse
cõposito præexistenti, quã quod
fit, quia non habet esse per se, non
enim poterat seorsum existere: &

idẽ actio illa, qua viuẽs fit maius,
est productiua quantitatis: at vero
actio, qua non viuens fit maius, nõ
est productiua, sed vnitiua partis,
quã de nouo aduenit, cum præxi-
stente: & ideo hæc augmentatio nõ
est motus: illa verò est motus per se
ad quantitatem.

Superest itunc argumenta sol-
uamus, quã in principio quæstionis
posita sunt, quorũ quodlibet pro-
prium habet difficultatem. Pro so-
lutione primi notandum est, quod
Aristoteles 8. Physic. tex. 28. solum
motum localem dixit esse per se con-
tinuum: sed hoc, quod est aliquem
motum esse continuum, potest in-
telligi multis modis. Primo sic,
quod duret per totũ tempus absq;
aliqua sui interruptione, id est,
quod sit æternus à principio mudi,
vlq; in finem: quo pacto motus cõ-
li dicitur esse continuus. Secundo
verò modo aliquis motus dicitur
continuum, quasi durans per totam
vitã hominis. Tertio modo potest
intelligi, quod sit continuus, quia
quanuis non duret per totam vitã
hominis, durat in principio vitã, vs-
que ad statũ absq; sui interrup-
tione: vt si intelligamus, quod conti-
nuo motu augetur homo ab initio
sue vitę per totum tempus, quod du-
rat status augmẽti. Quarto deniq;
potest intelligi motum esse conti-
nuum, quia durat absque interrup-
tione pro tempore, quo est: quo pa-
cto motus progressius non est cõ-
tinuus, quia etiã tempore, quo
est, debet interrumpi quietibus, pro-
pterea quod in illo reperitur motus
fursum, & deorsum.

Arg. solu.

Pri.

Sec.

Tert.

Quart.

Nūc ergo in proposito certum est, augmentationem non esse motum. *Aris.* Continuum primo modo, quia Aristoteles 8. Phyl. motum continuum hoc modo, dicit esse tantum in corpore incorruptibili, quale est cœlum: & ita solus motus circularis est hoc modo continuus & perpetuus. Nam alios motus, scilicet rectos, necesse est interrumpi quietibus. Sed neque augmentatio est motus continuus secundo modo, ita quod duret per totam vitam hominis v.g. Ratio est, quia necesse est interrumpi, vel quia homo in senectute peruenit ad statum diminutionis, in quo plus perdit, quam acquirat: vel etiam, quia cum calor radicalis semper agat, & non adsit alimentum, potest interrumpi augmentatio, agendo in humidum radicale. Sed nec tertio modo augmentatio est motus continuus, quia adhuc à principio vitæ vsque ad statum non potest durare continuo augmentatio, tum propter rationem dictam, quia non semper adest alimentum, vel propter infirmitatem, quæ impedire potest augmentationem fieri. Tum etiam, quia aliquod tempus consumitur in concoctione eiusdem alimentum, quas ob causas necesse est augmentationem interrumpi. *Solo.* Ex quo colligitur, quod solum quarto modo dicatur augmentatio continua, scilicet, quia tempore quo est, non interrumpitur: sicut motus deorsum lapidis hoc modo dicitur continuus, quasi fiat continue tempore, quo est. Ex hoc patet solutio ad argumentum. Dico enim, quod ut aliquis motus sit motus proprie

dictus, debet esse continuus quarto modo, id est, pro aliquo tempore: & non sufficit, quod solum in instanti sit continuus; non tamē alijs modis debet esse continuus: & quoniam augmentatio habet hoc, ut diximus, idē dicendum est, quod sit motus proprie dictus, & quod Aristoteles loco citato solū negauit esse motum continuum primo modo, quo pacto etiam dixit alterationem non esse continuam, & tamen de illa non est dubium, quin sit motus.

Sed obijcies contra ea, quæ dicta sunt, nam saltem augmentatio debet esse continua secundo modo, scilicet, ita quod duret per totam vitam. Et probatur: tandiu enim durat augmentatio, quādiu durat nutritio: sed nutritio durat per totam vitam, quia animal, quādiu durat, tandiu nutritur, ergo. Respondetur dupliciter: Primo, quod Maior est falsa, scilicet quod augmentatio tandiu duret, quādiu nutritio, quia in statu diminutionis est nutritio, & tū non est augmentatio, quia plus perditur, quā acquiratur, & ideo est nutritio absque augmentatione. *Solo.*

Secundo dico, quod quāuis Maior sit vera, Minor tamen est falsa, quod (scilicet) nutritio duret per totam vitam. Pro quo notandum est, quod nutritio in rigore, & proprie est actio illa substantialis, quæ conuertit alimentum in substantiam aliam: sed nutritio sumitur alio modo pro alteratione, quæ est dispositio ad hanc, quæ dicitur concoctio alimentum. Dico ergo, quod animal quādiu viuat, tandiu nutritur vno ex his duobus

bus modis, scilicet, ita quod vel dissipatur alimentum, vel conuertatur in substantiam aliam: vero augmentatio non est, nisi quādiu est nutritio hoc secundo modo: & idē dicendum est, quod non durat augmentatio per totam vitam, sicut nec nutritio proprie dicta.

Not. Circa solutionem secundi argumenti principalis est notandum, quod contrarietas sumitur multis modis: primo modo pro quacunque oppositione, seu repugnantia inter duo extrema, siue positiua: siue vnū positium, & alterum priuatiuum: & hoc modo sunt contraria largissime, quæ opponuntur priuatiue & relatiue, imō & quæ nullo modo opponuntur, sed sunt disparata. *Sec.* Secundo modo contraria dicuntur propriissime, quæ sunt duo positiua, sub eodem genere contenta, & maxime distant, atque ab eodem subiecto mutuo se expellunt: ut calor & frigiditas. *Ter.* Tertio modo dicuntur contraria, quæ sunt quidem duo extrema positiua, & quæ maxime distant sub eodem genere, non tamen sunt actiua: & hoc modo quantitas maior & minor sunt contraria: & locus sursum, atque deorsum: Vnde ad rationem motus sufficit, quod terminus à quo, & ad quem sint contrarij hoc tertio modo, sicut patet in motu locali, qui est à sursum ad deorsum, vel è contra: & idē non est, cur negemus, augmentationem esse motum proprie dictum.

obie. Sed dices adhuc, Videtur, quod maior & minor quantitas non sint contrariæ hoc tertio modo, quia non mutuo se expellunt ab eodem sub-

iecto: quod tamē requiritur necessarium ad hoc, quod sint terminus à quo, & ad quem eiusdem motus: nam terminus à quo expellitur adueniente termino ad quem. Quod autē ista non mutuo se expellat, patet, nam minor quantitas, quæ erat prius in eo, quod augetur, etiā manet cum augmentatione maiori. Sed respondetur, quod quāuis minor quantitas maneat in eo, quod augetur, post augmentationem, non tamē manet sub ratione minoris, sed desinit esse minor, adueniente maiori: itaque manet quidem quantitas, quæ erat in termino à quo simul cum termino ad quem, non tamen manet minoritas simul cum maiortate: & hoc sufficit ad contrarietatem requisitam in termino à quo, & ad quem motus. *Solu.*

Circa solutionem tertij principalis explicandum est, quomodo distinguantur augmentatio & diminutio, & earum termini. Quidam enim respondent ad argumentum factum, quod isti duo motus non distinguuntur specie, quāuis sint contrarij, sicut neque distinguuntur specie eorum termini, quantitas (scilicet) maior, & minor, quāuis sint contrarij.

Sed tamen ista solutio non placet. Primo, quia motuum contrarietas non potest esse sine distinctione specifica (ut infra patebit) rum etiā, quia neque exemplum de quantitatibus valet: nam quāuis quantitates illæ, quæ sunt maior & minor, non differant specie, tamē maiortas, & minoritas differunt, ut statim dicemus. *Solu. rati.* Quare secundo alij dicunt hos motus differre specie, & terminos

etiã ad quos, maiorem scilicet, & minorem quantitatem, tamen nõ ratione positiui, sed ratione priuationis, quam includit vnum alterius, scilicet maior quantitas differt à minori, quia includit priuationem illius.

Solu. Hæc solutio videtur esse Soti, tamẽ nec satisfacit argumẽto, quia motus propriè dicti nõ sumunt suã speciẽ, aut contrarietatem ex terminis priuatiuis, sed ex positiuis, vt in superioribus diximus: si ergo augmentatio & diminutio non solũ sunt mutationes, sed motus propriè dicti: ergo sequitur, quod termini vtriusque sint positiui.

Rep. At dices, quod minor quãtitas non specificatur ratione positiui, quia includit, scilicet quantitatis, quantum propter hoc distinguatur à maiori, ratione positiui. Contra, quia diminutio distinguitur ab augmentatione, aut ex ordine ad positiuũ tantũ, & hoc nõ, quia tu dicis nõ distingui speciẽ ab altero positiuo, quod est terminus augmentationis: aut distinguitur ex ordine ad priuatiuum solum, & hoc nõ, quia est motus propriè dictus, & eius terminus specificatiuus debet esse positiuus: aut denique distinguitur ratione vtriusque, & hoc nõ, quia est vnum per accidens, & nequit dare speciẽ.

Quare tertio alij dicunt, quod quãtitas maior & minor, quæ sunt termini augmentationis, & diminutionis, differunt speciẽ, sicut & motus.

Sed quantum hæc solutio possit habere bonum sensum, tamẽ, vt ia-

cet, videtur esse falsissima. Primum, quia ridiculũ videtur, lineã vnus palmi differre speciẽ a lineã digiti. Secundũ, quia quæ possunt continuari, non differunt speciẽ: sed istę duæ lineæ, parua & magna, possunt continuari, & fieri vna tantũ lineæ; ergo non differunt speciẽ.

Sed pro intelligentia veræ solutionis notãdum est, quod aliqua differre speciẽ, stat dupliciter: vno modo speciẽ essentiali, vt homo & equus differunt speciẽ essentiali: alio verò modo speciẽ accidentali, vt Petrus albus, & Ioannes niger dicuntur differre speciẽ accidentali. Ea dicuntur differre speciẽ essentiali, quæ sub eodem genere diuersis differentijs essentialibus constituuntur: dicuntur verò differre speciẽ accidentali ea, quæ quantum secundũ se sint eiusdem speciẽ, habent accidentia diuersa speciẽ, vt constat ex exemplis ad iudicis.

His ita suppositis, dico, quod quãtitas maior, & quãtitas minor, quæ sunt termini ad quos augmentatio, & diminutio, non differunt speciẽ essentiali, vt argumenta duonuper adducta probant: quoniam aliã lineã magna, & parua nõ possent continuari: differunt tamen speciẽ accidentali, quod est dicere, quod accidentia lineæ magnę, & paruę, quæ sunt maioritas & minoritas, differunt speciẽ, & idẽd possunt istę duæ lineæ continuari (quia potest separari hoc accidens, quod est maioritas vel minoritas earum) secundũ rationem quantitatis essentialis, quæ non est diuersa speciẽ in vna & in alia.

Sed

in eodem genere, & speciẽ cum ipso numero.

Ex his ergo iam patet solutio ad 3. ad tertium: dico enim, quod sicut diminutio & augmentatio differunt speciẽ, sic etiã termini eorum differunt, quia quantitates maior, & minor sub ratione maioris & minoris differunt speciẽ, vt explicauimus.

Sed dices, iam ergo isti motus non sunt ad quantitatem formaliter, sed ad modos quantitatis: consequens est contra nostram conclusionem, & contra Aristotelẽ: ergo. Respondeo tamen, quod nos, & Aristoteles dicimus istos motus esse ad quantitatem sub suis modis, scilicet, sub ratione maioris & minoris, præsertim, quia isti modi sunt de prædicamento quantitatis, vt diximus.

Sed dices: Ergo similiter in nõ vniuersibus differunt speciẽ augmentatio, & diminutio, quia etiã in illis reperitur maior, & minor quantitas. Respondeo, quod si sequamur secundũ modum dicendi, quod (scilicet) maioritas, & minoritas in omnibus differunt speciẽ, dicendum est, quod in non vniuersibus augmentatio, & diminutio differunt speciẽ, tamen non sunt motus, sed mutationes, propter rationes superius adductas. Quarto & quinto argumento respondebitur questione sequenti.

Circa quartum argumentum explicanda nobis est magna difficultas, quæ est circa productionem proprietatum, quæ dimanat ab essentia, & aliorum omnium, quæ dicuntur

Ad 3.

obie.

Res.

obie.

Solu.

Dub.

cuntur produci simul cum alio per modum sequela: Vtrum (scilicet) distincta actione, & productione producuntur ab ea, qua producitur substantia, ex qua dimanat.

Nota Pro cuius intellectione notandum est, duplicem esse actionem: aliam perfectiuam, aliam vero corruptiuam. Perfectiua est illa, qua producitur aliquid absque alterius corruptione, sicut illuminatio: corruptiua vero est, qua fit aliquid cum abiectione contrarij, vt calefactio. Dubium ergo est de actione perfectiua, quoniam de actione corruptiua non dubium est, quin non possit esse. Cum enim v.g. risibilitas dimanat ab essentia hominis, non potest mediare actio productiua risibilitatis, & corruptiua sui contrarij, quoniam nunquam istud subiectum habuit contrarium risibilitatis: superest ergo explicemus, an dimanet ab essentia per actionem aliquam, qua sit perfectiua.

arg. 1 Et videtur quod non. Primo, quia quod comproducitur cum alio, fit omnino eadem actione cum illo: sed propriæ passionis comproducentur cum essentia: ergo fiunt eadē actione, qua essentia: ac per consequens non distincta actione.

Sec. Secundo, Qui dat formam, dat consequentia ad formam: ergo generans, quod est causa substantiæ rei, est causa omnium, quæ consequuntur ad illā: sed non potest dare ea, quæ consequuntur ad formam, nisi vna, & eadē actione, quia generans v.g. ignē, solum habet vnicā actionē: ergo sequitur, quod ea, quæ consequuntur ad essentiam, eadē actione fiunt.

Tertio arguitur ex Sancto Thoma 1. p. q. 77. artic. 6. in solutione ad Tertium, vbi dicit, quod propriæ passionis procedunt per modum resultantiæ ab essentia, absque aliquo motu: ergo absque noua actione.

Cōfirmatur, quia si propriæ passionis dimanant ab essentia, media aliqua actione, sequitur, quod prima passio sic procedat, ac per consequens substantia erit immediatū principiū operationis, & actionis, qua media procedit prima passio: consequens est falsum, & contra ea, quæ diximus 2. Physicorum: ergo.

Quarto & vltimo arguitur pro hac sententia: nā sicut propria passio dimanat ab essentia, sic etiā existētia dimanat ab essentia vniuersi iusque rei: sed illa dimanatio existentiæ non est actio distincta à productione essentia: ergo nec dimanatio propriarū passionū est actio distincta. Sed, his non obstantibus, est contra conclusio, quod (scilicet) quādo aliquid producitur per resultantiā ex alio, illa resultantiā est noua quedam actio perfectiua, diuersa ab ea, qua producitur id, à quo dimanat. Probatum primo, quoniam ratio propria causæ efficientis est agere sic, quod per ipsum agere constituitur causa efficiens in esse causæ: sed sic est, quod essentia est causa efficiens propriæ passionis: ergo necessario debet esse aliqua actio, per quam propria passio dimanet ab essentia: sed illa actio est distincta ab illa, per quā producta est ipsa essentia, vt constat: quia essentia non est causa actionis, per quam ipsa producitur: ergo, &c.

Sed

Sed scio dici posse ad hoc argumentum, quod causa efficiens, quæ producit aliquid per modum emanationis, ac per modum sequelæ, non indiget actione, vt sit efficiens.

Sed contra hoc est, quia ipsi emanationi, & sequelæ, qua propria passio dimanat ex essentia, cōuenit definitio actionis: ergo eo ipso, quod est aliqua causa efficiens per modum sequelæ, est causa, media actione. Antecedens probatur, nam actio nihil aliud est, quam productio alicuius, prout dimanat ab agente: sed illa sequela, & emanatio est productio alicuius, scilicet, eius quod dimanat: & illa emanatio etiam procedit ab agente, scilicet ab essentia, à qua dimanat: ergo est actio, ac per consequens intelligibile est, quod aliquid procedat ab alio per modum sequelæ, & non per nouam actionē.

Et si rursus dicat aliquis, quod propriæ passionis non dimanant in genere causæ efficientis ab essentia. Contra hoc est, quia docet illud S. Th. 3. p. q. 77. a. 3. & nos probauimus in lib. 2. praefertim, quia nostra conclusio erit vera de his, quæ per modum sequelæ, & in genere causæ efficientis procedunt ab alio.

Conf. Et confirmatur, quia, si esset vera sententia antiquorum Philosophorum gentiliū, qui posuerunt primam causam esse agens naturale, secundum hos, in prima rerū conditione omnes effectus dimanabāt à Deo ab æterno per resultantiā quandam, & quali per modum sequelæ: & tamen non dubium est, quin illi ponerēt actionem mediā inter Deum, & effectus: ergo simi-

liter dicendū est in proposito, quod inter essentiam, & ea, quæ dimanant ab illa in genere causæ efficientis, sit media actio, quam emanationē, & sequelam appellamus.

Secundō principaliter arguitur pro ista sententia: quia vbiunque est distinctum factū esse, est distinctum fieri: quoniam fieri, & factum esse identificantur realiter: sed sic est, quod essentia, & propria passio sunt distincta facta esse: ergo sequitur, quod habet distincta fieri. Probatur Minor, quia essentia & passio sunt distincta entia, quorum vnum quodque est factum, quia non est aliquod eorum increatum: ergo sequitur, quod habent distincta fieri, quæ identificentur cum illis.

Dices, quod vnum istorum est factum per se: aliud vero per accidens, & idē tantum est vnum fieri, quod identificatur cum eo, quod est factum per se. Contra, quia, licet fieri per se identificatur cum esse facti per se, sic fieri per accidens identificatur esse per accidens: sequitur ergo, quod sunt duo fieri, quauis vnum sequatur ex alio, sicut vnum factum esse sequitur ex alio.

Sed dices contra hoc, Non ne vnica actio potest terminari ad duos terminos, sicut vna visio ad duo obiecta visibilia? Respondeo, quod obiectū est terminus extrinsecus, cum quo non identificatur actio: & ita potest vna visio terminari ad duo obiecta visibilia, tamē terminus intrinsecus, quia est idolū representatiuum obiecti, & cum actione ipsa identificatur, vnius actionis non est nisi vnus.

Sed

Sed est dubium, utrūm hæc simplex emanatio, quam dicimus esse actionem, sit mutatio. Respondeo (quod iam diximus in principio huius dubij) nō esse mutationem corruptiuam: tamen, quod sit mutatio aliquo modo, non potest negari, propterea quod (vt diximus). Physi-
corum) omnis actio est aliquis motus, vel mutatio: sed hæc simplex emanatio est actio de prædicamento actionis, quia est productio: ergo mutatio.

Sec.

Secundò, quia conuenit illi definitioni mutationis, scilicet, per quā subiectum aliter se habet nūc, quā prius: quoniam substantia hominis v.g. prius natura, quā sit risibilis, aliter se habet, quā postquam est risibilis in actu: ergo illa emanatio risibilitatis est verè mutatio.

Tert.

Tertiò, quia si Deus impediret influxum risibilitatis à subiecto in generatione, & postea, ablato tali impedimento, fluerec risibilitas, talis influxus esset actio & mutatio: ergo similiter est actio, & mutatio fluxus ille, quo risibilitas fluit ab essentia in generatione.

obie.

Sed cōtra hoc obijcies, Illa simplex emanatio non est mutatio. Et probatur, quia per illam nō est verum dicere, quòd subiectum aliter se habet, quā prius, quia nūquā subiectū fuit sine illa propria passione. Respondeo, q̄ si illa particula (prius) dicit ordinē tēporis, nunquā est verum dicere, quòd illa emanatio sit forma, quā subiectum se habet aliter, quā prius: at verò, si dicat ordinem nature, verum est dicere, q̄ per illam aliter se habet, quā

Solu.

prius, quia prius natura subiectū habet, esse substantiā, quā adueniant propriae passionēs. Vnde emanatio illa est actio, quā subiectum se habet aliter, quā prius natura: & hoc sufficit ad rationem mutationis, vt patet de prima intellectione Angelis, quæ verè est mutatio perfectiua, quāuis solum præsupponat subiectum prius natura, & infusio gratiæ, quæ data est ipsis Angelis, & primo parenti, etiam fuit mutatio, quæ tamen fuit in eodem instanti temporis cum creatione subiecti.

Contra, quia prioritas, quæ requiritur in subiecto, debet esse realis: sed prioritas nature non est realis: ergo non sufficit. Respondeo, obijc. cedendo Maiorem, & negando Minorem: nam quatuor aliqua prioritas nature sit solum rationis, v.g. quæ est inter superius, & inferius, tamē illa, quæ est æqualitatis, necessariò debet esse realis prioritas, & hæc reperitur inter subiectum & passionem, quæ dimanat ab essentia. Ex quo etiā patet, quòd sit terminus a quo mutationis, scilicet, non esse termini ad quem priuatiuè, quia huiusmodi est mutatio motus.

Superest modò soluamus argumenta. Ad primum dico, proprias passionēs comproduci simul cum essentia, non quia ea lem actione cum essentia, sed quia illa emanatio simplex, quæ est actio productiua propriæ passionis, necessariò comitatur ipsam generationē substantialem. Vnde falsa est illa Maior in vniuersum: Omne, quòd comproducitur, sit actio, quā alterū per se produciatur: sed tamen est verum

rum, quòd actio productiua eius, quòd comproducitur, consequenter se habet ad actionem productiuam eius, quòd sit per se. Vnde, quāuis respectu simplicis emanationis propria passio sit terminus per se productus, tamen respectu generationis dicitur comproductus, quia illa simplex emanatio sequitur comitatè ad generationem.

Ad.

Ad secundum respondeo, concedendo, quòd qui dat formā, debet dare consequentia ad formam. Vnde generans, quòd est causa esse substantialis, est causa omnium accidentium, quæ consequuntur ad illud esse: at tamen hoc non est necessarium, quòd generans eadē actione concurrat ad ea, quæ consequuntur, sed satis est, quòd diuersa actione.

Rep.

Sed dices, Generans, v.g. ignis, cū producat ignē, solum habet vnicam actionē, generationē scilicet: ergo illa attingit ad productionē accidentium, quæ consequuntur, aut nullo modo producit ea. Respondeo, quòd immediatè verum est, quòd solum attingit generans ad rei substantiā, quia solum habet vnicam actionem, quæ procedat ab ipso immediatè: at vero mediatè etiā procedit ab ipso simplex illa emanatio, per quā ab eo procedit passio, quia ipsa essentia solum est veluti instrumentum generantis ad simplicem emanationem, quā producitur prima passio: essentia verò cum proxima passione sunt instrumenta eiusdem generantis ad secundam passionē producendam, & sic de cæteris: & hac ratione diximus

Solu.

motum grauium, & leuium tribui generati: & ita dicendum est in vniuersum omnes passionēs, quæ dimanant ab essentia, tribui etiam generanti.

Ad tertium ex autoritate Sancti Thomæ respondeo, quòd ille, cum dixit passionēs procedere ab essentia absq; motu, non dixit absque noua actione: nam ipsa sequela, quam ponit, est quædam actio, vt vidimus: sed solum voluit absque motu propriè dicto, scilicet, transmutatione propria corruptiua, passionēs dimanare ab essentia.

Ad confirmationem vero respondeo, quòd substantia nō potest esse immediatè principium operationis, quæ est transmutatio: bene tamen operationis, quæ est simplex emanatio (vt diximus in secundo libro) nam si Deus impediret influxū primæ passionis, & postea, ablato impedimento, prima passio pulularet, talis actio esset immediatè à substantia: & hoc modo dicimus, quòd aqua calida reducitur in pristinam frigiditatē à generante, inedia tamen forma substantiali, vt instrumento.

Sed obijcies contra hoc: sicut alia operatio quæcūque creata est accidēs, sic etiam hæc simplex emanatio est accidēs, quia est actio de prædicamento actionis: ergo sicut substantia non est immediatū principium aliarū operationū, sic neq; istarum. Respondeo, concedendo totum antecedens, & negando consequentia. Ratio huius est, quia substantia non potest esse immediatū principium actionis cuiuscumque

Ad.

Ad conf.

obie.

Solu.

per

per se ordinatum ad illam. Quod
 probat Sanctus Thomas, quia prin-
 cipium per se ordinatum ad aliquã
 actionem est potentia per se ordi-
 nata ad illam: potentia autem per
 se ordinata ad actionem, quæ est ac-
 cidens, debet esse accidens, sicut po-
 tentia per se ordinata ad actum sub-
 stantiale, est substantia; quia actus,
 & potentia sunt in eodem genere:
 ac proinde etiam respectu opera-
 tionis, quæ non consequitur ad al-
 terum, sed habet potentiam, quæ
 est per se ordinata ad ipsam, impli-
 cat substantiam creatam esse imme-
 diatum principium: at verò respec-
 tu operationis, quæ per modum
 sequelæ, & consequenter se habet
 ad aliam, bene potest substantia esse
 immediatum principium, quia
 talis operatio non presupponit po-
 tentiã per se ordinatam ad illam: &
 ideo non presupponit potentiam,
 quæ sit eiusdem generis cum ipsa.
 Declaremus exemplo: Generatio
 hominis supponit principium ali-
 quod per se, scilicet, potentiam ge-
 neratiuam, quæ est aliquo modo
 eiusdem generis cum generatione,
 quia generatio est actio, quæ nõ se-
 quitur ex alia: at vero simplex ema-
 natio risibilitatis, si consequenter
 se habet ad generationem, conse-
 quenter etiam se habebit ad poten-
 tiam generatiuam. Vnde si substan-
 tia non sit potentia per se ordinata
 ad istam simplicem emanationem,
 bene probat argumentum, quod si-
 cut non potest esse principium im-
 mediatum generandi, sic neque
 istius actionis; quia tamen non ita
 est, sed illa actio consequenter se ha-

S. Th.

Ex-
plode
claratur.

bet ad aliam, potest substantia esse
 immediatum principium illius.
 Sed cõtra istam rationem obij-
 cies, quod adhuc potentia per se or-
 dinata ad aliquam actionem, nõ vi-
 detur esse eiusdem generis cum il-
 la, quia intellectus est potentia per
 se ordinata ad intelligendum, & ta-
 men intellectus est qualitas, & in-
 telligere actio: similiter potentia
 generatiua est qualitas, & generare
 est actio. Responderetur, quod huius-
 modi poterit per se operatiua pos-
 sunt considerari dupliciter: vno mo-
 do, prout sunt causa efficiens emi-
 nenter continens actionem ipsam,
 quæ est effectus earum: & sic sunt
 de genere qualitatis: & alio modo
 considerari possunt secundum rati-
 onem potentie, & prout sic tan-
 tum dicunt ipsam actionem in esse
 possibili & obiectiuo: & hoc modo
 sunt eiusdem generis cum actione:
 sicut Deus & continet eminenter
 creaturas, & est primo diuersus ab
 illis: quæ creaturæ, prout sunt in esse
 possibili & obiectiuo in Deo, sunt
 eiusdem rationis cum seipsis, secun-
 dum quod sunt acti in se. Vnde om-
 nis potentia, quæ per se ordinatur
 ad aliquam actionem, formaliter
 secundum rationem potentie, ni-
 hil aliud est, quam ipsa actio in
 esse possibili, & in esse obiectiuo: &
 sic dicitur à Sancto Thoma, quod
 potentia est eiusdem generis cum
 actu, ad quem est potentia.
 Ad quartum argumentum, quod
 erat de existentia, explicandum est,
 an existentia etiam dimanet ab es-
 sentia per simplicem emanationem,
 vel non. De qua re statuitur conclu-
 sio,

Re-
plic.

Sol.

sio, quod sit ita, quemadmodum
 passionem comproducentur simul
 cum essentia, tamen simplici qua-
 dam emanatione procedunt ex es-
 sentia. Probat hoc primo: quod et
 si sunt duo termini respectu
 alicuius motus, vel generationis,
 quorum vnus est primarius, & alius
 secundarius, ille qui dicitur secun-
 datus, procedit ex primatio actio-
 nis quodã, quæ sit simplex ema-
 natio: sed respectu generationis ignis
 essentia est terminus primarius, &
 existentia secundarius: ergo existen-
 tia procedit ab essentia simplici qua-
 dam emanatione. Discursus bonus
 est, Maior declaratur, quia terminus
 secundarius consequitur ad prima-
 riu: sed illa sequela nihil aliud est,
 quam simplex emanatio: ergo exi-
 stentia procedit ab essentia simplici
 quadam emanatione. Minor vero
 satis constat, quod si (scilicet) respectu
 generationis essentia sit terminus
 primarius, & existentia secundarius,
 quia essentia specificat ipsam ge-
 nationem, non autem existentia. Vnde
 natiuitas temporalis Christi est eius-
 dem speciei cum generatione cuiuscun-
 que hominis, quauis in Christo nõ sit
 existentia propria hominis, sed tan-
 tum essentia.
 Probatur secundo, quia si Deus
 impeditur existentiam propriam alicuius,
 sicut impediuit de facto in
 Christo, & postea ablato impedimẽ-
 to pullularet, non dubium est, quin
 postea esset actio aliqua, quæ talis
 existentia procederet ex essentia: vt
 si modo relinqueret Christus hu-
 manitatem sibi, pullularet existen-
 tia, quæ esset propria hominis, per-

Ad-
nerie
da di-
ligen-
ter.

Pro-
batio

actionem, quæ est simplex emanatio:
 ergo similiter dicendum est: nõc
 de facto quidem contingere.
 Tertio, quia existentia distinguitur
 realiter ab essentia: ergo est ens
 factum distinctum ab essentia, ac
 per consequens ista distinguuntur in
 facto esse: ergo & in fieri. Sed dices,
 quod existentia non est ens comple-
 tum distinctum ab essentia, sed tan-
 tum est modus essentie, & ideo non
 debet fieri noua actione. Respondeo,
 quod qualiter est distincta existen-
 tia ab essentia, taliter etiã eius ema-
 natio à productione essentie. Vnde
 sicut distinguuntur ista duo realiter,
 sicut modus & res, sic etiã distinguuntur
 due actiones istæ, sicut res & modus.
 Sed obijcies secundo, quod si exi-
 stentia dimanet ab essentia simplici
 quadam emanatione in genere cau-
 se efficientis, sequitur, quod essen-
 tia sit causa sui existentie, & quod
 causet illam, antequam sit. Respon-
 deo, quod causa efficiens principalis
 existentie non est essentia, sed gene-
 rans, quod producit essentiam, & ip-
 sa essentia se habet vt instrumentum,
 & quauis non possit aliquid esse
 causa motus, vel mutationis corru-
 ptiuæ prius natura, quam existat, bene
 tamen potest esse causa simplicis
 emanationis, qua procedit ipsa exi-
 stentia prius natura, quam existat.
 Sed obijcies tertio, ipsa existen-
 tia produciatur per generationem,
 qua produciatur natura: ergo nõ alia
 simplici emanatione. Antecedens
 probatur, quia actio non potest ter-
 minari ad solam essentiam, sed ad es-
 sentiam existentem; quia essentia si-
 nõ existentia aliqua nunquam fiet
 ergo

Ter.

Obij.

Ter.
obie-
ctio.

Solu. ergo sequitur, quod eadē generatione, qua producitur natura, seu essentia, producatur etiam existentia. Respondeo, quod si quauis essentia nunquam producatur, nisi existens, non tamen est opus, quod illa existentia sit producta eadem actione, sed quod sit simul: vel quia tunc producatur alia actione, quæ necessariò consequitur ad primā: vel quia illa aliunde præsupponatur: sicut in Christo generatio temporalis fuit terminata ad naturam humanam existentem, non tamen, quia substantia illa, vel existentia produceretur per illam generationē, sed quod præsupponebatur existentia, & substantia diuina ab æterno.

Obie. Sed obijcies contra hæc, In generatione quacunque sunt duo termini, quorum vnus est formalis, & alter est totalis: ergo respectu generationis hominis v. g. est assignare terminum formale, & terminum totale: sed terminus formalis dicit essentiam, totalis verò dicit existentiam, vel suppositum: ergo necesse est per generationem cuiuscunque rei abique alia simplici emanatione produci suam propriam existentiam. Respondetur, cōcedēdo Maiorem, & negando Minorem: nam in generatione v. g. hominis, forma substantialis est terminus formalis, tota natura composita ex materia, & forma, est terminus totalis, existentia vero consequitur ad totale naturam simplici quadam emanatione.

Core. Ex quibus sequitur, quod sicut est diuersa vnio materia cum for-

ma, ex qua resultat humanitas, ab vnione cum subsistentia, ex qua resultat suppositum: sic etiam est diuersa actio terminata ad naturam, & ad suppositum: & sicut ex natura, & supposito fit vnum ens completum, & suppositum: sic etiam ex vtraque ista actione terminata ad naturam, & suppositum cōpletur integra ratio generationis: non enim est integra ratio generationis, nisi sit productio naturæ, & subsistentia naturæ.

Ex quibus etiam secūdo colligitur, quod substantia natura sua sit causa existentie in genere causæ efficientis per emanationē, & in genere causæ materialis, quia recipit illam: & denique aliquo modo in genere causæ formalis, quatenus existentia sumit speciem ab essentia.

Obie. Ex his, quæ circa solutionem illius argumenti quarti in præcedenti questione propositi latē, & diffusè sunt dicta, colligitur solutio manifesta illius, quod (scilicet) quantitas totalis comproducit in generatione substantiæ totalis: ergo partialis similiter comproducit per nutritionem, quæ est generatio partialis, ac per consequens nullo modo ad quantitatem est per se motus. Respondeo tamen huic argumento ex dictis, quod quauis in generatione totali quantitas totalis consequatur ad substantiam totalem, tamen non eadem actione producit, sed diuersa à productione substantiæ, scilicet, simplici emanatione: & similiter in generatione partiali quantitas maior consequitur ad substantiam, quæ acquiritur per nutri-

nutritionem, tamen per distinctam quandam actionem, quæ quidem actio vocatur augmentatio.

Notæ adiferentia. Sola tamen est hæc differentia inter has duas actiones, quæ sunt productiua quantitatis, quod actio illa, qua producitur quantitas totalis, non est motus, sed mutatio: at vero illa, qua fit maior quantitas, est verè, & in rigore motus: & hanc dicimus esse augmentationem. Ratio autem huius differentiæ est, quia cū producit quantitas totalis, illa fit ex priuatione, & non ex aliquo termino positiuo. Nam subiectū prius natura habet priuationem, & negationem quantitatis, cū generatur, quàm sit quantum, & habeat extensionem, & ideo illa emanatio quantitatis non est motus, sed mutatio quædam periectiua: at vero, cū producit maior quantitas, præsupponit iā in illo subiecto eodem minorem quantitatem: atque adeo fit ex minori ad maiorem quantitatem, & ita habet duos terminos positiuos. Tum etiam prima productio quantitatis totalis fit in instanti, saltem in viuētibz, quæ incipiunt per primum sui esse: at vero productio maioris quantitatis fit successiue (vt dicitur infra) & ideo hæc secunda est motus (proprie loquendo) non autem prima.

Obie. Sed contra hoc dices, Quantitas, quæ producitur in generatione totali, & quæ producitur postea in mutatione, sunt eiūdem speciei, imo eadem numero in eodē subiecto: ergo actiones, quibus vtraque quantitas producitur, sunt eiūdem speciei, atque adeo vtraque istarū

est motus proprie dictus, vel nulla. Respondeo, negādo consequentiā, quia ad rationem specificam actionis non solum requiritur vnitas termini ad quem quomodocūq; sed cum ordine ad eundem terminum à quo: & quoniam quantitas, quæ fit per augmentationem, fit per ordinem ad terminum à quo positiuū, illa vero, quæ fit in generatione totali, per ordinem ad priuatiuū, ideo istæ duæ actiones non sunt eiūdem speciei, sicut non sunt eiūdem speciei ipsa generatio substantiæ, atque nutritio.

Quæ siunt. Sed quæres, vtrum in augmentatione alia accidentia, quæ de nouo etiam producuntur, fiat per motum, v. g. extensio caloris, albedinis, &c. Respondeo, quod non, nisi per mutationem, quæ simplex est emanatio, quia qualitates nunquā producuntur per se per motum, nisi dum intenduntur, vel remittuntur: extensio verò illis non conuenit, nisi ratione quantitatis.

Solu. quar. Circa solutionem autem quarti & vltimi argumenti in principio præcedētis questionis positi, quod adhuc restat soluendum, explicandum est; Vtrum (scilicet) nutritio sit successiua, vel instantanea. Pro quo nota, quod in quacunque augmentatione viuētis simul sunt quatuor actiones. Prima est concoctio alimentum, quæ est alteratio. Secunda est propria nutritio, qua conuertitur alimentum in substantiam aliti. Tertia est augmentatio, qua fit maior quantitas. Quarta deniq; motus localis, qua actione acquiritur maior locus. Ex his quatuor actionibus,

primam certum est fieri successiuè, quia est alteratio propria alimenti, quæ fit cum existentia ipsius alimentide alijs verò tribus vna & eadem ratio est, ita quod si vna sit successiua, & reliquæ similiter: & si vna in instanti, & reliquæ etiam fient in instanti, quoniam nunquam potest esse maior substantia, quæ fit per nutritionem, quin sit maior quantitas, ac per consequens maior locus. Vnde explicare oportet de nutritione, vtrum sit in instanti.

Tolet. De qua re Toletus primo de Generatione, quæst. 9. probabile putat, quod fiat in instanti. Et probatur primo, quia Arist. 3. Phys. tex. 23. dicit nutritionem non esse continuam, ergo neq; successiuam. Secundo, quia substantia totalis, quæ fit per generationem, acquiritur in instanti: ergo & partialis, quæ fit per nutritionem. Tertio, quia viuentia, & eius partes habent minimum: ergo incipiunt esse per primum sui esse: sed id, quod acquiritur per nutritionem, est pars viuentis: ergo illud incipit per primum sui esse, ac per consequens nutritio fit in instanti.

Conc. Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quam latius explicabimus, Deo fauente, in libr. de Generat. cap. 5. Et probatur: Nutritio fit simul cum augmentatione: sed augmentatio fit successiuè: ergo nutritio. Antecedens probatur, quia quantitas, quæ fit per augmentationem, habet latitudinem, & producitur secundum illas partes, quas habet latitudinis. Tum etiam habet contrarium positium, & subiectum, quod sit ens in actu;

ergo fit per motum, ac per consequens successiuè: ergo similiter nutritio.

Secundo, quia generatio substantiæ totalis idè fit in instanti, quia ipsum viuens habet minimum, & productio minimo per primam generationem in alijs partibus, quæ vniuntur, non datur minimum, quia potest dari minus minimo, non quidem separatim, sed coniunctum priori minimo præexistenti: ergo sequitur, quia generatio partiali non est expectanda dispositio minimi, sed potest fieri in minori minimo: sed quod non habet minimum ut sic, non habet primum esse, sed fit successiuè: ergo nutritio fit successiuè.

Vnde ad argumentum respondeo, quod nutritio fit continuè, & successiuè: Aristot. autem dixit eam non esse continuam, quia non durat per totam vitam.

Ad secundum iam patet differentia inter generationem partialem, & totalem, quod in totali ad minus debet produci minimum: at vero in generatione partiali potest produci minus minimo, & idè illa potest fieri in instanti: hæc vero non, nisi successiuè.

Ad tertium verò iam patet hæc eadem solutio, quod (scilicet) pars viuentis seorsum sumpta habet minimum: at verò si loquamur de illis coniunctis, non est pars minima: sicut non est assignare minimam partem manus, vel pedis, quia quacunque data est alia minor.

Sed obieciens contra hæc, quia si nutritio fit successiuè: ergo nutritum ut sic incipit esse per vltimum non esse, sicut nutritio: ex quo sequitur,

quitur, quod alimentum desinat per vltimum sui esse, aliàs dabitur materia sine forma, vel duæ formæ simul in eadem materia (v.g. si forma hominis in materia esse incipit per vltimum non esse, verum est dicere, nunc non est forma hominis, at immediate post hoc erit) quod si desinat alimentum per vltimum sui esse, habeo intentum: si vero non: ergo vel alimentum desinat ante hoc nunc, vel postea per primum non esse. Si dicas primum, materia in hoc nunc est sine forma. Si dicas secundum, materia potest nunc esse cum

Ref. Not. duabus formis: ergo, &c. Respondeo, quod argumentum tantum optime probat, quod alimentum desinit esse per vltimum sui esse. Sed notandum est, quod potest desinere esse duobus modis: vno modo absolutè desinit alimentum, cum nutritio finitur, & ideo sicut nutritio desinit per primum non esse, sic & alimentum absolutè.

Sed alio modo potest desinere alimentum esse tantum, quantum erat antea, quod est desinere esse integrum: & hoc modo desinit, cum incipit nutritio, & quia nutritio incipit per vltimum non esse, idè alimentum desinit per vltimum esse.

Ad 12. Ex quo patet ad argumentum quintum principale quæstionis superioris, quod (scilicet) augmentatio fiat successiuè, quanuis simul fiat cum nutritione, quia etiam illa fit successiuè. Sed notandum est non esse concedendum, nutritionem esse motum, quia eius subiectum est materia, & terminus à quo, est priuatio, ut dictum est supra, quæstio-

ne secunda huius libri.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad qualitatem sit per se motus propriè dictus, qui est alteratio.

IN hac quæstione vnū est certum, & plura sunt dubia. Certum est ad aliquas qualitates esse per se motum. Hoc probatur ex dictis conditionibus, quæ requiruntur ad hoc, ut ad aliquam formam sit per se motus. Primo, Qualitas est ens habens latitudinem intensiōis, quia suscipit magis, & minus, ex Arist. cap. de qualitate: tum etiam habet contrarium positium, ut constat ex eodè loco: & deniq; subiectatur in ente in actu, quæ omnes condiciones simul quanuis non conueniant omnibus speciebus qualitatis, non est dubium, quin conueniant aliquibus, & idè certum est, quod ad aliquas species qualitatis sit per se motus, quanuis sit dubitatio de omnibus. Et confirmatur hoc ipsum, quia alteratio est vna ex speciebus motus, ut omnes concedunt, & fatetur Aristoteles hoc loco: sed alteratio est ad qualitatem: ergo, &c.

Si autem contra hoc obieciat, obieciens quod alteratio non est motus propriè dictus, quia non est continuus (ut docet Aristoteles 8. Physic. tex. 23.) ac per consequens, si non est continuus, non erit successiuus. Respondeo, quod Aristoteles tantum voluit alterationem non esse continuam, hoc est, non semper durare: sed solū esse

continuum pro tēpore, quo durat, & ita est successiua: ac per consequens est motus, & propriē dictus, quia habet etiam alias cōditiones.

Sed hoc supposito, de vnaquaque specie qualitatis seorsum explicare oportet, vtrum ad illā sit per se motus. Et circa primam speciem notandū est, quod in illa sunt quedam qualitates corporales, vt sanitas, & ægrotudo: alia vero spiritalia, vt scientia, & virtutes. Rursus, corporales quedam ordinatæ præcipuē, & principaliter ad esse, secundo ad operandum, vt sanitas: alia vero principaliter ad operandum, vt habitus corporales sunt, quando quidē subiectantur in subiecto corporeo: spirituales etiam quedam sunt in intellectu, & istæ possunt vnico actū acquiri: alie vero sunt in voluntate, quæ pluribus actibus generantur.

His ita suppositis, de istis omnibus qualitatibus primæ speciei, quæ principaliter ordinantur ad operandum (quæ omnes habitus appellantur, siac sint in subiecto in corporeo, vt in appetitu, siue in spirituali) dubitatur, vtrum ad illas sit per se motus, & viderur, quod sit. Primo, quia si propter aliquā rationē ad illas nō est motus, maximē, quia sunt relationes: hac enim ratione Aristoteles vritur 7. Phys. loco citato: sed sic est, quod habitus nō sunt relationes secundum esse, sed secundum dici: ergo ad illas potest esse per se motus.

Secundo, Iste qualitates habet plurimas cōditiones requisitas, vt ad illas sit per se motus, nam habet

contrariū positium, vt vitium contrarium est virtuti, & suscipiūt magis & minus, & subiectantur in ente in actu: ergo, &c. Tertio, quia intentio & remissio sunt motus alterationis propriē dicti: sed ad istas qualitates est intensio, & remissio: ergo, &c. Quodā existimāt, omnes habitus nō p̄duci per se aliquo motu, quia putat cōproduci ad productionē alterius termini primarij, & si sint habitus intellectuales, ad productionē verbi, q̄ est per se terminus intellectiois: si vero sint habitus morales, ad productionē amoris, vel odij, vel alterius huiusmodi, quod sit per se terminus actus voluntatis, vel appetitus sensitiui.

Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quod licet habitus distincta actione producantur ab ea, qua producantur terminus primarij, v.g. habitus intellectus distincta actione producantur ab ea, qua sit verbum. Primo, quia habitus intellectualis quicūq; & verbum mentis distinguuntur realiter: ergo siūt distinctis actionib; quia vbi est diuersum factū esse, debet etiam esse diuersum fieri: hoc autem duobus modis possumus explicare. Primo (vt quidā volunt) quoniā omnis habitus sit per suā factionē, quæ est actio distincta à productione primarij termini, tā in intellectu, quā in voluntate. Vel secundo, si teneamus, hos habitus cōproduci ad productionem termini primarij, ponenda est quedā actio, quæ sit emanatio simplex, qua producantur habitus ex termino illo primario actionis, quæ est vltima dispositio habituum;

sicut quauis quantitas sequatur ad substantiam, tamen producantur distincta actione à productione substantia.

Sed supposito, quod isti habitus producantur per se aliqua actione (siue illa sit sua factio, siue simplex emanatio ex alio primario termino) dubium manet, vtrum hæc actio sit motus, ad hoc vt sciamus, an ad istas qualitates sit per se motus.

Pro cuius dubij solutione notandum est, q̄ est duplex motus, seu mutatio. Altera physica, & est illa mutatio, qua producantur terminus corruptiuus, vel conseruatiuus compositi physici; vt si producantur calor, vel quantitas; ista enim sunt accidentia physica, quæ ordinantur ad conseruationem, vel ad corruptionē compositi physici. Alia vero mutatio est non physica, qua producantur terminus aliquis, qui nō est dispositio entis naturalis, vt intellectio, & volitio.

Vbi notandum est, quod quauis de istis accidentibus, scilicet, intellectio, & volitio, agat Philosophus, quatenus sunt affectiones animæ, quam ipse considerat: non tamen dicuntur motus physici, quia non producant terminos, qui sunt qualitates conseruatiuæ, vel corruptiuæ corporis physici.

Ex his patet solutio ad dubium: dicendum enim est, quod actio, qua producantur iste qualitates, nō solum nō est motus physicus, sed nec mutatio physica, quia nō ordinatur ad esse corporis physici conseruandum; & ideo dicendum est ad

has qualitates nō esse per se motū, simpliciter loquendo, vt dixit Aristoteles Physic. cap. 3. quia motus (absolute loquēdo) appellatur ille, qui est motus physicus, quauis negari non debeat, has qualitates aliqua actione per se produci, eo quidem modo, quo explicuimus.

Sed notandum est, quod sicut inter mutationes physicas est differentia, quod sicut quedam sunt ex contrario in contrarium, vt calefactio aquæ, quæ fit cum expulsiōne frigoris; alia vero à contradictorio in contradictorium: vt quando calefit aliquod subiectum sine expulsiōne contrarij; & ista dicitur mutatio, illa vero motus: sic etiam inter mutationes non physicas est eadem differentia, nam habitus, v.g. scientie, duobus modis potest produci: aut enim subiectum in quo fit, erat prius affectum habitu contrario, v.g. errore; aut solum erat cum priuatione, vt cum ignorantia. Vnde, sicut inter motus physicos, & mutationes est differentia essentialis, sic etiam inter hos motus est differentia essentialis. Vnde diuersa est productio scientie ex errore, & quæ ex ignorantia: sicut est diuersa productio caloris ex frigore, & ex priuatione frigoris: nam quauis in his mutationibus terminus ad quem materialis sit idem formaliter, tamen est diuersus, quatenus dicit ordinē ad terminos a quibus.

Sed obijciens contra hæc: Quauis in motu, vel mutatione physica habeat locum hæc distinctio, nō tamen in productione habituum: quia accidit, subiectum, in quo produci-

tur scientia, prius esse affectum errore vel ignorantia: ergo eiusdem speciei est productio scientia, siue sit ex errore, siue ex ignorantia. Respondedo, quod quauis ad rationem scientia (absolutè loquendo) accidat fieri ex errore, vel ex ignorantia, sicut accidit ad caloris rationem, quod fiat ex frigore, vel ex priuatione frigoris: tamen quemadmodum in subiecto frigido habet calor fieri per expulsionem frigoris, sic etiam in subiecto, quod habet errorem, scientia exigit fieri per se cum expulsionem erroris, quia vnumquodque fit ex suo contrario. Constat autem, quod contrarium scientia in subiecto, quod habet errorem, non est sola ignorantia, sed ipse habitus erroneus positiuè contrarius: atque adeò fit per se ex errore in illo subiecto: quemadmodum enim qualitates physicae habent oppositionem cum aliquo positiuo determinatè contrario, sic etiam habitus scientia, v.g. habitus conclusionis (homo est risibilis) determinatè opponitur cum errore eiusdem, & determinatè expellit illum.

Solu.

Nota ad diligenter.

Adi.

Arif.

Ex his patet solutio ad argumenta posita. Ad primum dico, quod ratio, propter quam non est motus ad has qualitates, est, quoniam spiritalia sunt. Aristoteles autè quado dixit 7. Physic. ad habitus non esse per se motum, debet intelligi secundum opinionem antiquorum, qui ponebant relatiua secundum dici esse in prædicamento relationis: & quoniam habitus sunt relatiui secundum dici, non distinguebant eos ab alijs relationibus. Vel dicendum

est, quod istae relationes secundum dici conueniunt cum relationibus secundum esse in hoc, quod ad illas non est per se motus physicus, sicut neque ad alias, quia consequuntur ad aliud, quauis hoc non obstat, quò minus habeant actionem, qua producuntur, quæ non sit propriè motus.

Ad secundum & tertium non est cur respondeamus. Nam concedimus hos habitus habere illas conditiones, & quod intenduntur, & remittuntur, tamen quia non sunt qualitates, neque accidentia physica, ad illos non est motus physicus, sed alia mutatio.

Veniamus ergo ad qualitates corporales huius primæ speciei, scilicet sanitatem, & ægritudinem, pulchritudinem, &c. De quibus videtur Aristoteles esse contrarius sibi. Nam 2. Physic. agens de causis, videtur dicere motum esse per se ad sanitatem, & idè docet hoc primo libro, cap. 1. & 2. & tamè 7. lib. ex professo probat ad huiusmodi qualitates non esse per se motum.

Sed pro solutione notandum est, sanitatem nihil aliud esse, quàm debitam commensurationem humorum, qui sunt in animali: contra vero ægritudinem dissonantiam eorundem humorum. Similiter pulchritudo nihil aliud est, quam proportio omnium membrorum, & accidentium, quæ sunt in homine.

Vnde, quauis quidam dicant, quod sanitas sit quædam qualitas distincta ab ipsis quatuor qualitatibus proportionatis, tamen melius videtur dicendum cum Tolero loco citato, quod sanitas nihil aliud sit, quam ipsæmet qualitates primæ

Adi.

Arif.

Not.

Tol.

prout proportionata; sicut harmonia, & cœcentus, qui fit in vocibus, non est aliquod distinctum ab ipsis vocibus, ex quibus fit harmonia, sic etiam sanitas realiter est eadem cum primis qualitatibus. Idem dico de ægritudine, atque etiam pulchritudine, & alijs huiusmodi.

Ex quo patet, quod nunquam acquiritur, vel deperditur sanitas in subiecto, nisi propter deperditionem, vel acquisitionem alicuius ex primis qualitatibus, v.g. si in homine quatuor qualitates sunt redactæ ad mediocritatem, deperdetur sanitas propter augmentationem caloris, & deperditionem humidi, vel frigidi: iterum autem acquiritur propter remissionem caloris, & acquisitionem humidi, vel frigidi.

Not.

Sed notandum est maxime, quod quauis vno, & eodè motu acquiritur sanitas, & frigiditas v.g. tamè iste motus habet diuersas rationes: nam secundum quod est frige factio, tendit ad frigus, secundum quod est sanatio, tendit ad frigus, non quomodo eundem, sed in quantum frigiditas est mensurata cum alijs. Vnde bene potest esse in isto subiecto frige factio, quæ non sit sanatio, tamè non potest esse frige factio tendens ad frigiditatem vt commensurata cum alijs, quin sit eo ipso sanatio.

Dubij

Solu.

Ex dictis patet solutio dubitationis, & quomodo non sit contrarietas apud Aristotelem in illis locis. Nam quoniam sanitas semper fit ad deperditionem, vel acquisitionem alicuius ex primis qualitatibus, siue noua actione realiter di-

stincta (quia non distinguitur sanitas ab illis) ideo optimè dixit 7. Physic. ad sanitatem non esse per se motum: sed tamen quoniam huiusmodi motus, quo primæ qualitates producuntur, ratione distinguitur, prout terminatur ad qualitatem, à se ipso, prout terminatur ad primam qualitatem: ideo Aristoteles dixit sanationem per se esse ad sanitatem: quod nihil aliud est, quàm quod motus ille secundum rationem, qua terminatur ad sanitatem, per se est ad sanitatem: quia tamen ratio illa, qua respicit sanitatem, consequenter se habet ad aliam, secundum quam istemet motus est ad calorem, vel frigiditatem: hinc est, quod (absolutè loquendo) dicimus non esse per se motum ad sanitatem.

Sed contra obiicies, Sanitas & alia huiusmodi qualitates primæ speciei habent tres illas conditiones, quia habent latitudinem, & contrarium, &c. & sunt accidentia physica: ergo ad illas est per se motus.

Quidam fortassis posset respondere, quod sanitas non habet contrarium positiuum, sed priuatiuum, quia ægritudo non est quid positiuum, sed priuatiuum: tamen immeritò ita dicunt, quoniam ægritudo non est mera priuatio, sed aliquid positiuum habet, quod à Medicis appellatur qualitas contraria naturæ, sensibilibiter tendens operationes.

Alij verò possent respondere, quod sanitas non suscipit magis, & minus, quia sanitas dicit commensurationem quatuor qualitatum, quæ consistit in indiuisibili: sed immeritò

obie.

Alio

rusef.

pōso.

etiam isti sic asserunt, quia commẽsuratio ista qualitarum, quam Philolophi, vel Medici sanitate appellant, nõ consistit in indiuisibili, sed habet latitudinem.

Auto ris mēs. Dicendum ergo, quod quauis habeat cõtrarium, & latitudinem, non tamen distinctam à latitudine primarũ qualitatum, nisi sola ratione: & ideo non est alius motus ad illam præter eũ, qui est ad primas qualitates, nisi sola ratione: & hac de causa simpliciter enũciamus, ad istas qualitates nõ esse per se motus.

Dub solu. De qualitatibus vero secundæ speciei facilior est dubitatio, an ad ipsas sit per se motus. Ad quam dubitationem respondetur ex omnium sententia, quod nõ: & ratio est, quia huiusmodi naturales potentie producuntur in subiecto simul cum essentia, absque noua transmutatione, solum per simplicem emanationem: ergo ad illas non est per se motus, bene tamẽ mutatio perfectiua.

Obie. solu. Sed contra obijcies, quod aliqua sunt qualitates in hac specie, quæ non producuntur cũ essentia, vt character sacramentalis. Respondetur in primis, quod huiusmodi qualitates nõ cognouit Aristoteles, & ideo in 7. Phisic. de omnib. dicit, quod producuntur simul cũ essentia. Sed dico secundò, quod adhuc iste character dimanat ex termino primario, qui fit per sacramentũ. Vnde ad illum nõ est per se motus physicus, & ideo in vniuersum est verũ, quod ad omnes qualitates secundæ speciei non est motus physicus.

Ob. solu. Sed obijcies secundò, quod asserunt, Se lenẽ, molle, & durũ sunt

in hac secunda specie qualitatis: & tamen ad illa est per se motus: ergo &c. Respondet bene Tolerus loco citato, & Vallesius, quod istæ qualitates dupliciter cõsiderantur. Vno modo, prout sunt in subiecto conaturaliter: sunt enim quædam substantiæ corporeæ natura sua difficile diuisibiles: alia verò, quæ facile diuiduntur: primæ dure, secundæ molles dicuntur, & ista mollietates, & durities, si sint cõnaturales, sunt in secunda specie naturalis potentie: si autem sint aduentitiæ, & aduentitiæ sunt passibiles qualitates. Vnde in subiecto, cui sunt naturales, non producuntur per motum, sed in alio, in quo sunt aduentitiæ, nõ est inconueniens per motum produci: & ita ad secundam speciem nunquã est per se motus.

Ventur nunc ad qualitates primæ speciei, inter quas, quædam sunt sensibiles, illæ (scilicet) quæ sunt obiecta sensuum: aliæ vero dicuntur spirituales, vt ira, gaudium, &c. nõ quia sint immateriales, quoniam subiectantur in appetitu materiali: sed quia non percipiuntur aliquo sensu exteriori primo, & per se dicuntur autem istæ qualitates spirituales, quia aliquo modo pèdè ex motione voluntatis, quæ est spiritualis: istas ergo qualitates spirituales certum est non produci per motum physicũ, sed vel sunt ipsi motus appetitus, vel aliquid causatum ex ipsis. Vnde ad illas nõ est per se motus propriè & in rigore. Vnde Aristoteles 7. Phisicorum notanter dixit, ad qualitates terræ speciei esse per se motũ, si sint sensibiles.

Si autem dicas, quod etiam huiusmodi

iusmodi qualitates causantur per motũ physicũ, vt ira, gaudium, &c. vt dicitur in ascensu sanguinis ad cor, &c. Respondetur, quod non immediate causantur per motum physicũ istæ qualitates, quoniam immediate quidem causantur ex actu appetitus: sed iste actus appetitus scilicet causari ex motu aliquo physico.

Sed dices, Nunquid ad omnes qualitates sensibiles est per se motus? Respondetur, quod nõ: quia lumen est qualitas huius terræ speciei sensibilis, quoniam obiectum visus est, & tamẽ illud natura sua non habet cõtrariũ, sed producitur per mutationem. Ratio est, quia quauis sensibilis qualitas sit, tamen ad modum spiritualium habet esse, & produci, quatenus à luminoso in coleruari pendet, sicut qualitates productæ actibus voluntatis pendet ab ipsa voluntate: & præter hoc nõ habet lumen cõtrariũ, ideo quæ eius productio assimilatur potius productioni qualitatum spiritualium.

Sed cum inter has qualitates sensibiles huius terræ speciei sit differentia, nam quædam sunt primæ qualitates vt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas: alia vero sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtionẽ primarum resultant, vt colores, vapores, odores, & aliæ dubitabit aliquis verũ ad omnes sit per se motus. Et respondetur, quod sic: tamen enim primæ qualitates, quæ secundæ sunt accidentia physica, quæ habent cõtrariũ, & latitudinẽ, & subiectantur in cõtrario actu, vt patet in coloribus, & saporibus: ergo ad omnes

est per se motus.

Sed obijcies, Quemadmodũ ad sanitatem & agritudinem non est per se motus, quoniam istæ qualitates præsupponunt primas, sic etiam ad qualitates secundas non est per se motus, quia etiam qualitates secundæ præsupponunt primas, ex quarum mixtionẽ causantur: ergo ad illas non est per se motus. Respondetur Tolerus loco citato notando primo, quod, ad aliquam qualitatem esse per se motum, stat dupliciter: Vno modo immediate, alio verò mediate: immediate quidẽ, quando motus productus istius qualitatis nõ præsupponit alium, nec productionem alterius prioris qualitatis: & hoc modo est per se motus solum ad primas qualitates. Alio vero modo potest esse mediate, quando motus, qui per se terminatur ad vnã qualitatem, præsupponit alium, & productionem aliarum qualitatum, & hoc modo dicimus ad primas qualitates esse per se motum.

Et ad argumẽtum in oppositũ respondetur, quod alia est ratio de sanitate & agritudine ex vna parte, & alia est de secundis qualitatibus ex alia: nam sanitas, & agritudo sunt idem realiter cũ primis qualitatibus, & ideo nõ producuntur nisi eodem motu, quò producuntur primæ qualitates: at verò secundæ qualitates, istas quas passibiles dicimus, realiter distinguuntur à primis, & ideo motus, qui per se terminatur ad ipsas distinguuntur à motu, qui tendit ad primas qualitates.

Sed tamen notandum est de sonis, qui est qualitas sensibilis, &

obiectum auditus, & non cōponitur ex primis actiuis, & passiuis, quāuis propriē ad ipsum non est per se motus alterationis, sed producitur, & fit per motum localem per modum resultantiæ, ita quod motus localis per se terminetur ad vbi, tamē exinde resultat per emanationem simplicem sonus, vt motus linguæ, cū loquor, vel percussio duorum corporum, à quibus causatur sonus.

De quarta specie qualitatis dicendum est, quod non sit ad illam per se motus, scilicet, forma & figura. Ratio est, quia huiusmodi qualitates, quæ sequuntur, sunt sicut numeri, ita vt quidquid addas, vel auferas, sit alter numerus, & idē non habet latitudinē requisitam, vt sit per se motus ad ipsas.

obie. Sed saltem dices, Est motus ad istas, vt ad sanitatem, quia sicut sanitas est idem realiter cum calore, & ratione distinguitur: sic etiam figurā ratione distinguitur ab ipsa quantitate: ergo motus, qui terminatur ad quantitatem, saltem secundū rationem distinctam terminabitur ad figurā. *Res.* Respondetur, quod parum interest hoc cōcedere, tamē est differentia hæc inter sanitatem, &c. ex vna parte, & figuram ex alia: quod sanitas in quātum ratione distincta à primis qualitatibus, habet suam latitudinē, & contrarietate: & idē motus, quatenus terminatur ad ipsa, est verē motus, quāuis quidē sola ratione distinctus à motu, qui tendit in primas qualitates: vt verō figura, vt ratione distincta à quantitate, non habet talem latitudinē.

dinem, vt vidimus, neq; contrarietatem: & idē nec motus ratione distinctus ab illo, qui est ad quantitatem, est ad ipsam figuram: sic si aliqua resultantia est secundū rationem, illa est mutatio, & nō motus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ad vbi sit per se motus propriē dictus, qui est localis.

*V*idetur autem, quod ad vbi nō sit per se motus primō, quia ad relationem non est per se motus sed vbi est relatio: ergo, &c.

Secundō, vbi non habet omnes cōditiones, quæ requiruntur ad hoc, vt sit motus ad aliquam formam: et ergo ad vbi non est per se motus. Antecedens probatur, quia vbi nō habet contraria, neque habet latitudinem.

¶ Tertiō, quia si aliquis motus esset ad vbi, maximē motus localis: sed iste non. Probat, quia motus localis est ad locum, quandoquidē locus producitur per motum localem: sed locus, & vbi distinguuntur realiter ex 4. Phisicorum: ergo motus localis nō est ad vbi, sed ad locū.

Sed his non obstantibus, absq; dubio est tenenda opposita conclusio, quod (scilicet) ad vbi sit per se motus: sic enim tenet Aristoteles in hoc loco dicens, ad tria prædicamenta esse per se motum, inter quæ enumeratur vbi: & conueniunt in hæc omnes expositores Aristotelis: Et ratio probatur, quoniā vbi habet

bet omnes cōditiones requisitas ad hoc, vt ad aliquam formā sit per se motus. Nā est forma, quæ subiectatur in ente in actu, scilicet, in corpore quanto, & habet contrarium, nā vbi sursum contrariatur vbi deorsum, & habet etiam latitudinē, saltem extensionis. Quia ratione dicere solemus, quod mobile dū magis mouetur ad terminū ad quē, magis appropinquat ad esse in illo: ergo sequitur, quod ad vbi sit per se motus.

obie. Sed obijcies contra hoc, quoniā quando aliquod corpus mouetur circulariter, vt cœlum, non mouetur à contrario in contrariū, sed ab eodem in idē: sequitur ergo, quod saltem respectu illius motus circularis, ipsum vbi non habet contrariū.

Res. Respondetur, quod quāuis cœlum moueatur ab eodē in idem secundū rem, non tamē secundū eandem rationem, quia vnū & idem punctum in quātum est principium, est terminus à quo motus, & in quātum est finis, est terminus ad quem: & idē secundū istas rationes diuersas est contrarietas, quæ sufficit ad motum propriē dictū. Vnde patet, quod in motu cœlorū ratio motus quantum ad variationem & contrarietatem, quæ requiritur inter terminos, minima est in motu circulari, quia est minima variatio, & minima oppositio inter terminos: at verō quātum ad perfectionem subiecti, & perfectionem ipsius motus, reperitur maximē, quia omnium motuum est perfectissimus, regularissimus, ac perpetuus.

Vnde ad primū in oppositū respondetur, quod locus nō est relatio, nisi

si forte velit aliquis cū Scoto esse relationem extrinsecus aduenientem: sed neq; hoc obstat, quoniam vidimus in cap. de relatione ad nullā relationē extrinsecus aduenientē esse per se motum. Vera tamen solutio est, quod vbi est quid absolute, quāuis sit relatiuum secundū dici, & idē ad vbi bene potest esse per se motus.

Sed dices, quod Aristoteles 7. Phyl. ad relationes etiam secundū dici, dixit non esse per se motum, quoniā hac ratione probauit nō esse per se motum ad habitū, cū tamen habitus sit relatiuus secundū dici. Respondeo dupliciter, Primo, quod loquebatur ibi Aristoteles ex sententia antiquorum, & nō ex propria sententia, quia antiqui omnes relationes, siue secundum esse, siue secundum dici, pares in hoc esse arbitrabantur. Vel dicendum secundū, quod inter relationes secundū dici quædam sunt, ad quas potest esse motus, quædam vero non: nam sunt quædam, quæ sequuntur ex alio, ad modū, quo relatio sequitur fundamentum, & ita se habet sanitas cum primis qualitatibus, cū quibus identificatur, sicut relatio identificatur cū fundamēto, & ad illas nequit esse per se motus. Aliæ vero sunt relationes secundum dici, quæ nullū fundamentum præsupponunt, & ad istas potest esse motus.

Ad secundum respondeo, negando, quod vbi non habeat omnes cōditiones: nam vbi habet contrariū: scilicet, esse in loco sursum, contrariatur esse in loco deorsum: imo non solum ista duo vbi sunt contraria,

traria, sed quæcunq; duo vbi adinuicem distant, habent contrarietatem sufficientem ad hoc, vt possit esse motus inter illa: sicut alteratio non solum inter calidum & frigidum in summo reperitur, sed inter quæcunq; duo contraria remissa: & augmentatio est à quacunq; quantitate minori ad maiorem, & ideo distantia inter quæcunq; duo vbi transigitur per motum localem. Similiter negamus, quod vbi non habeat latitudinem, nam habet, illam secundum maiorem aut minorem appropinquationem ad ipsum vbi, vt dictum est. Vnde ratione distantie inter terminum à quo & ad quem, conuenit latitudo ipsi vbi, quod est terminus ad quem motus localis.

3. 47.
Sen.
Pr.
Tertium argumentum petit, vt explicemus, vtrum locus aliquo modo sit terminus motus localis: de hac enim re Soncinas s. Metaphyl. q. 40. & Sor. 4. Phyl. q. 2. existimant motum localem ita esse ad vbi, quod etiam sit ad locum. Et potest probari horum sententia, quoniam locus habet omnes conditiones requisitas ad hoc, vt sit motus ad ipsum, nã est forma habens latitudinem extensionis, & habet contrarium, quæ admodum vbi: nam locus sursum contrarius est loco deorsum: deniq; subiectatur in ente in actu: ergo ad locum est per se motus, & non potest esse alius, nisi localis: ergo, &c.

Sec.

Secundo, quia terminus ad quem motus localis est ille, qui producitur per motum localem: sed per motum localem producitur locus, vt quando mouetur lapis ad aerem, cuius partes prius erant continuæ, &

non continebant aliud corpus, per motum localem continent, & fit locus ille aeris ad lapidem: ergo per motum localem producitur locus, ac per consequens locus est terminus ad quem motus localis.

Tertio (& hoc est eorum fundamentum) locus & vbi sunt idem: ergo si motus localis terminatur ad vbi, terminabitur etiam ad locum, & contra. Antecedens patet, nam si aliqua ratione distinguerentur, proximè, quia locus subiectatur in corpore continente, vbi verò in corpore contento: sed in hoc non, quia vbi etiam est in corpore continenti, nam est extrinsecum mobili: ergo non subiectatur in ipso, sed in corpore continente.

Sed his non obstantibus, sententia opposita est tenenda. Cuius fundamentum oppositum etiam debet esse, quod locus, & vbi distinguantur realiter: nam vbi est in corpore contento, locus verò in corpore contento: ergo distinguuntur realiter. Antecedens probatur. Nam vbi est in corpore, quod mouetur: sed mouetur corpus contentum de loco in locum: ergo in illo debet esse vbi. Hoc autem iam probauimus in 3. Phyl. Sed respondet Soncinas, quod motus localis subiectatur in spatio, per quod fit motus, & non in corpore contento. Sed contra hoc est, quod motus est actus mobilis, in quantum mobile est, ex Aristotele 3. Phyl. ergo motus localis non est actus spatij, sed ipsius mobilis secundum locum.

Secundo, quia illud est subiectum motus, quod est subiectum quietis

quietis: sed quies subiectatur in mobili, non in spatio: nã lapis, postquam peruenit ad locum, quiescere dicitur: ergo motus in ipso lapide subiectatur.

Secundo respondet Sotus ad idè fundamentum, quod motus localis hoc habet proprium, vt non subiectetur in ipso subiecto, in quo est terminus. Vnde, quauis motus sit in mobili, tamen vbi, ad quod terminatur, est in corpore contento.

Sed contra hoc est, quoniam de omni motu est verum dicere, quod est idè realiter cum suo termino, vt dictum est 3. Phyl. corum. Tum etiã, quia, cum motus sit actus entis in potentia, secundum quod in potentia (quod nulla alia ratione explicatur, nisi quia motus sit actus mobilis secundum quod est in potentia ad terminum ad quem) ergo terminus ad quem debet esse actus mobilis, ac per consequens esse in subiecto eodem, in quo est motus: cum ergo constet, locum esse in alio subiecto, sequitur, quod locus non sit terminus ad quem motus localis.

3. Sequitur secundo, cum certum sit vbi esse terminum ad quem, ipsum vbi subiectari in mobili, sicuti & motus subiectatur.

Pro solutione argumentorum notandum est, quod cum aliquod corpus mouetur localiter, duo sunt motus: alter in ipso lapide, v.g. qui mouetur ex sursum ad deorsum, scindendo aerem, vel aquam, aut quodlibet spatium: alter verò motus est in ipso aere, qui scinditur: sicut quando ferra scindit lignum, ibi sunt duo motus: alter, qui subiectatur in fer-

ra, & iste terminatur ad vbi ipsius, ferra: alter qui subiectatur in ligno: quod scinditur, & iste terminatur ad vbi lignorum, quæ diuisa sunt per actionem ferris: sic ergo motus lapidis per aerem terminatur ad vbi ipsius lapidis: motus tamen aeris, qui scinditur, ad vbi ipsarum partium aeris: quod enim isti sint diuersi motus, constat, quia sunt diuersa mobilia: atq; ita debent habere diuersos terminos.

Ex quo sequitur, quod aer, qui est continuus respectu lapidis, quia eius vltima superficies est locus lapidis, habet alium locum, à quo continetur, distinctum à loco ignis: habet etiam proprium vbi, quod est esse in loco.

Secundo notandum est, quod quauis vbi lapidis, & locus, à quo continetur ipse lapis, distinguantur realiter (vt dictum est) tamen vbi corporis continentis, & locus, ratione cuius tale corpus dicitur contineri, non distinguuntur realiter: v.g. vbi ipsius aeris, & locus, quo aer dicitur contineri lapidem, non distinguuntur realiter. Patet, quia ista duo sunt idem realiter vni tertio: ergo sunt idè realiter inter se. Patet, quia vbi, quo aer dicitur esse in suo loco, est idè realiter cum quantitate eiusdem aeris, quia est eius vltima superficies: ergo ista duo sunt idem realiter inter se. Vnde in vniuersum est verum, quod locus est idè realiter cum vbi corporis continentis, non tamen locus est idem realiter cum vbi corporis contenti: atque ita patet, quod locus non producitur per se, sed per accidens, dum producitur vbi,

vbi, quo ipsum locatū dicitur esse in alio loco.

Atque ita ad primum respōdetur, quod sicut sanitas habet latitudinem contrariorū, ratione primarum qualitatū, cum quibus identificatur secundū rem, & ideo non dicimus esse per se motum ad sanitatem: sic etiam locus non habet latitudinem, quæ requiritur ad motum, neque contrarium, nisi ratione vbi ipsi⁹ corporis cōtēti: & ideo non est motus ad ipsum, nisi ad vbi.

obie. Si dicas, Nunquid locus non est de se quantus? ergo ratione sui habet latitudinem. Respōdetur, quod quanuis habeat quantitatem de se locus, ramen hæc fit simul cum dimensionibus ipsius cōtinētis, quia est idem realiter cū superficie. Vnde de illa latitudo fit per actiōnē, quæ fit dimensio corporis cōtinentis: talis autem actio, vel est simplex emanatio, vt cum fit quantitas totalis: vel augmentatio, vt cū fit partialis: formaliter autem sub ratione loci non fit, nisi per hoc, quod partes ipsius corporis continentis diuidantur ad recipiendū intra se aliud corpus locatum: & quoniam illa diuisio terminatur ad vbi illarum partium, ideo dicimus, quod non est motus ille ad locū, sed ad vbi, nec secundum rationem loci habet latitudinem requisitam ad motum locale, quæ est secundum maiorem & minorem appropinquationem: sed hoc quidem cōuenit illi ratione vbi, cū quo identificatur.

Solu. Ex his patet solutio ad secundū, ad 2. presupponendo prius non opus esse per motum localem produci lo-

cū, sed presupponi iam productū: tamen dico, quod quādo locus producit de nouo, adueniente lapide. v. g. non producit per motū, qui subiectatur in lapide, sed per motū aeris; & ille terminatur per se ad vbi aeris, per accidens autem ad locum, ratione cuius dicitur aer continere locatum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

Videtur ergo pro parte affirmatiua, quod ad relationem sit per se motus. Primo ex S. Tho. 1. p. q. 1. art. 5. & 8. qui hac ratione probat in Deo non esse relationem ex tempore ad creaturas, quæ sit relatio realis, quoniam immutaretur Deus: sed sic est, quod hæc ratio nihil valet, si ad relationem nō esset per se motus, vel mutatio. Dicendum ergo est, quod ex sententia S. Thomæ ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

Secundò, Relatio habet omnes conditiones requisitas ad hoc, vt sit motus ad aliquam formā: ergo, &c. Antecedens patet: nam quemadmodum vna albedo est intensior alia, sic etiam similitudo fundata in albedine est alia intensior, & habet simul contrarium dissimile, & vtrūq; istud subiectatur in ente in actu: ergo, &c.

Pro intelligentia istius questionis notandum est, quod (vt diximus Not. cap. corum, quæ sunt ad aliquid) relatio

est idem realiter cum suo fundamento, v. g. similitudo est idem realiter cum albedine: distinguitur tamen ab ea secundum rationem, quia quatenus similitudo, respicit aliud, scilicet terminum: quatenus verò albedo, est quid absolutum.

Vnde tribus modis potest contingere, quod producat relatio aliqua. Vno modo quantum ad entitatem, quam habet, & non secundum modum relationis, vt si producatur solum fundamentum, & non sit terminus, ad quem referatur: vt cū producit album, si non sit aliud album, cui assimiletur: tunc quidē producitur entitas illa, quæ est similitudo, non tamen secundum modum, & rationem similitudinis, sed tantum, secundum entitatem fundamenti, vt patet in exēplo adducto: si autem producatur aliud album, tunc in priori albo producto illamet entitas, quæ antea non habebat modum relationis, incipit habere talem modum & rationē relationis. Vnde producit relatio præcisē secundum modum relationis ex productione alterius extremi. Tertio potest produci relatio quātū ad vtrūq; simul, scilicet & quantum ad entitatem, & quantum ad rationem formalem relationis, vt cum producit secundum illud album, quando primum erat iam productum, tunc enim in secundo illo extremo entitas relationis, & quantum ad modum, & quantum ad fundamentum simul producitur.

His suppositis, sit prima conclusio. Relatio producit primo modo

do, scilicet solum quantum ad fundamentum & entitatem, & non secundum modum relationis, ad illam enim hoc modo, hoc est, secundum modum relationis, nō est per se motus. Probatur manifestē, quia illa entitas nihil aliud est, quam fundamentum relationis: sed illud fundamentum aliquando est qualitas, vt fundamentum similitudinis, aliquando quantitas, vt fundamentum æqualitatis: ad qualitatem autem & quantitatem est per se motus (vt diximus) ergo, &c. Notanter autem diximus, quod ad relationē hoc modo sumptā potest esse motus, quia non est necesse ad omnes relationes hoc modo esse per se motum, quia aliquæ sunt relationes, quæ fundantur in potentia ad agendum, & sunt idem realiter cum illa potentia: & ramen ad illam potentiam non est per se motus, & similiter alie fundantur in substantia, ad quā nō est motus, sed mutatio. Deniq; relatio secundum entitatem nihil aliud est, quam eius fundamentum: ad fundamentum autem aliquando est motus, aliquando mutatio: ergo.

Sit secunda conclusio, quod relatio producit tertio modo, scilicet secundum entitatem, quam habet, simul & secundum modum relationis, ad illā enim est per se motus ratione fundamenti. Hæc conclusio constat ex prima, nā relatio est idē realiter cum fundamento: ergo idē motus, qui secundum rem terminatur ad fundamentum, etiam terminabitur ad relationē secundum modum relationis, quando vtrumque simul producitur.

Nota Sed nota, quod quauis sit vnus motus secundum rem, qui terminatur ad fundamentum & relationem: tamen ille est duplex secundum rationem. Probatur, quia ipsum fundamentum & relatio sunt duo secundum rationem distincta: ergo motus, prout attingit ad fundamentum, distinguitur à se ipso ratione, prout attingit ad relationem secundum modum relationis.

1. Co. Tertia conclusio, Quando producitur relatio secundo modo, scilicet secundum modum relationis, ita quod præsupponat iam productum fundamentum, producitur per actionem & mutationem, quæ est **Pr. 1. pars.** simplex emanatio. Duas habet partes ista conclusio. Prima est, quod ille modus relationis producat per mutationem de nouo. Secunda verò, quod illa mutatio sit simplex emanatio.

Prima pars probatur, quia quotiescunque subiectum aliter se habet, quàm prius, ibi est mutatio de nouo: sed cum producitur relatio præcisè secundum modum relationis, aliter se habet subiectum, quàm prius, quia modò respicit terminum, & antea non respiciebat: ergo tunc aliqua mutatio est, qua talis modus producat.

Pr. 2. pars. Dices, quod ille nouus modus est relatiuus, & ideo non indiget noua mutatione. Contra, quia ille modus, quauis sit relatiuus, est realis, quia non est relatio rationis, nec relatio, prout abstrahit à reali, & rationis, sed est relatio realis secundum modum talis relationis realis: ergo subiectum rationis illius noui mo-

di aliter se habet, ac per consequens mutatur.

Secunda vero pars conclusionis (quod, scilicet, illa mutatio sit simplex emanatio) probatur: quia ille modus producitur in subiecto absque corruptione contrarij: ergo sequitur, quod est mutatio perfectiua. Rursus iste modus sequitur in hoc extremo ex productione alterius extremi: ergo talis resultantia est mutatio, quæ dicitur simplex emanatio.

Sed obijcies contra hoc, Ille modus relationis est idem realiter cum fundamento: ergo absque noua actione resultat ex positione alterius extremi. Respondetur, negando conclusionem, quia etià gradus ille qualitatis, qui producitur per intentionem, est idem realiter cum qualitate præexistente, & tamen producitur noua actione, quæ est intensio: ergo producitur ille modus relationis noua actione, quauis ille modus sit idem realiter cum fundamento: sed ista actio sequitur ex positione alterius extremi, quia talis modus qui resultat, est relatiuus.

Sed dubitatio manet, in actio illa, quæ est simplex emanatio, qua resultat modus iste relationis, sit realiter eadem numero, vel potius realiter distincta ab actione, qua productum est fundamentum. Et videtur, quod sic, quia quæ distinguuntur numero, distinguuntur realiter: sed actiones istæ distinguuntur numero, quoniam fiunt in diuersis temporibus (vnitas autem temporis requisita est ad vnitatem numericam actionis): ergo istæ duæ actiones distinguuntur numero, & realiter.

tinguntur numero, & realiter.

Sed opposita sententia est tenenda, quod (scilicet) istæ duæ actiones sint idem realiter. Probatur manifestè, quia quæ sunt idem realiter vni tertio, sunt idem realiter inter se: sed istæ duæ actiones sunt idem realiter vni tertio: ergo & inter se. Probatur Minorem, nam quælibet earum est idem realiter cum suo termino. Prima quidem cum fundamento relationis. Secunda verò cum modo relationis: sed fundamentum, & relatio secundum talè modum relationis sunt idem realiter: ergo tales duæ actiones sunt idem realiter.

Ad 1. q. 1. Vnde ad argumentum responderetur, quod non omnia, quæ sunt distincta numero, distinguuntur realiter: nam actio, & passio distinguuntur numero, quandoquidem distinguuntur genere, & tamè sunt idem realiter. Vnde decepti sunt isti, quia vnum numero sumitur multipliciter: Vno modo pro eo, quod est vnum subiecto, quauis contineat plura distincta realiter. Alio vero modo pro eo, quod est vnum realiter. Tertio, pro eo, quod habet principium intrinsecum indiuiduationis diuersum: & hoc tertio modo dicimus nos has duas actiones distinguere numero, quia per ordinem ad diuersa tempora habent intrinseca principia indiuiduationis distincta. Cum hoc tamen stat, quod sint idem realiter (vt dictum est de actione ac passione) & idem dicendum est de generatione, & nutritione, quæ sunt idem realiter ratione terminorum, & distinguuntur numero, & realiter.

ro ratione temporum: & idè dico de calefactione, & intensione caloris.

Ex dictis sequitur, quo pacto intelligenda sit sententia Aristoteli, quod ad relationem non est per se motus: loquitur enim de relatione secundum modum relationis, & de motu propriè dicto: non autè vult negare, quod relatio producat distincta mutatione, cum producat seorsum à fundamento.

Vnde ad primum in principio quæstionis positum respondetur dupliciter. Primum, quod Sanctus Thomas optimè probat in Deo non esse relationem realem de nouo in ordine ad creaturas, quia mutaretur mutatione perfectiua, quæ est simplex emanatio, quæ quidem mutatio non minus repugnat Deo, quàm alia, quia non minus est inuariabilis, quàm incorruptibilis.

Secundo dico, quod adhuc esset motus propriè dictus in Deo, si relatio realis esset in illo de nouo: quia vbi potest esse relatio de nouo, non repugnat esse fundamentum de nouo, per accidens enim est, quod sit fundamentum prius tempore productum: si autem non repugnet in Deo esse fundamentum, motu propriè dicto posset produci, vt dictum est in prima conclusione.

Ad secundum negamus, quod relatio habet omnes conditiones requisitas, vt ad illam sit motus: nam in primis non habet contrarium: quia quauis vnum relatiuum habeat oppositionem cum alio (quæ quidem oppositio largi modo & impropriè posset dici contrarietas) tamen respectu subiecti, in quo est,

nullum præsupponit contrariū ratione sui, sed solum negationem; ratione autem fundamenti bene potest habere contrarium, & ita ratione fundamenti ad relationem potest esse motus.

Vnde Arist. cap. corū quæ sunt ad aliquid, non ex propria sententia, sed ex antiquorum, dixit relationi aliquid esse contrarium: nec similiter relatio suscipit magis & minus adhuc ratione fundamenti, si intelligatur ita, quod relatio dicatur maior & minor ex eo quod fundamentum suscipiat magis aut minus, nā tam similia sunt duo alba, quorum quodlibet est album ut duo, quam duo alba intentā ut octo: sed dicuntur istæ relationes suscipere magis & minus ratione fundamenti, quia istæ relationes fundantur in unitate, quæ dicit negationem excessus in qualitate, vel quantitate, & quoniam ista negatio excessus non debet consistere in indiuisibili, ideo habet latitudinem, & hac de causa relatio dicitur suscipere magis & minus ratione fundamenti hoc modo sumpti.

Ad tertium de relationibus extrinsecis aduenientibus nō est cur modo immoremur, quia dictū est in cap. de ad aliquid non esse tales relationes, quales imaginatur Scotus, nec ad illas, quas ipse appellat extrinsecis aduenientes, esse per se motum: de sex vero ultimis prædicamentis dicemus questione sequenti, vtrum ad illa sit per se motus, nam in hac questione solum fuit sermo de relatione secundum esse, quæ pertinet ad prædicamentum

ad aliquid.

ARTICVLVS VIII & vltimus.

Vtrum mutationis detur mutatio, vel actionis actio.

Pro intelligentia autem questionis notandū est, quod duobus modis potest intelligi ista questio, scilicet quod mutationis detur mutatio, & actionis actio: mutatio enim dicit ordinem ad duo. Primò ad subiectum, quod manet sub utroque termino: & istud dicitur verè, & propriè mutari. Secundo dicit ordinem ad terminū productum, & ille quauis non dicitur mutari, dicitur tamen produci per mutationem. Vnde patet, quod nostra questio his duobus modis potest intelligi. Primo, vtrum mutatio vna sit subiectū alterius mutationis. Secundo, vtrum vna mutatio sit terminus productus per alteram mutationem.

Quantum ad primum est prima conclusio: Mutatio nullo modo potest esse subiectum alterius mutationis. Probat: Id quod est subiectum mutationis, debet esse substantia, & ens per se: sed mutatio est accidens: ergo mutatio non est subiectum mutationis.

Contra hanc conclusionem obiecit Vallesius: Vna & eadem mutatio mutatur de velocitate in tarditatem, quia motus naturalis in principio est tardior, quā in fine, ita

quod est verum dicere, in fine aliter se habet, quā in principio: ergo mutatur.

Secundò, Vna & eadem mutatio potest esse in principio naturalis, & in fine violenta: ut si lapis descendat à concauo Lunæ versus centrum, & attingens centrum, ibi non quiescat, sed vterius progrediatur versus aliud hemisphærium: tūc, motus lapidis quousque attingat centrum, est naturalis, quia est deorsum: postquā verò inde incipit moueri versus aliud hemisphærium, est violentus, quia est sursum: ergo mutatur motus de naturali in violentū.

Sed ad hæc optimè respondet Vallesius, & ad primum respondet dupliciter. Primo, quod quauis vnus, & idem motus sit tardior, atq; velocior, non tamen secundum eandem partem, sed secundum diuersas. Vnde, quemadmodum homo, si secundum vnā partem esset calidus, & secundum aliam esset frigidus, ita ut pars calida semper eadē maneret calida, & pars frigida semper eadē maneret frigida, tunc non diceretur homo mutari, sed immutaretur, quando pars quæ prius erat calida, fieret frigida, & è contra: sic in proposito motus non potest mutari de tardo in velocem, & è contra, quia pars illa, quæ est velox, semper manet talis, & pars illa, quæ est tarda, semper manet tarda, & sic nunquam vna mutatur de veloce in tardam. Secundo respondeo, quod per hoc, quod idem motus sit tardus in principio, & in fine velox, non mutatur, sed subiectū motus dicitur mutari de velocitate in tar-

ditatem: ipse autem motus est quasi ratio, qua mediāte subiectū dicitur mutari, sicut quātitas est ratio, qua substantia mutatur de alba in nigrā, aut è contra, non tamen quantitas dicitur mutari. Vnde & Aristot. & nos tantum negamus motum esse subiectum quod alterius motus.

Ad secundum his duobus modis respondetur, quibus ad primū, scilicet, quod non secundum eandem rationem est naturalis & violentus, & quod substantia lapidis in eo calū mouetur, non vero motus, nisi ut quo.

Verū circa hoc notandum est, quod non est vnus, & idem motus, quo lapis descendit versus centrum terræ, & quo postea incipit ascendere versus aliud hemisphærium: nam illi motus sunt diuersæ speciei, quippe alter est sursum, alter vero deorsum, ac per consequens nō possunt continuari, neque esse vnus numero motus, sed sunt duo: atque ita non probatur, quod motus mutetur ex naturali in violentum, quia quidquid mutatur, debet manere idem sub utroque termino.

Veniamus ergo ad secundū sensum, vtrum vna actio producat per aliā. Nam videtur quod sic. Primo, quia calor ideo producit per actionē, quia incipit esse de nouo, & indiget actione, qua incipiat: sed similiter ipsa actio incipit esse de nouo, quia calefactio ignis est in hoc tempore, & non erat prius: ergo debet produci per aliquam actionē.

Et confirmatur, quia ignis, qui natura sua est calefactiuus, ex non calefaciente fit calefaciens:

ergo mutatur ad calefactionem, ac per consequens ad actionem datur actio.

2 Co. Sed, his non obstantibus, sic secunda conclusio, quam ponit Aristoteles hoc loco: quod actio nullo modo potest esse terminus productus per aliam actionem. Hanc conclusionem multis rationibus probat Aristoteles cap. 2. sed vna earum est, quonia si actionis datur actio, sequitur processum in infinitum: hoc non est concedendum: ergo neque illud. Sequela probatur, quoniam illa actio, qua producit ista, est terminus actionis, & illa rursus alterius: ergo dabitur processum in infinitum.

Solu. Sed circa istam rationem dubitabis. Primum, quia vel ista ratio vult concludere processum in infinitum a parte ante, vel a parte post: si a parte ante, non sequitur, quoniam deueniendum esset ad primam actionem, qua non fiat ex alia, sed a Deo: si a parte post, etiam dicam deueniendum esse vltimum ad aliquam actionem, qua non sit productio alterius. Respondetur, quod vtroque modo potest intelligi ratio, & vtroque modo habet vim, cuius vis consistit in hoc, quod si actio aliqua est terminus productus per actionem, non potest aliqua actio esse, qua non sit producta per actionem: sicut non est aliquis calor, qui non producat per actionem aliquam: ex hoc autem, quod actio quaecunque debeat produci per aliam, sequitur processum in infinitum a parte ante, & a parte post: a parte ante, quia illa actio, qua producit

ista, debet esse terminus alterius actionis, & sic de alijs: a parte vero post, quia sicut actio, qua producit ista, producit istam actionem: ita haec producit alteram actionem, quia non est maior ratio de vna, quam de alia.

Sed obijcies contra hanc rationem secundo, quod non videtur inconueniens dari processum in infinitum in actionibus: quia secundum Aristotelem, qui potuit mundum ab eterno, necessario datur processus in infinitum in his, quae per accidens ordinantur, quoniam generationes, secundum quod ab Aristotele ponuntur infinite, per accidens ordinantur, eo quod vna non terminatur ad aliam, sed quilibet habet alium terminum intrinsecum: & ideo non est inconueniens ponere processum in infinitum in illis generationibus: at vero si vna actio produceretur per aliam, tanquam terminus, per se ordinarentur illae, & ideo vna per se penderet ex alia in fieri, & illa rursus ex alia: vnde daretur processum in infinitum in his, quae sunt per se ordinata.

Sed quares tertio, quare sit inconueniens dari processum in infinitum in his, quae sunt per se ordinata, & non in his, quae per accidens. Respondeo, quod huiusmodi ratio est, quia quae sunt per se ordinata, simul debent esse, & concurrere ad effectum, qui ex ipsis per se pendet: ex quo sequitur duo inconuenientia. Primum est, quod datur infinitum simul. Secundo, quod actio illa, quae pendet ex infinitis causis per se ordinatis, nunquam finiretur, neque

effectus ille finiretur, quia efficientia infinitorum nunquam finiretur: verò ea, quae per accidens sunt ordinata, non oportet esse simul, sed successiue, neque oportet omnia applicari ad effectum, respectu cuius dicuntur causa per accidens ordinata: & ideo non oportet generationem aui mei esse nunc, quia ego non dependeo per se ex illa: atque adeo in his successiue non est inconueniens dari processum in infinitum.

Adi. Vnde ad argumenta respondetur. Ad primum dico, quod calor indiget alia forma, qua incipiat, scilicet in ceptione, non tamen actio alia in ceptione, sed se ipsa dicitur incipere, quia est forma, qua aliquid incipit: sicut natura existit aliquo alio a se, v. g. existentia, tamen ipsa existentia non alio, sed se ipsa existit: sic etiam actio est forma, qua aliud incipit, sed ipsa non alia actione incipit, sed se ipsa, in quantum est ratio, qua terminus productus incipit.

Adi. Ad secundum dico, quod ignis calefactiuus ad hoc, vt calefaciat, duobus modis potest intelligi mutari. Vno modo quantum ad applicationem ad agendum, & haec mutatio est motus localis, qua non terminatur ad actionem, sed ad vbi, quod est approximatū passo. Alio vero modo potest intelligi, quod mutatur, dum actu calefacit: & sic non dicitur mutari, nisi de nominatione extrinseca, sicut agere ab actione, qua est in passo.

Dub. Sed dubitatio manet, vt vna actio producat per aliam

per modum sequela: videtur enim quod sic: nam sicut dicimus, quod vna qualitas dimanat ex altera, vel ex substantia, sic etiam dicere solemus, quod vna actio procedit ex alia: ergo sequitur, quod actionis datur actio, saltem hoc modo. Sed respondetur, quod nullo modo actionis datur actio (vt diximus) quia idem inconueniens sequitur, si actio sit terminus alterius, qua sit simplex emanatio, siue alterius cuiuscunque. Et ad argumentum respondetur, quod vna actio dicitur procedere ex alia, non quia producat ex alia effectiue, sed quia procedit ex termino producto per aliam, siue in genere causa efficientis, quae admodum ex termino producto per actionem dispositiua sequitur generatio substantialis.

Sed vltimum dubium manet de tribus predicamentis, Sicut, & Habere, & Quando, vt vtrum ad illa sit per se motus. Et videtur, quod ad Sicut sit per se motus: nam mouetur aliquis ad sedendum, vel standum, quae sunt de predicamento Situs: similiter mouetur aliquis ad hoc, quod est calceatum, vel vestitum esse, quae sunt de predicamento Habitus.

Sed, his non obstantibus, verissima est conclusio Aristotelis, quod ad tria tantum predicamenta sit per se motus. Vnde ad primum respondetur, quod Situs est idem realiter cum vbi: vnde eodem motu locali, quo quis acquirit vbi, etiam situm consequenter acquirit: & ita qui mouetur ad sedendum, acquirit esse in tali loco: secundario tamen

Solu.

Dub.

arg. r. Sec.

Conc. Adi.

men esse tali modo, scilicet, sedendo, vel stando, eadem tamen actione: & ideo ad situm non est per se motus.

Nota

De habere dico dupliciter. Primo, quod est idem realiter cum quantitate subiecti. Vnde quantumvis acquiratur post quantitatem actione, quæ est simplex emanatio, non tamen motu. Vel secundo dico, quod habere est res artificialis, vt vestitum esse, & ideo acquiritur motu artificiali, non tamen naturali: & de hoc locutus est Aristoteles, cum dixit, ad tria tantum prædicamenta esse per se motum.

Nota

Nora tamen, quod motus ille, quo vestes huc & illuc circumferuntur, non est ad habere, sed ad vbi ipfarum vestium, quia est motus localis earum: sed motus, quo homo ex non vestito dicitur vestitus, est, quem nos dicimus esse artificiale.

De Quando certum est, quod ad illud non sit motus, quia realiter est idem cum tempore, tempus autem est idem realiter cum motu, atque adeo sicut ad motum non est motus, sic neque ad tempus, neque ad quando.

QVAESTIO II.

De naturalis entis motus vnitate, & contrarietate.

Vnum est, quod tres tantum sint species motus: videndum nunc restat, vnde vnitas specifica

motus sumatur, vt illud magis pateat. De quo octo sunt discutienda.

Primo, vnde sumatur vnitas specifica motus.

Secundo, vnde actio specificatur.

Tertio, vnde sumatur vnitas numerica.

Quarto, si intensio, & remissio sint vnus motus.

Quinto, si motus motui contrarietur.

Sexto, si idem possit simul moueri motibus contrarijs.

Septimo, si terminus a quo, & ad quem debeant esse oppositi, & quomodo.

Octauo, si quies contrarietur motui.

ARTICVLVS I.

Vtrum vnitas specifica motus sumatur ex termino ad quem.

Pro intelligentia autem questionis nota: quod in motu, sicut in quacunque alia re mundi, reperitur triplex vnitas, scilicet, generica, specifica, & numerica: de generica non est dubium, vnde sumatur in motu: quia si motus consideretur secundum propriam diuisibilitatem, quam habet, pertinet ad genus quantitatis. Vnde omnes motus sumunt vnitatem genericam hoc modo ex diuisibilitate successiua, quæ continuatur mutatis esse. Si autem motus consideretur, prout est diuisibilis ad diuisionem termini, tria sunt genera mo-

vsq.

Sec.

Conf.

Tert.

ra motuum, quia ad tria prædicamenta reducuntur, scilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi: solum est difficultas de alijs duabus vnitatibus, scilicet specifica, & numerica. De numerica autem postea erit questio: de specifica autem queritur modò, vtrum sumatur ex termino ad quem. ¶ Et videtur, quod non.

Primo, Quod non est, non dat speciem alteri: sed terminus ad quem non est, quando est motus: sed solum est, quando motus finitur: ergo non potest dare speciem motui.

Secundo sic, Possunt esse duo motus diuersæ speciei, quando tamen terminus ad quem est vnus, & idem: ergo motus non habet suam specificationem ex termino ad quem. Antecedens probatur, quia si aliquod corpus moueatur ex albo in fuscum, & aliud ex nigro in fuscum, illi duo motus sunt diuersæ speciei, vt patet: quia quod mouetur ex albo, aliquo modo denigratur: quod ex nigro, aliquo modo dealbatur, quandoquidem recedit ex nigro: sunt ergo motus illi diuersæ speciei, & tamen habent terminum vnum, & eundem secundum speciem: ergo, &c.

Confirmatur, quia si aer moueatur ex loco ignis vsque ad proprium locum, & pari ratione, ex loco terræ vsque ad proprium locum: illi duo motus sunt diuersæ speciei, quia alter est descensus deorsum: alter vero ascensus sursum, & tamè habent vnum, & eundem terminum: ergo, &c.

Tertio, quia si augeatur aliquod corpus pedale vsque ad bipedalem

etiam quantitatem, & alterum minuatur ex tripedali quantitate vsq; ad bipedalem, etiam illi duo motus erunt diuersæ speciei, quia alter est augmentatio, alter diminutio, vt constat: & tamen ad eundem terminum terminantur: ergo, &c.

quat.

Quarto, Motus, quo lapis mouetur ad locum aeris, & locum ignis, est eiusdem speciei, quia vterq; motus est illi violentus, & contra naturam, & non potest vni corpori esse nisi vnus motus violentus: & tamè illi motus habent diuersos terminos, vt constat: ergo, &c.

quin.

Quinto, Sequitur ex hac sententia motum circularem & rectum esse eiusdem speciei: consequens est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur. Sequela patet, quia ad idem punctum potest vnum corpus moueri motu circulari, & aliud motu recto: ergo.

Conf.

vsq.

Cõfirmatur vltimo, quia si moueatur lapis ad centrum, & ignis dimiliter ad eundem locum, illi duo motus sunt diuersæ speciei, quoniam motus lapidis est naturalis, & motus ignis est violentus, & tamen sunt ad eundem terminum: ergo non habet motus speciem ex termino ad quem.

Conf.

His tamen non obstantibus, statuitur conclusio, quod motus specificatur ex termino ad quem formaliter sumpto. Probatur ista conclusio, quantum ad primam partem ex Aristotele cap. 3. Physicorum asserente: Motus non est aliud præter res, ad quas est motus: quem locum licet intelligant expositores Aristotelis de identitate motus cum termino, tamen etiam cum

Pr. I.

similiter intelligunt de specificatione motus ex termino. Idem etiam prosequitur late Aristoteles hoc s. lib. 2. cap. 3. vsque ad finem. Idem colligitur ex eodem, 2. de Anima, cap. 4. vbi actus specificari per obiecta dicitur: sed obiectum motus, qui est quidam actus, est eius terminus ad quem: ergo specificatur motus ex termino ad quem.

Et rationibus probatur ista conclusio. Primum, quia quando aliquid natura sua ordinatur in aliud, ex ordine ad aliud, debet specificari, vt patet in relationibus: sed motus natura sua ordinatur in terminum ad quem: ergo ex ordine ad illum debet specificari.

Sec.

Secundo, quia omne imperfectum reducitur ad perfectum: sed motus nihil aliud est, quam terminus ad quem, prout imperfectus, quia est via ad illum: ergo motus reducitur ad speciem termini ad quem.

Secunda vero pars conclusionis, quod (scilicet) motus specificetur ex termino ad quem formaliter sumpto, satis nota est de se, quia potentia, que specificantur ex actibus, & actus ex obiectis, similiter habitus ex actibus, semper specificantur ex illis formaliter sumptis: ergo motus specificatur etiam ex termino ad quem formaliter sumpto.

Ad.

Vnde ad primum respondetur, quod illa Maior est falsa, loquendo de eo, quod specificat aliud in genere causa finalis: nam illud potest specificare ante quam existat a parte rei, dummodo existat in intentione. Secundo dico, quod falsa est Minor, quod (scilicet) terminus ad quem

motus non existit, nisi finito motu: nam quauis in esse perfecto, & completo non existat, nisi finito motu, tamen absolute terminus acquisitus per motum, & cum motu, incipit, quando incipit motus: vt patet in calore, qui incipit simul cum calefactione.

Ad secundum vero respondet Pereyra, quod motus ille, quo mouetur aliquid ex albo in fuscum, & ex nigro in fuscum, sunt eiusdem speciei propter vnitatem termini: & idem dicit ad confirmationem de ascensu aeris versus suum locum, & de descensu eiusdem vsque ad eundem locum: que sententia quauis probabilitate non careat, tamen aliter est nobis dicendum modo.

Pro cuius intelligentia notandum est, quod vnus & idem terminus ad quem materialiter sumptus potest esse formaliter plures, vel habere plures rationes formales: sicut vna res est actio, & passio, que tamen habet plures rationes formales: ratio autem termini ad quem formalis variatur ex ordine ad terminum a quo, ita quod quauis color medius, fuscus, verbi gratia, sit vnus & idem materialiter, est tamen diuersus formaliter, prout dicit ordinem ad album, vt ad terminum a quo, & ad nigrum: & quod ita sit dicendum, patet in primis ex Aristotele, qui dixit, quod color medius respectu albi habet rationem nigri: & respectu nigri habet rationem albi. Ex quo sequitur, quod color fuscus, quatenus fit ex albo, habet rationem nigri, & per consequens talis motus est de nigro: quatenus vero fit ex

nigro.

nigro, habet rationem albi, ac per consequens talis motus erit dealbatio: variatur ergo terminus ad quem formaliter per ordinem ad terminum a quo.

Secundo probatur, quia generatio, & creatio sunt actiones diuersae speciei, & specificantur ex terminis formalibus: & tamen non possumus inuenire diuersas rationes formales in terminis ad quos, nisi ex ordine ad terminum a quo, quia omnino est eiusdem rationis & speciei homo productus per actionem generationis, & per creationem: nihil quiddam productus per creationem, debet esse ex nihilo, vt ex termino a quo, at vero vt productus per generationem, ex non homine, & ex aliquo subiecto: sequitur ergo, quod ordo ad diuersum terminum a quo, facit diuersitatem formalem in termino ad quem.

Tertio vltimo probatur, quia motus nihil aliud est, quam transitus ex termino a quo in terminum ad quem: ergo non specificatur ex termino ad quem, nisi cum ordine ad terminum a quo.

Confirmatur vltimo, quia motus proprie dicitur & mutatio, ad eandem rem possunt terminari: vt idem calor secundum speciem potest produci per motum, si fiat ex contrario: & per mutationem, si fiat ex contrario: tunc iste motus & mutatio distinguuntur specie, vt constat ex termino ad quem formali: & tamen non alia ratione differunt termini ad quos, nisi per ordinem ad terminos a quibus: ergo, &c.

Sed obijciens contra hoc funda-

mentum, quoniam ex hoc videretur sequi, quod motus sumat speciem ex duobus specie distinctis, scilicet ex termino a quo, & ad quem. Respondet, negando consequentiam, quia non dicimus speciem motus sumi ex termino a quo, sed tantum ex termino ad quem formaliter sumpto, qui terminus ad quem variatur secundum rationem formalem termini ex ordine ad terminum a quo, vt dictum est.

Solu.

Sed obijciens secundo, quia si hoc ita est, sequitur, quod dealbatio, qua aliquid fit album ex nigro, & dealbatio, qua aliquid fit album ex viridi, distinguuntur specie, quia quauis sit vnus, & idem color albus, tamen dicit diuersos ordines penes terminos a quibus. Respondet, negando consequentiam: imo secundum nostram sententiam, illi duo motus sunt eiusdem speciei, & terminus ad quem formaliter sumptus est vnus, & idem. Nam quauis dicat ordinem ad nigrum, & ad viridem colorem vt ad terminos a quibus, tamen sub vna, & eadem ratione formali, scilicet in quantum viridis color comparatus ad album, habet rationem nigri: & idem vterque ille motus est dealbatio, & eiusdem speciei, tenditque ad terminum ad quem sub eadem ratione formali.

Solu.

Ex dictis patet solutio tertie objectionis: posset enim aliquis obijcere, quod contingit motus esse diuersae speciei, quando terminus a quo est vnus & idem: vt si moueatur aliquid ex nigro in viride, & ex nigro in pallidum: ergo non sumitur diuersitas termini ad quem ex termino

3. Ob.

iect.

Solu.

Nn 5 a quo.

à quo. Respondeo enim ex dictis, quod isti motus differunt specie propter diuersos terminos ad quos, qui quidem sunt diuersi secundum se absque ordine ad terminum à quo: nec nos dicimus oppositum huius, sed quod aliquando contingit terminum ad quem secundum se non esse diuersum formaliter, & tamen fieri diuersum formaliter ex ordine ad terminum à quo: cum hoc tamē stat, quod si termini ad quos absolute, & secundum se differant specie, non sit necessarium habere diuersos terminos à quibus, ut motus sint diuersi specie: & ita in proposito color pallidus, & fuscus secundum se differunt specie. Vnde motus, qui tendunt in illos, quāuis sint ex eodem termino à quo, differunt tamen specie.

Ad. Ex dictis ergo patet solutio ad secundum argumentum in principio questionis positum: concedimus enim, quod motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum, sint diuersi specie, negamus tamen, quod habeat eundem terminum: non enim habet eundem terminum formalem (ut explicatum est) propter ordinem ad diuersos terminos à quibus, quāuis habeat eundem terminum materialem.

Ad conf. Et similiter patet ad confirmationem de motu aeris, quo mouetur ex sphaera ignis, & ex sphaera terrae ad proprium locum: illi enim motus sunt diuersi specie propter diuersitatem formalem terminorum ad quos. Nam locus aeris respectu ignis est deorsum, respectu terrae est sursum,

Sed contra istam solutionem est argumentum, quia sequitur ex ea, quod duo motus contrarij, & diuersi specie sint naturales vni, & eodem corpori, quod est contra Aristotelem, & praecipuos eius expositores pluribus in locis (ut ipsum Aristotelem, & eius Cōmentatores accuratè legentibus facile, & nullo negotio cōstabit) quia ille ascensus aeris, & descensus eiusdem, sunt ambo naturales aeri, quandoquidem ambo sunt ad acquirendum proprium locum. Respondeo, concedendo totum, quod argumentum probat, cum hac limitatione, quod non concedamus, illos duos motus esse contrarios simpliciter, sed tantum secundum quid, quoniam non sunt simpliciter ad sursum, nec simpliciter ad deorsum, quoniam locus aeris est sursum, & deorsum secundum quid, scilicet respectu diuersorum: respectu enim terrae, est sursum: respectu vero ignis, est deorsum: sicut ergo color medius, nec est simpliciter albus, nec simpliciter niger, sed participat ex utroque: sic est terminus dealbationis, & denigrationis secundum quid: sic etiam locus medius, qualis est locus aeris, participat sursum & deorsum: neutrum tamē istorum est terminus motus sursum, & deorsum secundum quid.

Sed contra hæc, quæ dicta sunt, videtur esse Aristoteles primò celi, cap. 2, qui dicit vni corpori tantum esse vnicum motum naturalem, & vnum etiam præter naturam: at verò, si vera sunt, quæ diximus, habet aer duos motus naturales, ut cōstat: totidem etiā violentos, scilicet descen-

susum ad locum terræ, & ascensum ad locum ignis. Responderetur dupliciter. Primò, quod Aristoteles ibi loquebatur de corporibus extremis, qualia sunt terra, & ignis: ista enim tantum habent vnicum motum naturalem, scilicet ad deorsum simpliciter, & ad sursum simpliciter, & ita vnum violentum: at verò elementa media, quæ participant ex sursum, & deorsum (ut diximus) duabus vijs possunt acquirere proprium locum, & duabus etiam vijs possunt deserere illum. Vnde Aristoteles in illo cap. ratum agebat de tribus, scilicet circulari, grauissimo, & leuissimo. Vel secundò responderetur, quod si intelligatur de omnibus, etiam habent motum naturalem vnum, id est, tendentem ad vnum locum, quia quodlibet corpus naturale tantum habet vnum locum naturalem: nihilominus tamē possunt esse in corporibus medijs diuersi motus, non ratione loci, sed quia ex diuersis terminis à quibus, & per diuersa spatia ille terminus acquiritur.

Ad. Ad tertium argumentum principale respondetur ex his, quæ dicta sunt in hac questione, & in quaest. 4. quod (scilicet) quantitas illa pedalis, quæ fit per augmentationem bipedalis, & pedalis, quæ fit per diminutionem ex tripedali, habet duos modos diuersos specie, ratione quorum specificat illos duos motus. Nam respectu tripedalis habet rationem minoris, & sic specificat diminutionem; respectu vero bipedalis habet rationem maioris: & sic specificat augmentationem. Vnde & quantitas ex ordine ad diuersos terminos

nos à quibus, fit diuersus terminus ad quem formaliter.

Ad quartum responderet Sotus, *Ad quar.* & Toler. quod motus ille, quo lapis ascendit vsque ad locum aeris, & aliter, quo lapis ascendit vsque ad locum ignis, sunt eiusdem specie: quia specificatio motus sumitur ex termino ultimato, & non ex proximo: & quia ascensus lapidis, quāuis sistat in aere, ultimato tēdit in ignem, & per consequens sistit in aere ex defectu impetus impressi à projiciente, ideo dicimus, quod illi motus sunt eiusdem specie: & fere eadem est solutio, quæ adducit Tolerus, quāuis diuersis verbis, quod duo lapides, qui ascendunt sursum, habent eundem terminum per se, scilicet, locum ignis supremum, quia per accidens est sistere infra, ut declaratum est: ideoque illi duo motus violenti sunt eiusdem specie.

obic. Sed obijcies contra conclusionem vtramque: quia sequitur ex illis, quod motus naturalis aeris, quo ascendit ex terra sursum, & motus etiam naturalis ignis, quo etiam ascendit sursum, sunt eiusdem specie, quia vterque habet eundem terminum ultimatum, & per se, quāuis diuersum per accidens. Respondeo, *Soln.* negando consequentiam, quia alia est ratio de motibus naturalibus, & alia de motibus violentis. Nam in motibus naturalibus, ultimatus terminus & per se est ille, qui est locus naturalis corporis, quod mouetur. Vnde quando aer, & ignis mouentur, habent diuersa loca naturalia, ad quæ tendunt per se ultimato. Nam aer tēdit per se, & ultimato esse sub-

sub igne: ignis verò tendit per se & vltimatè esse super aerem: & ideo illi motus sunt diuersæ speciei: at verò in motibus violentis, quibus lapides ascendunt sursum, non est maior ratio, quare per se sistant in loco aeris, quam infra. Vnde ex natura rei talis motus violentus tendit ad supremum locum, & ita omnes motus violenti sursum, sunt eiusdem speciei.

Ad 5. Ad quintum argumentum respondeo, quod quauis motus circularis, & rectus tendant ad idem pñctum, tamen habent diuersos terminos formales, & sunt diuersæ speciei. Et q̄ sint diuersi termini formales, patet, quoniam sunt diuersa spatia, per quæ tendit motus rectus, & per quæ tendit motus circularis. Nam alter tendit per spatium rectum, & alter tendit per spatium circulare: in motibus autem circularibus ipsum spatium intrat ratione formalem termini ad quem.

Sed cōtrā obijcies. Sequitur ex hoc, quod motus sursum, qui est per aquā, & qui est per aerem, sint diuersæ speciei, quoniam media sunt diuersa. Respondetur, negando consequentiam, quoniam non quæcūque diuersitas mediorum variat rationem formalem termini ad quem in motu locali, sed diuersitas formalis mediorum, vt quod mediū sit rectum, vel circulare: quod verò mediū sit aqua, vel aer, tantum facit diuersitatem materiale.

Contrā, Si aliquid fiat album ex nigro per viride, aliud verò per fuscum, sunt eiusdē speciei illi motus, cūsi motus media, sint diuersa:

ergo etiam in motu locali diuersitas mediorum nō potest variare rationem formalem termini ad quem. Respondetur primo, quod illa diuersitas, quæ est per viride aut fuscum, est per media materialia, & ideo non sufficit variare rationem formalem motus. Dico secundo, quod alia est ratio de motu locali, & alia de alijs motibus, vt inquit Toletus, quoniam in motu locali ex hoc, quod variatur medium, variatur etiam ratio formalis termini ad quem per se, & vltimatè. Nam in motu circulari, quod est ab eodē in idem, nō est terminus ad quem, esse in eodem, quomodo quq; hoc habeat mobile, prius quam moueatur: sed terminus ad quem est peruenire ad ipsum per medium circulare. Vnde ipsum medium intrat in rationem termini per se, & vltimatè: at vero in motu recto, qui non est ad idem, terminus ad quem, est attingere ipsum locum, quem prius non attingebat mobile: & ideo isti duo motus distinguuntur speciei: at in motu alterationis terminus ad quem est vnus & idem, licet sit per diuersa media, quia ipsum mediū non intrat in rationem termini: quod enim dealbatur per fuscū ex nigro, vel per viride, non intendit aliquo modo viriditatem, scilicet, vel fuscum colorem, sed albedinem: quod si illi colores medij essent termini ad quos, iam essent etiam diuersi motus secundum speciem: & ideo dicendum est, quod diuersitas medij in alteratione, non variat terminum ad quem, sed tantum in motu locali variat.

Ad

Ad confirmationem respondet Vallesius, quod illi duo motus, quibus & lapis ascendit ad centrum, & ignis etiam descendit ad eundem locum, sunt eiusdem speciei in ratione motus, sed sunt diuersæ speciei, in quantum sunt affectiones corporum, quia alter est naturalis, alter violentus.

Sed pro intelligentia istius solutionis, & istius veritatis nota, quod aliqua possunt esse eiusdem, vel diuersæ speciei dupliciter. Vno modo essentialiter: alio verò modo accidentaliter, vt homo albus, & niger (vt diximus) sunt diuersæ speciei accidentaliter; quia habent accidentia diuersa secundum speciem: at vero sunt eiusdem speciei essentialiter: homo verò albus, & equus albus sunt eiusdem speciei accidentaliter, diuersæ verò speciei essentialiter. Nunc dico, quod illi duo motus ignis, & terræ, quibus mouentur ad esse sursum, sunt eiusdem speciei essentialiter, propter vnitatem termini: at vero sunt diuersæ speciei accidentaliter, quia alter est naturalis, alter verò violentus: & hoc est fortassis, quod dicit Vallesius, esse diuersæ speciei accidentaliter, quantum ad hoc, quod est esse affectiones diuersorum corporum. Quod dicitur est de his motibus, dicitur etiam de motu tardo, & veloci, quibus corpora tendunt ad eundem locum, sunt enim eiusdem speciei essentialiter, & diuersæ accidentaliter. Similiter dicitur de motu regulari, & irregulari tendentibus ad eundem terminum, nā regularitas, & irregularitas sunt acci-

dentia diuersæ speciei: sed ista accidentia sunt vnus prædicamenti, sicut sunt albedo, & nigredo in homine, & sunt eiusdem generis reduciue, vt diximus supra de magno, & paruo.

ARTICVLVS II.

Verum actio motus specificetur ab agente, vel à passo.

Hæc quæstio connexa est cū precedenti, quia postquam disputatum est de eo, scilicet motu, vnde sumatur speciem, merito disputandum erat de actione, quæ est idem realiter cum motu, vnde sumatur eius speciei. Videretur enim in primis, quod actio non specificetur ab agente, sed potius à termino, ex Aristotele: de anima, cap. 4. qui dixit actus specificari per obiecta: sed agens non est obiectum actionis, sed potius terminus est obiectū: ergo, &c.

Secundo probatur ratione sic: Si actiones specificarentur ab agente, omnes actiones, quæ producerentur ab vno & eodem agente, essent eiusdem speciei: sed consequens est falsum, quoniam à Deo, & à causis vniuersalibus, v.g. corporibus celestibus, procedunt actiones plures diuersæ speciei: ergo, &c.

Confirmatur, quia calor, qui effectus est ignis, & qui fit à Sole, sunt eiusdē speciei, quauis agentia sint diuersa: ergo, similiter actiones ex diuersis agentibus possunt esse eiusdem speciei, ac per consequens non ex agente specificantur actiones.

Vlti-

Vltimo, Eadem est ratio de actione in ordine ad agens, ac de passione in ordine ad passum: sed passionem non sumunt speciem ex ordine ad passum: ergo nec actiones ex ordine ad agens.

Conc.

His non obstantibus, statuitur conclusio, quod actiones sumunt speciem ex ordine ad agens. Et colligitur ista conclusio primo ex eo, quod docet Sanctus Thomas 1. part. quest. 82. art. 1. ubi distinguit appetitum sensitivum, & intellectivum in homine ex ordine ad diuersa actiua: quia actiuum appetitus sensitivi est obiectum cognitum sensu, actiuum vero appetitus rationalis est obiectum cognitum ratione: ubi non loquitur de distinctione ipsarum potentiarum, quæ sunt appetitus, sed de distinctione ipsorum actuum appetitus: sentit ergo Sanctus Thomas, actus istos distingui ex actiuis principiis, quod est ex ordine ad agens: & art. 3. dicit actus morales distingui ex fine, tãquam ex principio actiuo: sentit ergo actus istos distingui per ordinem ad agens: ergo & alij omnes actus distinguuntur, quia non est maior ratio de vno, quam de alio. Rationibus etiã probatur. Primo sic: In actionibus inde sumitur species, penes ordinem ad quod sumitur distinctio: sed actiones distinguuntur ab omnibus alijs per ordinem ad agens: ergo inde sumenda est specificatio actionis: Omnia sunt nota præter Minore, quam probò, quoniam motus, scilicet actio, & passio, sunt vna res, & solum differunt ratione, quia actio quatenus dicit ordinem ad agens, & passio quatenus

dicit ordinem ad passum, motus est & quid medium inter terminos à quo, & ad quem: actio ergo ab alijs differt per ordinem ad agens: ergo inde specificatur.

Dices, quod actio in communi differt ab alijs ex ordine ad agens, non tamen in particulari, & ita potius sumitur agens ex ordine ad actionem, quàm species ipsarum actionum ex ordine ad agens. Contra, quia quemadmodum actio in communi differt à motu, & mutatione, seu passione ex ordine ad agens, ita talis actio per ordinem ad tale agens nam in calefactione non possumus distinguere rationem talis actionis, vel talis passionis nisi in ordine ad tale agens: & in hoc differt calefactio vt actio, à se ipsa, in quantum est passio: sequitur ergo, quod distinctio actionis, prout talis, sumitur per ordinem ad agens, ac per consequens specificatur ab illo.

Sed probatur secundo, Quia si actio secundum rationem actionis sumeret speciem à termino, sequeretur quod poneretur reductiue in prædicamento sui termini, ac per consequens non esset peculiare prædicamentum actionis, sicut nec motus ponitur directe in alio prædicamento: sed consequens est falsum, & contra Aristotelem, qui constituit peculiare prædicamentum actionis: ergo, &c.

Sed dices, Si ex ordine ad agens sumitur species actionis, nunquid ad agens quod, vel quod? Respondetur, quod ad agens quod, & formale. Vnde calefactio, quia aqua calefacit, & quia ignis calefacit, sunt eiusdem spe-

speciei, quia quantum superiora agens in se habet, tamen forma, quibus agunt, sunt quidē eiusdem speciei.

Secundo dubitabis, verum ex ordine ad agens vniuersale, vel ad agens particulare sit sumenda specificatio actionis? Respondetur, quod ex ordine ad agens particulare, nam actio quantum procedat à Deo, in quantum habet rationem vniuersalissimam effectus, scilicet vniuersalis causa particulari procedet per se secundum rationem huius & ideo ex ordine ad illam habet suam speciem. Vnde ad primum argumentum ex autoritate Aristotelis respondeatur, quod ibi non loquitur de actionibus, prout sunt in prædicamento actionis, sed de operationibus, vt sunt motus quidam, vel mutationes, vt sic. Nam vt sic sumunt speciem ex obiecto, quod est terminus, vt diximus questione præcedenti. Vel secundo respondetur, quod ibi non loquitur de omnibus actionibus, sed de quibusdam, scilicet actionibus animalibus: habent enim actiones animalis hoc proprium, quod earum obiecta sunt effectiua, sicut visio effectiue causatur à visibili, media specie visibili, & intellectio ab intelligibili, media specie intelligibili. Similiter volitio ab appetitu, medio verbo, quod est in intellectu. Nunc ergo dico, quod quantum omnes actiones specificantur ab agente, tamen hoc habent proprium actiones istæ animalis, quod specificantur ex suis obiectis, quia talia obiecta sunt actiua earum, vt docuit Aristoteles 1. de Anima capit. 1. & ideo de istis adhuc, in quantum ac-

tionem sunt, est verum dicere, quod specificantur ex obiectis.

Ad secundum respondeo, quod agens æquiuocum quandoque est intellectuale, quandoque vero non: si sit intellectuale, vt Deus, angelus, vel homo, respectu rerum artificialium dicendum est, quod habet ideas, & imagines rerum omnium, atque effectuum, quos producit: & istæ idee sunt formæ, quibus operatur agens, & ex ordine ad istas diuersas ideas sumuntur species actionum diuersarum, quæ procedunt ab vno agente, sicut productio hominis ex idea hominis, quæ est in Deo, & productio equi ex idea equi: si autem sit agens æquiuocum corporale, quale est cælum, tunc dicendum est, quod quantum vniuersa forma sit simplex, quæ operetur, nihilominus illa continet eminenter omnes effectus, qui dimanant ab illo agente. Vnde actiones specificantur ab illa forma, secundum quod continet eminenter tales effectus.

Ad confirmationem vero dico, quod calor non specificatur ex ordine ad agens, sed actio secundum rationem actionis: & ideo calor, qui procedit à Sole, & calor qui procedit ab igne, nullo quidē modo sunt diuersæ speciei.

Sed dices, Saltem illæ calefactiones erunt diuersæ speciei. Respondetur, quod in quantum actiones erunt diuersæ speciei, non in quantum motus. Vel secundum respondeo, negando consequentiam, nam calefactio primo procedit à Sole, prout continet eminenter calorem, & ita est eiusdem speciei cum calefactione ignis, quæ procedit ex calore.

Ad

Ad vltimum, concedimus totū, quod probat, quod (scilicet) passiones specificantur ex ordine ad passum: tamen non ex ordine ad passū quod, sed quod id est, per ordinē ad formam, quæ recipitur in subiecto. Actio vero est, cuius subiectū dicitur pati, & hoc est idem realiter cū termino ad quem motus, nisi quod specificat motum, quatenus formaliter dicit ordinem ad terminum à quo: at vero passio specificatur, pro ut forma recepta in subiecto, ratione cuius subiectum dicitur pati.

ARTICVLVS III.

Vnde sumatur vnitatis numerica motus.

DE hac re certissima debet esse conclusio affirmatiua, scilicet, quod ad vnitatem numeralem motus illa tria requirantur, scilicet vnitatis subiecti, quod est mobile, & temporis, atque termini. Et prima conditio probatur: quoniam omnia accidentia requirunt vnitatem subiecti ad suam indiuiduationem: sed motus est accidens quoddam: ergo requirit talem vnitatem.

Sed contra istam conditionem obijcies, primo ex autoritate Aristotelis, qui hoc libro, tex. 23, dicit, quod motus primæ, & vltimæ chordæ in cithara est vnus, & tamen mobile non est vnum, quia sunt diuersa subiecta: ergo, &c.

Confirmatur, quia homo, dū mouetur v.g. motu progressiuo, vnico motu mouetur, vel cum augetur

& tamen subiecta sunt plura, scilicet cer ossa, carnes &c. ergo nō requiritur vnitatis subiecti ad vnitatem numericam motus.

Secundo, si canis descendat à loco ignis ad locum terræ, & in medio itineris moriatur, tunc totus ille descensus est vnus numero motus, & tamen subiecta sunt plura: ergo, &c.

Ad primū horū respondetur, quod sonus citharæ est duplex: alius est in manu ipsius pulsantis, quo (scilicet) illa manus mouetur: & hic est vnus numero, quo continuo motu mouetur manus: alius est in ipsis chordis, & iste nō est vnus, sed multiplex, sicut & sunt multe chordæ & Aristoteles locutus est de primo, cū dixit motum chordarum esse vnum numero. Secundo respondetur, quod motus, qui subiectatur in chordis, dicitur vnus numero, non secundum rationem motus continui, sed secundum harmoniam, & concentum, quo ex pluribus moribus fit vnum.

Ad secundum respondet Tolertus, quod motus ille, quo canis descendit, est vnus numero propter vnitatem subiecti, quod est materia prima, quauis compositum corruptur. Sed hæc solutio est falsissima. Primo, quia ex dictis constat omnem motum propriè dictū debere subiectari in ente in actu, in quo differt motus à mutatione, quæ subiectatur in materia prima.

Secundo, quia idem debet esse subiectū motus, atque termini ad quem acquisiti per motum: sed terminus ad quem illius descensus, qui

qui est in loco esse, subiectatur in toto composito: ergo, &c. Quare aliter dicendum est, quod in illo casu descensus ille, quo cadit canis, non est vnus motus continuus, sed sunt duo motus: alter qui subiectatur in cane, dum viuit: alter in cadauere, postquam canis mortuus est, ita tamen, quod in illo instanti, quo moritur canis, est primum non esse canis viui, & vltimum nō esse motus cadaueris, quia in instanti, quo incipit cadauer, non est verum dicere, quod mouetur, sed tunc non mouetur, & immediatè post hoc mouebitur.

Contra: Isti motus sunt continui: ergo solutio nulla. Antecedens probatur, quia duo motus non possunt discontinuari, nisi per mediā aliquam quietem: sed non est quies aliqua mediā inter hos motus, quia nullum est tempus medium, in quo non sit motus: ergo, &c. Respondetur, quod duplex esse potest quies: negatiua, & priuatiua: priuatiua est carentia motus in subiecto a moueri: negatiua verò solum est negatio motus. Vnde prima quies solum potest esse in tempore, quia solum in tempore subiectū est aptum moueri: at vero quies negatiua in instanti esse potest, quæ est non motus, sicut priuatio vilis solum est carentia in subiecto nato videre: negatio verò etiam reperitur in lapide. Nunc ergo respondetur, quod, ut motus discontinuentur, lat est, quod mediè quies negatiua, quæ potest esse in instanti: & ita in proposito, in illo instanti, quo incipit esse cadauer, datur hæc quies negatiua.

riua, quia nec est motus vnus subiecti, nec alterius, sed primum non esse motus corporis viui, & vltimum non esse motus cadaueris: & ideo ut illi duo motus discontinuentur, & sint duo, hæc quies sufficit.

Contra, quia etiam in quolibet motu continuo in instanti est quies negatiua, id est, non motus, & tamen non sufficit, ut dicatur motus discontinuus, sed est vnus, & idem numero motus: ergo etiam motus canis viui, & mortui potest esse continuus, quauis in instanti illo mediè sit negatio motus: negamus tamen consequentiam, quauis enim verum sit, quod in quolibet motu continuo datur negatio motus in instanti, tamen quando motus est continuus, cuiuslibet instanti motus correspondet vnicum inmutatum esse, quod est continuatiuum partis precedentis motus cum consequenti: at verò in instanti generationis cadaueris non est vnicum inmutatum esse, sed sunt duo indiuisibilia terminatiua motus, quorum alterū est terminatiuum primi non esse motus precedentis: alterum vero vltimi non esse motus sequentis: & ideo non sunt continui illi motus, sed contingit: continua enim sunt, quorum vltima sunt vnum, quia habent vnum terminum communem: contigua vero, quorum vltima sunt similia: & ideo dicendum est, quod illi motus sunt contigui, quia vltima sunt simul, scilicet, in instanti vnus, & finis alterius.

Ad tertium facilis est solutio, scilicet, quando homo mouetur, est vnus numero motus, quia quauis subiecta

Rep.

Solu.

Ad 1.

Ad 3.

subiecta partialia sūnt plura, vnicū
tamen subiectum totale, & cōple-
tum efficiunt, & hoc sufficit, vt mo-
tus sit vnus.

Circa secundam conditionem
(quam dicimus requiri, vt sit vnus
numero motus) scilicet vnitatē ter-
mini ad quē, dubitatur, de qua vni-
tate est sermo: scilicet, an de specifi-
ca, an vero de numerali ipsius ter-
mini. Nam circa hæc videtur esse
contradictio in Aristotele, qui tex.
35. dicit requiri vnitatem indiuisibi-
lem termini: constat autem, quod
hæc vnitatis indiuisibilis sit necessa-
ria, quia quælibet alia vnitatis potest
diuidi in inferiores: tex. vero 41. di-
cit vnitatem specificam requiri, vt
motus sit continuus: ergo, &c.

Sed respōdet bene Tolcr^o, quod
nulla est contradictio. Pro quo no-
tandum est, aliud esse, motum ali-
quem esse continuum, & vnum nu-
mero: aliud vero motus aliquos pos-
se continuari. Dico ergo, quod vt
motus sit vnus numero, quod vt
motus sit vnus numero, requiritur,
quod habeat terminum ad quem
vnum numero: & hoc est, quod do-
cet Aristoteles tex. 41. tamen vt mo-
tus, qui aliās essent diuersi, cōtinuē-
tur, non requiritur hoc, sed sufficit
vntas specifica termini: sicut si ali-
quod corpus mouetur deorsum vs-
que ad superficiem terræ, & aliud
vsque ad centrum, non habent ter-
minos diuersos specie. Vnde quan-
do ille motus est vnus numero, iam
est tantum vnicus terminus nume-
ro, quia iam non est terminus ad
quem superficies terræ, sed centrū.

Ratio autem huius conditionis
est, quia ea, quæ differunt specie, nō

possunt cōtinuari, sicut nō possunt
fieri vnum numero: quæ vero sunt
eiusdem speciei, bene possunt con-
tinuari, vt dicitur aquæ, quia possunt
fieri vna numero aqua.

Sed contra istam rationem ob-
ijcies: Primo, Linea recta, & circula-
ris differunt specie, & tamē possunt
continuari: ergo, &c. *obijc.*
Secundo, Virga, cuius medietas est
arida, & medietas viridis, licet me-
dietas istæ differant specie, ipsa
est continua: ergo, &c. *Sec.*

Tertio, Homo dū moritur, pri^o
moritur secundum pedes, quam se-
cundum alias partes: ergo illæ par-
tes differunt specie, & tamen sunt
continua: ergo, &c. *Tert.*

Vltimō, quia aliās infinitæ ef-
sent continuationes in homine, si-
cut infinitæ sunt partes, quæ conti-
nuantur. *quat.*

Ad primum istorum dicitur, *Adi.*
quod illæ lineæ, scilicet recta, & cir-
cularis, quanuis differant specie in
ratione figuræ; tamē in ratione quā-
titalis sunt eiusdem speciei, & ideo
possunt continuari.

Ad secundum responderet Tol-
crus, illas duas medietates esse conti-
nuas, vel quia materia prima est v-
na, & eadem in illis; vel quia sunt
coniunctæ inter se, dicuntur conti-
nuæ. Sed neutra solutio satisfacit;
non prima, quia sequeretur, quod
genitum & corruptū cōtinua sint,
propterea quod est vni, & eadem
materia istorum; non secūda, quā-
doquidē aqua, & aer sunt coniūc-
tissima (quia inter ea nihil mediat)
sed tamen non sunt continua, sed
contigua, quia non habent vnū. &
idem

idem vltimū, sed habent vltima si-
mal; ergo dicēdū est illas duas me-
dietas virgæ non esse continuas,
sed contiguas, quia actio illa, qua
corrupta est illa pars media virgæ
viridis, discontinuauit viridē à sic-
cæ; & ideo manserunt contiguæ par-
tes, quia nihil inter eas mediat: non
autem continua, quia non habent
terminum communem.

Adi. Similiter dico ad tertiū de par-
tibus hominis, quod sunt disconti-
nuæ, quando homo incipit mori, &
non habet terminum communem.
Nec est inconueniens discontinua-
tiones partium esse infinitas, sicut
& ipsæ partes sunt infinitæ, præfer-
tium, quia non fit illa secundum par-
tes proportionales, sed aliquotas,
saltem in viuētib; sed hæc non
sunt infinitæ: ergo, &c.

Sed contra eandem conditionē
est argumentum: Lapis descendat
cū magno impetu vsq; ad cētrum,
& ponamus ibi esse orificiū, vt nō
detineatur ibi, sed procedat vteri^o
ad aliud hemisphærium, tunc qui-
dem motus illi erunt cōtinui: & ta-
mē sunt diuersæ speciei, scilicet sur-
sum, & deorsum: ergo, &c.

Sec. Secundo, si pila ascēdat sursum
impetu proiicientis, & descendat
magna moles, v.g. rota molendini,
antequam pila perueniat ad pun-
ctum reflexionis, tūc descendet pi-
la, & ille descensus erit continuus
cum priori ascensu, quia nulla da-
tur quies media: ergo mot^o diuersæ
speciei possunt cōtinuari: ergo, &c.

Adi. Respondetur ad primum, quod
si lapis descendat ad suum locū im-
petu naturali, quanuis in cētro nō

sit terra, quiescit in illo, sicut mo-
do quiescit terra, & a nullo sustēta-
tur: si vero lapis descēderet fortiori
impetu, quā exigit natura sua, tunc
posset nō quiescere, sed moueri sur-
sum. Vltimū tamen, illi motus nō
sunt continui, sed contigui, quia in
centro dabitur primū nō esse des-
census, & vltimū non esse ascensus,
sicut diximus de motu canis: & hæc
ratione motus discontinuantur. Et
idē dicēdum est de ascensu, & des-
censu pilæ in eo casu. Nā quando pi-
la peruenit ad locū, ad quē proijci-
tur, ibi quiescit pro aliquantulo tē-
poris, vt postea dicemus 8. Physico-
rū: tamen in casu posito in argumē-
to datur quies negatiua, quæ est pri-
mū non esse ascensus, & vltimū nō
esse descensus: & sic illi duo motus
sunt discontinui: præfertim, quod
possumus dicere, pilā illam aliquo
modo quiescere à motu per se, quā
uis pro illo tempore moueatur per
accidens, scilicet pro tempore, quo
tangit lapideum.

De tertia vero conditione, quæ
est vntas temporis, non est dubiū:
quia tempus est intrinseca mensura
motus successiuī: & ideo requiritur
vntas temporis ad vnitatem mot^o,
sicut vntas quantitatis permanen-
tis ad vnitatem numericam ipsius
substantiæ.

Sed quæres, de quo tēpore in-
telligatur ista conditio: de intrinse-
co; an vero de extrinseco? Respōde-
tur, quod absque dubio de intrinse-
co; nam tempus, quod est in primo
mobili, est vnum, & idem semp-
per, quanuis motus isti inferiores
sint diuersi: vntas vero durationis
quæst.
lum.

intrinsicā requiritur ad hoc, vt motus sit vnus numero.

obie. Contra, quia res permanentes non requirunt ad suam vnitatem numericam vnitatem durationis: ergo nec successiuā. Probatur antecessens, quia calor, qui est in aqua, si corrumpatur, & iterum calefiat aqua, est idem numero propter vnitatem subiecti.

Res. Respondēo primo, negando consequentiam, quia tempus est extrinseca quātitas rei successiuā, sicut quantitas dimensiuā corporis permanentis: & ideo sicut in permanentibus requiritur dimensiuā quantitas vna: sic in successiuis duratio vna ad indiuiduationē eorum: respectu rerum permanentium duratio est extrinseca, & ideo non requiritur ad eorum indiuiduationē; præsertim, quia falsum esse existimo illos duos calores esse eundem numero, sed distingui: quia quāuis subiectum sit idem, actiones, quibus producuntur, sunt diuersæ: & hoc sufficit, vt dicantur esse termini diuersi.

Dub. Tandem vltimo dubitabis de actionibus, vnde indiuiduentur, an ex subiecto, quod est passum, an vero ex agente. Respondēo, quod ex passio, quia accidentia omnia indiuiduantur ex subiecto: sed actiones subiectantur in passio, non in agente (loquimur enim de trāseuntibus actionibus, non de immanentibus) ergo indiuiduantur ex ordine ad passum. Vnde, si sint quatuor homines iuxta ignem, quatuor erunt calefactiones numero distinctæ, sicut quatuor calores.

Sed quomodo (dices) potest vnus

agens simul plura producere? Respondeatur, quod nullus effectus istorum est illi adæquatus, sicut Sol illum nat plura media, si sint discontinua, vt aerem, & aquam.

ARTICVLVS III.
& vltimus.

Vtrum intensio, & remissio sint tantum vnicus motus, vel potius duo.

*P*RO intelligētia huius questionis notandum est, quod duæ qualitates contrariæ ita se habent respectu eiusdem subiecti, quod habet capacitatem vtriusq; vt necesse sit, quantum de vna amittitur, tantum acquiri de alia, aut è contra, v.g. tantum deperditur frigiditatis in aqua, quantum acquiritur caloris, & remissio frigiditatis, & hoc est, quod querimus, an sint duo motus, intensio vnus contrarij, & remissio alterius, quæ sunt simul in eodem subiecto.

De hac re vide Toletum quest. 4. huius libri: Scotum vero quest. 2. & S. Thomam & alios expolitores Aristotelis in hoc lib. tex. 47. Et sententia in hac re sit, quam adfert Toletus in loco, & Paulus Venetus, asserentes, quod sit tantum vnicus motus formaliter, quāuis sint duo pro materiali. Probatum autem ista sententia: Primo, quia motus sumit suā rationē formale ex termino ad quē: sed tantum est vnus terminus ad quem: ergo vnus motus formaliter.

Minor

Minor probatur, nam terminus ad quem motus est, qui acquiritur per motum: sed tantum vnus est, quod acquiritur ex calore, v.g. qui intenditur: ergo, &c.

Et confirmatur, quia si alius esset terminus ad quem, maximè frigiditas, quæ remittitur: sed illa non est terminus ad quem motus, quia remittitur per ordinem ad calorem, qui intenditur: ergo, &c.

Sec. Secundo, quia si essent duo motus, sequeretur, quod vnus motus haberet duos contrarios. Nā intensio albedinis esset motus contrarius remissioni nigredinis, quia isti duo motus habent terminos contrarios. Tum etiam intensio albedinis contrariatur remissioni eiusdem albedinis, vt constat: ergo vni duo contrariantur.

Tert. Tertio, quoniam sequeretur, idē subiectum moueri motibus contrarijs, nā aqua v.g. simul mouetur intensio caloris, & remissione frigiditatis, & isti sunt motus contrarij.

Pr. Secunda sententia est, quam Iuniores attribuunt S. Thomæ super 1. 2. tex. 47. quod sint duo motus, intensio vnus contrarij, & remissio alterius: sed reuera legi ego Sanctum Thomam eo loco, & non videtur mihi esse huius sententiæ: sed cuiuscūque illa sententia sit, probatur. Primo, quia sola intensio habet integram, & completam rationem motus, & remissio similiter: sequitur ergo, quod intensio, & remissio sint duo motus. Antecedens probatur, quia sola intensio caloris v.g. est trāsitus de vno positiuo in alterū, quia

est à minori calore ad maiorem, & hæc contrarietas sufficit ad motum, sicut augmentatio est à minori quātitate ad maiorem: ergo sicut augmentatio est propriè motus, sic etiā sola intensio: & idem dico de remissione frigiditatis, quæ est à maiori ad minorem frigiditatem, quæ contrarietas sufficit ad motum, vt patet in diminutione: sequitur ergo, quod sicut se habet augmentatio in quantitate, sic intensio in qualitate.

Sec. Secundo, si sit aliquod subiectum, quod tantum habeat calorem remissum, & nihil frigiditatis, vt aer, cum est in sua naturali dispositione, & ille calor intendatur, talis intensio verè esset motus, quia fieret successiuè ex vno contrario in aliud: ergo & modo, quando subiectum habet contrariā qualitatem, scilicet frigiditatem, etiam erit transitus à minori ad magis intensum calorem: erit ergo motus, atq; ita intensio caloris, & remissio quidem frigiditatis erunt duo motus.

Tert. Tertio, & vltimo pro hac sententia est argumentum: In calefactione aquæ cū remissione frigidi sunt duo termini ad quos, & duo à quibus: ergo sunt duo motus. Antecedens probatur, quia respectu caloris, qui intenditur, sunt duo termini, minor (scilicet) & maior calor: respectu frigiditatis, quæ remittitur, alij duo maior, & minor: ergo sunt duo motus.

Nota Pro intelligētia huius questionis. Notat Toletus in secundo fundamento, quod in hoc motu, de quo loquimur, secundum rationem possumus cōsiderare duas mutationes, O o 3 & tres

& tres motus, v.g. mouetur aqua de frigida in calida: in termino à quo est mutatio, quæ est corruptio, secū dū quod corrūpitur aliquis grad^o frigiditatis. Vnde trāsitus illius gradus ab esse ad nō esse, corruptio dicitur esse, quam appellamus mutationem, & etiam motum, quatenus est ab esse maioris ad esse minoris frigiditatis: & talis motus, atq; mutatio sola ratione distinguūtur. Similiter in termino ad quē est alia mutatio ab alijs motibus sola ratione distincta, nam quatenus est ex non calido in calidum, est generatio secū dū quid, quæ dicitur mutatio: quatenus verò est ex maiori ad minorem calorem, est motus, & iste etiam motus atq; mutatio sunt idem realiter, quia idem calor secū dū rem terminat vtrumque.

Iole.

Notat præterea Toletus in eodem fundamento secundo, quod motus isti parciales inter se, & mutationes distinguuntur realiter: & præter hos duos motus parciales est totus integer, & totalis motus ex frigido in calidum, qui est etiā sola ratione distinctus à mutatione, & motu partiali, qui sunt circa terminum ad quem. Vnde, cum secundū rationē distinguamus hos motus & mutationes, dubitatio consistit in hoc, vtrum simplex intensio, & remissio dicantur plures motus: ita quod quilibet completam habeat rationem motus, atque integram: an verò simplex vtræque dicenda sit tantū vnicus motus.

I.C.

His ita suppositis, in hac re sit conclusio i. cum Soto. In quolibet motu propriè dicto sunt dux mu-

tationes: altera quæ fit circa terminum à quo: altera verò circa terminum ad quem. Probat^{ur}, quia in quolibet motu propriè dicto est corruptio termini à quo, & acquisitio termini ad quem: sed corruptio & generatio sunt diuersæ mutationes, siue sint mutationes distinctæ realiter, siue ratione tantū: ergo in quolibet motu diuersæ reperiuntur mutationes.

Sed obiicies contra hoc, quòd tūc sequeretur, motum esse vnum per accidens, quippe constat ex diuersis mutationibus. Respōdeo, negando consequentiam, nam ea, quæ sunt plura in vno genere, sunt vnū in alio, & ita vnicus motus completur ex duabus mutationibus.

Sit secunda conclusio, Intensio vnus contrarij, & remissio alterius, quæ fiunt simul in aliquo subiecto, non sunt duo motus, sed vnicus tantū completus: vt intensio caloris, & remissio frigiditatis, sunt vnicus motus: primò, quia ita docet Aristoteles expressè hoc libro, tex. 47. docens, quòd ab vno contrarij in alterum non sunt duo motus, sed vnicus: sed intensio frigiditatis, & remissio caloris est transitus ex vno contrarij in aliud: ergo sunt vnicus tantū motus.

Et ratione probatur ista conclusio. Primò sic, quia in alijs motibus, scilicet in locali, & in augmentatone, recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad quem sunt vnicus tantū motus: ergo in alteratione similiter: sed remissio, est recessus à termino à quo, & intensio accessus ad terminum ad quem: ergo

ergo ista duo sunt vnicus motus. Omnia sunt nota. Probat^{ur} primū antecedens, quod quauis possem in primis probare ex cōmuni omninū sentētia (nullus enim hactenus posuit duos motus in motu locali, neq; in augmentatone) ratione etiā constat: quia cum aliquod augetur, non est assignare alium motum, nisi qui sit circa alimentū, quod corrumpitur. Sed corruptio alimenti non est motus, sed mutatio substantialis: ergo, &c.

Secundò etiam probatur ratio, quoniam sola intensio caloris in subiecto, quod antea erat frigidū, non habet completam rationē motus, nec similiter sola remissio: ergo non sunt duo motus. Antecedens probatur: nā motus propriè dictus est transitus ex vno contrarij in aliud: contraria autem, inter quæ est motus, sunt duo extrema, inter quæ est maxima distantia in ordine ad aliud subiectum: sed in subiecto, quod est capax frigiditatis & caloris, non est maxima distantia huius contrarietatis inter magis, & minus intensum calorem, & magis, & minus intensam frigiditatem, quia maior est distantia frigiditatis à calore: ergo sequitur, quod motus propriè dictus in tali subiecto debet esse transitus ex frigido in calidū, quia debet esse transitus inter duo extrema, quæ maximè distāt in illo subiecto: sed sola intensio non est inter huiusmodi extrema, nec sola remissio, sed trāsitus, qui quasi ex vtroq; compositus est inter huiusmodi contraria: ergo sequitur, quod intensio & remissio nō sunt duo motus, sed

ex vtraque vnus completus conflatur, & componitur.

Et ex fundamēto patet solutio ad argumenta adducta pro secunda sententia. Ad primum enim quidā dicunt in augmentatone maius & minus in quantitate sufficere ad contrarietatem motus, non tamen magis, & minus in intensione qualitatis, quoniam quantitas augetur per additionem, qualitas verò non intenditur hoc modo, sed per maiore radicationem in subiecto. Sed ista solutio non est sufficiens, quoniam quauis qualitas augeatur per radicationē, nihilominus tamen magna est oppositio qualitatis magis, & minus intensæ, præsertim, quòd qualitas non augeatur per additionē.

Quare aliter sentiendum est ex fundamento adducto, quòd quia in quantitate non potest esse maior oppositio, quàm inter quātitatem maiorem, & minorem, ideo motus ad quantitatem nō requirit aliam oppositionem, præter hanc, tamen quia inter qualitates est maior distantia, quàm inter magis, & minus intensum, ideo motus non est transitus solum ex minus intensæ ad magis intensam qualitatem, sed est transitus inter duas qualitates diuersæ speciei.

Ex quo patet solutio ad secundū: dico enim, quod si aer esset expers totius frigiditatis, per solam intensiōnem caloris diceretur propriè moueri, quia respectu illius subiecti non est maior distantia, quàm ex minus intensæ ad magis intensum calorem: at verò, si subiectum frigidum sit, non potest esse completus

motus, nisi ex corruptione frigidi,
& intensione calidi.

Ad 3. Ad tertium denique responde-
tur, quod quanuis respectu muta-
tionis sint quatuor termini, tamen
respectu motus propriè dicti non
sunt nisi duo termini positiui, maxi-
mè distantes, scilicet, calor & frigi-
ditas, quia magis intensus calor, &
minùs intensus in subiecto, quod
est frigidum, non habent sufficien-
tem oppositionem ad rationem mo-
tus propriè dicti, vt explicatum est.

Ad argu. Ven. Ad argumenta vero Pauli Ve-
neri, si quæ habent difficultatem
contra primam conclusionem, res-
pondeo, quod in intensione caloris
& remissione frigiditatis, sunt duo
termini mutationum, scilicet non
esse caloris, & non esse frigidi, quod
remititur: & quanuis ista duo non
sufficiant ad duos motus, quoniam
alterum istorum est priuatiuū, suf-
ficiunt tamen ad mutationem, quæ
potest esse inter priuatiuè oppo-
sita.

Ad conf. Et per hoc patet solutio ad con-
firmationem: concedo enim, quod
esse eius, quod remittitur, ordina-
tur ad esse eius, quod intèditur: sed
hoc non obstat, quo minùs sint duæ
mutationes, sicut corruptio, & ge-
neratio substantialis.

Ad 2. Ad secundum vero dico, quod
non sunt cōtrariæ mutationes, cor-
ruptio vnus contrarij, & generatio
alterius, sed corruptio, & generatio
respectu eiusdem: & ita neque se-
quitur, quod vnum habeat duo cō-
traria, neq; quod idem moueatur,
& mutetur motibus cōtrarijs, quæ-
uis remittatur frigiditas, & inten-

atur calor distinctis mutationib;
quod etiam si concedatur, (vt infra
explicatum est art. 8.) non est incon-
ueniens: pro cuius tamè maiori ex-
plicatione sequitur tertia quæstio
de motuum contrarietate.

Q V A E S T I O III. De naturalis entis motus contrarietate, & oppo- sitione.

Dandem de contrarie-
tate, quæ, visa vnitatem
motus, melius patebit,
quinque veniunt dis-
cutienda.

Primo, si motus sint contrarij.

Secundo, si idem subiectum pos-
sit moueri motibus cōtrarijs.

Tertio, si terminus à quo, & ad
quem sint contrarij.

Quarto, si quieti contrarietur
motus.

Vltimo, de perfectione motuū
in numero.

A R T I C V L V S I.

*Vtrum motus inter se sint cō-
trarij, & quomodo.*

Conclusio affirmatiua est Aris-
totelis 5. Physicorum 5. & 6. 9.
motus contrarij dicuntur duplici-
ter. Primo & præcisè illi, quorum
alter est ad vnum esse, alter vero ad
aliud esse, re pugnant ex natura sua
cum illo altero esse. Secundo, quo-
niam

niam alter est ad esse: alter ad non
esse, contradicens illi esse: calefac-
tio, & frigefactio sunt motus con-
trarij primo modo, quia alter est ad
calorem, alter ad frigiditatem, qui
termini ex natura sua sibi repug-
nant, licet sint compatibles in gra-
dibus remissis, vt dicam quæstione
36. art. 2. Secundo modo contrarian-
tur intensio, & remissio eiusdem
qualitatis, quia alter est ad calorem
v.g. alter ad non calorem: similiter
generatio, quæ est ad substantiam,
& corruptio, quæ est ad non substā-
tiam: similiter augmentatio, quæ est
ad quantitatem, & diminutio, quæ
est ad non quantitatem: similiter
ascensus, vt est acquisitio alicuius
spatij, & descensus, vt est deperdi-
tio illius eiusdem spatij, vel è con-
tra, descensus, vt est acquisitio, &
ascensus, vt est deperditio, iuxta su-
prà dicta. Verū est, quod licet om-
nis motus localis simul sit acquisi-
tio vnus, & deperditio alterius: ta-
men meritò communiter appella-
tur acquisitio, quando est à loco
præternaturali ad naturalem, de-
perditio vero, quando est à loco na-
turali ad præternaturalem: & ita as-
census ignis dicitur absolutè acqui-
sitio, descensus autem illius dicitur
deperditio: contra vero ascensus la-
pidis dicitur deperditio, descensus
vero dicitur acquisitio: sicuti cale-
factio aquæ solet dici corruptio, &
eius frigefactio dicitur productio:
cōtra vero in igne: vt generatio im-
perfectioris, ex perfectiori solet di-
ci corruptio, & non generatio. Si
vero duo motus locales sumantur,
vterque in ratione acquisitionis,

tunc etiam possunt dici contrarij
quia licet (vt supra dixi) sint eiusdē
speciei, hoc tamen habet proprium
largitudo spatij, vt nō possit acqui-
ri simul ab eadem parte subiecti: &
ita acquirere spatium de nouo, est
acquirere quid incompatible cum
antiquo. Dices, Motus eiusdē spe-
ciei non possunt esse contrarij vllō
modo: ergo, &c. Nego antecedens
ob rationem dictam, imo ascendens,
& descendens aeris in locum suum
secundum communioem opinio-
nem sunt eiusdem speciei, & tamen
sunt contrarij.

Ad prædictam motuum cōtra-
rietatem dico, nihil referre, si sint
in eodem subiecto illi motus, an in
diuersis: motuum enim contrarie-
tas essentialis competit ipsis, secun-
dum quod sunt tales actus: & ita ca-
lefactio, & frigefactio absolutè sine
vllō addito dicuntur contrarij. Di-
ces, Contraria sunt, quæ ab eodem
subiecto mutud se expellunt: ergo
ad contrarietatem attendendū est
subiectum. Secundo, aliqua se mu-
tūd expellere ab eodem subiecto,
arguit à posteriori illa esse contra-
ria, quia contrariorum vim actu
exercent: at secundum se contraria
sunt essentialiter contraria, licet a-
ctu non sibi contrarietur. Hi di-
cuntur motus contrarij: alij enim
potius sunt, vel adinuicem ordina-
ti, vel impertinentes: inuicem ordi-
nati dicuntur, vel quia vnus con-
sequitur ad alterum, vt generatio
ad alterationem, vel quia sunt in-
ter se connexi, quasi concomitan-
ter, vt generatio hominis, & cor-
ruptio embryonis inter se, calefa-
ctio, &

obie.
Solu.

obie.

Sec.

factio, & corruptio frigiditatis inter se, itidem productio lucis, & expulsio tenebrarum. Impertinentes sunt, qui nec se consequuntur, aut concomitantur, aut sibi repugnant, ut ascensus ignis, & aeris in sua loca: & ut sanatio, & albefactio.

Pro. **Conc.** Iam probatur conclusio. Specificatiuum rei, non modò est ipsius constitutiuum in tali esse, sed & distinctiuum, distinguens illam a reliquis omnibus distinctilibus; distinctio autem inter res, est quasi quædam oppositio; vnde, motum vnum esse contrariu alteri, non est aliud, quàm distingui ab illo quadam specificatori, & magis directâ, distinctione; ergo, vnde motus sortiuntur specie, inde & sortiuntur distinctione: atque adeò contrarietatem, seu oppositionem: sed (vt ostendimus) motus sumunt speciem a terminis ad quos: ergo & contrarietatem.

Conf. Confirmo, quia (vt monstrauimus) motus sunt ipsi termini ad quos in fieri; ergo illorum contrarietas sumitur intrinsecè ex illorum terminorum contrarietate. Vnde constat etiam non esse sumendam per se primo ex terminis à quibus nec formalibus, nec virtualibus, & multo minùs ab his, quæ sunt per accidens (iuxta dicta supra, articulo primo) licèt, vt ex Aristotele notât Iuniores, de facto ita sit, quod quândo est contrarietas inter terminos ad quos, reperitur etiam inter terminos à quibus, quod patet in contrarietate, tam præcisè, quàm latè sumpta: nam calefactio, & frigeffectio vt tendentes, illa ad calorem, hæc ad frigiditatem, motus contra-

rij sunt, sic etiam recedunt à terminis contrarijs, hæc à calido, & illa à frigido; & sicut generatio hominis tendit ad esse hominis, corruptio verò ad nò esse hominis, sic illa recedit à non esse hominis, hæc vero ab esse hominis: at si dicas, quod ex terminis a quibus sumatur formaliter contrarietas, non ita est: nam calefactio est à non calido, frigeffectio à non frigido: non calidum autem, & nò frigidum non contrariatur: in contrarietate autem latè, seu in contradictione, etiam si termini à quibus sumatur formaliter, reperitur inter illos contradictio, nam corruptio hominis secùdum quod est motus distinctus a generatione hominis vt sic, tendit formaliter ad non esse hominis, id est, qui non erat non homo ante corruptione, per corruptionem fit non homo: generatio vero hominis est tendentia à nò esse hominis ad esse hominis, seu a non homine ad hominem: sed si ly (non homo) & ly (non non homo) contradicunt inter se, sicut homo, & non homo, quia vtrique contradictorio addita negatione remanet eadem contradictio, quia similiter remanent negationes impares, patet etiam contrarietatem nò esse sumendam ex ratione violenti, & naturalis, vt quidam putant, dum volunt motum violentum & naturalem esse contrarios, respectu cuiuscunque sumantur; & ita quod motus ignis sursum, & motus terræ etiam sursum sunt contrarij, hoc tamen omnino falsum est. Primo, quia aliàs similiter calor ignis, & calor aquæ contrarij erunt, cum al-

ter naturalis sit, alter violentus, imò calefactio, qui naturaliter calefit aer vsque ad quinque, erit contraria sibi ipsi continuatè vsque ad septem: imò, si accidentia, quæ fuerunt in corrupto, manent in genito, idem omnino, & intrinsecè calor numero poterit dici sibi ipsi contrarius, quia corrupto erat violentus, genito verò naturalis.

Obit. Contra conclusionem sic arguuntur primo, ex illa enim sequitur, motum circularem posse habere contrarium, contra Aristotelem 1. de cælo, 4. Probatur sequela, quia potest dari deperditio circularis illius acquisitionis, quæ est motus circularis; sed per nos deperditio, & acquisitio eiusdem sunt motus contrarij; ergo potest dari motus contrarius motui circulari: quod tamè videtur impossibile, quia nò potest intelligi contrarietas inter motus tendentes ab eodem in idem, ac per idem spatium. Respondeo, negari non posse, quin motui circulari, vt est acquisitio circularis ipsius spatij, sit contrarius contrarietate latè sumpta deperditio circularis eiusdem spatij: nec enim vt sic minus opponuntur, quam productio, & corruptio eiusdem entitatis, & ita motus rotæ v.g. in dextrum opponitur motui eiusdem in sinistram: Aristoteles vero solù vult id, quod circulariter mouetur, non posse impediri à suo motu per motum alterius mobilis; in hoc enim differt à reliquis motibus localibus: nam v.g. corpus, quod mouetur a loco superiori ad inferiorem, potest à prosecutione illius motus impediri per

aliud corpus, quod, cum mouetur ab inferiori ad superiorem, sit obuiam alteri mobili, quod non potest impedire mobile, quod mouetur circulariter: hoc enim occupat totum spatium, in quo continuat suum motum; & ita in illo nò potest ei fieri obuiam aliud corpus. Fateor, quod potest in illo impediunt quidam impulsus impediens effectum illum motum circularem: sed inter impulsus illum (cum ille nò sit motus) & inter motum circularem non datur contrarietas motu. Præterea respondeo fortè mentem Aristotelis esse motui circulari nò dari motum contrarium in ratione naturalis, & violenti, quia (vt supra significauimus, & dicam latius in libro de cælo) quando res existit in proprio loco, nihil magis curat quietem, quam motum in illo loco, nec magis motum à dextra in sinistra, quam è contra, quod non cõtingit in alijs motibus localibus. Nam si motus lapidis, verbi gratia, à sphaera ignis in centrũ est ipsi naturalis, profecto motus à centro in sphaeram ignis, erit violentus: & mihi persuadeo, Aristotelem non constituere contrarietatem essentialem inter motus locales, vt sunt acquisitiones, sed tantum accidentalem ex parte subiecti in ratione naturalis & violenti, vel in ratione respectiuæ sursum & deorsum, dextrorsum vel sinistrorsum, &c. quæ rationes nò sunt magis essentielles motibus localibus, quàm hoc, quod est esse remissum, & intensum ipsis qualitativibus, aut hoc quod est, esse paruũ, & magnum, ipsis quantitativibus.

Obijcies contra ea, quæ diximus: Si acquisitioni opponitur vt motus cōtrarius ipsa deperditio vt sic: ergo deperditio vt sic non specificatur à termino ad quē, iuxta supra dicta, quia terminus ad quem deperditionis non deperditur villo modo, sed tantum eius terminus à quo: ergo qua ratione contrariatur acquisitioni, nō est motus, quia vt sic non habet terminum ad quem. V.g. in corruptione caloris eius terminus formalis debet esse id, quo aliquid dicitur formaliter corrumpi: sed non calor, qui est eius terminus ad quem, nō est, quo aliquid dicitur corrūpi, sed potius ipse calor, qui est terminus à quo. Confirmo, quia oppositionem inter corruptionem, & generationem explicuit Aristoteles 7. Physicorum text. 51. per recessum, & accessum ad eundem terminum, dicens: Ea mutatio, quæ est ex ipso, vt mutatio ab homine, id est, corruptio hominis, est cōtraria ei, quæ est ad hęc, id est, hominis generationi, & mutationi cōtraria est, quæ est ad ipsum: ergo termini horū motuum nō sunt esse, & non esse, sed vnum, & idem esse, quod respectu generationis est terminus ad quem: respectu verò corruptionis est terminus à quo.

Respondeo: Deperditio non cōtrariatur acquisitioni, nisi deperditio intelligatur, quasi quidam acquisitio ipsius non esse: sed quia nō esse impropiè dicitur acquiri, idē potius dicitur ipsum esse deperdi; sed reuera horum motuū cōtrarietas consistit in hoc, quod terminatur in terminis contrarijs. Confir-

mo, quia sicut inter terminos ipsos contrarietas propriè est inter duo esse contraria, quavis est inter calidum, & frigidum, & cōtrarietas latè est inter esse, & non esse vñ & idem; sic inter motus contrarietas propriè est inter tendentiam ad calorem, & tendentiam ad frigiditatem: contrarietas verò latè est inter tendentiam ad esse, & tendentiam ad non esse. Confirmo secūdo, quia corruptio eo modo, quo est motus, est etiam actus entis in potētiā sed nō est actus essendi, qualis actus essendi est terminus à quo, scilicet essendi positiuè; ergo est actus non essendi, ieu essendi corruptiuè, qualis est terminus, à quem tenditur.

Obijcies secundo contra conclusionem: Calfactio & frige factio licet habeant contrariū, non tamen contrariantur inter se, quia ex Aristotele 1. de cælo, cap. 2. vnum vni contrariatur: sed motus contrariatur quieti: non ergo motui. Confirmatur, nam saltem huiusmodi contrarietas nō sumitur ex termino ad quem, quia generatio & corruptio sunt motus contrarij, quorum termini solum sunt contradictorij, scilicet, esse, & non esse: ergo non contrarij. Confirmatur vltimo, Ascensus, quo aer ascendit ad proprium locum è regione terræ, & descensus, quo descendit ad eundem locū ex loco ignis, sunt motus contrarij, & habent eundem terminum ad quē: ergo ex isto non sumitur cōtrarietas in motu. Tandem obijcies: Contraria possunt esse simul in gradibus remissis in eodem subiecto, sed calfactio, & frige factio nullo modo

do sunt simul, vt tenet Vallesiū 4. cap. Medicarum controuersiarum, alias esset implicatio contradictio: nis, simul enim accederet & recederet subiectum, simul frigeret & calefieret, simul generaretur & corrumpetur: ergo. Ad primum dico, quod alter opponitur motui & quieti: & ita diuersa ratione non est inconueniens, quod vni plura contrariantur: nam motus motui contrariè opponitur, quieti vero, si sit carentia motus, priuatiuè opponitur, sicut album contrariè opponitur nigredini, priuatiuè verò carētie eiuidem albedinis in subiecto apto: quieti vero positiuè, quæ est esse in tali loco, si sit in termino ad quem, motus nullo modo contrariatur, quia est finis motui: quieti vero in termino à quo positiuè secundum quid opponitur: motus quatenus tendit sursum, cōtrariatur quieti deorsum, quia contrariatur motui deorsum. Sed de hoc art. 3. latius ad primam confirmationem, generationem & corruptionem nō sunt motus propriè, sed largo modo, scilicet mutationes: & ita priuatiuè opponuntur solum ratione termini. Ad secundam confirmationem dico, quod illi ascensus, & descensus aeris sunt contrarij secundum quid, quia terminus ad quem, cum sit vnus, habet rationem diuersorum: est enim duplex cōtrarietas in motu: alia essentialis iam explicata: alia accidentalis, quæ sumitur ex parte subiecti & mobilis: & sic motus sursum lapidis & ignis contrariantur ratione subiecti, quia alter est naturalis, violentus alter, de quo lib. 5. huius quæ-

stione 2. artic. 4. iterum redibit sermo. Sed dices adhuc, Mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, communiter existimantur differre specie, cum tamen termini ad quos nō differant, nam mutatio ex albo ad viride sit tanquam ad nigrum, quod participat viride aliquo modo: imò iter mutatio ex albo ad rubrum, ad illud sit, tanquam ad nigrum, vt docet Aristoteles hoc libro, cap. 1. & 5. Respondeo, verum medix qualitates specie differant ab extremis, nō dum satis cōstet. Et quidem Auerroes hoc libro, comment. 6. & 7. videtur sentire, extrema esse in medijs actu, non quidem perfecto, sed remisso & imperfecto, non autem, quam sunt in eo, quod est rapidū, frigus, & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro, aut viridi, similiter, ac fit ex minus albo, cum quo est permixtum nigrum: ac per consequens rubrū, & viride nō distinguit specie ab albo, veluti nec minus album specie differat ab eo, quod est perfectè album. In libro autem quarto de cælo, cōmēt. 6. statuit duplex mediū: vñ, quod dicitur medium per comparisonem, quia, nō tantum, comparatum vtrique extremo, habet cum vtroque similitudinem quandam, atque consensum: hōc modo aer dicitur mediū inter ignem, & terrā, quippe qui grauis sit comparatione ignis; leuis autem, terræ comparatus; atque huiusmodi medium est quidpiam simplex, & specie diuersum ab extremis: alterum medium vocatur per comparisonem, quod

Rep.

Solu.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

1. Ob.

quod est mixtum, & temperatum ex ipsis extremis, quæ in eo sunt actus, sed imperfectè insunt: & medium huius generis non est forma simplex, sed ex ipsis extremis quid conflatum, atque concretum, nec ab utroque extremo specie, sed tantum secundum magis, vel minus differens: atque hoc modo viride est medium inter album, & nigrum.

Ne quis autem de opinione Auerois dubitandi locus cuiquam reliquus esset, ideo lib. Metaphysicorum commento 3, explicatissimis verbis sententiam suam aperuit, scribens medias qualitates non distingui specie ab extremis, sed tantum differre ab illis secundum magis, & minus.

Ar. quit Anc. Nec id inodè ait, sed etià probat hoc argumento: quia, cum ab vno extremo non sit mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, nisi per media, quæ inter utrumque extremum interiaccnt, si media specie differret ab extremis, nunquam posset fieri motus vnus speciei, neque continuus ab vno extremo ad alterum extremum: frequenter enim propter varias mediarum qualitatum species interrumpetur, nec in motu continuo, qui fit inter duo extrema contraria, esset medium, ad quod necesse est prius peruenire, quàm ad extremum, vt ait Aristoteles hoc libro cap. 3. ad initium. Atque hæc quidem ex sensu Auerois dicta sint, cuius sententiæ suffragari videtur Aristoteles, scribens i. Physicorum cap. 5. & 10. Metaph. cap. 10. media componi ex ipsis extremis: & affirmans hoc lib. cap. 1. & cap. 5. mutationes, quæ

Ar. fiunt à medijs ad extrema, fieri tantum quàm ab extremo ad extremum, quoniam medium est quodammodo utrumque extremum: in libro autem sequenti, cap. 3. ad finem aperte docet, quod quicquid mutatur ex albo in nigrum, id non quàm primum discedit ab albo, est in nigro, prius enim est in fuscò, & per hoc postea ad nigrum peruenit. Ex quo licet colligere, fuscum specie non distingui ab albo, & nigro, alioqui, si specie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri posset motus vnus speciei, & continuus, sed propter mediorum colorum varias species, quas necessario pertrāsiret, semper esset interruptus: ergo secundum hanc opinionem mutatio ex albo in nigrum non differret specie ab ea, quæ fit ex albo in rubrum vel viridè, vel alium quemuis colorem medium: quod tamen conuenerit cōsensu, tanquàm certum, ab omnibus iudicatur. Altera est opinio, quæ plerique Philosophi, ac Theologi sequuntur, medias, scilicet, qualitates speciei distingui ab extremis, nec has esse in illis actu, & formaliter, sed tantum virtute. Propter similitudinè autem atque cōuenientiam, quam medix habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi: cum igitur ex nigro sit mutatio in viridè, dicitur fieri quodammodo in album, quia viridè habet cōuenientiam quandam cum albo, propter quam viridè quodammodo est contrarium nigro: & quia mutatio non fit, nisi vbi est contrarietas, idcirco Aristoteles ait ex nigro mutationem fieri in viridè, vt est quodammodo album,

bum, quoniam hoc pacto est quodammodo contrarium nigro: per se autem, & formaliter, seu actu viridè, nihil habet in se attonis, vel candoris, sed potius ab utroque colore differt specie. Atque hæc quidem à magnis Philosophis de presenti questione satis acutè, ac probabiliter disputantur. Ego autem priorem sententiam falsam, ac improbabilem non iudico, præsertim cum in ea quoque Themistium, & Simplicium fuisse sciam, quippe qui explicando caput 1. huius libri, laud obsecris verbis docent, medios colores mixtos, & compositos esse ex extremis, qui in illis insunt, non aliter, quàm id, quod est tepidum (hoc enim ipsi videntur exemplo) mixtum, & concretum est ex calore, & frigore: conit autem tepidum non differt specie à frigido, & calido, cum nihil aliud sit tepidum, quàm frigidum, & calidum simul & remissè. Addunt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in viridè, non ea ratione, vt est viridè, sed propter candorem, qui aliqua ex parte in eo, quod est viridè, continetur: videmus etià pictores partim extremorum, partim mediorum colorum certa quadam permixtione alios medios colores efficere. Quis autem credat nouas colorum species tanta facilitate sic ab illis conici ergo licet (vt dixi) priorem sententiam non reprobaram, hanc tamen posteriorem, quæ inter qualitates medias, & extremas differentiam ponit specificam, vero similiorem iudico, qualitates (scilicet) medias esse formas, & qualitates sim-

plexes, easque habere proprias, ac peculiarias causas, proprietates, & effectus, ac proinde necessario distinguunt debere specie ab extremis: si enim constant ex sola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt nisi secundum magis, & minus: ergo viridè non magis differt à nigro, & albo, quàm ab his differunt minus album, & minus nigrum: at quis ita sentiat, cum id oculorum iudicio aperte rearguatur? Nam verò, si colores medijs non specie, sed tantum secundum magis, vel minus differunt ab extremis, & ex illorum mixtione constantur: ergo quotiescumque ex nigro perfecta fieret mutatio in album, oporteret omnes inter medias colorum species præcreari, & apparere, quod falsum esse, & præterea, quæ huiusmodi coloribus tum ab arte, tum à natura quotidie fieri videmus, manifesto declaratur. Sed quæret aliquis, cum Aristoteles, & simul etiam Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis: an id non est intelligendum de compositione physica, sed metaphysica, quæ in eo consistit, quòd colores medijs habent affinitatem, & similitudinem cum extremis (nam animam rationalem, quæ est simplex substantia, Philosophi aiunt esse formam quandam inter naturam corpoream, & spiritualem quodammodo mediam, & ex utraque compositam, quoniam est vtriusque similis, & particeps) an potius cōpositio mediorum colorum referenda est, non ad colores extremos, sed ad eorum causas: causæ autem colorum sunt, vt innuit Alexander primo lib. Natu-

The. Sim.

Alie
rapi
m

quæ
turb.

Alie.
Natu.

ARTICVLVS II.

Utrum idem subiectum possit simul moueri motibus contrarijs, & quomodo.

Conclusio est negatiua, loquendo de contrarietate latè, iuxta supra dicta. Hæc cõclusionè docet Aristor. vbiçunque ait idem nõ posse moueri motibus contrarijs. Sensus cõclusionis est, idem v. g. non posse simul ascendere, & descendere, acquirendo, & deperdendo simul idem spatium, nec intendi, & remitti in calore secundum eandem partem subiecti, & similiter, nec augeti, & minui: denique nullo modo produci & corrumpi. Probatur, quia aliàs simul aliquid receret ab aliquo termino, & ad eandem accederet: intendi enim calore, est accedere ad calorem: remitti vero est recedere ab illo. Dices, Argumentũ probat non posse idem accedere ad eundem gradum caloris, a quo recedit, simul; sed cur non poterit aqua calida v. g. approximata igni, per duos motus, alterum naturalem, in se destruere aliquem gradum caloris ex his quos habet, & recipere aliũ de nouo ab igne? Confirmo, quia potest contingere, quod aqua calida approximata igni nõ multum actiuo, in vna hora v. g. qua calefit ab illo, non acquirat plus caloris quã receperat antea. Secundo id videtur certũ in motu Solis, si mouetur duobus motibus ab Oriente in Occidens, & ab Occidente in Oriens, qui motus

Concl. Præ. Conf. Conf. Conf.

die. Ref. Ad conf. Ad.

motus sunt contrarij. Ad primum respondeo, quod si aqua v. g. habet quatuor gradus caloris, & est approximata igni habenti plures, quã quatuor gradus, tunc ignis incendit calorem, & ita non perimit aquæ, quòd reducat se ad pristinum statum, atq; adeò, nec quod producat in se frigiditatem, ac per consequens, nec quod corrumpat calorem: & tunc aqua in se nihil ager, sed reaget tamen in ignem. Dices, quã nã est maior ratio, cur agat in ignem, quã in se ipsam? Respondeo, Pponamus totam latitudinem caloris, & si frigiditatis esse vt octo, tũc aqua habens quatuor gradus caloris, & quatuor frigiditatis, non est capax vnius gradus caloris, nisi expulso altero frigiditatis, quia si simul haberet alterum caloris ab igne, alterũ frigiditatis à seipsa, tunc haberet quinq; caloris, & quinq; frigiditatis intra hypothetum. Dices, simul ignis inducat quintum gradum caloris, expellen to quartum frigiditatis, & aqua corrumpat illum quintum, inducendo suum quartum. Contrã, nam calor expellendus, in instanti, in quo produceretur, intrinsecè non potest corrumpi, aliàs in eodem instanti simul esset, & non esset, quod contradictionem implicat. Ad confirmationem respondeo, illud contingere, quia paulatim remittitur calor ignis agentis, & ita desinit agere in aquam: & ita tunc aqua paulatim se reducit ad statũ, in quo erat in principio illius horæ. Ad secundum respondeo propter illud multos negare motus contrarios in actis, sed in actibus: quia

non minùs vrget argumentum in alijs casibus, quos manifestò experimur, vt quando homo mouetur in nauis ad motũ nauis versus Oriens, & à seipso versus Occidens: argumentum tamen non vrget, nisi ponendo vtrumque motum incipere omnino simul, & eadem omnino velocitate: tunc enim sequitur, & quod ille homo erit in eodem omnino loco, atque adeò, quod mouetur, & nõ mutat spatium, quod implicat: sequitur etiam, quod simul est, & nõ est in eodẽ prorsus spatio, quia per vnum motum acquirit illud, & per alterum deserit, & ita dantur duæ contradictoria simul vera. Respondeo, argumentum demonstrare prædictum casum inuolueret contradictionem. Vnde respondeo, in omnibus illis experimentis prius per vnum motum acquiri ali quod spatium, & postea per alium deperdi, & quia ad criticissimè fit, id eò apparet nobis mobile in eodẽ spatio, vt dixi de calefactione, & reductione aquæ. Ita Marfil. r. de Generatione, q. 19. ad quintum, vbi etiã tenet nostram cõclusionem primam.

Mar.

Secunda conclusio. Idem potest naturaliter moueri motibus contrarijs propriè. Probatur, Pono a rem habere calorem vt quinq; & nullam frigiditatem, siquidem ex natura sua est calidus circa summũ, & nullam habet frigiditatem: applicetur illi ignis & aqua: certè negari non potest, quin ab aqua frigeat, & ab igne calefiat. Respondent quidam, quod tunc, vel neutrum agens ageret, quia se impediret vel

1. Cõ.

ambo producerent suos effectus in instanti: sed hæc prima solutio nulla est: quia peto, quomodo se impediunt: nam vel agunt in subiectum, & tunc subiectum mouetur motibus contrarijs: vel agunt in se, & hoc non tollit, quin agant in subiectum: quia res, licet repatiatur, potest agere: & præterea, quia possent ita applicari, vt neutrum illorum ageret in alterum: & certè quod est in actu, non impeditur naturaliter ab actione, nisi, vel quia non est debite approximatum, vel quia subiectum non est capax talis actus. Secunda solutio faciliè impugnatur: quia pono illa agentia applicari paulatim per motum localem passio: tunc successiuè producerent suos effectus, quorum (vt patet ex hypothese) capax est prædictus aer: ergo mouebitur simul contrarijs non modo mutationibus, sed motibus proprijs. Dices: Ergo eadem causa materialis concurrat simul ad contrarios effectus. Respondeo, sicut concurrat conseruando illos in gradibus remissis, quid mirum, si concurrat, causando nunc de nouo in gradibus remissis?

Hæc conclusio est contra Socraticam 10. Metaph. q. 22. Soto q. 4. conclusionem 8. lauell. 10. Metaph. q. 3. Vall. 5. Phys. q. 32. obijciunt nobis Aristotelem, sed ille tantum est in sententia nostre primæ conclusionis. Per quod etiam patet ad rationem vltimam factam præcedenti articulo: solum enim probat primam conclusionem. De quo latior redibit sermo, libro de Generatione, cum de repalsione ageinus.

ARTICVLVS III.

Vtrum in omni motu debeat esse oppositi termini, à quo, & ad quem.

Reuertit in omni motu terminus à quo, & ad quem debent esse oppositi priuatiue, per se loquendo. Conclusio ista est Aristotelis 5. Physic. 1. Et patet ex dictis q. 5. lib. de priuatione, quomodo esset principium ipsius fieri entis naturalis: ex quibus constat, quod licet terminus à quo aliquando significetur sub ratione positua, vt quando dicimus aliquem ex albo fieri nigrum: tamen (loquendo per se, & formaliter) terminus à quo non est aliquid posituum: quia terminus à quo, ille est, à quo disceditur, tanquam à malo, & nocuo, quando motus est naturalis, & vt à bono, quando motus est violentus, & vt ab indifferenti, id est, nec à bono, nec à malo, quando motus est indifferens: at posituum vt sic, non est malum: ergo vt sic non est motuum discessus, & fugra: est tamen qua ratione habet admixtam priuationem alicuius positui, quod agens intendit produceret: & ita terminus à quo per se non debet significari sub ratione positua, nec verò sub omnimoda negatione, sola enim creatio, quæ non est mutatio physica, est à non esse mutatio simpliciter: omnis autem mutatio physica est a priuato aliqua formi: & proportionaliter loquendum est de motu corruptiuo, vt patet ex supra dictis.

Hinc

Hinc patet, quod ex illis terminis, quos statuit Arist. 1. Physic. tex. 11. a subiecto in subiectum, id est, a termino positiuo ad alium positiuum, vt a frigido in calidum: & ex non subiecto ad subiectum, id est, a termino priuatiuo ad positiuum, vt quando ex tenebroso fit luminosum: & ex subiecto ad non subiectum, vt quando ex luminoso fit tenebrosum, solus ille, qui est a non subiecto in subiectum, explicat formaliter, & petit per se terminus a quo: ille autem, qui est a non subiecto in non subiectum, vt ibi docet Arist. non potest dari, quia inter non subiectum, & non subiectum nulla est oppositio. Dices, Saltè motus proprie, vt distinguitur contra mutationem, quæ fit in instanti, non est per se a non tali ad tale, sed potius a tali ad magis tale, vel a non tali ad magis non tale: quia dum mobile est in termino a quo, vel in termino ad quem, non est motus, & ita Arist. dicit pluribus in locis, quod motus proprie dictus tantum est a subiecto in subiectum: at quidquid alij dicant (loquendo de motu per se, & formaliter) etiam est a priuatiuo: calefactio enim successiuæ, v.g. non est per se vt sic a calido ad magis calidum, sed a non tam calido ad tam calidum. Similiter corruptio successiuæ caloris est a tam non calido (vt ita loquar) ad magis non calidum, id est, a non tam priuato ipso calore, ad magis priuatum calore: Aristoteles vero solium vult, quod semper illa priuatio termini a quo, quando actualiter est motus, coniuncta est alicui positiuo distincto a termino positiuo ad quem: nã

in motu vt sic, cum sit continuum, nõ potest dari prima pars, & ita ante quamlibet partem signatam motus præcessit alia. Vnde priuatio partialis entitatis acquiritur per motum partialem, qui nunc demonstratur, semper est coniuncta cum partiali quantitate acquisita per motum præcedentem.

Contra conclusio est argumentum: Motus per se est actus: ergo quod mouetur, est in actu: ergo per se petit, vt sic esse non ab omnino priuato, sed ab actuato aliquo modo, scilicet in fieri ad actuatum in esse quieto. Respondeo (quod iam dixi supra) quod licet verum sit, motum esse etiam a fieri ad factum esse: tamen, quod mouetur, ex modo se habendi præ se fert se quasi oblitum esse illius actus, quem iam possidet, & omnino intentum esse in acquisitione vltioris actus: quod videtur significasse Paulus ad Philippenses 3. dicens: Nõ quod iam acceperim, &c. Et infra: Ego me non arbitror comprehensisse, vnum autem, quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero, quæ priora sunt, extendens me ipsum ad destinatum persequor &c.

Fateor, quod nõ semper omnino per accidens significatur terminus sub ratione positua, sed aliquando per se, saltè virtualiter, quando illi termini positui sint in copulatione: sicut ex natura sua, & ita virtualiter important priuationem, alter alterius. Vnde iste modus loquendi: Ex frigido calidum fit, vt: virtualiter saltè est per se: nec enim tam per accidens est, ac ille: Ex albo factus est musicus. Hic nota, quod illa contrarie-

cas inter terminos positiuos non semper est contrarietas proprie: fac enim est, quod illi termini à quo, & ad quem sint contrapostiti in latitudine alicuius vie, quales sunt termini motus à Vallisoleto in Salmanticam, & termini intensiōnis alicuius intensiōnis caloris ab vno gradu in octo gradus, ratione actua litatis vt vnum, & actualitatis vt 8. quæ sunt incompatibiles. Similiter omnes formæ substantiales sunt inter se termini incōpatibiles simul in eadem materia prima.

ARTICVLVS III.

Utrum motus etiam contrarietur quieti, & quomodo.

PRæter ea, quæ de hac re supra diximus, quæst. 2. huius in solutione ad quoddam argumentum, sit prima conclusio. Quies in termino ad quem non contrariatur simpliciter & absolute motui, quod dicitur ad illam quietem v. g. calefactio non contrariatur calori, in quem tenet absolute. Ita Aristoteles 5. Phisic. 6. text. 54. probat, quod ille motus est perfectio ad illam quietem: & ita quies licet non sit tunc, quando motus est, tunc tamen fit: dixi (absolute) quia, vt significauit q. 9. art. ultimo, & concedit Soto quæstione 5. in fine, quies aliquo modo importat priuationem motus, quod dicitur ad illam, quia vt sic est cessatio ab opere; quod dicitur ad illam: quo pacto Deus perfectio opere sex dierum dicitur requieuisse. Dices, Etiam dū res mouetur, habet quie-

te, delectatur enim ipso motu. Respondeo (quod tam dixi supra) motum vt sic esse tenentiam ad ulteriorem perfectionem: atque aded vt sic non esse silentiam (vt ita loquar) nec quietem, seu delectationem: qua ratione Aristoteles 10. Ethicorum 4. ut, quod voluptas non est motus: fateor tamen, quod aliquo modo quiescit id, quod mouetur, respectu perfectionis acquisitæ: & prima ipsa tendentia est aliquo modo quies, in quantum est actus, & quies, sicut in fieri. Vnde dixit Aristoteles vbi supra in Phisicis, quod quies sit simul cum motum quod sensu dicitur, quod qui sperat, aliquo modo persistet. Sed responderetur eò magis participare quiete id, quod mouetur, quod perfectius mouetur, & tunc magis habet actus, à quo prouenit quies, & ita perfecte operari facit, vt quod mouetur, appetat magis, ac magis operari: & ita Deus, qui voluit esse conformis legibus nature, non dicitur requieuisse, vsque dum perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatu eorū. Nec hoc voluit Aristoteles vbi supra, dicens motui, quod est in vno itur in sanitatem, quietem in sanitate contrariam esse.

Secunda conclusio. Quies in termino ad quem contrariatur absolute ei motui, quod receditur ab illa quiete seu termino, & quieti, quæ acquiritur per illum motum v. g. calor contrariatur motui frigiditatis, & etiam frigiditati. Ita sentit Aristoteles vbi supra: & ita intelligitur, cum absolute ait quiete dicitur priuatione motus. Dices, Vni vni contra-

contrarium est. Respondeo, sub vna ratione, concedo: sub diuersis nego, vt docet Soto in fine quæstionis sue supra art. 6.

Tertia conclusio. Magis opponitur motus motui, quàm quies motui. Ita Aristoteles 5. Phisic. 5. v. g. magis opponitur frigiditati calefactio, quàm calori. Ratio huius conclusionis hæc reddi solet, quia quies & motus cōpatibiles sunt inter se: non tamē duo motus cōtrarij. Sed supponit probandum hæc ratio, vt patet ex dictis. Aliter ergo probatur, quia difficilius est ex natura rei producere effectū de nouo, quàm semel productū conseruare: & ita difficilius est subiectum concurrere ad nouam productionem alterius. Confirmo in simili quodammodo, quia magis repugnant duo actus contrarij, quàm actus, & habitus.

ARTICVLVS V.

& vltimus.

Utrum, & quis motus sit alio perfectior, in specie, & in indiuiduo.

PRO complemento huius forte exacte disputationis de motus speciebus, & contrarietate, dubitatur, quis motus sit perfectior alio in specie, & in indiuiduo: quod huc vsque disputandū reliquimus, quia ex dictis hic, imò & in Logica in Postprædicamentis, species vni generis inter se cōtrariæ sunt, ex qua-

rum oppositione, etiam in indiuiduo, perfectio illarum indagatur.

Sed primo obijcies secundum Aristotelem 7. Phisic. 4. & 6. quod duo non sunt comparabilia nisi in eo, quod est eiusdem speciei in vtroque; & eodem modo vtrique conuenit. Vnde videtur inferre, tantum illos motus esse comparabiles in veloci-tate, qui sunt eiusdem speciei: ergo non rectè hic comparamus motus speciei d. s. n. c. Respondeo ex Iunioribus, etiā ea, quæ genere differunt, posse inter se cōparari: vt substantia comparata cū accidente dicitur perfectior illo in ratione entis: & homo perfectior equo: imò coruus potest dici nigrior, quàm cygnus sit albus, aut è contra; aut quod sunt æquè tales: & in Evangelio dicitur filios huius seculi prudentiores esse in generatione sua, quàm filij lucis in sua. Comparatio autem alia est simplex, quæ vel est physica, vel metaphysica, seu Logica, vel est analogica. Alia est composita, quod latè explicat Iuniores hic: Aristoteles autem solū vult, quod non ita proprie cōparantur plura in aliqua ratione, quæ vni illorum proprie cōpetit, alijs vero improprie, tamen tuo modo etiam inter hæc potest fieri cōparatio. Quo pacto potest dari, vtrum Paulus v. g. actu charitatis veloci⁹ ascēderet in Deū, quàm ignis suo modo in propriam spheram.

Contra hanc expositionem Aristotelis possent multa obijci difficultas: sed res est parui momenti, & ego respondeo facillè, Aristotelem nihil ibi decernere ex propria sententiâ;

sed rem disputat in vtramq; partē.

Quomōdō autem sint comparabilia inter se, etiam ea, quæ non recipiunt magis & minus, dixi in initio Topicorum, & magis ex professo dicam lib. 7. huius, articulo 3.

i. Cō.

Sit ergo prima cōclusio. Ille motus est perfectior in specie essentiali, cuius terminus est perfectior in specie essentiali. Ita S. Thom. 1. p. 1.

S. Th.

4. art. 1. ad secundum dicens: Mutationes accipiunt speciem, & dignitatem, non à termino à quo, sed à termino ad quem: tantō ergo perfectior est aliqua mutatio, quāto terminus ad quem illius est nobilior, licet terminus à quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior: & idē creatio est perfectior, quā generatio, & alteratio, quia terminus ad quem creationis est tota substantia, licet terminus à quo sit imperfectissimus, scilicet, non ens, seu nihil. Patet, quia vnde desumitur species, inde lūnitur perfectio specifica, atque adeo maior, vel minor perfectio specifica: & ita generatio est perfectior in specie essentiali reliquis omnibus motibus & mutationibus physicis, vt docet Iauellus 8. Phys. q. 10. & similiter iudicandum est de alijs iuxta perfectionem terminorum: inter quos, quis quo perfectior sit, ad Metaphysicum docere spectat. Et prima hæc comparatio pendet ex cognitione singularum specierum motuū, & mutationū, de quibus infra.

I. h. c.

Secunda cōclusio. Inter motus eiusdem speciei, ille est perfectior in individuo, in trīscō, & secundum se, qui magis participat ratio-

i. Cō.

nem specificam: id est, calefactio vt octo v. g. perfectior est, quā calefactio, vt quatuor. Hæc cōclusio manifestata est. Fateor, quod comparando motus ipsos ad substantiam, sepe contingit motum imperfectiorem, sicut & terminum imperfectiorem, esse huic subiecto perfectiorem. Quō pacto calor vt quinque, quem pono petitem esse à natura aeris, perfectior est aeri, quā calor vt septē, & nigredo perfectior est coruo, quā albedo. Ratio est, quia vnaquæque res (vt dixi supra) magis appetit esse substantiale, quā accidentale. Vnde, licet esse accidentale sit perfectius, si tamen illud non ita bene cōseruatur suum esse substantiale, tunc non appetit illud.

Tertia cōclusio. Loquendo de alijs extrinsecis perfectionibus, vt de prioritate, duratione, velocitate, & vniiformitate, sepe motus imperfectior in specie, & in ratione individuali intrinseca, & per se, soler esse in illis alijs perfectior. Hæc pacto cōparat Aristoteles motus inter se. Physic. 4. & in hoc sensu 8. Physic. 7. & 9. secundum hoc definit, motum localem reliquis omnibus esse priorem. Rationes Aristotelis explicant latē Iuniores, & distictē defenduntur. Veritas in hoc consistit, quod comparando omnes motus inter se, certē secundum suam naturam motus localis, etiam celestis, non petit esse prior alijs, imo simul cōperunt: &, quod plus est, productio lucis, cū potuerit esse in instāri, quo creatus est Sol, prior fuit motu cœli, qui non potuit incipere nisi immediatē post illud instans,

stans. Hoc de inceptioe motus intellige, iuxta dicenda q. 21. Alteratio vero absolutē fuit prior generatione, quia est præuia ad illā, naturaliter loquendo. De duratione dicam ego quæst. 19. art. 6. Quoad velocitatem respondeo, alium motum esse breuiorem, alium esse velociorē, vt notāt Iuniores. Breuior dicitur, qui citius suum terminum consequitur, siue sit tardus, siue velox: velocior autem secundum Aristotelem 4. Physic. in fine, & 6. Physic. 2. dicitur ille, qui pertransit in æquali tempore maius spatium, vel in minori, æquale, vel maius. Quæres, Vnde prouenit vnum velocius alio moueri? Respondeo breuiter, prouenire ex parte mouētis, & eius virtute. Quæres, Potest ne dari motus ita velox, quo non possit dari alius velocior? Respōdeo, de facto, sicut datur quātitas maxima, qualis est supremi cœli, sic datur motus

Ari.

quæst.

1. in.

Res.

quæst.

1. in.

Res.

omnium velocissimus, scilicet motus primi mobilis: at sicut quantitas ex se nullum petit terminum, vt dicam alibi: sic nec motus habet in velocitate terminum vllum, vt docet Aristoteles 6. Physic. tex. 15. docens, in omni tempore celeritorem, tardioremque motum fieri posse. Probat, quia omnis motus fit in tempore, & omne tempus, cū sit quoddam continuum, est diuisibile in semper diuisibilia, vt ibi docet Philoſophus: & ita quicuis motus potest fieri in minori tempore per idē spatiū. Similiter spatiū potest semper esse maius, & maius: ergo motus æquali tempore pertransiens illud spatiū, erit velocior. Idem dico de tarditate, dari (scilicet) de facto tardissimum motum, licet à nobis ignoretur: nullus tamen potest dari ita tardus, quo non possit dari ali⁹ tardior, propter easdē rationes. Sed iā terminum motus videamus.

Finis libri quinti.

Pp 4

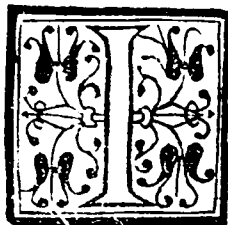
SUPER

SUPER SEXTUM
LIBRUM PHYSICAE AVS-
cultationis Aristotelis, de diuisione
motus in suas partes, Commē-
taria per quæstiones.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castella Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de
Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIÖNE AVTHORIS,
sūmma, & diuisione totius sexti libri per quæstiones.

to libro agit de diuisione motus in
partes quætitatiuas: vbi tractat mul

N quinto lib.
explicuit Ari-
stotel. formas
motus, partes
obiectiuas, &
aliquas ei⁹ af-
fectiones: in
hoc autē sex-

ta theoremata pertinentia ad mo-
tum, atq; ad tempus, in quo fit mo-
tus, & ad magnitudinem per quam
fit motus, atque ad ipsum mobile:
omnia tamen referuntur ad motū,
quod præstat per decem capita.

In primo efficaciter probat conti-
nuum non constare ex indiuisibi-
libus.

In secundo, quòd tempus non
cōstet

constet ex indiuisibilibus, vbi ab-
soluit probationem præcedentis ca-
pitis.

In capite tertio probat, momē-
tum seu instans (idē enim sunt) non
esse mensuram motus, sed potius
tempus.

In quarto probat, motum dupli-
citer diuidi posse, & ad diuisionem
subiecti, & ad diuisionem tēporis
in partem præteritam, & futuram.

In quinto capite proponit quin-
que theoremata, spectantia ad prin-
cipium, & ad finem motus.

In sexto capite subiungit etiam
alia theoremata spectantia ad decla-
randum ordinē, quem inter se ha-
bent partes motus, cum illa quæ in
superiori capite posita sunt, spectēt
ad finem & ad principium motus.

In septimo docet, quomodo fi-
nitum, & infinitum in motu se ha-
beant.

In octauo tractat per aliquot
propositiones de eo, quod est inti-
stite motum, seu stare.

In nono & ultimo soluit ratio-
nes Zenonis factas, sed sophisticè
quidem, contra rationem motus.
Quæ omnia à nobis radicibus rumi-
nanda, & repetenda sunt per tres
quæstiones, secundum quod etiam
tria sunt examinanda. Primum exa-
minabimus continui compositionem.
Secundò continui successiuum
principium, & finem. Tertio conti-
nui permanentis principium & fi-
nem. Vnde totus liber de indiuisi-
bilibus disputat, cum de principio,
& sine continuo tractet: tertium au-
tem horū, scilicet de termino quæ-
titatis continuæ permanentis, in

hunc locum a primo libr. relegau-
mus, quia secundum, scilicet prin-
cipium, & finem quantitatis conti-
nuæ successiuæ, sine illo intelligere
nequimus.

Primò ergo agemus de conti-
nui compositione, & termino.

Secundò, quomodo incipiant,
& desināt res successiuæ, & perman-
entes.

Tertio & ultimo, si res natura-
les habeant terminū secundum ma-
ximum & minimum in quantitate.

Q V A E S T I O I.
De naturalis entis quæti-
tatis termino, & parti-
bus, seu de continuo.

N hac prima, & celebri
in ordine ad motū quæ-
stione de quætitatis cō-
tinuæ partibus integran-
tibus & termino (quæ
æquo iure de indiuisibilibus potest
appellari) ex qua planè intelligen-
tur motus partes, finis, & principium,
quinque se mihi obtulerunt expla-
nanda.

Primum, quid sit continuum,
de quo cœpimus cap. de Quantita-
te in Logica nonnulla docere.

Secundum, si dentur indiuisibi-
lia in actu.

Tertium, si continuum ex indi-
uisibilibus coalescat.

Quartum, si habeat partes actu
infinite.

Quintum, si motus fiat in tem-
pore, vel in instanti.

ARTICVLVS I.

*Vtrum, & quid sit continuū
in omni sententia.*

HOC in primis disputamus, vt
maneat quasi dicendorum fun-
damentum. Breuiter ergo, cōtinuū
est, cuius partes copulātur vno ter-
mino cōmuni, vel quod est diuisibi-
le in semper diuisibilia. Ita cōcedūt
omnes authores, Physici, Metaphy-
sici, & Mathematici, Arist. vbiq̄,
& S. Thomas, qui primo de cōlo in
principio docet primam illam defi-
nitionem continui esse formalem,
quia vnitas continui est quasi for-
ma ipsius: secundam verò esse ma-
terialē, sumptam ex partibus con-
tinui, quæ respectu vnionis habent

Expli se quasi materia. Explico rem am-
caus. pliū: Quantitas continua cōstituit
substantiam, & accidentia illi inhæ-
rentia, constituit (inquam) in ratio-
ne vnus integri entis, cōstantis for-
maliter partibus integrātib; diui-
sibilibus, & figuratis, &c. (vt dixi) &
sicut vnio, qua partes totius, quod
est vnum per se primò, quale est ho-
mo, videtur esse forma constituens
illud vnum per se, eo q̄ illa vnione
posita cōsurgit, & ipsa ablata ipsum
etiam perit, vt cōstat in vnione ani-
mæ rationalis & corporis; sic quan-
titas facit, vt vnum totum cōsurgat
integrum, formaliter cōstās ex par-
tibus integralibus proximè diuisi-
bilibus; & hac ratione videtur qua-
si forma ipsius totius integri vt sic:
non quia essentia illius totius sit il-
la vnio, sicut nec essentia totius per

se primò est vnio, hoc enim falsum
est: hominis enim essentia nō est tā-
tū vnio animæ cum corpore, sed
potius vnio est quali quid requisit-
um ad hoc, vt materia & forma cō-
stituant essentialiter ipsum homi-
nem: illa tamen vnio appellatur for-
ma, quia videtur quali vitimò ad-
uenire ipsi materiæ, & formæ præ-
suppositis. Similiter essentia conti-
nui nō est vnio partium, aliās essen-
tia lineæ nihil aliud esset, quā pun-
ctum indiuisibile, siue puncta: & si-
militer, essentia superficiei nihil
aliud esset, quā linea, & sic de alijs,
quod tamen falsum est: linea enim
essentialiter est longitudo: at puncta
(vt dicam infra) quātūcūq; mul-
tiplicentur, nō constituunt rem lō-
gam, nec longiorem: ergo. Quia ta-
men non potest dari longitudo ni-
si ex vi vnionis partium, & idem di-
co de latitudine, & alijs: idē dicitur,
quod illa vnitas appellatur qua-
si forma continui. **Q**uæres, quis nā
est terminus cōmunis, quo partes
continui copulantur? Respondeo,
partes lineæ puncto, partes superfi-
ciei linea, partes corporis superficiei
copulari: de qua re latius infra, &
hoc modo manet exposita prima
definitio continui.

Secunda verò definitio ita intelli-
gitur, quod vnio quantitatis nō exi-
git determinatas partes, quas vniat,
eo pacto quo exigunt aliæ vniones;
vnio enim, vnde cōsurgit homo sub-
stantialiter, petit ex natura sua duas
tantū partes, scilicet vnicam ma-
teriam, & vnicam formam: at verò
vnio, vnde cōsurgit continuū, po-
tius petit indeterminatas, vt videbi-

mus;

mus: idē ex parte ipsarum partiū,
quas modo explicato diximus habe-
re se vt materiā respectu vnionis,
definitur continuum ipsum, quod
sit diuisibile in semper diuisibilia,
in quo multū differt à quouis alio
toto, quod diuisibile est in partes
determinatas.

Solu. **Q**uæres primò, Est ne passio cō-
tinui habere partiū positionē? Res-
pondeo, vt docet Sanctus Thomas
in opusculis, cap. de Quantitate, &
Cater. Categ. 57. tria requiruntur, sci-
licet permanentia, situatio, & con-
tinuatio partiū: vnde corpus, locus,
superficies, & linea partiū habent
positionem: hęc enim omnia par-
tes habent simul permanentes, costi-
tutas in determinatis locis, & adin-
uicē continuatas cōmuni termino:
tempus verò, oratio, ac numerus nō
habent partiū positionē: temporis
enim partes non sunt permanentes,
nec situate modo prædicto, licet cō-
muni termino, scilicet instante, con-
tinuentur: oratio vero similiter nō
habet partes permanentes, quod sit
vocalis, nec habet illas situtas: nu-
merus verò non habet partiū conti-
nuationem.

ARTICVLVS II.

*Vtrum indiuisibilia continui
sint quid reale, & positi-
uum.*

Profectò, si in hac re me iudicē
cōstituas, & hęc sint ratione diu-
dicanda, diu erit his sub iudice: idē
adharebinus cōmuniōri grauissi-

morū Philosophorū iudicio. Vt au-
tē intelligis sensum quæstionis, &
omnia, quæ in hoc libro dicenda
sunt, aduertendum est, indiuisibile
multis modis sumi à Philosophis.
Vno modo pro substantia immate-
riali, quæ indiuisibilis dicitur, quia
caret materia, & quantitate. Secun-
dò sumitur pro substantia corporea, *Sec.*
cui repugnat diuisio: sicut cœlum,
& minimum naturale dicuntur in-
diuisibilia; & de his non procedit
quæstio, quia est certū huiusmodi
indiuisibilia esse actu in rerū natu-
ra. Tertio sumitur pro vnitate, quæ *Tert.*
est pars quæritatis discretæ, quo pa-
cto non est minus certum esse indi-
uisibile aliquod positiuū. Quarto
indiuisibile appellatur, quia est
terminatiuū, & continuatiuū *Quart.*
continui, & procedit quæstio de hoc:
Sunt autem huiusmodi indiuisibi-
lia in duplici differentia: quædam
enim sunt simpliciter indiuisibilia,
vt punctum, instans, mutatum esse,
quæ nullo modo diuidi possunt.
Alia sunt indiuisibilia secundū
quid, vt linea est continuatiua su-
perficiei, quæ tamen simpliciter nō
est indiuisibilis, cum possit diuidi
secundū longitudinē, est tamē in-
diuisibilis secundū latitudinē: & si-
militer superficies est continuatiua
corporis, nō tamē est prout indi-
uisibilis, nisi solum secundū pro-
funditatem: de omnibus autem his
procedit quæstio, an sint aliquod
positiuū? In qua quæstione sunt ali-
quæ sententiæ, Sententia 1. est Ochā *Ochā*
in sua Logica, cap. de Quantitate,
& Greg. in 2. d. 2. q. 2. 1. 1. asserētium,
in cōtinuo nulla esse indiuisibilia:
à qui-

à quibus partum differt Vallesius Cō
trouerſia 24. dicens huiusmodi in-
diuisibilia nihil esse actu in conti-
nuo, sed solum in potentia. Sed hæc
sententia merito rejicitur ab omni-
bus, quia est contra Aristotelem 2.
Physicorum, textu 16. dicentem cor-
pus physicum, superficies, lineas, &
puncta habere, & 3. Metaphysicæ, tex-
tu 17. dicentem huiusmodi indiuisi-
bilia aliquando esse, aliquando nō
esse: sed non generari, vel corrup-
pi: sed hoc esse cōtra rationem, aper-
tè quis non videt? Primò, quia ne-
cesse est omne finitum habere finē,
& omne terminatum terminū: sed
indiuisibilia sunt fines, & termini

R. eñ cōtinui: ergo sunt actu in cōtinuo.
et ut Secundò, Cōtinuum in actu debet
epi- habere continuatiuum in actu, quo
mo partes copulentur: sed huiusmodi
Val- continuatiuum est indiuisibile: er-
lesij. go in continuo sunt actu indiuisibi-
lia: Minorem probo, quia si conti-
nuatiuū esset diuisibile, utique ha-
beret partes, & istæ haberent aliud
continuatiuum, & illud aliud, quo-
usq; deueniamus ad cōtinuatiuum
indiuisibile.

Conf. Confirmatur: Sicut album dici-
tur ab albedine, ita continuuum à cō-
tinuatiuo: sed nō est actu album si-
ne actu albedine: ergo non est actu
continuū sine actu cōtinuatiuo. Cō-
firmatur iterū, quia generatio sub-
stantialis viuientium est actu in re-
rum natura: & tamen est indiuisi-
bilis, & mēsuratur instanti indiui-
sibili: ergo indiuisibile est actu in
rerum natura, quod etiam docuit
Augustinus lib. de quantitate ani-
mæ, cap. 11. & 12.

Secunda sententia est Durandij
in 2. d. 2. q. 4. (quem sequitur Perey-
ra 2. Physicorum cap. 7.) asserētis v-
num esse indiuisibile, & esse in cō-
tinuo actu, tamen non habere enti-
tatem positiuam, ita quod indiui-
sibilia terminantia solum dicāt ne-
gationem vterioris cōtinuationis,
seu maioris magnitudinis: cōtinua-
tiua verò tantum dicant negationē
diuisionis: & sicut homo actu cæcus
est, non tamē actu cæcitas habet ali-
quid positiuū; sic indiuisibilia ac-
tu sunt in continuo, sed nō sunt ali-
quod positiuum: ducti tamen sunt
ad id asserendum rationibus infē-
rius solvendis.

Tertia sententia verior, est Ari-
stotelis, & Augustini lib. de quanti-
tate animæ, cap. 11. & 12. Confessio-
num, Diui Thomæ hic, text. 86. The-
mistij ibidem, & 1. parte. quæst. 10.
2. 1. ad primū, & 3. p. q. 7. ar. 2. Auer-
hici: rursus Capre. in 2. d. 2. q. 1. ad ar-
gumentum Gregorij contra 2. conclu-
sionem, Sonc. 5. Metaphysicæ, q. 11.
Font. 1. Metaphysicæ. c. 7. text. 43. & 3.
Metaph. c. 2. text. 8. Soti, & recentio-
rū hic, q. 1. Astudij, & aliorū hic,
Alberti tract. 1. c. 1. Scot. in 2. d. 12. q.
4. Soti hoc loco, & 5. Physicæ. q. 2. qui
asserunt indiuisibilia esse quid po-
sitiuum, ita tamē, ut quæ indiuisi-
bilia sunt simpliciter, ut instans, pun-
ctum, mutatum esse, non sint entia
completa, sed initiatiua, aut conti-
nuatiua entis completi: quæ tamen
non sunt simpliciter, sed secundum
quid indiuisibilia, ut linea, superfi-
cies, sunt entia positiuia actu existi-
entia in continuo: quæ quidē sententia
nobis placet, & colligitur ex Ari-
stote-

stotele, capite de Quantitate, vbi
dicit lineam & superficiem species
quantitatis esse, cum tamē linea sit
indiuisibilis secundum latitudinē,
& superficies secundum profundi-
tatem: & quarto Physicorum docet
locum esse vltimam superficiē cor-
poris continentis: constat autem, lo-
cum esse quid positiuum: ergo & su-
perficies est quid positiuum. Et ra-
tionibus probari potest sententia
ista. Primò sic, impossibile est, subie-
ctum accidentis realis nō esse quid
positiuū: sed ex Aristotele 4. Phy-
sicæ, textu 25. & 3. Metaphysicæ, textu
16. & 5. Metaph. text. 12. & 3. de cælo,
cap. 1. text. 14. tertio de anima, text. 13.
superficies est subiectum primum
multorum accidentium realium, ut
colorum, & figuratum: ergo superfi-
cies est quid positiuum. Probo con-
sequentiam, quia quantitas conti-
nuū dicit aliquid positiuum, non so-
lum secundum rationem genericā
quantitatis, sed secundum differen-
tiam continuū: quia cum continuū
sit differentia essentialis illius ge-
neris, aliquid positiuum debet in-
cludere: ergo illud, à quo illa quan-
titas dicitur continuū, debet inclu-
dere aliquid positiuum: sed est con-
tinua per continuatiuum, tanquā
per principium suarum partium: ergo
illius indiuisibile continuatiuū
aliquid positiuum includit.

Pr. 1. Probatum etiam variè ab aucto-
ribus supra relatis, & est etiam om-
nium Mathematicorū; qui (ut mē-
minit Cicero quarto libro Acadē-
micarum questionum) non concessis
his indiuisibilibus digitum pro-
gredi non posse contendunt, quia

omnes simul cum Aristotele aiunt
colores primò & per se in superficie
recipi, & ratione superficie recipi
in corpore, & continua esse, quorū
vltima sunt idem, & quorum par-
tes iunguntur termino communi:
cōtigua verò, quorū vltima sunt
simul, & punctum esse, cuius pars nō
est, id est, esse indiuisibile, & pun-
ctum distingui ab vnitatem, quia ha-
bet positionem in continuo: sed præ-
cipua ratio est illa de globo perfec-
tè spherico, & de perfecta pyrami-
de, quæ extremitate sua tangit pla-
num perfectum, quæ necesse est, ut
in indiuisibili se tangant, alioquin
neque erit perfecta pyramis, nec
perfectus globus, nec tangent per-
fectum planum. Similiter probatur
de duobus perfectè quadratis tagē-
tibus se in lateribus: & de perfectè
planis tangentibus se in superficie-
bus planis: primum enim ille tactus
necessario fit tantum in puncto in-
diuisibili, aliis in globo, & pyrami-
de daretur aliqua planities: atque
adeò, nec globus esset perfectè spheri-
cus, nec illa esset perfectè pyra-
mis; secundus tactus fit in indiuisi-
bili linea, tertius in indiuisibili su-
perficie, propter eandem rationem.
Respondent oppositum opinantes,
illos tactus non fieri in indiuisibili,
sed in diuisibili, non quidē adæqua-
tè, sed inadæquatè, id est, in aliqua
parte quanta, & diuisibili, quæ ta-
men non tangitur secundum se to-
tam, ita quod nec ab ipso Deo sig-
nari potest, nisi quo determinatè, &
adæquatè se tangant illa corpora.
Omitto solutionem asserētium il-
la corpora se tangere in parte diui-
sibi-

sibili, sed indiuisibiliter: inuoluit enim implicancia: quid enim est aliud tangere se indiuisibiliter, quã tange esse in indiuisibili? iam ergo contra primam solutionem solet obijci primo, quia implicat illum tactum fieri in minori quantitate: ergo fit in indiuisibili. Secundo, ille tactus est modo simul totus in esse quieto: ergo licet signare totum id, in quo illa duo corpora non se tangunt, & illud, in quo se tangunt ad quatuor: & quidem, si maneret vestigium illius tactus post separationem illorum corporum, necessarium deberet esse quid determinatum. Dices, nego consequentiam, nam etiam in vestra opinione linea tangit punctum, & vos fatemini non posse signari ad quatuor partem lineæ, quæ tangit vltimo ipsum punctum, quia nulla est vltima. Præterea, posset Deus separare illud punctum, quod fingitis, & impedire, ne aliud produceretur de nouo; & tunc non ne globus tangeret planum? & tamen non in puncto, quia non est: ergo in parte diuisibili. Capreolus 2. d. 18. quæst. 2. ad septimum contra primam conclusionem, negat posse punctum separari à linea: quod si separaretur, tunc nec ab ipso Deo posset impediri alteri emanatio: quod si per impossibile id fieri posset, tunc dicunt alij, quod ille globus non tangeret punctum, quia tunc inter globum, & planum posset mediare quædam superficies cum neutro illorum corporum se penetrans. Sed dictum hoc incredibile videtur. Respondebo ergo in prosecutione huius solutionis, quod tunc verè illa corpora non se tange-

rent positiuè, apparenter tamen se tangentia. Probo in simili: Si Deus ab humanitate mea auferret supposititalitatem, unpediendo, ne diuinarer alia supposititas: tunc illa humanitas non existeret per se positiue, sed negatiue, id est, non in alio, sicut dixi de accidentibus Eucharistia: in apparentia tamen non minus hæc videretur existere per se, quã si haberet modum positiuum existendi per se. Præterea, quancumque materia, & forma sunt inter se distantes, si tamen impediretur à Deo, ne cõsultaret vnio, quã supra diximus esse modum positiuum, tunc implicaret illas partes esse vnitas vnione naturali: essent enim vnice sine vnione: sic ergo in proposito ille contactus physicus duorum corporum ex natura rei debet fieri per quid indiuisibile; & ita sine illo non possunt sibi esse immediata positiue, sed tantum negatiue, id est, nihil mediaret inter illa duo corpora: posset tamen mediare illud indiuisibile, quo illud corpus, quod carebat illo indiuisibili, positiue alteri coniungeretur; apparenter tamen illa duo corpora esse sibi que immediata ac a se, sicut si duas aquas ita coniungeret Deus, vt tamen non fierent continua, sed contigua, certe in apparentia viderentur esse vnum continuum, ac si reuera ita esset. Ad primam confirmationem nego, lineam tangere punctum, quod demonstrabo articulo quarto.

Secunda ratio est, quia oppositum dicere, est destruere vniuersam Arithmetica, asserentem, punctum esse quid indiuisibile, habens

posi-

positionem in continuo: lineam esse latitudinem duobus punctis clausam, & dari in globo perfectè spherico centrum indiuisibile, quod secundum se totum aquè distet à tota circumferentia, & quod longitudo corporis spherici sumitur secundum longitudinem lineæ: maximè etiam destruitur Geometria, quæ in celo constituit polos, quos asserit esse puncta indiuisibilia. Dices, hæc omnia fingunt Arithmetici, & Geometra, vt facilius conceperant, & explicent negationem vltioris progressus, quam negationem dicimus nos esse huiusmodi indiuisibilia terminantia. Sed contra, quia saltem melius intelligunt illa omnia, concessis his positiuis indiuisibilibus, quæ non dubium est quin Arithmetici, & Geometris iudicentur positiua. Tertia ratio est, nam corpus, si diaphanum est, videtur, ac illuminatur secundum se totum: si vero opacum est, non nisi secundum superficiem.

Confirmo, Multa corpora sunt contigua, & se tangunt immediate: tangunt autem se per indiuisibilia, quibus terminantur: ergo indiuisibilia sunt aliqui positiuum: Mino rem probo, quia cum illa se tangant, eorum extrema sunt simul, id est, in eodem loco: si vero se tangerent secundum aliquas partes, iam illæ partes essent penetratiuè in eodem loco.

Confirmatur secundo: quia continuum est in infinitum diuisibile: ergo non habet aliquam partem vltimam, qua tangatur. Tertio, si indiuisibilia non sunt aliquid positi-

uum, sequuntur multa inconuenientia. Primo, sequitur mutationes instantaneas in nulla duratione esse, siquidem instans indiuisibile temporis, in quo sunt, non est quid positiuum. Sequitur secundo tantum esse vniam dimensionem realem, scilicet profunditatem, siquidem linea, & superficies non sunt quid positiuum. Tertio sequitur priuationis esse priuationum, siquidem punctum est prius linea, quæ est priuatio superficiæ.

Sed quæres: quomodo distinguantur indiuisibilia inter se, & à suo continuo? Respondetur, & bene, non distingui realiter actu existentia, sed solum ratione formalis: nam ad continui constitutionem duo concurrunt, quæ sunt eadem res cum continuo, & sola ratione distinguuntur, scilicet partes, vt partes sunt, & indiuisibilia, vt principia: quod autem indiuisibilia non distinguantur realiter à suo continuo, ex eo constat, quia alias partes continui non continuè, sed consequenter se haberent, tum quia, si superficies esset alia res à corpore: ergo corpus esset sub sua superficie, sicut corpus sub indumento: quod & expressè colligitur ex Aristotele 7. Metaph. capit. 17. vbi docet sic se habere magnitudinem ad indiuisibilia, sicut actio se habet ad suum terminum: sed termini sunt idè re, quanuis ratione distinguantur: ergo similiter indiuisibilia inter se, & à continuo sola ratione distinguuntur: constat etiam (vt communiter docent Philosophi) quod distinguuntur realiter inter se, & à toto in

poten-

potentia, quia possunt separari à toto, & inter se: & tunc erunt realiter distincta, & quanuis nõ possint per se à continuo separari, possunt tamen per accidens, quia partes per se possunt separari, & in partibus, per accidens separantur indiuisibilia.

arg. 3 Sed contra hanc sententiã sunt argumenta aduersariorum. Primũ est, si indiuisibile est aliquid positiuum, aut est substantia, vel accidens non substantia, vt patet: neque accidens, quia lectus subiectatur in aliquo subiecto adæquato: sed nõ subiectatur: ergo non est accidens. Minorem probò, quia non subiectatur in substantia quanta, neque in quantitate: quia, cum accidens afficiatur conditionibus subiecti, sicut substantia est indiuisibilis, similiter & quantitas indiuisibilis esset, saltẽ per accidens. Respondetur, quod indiuisibilia non sunt substantie, sed accidentia, quia linea, & superficies sunt species quantitatis: subiectantur tamen in substantia quanta per quantitatem continuam, cum qua sunt idem realiter, quanuis ratione sint priora natura ipsa quantitate: quia tamen non habent propriam existentiam, sed existunt existentia continui, ideo ratione illius sunt in substantia. Neque ex hoc sequitur, quod afficiantur conditionibus subiecti quo, quia sunt idem realiter cum illo: quia tamen hoc non semper verũ est, videmus semper, quod similitudo in albedine est idem realiter cum albo, & tamen non dicitur alba, præsertim, quia huiusmodi accidentia non sunt in subiecto adæquate, sed inadæquate, quia si

Solu. cur sunt accidentia incompleta, ita existunt, non in subiecto proprio, sed in subiecto extenso, quod est subiectum adæquatum quantitatis, inadæquatum verò in diuisibilibus. Sed obieciens, illa accidentia, que sunt in subiecto extenso, ratione alterius, non ratione sui, sunt diuisibilia, saltẽ per accidens: vt albedo, & figura: ergo si indiuisibilia sunt in subiecto diuisibili, sunt diuisibilia, saltẽ per accidens. Respondetur, longè disparẽ esse rationem de indiuisibilibus, & de albedine, & alijs accidentibus, que sunt extensa per accidens: nam hæc sunt entia completa, non principia entis completi, & subiectantur in substantia, media quantitate, vt subiecto quo: & ideo extenduntur per accidens ad extensionem quantitatis: indiuisibilia vero sunt accidentia incompleta in ratione indiuisibilis, cũ vt sic sint principia entis completi, & nõ subiectentur in substantia, media quantitate vt subiecto quo reuera, sed in quantum sunt continuatiua, aut terminatiua partium eius.

cur sunt accidentia incompleta, ita existunt, non in subiecto proprio, sed in subiecto extenso, quod est subiectum adæquatum quantitatis, inadæquatum verò in diuisibilibus.

Sed obieciens, illa accidentia, que sunt in subiecto extenso, ratione alterius, non ratione sui, sunt diuisibilia, saltẽ per accidens: vt albedo, & figura: ergo si indiuisibilia sunt in subiecto diuisibili, sunt diuisibilia, saltẽ per accidens. Respondetur, longè disparẽ esse rationem de indiuisibilibus, & de albedine, & alijs accidentibus, que sunt extensa per accidens: nam hæc sunt entia completa, non principia entis completi, & subiectantur in substantia, media quantitate, vt subiecto quo: & ideo extenduntur per accidens ad extensionem quantitatis: indiuisibilia vero sunt accidentia incompleta in ratione indiuisibilis, cũ vt sic sint principia entis completi, & nõ subiectentur in substantia, media quantitate vt subiecto quo reuera, sed in quantum sunt continuatiua, aut terminatiua partium eius.

Sed dices, Accidens semper tribuit subiecto, in quo est, aliquã denominationem: indiuisibilia vero non: ergo non sunt accidentia. Respondetur, falsum esse, quod indiuisibilia nullam tribuant denominationem: nam si sint terminatiua, tribuunt esse terminatum, si cõtinuatiua, continuatum.

Secundum argumentum est, si indiuisibile est ens positiuũ, sequitur partes continui non continuari, sed solum se habere consequenter: hoc autem est impossibile. Sequens probò,

probo, quia inter vnã & alteram partem mediat aliquid alterius rationis. Respondent aliqui, quod indiuisibilia terminantia verè sunt actu in continuo; continuantia solum sunt in potentia, cum Aristoteles dicat 3. Metaphys. indiuisibilia esse in medio magnitudinis, sicut statua est in rudi lapide, scilicet in potentia: atque ideo partes continuæ sunt, inter quas nihil positiuum actu mediat. Sed omnino falsa est solutio, quia effectus formalis non potest esse sine causa formali: sed esse partes continuatas, est effectus formalis continuatiui: sicut esse terminatas, indiuisibilis terminantis: ergo impossibile est actu continuatas esse partes sine continuatiui actu: Aristoteles autem loco citato solum voluit significare, indiuisibilia non habere propriam existentiam, etsi potentiam habeant ad existendum: sicut materia habet potentiam ad existendum, cum tamen existat aliena existentia, forma scilicet, seu compositi. Ob id ergo dixit Aristoteles indiuisibilia esse in potentia in continuo: existunt tamè reuera actu, quanuis nõ propria, aliena tamen existentia, quod de indiuisibilibus terminatiuis etiã est dicendum. Verum ad argumentum aliter respondetur, negãdo sequelam: tum quia indiuisibilia nõ distinguuntur realiter à continuo, neque à partibus eius, quod tamen requiritur, vt essent consequenter se habentia, tum etiam, quia principia sunt illius.

arg. 3 Tertium argumentum est: si indiuisibile est aliquid positiuum, &

prius ipso terminato: ergo ab illo separari potest: sed post illam separationem adhuc maneret continuũ terminatum, cum non maneret in finitum: ergo seipso terminatur, & non indiuisibilibus. Petit hoc argumentum, vt explicemus quæstionẽ illam, vtũm in diuisibilia possint separari à continuo, saltẽ de potentia Dei absoluta: nam secundum rem nunquam contingit esse separata: in qua dubitatione duo sunt verè dicenda. Alterum, quod continuatiua non possunt à continuo separari, ita vt maneat continuum sine continuatiuis: quia quanuis non sint de essentia continui, sunt tamen de conceptu illius: implicat enim contradictionem, manere continuum siue continuatiuis, quia illud est continuum, cuius partes copulantur aliquo termino communi: implicat autem contradictionem copulari termino communi sine continuatiuis: ergo implicat manere continuum sine continuatiuis. Secundo supponendum est, quod similiter repugnat, vt indiuisibile quocumque à continuo separaretur: quod quanuis non sit minus certum, rationem tamen illius assignare non est facile: quidam enim dicunt rationem huius esse, quia de essentia continuatiui est continuare: separatum autem nõ continuat: ergo. Sed hæc ratio supponit falsum, quia indiuisibile continuatiuum, & terminatiuum sunt eiusdem speciei, vt superficies continens, hoc est, terminans, & continuans: sed terminatiuum terminat, & non continuat, & cõtinuatiuum

continuat, & non terminat, vt sic: ergo non est de essentia continuatiui actu continuare, neque de essentia terminatiui terminare. Alij verò dicunt rationem huius esse, quia indiuisibile non est capax existentia, cum non sit ens, sed entis priuatio. Veruntamen hæc ratio supponit falsum: & si verum dicat, difficultatem non euacuat: falsum quidem supponit, quod indiuisibile non sit ens, cum linea, & superficies sint speciei quantitatis: ergo sunt entia: & non euacuat difficultatem, etiam si verum dicat, quia forma substantialis non est ens, sed entis principium: & tamen existere potest diuina potentia sine composito, aut materia. Neque admittendum est, si aliqui dicant rationem huius esse, quia sunt idem realiter, quorum vnum ab alio separari potest, vt terminus ab actione, fundamentum à relatione. Ratio huius est, quia quoties aliquid in sua existentia pendet ab alio, tanquam à causa materiali, cum quo est idem realiter, absque illo esse nullo modo potest: quia ratione non potest esse figura sine quantitate, relatio sine fundamento, passio sine actione: & cum indiuisibilia dependeat in sua existentia à continuo, tanquam à causa materiali, cum quo sunt idem realiter, sequitur ab illo separari non posse. Ex quo ad argumentum solutio patet, quod etiam si indiuisibilia sint priora ratione, tamen quia per posteriora solum existere possunt, tanquam per causam materiale, cum qua sunt idem realiter, ideo ab illa separari non

possunt, nisi tam hæc, quam illa destruantur.

Vltimum argumentum est huiusmodi: Qualitas non terminatur intrinsecè aliquo positiuo indiuisibili, sed se ipsa: ergo neque quantitas. Probo antecedens, quia si qualitas terminaretur à parte post, terminaretur etiam à parte ante: atque adeo, v.g. in albedine, esset principium indiuisibile, quod sine motu fieret, & à quo inciperet alteratio, atque adeo esset mutatum esse absque motu. Confirmo, quia Aristot. definit punctum per negationem, dicens: Punctum est, cuius nullæ sunt partes: & de motu animalium, dicit indiuisibile nullam esse substantiam. Sed respondetur primò, falsum esse, quod qualitas non terminatur aliquo positiuo: habet enim qualitas suos indiuisibiles terminos, tam à parte ante, quam à parte post: sicut enim quantitas habet terminari puncto dimensionis, sic & illa puncto perfectionis: & ita vnde incipit intentio, qualitas non est, sed principium eius: neque ex hoc sequitur ante motum esse mutatum esse, vt videbimus inferius. Ad confirmationem respondetur, quod quæ positiuæ sunt, per negationes definire solemus, vt materiam primam, & primum substantiam: atque ideo ex eo, quod punctum per negationem definiatur, non rectè sequitur non esse quid positiuum: alibi vero per positiuum illud definit Aristoteles dicens: Punctum est, quod habet positionem in continuo. Ad aliud dicimus, ibi Aristotelem solū negare indiuisibilia esse substantias,

Vlt. arg.

Conf.

Solu.

stantias, contra quosdam antiquos.

ARTICVLVS III.

Verum continuum ex indiuisibilibus componatur.

PRO huius expositione aduertendum est, quod partes sunt in duplici differentia: quæ iam sunt partes essentielles, vt materia & forma: quædam sunt partes integrales, vt manus, & pes in homine. Rursus integrales, quædam sunt homogeneæ, quæ habent eandem rationem cum toto: quædam sunt heterogeneæ, quæ sunt diuersæ rationis inter se, & à toto: de integralibus verò procedit questio, vt verum indiuisibilia sint partes componentes continuū. In qua questione duæ sunt sententia præcipua. Prima est eorum, qui sentiunt constare continuum ex indiuisibilibus, quæ fuit Stoicorum, Deuxippi, & Democriti, referente Simplicio text. 1. Themistio, text. 3. quam tamen probare nituntur pluribus argumentis in fine soluendis, duobus tamen positis fundamentis. Primum est, quod indiuisibile additum indiuisibili faceret maius. Secundò, indiuisibilia, quæ componunt continuum, non infinita esse, sed finita. Opposita sententia est Platonis, & Aristotelis hoc loco, & lib. de lineis visualibus, quos plures sequuntur, Alexander, Themistius, Simplicius, & Theologi in 1. dist. 2. quest. 1. Sotus, Iauellus, Sæctus Thomas, & Durandus: qui omnes assentunt continuum constare ex diuisi-

bilibus in semper diuisibilia: non tamen indiuisibilibus: lineam (scilicet) ex partibus lineæ, non punctis: superficie ex partibus superficie, non ex lineis: motum ex partibus motus, non ex mutatis esse. Quæ sententia à nobis recipienda est, illamque rationibus comprobamus, tum ex

Physica, tum ex Metaphysica petitis. Primo sic: Linea finita definitur à Mathematicis, quæ clauditur & terminatur punctis: quæ definitio non esset sufficiens, si linea esset composita ex duobus punctis, quia termini debent esse diuersi à re terminata: cum ergo in illa linea nihil aliud sit, quam illa duo puncta, non esset linea punctis terminata.

Confirmo, quia linea recta definitur, cuius medium æqualiter se

habet ad extrema: sed in casu, quod linea constaret duobus punctis, non haberet medium, quod æqualiter se haberet ad extrema: ergo. Secundò, Omnis quantitas continua est diuisibilis in duas medietates æquales, aut in partes inæquales, teste Euclide 1. lib. Elementorum: sed si linea componatur ex indiuisibilibus, deficit hoc principium ab omnibus Philosophis communiter concessum, & receptum: quia linea composita ex tribus punctis non potest diuidi in duas medietates æquales, nisi si punctum diuidatur, quod est impossibile: similiter, si duobus punctis composita esset, non posset diuidi in partes inæquales, vt per se satis constat: ergo impossibile est continuum componi ex indiuisibilibus.

Confirmo, quia (vt constat ex Euclide loco citato) diameter quadrati

Qq. 2. ti non

Pr. 1.

Conf.

2. Pr.

Conf.

R. 4. 110.

ti nō est commensurabilis costat:at
verō, si linea cōponatur ex indiuisi-
sibilibus, daretur diameter quadra-
ti commensurabilis costę: quia in
qualibet costa quadrati sunt alsig-
nabilia tot puncta, quot in diame-
tro, & per consequens aqualis erit
costa quadrati cum diametro.

Pr. r

Deinde rationibus naturalibus
probat hęc sententia, quibus illā
probat Aristoteles hoc loco. Primō
sic; Continuum non constat ex indi-
uisibilibus continuę se habētibus,
quia continua sunt, quorum vlti-
ma sunt vnum: sed indiuisibilia nō
habent vltimum, quia non habent
partes: ergo non possunt esse conti-
nua: nec componitur ex indiuisibi-
libus se tangentibus, quia indiuisi-
bilia nulla ratione se possunt tan-
gere: quia vel se tangunt ratione
partium, ita vt pars vnus tangat
partem alterius: & hoc nō, quia indi-
uisibilia non habent partes: ergo
non possunt se tangere ratione par-
tium: aut se tangunt secundum se
tota: & hoc etiam dici non potest,
quia quę hoc modo se tangūt, pe-
netratiuē se habent: sed cōtinuum
non potest componi ex partibus se
penetrātibus: partes enim cōtinui
occupant maiorem locum, quā
quęlibet pars seorsum: ergo non se
penetrant, nec componitur conti-
nuum ex indiuisibilibus consequē-
ter se habētibus. Tum quia seque-
retur, tertiam, aquā, & omnia, quę
sunt in vniuerso, esse cōtinua, cum
omnia, quę sunt in vniuerso, cōse-
quenter se habeant. Tum etiā, quia
illa consequenter se habent, inter
quę nihil mediāt eiusdē rationis,

2. pr.

ergo iam verūque equē mouetur.
Quōd si dicas, dum mobile tar-
dissimum transit vnum indiuisibi-
le, mobile velocissimum transi-
tum tria: Contra hoc est, quōd mo-
bile tardissimum vno indiuisibili
temporis transit vnum indiuisibile
magnitudinis: ergo si minori tēpo-
re transit mobile velocissimum idē
indiuisibile magnitudinis, indiuisi-
bile temporis diuidetur: si aequali
tempore transit, habemus intentū:
imō lequeretur, quōd si mobile tar-
dissimum per vnum tantum instans
precedit mobile velocissimū, quod
nunquam illud consequatur mobi-
le velocissimum: quia si tardissimū
sit in secundo indiuisibili, & velo-
cissimum in primo, dum hoc tran-
sit ad secundum indiuisibile, iam il-
lud erit in tertio, siquidē nō quies-
cit, neq; est aliqua magnitudo me-
dia inter indiuisibilia, in qua mo-
ueatur tardissimum, dum velocissi-
mum peruenit ad secundum. Plu-
res alias rationes factas videmus
apud Aristotelem, Sotum, & Pery-
ram 10. Physic. cap. 3. Confirmatur
hęc sententia ex Concilio Constan-
tensi, sessione 5. cap. 5. vbi inter erro-
res Elipandi ponitur, quod senserit
lineā ex punctis, tēpus ex instātibus
componi, vt aliter nullo modo esse
possint: ex quibus infert perperam
Albertus 6. Physic. tractatu primo,
continū consistere pro materia par-
tibus diuisibilibus, pro forma, indi-
uisibilibus: quia, vt dicit Durandus
in 2. distinctione 24. quest. 4. nullum
accidens essentialiter cōstat ex ma-
teria, & forma: ergo nec cōtinuum,
aliās esset substantia corporea, &

quāuis nō se tangant: sicut duo ho-
mines dicuntur cōsequenter se ha-
bere, quia inter illos non mediāt
alius homo: sed inter quęlibet duo
puncta mediāt linea, si non se tan-
gūt, quę tamen est eiusdē rationis
cum punctis: ergo non se habēt cō-
sequenter. Et probat Aristoteles hoc
ipsum, supponendo duo. Alterum
est, ante quodlibet mutatum esse
in motu, presupponi moueri. Secū-
dum, quōd si mouetur aliquid mo-
bile per aliquam magnitudinē, ne-
cessē est moueri per partes illius.
Quibus suppositis, si magnitudo
cōstas tribus punctis, A. B. & C. per
quę moueatur aliquid mobile: aut
ergo istud mobile, quōd mouetur,
per prius habuit moueri, quā mo-
tum esse: aut simul sit verūque: si
simul, est contra suppositionem, &
sequitur, motum nō esse successi-
uum, atque a seō non esse motum:
si autem prius fuit moueri, quā
motum esse per A. ergo sequitur,
quod A. sit diuisibile, quia eo tem-
pore, quo erat moueri, & non mu-
tatum esse, partem erat in termino
a quo, partem vero in termino ad
quem ipsius spatij A. & per conse-
quēs A. erat diuisibile: nō ergo cō-
ponitur ex indiuisibilibus spatium.

Tertio, si magnitudo cōstat ex
indiuisibilibus, sequitur, quōd velo-
cissimū, & tardissimum mobile eodē
tempore moueātur, quod est
impossibile. Et probō: Ponam⁹ mag-
nitudinem, per quam verūque mo-
uetur, totidem cōstare punctis: tūc
dū velocissimū mobile vnū indiui-
sibile pertrāsit, tardissimū mobile
per vnū etiam indiuisibile trāsibit

ergo

ens, non secundum naturam, sed na-
turale. Secūdo, quia nihil essentialiter
potest consistere pluribus for-
mis: in continuo autem sunt innume-
ra indiuisibilia: ergo non sunt
formę essentielles continui.

Secundo sequitur, perperam, &
omnino gratis limitasse quosdam
Neotericos sententiam Aristotelis
ad continuum per manens, putantes
successiua continua ex indiuisibi-
libus consistere, vt tempus, & motū,
cum contrarium aperte ostendat
Aristoteles tex. 4. & 10. cap. 6. quod
evidenti ratione constat. Primo,
quia si tempus & motus constant
indiuisibilibus, cum magnitudo di-
uisibilibus constat, sequitur indiui-
sibile diuidi: hoc autem est impos-
sibile: ergo id, ex quo sequitur. Ma-
iorem probat, quia cum mobile ve-
lox transeat magnitudinem eandē
minori tempore, quā mobile tar-
dum: si mobile tardum per magni-
tudinem duorum palmorum mo-
ueatur tempore constante duobus
indiuisibilibus: mobile ergo velox
transibit vnum palmum minori
tempore, quā sit vnum indiuisi-
bile temporis, & per consequēs indi-
uisibile temporis diuideretur. Se-
cundo hoc ipsum probō, quia ex il-
la sententia sequitur aliquid esse in
multis locis, quod est impossibile.
Probo teque iam: sit, v.g. trium indi-
uisibilium magnitudo, respondens
partibus temporis trium actionum
diuisibilium, quando in vno indiui-
sibili temporis moueretur mobile
per vnā partem magnitudinis, in
illa parte possumus distinguere ex-
tremā inter quę esset medium, quę

Sec.

diuersa loca sunt iam mobile erit in multis locis simul, siquidem in vno instanti erit in omnibus illis: & cum Aristoteles libello illo de lineis infecabilibus dixerit ignari, & imbecillis ingenij esse, opinionem, quam euidentis ratio probat, deferere, quod non possit argumentis oppositæ opinionis respondere sufficiens: & quia euidentibus rationibus, & tantorum virorum auctoritate huius sententiæ veritas constituta sit, à nobis deferenda non est, quamuis argumenta contrariæ opinionis dissoluere non esset facile.

arg. 3. Quorum primum est. Idem iudicium videtur de quantitate continua, ac de discretæ: sed quantitas discretæ componitur ex indiuisibilibus, id est, ex vnitatibus: ergo quantitas continua componitur ex indiuisibilibus. Confirmo, quia vnum quodq; componitur ex his, ex quibus constat: sed linea constat punctis: ergo componitur ex illis: Sed respondeo ad primum, falsum esse, quod quantitas discretæ componatur omnino ex indiuisibilibus, quia vnitates, ex quibus constat, non componunt vt indiuisibiles, sed vt diuisibiles: nam vnitates, quæ est pars numeri, quamuis sit indiuisibilis secundum rationem discretæ, est tamen diuisibilis secundum rationem continui: atque adeo non est simpliciter indiuisibilis. Secundò respondetur, aliam esse rationem de quantitate discretæ, & de continua: quia partes quantitatis discretæ non sunt simul, sed seiunctæ: partes vero quantitatis continuæ, continuæ esse debent: & quia indiuisibilia

non possunt esse continua, sed contigua, & consequenter se habentia, ideo continuum non potest componi ex indiuisibilibus. Ad confirmationem respondetur, quod dupliciter stat, aliquid aliquo consistere. Vno modo tanquam ex partibus, & hac ratione linea non componitur, nec constat punctis. Alio modo tanquam ligamine & vnitatis partium, & hoc modo linea constat punctis.

Secundum argumentum est: Si magnitudo constat diuisibilibus in *arg. 4.* semper diuisibilia, cum non sit dare partes, quibus non sit altera prior, sequitur aut non posse contineri motum per aliquam magnitudinem (vt potuit Zeno) aut cum videamus absoluti motum, consistit indiuisibilibus similis magnitudo. Respondetur, falsum supponere argumentum (scilicet) quod quando mobile mouetur, mouetur per se per singulas partes magnitudinis, cum tamen solum moueatur per accedens per singulas partes, quatenus (scilicet) sunt vnitates in vno eate, & finito, quia sunt vnum finitum ens, et si proportionales partes sint infinitæ, vt videbimus inferius.

Sed dices, Constat linea ex indiuisibilibus, scilicet punctis: ergo *Res.* etiam reliqua continua. Antecedens probo, quia duæ lineæ secundum vltima extrema se tangentes habent puncta extrema immediata: ergo in qualibet linea sunt puncta extrema immediata. Respondetur, falsum esse lineam constare punctis vt partibus: & ad probationem, verum esse puncta se tangere in diuersis *Solu.* lineis,

lineis, quia contigua sunt: ad quod non requiritur ex indiuisibilibus fieri maius: non tamen possunt esse contigua in eodem. Ad argumentum, quod indiuisibilia iuxta se posita continuum faciunt maius, respondeo, negando verum id esse: quod autem indiuisibile additum indiuisibili, non faciat illud maius, probat Aristoteles cap. 1. tex. 4. quia indiuisibilia, si aliquo modo se tangunt, maximè secundum se totum: sed ex his, quæ se tangunt, maximè secundum totum, cum vnum non habeat esse extra aliud, nequit fieri continuum, cuius partes aliæ extra alias sunt, & diuersum locum habent actu, vel potentia: ergo indiuisibile additum alteri non facit maius. Secundò, quia si linea diuidatur in duas medietates, quæ rursus manent contiguæ, eundem locum occupant, & non maiorem, quam prius: ergo additum indiuisibile non facit maius. Patet consequentia, quia antequam facta est diuisio, solum erat prius vnum punctum continuans illas partes: ex diuisibili vero corrupto sumpto continuatè sicut duo terminantia.

Tertium argumentum est: Si continuum componitur ex diuisibilibus in semper diuisibilia: ergo habet infinitas partes: hoc est impossibile: ergo & illud, ex quo sequitur. Probo antecedens. Primò, quia si haberet infinitas partes, Deus cognosceret illas: atque adeo posset illas diuidere: si autem essent diuisæ omnes, tam non essent diuisibiles: sed indiuisibiles: aliàs si in singulis partibus essent aliæ partes, illas non

cognouisset Deus, siquidem non diuisisset. Secundò, quia infinitæ illæ partes infinitam magnitudinem componerent, & per consequens esset infinita magnitudo actu. Respondetur, verè esse infinitas partes in continuo, quas omnes, & singulas Deus distinetissimè cognoscit, non tamè sequitur omnes illas posse diuidere: ratio est, quia sequitur implicatio contradictionis, ex eo quod diuidatur, non tamen ex eo, quod cognoscatur, vt diximus tertio libro, questionem vltima. Ad secundam probationem respondetur, falsum esse, partes illas componere infinitam magnitudinem, quia sunt proportionales, aut communicantes, vt Philosophi loquuntur.

Vltimum argumentum est: Tempus *Vlt.* componitur ex indiuisibilibus: *argu.* ergo quodlibet aliud continuum. Probo antecedens, quia cum ex toto tempore nihil aliud sit, quam nunc ipsum, nihil erit futurum, aut præteritum, nisi nunc: constat ergo tempus ex instantibus. Secundò, quia si tempus componitur ex diuisibilibus in semper diuisibilia, sequitur, quod sicut non possunt exactè diuidi *Sec.* nec fluere, cum fluxu fiat diuisio temporis. Tertio, quia sicut sunt infinitæ partes diuisibiles temporis, ita infinita sunt instantia continuatiua, & terminatiua: & consequenter in qualibet parte temporis transeuntur infinita instantia, quod est impossibile, cum infinitum pertransiri non possit. Respondetur tamen, negando antecedens: & ad probationem satis ostensum est. 4. Physicorū non solum instans, sed partes

temporis presentes esse. Ad secundum respondeo, falsum esse, quod partes diuidantur, ut fluunt, quia non fluunt singule partes proportionales per se, sed per accidens diffluunt æquales partes: sicut nec singule partes proportionales (spatij) per se transeuntur. Ad tertium concedimus, in quilibet parte temporis esse infinita instantia, & tamen transiri possunt, quia non transiuntur singule per se, sed per accidens: sicut partes proportionales temporis, quæ non existunt per se primo, sed per accidens ratione æqualis & perfectibilis partis temporis, quæ presentis est: tamen sicut in qualibet parte lineæ potest assignari punctum quodcunque, ita in qualibet parte temporis potest assignari instans quodcunque.

obie. Sed dices, Si Deus separaret punctum à linea, maneret terminata alio puncto: ergo hoc, & illud, quo prius terminabatur, erant immediata in linea. Respondetur, quod impossibile est punctum à linea separari sine parte lineæ, quia (ut supra diximus) indiuisibile à continuo separari non potest sine parte continui: quia indiuisibilia nec per se regenerantur, aut corrumpuntur, sed per accidens, ad generationem continui: ut cum diuiditur linea, corrumpitur punctum continuans, & generantur duo continuatiua in partibus diuisis: quia sicut quilibet incipit esse unum ens actu, & per se, sic & terminus aliquo terminari: quia ille dux medietates duobus punctis terminatur de nouo productis, quæ tamen prius erant in potentia, & po-

stea fiunt in actu: sicut quando continuantur duæ partes, corrumpuntur duo indiuisibilia terminatiua, & generatur unum continuans: sicut existentia totius continui corrumpitur, quando diuiditur totum, & generantur alia duæ existentia totales in partibus, in quas diuiditur totum, & per diuisionem desinunt esse partes, & fiunt integra corpora completa. Contra verò per continuationem desinunt esse tota, & fiunt partes.

ARTICVLVS III.

Verum in continuo sint partes actu infinitæ.

PRO cuius intelligentia aduertendum est, in continuo esse partes actu, licet non sint entia actu, sed potenti, quia possunt esse seorsum à continuo separata, & actu entia: ante diuisionem verò sunt actu partes, et idem, quæ inuis ratione distinctæ, quod est ab omnibus sine controuersia receptum, ut patet ex definitione continui cap. de Quantitate: Continuum est, cuius partes copulantur aliquo termino communi: ex definitione etiam quantitatibus. Metaph. cap. 13. Quantum est diuisibile in ea, quæ inuicem, id est, in partes, quæ actu sunt in toto, partes (inquam) integrantes. Ex nomine etiam constat, nam continuum eo ipso, quod quantum est, extrinsecum est, & diuisibile in partes: ergo ille partes sunt actu in continuo ante diuisionem.

sionem. Patet consequentia: quia per diuisionem actualem iam non sunt partes, sed totum quoddam. Unde Sanctus Thomas 1. p. q. 3. art. 7. & quodlibeto 4. & penultimo dicit per diuisionem actualem diuisa, esse tota continua: per diuisibilitatem verò distinctas partes in continuo. Et confirmo, quia continuum est actu totum, & compositum: ergo dicitur habere partes: sed quia omnes existunt existentia continui, & sunt idem realiter, non sunt actu entia. Secundo sciendum est, quod partes continui, quæ dantur sunt aliquotæ & determinatæ: & sunt illæ, quæ habent determinatam quantitatem, nempe aut unius palmi, aut unius vlnæ: alia sunt partes proportionales, quæ (scilicet) non habent determinatam quantitatem, sed semper sumuntur minores, atque minores, ut medietas, quarta pars, octaua pars: de partibus ergo aliquotis, & determinatis non procedit questio (quia certum est non esse actu infinitas, sicut nec totum est actu infinitum) sed de partibus proportionabilibus, quæ sunt in continuo queritur, an sint actu infinitæ, vel finitæ: quod etiam dicendum est de partibus determinatis se communicantibus: sunt autem duæ sententiæ de proposito quaestione. Prima est eorum, qui existimant in quouis continuo esse infinitas partes potentia, non actu: quam sequuntur Simplicius hic, text. 2. Valle sius controuersia 2. Petrus 3. Phys. quaest. 6. Iauellus quaestio. 10. & Iuniores. Ducti verò sunt ad id afferendum auctoritate, & ratione: auctoritate quidem Ari-

stotelis 8. Physic. tex. 68. dicentis, in continuo esse infinita media, non actu, sed potentia. Ratione etiam ducitur, primo sic: Si in continuo sunt infinitæ partes actu, sequitur, quod infinitum actu tempore finito pertransiretur: infinitum autem pertransiri non potest: ergo non sunt in continuo infinitæ partes actu. Probo Maiorem, quia spatium unius vlnæ musica tempore determinato poterit pertransire, transiendo prius unam partem, quam aliã in spatio: infinitæ autem sunt partes: ergo infinitum actu pertransiret.

Secundo, Infinito non potest fieri additio: sed partibus continui potest fieri additio, ut si aquæ continuæ & finitæ adderetur aqua: ergo partes illæ non sunt actu infinitæ. Confirmo, quia unum finitum in actu potest esse maius alio, & per consequens partes unius sunt plures, quam partes alterius: ergo nullæ sunt infinitæ actu. Tertio, quia si in continuo sunt infinitæ partes actu, sequitur numerum actu esse infinitum aliquorum entium completorum, quod est impossibile. Probo sequelam, quia qualibet pars dicit relationem realem partis ad totum, cum à toto realiter distinguitur: relatio autem est ens completum. Præterea, si infinitæ sunt partes, infinita sunt indiuisibilia continuatiua: ergo infinitæ sunt lineæ, quæ tamē sunt entia completa: ergo infinitus est actu numerus. Confirmo, quia sequeretur, quod partes essent æquales toti, quod est absurdum. Probo sequelam, quia si diuidatur continuum in duas medietates, ro-

Conf.

Not. 2.

Pr. 2.

Conf.

Tert.

Conf.

go, aut in qualibet sunt partes infinitæ actu, vel secus: si non, ergo nec in quouis alio continuo erunt infinitæ partes actu: si sunt ergo tot partes sunt in medietate continui, sicut in toto, & per consequens pars esset æqualis toti. Opposita sententia est, quod (scilicet) partes proportionales sunt in quouis continuo infinitæ actu. Ita Sanctus Thomas text. 57. Durandus in 2. distin. 37. quæst. 2. Ockham in 1. quæst. 1. Gregorius distinct. 43. quæst. 4. Perey. 1. Physic. cap. 9. Scotus 3. Physicorum, quæst. 3. Sone. 12. Metaphysic. quæst. 31. quæ ab omnibus sequenda est his rationibus. Primo, Continuum est diuisibile in infinitum syncategorematicè, taliter quod possunt abstrahi ab illo plures, & plures partes in infinitum, & nunquam finita est diuisio: ergo infinitas habet partes proportionales in actu. Patet consequentia, tum quia Aristoteles 3. Physicorum, text. 69. ait: quantum est potentia, tamen contingit esse actu. tum quia nulla alia ratione colligimus in Deo virtutem actuam esse infinitam actu secundum perfectionem, nisi quia potest producere creaturas plures, & plures, perfectiores, & perfectiores in infinitum: & tamen multitudo creaturarum & perfectio earum non procedit in infinitum, nisi syncategorematicè: ergo ut infinita sint syncategorematicè, necesse est, illud, à quo, extrahuntur, habere aliquam infinitatem in actu: & per consequens ut diuisio entis in continuo procedat in infinitum, necesse est, quod habeat infinitas partes in actu. Confirmitur, quia ex

Aristoteles 3. Physicorum, textu 66. Infinitum est, cuius semper est aliquid secundum quantitatem accipere extra: si autem, quod extra accipitur, actu est, infinitum est actu: si vero potentia, infinitum est potentia: sed partes continui, quæ accipiuntur aliter extra alias, sunt actu in continuo: ergo sunt infinitæ. Secundo probatur hoc ipsum: In continuo non est aliqua pars simpliciter prima, neque vltima: ergo sunt actu infinitæ partes. Probo antecedens, quia quælibet pars versus principium est diuisibilis in semper diuisibilia: & similiter versus finem: nec possumus deuenire ad aliquam partem indiuisibilem. Tertio, quia partes, quæ sunt in continuo, actu sunt finitæ, vel infinitæ: si infinitæ, habemus intentum: si autem finitæ: ergo continuum potest esse distinctum in omnes suas partes, cum in partes finitas diuidi possit.

Si autem dicas, quod neque sunt actu finitæ, neque infinitæ, sed solum infinitæ in potentia: vel illa particula (in potentia) appellat supra partes, ita ut sit sensus: partes illæ, quæ sunt infinitæ, sunt partes in potentia: & hoc non, quia (ut initio posuimus) partes continui, actu sunt partes, quia actu totum componunt, quæuis non sint entia actu, cum existant existentia continui: aut illa particula (in potentia) appellat supra infinitas: & neque hoc verum esse potest, quia infinitum in potentia dicitur propter id, quod nondum habet, sed potest habere: sicut numerus dicitur infinitus in potentia propter unitates, quæ possunt

sunt illi aduenire de nouo per additionem, & non propter unitates, quas habet actu: sed continuum non dicitur diuisibile in infinitum ratione partium, quas potest habere, sed ratione illarum, quas iam actu habet: ergo non dicitur habere partes infinitas in potentia, sed actu. Et confirmo efficaciter ratione, quia aut in continuo nullæ sunt partes actu, aut sunt infinitæ: quod constat ex eo, quia si sunt aliquæ partes actu, maximè duæ medietates, in quas diuidi potest, in tres tertias, aut in quatuor quartas: sed quælibet pars diuisa in duas medietates potest diuidi in infinitum in minores, & minores: ergo non est maior ratio, quare sint duæ, quam infinitæ actu.

Respondetur ad argumenta opposita, quæ leuia non sunt. Respondetur primò ad auctoritatem Aristotelis, rectè Aristotelem ibi negare in continuo esse infinita media, quæ sunt actu res diuersæ: quia dum à continuo actu diuersa non sunt, solum potentia sunt res diuersæ, actu tamen sunt vna res: non tamen negat in continuo esse infinitas medietates actu, ratione diuersas: si verò alicubi reperiat apud Sæctum Thomam, aut Aristotelem, continuum esse infinitum in potentia, sic intelligendum est, ut velint non esse infinitum actu, quæuis partes illud componentes sint actu infinitæ, quia non sunt diuersæ realiter, atque ideo vna res finita constituitur ab illis: & si dicant partes esse infinitas in potentia, ista particula (in potentia) non appellat supra infinitas, nec super partes, sed super

hoc, quod est esse, quia (scilicet) huiusmodi partes continui sunt entia in potentia, quæuis sint actu partes. Ad primam autem rationem respondeo, quod omnes illæ partes infinitæ proportionales, cum minores, & minores sint, constituunt vnam rem finitam, & finitæ extensionis: & ita quæuis aliqui per spatium moueatur, non sequitur pertransire in infinitum actu, sed pertransire omnes partes continui, & continuum ipsum, vt vnam rem finitæ, cum omnes partes cum suo toto sint vna res finita. Nam si essent res infinitæ, aut entia infinita, pertransiri non possent.

Sed dices: si indiuisibilia separarentur à continuo, manentibus eisdem partibus, impossibile esset mobile tempore infinito illas omnes pertransire: sed ex indiuisibili ad hito non redduntur partes minores, neque pauciores: ergo neque in continuo poterunt pertransiri. Respondetur, longè diuersam esse rationem, quia cum sunt in continuo, sunt indiuisibilibus unitatibus, & non sunt entia actu, nec necesse est omnes proportionales partes per se pertransiri à mobili, sed solum per accedens, equalibus, aut aliquoties per se transactis, vt cū passibus, aut pedibus gradimur per spatium: imò verò solum ipsum continuum, quod est ens actu, per se pertransit, nam aliàs cum essent infinita entia, transitus consuminari non posset: non ergo ex indiuisibilibus pauciores, aut minores redduntur partes, sed alio modo se habent: fiunt enim communicantes in toto, & desinunt

Ad 1.

obie.

elle

esse entia actu, sequitur ergo quod numerus iste partium, quæ sunt in continuo, non est prædicamentalis, quia copulatur aliquo termino cōmuni, sicut diximus de numero partium motus in definitione temporis: sed est transcendentalis, finita, scilicet, multitudo incompletorum entium.

obie. Sed obieciens: Si quis velit diuidere, vel numerare omnes partes proportionales continui, nunquam finiretur illa diuisio, vel actus numerandi: ergo si aliquis velit pertransire singulas illas partes, nunquam finiretur transitus: sed per motum debet transire: ergo nunquam finiretur motus, si partes illæ sunt infinitæ actu. Respondetur, adhuc disparere esse rationem, quia actus diuidendi, aut numerandi terminatur ad vnamquamque partem per se, & idèd nunquam potest fieri per se diuisio illa, scilicet, actus numerandi: motus vero quauis pertranseat omnes partes, non tamen terminatur ad vnamquamque per se, sed solum ad determinatam: sicut neque est possibilis calefactio, quæ terminetur per se ad vnam partem proportionalem, sed terminari debet ad certum gradum determinatum vt duo, vel tres, in quo per accidens ad partes proportionales terminatur.

R. ep. Sed instabis vrgentiùs: Saltem sequitur, quodlibet continuum infinitum occupare locum, cuius oppositum experientia cernimus. Sequelam probò, quia ablatis omnib⁹ indiuisibilibus, partes, si essent infinitæ actu, infinitum occuparent lo-

cum, & in continuo indiuisibilibus copulatae partes eùdem occupabūt locum infinitum. Paret consequentia, quia ex indiuisibilibus nõ reduntur partes minores.

Ad hoc argumentum quidam respondet, negando paritatem rationis, propter rationem assignatã, quia ablatis omnibus indiuisibilib⁹, sunt partes entia actu, positæ vero, non sunt. Sed hæc solutio nõ est firma, quia reuera, quod pars sit ens actu, aut non sit, nõ idèd motum habet extensionem, aut maiorem, sed prorsus æqualis est extensionis, cum est in continuo medietas illi⁹, & cum ab illo separatur: ergo si, ablatis omnibus indiuisibilibus, occuparent infinitum locum partes illæ, similiter occupabunt infinitum, cum sint indiuisibilibus coniunctæ. Quare negandum est, quod partes continuæ, ablatis indiuisibilibus, et si infinitæ fiat, occuparent infinitum locum, sed infinitas partes eiùdem loci finiti, minores, atque minores: quia sicut partes continui nõ faciunt infinitam extensionem, sed finitam: quia quauis sint infinitæ, sunt tamè minores, & minores proportionaliter: ita & locus, qui partibus eòtinui respondet, finita extensionis est, quia partes componentes, quauis sint infinitæ, sunt tamen minores, & minores verè: & sicut eù partes continui sunt in continuo, non occupant locum infinitum, quauis singulis partibus singulæ partes loci respondeant: ita etiam si separatæ essent, locum infinitum non occuparent: sed sicut partes continui essent minores, & minores: ita etiam

locus

locus debitus parti minor, & minor est.

Ad. Ad secundum respondeo, falsum esse, quod infinito non possit fieri additio: videbimus enim in octauo Physicorum, quod quauis infinito continuo ex omni positione nõ possit addi aliquid: tamen infinite multitudini potest addi aliquid, nõ tamen, vt additione illa fiat maior, sicut nec subtractione fit minor, quia in infinito sunt infinities infinita. Si autem loquaris de additione, qua fit res maior, cui fit additio, concedimus, quod infinito non potest fieri additio: & ita in continuo, quauis partibus aliquotis, & determinatis possit fieri additio, quia finitæ sunt, sunt enim quantitates digitales plures in linea longiori, quàm in breuiori: tamen partibus proportionalibus non potest fieri additio, quia sunt actu infinite: quia quãdo aqua suscipit additionem, non habet plures partes proportionales, quia tot sunt medietates in aqua minori, sicut in maiori, tot quartæ partes, tot octauæ in vna, sicut in alia: sed solum est differentia, quod in maiori aqua istæ partes sunt maiores, quia maior est medietas aquæ maioris, quàm minoris. Ad confirmationem respondeo, verum esse, quod vnum infinitum nõ est maius altero, neq; æquale: quia maior, aut minor æqualitas aut inæqualitas sunt denominationes entis finiti: ex hoc tamen, quod vñ continuum sit maius alio, malè inferitur, quod habeat plures partes, aut sit maius vnum infinitum, quã aliud, quia vnum continuum est

maius alio, propter partes aliquotas, & determinatas.

Ad tertium respondeo, nullum esse inconueniens, vt detur infinita multitudo entium completorũ, aut incompletorum sub eadem existentia, & quæ realiter sint idem: & ita datur infinita multitudo relationum, linearum, superficierum, punctorum sub eadem existentia cõtinui: quæ omnia non sunt res diuersæ, sed vna res, quauis ratione differant. Neque hoc est contra id, quod diximus; lib. non dari de facto infinitum in actu, quia solum ibi locuti sumus de infinita multitudine rerum distinctarũ, & sub diuersis existentijs, & hoc solum infinitum in actu negauit Aristoteles: infinita vero multitudo entium completorũ, quæ realiter sunt idem, & sub eadẽ existentia, non negat quin sit, nec negari potest, neque ex his omnib⁹ fit numerus prædicamentalis (vt diximus) neque ex partibus finitis, cū numerus solum constet rebus quantitatis, non continuis inter se, sed discretis: multitudo autem istarum partium, linearum, aut superficierũ, quauis quanta sit, non est tamen realiter discretorum, sed ratione nostra solum, quia reuera in continuo copulantur. Ad confirmationem respondeo, verum esse, quod in qualibet parte sunt infinite partes proportionales: inde tamen non sequitur, partem esse æqualem toti, cum æqualitas, vel inæqualitas penes partes aliquotas, & determinatas attendatur, quæ finitæ sunt, & huius denominationis capaces: ex quib⁹ semper pars est minor toto, vt medietas

minor

ARTICVLVS V.

Vtrum motus fiat in tempore, vel in instanti.

DVo quaerim⁹ in hac quaest. Primum est, an sit motus. Secundum, an sit in tempore, vel in instanti: Et quidem circa primum non quaerimus illud, vt probemus motum esse, quia illud est per se notū (vt docet Aristoteles primo Physicorum, capite primo) vbi inquit, inductione, & sentia omnia, aut aliqua moueri, constare, & nos supra satis diximus lib. 3. 4. & 5. huius: sed vt solua- mus rationem Zenonis, quam conficit ad exercenda discipulorum ingenia, quam tamen soluit Diogenem Cinicum silentio & deambulando, perhibetur.

Quorum primum argumentum ex illis, quae conficit, est: Spatium, per quod mobile mouetur, est diuisibile in infinitum: ergo nō prius peruenit mobile ad medium, quam ad immediatum dimidij, & sic in infinitum, quia cum nunquā possit absoluti motus, motus non erit. Respondet Aristoteles, quod quauis spatium illud habeat infinita media, quae potentia sunt entia, & res infinite: cum tamen omnia illa actu constituent vnum ens finitum, idēō finito tempore pertransit totum spatium finitum per se, & partes eius infinite per accidens, id est, ratione sui totius finiti: & verē cum mobile non pertransit per se singulas partes spatij, nihil concludit argumentum.

Secū-

Secundum est: Mobile in singulis instantibus temporis est in loco adaequato sibi: quoties autem mobile, vt sagitta, est in loco sibi adaequato, non mouetur: ergo non est motus. Respondeo, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam: solum vim haberet, si tempus constaret instantibus: cum tamen constet ex partibus diuisibilibus, in quibus res mouetur, & non est in loco sibi adaequato, sed in alio, idēō non habet prius vim ullam.

Tertium est, ad probandum nō esse mutatum esse inter terminos contradictorios, vt inter nō album, & album, quod sic se habet: Ex terminis contradictorijs necesse est alterum de subiecto predicari, cum inter contradictoria non sit medium: sed quādo aliquod mutatur, neque est in termino à quo, neque in termino ad quem, neque vterque terminus de illo predicatur, cum non possint duo contradic-

toria de vno simul verificari: ergo illa mutatio non est possibilis. Respondetur, quod si loquamur de mutatione successiua, quae mobile secundum varias sui partes transit successiue de termino in terminū, falsum est, quod non predicetur de illo aliquis terminus: nam ille de illo predicabitur, qui secundum plures partes insit mobili: si autem loquatur de mutatione instantanea, in eodem instanti res mutatur, & est sub termino ad quem, atq; idēō in illo instanti, quo mutatur, iam de illo predicabitur terminus ad quem, quauis secundum aliquam

prioritatem naturae prius sit mobile sub mutatione, quam sub termino ad quem.

Circa secundum, quod quaeritur in quaestione, communis est sententia omnium cum Aristotele hic cap. 3. motum in instanti esse non posse, sed necessario in tempore. Idque sufficienter probat ratio Aristotelis in contextu: quia si motus esset in instanti: ergo tam velox, quam tardus in instanti fieri posset: Et ergo (spatium A.B. quod mobile tardum in instanti pertransit: ergo mobile velox pertransit minori tempore, quod fieri non potest, nisi instans diuidatur, quod est impossibile. Confirmo, quod est continuum successiuum, necessario habet, non omnes partes simul, sed alias post alias: sed motus est essentialiter continuum successiuū: ergo debet habere partes post partes: ac proinde non simul: ergo non est, nec potest esse motus in instanti. Patet consequentia, quia in his, quae sunt in instanti, non est assignare prius, nec posterius. Sed contra hoc est argumentum: Eodem modo conuenit successio motui, et indiuisibilitas generationis: sed generationi potest conuenire successio, vt patet in generatione nō viuentiu: ergo & motui etiam per accidens potest conuenire non successio, & non continuitas, atque per accidens saltē motus potest esse in non tempore. Et confirmo, quia in tribus illis definitionibus motus traditis ab Aristotele non fit vlla mentio successio- nis: ergo successio nullatenus est de essentia motus: ac per consequens non

minor est tota quantitate: quia quāuis tot partes proportionales habeat, habet tamen illas minores, & nō tot aliquotascū autē proportionales partes infinite sunt, ratione illarum non sumitur aequalitas, aut inaequalitas maioris, aut minoris, quae finiti entis passiones, ac denominationes sunt.

R. P. Dices saltem sequi, quod calor & quilibet alia qualitas per motū aduersa, est infinite intentia, quod inde constat, quia motus, quo acquiritur calor, habet partes infinitas: sed cuilibet parti motus respondet particula caloris secundum intentionem: ergo est infinitus calor in

Solu. termino ad quem. Respondetur tamen, quod quauis per quamcunque partem motus producat partem caloris: tamen totus calor est finitus intentionis, sicut totus motus est finitus secundum extensionem, quia etiā in calore sunt infiniti gradus proportionales, sicut in quantitate infinite partes actu: sed sicut in continuo infinite partes actu nō faciunt infinitam extensionem actu, quia partes componentes sunt proportionales minores, & minores. Ad hoc autem vt continuum esset actu infinitum, debet habere infinitas partes aliquotas, & non commutantes, vt diximus tertio Physicorum: sic etiam, quia gradus in qualitate actu infinite sunt proportionales minores, & minores; non faciunt qualitatem infinite intentam: ad hoc enim requiritur, quod gradus aliquoti, & determinati essent infiniti, qui tamen non sunt, neque excedunt calorem vt octo.

non repugnat esse in instanti. Sed respondetur, longè diuersas esse rationes de motu, & mutatione: nam continuitas & successio, cum sint de essentia motus, ita illi conueniunt, vt nulla alia ratione oppositum possit, neque per se, neque per accidens, illi conuenire: indiuisibilitas verò, cum sit aliquid negatiuum, ita cõuenit mutationibus secundum se, vt oppositum possit illis per accidens conuenire: sicut homo ita secundum se non est albus, vt per accidens possit esse albus. Ad confirmationem responderetur, nihil argumentum probare, quia ibi Aristoteles definit motum latissimè sumptum, vt motum, & mutationem comprehendit: & ideo nullam mentionem fecit mutationis: hic autem agit de motu propriè sumpto, & expresse successione requirit, quæ cõsistit in eo, quod motus sit à termino in terminum, ac inter extrema positiua.

Ad conf. Sed obieciēs, Velocitas, quæ est differentia motus, potest esse in instanti: ergo & ipse motus, cuius est differentia, potest esse in instanti. Probatur Antecedens, nam velocitas motus tantum potest prouenire ex duplici capite: vel ex minori resistentia spatij, supposita equali virtute motiua, vel ex maiori virtute motiua, supposita equali resistentia spatij: sed fieri potest, quod virtus motiua sit infinita in actu, sicut si aliquis motus causetur immediatè à Deo: ergo velocitas ab illa virtute causata poterit crescere vsque in infinitum in actu: sed inter velocitatem infinitam in actu, et finitã

in actu nulla est proportio, nec sunt comparabiles, sicut nec virtutes motiue infinitæ in actu, & finitæ in actu, à quibus procedunt: ergo nec inter mensuras, in quibus sunt prædictæ velocitates, debet esse aliqua proportio: sed finita velocitas est in tempore: ergo infinita debet esse in instanti, inter quas mensuras nulla est proportio. Respondet aliqui, quod, si agēs, à quo prouenit infinita in actu velocitas, esset naturale, illud secundum vltimū suę potentie necessario operaretur, ac prouide sequitur, quod talis velocitas esset in instanti: sed tñ quia illud agens infinitum in actu, à quo prouenit illa velocitas, est liberum, & agit pro libito suæ voluntatis, tantum applicat conatum finitum ad illum motum: & ita velocitas non est actu infinita: quia dicunt, quod illud agens nunquam est applicaturum totum suum conatum, & si illum applicaret, tunc (inquiunt) sequitur manifesta implicatio, videlicet, quod ille motus esset in tempore, quia est motus, & esset in instanti, quia haberet velocitatē actu infinitam: verum tamen hæc solutio nobis non placet. Primo, quia iam sequeretur, quod illa velocitas motus à Deo proueniens non esset libera: imo neque possibilis, si ex illa sequeretur implicatio, quia id, ex quo sequitur aliqua implicatio, impossibile est. Vnde nos aliter respondemus dicendo, prædictam velocitatem motus nunquam posse esse actu infinitam, nec in instanti, sed finitam, & in tempore, quia nõ est possibile poni totã simul, & ita nunquam

quam Deus poterit applicare totum suum conatum ad illam velocitatem producendam, & ita semper debet esse finita, & in tempore. Ratio huius est, quia ea, quæ sunt essentialia alicui rei, non possunt ab illa separari: sed successio, & diuisibilitas sunt essentialia motui: ergo nõ possunt ab illo separari: velocitas autem solum est quidam modus ipsius motus, consequens substantiam eius & essentialiam: sed illa supposita ista velocitas non potest crescere in infinitum in actu, sed tantum in potentia, manendo semper intrã genus ipsius motus, & seruatis essentialibus illius. Vnde ad argumentum in forma respondetur, quod prædictæ velocitates non debent crescere vni-formiter, ac ipsæ virtutes motiue, à quibus proueniunt. Vnde licet aliqua illarum sit actu infinita, nulla velocitas debet esse actu infinita, sed tantum illa, quæ prouenit à potentia motiua actu infinita, debet intrã suum genus ita crescere in infinitum in potentia, quod nunquam possit adæquare ab illa velocitate, quæ prouenit à potentia motiua actu finita: sicut communiter dicitur (& bene) quod quauis intellectio suã perfectionem accipiat ab obiecto (ita quod sit perfectior illa, quæ versatur circa perfectius obiectum) ex hoc tamen non sequitur, quod illa intellectio, quæ habet obiectum in actu infinitum, sicuti est intellectio beatifica, debeat esse infinite perfecta in actu, quia non crescit vni-formiter, ac obiectum, sed tantum sequitur, quod manendo intrã generacionis finitæ & creatæ, ita crescat

in infinitum in potentia, & nunquam adæquetur ab alia intellectuone creata, quæ sit circa obiectum actu finitum. ¶ Vltimò, & fortius, contra eadem conclusionem obijciēs, quod ab omnibus (& merito) validissimè arguētum iudicatur: Aut post illud instans, quod modo habemus præsens (togo) sequitur aliud instans, vel tempus: primum est impossibile, quia aliã erunt duo instanta immediata: si sequitur tempus, quod habeat esse præsens post illud, tunc habeo intentum, quia iam datur aliqua pars temporis præsens, & tota simul, & consequenter motus non fit in tempore, & successiuè, sed in instanti, & sic habeo etiam intentum. Pro solutione obseruandum est nobis primo id, quod ab Aristotele obseruatur libro de insecabilibus lineis, vbi, cum in has difficultates diuisionis continui incidisset, ponit hæc verba: Ignari est ingenij (sic enim loquitur Aristoteles) aliquam opinionem, quam ratio clara suadet, propterea tantum deserere, quia non possit alicui argumentõ satisfieri opposito: vera enim (inquit) apud nos ita sunt permixta falsis, quod difficile sit illa ab eis discernere. Sed nihilominus ad argumentum directè respondeo, concedendo post hoc instans non sequi aliud, sed tempus: non tamen vt sit præsens, sed vt sit futurum: sicuti à parte ante verè quidem ante hoc instans præcessit tempus, non tamen, vt præsens, sed vt præteritum. Ratio est, quia præsens præsentem immediatum esse nõ potest: vnde imaginandum est, quod per tempus verè, & realiter tantum

fit unicum instans, quod secundum diuersas considerationes, & potest constituere partes diuisibiles temporis, & similiter indiuisibilia, quibus ipsa copulatur itaq; si illud instans consideretur, prout fluxit, hac ratione constituit ipsum præteritum, quod in fluxu consistit: si vero consideretur idemmet instans prout effluxurum, sic constituit futurum: quoniam in fluxurum esse consistit: si autem consideretur prout est quædam quies momentanea, in media inter fluxisse, & fluxurum esse, & illa copulans, quia neutrum illorum habet, hac ratione constituit ipsum instans præsens. Vnde sequitur, quod cum tempus futurum, ut tempus, consistat in fluxurum esse, nunquam, ut tempus, potest esse præteritum, nec fieri præteritum: sicuti, quia præteritum ut sic consistit in fluxisse, nunquam ut tempus potest esse præteritum, sed tantum de tempore habemus præteritum quoddam instans indiuisibile, non autem aliquam temporis partem, ut sapientissimè locuit Arist. 4. lib. Phisic. dicens: De tempore solum est præteritum ipsum, & est indiuisibile, non autem aliqua pars diuisibilis: præteritum debet ergo hanc solutionem, vel opinionem potius, quæ modo in scholis coepit defendi, & illi solutionem adaptabat. Vnde tota deceptio in hac re ex eo habet ortum, quia volumus permanentia, & successiua eadem mensura metiri: quod est absurdum, & tardi ingenij: permanentia enim habent esse totum simul, successiua: de velocitate autem & tarditate motus, & eorum inter se comparatione lib. 7. dicam latius.

Q V A E S T I O II.

De naturalis entis quætitatis successiua termino, in se, & in permanentibus.

Hæc quaestio est de modo, quo res, tam successiua, quam permanentes incipiunt esse in tempore, quod ex dictis est duratio, & quantitas successiua: de cuius termino, quantum ad integritatem, præcedenti quaestione diximus. In præsentia autem sex dubitationes se offerunt.

Prima, quomodo incipiant, & desinant esse res successiua.

Secunda, si detur primum & vltimum inmutatum esse in motu.

Tertia, si quid habeat esse in instanti.

Quarta, quomodo incipiat & desinat quies.

Quinta, de modo incipiendi rerum permanentium.

Vltima, si indiuisibile possit moueri.

ARTICVLVS I.

Quomodo incipiant, & desinant esse res successiua.

Quanuis in hoc lib. Arist. nihil de inceptioe, & desitione rerum permanentium dicat, vsq; ad lib. 3. vbi de inceptioe, & desitione multa docet: ex quibus potest colligi, quid sit de permanentibus dicendum, adcirco hac quaest. & sequentibus de in-

de inceptioe erit sermo. Expro intelligentia huius doctrinae supponendum est, res creatas, quæ habent initium sui esse, quædam esse diuisibiles, alias autem indiuisibiles: diuisibiles autem quædam secundum intentionem, quædam secundum extensionem: secundum extensionem diuisibiles, quædam sunt permanentes, ut magnitudo: quædam successiua, ut tempus, & motus: spirituales verò creaturæ sunt indiuisibiles: quæ omnia dicuntur incipere, aut de potentia Dei, aut ex natura sua. Quaestio verò solù procedit de potentia physica. Quando quaerimus, qualiter incipiant, ac desinant esse successiua, idem est, ac si quaeramus, an illud instans, quo res incipit, & desinit, sit sumendum ex tempore, quo res est, aut ex tempore quo res non est: sunt enim duo modi incipiendi rerum, alter intrinsecus, qui dicitur per primum sui esse, quando verum est dicere, nunc res est, & immediatè ante hoc non erat. Alter verò extrinsecus, qui dicitur inceptio per vltimum non esse, quando verum est dicere: Nunc res non est, & immediatè post hoc erit. Sūt etiam duo modi desinendi rerum: alter intrinsecus, qui dicitur desinitio per vltimum sui esse, quando verum est dicere: Nunc res est, & immediatè post hoc non erit: alter vero extrinsecus, qui dicitur desinitio per primum non esse, quando verum est dicere: Nunc res non est, & immediatè ante hoc fuit. Est autem inter hos modos incipiendi, aut desinendi duplex discriminè: primum est, quia ea quæ incipiunt per primum sui esse,

habent esse in instanti: nam de illis verificatur: Nunc sunt, & immediatè ante hoc non erant: illud autem nunc est instans: illa vero, quæ incipiunt per vltimum non esse: habent esse in tempore, cum de illis sit verum dicere: Nunc non sunt, & immediatè post hoc erunt, & illud (immediatè post hoc) est tempus, cum duo instantia immediatè esse non possint. Similiter, quæ desinant per primum non esse, habent non esse in instanti, in quo est verum dicere: Nunc res non est, & illud nunc, est instans: quæ vero desinant per vltimum esse, habent non esse in tempore, quia verum est dicere: Nunc res est, & immediatè post hoc non erit. Secundo differunt, quoniam illa, quæ incipiunt per primum sui esse, habent esse, cum incipiunt in illo, in quo est verum dicere: Nunc res est: at vero, quæ incipiunt per vltimum non esse, non habent esse, cum incipiunt, sed incipiunt in illo nunc, in quo est verum dicere: Nunc res non est, & immediatè post hoc erit. Similiter versus desinunt quæ desinant per primum non esse, habent non esse, cum desinant, quia desinant in illo nunc, in quo est verum dicere: Nunc res non est: at vero, quæ desinant per vltimum esse, habent esse, cum desinant, quia desinant in illo nunc, in quo verum est dicere: Nunc res est, & immediatè post hoc non erit. Vnde sequitur, quod omnia incipiunt, vel desinant in instanti intrinsecò, vel extrinsecò, quod ex eo constat, quia primum initium est instans. Antecedens probò, quia si esset diuisibile initium, prius inciperet in eius par-

re, quàm in toto, & rursus illa pars est diuisibilis: ergo prius inciperet in dimidio illius, quàm in toto, & sic in infinitum, quousq; deuenimus ad instans indiuisibile, quo res incipiunt, quoniam nulla datur prima pars temporis, nec diuisibilis in eadem ratione: quare terminus definitionis debet esse indiuisibilis.

1. Co. Quibus iactis fundamentis sit prima conclusio: Successiua omnia, siue sint motus, siue mutationes, siue tempus, incipiunt, ac desinunt per modos extrinsecos, nempe per vltimum non esse, & per primum non esse. De inceptioe verò probatur, quia motus (& idē est de quolibet successiuo) habet suū primū initium in instanti: sed illud instans non potest esse primum esse motus: ergo est vltimum non esse. Maiorē probō, quia initiatiuum cuiuscunque rei debet esse instans: Minorē probō, quia motus est successiuus: ergo habet prius, & posterius: sed prius & posterius non possunt esse in instanti, quod est indiuisibile: ergo motus non potest habere esse in instanti, & per consequens nec incipere per primum sui esse: quia quæ hoc modo incipiunt, habent esse in instanti. Secundò, In motu non est aliquid: quare primam partem, quia ante quamcunque assignatam fuit alia prior & posterior: ergo ante quodcumq; fuit aliud prius esse alterius partis prioris. Antecedens probatur, quia si haberet primam partem, aut ergo est diuisibilis, aut indiuisibilis: si indiuisibilis, motus ex indiuisibilibus esset compositus: si diuisibilis, sequitur, quod illius

Sec.

medietas erit prius, & rursus altera medietas illius rei erit prior: & cum quilibet medietas illius sit prior, & quilibet pars sit diuisibilis, sequitur, quod non sit aliqua prima pars, & per consequens, nec primum esse motus. De definitione patet eisdem rationibus, quia motus non potest habere esse in instanti: quod autem desinit per vltimum esse, habet esse in instanti: ergo non potest desinere esse per vltimum sui esse: sed desinit ergo per primum non esse. Secundò, quia licet motus verus in actu non habet primam partem, sic nec versus finem, sed quilibet est diuisibilis in infinitum: ergo non datur vltimum esse illius: indiuisibilia autē, & mutationes instantaneæ, cum solum durent per instans, contrario modo incipiunt, ac desinunt, nempe per modos intrinsecos, scilicet, per primum esse, & vltimum esse: de illis enim vno, eodemq; instanti verum erit dicere: Nunc sunt, immediateq; ante hoc non fuerunt: & nunc sunt, & immediate post non erunt. Si inciperent per vltimum non esse, duo instantia essent immediata, scilicet vltimum non esse, & instans quod durat: similiter, si desinere per primum esse, hoc, scilicet instans, & illud, quo antea durabant.

Dices: sicut esse generationis est in instanti, ita non esse; ergo non esse generationis incipit in instanti, & per consequens datur primum esse non esse generationis. Respondetur, quod non esse generationis est in instanti, & in tempore. Vnde, quando incipit generatio non esse, non datur primum instans non.

non essendi, sed in tempore incipit non esse, in illo (scilicet) quod immediate sequitur post illud instans, in quo est generatio.

6. 2. Secunda conclusio: Permanētia illa, quæ motu incipiunt, & desinunt per motum, quatenus per motum incipiunt & desinunt, eodem modo incipiunt, ac desinunt, sicut motus: eadem enim debet esse ratio de illo, quod motu incipit, & desinit, ac de ipso motu. Notatē autem addita est illa reduplicatio (quatenus) nam si permanētia incipiunt, ac desinunt, vt calor, quauis per alterationem productus, incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse. Si tamen per generationem fiat simplici emanatione, aut mutatione, incipit per primum sui esse: quæ conclusiones recipiuntur ab omnibus expositoribus Aristotelis, Simplicio, Theophrasto, Sācto Thoma, Alberto, & Auerro.

7. 6. Sed contra primam conclusionem est argumentum: Si moueatur aliqua mulier prægnās, & in medio itineris pariat lætam, & in medio illa est instantanea, quia est generatio viuētis: atque ideo proles incipit esse animata per primum sui esse: & tamen in eo ipso instanti, quo incipit esse animata, incipit moueri ad motum matris: ergo datur primum esse motus. Similiter procedit obseruatio de cane cadente à turri, qui tamen in medio itineris moritur: tūc cadauer illud incipit esse in instanti, tamen eo ipso quo incipit, mouetur: ergo motus cadaueris incipit per primum sui esse. Respondet Paulus Venetus: prop-

ter primum exemplum, quod in illo casu verum est, motum, quo mouetur proles animata, per primum sui esse incipere, quia mouetur per accidens, quod etiam Sotus concedit propter secundum exemplum: sed tamen vtraque sententia falsa est, quia motus est essentialiter successiuus: ergo non potest incipere per primum sui esse, nec per se, nec per accidens. Quare aliter dicendum est, scilicet, quod quāuis actio illa sit instantanea, in illo instanti non est motus proles, sed vltimum non esse illius motus, qui postea futurus est, ita quod illud instans, est intrinsecum, & primū esse animatæ, extrinsecum verò & vltimum non esse motus. Nec similiter quies est in instanti, quia vt docet Aristoteles cap. 3. nec motus, nec quies potest esse in instanti, sed solum erit tunc non esse motus: & ita nullum datur tempus, in quo moueatur mater, & non moueatur proles, sed ante illud instans mouetur proles animata: post illud verò animata, quia in illo facta est animatio. Vnde illud instans respectu motus matris est continuatiuum motus eius, respectu proles, non ita: sed primum non esse motus proles inanimatæ, & vltimum non esse motus eiusdem proles animatæ: cuius ratio est, quia mater est vnicum subiectū: proles vero animata, & inanimata sunt duo subiecta, & ita respectu motus matris est in illo instanti, alterum terminatiuum, & alterum initiatiuum. Idem dicendum est de cane cadente, quod in instanti, quo incipit cadauer, non est motus: sed post

illud est futurus, atque ideo illud instans est vltimum non esse motus illius. Vnde motus viui & mortui, quanuis contigui sint, non tamen continui, sed discontinui propter diuersitatem subiectorū. Vnde sunt duo mutata esse: alterum, quod est primum non esse motus viui: alterum, quod est vltimum non esse motus mortui.

ARTICVLVS II.

Vtrum detur primū & vltimū mutatum esse in motu.

Mutatum esse dicitur indiuisibile motus, quia quando mobile est in his indiuisibilibus, aliquā partem motus, seu totum motum absoluit. Sensus ergo quæstionis est, vtrum, sicut in linea dantur duo puncta, vnum initiatiuum, & alterum terminatiuum, quanuis non detur vltima, nec prima pars lineæ: sic etiā quanuis non detur prima pars, nec vltima motus, dentur tamen duo mutata esse, quorum vnum sit initiatiuum, alterum terminatiuum motus. Veritas hac in re tenēda absoluitur tribus conclusionibus: Prima conclusio: In motu datur primū mutatum esse terminatiuum motus in termino ad quem. Hæc conclusio prius est declaranda, quam probanda: In motu versus finem datur primum non esse: illud ergo instans, in quo est primum non esse motus, est primum esse terminū ad quem compleri, & perfecti, nam quanuis eo ipso quod incipit mo-

tus, incipiat esse terminus ad quem aliquo modo: tamē perfectus, & integer non est terminus ad quem, quoultque desinat esse motus, ita vt primum non esse motus, sit primū mutatum esse in termino ad quē, id est, primum esse termini ad quē: aut non datur, & ita sequitur, quod mobile incipiat esse in termino per vltimum non esse: hoc autē est impossibile. Et probatur, quia si datur vltimum non esse mobilis in termino ad quem, verum erit dicere: nūc mobile non est, & immediatē post hoc erit: aut ergo in illo nūc distat à termino distantia aliqua indiuisibili, aut diuisibili: non indiuisibili, quia essent duo puncta immediata in ipatio, & duo instantia in tēpore diuisibili, quia tūc nō erit verū dicere, q̄ immediate post hoc erit in B, quia immediate post hoc erit in dimidiō minori distantia: & idē dicā de alia medietate quacūq; illius distantia: oportet ergo dari primum esse mobilis in termino ad quem, quod est primum mutatum esse in termino ad quē: qua ratione vtrius Arist. c. 5. & 6. Sed dices, quod illud mutatum esse potius debet appellari vltimum mutatum esse, siquidem illud est finis motus. Respondetur, quod illud mutatum esse potest ad duo comparari: scilicet, in ordine ad motum, & sic habet rationem vltimi; & in ordine ad terminum ad quem, & sic habet rationem primi, quia tunc terminus ad quem incipit esse integer, atque completus: & ideo dicitur primum mutatum esse in termino ad quem.

Si rursus obijcias, quod termi-

nus ad quē est diuisibilis, & habet latitudinē: ergo non debet illi correspondere in motu mutatum esse, quod est indiuisibile, sed aliqua pars motus. Respondeo, quod terminus ad quem potest considerari dupliciter. Vno modo absolutē, & sic habet latitudinē, & correspondet illi motus, aut pars eius. Secundo potest considerari vt integer, & completus, & hoc in indiuisibili consistit, & ideo correspondet illi indiuisibile motus, scilicet, primum mutatum esse.

Secunda conclusio sit. In principio motus non datur primum mutatum esse, quæ similiter conclusio est Aristotelis cap. 1. Cuius ratio est aperta, quia mutatum esse præsupponit moueri: sed non datur in motu primò moueri, quia non datur in motu prima pars motus: ergo nec datur primum mutatum esse, quia in vltimo esse, quod est initiatiuum motus, nondum est motus: atque ideo nec mobile mutatum est. Cum autem dicimus in motu non esse primam partem, non est intelligendū de partibus aliquotus, aut equalibus, & non communicantibus, harum enim certum est esse aliquam primam (vt si diuidas motū in tres partes æquales, aut in tres tertias, tunc vna illarum est prima) sed intelligendum est de partibus proportionalibus: hæ enim cum sint actu infinita, nō est in illis assignare versus initium aliquam primam, qua non detur alia prior, nec versus finem aliquam vltimam, qua nō detur alia vltior.

Arg. Sed contra conclusionem dicitur

aliquis: Eodem modo sunt mutata esse in motu, sicut puncta in linea, & instantia in tempore: sed in linea dantur duo puncta, & in tempore duo instantia, quorū vnum est initiatiuum, alterum terminatiuum: ergo similiter in motu duo sunt mutata esse: alterum versus initium, alterū versus finem. Confirmo, quia in motu locali est primum mutatum esse versus initium: ergo in reliquis moribus. Antecedens probō, quia motus habet partes respondentes partibus spatij, & indiuisibilia respondentia indiuisibilibus spatij: sed in spatio est primum indiuisibile versus initium: ergo & in motu reperitur. Respondeo ad primum, negando Maiorem, quanuis enim sicut in linea, & tempore est primū & vltimum punctum, & instans, ita in motu sit primum, & vltimū indiuisibile, alterum initiatiuum, alterum terminatiuum: tamen non sicut omnia indiuisibilia lineæ, & temporis puncta, & instantia dicuntur, sic in motu omnia dicuntur mutata esse: nam illud tantū indiuisibile motus dicitur mutatum esse, ante quod præcessit aliqua pars motus, vel totus motus. Quare licet versus finem sit primum mutatum esse, quia ante illud præcessit moueri: tamen versus initium non ita, quia cum illud indiuisibile, quod est initiatiuum motus, nec pars motus, nec totus motus præcesserit, dici nō potest mutatum esse, quanuis dicatur indiuisibile initiatiuum motus. ¶ Ad confirmationem respondeo, eodem prorsus modo futurum esse, quod in motu locali datur

primum mutatum esse versus initium, quauis non corresponsdeant indiuisibilibus spatij indiuisibilia motus: atque adeo in motu sit primum indiuisibile, sicut in spatio, illud tamen non dicitur mutatum esse ob rationem assignatam.

Dub.

Sed quaeret aliquis, vtrum huiusmodi indiuisibilia motus terminantia sint intrinseca motui, sicut indiuisibilia reliquorum continuorum sunt intrinseca suis continuis. Quibusdam placet, solum esse extrinseca, sicut si intelligamus lineam contiguum duabus lineis, non terminatam suis punctis. Quod sibi suadent primo, quia si motus terminatur versus initium indiuisibili initiatum, iam esset primum mutatum esse in motu. Secundo, quia primum mutatum esse versus finem est existens mobilis in ultimo termino ad quem: sed illa existens permanet, non permanente motu: ergo illud indiuisibile est terminus extrinsecus, licet simul cum ipso perit.

Pri.

Tertio, quia si moueatur canis à turti, & in medio moriatur, incipiatque cadaver per primum sui esse: tunc illud instans, quo fit cadaver, est primum mutatum esse motus canis viui, quia tunc non est, & immediatè ante illud fuit, & tamè illud indiuisibile extrinsecum est motui precedenti, cum sit in alio subiecto, nempe in cadauere: ergo vltimus terminus motus erit extrinsecus. Verum, his non obstantibus, dicendum est cum Sancto Thoma 2. contra Gent. cap. 36. ad 5. Valles. Controuersia 96. motum terminis indiuisibilibus terminari, sicut

Sec.

quodlibet aliud continuu: ac proinde de indiuisibilia motus intrinseca esse motui, etiam illa, quae terminantia sunt: quod constat ex argumento illo cum sua confirmatione adducto contra secundam conclusionem. Et confirmat rectè Vallesius, quia si indiuisibilia essent extrinseca motui, alicui iniurerebunt, & intrinseca erunt: aut ergo precedenti quieti, aut subsequenti motui. Quod si inconueniens non est, ut sint interna quieti, quare erit inconueniens, ut sint interna motui? Vnde ad rationes respondetur: ad primam respondeo, negando Maiorem, quia indiuisibile initiatum non precedit moueri, & ita non est mutatum esse. Ad secundam respondeo, falsum esse, quod primum mutatum esse in termino ad quem sit existens mobilis: sed est quid causatum à mobili, cum primum existit in ultimo termino ad quem, quod solum durat per instans, statimque transit, transacto motu. Ad tertium dico, verum esse, quod ille motus canis viui non terminatur termino intrinseco, quia desinit per accidens ad desitionem canis: quod similiter dicendum est de quacunque alteratione priua, quae vltimo corrumpit subiectum: illa enim solum terminatur indiuisibili extrinseco, quod est in genito: intrinsece verò nullo termino terminatur, quia per accidens desinit ad desitionem corrupti, in quo est.

Terri.

Tertia conclusio: Ante quodlibet mutatum esse, est moueri. Primum probatur, quia mutatum esse, vel est

terminatum, vel continuatum: sed vtrumque istorum partes supponit motus, quia continuatum presupponit aliquam partem motus precedentem, quae copulatur sequenti: terminatum verò presupponit motum, qui terminatur illo mutato esse: ergo ante quodlibet mutatum esse, precedit moueri. Quod autem ante quodlibet moueri precedat mutatum esse, probatur: quia non datur primum moueri, sed quodlibet moueri presupponit aliud prius, & nulla est pars motus ita minima, quin ante illam sit alia prior: sed ubi est motus, necesse est esse mutatum esse. Neque ob id sequitur, motum non coepisse, nec habere principium: quia sicut in finita linea clausa duobus punctis ante quodlibet punctum est linea, ante quamlibet partem lineae est punctum, si per partes proportionales procedamus: ita in motu dantur duo indiuisibilia, quibus motus clauditur, in quo ante quodlibet moueri sit mutatum esse, & è contra: & tamen est differentia, quod indiuisibile initiatum lineae dicitur punctum, sicut terminatum & continuatum: at vero indiuisibile initiatum motus non dicitur mutatum esse, quia non presupponit moueri: tamen cum inter vtrumque indiuisibile sint infinitae partes actu, non est mirum, quod datur processus in infinitum, per partes proportionales numerando: neque ob id motus infinitus est, quia partes, quae infinitum in actu constituere debent, oportet, ut sint aliquotae, & quales, & non comunicates.

Terri.
 mutatum esse, est moueri. Primum probatur, quia mutatum esse, vel est

ARTICVLVS III.

Vtrum quies habeat esse in instanti, & quomodo.

Pro cuius intelligentia aduertendum est, quod cum quies sit carentia motus in illo, quod non mouetur, potest dupliciter sumi, negatiuè, & priuatiue: negatiuè sumpta solum dicit carentiam motus: priuatiuè verò addit aptitudinem in subiecto, quod aptum est moueri. Certum ergo est, quod quies habet esse in instanti, quia in quolibet instanti negatio motus est sine aptitudine, cum motus in instanti esse non possit: de quiete autem priuatiua procedit quaestio: haec autem est duplex, alia est priuatio motus propriè dicti: alia est priuatio mutationis, quae dicitur motus lata significatione.

Hoc supposito, sit conclusio: Quauis quies, quae est priuatio mutationis, possit esse in instanti, quies tamen, quae est priuatio motus propriè dicti, nequit esse in instanti, sed in tempore est. Ratio huiusmodi conclusionis est, quoniam quies priuatiua nihil aliud est, quam priuatio motus in subiecto apto nato: sed in instanti subiectum non est aptum mutari motu propriè dicto, sed in tempore, cum mutatio possit esse in instanti, motus verò necessarius excessiuus est: ergo quies, quae est priuatio motus, non potest esse in instanti: quae verò est priuatio mutationis, in instanti esse potest. Vnde sequitur, quod quies illa, quae priuatiua

rio motus est, cum in tēpore sit, incipit, & desinit, sicut motus ipse, scilicet per vltimum non esse, & per primum non esse.

Conc. Contra conclusionem arguitur: In instanti initiatio motus, quo non est motus, sed immediatē post illud erit, quiescit mobile: ergo in instanti est quies. Antecedens probatur, quia tunc aliquid quiescit, quando similiter se habet nunc, & prius; sed in illo instanti eodem modo mobile se habet, sicut prius; imò

Solu. in quolibet instanti prior: ergo tūc quiescit. Respondeo, negando antecedens, quia in illo instanti, cum motus esse non possit, nec quies priuatiua similiter erit, quia priuatiua tantum adest subiecto, quando, & quo tempore subiectum est aptum habere habitum, illo tamē caret, & tunc verum est nullum esse mediū inter priuationem, & habitum, sed necessariō alterum debet inesse subiecto: sicut inter excū, & videns non datur medium in subiecto capaci, & apto habere visum: quando vero subiectum nō est aptū simpliciter, aut saltem pro illo tempore, tunc medium est inter priuationē & habitum, vt videre est in lapide, qui nec est videns, nec cecus, sed nō videns: aut in catulis ante nonū diē: qui nec sunt exci, nec videntes: ita mobile in instanti illo, cū nullo modo aptum sit moueri, nec quiescit quiete priuatiua, nec mouetur, sed solum dicitur quiescere quiete negatiua, quia (scilicet) non mouetur.

Ad proba. Ad probationem respondeo, quod illa definitio quiescentis sic est intelligēda: quiescere, est similiter se

habere nūc idem in hac parte temporis: & prius idē in priori parte temporis: & definitio eius, quod mouetur, sic etiam debet intelligi: illud mouetur, quod aliter se habet nūc, id est, in hac parte tēporis, & prius, id est, in prioritate temporis precedentis. Quare, cū instās nō sit pars temporis, nunc verum est dicere in instanti, quod mobile se habet in illo, similiter ac prius, vt docuit Aristoteles c. 4. ex cuius doctrina, quae diximus, facillē colliguntur. Contra eandē cōclusionē arguitur: Quādo mobile nō mouetur, quiescit, sed in instanti in termino à quo, quādo nō est motus, mobile nō mouetur: ergo in illo instanti quiescit: quies ergo erit in instanti. Respondetur, distinguēdo cōsequēs: quia si loquitur de quiete priuatiua, falsum dicitur: si vero loquitur de negatiua, dicitur verū, quod est in instanti: sed hoc non est contra conclusionem nostram.

Sed obieciens primo, quod propria priuatio motus, siue quies priuatiua, est carentia in subiecto apto moueri, imò incipiente moueri: ergo verē est quies priuatiua. Respondeo, negando consequentiam, quia non sufficit vt sit quies priuatiua, quod sit carentia in subiecto apto moueri: sed debet esse in illa mensura, in qua mobile potest habere motum: & quia in illo instanti non potest illū habere, hinc est, quod illa quies non sit priuatiua, sed negatiua: sicut, quantum carentia visus in catulo ante nonū diē sit carentia in subiecto apto post nonū diem videre, quia tamen non est in subiecto apto pro illa mensura, non est pro;

ARTICVLVS III.

Verūm quies incipiat, & desinat esse, & quomodo.

Conclusio est affirmatiua de quiete propriē dicta, quam quaest. 9. art. 4. & quaest. 11. art. 3. diximus esse priuationem motus, quo receditur ab illa quiete: & ita sicut aliter locuti sumus de loco sumpto cum suis mutatis esse: aliter de loco sumpto sine illis: ita etiam aliter loquendum est de quiete sumpta cū suis quietis esse, vt ita loquar: aliter de quiete sumpta sine illis: quies ergo in calore, quae est priuatio motus, quo receditur ab illo eodem calore, imperfectē incipit fieri cum ipsa calefactione (vt docet Arist. supra) & omnino facta est in vltimo esse calefactionis: perfectē tñ, id est, quatenus est quies in calore, vt calor distinguitur à calefactione, hoc pacto incipit post vltimum calefactionem esse, post quod est verum dicere, subiectum incipere esse calidum vt sic, cum antea non esset calidum. Huiusmodi ergo perfectā quies sumpta cum suis quietis esse, in sua duratione intrinseca incipit per primum sui esse, & desinit per vltimum sui esse, cum habeat suam durationem priuatiuam terminatam, & finitam, non minus, quam motus suam positiuam: & hoc pacto loquitur de quiete Sāctus Thomas prima Parte, quaestione 53. cum S. Th. docet dari vltimum quietum esse: tamen in ordine ad durationem extrinsecam mensurantem incipit, & desinit.

propria priuatiua, sed negatio.

Sed obieciens secundo: Id quod fit in rerum natura, fit ex sua priuatione immediatē precedenti in termino à quo: ergo iam illa quies non erit negatiua, sed priuatiua. Respondeo, quod motus non est, quod fit in rerum natura, vt quod, sed solus terminus ad quē: & ita fit per se ex sua priuatione: vt patet in albo, quod per se fit ex non albo in termino à quo: vt verō motus nō fit vt quod, sed est quēdam via ad suum terminū: & ita sufficit, quod praesupponatur eius negatio in termino à quo.

Sed vltimō obieciens. Adhuc quies potest esse in instanti: ergo, &c. Probatur, quiescere nihil aliud est, quā cessante motu, permanere mobile in termino ad quem: se J, cessante motu, in eodē instanti mobile manet in termino ad quem; ergo in illo instanti ibi debet esse quies. Respondeo, quod non sufficit praedicta permanentia, nisi sit in illa mensura, qua mobile potest habere motū ad quietem priuatiuam, & quia in illo instanti, in quo desinit motus, non potest mobile habere motum, sicut neque in instanti in termino à quo, hinc est, quod J sicut illa quies termini à quo solum est negatiua, illa, quae est in instanti termini ad quem, tantum sit negatiua. Vnde merito Sāctus Thomas 1. p. quaest. 53. art. 3. dixit, quod quando aliquod mobile mouetur localiter, in omnibus indiuisibilibus illius temporis est in loco, non tamen dixit quiescere in loco, quia ad quietem priuatiuam necessario sequitur tempus, quod ibi desinit.

placiter possunt desinere. Vno modo per annihilationē. Alio modo per corruptionem. ¶ His suppositis, dico primo. Quæ suapte natura aliter fieri non possunt, quàm per creationem, nec desinere nisi per annihilationē, sicut Angeli, & reliqua ingenerabilia, & incorruptibilia, incipiunt per modum intrinsecum, scilicet per primū sui esse: & desinunt, si desitiua sint, per primum nō esse. Primum horum probatur, quia creatio, per quam fiunt res istę, instantanea est: ergo, quę per illam fiunt, incipiunt, sicut ipsa creatio, per primum esse. Secundum probatur, nā ista annihilaretur per subtractionem concursus diuini, quo conseruatur: sed iste cōkursus in instanti subtraheretur: ergo illa desinerent per instantaneam desitionē, id est, per primum non esse.

Sed quæres, an saltem Angelus de potentia absoluta possit incipere per vltimum non esse, & desinere per vltimum esse, absque implicatione contradictionis. Respondeo, quod in primis implicat contradictionem incipere per vltimum non esse, quia si sic inciperet, sequeretur, quod creatio esset mutatio successiua, quod tamen repugnat, quia nullā actio, nisi terminus ad quem sit partibilis, & diuisibilis, potest habere partes. Confirmatur, quia quod incipit per vltimum non esse, incipit in tempore: quod autem incipit in tempore, incipit per partes: sed angelus non habet partes: ergo nō potest incipere per vltimum non esse. In quo est deceptus Scotus hoc lib. q. 4.

Ad 2. respondeo, non repugnare, vt Angelus desinat per vltimum sui esse, diuina potentia: atque idēd quod in eodem instanti creetur, & annihilatur. Et probatur primo sic: Indiuisibilia non requirunt, vt desinat per primum non esse, siquidē indiuisibilia desinunt per vltimū esse, & generantur instantaneē, vt in aliquibus indiuisibilibus satis manifestō cernitur: ergo & Angelus, quantumuis indiuisibilis, potest desinere per vltimum sui esse. Secundo, Successiua desinūt per primum non esse: ergo ē contra indiuisibilia possunt desinere per vltimum esse, in quo deceptus est Vallesius Controuersia 16. existimans hoc esse impossibile.

Sed obiicit Vallesius, Quod desinit per vltimum sui esse, desinit successiue: sed quod annihilatur, cū sit protus indiuisibile, desinit in instanti: ergo desinit, non per vltimum esse, sed per primum non esse. Respondeo, quod quauis quod desinit per vltimum esse, nō totaliter, sed vt tantum, successiue desinat, & non in instanti, quia desinit per partes: tamen quod desinit esse totaliter, simul desinit esse in instanti: si tamen Deus illud annihilaret per vltimum sui esse in instanti, desineret totaliter, & nō successiue, quāuis desineret in tempore negatiue, & Angelus, hoc est, nō esse angeli, quia diuisibile est quoad durationem, in tempore desineret.

Sed dices: ergo si Angelus desinat in instanti, & per vltimum sui esse, sequitur quod simul sit, & non sit: hoc autē implicat: ergo & illud. Sequere-

Sequelam probas, quando Angelus desinat, est desitiua: ergo & terminus desitionis, cum actio, & terminus sint in eodem instanti: sed terminus ad quem desitionis est non esse Angeli: ergo quando desinat, nō est Angelus. Ex alia parte est, quia quod desinit per vltimum esse, nunc est, & immediatē post hoc non erit: ergo simul est, & non est. Respondeo, quod quando Angelus desinit, non fit perfecta desitiua, sed erit tempore immediato post illud instans, in quo erit non esse Angeli, quod terminus desitionis est, tamen tunc est vltimum non esse desitionis, sicut quando incipit motus, non est motus, sed est tempore immediato post illud instans, in quo erit terminus motus: sicut ergo fieri potest, vt aliquid incipiat esse in instanti, & tamen sit in tempore, & in tempore habeat esse, vt visio, aut illuminatio: sic etiam fieri potest, vt aliquid desinat esse in instanti, & tamen habeat non esse in tempore: quia ratio ne se habet, quod desinit per vltimum esse. Quibusdam vero placet, quod desinat in instanti temporis sequentis non determinatē, sed vage. Sed hoc non placet, sicut enim fieri, & esse certam mēsuram, & determinatam habet, sic etiam desinere, & non esse certam, & non vagā mēsuram debet habere: dicitur ergo Angelus desinere in tempore, non positue, quia per partes desinat, sed negatiue, quia non esse eius in tempore est.

Secunda conclusio: Quæ suapte natura per generationem incipiunt, siue viuētia sint, aut à viuē-

te immediatē decidant, vt cadauer, incipiunt per primum sui esse: si vero sint inanimata, per se incipiunt per vltimum non esse. Prima pars huius conclusionis probatur, quia viuētia minimum habent, atque ideo non generantur, quousque disposita sit materia in certa, & determinata quantitate: sed vltima dispositio incipit esse in tanta, & determinata quantitate in instanti: ergo viuētia incipiunt esse in instanti illo, quo sunt, atque per primum sui esse. Minorem probas, quia vltima dispositio incipit esse in determinata quantitate, quando finitur motus, quæ est praua dispositio ad generationem: sed illa motus desinit per primum non esse: ergo primum non esse motus est primum esse vltimæ dispositionis: & per consequens esse viuētis: & idēd censendum est de accidentibus permanentibus, quæ simul producuntur cum ipsa substantia. Eadem similiter ratio est de nonnullis substantijs inanimatis, de illis nempe, quæ incipiunt per desitionem viuētis, vt cadauer: nam, cum forma cadaueris introducatur in totam materiā, quæ prius erat viuētis, & generetur ad desitionem viuētis, quæ (vt videmus) desinunt per primū non esse, hinc est, vt illud incipiat per primum sui esse, & minimum habeat non ex natura sua, sed per accidens, & ideo notanter dictum est in conclusione, si viuētia sint, aut à viuente immediatē decidant, vt cadauer, quod immediatē decidit à viuente. Altera vero pars conclusionis, quæ (scilicet) inanimata incipiunt

piant per vltimum non esse, quæ nõ generantur ex materia viuientium, probatur: quia huiusmodi substantiæ non habent minimũ in sua generatione (vt diximus 2. Physicorũ) cum possit in minori, & minori materia, & quantitate introduci forma illatũ: ergo, sicut in dispositione præuia non datur minimum, ita neque in quantitate, in qua recipitur: & ita sicut incipit alteratio per vltimum non esse, sic etiam gratia, cum non habeat, vnde sit indiuisibilis, sed successiua, & diuisibilis, incipit necessariõ per vltimum non esse.

obie. Sed dices contra primam partem: Viuentia, & accidentia, quæ cum illis comproducentur, habent esse in tempore diuisibili: ergo incipiunt per vltimum non esse. *Respon.* datur, nullam esse consequentiam: quæ enim sunt in tẽpore adæquatẽ, quia tempore mensuratur, cum diuisibilia sint, vt motus, incipiunt per vltimum nõ esse: quæ vero sunt in tempore inadæquatẽ, ita quod non tempore, sed instanti tẽporis mensurantur, qualiter sunt viuentia, ista in tempore per primum esse incipiunt.

2. Ob. Sed dices secundo, Accidentia spiritualia non habent minimum, vt habitus, & virtutes: ergo saltem hæc incipiunt per vltimum non esse. *Solu.* Respondeo, negando consequentiam: nam quauis accidentia corporalia, quæ non habent minimũ, incipiant per vltimum non esse, si cum resistentia contrarij producantur, non tamen spiritualia. Cuius ratio est, quia corporalia producun-

tur per applicationẽ agẽtis ad passum diuisibile, atque ideo per partes, inter quas cum nulla sit determinatẽ prima, nõ datur primum esse illorum accidentium: ac vero spiritualia producuntur in subiecto, quod non habet partes, & per actionem, quæ est tota simul, & ideo incipiunt per primum sui esse: & quãuis partes intensionis habeat forma, atque ideo possit in minori, & minori intentione produci, pro mensura agentis, in tota in instanti producitur, vt patet de lumine, quod cum sine resistentia producat in diaphano, incipit in instanti, & per primum sui esse, in quacunque intentione producat pro mensura virtutis luminosa.

Sed dices contra secundam partem conclusionis: Omnis substantia incipit esse cum vltima dispositione: sed vltima dispositio semper incipit in instanti, quia vltima dispositio incipit esse, cum motus desinit: motus autem desinit esse in instanti: ergo vltima dispositio incipit esse in instanti. *Respon.* datur, quod vltima dispositio non incipit ad desitionem motus, nisi quando incipit in tanta quantitate, & determinata: quando verò incipit esse absolutẽ, non desinit motus, sed potius incipit esse intensus: & ideo forma substantialis non incipit esse in instanti, absolutẽ loquendo, sed in certa, & determinata quantitate: tamen sicut non datur primum esse caloris vt 8. absolutẽ, ita nec primum esse ignis: sed vtriusq; datur vltimum non esse. Sed de hoc plura diximus 1. Physicorum, cum

de ma-

de maximo, & minimo ageremus.

3. Cõ. Tertia conclusio; Quoties alia qua substantia desinit ad inceptiõnem alterius, quæ incipit per primum sui esse, tunc illa, quæ desinit, desinit per primum non esse, ita quod vnum & idem instans sit primum esse substantiæ, quæ incipit, & primum non esse eius, quæ desinit. Probatur consequentia sic: quia secus, vel daretur materia sine forma, vel duæ formæ in eadem materia. Quod sic patet, nam in hoc instanti, quod est primum esse viuẽtis, v.g. hominis, est primum non esse embryonis, vel non: si primum, habemus intentum: si secundum: aut ergo non esse embryonis præcessit hoc instã, vel sequitur illud si præcessit: ergo aliquo tempore est materia sine forma embryonis, & hominis: si sequitur: ergo in eodem instanti est materia cum forma embryonis, & hominis. Et si dicas, quod non esse embryonis fuit in instanti, quod immediatẽ præcessit instans inceptiuum hominis, & ita nunquã dabitur materia sine forma: hoc fieri non potest, quia duo instantia non possunt esse immediata: si ergo desinit esse embrio ante inceptiõnem hominis, nõ in instanti immediato, sed in tẽpore desinit. Vnde necesse est aliquo tempore esse materiam sine forma.

4. Cõ. Quarta conclusio, Si substantia desinat simul, cum incipit altera per vltimum non esse, tunc desinit illa est per vltimum esse. Probatur, quia aliàs vel dabitur materia sine forma, vel duæ formæ simul erunt in eadem materia: nam si, v.g. ignis

incipiat per vltimum non esse, lignum desinet per vltimum esse: quia si desineret per primum non esse, materia daretur sine forma, quia in instanti inceptiuo nondũ est forma ignis in materia ligni, sed immediatẽ post illud erit: nec etiam est forma ligni, quia per te præcessit non esse ligni ante hoc instans: ergo in illo instanti nulla forma est in materia. Si autem dicas, quod primum non esse ligni est post hoc instã inceptiuum ignis, tunc sequitur alterum inconueniens, quod duæ formæ sint simul in eadẽ materia: quia post hoc instã immediatẽ erit tempus: ergo iam pro aliquo tempore erunt simul forma ligni, & ignis in eadẽ materia, quia duo instantia non possunt esse immediata. Dicendum ergo est, quod vltimum nõ esse eius, quod incipit, stat simul cum vltimo esse eius, quod desinit. Vnde semper, quod desinit aliquid ad inceptiõnem alterius, quod incipit per vltimum non esse, nõ desinit illud tale simpliciter, sed secundũ quid, scilicet vt tantum, sicut ignis incipit esse absolutẽ, & lignum desinit esse tantum, quod dictum est in his duabus conclusionibus de desitione substantiæ, intelligendum est de desitione accidentium, quæ desinunt cũ inceptiõne aliorum: Nam quando vnum incipit per primum sui esse, alterum desinit per primum nõ esse: sed iste modus incipiendi ac desinendi accidentibus non conuenit per se, sed per accidens: quando autem alterũ incipit per vltimum nõ esse, alterũ

Si desinit

desinit per vltimum esse: quia quārum de vno acquiritur, tantum de alio deperditur: & sic sibi correspondent in inceptioe, & desitione, quę illis conuenit per se.

Sed quaeret aliquis, quomodo lumē desinat, quod desinit sine productione alterius qualitatis. Respondetur, quod duobus modis potest desinere. Vno modo ad desitionem subiecti luminosi, scilicet, illuminiari: & ita desinit per primum non esse, si subiectum sic desinit, vel per vltimum esse, quando subiectū sic desierit. Alio modo desinit lumen ad absentiam conseruatis, & ita desinit per primū non esse, quia luminosum fit absens per motum localem, ita quod si primum non esse motus est primum esse absentis: ergo illud instans, quod est primū, in quo luminosum est absens, erit primum, in quo non est lumen in medio: & ita illud lumen desinit per primum non esse.

Vltima conclusio. Indiuisibilia permanentiū, quę sic exprimimus: calor vt quatuor, vel vt sex, quantitas vt tanta, incipiunt, & desinunt per terminos intrinsecos, scilicet, per primum esse & vltimum esse. Patet, quia si per extrinsecos inciperent, vel per vltimum non esse, cū immediatē post illud instās sequatur pars temporis, sequeretur, quod iadiuisibilibus (spati), & reliquorū responderent non indiuisibilia temporis, vt docet Aristoteles, sed partes temporis: & similiter, si desinere per primum non esse, cū immediatē ante illud fuerit pars temporis, sequitur tunc idem inconue-

niēs: tum etiam, quoties mobile est in indiuisibilibus (spati), quiescere, atq; idē motum multis quietibus interrumpi, quod tamen est falsum.

Sed quaeres vltimō, cur motus, & tempus, & successiua omnia diuerso modo incipiant ab illo, quo permanentia viuētia incipiunt, & merito, cū sint diuersę naturę: habeant tamen eundem modū desinendi, scilicet, per primum non esse. Respondetur, rationem huius esse, quia diuersum modum habent essendi, eundem tamen non essendi. Quod vt planius intelligamus, aduertendum est inter modos incipiendi extrinsecum, qui est per vltimū non esse, diuisibilem, & temporaneū esse, intrinsecum verō, qui est per primū esse, instantaneū, & indiuisibile. Cuius ratio est, quia, cū inceptio sit via ad esse, temporanea, vel instantanea erit, si primū, quo res est, sit instans, vel pars temporis: & idē inceptio per vltimum non esse temporanea est, quia res, quę hoc modo incipit, primō est in tempore sequenti, & post illud instans, in quo vltimō non est: & quia successiua, vel quę cum his sunt, sunt in tempore, idē incipiunt per inceptioem temporaneam: inceptio autem per primum esse, instantanea est, quia res primo incipiens est in instanti: & quia viuētia, vel quę cū his produciuntur, aut habēt esse indiuisibile, sunt indiuisibilia, & in instanti, cū primum sunt, idē incipiūt per instantaneā inceptioem. Deinde inter desinendi modos cōtra accidit quī modus desinendi intrinsecus, qui est per vltimum esse, est temporanea.

neus. Et eius ratio est, quia cū desitio sit via ad non esse, temporanea, vel instantanea erit, si primum, quo res non est, sit instans, vel pars temporis. Quare desitio per vltimum esse, temporanea est, quia res sic desinens primō non est in parte temporis subsequenti vltimum instās, in quo est: desitio autem per primū non esse, instantanea est, quia res, quę hoc modo desinit, primō non est in instanti temporis: & quia res successiua & viuētia hoc habēt, quod primo non sunt in instanti, idē desinunt per desitionem instantaneā, nempe per primum non esse.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrū indiuisibile possit per se moueri, & quomodo.

Pro cuius expositione aduertendum est lumi indiuisibile dupliciter. Vno modo pro substantia spiritali, qualis est Angelus: & de hoc indiuisibili non procedit quęstio: quia quantum moueri possit, nō tamen motu physico, de quo nunc loquimur. Aliud est indiuisibile, quod habet positionem in continuo, vt punctum, linea, & superficies: de his ergo procedit quęstio, an si essent separata à suis cōtinuis, moueri possent, quia dum non sunt separata, certum est per se non moueri: sed cū motus triplex sit, motus augmentationis, motus alterationis, & localis, certum etiam est, indiuisibile separatum motu augmentatio-

nis nō moueri. Nam quod augetur & minuitur, debet esse quantum & extensum: indiuisibile autē, præcipue punctum, non est extensum: ergo hoc indiuisibile sic moueri nequit. Solū ergo quęstio est de motu locali, de quo loquitur hic Aristoteles cap. 10. cum dicit indiuisibile non posse moueri: de motu verō alterationis in fine quęstionis aliquid dicemus.

In qua quęstione prima sententia est Scoti in 2. dist. 2. q. 9. ad tertium, Vallesij controuersia 34. ad 4. asserentium indiuisibilia posse per se moueri motu continuo: mouentur autem ad id asserendum his rationibus. Primō, si esset aliquod punctum iuxta centrum, non repugnat diuina potentia poni iuxta cælum: sed non posset poni, nisi per motum localem: ergo moueri posset.

Secūdo, si daretur aliquod corpus perfectē planum, & aliud perfectē sphericum, quod moueretur supra illud: tūc ista duo corpora solum se tangerent in puncto indiuisibili: ergo sicut corpus illud sphericum mouetur per planum, quod tangit in puncto, sic etiā posset moueri punctum, si esset per se separatum. Et confirmatur: nam si ab eo, quod per se mouetur, indiuisibile esset separatum, sequeretur spatium constare ex indiuisibilibus: ergo cū hoc inconueniens sequatur ex eo, quod per accidēs moueatur ad motum spherici per planum, nec per accidens moueri posset: sed ex hoc nō sequitur tale inconueniens: ergo neque ex illo. Tertio, quantum doctrinam Mathematici ex vestigio puncti

continuè moti fieri lineam, non tamen sequitur lineam constare punctis: ergo neque hoc sequitur ex eo, quòd punctum separatum moueretur per se in linea. Vnde illi dicunt solum negare Aristotelem in presenti, indiuisibile non moueri per se in continuo habente continuitatem causatam à diuisibilitate spatij.

2. S. 7. *Art.* Opposita vero sententia, quòd indiuisibile separatum per se moueri non possit, aperte citat Aristoteles, cap. 2. quam omnes expositores recipiunt, Alexander, Alpharius, Simplicius, Theophilus, Albertus, S. Thomas, à nobisque similiter recipienda est propter rationes Aristotelis, quæ validissimæ sunt. Prima est: Omne mobile, dum mouetur, nec est in termino à quo, nec in termino ad quem: sed indiuisibile nō habet partes: ergo non potest per se moueri. Antecedens patet, quia quòd est in termino à quo, nō dum motum est: quòd est in termino ad quem, non mouetur, sed iam motū est. Secundò, quòd mouetur ad maius, necessario prius mouetur per sibi æquale, vel per minus, cum minori enim vel inæquali trāsit æquale: sed hoc similiter est indiuisibile: ergo cum in motu suo semper adæquetur alijs atque alijs in diuisibilibus hoc tale indiuisibile, sequitur spatium, quòd continuum est, constare indiuisibilibus immediatis. Tertio, quia si per aliquod tempus aliquid spatij transeat, minori tempore minus spatij trāsit, sed æquale spatium est indiuisibile: ergo ipsum indiuisibile diuideretur: quòd

cum sit impossibile, dicendum est indiuisibile nullo modo posse moueri per se, sed per accidens, sicut, quòd est in nauis, mouetur ad motū illius. Quicquid, si indiuisibile moueretur per magnitudinē, sequeretur, quòd illa constaret punctis, punctaq; omnia numerarentur, quæ sunt in spatio, quòd est impossibile. Sequela probonam si (v.g.) punctum B. mouetur per lineam, vsque ad punctū A. immediate post hoc erit in alio puncto B. quòd sit continuum cum A. quia vbi est motus continuus, & spatium debet esse continuum: cum ergo immediate post hoc non possit esse in spatio diuisibili, quia indiuisibile non potest occupare spatium diuisibile, sequitur, quòd immediate post hoc sit in alio puncto, & per consequens continuum constabit indiuisibilibus immediatis.

Sed dices, Cū mouetur aliqua magnitudo diuisibilis, non enumerantur omnia puncta: ergo neq; quādo mouetur ipsum punctū eorundem, & separatum. Patet consequentia: quia etiā dum mouetur magnitudo, mouentur puncta, quæ sunt in illo. Respondet, longè disparē esse rationē: quia cū mouetur in ignitudo, non mouentur puncta per se, sed per accidens ad motū magnitudinis, in qua sunt: & ideo tūc non enumerantur omnia puncta, quia in spatio, per quòd fit motus, solum numerantur partes æquales mobili, quòd per se mouetur: punctum autem separatum moueretur per se, & ideo numerantur omnia puncta: & hanc esse rationem diximus supra, quare cū mouetur aliquod corpus, non enumerantur

merentur omnes partes proportionales spatij, quia partes illæ nō sunt æquales mobili, quòd mouetur per se, cum hoc semper sit aliquota & determinata magnitudinis: & hinc est, quòd quauis partes proportionales sint infinitæ, immobile potest moueri, illasque pertransire per accidens: non enim per se illas pertransit in aliqua magnitudine etiam determinata, nec illas enumerat.

Vnde ad argumenta in oppositum responderi poterit. Ad primum dico, quòd si aliquod indiuisibile esset iuxta cœtrum, posset Deus illud destruere, & iterum reproducere iuxta cœlū: & hoc modo, vt esset in cœlo, non tamen per motum localem continuum: si autem mutatione discreta, & instatanea indiuisibile illud per puncta spatij ferretur, nunquam perueniret ad extremum, cum infinita illi essent percurrenda.

Ad secundum, quòd difficile est, variæ adhibentur solutiones: sed omittis alijs, pro vera solutione aduertendum est, quòd duobus modis possimus intelligere, corpus sphericum moueri. Vno modo per motum rotationis. Alio modo, si terminatur super planum semper tangens in puncto. Si primo modo moueatur, dicendum est, quòd dum mouetur corpus sphericum, non tangit spatium in puncto, sed in parte diuisibili, quauis non quoties sphericum perfectum quiescit in plano, aut mouetur circa illud discretè, semper tangat illud in puncto tantum: tamen quando mouetur continue, non item: si enim rotat eam,

non in puncto, sed in linea, quæ sequitur immediate post punctum, mouetur, & tangit, cum certum sit post punctum nō posse sequi aliud punctum, sed partes lineæ. Cuius ratio est, quia motus ille fit in tempore, & in qualibet parte temporis mobile autem successiue tangit partes illas spatij, quia cum continuè moueatur, post punctum non punctum sequitur, sed pars diuisibilis, quam tangit in tempore, quauis in quolibet instanti tangat in puncto: & ideo non enumerantur omnia puncta, sed partes diuisibiles æquales longitudini, & latitudini corporis sphericum secundum illam partem, quæ tangit spatium successiue, & continue dum mouetur. Si vero secundo modo moueatur, difficiliorem res habet exitum: & ideo quidam illa ratione negant moueri posse: sed tamen quauis concedamus sic moueri, nullum sequitur inconueniens, quia quauis idem punctum sphericum corporis tangat planum, semper tamen mobile ipsum tangit spatium aliud sibi æquale, reale, vel imaginarium, à quo circūferibitur, quādo fit motus, & ideo non enumerantur omnia puncta plani, per quæ fit motus, sed omnes partes, quæ sunt æquales quantitati mobilis, quòd per se mouetur in alio spatio, quòd tangit idem mobile: solum autem in motu enumerantur partes spatij æquales mobili per se, non autē mobili per accidens.

Quod si obijcias: Si mobile sphericum tangit in puncto a immediate, post hoc tangit in alio puncto immediate: ergo omnia puncta

spatij enumerantur. Respondetur, negando Antecedens: sed immediate post hoc tangit in alio puncto mediato, quasi per saltum. Cuius ratio est, quia punctum hoc, quod tangit planum, mouetur per accidens, & ita non tangit planum, si sit iuxta exigentiam eius, quod mouetur per se, quoniam hoc, quod mouetur per se, immediate post hoc erit in alia parte diuisibili versus aliud spatium, quod tangit: idè versus planum tangit in alio puncto, quod correspondet alteri parti spatij circumscribentis, per quod mobile mouetur: & tamè immediate post hoc non peruenit ad punctum immediatum, sed ad aliud mediatum. Quæ solutio potest etiam accommodari motui rotationis, secundum quem etiam si concedamus, quod immediate post hoc tangit in puncto planum, non tamen in puncto immediato, sed mediato, non sequitur, continuum constare indiuisibilibus, planum, scilicet. Et eodè modo ad confirmationem respondetur, negando paritatem rationis inter indiuisibile motum per se, & per accidens: quia motum per se immediate tangeret indiuisibilia spatij, motum autem per accidens non tangit immediate, quia quando fit motus, iam sphericum non tangit in puncto, sed in parte lineæ immediate post hoc sequentis, & ita tangit indiuisibile spatij per accidens, vt non tangat secundum punctum in parte lineæ, cum impossibile sit punctum tangere lineam: sed mediate tangat, quasi per saltum, puncta, quæ sunt post partes lineæ.

qui motus sphericus corporis non est continuus, ex eo quod fiat per planum, sed quoniam per corpus ambiens illud continè mouetur, quæuis per planum discrete puncta tangat; & hoc videtur mihi firmiter dici, tam in motu rotationis, quam in motu terminationis. Nam illud, quod diximus in prima solutione, cum mouetur rotando corpus sphericum, quod immediate post hoc tangit in parte diuisibili, non videtur satis firmum, quia non est minus perfectè sphericum corpus, cum mouetur, quam cum quiescit: sed cum quiescit, tangit in puncto: ergo cum mouetur, impossibile est tangere in parte, sed in puncto reuera tangit: sed non in puncto immediato, sed mediato, correspondente parti spatij ambientis, quod sphericum tangit, & ab illo continuus erit motus, non à plano, cuius puncta quasi per saltum tangit.

Ad tertium respondetur, concedendo Antecedens, & negando consequentiam: quia illud solum dicunt Mathematici, vt naturam lineæ nobis explanent, non tamen, quia illud realiter contingere possit. Quare cum motus ille dictus sit imaginarius, non sequitur quod esse possit.

Ad calcem huius questionis est dubium, vtum omnia indiuisibilia, saltem motu alterationis, moueri possint: nam videbitur alicui, quod sic. Primo ex eo, quod omne agens prius agit in propinquum, quam in distans: sed vltima superficies propinquior est agenti, quam illius profunditas: ergo prius agit in vltimam

timam superficiem, quam in profunditatem: cum ergo illa sit indiuisibilis, sequitur, quod prius agit in indiuisibile. Secundo, quia omne alterans, cum sit quoddam agens, agit per contactum passivè tangit passum in aliquo indiuisibili, quia contactus fit secundum vltima illorum, quæ se tangunt: vltima autem sunt indiuisibilia: ergo agit, & alterat ipsum indiuisibile.

Veruntamen in hac re certum debet esse apud omnes, quod hæc in diuisibilia possint alterari per accidens, simul dum alteratur magnitudo, in qua sunt: quia alteratis, & motis nobis, alterantur, & mouentur omnia, quæ sunt in nobis: sed huiusmodi indiuisibilia sunt in continuo: ergo alterato & moto continuo, mouentur & alterantur hæc indiuisibilia, quæ sunt in continuo.

Dubium tamen est, an si separata darentur, alterari possent. In qua dubitatione dicendum est, quod si huiusmodi indiuisibilia essent separata, & relinquerentur propriæ naturæ, alterari non possent. Cuius ratio est, quia non est alterabile id, quod ex natura sua non est capax qualitatis, quæ est terminus alterationis: sed indiuisibilia ista non sunt capacia qualitatum, quæ sunt termini alterationis: ergo alterari non possunt. Minor probatur, quia qualitas, quæ est terminus alterationis, est qualitas corporalis: ergo ex natura sua pendet ex corpore habente trinam dimensionem: sed nulum istorum indiuisibilium est trina dimensionem præditum: ergo nulum istorum est alterabile. Secun-

do, quia alteratio natura sua est dispositio ad formam substantialem: sed forma substantialis non est, nec esse potest cum solum indiuisibilibus, sed cum trina dimensione. Et quanuis per potentiã diuinã absq; omni dimensione esse posset, tamè non potest esse longa substantia, & non lata, aut lata sine profunditate: ergo istæ dimensiones adinvicem sunt inseparabiles: ergo qualitas, quæ est terminus alterationis, nullo modo esse potest in his indiuisibilibus.

Vnde ad rationes respondetur. Ad primam dico, quod omne agens prius agit in propinquum, quàm in distans, quando propinquum est capax talis actionis (quod dixerim propter cælum, quod in his inferioribus producit calorem, non autem in cælis sibi immediatis, eò quod calor capax non est) quando vero non est capax, non est verum, nã propinquior est Deus, & tamen non agit in Deum prius, quam in passum: ergo cum indiuisibile non sit capax alterationis, nihil probat argumentum. Ad secundam respondetur, quod quanuis necessario requiratur contactus agentis ad passum in aliquo indiuisibili, vt fit alteratio, non tamen fit alteratio secundum illud indiuisibile, sed ille contactus est conditio, sine qua non fit alteratio per partes diuisibiles. Sed dices: Modo de facto colores sunt in sola superficie: ergo superficies separata secundum colores posset alterari. Antecedens patet, quia color definitur, quod sit extremitas perspicui in corpore terminato.

Respondetur, quod quauis color videatur in sola superficie, reuera est in profunditate: quod ex eo constat, quod diuiso corpore, in partibus diuisis corporis color apparet. Definitur autem per superficiem color, ut visibilis est, quia ut sic non est nisi in vltima superficie.

Rep. Dices secundo: Indiuisibilia alterantur per accidens: ergo similiter si essent separata, possent alterari. Patet consequentia, quia partes continui, quæ simul sunt in continuo, per accidens alterantur: cum tamen sunt separata, possunt per se alterari. Respondetur, longè disparerem esse rationem: nam (ut docet Aristoteles 4. Physic. ex. 31.) quæ mouentur per accidens, sunt in duplici differentia: alia enim sic per accidens mouentur, ut possint moueri per se: quales sunt partes mobilis, quæ cum sint tota quædam potentia, possunt per se moueri, & in his subiectatur motus totius, etiam non primò, sed per suum motum. Alia verò sic per accidens mouentur, ut nullo modo possint moueri per se, qualiter mouetur accidens ad motum subiecti, cui insunt: & talia sunt indiuisibilia.

Solu. Si autem querat, an saltem diuina potentia possint alterari huiusmodi indiuisibilia separata. Respondet, duas esse circa hæc sententias probabiles inter Theologos. Si enim cum quibusdã dicamus, qualitates corporeas non posse etiã diuina potentia separari à trina dimensione, quauis à substantia possint separari, dicendum est indiuisibilia separata alterari non posse, quia

non essent capacia qualitatis, quæ est terminus alterationis. Si verò cum alijs sentiamus (quorum sententias examinare non vacat) has qualitates posse esse absque omni quantitate, dicendum est posse in solo puncto, linea, & superficie, & per consequens hæc indiuisibilia diuina potentia alterari posse.

Q V A E S T I O III.
& vltima.

De naturalis entis termino secundum quantitatem permanentem.

IX dictis in explicacione litera huius libri, & præfatione nostra ad illum, planè constat, Philolophum hic disputare de termino quantitatatis successiue, id est, de mensura entis naturalis in inceptione, & definitione: quod ut efficeret, prius de indiuisibilibus in cõmuni differuit: & nos hac ratione etiam hac: quæst. prius terminos quantitatatis permanentis explicabimus: nã (ut infra patebit quæst. 3.) inintelligibilis ab omnibus redditur definitio quantitatatis successiue sine plena cognitione termini quantitatatis permanentis: quam ob rem hanc in partem in lib. 1. huius disputationem istã remisimus, cuius nunc inueniuntur tria examinare decreuimus.

Primò de termino quantitatatis viuentium.

Secundò de termino non viuentium.
Tertiò de accidentium limite.

ARTICVLVS I.

Utrum viuentia naturalia habeant terminos secundum maiorem, & minorem quantitatem.

IN presentia de substantijs animatis viuentium acturi, primò notandum proponimus, quod in quantitate rerum naturalium quatuor terminos debemus cõsiderare: duos magnitudinis, quorũ alter est intrinsecus, alter vero extrinsecus: & alios duos terminos paruitatis, quorum alter est intrinsecus, alter vero extrinsecus. Terminus intrinsecus magnitudinis est quantitas illa, sub qua res potest cõseruari, & tamen sub maiori non potest propter magnitudinem: ut si detur, quòd summa quantitas, sub qua homo potest cõseruari, sit duarum vlnarũ, quantitas illa à termino intrinsecò magnitudinis dicitur maximum quæ sit, quia inter omnes quantitates, sub quibus potest cõseruari, illa est maxima. Terminus extrinsecus magnitudinis est quantitas illa, sub qua res non potest cõseruari, & sub minori potest, & dicitur minimum quod non, quia inter omnes quantitates, sub quibus res non potest cõseruari propter magnitudinem, illa est minima. Terminus autem intrinsecus paruitatis est quantitas il-

la, sub qua res potest cõseruari, & sub minori non potest, ut si demus, quòd minima quantitas, in qua homo potest cõseruari, sit pedalis, hæc est terminus intrinsecus paruitatis, & dicitur minimum quod sic, quia inter omnes quantitates, sub quibus homo potest cõseruari, hæc est minima: terminus vero extrinsecus paruitatis est quantitas illa, sub qua res cõseruari non potest, ut quælibet quantitas infra pedalem minor, & dicitur maximum quod non, quia inter omnes quantitates, sub quibus res non potest cõseruari, illa est maxima. Sunt itaque duo termini magnitudinis, maximum quod sic, & minimum quod non: maximum quod sic, est terminus intrinsecus, minimum quod non est terminus extrinsecus. Similiter sunt duo termini paruitatis: minimum quod sic, quod est terminus intrinsecus illius: & maximum quod nõ, quod est terminus extrinsecus illius.

Secundò notandum est, quod duo sunt modi, quibus res incipiunt, & desinunt esse, quorum alij sunt intrinseci, alij vero extrinseci. Terminus intrinsecus incipiendi est per primum sui esse, v. c. quãdo verum est dicere de re aliqua, quod modò est, & immediatè ante hoc tempus non fuit: qualiter incipiunt esse viuentia, animalia, & instantaneæ mutationes, ut sensatio, intellectio & illuminatio. Modus verò extrinsecus incipiendi est per vltimum sui non esse, quãdo, v. c. verum est dicere de re aliqua: Modò non est, & immediatè post hoc erit: & hoc mo-

Diligenter aduertenda.

Sec. Nota

do incipiūt esse motus, & tempus, & successiua omnia. Similiter sunt duo modi desinendi: alter intrinsecus: alter vero extrinsecus. Terminus intrinsecus desinendi est per vltimum sui esse, vt quando verū est dicere de re aliqua: Modò est, & immediatè post hoc tempus non erit: qualiter desinunt esse indiuisibilia temporis, & motus, vt instantia, & mutata esse. Modus vero extrinsecus desinendi est per primum sui non esse, quando est verum dicere de re: Modò non est, & immediatè ante hoc fuit: qualiter desinunt esse continua permanentia, & successiua, vt præcedenti quaestione latius dictum est.

His suppositis, est certum, & ab omnibus receptum, quod de facto, & de potentia datur maximum, nō solum negatiuè, quo non sit aliud maius: sed etiam positiuè, scilicet, quod maius sit omnibus, quale est cœlum Empyreum, quod est corporum omnium cœlestium supremū, & omnibus corporibus inferioribus maius: datur etiam minimum, quauis non sit nobis notum.

Secundò certum est, quod si loquamur per potentiam vniuersalem, non datur maximum, nec minimum, quia Deus potest conseruare quamlibet rem sub quacunq; quantitate, siue maxima, siue minima, vel potius sine vlla quantitate: quaestio ergo solum est, an secundum ordinem, & discursum communem naturæ sit præfixus, & determinatus terminus quantitatis viuentibus magnitudinis, & paruitatis, quem viuentia possint pertin

gere, & eius fines transire minimè queant.

In qua quaestione sic intellecta ^{Nota} conueniunt omnes, videlicet, quod ex natura sua sit præfixus, & determinatus gradus quantitatis, quem viuentia pertinere possint, & eius fines excedere non valeant. Quod probatur ex Aristotele, qui 2. libro de Anima, capite 4. ait: Omnium natura constantium, id est, viuentium, certus est terminus augmenti, & decrementi: & 7. Physicorum, cap. 4. dicit ciuitates habere certos & determinatos limites, & fines, sicuti animalia, viuentia, & plantæ: ergo ex sententia Aristotelis viuentia habent determinatam quantitatem.

Rationibus hoc ipsum suadet. Prima ratio est, quia viuentia sunt heterogenea, id est, quorum partes non sunt eiusdem rationis cum toto: sed hæ partes non sunt sub quacunq; quantitate, quia nūquam videmus cupresso maiorem hominem, nec formica minorem: nec manum hominis vt mons magnam, nec vt formica paruam: atque ideo debent esse in determinata quantitate.

Secundò, quia instrumenta debent esse in determinata, & proportionata quantitate, in ordine ad exercendas operationes: sed corpora viuentium sunt organa, & instrumenta, quibus medijs animalia exercēt suas operationes: ergo debent habere determinatam quantitatem. Minor probatur ex Aristotele secundo de Anima, capite primo, vbi ait: Anima est actus corporis organici.

nici. Maior apertè constat, quia ad nauigandum non vtimur naui minimæ quantitatis, nec ligone triginta cubitorum, sed in proportionata quantitate, & certa.

Tertio. Tertia ratio, quia omnis motus, qui est causa augmenti in viuētibus, est limitatus, & finitus: ergo & ipsum augmentum. Probatur, quia causa instrumentalis in viuētibus augmenti est calor naturalis, qui cōuertit alimentum in substantiam aliti, & reparat partes perditas, & hic est limitatus, & finitus, quia quò magis reparat, eò debilior redditur, & non tamen reparat, quantum est perditum: ergo cum hic sit limitatus, erit consequenter augmentum limitatum.

Et confirmatur, quia anima est finita virtutis: ergo non potest actuare quodcunq; corpus, sed illud tantum informabit, quod est iuxta naturam suæ perfectionis dispositum. Hoc ipsum etiam probatur, quia quod non est factum à natura, nunquam est visum credibile, & factibile: sed nunquam visus est homo cupresso maior, nec formica minor: ergo viuentia habent determinatam quantitatem, cuius fines excedere nō possunt, cum in qualibet specie sit determinatus terminus à natura.

Sed antequā hinc discedamus, obijciat aliquis: datur minima quantitas, in qua forma plantæ possit cōseruari, & agens velit ibi introducere suam formam, prius agit in partes propinquiores, quā in remotiores, quia viuens prius agit in propinquiora, quā in posteriora: atque

adeo forma plantæ conseruabitur in minori parte, quam minima, & ita consequenter, quia illa minima quantitas est diuisibilis in semper diuisibilia: & ita nulla est assignabilis pars, qua non sit alia prior, & ita nulla est pars adeo propinqua agenti, qua non sit alia prior: & ita non est determinatus animalis & viuentium terminus. Respondeo, ^{Sola}

quod viuentia in via corruptionis (vt loquuntur) & in statu præter naturam non terminantur intrinsecè, sed extrinsecè tantum: & ita forma plantæ poterat conseruari in minori parte, quàm illa minima, quia quando agens illud introducit suam formam in partes, quibus forma plantæ conseruatur, iam forma plantæ est in via corruptionis: sed tota quaestio huius difficultas in hoc consistit, an viuentia terminentur intrinsecè, aut extrinsecè, quoad paruitatem, & magnitudinem, quod est querere, utrū terminentur per maximum quod sic, & per minimum quod sic, an per maximum quod non, aut per minimum quod non. In hac quaestione sic intellecta est duplex sententia. Prima est Pauli Veneti, quem sequitur Vallesius Controuersia 5. qui asserunt viuentia non terminari intrinsecè per maximum quod sic, & per minimum quod sic: sed extrinsecè per maximum quod non, & minimum quod non. Probant autem suam sententiam hac ratione. Si viuentia terminantur intrinsecè per maximum quod sic, & minimum quod sic: sequitur ergo, quod viuentia desinūt esse per vltimum ^{i. Sct. Vall. Fine.} sui es-

fui esse: hoc autem est maxime absurdum in Philosophia, quia inde sequeretur, quod in terra esset informis ita simul duobus formis, vel sine vlla: ergo viuencia non terminatur intrinsece. Consequentia probatur: Datur homo maximus in maxima quantitate, in qua possit conseruari, qui homo mortuus viperæ intumescat: tumor ille incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo verum est dicere tunc, Modo non est tumor, & immediate post hoc erit, & consequenter verum est dicere similiter: Modo non est quantitas causata per tumorem, & immediate post hoc erit: ergo verum etiam erit dicere: Modo est homo, & immediate post hoc non erit: quia immediate post hoc erit quantitas, sub qua homo non potest conseruari, atque ideo desinet homo per vltimum sui esse. Probatur vltima consequentia: Datur in viuente minimum quod sic, & illi minimo applicetur condensatiuum: condensatio incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo tunc verum est dicere: Modo non est condensatio, & immediate post hoc erit: & consequenter verum est dicere: Modo non est quantitas condensata, vel causata per condensationem, & immediate post hoc erit per condensationem: ergo similiter erit verum dicere: Modo est viuens, & immediate post hoc non erit, quia erit in quantitate, in qua non poterit conseruari, & ita viuens desinet esse per vltimum sui esse, quod est maxime absurdum in Physica, vt dictum est.

Vallesius confirmat suam sententiam hac ratione: Datur homo *Conf.* maximus in summa magnitudine, que potest dari: & homo ille sumat alimentum: tunc impossibile est, quod homo ille non augeatur, quia calor naturalis naturaliter agit in alimentum, & conuertit illud in substantiam animalis: ergo non datur maximum quod sic in viuentibus, aliis cum augmentatio incipit per vltimum non esse, ita vt verum sit dicere: Nunc non est augmentatio, & immediate post hoc erit: sequeretur, quod viuens desineret esse per vltimum sui esse, quia verum est dicere: Modo est viuens, & immediate post hoc non erit, quia erit quantitas, in qua non possit conseruari.

Secunda sententia est Alexandri, Simplificij, & S. Thomæ, assertentium viuencia in via corruptionis terminari intrinsece quoad magnitudinem per maximam quod sic, & quoad paruitatem per minimum quod sic. Probant autem suam sententiam ex Aristotele in hoc loco: vbi inquit animalis & plantæ, & similibus determinatas esse quantitates: & hoc ipsum inquit *2. 2. de anima, cap. 4.* Et in hoc loco, *text. 8.* loquens de separatione, que est via corruptionis, ait, quod a minima carne non est separabilis alia caro: caro autem est animata: ergo Aristoteles sentit, quod in viuentibus datur minimum quod sic.

Tertia sententia media via incedit, quam sequitur Ferrar. *quæst. 7. Sor. q. 4.* & Iuniores: cum quid sit nostra conclusio. Viuencia in via generationis & naturalis dispositionis, terminatur intrinsece quoad magnitudinem.

itudinem per maximum quod sic, & quoad paruitatem per minimum quod sic, & in via corruptionis, & qualiscunque conseruationis præterstatu naturalem terminantur intrinsece quoad magnitudinem per minimum quod non, quoad paruitatem, per maximum quod non.

Pr. 1. pri. pars. Conclusio habet duas partes, quarum prima pars, scilicet, quod terminatur intrinsece viuencia, probatur: quia si non terminaretur ratione dicta, sequeretur, quod inciperent per vltimum sui non esse: hoc est absurdum in Physica, quia omnis substantia, saltem animata, incipit per primum sui esse: ergo viuencia via generationis (vt Physici loquuntur) & naturalis dispositionis terminantur ratione dicta. Consequentia probatur, quia si non datur minima quantitas, in qua viuens non possit conseruari, quantitas continua augetur, nec deuenientium esset ad aliquod instans, in quo viuens fiat in illa quantitate per primum sui esse, & ita sit verum dicere: Nunc est viuens, & immediate ante hoc tempus non erat: ergo quantitas illa est minimum quod sic, aliis, cum sit semper verum dicere: Modo est viuens, & immediate post hoc non erit, cum non possit conseruari sub illa quantitate, sequeretur, quod viuens inciperet per vltimum sui non esse.

2. Pr. Secundo probatur: Datur maxima quantitas, in qua viuens non possit conseruari, quantitas illa continuo diminuat, nec vero deuenientium est ad instans, in quo viuens fiat in illa per primum sui esse, quia erit

verum dicere: Nunc est viuens, & immediate ante hoc non fuit: ergo quantitas illa est maximum quod sic, aliis cum semper sit verum dicere: Modo non est viuens, & immediate post hoc erit, cum non possit conseruari sub minori quantitate, & sub maiori possit, sequeretur, quod viuens inciperet per vltimum non esse.

Probatur deinde eadem pars conclusionis: Omnis forma viuentium requirit determinatam dispositionem, vt informet materiam, & in illa conseruetur: at inter dispositiones præcipua est quantitas: ergo habet determinatam quantitatem: atque adeo in viuentibus datur maximum quod sic, & minimum quod sic: & hoc idem expressit Aristoteles *4. lib. de generatione animalium, cap. 4.* dicens: Cuiuscunque animalis est determinata magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum animalia non supergrediuntur, ita vt maiora, vel minorata fiat: sed in medio magnitudinis spatio excelsum & defectum inter se capiunt.

Pr. 2. pars. Secunda autem conclusionis pars, quod viuencia in via corruptionis vniuscuiusque, & conseruationis præterstatu naturalem, terminentur extrinsece, efficaciter conuincit ratio illa prioris sententiae, scilicet Vallisij, quia aliis viuencia desinerent per vltimum sui esse. Vnde ad argumentum sententiae Vallisij respondeo, quod ex dictis solutum manet: solū enim probat, quod viuencia in via corruptionis, & in statu præter naturam terminantur extrinsece, quod nos cõcedimus. Vnde

de homo ille maximus inflatus nō desineret esse per vltimum sui esse, sed desineret bene se habere, & inciperet esse agrotus, & infirmus, quia acquisita maiori quantitate, quā pro suo naturali statu postulabat, & in via corruptionis, & præternaturali dispositione existit.

obie. Sed obiicit Valletius cōtra nos, quod non videtur possibile, quod animus malè dispositus sit potentior ad informādum maius corpus, quā animus bene dispositus secū dum naturalem dispositionem: ergo sicut via generationis, in instanti viuētia terminatur per maximum quod sic, & minimum quod sic: sic etiā in via corruptionis: ergo sicut viuētia terminatur extrinsece in via corruptionis, sic etiā in via generationis. Respondeo, vtrumq; nihil contra nos esse; quoniam cōcedimus plura requiri ad generationem, quā ad quamcūque conseruationem præter statum naturalem. Vnde fieri potest, quod forma illa, quæ nō potuit introduci in materiam, nisi in illa esset debita quantitas ad exercendas suas operationes, quia incipit per primū sui esse, postea possit conseruari in minori, aut maiori quantitate in via corruptionis.

Adi. Ad primum autem respondeatur in forma: quod quāuis informare maius corpus cum debito temperamento, & dispositione naturali sit maioris potentia: tamen informare maius corpus cum debito temperamento, & naturalibus dispositionibus non est maioris potentia, sed impotentia, quia tunc forma non

perfectè animat, atque ideo non requirit tam perfectas dispositiones. Ad confirmationem respondetur, *Ad conf.* quod licet verum sit, quod in illa assumitur, nihilominus diuersa est longè ratio hominis in via generationis, & in via corruptionis, quia in via generationis terminatur intrinsece, cum incipiat per primum sui esse: at vero in via corruptionis extrinsece terminatur, quia desinit per primum sui esse.

Ad confirmationem prioris sententia respondetur, negando hominem illum maximum perductum ad statum naturalem posse augeri, etiam si sumat alimentū, quia tunc potentia nutritiua non habet vim augendi, sed reparandi deperditū, præsertim in statu naturali: quod si plus forma possit in via corruptionis, non est mirum.

Ad loca Aristotelis dicimus, *Arist.* duo ex illis esse pro nostra sententia, quod (scilicet) via generationis viuētia intrinsece terminatur. Ad vltimum dicimus, quod Aristoteles loquitur ibi de via generationis, secundum quam viuētia terminatur ratione dicta: non autem loquitur in via corruptionis, seu status præter naturam, secundum quod statutum non est mirum, quod detur minus minimo: quāuis hoc ipsum primo aspectu impossibile videatur, licet reuera impossibile nō sit. Cuius rei ratio in promptu est, nā vt sic terminatur viuētia extrinsece per minimum quod non, & maximum quod nō. Et hæc de hac questione sufficiant.

ARTI

ARTICVLVS II.

Vtrum inanimata habeant certos terminos quantitatis, quoad magnitudinem, & paruitatem.

*C*VM autem inanimata sint duplicia: quædam mixta, qualia sunt illa, quæ componuntur ex qualitatibus diuersorum elementorum, vt lapis, aurum & argentum: quædam vero simplicia, non quidem, quia non constant materia & forma, sed quia non componuntur ex qualitatibus diuersorum elementorum, vt quatuor elementa, certum est, quod inanimata mixta terminantur quoad magnitudinem eodem modo, quo diximus simplicia terminari.

De quibus sit prima conclusio; Inanimata habent certum limitē quoad magnitudinem, saltem per accidens, supposito ordine vniuersi, quo corpora inferiora continentur sub corporibus cœlestibus. Probatur conclusio, quia inanimata tantum crescere possunt intra spatium interceptū inter corpora cœlestia: sed hoc est finitum, & limitatum: ergo & ipsa inanimata sunt finita, & limitata: atque ideo habent certum limitē quantitatis quoad magnitudinem, saltem per accidens.

Probatur secundò, quia ignis tantum potest crescere, quantum crescunt combustibilia: sed combustibilia finito numero comprehenduntur ergo ignis finitus est, & ita

habet determinatum limitē quantitatis quoad magnitudinem, saltem per accidens.

Secunda conclusio. Inanimata ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis, nec intrinsecū, nec extrinsecum. Probatur ex Aristotele de Anima, cap. 7. vbi postquam dixit, quod omnia natura constantia habent certum terminum augmenti, & decrementi, subdit, quod si igni applicentur plura combustibilia, crescat in infinitum.

Secundò probatur ratione, quā aduersarij tenent, quāq; insufficienter dissoluitur; quia si detur ignis maximus quod sic, & illi applicetur stupam, ridiculū est dicere, quod ille ignis non combureret stupam: ergo vel dabitur maius maximum, vel inanimata nullum habent terminum quoad magnitudinem: solutio namque, quā adhibent in hoc loco, insufficientis est, quod (scilicet) quāuis ille ignis maximus combureret stupam, nō tamen sibi vnari: hoc (inquam) est insufficientis, quia quilibet ignis comburit stupam, & combustibilia sibi debite applicata, & sibi vnari illæ ergo similiter ille maximus ignis comburet stupam, & sibi vnari, cum non sit minor ratio vnari, quā alterius, atq; adeo dabitur maius maximum.

Probatur conclusio alia ratione non minus efficaci. Et primò pro eius intelligentia notandū est hoc discrimen inter augmentum viuētiæ, & non viuētiæ: quod viuētia non augetur ex eo, quia in augmentatione addatur noua forma, aut noua materia, sed quia forma

pre-

præexistens viuientis extenditur ad nouam materiã, quæ præcessit sub forma alimenti: at vero inanimata ex eo augentur, quia in illorum augmentatione additur noua materia, aut noua forma, vel pars formæ, vt in augmentatione ignis additur noua materia, & noua pars formæ.

Nunc sic firmatur ratio: Ex eo viuientia terminantur quoad magnitudinem, quia in eorum augmentatione nõ additur materia, nec noua forma, sed forma præexistens viuientis extenditur ad materiam nouam alimenti, quæ cum sit finita, & virtutis limitate, non potest informare infinitam materiam, sed illã, quæ est pro capacitate suæ perfectionis: sed in augmentatione non viuientium non solum additur noua materia, sed etiam noua forma: ergo sicut materia in infinitum addi potest, sic & forma, & consequenter inanimata nullum habent determinatum quantum quantitatis quoad magnitudinem ex natura sua, siue rei.

Sed dicit aliquis, Saltem viuentia imperfecta, vt plantæ, nullum habent determinatum terminum versus magnitudinem, quia etiam augentur per additionem nouæ partis formæ ad nouam materiam. Probatur consequentia, quia forma plantæ est extensa, & diuisa in omnes eius partes: quod inde constat, quia si scindas plantæ partem, ita germinabit, sicut tota planta: ergo signum est, quod tota plantæ forma est diuisa, & extensa in omnes partes plantæ. Respondetur, negando consequentiam, quia quauis certum sit, quod

planta augeatur per additionem nouæ partis formæ ad nouam materiã, sicut inanimata, nihilominus tamẽ semper manet ratio, quare viuentia imperfecta terminentur quoad magnitudinem, & non crescant in infinitum, inanimata vero minime: quibus constat rationibus. Prima est, quia viuentia augentur circa quilibet partem. Vnde cum eorum partes sint heterogeneæ, scilicet, diuersæ rationis à toto, quilibet requirit determinatam quantitatem ad suas operationes exercendas: at vero inanimata non augentur per omnes partes, sed possunt augeri per vnam partem, & non per aliam: & cùm omnes partes sint homogeneæ, id est, eiusdem rationis cum toto, quilibet non postulat determinatam quantitatem, vt exerceat suas operationes, sed in maiori potest exercere. Secunda ratio est, quia viuentia imperfecta suscipiunt alimentum per certam, & determinatam partem, scilicet, per radices, quæ cum sint finita, & limitate virtutis, non potest per illas egredi & ministrari alimentum in infinitum: at vero inanimata non suscipiunt alimentum per determinatam partem, sed per quamlibet possunt suscipere, ideoque in infinitum crescunt.

Tercia ratio est, quia viuentia habent virtutem & causam augmenti limitatam: at vero inanimata habent illam illimitatam & infinitam, quod inde constat, quia in augmentatione viuentium deperditur aliquid de humiditate radicali, quia calor naturalis agit in illam, & deperditur etiam aliquid de calore

naturali, quod repatur ab alimento, quia omne agens in agendo repatur ex Aristotele: at vero in augmentatione inanimatorum omnia fortiora fiunt per incrementum, quia ignis & calor fortiora & præstantiora euadunt, quod plura combustibilia applicatur: atque ideo nihil deperditur in eorum augmentatione, & sic in infinitum potest crescere eorum augmentatio.

Quam sententiam nõ bene recipit Ferrariensis, sed asserit, quod sicut viuentia terminantur versus magnitudinem, sic & inanimata. Quod probat primo ex Aristotele in hoc loco dicente illa omnia terminati versus vtramque partem: & 2. de anima dicit, quod omnium natura constantium est certus terminus augmenti, & decrementi: qua ratione, si inanimata non terminantur quoad magnitudinem, sequitur, quod sint infinita in actu, quod est absurdum. Debili tamen argumentatione deuietus recessit à comuni sententia: vnde ad vtrumque testimonium Aristotelis respondetur, quod vtrobius loquitur Aristoteles de viuentibus: quod inde patet, quia in hoc loco solum ponit exemplum in viuentibus & plantis, & 2. de anima etiam postquam dixit, quod omnium natura constantium est certus terminus augmenti & decrementi, subdit, quod si addas igni infinita combustibilia, cresceret in infinitum: ergo loquitur Aristoteles vtrobius de viuentibus.

Ad rationem dubitandi respondetur dicendo, verum esse, quod inanimata sunt infinita in potentia, &

syncategorematicè, quia nõ potest dari tam magnus ignis, quo non possit dari maior.

Sed adhuc insurgit Ferrariensis. quia forma in viuentibus, quia est finita & determinata virtutis, non potest informare infinitam materiam: sed in non viuentibus forma est finita & limitata virtutis, seu perfectionis: ergo non potest informare infinitam materiam, sed tanta potest dari, vt illam non possit informare, & consequenter non crescunt nõ viuentia in infinitum: atque ideo sicut viuentia terminantur quoad magnitudinem, sic etiam & non viuentia.

Respondetur, quod si in non viuentibus forma præexistens informaret materiam combustibilis aduenientis, rectè concluderet argumentum: sed quia forma præexistens non informat materiam aduenientem, sed noua forma, quæ producitur cùm noua materia, hinc est, quod argumentum non concludit: quod tamen non contingit in viuentibus, in quibus forma præexistens informat materiam aduenientem alimentum.

Sed maius dubium est, vtrum non viuentia terminentur quoad paruitatem. In qua difficultate S. Thomas 1. par. quæst. 3. art. 5. & ibidem Caietanus, Ferrar. Soro, Toletus, Niphus, & Aegidius consent, quod eadem est ratio de viuentibus & non viuentibus, atque ideo quod non viuentia terminantur quoad paruitatem via generationis intrinsece per minimum quod sit: via autem corruptionis, & per

accidens terminatur extrinsecè per minimum quod non.

1. S^r. Opposita sententia, quæ magis principijs philosophicis conuenit, à nobis amplectenda est, quam tenet Scotus in 2. Senten. d. 2. & Valles. cōtrou. 5. & pater Perey. 10. Physic. q.

3. C^o. vlt. quæ hac concl. explicatur, quæ quidem est tertia in ordine. Inanimata sicut ex natura suâ nullum habent terminum magnitudinis, sic nec etiam paruitatis. Quam conclu-

3. Vall. sionem optime explicat Vallesius, dicens, quod non viuentia ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis, sed per accidens, & supposito ordine vniuersi: omnia hæc inferiora sub habitu cœli continetur, atque ideo non possunt crescere in infinitum, sed tantum intrâ spatium sphaeræ corporum cœlestium: sic etiâ inanimata nullum habent terminum paruitatis ex natura sua, sed solum per accidens: quia si ignis potest ad totam paruitatem deuenire, & non possit se defendere à contrarijs, illud medium erit extrinsecum, quia tunc verum erit dicere: Ignis non potest se à contrarijs defendere, & ante hoc tempus poterat, quod intelligendum est via corruptionis, cum ad sunt omnia contraria, quæ corruptionem intendunt: non autem via generationis, cum omnia iuuēt ad defendendum se à contrarijs. Nā ignis, qui potens fuit inducere formam, potens erit ad defendendum illam à contrarijs.

Pro. Quod supposito probatur cōcl. sio: Res inanimata nullum habent terminum ex natura sua quoad magnitudinē: ergo nec quoad paruitatem.

tem. Probatut consequentia, quoniam tota ratio, propter quam inanimata non habent terminum quoad magnitudinem, est, quia in eorum augmentatione additur in noua materia noua pars formæ: sed in eorū diminutione etiam potest auferri noua materia cum noua forma: ergo sicut materia potest crescere in infinitum eum in uoti, & maiori forma, sic etiâ materia poterit minui simul cum forma usque in infinitum: ergo sicut non viuentia nullum habent terminum magnitudinis ex natura sua, sic etiam nec habebunt quoad paruitatem.

Consi. Confirmatur cōclusio: Si detur minimus ignis, ille ignis erit diuisibilis in partes: ergo vel dabitur minus minimo, vel dicendum est inanimata non terminari quoad paruitatem. Probatut cōsequentia, quia si propter aliquam rationem diuisio repugnaret illi igni, maxime ratione formæ, quia forma (scilicet) ignis non potest conseruari in minori quantitate: sed in hoc nulla est repugnantiæ: ergo ille ignis est diuisibilis in partes. Minor verò probatur, quia si illi repugnaret diuisio, maxime propter organizationem, quia (sicut diximus in viuentibus) habet partes heterogeneas, id est, diuersæ rationis à toto, & ita requirunt certam quantitatem ad exercendas suas operationes: sed hoc non: quia ille maximus ignis est corpus homogeneum, & habet partes eiusdem rationis cum toto, quæ non requirunt certam quantitatem ad suas operationes, sed quælibet pars potest in maiori & minori quantitate suum

suum munus exercere: ergo sequitur, quod ille minimus ignis sit diuisibilis in partes: nam quæ nam sit repugnantiæ, rogo, vt in minima parte ignis forma diuisa non calefiat.

Probatut deinde vrgētius, quia posito igne, cui applicetur combustibile, scilicet stupa, aut papyrus, tunc ille ignis prius agit in partes propinquiores, quàm in remotiores: ergo prius producit formam ignis in partibus propinquieribus, quàm in remotioribus: sed nulla est assignabilis pars, in quâ sit introducta forma ignis, respectu cuius non sit eadem forma introducta in altâ minorem & minorem, atque ideo ignis non terminatur quoad paruitatem. Solutio, quæ pro contraria sententia adhiberi solet huic argumento, quod (scilicet) forma ignis non potest introduci, nisi in partem capacem, hæc autem est determinata quantitas, est insufficientis, & nullius potestatis, quia quælibet minima pars est capax, vt in eâ introducatur forma ignis: ergo forma ignis potest introduci in eâ. Antecedens probatur, nam in quælibet minima parte reperitur vltima dispositio ad introductionem formæ ignis: ergo reperitur etiam capacitas. Antecedens probatur: In quælibet minima parte potest reperiri calor vt vnus: ergo calor vt octo, quia sunt eiusdem speciei: sed calor vt octo est vltima dispositio ad introductionem formæ ignis: ergo in ea reperitur vltima dispositio, & consequenter forma ignis poterit in quælibet minimam partem introduci.

Præterea interrogo, an in sequentibus partibus papyri necesse sit formam ignis introduci in tāta, & determinata quantitate, quāta fuit illa prior, in quam ignis prior introductus fuit, an non: Si dicatur necesse sarium esse, sequitur, quod generatio sit per minima: si autem dicatur non necesse esse, quia tunc non datur minus minimo, quoniam materia papyri restantis est continua, tunc sic arguo: Tota ratio, quare ignis, qui fuit primò genitus, non potuit introduci nisi in determinata quantitate in materia papyri, est, quia materia papyri erat discontinuata igni efficienti: sed similiter procedente generatione materia papyri restantis est discontinuata igni, qui est primò genitus, quoniam in materia est quantitas vtriusque, & est informata forma specie distincta: ergo aut datur minus minimo, aut inanimata non terminantur quoad paruitatem. Præterea, quia fieri potest, vt efficiens agat in materiam delibissimam, scilicet in durissimum lignum: at illud non vniet sibi, præsertim sit distans: tum etiam quia generare prius est, quàm vnire: ergo saltem in illo priori dabitur minus minimo.

Quod si respondeatur, quod efficiens vniet sibi effectum, deterior est solutio, quod facile patet: nonnunquam enim potest contingere vt non possit illum sibi vnire: tum quia aliquando fit ignis, & non igne, quia cōtingit ignem fieri per reflexionem radiorum Solarium, tunc saltem forma ignis potest conseruari in minori, & minima quantitate, vt

titate, vsque quo vniatur efficienti, quia nō est efficiēs, cui possit vni.

Tertiò, & principaliter, probatur: Detur minimus ignis, & diuidatur in duas partes: tunc rogo, an forma ignis maneat in materia partis: an non? si dicas, quod manet, habeo intentum: sin minus, dabitur materia sine forma, quod est absurdum: ergo &c.

Solutio Iuniorum non placet, quod (scilicet) illud minimum non possit diuidi: hæc (inquam) solutio nulla est, quia illud minimum ex natura sua est corruptibile: ergo diuisibile, atque adeò nihil vetat, quò minus diuidatur vsque ad corruptionem, vt illud perpendenti facillè constabit.

yl. pro. Probat ur vltimò conclusio. Ignis non potest generari, nisi præua dispositione, quã supponamus esse calorē vt octo: hæc dispositio cum fiat per motum, incipit per vltimū non esse: atque ideo non potest determinatè in hac parte esse calor, quin prius fuerit in minori, & minori vsque in infinitum: ergo similiter non est dicendum: Determinatè in hac parte est forma ignis, quin prius fuerit in minori & minori, & ita nō terminabitur vel^o minimū.

obie. Sed oportet tam ad cōtrariorū rationē dissoluen dam accedamus, est enim non leuis. Primò arguunt ex Arist. hoc loco dicēte: A minima carne nō est separabilis alia caro: sed caro est homogenea: ergo nō solum heterogenea, sed etiam homogenea quoad paruitatem terminantur.

Soln. Responderetur, quòd caro dupliciter considerari potest: Vno modo

vt pars viuētis, & vt est informata forma viuētis: & ab hac carne non est separabilis alia caro, quia est viuens, & viuētia habent minimum quod sic. Alio modo potest considerari, vt est separata a viuente, & ab hac carne est separabilis alia caro, quia est inanimata, & in non viuētibus non datur minimum. Aristoteles verò loquitur de carne primo modo: dicitur enim æquiuocè caro de carne animata, & de carne inanimata, vt & homo de homine viuo & p̄cto, &c. sicuti oculus æquiuocè de oculo sicco & sano ac viuo dicitur. Rationibus tamen procedendum est primo sic: Quæcunque *obie* incipiunt per primum sui esse, terminantur ad minimum: sed inanimata incipiunt per primum sui esse: ergo terminantur ad minimum. Patet consequentia, quia quæ incipiunt per primum sui esse, fiunt in instanti, atq; ideo fiunt in diuisibilitate. Consequentia patet ex Arist. 6. Phys. dicēte, permanētia per primū sui esse incipere: sed inanimata sunt permanētia, vt terra, ignis, & aqua: ergo incipiunt per primum sui esse.

Pro solut. huius argumenti est notandū, quòd cū generatio vnius *Not.* sit corruptio alterius, & è contrarij, vnius corruptio sit generatio alterij, quoties aliquid corrumpitur, aliud generatur, & è contrarij: vt quādo corrumpitur homo, generatur cadaver, & quando homo generatur, corrumpitur semē vel embrio: sed hoc discrimen est, quod quādo illud, quod corrumpitur, desinit per primum sui esse: & generatur, incipit per primum sui esse: & quādo id, quod corrup-

corrumpitur, desinit per vltimum sui esse, quod generatur, incipit per vltimum non esse, ita vt idē instans sit terminatiuum vnius, & initiatiuum alterius, quauis vni sit intrinsecū, alteri extrinsecū. Et quod hoc sit verum, ex eo cōstat, quia aliàs sequeretur dari materiam sine forma, vel cum duabus formis. Sequela probatur, cum homo corrumpitur, verum est dicere: Nunc nō est homo, & ante nūc erat: Tunc rogo, an forma cadaueris sit in hoc nunc quo desinit homo: & si ita est, habetur intentum, quòd in eodem instanti, quo vnum corrumpitur, aliud generatur, forma (scilicet) cadaueris: an ante hoc nunc, & hoc non, cū duo instantia non possint cōtinuari, quia duo indiuisibilia non possunt continuari, aliàs continuū cōstaret ex indiuisibilibus, & inter hoc nunc & illud intercederet tēp^o, quo homo desinit, & incipit forma cadaueris, & daretur materia sine forma; ergo idem est instans terminatiuum vnius, & initiatiuum alterius: & ita nec datur materia sine forma, nec cum duabus formis.

Vnde ad argumentum responderetur, negando, inanimata incipere per primum sui esse, sed incipiunt per vltimum sui non esse. Ad auctoritatem Aristotelis responderetur, ibi locutum fuisse de viuētibus, non vero de non viuētibus.

Obie. Dipt. Sed cōtra obijcitur primo: Quæcunque producantur in instanti, incipiunt per primum sui esse: sed res inanimatæ producantur in instanti: ergo incipiunt per primum sui esse. Minor probatur: Quæcunque

producantur de contradictorio in contradictorium, fiunt in instanti, quia inter contradictoria nō est dare mediū: sed inanimata hæc ratione producuntur, quia producantur ex nō esse ad esse: ignis enim ex nō igne, & aqua ex non aqua producuntur in instanti, atq; adeo per primū sui esse. Responderetur, quòd verū est, quæ fiunt ex contradictorio in contradictorium, produci in instanti, in instanti (inquam) ex parte substantiæ, quæ producitur, nisi aliquid obstat: maxime autē obstat extēsiō subiecti, atq; ideo hoc fit ratione quantitatis, quæ habet partes: inanimata vero producantur per partes proportionabiles, ex quo fit, quòd productio non fit in instanti, sed successiue. Sed dices, Viuētia habent partes quantitatis, & materia, in quam introducenda est forma viuētis, nō minus extēsa est, quam illa, in quã introducēda est forma inanimati: materia enim, in quam introducēda est forma hominis, nō minus extēsa est ratione quantitatis, quàm materia ligni, in quam introducenda est forma ignis ratione quantitatis ligni: ergo sicut inanimata producantur successiue, sic etiam animata. Responderetur, longe diuērem esse rationem de extēsiōe viuētis, & de extēsiōe inanimati, quia animata propter organizationē requirunt determinatam quantitatem, ratione cuius forma viuētis non introducitur in materiã, nisi sit determinata quantitas: & ita in instanti producitur: inanimata vero non requirunt determinatam quantitatem, dico organizationē, & inde est quòd

Nota

quod forma nō viuentis possit intrōduci, & conseruari in minori & minori quantitate.

Obie. Obijctes deinde: Lumen producit in instanti, licet subiectum, in quo recipitur, sit extēsum: ergo extensio ex parte subiecti non sufficit vt productio fiat in instanti. *Respō.* Respondendum est, quod lumen producit in instanti in diaphano, atque ideo verum est, quod nisi sit repugnantia contrarie qualitatis, sola extensio ex parte subiecti non sufficit, vt productio fiat in instanti: vnde quia lumen recipitur in diaphano sine repugnantia cōtrarie qualitatis, & ignis introducit in ligno cum repugnantia qualitatis cōtrarie, hinc est, quod lumen producit in instanti, ignis vero successiue.

Rep. Obijctes adhuc: Scientia producit in instanti in intellectu cum repugnantia contrarie qualitatis, scilicet erroris: ergo repugnantia contrarie qualitatis non obstat, quod minus productio fiat in instanti. *Respō.* Respondetur, quod scientia producit in instanti cum huiusmodi repugnantia, quia in intellectu non est vlla extensio, cum sit incorporeus: vnde duo requiruntur ad hoc, quod impediatur productio in instanti: alterum, repugnantia contrarie qualitatis: alterum extensio ex parte subiecti: cum ergo in intellectu extensio deficiat, inde est, quod scientia in instanti producat. Sed contra hoc obijctes, si substantie inanimatae sunt successiue, sequitur,

Solu. quod incipiant per vltimum nō esse: ergo productio illarum est successiua, atque ideo motus: & consequenter datur per se motus ad substantiam, quod est contra Aristotelem 5. Physicorum dicentem dari per se motum ad tria tantum predicamenta, scilicet, quantitatem, qualitatem, & vb. Respondetur, quod differentia essentialis inter motum & mutatum esse non est, quod alter sit successiue, alterum verò minime: sed cōsistit in hoc, quod motus proprie dictus est à contrario in cōtrarium, vt a calido in frigidum, ab albo in nigrum: mutatio verò à contradictorio ad cōtradietorium, vt ab esse ad non esse, vel e cōtra: vnde quia substantia inanimata sit ex cōtradietorio ad cōtradietorium, vt ex nō esse ad esse, quantum sit successiua productio, non est proprie motus, atque ideo non incipit per vltimum non esse. Cōtra hoc tamē insurgit Vallesius: Tunc incipit ignis, quando incipit vltima dispositio ignis: sed illa incipit per primū sui esse: ergo & ipse ignis. Minor probatur: Terminus ad quem cuiuscūq; motus incipit tunc, cum desinit motus: sed vltima dispositio ignis, que est calor vt octo, est terminus ad quem calefactionis: ergo incipit, cum desinit calefactio: sed hec desinit per vltimum sui non esse, ita vt sit verum dicere: Modo non est calefactio, & immediate ante hoc fuit: ergo calor vt 8. qui est vltima dispositio ignis, incipit per primū sui esse, & consequenter ipse ignis. Pro solutione notandū est, quod calor vt 8. potest duos habere modos incipiendi ex eodem Vallesio: Vno modo absolute, alio modo in

detert. *Solu.* determinata quantitate. Incipit absolute, quando incipit per partes proportionales, vt per minorem & minorem: & tunc incipit per vltimum non esse: incipit vero in determinata quantitate, quando incipit in tanta digitali, & tunc incipit per primum sui esse. Vnde respōdetur, quod calor vt 8. incipit per primū sui esse in determinata quantitate, & similiter ignis absolute incipit per primum sui esse, & non incipit per vltimum nō esse, & ita non datur minimum. Vnde ad argumentū concedimus, quod calor vt 8. non est terminus calefactionis vtunque ad quem, sed in certa & determinata quantitate, & vt sic incipit per primum sui esse, & consequenter ignis (vt recte probat argumentum, quod nos concedimus) negamus tamen quod ignis simpliciter & absolute incipiat per primū sui esse. Quod si importunè redarguas: si ignis incipit per vltimum non esse: sequitur ergo, quod aliqua substantia desinat per vltimum sui esse: consequens est contra Aristotelem 6. Physicorum asserentem, nullius rei dari vltimum esse. Sequela probatur, si ignis incipit per vltimum non esse: ergo verum est dicere: Modo non est ignis, & immediate post hoc erit: ergo similiter erit verum dicere: Modo est lignum, & immediate post hoc non erit: & si desinit per vltimum sui esse, verū erit dicere: Modo est lignum, & immediate post hoc non erit, aliās sequeretur, quod cum esset forma ligni & ignis, materia duabus formis informaretur. Pro solutione

notandum est primo ex eodem Vallesio, quod sicuti aliquid potest duobus modis incipere absolute & totaliter, & vt tātum: sic etiam potest desinere totaliter: tunc aliquid desinit totaliter, & absolute, vt lignum, quando in totam materiam, que erat informata forma ligni, introducit forma ignis: & desinit vt tātum, quando desinit in certa & determinata quantitate. Quando lignum desinit absolute & totaliter, desinit per primum non esse, ita vt sit verū dicere: Tota materia, que erat informata ligni forma, modo non est, & immediate ante hoc tēpus erat: quādo desinit vt tantū, desinit per vltimū sui esse, vt quādo lignū desinit vt tātū, & per vltimū sui esse, tunc incipit ignis absolute & totaliter per vltimum non esse: & idem, quod diximus de substantijs, intelligendum est de accidentibus: nam cum calor desinit totaliter & absolute per primū non esse, frigus incipit in determinata quantitate & per primū sui esse: & quādo calor desinit vt tātus in determinata quantitate per vltimum sui esse, frigus incipit totaliter per vltimum sui non esse. Quo supposito, respondetur ad argumentum, nullum esse inconueniens, quod aliqua substantia desinat per vltimum sui esse, non totaliter & absolute, sed vt tanta, & in determinata quantitate: Aristoteles vero, quando dixit nullius rei dari vltimū esse, intelligendum id est, vt veritatem habeat, totaliter & absolute.

Sed dicit aliquis: Cadaver est substantia non viuens, & incipit per primū

primum sui esse: ergo aliqua substantia non viuens incipit per primum sui esse: Probatur sequela, quia homo, qui corrumpitur, desinit per primum non esse: ergo cadauer incipit per primum sui esse. Respondetur, quod cadauer incipit per primum sui esse, per accidens tamen, quia sequitur corruptionem hominis: at verò per se nullum habet terminum, quia potest diuidi in plures partes, sub quibus manet forma cadaueris: vnde quinuus videatur cadauer habere partes heterogeneas, reuera non habet, quia iam caput non exercet munus capitis, nec manus munus manuum, atque ideo talia æquiuocè dicuntur, sicuti homo pictus æquiuocè est homo.

s. Obiect. Secundum argumentum est: Reliqua accidentia rerum etiam inanimatarum terminantur ad minimum: ergo & quantitas. Patet antecedens, quia calor, v. c. ignis ad tantam potest deuenire remissionem, vt sub illa, forma ignis non possit conseruari. Respondetur, logè differentem esse rationem de accidentibus, & quantitate; nam cum accidentia ad operationes exercendas ordinentur nature confines & conuenientes, ita quòd tantum possit adiri de accidentibus, vt substantia non possit operari, ideo accidentia terminantur ad minimum: at verò quia quantitas non ordinatur ad operationes, sed ad extensionem substantiæ, & cum in minori & minori quantitate possit esse extensio, hinc est, quòd quantitatis ratione non terminetur substantia ad minimum.

Vltimum argumentum est: He-

terogenea terminantur ad minimum: ergo & homogenea. Probatur consequentia, quia homogenea sunt partes heterogeneorum, v. c. caro & ossa sunt partes hominis, qui est heterogeneus. Respondetur, quod homogenea, quæ sunt partes heterogeneorum, terminantur ad minimum, quod nos concedimus, negamus tamen homogenea, quæ sunt partes heterogeneorum, terminantur ad minimum.

ARTICVLVS III.

& vltimus.

Vtrum accidentia terminentur ad maximum & minimum.

Decreuius tertio agere de accidentibus, & non procedet quaestio de omni accidente, sed tantum corporali, & sensibili, sed nec de omni sensibili, sed solù de quantitate & qualitate: de quibus habito iudicio facile erit de reliquis iudicare. Primum de quantitate dicemus, quæ dupliciter potest sumi. Primo secundum suum esse in subiecto præcisè, & secundo secundum propriam naturam, qua ratione consideratur à Mathematica. Si primo modo consideretur, verè terminatur quoad magnitudinem & paruitatem, sicuti ipsum subiectum: si verò sit in subiecto non viuente, nullo modo terminatur, sicuti nec ipsù subiectum. Si secundo modo sumatur, nullum

nullum habet terminum, nec magnitudinis, nec paruitatis, quia sicut potest crescere in infinitum, sic etiam potest decrescere. In primis patet de paruitate ex Arist. in hoc loco, *Arist. tex. 17.* vbi dicit continuum esse diuisibile in semper diuisibilia. De magnitudine etiam patet ex eodè; Physicorum, cap. 6. vbi dicit infinitum in potentia non repugnare quantitati: solùm autem loquimur de quantitate continua, nã de quantitate discreta aliud est iudicium: nam quæuis quantitas discreta nullum habet terminum quoad magnitudinem, quia non potest dari numerus ita magnus, quo non possit esse maior, addita vnitatem, habet tamen terminum quoad paruitatem, quia (scilicet) nõ potest dari numerus minor binario. Iam ergo oportet, vt de qualitatibus agamus, & solùm de gradualibus, de his (inquã) quæ possunt intendi & remitti, nã de his quæ constituuntur in indiuisibili, nulla est quaestio: qualitates ergo illæ, de quibus est quaestio, dupliciter possunt considerari: vno modo secundum latitudinem intentionis, quam habent ex subiecto. Alio modo secundum latitudinem intentionis, quam habent ex propria perfectione. Si primo modo considerentur, duobus modis possumus loqui de illis. Vno modo, an habeant terminum secundum latitudinem extensionis ratione subiecti. Dicimus ergo, quòd terminantur illo modo, quo ipsum subiectum, ita quòd si sint in subiecto viuente, terminentur intrinsecè quoad magnitudinem & paruitatem, sicuti ipsum subiectum:

si vero sint in subiecto non viuente, nullo modo terminantur, sicuti nec ipsum subiectum. Si autem loquamur de illis secundo modo, scilicet, ratione sui, dicimus, quòd nullum habet terminum quoad maximum, nec quoad minimum.

Si autem loquamur secundo modo, scilicet, secundum latitudinem remissionis, quã habent ex sua perfectione, adhuc considerantur dupliciter, scilicet secundum quòd sunt dispositiones conseruatiuæ subiecti, vel secundum suam propriam naturam. Quibus fundamentis præiactis sit conclusio: Si accidentia considerentur vt sunt dispositiones conseruatiuæ subiecti, secundum intentionem habent maximum & minimum, siue sint in viuentibus, siue sint in non viuentibus. Probatur conclusio, quia huiusmodi accidentia, si considerentur ratione dicta, ordinantur ad operationes subiecti: sed operationes subiecti sunt finitæ, cū sit eius virtus finita, si sit creatum subiectum: ergo huiusmodi accidentia sic considerata finita sunt, & versus vtramque partem terminantur. Probatur etiam experientia, quia aer non recipit quemcunque calorem, sed in certo gradu, aliter corrumpetur, & in ignem transiret. Notanter autem diximus huiusmodi accidentia, si considerentur, vt sunt dispositiones conseruatiuæ subiecti, versus vtramque partem terminari: nam si sit qualitas extranea subiecti, vt calor aquæ, aqua recipit quemcunque calorem, sed in certo gradu, tamè versus paruitatem nullum habet terminum, quia sicuti

qua potest conseruari in nullo calore, sic etiam potest conseruari in minori & minori. Dico secundò: Huiusmodi accidentia, si considerentur secundum suam naturam, secundum intensiorem non terminantur quoad maximum & minimum, nisi sint mediae qualitates, ut fuscum & viride: quod dixerim contra Tolatum, qui primo de generatione, quaest. 6. tenet dari in calore minimum in intensiōe & extensiōe, quod acquiratur instantanea mutatione, quae sit in instanti initiatiuo calefactionis, quae est motus continuus: hancque sententiam tribuit Ianuno, & Egidio: rationes autem eius intra soluentur. Sed conclusio nostra probatur: & primò, quod non terminetur quoad paruitatem: Ea, quae incipiunt per motum, non habent minimum: sed huiusmodi accidentia ut sic incipiunt per motum: ergo non terminantur ad minimum. Minor probatur, & Maior patet, quia accidens simul incipit cum motu, ut calor cum calefactione: ergo sicut non potest assignari calefactio, qua non sit minor & minor, sic etiam nec est assignabilis calor, quo non sit minor & minor.

Sec. Secundò, quia gradus primus, & alij sunt eiusdem rationis, habentes contrarietatem, & resistantiam: ergo eadem ratione producentur successiuè.

Tert. Tertio, quia illud minimum habet partes extensas, & contrarium extensum, cuius partes sunt remotiores alijs: ergo remissius expellitur, & consequenter in tempore.

Quart. Quarto, quia sequeretur, vlti-

mum gradum contrarij semper induci, & expelli in instanti, in quo primus expellitur, vel inducitur: & ita iam non esset (ut Tolerat) vnus gradus instantaneè acquisitus, sed duo integri, scilicet primus & vltimus, quod ipse fateatur esse valde difficile in Aristotele.

Tandem confirmatur, quia alijs sequeretur, quod si medietas minimi, quod calor exigit, esset intra sphaeram ignis, non posset calefieri, quod videtur durum, & inintelligibile, de quo iterum libris de Generatione (Deo dante) latior redibit sermo.

Quod autem non terminentur quoad magnitudinè, probatur: Sicut se habet quantitas in extensiōe, sic etiam & qualitas in intensiōe: sed quantitas ex natura sua non habet maximum quod sic quoad extensiōe, quia potest extendi in infinitum: ergo qualitas similiter potest in infinitum extendi: & in hoc differimus à Scoto; Sententiarum d. 1. & Caiet. 3. p. q. 1. a. 11. qui ponit in huiusmodi qualitatibus maximam quod sic ex natura sua, adducentes in exemplum gratiam Christi, quam infinitam esse volunt: sed hoc nihil contra nos, nam licet inter Theologos positum sit in controuersia, an gratia Christi sit finita, an infinita, solum certum est, quod sicuti quantitati materiali ex natura sua non repugnat in infinitum extendi, ut docet Aug. epist. 8. ad Nebridium, sic etiam non repugnat naturae qualitatis in infinitum intendi, quauis prout est in substantijs, sit finita & limitata, quod gratiae Christi non ob-

denegandum, fuit enim actu finita, quauis maior quacumque alia, quae in omni creatura de potentia Dei ordinari potuit reperiri: dicitur autem infinita secundum quid, quia habet omnes effectus, quos gratia infinita simpliciter possit habere, scilicet redimere plures mundos, si essent: fuit autem infinita gratia vniuersalis, illa (scilicet) quae ex vniuersione Verbi diuini cum humanitate reuelabatur: notanter autem diximus in conclusione, nisi sint qualitates mediae inter extrema, quia in his (ut docet 1. 2. S. Thom. q. 2. 4. 1. 2.) non datur intensio in infinitum, habent enim vera terminum augmenti & decrementi quoad intensiōem: ratio est, quia huiusmodi qualitates clauduntur extremis, atque ideo quocumque tendit intensio, necesse est alterius extremi rationem induere, quia cum componuntur extremis, ut ex contradictorijs, oportet intensiōem fieri per modum resolutionis à contrario, atque adeò necesse est alterum extremum resolui.

obie. Sed contra secundam conclusionem est argumentum: Accidentia incipiunt in instanti, sicuti substantiae, quibus insunt: sed haec terminantur ad minimum; ergo & accidentia habent minimum quoad intensiōem. Respondetur, quod accidentia dupliciter incipiunt: per se, & per accidens: incipiunt per accidens, quando producentur ad productionem substantiae: nam eodem instanti, quo substantia per se producit, producentur accidentia per accidens: & hoc nihil refert: per se verò incipiunt, quando incipiunt in tempo-

re, & simul cum motu, atque ideo per se non habent minimum: in conclusione autem loquimur de his, quae per se habent, & non per accidens.

Rep. Sed obijciens: Lumen producitur in instanti, & lumen est accidens graduale: ergo aliquod accidens incipit in instanti, atque adeò habet minimum quoad intensiōem. Respondetur verum esse, quod quoties lumen producit, incipit in instanti, quia recipitur sine resistantia contrariae qualitatis, tamen non habet id per se, sed secundum exigentiam luminosi: nam per accidens incipit esse in determinata intensiōe, cum possit in minori & minori incipere: id autem habet ratione luminosi. Contra alteram partem conclusionis insurgitur sic: Effectus non potest praestantior esse sua causa: sed calor est effectus ignis: ergo non potest esse praestantior igne: sed ignis postulat calorem ut 8. ut conaturalem, & proportionalem, & non in maiori gradu: ergo calor habet certum gradum quoad augmentum intensiōis. Probatur: Accidentia eò magis intenduntur, quo magis radicantur in potentia subiecti: sed haec est finita & limitata: ergo accidentia limitata habent gradum intensiōis. Respondetur arg. huiusmodi concludere accidentia per accidens habere terminum intensiōis quoad magnitudinè, ut sunt dispositiones conseruatiuae subiecti: unde sicut diximus igne per accidens terminari quoad magnitudinè, quia deficiunt & combustibilia, quae sunt finita, sic etiam calor per accidens terminatur in intensiōe quoad magnitudinè ex parte sub-

te subiecti. Subiectum autē ad suas operationes exercendas postulat determinatum calorem vt 8. & hoc ad optimum statum sui esse, non enim ignis ex natura sua recipit maiorem calorem, nisi secundum ordinem agentium: sicuti cecitas à nauiuitate non respicit visum ex natura sua, sed secundum agentia supernaturalia.

Ad confirmationem respōdeo, quod per accidens potentia subiecti est vltimata, quia ex natura sua accidens potest intendi in infinitū, si subiectum sit capax. Vel secundo responderetur, falsum esse, potentia subiecti esse limitatam: nam sicuti lumen potest produci in maiori & maiori intensiōe: sic etiam subiectū illius potest illud magis ac magis intensum recipere: & si Deus conseruaret aquam, vt non corrumpere periret, posset recipere calorem maiorem & maiorem in infinitū, vnde calor per accidens habet maximam

intensiōem, ex parte (scilicet) subiecti, quia requirit certum calorem in certo gradu, ex parte agentis naturalis, quia est finitum & limitatum: & ea quæ de calore diximus, de cæteris accidentibus dictum sit, gradualibus quidem, & præsertim de accidentibus qualitatiuis primæ & tertiæ speciei: nam de qualitatibus secundæ speciei, qua ratione terminentur secundum potentiam passiuam, & impotentiam intra spheram actiuitatis suæ, partim diximus secundo lib. huius, q. 4. p. q. & lib. de cælo (Deo dante) huius dicemus. Nunc nota ridiculū esse, quod aliqui tribuunt Soto, q. 3. ad 4. lib. 3. scilicet, si per infinitum spatium esset aer, illuminandum fore à Sole, quod est falsum, cum habeat virtutē & spheram finitam: sed tantum air, quod si penetratiuē ponerentur infiniti aeres, illuminarentur à Sole, si manerent diaphani. Sed iam de septimo libro videamus.

Finis libri sexti.

SVPER

SVPER SEPTIMUM LIBRUM PHYSICAE AVS- cultationis Aristotelis, de motu in ordine ad mobile, Commen- taria per quæstiones.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de
Mercede redemptionis captiuorum.

PREFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS,
summa, & diuisione totius septimi libri per quæstiones.

Precedenti lib. 6. tradidit Aristoteles theorematum, quæ ad motum & tempus, & ad id, quod mouetur, pertinebāt; deinceps autem, vt perfecta sit de motu disputatio, ea proponit, quæ spectant

ad causam mouentem, quæ quidem tractat, tum hoc libro, tum in sequenti multo copiosius. In hoc enim solum docet, quæ duntaxat ad octauam viam sternunt per quinque capita.

In primo docet, quod quidquid mouetur, necessum est, vt ab alio moueatur.

In secundo cap. probat mouens & mo-

& motum debere esse simul.

In cap. 3. probat, quod alteratio per se primò tantum fiat in 3. specie qualitatis.

In c. 4. demonstrat omnes motus cōparari posse inter se in velocitate, & tarditate: de cōparatione nāque illorum in perfectione specifica & numerica supra lib. 5. à nobis dictum est, art. ult.

In cap. 5. & ultimo agit de proportionem inter id, quod mouet, & tēpus, & spatium, ubi proponit quedam theorematum circa hoc: quę omnia vnica sola quaestione amplectēda sunt, ubi alius, quæ hic ab Aristotele docentur, & ab authoribus circa illum dicuntur, examinanda veniunt.

Quaestio vnica.

De naturalis entis motu in cōparatione ad mobile.

Mltra sunt, quæ ideo ignorantur, quia à consideratibus parui habentur: nulla autem sunt in his libris, quæ talia meritò possint iudicari: vnde nō possum nō mirari breuitatē eorum, qui de hoc pauca scripto mādauerunt, sed ignoscamus illis, vt & nobis ignoscāt, & de presentis negotio quatuor exactè examinemus. Primo, si mouens & motum debeant semper esse simul, & quomodo. Secundo, vtrum rationes, quibus Aristoteles probat, ad qualitates primæ & 4. speciei non esse per se motum, verum habeant. Tertio, si comparatio simplex phy-

sica debeat fieri in specie infima. Quarto & ultimo, vnde proueniat maior velocitas in motu.

ARTICVLVS I.

Vtrum mouēs & motū debeāt esse simul, & quomodo.

Svpra secundo libro huius, q. 5. 2. p. q. cōcipimus nonnulla de hac re dicere, sed pro complemento doctrinæ, nunc autem ex professo. Et videtur, quòd non debeant esse simul. Primo, quia Sol mouet hæc inferiora, & in illa agit, & tamen non est simul cum illis: ergo mouens & motum non semper debent esse simul. Nec valet dicere, quòd Sol immediate agit in corpora intermedia, & medijs illis mouet hæc inferiora, nam corpora intermedia Soli contigua sunt orbes cœlestes incapaces alterationis & corruptionis, quia Sol mouet hæc inferiora: et go, &c. Secunda ratio est: Attrahēs est mouens, & attractum est motū: sed attrahens & attractum nō sunt semper simul: ergo mouens & motum non debent semper esse simul. Patet Minor tripliciter, nam magnes attrahit ferrum distans, & electrum paleas distantes, & pharmaca distantes humores: ergo, &c. Tertia ratio est: Angelus mouet cœlum, & tamen non est simul cum illo: ergo mouens & motū non semper debent esse simul. Probatur Minor, quia illa sunt simul, quorum vltima tangunt: sed angelus non habet vltimum, quo tāgat cœlum, cū sit indi-

diuisibilis: ergo non est simul cum illo. Pro intelligentia tituli primo notandum est, quòd dupliciter potest aliquid aliud mouere: primò improprie & metaphorice per modum finis: & quòd hac ratione mouet, non est necessarium, quòd sit simul cum moto, imò fere semper non existit in rerum natura, quando mouet: ergo non potest esse simul cum moto. Patet, quia simultas non tantum requirit duo extrema existentia, sed existentia & cōiuncta.

Secundo potest aliquid mouere proprie & effectiue: & ad hoc requiritur existentia in rerum natura: & de isto modo mouendi procedit quaestio, non verò de primo, de quo iam partim dictū est lib. 2. huius, q. 4. Secundo est notandū, quòd dupliciter potest esse aliquid simul cum alio. Primo similitate tēporis, ita q̄ coexistent eidē parti tēporis diuisibili. Secundo similitate loci, q̄ non est coexistere eidem loco proprio, quia duo corpora diuersa, vt sunt mouens & motum, nō possunt esse simul in eodē loco proprio sine penetratione dimensionum in eodē loco, quæ naturaliter est impossibilis, vt superius diximus: Neque sufficit simultas in loco communi, sed simultas, de qua est quaestio, est immediatio locorum priorum, ita quòd inter illorum vltima nihil mediet. De hac ergo similitate loci est quaestio, nō de prioribus: est ergo sensus quaestionis, vtrum mouens & motū proprie debeant esse simul similitate loci dicta.

Circa hanc rem sunt duæ sen-

tentiæ oppositæ. Prima est Scoti in 2. d. q. 2. 9. Ad istā quaestionem, & in 1. d. 17. Alex. & Simpl. afferētium 1. 1. mouens & motum nō debere semper esse simul, sed posse agens, vel mouens agere in distans, sine eo q̄ agant in intermedia, quos sequitur Villal. quantum ad generationem substantialem. Est etiam Ferrar. 7. Phys. & contra Gent. c. 68. Valles. contra. 9. & Sori hic, & ibi omniū Thomistarum afferētium mouēs & motum semper debere esse simul, ita quòd in distans non possit agere mouens, nisi prius agat in intermedia, quos etiā sequitur Villal pando quātum ad reliquos motus.

Sit ergo primum fundamentū, quòd duplex est mouens: aliud primum, inter quòd & passum mediat aliud mouens: aliud vltimum, inter quòd & passum non mediat aliud. Similiter est duplex passum: aliud primum, inter quòd & agens mediat aliud, quæ omnia patēt hoc exemplo: Moueat manus lapidem, medio baculo, & lapis paleam: primum mouens est manus, quia inter ipsam & lapidem mediat baculus: vltimum mouens est baculus, quia inter ipsam & lapidē nihil mediat: Contra, lapis est primum passum vel motum, quia inter ipsum & baculum nihil mediat, palea vero est vltimum passum, quia inter ipsam & baculum mediat lapis: non ergo hic procedit quaestio de vltimo & primo mouente, sed tantum de vltimo mouente, & primo moto, an ista sint semper simul, modo dicto.

Sit secundum fundamentum: Aliquod agens agit in mediū sibi proximi-

No.

Sensus quaestionis

1. Fñ dan.

1. Fñ dan.

proxi-

proximum, & per illud in remotū: non autem temper producit effectum eiusdem rationis & speciei in vtroque, sed aliquando longè diuersū, quod patet multis exemplis; v.g. quādo ignis, medio vitro, emollit ceram per calorem à se emissum in vitro, quod est medium proximum, tantum producit calorem, non mollitiem: at vero in cera, quæ est obiectum remotum, producit calorem & mollitiem. Ratio huius disparitatis est diuersa natura & ratio dispositionis materie in ipsis passis: imò non solum hoc contingit eadem qualitate recepta ab ipso agente vtroque in passo, vt contingit in casu adducto, eodē calore in vtroque passo recepto, sed etiā aliquādo ipsum agēs diuersū quid emittit ad vnum passum, quā ad aliud, vt patet in Sole, qui in orbis sibi immediatos tantum emittit lucē, non calorem, quia illi orbis, cū sint incorruptibiles, non sunt capaces talis accidentis: at verò in his inferioribus producit calorem, & aliquando non lucem, vt quando ipsa sunt opaca non habētia diaphaneitatem, quæ requiritur ad recipiendam lucem.

Sit tertium fundamentum: Scilicet attractio finalis, quam ponit Toletus in 1. loco tertij fundamenti, qua ratione attrahit finis ad se medio, quæ illius gratia fiunt, & locus naturalis attrahit locatum (quia de hac attractione non est questio, sicut neque de motione impropria) ipsa attractio propria & effectiua, de qua est questio, sicut de motione propria, quæ ab ip-

sa prouenit, duplex est: Prima, qua ipsum attrahens in se immotum manens est per virtutē impressam in attracto, & illud ad se attrahit: qua ratione media virtute accepta à magnete ferrum ad ipsum mouetur, & similiter palæx ad electrum, & cibi & humores ad nostra membra, ipsis in se immotis manētibus, non secus ac graua per virtutem à generante acceptam ad sua loca naturalia mouentur: est tamen hoc discrimen, quòd graua non mouentur ad illud agens, à quo acceperunt prædictam virtutem, sed ad sua loca naturalia, scilicet ad centrum, & huiusmodi attracta mouentur ad illa agentia, à quibus prædictā acceperunt virtutē. Alia verò est attractio, in qua ipsum mouēs vel attrahens simul cum attracto aut motu mouetur: & de hac loquitur Aristot. in text. iam ergo sic conclusio. *Cont.* Mouens, vel agens vltimum debet esse simul cū primo motu, vel passo simultate locali, ita quod in distans agere non possit. Pro cuius intelligentia notandū vltimis, quod agentia sunt duplicis ordinis: quædam sunt materialia & corporea, quædam verò immaterialia & incorporea: inter quæ est hoc discrimen, quod in materialibus ratio essendi in loco est quantitas molis, qua media dicuntur agere, non per suas operationes: vnde cū operatio impertinet se habeat in illis ad essendum in loco, tam dicuntur esse in loco, quando non operantur in passo, ac quando operantur: in immaterialibus verò ratio formalis essendi in loco, est sua operatio transiens, ex quo

ex quo fit, quod solum dicantur esse in loco, dum erga passum operantur, quia per illud finiuntur, ita quod sint ibi, & non alibi, sicut materialia per quantitatem sunt hic, & non alibi: cessante enim operatione res immateriales non dicuntur esse in loco: ex quo nascitur discrimen secundum, quod agentia materialia non dicuntur esse simul cum passo, in quo operantur, per suam operationem, sed per suam quantitatem molis, ita quod tunc dicantur esse simul, quando vltima se tangunt, & ita bene potest verti in questionem de illis, an sint simul cum eo, in quod agunt: at verò agentia incorporea dicuntur esse simul cum passo per suam operationem, & ita non potest de illis verti in questionem, an sint simul cum passo, in quod agunt, quia eo ipso, quod in illud agunt, debent esse simul cum illo, modo illis possibili, scilicet per operationem. Tertium discrimen est, quod in agentibus corporeis simultas loci est cōditio requisita & præsupposita, vt agāt in passum: at vero in incorporeis non est cōditio prærequisita, sed potius concomitans ipsam operationem: imò longè diuerso modo hæc simultas accipitur in vniuersis ac in alijs: quia in incorporeis mouens & motum sunt in eodem loco prorsus, licet diuersimode, quia motum est circumscripiuè per suam quantitatem molis: mouens verò definitiuè tantum per suam operationem: imò ipsum motum deseruit mouenti, tanquam locus, quia in illo dicitur esse, dum in ipso operatur: in corpo-

reis verò mouens & motum non possunt ita esse simul, quòd sint prorsus in eodem loco, quia hoc non potest fieri sine penetratione, quæ est impossibilis per naturam, sed ita sunt simul, quòd vltima locorum, in quibus sunt, se tangunt, ita quod mouens non dicatur esse in moto, vt in loco, quia non est in loco per operationem, sed per quantitatem molis. Quo supposito probatur conclusio adducta ex Aristotele, tam hic, quam in lib. de anima, dicere, quod si iuxta cælum poneretur aliquod coloratum, & illud spatium intermedium esset vacuum, non posset ex hinc videri à potentia visiva: sed huius non potest alia reddi causa, nisi quia deficit contiguitas vltimi agentis, v.g. aeris, cum potentia visiva, per quam ipsa deberet recipere species visibiles ab illo colorato: ergo in omni actione requiritur prædicta contiguitas inter agens vltimum, & primum passum, aliàs enim sequeretur, quod sine aliquo intermedio posset videri illud coloratum: quod si hoc cōcedatur, vt ab oppositum sententibus conceditur, tunc sequitur necessario, quod potentia visiva posset videre colorem, etsi paries esset interpositus inter ipsum & colorem, quod est absurdum: & patet, quia si ob aliquid non possit, maxime, quia paries non est medium capax specierum visibilium, quas ille color medio ipso deberet mittere ad visivā potentiam: sed hoc non obstat, quia etiā vacuum est subiectum incapax talium specierum, & nihilominus per ipsum non obstat, quòd minus videatur

eur illud coloratum: ergo similiter non obstat in nostro casu: aut si in illo obstat, quare non obstat etiam in illo de vacuo: imò admissò, quod non requiratur talis cõtiguitas medijs, impertinens erit ratio illius ad quamcunque operationem.

Pr. Probatur primò, quia si aliquid agens possit immediatè agere in distans, non agendo in media: ergo, sicuti potest agere in primum distans, posset agere in maximè distans. Pater, quia si non posset, maximè ratione maioris vel minoris medijs: sed ista ratio maioris vel minoris medijs per ipsos est ad hoc impertinens: ergo non obstat ad prædictã actionem maius in medium, plusquã minus, dum immediatè agens mittit species aut virtutem ad passum, nõ mittendo prius ad media. Consequens autè illud est apertè falsum, & contra experienciã, & quia inde sequeretur nullum agens habere determinatam spheram suã actiuitatis: ergo & antecedens.

Dicendum est igitur prædictã contiguitatem & simultatem inter vltimum agens & primum passum necessario requiri ad quamuis operationem vel motionem. Præterea tertio probatur, quia ex S. Thoma 1. p. q. 8. & 3. contra gentes. c. 58. operari sequitur ad esse: ergo sicut non potest aliquid absolutè operari, nisi absolutè sit, ita non poterit immediatè in aliud operari, nisi immediatè sit simul cum ipso: sed vltimũ agens immediatè operatur in primum passum, vt patet: ergo necessariò debet simul esse cũ ipso immediatè. Et tandem vltimò, quia si vltimũ

agens posset immediatè agere in primum passum, licet non sit immediatè simul cum ipso, sequeretur inde enervari argumentum illud Theologorum, quo probant Deum esse vbiq; immediatè, quia vbiq; immediatè operatur: consequens est falsum, quia sequeretur non efficaciter probari immensitatem Dei: ergo & antee. JEs. Sequela autem probatur, quia per istos auctores non coniunguntur, esse simul cum alio, & in illud immediatè agere: ergo quamuis Deus immediatè agat in omnia, non efficaciter probabitur, neque bene colligetur, quod debeat esse immediatè, & simul in omnibus: ergo dicendũ est, quod agens vltimum debet necessariò esse simul cum primo passo simultate iam dicta.

Ad rationes dubitandi respondetur. Ad primã dicimus, quod Sol non est agens vltimum respectu horum inferiorum, & ita non est necessarium, quod sit simul cum ipsis, sed tantũ est agens immediatum respectu orbis sibi contigui, cũ quo est simul simultate loci, & in illo producit lucẽ, & ipse postea in reliquis, quousque aduenit ad elementa, quibus medijs accedit ad hæc inferiora: & ita in illis producuntur effectus: vnde vltimum agens istorum debet esse simul cum passis, nõ verò Sol. Neque est inconueniens, quod in illo orbe sibi contiguo tantũ producat lucem, & in his inferioribus nõ solum lucem, sed etiam calorem: quia (vt iam vidimus) quando aliquid agit in proximum & in remotum, non debet vtrique effectũ

fectum eiusdem rationis producere, sed potest diuersæ rationis producere, ratione dispositionis materiae passorum, & ita in illo orbe, cũ incorruptibilis sit, non potest causare calorem, in his autem inferioribus, quæ sũt corruptibilia, potest.

Ad. Ad secundũ respondet Albertus, quod magnes attrahit ad se ferrũ, non effectiue, sed finaliter, & ita quamuis agat in distans, non est contra nostram conclusionem. Veruntamen hæc solutio meritò rejicitur à S. Thoma, qui quidem efficaciter ratione falsitatem ipsius probat: quoniam si magnes finaliter attraheret ad se ferrum, inde sequeretur, quod quamuis magnes, aut ferrum vngerentur alijs, non impediretur illa attractio, nec similiter quamuis ponerentur in præsentia adamantis, impediretur talis attractio: consequens autem est falsum, quod experientia docet: nam si magnes aut ferrum alijs vngantur, non fiet attractio: & similiter Solinus docet, quod si ponantur in præsentia adamantis, etiam cessat illa attractio: ergo. Sequela probatur, quia attractio finalis non fit per aliquam virtutem causatam a trahente in attracto, sicut fit attractio effectiua: ergo quamuis talis vnctio alliorũ in illis fieret, nulla cessaret virtus vnus ab alio, neque si ponerentur in præsentia adamantis: & ita in neutro casu cessaret attractio: cum ergo in vtroque casu cesset, dicendum est, quod cessat virtus, qua media effectiue traheretur ferrum a magneto propter vnctionem alliorum, & virtutem adamantis, ex cuius cessa-

tionẽ cessat attractio. Vnde supposito, quod magnes effectiue ad se attrahat ferrum, dicẽdum est, quod in tali casu ipse magnes non est vltimum agens, sed potius primum, quia producit illam virtutem in aere contiguo ferro, & ita ipse aer est vltimum agens, & ita est contiguus ferro, quia media illa virtute a magnete causata, tanquam principio effectiuo, facit ferrum moueri ad magnetem. Et eodem modo est respondendum ad illud de electro trahente ad se paleas, & de pharmaco trahente ad se humores, nõ enim sunt ipsa agentia vltima, sed potius prima, quia causant virtutem in alio, qua media agunt in passum mediatè: & eodem modo est dicendũ ad illud, quod solet afferri de pisciculo dicto Torpedo, qui causat stuporem in manu piscatoris: nõ enim illam causat immediatè, & ita non sequitur quod aliquid agens agat in distans, sed primo emittit in arundinem virtutem quandam, quæ per ipsam diffunditur, & perueniens ad brachium piscatoris ibi causat stuporem: & ita illa arundo est agens vltimum, & est simul cum illo brachio. Et parum refert, quod in arundine non causet stuporem, quẽ causat in brachio, quia arundo non est subiectum capax stuporis, cum non viuat, cuius est capax brachiũ, quia viuit, nam iã supra diximus, quod quando aliquid agit in proximum & remotum, non est omnino necessarium, quod in vtroque causet effectum eiusdem plane rationis, sicut ignis calefaciens ceram, medio vitro, in vitro tantum producet

V u a calorẽ

Vera solut.

Res.

calorem, in cera vero ultra hunc mollitiem: eodem modo est dicendum de oculo fasciante respectu fascinati: non enim causat fascinationē immediate in ipso, sed prius ex vehēntiori visu emittit in aerem qualitatem quandam malignam, & quia postea fascinatus illu aerem attrahit ad se per respirationem, idēd fascinatur, non secus ac ille, qui habet pestem, quam emittit in aerem proximum, qua infectus aer, postea illam emittit in reliquos homines, qui aerem illum ad se attrahunt, & ita nunquam sequitur, quod agens vltimum possit immediate agere in distans, sed semper debet esse simul cū primo passo. Ad tertiam respondetur, quod cū angelus sit agens spirituale, non indiget contactu quantitatiuo, vt cœlum moueat, sed sufficit virtualis per suam operationem, qua immediate in ipsum operatur: nihilominus tamen quia est in loco per operationem, eo ipso quod agit immediate in cœlum, est simul cū ipso, modo sibi possibili.

arg. cōtra conc.
Sed contra conclusionem adductam arguitur primo: Cōtingit aliquando vltimum agēs agere in distans: ergo conclusio est nulla: Probat: Demus casum, in quo aliquis ignis calefaciat lignum, & secundum priores partes, & non secundum posteriores illud tangat: in tali casu partes posteriores calefaciunt lignum, & non medijs alijs partibus, quia illæ habent calorem in summo, & ita nō possunt alium recipere: ergo dicendum est, quod agunt immediate in ipsum, & non

sunt simul cum illo. Respondeo, q̄ in tali casu ex omnibus conficietur *Solu.* vnum vltimum agens respectu ligni, quod illud tanget secundum aliquas partes, quod sufficit, vt sint simul, vt Aristoteles docuit. Sed ob has rationes supponamus, quod ille *Aris.* partes sunt separatae, ita quod constituent duo agentia totalia, in tali casu agens posterius calefacit lignum, & non medio priori, quia nō est capax caloris, cum illum habeat in summo: ergo dicendum est, quod aliquod agens immediate agit in distans. Respondeo primo, q̄ tunc licet non mittat calorem in ignem anteriorem, mittit tamen in partes aeris illi contiguas, per quas deueniet ad lignum: Vel secundo, quod conseruabit anteriorem ignem, & ratione illius cōseruationis agit in lignum, & utroq; modo erit agens nō vltimum. Vel potest tertio dici, quod se habent sicut vnum agens, quod secundum diuersas partes tangit passum, & eodem modo dicendum est ad casum communē de lamina summe ignita: dicit enim, q̄ quando ista ponatur inter lignū & ignem, ille ignis calefaciet lignum, & non media lamina, quia non est capax caloris, cum illum habeat in summo: ergo immediate agit in distans, dicimus enim primo, quod calefaciet partes aeris cōtiguas laminae, & per illas deueniet calor ad lignum, & ita erit agens nō vltimum: vel secundo, quod cōseruabit laminam, ratione cuius cōseruationis dicitur agere in lignum, mediatē tamen: vel tandem tertio dici potest, quod illa duo agentia habēt se per modū

modum vnius, vt supra dictum est.

Dices secundō, quod licet inter primum agens & primum passum mediet secundum agēs, quod dicitur vltimū, vires primi agentis possent attingere ad illud primum passum: ergo quantum illud vltimū agens inde abstraheretur, & nō mediet, possunt vires primi agentis eodē modo attingere ad illud passum: iam ergo in illo casu posset ali quod agēs immediate agere in passum localiter distans. Respondeo, *Solu.* negando consequentiam, quia ratio, propter quam vltimum agens debet esse simul localiter cum primo passo, non est (vt bene probat obiectio) quia illius vires debēt attingere contactu quantitatiuo partem illius passi, quod est contiguū agentis: quia, cum sphaera actiuitatis cuiuscunque agentis diuisibilis sit, & habeat partes, non tantum poterit agere in illas partes, quas tangit contactu quantitatiuo, sed etiā in alias distantes: sed ratio est, quā iā supra adduximus, quia (scilicet) operari sequitur ad esse, vnde quēadmodum non potest aliquid absolute operari, nisi absolute sit, similiter non poterit immediate operari erga aliud, quin sit illi immediatum localiter: sed eo ipso, quod sit mediatum ab illo, debet agere in illud mediatē, medio (scilicet) alio, per quod transeat actio vsque ad passum.

Rep. Sed obijcies vltimo: Fieri potest, quod aliquod agens agit immediate in distans, non transeundo per medium: ergo solutio est nulla. Probat: antecedēs: Demus casum,

in quo ignis & aqua agāt in se inuicē, medio aere, itaq; alterū ex illatim sphaera actiuitatis alteri, & è cōtra, in tali casu ignis calefaciet aquam, & aqua frige faciet ignem: sed istæ actiones non possunt transire per medium ab agente ad passum, aliās sequeretur, quod aer simul moueretur motibus cōtrarijs: ergo, &c. Respondeo *Solu.* ad hoc multipliciter, nulla tamen solutio difficultatem euacuat, nisi illa, quam insinuauimus s. Physic. scilicet, quod aliquid potest moueri simul motibus contrarijs in gradib; remissis, sicut potest simul habere contraria in gradibus remissis: vnde dicendum est, quod in tali casu vltimum agens respectu aquæ non est ignis, sed aer, pro illa parte, qua est illi cōtiguus: & ita illam calefaciet per calorem receptū ab igne: & similiter è contra respectu ignis non est vltimum agens aqua, sed aer cōtiguus ipsi igni pro illa parte, & illum frige faciet per frigiditatem receptam ab aqua: & ita non sequitur, q̄ vltimum agens distet localiter à primo passo, quāuis distet agens non vltimum.

Secundo arguitur: Deus immediate operatur in omnibus rebus vtraque immediatione, virtutis & suppositi, vt vidimus 2. lib. Physic. sed nō est simul localiter in omnibus: ergo conclusio est nulla. Probat: Minor ex Aristotele 2. de Generat. text. 19. dicente, hæc inferiora non posse esse æterna, quia multum distant a Deo: non ergo est simul localiter cum illis Deus. Responderetur tamen ibi Aristotelem loqui de distatia in perfectione & essentia,

non autem de distantia locali: sed hoc modo poterit esse simul cum illis: sicut nos solemus dicere lignum maximè distare ab homine, quanuis sit illi contiguum, ex eo,

Rep. quod distat ab eo in essentia & perfectione. Sed contra hoc est Aristoteles 8. Physic. tex. 84. dicens Deum esse in vltima superficie primi mobilis, tanquam in loco: ergo non tantum intelligit, quod in perfectione distat ab his inferioribus, sed etiam distantia locali. Respondeo, quod

Solu. Aristoteles ita asserit Deum esse in vltima superficie primi mobilis, quod non neget etiam localiter esse in omnibus rebus immediate: nam asserit ibi esse tanquam in loco eminentiori, ubi magis viget motus velocitas, quod non tollit, quo minus sit simul localiter in reliquis rebus, sicut nos dicimus Deum esse in celo, non negantes propter hoc, quod sit in omnibus rebus simul localiter, sed potius ita fatemur. Sed obijcies primo, Aristoteles lib. de Mundo ad Alexandrum inquit, ridiculum esse dicere, Deum esse presentem per suam substantiam in omnibus rebus: ergo non solum dicit illum esse in vltima superficie primi mobilis, sed negat esse in reliquis rebus. Respondeo, quod (vt vidimus 2. lib.) Deus est immediate in omnibus rebus, & in illis operatur vtraque inmediate, virtutis, & supposito: sed dicimus primo, quod ille liber non habetur pro certo, vt Aristotelis, sed potius censetur vt apocryphus. Respondeo secundo, quod ibi tantum vult dicere, quod Deus non producat omnes

effectus inferiores se solo, sed medijs causis secundis, vt excluderet illam positionem, qua aliqui dicunt Deum se solo omnes effectus producere, eò quod in omnibus est presens, sed voluit dicere, quod se solo non potest effectus producere, sed necessario debet vt medijs causis secundis ad hoc coassumptis, sicut Reges terrarum regnum gubernant medijs ministris ad hoc assumptis: diuerso tamè modo hoc facit Deus, ac reges terrarum: quia ipsi propter suam finitam capacitatem non possunt omnibus attendere, & ad hoc alijs indigent, & propter hanc exigentiam illos assumunt: Deus autem causis secundas assumit ad producendos effectus propter suam liberalitatem, quia licet possit se solo omnia producere, & omnibus simul attendat, nihilominus ob suam liberalitatem voluit hoc impertiri causis secundis, & illas accipere tanquam secum cooperatrices.

Sed obijcies secundo: Item quod Deus propter suam imensitatem non possit in omnibus operari, quin sit simul cum omnibus, saltem agentia finita possunt agere immediate in passum distans localiter: ergo, &c. Probatur Minor, quia in generatione substantiali generans, quod est vltimum agens, non est simul localiter cum passum, sed maximè distans, cum passum sit materia seminis existens in matrice feminine: imò aliquando contingit, quod quando est introducenda forma, generans sit corruptum, & in rerum natura non existat: ergo aliquod agens poterit agere immediate in distans locali.

localiter. Propter hoc argumentum Villalpando conuictus est ad asserendum in generatione substantia- li non requiri simultatem localem vltimi agentis cum primo passo, im- merito tamen: quia si ad effectum ignobiliorem, vt est generatio acci- dentalis, requiritur prædicta simul- tas, vt ipse concedit: multo melius requiritur ad nobiliorem, vt est ge- neratio substantialis. Et secundo, quia sicut potest contingere, quod generans non solum sit distans, sed etiam sit corruptum in tempore, quo debet introduci forma substā- tialis, potest etiam contingere in proiecto, quod durante proiectione non solum sit distans proiectis, sed etiam corruptum: ergo sicut cō- cedit in hoc casu, hoc non obstan- te, requirit prædictam simultatem, debet concedere in priori.

Solu. Vnde ad vtrumque dicimus, quod licet agens principale, vt est generans, & proiectans, distat à pas- so localiter: agens tamen instru- mentale, vt est virtus feminalis in generatione illa, & impulsus à pro- iiciente causatus in proiectione, non distat localiter à passo: & ita non sequitur, quod aliquod agens agat immediate in localiter distans: sed si agit immediate, debet esse simul cum passo: & hac ratione Aristoteles probans in proiectione esse si- mul agens, & passum, recurrebat ad illum impulsus, de quo dicebat esse simul cum proiecto, non verò ad ipsum proiectans.

Dub. Sed inquires, iam quod de po- tentia naturali, & ordinaria non possit aliquod agens immediate

agere in aliquod passum, à quo di- ster localiter, si agens sit vltimum, & passum primum: requiritur ne hoc de potentia etiam absoluta: & responderetur sub distinctione, quod si agens illud sit corporeum & ma- teriale, cum in illo simultas localis distinguatur realiter ab operatio- ne, sicut Deus de sua potentia ab- soluta potest supplere totam cau- salitatem causæ efficientis, poterit similiter supplere illam simultatem localem inter agens vltimum, & primum passum, faciendo, quod res corporea immediate agat in lo- caliter distans, non agens in me- dium: sicut potest etiam causam con- ditionem magis necessariam causæ efficientis, nempe existentiam ac- tualem, supplere, sicut facit in sua passione, quæ modò non existens causat gratiam: & similiter in reli- quis sacramentis, vt in baptismo, qui sanctificatione causat gratiam: qua ratione dicitur, sacramenta agere in localiter distans: si autem agens sit spirituale, supposito, quod sit in loco per operationem, est impos- sibile adhuc de potentia absoluta, quod aliquod agens immediate operetur erga aliquod passum, & non sit illi immediatum localiter modo sibi possibili: quia in illo si- multas loci non distinguitur rea- liter ab ipsa operatione, imò po- tius est eademmet operatio prout coniungit passum cum agente. Vnde quemadmodum est impossibi- le, quod aliquis Angelus operetur erga aliquod obiectum, & non sit in loco definitiue, similiter est impossibile, quod immediate erga

Solu.

illud operetur, & non sit illi immediate localiter: & quanuis Deus augetur illi suam virtutem, vt possit operari erga plura, eo ipso quod immediate operatur, deberet esse immediatus illis localiter, quem admodum superius diximus, quod si Angelo augetur vires, vt possit operari in duplici loco: non exinde esset in duplici loco adæquato, sed ex illis duobus locis, tanquā in adæquatis fieret vn̄ adæquat̄, in quo esset ita adæquat̄, ac in priori loco naturali: ergo similiter est dicendum, quod quanuis Angelo augetur vis, vt possit erga plura obiecta operari, supposito, quod immediate operaretur, essetq; in loco per operationē, deberet esse ita immediatus localiter vtriq; ac antea erat naturali tantum. Notanter autē diximus (si sit in loco per operationem) nam dicunt alij, quod est per suam substantiam, vel virtutem, & ita dicunt, quod habet relationē presentis in loco, antequā erga ipsum operetur: si hoc ita sit, dicendū est, sicut in casu quā agēs esset materiale. Sed disputare, quomodo Angelus sit in loco, non nostri, sed Theologici negotij est.

ARTICVLVS II.

Vtrum rationes, quibus probat Aristoteles ad qualitates primæ & quartæ speciei non esse per se motum, sint efficaces.

Videtur, quod non: quia si aliqua ratio hoc conuinceret, maxime illa prima, qua probatur ad qualitates quartæ speciei non esse per se alterationem: sed hæc non ergo, &c. Probatur Minor, quia ista ratio, sicut & alia, qua probatur ad virtutes morales non esse per se alterationem, nititur huic principio: quod ad illud, quod consequitur ad mutationem. Alterius, non sit per se motus: sed hoc principium est falsum, aliā neque ad quantitatem esset per se motus, cum isti etiam cōtequatur ad mutationem factam in substantia, scilicet ad nutritionem: & similiter ad secundas qualitates, vt sunt albedo, & nigredo, non esset per se motus, quia etiam istæ consequuntur ad mutationem, vel alterationem factam in primis qualitatibus: ergo istæ rationes nihil concludunt.

Et confirmatur, quia illa secunda ratio de prædicatione per vocē æqualem, vel inæqualem nulla est, cum iste modus prædicandi imperitens sit ad hoc, vt ad aliquam formam sit, vel non sit per se motus. Et tandem vltimò, quia quemadmodum in cōcreto valet ista prædicatione: Homo est humidus, & humidū est homo: ita valet hæc prædicatione: Lignum est statuatū, & statuatū est lignum: ergo sicut hoc sufficit, vt ad humidum sit per se motus: ita sufficit vt sit ad statuatū, vel statuatū, quæ est quartæ speciei.

Secunda ratio sit: Si præter istas rationes aliqua concluderet intentum, maxime illa, qua probatur, ad

habitus non esse per se alterationē, ex eo quod sint ad aliquid: sed illa non ergo, &c. Probatur Minor, quia vel intelligitur, quod sint ad aliquid secundum esse, & hoc est plane falsum, vt vidimus in primo dubio: vel intelligitur, quod sint ad aliquid secundum dici, & hoc est verum, sed nō probat intentū: quia etiam quantitas, & primæ qualitates sunt relatiua secundum dici, & nihilominus ad illas terminatur per se motus: ergo similiter ad illos habitus, Et confirmatur, nam vbi ita est relatio secundum dici, fundans relationem secundum esse, sicut reliqui habitus: & tamen ad vbi est per se motus: ergo similiter debet esse ad prædictos habitus.

Tertia ratio: si præter istas rationes aliqua conuinceret, maxime illa, qua probatur, ad istos habitus, & virtutes morales non esse per se alterationem, ex eo quod per ipsos subiecta perficiuntur, & ad id, per quod aliquid perficitur, non est per se motus: sed hoc est falsum: ergo illa ratio est nulla, & ita omnes ruunt. Probatur Minor, quia etiam per secundas qualitates, vt per saporem & odorem, &c. subiecta perficiuntur, & tamen ad illas est per se motus. Et præterea, quia saltē per virtutibus opposita subiecta non perficiuntur: ergo ad illa erit per se alteratio, quod est cōtra Aristotelem. Et tandem vltimò, quia forma arguendi vitiosa est, cum sit ab inferiori ad superius negatiua: & enim arguit in virtute: Ad istas virtutes non est per se alteratio: corruptiua: ergo nulla est alteratio:

quæ consequentia non valet, cum præter istam alterationem sit alia perfectiua, quæ potest ad ipsas terminari.

In secunda parte questionis pro intelligentia tituli primò notandū est, quod Aristotelis ratio, per quæ hic probat, ad solas qualitates tertie speciei esse per se alterationē, est, quia in superioribus probauerat in solis illis quod alterans, & alteratum sint simul: & vt ostenderet se hoc sufficienter probasse, & declarasse, idem modò ex professo voluit probare, quod ad illas tantum sit per se alteratio.

Secundò notandum, quod omnes qualitates & habitus possunt ad quatuor genera subalterna reduci, vt habetur in Aristotele cap. de qualitate. Primum appellatur habitus & dispositio, ad quod reducuntur omnes, tã corporeæ, vt sanitas, ægritudo, robur, &c. quàm spirituales, quæ sunt in duplici differentia, quardā in parte appetitiua, vt virtutes morales: aliā in intellectua, vt sunt habitus intellectuales. Secundum est naturalis potentia, & impotentia, ad quod reducuntur varia genera potentiarum, quæ cum substantia comproducentur. Tertium est passio, & passibilis qualitas, ad quod reducuntur omnia obiecta sensuum exteriorum, vt color, sapor, odor, &c. & qualitates tangibiles, vt calor & frigiditas. Quartum est forma, & figura, forma (inquam) non substantialis, sed ista externa, quæ est in vltima superficie. Est ergo sensus questionis, vtrum rationes Aristotelis efficaci-

ter concludant, ad solas illas qualitates, quæ sunt in tertia specie, alteratione terminari, vel secus.

Quæstionis decisio. Pro quæstionis decisione primum certum est, quod ad qualitates solum secundæ speciei, & quæ non terminatur per se alteratio, siue hoc probent rationes Aristotelis, siue non. Prima pars fundamenti dicitur notanter (solum secundæ speciei) quia si aliquæ qualitates secundæ speciei sint etiam in tertia, ut calor & frigiditas, ad illas erit per se alteratio, non tamen ea ratione, qua sunt secundæ, aut quartæ speciei: & hæc pars ita est nota, quod Aristoteles illam non probauerit: sed (ut vidimus) supposuit ut notat: Sed illius duplex est ratio: altera, quam tradidimus s. phis. quia (scilicet) non habent proprium contrarium, nec latitudinem diuisibilem, quorum vtriusque opposita requiruntur ad motum. Secunda ratio est, quam insinuat S. Thomas, quod (scilicet) cum ipsa substantia comproducantur, & ita non præsupponunt contrarium, nec sui priuationem in termino à quo & ad quem: iam autem diximus cum S. Thoma, quod ad nullum accidens subiecto eorum & omnino simultaneum per se possit motus, vel mutatio terminari. Secunda pars ita est certa apud autores, quod nullus dubitet: veruntamen in illa assignanda variè diuisi functionam quidam dicunt rationem, propter quam ad illas qualitates non est per se alteratio, esse, quia consequuntur ad alterius mutationem: hæc tamen ratio nulla est, ut vidimus in prima ratione du-

bitandi, aliàs neque ad quantitatem, & secundas qualitates esset per se motus, cum hæc etiam ad alterius mutationem consequantur. Nec valet solutio Vallesij, disparè (scilicet) esse rationem: quia qualitas quartæ speciei consequitur eodem motu cum illa re, ad cuius mutationem consequitur: qualitates vero secundæ diuerso motu: nam sine dubio hoc est petere principium, cum huius causa quærat, quam deberet tradere: quare (inquam) qualitates quartæ speciei consequuntur eodem motu ad aliud, secundæ vero qualitates diuerso. Alij secundo afferunt aliam rationem, distinguentes duplicem alterationem: aliam primam, quæ ad primas: aliam secundam, quæ ad secundas qualitates terminatur: ad qualitates vero quartæ speciei nullam dicunt istarum terminari. Verum hoc etiam est petere principium, cum deberet afferre causam, propter quam aliqua alteratio, saltem secunda, ad secundas qualitates possit terminari: & ad illas quartæ speciei nulla adhuc secunda terminetur. Tertio dicunt alij huius esse rationem, quia ista quarta species realiter non differt a quantitate, & ita eodem motu, ac ipsa, debet produci: licet autem hæc ratio melior sit, sufficiens tamen non est propter duo. Primo, quia etiam Vbi secundum communem sententiam à quantitate realiter non differt: & tamen ad ipsum est per se motus: ergo non sufficit illa causa. Secundo, quia ex eo, quod termini aliquorum motuum realiter non differant, tantum probatur, quod ipsi

ipsi motus non differant realiter, sed tantum formaliter, non autem probatur, quod idem omnino motus sit ad vtrumque: vera ergo causa est, quæ scriptus tradidimus, quia (scilicet) istæ qualitates quartæ speciei contrarium non habent proprium, neque aliquam latitudinem diuisibilem, quæ duo requiruntur, ut ad aliquam rem sit per se motus.

No. 2. Secundo aduertendum, quod dupliciter potest imaginari alteratio: altera perfectiua, altera corruptiua: alteratio perfectiua est illa, per quam introducitur forma subiecto conueniens: sicut est reductio aquæ ad pristinam frigiditatem ex calore illi violente: alteratio corruptiua est contra, quando per illam introducitur forma disconueniens subiecto, & expellitur conueniens, sicut est contra calefactio respectu aquæ, per quam naturalis pellitur frigiditas, & introducitur violentus calor. Sed rursus alteratio corruptiua est duplex: alia propria, & in rigore corruptiua, & est illa, per quam disponitur subiectum ad substantialem corruptionem: sicut per calefactionem disponitur aqua, & ita talis alteratio debet habere subiectum corruptibile. Alia est alteratio non ita propria, & in rigore corruptiua, & est illa, per quam licet expellatur forma subiecto conueniens, & introducatur disconueniens, nihilominus, quia tale subiectum est incorruptibile, per illam non disponitur ad sui substantialem corruptionem, licet per eam quodammodo extraneetur ita se habet intellectus,

quando errorem recipit, aut voluntas, quando recipit vitium, quia virtutum reuera contrariatur virtuti, & eam expellit, sicut & error contrariatur scientiæ, & eam ab eodem subiecto expellit, nec secum vnquam comparitur circa idem profus obiectum, eodem plane modo, & secundum idem consideratum. Vnde aduertendum est, male negare Iuniores, quod inter hæc non sit vera contrarietas, eo quod non sunt formæ inuicem actiue, ob quod negant ad habitus esse per se motum alterationis: male (inquam) hoc negant, quia positiua, & determinata incompossibilitas inter duo extrema est contrarietas sufficiens ad motum, ut vidimus s. lib. & hæc ratio diximus ad quantitatem dari per se motum: sed inter hos habitus reperitur incompossibilitas positiua, ut ipsi fatentur, & determinata, quia est inter duo tantum extrema: ergo est vera contrarietas inter hos habitus, saltem, quæ sufficit ad motum per se terminandum. Et confirmatur, quia licet inter hos habitus non sit mutua pugna effectiua, quia non sunt qualitates actiue suarum similitudinum, tamen est pugna formalis in eodem subiecto, à quo mutuo se expellunt: sed hæc pugna est, quæ ad motum requiritur, non illa: ergo est pugna & contrarietas sufficiens ad motum. Maior patet, & probatur ad motum, qualis est inter terminum à quo, & ad quem illius: sed hæc est pugna formalis, non effectiua: quia, (ut vidimus in 2. lib.) accides in eodem subiecto in quo est, sicut non potest agere

Conf.

agere effectiue, sed formaliter, ita neque poterit suum contrarium expellere effectiue, sed formaliter: terminus ad quem pugnat cum termino à quo in eodem subiecto, in quo est motus, cum iste sit transitus ab vno contrario in aliud: ergo reperitur inter habitus sufficiens pugna, & contrarietas ad motum alterationis per se terminadū: & ita, si aliud non obstat, hoc non tollit, quò minus ad illos sit per se motus.

Iam sit conclusio: Rationes omnes, quibus Aristoteles hic probat, ad quartam & primam speciem qualitatis non dari per se motum alterationis, omnino sunt inefficaces: vnde nihil alius roboris habent, quam quod Aristotelis sint. Pro intelligentia huius conclusionis primo examinandum est, an in rei veritate sit vera conclusio, quam per illas intendit vltimatè probare, nepe ad solas qualitates tertie speciei dari per se motum alterationis. In qua re primo est certum, ad secundam & quartam speciem qualitatis non dari per se motum alterationis rationibus iam dictis: quia (scilicet) carent contrario positiuo & latitudine diuisibili propria, nõ vero rationibus Aristotelis, vt dicimus. Tota ergo difficultas est, vtrũ ad qualitates primæ speciei sit per se motus, quia tales qualitates sunt omnes habitus, tam corporis, quam animæ, siue secundum partem appetitiuam, in qua sunt virtutes morales, siue secundum intellectuam, in qua sunt virtutes intellectuales. In qua re etiam debet esse certum, vt vidimus in secundo fundamenta-

to, quod inter hos habitus reperitur sufficiens contrarietas ad motum per se terminadum: superest ergo examinare, vtrum reliquæ ad sint conditiones. Est etiam adhuc secundo certum illis conuenire secundam conditionem requisitam ad motum, scilicet, quod terminus motus recipiatur in ente in actu, sicut ipse motus: quia cum sint isti habitus vera accidentia, necessarium est in ente in actu subiectari: sed sic est, quod etiam conuenit tertie conditioni, scilicet quod habeant diuisibilitatem propriam, scilicet intensiuam: ergo habent aliquæ qualitates primæ speciei omnes conditiones, vt ad illas sit per se motus: notãter dico (aliquas) quia non habent omnes contrarium, vt patet in lumine, & alijs. Probatur consequentia, quoniam istæ tres conditiones requiruntur ad motum per se terminadum, habere positiuum contrarium, quod expellant per motum, & diuisibilitatem propriam, vt successiuè acquirantur, & recipi in ente in actu: sed omnes istæ conueniunt dictis habitibus, tam corporis, quam animæ: ergo. Patet de tertia, cum sint accidentia, & inductione probatur reliqua, quia sanitas contrariatur ægritudini, & virtus vitio, & scientia errori, & hæc omnia possunt intendi, & remitti: ergo ad illa potest esse per se motus. Secundo probatur ex ipso Arist. s. Physic. c. vbi sepe docet esse motum per se ad sanitatem, imò illi contrariari alteri motui à sanitate ad ægritudinem: & eodem libro, agendo de veritate motuum, ait, quod ille motus est

ter. est vnus in specie subalterna, cuius terminus est vnus in specie subalterna, sicut disciplinatio, quæ est motus ad disciplinam vnã genericam, cum contineat varias scientias in specie: at sanitas, & disciplina habitus sunt in prima specie qualitatis positi: ergo ad primam speciem qualitatis sensit ibi Aristoteles esse per se motum: & ita hic nimis dubitatiuè procedit, sub conditione aliquando dicendo, si ad sanitatem est per se motus, & aliquando absolute: & cum ad istum librum non pertineat hæc disputatio, sed potius ad quintum, magis debet crediti illius dictis illic, quam hic. Tertio, quia sanitas habet diuersum esse realiter à reliquis qualitibus primis, sicut habet albedo, & reliquæ secundæ qualitates: ergo debet habere, sicut istæ, diuersum fieri: sed istud fieri habet omnes conditiones necessarias vt sit per se motus: ergo ad sanitatem est per se motus. Et idẽ argumentum potest fieri de reliquis habitibus: non ergo ad solas qualitates tertie speciei est per se alteratio, sed etiam aliquando ad qualitates primæ.

Modò ergo hoc supposito, pro nostra conclusione arguitur: Cum verum debeat consonare vero, non possunt esse veræ, & efficaces rationes, quæ ad probandam conclusionem falsam adducuntur: sed talis conclusio est falsa, vt vidimus: ergo rationes istæ efficaces esse nõ possunt: & secundo hoc probant efficaciter rationes dubitandi, & ideo manent solutæ. Tertio, quia omnes illæ rationes nituntur principijs falsis:

ergo non concludunt. Antecedens probatur, quia vel nituntur hoc principio, quod omnes habitus sunt ad aliquid, quod est falsum: vel huic, quod non sit motus per se ad illud, quod supponit aliud prius per priorem motum factum: quod etiã esse falsum probauit prima ratio dubitandi: vel alteri, quod ad id, per quod aliquid perficitur, non sit per se alteratio, quod euidenter esse falsum demonstrat prima ratio dubitandi, quia tam primæ, quã secundæ qualitates perficiunt subiectum, quando sunt ei connaturales, & tamẽ ad has est per se alteratio perfectiua. Præterea, illæ corruptiones, quas dicit Aristoteles esse vitiorum, quæ naturam destruunt, cum sint transitus à positiuo in positiuum, necessario sunt motus, nõ latationis, vel augmentationis, cum non ad vbi, vel ad quantitatem terminentur: ergo alterationis, quæ ad qualitatem est: at vitia ita sunt in prima specie, vt virtutes: ergo ad qualitates primæ speciei est per se alteratio, imò & corruptiua, licet non proprie. Quarto, quia falsissimum est id, quod Aristoteles assumit vt certum in vltimis rationibus, ad probandum non esse per se alterationem ad virtutes morales & intellectuales, dicendo, quod ex sola mutatione facta in sensu, qua passiones se dantur, vel singularia cognoscuntur, resultant tales virtutes in voluntate & intellectu, quæ sunt longè diuersa subiecta à sensu: ergo per solam mutationem factam in sensu non possunt tales virtutes produci, sed indigent alia mutatione, per quam immediate fiant

fiant existentes in tali subiecto. Patet, quia isti termini sunt spirituales, & immateriales, & subiecta eorum: ergo actiones debent similiter esse immateriales: sed actiones sensu materiales sunt, & corporeæ, utpote organo corporeo exercitæ: ergo per illas immediatè non possunt tales virtutes causari, sed citra talem mutationem est alia signanda. Secundò probatur, quia licet virtutes morales supponat quietem passionum, & sciëntia quietem humorum: in tali tamen quiete nequaquam consistunt, sed in qualitate positua existenti in sublimiori potètia intellectu vel volutatis realiter diuersa à tali quiete, quæ est in sensu: ergo præter alterationem corpoream, quæ facit talem quietem, debet poni alia mutatio spiritualis, per quam fiant tales virtutes: nõ ergo potuit Aristotel. excludere omnem aliam mutationem vel alterationem, sed tantum corpoream, & sensibile, de qua ipse hic loquebatur. Tertio, quia quis erit ita amens, quod neget media intellectione generari in nostro intellectu habitum sciëntiæ, & media volitione in voluntate virtutes morales? sed intelligere ex eodè Aristotele est quoddam pati, & pati est mutari: ergo non possunt istæ virtutes causari ex sola mutatione, vel alteratione sensus.

arg. Sed contrà dices: Saltem illa secunda ratio, qua probat Aristoteles ad quartam speciem qualitatis non esse per se alterationem (quia alteratio est rei iam existentis, & factæ: at quod recipit figuram, sit,

cum eã recipit) efficax est: malè ergo dicimus omnes esse inefficaces. Probatur antecedens, quia (vt nos cõcessimus hic, & sapius libr. quinto diximus) ad rationem motus, vel mutationis requiritur subiectum prius tempore existens, quam terminus ad quem: sed figura est in eodem instanti, in quo subiectum sit de nouo: ergo ad eam non posse esse per se alterationem, efficaciter patet hac ratione. Respondetur, negando consequentiam, quia licet aliqua figura ita se habeant, aliz tamen sunt, quæ præexistenti prius tempore subiecto adueniunt, quia tale subiectum ex vna mutatur in aliam, vt patet in figura per dilationem, aut pictionem præexistentis subiecti factæ: ergo nõ potest probare, vniuersaliter ad quartam speciem non esse per se motum alterationis, vt intendit. Patet, quia fat est lignum præexistere in esse ligni, vt per formam cathedræ aduentus possit mutari. Vnde quanuis sit ridiculum (ait Aristoteles) domum alterari, cum sit, alterantur tamen ligna, & lapides, quæ sunt subiectum domus: sicut quanuis album non alteretur, quando fit, alteratur tamen subiectum habens albedinem. Ratio vtriusque est, quia tam album, quàm domus significant compositionem ex subiecto & forma, quæ fit: & ita tale compositum non potest dici alterari, cum includat terminum ad quem alterationis: at vero, si præcise vtrobique sumeretur subiectum, verè & propriè diceretur alterari.

Sed obijcies cum Iunioribus

iam ante Aristotelem probasse subiectum figuræ non salterari secundum aliud accidens prius. Respondetur hoc nihil valere. Primum, quia ille motus, qui præcessit, vel ad partes ablatas, vel ad liquores de nouo positos, non est motus alterationis (vt patet) sed localis, quando partes præexistentes separantur a suo prior loco, vel quando tales liquores de nouo adueniunt ad talem locum. Vnde deberet probare citra hunc motum localem, non posse alium motum alterationis ad figuram terminari, & quare causæ neque enim sufficit dicere, quod quia figura cõsequitur istam motum localem, nõ possit alium motum alterationis per se terminare: sicut non sequitur ex eo, quod fumus consequatur motum localem corporum durorum, ex quorum collisione fit, quod non possit per se terminare motum alterationis: & ita recurrendum est ad causam à nobis allatam, non vero ad rationem Aristotelis, cum illa sit infirma.

arg. Secundò videtur, quod prima ratio Aristotelis maneat in sua vi, quod (scilicet) ad quartam speciem non sit per se alteratio, quia nõ prædicatur de subiecto æquali, vel dicendo: ista est lignum, sed lignea. Et probatur, quia quanuis hæc ratio à priori hæc non probet, saltem a posteriori probat, quod cum non reperitur hæc æqualitas prædicationis in formis quartæ speciei accidentalibus, sicut in reliquis, ad illas non erit per se alteratio, sicut ad reliquas: & vt fortior em hanc efficerent rationem Iuniores, aduertunt

in accidentibus esse concreta duplicia: primum est, quod fit ex forma accidentali, & illius inexistentiæ in subiecto, vt calidum & frigidum. Secundum est, quod ultra hæc fit ex productione talis formæ in subiecto, vt calefactum, frigefactum, quæ duo concreta (inquit) etiã reperiuntur in accidentibus quartæ speciei: nam ratione primi dicimus statuatam figuram præditam esse: ratione vero secundi illam dicimus figuratam, aut statuatam. Inquit ergo, quod vt ad aliquam formam sit per se motus, debet vtrumque concretum prædicari æquali voce de subiecto, & contrà, vt dicimus: Subiectum est calidum, & calefactum: & contrà calidum, vel calefactum est subiectum. Et quia in illis accidentibus quartæ speciei solum potest prædicari secundum concretum æquali voce, sicut dicimus: lignum est statuatam, & contrà, non vero primum cõcretum, hinc est, quod ad ista accidentia non sit per se motus alterationis. Veruntamen hæc doctrina in duobus deficit. Primum enim constituit eiuſdem formæ duo concreta, quod est ita impossibile, sicut eiuſdè formæ ponere duos effectus formales, & primarios, nam statuatam & calefactum non sunt concreta ipsius figuræ, vel caloris: sed potius actionum, scilicet statuationis, & calefactionis. Et præterea secundo, quia primum concretum significat formam permanentem in esse quieto, abstrahendo à motu & mutatione, vt patet in statua, & calido: at verò secundum significat ipsam formam prout concernit mutationem, vt patet in

ret in calefacto, & statua: ergo ex hac ratione potius colligitur oppositum, scilicet quod ex eo, quod ista secunda concreta predicetur equali voce de suis subiectis, ad illa debeat esse per se motus, quod non ita bene colligitur ex equali modo predicandi in primis concretis. Vnde hæc ratio concludit oppositum eius quod intendit, & ita videtur nobis dicendum, aliam esse causam huius disparitatis predicandi subiectum in accidentibus quartæ speciei ac in reliquis: & est, quod qualitas quartæ speciei significatur ad modum per se stantis, quia est ita similis substantiæ, quod aliqui istam externam formam pro substantiali habuerint, & ita quemadmodum substantia in concreto non predicatur, quia non dicimus, homo est materia, sed ex materia, vel materialis: sic ista accidentia quartæ speciei non possunt in concreto predicari de suis subiectis, & ita non dicimus: Statua est lignum, sed ex ligno, vel lignea: at vero reliqua accidentia significantur per modum alteri adiacentis, ut album, calidum, & ita possunt predicari in concreto per æqualem vocem de suis subiectis, & è contra: sed quemadmodum non valet arguere: Calor significatur ad modum per se stantis: ergo ad illum non potest per se terminari motus: ita non valet: Figura, vel statua significatur ad modum per se stantis: ergo non potest ad ipsam per se terminari motus. Nec valet, si dicas esse disparem rationem, quia accidentia predicantur in abstracto, & figura in concreto, & ita est dispar ratio: non (inquam) va-

let, quia licet sit dispar ratio quantum ad predicationem, non tamen quantum ad terminandum motum: unde quantumuis calidum significaretur per modum per se stantis, hoc non tollit, quo minus possit terminare alterationem: par est ratio in statua, vel figura, quantumuis significetur ad modum per se stantis, ut propter hoc non predicetur equali voce de suo subiecto, hoc tamen non tollit, quo minus per se possit terminare motum alterationis.

ARTICVLVS III.

Vtrum comparatio simplex & physica solum fiat in infima specie.

Prima ratio dubitandi est, quia communiter dicitur: Homo est perfectius animal, quam equus, & substantia perfectius ens, quam accidens: sed animal est quoddam genus, ens quoddam analogum: ergo comparatio non tantum debet fieri in specie infima. Secunda ratio: Communiter dicitur hoc esse magis vel minus coloratum, quam illud: sed coloratum est quoddam genus: ergo comparatio non debet fieri semper in sola specie infima, sed in alijs poterit fieri. Tertia ratio: Sicut albedo est accidens respectu hominis, & equi, ita velocitas respectu motus circularis, & recti: sed homo & equus comparantur in albedine: ergo motus rectus & circularis poterunt comparari in velocitate.

Pro

proportio duarum proportionum, quarum quælibet habet duo extrema.

Secundo notandum est, quod comparatio simplex adhuc est duplex: alia est latissima, quæ potest etiam fieri inter analogas: alia vero non latissima, quæ debet fieri inter aliquo modo vniuoca: quæ rursus est duplex, alia logica, vel metaphysica, quæ fit in forma vna genericè: alia vero physica, quæ tantum potest fieri in eadè forma vnitatis speciei infimæ. Est ergo sensus questionis, vtrum comparatio illa simplex & physica debeat semper fieri in forma vna vnitatis speciei infimæ, an vero possit fieri in forma vna alia vnitatis.

Pro decisione aduertendum, eorum, quæ sunt, quædam esse purè æquiuoca, ut æquiuoca a casu: quædam purè vniuoca, ut species infimæ: quædam vero mediæ: & hæc duplicia: quædam, quæ accedunt ad purè æquiuoca, ut analogas: quædam, quæ ad purè vniuoca, ut genericas: non est ergo difficultas de purè æquiuocis, quia in illis nunquam fit comparatio, sed de intermedijs, an in illis, sicut in purè vniuocis, possit fieri simplex comparatio physica. Pro illius determinatione sit secundum fundamentum, cum sit differentia inter Physicum ex vna parte, & Logicum, & Metaphysicum ex alia, ex eo quod diuerso modo considerant res, & sub diuersis abstractionibus, hinc est, quod aliqua vnitatis reperitur, quoad logicum & metaphysicum sufficiens ad comparationem metaphysicam & logicam.

Xx

cam

cam, quæ non sufficiat ad comparationem physicam: nã v. g. Logicus, & Metaphysicus considerant res in communi abstractendo à differentijs etiam specificis: & ita apud illos vnitas generica & analogica sufficit ad comparationem: at vero Physicus considerat res, prout tantum abstractunt à singularibus, concernendo semper vnitatem specificam speciei infimæ, quia genus physicum, vt communiter dicitur, includit æquiuocationem, & multipliciter: & id. ò ad istam comparationem physicam requiritur necessariò vnitas specifica speciei infimæ.

Cont. Iam dico breuiter: Comparatio simplex & physica tantum potest fieri in specie infima. Et probatur primò ex Aristotelis testimonio hic illam docentis. Et secundo ratione sic: Simplex comparatio debet necessariò fieri in his, quæ habent vnitatem simplicem: secundum illum ergo simplex comparatio physica fieri debet in his, quæ habent simplicem vnitatem physicam: sed ista vnitas tantum est illa, quæ reperitur in specie atoma: ergo in illa tantum potest fieri prædicta cõparatio. Probatur vltimo, quia comparatio metaphysica & logica potest fieri in vnitate generica, & analogica: sed cõparatio physica ab illis distinguitur: ergo in talibus vnitatibus fieri non potest, sed in vnitate physica speciei infimæ fieri debet.

Vnde ad primam rationem dubitandi responderetur, quod vnitas animalis, cum sit generica, tantum

sufficit vt comparatio illa facta in animali sit Logica, vel metaphysica, & impropria, non verò physica, de qua loquitur nostra conclusio: & ita illi non obstat. Similiter, cum vnitas entis sit analogica, comparatio in ipso facta est magis impropria, de qua non loquitur conclusio. Et eodem modo respondetur ad illud, quod ponitur loco secundæ rationis dubitandi. Vnde aduerte, quod secundæ ratio dubitandi debet esse hæc: Commune est axioma Geometricarum, quod omnium linearum, quæ ab vno ad aliud punctum duci possint, breuissima est recta: sed inde possunt duci etiam circulares differentes à recta specie: ergo in diuersa specie erunt comparabilia. Ad quam respondet Auerroes illam esse abusiuam comparationem, ex eo quod videtur linea recta non manente in esse recte, sed in esse circularis: & ita per ipsum hic est sensus: Omnium linearum, quæ ducuntur ab eodem puncto ad idem punctum, breuissima est recta, id est, si fiat circularis, minorem constituit circulum, quam quælibet alia. **Quæ** solutio non placet, quia iam non esset recta, vt recta, sed vt circularis: & ita axioma tantum restringeretur ad solas lineas circulares, cum ipse de omnibus loquatur. Vnde dico, quod quauis linea recta, & circularis specie differant in ratione figuræ, non tamen differunt in ratione longitudinis, quia (vt vidimus capite de **Quantitate**) linea vnã constituit tantum speciem infimam, quæcunque illa sit, & ita quemadmodum homo, & equus

Ad
nulle

Res.

non obstante diuersitate specificã, in qua non fit comparatio propria, possunt comparari in albedine, quæ est vna infima species: similiter linea recta & circularis non obstante diuersitate specificã in ratione figuræ, in qua non fit comparatio, poterunt comparari in ratione linearum, & longitudinis, in qua sunt vna species infima: & ita est sensus, quod omnium linearum, quæ ab eodem ad idem punctum ducuntur, minorem habet longitudinem linea recta: quem sensum verum esse, ac genuinum, nemo est, qui facile non videat.

Ad. Ad tertiam rationem vt respondeamus, est notandum aliud esse aliquos motus esse longiores, & breuiore: & aliud tardiores, & velociore: quia longitudo, & breuitas motuum debet attendi ex tempore intrinseco, quod conficiunt. Vnde fieri potest, quod aliquis motus tardus, & alius velox sint æqualiter longi, vt si imaginemur circulum maiorem sub se includentem minorem, simul cum illo moueri, prædicti motus erunt æqualiter longi, quia eodem tempore perueniunt ad finem suorum terminorum: sed tamen non erunt æqualiter veloces, sed motus circuli maioris multò velocior erit motu minoris, cum multò maius spatium pertranseat: at vero motus esse tardiores, & velociore: debet attendi, non ex solo tempore, sed ex ipso, cum ordine ad spatium: & ita ille motus erit velocior, qui in tempore æquali maius pertranseat spatium, aut in minori æquale. Est tamen secundo notan-

No.

dum, quod velocitas, & tarditas alio modo accipiuntur in circularibus, alioque in rectis motibus: nam in circularibus ille erit velocior, qui in tempore æquali describit maiorem circulum erga aliquod centrum, aut in minori æquale: & è contra in motu tardiori: at vero in motibus rectis velocitas & tarditas debet attendi penes lineam rectam, per quam sunt. Vnde ille erit velocior, qui in tempore æquali maiorem pertranseat lineam, aut in minori æqualem: & è contra in tardiori. Et rursus, quod longitudo, & breuitas motus distinguatur à velocitate, & tarditate, ex eo patet, quia potest fieri, quod aliquis motus sit breuior, & tardior alio: vt si aliquod mobile per vnã horam percurrat vnã leucam, & aliud per duas decem prius mobile breuiorem habet motum, cum prius perueniat ad finem motus, & tamen talis motus est tardior motu alterius mobilis, quia eius spatium in comparatione ad spatium alterius est multò minus: vnde dicimus, quod motus in longitudine & breuitate possunt comparari, etiam si ex alia parte, sit alius rectus, & alius circularis: & neque hoc negant Aristoteles, vt dixit Toletus, quauis rationem non tradat, quæ nostro iudicio, hæc est: quia quodlibet tempus est vnum in specie infima, & cum longitudo & breuitas ex tempore proueniant, hinc fit, vt in illis possint quicunque motus comparari: verò in velocitate & tarditate nõ sic, quia cum istæ proueniant ab spatio, & in motu recto & circulari sint diuersa spatia, & in-

Solu. Tolet.

cōparabilia, nēpe linea recta, & circularis in ratione figuræ, sub qua percurruntur ab istis motibus, hinc est, quod Aristoteles dicat, istos motus nullatenus inter se esse comparabiles in velocitate & tarditate. Quæ supposito respondet Toletus in forma ad prædictam rationem, concedendo, quod quemadmodū albedo est quoddam accidens, & forma simplex eiusdem speciei in illo duplici subiecto, verbi gratia, homine & equo, similiter velocitas est quedā forma simplex eiusdem speciei infimæ in vtroque subiecto, scilicet, motu recto, & circulari: sed dicit disparē esse rationem quantum ad comparationem in istis formis: quia albedo in vtroque subiecto habet eundem modum regulandi, & mensurandi, & propter hanc identitatem in illa possunt comparari simplici, & physica comparatione prædicta subiecta: at velocitas in vtroque illo motu non habet eundem modum regulandi, & mensurandi, sed diuersum potius. Præterea, quod prædicti motus per spatia omnino diuersa, & incomparabilia fiunt, vt sunt linea recta, & circularis, propter quam diuersitatem non possunt prædicti motus simplici, & physica comparatione in velocitate comparari. Neque obstat (inquit Sotus) quod prædicta spatia in ratione longitudinis non differant specie, vt motus per ipsa facti incorporabiles sint: nam etiam diame- ter & costa sunt incomparabilia, ita quod nunquam pars aliqua vnus possit fieri pars alterius, & nihilominus in ratione longitudinis

Not.

non differunt specie: ergo similiter illa spatia, quantum non differant specie in ratione longitudinis, erunt incomparabilia, & per consequens motus per ipsa facti. Nos tamen aliter respondemus, dicendo, quod velocitas in motu non est accidens prædicamentale, subiectum præsupponens vnum in specie a se distincta, imo & singulariter etiā illi in- heres, sicut est albedo respectu sui subiecti: sed tantum est quoddam accidens prædicabile, quod in suo subiecto non præsupponit talem distinctionem speciem, nec in materia: quemadmodum intentio in quantibus non est accidens prædicamentale, sed potius prædicabile: & ita sicut vna albedo successiue potest intendi, & remitti, similiter vnus motus esse tardior, & velocior: & sicut intentiones, quæ reperiuntur in secunda quantitate distincta specie, non in specie, sed tantum genere sunt vnæ: ita velocitates duorum motuum diuersæ speciei non specificè, sed genericè conueniunt. Vnde quemadmodum hæc cōparatio: albedo est intensior nigredine, tantum est abutiva, & composita, quia dicit ordinem ad duas formas distinctas specie, non verò ad vnā magis participatam ab vno extremo, quam ab alio: haud aliter ista comparatio motus recti, & circularis est abutiva, & composita, quia dicit tendentiam & ordinem ad duas velocitates specie distinctas, non verò ad vnā magis participatam ab vno, quam ab alio extremo: quia si semel admittatur, velocitatem in vtroque motu esse eiusdem speciei infimæ,

An. iboris. Solum. vera.

Arg.

Solu. sane.

infimæ, difficile quidem erit argumento illi satisfacere. Sed contra cōclusionem arguitur: Vt aliqua sint comparabilia, solum requiritur, quod conueniant in aliquo prædicato penes magis & minus a se participato, vt patet ex definitione comparationis: sed hoc habent purè æqui uocæ: ergo poterunt comparari: & ita destruitur cōclusio, quod comparatio tantum possit fieri in specie infima. Minor probatur, quia sonus acutus, & sapor acutus, & magnitudo acuta æqui uoce habent acutum ex Aristotele in text. & tamen conueniunt in hoc prædicato, quod est cito pungere penes magis, & minus a se participatum: erunt ergo iam comparabilia. Huic argumento vt respondeat Iauellus, adducit doctrinam illam primi fundamenti eodem modo, quo ibi, & ita habeatur, sicut repetita. Vnde respondet, quod licet ea, quæ sunt purè æqui uocæ, nunquam cōparentur, intermedia vero aliquādo comparantur, non quidem simplici, & physica comparatione, sed composita, quæ cōsistit in quadam proportione proportionum: & ita asserit, quod quia illa tria analogantur in acutie, in illa cōparentur cōparatione composita, quæ in hæc tantum consistit, quod sicut se habet magnitudo acuta ad pungendū tantum, ita sapor acutus ad pungendum gustum, & sonus acutus ad pungendum auditum, quæ comparatio (vt patet) consistit in proportione proportionum, & ita est composita, quod tamen non obstat nostræ cōclusioni, quæ tantum loquitur

Obie.

Impugnatur solum.

Sec.

de comparatione simplici, & physica. Sed obieciēs primo: Adhuc motus diuersi in specie possunt comparari: ergo conclusio est nulla. Probatur, nam motus sursum & deorsum recti, diuersi sunt specie, vt patet, & tamē sunt comparabiles: vt g. si per aliquam columnam moueantur duo mobilia eiusdem virtutis motiua, & eodem tempore, tunc dicimur equaliter moueri, tardè aut velociter, quæ, vt patet, est comparatio. Hoc argumento (quod in hac re est difficile) conuicti sunt aliqui ad deserendum Aristotelem, dicendo non tantum motus diuersos specie, sed etiā circulares, & rectum, imò omnes, qui in eodem genere continentur, cōparabiles esse inter se, verbi gratia, omnes lationes, & omnes alterationes, &c. & solum motus pertinentes ad diuersa genera, verbi gratia, lationem cum alteratione, esse incomparabiles. Cuius rationem inueniunt esse, quia motus eiusdem generis habent spatium eiusdem rationis, & diuersi generis diuersa rationis: & ita dicunt priores esse cōparabiles in velocitate, & tarditate, non vero posteriores. Verum isti, præterquam quod Aristoteli contrariantur dicenti motum rectum, & circulare incomparabiles esse: imò alterationes diuersæ speciei, quantum eiusdem generis, scilicet qualitatis, vt sunt sanatio, & dealbatio, etiā incorporabiles esse, quia sunt diuersæ speciei: rationi etiam contrariantur, quia ad comparationem simplicem, & physicam (de qua loquimur) vnitas simplex & physica

requiritur: sed hæc tantum est in se vna specie infima immediate abstracta: a singularibus, vt vidim⁹ in secundo fundamento: ergo in hac secundo potest fieri prædicta comparatio. Præterea secundo, quia omnis comparatio inter diuersas specie consistit in proportionem: quod sicut se habet hoc ad hoc, ita illud ad illud: sed ista tantum est composita, & abusiua: ergo & illa, quæ fit inter motus diuersos specie, quantumuis eiusdem generis. Vnde quemadmodum hæc cōparatio: Cygnus est albi⁹ coruus, est abusiua, & cōposita, quia consistit in hac proportionem, quod magis habeat Cygnus de albedine, quam coruus de nigredine: ita hæc comparatio: de albatio est intensior denigratione, est composita, quia consistit in hac proportionem, quod de albatio habeat magis de tendentia ad albedinem, quam denigratio de tendentia ad nigredinem: ergo similiter ista comparatio: Motus circularis est velocior recto, composita erit, consistens in hac proportionem, quod magis habeat circularis de velocitate in spatio circulari, quam rectus de ipsa in recto. Denique omnes illæ res, in quibus importatur ordo ad diuersam formam in specie, abusiue cōparabuntur, & quæ ad eandem important ordinem, proprie comparabuntur, imo hæc abusiua comparatio inter motus etiam diuersi generis fieri potest: quæ ratione 8. Physicæ, dicit Aristoteles rationem esse magis continuam, quam augmentationem, &c. Et tandem omnes res, quæcunque sunt, hoc modo

possunt cōparari per istas proportionem, in quibus eadem est ratio de omnibus, ac de inæqualibus. Vnde nos aliter respondemus, quod si illi duo motus recti comparantur in longitudine, & breuitate, possunt physicè, & proprie comparari. Ratio est, quia (vt vidimus) ista comparatio fit ratione temporis intrinseci cuiuslibet motus, quod est vnū in specie tantum: & ita hoc modo cōparabuntur optime, sicut reliqui motus. Si autem comparentur ratione sui, prout alter est sursum, & alter deorsum, abusiua, & composita erit comparatio, consistens in hac proportionem, quod eodem modo se habet motus sursum ad deorsum, ac ascensus ad descensum: non tamen erit simplex, & physica, cum nō importetur ordo ad eandem formam in specie infima: quæ ratio (vt vidimus) generalis est, & sufficiens in omnibus motibus, vt cōparari non possint.

Sed obieci⁹ primo, Iam quod isti motus in ratione ascensus non sint comparabiles, quia non conueniunt in vna forma in specie, sicut in ratione motus erunt comparabiles, cum in hac conueniant, quæ ratione tantus dicitur vnus, ac alius. Respondetur, negando consequentiam, quia sicut de albatio, & denigratio comparabiles non sunt, quæuis vtraque tendat ad colorem: ita isti motus, quanuis conueniant in ratione motus, non erunt comparabiles. Ratio est, quia quemadmodum coloratum est quoddam genus respectu albedinis, & nigredinis, & ideo in illo comparari non possunt,

Verū
soluit.
aut
vult.

vt Aristoteles docuit, similiter motus est quoddam genus ad hos motus: & ita eadem ratione non poterunt cōparari physicè & proprie in illo.

Sed obieci⁹ vltimo: Quanuis ascensus, & descensus in motu tantum conueniant, vt in forma generica, & hæc de causa tantum possint in illo comparari improprie, & nō comparatione simplici physica, saltem in velocitate conueniunt, vt in forma vna in specie infima, cū ista velocitas in vtroque motu sit eiusdem specie infima: ergo saltem in illa poterunt comparari simpliciter & physicè. Respondetur primo, nullam esse obiectionem, nam eodem modo posset satisfieri argumento Aristotelis, quod licet motus circularis, & rectus in motu conueniant tantum generice, & ideo in illo nō possint comparatione physica cōparari, saltem in velocitate conueniunt, vt in forma vna in specie infima, & ideo in illa poterunt physice comparari: sicut ergo hæc solutio ibi non acceptatur, ita neq; debet hic acceptari. Et secundo respondetur, quod (vt diximus in tertia ratione dubitandi) velocitas in motibus non est eiusdem specie infime, quia non est accidens prædicamentale, cum istud præsupponat substantiam constitutum in alia specie a se distincta, & sic constituto illi adueniat, & inheret: velocitas autem non præsupponat ipsum constitutum in specie a se distincta, sed potius est eiusdem specie cum ipso. Vnde quemadmodum intentio in qualitatibus non est accidens

prædicamentale, sed prædicabile, quia est quidam modus genericus consequens naturam genericam qualitatis, & multiplicabilis specie multiplicatione qualitatium, ob quod in illo (sicut nec in qualitate generica) non possunt simpliciter, & physicè comparari. Similiter velocitas in motibus est quoddam accidens prædicabile, quia est quidam modus consequens ipsam naturam genericam motus, & pro multiplicatione illius multiplicabilis, & ita in illa (sicut neque in natura generica motus) non poterunt comparari comparatione simplici & physica isti motus: sed semper ad hanc comparationem requiritur, quod motus sint eiusdem specie infime, & terminentur ad eandem formam in specie infima, vt in ratione tendentia ad illam comparari possint. Sed aduerte, quod hic non accipitur intentio pro motu illo alterationis ad qualitatem terminato, sed pro modo quodam tenente ex parte ipsius qualitatis, quo medio prædictum motum terminat, sicut est maior quantitas ad terminandam augmentationem.

Secundum argumentum difficile est (multos enim sua difficultate torquet, & viris etiam doctis non parum facessit negotij) contra aliam conditionem, quam Aristoteles posuit vt requisitam ad comparationem, scilicet quod receptiuum primum formæ, in quo debet fieri comparatio, sit eiusdem specie infime in vtroque extremo. Contra, Scientia Angelica, & humana sunt comparabiles, physicè, & in prima receptiua

scientiæ in Angelo, & homine sunt diuersa in specie: v. g. substantia humana, & Angelica: ergo prædicta conditio est nulla. Dices, ista receptiua non esse proxima, sed tantum remota, quorum diuersitas specifica non obstat, vt forma receptiua sit vna in specie infima, & extrema in ipsa comparabilia: sicut quiuis homo, & equus diuersi sunt receptiua, albedo est vna in specie infima, in qua ipsi comparatur: at verò vnitas speciei infimæ, quæ ad hoc requiritur, est receptiua primi & proximi, qualis est potentia intellectualis in homine, & Angelo respectu vniuersæ scientiæ. Hæc tamē solutio nõ valet, quia admissio istas potèntias esse receptiua proxima, similiter differunt specie, cum altera discursiue, & altera simplici intuitu res consideret: & sic quantum habeant idem obiectum, differunt specie penes diuersum modum considerandi illud: & ita respondeo, concedendo liberet, quod prædictæ scientiæ nõ sunt comparabiles physice, & simplici comparatione, & nõ tantum propter rationem dictam, sed etiã quia prædictæ scientiæ tantum conueniunt genericè in scientia in comuni: & ita illa cõparatio, aut erit cõposita, aut si est simplex, tantum erit, vel logica, vel metaphysica, sicut est illa cõparatio, qua homo, & equus comparatur in animali, & illa, qua scientia humana, & diuina comparari solent, quando dicimus, quod scientia diuina est maior omni creatura, quia istæ scientiæ tantum conueniunt analogicè.

Rep. Sed obijcies secundo: Viderur,

quod Aristoteles gratis assumat, & physica comparatio tantum possit fieri in specie infima: ergo similiter poterit fieri in genere. Respondeo, Solu. negando, quia cum cõparatio fundetur in vnitate, pro diuersitate vnitarum diuersificatur cõparatio: & ita cum phisicus immediatè abstractat res à singularibus, eius propria vnitas tantum erit speciei infimæ, & ita illius comparatio in hac vnitate tantum debet fieri: at verò quia extra hanc vnitatè Logicus, & Metaphysicus habet alios mores, scilicet genericè abstractat ab speciebus, & analogè abstractat à generibus, hinc est, quod extra istam cõparationem sint alie minores, scilicet comparatio logica & metaphysica, quæ in illis vnitatibus fundatur.

Sed obijcies tertio: Etiam physica comparatio fieri potest in forma vna genericè: ergo solutio est nulla. Probat: Communiter dicitur in Physica, quod ignis est actiuor aqua, sed actiuitates vniuersæ tantum conueniunt genericè: ergo in Physica etiam fit comparatio in vnitate genericè. Respondeo, quod aliud est aliquam vnitatè esse physiceam, & aliud aliqua vnitate vti Physicam: quia licet nulla vnitas physica possit esse, nisi sit vna vnitate spectet infimæ, nihilominus poterit Phisicus vti aliqua comparatione logica, vel metaphysica, quæ fiat in forma vna genericè, vel analogicè: sicut etiam quauis nulli cõparatio logica, vel metaphysica fiat, nisi in aliquo superiori genere, vel analogo, ipse tamè Metaphysicus

cus, & Logicus poterunt vti cõparatione physica, quando comparat formas in aliqua vnitate speciei infimæ. Sed obijcies vltimo: Lumen aeris, & Solis sunt eiusdem speciei infimæ, & inter se comparabilia, & tamen prima receptiua illius in vtroq; distinguuntur specie, cum alterum sit corruptibile, & alterum incorruptibile: ergo dicta conditio nulla est. Respondeo, quod licet receptiua remota luminis in Sole, & ære diuersa sint specie, tamen quia proxima sunt eiusdem speciei, hoc est vtriusque superficies, idè hoc nõ obstat, vt illud lumen in vtroq; sit eiusdem speciei, & ipsa in illo comparabilia: quæ admodum, licet receptiua remota albedinis in homine, & equo differant, tamen, quia proxima (scilicet superficies vtriusque receptiua albedinis) sunt eiusdem speciei, possunt optimè in albedine cõparari physice, & simplici comparatione, & ipsa albedo in vtroq; est species infima.

ARTICVLVS IIII.

Vnde sumatur maior, & minor velocitas in motu: vbi regule Aristotelis de hoc examinantur.

Prima ratio dubitandi desumitur ex Vallesio lib. 3. Cõtrouers. medicorum. c. 8. sequentis Galenium lib. de dignoscendis pulsibus. in qui asserunt, velocitatem motus consistere in paruitate morularum, vel mansiuncularum in spatio, ducti hac

ratione: Illud mobile velocius mouetur, quod minus immoratur in spatio, per quod mouetur: sed illud, per quod distinguitur motus velox à tardo, est id, in quo consistit velocitas motus: ergo in prædictis morulis, & mansiunculis debet consistere. Secunda ratio: Illa regula, quæ dicit Aristoteles, quod quando aliqua virtus mouet aliqua resistentia per aliquod spatium in aliquo tempore, quod eadem virtus dimidia resistentia mouebit eodem modo & tempore per duplum spatium, est falsa: ergo, &c. Probat, quia potest aliquod mobile cum sua virtute mouere duas libras ponderis in vna hora per vnã leucam, & tamen nõ potest eadem hora vnã librã ponderis mouere per duas leucas, imo neque sine aliquo pondere: ergo illa regula est nulla. Et confirmatur, quia potest aliquis iacere aliquem lapidem per vnum stadium, & tamen decimam partè illius non poterit iacere per decem stadia: ergo illa regula nulla est: Tertia ratio: Etiam alia regula, quæ inquit, quod si aliqua virtus per aliquod spatium in aliquo tempore mouet aliqua resistentia, quod dimidia virtus eodem tempore mouebit dimidia resistentia per idem spatium, est falsa: ergo, &c. Probat, antecedens, quia virtus motiua Angeli potest aliqua resistentia mouere, & tamen dimidia virtus minimè, quia cum illa virtus sit indiuisibilis, dimidiũ non habet: ergo, &c. Et cõfirmatur, quia si ex diminutione resistentiæ diminuat virtus motiua, sequitur, quod sicut dimidia virtus potest

2. R. 4
tio du
bit.

Conf.

rest mouere dimidia resistentia, ita centesima pars virtutis potest mouere centesima resistentia: Consequens est falsum: ergo &c. Sequela patet, & probatur Minor, quia non sequitur, quod si virtus vt centum mouet centum libras lanae per miliare in vna hora, quod per idē miliare eadem hora virtus vt vnum moueat vnam libram lanae, quia ista corpora leuia, quod magis perdunt de pondere, difficilius mouentur: ergo, &c.

Not. I. Pro intelligentia tituli primo notandum est, quod aliud est inquirere, quae sit causa velocitatis motus, & aliud, in quo consistat ista velocitas: quia si de primo inquiremus, certum est (vt vidimus 4. Phys.) quod velocitas prouenit, tanquam a causa, vel a maiori virtute actiua, vel a minori resistentia, cum semper debeat attendi penes excessum virtutis motiuae supra illam resistentiam: ista autem maior virtus, aut minor, est maior grauitas, aut minor, & maior leuitas, aut minorum mobilibus: resistentia verò attenditur in spatio penes maiorem crassitiam aut subtilitatem illius. Si autem de secundo inquiremus, certum est, quod de ratione formali, & essentia motus velocitatis inquiremus. Secundo notandum est, quod regulae proportionum velocitatis motus hic ab Aristotele adductae sunt septem: quinque affirmatiuae, & duae negatiuae: quas iam explicauimus in textu, & hic habeantur vt repetitae: est ergo sensus quaestionis, in quo consistat ratio formalis, & essentia velocitatis motus, & vtrum regulae illae

proportionum velocitatis in vniuersum sint verae.

Pro decisione quaestionis notandum secundo, quod quies adhuc priuatiua, quae in tempore fit, est duplex: Alia propria & totalis: & haec est totalis cessatio ipsius motus per adaptionem termini ad quem in fine inotus, quae cum sit totalis exclusio motus, quando mobile illam habet, nullo modo potest moueri. Alia verò est quies priuatiua impropria, & partialis, quae non est cessatio totius motus, sed tantum partis praeteritae: & ita mobile, quando illam habet, adhuc mouetur, quia adquiret reliquas partes inotus. Vnde, quemadmodum quando aliquid mouetur a calido in frigidum, habet partem de calido, & partem de frigido, & quod magis recedit a calido, eo magis accedit ad frigidum: pari ratione, quando aliquid mouetur localiter, & habet illam quietem partialem, partim est sub vno termino, & partim sub alio, & quo magis mouetur, eo magis habet de illa quiete, quia a pluribus partibus praeteriti motus quiescit.

Tertio certum est contra Aueroem comment. 3. quod hic Aristoteles non solum loquitur de virtute motiua materiali, sed etiam immateriali, vt est angelica, quia licet illa non sit diuisibilis per quantitatem molis, est tamen diuisibilis per quantitatem perfectionis, quae ratione vna virtus dicitur alia perfectior, non quidem penes magis & minus intra eandem speciem, quia certum est, quod sicut vnus Angelus specie differt ab alio, ita virtus mo-

tus motiua vnus debet specie distetere a virtute motiua alterius) sed tantum penes diuersitatem in specie, quae ratione vna species substantialis est perfectior alia, imò in se ipsa potest virtus motiua Angeli habere latitudinem, non quidem gradualem, vt reliquae qualitates, sed per applicationem, in quantum non applicat ad effectum totum suum conatum, sed tantum necessarium: quod patet clarius in virtute diuina, quae immediate mouet aliquid, quia (vt bene aduertit Vallisius) ista virtus actu est infinita, & tamen tantum applicatur finitè ad effectum, quia tantum applicat Deus illam, quae expedit effectui producendo.

Nota Ultimo aduerte, vt melius intelligatur illa opinio, quae tetigimus in prima ratione dubitandi, quod illi auctores existimant motum localem non esse continuum, sed potius discretum, & compositum tum ex morulis, & mansiunculis a mobili factis, tum etiam ex transgressionibus, quas facit post quascunque mansiunculas, inter quas transgressiones, & morulas, vel mansiunculas hoc docent esse differentes, quod omnes transgressiones sint aequales in quolibet motu inter eisdem terminos, at verò morulae ipsae non sunt aequales, sed potius inaequales, tum in multitudine aliquando, tum etiam in magnitudine: dicunt ergo, quod ille motus, in quo mobile, aut pauciores, aut minores facit mansiunculas, est velocior, & e contra in tardo, quod ex paucitate aut multitudine istarum morularum

proueniunt velocitas, & tarditas motuum.

Iam dico primo: Velocitas motus non attenditur ex paruitate praedictarum mansiuncularum, vel ex paucitate, sed potius ex veluti intensione totius motus continui in ordine ad terminum: & similiter tarditas non attenditur ex multitudine illarum morularum, sed ex remissione motus iam dicta. Prima pars huius conclusionis probatur primo contra Galenum hac ratione: Quando aliquis orbis caelestis mouetur, partes illae, quae sunt propinquiores centro, tardius mouentur, quam partes remotiores a centro, cum minore circulo describatur, & spiritui minus pertranscant, quam aliae: tamen illa tarditas non potest prouenire ex pluribus morulis vel quietibus, quas illae priores partes in suo motu habent, quam posteriores: ergo velocitas & tarditas motus non consistunt in paruitate aut multitudine morularum. Probat Minor, quia omnes illae partes mouentur ad motum illius orbis caelestis: sed caelum non habet principium quietis: naturaliter, sed debet semper moueri: ergo non possunt plures aut maiores habere quietes & morulas vnae partes in suo motu, quam aliae, imò nullae possunt habere quietes.

Dices, quod haec argumentum tantum probat, quod velocitas, & tarditas in motibus partialibus, qui sunt in mobilibus partialibus, v. g. in partibus eiusdem mobilis totalis, non debet accipi ex multitudine, aut paruitate morularum (sed de his moribus

motibus non loquitur Galenus) nõ tamẽ probat, quod tarditas, & velocitas motuum totalium, qui sunt in mobilibus totalibus, non debeant accipi ex prædictis morulis, & de his loquebatur Galenus. Sed hæc solutio non placet propter duo: Primo, quia eadem est ratio velocitatis & tarditatis in motibus, siue partiales sint, siue totales: ergo si in partialibus hoc potest saluari sine aliqua morularũ admixtione, similiter poterit saluari in totalibus. Secundo, quia hoc etiam potest contingere in totalibus eodem modo. Et probatur, quia in eodem die naturali, quo primum mobile cõplet suum motum, orbis lunæ similiter complet suum, & velocius mouetur primum mobile, quam orbis lunæ, quia maiorem describit circulũ, & maius pertransit spatium: sed sic est, quod illa maior velocitas nõ potest prouenire ex paucitate quietũ vel morularum, quia (vt vidimus) quies est impossibilis realiter cælo, cum nõ habeat principiũ quiescendi: ergo velocitas & tarditas motuũ non consistit in talibus morulis. Dices præterea, quod hoc argumentũ tantum probat, quod velocitas & tarditas motuum in corporibus celestibus non attendatur ex prædictis morulis, & de illis non loquebatur Galenus, non tamen probat, quod non attendatur ex illis in reliquis mobilibus inferioribus. Sed neque hoc aliquid valet, quia accidens ex eo quod mutat subiectum, suam essentiam nõ amittit: sed ex eo, quod tarditas, & velocitas motus ponantur in orbibus celestibus, aut in aliis

quo mobili circulari inferiori, tantum variant subiectum: ergo nõ potest fieri, quod varietur essentia illarum: & ita vtrobique accipiuntur ex eadem parte. Secundo probatur eadem pars, quia ex Aristotele quinto Physicorum, vnum numero & continuum sunt idem, & præcipue in motibus & mutationibus successiuis, eum sint capaces cõtinuitatis, & à tempore dependeant in indiuiduatione: sed quilibet motus singularis, in quocunque mobili sit, est vnus numero: ergo debet esse continuus, & per consequens non poterit habere tales morulas, vt ex illis accipiatur tarditas & velocitas. Et tandem vltimo sic probatur: Imaginemur aliquam rotam habẽre duos clauos affixos, alterum iuxta circũferentiam, & alterum iuxta cẽtrũ, moueri: in tali casu clauus existens in circũferentia velocius mouetur, vt patet, quã existens prope cẽtrum: sed ista maior velocitas prouenire non potest in quietibus vel motib⁹ ex morulis, eo quod pauciores ad sunt motui istius, quam alterius: ergo velocitas motus non prouenit ex talibus morulis. Patet minor, quia vterque clauus mouetur ad motum rotæ: ergo nõ potest habere vnus plures quietes, quã alius.

Dices, quod licet non habeat plures ille, qui est iuxta cẽtrum in suo motu, habet tamen illas longiores, & hæc ratione tardius mouetur: Hoc tamen impossibile est, & probatur, quia vterque clauus mouetur ad motum rotæ, & quiescit ad illius quietem: ergo quãdõ rotamouetur, debet vterque moueri

aliam

aliam si vnus moueretur, & alter, scilicet tardus, adhuc quiesceret in sua longiori morula, sequeretur quod eadẽ rota simul moueretur, & quiesceret, quod est ita impossibile, ac quod idem homo simul sit videns & cæcus. Sequela patet, quia cum vnus clauus mouetur, debet rota moueri, vt ad illius motum ille moueatur: & quando alter quiescit, simul debet etiam quiescere rota, vt ad illius quietem alter clauus quiescat in sua longiori morula. Nec valet si dicas, quod rota mouetur secundũ aliquas partes, & secũdũ alias quiescit, quia istud mobile est continuum & solidum, quod eo ipso, quod aliqua pars illius moueatur, debet totum moueri secundũ omnes suas partes, vt Aristoteles docet: & ita merito Valles 6. lib. Phys. 6.2. & controu. 36. refutat illam sententiã, quam prius habuerat cũ Galeno, quia (inquit ipse, & bene) docet Aristoteles, quando aliquid mouetur, nõ nõ possit aliam quietẽ aut morulam habere, nisi negationem, quæ est in instanti, quæ quidẽ quietes negatiuẽ, cum indiuisibiles sint, non possunt reddere motum velociorem, quia non possunt quãdam esse alijs longiores, neque possunt esse plures in vno motu, quam in alio, quia sunt in instanti, & tota habet instantia tempus vnus motus, ac tempus alterius, cum idem sit.

Secunda pars conclusionis necessario sequitur ex prima: quia si velocitas & tarditas motus non cõsistunt in morulis secundum multitudinem aut paruitatem, restat, quod velocitas consistat in quadam

veluti intensiõne & vehemẽtia motus, ratione cui⁹ habet, quod in tempore æquali pertranseat maius spatium, & in minori æquale: & contra tarditas in quadã veluti remissionẽ & debilitate, ratione cuius in tempore æquali pertransit minus spatium, & in maiori æquale. Vnde maxime decipitur Galenus referens Gal. totam differentiam velocitatis, & tarditatis ad morulas, dicens, transgressiones cuiuscunque motus debere esse æquales: hoc enim falsum est: imò tota differentia accipitur ex transgressiõnibus: & ita quanto ipsẽ sunt vehementiores, motus est velocior, & quando debiliores, tardior. Probat ergo hæc pars primò ex Aristotele dicente, quod quãdõ aliquid mobile mouetur, illud plus moueri, est celerius moueri: sed celerius moueri dicit quãdam vehementiã & veluti intensiõnem: ergo in tali vehemẽtia consistit velocitas motus, & per consequens tarditas in debilitate opposita. Probat ergo secundo, quia illud est mobile velocius, quod in tempore æquali pertransit maius, in minori, æquale spatium: sed hoc non posset fieri, nisi vi illius motus haberet partes vehementiores & fortiores, quã motus mobilis tardioris: ergo dicendũ est, quod velocitas motus consistat in prædicta vehemẽtia & fortitudine, & tarditas è contra in debilitate & remissionẽ opposita, licet verum sit, quod quemadmodũ in qualitatibus, quanto magis vnã intenditur, alia opposita magis remittitur: sic in motu velociori, quanto est maior & velocior transgressio

ex par-

ex parte termini ad quem, tanto est minor illa quies partialis, & impropria existens in termino a quo, & ita solet cōmuniter dici, quod quāto mobile celerius peruenit ad terminum ad quem, tanto minus moratur in termino a quo. Vnde tota deceptio huius sententiæ stabat in hoc, quod ponebat propriam & totalem quietem, vel morulā in termino a quo, & ex illa sola mensurabat celeritatē motus, nō vero ex transgressione efficaciori & fortiori accessu ad terminum ad quem: sicut nos vidimus, quod hic vocamus quasi intensiōnem, quia sicut se habet hæc ad qualitatem, ita velocitas ad motum: & idem (vt vidimus) dicēdū est de tarditate suo modo, vt supra notauim⁹.

1. Ci. Sit prima cōclusio. Regula omnes ab Aristotele adducte de proportione velocitatis motus sunt in vniuersum veræ, si bene intelligantur, quæ conclusio non indiget probatione, nisi de claratione & solutione obiectionū.

Not. Pro cuius intelligentia est notandum, quod per virtutem motiuam Aristoteles intelligit præcisam illam virtutem abstractam ab omni corpore, v.g. quando equus portat pondus, per virtutem illam motiuam præcisè intelligit virtutē portatiuam, non ipsum equum, quia inuoluit resistantiam ex parte sui corporis: per resistantiam vero intelligit quācumque, siue proueniat ex parte spatij, siue ex parte ponderis: ex parte spatij, considerata crassitie, vel subtilitate: ex parte mobilis, grauitate & leuitate, & similiter tenuitate: & per spatium intelligit

præcisam distantiam non considerata resistantia: si ergo bene fiat cōparatio præcisæ virtutis cum resistantia & spatio, omnes regulæ sic intellectæ verissimæ sunt, & ita manet soluta secunda ratio dubitanda, quia licet in illo casu minuatur resistantia ex parte ponderis, cum ex duplici libra fiat vna, non tū minuitur resistantia ipsius mobilis, neque spatij, vnde si acciperetur dimidia resistantia corporis, ponderis & spatij, posset illud mobile per duplā distantia cū dimidia virtute illā dimidia resistantia mouere eodē tempore, quo antea tota resistantia per mediā distantia mouebatur, & ita nō sequitur, quod si ille homo poterat portare per vnā horā duas libras ponderis per vnā leucam, possit portare vnā libram per duas leucas in eadē hora, bene tamen sequeretur si corporis sui auferretur dimidium: & similiter, si acciperetur dimidia aeris resistantia. Ad confirmationem respōdetur similiter, quod ex magna illius lapidis diminutione crescat resistantia illa spatij, vel aeris, quia nō potest talem aerem ita facile scindere, ac integer scindebat, & ita nō sequitur, quod si potest aliquis integrum lapidē proijcere per vnum stadium, possit decimam partē illius eodem tempore proijcere per decem stadia, quia non est ablata tota decima pars resistantiæ, tam ex parte spatij, quam protecti lapidis: quia si hæc sola auferretur per medium spatium, nuda virtute motiuā bene posset proijci eodem tempore per decem stadia. Ad tertiā rationem dubitandi patet solutio ex

Ad
conf.

Ad:
rat.
primū
dub.

primō fundamēto, vbi dixim⁹ quæ ratione virt⁹ angelicæ, licet sit indiuisibilis per quantitatem molis, est tamen diuisibilis per quantitatem perfectionis secū dum conatum, quem applicat ad agendum: vnde quando dimidium applicat erga medium resistantiæ, bene sequitur, quod illā mouet per idem spatium, & eodem tempore. Ad confirmationē respōdetur, quod propter illam magnam diminutionem lanæ, cum fiat impoens ad scindēdum aerem ita bene, ac quando antea erat tota vnita, & coniuncta, crescit resistantia spatij respectu ipsius, & ita non sequitur quod si virtus motiuā vt centū poterat centum libras simul proijcere in aliquo tempore per milliare, virtus motiuā vt vnum possit vnā libram mouere per idem milliare in eodem tempore, quia in illa libra remanenti collata ad spatium non manet æqualis resistantia ad suam virtutem motiuā, sed maior, quā erat ante centum librarum ad virtutem motiuam vt centum.

Breuitet tamē est examināndum hic, quæ ratione debeat accipi proportio inter diuersos motus, vt vn⁹ dicatur alto velocior. Et prætermittis innumeris rebus, quæ de hoc nimis prolixè dicuntur à Soto, ita quod sine cognitione mathematica non possint intelligi breuiter est notandum, quod non debet sumi ex sola proportione virtutum motiuarum inter se, aut resistantiarum inter se, sed facta collatione virtutū ad resistantias. Patet primo, quia si virtus motiuā vt 8. moueat pondus vt duo, & pondus vt vnum moueat

virtus motiuā vt quatuor, nō est dicendum, quod sicut est dupla proportio inter virtutem vt octo, & vt quatuor, ita sit dupla proportio inter velocitates horum motuum. Ratio est clara, quia licet vna virtus excedat aliam in duplo: sed tamen vna, v.g. vt octo potius vt duo excedit æquali modo, ac pondus vt vnū virtus vt quatuor: & ita tales motus sunt æquē veloces, quia licet vna virtus aliam excedat in duplo secū dum se, sed tamen in ordine ad suas resistantias eodem modo excedit quæuis virtus suam resistantiam, & ita tales virtutes proportionabiliter sunt æquales. Quod vero non sumatur secū dum solas resistantias, probatur, quia si pondus vt vnum moueatur à virtute vt octo, & pond⁹ vt duo à virtute vt quatuor, proportio vnus ponderis & resistantiæ ad aliam est tantum dupla: attamē velocitas, quæ mouetur pondus vt vnum ab agente vt octo, respectu alterius, quæ mouetur ab agente vt quatuor, maior est, quam dupla: nō ergo debent solum comparari virtutes motiuæ inter se, aut resistantiæ inter se, sed simul virtutes motiuæ cū resistantijs. Sed adhuc potest secū dō fieri primo comparando tantam excessus huius virtutum ad resistantias inter ipsos excessus vt si virtus vt octo, mouet pondus vt vnum excedendo illud in 7. & pondus idē vt vnum moueat virtus vt quatuor, excedendo illud in tribus, & tunc fiat comparatio illius excessus septem ad tria, qui est in duplo & sequitur tertio, id est, en doblado y vn tercio: & hoc modo non debet fieri, quia

quia certum est, quod maior est velocitas motus ponderis vt vnum à virtute vt octo, quam motus ponderis vt duo ab agente vt quatuor, est (inquam) maior in duplo, & illo tertio. Alio modo potest fieri hæc cōparatio, conferendo primò quilibet virtutem motiuam ad suā resistantiam, & postea faciēdo inter has duas proportiones comparationem velocitatum, quia in eadē proportione, qua vna proportio harū excedit aliam, in eadem velocitas nascens ex illa proportione excedit aliam velocitatem nascentem ex alia: & idē comparāda est quilibet virtus ad suam resistantiam, & ita inueniemus, quod virtus vt octo excedit vt quatuor in duplo, & resistantiā vt duo in quadruplo: & quia proportio quadrupla est dupla ad duplam resistantiam: ideo erit in duplo velocior motus, quo virtus vt octo mouet resistantiā vt duo, quam motus, quo eadem virtus mouet resistantiā vt quatuor: hoc (inquam) debet intelligi, quādo diuersæ virtutes comparantur ad diuersas resistantias, aut vna etiam virtus ad diuersas resistantias: quia si diuersæ virtutes comparantur ad eandem resistantiam, tūc in eo excessu, quo vna virtus excedit aliā, excedit velocitas vnius motus velocitatem alterius. Vnde, si eandem resistantiam vt duo moueat virtus vt quatuor, & similiter virtus vt octo, sicut secunda virtus excedit priorem in duplo, ita secundus motus excedit priorem in duplo: sed & hoc incidit in primum, quia virtus vt octo illam resistantiam vt duo excedit in qua-

druplo, & eandem resistantiam virtus vt quatuor in duplo: vnde quia est proportio quadrupla ad duplā, ideo sequitur, quod vnus motus erit alio velocior in duplo, sicut & vna virtus est alia velocior in duplo.

Ad primum in principio respōdetur, quod ideo mobile velox minus moratur in motu, quam tardū, & citius pertransit suum spatium, quia fortius, & quasi intensius mouetur, non verò, quia minores molas vel mansiuculas faciat in motu: quia (vt iam vidimus) continuo quodam motu mouetur sine vlla interruptione aut quiete; mobile verò tardum idē magis moratur in motu, & tardius illud pertransit, quia debilius & quasi remissius mouetur, & transgreditur suum spatium, vnde in ipsamet efficacia vel inefficacia transgressionis consistit motus velocitas, & ita hæc non est æqualis in omni motu, vt in alē colligebant dicti authores Galenus & Vallesius.

Sed dices primò cōtra primam conclusionem: Si velocitas motus non consistit in prædicta morularum paruitate vel breuitate, maximè, quia quilibet motus localis est in se continuus, & nulla quiete possitua interruptus: consequens est falsum: ergo. Patet Minor, & probatur Minor, quia inde sequeretur, quod mobile velox & tardū equali moueantur velocitate. Probatur, quia sicut mobile velox tantum in singulis instantibus quiescit: & hoc quiete negatiua: ita mobile tardū tantum in singulis instantibus quies-

Solu.

cit: etiam quiete negatiua: & sicut in omnibus partibus diuisibilibus illius temporis mouetur velox, etiam mouetur tardū: ergo iam nulla differentia est inter mobilia tardum & velox, neque ex parte quietum, neque ex parte motuum, ita quod æquali velocitate moueantur. Respondetur, quod licet non differant in negatiuis quietibus, differunt tamen in partibus motus, quas habent in partibus temporis: quia mobile velox habet partes motus fortiores & quasi intensiores, vt ita per eas minus spatium possit transire in eodem tempore, aut æquale in minori: mobile verò tardū habet partes motus debiliores, & quasi remissiores, vt ita per eas vel minus spatium pertransit in eodem tempore, vel æquale in minori: & ita non sequitur, quod talia mobilia moueantur æquali velocitate, sicut non sequitur ex eo, quod cōtinuum aliquod paruum habeat tot puncta ac magnum (quia vtrumque habet infinita in potentia) & habeat etiam partes diuisibiles, sicut aliud, quod sint æqualia, quia in ipsis partibus diuisibilibus differunt, eo quod vnum eas maiores habet, quam aliud: sic ergo in partibus diuisibilibus motus differunt mobile velox, & tardum, sicut vidimus, quia mobile velox eas habet fortiores, & efficaciores, quam tardum: vnde falsè alij autores dicebant transgressionem vel partes ipsius motus esse æquales, cum in his consistat omnis inæqualitas motuum.

Dices secundò contra secundam conclusionem: Si tales regular essent

verè, maximè, quia cum velocitas motus procedat ex excessu virtutis motiua supra resistantiam, eodē modo, quo variatur, aut virtus motiua, aut resistantia, deberent variari: aut eodem modo, quo nō variatur, deberent inuariari: sed hoc est falsum: ergo. Probatur, quia inuariari virtute motiua, si varietur figura ipsius mobilis, citius mouetur mobile: ergo neque ex resistantia, neque ex virtute motiua tantum debet variari velocitas, sed aliunde. Patet, quia si projiciatur corpus rotundū deorsum, & corpus triangulare, vtrumque eiusdem virtutis motiua, scilicet grauitatis, & per medium eodem modo densum vel rarum, citius per æquale spatium peruenit ad finem triangulare, quam rotundum: ergo iam illa velocitas aliunde prouenit, quam à virtute motiua, & resistantia. Respondetur, quod per resistantiam, vt vidimus, non tantum debet intelligi pondus, sed omnia, quæ sunt impedimenta motus: & quia hoc est figura, ideo ad aliterum horum reducitur. Vnde notandum est hic cum Vallesio cōtrouer. 44. hoc esse discrimen inter motum projectionis & impulsionis ex vna parte, & ventionis, tractionis, & expulsionis ex alia, quod ad istos tres motus vltimos maximè conducit leuitas & tenuitas: vnde id, quod est leuius vel tenuius, facilius vehitur, trahitur, & expellitur: at verò ad motus projectionis & impulsionis mediocritas quædam substantiæ requiritur, ita quod neque sint nimis tenuia vel leuia, quæ projiciuntur, quia hæc non possunt optimè

concipere impetum proijcientis, & ita lana, papyrus, & alia huiusmodi difficilius proijciuntur, quam alia minus leuia & tenuia, & quia non ita bene concipiunt impetum, & quia non ita bene diuidunt aerem ad motum, sicut si essent magis graua, vel minus tenuia: neque debent esse nimis crassa & graua, quia maxime resistunt impetui, quo debet

proijci, sed in praedicta debent mediocritate consistere, ex qua desumitur facilitas projectionis. Vnde (vt bene aduertit Valles controversa 44.) non est aliquid tanto facilius proiectu, quanto est leuius, sed quanto magis de hac mediocritate participat, & ad fortiorem virtutē motiuā comparatur. Et haec de septimo libro dicta sufficiunt.

Finis libri septimi.

SVPER

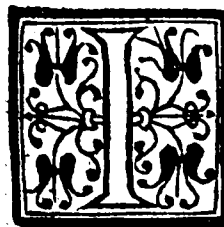

SVPER OCTAVVM LIBRVM, ET VLTIMVM

Physicæ auscultationis Arist. de motu
in ordine ad motorem primum,
Cōmentaria per quæstiones.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castella Prouinciali, Instituti Sancta Maria de
Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTORIS, SUM-
ma, & diuisione totius octauī & vltimi libri per quæstiones.

ISTE octauus liber, qui & postremus Physicorum est, plenus est (vt inquit Simpl.) optimis, multisque theorematibus: nā primò in eo disputatur de æternitate motus, vbi paratur via

ad illā quæstionem de æternitate mundi. Disputatur etiam de primo motore & prima causa, non accuratè, & ex professo, sed obiter, vt docet Arist. nā disputatio de prima causa ex professo pertinet ad primū Philosophum, vt est in cōfesso apud omnes, vnde hæc disp. quæ adfertur hoc lib. nō tantū utilis est, vt hic docet Aristote-

les, ad considerationem naturalem, sed etiam ad primam Philosophiā, cuius est disputare de primo principio: exorditur autē hic disputationem ab ea parte, sit ne motus æternus, vel potius exierit aliquando, finemque sit habiturus: quam partem Auerroes falso ad cœli motum contrahit, cū sit indefinite accipiēda, nam sensus illius est, num sit illi quis primus motus, quē nullus alius præcesserit, vel potius ante omnem motum fuerit motus: Et respondēt Aristoteles, quod non datur primus motus, & hoc in læpitate: conuict autem liber hic nouē capita. Deinde in 2. cap. reprehendit Aristoteles sententias Philosophorum de hoc loquentes, qui ponebant, motum principium habuisse. In cap. 3. similiter proponit quinā iam diuisionem antiquorum, scilicet: Aut omnia quiescunt, aut omnia mouētur, vel quædam mouētur, & quædam quiescunt, & per singulas partes refellit. In cap. 4. probat, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur. In cap. 5. demonstrat non esse procedendum in infinitum, sed deueniendum esse ad vnum primum motorem immobilem. In cap. 6. probat, dandum esse vnum primum motorem æternum. In cap. 7. demonstrat motum locale esse omnium primum inter omnes motus. In cap. octauo probat, motum circularem esse æternum, ita vt non habuerit principium, nec habiturus sit finem. In cap. nono & vltimo probat, quod motus in orbē sit cōtinuus, perpetuus, & omnium primus. *Quæ omnia per duas questiones examinare, & alius (vt*

soleo) reperere intendō, secundam quod duo sunt præcipua, quæ ab Aristotele in hoc libro intenduntur.

Prima versabitur circa primū motorem immobilem, totalem, & primū mobile totale. Secunda verō circa primum motum partialem, & prima mobilia partialia: ubi etiam nonnulla alia pro doctrina & totius Physicæ complōmēto apponam.

Q V A E S T I O I.

De primo mobili naturali, totali, & primo motore immobili, etiam totali.

Dissentio & concertatio est inter Philosophos, an disputatio de primo motore ad Physicum spectet: æternam si nomine primi motoris intelligamus, non quidem primam causam simpliciter, sed contractam ad motus & mutationes rerum naturalium, non Iubium est, quin Philosophus naturalis ex suo proprio munere differat de primo motore, quia alioquin non posset perfecte motus naturales, rerūque mutationes intelligere. De primo ergo motore sic considerato, & primo mobili totali decem sunt dilucidanda. ¶ Primum, cuius sit demonstrare primum motorem esse substantiam separatam. ¶ Secundum, si ex sententia Aristotelis Deus sit causa vniuersi. Tertium, si Deus

Deus produxerit mundum libere vel necessario, etiam ex sententia Aristotelis. Quartū, si Deus ab æterno produxerit omnes creaturas. Quintum, si etiam hoc sit verum in sententia Aristotelis. Sextum, si poterit Deus ab æterno creaturas omnes producere. Septimum, si ex sententia Aristotelis primus motor sit vnus tantum. Octauum, si ex sententia Aristotelis primus motor sit omnino immobilis. Nonum & vltimū, si primus motor ex sententia Aristotelis sit infinitæ virtutis. *Quæ omnia profecto, sicut & quæ in quæstione sequenti dicuntur, perspicua sūt & scitu dignissima: valde enim Theologo profunt, Physico vero non parum conducunt ad perfectam Aristotelis doctrinæ intelligentiam, imò omnem hominem decet hæc perscrutari.*

ARTICVLVS I.

Cuius artificis sit demonstrare primum motorem esse substantiam separatam.

Pincipio huius disputationis certum est, esse aliquam substantiam æternam, & licet id sit omnium consensu comprobatum, tamen id colligit Aristoteles ex motus æternitate, secundum quod motus æternus est, & motus sine motore esse nequit: motor enim substantia est: sequitur ergo plane esse substantiam æternam, imo vero tot, quot sunt motus æterni. Sed licet hæc ratio recte colligat, tamen falso vitur

principio: quare idem ostēdere possumus hac ratione: Vel mundus est factus in tempore, vel in principio temporis: si caret principio temporis, iam manifestum est esse aliquam substantiam æternam: si autē in principio temporis factus sit, necesse est factū esse ab alio, nihil enim se ipsum facere potest, alioqui simul esset & non esset: esset, quia causa efficiens est: non esset, quia res, dū fit, non est. Quod si ab alio factus est, certe illud ab alio neque iam potest factum esse, ita enim esset progressus in infinitum: erit ergo a se ipso: atqui si est a se ipso, æternum esse necesse est, id autem solus est Deus. Hoc etiam probat Aristoteles 12. Metaphysic. cap. 6. vnde ex defectu potentie ad non esse probat æternitatem primæ substantie: optima item ratione ostendit idem D. Thomas 1. par. quæst. 10. ar. 2. quia æternitas sequitur immutabilitatē, vt diximus 4. libr. quæst. 3. sed Deus omnino immutabilis est: ergo & omnino æternus: imò vero non solū Deus, sed quidquid est in Deo, æternū est: sicut enim Deus est æternus, ita eius sapientia & bonitas, & diuina generatio est æterna. Patet, quod est in Deo, est ipsemet Deus: sed Deus est æternus: ergo quidquid est in Deo, æternū est: & inde quicquid est in Deo, est omnino immutabile: ergo æternū. Hoc ergo posito principio circa præsentē quæstionē Auerroes 12. Metaph. com. 5. cōtra Alex. & hoc libro com. 3. contra Auicennam tenet illud inuicem esse naturalis Philosophi, propterea quod nulla scientia demonstrat suum subiectum esse

se, sed id supponit, vt constat primo de Demonstratione c. 1. sed substantię separate sunt potissima pars subiecti primę philosophię: ergo primus Philosophus non probabit esse substantias separatas, sed ipsummet a naturali Philosopho tanquã probatum supponet. Præterea, esse substantias separatas, ex solo celorum motu colligere possumus: celorum autem motus subijcitur cōtemplationi naturalis Philosophię: sequitur ergo, vt probare esse substantias separatas, spectet ad naturalem Philosophum. Denique Aristoteles hoc libro, præsertim cap. 6. ex professo demonstrat esse vnum primum motorem, omnis motus expertem. Nec valet quorundam responsio, qui aiunt id fecisse Aristotelem, non vt Physicam, sed vt primam Philosophiam: nam argumentũ, quo vtitur, est omnino physicum: scilicet, generationis æterni successio, & nisi ei propositus, est omnino physicus: scilicet, seruire in rebus naturalem motum: tollitur autem naturalis motus omnis, ac proinde natura, si in causis mouentibus subordinatis sit proressus in infinitũ, & non detur aliquis primus motor omnino immobilis.

2. C. P. 110. Alij sentiunt munus esse Metaphysici, de quorũ numero est Alex. vt refert Auerr. 1. Metaph. com. 5. & Aucenna 1. lib. Metaph. cap. 1. & 8. lib. cap. 1. & 3. & Albert. in 1. Physicorum sub finem, & Scotus in 1. Sententiarum, quælt. secunda Prologi ad secundum. Probaturque hæc sententia his argumentis. Pri-

mo, quia si prima philosophia acciperet a Philosophia naturali esse substantias separatas, oporteret primum Philosophum subijci naturali Philosopho, ea saltem ex parte, qua disputat de intelligentijs: quã obrem pars illa esset minus præstas naturali Philosophia. Deinde Aristoteles docet in 6. Physicorũ cap. 2. eiusdem esse mentis, hoc est, eiusdem esse artis & scientię, explicare quid res sit, & rem esse: sed explicare, quid sit substantia diuina, & separata, non potest pertinere ad naturalem Philosophum, sed ad primum Philosophum: eiusdem ergo erit probare illam substantiam esse. Tertio, nulla scientia potest probare illam substantiam esse, quæ non pertinet ad suam considerationem: non enim Philosophus demonstrabit triangulum esse, neque Geometra esse locum vel materiam, at substantia æternæ nõ sunt Philosophia considerationis, quod expressit Aristoteles 2. Physic. ca. 1. vbi docet, quod mouet immobile, nõ esse physice considerationis. Postremo: Nulla scientia probat suam principiam non poterit ergo in naturali Philosophia probari esse vnũ primum motorem. Cæterum, quid de hac questione iudicandũ sit, hæc distinctione intelligetur: vel enim refertur ad existentiam solam, & ita (vt arguuntur Auerrois probat) non est primi Philosophi ostendere esse intelligentias, nullum enim est medium primi Philosophi proprium, ex quo colligere possit esse substantias separatas: Vel questionis sensus est, cuius probare sit, esse vnũ

se vnum primum motorem, omnis motus expertem: & tunc respondeo, partim esse primi Philosophi, partim vero Philosophi naturalis: primi quidem, quia in 12. Metaph. cap. 7. colligit Aristoteles esse primum motorem immotum, non ex motu physico, sed (vt aiunt) ex motu metaphysico, id est, ex cognitione & appetitione; quod enim mouet, quia intelligitur & appetitur, id mouet profus immotum: sed est quidpiam, quod mouet orbũ motores, quia intelligitur, & appetitur, percipiunt enim intelligentiæ mouentes orbis inferiores, primam intelligentiam esse primam omnium rerum causam, quam indicant optimam, & ideo cupiunt illi esse similes: quoniam autem id non possunt assequi nisi per motũ, propterea mouent. Hinc tandem colligit Metaphysicus esse aliquem primum motorem, qui nullo pacto moueatur, neque a se ipso, quoniam non potest diuidi in mouentem & motum: neque ex accidenti, quia non posset mouere æterni tempore: neque ab alio tanquam a fine, cũ sit finis omnium: naturalis vero philosophi hoc ipsum est, quia ex motu physico, id est, externi motuum successione colligi potest esse vnũ primum motorem immotum, vt ex hoc lib. capit. sexto perspicuum est. Vel denique tractatur questio in attributis essentialibus, vt sit sensus, cuius officium sit demonstrare de intelligentijs illa, quæ ad naturam pertinet, scilicet, quod sint spirituales, quod sint actus puri & intelligentes: quo pacto dubium non

est, id munus esse primi philosophi. Primo, quia in prima Philosophia de his copiose & ex professo disputatur, in Physica nõ item. Secundo, quia, quæ sunt a materia & motu separata, proprie spectant ad primum philosophum: naturalis enim Philosophus ea solum considerat, quæ cum materia & motu coniuncta sunt: & in hac parte sentit Auerroes cum alijs, vt expressit ipse secundo Physic. com. 26. Superest, vt argumenta tertie opinionis diluam: primum ergo argumentũ non necessario concludit: quæuis enim Philosophus primus accipiat a naturali philosopho, esse substantias separatas, non ideo sequitur vt prima Philosophia naturali subijciatur, vt patet ex his, quæ in primo lib. de Demonstratione capit. septimo requiri diximus, vt vna scientia alteri subijciatur. Quod enim prima Philosophia a naturali id accipiat, causa est, qui illa est princeps & regina scientiarum, ob id, quod vtratur alijs tanquam famulis, vt tradit Aristoteles tertio Metaph. cap. 2. quomodo & diuina scientia sumit rationes & principia ex scientia naturali. Ad secundum respondeo, quod Aristoteles voluit, nihil aliud esse, quam ad primam Philosophiam pertinere agere de essentia & existentia rerum: cum enim solus ipse consideret ens vt sic formuliter, & vt ens est, solus etiã potest considerare ipsum esse & essentias rerum, nõ quidem in specie, sed in genere: itaque quocumque querit, sit ne res, an nõ, questio est metaphysica ratione attributi, ta-

Ad r. ratio.

Ad 2.

met si ratione subiecti, & ratione medij, sit physica: quapropter potest ad aliam sciētiam pertinere: & quoniam medium, quo demonstratur existētia primi motoris, est physicum, idcirco licet questio hęc ratione extremorum sit metaphysica, dicimus tamen naturalis philosophi esse eam demonstrare.

Ad 3.

Ad tertium neganda est assumptio, nam motores orbium cœlestium, atque adeo primus motor physice considerationis sunt, quatenus sunt principia motuum & generationum rerum naturalium: quod vero asseritur ex Aristotele, nihil facit ad rem, quoniam (vt ipsemet exponit) nihil aliud vult, quam non esse res naturales causas mouentes, que mouent immobile, hoc enim significat id, quod statim subiungit, nam (inquit) habent in se principium motus: & quod subiungit paulo inferius: principia ergo, que naturaliter mouent, duplicia sunt: alterum naturale non est, quippe cum in se non habeat principium motus: Tale est, quod mouet penitus immobile, & quod est omnium primum. Itaque ex hoc loco cōcluditur quidem recte, non esse naturalis philosophi agere de Deo, neque de intelligentijs, vt substantiæ quædam abstractæ sunt, agere tamē de illis, vt sunt causæ mouentes naturales, & principia motuum physicorum, naturalis philosophi est. Ad quartum quid debeat responderi, constat ex his que diximus in primo de Demōstr. capite primo.

Quereret fortē aliquis in fine huius partis, quid nomine primi mo-

toris intelligat hoc loco Aristoteles: dicendum est intelligere Deum, nam Simplicius in principio huius libri scribit Aristotelem perducere nos in cognitionem primæ & supremæ substantiæ, que absque dubio Deus est: & Aristoteles primo capite asserit disputationem de eternitate motus conducere ad cognitionem primi principij, nimirum Dei: at quo pacto conducit, nisi quia ex eternitate motus colligimus esse vnum primum motorem æternum & immobilem? & in 12. Metaphysicorum, text. 20. primum principium vocat Deum, docetque esse primum mouens immobile. Ex his ergo intelligi potest primum motorem ab Aristot. vocari Deum: quod etiam sentit Diuus Thomas hoc libro vltimis fere verbis. Nec refert, quod in primo libro, capite 2. lectione 13. sub finem doceat, Aristotelem S. Physicorum solum probasse esse vnum primum motorem, qui se ipsum moueat, in quo sit pars mouens, scilicet, intelligentia primi cœli, & pars mota, nēpe corpus cœlestem: autem Metaphysicorum inuestigasse ex hoc motore, qui est pars mouens seipsum, aliū motorem separatim omnino, qui Deus est: quoniam licet argumenta Aristotelis proximè concludant solum esse primum motorem primo orbi applicatum, & hic iudicio Diui Thomæ non sit Deus, remotè tamen & implicite demonstrat esse vnum primum motorem simpliciter, & hic est Deus.

ARTI-

ARTICVLVS II.
Vtrum ex sententia Aristotelis Deus sit causa omnium que sunt in vniuerso.

In hoc libro duo precipue intendit tractare: de motore (scilicet) & primo mobili. Atque vt explicetur, qualiter primus motor sit æternus, in duobus primis capitibus intendit motum in vniuersum esse æternum, ac per consequens ipsum mundum esse ab æterno. Sed vt melius intelligamus mentem Aristotelis circa eternitatem mundi, atque vim rationum eius, opus est eius mentem prius intelligere circa alia duo. Primum est circa efficientiam omnium rerum. Secundo de modo, qui ipse Aristoteles existimauerit Deum optimum maximū omnia producere, an (scilicet) liberè vel naturaliter.

Nota

Circa primum ergo, quod queritur in hac questione, notandum est, quod non est questio, quid sit dicendum in rei veritate: nam est articulus fidei, omnia esse à Deo effectiue producta, ita enim constat ex symbolo Apostolorum, & ex symbolo Niceno, vbi Deus dicitur author omnium, & ex concilio Lateranensi sub Innocētio III. & in Scriptura habetur hęc veritas Sapientiæ primo: Creauit Deus, vt essent omnia, & Esaiæ 16. Qui viuit in æternum, creauit omnia, & Ioannis primo: Omnia per ipsum facta sunt: vn de tantum heretici de hac re dubitant in Ecclesia, aduersus quos disputat Augustinus multis in locis,

Aug.

cap. 14. ad literam super Genesim: Athanasius in libro contra Gentes & Sanctus Thomas, secundo contra Gentes capitulo 19. & Ambrosius homilia prima in Genesim, & alij multi.

Arb. San. Tho. Ambros. bres.

Sed tamen quanuis hęc veritas sit de fide, est etiā de his, que à Paulo vocabantur nota Dei, quia lumine naturali constat, vt intelligitur ex multis rationibus, quas adducunt Scholastici authores in secunda distinctione, & præsertim Sanctus Thomas 1 par. q. 44. artic. 1. Cuius prima ratio est, quia effectus vniuersalis reducendus est in causam vniuersalem, & particularis in particularem, ex Aristotele 2. Physic. sed esse est effectus vniuersalissimus omnium: ergo reducendus est in causam omnium vniuersalissimam, qualis est solus Deus.

1. R. 4. 110.

Tunc ultra: In omnibus effectibus includitur esse: ergo omnes effectus habent aliquod quod ab ipso Deo producatur secundum ipsum esse.

Sed secunda & potissima ratio ad hoc probandum est, quia omne, quod est tale per participationem, effectiue procedit ab eo, quod est tale per essentiam: sed creaturæ omnes sunt entia per participationem: ergo procedunt effectiue ab eo, quod est ens per essentiam: sed huiusmodi ens per essentiam est solus Deus: ergo omnes creaturæ effectiue procedunt ab ipso Deo. Circa quam rationem, quanuis eius illatio sit notissima, tamen quantum ad veritatem Maioris & Minoris, que in ea subsumuntur, dubitarec

Y y s aliquis

aliquis: & primo contra Maiorem, quia non videtur in vniuersum verum, quod id, quod est tale per participationem, effectiue procedat ab eo, quod est tale per essentiam: nã hæc Maior fundatur in eo, quod in vnoquoque genere id, quod est maximum tale, est causa omnium aliorum, quæ sunt in ipso: sed hoc non est verum de genere cause efficiētis, quia homo, qui in genere animalium est perfectissimus, non est causa efficiens aliorum, sed finalis tantum. S. Thomas 1. p. 3. 44. art. 1. hæc ratione explicite satis probat, Deū esse causam omnium creaturarum, tamen, quod sit efficiens, non probat, nisi ex alio discursu, quia (scilicet) cum omnes natura habeant sibi similes producere, & ens per essentiam, cum sit perfectissimū ens, debet etiam hoc habere perfectissimo modo, scilicet, quod producat sibi simile, atque adeo, quod producat omne ens per participationem, quia omne illud est aliquo modo simile ipsi Deo.

Sed mihi videtur non opus esse his ambagibus, quia ipsa ratio Sancti Thomæ est satis clara: Maior autem illa, scilicet: Omne ens per participationem effectiue procedit ab eo, quod est tale per essentiam, patet ex hoc, quod ens per participationem habet esse receptum ab alio, hoc enim est ens per participationem, quod nõ est suum esse, sed illud habet receptum ab alio, ita quod essentia sit potentia, & esse actus receptus in potentia: necessario ergo debet habere efficiens, ita quod illud aliud, a quo recipitur esse, sit ef-

ficiens, quia actus non vnitur, nec introducitur vnquam in suam potentiam, nisi actione efficiētis, vt inductione patet: ergo omne, quod habet esse receptum, scilicet participatum, debet habere efficiens: hoc autem efficiens non potest esse nisi quod est tale per essentiam: ergo omne, quod habet esse participatum, effectiue procedit ab eo, quod est tale per essentiam. Si autem dicas contra hanc rationem, quod ex tantum constat creaturam omnem habere aliquam causam efficientem, non tamen, quia hæc sit Deus, poterat enim esse effectiue a prima creatura, & prima creatura a Deo, vt posuit Aristot. Responderetur, quod modo non agimus, an Deus sit causa omnium immediata, sed an constet secundum positionem Aristotelis, vtrum Deus omnium creaturarum sit causa efficiens, quantum nõ immediata: sicut si ignis calefacit ferrum, & ferrum calefacit aquam, & aqua calefacit manum, omnium calidorum dicitur efficiens ignis, saltem mediate.

Secundo responderetur, quod in presenti materia, in qua agimus de ente per participationem, & de ente per essentiam, non solum intelligitur, quod ens per essentiam sit causa omnium creaturarum, sed quod sit immediata ratio: & quod, si est causa omnium secundum esse, consequenter omnium creaturarum esse dependebit ab ipso Deo, atque adeo operatio etiam pendebit ab ipso, & ita productio, qua vna creatura producit alteram, est etiam effectiue ab ipso Deo, atque adeo non solū

primum ens est causa efficiens aliorum omnium, quæ sunt entia per participationem, sed etiam est causa efficiens immediata: vnde constat quod hæc Maior, quam assumptim⁹ in ratione, scilicet: Omne, quod est tale per participationem, debet reduci ad id, quod est tale per essentiam, est etiam vera de causa efficiente immediata, atque adeo hæc Maior non est eadem cum illa: Omne, quod est maximum in vnoquoque genere, est tale per essentiam, ita quod alia sint per participationem ipsius: nam neque homo, qui est primus in genere animalium, est talis per essentiam, taliter quod sit sua animalitas, neque taliter, quod alia animalia sint talia per participationem ipsius hominis. Notat autem optime Caietanus loco citato, quod vt aliquod sit tale per essentiam, requiruntur quatuor conditiones. Prima est, quod sit natura quedam. Secunda, quod huiusmodi natura nullo modo sit contracta aliquo gradu vel subiecto, Tertia, quod natura sua per se subsistat. Quarta, quod sit talis forma, vt natura sua secundum sui communitatem admittat per se & in alio esse. Ratione primæ conditionis nullum compositum est ens per essentiam. Ratione secundæ hæc anima rationalis nõ est ens per essentiam, nec albedo vt quatuor, quia sunt istæ formæ contractæ. Ratione tertie, etiam si daretur summa albedo separata, non esset ens per essentiam. Ratione quartæ Angelus non est ens per essentiam, quia secundum sui communitatem acceptus non admittit per

se & in alio esse. Vnde istæ conditiones solum conueniunt Deo, qui non est compositus, sed est suamet Deitas, non contracta & limitata, sed infinite per se subsistens: & est denique talis natura, vt admittat esse in supposito secundum rationem communem sibi & Angelis, scilicet in quantum ens habet, quod potest esse per se & in alio.

Hactenus ergo satis explicata manet (vt arbitror) Maior illa. Ratio S. Thomæ mihi etiam ex dictis est manifesta, scilicet, quod creature omnes sint entia per participationem, nam ens per participationem est illud, quod habet esse receptum: omnis autem creatura habet esse receptum in alio, & limitatum, quia nulla creatura est actus purus: ergo habet potentiam & actum receptum in potentia, atque a Deo causatum effectiue a Deo. Sed veniamus iam, his suppositis, ad id, quod est difficilius in ista questione, scilicet, quid de hac re sentierit Aristoteles, examinare.

Secundo certum est propter hoc primum principium esse substantias separatas a materia omnino immobiles, quæ ipsas principij contemplatione sint beatæ. Patet in egi, cap. 9. & similiter inter corpora certum est apud ipsum corpora celestia omnino esse incorruptibilia: & quantum secundum locum sint mobilia, non tamen secundum substantiam sunt mobilia.

Tertio & ultimo certum est ex eius sententia, corruptibilia omnia a Deo effectiue esse producta per ministerium angelorum, & motum

tum cœlorū, vt patet ex primo Metaphys. & 2. de cœli c. 3. vbi, cessante motu cœlo, omnia hæc inferiora cessare dicit.

III. 1. Constat ergo ex sententia Aristotelis Deum esse primum motorem: unde tantum est dubium, an ex eius sententia Deus sit author vniuersi, prout includit etiam substantias incorruptibiles.

I. 5. 1. De hac re variè sunt authorum sententiæ: nam quidam sunt, qui existimant Aristotelē in ea fuisse sententia, vt putauerit mundum quantum ad partes incorruptibiles nullam habuisse causam efficiētē: de quorum numero est Lactantius Firmianus secundum librum diuinarum institut. & Ambrosius in Adam. & Iustin. Mart. in Apologo ex adversus gentes, & in libro aduersus placita Aristotelis, & Boet. lib. 4. Græcicarum affectionum, & Eusebius Cæsariensis. lib. de præparatione Euāgelica, qui omnes hac de causa libentius amplectuntur sententiam Platonis de hac re, quam Aristotelis: quia ex eius sententia constat mundum fuisse factum secundum omnes suas partes, vt patet in Timæo & alibi sæpe. Quod autem hæc fuerit mens Aristotelis, colligi videtur 1. cœli. c. 10. & 12. vbi asserit, quod omne semper ens est ingeneratum, & quod impassibile est aliquod sempiternum esse factum: sed incorruptibilia omnia ex eius sententia sunt sempiterna: ergo nullum eorum factum est. Minore docet Aristoteles cap. ultimo, vbi materiam primam docet esse ingenerabilem & incorruptibilem: ergo sequitur, quod ex eius sententia ma-

teria caret aliquo principio effectiuo. Et confirmatur, quia Aristoteles, omnium rerum quæ habent causam efficiētē, explicat esse tria principia, vt patet in primo Physicorum: sed incorruptibilia non habent hæc tria principia, quia carent priuatione: ergo non fiunt, neque habent causam efficiētē ex eius sententia. Secundo probatur hæc sententia, quia ista incorruptibilia fieri non possunt nisi per creationem: at vero Aristoteles non cognouit creationem, aut simplicem, quam vocant, emanationē ex nihilo, sed potius in eius operibus reperitur ex nihilo nihil fieri, nunquam tamen nomen creationis inuenitur: ergo, &c. Tertio, quia omne, quod habet causam efficiētē, potest non esse: sed incorruptibilia ex sententia Aristotelis, necessario habent esse: ergo non habent causam efficiētē. Maior patet, quia si causa efficiens est libera, pendet ex voluntate alterius: & sic potest esse, & non esse; si autē causa efficiens est naturalis, potest impediri: ergo sequitur, quod potest non esse id, quod habet causam efficiētē. Minorem vero docet Aristoteles primo cœli, cap. 12.

Quarto; Omne, quod fit, prius habet non esse: sed incorruptibilia omnia ex sententia Aristotelis nunquam habuerunt non esse, quia sunt sempiterna: ergo nullum incorruptibile ex eius sententia fit. Maior probatur, quia hæc est differentia inter fieri & conseruari, quod conseruari dicit ordinem ad esse eius, quod conseruatur, immediate præcedens: fieri vero ad non esse eiusdem

Conf.

1. 14.

1. 14.

quar.

valli.

imme-

mediate præcedens, tanquam ad terminum a quo verget, &c.

1. 5. 2. Sed his non obstantibus, oppositam sententiam tenet S. Thomas hoc libro 8. lectione 2. vbi dicit ex sententia Aristotelis materiam primam esse etiam a Deo factam per simplicem emanationem. Eandem sententiam tenent multi expositores Aristotelis antiqui, quos sequuntur Iuniores, Simplicius, & Albertus 2. Physic. tex. 45. Ammonius Perierm. cap. ultimo. In eandem sententiam citatur Themistius, Auiēna, Auerroes in libro de substantia orbis cap. 2. Ciceronem de somno Scipionis citat Cornelius de obditis rerum causis, libro secundo, & Augustinus Eugub. libr. 4. De perenni Philosoph. cap. 6. & ex discipulis Sancti Thomæ Sotus ita tenet, quæst. prima huius libri, I. quæst. 28. & Sone. 12. Metaphysicæ, quæst. 16.

1. 5. 3. Probatur autem omnium horum authorum sententia, quam ego pato probabilissimam. Primo auctoritatibus Aristotelis, qui expresse id asserit primo Polit. cap. 5. dicens omnia facta esse propter hominē: non enim aliquid existimauit esse in mundo infinitum præter Deum: & secundo respondetur ad Theodoretum cap. 23. quod dicit ipsos demones esse opus Dei: constat autem demones esse incorruptibiles: ergo, &c.

Tertio hoc idem asserit clarius Aristoteles ad Alex. in libro 5. de mundo, cap. 2. dicit enim quod mundus est ordo & digestio omnium, quæ a Deo, & per Deum asseruantur: & paulo ante finem eiusdem libri Deus

in mundo dicitur, quod in nauibus gubernator, quod in curru agitator, in choro procenter, quod denique lex in ciuitate, & iux in exercitu. Unde constat omnium efficiens esse: & paulo inferius agens de nominibus ipsius Dei, dicit, quod Deus celestis & terrenus vocatur, quod omnium rerum author sit: etiam in vltimis ferre verbis ipsius libri, Deus principium & finis dicitur esse, omnium rerum media tenet, &c. quibus verbis nihil clarius dici poterat. At nec melaret, quod posset aliquis dicere ad has auctoritates, librum hunc de mundo non esse Aristotelis, vt plurimi dicunt, quia plures grauissimi viri putant hoc opus esse Aristotelis, vt patet ex Ludouico Viues in cœnura, quam asserit ad opera Aristotelis: & citat in hanc eandem sententiam Iustinum Martyrem, Themistium, & Cardinalem Besarionem, ac Iohannem Picum Mirandulanum.

Sed his omnibus relictis, eandem veritatem docet Aristoteles primo cœli, cap. 9. vbi sempiternitatem primæ causæ cæteris omnibus communicare esse, ac viuere, dicitur: & in secundo Metaphysicæ. c. 1. tex. 4. dicit: Primum in vnoquoque genere dicitur esse causa aliorum: dicitur etiā ibi, ea, quæ sunt necessaria, habere causas suæ veritatis: ergo incorruptibilia, quauis sint necessaria entia, possunt habere causam efficiētē suam esse. Nec valet solutio quorundam, qui dicunt de veritate conclusionum complexarum loqui, quæ quauis sint necessaria, habent causas suæ veritatis, scilicet primam principiam: nam quauis verum sit, quod

de his

de his loquatur, tamen ex his probat suum intentum in simplicibus, quod (scilicet) quanuis sint necessaria entia, habeant causam efficientem, quia sicut se habent res ad veritatem, ita ad esse.

Obie.

Sed obieciens contra nos ea verba, quæ habentur in fine illius capituli, ubi loquens Aristoteles de principijs necessarijs, dicit, quod non habent causam, quare sint, sed potius sunt cause aliorum, vt sint. Respondetur, quod nihil contra nos, quia hæc verba debent intelligi de principijs complexis sententiarum, quæ non habent veritatem causatam ex alijs principijs, sed potius sunt causa, quare alie conclusiones sint veræ: vnde quanuis in hoc secundo tenet comparatio complexorum cum incomplexis, quod (scilicet) sicut in complexis conclusiones causantur ex principijs necessarijs, sic etiam contra necessaria, id est, sempiterna causantur ex alio principio necessario, & sempiterno, scilicet, Deo: tamen in alio est differentia, quod (scilicet) in complexis sint multa principia, quæ sunt abque causa: at vero in incomplexis non est ita, sed vnus est Deus Optimus Maximus, qui est author omnium, sine hoc, & causatur ab alio.

Sed hoc ipsum, quod Aristoteles docuit in illo text. 4. Metaphysicæ, clare etiam docet capite 1. huius libri, ubi inuehitur contra Empedoclem, qui dicebat litē, & auitiam non habere causam, quia sunt perpetua: reijcit autem hoc, dicens, aliqua esse perpetua, quæ habent causas: & quanuis adducat exemplum in

hoc capitulo de propositionibus complexis, tamen non est eius mens hoc solum dicere, sed quod sint aliqua entia simplicia, quæ habent causam, vt Angeli, sic enim explicat Sanctus Thomas, lect. 3. alijs enim ridicule reijceret Aristoteles sententiam Empedoclis, qui dicebat in rebus naturalibus ea quæ sunt æterna, non habere causas: sentit ergo Aristoteles mundum esse æternum, & habere causam efficientem, ad hoc enim propositum loquebatur capite 1.

Denique docet eandem veritatem Sanctus Thomas text. 6. ubi quorundam necessariorum dicit esse causam: ergo quanuis incorruptibilia sint entia necessaria, possunt optime habere causam existendi ex sententia Aristotelis. Sed iam agemus rationibus desumptis ex doctrina Aristotelis: Primo, ex eius sententia Deus est finis omnium rerum, & intelligentiarum, vt fatentur illi, qui tenent oppositam sententiam, & docet expresse Aristoteles 12. Metaph. text. 36. dicens hoc primum esse optimum, & id cuius gratia cetera omnia. Consequentia probatur primo, quia finis non potest esse causa alicuius rei, nisi per hoc quod moueat saltem motu metaphysico causam efficientem illius rei: sicut sanitas est finis medici, quia mouet illum ad medicamenta applicanda: & ita docuit hoc Aristoteles 12. Physicorum, c. 3. si ergo est causa finalis prima causa respectu intelligentiarum, certe nulla alia ratione, nisi quia mouet seipsam motu isto metaphysico improprio ad efficiendas & conseruandas.

seruandas omnes res. Secundo etiam eadem consequentia probatur, scilicet, intelligentiæ habet causam finalem: ergo efficientem, quia vel intelligentiæ habent esse à se, vel ab alio: si à se: ergo sunt propter se, ac per consequens non pendet ab alio in genere cause finalis: si ab alio: ergo non solum causam finalem habet, sed efficientem.

Secundo probatur ista sententia, quia ex sententia Aristotelis ponendus est tantum vnus primus motor, & prima causa, vt probatur latè 8. libro lib. Phyl. & in Metaph. ergo ex eius sententia omnia illa pendet ex vno illo principio: at vero si ex eius sententia ponatur aliquod infinitum, non erit tantum vnum primum principium, sed plura: ergo, &c.

Vltimo tamen pro hac sententia est argumentum, quia si aliqua ratio intelligentiæ & cæli ex sententia Aristotelis essent infinita, & non producta, maxime, quia ex eius sententia entia sempiterna non habent causam efficientem: sed hoc ipsum est contra eius doctrinam expresse: ergo, &c. Probatur minor, quia ex eius sententia non est dubium, quin motus & tempus sint ab æterno, vt patet ex 8. Physicorum: at ex eius sententia illa habent causam, quia primus motor ponitur ab ipso causa motus cæli & temporis: ergo.

Confirmatur de anima rationali, quam dicimus in tertio libro de anima ex Aristotelis sententia esse incorruptibilem, & tamen constat ex eius sententia esse factam: ergo, &c.

His suppositis, ad arguenda in oppositum respondetur: Ad primum.

ex authoritatibus concedimus, plures Patres antiquos fuisse in hac sententia, quia eo tempore non ita erat in vniuersa doctrina Aristotelis, apud Christianos, sicut doctrina Platonis: propterea quod non erat iste strepitus rationum & argumentorum, qui modo in scholis est, & hinc potuit provenire, vt non ita essent versati Sancti in euoluendis dictis Aristotelis, sicut modo sunt, & sicut fuit S. Thomas & alij, quos citauimus in nostra sententia, & ita non est mirum, quod hoc tempore, quo magis clara est doctrina Aristotelis, cum his incedamus, & ab antiquioribus illis recedamus. Ad primum authoritatem Aristotelis dicimus, quod quando Aristoteles cap. 10. & 11. docet nullum sempiternum esse factum, loquitur de factione, quæ sit vera generatio & motus: & hoc verissimum est, quia sempiterna non fiunt per motum, sed alio excellentiori modo: & sic non negat vnquam Aristoteles sempiterna habere causam efficientem. Et eodem modo intelligendum est, quod materia prima dicitur esse ingenerabilis & incorruptibilis, scilicet, quod nec possit incipere, nec desinere per veram generationem, quæ sit mutatio: quia cum omnis mutatio præsupponat subiectum, & ipsa materia prima sit primum subiectum, impossibile est per mutationem produci aut corrumpi: sic explicat D. Thomas lectione secunda huius libri.

Ad secundam confirmationem responderetur, quod Aristoteles in primo Physicorum tantum agit de principijs rerum generabilium & corrupti-

ruptibilem, dicens esse tria illa, scilicet, materiam, formam & priuationem, postea in libro de celo, & in hoc libro octauo docet, calum non habere contrarium, nec priuationem.

Ad 2. Ad secundum argumentum, quod est quasi replica contra solutiones datas, possumus respondere primo cum S. Thoma, qui dicit Aristotelem cognouisse, quod incorruptibilia omnia simplici quadam emanatione a Deo procederent: sed quoniam apud Aristotelem non ita clarum est, ad hoc possumus secundo respondere, quod in hoc fuit dubius Aristoteles de modo, quo hæc incorruptibilia facta sunt a Deo: nec hoc mirum est, quoniam cum modus ille sit super omnem naturam, non potuit ab Aristotele comprehendi, & ita cognouit quidem, quod lumen naturæ docet, scilicet habere omnia unum principium primum effectuum, dubitauit tamen de modo, quo omnia ab eo processerint, quia neque istum modum nos docet.

Ad 3. Ad tertium respondetur dupliciter: Primo cum Soncinato, qui docet ex sententia Aristotelis incorruptibilia omnia procedere a Deo necessario: unde quauis sint entia necessaria, possunt habere causam sui esse, quæ etiam sit causa necessaria, & non impossibilis, qualis est Deus.

Secundo respondetur, quod dupliciter aliquid potest esse ens necessarium: uno modo ab intrinseco & extrinseco: & est illud, quod natura sua non habet principium non essendi, nec pendet ab aliquo extrin-

seco, a quo possit impediri eius esse: & hoc modo solus Deus Optimus Maximus est ens necessarium, qui solus est independens ab alio. Alio vero modo aliquid dicitur ens necessarium, quia solum ab intrinseco caret potentia, qua possit non esse, ab extrinseco tamen potest non esse, & hoc modo cæli, & Angeli sunt entia necessaria, & id, quod est necessarium hoc modo, potest habere causam efficientem liberam, sicut de facto habent anima, & Angeli: quia quauis per liberam voluntatem lux causæ potest non esse, absolute tamen & ex natura sua habent principium semper essendi, quia carent materia, vel si habent illam, ut cæli, non tamen priuationem.

Sed dices, Omnis creatura facta est ex nihilo: ergo sequitur, quod nulla earum est ab intrinseco ens necessarium. Respondetur, negando consequentiam, quia facta dicitur ex nihilo creatura, non quod ipsum nihil sit pars compositionis (hoc enim est impossibile) sed tantum, quia nihil est terminus creationis creaturæ, cum per creationem producat: cum hoc tamen fiat, quod aliquid sit ens necessarium ab intrinseco, quasi nullum principium habeat intrinsecum sui desitionis.

Contra, Omnis creatura de se non habet esse: ergo nulla creatura est ens necessarium ab intrinseco. Respondetur, quod proposito hæc: Creaturæ de se non habent esse, potest intelligi duobus modis. Uno modo, quod ab intrinseco includant non esse, & est falsa: alio modo, quod

non habeant esse a se, id est, non sit illis intrinsecum suum esse, sicut Deo, & sic est vera: & tunc negatur consequentia: quia quauis incorruptibilia non habeant suum esse intrinsecum essentiale, habent tamen illud per se, & necessario, ad modum, quo propria passio conuenit per se suo subiecto: & hoc sufficit, ut ab intrinseco dicantur ista entia necessaria, quasi ab intrinseco ipsa semper sint, non tamen, quia sit semper illis essentiale esse. Ad ultimum respondeo, quod non est de essentia eius, quod sit, quod ante ipsum esse precedat prius tempore non esse, ut latius patebit infra, ubi dicemus, quod potuit mundus esse ab æterno quoad aliquas partes: sed satis est, quod prius natura: sicut si Sol esset ab æterno, lux, & splendor eius forent ab æterno.

Quando autem obijcis, quod tunc non differrent productio rei, & conseruatio eiusdem, possemus dicere, non differre in his, quæ sunt facta ab æterno: & secundo responderetur, quod differrent, quia productio dicit ordinem ad non esse, quod præcessit prius natura: conseruatio vero non præsupponit non esse tantum prius natura, nec tanquam prius tempore: & hæc de hac questione.

ARTICVLVS III.
Vtrum ex sententia Aristotelis Deus produxerit mundum libere, vel necessario.

Primo lib. Perihetm. cap. vlt. tractatu de futuris contingentibus plura diximus de hac re, sed alius illa repetentes, nunc secundum fidem certissimum est Deum libere creaturas omnes produxisse, quod ex Scriptura liquido constat.

Item rationibus ostenditur, nam agens eo modo producit effectum, quo habet in se similitudinem illius, cum omne agens intendat producere aliquo modo sibi simile: sed in Deo est similitudo creaturarum in se intelligibiliter: ergo agit ad productionem creaturarum per intellectum, & voluntatem, ac per consequens libere.

Secundo, quia Deus est dominus omnium creaturarum, atque omnium habet dominium: ergo libere omnes producit, & conseruat.

Tertio, quia si Deus ageret ex necessitate nature: ergo agit quantum potest, quia agens naturale sicut non habet in sua potestate effectum sui actionis, sic etiam nec modum actionis: si autem Deus ageret quantum posset, semper produceret omnes effectus perfectissimos, cum non possit impediri ab aliqua causa inferiori: sicut ignis produceret semper ignem, si non impediretur aliquando: constat autem a Deo plures effectus provenire, qui non consequuntur suam ultimam perfectionem: signum ergo est, quod Deus non agat ex necessitate nature.

Ultimo probatur: Nihil potest euenire præter Dei intentionem: omnia ergo, quæ Deus producit, facit secundum intellectum & voluntatem:

sed volūtas Dei liberè fertur in omnes suos effectus: ergo sequitur, & agit liberè, & non ex necessitate natura. Minor probatur, quia voluntas solū fertur volūtariè in suum finem, & in media, sine quibus non potest consequi suum finē: sed effectus & extrema non sunt fines respectu Dei, quia omnia propter semetipsum operatur Dominus, nec media necessaria ad ipsum finē, quia nō indiget Deus bonis nostris: sequitur ergo, quod omnia alia à se liberè vult Deus, ac per consequens liberè producit.

obie. Sed contra hanc obijecit: Deus *Solu.* producit creaturas ex bonitate sua: sed necessario est bonus: ergo necessario illas producit. Respondeo, negando consequentiam, quia quantum Deus sit necessario bonus, liberè producit effectus, quia per bonitatem creaturarum neque augetur diuina bonitas, neque ab ea pender.

obie. Si verò obijecit, quod perfectio *Solu.* est agere ex necessitate, quam liberè, sicut perfectius est esse ens necessarium, quam liberum: cum ergo Deo sit tribuendus perfectissimus modus agēdi, sequitur quod Deus agit necessario, & non liberè. Respondetur, negando antecedens, nam alia est ratio entis secundum quod est ens, alia vero est ratio agētis secundum quod agens est: nam ens dicitur unū quodque per ordinem ad aliquod intrinsecum, quod in se habet: at vero agens per ordinem ad extrinsecum: & hinc fit, quod inter entia perfectius sit esse ens necessarium, quam contingens: at vero inter agētia perfectius est agens liberè,

quia perfectius est hac ratione semper esse, quam aliquando esse, vel quam posse habere, & nō habere esse, & hac ratione perfectius est esse ens necessarium, quam liberū, vel contingens: at verò perfectius est posse esse sine extrinseco effectu, & cum illo, quam necessario pendere ab illo, & ideo perfectius est agens liberum, quam necessarium, & ita Deus est agens liberū, & ens necessarium simpliciter, & omnino.

Sed obijecit tertio, quia sequitur ex hoc, quod Deus sit agens liberum, quod possit agere ac nō agere, ac per consequens, quod in eo possit dari potentia separata ab omni actu, quod est absurdum. Respondetur, quod actus est duplex: vnus intrinsecus, alius extrinsecus, sicut respectu potentie actiue, actus intrinsecus est actio immanēs, actus verò extrinsecus est actio transiens, sicut ipse effectus. Modò dico, quod cū in Deo non sit potentia nisi actiua, id est, principium productiuum, huiusmodi potentia nunquam est sine suo actu intrinseco, quò ab æterno vult Deus producere creaturas in tali tempore, sicut in eo, in quo postea prouocit: & ita volūtas diuina, quæ simul cum intellectu practico est potentia actiua, nunquam est sine actu intrinseco, quò ab æterno vult Deus producere creaturas in tali tempore, scilicet in eo, in quo postea prouocit, & ita volūtas diuina, quæ (vt iam diximus) simul cum intellectu practico est potentia actiua, nunquam est sine actu intrinseco, quia ab æterno habet velle, & nō velle, & huiusmodi velle & nō velle, in

le, in ipso Deo est necessarium necessitate immutabilitatis. Quod autem illa potentia libera Dei, sit sine actu extrinseco, non est inconueniens, quia actus extrinsecus potentie non est perfectio ipsius. Ex quo patet solutio alterius dubij, quod scilicet, si Deus ageret liberè, posset agere, & non agere, ac per consequens posset mutari. Respondetur enim, quod posset Deus velle aut nolle quantumlibet creaturam, tamen postquam hoc vult aut illud, illud velle aut nolle est necessarium necessitate immutabilitatis, & est necessarium ex suppositione, cum qua necessitate ita optimè libertas simpliciter.

Sed obijecit quarto, quod ille *obie.* actus volendi, quò Deus vult *Solu.* producere creaturas, est aliqua perfectio in Deo formaliter existens: ergo si nollet producere mundum, talis perfectio non esset in ipso, ac per consequens deesset Deo aliqua perfectio ex his, quas modo habet. Respondetur, negando consequentiam, quia actus ille, quò Deus vult producere mundum, duo includit: alterum, quod sit actus quidam, & perfectio ipsius Dei, quæ est ipsemet Deus: alterum, quod dicat relationem rationis ad creaturas, quas ipsemet Deus vult: Dico modò, quod actus ille, quò (dicitis) vult creaturas producere, dicit perfectionē ratione relationis. Vnde, si Deus nollet producere mundum, nulla perfectio deesset Deo, quia actus secundum substantiam, quò nollet, etiam est ipse Deus, sicut ille, quò modò vult, nisi, quò haberet aliam rela-

tionem rationis tunc, ac modo, & ideo esset omnino eadē perfectio, quæ modo est in Deo.

His ergo suppositis, quod difficultatem habet in hac questione, illud est, quid de hac re senserit Aristoteles. In hac re dico primo, quod negari non potest ex eius sententia primum illud principium, quod posuit ille, esse Deum, perfectissimum ens, liberum arbitrium habens, atque non omnia ex necessitate natura agere: quod colligitur ex Expositoribus eius antiquissimis, ex eius etiam testimonijs expressis, & tertio ex rationibus deductis ex eius doctrina.

Ex testimonijs vero colligitur hac veritas, quorum primum sit capite quinto, text. 57. vbi dicit non aliquem dici prauum aut studiosum propter ea, quæ potest facere, sed propter ea, quæ agit: nam Deus (inquit) multa potest facere, quæ tamen non facit: ergo ex eius sententia liberè agit: & secundo Ethicorū cap. 3. dicit, Deum habere curam rerum humanarum, & præmia virtutis conferre: hæc autem cura & prouidentia certum est quod esse non possit sine libertate: ergo ex sententia Aristotelis Deus liberum habet arbitrium ad aliquas res: & in libro illo de mundo ad Alexandrū, si eius sit opus, non semel, sed passim dicit esse authorē omnium, & omnibus esse conferre, vt vult.

Tandem hæc veritas confirmatur ex Laertio, qui in vita Aristotelis refert, quod cum ille esset mortis propinquus, Deū orauit, & aliqua iussit pro se fieri religionis monu-

mēta, quæ tamē nō faceret, nisi Deū libere p̄ximia conferre, & ad extremū libere operari cognouisset.

Aris. Sed etiā ratione ex eius doctrina arguitur: nam ipsemet Aristoteles aperte fateetur in homine esse liberum arbitrium ad multas res, vt patet 8. cap. 1. Perihēr. & in secundo Ethic. ca. 6. vbi docet in homine esse virtutes & vitia, quæ secundū ipsum in electione consistunt, & 3. Ethic. ca. 2. dicit in brutis esse quoddam spontaneum, in solo homine electionem: ergo eadem ratione in Deo etiam ponit liberum arbitriū & electionem. Consequentia tenet ex eius doctrina, quæ ponit Deum esse ens perfectissimum, ac per consequens habere in se quiddam perfectionis est in creaturis. Secundo, quia Aristot. dicit homines habere electionem, & non habere eam bruta, quia carent intellectu, qui viget in hominibus: sed Deus ponitur ab ipso quod sit mens: ergo secundū ipsum etiam ponenda est electio libera in Deo.

a. r. d. Præterea idem Aristot. Physico. docet solum hominem mouere se in finem, cætera vero agi, quia solū homo cognoscit finē, & media cū habitudine ipsorum ad finem: sed etiam Deus hoc cognouit, imo Deo est, a quo alia omnia diriguntur in suos fines, vt ipsemet docet ibidem: ergo Deus se mouet in finē, ac per consequens libere agit, nam idem est libere agere, quod se mouere in finem. ¶ His ita suppositis, quod mihi videtur habere difficultatem apud Aristotelem in hac re, illud est, an ex eius sentētia prima causa

habuerit libertatem in productione omnium rerum, an vero aliquā rem produxerit necessario, scilicet vniuersum, cælum, ac intelligētiās: nā videtur ex eius testimonijs colligi, quod huiusmodi res sint necessario productæ, inquit enim in 1. cap. huius lib. tex. 7. quod si præcesserunt primum mouens, & mobile & non motus, necessario debet produci aliqua causa auferens impedimentum, propter quod prius non erat motus: ac per consequens ante primum motū cæli præcessit alius motus, si motus cæli non ponatur esse ab æterno. Hæc tamen ratio nullam vim haberet, si primum mouēs esset liberum ex eius sententia, quia tunc non est opus aliam causam assignare, propter quam nō sit motus, quauis essent mouēs & mobile, nisi quia mouens noluit, quod quidem est liberum.

Secundo idem Aristoteles hoc libro probans primum motorē nō esse in magnitudine, dicit, quod si esset in magnitudine, cum sit actus infinitus, moueretur in tēpore, quæ etiam ratio supponit primum motorem naturaliter & necessario mouere cælum, aliās nō concluderet.

Tertio idem Aristot. 9. Metaph. tex. 17. docet motum cæli non habere potētiā ad cessationē: quod verū non esset, si libere a Deo moueretur, vel ab intelligentia, cum sponte posset cessare ab illo motu.

Etiā pro hac parte videtur esse, quod si primus motor ex eius sententia libere ageret, posset cælū moueri ab Occidenti in Oriens, sicut mouetur ab Oriēte in Occidēs, quod

quod tamē ipse negat 2. cæli, cap. 1. s.

Deniq; hoc ita esse colligitur ex sententia Aristotelis, quia aliās nō essent omnia vera, quæ docet de mundi æternitate.

Propter hæc, & alia similia Sōcinas existimat Deum ex sententia Aristotelis esse agens necessarium, non liberum, saltem circa hæc quæ diximus: & Iuniores probabile existimāt hoc idē, quod (scilicet) quauis Aristoteles posuerit, Deum agere libere in productione creaturarum, quæ non sunt de perfectione vniuersi, vt indiuiduorum, tamen circa productionem specierum in communi, intelligentiarum, & ipsius vniuersi, non libere, sed ex necessitate naturæ operari.

Sed quauis iste modus dicendi sit probabilis, possem tamē pro Aristotele respondere, quod neque in istis Deus agat ex necessitate naturæ, sed omnino libere, quandoquidem oppositum huius nunquā expressit, & ex alia parte constat Deum habere liberum arbitrium ex sententia eiusdē Aristotelis.

Adi. Vnde ad rationes istas adductas in oppositum possem respondere primo in generali, quod cū Aristoteles errauerit, ponens mundum ab æterno, & iste error sit contra fidem, non est mirum, quod etiam illius rationes falso innitantur fundamento, huic (scilicet) quod Deus non libere agat: quod quidem fundamentum non solum est cōtra fidem, sed etiam aduersatur veræ doctrinæ eiusdē philosophi, & luminis naturali.

Secundo responderetur ad vnum quodque testimonium eorum, quæ *Adi.* contra adduximus. Ad primum dico, quod illa ratio Aristotelis militat contra antiquos Philosophos, qui posuerunt ab æterno materiam mundi, sed informem: quod si hæc præcessit simul cum motore, id est, factore mundi, sicut in tēpore fuit mutata materia illa, sic & antea potuit mutari, aliās fuit aliquod impedimentum secutum ex tēpore ipsius materiæ: vel non potuit antea fieri mundus, vel etiam ab æterno, & hæc ratio vim habet contra illos sic existimātes, siue circa ea agat libere, siue necessario, quia nō procedit de impedimento ex parte causæ efficientis, sed ex illo, quod est ex parte materiæ, vel effectus produci: tunc enim optime Aristoteles arguit fore alium motum, quo auferatur tale impedimentum ante generationem effectus. ¶ Ad secundum respondeo, quod quauis primum mouens ex sententia Aristotelis sit liberum, tamen si esset actus in magnitudine, non esset liberum, quia infinitum in materia, & quantitate tollit libertatem circa illum motum. Vnde cum ex alia parte virtus primi motoris sit infinita, optime sequitur, quod moueretur infinita celeritate, ac per consequens in non tēpore.

Sed dicit aliquis Anima nostra etiam est actus corporis, & tamen non mouetur naturaliter, sed libere. Responderetur, quod anima nostra respectu aliquorum motuū non est principium liberū, sed naturale, vt nutritionis, augmentationis, &c. & quo

niam si esset actus corporis primus motor, motus ille cœli esset vitalis, sicut nutritio in animalibus est ab anima informante, & non quomodo-
 cunque vitalis, sed necessariò, sicut nutritio, idèò optumè colligit Arist. quòd ille motus esset in tempore.

Ad 3. Ad tertium respondent Iuniores multis modis. Primò dicunt, quòd motus cœli ita ex doctrina Aristotelis est necessarius, & perpetuus, vt non poterit cessare aliquo modo: cum hoc tamen dicunt Deum esse liberum, non quantum ad hoc, sed quoad alios effectus.

2. Sol. Secundò respondet, quãuis motor cœli cessare non possit, dicitur tamen Deus libertatem habere, nõ quamcunque circa illum, sed libertatem cõplacentiæ, quia Deus spontaneè dicitur secundum ipsum mouere, & non violenter.

3. Sol. Tertio respondent, quòd motus cœli dicitur esse perpetuus & necessarius ab intrinseco, id est, quòd secundum se non habet potetiam, vt cesset: nihilominus tamen aliunde extrinsece, id est, ex libera Dei voluntate cessare possit.

Ad 4. Et eodè modo dicitur ad aliud, quare motus cœli fiat per hanc partem, & non per illã: quãuis enim existimauerit, quòd secundum se non habeat potentiam naturalem cœlum, vt versus aliam partem moueatur, non tamen negat, quòd possit ab extrinseco aliter moueri.

Quomodo autem habeant vim rationes eius, quibus probat æternitatem mundi, postea discutietur: & hæc de hac questione.

ARTICVLVS III. Vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas omnes, vel vniuersum.

Sunt igitur plurima genera argumentorum, quibus videtur probari, quòd mundus fuit ab æterno. Primum ex parte Dei, quia Deus potuit ab æterno producere mundum, & simul voluit vel voluit, & non potuit: vel potuit, & nõ voluit: vel neque voluit, neque potuit: si primum, profectò mundus est ab æterno, nam voluntati eius, & potestati quis resistit? Si voluit, & nõ potuit, profectò magna hic esset imperfectio, quæ repugnat principio. Si tertium dicit, quòd potuit, & non voluit, videtur, quòd neque postea voluerit, quia non est maior ratio, cur nunc, quàm antea, & videtur, quòd esset inuidus, qui antea potuit communicare esse creaturis, & non communicauit: si denique dicas quartum, quòd neque potuit, neque voluit, etiam est tribuere Deo imperfectionem, & limitatam potentiam: ergo, &c.

Confirmatur, quia omne agens, quòd aliquando operatur, aliquando nõ operatur, mutatur: sed Deus est huiusmodi, si mundus non ponatur esse ab æterno.

Secundò: Posita causa in actu, ponitur effectus in actu: sed ab æterno est prima causa in actu cum sua actione, quæ est intelligere, & velle mundum producere: ergo ab æterno est productus mundus. Quod si

neges

neges Minorem, sequitur, quòd Deus sit causa & opitex in potetia, quòd est absurdus.

1. 74. Tertio, Inter causam exemplarem & exemplatum est relatio realis, saltem in altero extremo: ergo cum Deus sit ab æterno exemplar omnium creaturarum, sequitur, quòd ab æterno sint creaturæ: aliter enim non potest esse relatio realis in vtroque, neque in altero tantum extremo.

4. 74. Quarto, si Sol esset ab æterno, splendor & lux producta esset ab æterno: sed Deus est ab æterno: ergo mundus est factus ab æterno.

5. 74. Quinto, quia omne bonum est communicatiuum sui ipsius: ergo summum bonum summo modo est communicatiuum: at vero non communicaretur summe, si ab æterno non produceret mundum, & daret illi esse: ergo, &c.

6. 74. Sextò, Vel Deus est prior mundo duratione, vel natura tantum: si natura tantum est prior: ergo sunt simul duratione, ac per consequens, sicut Deus est ab æterno, ita & mundus. Si autè Deus est prior duratione, contra: vbi est prius, & posterius in duratione, est tempus: si ergo Deus est prior duratione, quam mundus: ergo ante mundum est tempus, ac per consequens motus, & mobile, & mundus.

7. 74. Septimo: Si factus est: ergo antea erat possibilis, atque aded antea erat in potentia: sed potentia in esse mundi est materia illius salte: ergo materia hæc mundi est ab æterno: sed materia nequit esse sine forma: ergo ab æterno fuit materia, &

forma mundi, atque adeo ipse mundus: Confirmatur, quia sequeretur *Conf.* ex opposita sententiã, ante creationem mundi fuisse vacuũ, quia vacuũ dicitur locus nõ repletus corpore, aptus tamen repleri: sed ante mundi creationem erat potentia capax mundi, quia poterat fieri: ergo si nõ erat mundus ab æterno, certè ab æterno fuit vacuum. Hæc sunt argumenta, quæ ex S. Thoma, & alijs authoribus colligimus pro hac parte.

Sed ex sententiã Aristotelis videntur esse alia argumenta ad hoc ipsum probandum, quæ colliguntur ex eius doctrina, tum hoc libro octauo, tum etiam 1. cœli, cap. 12. Omnis motus præsupponit mobile, sicut quodlibet accidens præsupponit subiectum: sed rursus omne mobile præsupponit motum, per què istud mobile fit factum, & genitum: ergo non est dare primum motum, ac per consequens motus, tempus, & mundus sunt ab æterno.

Secundò, Tempus est ab æterno: ergo & mundus est ab æterno. Probat antecedens: quia vel tempus capit esse secundum aliquam partem sui, vel secundum aliquod instans: non secundum aliquam partem, quia in tempore non est prima pars: non etiam secundum instans, quia de ratione instantis est, quòd sit medium inter duas partes temporis, & continuatiuum partis prioris cum posteriori: ergo sequitur, quòd temporis non est initium, ac per consequens ipsum, atque motus est ab æterno.

Tertio, Omne quòd habet potentiam ad semper essendum, est inge-

nitum, sed mundus habet potentiam
ad sepe effundendum: ergo est ingenitum,
& ab eterno. Maior probatur, quia
quod habet potentiam ad semper
esse, non est maior ratio cur modo
incipiat, quam antea: ergo potuit
antea, & antea incipere, utque a se
ab eterno. Minor vero probatur:
Mundus est incorruptibilis: ergo na-
tura sua habet potentiam ad sem-
per esse, quia corruptibile & gene-
rabile conuertuntur: ergo incorrup-
tibile, & generabile etiam conuer-
tuntur. Patet consequentia, quia si
duo termini conuertuntur, contra-
dictorii eorum etiam conuertuntur:
sed generabile & corruptibile con-
tradictorii sunt ingenerabile, & in-
corruptibile: ergo si priora conuer-
tuntur, &c. Quod autem illa conuertan-
tur, probat Aristoteles, quia quod-
libet conuertitur cum aliquo tertio,
scilicet, aliquando ens, & aliquando
non ens, quia generabile est aliquan-
do ens, & aliquando non ens: cor-
ruptibile similiter est aliquando
ens, & aliquando non ens: ergo con-
uertuntur ad inuicem ista duo, ac per
consequens etiam conuertuntur in-
generabile & incorruptibile: sed
mundus est incorruptibilis: ergo ab
eterno. Quarto: Omne, quod gene-
ratur, & corrumpitur, est alterabi-
le, quia alteratio presupponitur ad
has duas mutationes: sed cœlum &
vniuersum ipsum non est alterabi-
le: ergo neque generabile, neque cor-
ruptibile, ac per consequens sempiternum
à parte ante, & à parte posteriori:
Minor probatur, quia omne, quod
alteratur, habet contrarium, ut ex
se patet: sed cœlum & totum vni-

uersum non habent contrarium: ergo.
Vltimo, Generationes, & corrup-
tiones sunt perpetue: ergo motus
cœli, & vniuersum est perpetuum,
atque adeo est ab eterno. Antecedens
probatur: Vnum quodque natura
sua appetit semper esse: ergo cum
semper iste appetitus sit naturalis,
non debet esse frustra, sed necesse
est adimpleri, modo quo possibile
fuerit: sed in his inferioribus non
potest adimpleri appetitus semper
essendi in individuo, quia quod-
libet est corruptibile: ergo debet
adimpleri in tota specie, ac per con-
sequens generationes & corruptiones
debent esse perpetue, & mundus
similiter. His tamen non obstantibus,
certa conclusio est, & de fide tenenda,
quod mundus fuerit factus in principio
aliquo temporis, & non ab eterno.
Genes. 1. In principio creauit Deus
cœlum & terram, id est, in initio
temporis, seu in primo instanti
durationis creaturarum, ut explicat
Grego. homil. 1. in Ezechielem, Ambros.
Rupertus Abbas, Datus Thomas in
Genes. & 1. parte, quest. 65. Basil. homilia. 1. Exam. Epiphani. contra
hereses, August. 1. contra Iulian. 24. & 28. Facit etiam Plalmus 22. numero 26. quem citat Paul. ad Hebr. 1. num. 10. In initio tu Domine terram
fundasti, licet in Paulo habeatur, in
principio, Græcè tamen utrobique
habetur, Catarchas, id est, in initio
rerum: Prouerb. 7. Antequam
quidquam faceret à principio, &
Ioannis 17. Clarifica me (pater) claritate,
quam habui prius quam mundus
fieret: & definitum est ab Eccle-
sia capite firmiter de summa Tri-
nitate,

nitate, ubi de Deo dicitur sic: Qui
omnipotenti sua virtute utramque
de nihilo condidit creaturam,
spiritualem, & corpoream, etiam si
olim Origenes, Gregorius Nazian-
zenus, Hieronymus, Basil. Ambros.
Hilar. Ilidorus, Damasc. & alij te-
nuerint Angelos, licet non ab æterno,
tamen ante mundum creatos
fuisse, imo Cassian. lib. 8. collat. sig-
nificat hanc fuisse suo tempore com-
munem sententiam, & Diuus Augu-
stin. 1. de ciuitate, capite 32. docuit
tunc liberum esse cuique defendere
hanc, vel illam sententiam, dum
modo non ponat Angelos æternos,
ipse tamen probabilius putauit si-
mul creatos cum his visibilibus. Sed
dubium est circa istam conclusio-
nem, utrum probati possit id ratio-
ne naturali: & videtur, quod non,
quia Sanctus Thomas 1. parte, que-
stione 46. art. 2. expresse dicit: hoc,
quod est mundum habere initium,
sola fide tenendum est, nec ratione
demonstrari potest. Et probat ille,
quia si demonstraretur, hoc esset vel
ex parte ipsius Dei, qui est causa il-
lius, sicut in qualibet demonstra-
tione medium est quidditas, &
quod quid est eius, de quo fit dem-
stratio: ex quo, quod est mundum,
non potest procedere talis demonstra-
tio, quia vniuersi cuiusque rei quiddi-
tas abstrahit ab existetia, atque adeo
ex illa nequit demonstrari, quod
mundus sit factus in tempore suo.
Quod autem talis demonstratio
non procedat ex parte Dei, quæ est
causa huius mundi, facile patet,
quia Deus est agens liberum, atque
adeo nequit eius voluntas ratione

naturali ostendi, aut inuestigari.
Et confirmatur, quia factum esse
se mundum in tempore, est articulus
fidei: ergo nequit demonstrari,
aliàs non esset articulus fidei, ex di-
ctis à nobis ca. 17. Poster. in Logica.
Sed nihilominus certum est in
hac re, quod ratione naturali potest
cognosci, creaturas omnes visibiles
habuisse principium durationis. Pro-
batur secundo, quia eam lumine na-
turali assecuti sunt multi, & grauif-
simi philosophi, Orpheus, Arethus.
Heliador. Pythagor. Homerus, So-
phocles, Mercur. Trismeg. Auicenna.
7. sive Metaphysicæ, Philoponus
hic, & alij, quos referunt Theodo-
& Genlorinus libro de naturali
die, Augustinus Eug. libro quinto,
capite decimo, & libro septimo à
capite octauo, vsque ad 22. contem-
dit hanc esse sententiam Platonis,
& omnium, qui Platonem præces-
serunt, & ipse Diogenes Laertij,
ut dicunt Euseb. Alexand. Pluth.
Philo Iudæus, Marsilius, Prynus
libro de Philosophia Platonis, capi-
te primo. Quidquid sit tamen, pa-
rum ad rem probatur conclusio pri-
ma, quia aliàs præcessisset infinita
dierum, & annorum multitudo, at-
que adeo infinitum esset pertransi-
bile, & vnum maius alio, imo infi-
nitum excederetur à finito in parte
finita, ut patet, si motus sit æter-
nus: mobile enim deberet esse prius
illo in duratione finita. Et patet
etiam in illa muliere grauida in
aliqua determinata parte. Præter-
ea, si homo fuisset ab eterno, daretur
infinitus numerus animalium,

imo & hominum modo viuētium, plures enim nascūtur quā moriūtur, vt quotidiana experientia videm^r, propterea nullū superest humidū radicale, & homines defuissent ob minimam staturam, ad quam deuenissent iam. Præterea, quia omnium feraturn cognoscimus initia, vt constat ex illis, qui scripserunt de rerum gestarū authoribus, quorum nullus adducit aliquod gestū ante septem millia annorum. Eisdem fere rationibus monstrati videntur, mundum, vt modo se res habent, nō potuisse esse ab æterno: sed ad illud argumentum, quod pertransiissent infiniti dies, &c. respondet Sanctus Thomas 1. parte, questione 47. artic. 2. ad 6. quod transitus semper intelligitur a termino in terminum: quæcunque autē præterita dies signetur, ad istam vsque fuerunt dies finiti. Sed contra, neq; enim pertransierunt tantummodo illi dies, qui fuerunt medi j inter aliquam diem præteritam signatam & inter hanc, sed etiam pertransierunt omnes dies etiam collecti uē sumpti, quotquot fuissent in tota æternitate vsque in diem istū, quia omnes creature visibiles sunt propter hominem, & cœli, & eorū motus ordinantur ad conseruationem & generationem hominum, & hoc in lumine naturali cognouit Aristoteles, dicēs hominem esse finem omnium rerum: loquitur autem de visibilibus: si ergo ratione naturali constat hominem non fuisse ab æterno, constabit etiam de reliquis creaturis visibilibus, quia cessante sine cessant ea, quæ sunt ad finem.

Quod autem de homine sit manifestum, probatur, supponendo primo, quod anima rationalis est forma hominis essentialis, & non vnitur corpori, sicut nauta nauis, vel sicut Angelus vnitur cœlo, solum quoad motum, sed etiam quoad esse: hoc enim est manifestum in lumine naturali, quia aliās homo nō esset animal rationale essentialiter & intrinsece, sicut nec dicitur cœlū intellectuale, quia essentialiter vnum quodq; dicitur tale a sua propria forma intrinseca: cū ergo constet hominem essentialiter rationalem esse, sequitur, quod ab aliqua forma sibi intrinseca: atq; adeo anima rationalis est forma hominis essentialiter. Secūdo suppono, quod hæc eadem anima est immortalis, quod etiā ratione naturali deprehenditur ex eius potentia intellectiua, quæ non est mixta corpori, vt probat Aristotel. 3. de Anima, cap. 4. aliās enim non posset intellectus cognoscere omne genus entis, sed aliquod, quemadmodum sensus: cū ergo constet intellectum esse potētiam vniuersalem circa omnia verita, similiter & voluntatem circa omne bonum, manifestum est has potentias non esse corpori affixas, atque adeo anima ipsa, cuius sunt potentie, non dependet in suo esse a corpore, nam patet esse separata ab illo, atque adeo est immortalis. Ex his duobus sequitur hominem nō esse ab æterno, quia iam præcessissent infiniti homines, & cum vnusquisque haberet suam propriā animam essentialem, quæ est immortalis, sequitur esse numerū infinitū

finium animarum, si præcessissent infiniti homines: hoc autem ratione naturali cognoscitur esse falsū: ergo probatur ratione naturali creaturas visibiles non factas esse ab æterno.

Dices, non omnes conueniunt in hoc, vt repugnet esse infinitum numerum animarū, sed dicere posset aliquis hoc non esse inconueniens. Respondetur, quod eisdem rationibus probatur, quod sit inconueniens dari infinitum numerum animarum, quia esset numerus non numerabilis: præsertim, quia modo non disputamus de potentia, an talis numerus infinitus possit dari, sed an detur de facto, sicut loquimur, an de facto mundus incepit in tempore: de facto autem loquendo, certissimum est, quod non datur infinitum in actu, nec secundum magnitudinem, nec secundum multitudinem.

Sed dices, Angelos esse ordinatos ad custodiendam hominum: si ergo quod homo non est ab æterno, probatur, etiā probabitur de alijs creaturis, quod non sint ab æterno, quia ordinantur ad hominem. Respondetur breuiter ad hoc, quod nō est eadem ratio, quia Angelos esse ordinatos ad hominum custodiam, licet verum sit, non tamē ratione naturali notum.

Secundo, quia non ordinantur ad hominem, vt ad præcipuum finem, sicut nec perfectius ad imperfectius hoc modo ordinatur: constat autem homines esse minus ab Angelis: reliqua vero visibilia rerum multitudo ordinatur ad ho-

minem, tanquam ad finem præcipuum, non tamē ad vltimū, & ideo nō sequitur cessante homine, cessare Angelos, quauis sequatur de reliquis creaturis visibilibus: vnde Sanctus Thomas, loco citato in solutione ad tertium dicit, quod quauis de homine constet lumine naturali non ab æterno esse, id tamen non constat de Angelis, ac per consequens de mundo, qui creaturarum vniuersitatem includit, non constare.

Sed obieciēs tertio, quod etiam de Angelo ratione naturali constat non fuisse ab æterno, quia ratione naturali constat ipsum esse variabilem, saltem secundum operationem: sed id, quod est variabile, non potest esse æternum, vt Deus (vt inferius questione quinta) ergo, &c. Respondetur, quod quauis constat Angelum natura sua esse variabilem, quia est creatura, cuius esse est extra essentiā, & cuius operatio distinguitur ab eo: tamen posset Deus illum (nō relinquendo eū proprie nature, sed eleuādo supernaturaliter) creare absq; aliqua variatione, sed omnino eodem modo semper se habentem, sicut se habet Beatus in clara Dei visione: & quod hoc modo Deus nō creauerit Angelos, est de fide, non tamen ratione naturali euidens, & quoniam si crearet Angelos inuariabiles omnino, posset esse ab æterno, ideo non est euidēs ratione naturali, quod ipse Angelus non fuerit ab æterno.

Contra, quia etiam homo est variabilis natura sua, & per potentiam Dei posset creari sine aliqua variatione, & quod hoc modo non fuerit

3. Obiect.

Solut.

R. P.

Solu. fuerit creatus, est de fide, nō tamen constat lumine naturali: ergo non constat in lumine naturali, quod non sit ab æterno. Respondetur, q̄ (vt videbimus quæst. quinta) et si homo per potentiam Diuinā posset creari sine variatione aliqua, tamen de facto non ita est productus. Constat ex fide, & etiam experientia constat, quæ nos docet, q̄ omnis homo est sensibilis, & experimur homines mille mutationibus esse subiectos: & ita fit euidens eos non esse æternos in indiuiduo, id est, nō esse aliquem hominem vnum numero, qui ab æterno durauerit. Sed quod nec fuerit ab æterno secundū speciem, probatur argumento illo superius facto de animabus: euidēs ergo est, mundum non esse factum ab æterno, saltem quoad res visibiles.

Vnde ad authoritatem Sancti Tho. respondetur, quod ipse se explicat quæstione illa ad octauū dicens, quod ratione naturali demonstrari non potest, mundum secundū omnem suum habitum non esse ab æterno: vel saltem Angelos nō fuisse ab æterno.

res. Secundo dico, quod intelligit, hoc non posse demonstrari per causam, & à priori: & ita probat eius ratio quod neque per quod quid est ipsius mundi, neque per causam efficientem, quæ est libera Dei voluntas, probatur, sed aliunde etiam à posteriori bene probatur de mundo isto visibili, quod nō sit æternus, vt visum est.

Ad conf. Ad confirmationem respondetur, quod multa sunt de fide, nō tā-

quam articuli fidei, sed vt præambula illius, quæ tamen lumine naturali possunt cognosci, vt Deum esse infinitum, vnum, &c. Et sic se habet hæc, quod dicimus creaturas factas esse in principio temporis. Nec obstat, quod hæc expresse habeatur in Scriptura, quia in Scriptura non solum continentur articuli fidei, sed etiam, quæ sunt præambula ad articulos fidei, sicut Scriptura habet Deum esse vnum.

Superest modo respondere ad obiectiones in principio quæstionis positas contra nostram conclusionem. Ad primam dico, quod ex illis quatuor mēbris, quæ allumuntur, primum est verum, quod (scilicet) ab æterno potuit, & voluit producere mundum, ita quod actus ille volendi producere, est æternus, non tamen voluit ipsum mundum ab æterno fieri, vel quod productio esset æterna: sicut ego volo legere cras. Nec tamen hoc ipsum est esse inuidum, sed summè prouidū, quia non decebat mundum fieri ab æterno. Primo, ne vlla creatura esset cō æterna creatori, & hoc modo melius intelligeretur ab ipso omnes nos dependere, & ipsum esse authorē omnium: rursus, vt manifestaretur Deum non indigere bonorū nostrorum, vix enim hæc duo cognoscerent homines, si mundus esset ab æterno. Tertio, vt magis pateret Deum esse causam liberam mundi. Quarto, vt constaret ex nihilo facta esse omnia.

Ad. Ad secundam dico cum Sancto Thoma, quod in agentibus naturalibus verum est, quod posita causa po-

sa ponitur effectus: at vero in agentibus liberis non ita, & quia Deus est agens liberum, idē nihil probatur.

Pro intelligentia tamē solutionis nota, quod in agentibus liberis duplex est actio ad causandum effectum ad extra: vna immanens, quæ tale agens intelligit, & vult illum effectum produci: altera, quæ tale agens ipsum effectum ad extra producit, & quæ cum effectu identificatur, quæ est transiens.

Modo dico, quod posita illa prima actione non ponitur effectus ad extra, nisi simul etiam ponatur actio transiens, quæ posita necesse est sequi effectum: ergo ab æterno Deus est causa in actu per actionem immanentem, non tamen per actionem transeuntem.

Rep. Sed dices: Ergo Deus est causa ab æterno in ordine ad actionem transeuntem. *Solu.* Respondeo, quod hoc non dicitur esse in potētia, propriè loquendo, quia actio transiens non est aliqua perfectio ipsius Dei, sed solum adueniente ipsa ponitur noua relatio rationis in Deo.

Rep. Contra, quia si illa actio, quæ Deus agit, est ab æterno: ergo ab æterno est productio mundi, ac per consequens inū dus ipse productus. Respondeo, quod illa actio immanens non est productio, formaliter loquendo, sed causaliter, quia est causa productionis, quæ est actio transiens, quæ vulgō dicitur productio passiuæ: altera vero, quæ est in Deo, dicitur productio actiuæ.

Ad 3. Ad tertium dico, quod inter Deum & creaturas est relatio ab

æterno, non tamen realis, sed rationis, quatenus Deus ab æterno est exemplar omnium, quæ sunt in ipso, prout in ipso sunt: postea verò cum eas producit in tempore, illæ habent relationem realem, cum in Deo solum sit relatio rationis.

Ad quartum dico, quod Sol est causa naturalis luminis, & ita ex se habet ab æterno lumē & esse productum: ab æterno verò Deus est causa libera, & ideo non sequitur. *ad 4.*

Ad quintum vero dico, quod quia Deus est summum bonum, habet natura sua, quod possit communicari sumo modo: quod autē actu communicetur, pendet ex eius voluntate, ipse enim vult communicari in tempore. *Ad 5.*

Ad sextum vero dico, quod Deus est prior duratione, quàm mundus, tamen illa duratio, quæ præcedit, non est tempus, sed æternitas, quæ est propria duratio ipsius Dei factoris vniuersi. *ad 6.*

Ad septimum verò dico, quod aliquid potest esse possibile, antequam fiat, dupliciter. Vno modo ratione actiuæ ipsius agentis, secundum quam potest id producere: & etiam dicitur hoc modo possibile aliquid quasi non repugnans. Alio verò modo dicitur aliquid possibile, antequam fiat secundum aliquam potentiam subiectiuam, quæ sit receptaculum formæ, & actus matris primæ: ante productionem ergo mundi solum dicebatur mundus ille possibilis primo modo, non autē secundo, & ideo non præsupponebat materiā, sed ex nihilo ipse mundus factus est. *ad 7.*

Et per

Et per hoc patet ad cōfirmationem: responderetur enim, quod ante mundi productionem non erat vacuum, quia vacuum dicit carentiā in subiecto apto, & nullū erat subiectum capax corporis, antequam mundus fieret, quia nulla erat potētia passiuā, sed solū dicebatur possibile repleri secundum potentiam actiuā, & quia non repugnabar.

Ad confirmationem vero primi argumenti non respondemus, quia soluta erat quæstione præcedēti, ubi diximus, quomodo Deus nō mutetur de non volente in volente, cum ab æterno voluerit producere mundum.

Adi. Ad argumenta ex sententia Aristotelis respondeo. Ad primum dico, concedendo Maiorem, quod (scilicet) motus præsupponat mobile, nego tamen, quod mobile præsupponat motum, sed dico factum esse per creationem, quæ nec est motus, nec mutatio, vt alibi diximus.

Rep. Solu. Contra: id quod creatur, aliter se habet, quā prius: ergo mutatur. Respondeo, quod non se habet aliter, quam prius, quia quod creatur, ante creationem nihil erat: id autē, quod inuitur, prius debet se habere vno modo, posteri⁹ vero alio modo, quia, quod mutatur, debet esse sub duobus terminis.

Adi. Ad secundum respondeo, negādo, quod tempus sit ab æterno, sed potius capit esse in instanti, quod erat vltimum non esse tēporis: nec de ratione instantis est, quod sit cōtinuatium temporis, sed tantum quod sit cōtinuatium vel initiatium, sicut de ratione puncti est

etiam, quod sit initiatium, vel cōtinuatium.

Ad tertium responderet Sanctus Thomas, quod (scilicet) illa Maior: Omne, quod habet potentiam per se ad semper esse, semper est, est vera hoc modo intellecta, quod (scilicet) postquam habet illam virtutē, semper est: sicut anima nostra est incorruptibilis, & potentiam habet ad semper esse, postquam creata est in tempore: & ita post creationem, quæ est in tempore, semper est: at vero ab æterno nondum habet illā virtutem, & ita ab æterno nō est: ita dico de mundo quoad partes incorruptibiles, quæ sunt cæli & intelligentiæ: illæ enim semper sunt, postquam sunt productæ, quia habent virtutē semper essendi, postquam creatae sunt, non tamen habent hanc virtutem ab æterno, quia non sunt creatae ab æterno: quoad partes vero corruptibiles non est verū, quod habeant virtutem simpliciter essendi, adhuc postquam sunt.

Contra, quia propria passio cōuenit subiecto ab æterno, sicut ab æterno est homo risibilis: ergo potentia ad semper essendum conuenit incorruptibilibus ab æterno, ac per consequens mundus semper habet virtutem semper essendi, quia talis virtus est eius passio. Responderetur dupliciter: primo, quædam esse passiones, quæ conueniunt naturæ absque existentia, vt risibilitas, &c. Aliæ vero sunt, quæ præsupponunt existentiam, vt virtus ad semper esse incorruptibilibus conuenit, postquam habent existentiam.

Secun-

Secūdo dico, quod sicut ab æterno est verum dicere: Homo est risibilis, quia copula non dicit existentiam, sed coniunctionem extremorum: sic ab æterno est verum dicere: incorruptibile natura sua potēs est existere semper, postquā est: ex hoc autem non licet colligere, quod ab æterno existat, quoniam nō est eius passio existere a parte ante, sed a parte post posse perpetuo existere: & cum obijcis: Non est maior ratio, cur modo incipiat, & non antea inceperit: Dico, quod volūtas Dei est causa huius, ipsa autem creatura nō potest esse ab æterno suæ naturæ relicta, sed in quocunque tempore potest incipere secundum voluntatem liberam Dei.

Ad conf. Ad confirmationem vero responderetur, quod generabile dicitur dupliciter: vno modo quod incipit esse per veram generationem, quæ est motus vel mutatio: & hoc modo conuertitur cum corruptibili, & quod est hoc modo generabile, est etiam corruptibile. Alio vero modo sumitur generabile pro eo, quod habet initium sui esse, siue per creationem, siue alio modo, & sic non conuertitur cum corruptibili, vt patet de anima rationali, quæ est incorruptibilis, & tamen facta per creationem.

Vnde patet solutio ad argumentum, quod id, quod est incorruptibile, est ingēnitum, id est, non factū per veram generationem: potest tamen esse genitum & factum in tempore alia actione, quemadmodum nos dicimus factum esse incorruptibile,

Ex his etiā manet solutū quartum argumentum: nam sumēdo generabile primo modo, semper est alterabile, præsupponit enim generatio ista alterationem: sumendo tamen generabile pro eo, quod factū est aliquo modo, non præsupponit alterationem, vnde vniuersum ipsum neque est alterabile, neque corruptibile, quauis sit genitum, & factum per creationem.

Ad vltimum responderetur, quod non sunt generationes & corruptiones perpetuæ a parte ante, sed a parte post essent perpetuæ, vt argumentum probat per appetitum naturalem, quem habent omnes res suę conseruationis perpetuæ, nisi miraculosē cessaturus esset motus cæli post diem iudicii, quia ab illo pendēt generationes & corruptiones, & ita quod generationes, & corruptiones habituræ sint finē, non naturaliter, sed ex miraculo prouenit.

ARTICVLVS V.

Vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas ex sententia Aristotelis.

Postquam in superioribus satis explicatum manet, quid sit dicendum de eternitate secundum rei veritatem, in ista quæstione quid sentiat Aristoteles, explicandum est. In qua re notat optime Sanctus Thomas textu quarto, & Iuniores, quod antiqui Philosophi omnes in hoc vno conueniunt, quod ponerent aliquod esse æternum, & sine

princi-

principio suæ durationis: & hoc ita esse dicendum conuincitur manifesta ratione, quia si ab æterno nihil esset, postea in tempore non posset aliquid esse productum, quia illud nihil nõ potest facere aliquid, neq; aliquid potest se ipsum facere: oportet ergo ponere aliquid ens esse æternum.

2. cer tim. Vnde certum est, atque verissimum, causam efficientem esse æternam: & hanc similiter Philosophi fatentur. Patet quidem manifestè, quia causa efficiens præcedere debet effectum: quod si illa non esset ab æterno, non posset esse neque in tempore, quia non posset incipere, cum nihil seipsum efficiat, nec posset similiter ab alio produci, quia nihil est, quod præcedat, vt supponit questio: ergo, &c.

3. cer tim. Tertio conueniunt omnes Philosophi, non omnia, quæ sunt facta in mundo, esse destruenda, sed aliqua duratura in æternũ, quod etiã verum est secundum fidem: quia quanuis cælorum motus, & ordo iste vniuersi secundum fidem finis dus sit, tamen ipsa substantia cælorũ nõ finitur, de quo statim: ergo.

De principio autem durationis ipsius mundi nec inter se conueniunt Philosophi, nec nobiscum. Quidam enim existimantes, quod nullum efficiens ex nihilo possit aliquid efficere, posuerunt materiam, ex qua factus est mundus, esse ab æterno, quanuis ipse mundus in tempore ceperit.

Sed non hic intendimus aliorum Philosophorum placita exponere, sed solum, quid de hac re senserit

Aristoteles, de qua re Petrus Mart. 1. cæli, cap. 12. dicit, quod Aristoteles non existimauit mundum esse æternum, seu ab æterno, sed habuisse principium durationis, nam etsi oppositum videatur hoc loco, & alibi etiam, non (inquit) loquitur ex propria sententia, sed ex sententia aliorum. Atque, quod hoc ita sit dicendum, colligit ille. Primo, quia semper quod Aristoteles loquitur de mundi æternitate, aliorum Philosophorum placita solet recitare.

Secundo colligit, quoniã aliis ipse Aristoteles sibi esset cõtrarius, cum docet 3. Phys. non esse infinitũ numerum animarum, neque aliarum rerum, & tamen si ponatur mundus esse ab æterno, certè infinitæ essent animæ, & infinitus numerus, à quibus dependeret iste homo, qui nunc sit, quoniam præcesserunt infiniti homines.

Sed in hoc capite opposita conclusio est tenenda, scilicet, quod in doctrina Aristotelis mundus fuerit factus ab æterno: & hoc ita esse dicendum, probatur ex communi sententia omnium Expositorum eius, quia solus Petrus Martinez asserit Aristotelem posuisse mundum factum in tempore. Alij omnes nobiscum sentiunt: illa verò epistola, cuius meminit author ille, non extat: quod si vere illam Aristoteles scripsit, mutauit sententiam, vel sensit, quod multis alijs in locis, vt 2. de Generatione, 1. Pol. 3. Metaph. quod mundus fuit creatus à Deo, ab æterno tamè, imo Philop. Simpl. Alexand. Astudillo, Soncin. 10. Metaphys. quest. 10. aiunt Aristotelem putasse, quod

eius rationes de mundi æternitate erant euidenter. Aristotelem secuti sunt dictus Alexand. Simpl. hic, Galen. Auerr. Procl. & alij, quos refert Alber. Mag. lib. de mirabili scientia Dei 2. p. tract. 1.

Ter. Secundo, quia non assignauit locum, in quo Aristoteles verbum habet de mundi inceptio, cum tamen hoc loco, & 1. cæli, cap. 12. & 12. Metaph. ex professo adducat rationes contra antiquos Philosophos, præsertim cõtra Platonem ad probandum mundi æternitatem.

Tertio etiam, quia ex sententia Petri Mart. destruitur doctrina Aristotelis de æternitate primi motoris, quæ tota fundatur ab Aristotele in æternitate motus, nec aliunde ipse colligit primum motorem, vel intelligentias esse ab æterno, nisi ex hoc, quod ab æterno sit motus. Tunc etiam generationes & corruptiones Aristoteles perpetuas ponit, vt videbimus cæ. 2. lib. 1. de generatione, & materiam primã esse ab æterno, quia dicit esse ingenerabilem & incorruptibilem, & tamen illam non existimauit esse nudam omni forma: fuit ergo ab æterno materia cum formis, atque adeo ab æterno fuit mundus.

Ad 2. Et ad motum Petri Martinez respondeo, quod hic mos est Aristotelis, vt prius quàm suam explicet sententiam, semper aliorum doctrinam in medium adducat, & id fecit in proposito: tamè recitatis aliorum sententijs postea suas proprias rationes posuit ad probandum mundum esse ab æterno.

Ad 3. Ad secundum verò dico, quod

in causis per se subordinatis nõ quã Aristoteles concessit processum dari in infinitum, nec quanuis mundus sit ab æterno, istud sequitur, quoniam infiniti homines, qui præcesserunt generationem istius, nõ sunt nisi causæ per accidens subordinatæ, vt diximus libro 3.

Ad aliud verò, quod negauit Aristoteles infinitum numerum rerum, & tamè si mundus est ab æterno, sequitur esse numerum infinitum animarum, multi sunt modi respondendi: sed dico, quod cum ipse contra veritatem existimauerit mundum esse ab æterno, non est mirum, si in hoc sibi contradicat, qui secundu verã Philosophiam animã rationalem esse incorruptibilem debet fateri.

Sed dices, Quo pacto hæc sententia Aristotelis, Mundus est ab æterno, debet intelligi: nunquid per hoc, quod aliqua res vna numero sit ab æterno, an quouis alio modo. Respondetur, quod secundum partes incorruptibiles facile est explicare, quo pacto posuerit ille mundum fuisse ab æterno, nõ secundum rei veritatem, cum cœlum sit perpetuum à parte post, ita existimauit ille hoc idem esse perpetuum à parte ante, ita quod neq; habeat principium, neq; finem durationis: at vero quoad partes corruptibiles, & eorum motus nõ existimauit aliquid eorum vnum numero manens esse æternum, nec à parte ante, nec à parte post, sed solum secundum speciem, ita quod sicut dicit ille, incorruptibilia semper duratura, & eorum generationes, & corrup-

iones non habituras finem, quia appetitus temper effendi adimpletur in istis, non secundum idem individuum, sed secundum speciem, ita etiam dicit esse ab aeterno homines, equos, leones, &c. & generationes, & corruptiones eorum, non quia aliqua generatio signari possit eterne, vel aliquis homo, aut equus, sed quia ante quamcunque generationem est alia prior, & non assignat primam generationem, aut primam hominem, nec equam, ac primam formam, quam habuit materia prima, sed prius fuit sub alia, et ut Aristoteles existimauit mundum esse ab aeterno: hoc autem in precedenti questione probauimus esse falsum, & contra fidem, an verò sit possibile, postea dicemus in q. sequenti.

Illat. Ex quibus facile est deducere solutionem alterius dubij, quod mouet Sanctus Thomas, & Iuniores in principio capituli primi, an (scilicet) Aristoteles hoc loco proponens questionem, utrum motus sit ab aeterno, de aliquo motu in particulari loquatur, & videtur, quod sic, scilicet de motu cœli. Probatur autem, quia solus iste potest esse perpetuus, quoniam est circularis: alij verò necessarii sunt per quietem mediam, quæ datur in puncto reflexionis.

Sed tamen Sanctus Thomas, & alij omnes oppositum dicunt, quod vel Aristoteles hoc loco non probet sempiternitatem alicuius motus in particulari, sed in communi, quia de motu in communi proponit questionem.

Tum etiam, quia de motu cœli postea hoc eodem lib. in particula-

ri est sermo, & de illo probatur, quòd sit aeternus: vnde opinari prius hic de motu in communi agit, ut ex vniuersalibus ad particularia ordine procedat doctrina.

Et ad fundamentum Aristotelis ex dictis patet solutio, quia quæuis motus solius cœli potest esse aeternus, idem manens secundum numerum, tamen alij motus sunt sempiterni in doctrina Aristotelis per successionem vnus ad alium, qui sunt idem secundum speciem, ut diximus.

Sed deueniamus iam ad secundum dubium huius questionis, quo pacto credit Aristoteles mundum esse ab aeterno, nunquid ut aliquid probabile, an ut aliquid necessarium, & an existimauerit ille suas rationes esse demonstratiuas, vel tantum probabiles.

Ad hoc dicit Sencinas 12. Metaphysicæ, quæst. 3. quod existimauerit ille suas rationes omnes, vel aliquas esse demonstratiuas, quia saltem illam primam, quam adducit hoc loco, existimauit esse demonstratiuam ad probandum motum esse ab aeterno. Et probat hoc ipse Sencinas, quia Aristoteles putauit primum motorem esse aeternum, & agere naturaliter, saltem quantum ad productionem rerum incorruptibilium: ergo necessarid existimauit, quòd incorruptibilia sint ab aeterno, imò de aliquibus corruptibilibus hoc etiam videtur colligi, quoniam si materia prima, quæ est incorruptibilis, est ab aeterno, cum non possit esse nuda, cum aliqua forma debet esse, ac per consequens

corruptibilia etiam existimauit esse ab aeterno necessarid.

Nota Sed notandum est ad intelligentiam istius dubij, quòd rationes Aristotelis possunt comparari ad duo, scilicet vel quantum ad hoc, quod est ipsas probare mundi aeternitatem absolutè: vel quantum ad hoc, quod est destruere sententiam Platonis, & aliorum dicentium mundum esse factum per veram generationem ex materia præsupposita.

Dico ergo, quòd aliquæ rationes ex his, quas adduximus ex sententia Aristotelis quaestione precedenti, demonstratiuæ sunt & euidentes contra illos philosophos: quaestione 1. euidenter ostendit non esse factum mobile illud primum in tempore per motum, quia ille motus præsupponit aliud mobile similiter. Secunda ratio cum sua confirmatione, quæ desumitur ex 1. lib. de cœlo, cap. 12. euidenter ostendit, quòd id, quod est incorruptibile, nequit esse generabile per mutationem, neque contra id, quod est ingenitum, posse per veram corruptionem desinere, & idem dico de quarta illa ratione, qua probatur omne generabile esse corruptibile, quia est alterabile, vnde cum mundus secundum Platonem sit incorruptibilis, non potest esse generabilis, nec materia ipsa mundi, quæ est ingenita, est corruptibilis hoc modo: istud ergo manifestè demonstratur contra antiquos: & cum Aristoteles rectè penetrarit vim suarum rationum, dicendum est, quòd credidit se demonstrare ex suppositione contra antiquorum sententiam, mundum non capisse,

tamen, quid (absolute loquendo) dicendum sit, nendum explicauimus.

Dico ad hoc cum Sancto Thoma artic. 1. quæst. 46. quòd opinari uè crediderit mundum esse ab aeterno, quòd colligit ille primo, quia ad probandum hanc sententiam suam vititur aliorum autoritate: medium autem ex auctoritate tantum est probabile.

Secundo colligitur hoc, quia idem Aristoteles 1. Topicorum, cap. 49. dicit, quòd est problema dialecticum, an mundus sit ab aeterno, nec ergo non existimauit esse necessarium hoc.

Sencinas dicit, quòd exemplum adducit ex aliorum sententia, sed reuera non constat, cum ibi non adducat sententias aliorum, sed ex propria ibi disputetur.

Tertio, quòd hoc ita sit dicendum, colligitur ex eis quæ diximus quæst. 1. & 2. quòd Aristoteles vel existimauit posse aliquid fieri ex nihilo, vel saltem dubitauit: sed cum hoc non sit, quòd existimauerit esse necessarium ponere mundum esse ab aeterno, sed opinari tantum: sequitur ergo, quòd ipse crediderit (absolute quidem loquendo) suas rationes solum esse probabiles.

Ex quibus patet solutio ad fundamentum Sencinatis: negandum enim est antecedens, & similiter quod ille adducit ex auctoritate S. Tho. 12. Mera, lect. 4. qui ait ex sententia Aristotelis relinqui probatum, quòd mundus sit ab aeterno: hæc tamen ratio nullius est momenti, cum Sanctus Thomas non dicat esse probatum euidenter, aut demonstratum,

cum ipse dicat expresse loco citato
1. p. atum opinatiue credidisse Ari
stotele, q̄ mundus fuerit ab eterno.

ARTICVLVS VI.

*Vtrum Deus potuerit creatu
ras ab eterno producere.*

DE hac questione, que difficillima est, & in ea magna grauisi
morum Doctorum dissenſio, prius
illorum opiniones recēdenda sunt.
Pro quorum explicatione notandū
est, quod dupliciter potest intelli
gi questio: vno modo loquendo de
mundo quoad omnes eius partes
succesſiuas & permanentes non reli
ctas propriæ naturæ, sed si Deus cō
feruaret illas inuariabiles omnino:
succesſiua vero non potest hoc mo
do conseruare, quonia essentia suc
cesſiua est vanitas & mutabilitas.

Prima ergo sententia est Sonci
natis 12. Metaph. q. 31. & Ferr. q. 3. qui
dicunt mundum quoad omnes eius
partes, sicut modo sunt, potuisse fie
ri ab eterno. Ita etiam videtur sen
tire Sanctus Thomas 1. parte, qua
stione 46. art. 1. & 2. & 2. contra Gē
tes, capite 38. & 2. distinct. 1. quæstio
ne 1. artic. 5. vbi Capreolus, & de po
tentia, q. 3. Gregor. in 2. distinct. 2. q.
3. Gabr. & Ocham ibi, Iucll. 12. Me
taph. q. 14. quā tribuit Herueo Son
cinas ibi, q. 31. Vafal. q. 5. Villalp. &
alij in Physicis, Scotus & Gandau.
v. g. hanc defendunt vt probabilem,
& etiam Astudillo: hi fere omnes
excipiunt homines, ne cogantur po
nere infinitū in actu. Probatur mul

tis rationibus, quia si Deus ageret
ex necessitate naturæ, faceret mun
dum ab eterno, quoniam ageret ita
tim, quod posset, & ab eterno po
test: sed possibile est Deum agere
aliquod ad extra ex necessitate na
turæ: ergo possibile est producere
mundum ab eterno. Secundo detur
instās, in quo Deus produxit mun
dū: vel potuit antea producere, vel
non: si non: ergo limitata est virtus
diuina ad hoc instans: si sic, ergo po
tuit antea in infinitū, & sic ab eter
no mundum producere, &c.

Tertio, Omnis causa agēs in in
stanti & sine motu, non est necessa
rium quod præcedat effectum secū
dum durationem, sed secundum na
turam: sed Deus produxit mūdum
in instanti & sine motu: ergo nō est
necesse, quod præcedat secundum
durationem ipsum mundum pro
ductum, sed situs est, quod natura
præcedat: sunt ergo simul duratio
ne, ac per consequens mundus est ab
eterno, sicut Deus est æternus.

Quartō, Tota ratio, quare res
modo exultant vt sunt, est voluntas
Dei: ergo tota ratio, quare antea nō
fuerint, est etiam præcisa voluntas
Dei: ergo tota ratio, quare non sit
ab eterno mundus, est quia Deus
non vult, ac per consequens potui
set fieri ab eterno.

Et confirmatur, quia eadē men
sura mensuratur priuatio, & habi
tus, cuius est priuatio: ergo eadem
mensura mensurantur non esse
mundi, & mundus: sed non esse mū
di mensuratur æternitate, quia æter
no tempore mundus non habuit
esse: ergo esse mundi potuit etiam

æternitate mensurari, ac per conse
quens habere esse ab eterno.

Vltimo: Deus ab eterno est om
nipotens: ergo ab eterno in sua po
tētia mundus habet esse possibile,
ac per consequens mundus ab eter
no potuit fieri.

Sed, his non obstantibus, opposi
ta cōclusio statuitur, quæ sit prima
in ista quaestione, quod tempus, aut
motus, vel deniq; qualibet res suc
cessiua vel mutabilis, quæ tempori
subijcitur, & a tempore dependet,
nō potuit esse ab eterno. Ita tenet,
imo etiam de rebus permanenti
bus Damasc. Ambrosi. Basil. qui op
positum ait esse blasphemum, Aug.
Athanasius, Gregor. Nazianzanus,
Hilarius, Hugo de S. Victore, Bona
uentura, Philoponus, Gandauensis
quodlibeto 1. q. 7. & 8. & 17. Marf.
Aiber. Mag. Buiæus, Aureo. Richar
dus, Duran. de succesſiuis id tenet
in 2. d. 1. & 3.

Probatur hæc conclusio quam
plurimis rationibus affinis, qua
rum præcipuas adducemus. Prima, si
tempus est ab eterno: ergo præce
derunt infiniti dies & anni: sed in
quolibet die posset Deus producere
hominem vel lapidem: essent er
go iam infiniti lapides simul, vel ho
mines, dum modo etiam produxisset
Deus ab eterno ignem combu
rentem, applicaretque illi combu
stibile aliquid, iam crearet quoti
die ignem, & factus esset magnitudinis
infinitæ: ex hoc ergo q̄ Deus
produxisset tēpus ab eterno, sequi
tur, quod detur infinitum necessa
rio, etiam secundum magnitudinē,
quorum vtrumque probatū est ef

se impossibile lib. 3. Physicorū.

Et cōfirmatur de animabus no
stris, quas, supposita fide, quod sint
immortales, & vnitæ corpori, di
stinctæque secundum diuersitatē
corporum, nō possumus negare, ni
si quod essent actu infinitæ, quod
ita est impossibile, sicut dari nume
rum infinitum actu corporum.

Et confirmatur secundo, quia
infinitum nequit pertransiri: sed si
tempus esset ab eterno, esset infini
tum: ergo impertransibile, ac per
consequens non possemus peruenire
ad hoc instans, quoniam ex hoc
vsque ad æternum versus terminū:
a parte ante est infinita distātia tē
poris impertransibilis.

Contra, quia non est magis infi
nitum tempus, quod est æternum a
parte ante, quam si sit æternū a par
te post, quia potest Deus conserua
re mundum & motum cœli sine fi
ne: ergo potuit etiam a parte ante
esse æternum. Respondetur, quod
est diuersa ratio de æterno tempore
a parte ante, & a parte post: nam q̄
est æternum a parte post, nunquam
secundum totum pertransiri possit,
ita vt pertransiretur infinitum in
actu, sed tantum syncategoremati
cè: imo ex eo forte arguētum su
mitur pro nostra conclusione, quia
non est minor distātia ab hoc in
stanti vsque in æternū a parte post,
quam versus æternitatem a parte
ante: sed sic est, quod illud, quod est
a parte post, nunquam potest pertrā
siri: ergo illud, quod est a parte an
te, nunquam posset omnino esse
pertransitū, ac per consequens nū
quam deueniendum esset ad hoc

instans. Sit tamen secunda ratio: De ratione motus est, quod sit posterior duratione, quam mobile: ergo motus non potuit esse ab aeterno, ac per consequens nec tempus actuale successiuum. Antecedens probatur, quia mobile v. g. potest incipere per primum sui esse, ita quod sit verum dicere: Nunc est, & antea non erat, motus vero non potest esse in illo instanti, quo est mobile, quia motus non habet esse in instanti, sed in tempore: ergo necesse est, quod motus sit posterior duratione, quam mobile, ac per consequens quod habeat principium durationis.

Conf. Et confirmatur, quia vel produxerit Deus tempus, produxit illud secundum aliquam partem diuisibilem simul, aut secundum instans indiuisibile: non primum, quia est contra naturam temporis, cuius esse est omnino successiuum: si secundum dicas, iam ergo tempus habuit initium, scilicet, indiuisibile instans.

3. pr. Tertia ratio sit: Vel produxit Deus in Oriente, vel in Occidente, vel in utroque situ simul: non in utroque simul, quia repugnat fieri (ut vidimus quarto physicorum) ergo in altero tantum est: sit v. g. in Oriente (eadem enim ratio est vtriusque) aut ergo peruenit ab Oriente in Occidens tempore finito, aut infinito: non infinito, quia semicirculatio tempore duodecim horarum fit, quae est tempus satis finitum: ergo tempus praecessit finitum a creatione Solis usque ad hoc, ut esset in Occidente: sed ab illo instanti, quo fuit

in Occidenti usque nunc, est finitum tempus: ergo totum tempus, quod praecessit, est finitum, nam finito si addas finitum, scilicet, tempus duodecim horarum, totum ipsum manebit finitum, ac per consequens non est ab aeterno. Nec valet, si dicas, quod si illud tempus quod praecessit, ex quo Sol peruenit ad Occidens usque nunc, sit finitum, sequitur quod infinito possit fieri additio verius eandem partem quae est infinita, quod est absurdum. Sequela autem patet, quoniam sic additio duodecim horarum, quae praecesserunt in semicirculatione illa, antequam perueniret Sol usque ad Occidens.

Solutio autem, quae solet adduci ab aduersarijs de hoc, omnino ridicula mihi videtur, scilicet, quod non est assignare aliquod indiuiduum ab aeterno determinatum, neque aliquam dispositionem determinatam ab aeterno, sed solum, quod ante quemcumque hominem fuit alius, & antequam esset in Oriente, fuerat in Occidente, & sic in infinitum, haec (inquam) solutio irrationabilis videtur. Nam quauis verum appareat, quod si essent homines ab aeterno, non possemus assignare primum, tamen non possumus negare, nisi quod in aliqua dispositione determinata creatum fuit unum quodque indiuiduum, & sic etiam in aliquo situ determinato caelum, aut nullibi, aut in utroque simul: nullibi autem non potest, quia dependet necessario a loco, & si nullibi crearetur, modo etiam esset nullibi: quia quae ego de tempore, quod praecessit

praecessit, ex quo capit esse alicubi usque nunc, vel est finitum, vel infinitum: si infinitum, est maius alio versus eam partem, qua est finitum: si autem dicas, quod est finitum: ergo totum tempus, quod praecessit, etiam est finitum, nam per additionem vnus finiti super aliud, non fit infinitum in actu: illud autem, quod durauit mobile, cum erat nullibi, est finitum, quia est pertransitum omnino: ergo, &c. Dicendum ergo est, quod productum est caelum, vel in vtraque dispositione: vel in altera: in vtraque simul iam diximus repugnare: ergo in altera, ac per consequens modo militat argumentum factum.

Dices vltimo productum esse in altera illarum vagè, non in altera determinatè, & sic non habet locum argumentum factum. Contra hoc est, quod productio rei determinatur ad indiuiduum determinatum, non ad aliquod indiuiduum vagum: ergo non potuit produci caelum nisi in altera dispositione determinata, ac per consequens vel in Oriente, vel in Occidente.

Ex dictis sumitur fortissimum argumentum contra Aristotelem, quod (scilicet) non potuit generatio esse ab aeterno: quia si generatio est ab aeterno, aliquid determinatè debet esse ab aeterno, & aliquid indiuiduum determinatum ab aeterno: sed sic est, quod nullum tale datur, nam ante quamcumque generationem praecedit motus & alteratio secundum ipsum: ergo iam generatio non est aeterna. Dices, quod generatio vagè est ab aeterno, non tamen

aliqua determinatè. Contra hoc est, quod omne, quod producit, & habet esse, debet esse indiuiduum determinatum, ut diximus.

Vnde ad argumenta in oppositum respondetur. Ad primum dicimus, negando Maiorem & Minorem, si Deus esset causa naturalis, produxisset mundum ab aeterno, nego enim istam Maiorem: nam quauis Deus esset causa naturalis, non produceret successiuum aliquod, vel ea, quae tempori subiunguntur, ab aeterno, nam huiusmodi res non sunt capaces habendi esse ab aeterno.

Contra, quia si Deus esset causa naturalis, non impediretur ab aliquo, quo minus ab aeterno egisset. Respondetur, quod non impediretur ab aliqua causa inferiori, quia nulla datur, impediretur tamen ex parte effectus, quem implicat ab aeterno produci hoc modo, quo diximus. Secundò dico, quod quauis Maior concedatur, Minor est manifestè falsa, scilicet, quod possit Deus aliquid agere ex necessitate naturae, nam sicut non potest non esse per suam essentiam bonus, sic non potest necessario velle alia a se: ex hoc enim quod per suam essentiam est bonus, sequitur quod non indigeat alijs, ac per consequens, quod non necessario velit alia a se.

Sed contra, quia si Sol esset ab aeterno, etiam splendor esset ab aeterno, & lux producta ab ipso: ergo similiter cum Deus sit ab aeterno, & sit agens necessarium, mundus erit ab aeterno. Respondetur, negando consequentiam, nam Sol & splendor eodem modo sunt mutabiles,

Et ita si vnum eorū potest esse æternum, alterum etiam erit æternum: at verò de Deo non eadem ratio est, quia cum sit omnino immutabilis, est æternus, eius verò effectus omnes sunt mutabiles, ac per consequens nullus potest esse æternus.

Si dicas, cur tempus posset esse infinitum à parte post, & non à parte ante; Respondeatur, quod id, quod à parte post est infinitum, solum syncategorematicè est tale, quia nunquam illa duratio est omnino facta: at verò si daretur duratio temporis à parte ante infinita, esset talis simpliciter, & in actu.

Ad 2. Ad secundū responderetur, quod bene potuit produci mundus ante hoc instans, in quo productus est, & ante quodlibet aliud, non tamē ab æterno: sicut potest Deus facere corpus maius & maius, non tamen actu infinitum.

Ad 3. Ad tertium dico, quod cum causa & effectus mensurentur eadem mensura, non est necesse præcedere secundum durationem, sed satis est, quod causa sit prior natura: at verò, quia Deus & creatura successiua, aut quæ tēpori subditur, diuersa mensura mensurantur, hinc est quod non possint mēsurari eadem mensura: vnde quanuis Deus agat in instanti producens mundum, nihilominus debet esse prior diuersa ratione, quam effectus productus, quia duratio Dei est æternitas.

Ad 4. Ad quartum respondeatur, quod quanuis respectu cuiuscunque rei possibilis Deus sit præcisa causa essendi, & non essendi, quia quilibet res possibilis à voluntate Dei pen-

det quantum ad suum esse actuale, vel non esse: tamē res impossibilis, quam natura sua implicat esse, non solum non est, quia Deus nō vult, sed quia talis res non est factibilis: vnde quoniam mundum incipere in quolibet instanti temporis, est aliquid factibile, hinc est quod ex voluntate Dei pendet, quod incipiat hoc aut alio instanti: & quoniam res successiua, vel quæ tēpori subijciuntur, implicat esse ab æterno, hinc est, quod illas esse ab æterno est impossibile, & ideo non habuerunt esse, quia Deus nō voluit, sed quia ipsæ natura sua sunt impossibiles ab æterno.

Ad confirmationem respondeatur, quod ante constitutionem mundi non præcessit creatio mundi, quia nō erat subiectum capax cum potentia ad esse mundi: sed tātum præcessit meta negatio, & ideo nihil inconuenit hinc negationē fuisse ab æterno, quanuis esse mundi mēsuraretur tempore.

Ad vltimum, quod Deus dicitur esse æternus, quia habet ab æterno potentia producendi omne verbum, id est, quidquid non implicat contradictionem: & quia mundum quoad successiua implicat esse ab æterno, non sequitur ex hoc, quod Deus est omnipotens ab æterno, quod ab æterno sit possibilis mundus, sicut & modò est Deus omnipotens, & tamen non sequitur, quod eius potentia se extendat ad chymeram, nam chymera est aliquid impossibile.

Sed hac reiecta sententia occurrit nobis controuersia maxima, v-

erum aliqua res permanentes potuerint esse ab æterno. In qua re est certissimum apud omnes, reiecta iam illa prima sententia, quod creatura permanens, siue corruptibilis, siue incorruptibilis, reiecta propriæ naturæ non potest esse ab æterno, quia omnis creatura ex natura sua mutabilis est.

2. pr. Probatum autem hæc sententia, quia omne, quod est mutabile prout sic, mēsuratur aliquo tempore, quod habet prius & posterius: sed tēpus non potest esse ab æterno, ut diximus: ergo nec creatura aliqua subiecta mutationi.

Ob. Et secundo argumento illo supra facto hoc ipsum constat: quia si Angelus v. g. creatus esset ab æterno, vel crearetur intelligens, vel nō intelligens: si intelligens, quæram de illa intellectione, an durauerit tempore finito, vel infinito: si infinito, nunquam esset pertransitum, ac per consequens nunquam esset illa intellectio finita: si finito, sequitur, quod totum tempus, & tota duratio, quam habuit illa res, sit finita, nam duratio, quæ est ex illo instanti, quo cessauit illa intellectio vsq; nunc, est finita, quandoquidem habet initium: sed finitum per additionem alterius finiti non fit infinitum: ergo tota illa duratio est finita, ac per consequens non est ab æterno. Idem argumentum fit de quolibet substantia mutationi subiecta, nam quæram de mutatione, sub qua res illa creata fuit, & procedit similiter argumentum.

Superest ergo difficultas, an si Deus subtraheret aliquam creatu-

ram ab omni mutatione, ita quod crearet Angelum, v. g. qui semper inuariabilis conseruaretur sub illa operatione, qua creatus fuit, v. g. semper intelligens & volens idem obiectum: posset sic fieri ab æterno, & idem est de quacunque alia re permanente: sicut enim potest Deus facere Angelum, qui nunquam suscipiat variationem secundum operationem, potest etiam corruptibilia facere, quæ nunquam varientur secundum esse, vel secundum operationem.

De hac re Iuniores dicunt, quod neque isto modo aliqua creatura posset esse ab æterno: & adducunt pro se plures Doctores ex Sæctis & Scholasticis. Primo, Dam. lib. 4. cap. 9. dicit: Non aptum natum est, quod ex non esse ad esse deducitur, coæternū esse ei, quod est sine principio, & semper est: & idem omnino asserit Hugo de sancto Vict. lib. 1. de Sacramentis: dicit enim, quod ineffabilis potentia diuina nō potest aliquid coæternum præter se habere.

Sed rationibus etiam probatur hæc sententia primo, quia nullum attributum proprium Dei communicari potest creaturis: sed æternitas est attributum proprium Dei: ergo non potest creaturæ communicari.

Et confirmatur, quia æternitas illa secundum quā diceretur creatura æterna, est duratio infinita, quia sine principio & sine fine: sed nullam durationem infinitam potest Deus facere, aliàs enim etiam posset tempore facere infinitū: ergo nec potest creaturas hoc modo facere æternas.

Confirmatur secundo, quia natura & duratio sunt idem: sed Deus est principium & causa naturæ cuiuscunq; creaturæ, ita quod sit prior illa: ergo etiam est prior duratione quacunque creatione, ac per consequens non potest esse vlla creatio creaturæ æterna, quia æternum nihil habet prius duratione. Secundo sic: Vel Deus produxisset hunc mundum in tempore, vel in instanti: si in tempore, non ab æterno: si in instanti: vel ante illud instans præcessit aliud, & tunc illud non est ab æterno: vel non præcessit aliud esse, & tunc iam illud instans esset initium durationis creaturæ, ac per consequens non esset ab æterno.

3. r. 4. Tertio, quia tunc fieri & conseruari nullo modo differrent, si ab æterno foret aliqua creatura, ac per consequens sicut cum mundus sit, est verum dicere, ipsum fieri, ita & nunc esset verum dicere res illas æternas fieri.

4. r. 4. Quarto, quia res illæ quæ essent hoc modo ab æterno, necessario producerentur necessitate absoluta, nã omne quod est, quando est, necesse est esse: si ergo aliqua creatura est ab æterno, semper est necesse esse: nec ista est necessitas secundum quid, quoniam nullum tempus aut duratio præcessit, in qua posset illa creatura non esse.

Conf. Et confirmatur, quia creatura illa sic facta ab æterno posset annihilari, & tunc quæram de tempore quod præcessit ante annihilationem, in quo creatura erat: atque procedit idem argumentum supra factum, ad probandum, quod res prout sub-

duntur mutationi, non possunt esse ab æterno.

Vltimo, annihilatio & creatio *pl. ratio* opponuntur: Sed annihilatum habuit esse ante non esse: ergo creatum omne prius fuit sub non esse, ac per consequens non ab æterno.

Sed his non obstantibus, statuitur conclusio, quod creatura hoc modo, id est, omnino inuariabilis tã secundum esse, quam secundum operationem potest esse ab æterno. Probatur primo, quia omne inuariabile omnino mensuratur æternitate: sed potest Deus aliquam creaturam omnino inuariabilem constituere: ergo potest illam facere æternam. Maior probatur, quia inuariabile non mensuratur tempore, quod est numerus motus, neq; vero hæc duratio habet coniunctum prius & posterius in variatione creaturarum, quas nos ponimus tam secundum esse quam secundum operationem inuariabiles: ergo illæ nequeunt mensurari tempore vel tuo, ac per consequens debent æternitate mensurari: Minor quæ (scilicet) creatura aliqua possit hoc modo creari, satis nota est, & ab aduersarijs concessa.

Secundo arguitur, & hoc est fundamentum conclusionis, vt late persequitur Durand. q. 2. d. 1. in 2. quoniam creaturam aliquam esse ab æterno, vel repugnat ex parte creantis, vel ex parte creationis: non ex parte creantis, quia Deus est ab æterno omnipotens: non etiã ex parte creationis, quia est quedam simplex emanatio, quæ non requirit durationem, sed est instantanea, ac per consequens potest esse ab æterno.

Dices

obie. Dices, quod quauis creatio sit instantanea, tamen præsupponit tempus prius, ac per consequens nõ est æterna. Contra, quia quæ aliqua productio instantanea præsupponat durationem aliquam priorem, ex eo prouenit, quoniam præsupponit motum, siue per se, vt generatio, siue per accidens, vt illuminatio: sed tamen creatio, nec per se, nec per accidens præsupponit motum: ergo non præsupponit durationem aliam, ac per consequens ex parte creationis non implicat creaturam esse ab æterno.

Quod autem neque repugnet ex parte creaturæ, quæ sit, probatur: quia si repugnat ex parte creaturæ quæ sit, aut hoc esset, quia oportet id quod procedit ex alio, esse duratione posterius illo: vel quoniam necesse est creaturam factam ex nihilo habere esse post non esse: non prius, quia Verbum diuinum procedit a Patre, & tamen est coæternum illi. Dices, quod Verbum habet eandem naturam cum Patre.

Solu. Contra, etiam si ignis esset ab æterno, procederet ab illo splendor illi coæternus, qui non est eiusdem naturæ cum igne, tum etiam, quia siue habeat eandem naturam, siue diuersam, vtrumque procedit ab illo: ergo creaturam non repugnat esse coæternam creatori, quia procedit ab illo, sed aliunde debet repugnare: quod autem non repugnet creaturæ esse coæternam creatori, ex eo quod ex nihilo est, probatur, quia creatura non dicitur esse ex nihilo, ita quod particula (ex) dicat ordinem prioris ad posterius, sicut dicimus

diem fieri ex nocte, neque ita quod nihil sit subiectum aut materia ex qua fiat creatura: sed ita, quod dicat negationem totius entis ex parte termini a quo & subiecti, hoc autem aperte saluatur, quauis ipsum nihil non præcedat, vt patet, ergo, &c.

Et confirmatur, quia si creaturæ ignis simul cum aere, illuminaretur aer in primo instanti sui esse, & tamen non præcesserunt tenebræ secundum aliquam durationem prioris: terminus ergo est necessarium, quod terminus a quo præcedat durationem ipsum terminum ad quem, & ita nulla ex parte apparet repugnantia, quod creatura inuariabiliter sumpta potuerit esse ab æterno, quæ magis patebit in solutione argumentorum.

Vnde ad authoritates adductas respondetur, quod loquuntur Sancti illi de creaturis secundum modum mutabilitatis, cum dicunt non potuisse esse æternas.

Secundo, quod quauis creatura omnino immutabilis esset ab æterno, non diceretur simpliciter coæterna Deo, propterea quod coæternum non solum dicit id, quod habet durationem æternam simul cum alio, sed etiam videtur significare æqualitatem quandam: constat autem, quod quauis creatura esset ab æterno, nihilominus esset infinitum perfectior duratio Dei, quam creaturæ, quoniam altera est æternitas per essentiam: altera per participationem, & ideo negat simpliciter creaturam posse esse coæternam Deo.

Ad primam autem rationem, quod

quod attributum Dei proprium nequit communicari creaturæ, scilicet quod est proprium Dei, potest tamen communicari secundum aliquam participationem: sicut sapiens & bonus est Deus per essentiam, tamen creatura dicitur talis per participationem: similiter Deus est æternus sine dependetia ab alio, at vero creatura dicitur esse æterna cum participatione & dependentia ab alio, scilicet Deo.

obie. Sed dices contra, quia creatura non potest esse bona vel sapientia scientia, & bonitate infinita adhuc secundum participationem: ergo neque

Solu. æterna. Respondetur, quod est diuersa ratio, quoniam sapientia & bonitas insunt formaliter subiecto quod denominatur sapiens & bonum, & ita non potest esse sapientia & bonitas infinita & participata, quoniam creatura non est capax habendi in se perfectionem aliquam infinitam: at vero duratio ista æternitatis non est formaliter nisi in Deo infinita, in alijs vero solum extrinsecè, & sic extrinsecè dicuntur æternæ ab illa æternitate Dei, sicut omnis res corruptibilis mensuratur tempore, quod est formaliter in primo mobili, in alijs vero extrinsecè.

obie. Tertio, In his inferioribus præter durationem, quæ est in primo mobili, est alia duratio intrinsecæ: ergo etiam si res essent ab æterno, præter durationem, quæ est in Deo, esset alia duratio in vnaquaque. Respondetur, quod duratio, quæ est propria cuiuscunque rei, nihil aliud est, quam suum proprium esse: unde si-

cut proprium esse creaturæ est finitæ perfectionis, ita etiam quælibet eius duratio: tamen dico, quod non esse: infinita nisi extrinsecè, quoniam aliqua creatura esset ab æterno: diceretur enim infinita per ordinem ad durationem Dei, cui existeret: sicut quantitas propriæ durationis, quæ est in motibus inferioribus, sumitur per ordinem ad durationem cœli: & ideo non est inconueniens aliquam durationem creaturæ esse hoc modo infinitam, quia (simpliciter loquendo) est finitæ perfectionis.

Ex quo patet solutio ad confirmationem: dico enim, quod potest Deus facere aliquam creaturam infinitæ durationis, & sine principio & fine, non tamen tempus, quia tempus habet prius & posterius, ratione cuius non potest æternum esse.

Ad secundam vero confirmationem respondetur, quod eo modo, quo habet principium, etiam eo modo erit eius duratio: si enim creatura aliqua esset ab æterno, solum haberet duratio principium efficiens, duratio (inquã) prout participata, non tamen esset principium secundum durationem, id est, initium durandi, ita quod esset verum dicere: Nunc est, & ante non erat.

Ad secundum principale respondetur, quod mundus, vel creatura illa, quæ fuerit ab æterno, non inciperet esse in tempore, sed in instanti, illud tamè instans non esset fluens, sicut nunc temporis, sed omnino permanens, quia esset instans æternitatis: & quando colligis, quod iam sequitur, quod res habet principium

duracionis, nempe illud instans, respondetur, quod non sequitur, quia illud instans æternitatis est sine principio & fine, & ita id, quod semper coexistit illi instanti, caret principio & fine duracionis.

Ad 3. Ad tertium concedimus, quod essent omnino idem fieri & conseruari, si res ille essent ab æterno, sicut dicimus modo aliquid fieri, cum de nouo incipit, sic etiam postquam factum est, diceremus fieri, inno & modo cœli & incorruptibilia perpetuo fieri & conseruari dicuntur. Sed postquam ratione, esse aliquam differentiam rationis inter ipsum fieri & conseruari penes ordinem ad terminos a quibus, quoniam terminus a quo ipsius fieri est nihil, ipsius vero conseruari res ipsa, que immediate præcessit.

ad 4. Ad quartum respondetur, negando consequentiam, nam quauis aliqua res producat ab æterno, producit merè liberè, & non necessarium, nisi secundum quid, & ex suppositione, sicut dicimus: Omne quod est, quando est, necessarium est. Et cum obijcis, quod omne, quod est semper, est necessarium absoluta necessitate. Respondetur, negando antecedens, quia quauis id, quod est ab æterno, semper sit, tamen poterat nunquam esse, quia poterat Deus id non producere, sicut actus liber, quo Deus producere voluit creaturas, est æternus, tamen liber, & poterat non esse, si Deus nollet producere eas.

Ad 5. Ad confirmationem respondetur, concedendo, quod si Deus annihilaret creaturam aliquam, postquam

produxisset ab æterno, sequitur idè inconueniens, quod supra diximus, atque ideo nos dicimus creaturam illam debere esse omnino immutabilem, & non posse annihilari, vel desinere esse, postquam est ab æterno, vel aliquo alio modo mutari. Neque hoc est inconueniens, quoniam hæc necessitas solum est ex suppositione, quod Deus voluerit producere res ab æterno, ex sua enim voluntate, qua voluit tales res producere ab æterno, sequitur necessarium, quod vel sit omnino immutabiles seruari ipse Deus per volutatem priorem, sicut in alijs multis contingit.

Ad vltimum respondetur dupliciter. Primo, quod quauis id, quod annihilatur, habet non esse post esse, tamen hoc est per accidens: quauis enim multa esset duratio, si omnino desineret id, quod prius erat, diceretur annihilari, per accidens autem est, quod non esse rei, que annihilatur, daret postea.

Secundo, quod est diuersa ratio de annihilatione & creatione: quoniam in annihilatione necesse est non esse ex parte termini ad quem, in creatione vero ex parte termini a quo, & ideo opus est, quod in annihilatione ipsum non esse daret post esse, quia terminum ad quem cuiuscunque mutationis necesse est durationem aliquam habere, at vero non est necesse non esse, quod est terminus a quo creationis, durare aliquo tempore, nam terminus a quo necesse est, quod precedat prius natura.

Tertio, Sicut non esse est terminus a quo creationis, ita esse annihilatus;

lationis: sed id, quod annihilatur, ne cessatio pro aliquo tempore prius habet esse: ergo id, quod creatur, præsupponit pro aliquo tempore non esse. Respondetur, negando consequentiam, quia annihilatio est destructio: creatio vero est constructio: destrui autem non potest id, quod non erat prius, & ideo necesse est pro aliquo tempore esse id, quod annihilatur: at vero, quod constructur, quantum fiat ex non esse, tamen non præsupponit, quod illud non esse daret pro aliquo tempore.

Rep. Contra, Prius conuenit alicui, quod per se conuenit, quã id quod conuenit ab alio: sed non esse conuenit creaturæ per se, quia omnis creatura ex se non habet esse: ergo prius conuenit non esse, quam esse: ac per consequens non habet esse ab æterno. Respondetur, concedendo Maiorem, nam dupliciter potest intelligi, creaturam de se non habere esse: vno modo sic, quod non ens sit de essentia illius, vel dimanet ab essentia: & hoc modo est intelligibile omnino, quod creatura ex se non habeat esse, quia solum impossibilia hoc modo dicuntur non habere esse: aliter tamen, creatura potest dici ex se non habere esse, quia non habet à se, sed ab alio, & sic est verum, tñ etiam, quia illud esse non est sibi intrinsicum, aut necessario conueniens, & ita etiam est verum, tamen non sequitur, quod prius conueniat creaturæ non esse, quam esse, sicut homo ex se non est albus, nec non albus, tamen quodlibet istorum habet accidentaliter. Ita habet creatura accidentaliter esse, vel non esse,

& potest habere prius non esse, quã esse, & potest simul habere esse ex voluntate Dei, vt diximus.

ARTICVLVS VII.

*Virum tempus, & duratio
omnis creata habeat natu-
raliter terminum a par-
te post.*

Certum est rem, quæ a parte ante habet initium suæ durationis, non posse deuenire vquam in aliquod nunc, in quo sit verum dicere: pertransiit duratio infinita, ita vt coexistere infinitæ durationi successiue imaginariæ: nã sicut non possunt infinita spatia imaginaria successiue pertransiri, ita nec aliqua res creata potest fieri præfens infinitis durationibus imaginarijs: tantum ergo quaeritur, vtrum prædicta duratio possit esse infinita syncategorematicè, ita vt non tanta coexistere durationi, quin possit maiori, & hæc posse fieri supernaturaliter, certum est, nihil enim repugnat, quod Deus entitatem creatam conseruet amplius & amplius in infinitum, & ita de facto conseruabit in æternum, id est, in infinitum non modo entitates ex natura sua incorruptibiles, vt cælos, Angelos, & animas racionales, sed etiam entitates corruptibiles, ex natura sua, vt hominum corpora, & ignem inferni, &c. adeoque tantum est questio, vtrum talis conseruatio in æternum possit alicui creaturæ naturaliter contingere. 166

ma conclusio sic affirmatiua quoad omnia entia, quæ naturaliter sunt incorruptibilia, hæc enim (vt constat) relicta suæ naturæ nõquam desinent esse.

Secundum conclusionem, Mundus relictus suæ naturæ posset durare in infinitum. Ita communiter antiqui Philosophi, Proclus libro de æternitate mundi argumento decimo, Aristoteles ad generationem, text. 59. & sæpe alij, Cicero libr. de vniuerso sic ait, Ita coheret mundus, vt dissolui nullo modo queat, nisi ab eodem, a quo est colligatus. Et qui de quoad partes, quæ in mundo sunt incorruptibiles, constat ex præcedenti conclusione: quoad elementa probatur, quia nihil est in rerum natura, a quo secundum se tota corrupti possint: quod mixta inanimata probatur, quia hæc resultant ex mutua elementorum actione inter se, quæ actio perpetua est, naturaliter loquendo: quoad aliqua viuentia imperfecta, qualia sunt herbe, & quædam arbores, patet, quia illa ex sola cælorum influentia, & elementorum concursu produci possunt, quoad animalia probatur, quia licet sæpe contingat genita, imbecilliora esse gignentibus, sæpe tamen contingit fortiora esse, & existimo aliquas superuenire cælestes influentias, quæ ibi influunt, & reuouant ipsas rerum naturas: & hac ratione possent etiam alia in æternum conseruari, licet in vnoquoque post statum perfectum naturaliter incipiat decrementum, & debilitetur humilidum radicale, & alia virtutes naturales. Vnde dico (vt dissoluam ali-

qua argumenta) quod forte olim, cum homines plus vivebant, præterquam quod natura tunc erat minoris debilitati, habebant cælorum aspectus magis beneuolos & conformes naturæ: forte etiam Deus in peccatorum supplicium carceuit hominum vitam, vt significant aliqui Sancti.

Præterea confirmo conclusionem, quia materia horum omnium inferiorum naturaliter est incorruptibilis, & expansa vna forma exigit aliam, nec potest naturaliter manere nuda, & ita naturaliter nõ possunt deficere rerum generationes. Præterea, omnia visibilia sunt propter hominem, atque adeo naturaliter appetunt hominis conseruationem & statum perfectum: ergo naturaliter potest impleri talis appetitus: imò homo in statu perfecto nõ potest conseruari, nisi ac iocunde, nisi conseruentur reliqua omnia visibilia, quæ ideo à Deo creata sunt: ergo. Præterea, quia (vt supra diximus) singule partes vniuersi ita consulunt bono totius vniuersi, vt deserta priuata inclinatione illi prouideant, nõ luit tamen Deus mundum cum suis generationibus in æternum durare, quia voluit vt omnes prædestinati simul aliquid in cælo fruerentur ipso Deo, vbi iam non indigebunt homines his generationibus, atque adeo cessante fine, cessare debuerunt media ad illum finem ordinata.

Tertia conclusio: Quodlibet ens homogeneum, nisi ab extrinseco corrumpatur, conseruabitur in infinitum, quia in se toto habet easdem dispo-

dispositiones, atque adeo vna pars non ager in alia: ergo nisi ab extrinseco corruptatur, nunquam desinet esse.

4. co. Quarta conclusio: Omnia heretogena, & maxime viuentia, habent ab intrinseco terminū suę durationis, quia habent partes diuersimodē dispositas, atque adeo mutuo in se ipsas agentes, & ita se destruet, etiā si nullum sit extrinsecum corruptens. Confirmo, quia indigent alimento, quod reagit in illa. Hęc conclusio magis constabit in quęstionibus supra libros de anima, vbi ostendetur omnibus viuentibus esse præfixam naturaliter certam vitę periodum, alijs breuiorem, longiorem alijs, nec posse naturaliter arte vlla vitari illorum mortem, seu decrementum.

ARTICVLVS VIII.
Vtrum primus motor sit vnus tantum ex sententia Aristotelis.

Conclusionem affirmatiuam huius quęstionis colligit Aristoteles in presenti, vt dictum est in literę explicatione ex illo principio ab omnibus receptissimo: Omne quod mouetur, ab alio mouetur: sed non est processus in infinitum: ergo.

Vt autem melius hoc principiū intelligatur, contra ipsum sic arguuntur: Primum viuentia mouentur a se ipsis: ergo non omne, quod mouetur, ab alio mouetur: Si dicas, quod viuentibus est quędam pars

per se mouens, & alia per se mota, contra, quia saltem cor mouetur a se ipso, tum etiam intellectus quicumque mouetur a se ipso ad intelligendum.

Sed pro solutione nota, quod aliquid potest moueri a se ipso dupliciter: vno modo per se, alio modo per accidens, vt nauta mouens nauim mouetur per accidens: per se vero adhuc dupliciter: vno modo per se primo: ita vt aliquid secundum eandem partem primario moueat, & primario moueatur, aut per se secundario, ita vt secundum vnam partem primario moueat, & secundum alteram primario moueatur.

His ergo ita suppositis, propositio Aristotelis debet intelligi sic: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur per se primario, ita quod nihil potest se ipsum primario mouere. Ratio huius est, quia id, quod mouetur, est in actu, id vero, quod mouetur, in potentia: sed nihil potest per se primario & ratione eiusdem partis esse in actu & potentia: ergo nihil potest se primario mouere.

Scio ab aliquibus responderi, quod aliquid potest esse simul in actu & in potentia secundum eandem partem, ita quod sit in potentia formali, & in actu virtuali respectu eiusdem, sicut se habet subiectū respectu passionū: sed ad hoc iam diximus secundo Physicorū, in quo erat sermo de grauibus & leuibus: & quia subiectū solum est instrumentū ad producendas passiones, vnde solum est in actu virtuali ad modum instrumenti, non ad modū causę proprię.

Vnde propositio Aristotelis, scilicet,

licet: Omne quod mouetur, &c. debet intelligi de causa principali & per se primario mouente se ipsam: quia quod est causa principalis, debet esse in actu per se primario, & quod mouetur, debet esse in potentia respectu eiusdem, & hoc implicat.

Vnde ad primum patet solutio, quod viuens mouetur a se secundum diuersas partes, & sic non est in actu & potentia respectu eiusdem per se primo.

Ad replicam de corde, quę est prima pars mouens, iam diximus, quod mouetur a generante: similiter ad illud, quod dicitur de intellectu, nempe quod a se mouetur, respondetur primo, quod Aristoteles loquitur de motibus corporalibus: secundò, quod etiam in spiritualibus habet verum hęc propositio, nā intellectus mouetur a Deo, qui est author naturę in quibusdā actibus: in alijs vero se ipsum mouet, sed non per se primario, sed ratione vnus actus mouet se ad alium, vt ratione cognitionis principiorū mouet se ad cognoscendum conclusiones.

Hoc supposito fundamento, deveniamus ad nostras quęstiones: & explicare opus est, an primum mouens sit tantum vnus, & an sit mobile infinitum. Primo de fide tenendum est, primum mouens tantum esse vnus: ita enim dicitur Deuter. 6. Israel Dominus Deus tuus vnus est: constat autem quod primum mouens est idem, quod Deus: ergo.

Rationibus etiam probat Sanctus Thomas art. illo 3. quęstionis 11. quoniam quādo aliquid in esse sin-

gularis & in esse speciei eodē principio constituitur, illud tale tantum est vnus, & multiplicari nō potest: sed sic conuenit Deo sua natura, cum Deus sit propter eius simplicitatem: sequitur ergo, quod ex sua natura vnus Deus sit, ac per consequens non sunt plures Di.

Secundò, quia Deus continet totam perfectionē entis, ergo tantum est vnus & singularis: vnus Deus. Consequentia probatur, quia si essent plures, iam esset aliqua perfectio in vno, quę non est in alio.

Sed contra istam cōclusionem omnino verissimam obijcies, quod si Deus est vnus, aut vnitatem prædicamentali, & hoc non, quia caret quantitate: aut transcendentali, & hoc non similiter: quia vnus transcendentali dicit priuationem, quę non potest reperiri in Deo: ergo, &c. Respondetur, quod Deus dicitur vnus vnitatem transcendentali, & quanuis in Deo non sit propriē priuatio, tamen secundum modum nostrum intelligendi, aliqua, quę sunt in Deo, ad modum priuationis intelligimus, sicut intelligimus ipsum esse incorporeum, immaterialem, etiam sic intelligimus vnū ad modum indiuisi, quanuis non sit hęc propriē priuatio in Deo: vel dicitur, quod quando habitus dicit imperfectionem, sicut materialitas & diuisio, nihil inconuenit priuatiua opposita dici de Deo, & hinc est quod dicam⁹ Deū esse vnū & immateriale. ¶ Sed dices Deum esse vnus numero: ergo in Deo est vnitatis numeralis & prædicamentalis. Negatur cōsequentia, quia vnitatis necessaria

Ad omnia prædicamenta se extēdit, & appellatur vnū numero id, quod est singulare, & distinguitur contra commune, & ratione abstractum: & in hoc sensu dicimus Deum esse vnum numero.

Sed quæres hoc pacto: A Deo, qui sic est vnus, & singularissimus, prouenit multitudo? Respondetur, quod quauis Deus sit singularissimus, continet tamen emnēter plura, & ita ratione eminentiæ ab ipso dimanat multitudo creaturarum.

Defecundo verò, quod proposuimus, quid senserit Aristoteles de hac re, non est dubitandum: nā certum est, quod ipse senserit esse tantum vnum primum mouens, imò vero hoc ille probat multis rationibus, præsertim lib. 8. tex. 48. vbi facit hanc rationem: Frustra ponentur plura principia, vbi vnum tantum sufficit: at vnum primum mouens fat est: ergo non debent poni plura. Minor probatur, quia si sunt plura, vel quod potest vnum, potest aliud, vel non: si sic, superfluit alterum: si non, neutrum est perfectum principium, ac per consequens neutrum est primum.

Secunda ratio est 12. Metaphys. tex. 49. Si sunt plura principia prima, vel sunt equaliter perfecta, vel vnum est perfectissimum: si dicas hoc secundum, habeo intentum, quod tantum sit vnum primum principium mouens, scilicet perfectissimum illud. Si dicas primum, sequitur quod sint eiusdem speciei, nam plura equaliter perfecta non possunt non differre specie: at vero quæ sunt eiusdem speciei, habent mate-

riam primam: ergo in vniuersis habet materiam, quod refutat Aristoteles 8. Physic. cap. vltimo.

Tertia ratio desumitur ex eodē Aristotele 12. Metaph. Tantum est vnus vltimus finis: ergo tantum est vnum primum mouens: antecedens probatur, quia si essent plures, vel vnus in altum ordinatur, vel non: si sic, ille in quem altus ordinatur, esset solum vltimus finis: si vero dicas non ordinari vnum in altum: ergo nec media similiter omnia ordinantur in vnum finem, sed quedam in vnum, quedam in altum, ac per consequens dissolueretur ordo vniuersi, & ipse mundus.

Contra hoc tamen obijciat aliquis plura loca Aristotelis, in quibus videtur ponere plures Deos, vt secundo Ethicorum cap. 14. & 7. Politicorum, cap. 14. sed in his locis, & alibi Deos appellat solam eos, qui sunt tales per participationem, id est, spiritus desubstantias, vel homines Deo coniunctissimos.

ARTICVLVS IX.

Vtrum primus motor sit omnino immobilis ex sententia Aristotelis.

In hac questione suo explicabimus. Primum est, quid secundum rei veritatem: secundum, quid secundum sententiam Aristotelis tenendum sit. Et quauis certissimum sit Deum esse omnino immutabilem naturam suam, tamen alicui videbitur fortassis, quod sit aliqua ratione mobilis:

mobilis: primò, quoniam Sapientie 7. Sapientia diuina dicitur mobilior omnibus rebus, & Iacobi 4. dicitur: Appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis.

Omnia autoritaribus, ratione probatur, quia si aliqua ratione non esset mobilis, est, quia solū est in se ipso: sed Deus est in omnibus creaturis, vt dictum est in 2. Physicorū: ergo motus creaturis mouetur primum mouens, quod est in ipsis.

Confirmatur, quia primum mouens incipit esse in quacumque creatura, quā de nouo producit, in qua antea non erat: ergo mouetur localiter. Consequenter probatur, quoniam moueri localiter, est acquirere locum, quem prius non acquisierat. Sed his non obstantibus, statuitur conclusio certissima, & de fide tenenda, quod (scilicet) primum mouens sit omnino immobile, ita enim habetur Malachia 3. Ego Dominus, & non mutor: & rationibus probat Sæctus Thomas, quarum prima est: Deus est purus actus: ergo nullo modo est mobilis: Consequenter probatur, quoniam quod mouetur, aliquo modo est in potentia: sicut quilibet motus est actus entis in potentia. Antecedens verò probatur, quod (scilicet) sit purus actus, quoniam quilibet potentia præsupponit aliquem actum priorem, cum actus in vniuersum sit prior potentia: sed primum mouens nihil præsupponit prius: ergo primum mouens nullam habet potentiam, ac per consequens est purus actus.

Sed si obijcias contra dictam rationem, quod hoc argumento bene-

probatur, quod Deus non sit mobilis motu physico, qui est actus entis in potentia, non tamen quod non sit mobilis motu intellectu & voluntatis, isti enim actus sunt motus entis in actu & perfecti, vt dicitur 3. lib. de anima. Respondetur, quod quauis in Deo sint isti actus intellectus & voluntatis, non tamen dicitur mobilis secundum ipsos proprie loquendo, nisi fortè metaphoricè, vt solemus dicere Deum moueri precibus Sanctorum. Ratio autem est, quoniam isti actus voluntatis in Deo semper eodem modo se habent, & semper eadem intelligit, & vult, nec variatur ex vno velle in aliud: hoc autem prouenit ex eo, quod est purus actus, & nunquam in potentia ad aliquem actum intrinsecū, quem semper non habuerit.

Sed dices: Non semper effectus ad extra sunt idem: ergo neque actus volendi aut intelligendi in Deo sunt idem. Quod probatur, quoniam ex huiusmodi actibus causantur effectus ad extra. Respondetur, negando consequentiam, quia tota diuersitas effectuum causatur ex actu intellectus & voluntatis, quo vult ab æterno quedam sic fieri, quedam aliter, & vnum effectum succedere alteri, & non oportet per hoc mutari voluntatem Dei, quia ab æterno omnia sic ordinauit.

Sed sit secunda ratio ad probandam conclusionem ex simplicitate Dei, quia omne, quod mouetur, facit aliquo modo compositionem cum termino acquisito per motum: quoniam id, quod mouetur, se habet veluti subiectū: terminus verò ad-

quisitus vt forma: sed in Deo nulla potest esse compositio: ergo nec vllus motus.

Tertia ratio ex infinitate Dei, quoniam id, quod mouetur, acquirit aliquid, quod prius nō habebat, scilicet, terminum productum per motum: at verò in Deo nihil potest esse de nouo, quod ab æterno non fuerit, quia est infinitus, ac per consequens habet in se omnem perfectionem: ergo impossibile est primum mouens moueri.

Quod autem Aristoteles fuerit in hac sententia, non est dubium legenti caput quintum huius octauæ lib. vbi etiam probat istam conclusionem rationibus, quarum prima hæc est: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur: sed in motibus, & in mouentibus non est dandus processus in infinitum: ergo deuenit dum est ad vnum primum motorem, qui sit omnino immobilis, nec aliquo modo moueatur. Maiorem huius discursus iam probauimus: Minore probat ille, quia si esset processus in infinitum, non esset ordo in rebus, quia infinitum secundum numerum nō habet ordinem: tum etiam quia non esset primum mouens, ac per consequens nec alij motus, quia in essentialiter ordinatis si tollas primum, tolles similiter, quæ dependet à primo.

Sed contra dictam rationem obijciat aliquis, quod ex hoc principio: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur, non sequitur dari vnum primum mouens immobile, nec processum in infinitum, quia dicere potest aliquis, omne, quod mouetur,

moueri similiter ab ipso mobili, & est recipiari ipsos motus, atque ita ratio Sancti Thomæ nihil concludit. Respondetur tamen, quod hoc nō potest esse propter duo. Primum est, quod hoc, quod est ipsum mouens moueri à mobili, solum potest contingere in his, quæ agunt & repatiuntur: constat autem, quod non omne agēs repatiitur, sed illud tantum, quod habet communem materiam cum passio: cum ergo sint aliqua mouentia, quæ non habent materiam, vel non eiusdem rationis cum materia passio, sequitur, quod illa non moueantur ab ipsis mobilibus: atque adeo in his necesse est deuenire ad primum mouens immobile, vel dari processum in infinitum. Secundo dico, quod quauis motibus violentis possent se mutuo mouere duo aliqua corpora per mutuam expulsionem vnius ab alio: tamen in motibus naturalibus nō ita, quoniam motus naturalis solum causatur ab intrinseco, vel extrinseco, quod dedit naturam, id est, à generante: quoniam ergo non potest esse, quod aliqua duo corpora ita se habeant, quod mutuo sibi naturam tribuant, ideo nec possunt se mutuo mouere in motu naturali, ac per consequens in motibus naturalibus saltem deueniendum est ad primum mouens immobile.

Vnde ad primū eorū, quæ in principio posita sunt, respondetur, quod dicitur sapientia diuina mobilior cunctis alijs rebus, non quia mouetur, sed similitudinariè, propterea quod ad omnes creaturas diffunditur per suam participationem.

Ad

Ad.

Ad aliud similiter dicitur Deus ad nos appropinquare, quia producit effectum in anima, scilicet gratiam, per quam dicimur & nos illi appropinquare, non autem per aliquem motum.

Ad primam rationem responderet, quod non ideo primus motor est immobilis, quia est spiritus, nā etiam Angeli sunt spiritus, sed dicitur immobilis, quia est purus actus, & propter aliquas rationes, quas diximus.

Sed dices, quod Aristoteles tribuit intelligentijs, quod sint immobiles, sicut primo motori, quia dicit, quod nec mouentur per se, nec per accidēs. Respondetur, quod nō est sic intelligendum hoc, quasi intelligentia nō mouetur per se, nec

per accidēs ad motum ipsius cæli. Ratio huius est, quia si intelligentia est in loco per operationem circa idem cælum, semper manebit immobilis: moueretur autem, si relinquere cæli motum, & aliud corpus moueret, sicut corpus, quod est in loco ratione quantitatis, nō moueretur, dum secundum suam quantitatem ab eodem loco circumscribitur: ex quo sequitur, quod nō se habet intelligentia in cælo, sicut nauis in nauis, quoniam nauis est in loco circumscriptione, & quoniam dum moueretur nauis, moueretur simul superficies illa aeris, ideo mouetur ille similiter per accidēs: at vero intelligentia non est in loco (vt diximus) nisi ratione motus, quo mouet corpus, & ideo quādiu iste motus manet idem, non mouetur intelligentia. Ex quibus etiam sequitur,

quod quauis intelligentia moueret corpus aliquod motu recto, dum motus idem manet, atque respectu eiusdem mobilis, intelligentia non mutat locum, quauis corpus illud quod mouetur, mutet locum. Sic etiam contingit in motu recto propter eandem rationem: solum enim intelligentia mutat locum, cum desinit mouere vnum corpus, & mouet aliud, vel mouet idem diuersis motibus, aut motu discontinuo: dum tamen mouet idem corpus motu continuo, non mouetur ipsa.

Sed dices: Intelligentia est anima cæli: ergo mouetur saltē per accidēs, ad motum cæli. Respondetur quod non est anima informās, nam tunc necesse est moueri, sed est solū absitens, & ideo non mouetur ad motum cæli.

Ad secundam rationem respondent quidam, quod quia Deus est in qualibet creatura, & in omnibus simul, vt in loco inadæquato, neque si essent infiniti mundi, adæquarent virtutem Dei, ideo motus creaturis non mouetur primū mouens, quod est in omnibus alijs.

Tamen hæc ratio est insufficientis, nam moto subiecto inadæquato animæ mouetur & ipsa anima, saltem inadæquate, vt cū mouetur manus cæteris partibus hominis quiescentibus, inadæquate mouetur anima, scilicet prout informat manum, nā est inintelligibile oppositum, & ita potest anima simul moueri secundū vnam partem, & quiescere secundū aliam, quia inadæquate mouetur, & inadæquate quiescit: ergo ex eo quod Deus sit in omnibus creatu-

Solu.

ris in adæquatè, non tollitur, quòd non moueatur ad motum earundem. Dicendum ergo est, quod alia est ratio, quia Deus dicitur esse vbiq; tanquam efficiens, non tanquam informas, & ideo, motus creaturis, non mouetur ipse Deus.

Rep.

Contra, quia intelligentia, quæ in loco ratione operationis mouetur, diuersam operationem habet circa corpus: similiter Deus habet diuersas operationes in creaturis: ergo &c. Respondetur, negando consequentiam, quia Deus est vbiq; intelligentia verò definitiuè. Vnde relinquere potest vnum locum, & acquirere alium, & hac ratione moueri: Deus autem non, propter suam infinitatè, quæ ad omnia extenditur.

Solu.

Ad vltimum respōdetur, quod per hoc, quod Deus incipiat esse in aliqua creatura, quam de nouo producit, nihil ponitur in ipso, sed in creatura: & ideo ex hoc non mutatur Deus, sed creatura.

ARTICVLVS X.

& vltimus.

Vtrum primus motor sit infinitæ virtutis, etiam ex sententia Aristotelis.

Conc.

In hac re primò est certissima cōclusio de fide tenenda, quòd primus motor sit infinitæ virtutis, quæ ratione probat Sæctus Thomas primò, quia id, quod producit aliquid

ex nihilo, habet infinitam virtutè: sed primus motor producit aliquid ex nihilo per creationem: ergo, &c. Pr. 1. Maiorem probat Sæctus Thomas dupliciter: primò, quia producere aliquid ex aliquo subiecto, quod iuuat ad talem productionem, arguit aliquam virtutem in causa efficienti: ergo quo minus iuuat subiectum illud, eò magis augetur virtus causæ efficiētis: ergo si nihil iuuat subiectum, quia nullum est tale, sequitur, quòd virtus causæ efficiētis augetur in infinitum.

Secundò probatur eadem Maior, nam qui producit aliquid ex nihilo, producit ens in quantum ens: ergo habet virtutem ad producendum totum ens: sed ad producendum totum ens requiritur virtus infinita: ergo. Omnia sunt nota præter primum, quod probatur, quoniam talis est terminus per se primò acquiritus per motum, qualis est negatio aut priuatio, quæ præcessit ex parte termini à quo, sicut in generatione hominis per se primò acquiritur homo, quoniam in termino à quo præcessit priuatio hominis: similiter quia in creatione terminus à quo est nihil, quod est negatio totius entis, terminus acquiritus est ens in quantum ens, atque a seò potest producere totum ens, & habet virtutem infinitam.

Secunda ratio sit ad probandum istam conclusionem: nam id quod habet esse illimitatum, est infinitum, quia nullo limite & termino clauditur eius perfectio: sed primus motor est huiusmodi: ergo est infinitus. Probatur antecessens, nam esse ali-

se alicuius rei potest limitari ex duplici parte, vel ex efficienti, vel ex subiecto, in quo recipitur: sed esse primi motoris nulla ex parte istarum potest limitari, quia non habet causam efficientem, à qua fiat, neque habet similiter receptiuum aliud quod, in quo recipiatur, quia ipsum esse in Deo est de essentia: atque adeo non est esse receptum: ergo illimitatum, &c.

Sed obieciens, Si aliqua magnitudo infinita esset, non esset aliqua magnitudo præter illam: ergo si primus motor est infinitæ virtutis, extra illum non est aliqua alia virtus: sed videmus creaturas esse extra ipsum: ergo, &c. Respondetur, negando consequentiam, quoniam alia ratio est de infinito secundum magnitudinem & secundum virtutem: nam magnitudo occupat locum, & si sit infinita, occupat omnem locum: & ita nihil potest esse extra illum, quia nullus est alius locus: at vero infinitum secundum virtutem non occupat locum, & ideo non excludit alia, imò potius ex eius infinita virtute alia omnia habet esse, propterea quod bonum est communicatiuum sui ipsius.

Sed obieciens secundò, quia primus motor est infinitæ virtutis: ergo potest producere effectum aliquem infinitum, vel infinitos effectus: sed neutrum istorum fieri potest: ergo, &c. Respondetur, negando coniequentiam, quoniam effectus aliquis infinitus aut numerus infinitus non est factibilis: ex hoc autem, quod ipse primus motor sit infinitus, tantum colligitur, quòd ef-

fectus infinitos syncategorematicè possit producere, id est, quocumq; dato potest alium perfectiorem, & perfectiorem producere.

Sed tamen, quod hæc nostra sententia sit expressa sententia Aristotelis, nulli potest esse dubium: quoniam ex hoc, quòd primus motor sit infinitæ virtutis, probat ille esse incorporeum, quia si esset in corpore, ageret naturaliter, ac per consequens secundum vltimam potentiam: & cum habeat potentiam infinitam, ageret in instati, vbi iam aperte supponit ipsum esse infinitæ virtutis. Sed & clarius hoc colligitur ex eodem capitulo vltimo huius libri, quo probat primum motorem esse infinitæ virtutis, quia mouet tempore infinito: vnde expositores omnes, tam Arabes, quam Græci, & Latini in hoc conueniunt, quòd asserant ex sententia Aristotelis primū motorem esse infinitæ virtutis, vè dicunt Iuniores.

Sed tota difficultas huius questionis consistit in ratione ista: non enim videtur sequi: quòd cumq; mouet tempore infinito, est infinitum, imò de facto secundum sententiam Aristotelis, qui posuit mundum ab æterno, intelligentiæ mouent cœlos tempore infinito, & tamen non habent infinitam virtutem: ergo, &c.

Propter hoc quidam sentiunt, quòd Aristoteles solū nitatur hac ratione ad probandum primū motorem esse infinitum secundum durationem, nō autem esse infinitum simpliciter, aut intensiue.

Sed hæc sententia meritò rejicitur ab omnibus, quoniam tunc est

set petitio principij in ista ratione: tum etiam, quia Arist. non colligit primum motorem esse infinitum secundum durationem, quod non est esse infinitum, atque adeo non loquitur de infinito secundum durationem.

Vallesius respondet, quod Aristoteles probat ista ratione, quod primus motor sit infinitus in potentia, & syncategorematicè, non infinitus simpliciter & in actu: sed neque hanc solutionem ego possum intelligere, quia id, quod est infinitum syncategorematicè, solum est infinitum in potentia per additionem aliquam, ut numerus, aut secundum durationem diuisionis, ut continuum: sed primo motori nequit fieri additio aliqua, nec potest suscipere diuisionem: ergo non potest primus motor esse infinitus syncategorematicè, neque istud sentit Aristoteles.

Iuniores verò dicunt, quod Aristoteles sentit primum motorem esse infinitum in actu: & quod eius ratio tantum sit probabilis, probabilitas autem consistit in hoc, quod sicut est maioris virtutis (ceteris paribus) sustinere maius pondus, vel mouere illud, quam minus, ita esse maioris virtutis mouere vnum & idem corpus maiori tempore, quam minori, atque mouere tempore infinito est virtutis infinita.

Sed tamen hæc solutio Iuniorum in hoc videtur deficere, quod non explicat, quare ex hoc sequitur primum motorem esse infinitam virtutis, & non intelligentiam, cum similiter intelligentia moueat tempore infinito, sicut primus motor.

Vt igitur explicemus sententiã

Sancti Thomæ, notandum est, quod ista tria in motu habent commensurationem secundum extensionem, scilicet spatium, mobile, & tempus, vnde quando tempus est infinitum, spatium debet esse infinitum, nisi reiteretur, quamuis per spatium finitum moueatur cœlum infinito tempore: tamen inde prouenit, quod reiteratur idem spatium sepius: similiter quauis mobile finitum moueat tempore infinito, tamen hoc etiam prouenit ex eo, quod finitum istud mobile infinitum pertransit: spatium semper hoc est verum, quod quantitas temporis sequitur quantitatem mobilis: ita ut si est aliqua virtus, quæ possit mouere corpus aliquod tempore infinito, eadem similiter posset mouere corpus infinitum secundum magnitudinem, si daretur, & quoniam virtus, quæ possit mouere corpus infinitum secundum magnitudinem, est aliqua actu infinita, hinc est, quod si primus motor habet virtutem ad mouendam tempore infinito, optimè colligatur habere virtutem infinitam.

Sed obieciens, quod ratio Aristotelis non potest procedere isto modo, qui non procedit ex supposito, ut dicitur, quod detur corpus infinitum secundum magnitudinem: sed procedit solã ex his, quæ de facto sunt. Respondetur, quod quamuis sit impossibile dari infinitum secundum magnitudinem, tamen hæc ratio non supponit dari illud: sed tantum supponit, quod virtus ista, quæ potest mouere corpus aliquod finitum tempore infinito, possit similiter mouere

re corpus infinitum, si daretur. Vnde, cum de facto in primo motore sit virtus, quæ possit mouere magnitudinem infinitam, quantum est ex parte ipsius virtutis, si ipsa magnitudo infinita poneretur, sequitur quod optimè concludat de facto dari virtutem infinitam in primo motore.

Sed hæc ratio sic expolita mihi visa est semper difficilis: Primum, quia non videtur sequi ex hoc, quod quauis habeat virtutem mouendi corpus tempore infinito, quod habeat similiter virtutem mouendi corpus infinitum, nam tempus infinitum potest prouenire ex spatio, non ex mobili, &c.

Secundò, quia si hoc modo intelligatur ratio Aristotelis, militat contra ipsum argumentum superius factum de intelligentia, quæ etiam habet virtutem ad mouendum tempore infinito, & tamen non dicendum est, quod habeat virtutem infinitam: ergo.

Scio, quod respondet Sanctus Thomas ad primum, quod (scilicet) tempus infinitum primario sequitur, & per se ad magnitudinem, quæ mouetur, infinitam, secundario vero ad spatium, quia quantitas temporis per se primo commensuratur cum quantitate mobilis, non cum quantitate spatij, & ideo sequitur, quod moueret magnitudinem infinitam, quia posset mouere tempore infinito.

Ad secundum verò, quidã respondet pro Sancto Thoma, quod mouere tempore infinito hoc modo, quo exposuimus, sit dupliciter vno modo dependet ab alio: alio

modo independenter: id ergo, quod mouet infinito tempore independenter, habet infinitam virtutem: id vero, quod dependenter, non ita: vnde quoniam intelligentia in eo, quod mouet, ab alio dependet, scilicet à primo motore, & primus motor à nullo alio, sequitur quod primus motor sit infinite virtutis, non autè intelligentia.

Sed his suppositis, adhuc alio modo mihi videtur, posse proponi rationem istam Aristotelis, & quod habeat vim: Pro quo notandum est, quod secundum sententiam Aristotelis, cum mundus fuisset æternus à parte antea, & sit etiam æternus à parte post, necesse est esse infinitas generationes & corruptiones, & infinitos etiam effectus, omnes autè isti effectus causantur à primo motore, medio motu cœli, atque ideo necessario sequitur, quod primus motor, qui est causa omnium effectuum istorum, qui sunt infiniti effectus in actu, siue sint categoremarici, siue syncategorematici, sit actu infinitus.

Sed obieciens contra hoc, quia intelligentia est causa istius motus, per quæ fiunt omnes isti effectus, & tamen non est infinite virtutis: ergo. Respondetur, quod isti effectus infiniti nunquam proueniunt ex influxu vnus cœli vel alterius, sed omnium cœlorum simul, atque adeo necesse est dicere, quod primus motor, qui est causa omnium istorum motuum, sit infinite virtutis, intelligentia vero non item, quia solum mouet vnum aut alterum cœlum, non omnes simul. Vnde Aristoteles

in hac ratione per motum intelligit omnium corporum celestium circulationes simul, quia ex omnibus corporibus componitur, quasi vnum animal, & motus omnium est quasi vnus continens eminenter effectus, & quod est causa istius motus prout sic, necesse est habere virtutem infinitam.

Sed dices: Salte sequitur, quod omnes intelligentiæ simul habeant virtutem infinitam, quia omnes simul causant istos motus generabiles & incorruptibiles. Respondetur, quod nec omnes simul sine concursu Dei possent causare istos effectus infinitos, & ita solum primus motor continet actu, & eminenter omnes effectus, quia solum eius concursus pertingit ad omnes effectus quos dixi infinitos, saltem syncategorematicè.

Sed cõtra rationem illam, qua probat Aristoteles primum motorem esse incorporeum, propterea quod est infinitæ virtutis, & moueat in non tempore, dubitabit aliquis, quomodo primus motor est infinitæ virtutis, & tamen non mouet in instanti: ergo nec si esset actus in magnitudine, moueret in instanti. Respondetur, quod modo agit libere, & non secundum totum quod potest, at vero si esset actus in magnitudine, non ageret libere, sed naturaliter.

Cõtra, quia anima est actus corporis, & tamè agit liberè: ergo, Respondetur, quod anima est actus corporis organici, vnde virtus corpore ad intelligendum, & ita potest in illo libere agere: at cõtra est mag-

nitudo sine organo, & ita non apta, vt ea vteretur motor ad intelligendum, ac per consequens, nec vt ageret libere.

Secundò (vt diximus) Anima licet sit principium liberum aliquorum actuum, tamen aliquorum est principium necessarium, vt propriè nutritionis, & auctiois, atque adeo licet primus motor esset liber respectu aliquarum actionum, aliarum vero debet esse principium necessarium, id est, primum: & quoniam nullus est motus prior, quam ille, qui est in primo mobili, ideo respectu illius esset agens necessarium, atque adeo eum sic infinitæ virtutis, moueret in non tempore.

QVÆSTIO II.

De primo motu totali, & de alijs totam physicam concernentibus.

In hac secunda, & vltima totius Physicæ quæstione videndum restat de motu totali, qui est localis, quem sic libuit appellare, quia in omni ente naturalis est principium reperitur, vt vidimus q. r. lib. huius operis: agendum est etiam de alijs, que ad motus localis explicationem, & eorum, que Aristoteles hic docet, conducunt, de quibus quinque mihi videntur examinanda. Primo, a quo moueantur proiecta in motu locali. Secundo, si in puncto reflexionis detur quies. Tertio, si motus localis sit primus,

& 10.

& totalis. Quarto, si sit velocior in fine, quam in principio. Quinto, & vltimo, si primus motor proxime voluat localiter primum cælum.

ARTICVLVS I.

A quo moueantur proiecta motu locali.

De sunt diuersæ sententiæ in hac re: altera est Pereyre, qui dicit proiecta moueri ab aere circumstanti altera est ceterorum omnium, qui dicunt proiecta moueri ex impetu impresso sibi a proiiciente.

Primo probatur ex Aristotele, qui ita videtur tenere expresse hoc lib. 8. cap. vltimo: & ratione: primo, quia si proiecta moueantur ex impetu isto: vel ergo impetus est ipse motus, vel aliqua qualitas distincta a motu: non est ipse motus, quoniam non causatur a se ipso: at vero causatur ex illo impetu: ergo, &c. Si autem dicas, quod ille impetus est aliqua qualitas distincta à motu, contra hoc est, quod non est facile assignare, quæ sit ista qualitas, & in qua specie collocetur: ergo, &c.

Secundo, quoniam sequeretur prius alterari vnum quodque proiectum a suo proiiciente, quam moueretur localiter, quia producit istam qualitatem prius, quam moueat. Tertio, quoniam si iste impetus esset qualitas, esset grauitas aut leuitas propria, que inclinât in motum sursum, & deorsum: sed tamen nec est grauitas aut leuitas: ergo. Minor tamen probatur, quoniam vel est gra-

uitas eiusdem speciei cum grauitate naturali, vel diuersa: non eiusdem, quia iam sequeretur, quod dum graue projicitur deorsum, haberet duas grauitates eiusdem speciei: non diuersa, quia vtraque istarum inclinât in eundem locum: ergo. Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quod (scilicet) motus projectorum causetur ab impetu sibi impresso à proiiciente, & non a sola aeris commotione. Hanc tenet Sorus & Vallesius: & probatur, quia ipsa aeris commotio causatur ex projectis, ita quod primo motu recipit a proiiciente, quam mediū ipsum moueatur: ergo non solum ex aeris commotione causatur motus projectorum.

Secundo experientia constat res leuissimas, & tenuissimas difficilius moueri a proiiciente, quam res altius ponderis, quod si a solo aere mouerentur, non ita esset, sed multo facilius proiicerentur leuiores, quia, flante vento, aliquando solet moueri palea, non tamen lapis.

Sed secundo arguitur experientia, quia flante vento aliquo velocissimo vehementius commouentur partes aeris, quam cum solet moueri aliquid a proiiciente, & tamen quando sic commotus est ille aer, non mouetur palea, quantumcumque minimat: ergo nec mouetur projectum ab aere solo circumstanti.

Et confirmatur, quia aliàs sequeretur, quod dum aer commouetur à vento vehementissimo, si proiciatur lapis aliquis, ille reuertatur versus ipsum proiicientem, quia fortius mouetur aer ille contrarius, quam

quàm qui mouetur a proijciente.

Vltimo, quia potest contingere moueri proiectum aliquod per fistulam, v.g. sagittam aliquam, quæ tamen non potest moueri ab aere, qui nullus est, nisi qui est post ipsam sagittam, & iste potius mouetur ab ipsa sagitta, quam è contra:

Vnde ad primum respondetur, quod cum Aristoteles dicit moueri proiectum ab aere circumstanti, non sic est intelligendus, quasi ipse sit totalis causa, sed quia multum iuuat ad motum projectorum, cum tamè præcipua causa sit impetus impressus a proijciente.

Ad. Ad primam rationem concedo, istum impetum non esse ipsum motum, vt recte probat Vallesius, quia aliàs non esset causa motus, sicut neque aliquid in vniuersum esse potest causa sui ipsius, sed iste impetus est qualitas primæ speciei, scilicet, dispositio quædam disponens ad istum motum. ¶ Ad secundum dico, quod omnia proiecta alterantur, dum recipiunt istum impetum violentum, & mouentur a proijciente.

Ad. Ad tertium, quod iste impetus non est grauitas ipsa aut leuitas naturalis, quoniam in hos motus: quia grauitas & leuitas sunt naturales quædam potentie à natura existentes in ipsis grauibus & leuibus ad tales motus: at vero iste impetus non est à natura, & ideo quoniam in eosdem motus, non tamen est à natura, & ideo non est eiusdem speciei cum illis.

Sed dubium est, a quo mouentur proiecta, quæ resultant: v.g. mouetur pila ab animali, & attingit

parietem, a quo repercussa pila reuertitur ad ipsam proijcientem: dubitatur ergo, a quo causetur iste motus.

Quidam enim volunt, quod causetur ab illo primo proijcente, non à corpore, in quo proiecta reuolunt. Et probatur, quia nullum corpus est sufficiens ad mouendum aliud, dum in met ipsum omnino immobile: sed sic est, quod paries, in quo resilit pila, v.g. manet omnino immobilis: ergo non causetur ab ipso pariete motus pile, quando ipsa reuertitur ad proijcientem.

Sed nihilominus dicendum est, quod mouetur pila in illo suo secundo motu à corpore, quem percussit: & vniuersaliter, quæ resiliunt, mouentur ab eo corpore, in quo resiliunt. Probatur primo, quia si aliquis lapis cadat deorsum, & percussus ab alio reuertatur, ille secundus motus non causetur ab eodem principio, a quo primus, quia primus erat naturalis, & cauebatur a propria natura instrumentaliter, & a generate, vt causa principali: Secundus vero motus est violentus: ergo non potest caulari ab eodem principio, a quo primus cauebatur, ac per consequens restat, vt causetur ab eo corpore, quod percussit, in quo resiliit.

Secundo: Cum pila proijcitur ab homine, & tangit parietem, necesse est, quod quiescat ibi paulisper prius quam reuertatur, quoniam duo motus contrarij non possunt continuari absque media quiete: ergo finitus est impetus proijcientis ibi cum quiescit, ac per consequens, si iterum mouetur & reuertitur,

iam non a proijciente, sed a pariete mouetur.

Tertio experientia constat, quod pila percussa à pariete velocius mouetur, & per maius spatium, quam si non percuteretur: ergo istius maioris velocitatis, & maioris extensionis motus non est causa ipsum primum proijciens, sed impetus de nouo receptus à pariete.

Ad Et ad argumentum in oppositum respondetur, quod paries, dum percutitur à pila, mouetur ab ea, & mouet illam: quoniam enim non mouetur motu locali, mouetur tamen aliquo motu alterationis, & hoc sufficit, vt paries possit iterum mouere pilam.

Obie. Sed dices contra hæc: Agens dum fortius repatitur, minus ac debilius agit: sed quo fortius pila percutitur parietem, eo velocius reuertitur: ergo non est causa illius motus paries ille.

Res. Respondet Vallesius, quod quantum ad hoc alia est ratio de qualitatibus motiuis, alia de his, quæ agunt qualitatibus actiuis, quæ sunt calor, &c. nam dum aliquid agit per has qualitates, repatitur, amittendo aliquid ipsius qualitatis, qua agit, & ideo necesse est, quod dum fortius repatitur, remissius agat, v.g. ignis calidus agit, & calefacit aquam, & dum sic calefacit, necessarium est, vt repatiatur ab aqua, amittendo aliquem gradum caloris, & ideo necesse est, quod dum magis repatitur, debilius agat: at vero dum agit per qualitates motiuas secundum locum, non repatitur, amittendo aliquid qualitatis, nam corpus in quo alius resili-

lit, iam habet per hoc, quod resiliat motus prior: & ita dum fortius percutitur, fortius resiliit, & eo fortius mouetur, & fortius pila reuertitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum in puncto reflexionis detur quies.

Sensus quæstionis est, an cum lapis mouetur a proijciente sursum in fine illius motus, ubi cessat motus proijcientis, antequam incipiat deorsum moueri, detur quies corporis proiecti.

De hac re Vallesius tenet, quod non sit necessarium semper quiescere proiecta in puncto, a quo reflectuntur. Et probatur primo, quoniam si proijciamus sagittam sursum, & descendat magna quædam moles occurrens illi per eandem viam, tunc sagitta illa non quiescet ante quam tangat molem, quia suppono, quod magno impetu feratur sursum, neque quiescet tangens molem, quia sequeretur ipsam molem tunc etiam quiescere: sed non est dicendum molem quiescere: nam hoc esset mirabile, quod quiesceret moles impedita per motum sagitte: ergo sequitur, quod in eo casu dicendum est reuerti deorsum sagittam, absque quiete media.

Secundo, quia si sagitta ascendat sursum, & descendat deorsum iterum per diuersas vias, non quiescit in medio: ergo dicendum est, quod non quiescat, quando ascendit, & descendit per eandem viam.

Sed his

Sed, his non obstantibus, statuitur conclusio opposita, quod (scilicet) proiecta non possint reuerti a puncto, à quo reflectuntur, sine eo quod quiescant ibi: quæ conclusio est expressa sententia Aristotelis, ita quod neque aduersarij hoc negent, sed ipse Vallesijs confitetur se tenere in hac re contra Aristotelem.

Sed probatur secundo, quia motus ille, quo lapis ascendit sursum, & descendit postea, motus sunt distincti. n. in numero, quia habent diuersos terminos: ad vnitatem autem numericam motus requiritur vnitatis numerica terminus: sed sic est, quod motus, qui sunt numero distincti, non sunt continui, alijs non essent duo, sed vnus: ergo motus isti non sunt continui: ergo discontinuantur isti motus in puncto reflexionis, atque adeo ibi quiescit proiectum.

Conf.

Confirmatur, quæ differunt specie, necesse est differant numero, & non possint continuari: sed motus, quo lapis proiectus sursum, & quo descendit deorsum, differunt specie: ergo non sunt continui, ac per consequens mediat quies inter eos.

Pro. ratio.

Sed rationibus, quas adducit Aristoteles in hoc loco, probatur nostra conclusio: Primo, quia omnis motus ordinatur ad quietem, loquendo de motibus rectis: motus autem, quo proiecta mouentur, ordinatur ad quietem, id est, ad esse in aliquo loco: sed non ordinatur motus projectorum ad quietem violentam: ordinatur ergo ad quietem in loco, ad quem proiectantur: necesse est ergo motum quæcūque habere suum terminum.

Secunda ratio est, quia tandiu projectorum motus durat, quamdiu impetus projectorum superat, & vincit propriam virtutem naturalem projectorum: cum vero impetus projectorum vincitur, & superatur a virtute naturali ipsius, cessat motus projectorum, & incipiunt moueri ad proprium locum: sed non potest impetus ille, qui prius erat maior, nisi prius fiat æqualis, fieri minor, & pro tempore, quo est æqualis, non est motus: ergo necesse est, vt tantum sit quies, ac per consequens necesse est, quod proiecta in puncto reflexionis quiescant.

2. Pr.

Sed vltimo probatur ista conclusio: si moueatur aliquod corpus motibus naturalibus, sicut mouetur cor dilatatione, & constrictione, & mouetur homo etiam motu progressiuo, necesse est istos motus discontinuari, & esse quietem in media: ergo multo magis, cum mouetur corpus motu violento, & postea motu naturali, necesse est dari quietem in media inter hos motus.

Vlt. pr.

Sed respondet Vallesijs esse diuersas rationes in hocnam cum natura sit determinata ad vnum, non potest esse principium illorum duorum motuum naturalium, qui reperiuntur in corde, aut in homine, cum mouetur progressiue, & ideo necesse est vt prius sit vnus motus, deinde alius, facta quiete media: at vero quoniam isti duo motus violentus, & naturalis non procedunt a natura ambo: ideo non est inconueniens vtrumque fieri sine quiete.

Vall.

Sed contra hoc est, quod natura non solum dicitur determinata ad vnum,

vnus, ex eo quod potest vnus tantum motus determinari, sed quia nec simul, nec successiue potest esse principium plurium motuum: ergo si eius ratio aliquid probat, non tollit illi motus non possunt esse simul, sed neque successiue ab eodem principio naturali prouenire.

Vnde ita est, quod non causantur a natura, sed ab animi, quæ non est determinata ad vnum, sed indifferens ad plura: ratio ergo, quare illi motus non sint continui, est, quia sunt distincti specie: sed multo magis distinguuntur motus naturalis, & violentus: ergo minus possent esse continui, ac per consequens necesse est, quod mediet quies.

Pro solutione autem primi argumenti notandum est, quod quies cum sit cum carentia motus, est duplex, scilicet priuatiua, & negatiua; quies negatiua est carentia motus, siue in subiecto apto, siue non apto, siue negatio vitæ in lapide, in quo nulla est aptitudo ad vitam: quies verò priuatiua non reperitur nisi in subiecto apto nato moueri, & quia motus non est aptus esse in instanti, sed in tempore, hinc est, quod quies priuatiua non possit esse in instanti, sed in tempore.

Solu.

Nunc ergo sunt quidam, qui asserant in puncto reflexionis tempore esse quietem, non solum negatiuam sed priuatiuam, ita vt pro aliquo paruo tempore non sit motus: & ad argumenta Vallesij respondetur, quod in eo casu quiescit sagitta pro aliquo paruo tempore, paulò antequam accedat magna illa moles, propter aerem commotum a magna mole,

quæ detinet sagittam, & ita est causa, quare quiescat, antequam tangat molem, & non detinetur, aut quiescit cadens moles.

Vera soln.

Sed hæc solutio non omnino placet, quia potest sagitta tanto impetu ferri sursum, vt non detinetur per aerem commotum a magna mole cadente, sed potius ipsa sagitta detinet aerem illum, quousque tangat molem: ergo tunc non potest esse quies priuatiua in sagitta, quia sit etiam quies lapidis, vel molis cuiuscumque alterius cadentis.

Quare dicendum est, quod quauis proiecta semper quiescant quiete priuatiua, & pro aliquo tempore, quando non impeditur eorum impetus, sed perueniunt ad locum, ad quem proiectantur (hoc enim probant rationes, quas adduximus ex sententia Arist. pro nostra conclus.) tamè quado impetus ille impeditur, & non attingunt proiecta locum, ad quem proiectantur, potest discontinuari tunc motus per solam quietem negatiuam: & sic contingit in proposito, quia cum cadit magna moles, impedit impetum sagitte, ita quod vnico instanti, quod est continuum motus lapidis cadentis, discontinuatur motus sagitte, per hoc quod detur primum non esse motus sursum, & vltimum non esse motus deorsum: hoc sufficit vt illi duo motus sint discontinui.

obies

Sed dices: In quolibet instanti, quod est in tempore, quo lapis mouetur deorsum, non est motus lapidis, & tamen ab hoc non dicitur ille motus esse discontinuus: ergo nec dicitur etiam discontinuus motus

ARTICVLVS III.

Verum motus localis sit prior alijs motibus.

IN §. lib. huius in hanc partem dubitationem hanc disputandā reliquimus, tanquam in commodiorem locum.

Notandum est in principio huius questionis, quod Aristoteles docet text. 47. huius libri motum localem esse priorem omnibus motibus tripliciter: primo prioritate vniuersalitatis, & substantię, quia vbique sunt alij motus, est etiam motus localis, non tamen ē contrarietate hoc modo animal est prius homine, quia vbique est homo, est animal, non tamen ē contra. Secundo dicitur motus localis prior alijs, quantum ad perfectionem, quia (scilicet) est perfectior alijs. Tertio, quantum ad durationem, & ab hoc ultimo modo prioritatis incipiendo, motus localis, aut comparatur ad alios in diuersis subiectis, vel in eodem: si in diuersis, patet, quod motus localis est prior duratione quocunq; alio, quoniam reperitur in corporibus celestibus, quę sunt priora duratione, quam corpora corruptibilia: si autem comparatur ad alios motus respectu eiusdem subiecti, est motus localis posterior duratione, vt patet in viuētib; perfectis, quę prius alterantur, nutriuntur, & augentur, quam moueantur suo proprio motu locali, qui est progressiuus: in non viuētib; autē prior est motus localis quocunq; alio, si auferatur

impe-

impedimentum, ratione cuius non sunt in proprijs locis: sed hoc est supposito, quod ipsa graua, & leuia non sint in suis locis, quod est per accidens illis, & contra naturam: & ita (per se loquendo, & non presupposito aliquo per accidens) verum est, quod motus localis est prior duratione omnibus alijs respectu diuersorum subiectorum, est tamen posterior duratione in eodem subiecto.

Si autem loquamur de secunda prioritate, scilicet, secundum perfectionem, docet Aristoteles, esse priorem motum localem hoc modo ceteris omnibus alijs motibus. Et probatur, quia id, quod est prius duratione alio in diuersis subiectis, posterius autem in vno, & eodem subiecto, est perfectius, cum non procedat de imperfecto in perfectum: sed motus localis est huiusmodi respectu aliorum motuum, vt probatum est: ergo, &c.

Secundo, quia inter motus ille est perfectior, quo minus transmutatur subiectū, & qui habet minus altercitatis: sed motus localis est huiusmodi, quia cū aliquod transmutatur secundum alterationem, & augmentationem, transmutatur secundum aliquam formam intrinsecā, scilicet, qualitatem, & quantitatem: cum vero transmutatur secundum locum, nihil habet noui, nisi habitu diuēnem ad extrinsecum locum: ergo.

Sed contra primam rationem obijcies, quod ex ea sequitur accidentia multa esse perfectiora substantia, quia sunt posteriora dura-

tionem, quam ipsa. Responderetur, negando consequentiam: hoc enim: Quęcunq; sunt posteriora duratione, debent esse perfectiora, debet intelligi in his, quę sunt eiusdem generis, accidentia vero & substantia non sunt eiusdem generis, & ideo non habet locum in illis.

Sed potest adhuc confirmari magis sententia Aristotelis, quod (scilicet) motus localis sit perfectior alijs motibus: Primo, quia est in subiecto perfectiori, quam alij, scilicet in corpore celesti, quod est perfectius alijs corporibus.

Et ultimo hoc probatur, quoniam motus localis est mensura aliorum motuum: ergo est perfectior alijs. Consequentia probatur, quoniam in vnoquoq; genere id, quod est perfectissimum, est mensura omnium aliorum.

Sej obijcies contra hoc: Motus sumunt perfectiones ex terminis ad quos: sed termini ad quos aliorum motuum sunt perfectiores, scilicet, quantitas, & qualitas, quam vbi: ergo, Respondet Ferrara motus alios esse perfectiores motu locali perfectione essentiali, quę sumitur ex parte termini ad quem: at vero motū localem esse perfectiorem alijs motibus perfectione accidentali tantū: sed tamen hæc solutio non videretur sufficiens, quia si motus localis esset tantum accidentaliter perfectior, & alij essent perfectiores essentialiter, non diceretur motus localis simpliciter, & sine addito perfectior, vt dicitur ab Aristotele, neque esset mensura aliorum motuum: quia quod est mensura aliorum, est perfectius

ccc perfectus

tus sagitta, per hoc quod datur aliquid instans, in quo non moueatur versus sursum, aut versus deorsum. Respondetur, quod est diuersa ratio: nam quamuis in qualibet instanti non sit motus lapidis, tamen in quo libet instanti est continuatum partis motus subsequēntis cum precedenti, quia cui libet instanti correspondet vnum tantum mutatum esse continuatum: at vero in illo motu instanti sunt duo mutata esse in motibus sagittę proiectę, quorum alterum est primum non esse motus sursum, alterum verò non esse motus deorsum: sicut cum duo corpora continent vnum locatum: verbi gratia, aqua & aer continent baculum, in aqua, & aere sunt duo puncta, in baculo vnum tantum correspondēs illis duobus, & ideo baculus est continuus, aqua & aer sunt contigua: sic ergo in casu posito, motus lapidis cadentis est continuus, at vero motus sagittę sunt duo, quippe ad duos terminos, & sunt contigui, quia nihil mediat inter illos.

Ad. Ad secundū respondetur, quod si lapis moueatur sursum, & deorsum per diuersas lineas, taliter, quod non fiant duo motus recti, sed vnus circularis per mediū circularē, tunc non erit discontinuus motus, sed vnus tantum, ac per consequens non erit quies: si tamen fiat per diuersas lineas ascensus & descensus, taliter quod vtraque sit linea recta, tunc erunt duo motus, & mediant quies, sicut quando fiunt per eandem lineam.

fectius essentialiter alijs: cum ergo constet motum cæli, quia perfectior est in cælo, esse mensuram alio tum motuū, sequitur, quod sit perfectior non tantum accidentaliter, sed essentialiter.

Aliter ergo dicendum est. Pro quo recolendum est id, quod diximus supra lib. 3. & 5. quod (scilicet) motus ponitur in duobus predicamentis: prout est via ad terminum, ponitur in predicamento termini: & secundum quod dicitur extensione, ponitur in predicamento quantitatis, quia sicut tempus est quantitas successiua, sic etiam motus, præterquam quod motus, quia est natura imperfecta, solum ponitur reductiue. Quod enim hoc ita sit necessarium dicendum, patet, quoniam motus cum sit diuisibilis ad latitudinem termini, saltem ratione ratiocinata ab illo distinguitur: ergo ut sit, alicuius predicamenti erit, & non nisi quantitatis, quia est extensio continua: & Aristoteles 3. Physic. dixit motum esse de genere continuorum, ergo, &c.

Dico ergo, quod motus localis comparatus ad alios motus secundum primam considerationem est imperfectior alijs, ut probat argumentum factum, quia termini alijs sunt perfectiores: si vero secundo modo consideretur, sic motus localis est perfectior: & sic locutus est Aristot.

Sed deueniamus iam ad tertiam prioritatem, quam Aristoteles tribuit motui locali, scilicet, secundum substantiam, & vniuersalitatem: & probatur, quod hoc modo motus localis sit prior. Primo, quoniam alijs

motus requirunt motum localem, localis vero non requirit alios: ergo sequitur, quod motus localis est prior alijs, ita ut vbiunque sunt alijs, est ipse, non è contra. Antecedens vero declaratur dupliciter: primo in his motibus inferioribus videmus, quod augmentatio indiget motu locali, quia indiget intus sumptione alimenti, quæ fit per motum localem: at vero motus localis non indiget alijs, nam stat lapidem in uertice quidem localiter ad centrum, sine hoc quod augetur, vel alteretur.

Secundo hoc idem declaratur alio modo: quia omnes isti motus inferiores indigent motu cælorum, siue quo non possunt esse: quia alijs motus non essent, si cælum quiescere ret, ut dicitur 3. lib. cæli: at vero motus cæli non dependet ab aliquo horum motuum inferiorum.

Paret ergo, quod motus localis sit prior secundum substantiam, & vniuersalitatem ceteris omnibus motibus: & ideo in quocunque essentialiter est aliquis motus localis a natura, cum tamen alijs motus non sint naturales omnibus entibus. Cuius ratio est, quia entia naturalia vel sunt perfecta, vel imperfecta: si imperfecta, indigent mutari secundum locum ad acquirendam perfectionem sibi debitam, quæ carebāt, & ideo omnia ista inferiora mouentur localiter, ut acquirant id, quo indigent: si autem sint perfecta, ut cælum, mouentur localiter ad dandam perfectionem alijs, non enim cælum influit in hæc inferiora, nisi per motum: sed istud corpus non mouetur propter propriam perfectionem, nã, ut

patet.

patet, non mouetur nisi circulariter ut non mutet locum secundum totum, sed solum secundum partem.

Sed obieciens contra hoc, quod multa sint corpora naturalia, quæ motu locali carent, ut tota terra quiescit, & nunquam mouetur, ut probat Aristot. 2. Cæli: similiter planta non videntur habere aliquem motum localem naturalem.

Tertio, quædam animalia, ut cõchilia, videntur carere motu locali, quia perpetuo viuunt in cõchis, & tandem cælum Empyreum nõ quã mouetur localiter: ergo, &c. Respõdeo ad primum, quod terra quãuis secundum se totam non mouetur simul, quia conducit ad conseruationem vniuersi, tamen mouetur secundum quamlibet partem, plantæ etiã mouentur localiter simul dum augetur, quia occupant maiorem locum, quã ante, & iste motus est localis, quãuis sequatur ad alium, sicut & augmentatio est quidẽ proprie motus, quãuis sequatur ad nutritionem. Vnde illi, qui dicunt id, quod sequitur ad aliud, eo ipso nõ proluce per se aliquo motu, reuera difficilè poterunt saluare, quo pacto sit motus localis in plantis, cum tamen Aristoteles dicat primo cæli cap. 2. in omnibus entibus naturalibus esse motum localem.

Ad tertium similiter de animalibus conchilibus dicitur, quod mouentur localiter motu qui sequitur ad augmentum eorum, & de cælo Empyreum dicitur ab Aristotele ignorari tale corpus, & quod secundum res veritatem non sit ens naturale, vel saltem hoc sit illi miraculosum,

quod nunquam moueatur propter statum bonorum.

ARTICVLVS III.

Utrum graua & leuia naturali motu velocius mouetur in fine quã in principio.

DE hac re lege expositores Aristotelis in capite octauo: & tãquam certum supponimus id, quod Aristoteles docet ibi, scilicet velociorem esse motum naturalem in fine, quã in principio, quod experientia docet: nam si lapis aliquis cadat deorsum, maiorem ictum facit in loco, quem attingit in fine, quã in principio: signum ergo est quod maiori velocitate mouetur in fine.

Sed de causa huius est magna controuersia, nam Hipaticus quidã vult causam huius esse, quia dũ mobile magis accedit ad proprium locum, eo ipso habet minus de impetu contrario, sicut lapis, quo magis accedit deorsum, eo ipso habet minus de impetu, quo prius proiecebatur sursum.

Sed hæc causa rejicitur ab omnibus, quia posset aliquod graue, vel leue moueri versus proprium locum naturalem, quin prius fuerit motum violenter: ut si cadat lapis ex alto, vbi fuerit prius per multum tempus quiescens: vel si generetur in loco sursum aliquod graue, & postea descendat: tunc certum est, quod in tali descensu velocius mouetur

versus finem, quàm in principio, & tamen ibi nullus erat impetus contrarius: ergo, &c.

Secūda ergo causa est, quã reddit Iamblicus, propter minus spatium, quod est in fine motus, quàm in principio, ac per consequens minor resistētia, & idēo velocior est motus. Sed hæc causa nō est sufficiens. Primò, quia sequeretur motus etiã violentos velociores esse in fine, quàm in principio, quia etiam habent minus spatium in fine, quàm in principio: tum etiam, quia si ponamus moueri duo grauiã deorsũ, quorum vtrumque moueatur per eandem lineam: alterum verò incipiat moueri ab ipso moueri, quo primum mobile peruenit ad B. tũc illud, quod à longiori termino à quo mouetur, citius peruenit ad suum locum, & tamen spatium equalē habet resistētiã, quo vtrumque moueatur per B. C. ergo hæc causa non est sufficiens.

Quare alij rationem reddebãt ex parte virtutis attractiue loci, quæ fortius agit in propinquum, quàm in distans, ac per consequens fortius attrahit mobile, quando est in fine ipsius motus, quàm in principio. ¶ Sed nequẽ ista ratio est sufficiens, quoniam in loco non est virtus attractiua locati in genere cause efficiētis, sed in genere cause finalis: quod patet ex dictis in 4. Phisicorum: hic verò querimus causam efficiētē maioris velocitatis, quã habet motus naturalis in fine, quã in principio.

Quare Sanctus Thomas aliam reddit causam, quod (scilicet) virtus

motiua grauium, & leuium, quæ est ipsa grauitas, & leuitas, est fortior, quando ipsa grauiã, & leuiã magis accedunt ad propria loca. Declarat autem Petrus Martinez, quo modo ista virtus sit maior, quia (inquit) per hoc quod grauiã, & leuiã sint extra suum locum, sunt violenter, atque propter cōtinuam pugnam, quam habent cum contrarijs, remittuntur in his propria qualitates actiue, & passiuæ, verbi gratia calor, & frigus, &c. quibus remissis necesse est debilitari virtutem motiuam, quæ est grauitas, & leuitas: postea verò quod magis accedunt ad propria loca, eò magis separantur à suis contrarijs, atque adeo necesse est reduci in pristinum & naturalem statum, siue sit reductio ab alijs qualitatibus similibus, siue à generante: & quoniam in fine motus naturalis magis sunt separata à contrarijs, quàm in principio, idēo quidem necesse est in fine motus fortiores esse qualitates motiuas, ac per consequens velociorem esse motum in fine, quàm in principio.

Sed contra hanc solutionem ^{obie.} assignatam sunt due difficultates. ^{Solu.} Prima, quoniam sequeretur aliquã rem maioris ponderis esse in suo loco, quàm extra, quod experientia nos docet: & si dicas, quod sunt ibi maioris ponderis, nisi quod nō percipiatur hæc pondus.

Contrã, quia sequeretur, quod nec maior velocitas motus, qui causatur ex maiori illa grauitate, esset perceptibilis.

Secūdo potest cadere lapis deorsum à loco, in quo non fuerat extranea-

traneatus, vt si in manu detineatur, & tamen tunc velocius mouebitur in fine, quàm in principio, sine hoc quod grauitas crescat: ergo, &c. Quare alius est modus dicendi communis. Pro quo notandum est, quod est duplex grauitas, vel leuitas: altera naturalis: altera vero acquisita, seu aduētita, quæ impetus solet appellari. Quod enim iste impetus sit ponendus in rebus, dum mouentur, docet experientia, quoniam animalia, dũ incipiunt moueri, solent inepte esse ad motum, quousque impetum aliquem suscipiãt: tum etiam lapis aliquis per impetum, quo fertur, solet aliquãdo circulariter ferri, præsertim, si sit figuræ rotundæ: signum ergo est talem impetum esse in his, quæ mouentur: huc ergo impetum dicimus maiorem esse in fine motus, quàm in principio: atque ad eò ob id velociorem esse motum.

^{obie.} Sed quæres, cur iste impetus sit maior in fine, quàm in principio. ^{Solu.} Respondetur, quod huius duplex potest esse causa: prima ipsa motus, quia cum acquiratur per motum, & in fine fit maior motus, est etiam maior impetus, quàm in principio.

Secundo propter partes aeris commotas, quæ plures sunt in fine motus, quàm in principio: ista verò impellunt ipsum mobile, & quo maiores, & plures sunt, fortius impellunt, atque ad eò velocior fit motus: quoniam ergo in fine motus sunt plures ista partes commotæ, quàm in principio, idēo maior est impulsus, atque ad eò velocior motus.

^{obie.} Sed cōtra primam rationē obijciens. Quomodo iste impetus est

causa maioris velocitatis motus, si causatur per motum? Respondetur, quod hoc potest esse secundum diuersas partes motus, nã prima pars motus, qui præcessit, est causa impetus, & recursus ille motus causat maiorem velocitatem in alia parte motus, quæ sequitur, sicut causatur alius quis habitus ex actibus præcedentibus, & rursus ille causat alios actus, qui sequuntur.

Contra secundam rationem est etiam obiectio, quoniam si impetus iste causatur ex partibus aeris commoti, sequitur, quod sit violentior, quoniam est ab extrinseco, sicut est violentus impetus, qui imprimatur lapidi ab aliquo, vt tendat deorsum velocius, quàm exigit eius natura. Respondetur, quod non est eadem ratio, quoniam quauis impetus iste in motibus causetur naturaliter ex partibus aeris commoti, tanquam ex proxima causa, tamē radicaliter prouenit à natura, quoniam à natura prouenit grauitas lapidis, & eius motus: ex motu autem causatur ista commotio aeris, atque inde etiã causatur impetus: vnde in naturam reducitur ille impetus: quod si partes illa aeris aliunde fortius commouerentur, vt propter vehementem ventum, & magis impellerēt lapidem, tunc maior ille impulsus esset violentus, sicut est in exemplo adducto de eo, qui proijcit lapidē vehementius, quàm eius natura exigit.

Ex dictis sequitur, quomodo sit intelligenda sententia Sancti Thomæ, qui dicit esse maiorem grauitatem, quo res magis appropinquant ad sua loca: si enim intelligat de grauitate

uitate ista aduentitia, quam impetum vocamus, vera est eius sententia secundum vniuersum: si autem de grauitate, quam à natura habet graue ipsum, veram etiam est hanc augeti, quando graue magis accedit ad suum locum, dum modo prius fuerit extraneatum graue quantum ad suas naturales qualitates: sed tamen quoniam non est semper hoc modo extraneatum, vt probat argumentum secundum factum contra Diuum Thomam, ideo non semper hæc grauitas crescit: & ideo non semper est maioris ponderis graue, quod est in proprio loco, quam extra: si tamen quandoque contingat extra locum extraneum, tunc necessario dicendum est, quod sit minoris ponderis, cum est extra illum.

Sequitur secundò, quomodo sit intelligenda ratio Arist. 1. cœli, cap. 8. quæ probat determinatum esse locum grauium & leuium aliàs velocitates motuum naturalium crescere in infinitum, ac per consequens grauitas, & leuitas: debet enim intelligi de grauitate ista acquisita, & aduentitia, non de naturali.

Sed obijetes: Si locus non esset determinatus, nunquam graue vel leue magis & minus accederet ad suum locum: ac per consequens nunquam velocius aut tardius moueretur. Respondetur, quod quantum in eo casu non magis accederet graue ad suum locum, quia non esset locus illi determinatus, tamen magis recederet à termino à quo, & hoc sufficeret ad hoc, vt esset velocior motus: quod si in infinitum accederet, infinita esset velocitas & grauitas illa aduentitia.

Sed quæres, vtrum grauitas ista aduentitia differat specie à naturali. Respondeatur, quod iam diximus, quod licet grauitas naturalis est qualitas de secunda specie qualitatis: at verò altera grauitas aduentitia est dispositio de prima specie.

Sed contra hoc, quæ dicta sunt, obijet aliquis: quoniam ex dictis sequitur, quod grauium, & leuium, dum mouentur in motu violento, etiam mouentur velocius in fine, quam in principio, quia tunc est maior etiam impetus, propterea quod est etiam maior motus: tum etiam, quia plures partes aeris sunt commotæ. Respondetur, negando consequentiam, quoniam est dispar ratio in motibus naturalibus & in violentis: nam in motu naturali grauitas naturalis est æqualis in fine & in principio: & ideo semper æqualiter mouet partes aeris, quantum est ex parte sua, & in alia parte crescit impetus, quia plures sunt commotæ, & ideo crescit impetus: at verò in motibus projectorum non ita, quoniam impetus violentus impressus sibi à proiectore, minor est in fine, quam in principio, & ideo in fine est remissus motus. ¶ Sed quæres, quando ergo iste motus projectorum est velocior: nunc quid in fine, vel in principio, vel in medio? Respondetur, quod in medio, cuius signum est, quod si proiciamus aliquem lapidem ad locum parum distantem, non tanto impetu proiciamus, sicut in locum magis distantem, dum modo sit distantia determinata: sequitur ergo, quod in principio non est velocior motus violentus: constat autem, quod nec

in fine

in fine sit velocior: ergo sequitur manifestè, quod erit in medio velocior: & ratio est, quoniam plures partes aeris sunt commotæ in medio, quam in principio, & ex altera parte impetus pro jectis adhuc durat.

Sed obijetes contra hoc authoritatem Aristotelis primo cœli, cap. 8. qui dicit ea, quæ mouentur violenter, moueri tardius, quod magis elongantur. Respondetur, quod debet intelligi, quod magis elongantur à medio versus finem, non tamen à principio versus medium: tibi enim volebat probare motum naturale grauium non esse per distinctionem: quia quæ hoc modo mouentur, tardius mouentur, quo magis elongantur: verò quæ mouentur motu naturali, velocius mouentur, quo magis elongantur: ad hoc autem, quod hæc ratio habeat vim, satis est, quod illa versus finem tardius moueatur.

ARTICVLVS IX.

Et vltimus.

Vtrum infinitus, & immobilis Deus proximè voluat primum cœlum.

De hoc, quod pro complemento, & fine doctrinæ appoluius, lib. de cœlo clarior redibit sermo, Deo dante. Interim adhuc aliqui existimant Deum proximè mouere primum cœlum his rationibus persuaasi. Primò, quod Arist. per primum motorem intelligat Deum, Secundo quod in 1. Metaph. tex. 38. faciat

quam iam substantiam immobilem, ad id quæ ab illa pendere cœlum, & naturam. Tertio, quod hoc lib. cap. 6. scribat primum motorem necessarium primum, id est, proximè mouere primum cœlum, & illius interuentu hæc inferiora, & 1. Metaph. cap. 8. ex numero cœlestium motuum colligit numerum intelligentiarum, ita vt si quæ addit, quæ non moueat, illam putet esse otiosam. Postremo, Si Deus non mouet primum cœlum, cur potius tribuimus illi primum motum, quam alium quocumque? Ceterum cum Deus ex sententia Arist. moueat primum cœlum, & tanquam finis, & tanquam efficiens causa, factum tamen est illum cum primo cœlo esse coniunctum, quod quod illud ipse semet moueat primo & proximè: quod moueat tamen vt finis ex 1. Metaph. cap. 7. perspicui potest, vbi Arist. scribit illum mouere tanquam amatum & desideratum, quæ mouendi ratio est proprie finis: deinde quod moueat tanquam efficiens, intelligi potest ex cap. 5. huius libri, & ex secundo Metaph. cap. 2. vbi sentit, quæ necessario in agendo coniuncta sunt, ita esse affecta inter se, vt posteriora sine primo principio agere nequeant: cum sit ergo Deus primum principium, plene & motus primus, & ceterorum causa erit: Postremo, quod ipse proximè non vertat cœlum, ex tribus colligi potest: Primo, quia esset pars alicuius totius, quod à se ipso moueretur, nam coniunctum ex corpore cœlesti & ex intelligentia (vt placet Aristot.) est velut quoddam animatum se ipsum mouens: absurdum est autem Deum esse

esse partem: & quia esset imperfectus, & quia non esset vniuersalis & generalis motor, cum esset applicatus cuidam certo corpori. Deinde desiderans & desideratum non possunt esse idem, quoniam desiderium nascitur ex cognitione boni absentis, nihil enim quod nature inest, desideratur: sed motor primi celi mouet vt desiderans: ergo Deus, qui mouet vt desideratur, non est motor primi celi. Denique nihil sibi ipsi efficitur simile, quoniam cum similitudo sit relatio rei, requirit extrema re distincta: sed motor primi celi mouet, quia cupit fieri similis Deo in eo, vt sit causa generalis: ergo Deus non est motor primi celi proxime. Atque hæc dux posterior res rationes constant ex Aristotele 11. Metaph. cap. 7. & in hac sententia est aperte Diuus Thomas in questionibus disputatis de creaturis art. 6. ad decimum, & Auertoes etiam ex illo 12. Metaph. com. 4. rationes autem obiectæ sic diluuntur. Ad primam secundam, & tertiam rationem dico, nomine celi sæpe Aristotelem intelligere non solum corpus celeste, sed compositum ex caelesti corpore & intelligentia: velut cum cælum dicit esse animatum, & 2. de celo, c. 2. vt cum dicit cælum mouere vt animas & desiderans, vt concluditur ex 12. Metaph. cap. 1. hic ergo Deum mouere primum cælum, vocarique pri-

mum motorem ait, non quod ipse proxime moueat cælum, sed quod sit prima causa, cuius vi cetera moueant. Ad quartam respondeo Aristotelem ex numero motuum caelestium corporum non collegisse numerum omnium intelligentiarum, sed earum duntaxat, quæ mouent: deinde ex motu cognitionis & desiderij collegisse esse Deum: hoc enim ordine progressus est, vt Deum esse ostenderet: partim enim hoc lib. docuit, quid quid mouetur, ab alio moueri: deinde in his quæ mouent, & mouentur, non esse progressum in infinitum: vnde statim colligit in vnoquoque singulari motu esse primum mouens, quod non moueatur ab alio, sed a se. Rursus & esse aliquod commune omnium principium, quod moueat immotum, ex his, quæ hoc lib. demonstrata sunt. Metaphysicæ 12. paulo altius extendens, colligit ex intelligentione & appetitione, qua primus motor, id est, intelligentia primi celi circumagitur cælum, esse Deum. Ad vltimam respondeo, licet Deus ipse non voluat primum cælum, tamen peculiari nomine illi primum motum adscribimus, motoremque primi celi facimus, propterea quod primum suam vim exerceat in cælo, & illius interuētū in reliquis, in ipso enim viuimus, mouemur & sumus, cui sit gloria per infinita seculorum secula, Amen.

*Omnia subijcio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ
correctioni.*

P R A E F A T I O N I S D E A V T H O R E, M O D O P R O - C E D E N D I, E T A L I I S H V I V S M O - D I, P R I M A P A R S.

Naturalē Philosophiam (Deo auspice) iam interpretandam aggredimur, in cuius primo lumine (quia, vt infra patebit, scientiarum dignitate prima est) quaedam præmittenda sunt, vt ambiguitate nominis ablata, rei veritas clarius eniteat. Hæc etenim antiquitus Sophia, id est, sapientia; postea modestiori vocabulo, auctore Pythagora, Philosophia, id est, amor, seu studium sapientiae, nuncupata est. Quare solet sumi pro sapientia inchoata, & non absoluta, qualis est in habitibus illius studium: sed nunc pro vna Metaphysica vsurpatur: nam qui tenet omnes omnino causas rerum, quæ sub illius consideratione cadunt, dicitur sapiens simpliciter, quam puto & ego definire eos, qui Philosophiam dicunt esse artem artium, & scientiarum scientiam. Alij enim non dicuntur sapientes simpliciter, sed tantum in certo genere, vt sapiens medicus, qui nouit morbum per omnes causas ad medicinam spectantes: & hæc sit prima acceptio Philosophiæ. In secunda autem acceptione Diuus Augustinus octauo de Ciuit. Dei, cap. 1. re altius considerans, solos Dei amatores vere Philosophos esse testatur: Deus enim est vera sapientia, per quam facta sunt omnia. Tertia vero acceptione sumitur pro aggregatione scientiarum, quæ in hac latitudine definitur, quod sit cognitio rerum vniuersalium, id est, non singularium, sed communium. A Platone autem dicitur mortis meditatio, & Dei similitudo, diuinarum, humanarumque rerum cognitio, hoc est, sempiternarum caducarumque: secundum Ammonium, vel secundum Honorium Augustudunum, incorporearum, corporearumque, lib. 3. de Philosophia mundi, cap. 1. Cui definitioni

Cic. in Tusc. addit: quæ causam cuius rei contēplatur: ab Aristotele vocatur veritatis scientia, ab alijs causarū inuestigatrix, & scientia rerum per causas, vt post Platonem in Theeteto, docet Arist. 2. Metaph. 2. quia examinatione effectū c. experitū homines causas inuestigare. Ab alijs (vt Ammonius refert) dicitur cognitio rerum, vt sunt, quia cum res omnes, quarum causæ querūtur, habeant esse per illas, tunc illæ erunt cognitæ vt sunt, cum omnes earū causæ ita fuerint perceptæ, vt nulla iam superior queratur. Philosophia ergo sic vniuersæ sumpta, solet a diuersis diuersimode distribui. De quo in proemio super vniuersam Aristotelis Logicā, vbi Philosophiam in cōmuni, id est, contemplatiuā, in Metaphysicam, quæ de ente in cōmuni, & in Mathematicā, quæ de quantitate, et in Phisicā, quæ de sensibilibus tractat, sumus partiti: quam partem nunc conatur pro vstra ingenij tenuitate enucleare: dicitur autē sic, quia de rebus naturalibus, id est, habentibus principiū motus & quietis (ita enim usurpatur hic nomē naturæ) differt, & ita solet appellari ab Arist. scientia de natura principio Phisic. & 7. Metaphys. tex. 11. Ideo à Cic. c. 1. & 3. de Finib. scientia, seu Philosophia naturalis, ab Arist. vero 8. Meta. 11. Philosophia secūda: Metaphys. enim appellatur Philosophia prima, quæ ens & eius causis contēplatur: de quo Iauellus 1. Phisic. cap. 2. & Palat. libris de anima: habet enim se Philosophia in cōmuni respectu aliarum scientiarum: sicuti iustitia respectu virtutum, & hæc satis de nominis etymologia.

De ordine partium Philosophiæ variant omnes. Quidquid tamē Albertus & Ammonius dicant, certum sit, & colligiter clare ex dictis libris Posteriorum circa habitum principiorū quod ex natura rei prior est Metaph. deinde Philosophia naturalis, tertio Mathematicæ. Ratio est clara, quia illa de primis entis causis tractat, Philosophia de substantia corporea, Mathematicæ verò de accidenti, puta quantitate, quauis ordo doctrinæ propter experientiam contrarium postulet: illud autem commune proloquū: Magis abstractum præcedit minus, intelligendum est in eodem genere, non in diuerso: vt sunt Mathematicæ, & Phisicæ, cuius quidem partes (vt

infra magis) plures sunt, sine dubio tamen hæc est prima, quia de rebus naturalibus in cōmuni disserit, vt pote de ente naturali, eiusque principijs, & passionibus, quæ ex Aristotele 1. Priorū 1. et 1. Phisic. 1. particularibus debent anteponi.

Author huius operis est Aristoteles, vt sere omnes tenent, præterquam in 7. libr. de quo nonnulla est controuersia, vt suo loco dicemus. De eius autem vita & laudibus recentiores Phisici, et Mathematici ex Diogene paginas implent, sed intentio illius est agere de ente naturali, eius principijs & passionibus: modus procedendi est per definitiones, diuisiones, & demonstrationes, & per quatuor genera causarum, quæ Phisicus considerat, de quo statim, q. 1. dicā: dignitas & vtilitas maxima est: est enim hæc scientia scitu dignissima. Ita Arist. 4. Metaph. tex. 24 & 25. 6. Metaph. tex. 2. 2. de anima, tex. 17. vbi S. Tho. Simp. & Philop. cōtra quosdam oppositū tenentes: Deus enim scientiā infudit Adamo, vt Theologi colligūt in materia de statu innocentie, ex Eccles. 17. & Genes. 2. illis verbis: Omne, quod vocabit Adam, ipsum est nomē eius: ex comprehensione enim naturarum nomina propria imposuit: Adā vero docuit illā filios, quæ vsque ad nos quasi per manus dimanauit, vt optimè Iosephus lib. 1. contra Pionem, Euseb. 7. de præparatione Euāg. Eugubinus de Perēni philosoph. 1. et 3. quāuis Arist. 1. Metaphys. 2. à nobis repertam & excitatam dicat: ita etiam D. August. lib. 2. de Ci. cap. 7. et lib. 8. c. 2. Titelmā. vero 1. Metaphys. Arist. facit inuētorē, quod incredibile iudico, sed decursu tēporis degenerasse a vera illa doctrina, post vero a primis Philosophis a Deo illuminatis forte speciali auxilio, quāuis naturale sufficiebat, excitari et in artē redigi, vt Theologiæ reuelatæ melius deferuiret, de qua Philof. extant mira enconia grauisimorum virorū: Cic. 1. Tusc. Seneca ad Luciliū, lib. 2. epist. 16. lib. 14. epist. 19. Arist. 10. Ethic. et cōmentator hic per hyperbolam dicit, nomē hominis æquiuoce dici de Philosopho, et non Philosopho, tantum enim homo homini Philosophia præstat.

Sed quāuis quæ diximus indubitat. sint inter authores, solet ta-
men esse lis, an Philosophia sit scientia, & qualis, ab alijsque di-
stinctā, vna vel plures, practica, vel speculatiua, quodque sit illius
obiectum, in quibus explicandis multum Neoterici laborāt: quia ta-
men res est facilis, parumque proficua, & multa in proœmialibus
ad Logicam à nobis sunt extracta, ideo illis omnibus suppositis hæc
in parte, pro dictorum explicatione breuiter dico primo: Philosophia
naturalis est verè, & propriissime scientia. Ita communis, Alber-
tus 1. Philosophia, S. Thomas, Simpl. Themist. Soto, & Iuniores: in
Physica enim multa demonstrantur absolute, vt animā esse immor-
talem, hominem aptum ad risum, veruntamē in Physica multas ve-
ritates non esse omnino, & semper necessarias absolute, sed tantum
naturaliter loquendo: quas d. m. nō semper etiam naturaliter, sed tā-
tum vt in plurimum, quorum omnium (vt dicebam in Post.) potest
haberi scientia, licet in certitudine non sit æqualitas, & vt sic tantū,
id est, vt in plurimum, demonstrantur hæc in Phys. vt docet S. Thom.
lect. 16. ex Arist. 1. Post. 7. text. 21. et 2. Phys. 4. n. de mutabilibus,
& talia sint, necessarium quid est, & perpetuū simpliciter. Vnde sal-
so Caiet. tenet prædictas veritates analogice tantū esse necessarias &
certas. Nec valet quod sensibilia, de quibus Phys. agit, corruptibilia
sint, vt argumentabatur Cratylus & Heraclitus, vt refert Arist. 4.
Metaph. text. 22. et Ptolomæus, vt refert Albertus, str. 1. cap. 2.
contra quos scripsit Cicero Academicam quæstionem, & Aug. 3.
lib. aduersus Academicos, imo ex Iunioribus Zimara contra d. thom.
2. supra cap. 1. lib. Metaphys. ergo non est scientia. Dicendum, vt
dixi in proœmialibus ad Logicam, in communi esse incorruptibilia.
Dices: animal vt sic dicitur ens corruptibile: dicendum, in statu ab-
str. ctionis non est corruptibile, quia hæc, sicut & generatio, in sin-
gularibus exercetur: sed tantum dicitur corruptibile, quia ea, quibus
illa ratio prædicata conuenit, corruptibilia sunt: constat autē vt di-
cebam in Summulis quod sensus propositionum constātiū termi-
nis communibus, dum ab soluuntur à tempore, est quasi conditiona-
lis, id est, animal, si existat, existet corruptibile.

Ex quo insertur, hunc habitum Physicæ dicendum esse distinctū
à potentijs sensitivis, ab intellectu, & alijs habitibus: nā licet mul-
ta, quæ Physica docet, vt existunt in singularibus, aliter se posse ha-
bere, percipiatur sensibus: verbi causa, hic, aut ille motus, sine actio:
non tamen in vniuersali, vt (inquam) habent vniuersalem & immu-
tabilem rationem, nec horum propria principia & causæ, per quas
cognoscuntur proprietates, & effectus certa & euidenti scientia:
quod enim sensibus apparet, intellectus iudicio est corrigendum, vt
patet in virga submersa in aqua, nec enim intellectus solus sufficit,
ipse namque solus solis principijs primis vniuersalissimis assentitur
(vt dixi in Post.) nō tamen cōmuniibus ex illis illatis, nec tandē suf-
ficiunt alij habitus: nam (vt infra) obiectum naturalis Philosophiæ
ab alijs secernitur.

Dico secundo. Physica naturalis non est vna scientia simplici-
ter, sed tantum genericè, præterquam quod est Sæcti Thomæ 1. Post.
lect. 42. circa finem, vbi ait corpus mobile, non minus quàm ma-
thematicum, in diuersas species scibilium diuidi, et Caiet. 2. 2. q. 62.
artic. 2. Capreol. in epitome, q. 3. prologi, conclus. 4. Söcin. 6. Me-
taph. quæst. 8. Fländria ex Aristotele 2. Physicorum, text. 71. vbi
ponit scientias circa mobile primam Metaphys. secundā circa mo-
bile incorruptibile, quæ explicatur lib. de celo, tertiā circa mobile
corruptibile, quæ in libris de generatione & corruptione & anima
trahatur.

Probatur conclusio ex dictis in proœmialibus ad Logicam: sunt
enim multa principia in Physica, & coordinationes passionum na-
ter se non dependētes: alie enim probantur octo libris Physicorum
de ente naturali vt sic: alie de viuente vt sic: alie de animali vt sic,
de homine, & de alijs: solet tamē aggregatio multorum habituum
habentium mutuū ordinem inter se appellari vna scientia.

Hanc conclusionem statuo contra Sotū hic, cōclusionem 4. & alios
Iuniores, quæ magis libris de anima examinabitur, dum de vnitae
bituum agemus: si quæ autem sunt contra eam, infra dicentur.

Dico tertio. Physica naturalis est speculatiua. Ita communis ex:

Aristotele 2. & 6. Metaphysica, textu primo; & secundo Physicorum, dicente: Hæc pertractatio sciendi causa est, quæ & colligitur ex Dico Thomæ. Potissimus finis est veritatis cognitio, sicq; habitus & actus nostros considerat, licet sint operabiles: nec contra tamen obstat Aristoteles capit. primo de sensu & sensato, dicens; Vbi desinit Physicus, incipit medicus: medicina autem secundum D. Thomam opus. 70. q. 5. est practica, quæ ita ut subest Physicæ, speculatiua est sic enim non applicat quid, sed herbarum naturas considerat. Adde quod non proprie subalternatur, ut dicebam in Posterioribus.

Dico quarto. Omne corpus vel ens naturale est Physicæ naturalis obiectum, et non corpus mobile, sed naturale. Primum patet: nã obiecta scientiarũ sic distribuenda sunt, ut cõmunissime rationes omnium entium ab vna considerentur: reliquæ vero minus cõmunes in alia & alia, iuxta illarum diuersitatẽ. Vnde Metaphys. agit de ente, siue substantia ut sic, & de illis quæ illi, ut talis est, cõpetunt. Alia vero partes Physicæ considerant alia entia, siue substantias magis vel minus inferiores, de quibus vnaquæq; considerare debet rãtum differentiã constitutiua sui obiecti, &c. ut patet in sciẽtia de animali ut sic, &c. obiectum autẽ potest significari incomplexè, ut genus, vel species aliqua entis, ut si dicas, hominem esse obiectum sciẽtiæ de homine, vel cõplexè significando obiectum superius cõtractum per differentiã inferioris, quod nihil aliud erit, quã differentiã obiecti incomplexi. Ita bene Caietanus Opusculo de obiecto sciẽtiæ, dicens, quod mobile, non ut dicit aptitudinem, sed ut dicit fundamentum mobilitatis, est obiectum.

Secundo patet eadem pars: nam ex Aristotele Physicæ versatur circa corpora & magnitudines, &c. Adde, quod ex Post. illud est obiectum, cuius passiones demonstrãtur in tali sciẽtia: constat autẽ, qd motus, locus, tẽpus, &c. passiones sũt corporis seu entis naturalis, est enim natura principium motus, & quietis, ut infra.

Secunda pars patet: nam inepte quis diceret, hominem rationalem esse obiectum alicuius sciẽtiæ: ergo nec corpus mobile,

&c. Patet consequentia, quia corpus cõstituitur in esse corporis per ly (naturale siue mobile, siue sensibile, siue corporeũ) quæ omnes voces eandem important differentiam: loquor de ratione quæ non sub qua. Hoc dico contra Albertum, tractatu primo in Physicam, capitulo tertio, & Aegidium.

Ex quo infero primo conciliationem multarum sententiarum circa hoc S. Thomæ, & suorum discipulorum, ponentis obiectum ens mobile, Auerrois ponentis substantiam sensibilem, & aliorum ponentium substantiam naturalem, &c. Non enim differunt secundum rem, ens naturale, ens mobile, vel substantia naturalis, demmodo mobile sumatur pro denominato à motu largè sumpto, ut cõprehendit mutationem instantaneam, id est, ens transmutabile, transmutabile (inquam) fundamentaliter, pro radice aptitudinis ad motum subiectiue, non terminatiue, contra Caietanum, quia sic clauderet etiam accidentia, ad quæ motus terminatur, de quo libro 5. Similiter ens debet sumi complete, prout dicit ens completũ, vel substantiam completam; sicque materia & forma nec sunt entia, nec substantia complete, sed solum incomplete: ut dicimus homines componi ex corpore & anima: & Aristot. 2. de anima dicit animã esse actum corporis, &c. ut bene Caietan. Soto, & Valles. contra Ferrar. & Aquariam existimantes Philosophiæ obiectum debere predicari de materia & forma: sed nihil minus: materia enim & forma respectu huius obiecti debent esse partes integrantes, componentes totum hoc, ens naturale, non autem partes subiectiue, ut bene S. iustus Thomas: sic ergo ens mobile, idem valet, quod naturale, sed aptius significatur per ly (naturale) quia hoc formaliter importat naturam, quæ definitur ab Aristotele, quod sit principium, non solum motus, sed etiam quietis: ergo quod significatur hoc principio ut constitutum, debet significari ut capax vtriusque: mobile autem ut sic sane solum significat principium alterius. Adde, quod obiectum sciẽtiæ (ut primo Posterior. dicitur) causa est suarum passionum: illo ergo modo cõmodius declaratur, quo vniuersa eius causalitas circa omnes

eius passiones explicatur: constat autem, quod sub nomine mobilis solum explicatur causalitas circa motum: sub nomine autem naturalis etiā circa quietem, que (sicut & motus) fluit ab isto subiecto: ergo clarius, & melius explicatur per ens naturale.

Nec valet aliquorum solutio, cum Alberto hic, capitulo tertio, quod quia motus cōuenit omni enti naturali, nō vero quies (quia non conuenit cælo) ideo debet poni mobile, ut vniuersalius: non (inquam) valet, quia solum probat potius debere poni mobile, quam quiescibile, ut pote eo vniuersalius: non tamen probatur, quod nō debet poni naturale, quod claudit vtrumque. Nec valet secundo cum eodem dicere, quod quia motus est passio positiuā, quies vero priuatiua, sufficit primā explicare, cum ad habitum priuatiō reducatur: quia pari ratione in definitione nature sufficeret dicere, quod est principium motus, cuius oppositum facit Aristoteles secundo lib. huius dicens: natura principium est motus, & quietis.

Infero secundo, Philosophiæ obiectum debere esse ens substantiale, non accidentale. Patet, nam corpus vel est de predicamento quantitatis (ut dicebam in logica, capitulo de Quantitate) quod cōsiderat Mathematicus sine aliqua prorsus mutatione: vel est substantiale, quod est Physici, quod Aristoteles docuit plane secundo Physicorum, & primo de cælo in Proœmio, Sanctus Thomas primo Post. Vnde Physicus de his, que non sunt quid substantiale, nō agit ut de obiecto, sed ut ex quorum cognitione pendet obiecti cognitio: que ratione explicat motum localem, ut est passio aliquarum substantiarum: alterationem, ut disponit ad substantiam: augmentationem, ut reducit illam ad pristinum statum, &c. Vnde (ut supra dicebam) mobile sumptum pro principio proximo motus, non potest assignari subiectum Physicæ, ut dicebat Paulus Venetus in Summa Philosophiæ, libro primo, capit. secund. : quia ubi agitur de substantia ut de obiecto, nō potest cadere sub illo ut sic aliqua proprietas illius: in Philosophia autē agitur de materia & forma, que sunt de substantia entis naturalis, & libro de cælo de substantijs cælorum, similiter in abys, nec est alia scientia, ad quam pertineat agere

agere de substantia & de essentia entis naturalis: ergo &c. Tertio colligo, obiectum Philosophiæ esse substantiam completam, nam partes, & accidentia, & causa entium physicorum non cadunt sub physica consideratione, ut que non habent naturam, nec motu seu mutatione perficiantur primō & per se, sed sunt, ex quorum perfectione pendet perfectio substantiæ completæ.

Vltimō infero contra Antonium Andream, tractatu de tribus principijs, que st. 1. & alias, Physicum nō agere de rebus immaterialibus, tanquam de obiecto: quod etiam docet Aristoteles sexto Metaph. text. 25. ubi id notat Scotus, & 12. Metaph. text. 48. & 2. Physic. 2. & 7. cū enim sit corpus de predicamento substantiæ (ut dictū est) nō abstrahit a materia. Similiter, nō agit Physicus de Angelorum essentia, nec consequenter de eorum proprietatibus, ut de eorum motu. Passiones enim (ut dicebam in Posterioribus) demonstrantur per essentiam subiecti: de intelligentijs autē, quatenus sunt cælorum motrices, imo de primo motore, 8. Physicorum agit Physicus, non tamen ut de entibus naturalibus, sed ut de causis extrinsecis motuum naturalium, ut dicam (Deo dante octauo Physicorū: agendū ergo hic solum est de motu & mutatione physica, & naturali: & quidem actio spiritalis, secundum Diuū Thomam prima parte, q. 18. articulo primo ad primum, & questione 9. articulo 1. ad primum, et ibidem late sapientissimus M. Zamel, non dicitur proprie motus, seu mutatio, sed metaphorice: sicq; Plato dicebat, primā causam se ipsam mouere, dum se ipsam intelligit, & Aug. 4. super Genesim, ait: Spiritus creator mouet se, nec per motum, nec per speciem. Nec contra dicta obstat, quod cælum empyreum non est mobile, non ergo omne corpus est obiectum, cum nō sit mobile: nam licet non moueatur localiter, illuminatur tamen: adde, quod etiam localiter est mobile: nam si extraheretur à proprio loco, habes principium, quo restitueretur in illum.

Dico quinto & vltimō: Corpus seu ens naturale præcisum ab inferioribus, est obiectum octauo libri de Physicæ auscultatione, seu de Physico auditu: hæc enim scientia plures habet partes. Primo

enim, id est, in his octo libris agit de his, quæ sunt communia omni
enti naturali; deinde de ip̄is in particulari, de cælis, de elementis,
mixtis, Meteorologicis, & mineralibus, animalibus, & plantis;
quarum diuisionem consulto prætermitto. Cōclusio S. Thomæ peti-
tur ex Aristotele 4. Metaphys. & 4. Phisic. Et patet etiam ex
discursu illorum librorum. Cur autem sic appellauerit eos (licet 3.
Poster. cap. 12. & 1. cæli textu 33. vocauerit eos de motu) omnes
Doctores docent, Soto & Villalp. & recentiores, qui d'sumpserunt
ex Cicero, 5. de Finibus, Galen. de facultatibus naturalium sub-
stantiarum. Ammonius in Præfatione prædicamentorum, Gellius,
decimo noctium, cap. 14. Eustratius primo Ethic. cap. 13. & libro
6. cap. 14. dicunt operum Aristotelis quædam stylo facili & vul-
gari esse conscripta, quia ad res externas dirigebantur; vnde exote-
rica sunt dicta: alia stylo graui & difficiliori, quæ indigent Ma-
gistri doctrina: vnde auscultatoriæ dicebantur, quales sũt hi octo li-
bri, quorum diuisio multipliciter fit, tam a Thomistis, quam a Vi-
llalpando & alijs. Dicendum tamen est, quod in duobus prioribus
agitur de principijs & causis, in tertio incipit agere de motu & in-
finito, in quarto de loco, tempore, & vacuo, quæ sunt necessario co-
gnoscendi ad rationem motus: in quinto de speciebus motus, in sexto
de quantitate motus, in septimo & octauo de causa efficiēti motus,
atque ideo probat esse primum motorem.

Ex quo infero primo falso aliquos (qui pro se ferunt Philo-
ponum, Themistium, Simplicium, & Vico mercatum) ponere obie-
ctũ Phisicæ principia rei naturalis: ex dictis enim, de istis & alijs
solum agit, vt de pertinentibus ad obiectum; verum tamen est, ti-
tulum istorum sic reperiri, de principijs & motu. Sed facile respõ-
detur, titulum non semper continere obiectum (vt dicebã in Logica)
sed aliquid potius in tali obiecto repertum, & ita iam appellantur
libri de Natura, id est, de motu, vt libri etiam de Anima, cum tamẽ
obiectum illorum non sit anima, sed animatum.

Secundo infero contra Antonium Mirand. libro 15. de sin-
gulari certamine, octauum librum Phisicorũ proprijsime specta-
re ad

re ad Phisicum, non ad Metaphys. de quo bene Fonseca, 2. Me-
taph. cap. 3. q. 5. sectione 2. & 3. Metaphysica enim inscribuntur,
id est, Postnaturalia: & Aristoteles proæmio Phisicæ ait agen-
dum de principijs naturalis scientiæ: & libro 1. cap. 2. text. 8. 12.
& 13. & libro 2. cap. 2. text. 26. idem.

Sed dices: Præfatiuncula libr. de cælo est communis toti Phy-
sicæ: ergo ab illis incipit Phisica. Secundo in octauo libro agitur de
causis, quæ est tractatio Metaphysica. Dicendum, quod ista præ-
fatiuncula est summa eorum, quæ in Phisica traduntur: in Phisicis
autem non agitur de causis in communi, vt in Metaphysica, sed
de causis phisicis, vt etiã de motu phisico, duratione phisica, &c.
Nos tamen libro secundo, de causis in communi dicemus: paucis
namque additis, totum quod in Metaphysica dicitur, de illis dice-
mus, in quibus, vt in omnibus, modus procedendi erit, vt in Logica:
ita tamen vt literam Aristotelis, quantum ad materiale, omittam,
ne studiosus à facili & clara intelligentia præpediatur, & nau-
seam lectori; quæ vero ibidem formaliter continentur in to-
to vno libro, simul copulabo, singulis capitalis singulas annotatio-
nes literales adiungendo: & similiter quæstiones omnes eius-
dem libri in capite primo rationem ordinis assignando,
afferam. Exit Deus labor iste ad complementum
vsque perueniat.

LIBER PRIMVS

de physica auscultatione.

INTENTVM ARISTOTELIS IN HOC

*Libro est, contra antiquos principia rei naturalis de-
terminare: continet nouem capita in textus
oëtuaginta tres partita.*

SVMMA CAPITIS PRIMI EST,

*quæ methodus sit tenenda in dispositione
rerum naturalium.*

tex. 1.
Quo-
ntum
cog-
nos-
cere,
ac sci-
re.

QUOD Est velut proce-
mū totius Philosophiæ,
vt optimè Simplicius. In-
quit Aristotel. quod oportet
ante omnia determinare principia
scientiæ naturalis. Probat, quia in om-
ni methodo & scientia vbi sunt prin-
cipia, causa, & elementa, intelligere
& scire prouenit ex perceptione prin-
cipiorum, causarum, &c. Tunc enim
arbitramur scire ex primo Poster. tex.
3. cum principia prima, & causas vsq;
ad elementa cognoscimus: naturalis au-
tem entis sunt principia, causa, & ele-
menta, &c. ergo. Istam minorem non
probat, sed Theophrastus supplet sic,
quia omnia composita habent princi-
pia; res verò naturales, cum sint corpo-
ra; composita sunt: ergo ex eorum per-
ceptione scire contingit.

Dicit secundo a tex. 2. Ab vniuer-
saliorebus procedendum est in cognitio-
ne horum principiorum. Probat, quia
innata via est nobis à notiorib⁹ ad mi-
nus nota: vniuersaliora autem, cū sint
quædam tota confusa, quæ primo obij-
ciuntur nostræ cognitioni, nobis notio-
ra sunt: hoc dicit in textu tertio: ergo
ab illis est procedendum: nam nō sunt
eadem nobis, & natura notiora, sed
notiora nobis, sunt minus nota natu-
ra, & e contra. Quod autem confusio-
ra, sint nobis notiora, probat in textu
4. tribus exemplis. Primum, Totum
integrale, vt est domus, est notius no-
bis suis partibus: quia primo effertur
eius cognitio in confuso quam singula
eius partes. Secundo, Totum definiti-
le notius est suis partibus: prius enim
cognoscimus hominem in confuso quā
allum

illum esse animal rationale . Tertio, quia pueri prius omnes homines appellant patres, deinde distinguunt inter quendam hominem, & proprium patrem: ergo secundum sensum prius cognoscuntur confusa: & idem colligit de intellectu.

ANNOTATIONES circa literam huius capituli.

Simplicius, Auerroes, S. Thomas, & Soto hic distinguunt inter intelligere, & scire: quod intelligere, vel refertur ad cognitionem in communi, ita quod per (scire) ut per quandam appositionem, limitetur ad cognitionem scientificam: vel refertur ad cognitionem definitionis, & scire, ad cognitionem demonstrationis, cū in vtraque cognitione suo modo reperiantur causæ: in definitione genus & differentia: in demonstratione vero præmissæ. Vel tandem refertur (intelligere) ad cognitionem primorum principiorum, quorum habitus est intellectus, ut diximus lib. 1. Poster. sicut cōclusionis est scientia, quia cognitio principiorum pendet ex terminorum apprehensione, quasi ex principijs.

Secundò aduerte, quòd quauis methodus soleat sumi pro quocunque habitu speculatiuo, aut actiuo: hic tamen sumitur (ut

ut Auerroes) pro arte & ratione, qua res disponuntur in scientia: quæ quauis iuuat ad sciendū, non tamen est modus sciendi, ut dixi in Sumulis, & in hac arte & ratione docet Aristoteles, quòd est incipiendum à causis, principijs, & elementis, quando scientia est de re ca, hoc est, principia causas. &c. habente.

Tertio considera ex Aristotele 5. Metaphysic. text. 1. quòd hæc tria, principium, causa, & elementum, habent se, sicut superius & inferius: principium namque solum dicit ordinem alicuius ab aliquo, scilicet id, unde procedit, aut res, aut motus: causa vero super hoc addit influxum in effectum: unde punctus principium est linea, non tamen causa. Rursus elementum addit rationem partis intrinsecæ, rei compositionem intrinsecæ: & ita efficiens principium & causa est, sed non elementum. Unde bene valet: Est elementum: ergo causa: est causa, ergo principium, non è contra. Aristoteles autem hic, ut notat Philoponus, disiunctiue loquitur in illa Maior: nam quedam scientiæ tantum considerant causam formalem, ut Mathematicæ: quedam simul finalè: quedam verò omnes causas: unde sensus Maioris est: cū scire, sit per causas re cognoscere, necesse est, quòd in omni scientia procedatur à causis, à quibus res scita pendet, siue illæ sint extrinsecæ,

secæ, siue intrinsecæ: unde cum in eodē syllogismo vitium sit, æquiuocationem admittere eiusdem nominis, pro eodem semper sumuntur prima principia, & principia, & sic de alijs: addendo tamen, quòd sint suprema in suo genere, & ita sensus illius est: Tunc existimamus, &c. quod quando causas cognoscimus, non tantum intrinsecas, sed extrinsecas, non tantum supream, sed immediatas cognoscimus.

Quartò nota, quod Aristoteles in hac doctrina duos ordines seruat: alterum naturæ, doctrinæ alterum: naturæ, in quantum procedit à causis, & principijs ad effectus: & ita, 1. libr. agit de principijs intrinsecis rei naturalis, in 2. de extrinsecis: utpote, de fine & efficienti, in 3. verò de ipsa re naturali. Rursus in tractatione ipsorum principiorum seruat ordinem doctrinæ, incipiendo à notioribus nobis, id est, ab vniuersalioribus. Primò enim inquit de principijs in communi, deinde in particulari: imò si tota doctrina horum octo librorum ad reliquas philosophiæ partes comparatur, seruetur ordo doctrinæ: quia in istis agitur de mobili, & motu in communi, in reliquis verò de speciebus motus in particulari.

Quinto nota, quòd in illis verbis (sunt nobis manifesta confusa) postremo (ex his sunt nota elemē

ta, & principia his, qui diuidunt ipsa, &c.) bene Auerroes per (confusa) intelligit (tota sensibilia) per (elementa verò, & principia) eorum partes: vel aliter per (confusa) vniuersalia, per (elementa verò & principia) (species sub illis cōtetas intelligit, ut patet ex text. sequenti, quo colligitur: Ex vniuersalibus ergo ad singularia est procedendum, & ita sensus est, quod vniuersalia sunt nobis notiora, ex quorum cognitione, diuidendo per differentias in inferiora, ipsa inferiora innotescunt. Ita S. Thomas, Philoponus, Alexander, Themistius.

Vltimò aduerte, quod quauis totum integrale actu habeat partes, vniuersale verò in potentia solum, assimilantur tamē in hoc, quod vtrumque indistinctè, & in confuso habet: ita quòd per diuisionem vtriusque singulæ partes innotescunt. Similiter secundo exemplo Aristoteles docet, totū definibile esse notius nobis suis partibus, intellige, ut sunt actu partes: sic enim sunt minus vniuersales illo. Cū verò alibi docet, partes definitionis esse notiores nobis, intellige, ut sunt tota vniuersalia, in confuso includentia suas species. Tandem tertio exemplo, quādo pueri primò vocant omnes homines patres, ducuntur phantasiæ cognitione, nō intellectus, quid quid dicat Auerroes, nondum enim sunt rationis

compotes: unde non cognoscunt verum vniuersale abstractum à singularibus, sed tantum indiuiduum vagam naturam vniuersalis.

CAP. II. S V M M A
textus, vbi explicantur
variae quaestiones
de principijs.

tex. 6
n. cel
se est
autē.

Supponit Aristoteles infra probandum, quod sint principia rei naturalis: & ut referat de illis varias sententias, à diuisione incipit sic: Principium, vel est vnum, vel plura: si vnum: vel mobile, ut posuere naturaliter loquentes: vel immobile, ut Parmenides & Melissus, quos dicit non naturaliter locutos, quia abstulerunt mentibus naturalibus debitum: si plura, aut finita, aut infinita: si finita, vel duo vel tria, &c. infinita, aut differentia tantum figura, id est, forma accidentali, ut Democritus posuit: vel differentia accidentali, contraria tamen, ut posuit Anaxagoras, apud quos (inquit) idem est querere de ente, & de principio, an sit vnum vel plura, quod, ut Auerroes, & S. Thom. explicant, dicitur propter Parmenidem, & Melissum, contra quos subdit Aristoteles, quod philosophus naturalis non debet arguere, quia isti negant principia entis naturalis: qui enim negat principium in communi, negat etiam & physicum: de ratione enim principij est, quod distinguatur à principio, vel vno, vel

pluribus: ad rationem ergo principij duo ad minus requiruntur entia, isti vero solum ponunt vnum ens: ergo solunt rationem principij, de cuius ratione est, quod ex illo aliquid fiat: omne autem fieri, dicitur motum: ponendo autem vnum ens immobile. & auferant motum, & rationem principij. & ita, dato vno impossibili, plura sequuntur.

In secunda parte, ut soluat rationes horum, aduertit quod ens potest sumi, vel pro omnibus predicamentis: vel pro aliquibus seorsim: si omnia sint vnum ens, vel quod sit simul substantia & accidens, vel sola substantia sine accidenti: vel contra, solum accidens sine substantia. Si primum: ergo iam non sunt omnia vnum ens, scilicet genere: substantia enim & accidens, siue communia, siue separata, sunt multa entia, scilicet genere: nec secundum, quia sola substantia non esset finita, aut infinita: et ins oppositum isti docent: quia ratione quantitatis res dicitur finita, vel infinita ex parte materia: de hoc infinito est sermo. Tertium etiam repugnat, quia nullum accidens potest separari à substantia, ita quod extra illam existat, intellige naturaliter, sic enim loquitur Aristoteles.

Secundo arguitur ratione sumpta ex essentia vnius, quod supponit triplex, scilicet continuum, ut lignum: indiuisibile, ut punctum, & tertio vnum ratione & definitione. Tunc sic: Omne quod est vnum, necessario est aliquod horum trium: non primum, quia est vnum actu, & plura in potentia: ergo

supponit vnum continuum, ponunt multa: nec secundum, quia indiuisibile non est quantum: ergo nequit esse finitum, vel infinitum, quia ista sunt passiones quantitatis, non eius termini: nec tertium, quia iam duo contraria essent vnum ratione, scilicet bonum, & malum, ut dicebat Heraclitus: & quia malum est non bonum, sequitur etiam duo contradictoria esse vnum ratione. & ita idem esset querere, an omnia essent ens, & an omnia essent non ens. Tertio duo disparata erunt vnum ratione: ut homo & equus. Quarto, duo primo diuersa erunt vnum ratione, ut quantum & quale. Unde subdit quod cum isti dicerent, omnia esse vnum ens, timebant de eodem dicere: est albus, est musicus, &c. ne ex repetitione verbi, est, videretur poni pluralitas entium.

ANNOTATIONES
circa literam.

Textu 13, ut probat coniectionem contra Parmenidem, &c. supponit, ens dici multipliciter: in quo non petit principium, assumendo, quod alij negant, sed tantum supponit significationem entis, quam omnes confitentur: quod (scilicet) ens, aliquando se extendat ad substantiam, qualitatem, &c. aliquando vero limitetur ad substantiam, vel quantitatem: significatio autem nominis necessario supponenda est, ne detur aequi

uocatio: peteret autem principium, si ens hoc, vel illo modo supponeret esse realiter multa.

Secundo nota, quod quantum arguendo contra istos, videatur peccari in forma, procedendo à confuso ad determinatum, sic: Omnia sunt vnum ens, quod est substantia: ergo vel homo, vel equus: non tamen id facit, quia ex concessis ab illis arguitur illi verò non dicebant omnia esse vnum ens, quod est principium, genericè vel specificè, sed determinate, & in singulari: non enim ita insipienter genera, aut species vniuersalis ponebant principia entis physici & realis: & ita arguitur à determinato ad eius partes: sicut, si quis diceret: Omnis homo est aliquid risibile, bene contra eum fieret defectus sic: ergo vel hoc risibile, vel illud: ita Aristoteles: omnia sunt vnum ens determinatum: ergo vel hoc, vel illud.

Tertio nota, quod in alio sensu Porphyrius vocat accidens se parabile, quando (scilicet) realiter separatur à substantia per sui corruptionem, manente substantia incorrupta. Aristoteles autem hic vocat separabile illud, quod non tantum separatur à substantia, sed manet incorruptum extra illam, imò hoc est propriè separari (quam primum potius est non manere, aut corrumpi) & hoc modo nullum accidens, siue proprium, siue commune, potest realiter exi-

tere extra substantiam modo naturali, de quo in Logica.

Quarto nota, quòd quanuis textu 16. solùm Aristoteles numerauit tres vnitates, sunt tamè alia, scilicet analogica & generica: illas tamen solùm adduxit, de quibus erat vero simile, quod Parmenides & Melissus loquerentur: quia certum erat, eos non loqui de vnitare analogica, quia sic & verum dicerent, & ab Aristotele non dissentirent: nec de generica, cum sit vnitatis rationis.

CAP. III. SVMMA text. in quo soluantur rationes Parmenidis & Melissi.

text. **I**ntentum Philosophi in hoc capitulo. & exquirunt solue re. **I**ntentum Philosophi in hoc capitulo. **Q**uòd est primo soluere rationes Parmenidis & Melissi: & primo soluit huius argumentum: *Omne quod est factum, habet principium: ergo quod non est factum, non habet principium: ergo nec finem, & consequenter est infinitum: tale autem est ens, cum nec fiat ex nihilo, neque ex aliquo ente presupposito, quia quod presupponitur, non fit: ergo est infinitum. etiam vnum, quia tale omnia continet, sequitur vt sit immobile, quia replet omnem locum. mobile autem non debet omnia replere, sed priorem locum deserere, vt posteriore repleat. Hanc ergo rationem soluit, dicens: quod peccat in materia,*

quia assumit propositiones falsas, nam principium duplex est, aliud durationis, & est primum instans, in quo res incipit esse, aut illi immediatum tempus, de hoc autem nò loquebatur Melissus, sed solùm infinitum secundum magnitudinem ponebat, imò hoc non colligeret, nam anima rationalis facta est, & habet principium durationis, & non finem, & similiter Angelus: aliud vero est principium in magnitudinis, scilicet prima pars illius quæ sit, vt cor in animalibus, & de hoc Melissus existimat omne factum habere principium hoc modo: sed falsum esse ostendit Aristoteles in illuminatione, in qua non datur aliqua prima pars serie illuminata, sed omnes simul: similiter in congelatione aquæ, nulla pars aquæ prima congelatur, sed simul omnes: ob quod istæ mutationes, licet fiant successiue, vocantur momentaneæ, quia tota magnitudo simul mutatur, ita quod successiue tantum se tenet ex parte terminum acquisiti, & nullo modo ex parte subiecti, cum omnes eius partes recipiant tale terminum simul in eodè gradu. Secundo inquit Philosophus, quòd argumentum peccat in forma, quia consequentia est mala ab opposito antecedentis, ad oppositum consequentis: verbi gratia, quod est homo, est animal: ergo quod non est homo, non est animal. Ita arguit Melissus, quòd est factum, habet principium: ergo quod non est factum non habet principium. Secunda ratio Melissi, qua ex infinitate infert omnimodam vnitatem, etiam secundum rationem, sic reprehenditur

dicitur ab Aristotele, nam quauis ex eo, quod principium materiale sit infinitum, sequatur quòd omnia sint facta ex illo, & ita quòd omnia sint vnum subiecto, non tamè sequitur, quòd omnia sint vnum etiam ratione. Tum, quia vnitatis rationis nò sumitur à subiecto: tum etiam quia sic contraria, & contradictoria essent vnum secundum rationem, quòd est impossibile.

Tertio, discursum, quo ex infinitate infert immobilitatem, reprehendit. Primo, quia sicut aqua finita in eodè, quem replet, loco potest moueri localiter, vt patet in aqua vasis, & maris in suo alueo, per partium commutationem, quia vna cedit alteri: ita posset moueri aqua, etiam si esset infinita. Secundo, quia licet non possit moueri localiter, saltem per alterationem posset moueri, quia ad hanc non requiritur locorum diuersitas: ergo male ex infinitate materialis, & quantitatis: na omnimodam immobilitatem infert.

Deinde in secunda parte soluit rationem Parmenidis, scilicet: quòd est præter ens, est non ens: sed non ens est nihil: ergo quòd est præter ens, est nihil: sed ens est vnum: ergo quòd est præter vnum, est consequenter nihil: sunt ergo omnia vnum. Respondet quòd peccat in materia, sumendo illam minorem falsam, scilicet, ens est vnum: quia ens in communi, vt sumitur in hoc discursu, tantum est vnum nomen, nò re, cū se extendat ad primò diuersa vt ad substantiam & accidens, quæ in nullo vnioco conueniunt, &c. In fine capituli rursus dicit secundo

peccare in materia, quia illa Minor: sed non ens, est nihil, falsa est, vt ab illo sumitur non ens. Pro quo aduertit Aristoteles quòd non ens, si sumatur pro negatione omnis entis, est nihil: si tamen sumatur pro negatione entis perfecti, quòd est substantia non est nihil, quia accidens est hoc modo non ens, & tamen est aliquid, & quia Parmenides per ens, tantum intelligebat substantiam, & per non ens, non substantiam, falso dixit non ens esse nihil, & è contrà. Plato vero dixit aliquid posse esse ens, & non ens, vt accidens, quòd est ens imperfectum, & non ens perfectum, quia non est substantia. Similiter peccat in forma, cū non valet in omnibus terminis similiter dispositis, vt debet valere bona consequentia: nam demus (inquit Arist.) quòd omnia quæ sunt in mundo, sint alba, non sequitur, quòd est præter album, est nihil: ergo omnia non sunt vnum, quia ipsum album includit diuersa ratione ipsum subiectum & albedinem. Item est optima similitudo, quia sicut album dicit diuersa secundum rationem, scilicet albedinem, & subiectum, quauis sint coniuncta, ita ens in communi dicit substantiam, & accidens, quæ sunt diuersa ratione, quia vt bene Aristoteles notat nò est idè aliqua esse coniuncta, & esse idem, aut esse diuersa, & esse separata: quia possunt aliqua esse diuersa, licet sine coniuncta, vt albedo, & dulcedo in lacte, in quo isti decipiebantur.

Modò Aristoteles reuertit ad impugnandum Parmenidem, dicens, quòd in

in aliquo conueniat cum Melisso, quia ponit vnum principium, & immobile, in hoc eandem cum illo habet impugnationem: sed quia in aliquo desinit, quia istud principium ponit esse finitum, ideo in hoc peculiari indiget impugnatione: & ideo vitur communis impugnatione: nam postquam ex his docuerat non esse omnia vnum ens, vt se extendit ad substantiam, & accidens, quia hic sunt necessario plura: ratione probat modo, quod non sint omnia vnum ens, quod est accidens: quia de ratione accidentis est, quod sit in alio: ergo si extra accidens, nihil est: subiectum, in quo inheret accidens, erit nihil, aut si subiectum est aliquid: ergo iam sunt duo entia, subiectum (scilicet) & accidens.

Tertium membrum, quod non sit sola substantia, quia hæc apta est denominari ab accidenti: ergo, si hoc est non ens, & nihil, sequitur, quod sit substantia ens & non ens, quando dicitur: substantia est alba, quia album accidens est: & sic non esset maior ratio, cur diceretur ens, quam non ens. Nec valet (inquit Aristoteles) dicere, quod accidens est non ens tale, scilicet substantia, sicut homo est non ens tale, scilicet equus, quia supposito, quod omne ens sit substantia, idem est, non ens substantia, & non ens absolute: aut si non sunt idem. ergo iam sunt duo entia, ens substantia, & ens accidens.

Secundo, hoc idem membrum sic probat: si omnia sunt vnum ens, quod est substantia: ergo aut est indiuisibile, aut diuisibile: si diuisibile: ergo habet

partes, in quas diuidatur, sed ratio partium diuersa est à ratione totius: ergo iam essent plura entia ratione. Sed quia poterat aliquis dicere illas partes non esse subiectum, & ita in casu posito, non esse ens & consequenter non sequi, quod sint plura entia, sed vnum ens, scilicet totum, & alterum commune, quod separabile est à subiecto: & sic in eius definitione non ponitur subiectum: alteram propriam, quod inseparabile est, & in cuius definitione ponitur subiectum.

Secundo supponit partes definiens aliquid definitum, per illud defini non posse, vt animal & rationale non definiuntur per hominem. Ex his format hanc rationem: Pars substantie non definiuntur per illam: ergo non sunt accidentia propria illius: ergo erunt accidentia communia. Consequens est falsum: quia ista sunt separabilia à subiecto, at partes à suo toto sunt inseparabiles, aut si separabiles sunt, & possunt alteri inherere: ergo & earum tota substantia integra poterit alijs inherere, quod est absurdum. Consequens prebatur, quia de quibus partes definitionis dicitur, dicitur & totum definitum: vnde ergo Aristoteles quod cum necessario sequitur: si ens habet partes, quod sit plura, indiuisibile deberet poni, vt esset vnum, & hoc (ait) aliqui non existimant inconueniens, vt Zeno, & Xenophon dicentes, magnitudinem esse indiuisibilem, quod hic Aristoteles non reijcit vsque ad 6. Physicorum sicut alij inter quos Plato, non putarunt inconueniens, quod ens esset

esset non ens. Concludit ergo Aristoteles caput, quod licet per ens, absolute omnes intelligant, quod vere est substantia, ex hoc tamen non sequitur, quod omnia sint vnum, quia præter illam sunt plura alia entia: scilicet, accidentia.

ANNOTATIONES circa litteram.

Notandum primò est, quod licet in terminis conuertibilibus argumentum valeat, non tantum ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis, sed etiam è contra, vt est homo: ergo risibile: non est homo, ergo neque risibile, & è contra: quia hic sumitur causa adæquata, in qua sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis: tamen in terminis non conuertibilibus non valet ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis: vt si dicatur: Est homo: ergo est animal: non est homo: ergo non est animal: quia hic sumitur causa inadæquata, qualis est homo respectu animalis, vt latè primo libro Perihermenis diximus: & quia esse factum, & habere principium durationis & magnitudinis non conuertuntur, sicut dem aer illuminatus, & aqua congelata facta sunt, & non habent principium magnitudinis, ideo

malè arguebat Melissus: Quod est factum, habet principium: ergo quod non est factum, non habet principium: nam, vt bene lauellus quando argumentatur ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, argumentatur in prima figura, Minori existenti negatiua, quæ consequentia mala est: quando verò ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis, arguimus in secunda figura, Maiori existente negatiua, quæ consequentia est legitima, & formalis: & idè tenet in omnibus terminis, & in omni materia, vt 2. & 4. libro Summularum dicebam: prima verò consequentia solum tenet in conuertibilibus terminis, vt dictum est.

Secundò nota, quod quando Aristoteles text. 24. dixit, toto quiescente, partes posse moueri, debet intelligi in toto fuido, sicut est aqua, ne sibi contrarietur, scilicet Physicorum text. 80. dicenti, quod, quiescente toto, partes non possunt moueri, & 5. Metaphyl. text. octauo, quod continuum est, cuius motus est vnus: quibus in locis apertè loquitur de toto solido, in quo quia vnæ partes propter soliditatem non possunt cedere alijs, inde est quod non possint vnæ moueri, quin omnes moueantur, & consequenter totum.

Tertio cõsidera, quod quando Arist. dixit, accidens inseparabile

definiri per subiectum, secus vero separabile: sensus est, quod accidens inseparabile à substantia, quod dicitur propria passio, definitur per aliquod subiectum determinatum, ut potè per illud, ex cuius radice & essentia pullulat: illud namque respicit peculiari quadã, & intrinseca habitudine, ut cap. 4. Prædicabiliū dicebã: accidēs vero separabile ab essentia, siue tale sit inseparabile ab indiuiduis, ut albedo à cygno, siue ab eis separabile, ut calor ab aqua, quod dicitur accidēs cõmune, seu quinti prædicabilis, non definitur per aliquod subiectum determinatum: quia cum à nullo determinato dimanet, tantum illud respicit cõmuni quadã habitudine, scilicet ut subiectum in hæssionis, in quo omnia subiecta conueniunt: & ita solum per subiectum in cõmuni describitur. Qualiter autè accidens propriū, quod ab adæquata, scilicet, radice oritur, à cõmuni distinguatur, qualiterq; se habeat albedo in cygno, & nigredo in coruo, an (inquam) dimanent à peculiari specifica cõplexione subiectorum, dixi in Logica, capite de hoc, de quo circa text. trigessimū, ubi Aristoteles infert ex eo, quod alicui conueniunt omnes partes definitionis, quod debeat conuenire ei definitū. Dubitant autè aliqui, an partes definitionis sint etiã partes rei: ad quod solutionibus omisissis, respondeo dicen-

dum, quod dupliciter definitio potè tradi de re naturali: alia physica, per propositiones in obliquo, dicendo: homo est animal constans corpore & anima: & de hac certum est, quod partes rei sunt partes definitionis, & è contra: vnde nulla pars huius definitionis prædicatur de definito in recto. Alia vero definitio tradi potest metaphysica per genus, & differentiam: ut homo est animal rationale: in qua partes in recto de definito prædicatur: & in hac, partes definitionis non sunt partes rei, sed quælibet dicit totam rem, diuersimode tamen, genus per modum materiae, in quatum (scilicet) gradus ille est principium operationum vniuersaliorum, & quæ amplius valent determinari, in quo materiae determinabilitati proportionatur: differentia vero per modum formæ, in quantum est principium operationum magis particularium, in qua assimilatur formæ, vnde propositiones de quibus Aristoteles loquitur, sunt propositiones in secundo modo, scilicet, animal bipes: nam bipes ponitur loco differentie rationalis, de quo Iuniores hic.

Ultimo considerandum, quod hæc propositio: Tantum ens est vnum, potest facere duplicem sensum. Primus est, in quo hic sumitur à Philosophis, scilicet, solum est vnum, quod est ens, & non sunt plura, & ita est

de ex-

de extremo excluso, Secundus est, Omne ens est vnum, & omne vnum est ens, & hic sensus verus est, & tollit, quod sint plura entia, sicut tollit primum, qui ideo falsus est.

CAP. IIII. SVMMATEX. Referuntur alia Philosophorum sententia.

Aristoteles in initio capitis disputat, iam contra philosophos naturaliter loquentes, id est, concedentes motum, & primum eorum opiniones refert, quas ad duo capita reducitur. In primo capite ponit illos, qui tantum vnum principium posuerunt, puta, vnum ex tribus elementis, dempta autè aqua (quia hæc tantum posuit Hesiodus, qui inter poetas numeratur, non inter Philosophos) posuit autè aerem Anaximander, ignem vero Heraclitus, vaporem autem medium inter aerem & ignem posuere alij. In 2. cap. ponit eos, qui ponunt plura principia, qui etiam partiti sunt. Quidam enim ponunt finita, ut Empedocles, qui posuit quatuor elementa, alij posuere tria, alij duo, ut cap. 2. huius latius dicitur, alij vero infinita posuere, vel diuersa accidentaliter, ut Democritus, vel essentialiter, ut Anaxagoras & Anaximander: isti tamen differrebant ab Empedocle, qui infinites ponebat mundum genitum, & corruptum, generandum & corruptendum, illi vero tantum po-

nebant mundum semel genitum, omnes tamen ponebant generationem accidentalem media densitate, quam vocabant excessum, & media raritate, quam vocabant defectum.

In 2. parte capitis ponit Aristoteles duo fundamenta Anaxagoræ: Primum, ex nihilo nihil fit, ex quo colligebat nullas esse de nouo generationes, sed tantum quasdam alterationes accidentales, in quantum illud principium, quod præerat, densabatur, aut rarefiebat. Alij vero, ut Anaximander, dicebant generationem solum esse atomorum congregationem vnius speciei, corruptionem vero esse separationem. Alterum fundamentum istorum erat: Quodlibet fit ex quolibet: vnde colligunt, quodlibet esse in quolibet, quia videbunt res ad inuicem transmutari: ut aqua in terram, & è contra: vnde sic arguebant: quando ex terra fit aqua, aut ibi præerat aqua, aut non: si non, ex non aqua fit aqua, & consequenter ex nihilo, quod est absurdum: si primum, habeo intentum.

Hanc ergo sententiam impugnat primo: Infinitum ut sic est incognoscibile: principia autè rei naturalis secundum Anaxagoram sunt infinita: ergo incognoscibilia, & consequenter rerum naturalium nequit esse scientia, quia scientia rei ex cognitione principiorum pendet. Declaratur primo maior: Infinitum sub ratione infiniti non potest cognosci quidditative, & prout est in se. Primo ponitur limitatio ad declarandum, quod res infinita secundum vnam rationem

potest esse finita secundum aliam, in qua quiddam tunc potest cognosci, ut de linea infinita diximus cap. de quantitate in Logica, ratione autem linea infinita, id est, longitudinis infinita, solum secundum nominis etymologiam cognoscitur infinita, id est, carens terminis.

Secundo arguit Aristoteles contra quoddam dictum Anaxagora, in quo dicebat omnium rerum esse quasdam particulas minimas, ita ut diuidi non possint: nam cuiuscunque rei partes possunt esse sub minori, & minori quantitate: ergo non possunt esse istae particulae minime, sub quibus sint omnes partes rei integrae: nam quocumque totum potest esse indifferenter sub quacunque quantitate, animal enim non potest esse sub quacunque quantitate, & consequenter nec eius partes, ut caro & os, quia totum pendet ex partibus, sed certam sibi ac determinatam petunt quantitatem ipsae partes, sicut totum, quod praecipue in heterogeneis apparet.

Tertio arguit contra ipsum, supponens quaedam dicta illius. Primo, Omnia sunt in omnibus. Secundo non sunt res de nouo, sed tantum ex pluribus principiis congregantur. Tertio ex his principiis congregatis denominatur res. Quarto, quodlibet sit ex quolibet, cum in quolibet lateant omnia principia (scilicet: omne finitum per ablationem finiti tandem consumitur; debet autem id intelligi per ablationem partium aequalium, id est, non se includentium: nam per ablationem partium

proportionalium, id est, se includentium, bene potest ablatio procedere, sicut diuisio, in infinitum; imo, hoc est de ratione continui: contra quod dictum Aristoteles iam sic arguit; Sumamus aliquam partem aquae in qua dictum esse particulam carnis sicut & aliarum rerum, & ab illa separetur caro, & rursus separetur certum est quod magis fiet separatio, minor pars extrahetur, & minor, ergo tandem deuenimus ad aliquam minimam carnem abstractam, quae minor extrahi non possit: nam talis separatio non potest in infinitum procedere, cum caro, quae ibi praerit, esset finita, & finitum per ablationem finiti tandem consumitur: tandem ergo caro ista sic minuetur, quod amplius non possit minorari: tunc ergo ab illis inquiri, an sit separabilis caro, vel non: si non, habeo intentum, quod (scilicet) non omnia sint in omnibus; quia si essent semper omnia, possent etiam semper omnia ex omnibus separari: si autem potest extrahi caro, cum illa non possit esse minor illa minima parte, quae fuerat extracta ab aqua, debet esse aequalis; ergo per hanc ablationem finitur caro, quae erat in aqua, iuxta doctrinam (scilicet) dictam, quod ablatione finiti in partes aequales tandem finitum consumitur; aut si nunquam consumitur, sed semper extrahuntur partes aequales, sequitur, quod sint infinita partes aequales, quod est absurdum. Alio modo probatur hoc argumentum a Magistro Soto, & Vallesio clarius sic: Data aqua, ex qua portuncula carnis sit segregata,

fiat am-

fiat amplius alia separatio: tunc sic, vel deueniemus ad aliquam vltimam separationem, ita quod amplius non possit extrahi caro: & ita destruetur primum dictum Anaxagora, quod quodlibet sit in quolibet, quia si esset, posset separari ex quolibet; aut non datur aliqua vltima separatio, sed in infinitum procedet: tunc sic; ergo dabuntur infinitae partes aequales carnis in aqua finita latentes, quod est absurdum, & contra ipsum Anaxagoram. Quia tamen poterat quis respondere pro illo, quod partes extractae non sunt aequales, sed proportionales, semper una minor alia, contradicit, quod licet pars separata detur minor & minor, non tamen excedit exiguitate omnem magnitudinem, quod est dicere; Non est possibile semper minorem, & minorem sine termino extrahere, sed aliqua ita exigua debet extrahi, quod sit minima omnium. Tunc vltra, Quando haec separata, vltimus separantur aliae partes ab eadem aqua, cum non possint minores esse illa minima extracta, erunt necessarii, aut maiores, aut aequales: ergo si in infinitum procedit separatio, poterunt separari infinitae partes aequales illi minime extractae, aut minores ea quod est absurdum, & contra ipsum Anaxagoram.

Quartum argumentum sic format: Datur minima caro, quae potest esse separata ab aqua, vel coniuncta, cum oia praesistens per ablationem suarum partium minuat, sequitur, quod si ab ista carne est amplius separabilis caro, & datur minus minimo: si vero non est

separabilis, destruetur primum dictum Anaxagora; quod autem minima caro debeat dari, iam probauerat Arist. prima ratione probando, quod res videntes postulant certam quantitatem, taliter quod non possint esse in minori.

Has duas evidentes rationes tripliciter (scilicet) & quadrupliciter, quasi vilipendendo, soluit Valles, sed postea eorum vim examinauimus, & vtrum magis Aristotelis, quam Vallesio sit inueniendum.

Quinto sic insurgit Aristoteles, si quodlibet est in quolibet: ergo infinita in infinitis infinitis erunt a se existents, & inter se distincta: sic enim in aqua, v. g. erunt infinita particulae, & infinitarum specierum, ut ligni, & c. Et rursus per idem principium: si quodlibet est in quolibet: ergo in illa particula ligni erunt infinitae particulae infinitarum specierum ignis. Tertio per idem principium, in illa particula ignis erant rursus infinita: haec autem omnia absurda sunt. Cum haec tamen Aristoteles laudet Anaxagora dictum quoddam, scilicet, quod quodlibet non possit separari ex quolibet (quantum illud inscienter dixerit in alio sensu non vero) quia id verum habet in accidentibus, cum non possint a substantiis separari, & in partibus continui, quae finiliter omnino separari ab illo nequeunt, cum non possint omnino fieri diuisio. Hoc autem non contradicit ei, quod dixerat supra, dari minimam carnem; illic namque loquebatur de toto naturali & substantiali, quod certam quantitatem ad sui conseruationem

petit, ut magis patebit lib. 6. ubi nos de maximo & minimo dicemus, sed solum loquitur de sola natura quantitatis. Vnde reprehendit causam efficientem, scilicet, mentem posita ab Anaxagora, de qua dixit, quod primo omnia separa ut in atomis; quia attētarit facere impossibile scilicet, omnia separari ab inuicem, cum multa sint inseparabilia, ut vidimus; demum reprehendit modum generationis Anaxagora per congregationem similium; quia quauis aliquando hoc accidat, ut cum ex lutis aggregatis fit lutum; aliquando tamen per aggregationem dissimilium fit, ut lutum ex terra & aqua, domus ex lignis, lateribus, &c.

ANNOTATIONES circa literam.

Quidā adhuc ex Iunioribus cum Iauello hac in parte plura de infinito immaturè tractāt, cum lib. 3. de eo specialiter sit agēdum, ubi etiā dicemus, à quo intellectu, & quomodò sit cognoscibile, circa id tamen, quod Aristoteles docet, quod finitum per ablationem finiti consumitur, tandem aduerte, quod partes continui sunt duplices, ut lib. 6. magis patebit: quādam dicuntur æquales, non quia reuera sint æquales, sed quia vna omnino est extra aliam, in quo statu possunt habere equalitatem: quæ in continuo finito sunt etiam si-

nitæ: & de his verum habet illud Aristotelis proloquium communiter receptum, quod est huiusmodi: Omne finitū per ablationem finiti, per partes (scilicet) æquales & non communicantes, ut modò diximus, consumitur: de quo, si rectè perpendatur, nullus cuiquam, etli imbecillis sit ingenij, dubitationis locus reliquus esse queat. Aliæ vero sunt partes inæquales, & se communicantes, seu proportionales, ut loquūtur, quarum (scilicet) vna non est extra aliam, quæ quadam proportionem partiuntur, v. c. hoc totum habet duas medietates, & rursus hæc medietas alias duas, semper in minores procedendo: & istæ per ablationem non consumuntur.

Secundò notandum, quod videtur Aristoteles intulisse pro inconuenienti, quod reuera non est, scilicet, quod infinita nō essent infinities in infinitis: in linea enim infinita est necessariū hoc dicere: quibuscunque enim partibus ablatis, adhuc manent infinitæ separanda: si enim finitæ manerent, iam non essent infinita: imò id modò accidit in quouis continuo, quia v. g. quātitas digitalis diuisibilis est in partes infinitas proportionales, ita ut quælibet pars abscissa, cū sit continua, rursus sit diuisibilis in partes infinitas: ergo, cum istæ præfuerint in priori continuo, scilicet

scilicet digitali, sequitur, quod infinitæ partes erant infinities in infinitis: & in tali continuo, applicando rationem Aristotelis ad quoduis continuum, sequitur idem incōueniēs, quod ipse intulit contra Anaxagorā.

Sane dubitatio est satis acuta, & communiter ab expositoribus prætermittitur. Cum hoc tamen respondeo dicendum, quod longè est alia ratio, quia Aristoteles arguebat contra illum Philosophum, quoniam in quauis re, etiam finita secundum extensionem, ponebat infinitas particulas specie diuersas, ut in aqua, particulas ignis, terræ, carnis, &c. vnde necessariò istæ particule debent esse, non se communicantes, & vna extra aliam, cum habeant distinctam essentiam, & consequenter diuersas extensiones, vnam extra aliam, & ita necessariò erant infinitæ partes æquales, & faciebant extensionem actu infinitam, cum ad hoc nihil aliud requiratur. Et hoc absurdum infert Aristoteles contra Anaxagoram, quod in vna libra carnis, quæ finita erat, v. c. extensiuè, essent infinitæ extensiones, non se inuicem communicantes: hoc autem est maximum inconueniens: nam sequitur, quod eadem extensio sit actu finita extensiuè, cum ita ponatur, & actu infinita intensiuè, quia hæc infinitas necessa-

riò nascitur ex infinitate secundum mixtionem posita ab Anaxagora, ut vidimus: at in continuo finito partes æquales sunt finitæ, ut vidimus, vnde cessat hoc inconueniens: partes autem proportionales sunt infinitæ, de quibus certum est, quod sint infinities infinitæ, quod nihil aliud est, quam dicere, quod quælibet pars continui est diuisibilis perpetuò. Ex quo patet ad secundam probationem Minoris. Ad primam dicendum, bene sequi, si datur linea infinita in actu, quod partes etiam æquales sint infinities infinitæ, quod fuit inconueniens illatum contra Anaxagoram. Ex hoc verò tantum sequitur, quod linea actu infinita, sit impossibilis: sicut etiam sequeretur, quod tota linea finita, non esset maior parte sua. Propter quæ, & similia inconuenientia, communiter dicitur, lineam actu infinitam, esse impossibilem: sed adhuc in isto casu, non sequitur implicatio in adiecto, quod eadem linea sit actu finita, & infinita, sicut sequebatur in Anaxagoræ casu, ut visum est. Vnde infinities infinita esse in aliquo in actu, nō est simpliciter inconueniens irrationabile, sed modo dicto, sicque Vallesius explicat hoc inconueniens, dicēs inde sequi, pusillum hominem esse infinitum, cū sint in illo infinitarū specierū particule, quarū quælibet

bet habet suam extensionem separabilem, id est, non communicantem, & ita esset infinita magnitudo in homine pusillo: sed nō est, inquit, minus, quia rā absurda est hęc positio Anaxagoræ, quod nil non inde sequatur absurdum.

Ultimò in hac re examinanda est vis quartæ rationis Aristotelis, quæ incipit: Data minima carne, si aliquid separaretur ab illa, cū ipsa reddatur hoc ipso minor, dabitur minus minimo: videtur enim, ut acutè Vallesius notat, quod non concludat, quia supponit, quod post altam separationē maneat caro, ut sic sequatur minus minimum: posset autem dicere Anaxagoras, quod ex vitalis separationis destruitur caro, quia separati secundum Anaxagoram, erat generati: ergo id quod separaretur, generaretur: & cum generatio vnius supponat alterius corruptionem, necessario desineret caro, & ita cessat inconueniens contra illum: sicut nos de factō debemus respondere, ponentes minimum, quod eo ipso, quod ab eo separaretur aliqua quātitas, corrumpitur, & sic non manet minus.

Sed profecto nō aduertit Vallesius, quod ad minimum ita exiguæ quātitatis possimus deuenire, quod sub illa nullum aliud possit generari, & ita nec illud minimum corrumpi, sed debere neces-

sario manere. Vnde tunc optimè concludit ratio Aristotelis, quod vel ab illo non potest separari aliud corpus, aut quòd, si potest, dabitur minus minimo, quorum primum licet absolutè nō sit inconueniens, & ita nos diceremus modò in casu, quod ad minimum deueniremus, ex suppositione tamen contra Anaxagoram ad hominem ex cōcessis est absurdum.

Et secundo, quia vel illud, quod separabatur à minima carne, erat etiam caro, vel aliud corpus: si caro, cum esset pars extracta à priori, erat necessario minor: & ita saltem præcedens caro non maneret, & ita non posset manere minima, ad minus illa, quæ per separationem de nouo generabatur, manebat: & sic dabatur minus minimo, aut pars non esset minor toto: si secundum illud corpus, quod separabatur, non erat caro, sed aliud, ut ignis: ergo aut ab isto poterat extrahi caro, vel nō: ergo iam quodlibet nō est in quolibet, & ita nec à quolibet potest separari. Si vero poterat separari, currit idem argumentum adductum: quia cum ista caro esset pars ignis, & ignis alicuius minimæ carnis: de primo ad vltimum erat pars illa caro prioris minimæ carnis: ergo ea minor, & ponebatur ab ea extracta: ergo iam dabatur per se existens aliquid minus minimo: non ergo modo Vallesius notat Aristotelè, quod leui

leui ratione fuerit vsus, & eius expositores reprehendit, quia has rationes, ut firmas defendunt: debuisset ergo ipsas perpendere, & id quod supra suam poterant replicare solutionem.

CAPITIS QVINTI summa textus, quod principia sunt contraria.

text. **I**mpugnatis Philosophorum sententijs, instar naturalis agentis ex propria sententia determinat iam de principijs in hoc capite, ad quod præmittit hoc fundamentum: Principia necessario sunt contraria. Probat primum ex communi sensu omnium Philosophorū, qui (ut constat) omnes contrarietatem ponunt in principio, ubi rursus refert singulorum opinioniones. Secundò suadet ratione: Prima contraria sunt, quæ nec sunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis; prima autem principia sunt huiusmodi: ergo sunt contraria prima principia, & per simplicem conuersionem principia erunt contraria. Minor patet; nam si sunt prima, non fiunt ex alijs, alijs non sunt prima: si sunt contraria, ergo non fiunt ex se inuicem, & ex alterutris. Tertiam vero conditionem ut demonstrat, scilicet, quod omnia fiunt ex illis, supponit, nec quodlibet fieri ex quolibet, nec agere, nec pati a quolibet. Duo posteros

supponit tractanda lib. de generatione, quod (scilicet) actio & passio sint inter se contraria. Primum vero ostendit inductione, quia album per se tantum fit ex non albo, & quia accidit hoc esse musicum, ideo per accidens fit ex musico; similiter musicum per se fit ex non musico, & quia accidit musicum esse album, ideo per accidens musicum fit ex albo. Ne autem quis putaret non album, & non musicum sumi indifferentiter pro quacunque re habente horum negationem, ideo subiungit non pro quacunque re sumi nec album, sed pro nigro & medio colore (media enim induunt rationem vnius extremi, si ad aliud comparentur) idè autem, quod dixerat de generatione, dicit de corruptione, non quodlibet corrumpi in quodlibet, sed in suum contrarium, aut medium: nam corruptio hoc tantum differt à generatione, quod ista procedit à non esse ad esse, illa verò ab esse ad non esse. Sed iterum ostendit principium assumptum, non quodlibet fieri ex quolibet, tam in generatione simplici quàm composita: vocat generationem simplicem, non substantialem, quia hic se conformat antiquis, qui generationem tantum ponebant accidentalem: sed vocat generationem simplicem, cum fit vni extremum, ut musicum album, &c. compositam verò, quando fit compositum, siue partes habeant secum compositionem, ut domus; siue secundum proportionem, ut consonantia; siue secundum ordinem, ut exercitus: hæc enim omnia licet compositionem habeant di-

uerſa rationis, ſemper ſunt ex contrarijs. & illa corrumpuntur, vt conſonantia ex non conſonantia, vel inconſonantia: aliquando tamen in compositis deficiunt nomina, quibus hoc declaratur, quia non dicimus: domus fit ex non domo.

Ex his ergo probat tertiam illam conditionem primorum contrariorum ſic: Omnia quæ ſunt, ex contrarijs, vel medijs ſunt: ſed media inſerunt rationem contrariorum: ergo omnia ſunt ex contrarijs: unde inſert, omnia quæ ſunt in rerum natura, aut eſſe ipſa contraria, vel quæ ex illis ſunt: & ita prima contraria, aut quæ ſunt ex illis, eſſe prima principia, ex quibus omnia ſunt: & ita per ſimplicem conuerſionem prima principia eſſe cōtraria. Qualiter autem habeat verum hæc præpoſitio infra patebit, & hæc veritate inquit antiquos Philoſophos attingiſſe, licet non rationibus perſuaſos, ſed vi veritatis compulſos (ſicut lapis, inquit S. Thomas, natura ſua tendit in centrum, ita intellectus ad verum) ſed non eodem modo ſunt loquuti: quia quidam illa poſuerunt priora, quia notiora ſecundum intellectum, vt magnum & paruum, par & impar: & alij poſteriora, quia notiora ſecundum ſenſum, vt calidum, & frigidum, in hoc tamen omnes conueniebant, quod ponebant contraria ex coordinatione, vel ambo priora, vel ambo poſteriora, & non confundebant priora cum poſterioribus: & ita omnes ſecundum proportionem & analogiam idem dicebant,

ſed non ſimpliciter, quia quidam vniuerſalia ponebant, & continentia contraria, vt magnum & paruum, alij vero particularia & contenta, vt calidum & frigidum: unde quidam alijs melius philoſophantur illi ſcilicet (inquit Philoſophus) qui ponunt vniuerſalia contraria, concludit ergo Ariſtoteles dicens illa eſſe notiora ſecundum intellectum quæ ſunt vniuerſalia: illa ſecundum ſenſum quæ ſingularia, intellectus enim vniuerſaliū eſt, ſenſus vero ſingularium.

ANNOTATIONES circa literam.

Statim dubitatio oritur, quæ ſiiter qui ponebant vnum tantum principium poterant ponere contraria, vt inquit Ariſtoteles, cū hæc ad minus ſint duo. Reſpondeo, quod ponebant vnum ſecundum ſubſtantiam: ponebant tamen in eo plura accidentia, inter quæ eſſet contrarietas & trāſmutatio, vt rarum & denſum, calidum & frigidum, & ita conſequenter tantum accidentales ponebant mutationes.

Secundò dubitatur, quomodo Ariſtoteles ex vna parte dicat contraria non fieri ex ſe inuicem, quia ſunt contraria, & ſtatim ſubdit, vnum contrarium fieri ex alio. Reſpondeo, quod diuerſimodè particula (ex) limitatur in his duobus dictis: quia in primo

modo dicit habitudinem partis cōponentis; & ita vnum contrarium non poteſt eſſe pars alterius, cū ſit illi extrinſecum: pars autem intrinſeca debet eſſe: in ſecundo verò dicto dicit habitudinem termini à quo, qui cū ſit quid extrinſecum, optimè poteſt eſſe contrarium.

Tertiò dubitatur, quare vnum contrarium debeat fieri ex alio, tanquam ex termino à quo. Reſpondeo, quod quia debet fieri ex ſubiecto, prout eſt in potentia proxima, & quia quando habet contrarium, tum eſt in potentia proxima ad aliud, cum idem ſit ſubiectum & potentia cōtrariorum, quia contraria ſunt circa idem: vt in Poſtprædicamentis dicebam, ideo vnum dicitur fieri ex alio, vt termino à quo.

CAPITIS VI. Summa textus, quod principia rerum ſunt in numero.

Propoſito ex præcedenti capite, quod prima principia ſunt contraria, in præſenti docet numerum eorum: & primò docet prima principia eſſe plura, quàm vnum. Probat: Sunt contraria, vnum autem ſibi non contrariatur. Secundò dicit, quod non ſunt infinita: probat, ſcientia compoſiti pendet ex principiorum

cognitione: ſi ergo eſſent infinita, cum talia non poſſint ſerri, ſcientia rei naturalis deſtrueretur. Secundo: In vnoquoque genere, ſicut eſt ſubſtantia, nõ poteſt eſſe niſi vna prima contrarietas: vnius autem contrarietatis tantum ſunt duo extrema: ergo cū principia ſint contraria in genere ſubſtantie, non poſſunt eſſe infinita: omnes enim contrarietates vniuſcuſque generis ad vnā primam reducuntur, per habitum & priuationem: vt in ſubſtantia, ad ſubſtantiam, & non ſubſtantiam reducuntur omnes alie: vt ignis, non ignis, homo, non homo, quæ improprie ſunt contrarietates intra genus oppoſitionis priuatiue. Tertio ad idem: ſi ſtra ſunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora: omnia autem quæ Anaxagoras facit per infinita, facit Empedocles per finita, licet quadrupliciter: ergo. Quarto ad idem: ſi ſunt infinita, & ex alia parte neceſſario contraria, erunt infinita contraria: & conſequenter omnia contraria erunt principia: conſequentiam tamen eſt abſurdum, quia album & nigrum, dulce & amarum contraria ſunt, non tamen principia, cū ex alijs ſiant: vt pote ex primis qualitatibus.

In ſecunda parte docet prima principia eſſe plura, quàm duo. Probat: Vnum contrarium non facit aliud, vt inductione conſtat: calidum enim non facit frigidum, nec rarum denſum, & ſic de cæteris contrarijs. ergo præter duo contraria, aliquod tertium eſt ponendum, in quod agant contraria, & à quo ſe expellant.

Imò hoc ita esse verum quidam Philo-
sophi sic dixerant, quod infinita
subiecta posuere. Secundo ad idē ar-
guitur nulla contraria sunt componentia
substantiam rei, quam principia com-
ponunt, cum sint de ipsa substantia
rei; aliis illi acciderent & essent illa
posteriora, quod est cōtra rationē prin-
cipij: ergo non sunt contraria. Tertiò,
substantia non fit ex non substantijs;
contraria autem sunt non substantiæ,
cum ex cap. de substantia, substantiæ
nihil sit contrarium; ergo principia nō
sunt contraria; unde miro artificio
Aristoteles cum prius præcedētī cap.
probauerit principia esse contraria,
hic probat non esse contraria, ut ex
hac duplici indefinita vera, colligatur
necessario, dari aliquod tertium di-
uersum à contrarijs, & illis non con-
trarium, ut unum ex ipsis con-
trarijs cum illo faciat compositionem:
scilicet, dari materiam ut subiectum
formæ & priuationis, quæ sunt cōtra-
ria; ut cum illa forma faciat compo-
sitionem; & ita principia substantiæ
sunt substantiæ, & contraria sint non
substantiæ, scilicet, alterum eorum,
nempe priuatio substantiæ. Unde sub-
dit Aristoteles, quod si illas duas in-
definitas voluerimus defendere, ne-
cessario debemus concedere aliquod
tertium principium, sicut concessere
antiqui, ponentes contrarietatem cum
aqua, vel aere; laudat tamen eos, qui
principium dixerunt potius esse cor-
pus medium, quàm elementum; quia
hoc minus distat ab extremis contra-
rijs. Ratio huius est; quia principium

æqualiter se debet habere ad recipiē-
dum contraria, ad quæ non se habet
æqualiter elemētū, cum habeat quali-
tates inseparabiles: imò eadē ob cau-
sam inter eos qui posuere elementa,
melius dixere, qui posuerunt aerem,
& deinde qui posuerunt aquam, quā
qui posuere ignem. Deinde vltimò
probat Aristoteles, principia non esse
plura quàm tria. Primò, vel multi-
plicantur ex parte subiecti, vel ex
parte contrarietatis: nō primum, quia
ad patiendum sufficit vnum subiectū,
præcipuè respectu vnius contrarieta-
tis; non secundum, quia si multiplicā-
tur contrarietates, oportebit multipli-
care substantias, & hoc non, quia si
demos vnum subiectum cum vna cō-
trarietate, hoc sufficit ad generatio-
nem, cū adsint omnia requisita, sub-
iectum (scilicet rei) & terminus à quo, et
ad quem, quæ sunt contraria; ergo su-
perfluum esset ponere plures contra-
rietates, & plura subiecta. Secundo
ad idem: Vnius generis tantum est vna
prima contrarietas; intellige commu-
nem, nam particulares possunt esse
plures, priores quædam, quædam pos-
teriores; substantia autem, cuius
principia quarimus, est vnum genus;
in illa ergo debet esse vna prima con-
trarietas, & hinc (ut patet) sufficit
vnum subiectum & consequen-
ter principia substantiæ, de
quibus agimus, tantum
erunt tria.

ANNO.

ANNOTATIO.
nes circa literam.

Primò notandum circa tex-
tū 51. vbi Aristoteles docet,
quod principia debent sem-
per manere, quod sensus est se-
cundum Philosophum, debere
inueniri in omni mutatione: vn-
de probat secunda contraria nō
esse principia, quia non semper
manent, id est, non in omni mu-
tatione reperiuntur: nā in illa mu-
tatione contrariorum, in qua il-
la sunt facta, non præluere: vel
(ut alij volunt) principia debent
manere, non tantum, quia in cō-
muni semper maneant, v. c. ali-
qua forma, aliqua materia, & ali-
qua priuatio, sicut est etiam sem-
per aliquis homo, quanuis non
hic aut ille, sed dicuntur realiter
manere semper, quia cum ipsa
sint prima, non fiūt ex alijs prio-
ribus, & ita non datur aliqua
mutatio, per quam fiunt.

Secundo considera circa tex.
56. quod videtur difficile dictū
Philosophi: Vnius contrarietatis
est vnum subiectum: nam possunt
in eodem subiecto simul esse
plures contrarietates, ut album,
& nigrum. Dices, quod istæ re-
ducuntur ad vnam primam pri-
marum qualitatum, scilicet cali-
di, & frigidi, &c. Contra est, Plu-
res contrarietates primæ, nō re-
ducibiles ad alias priores, pos-

sunt esse in vno subiecto, ut cali-
dum & frigidum, siccum & hu-
midum in eodem mixto: ergo.
Respondeo, quod, ut bene Iunio
res hic, primæ contrarietates, aliæ
sunt particulares, vel secundò
primæ, ut sunt prædictæ calidi
& sicci: & harum multiplicatio
certè non multiplicat subiectum;
sic autem dicuntur, quia ad aliā
vniuersalem, & priorem possunt
reduci, scilicet ad habitum &
priuationem: ex Aristotele enim
10. Metaphysicæ radix omnis con-
trarietatis est forma & priuatio,
& istæ contrarietates dicuntur
vniuersales, & primò primæ, cuius
multiplicitas multiplicat
subiectum: sicut enim vnius ge-
neris tantum sunt duæ primæ dif-
ferentiæ vniuersales, v. c. anima-
lis, rationale, & irrationale, quā-
uis sub istis alię latent particu-
lares differentiæ: ita vnius gene-
ris tantum est vna prima contra-
rietas, ad quam aliæ omnes re-
ducuntur, & de his loquitur Phi-
losophus, per quod patet ad
obiecta.

Tertiò considera circa tex. 52.
vbi in quadam ratione assumit
Aristoteles pro Minori, quod
contraria non sint substantiæ,
sed accidentia, quod idem est: cū
circa substantiam solum sit ac-
cidens, dubium est, quia vel hic
loquitur Aristoteles de contra-
rietate rigorosa & propria, &
ita verum dixit, sed non ad pro-
positum,

positum, cum prima principia non sint propriè contraria: vel loquitur de impropria, & sic falso dixit illa esse accidentia, quia forma substantialis & priuatio non sunt accidentia. Ad hoc Iauellus hic q. 25. dicit, quod modò Aristoteles procedit ex datis ab antiquis, qui cum omnem generationem ponerent accidentalem, dicebāt omnes formas esse accidentales: & ita omnè contrarietate vnius forme, vel cum alia, vel cū priuatione, ad accidentia reducebāt: & ita sumit illam Minorem non vt simpliciter veram, cum iste sermo non sit demonstratiuus, qui ex veris simpliciter debet procedere, vt dictum est primo Post. c. 4. sed solum disputatiuus, qui facit est, vt procedat ex concessis ab alijs, vt dicitur 1. Topicorum. Hæc solutio cōmunitex sic datur, sed fortè melius responderetur, quod hic non tantum disputatiuè, sed etiā demonstratiue procedit, & ita cōmunitex ex veris simpliciter. Vnde dico, quod Aristoteles notanter non dixit contraria esse accidentia, sic enim argumētum factum procederet, sed dixit esse nō substantiam, & satis acute (vt solet) inde colligit, quod inter positivas substantias nulla sit, nec impropria contrarietas, sed præter illas debere negationem constitui, cum qua aliqua earum haberet contrarietatem aliquam, sal-

tem impropriam, & ita præter materiam & formam, quæ sunt principia non cōtraria, quia ambæ sunt substantia, debere poni priuationem cum forma, vt illa dicatur principia cōtraria. Vnde quauis dixerit, contraria esse nō substantias, in plurali, debet intelligi ex positione vnius extremi, scilicet priuationis, quia ab ista prouenit omnis contrarietas in substantia. Itaque dico, quod quauis extra substantiam, quod est posituum, sit necessario accidens, sed tamen negatiuum, non est necessario accidens, imò nec eius priuatio, sed potest esse priuatio substantia, & ita non valet: Aristoteles dixit, contraria esse non substantiam: ergo sunt accidentia.

Vltimò considera circa textum 36. quod quando Aristoteles dixit: Omnia principia contraria non differunt genere, sed tantum secundum prius & posterius, sensus est: secundum cōmunitatem in ratione principiandi omnia principia conueniunt genere, quia principiāt vt forma & priuatio, in quocunque prædicamento considerentur: in genere tantum rei differunt genere. Vel aliter cum Sancto Thoma hic dico, quod egit tantum de principijs in prædicamento substantia, quæ sunt entis naturalis principia, & ita omnia sunt vnius generis, scilicet generalissimè: in trā illud autem so-

tem solum differunt vt prius & posterius, quia quædam sunt propinquiora contrarijs primò primis, & ita robur habet hic ratio Aristotelis: Prima principia entis naturalis sunt prima contraria, quæ necessariò debent esse contraria: primum autem genus est vnum, scilicet, substantia, ita vt non possint esse plura genera: ergo nec possunt esse plures primæ contrarietates, sed vna omnium prima: vna autem contrarietas tantum dicit duo extrema, & vnum subiectum illis substratum: ergo tantum sunt tria principia rei naturalis in cōmuni, & in genere. Hæc in hoc capite Aristoteles, ad quod reducit omnia præcedentia.

CAP. SEPTIMUM.

Summa tex. quod principia rerum sunt tria secundum rationem, & duo secundum rem.

Explicatis, imò & probatis in cōmuni superiori capite tribus principijs naturalis entis, in isto sigillatim de quolibet disputat: & primo de materia, quæ est subiectum (ex dictis) contrarietatis. Et primò probat, quia in mutatione necessario debet dari aliquod subiectum commune sub vtroque termino. Pro quo præmittit duos modos loquendi in mutationibus: dicimus enim (inquit) aliud fieri ex alio, & al-

terum ex altero. Primum dicitur propter mutationes substantiales, cum (aliud) dicat diuersitatem in substantia. Secundum propter accidentales, cum (alterum) dicat diuersitatem accidentis: in quibus solum exemplificat Aristoteles, quia de substantia adhuc nihil erat actum, & subdit, quod in accidentali mutatione aliquo modo dicitur fieri compositum, quando vtrūque extremum est compositum: v. e. cum dicimus: Homo musicus fit homo immusicus: aliquando dicitur fieri simpliciter, quando extrema factionis sunt simplicitas: & hoc dupliciter. Primò, quando ambo extrema sunt positua, tam primum, quod vocatur factum, quàm secundum, quod vocatur id, quod fit: vt cum dicimus: Homo fit musicus. Secundo, quando primum extremum est negatiuum, vt cum dicimus: immusicus fit musicus. Inter quos modos assignat duplex discrimen: alterum secundum vocem, vt in casu, licet aliquo modo possimus loqui & in recto, & in obliquo, vt homo fit musicus, ex ære fit statua, non tamen semper possumus loqui in obliquo, non enim dicimus: Ex homine fit musicus. In secundo autem casu p̄sumus loqui vtroque modo, scilicet, sic: immusicus fit musicus, & ex musico fit musicus. Et quæuis compositorum nō inueniunt Aristoteles, idem dicendum de illis, Homo non musicus fit homo musicus, & ex homine musico fit homo musicus, ratio est, quia includunt extremum negatiuum.

Secundum discrimen secundum

rem est, quod in primo casu primum ex reman positum, scilicet subiectum semper manet cum forma, quæ aduenit, quibus præfuerit, cum ea, quæ recedit: Ratio est, quia nulli earum opponitur; ut homo, qui fuit sub immusico, manet sub musico: at vero in secundo casu tam in simplici, quam in composito, primum extremum negatiuum recedit, quia non manet immusicum, quando venit musicum. Ex his concludit intentum, in omni mutatione esse unum subiectum commune sub utroque termino: & quando oppositum fit ex opposito in mutatione simplici, ut quando ex immusico fit musicum, quia immusicum (inquit) dicitur subiectum, & non distinctum numero à se, sed tantum ratione: quod est dicere, immusicum dicitur subiectum cum forma aliqua contrariis generanda, vel saltem cum eius priuatione, ut ratione prioris maneat sub forma generanda, & ratione posterioris recedat, vel non maneat. Et ut insinuaret Aristoteles, quomodo hoc subiectum non erit realiter separatum à terminis generationis, sed modo esse cum uno, modo cum alio, ideo dicit esse unum cum illis, id est, unum subiecto, differre tamen definitione, vel ratione: idem dicit accidere in composito, quando (scilicet) homo immusicus, fit homo musicus: & ad insinuandam distinctionem rationis oppositi termini à subiecto, adducit diuersam loquutionem illorum: quia in opposito magis loquimur per obliquum, dicendo: Ex immusico fit musicum, quam per

rectum, dicendo: Immusicum fit musicum, è contra vero in subiecto potius per rectum: homo fit musicus, quam per obliquum, quamuis in alijs contra accidat potius loqui per obliquum. Ex ære fit status, quod in recto: AEs fit status, sed in opposito, non tantum composito, sed simplici loquimur utroque modo in obliquo, ratione priuationis, vel formæ oppositæ, quam exprimit in recto ratione subiecti, quod sub tali forma, vel priuatione subintelligitur.

In secunda parte capitis ut ad mutationem substantialem perueniat, de qua est præcipua intentio præmittit diuisiones mutationis alias esse accidentales, in quibus fit aliquid hoc, id est ens secundum quid, ut album, vel calidum, &c. Alias vero substantiales, in quibus fit aliquid simpliciter, ut ignis, homo, &c. Colligit statim secundam diuersitatem harum esse diuersa subiecta. In accidentalibus est substantia prima, id est, substantia completa, integra, quæ nulli inest, ipsi vero omnia accidentia cuiusvis prædicamenti insunt, & hæc dicitur mutari, quia modo recipit unum accidens, modo vero aliud: in substantialibus vero, cum ex materia, quæ transmutantur, non sint accidentia, ut in prioribus, sed integræ substantiæ, necesse est dicere has substantias esse compositas ex materia & forma, ut secundum formas sint ex materia transmutata, & secundum materiam subiectum transmutationis, in quantum varias recipit & amittit formas. Et quod necessariò

debeat præsupponi aliquod subiectum semper manens sub utroque termino, colligit Aristoteles à signo, quia semper videmus homines & plantas ex aliquo præsupposito fieri: scilicet ex semine: ergo materia illius seminis manet sub forma viuæ gentis. Postquam inductione facta in naturalibus, ostendit in omni mutatione debere poni aliquod subiectum commune, modo id probat inductione facta in artificialibus, quæ ad quinque capita possunt reduci. Quædam enim sunt transfiguratione, ut quæ fiunt à figulo ex massa luti, transmutata figura: quædam vero sunt accessione, vel augmentatione alicuius liquoris, ut quæ fiunt à pictoribus: quædam sunt per subtractionem, ut quæ fiunt à sculptoribus: quædam sunt compositione, ut quæ fiunt à domesticatoribus: quædam sunt media aliqua nimis alteratione, ut quæ fiunt à coquis & phararmacopulis. In his omnibus (ut Aristoteles) datur aliquod subiectum commune, quod vocat compositum, quia habet aliquid, quod maneat ablatæ prioris formæ, vel priuatione sub forma aduenienti, & aliquid, quod recedit, scilicet, opposita formam, vel priuationem. Vocatur id, quod manet, dicens, esse as, aurum, lapidem, &c. & id quod recedit, dicens esse infirmitatem, quia ex infirmitate fit figuratum, & in formationem, quia ex infirmitate fit formatum; & inordinationem; quia ex inordinatione, & in composito fit ordinatum, & compositum; & sic de reliquis, semper assignando duos terminos cum suo

subiecto in quavis mutatione. Postquam vero probauit Aristoteles in quavis mutatione, tam artificiali, quam naturali, tam accidentali, quam substantiali, esse aliquod subiectum, vel materiam, vel formam, tanquam terminum, probat hæc esse principia naturalia hæc ratione: Ea, ex quibus unumquodque primo, & non secundum accidens, sed substantiam est, & factum est, sunt principia naturalia & causæ: sed materia & forma sunt huiusmodi: ergo sunt principia & causæ. Maiorem ponit Aristoteles, Minorem subintelligendo. Declaratur Maior: dicit (primo) ad excludendum elementa, ex quibus licet fiat mixtum, quia non fit primo ex illis, cum illa rursus fiant ex materia & forma, dicit, non secundum accidens, vel ad excludendam priuationem, quæ non est principium per se rei in facto esse, sed tantum per accidens, quannus fit principium per se in fieri; vel ad significandum ex primis principijs non fieri rem securitatem esse accidentale, sed substantiale. Minorem probat exemplo totius accidentis, quia si homo albus intrinsece componitur ex homine, & albedine, cum per illa definitur, multo melius homo secundum se componitur ex sua materia & forma, cum per illa etiam definitur. Patet, quia homo est totum per se, & (homo est albus) est totum per accidens; si ergo totum per accidens ex suis partibus suo modo intrinsece componitur: ergo multo melius totum per se.

Statim dicit materiam esse vnum numero, & duo ratione; est vnum numero cum priuatione, quia ab ea non differt realiter; duo ratione, quia diuersa est definitio, & ratio materiae à ratione priuationis. Exemplificat Aristoteles, scilicet, aliud est esse aris, auri, & materiae, & aliud esse priuationis; & potius de materia dixit esse vnum numero, quam de priuatione, quia (inquit) materia est magis numerabilis, id est, magis accedit ad compositum, quod est vnum numero, cum sit eius pars: at priuatio, vel contrarietas (ait Aristoteles) est accidens, intelligitur rei facta, quia non manet in ea. De forma expresse docet Aristoteles non esse duo principiaratione. Nolo Aristoteles conciliat quasdam propositiones, quae videntur oppositae. Principia sunt duo, & sunt tria, & sunt contraria, & non sunt contraria, & sunt plura contraria: conciliat sic: Sunt duo numero, & tria ratione, sunt contraria forma & priuatio, non sunt contraria materia & forma. Vbi obiter notandum est, quod diximus precedenti capitulo quinto, quod materia & forma non sunt villo modo contraria, aduersus Aquarum mordicus defendente oppositum, plane enim contradicit Aristoteli hic: non sunt plura contraria secundum numerum, quia materia & priuatio faciunt vnum numero. Epilogat modo Aristoteles ea quae dixerit dicens: Ita ergo constat, quomodo principia sint tria, & duo, & quomodo praeter contraria, vnum sit tertium

subiectum.

Quinto debet exponi, qualiter haec sola sufficiant, quia vno adueniente contrario in subiecto, & recedente alio, fit omnis mutatio: subdit modo materiam esse cognoscendam per analogiam ad materiam artificialem, quia, scilicet, haec est indifferens ad recipiendas plures formas substantiales; hoc tamen est discrimen, quod materia artificialium est substantia integra, quia tantum est in potentia ad varias accidentia: materia vero naturalis est substantia partialis & imperfecta: & ideo est in potentia ad recipiendas formas substantiales. Concludit Aristoteles dicens materiam esse vnum principium: rationem, id est, formam, aliud, contrarietatem, id est, priuationem, aliud. Haec de litera capituli.

ANNOTATIO: nes circa literam.

Primum dubium est: Aristoteles precedenti capite dixit priuationem esse principium per se: ergo male hic docet, quod sit principium per accidens. Respondeo, negando consequentiam, quia ibi comparauit priuationem ad fieri, respectu cuius se habet per se: hic vero comparat ad factum esse, respectu cuius se habet per accidens.

Sed obijcit S. Tho. Sit priuatio principium in facto esse, ad-

huc

huc per accidens debet aliquo modo manere: sed nullo modo manet adueniente forma opposita: ergo nullo modo est principium. Respondet S. Thom. quod licet non maneat priuatio illius formae, quae generatur, quae fuit terminus à quo, manet tamen priuatio aliarum formarum. Sed mihi non placet haec expositio, quia de eadem priuatione conceditur, quod sit principium per se intrinsecum ad fieri, per accidens vero & extrinsecum ad factum esse: sed quae est principium per se in fieri, est terminus à quo generationis: ergo quae vocatur per accidens ad factum esse, debet esse eadem priuatio, quae fuit terminus à quo, & ita concedit Albertus. Sed aliter exponit Aristoteles dicens, illam priuationem esse per se ad fieri, quia est de intrinseco conceptu illius: sed quia illud fieri, & illa generatio est quoddam accidens rei factae, cum illo cessante maneat res facta, ideo priuatio dicitur principium per accidens rei factae, id est, secundum accidens principium rei factae, ut sic à materia & forma differat, quae sunt principia rei factae secundum suam substantiam. Sed magis consonat textui vltima expositio, quod dicta priuatio per accidens, id est, per aliud, est principium rei factae, per materiam (scilicet) cum qua identificatur: & ita illa manen-

te, dicitur manere priuatio, sed per aliud, ut sit ita principium per aliud: ac in fieri non per aliud; sed per se, ut à materia differat; est principium: quia ut sic inest in fieri ex parte termini à quo, ut vidimus precedenti capite.

Secundum dubium: Compositum ex materia & forma est vnum numero: ergo materia et forma, quae illud componunt, non possunt esse diuersa numero. Respondetur, quod compositum est vnum numero totaliter & perfecte, materia vero & forma, sunt duo numero partiali & imperfecte, tanquam partes illius, cum non sint duae substantiae separatae & per se existentes, sicut sunt duae primae substantiae.

Tertium dubium est: Priuatio adhuc respectu fieri non est principium per se: ergo: Probat, non est principium actiuum, nec passiuum, imo nullus modus principiandi eorum, quos Aristoteles numerauit s. Metaphysica, videtur conuenire priuationi, ut intuenti patebit. Respondetur ad primum, concedendo, quod non sit principium actiuum aut passiuum: sed nec hoc modo est principium forma, quae est terminus ad quem generationis, quia praeter illa sunt alij modi principia. Ad secundum dico primo, quod ibi Arist. connumerat modos principij, qui possunt esse in re positiua, et priuatio non

est talis. Secundo dico (vt bene Iauel. quaest. 3.) quod reducitur ad primum modum ibi ab Aristotele allatum, qui est principium viae, unde incipit quis moueri: primus terminus est terminus a quo motus localis: sed priuatio est terminus à quo mutationis, quae est generatio: erga meritò ad hunc reducitur modum.

Sed instabis: Si priuatio est principium per se respectu fieri, in quo modo perfectitatis? Respondetur cum Iauello, quod in primo, quia est definitio ipsius fieri, quia cum sit transitus ab vno extremo ad aliud, in sua definitione dicit illa duo extrema, quorum vnum est priuatio, scilicet, extremum vel terminus, a quo incipit: & ita, quia illum per se presupponit, dicitur esse principium per se illius.

Si vterius vigeas: Priuatio saltem respectu fieri est principium per se, cur semper, & absolute dicitur ab Aristotele principium per accidens? Respondetur, quod cum fieri sit imperfectius facto esse, cum sit via & tendentia ad illud ipsum perfectum: hinc est, quod potius denotetur ab eo, quod habet respectu fieri esse, quam respectu fieri, quia (vt bene Iauellus) hic intendit Aristoteles principia sciendi & essendi tradere, sed principaliter principia essendi,

vel in facto esse, respectu cuius priuatio per accidens se habet, vt bene Commentator 66. dicit: Generatum est ex materia per se, cum sit eius pars, ex priuatione verò est aliquid per accidens, cum non maneat ita, vt sit pars generati.

Quartum dubium est, quo modo Aristoteles dicat, materiam debere cognosci per analogiam ad materiam artificialium, cum alio in loco dicat materiam cognosci per analogiam ad formam, imò hoc secundum videtur nimis difficile, quia cum materia sit pura potentia, non assimilatur formae, quae est actus: ergo per analogiam ad illam non potest intelligi. Versat hoc dubium Iauellus octauo Metaphysices: & haec de hoc capite dicta sufficientiant, ad laudem Dei Optimi Maximi, Deiparaeque Virginis Mariae, vt ad eos nostrum dirigatur opus.

(3.)

CAP. OCTAVVM.

Summa textus: dissoluitur ratio veterum Philosophorum, qui tollebant generationem.

TEX.

TEX. SEPTVAGE-
simus septimus: Quot igitur,
& quae sint principia.

Intentum Aristotelis in hoc capite est, soluere obiectiones philosophorum, quae ex ignorantia materiae processere, eo quod nescierunt distinguere principia per se, & per accidens: erat verò illorum obiectio: Si aliquid fit, vel ex ente, vel ex non ente: non primum, quia iam esset ens: at quod est, non fit: non secundum, quia ex nihilo nihil fit: unde ob hoc negarunt generationes, & consequenter dicebant omnia esse vnum, quia multitudinem generationum videtur supponere, ex qua talis resultauerit multitudo: & vt eas soluat, inquit, has propositiones: Ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid, similes esse alijs, quae indigent distinctione: scilicet: Nō ens agit vel patitur, ens agit vel patitur. Ex medico fit aliquid, ex non medico fit aliquid, siue alio quocunque modo loquamur: nam istae propositiones vel possunt sumi per se, vel per accidens: per se, quando enunciatur aliquid de subiecto, quod ei conuenit per se, & vt sic: vt de medico, quod medetur: per accidens, quando etiam enunciatur aliquid, quod re vera conuenit subiecto, sed non

vt sic vel per se: sicut quando de medico dicimus, quod aedificat: hoc per accidens est, quia per accidens fuit coniuncta ratio aedificatoris, non enim quia medicus aedificat, nam hoc accidit illi, qui medicus est: atque ita, medicus non vt sic, sed per accidens est aedificator cum medico: similiter & istae: ex ente fit aliquid, & ex non ente fit aliquid, quia ex non ente per se nihil fit, nam non ens per se nihil est, & ex nihilo nihil fit, at ex non ente per accidens fit aliquid. Pro quo est notandum, quod hic sumitur particula (ex) prout dicitur habitudinem partis componentis, & ita ex non ente per se, id est, ex priuatione, cur per se conuenit ratio non entis, non fit ens, tanquam ex parte componente, sed ex non ente per accidens, sicut est materia ratione priuationis, fit aliquid: sed quia antiqui non cognoscebant hoc non ens per accidens, quod est materia, deo negarunt, aliquid per se de nouo generari: nam tantum cognoscebant non ens per se, quod est priuatio. Similiter dicit esse distinguendas has propositiones: Ex ente fit ens, vel ex ente fit aliquid, quia in quodā sensu per se falsae sunt: quia ens vt ens, per se non fit, nisi quando in termino à quo praecedit omnimoda negatio entis, id est, nihil: ex nihilo autē nihil fit per

generationē, de qua loquimur: per accidens sunt vera; quia ex ente fit ens, non prout ens, sed prout tale ens, vt ignis, aqua, & ita p̄cedit in termino a quo priuatio ignis, vel aqua, quæ priuatio non est omnino nihil, quia habet pro subiecto aliquid posituum reale, scilicet materiam primam: & ita quauis ignis fiat ex non igne, non fit ex nihilo omnino, sed ex aliquo non igne: nempe ex subiecto positiuo habente priuationem eius, quod fit.

Sed obiicit Aristoteles: Hoc ens, id est, ignis, per se fit: sed hoc ens, est ens: ergo per se fit ens. Respondetur, negando consequentiam, sed tantum per accidens, scilicet, per aliud, nempe per ignem, in quo est: & declarat Aristoteles exemplo: Si, verbi gratia, ex cane fit vermis, per se fit quoddam animal ex quodam animali, id est, ex cane vermibus, & quia vermis est animal, per accidens fit animal ex illo cane, quia iam p̄cesserat animal in termino a quo, sed per se fit vermis, quia non p̄cesserat.

Concludit Aristoteles caput, dicens, quod quia ens nec fit per se ex ente, nec ex non ente, quod ista propositiones tantum sunt vera in sensu per accidens. Sed quia posset aliquis obiicere, quæ sunt, ex aliquo sunt, & nec ex ente, nec ex non ente: ergo iam inter ipsa contradictoria, vt sunt

ens, & non ens, datur medium. Respondetur, quod ens & non ens in sua latitudine sunt contradictoria, & carent medio, sed tamen cum restrictione, puta: Ens aliquod, & non ens aliquod, nō sunt contradictoria, vt aqua, quæ est ens aliquod, & non ignis, quod est non ens aliquod: Vnde fit generatio per se ex aliquo, scilicet, ex materia, quæ nec est per se non ens aliquod, sicut non ignis, sed ratione priuationis formæ generandæ, nec per se est ens aliquod, ex quo fit aliud, scilicet, aqua: sed est de se potens ad verumque. Secundō modo facilius soluit obiectionem antiquorum, dicens: Id quod fit, est ens in actu, & ita fit ex non ente in actu, quod tamen est ens in potentia, & ita fit ex eo, quod nec est, nec non est: id est, quod nec est ens actu, nec non ens in potentia: sed ens in potentia, & non ens actu, quale est materia, quam antiqui ignorantes dubitarunt dicto modo: sed eorum soluuntur rationes per illius cognitionem: Possemus hic agere de modo, quo materia est ens in potentia, non ens autem in actu: sed quia ad explanationem textus minimè necessarium est, & ad alium locum magis pertinet, ideo hac de re in presenti plura dicere supersecedo, & hæc de hoc capite.

CAPVT NONVM, In quo reprehenditur sententia Platonis de materia, & quod priuatio, & materia distinguantur.

Intendit Aristoteles in hoc capite agere de priuatione, reprehendens antiquos, eo quod illius non meminerant: caput verò ita est breue, vt non eget partitione, inquit enim male aliquos antiquos, inter quos est Plato, cognoscentes materiam, eam non distinguisse à priuatione, concedendo aliquid per se fieri ex non ente, concedendo (scilicet) argumentum Parmenidis: Quidquid est præter ens (id est, præter ens perfectum) esse non ens: ducebantur autem ad hoc, quia videbant priuationem & materiam esse vnum numero, id est subiecto, ex quo inferrebant esse vnum potentia, id est ratione, sed male, quia quæ sunt numero idem, possunt separari ratione, & probat id de materia & priuatione. Primum priuatio est per se non ens, ita quod ratio non entis fit per se in essentia priuationis, at materia est per accidens non ens, id est, ratione priuationis, ita quod ratio non entis non ingreditur in eius essentiam: ergo distinguuntur priuatio & materia.

Secundo probat: Materia est propriè substantiam (intellige primam & perfectam) quia est pars intrinseca illius:

at priuatio non est propriè substantiam, quia non est pars illius, imo ei opponitur ratione formæ inclusa in substantia: ergo materia & priuatio differunt.

Sed quia posset aliquis respondere pro Platone, dicens illum posuisse priuationem vt diuersum principium à materia, siquidem posuit magnum & paruum, inquit Aristoteles per magnum, & paruum vnum, & idē principium intellexisse Platonē, nempe materiam, quam duplici isto nomine significauit, neglecta priuatione. Ratio, ob quam illum neglexit, erat, quia priuatio malefium & corruptionē potius machinatur, quam esse, & generationē rei, quia ob id corrumpitur res, quia materia est alijs formis priuata: at materia est mater eorum, quæ fiunt, & permanet in re facta, quod nō habet priuatio. Suam tamen Arist. opinionem constituit, dicens, esse tria principia: primum diuinum quid & appetibile: nō quia sit Deus, vt vult Themistius, sed quia est forma, quæ est participatio & imitatio diuini esse, iuxta illud 1. de celo. cap. nono: Ab illo supremo principio alijs exactius, alijs oppositius esse, &c. Alterum principium huic oppositum est priuatio. Tertium est ipsa materia hanc formam appetens: & ex hoc probat iterum materiam distinguere à priuatione, quia priuatio non appetit formam, cum vnum oppositum nō appetat aliud per se, alijs sui appetere corruptionem per se, cum ex opposito eueniat corruptio, nec forma se ipsam appetit, quia se nō caret, cū appetitus dicat

dicat carētiā rei appetit: relinqui-
 ent ergo, quod materia sit diuersa à
 forma. & priuatione, cum appetat for-
 mam, vt sui perfectionem, sicut turpe
 appetit pulchrum, sed inquit materiā
 non esse turpem, nisi ratione priuatio-
 nis, qua priuatur pulchritudine for-
 mae. Vnde Aristotelis intentum est,
 quod cum forma sit appetibilis, debe-
 re illius poni appetitum, & hunc
 non posse esse priuationem: erit ergo
 materia, non tamen sola, sed cum pri-
 uatione quia ex hoc prouenit appeti-
 tus: est ergo ponenda priuatio, vt di-
 stincta à materia, ratione salte. Dein
 do connumerat materia proprietates,
 dicens illam esse incorruptibilem per
 se, quia eius substantia & potentia
 semper permanet: dicitur vero corrup-
 tibilis per accidens ratione priuatio-
 nis, quam amittit, & quod sit incor-
 ruptibilis per se, probat primò, quia si
 esset corruptibilis, ergo fieret (intelli-
 ge per generationem) quia generabile
 & corruptibile cōuertuntur: sed quod
 generatur, præsupponit aliquod sub-
 iectum prius se ex quo fiat: ergo si ma-
 teria generatur per se, erit antea quā
 sit, quia antea quā generetur, præsup-
 ponitur illud primū subiectū, ex quo
 debet fieri: sed ipsa est primū subie-
 ctū, ex quo aliquid fit: ergo iam esset an-
 tea quā fieret, & quia fieri est via ad
 esse, fieret antea quā esset. Et eodē mo-
 do probat, quod nō sit per se corrupti-
 bilis, quia cū in corrupto debeat vlti-
 mam aliquod manere, nempe subiectū
 in quod fit, resolutio, sequitur, quod
 corrumpitur, antea quam corrumpere

retur, cum corruptio sit prior illo sub-
 iecto remanente: quasi velut cūere
 Aristoteles materiam esse primum
 subiectum, præcedens generationem,
 & vltimum manens post corruptionē:
 ergo nequit generari, aut corrumpi.

Postquam de materia egit breui-
 ter, de forma prima, id est, substantia-
 li agit, dicens quod determinare, an
 sit vna, vel plures, quæ & quot sint,
 est Metaphysicū negotiū, de formis ve-
 rò generabilium differere, ad Physicū
 ait pertinere: & hæc de litera.

ANNOTATIO- nes circa literam.

Primū dubium textus supra
 hæc capita est, vtrum sint iūta,
 per se non ens, & simpliciter
 non ens. Respondetur, quod nō,
 quia per se non ens, est priuatio,
 cui per se conuenit ratio non en-
 tis, sed tantum pro formali, quia
 pro materiali ens positium in-
 uoluitur: at simpliciter non ens
 est nihil, quod totam entis ratio-
 nem tollit adhuc pro materiali:
 ab his autem duobus distinguū-
 tur membra opposita: per acci-
 dens non ens, sicut est materia,
 condistinguitur contra priuatio-
 nem, quæ est per se non ens: non
 ens simpliciter condistinguitur à
 simpliciter non ente: hoc enim
 est nihil, illud verò est materia,
 quæ est nō ens simpliciter, id est,
 ens imperfectum, quod non est
 simpliciter, & perfectum ens.

Secun-

Secundum dubium est, quare
 sicut datur vna materia prima cō-
 munis omnibus compositis, non
 datur vna forma prima pariter
 communis. Respondetur primò
 aduertendo, quod communitas
 materiæ non tantum est secundū
 rationem, & in prædicand. (nam
 & hoc dicit forma, quæ potest
 abstrahi à pluribus formis, & de
 illis vt communibus prædicari)
 sed est communitas secundū re,
 & in essendo, quia eadem profus
 entitas realis materiæ secundum
 se, quæ antea erat sub forma cor-
 rupti, remanet sub forma geniti.

Secundò, dico rationem esse,
 quia forma concurret ad genera-
 tionem tanquam terminus ad
 quem, qui non semper est, sed va-
 riatur, quia antea non fuit, & mo-
 do iam est per generationem: &
 contra in corruptione, vbi est ter-
 minus à quo, cum antea fuisset, iā
 tunc non est: vnde per illius varia-
 tionem sumitur variatio genera-
 tionis: ad quod requiritur plura-
 litas formarum, vt sunt plures
 termini inuicem sibi succeden-
 tes in materia, sicut requiruntur
 plures priuationes in materia,
 quia sunt termini à quo genera-
 tionis, & ad quem corruptionis,
 ita quòd non detur aliqua priua-
 tio secundum rem communis
 omnibus, sed pro varietate for-
 marum variatur: at materia con-

currit, vt subiectum commune
 vtrique termino: ergo debet sem-
 per eadem manere: debet ergo
 esse vna numero, & ita secundum
 rem communis, vt in ea fiant ge-
 nerationes & corruptiones tali-
 ter, quod ipsa ante generationem
 sit, & post corruptionem ma-
 near, aliàs si res totaliter fieret de
 nouo secundum formam, & ma-
 teriam, & pariter destrueretur
 totaliter: iam generatio non dif-
 ferret à creatione, nec corrup-
 tio ab annihilatione, in quibus
 hoc ita contingit.

Et si dicas cum Auicēna: Poten-
 tia materiæ est potentia commu-
 nis: ergo debet habere aliquam
 formam communem sibi coeā, scilicet
 corporeitatis. Respondetur,
 negando consequentiam, quia
 potentia materiæ tantum
 dicitur communis, quia indiffe-
 rens est ad plures formas recipiē-
 das, & ita est illis communis suc-
 celsiue, habendo plures, vnam
 post aliam, non verò dicitur com-
 munis, quia respiciat aliquam
 formam illis communem secun-
 dum rem, quia nulla talis datur,
 sed de hoc agere ex professo, per-
 tinet ad librum de generatione,
 vbi explicabitur, vtrum sit ali-

qua forma materiæ

coeua: & hæc

de hoc ca-

pite.

SUPER SECVN-
DVM LIBRVM ARIS-
TOTELIS PHYSICAE AVS-
CVLTATIONIS COM-
MENTARIA.

VNA CVM QVAESTIONIBVS, AVTORE R. P. F.
Petra de Oña, S. Theologiae Magistro, &c.

INTENTVM Aristotelis in hoc libro variè explicatur ab authoribus. Iuniores namque dicunt, quod postquam Aristoteles egit in primo libro de principijs generationis & rei genita, hic agit de principijs motuum, qui tales res genitas consequuntur: & sic agit de causis motuum, ut in tertio libro de ipso motu disputet: Sanctus Thomas aliter declarat, quòd eius intentum sit agere de principijs incomplexis physicae de monstrations, qualia sunt, subiectum, & ens naturale, eius passio, ut motus, & subiecti definitio, & quidditas, ut est natura. Tria in toto libro praestat. Primo definit naturam, & de illo disputat. Secundo assignat differentiam inter Physicum & Mathematicum, qui de eadem re videntur agere. Tertio agit de causis, ut declarat, quomodo natura habeat rationem cause.

CAPVT PRIMVM
secundi lib. Summa textus, Quid sit natura, & quae dicantur habere naturam.

Intentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quid sit natura, dividiturque in duas partes. In prima ponit differentiam inter naturalia & non naturalia. In secunda ponit definitionem naturae. In prima parte, ut colligat definitionem naturae, quandam adducit divisionem, sicut fecit in libro de anima, ubi ad colligendum definitionem animae, praemisit divisionem entis in animatum & non animatum, & eorum differentiam: inquit ergo hic: Formae quae sunt, alia à natura, alia ab aliis causis sunt. Prima

Prima entia sunt naturalia: alia vero non naturalia: differunt autem inter se, quia naturalia ut sic habent in se principium intrinsecum sui motus, vel quietis: secus vero non naturalia, vel artificialia: id est, naturalia, eo ipso quod naturalia sunt, aliquo motu mouentur, cuius principium residet in tali re mota, ut talis est: scilicet gravia deorsum, media sua gravitate intrinseca, leuia vero sursum, media etiam sua leuitate mouentur: iste autem motus triplex est, inquit Aristoteles: localis, augmentationis, & alterationis: at vero artificialia, prout artificialia sunt, id est, ratione suae artificialis figurae in se non habent aliquem motum, aut localem, augmentationis, aut alterationis: sed ut sic omnino ab extrinseco mouentur, ut patet in cathedra. Quod enim cathedra (inquit Aristoteles) moueatur deorsum, vel alteretur, id non habet ex artificiali figura, sed ex materia naturali illi substrata, scilicet, ex ligno, quod graue est, ut deorsum feratur, & corruptibile, ut possit alterari. In secunda parte definit naturam sic: Natura est principium & causa motus & quietis, eius in quo est primo & per se, & non secundum accidens: cuius definitionis explicatio modo committitur, quia longe est in genere posita tractanda: tantum explicat, quae dicantur entia naturalia, & inquit, quod sola subiecta composita. Et probatur, quia natura, vel est subiectum, id est, materia, vel in subiecto, id est

forma, sed sola subiecta composita habent materiam & formam: ergo tantum sunt entia naturalia. Deinde declarat, quid sit ens secundum naturam, dicens: hoc sumitur, & pro ipso ente naturali, & proprietatibus illius, sed iam inualuit usus, ut pro solis proprietatibus sumatur, & communiter haec tria, natura, ens naturale, & ens secundum naturam, declarantur sic: Natura est principium intrinsecum motus: ens naturale est, quod habet tale principium: ens secundum naturam sunt proprietates dimanantes & fluentes ab illo.

Dubatur tamen, cum prior sit questio, an sit, quam quid, cur ante questionem quid sit, de natura, non fuit eius an sit, declaratum: Respondetur, quod cum, an sit natura, sit per se notum, ut non conueniat in dubitationem verti, non indiget aliqua declaratione: vnde dubitare de per se notis, est signum hominis non valentis distinguere per se nota à non per se notis, cui accidit id, quod accidit caeco disputanti de coloribus, qui tantum habet sententiam de voce, non de re ipsa, quia illam videre non valet: ita qui distinguere non valet per se nota à non per se notis, non habet aptitudinem, ut habeat scientiam de ipsa re. Statim probat Aristoteles, idque euidenter, quod materia sit natura adhuc ex sententia antiquorum, hi enim id, quod secundum se est informe, permanens in generatione & corruptione, vocabant materiam, ut in artificiatu lignum, aut aurum, quae destructis formis

text.
I. eo-
rum
quae
sunt.

artificialibus manent, & ducebantur hoc argumento: Quod est substantia cuiusque rei, est eius natura: sed materia est substantia: ergo est natura. Probatur: Id, quod in aliqua re semper permanet, quantumvis patiatur, est eius substantia: sed materia est in huiusmodi: ergo est substantia: & consequenter est natura. & à signo sic ostendebat Antiph. Imponatur lignea statua sub terra, taliter quod possit germinare: ex illa producit lignū, non statua: ergo lignū materia erat eius substantia, non forma, vel figura artificialis: & eadem ratione ostendit in rebus naturalibus materiam esse naturam, quia sicut lignum, aut es manent idem sub diuersis figuris artificialibus, ita materia permanet eadem sub diuersis formis substantiis, siue aqua, siue aeris, siue aliorum.

Concludit Aristoteles antiquos omnes posuisse naturam, sed non eodem modo: quia quilibet ut naturam ponebat substantiam illam, quam existimabat principium: sed sicut in huius assignatione inter se erant diuisi, ut vidimus in primo libro, ita in assignatione materiae: sed dicebant omnes formas tantum esse quadam accidentia & dispositiones materiae quam materiam, vel principium dicebant non corrumpi, sed perpetuo manere, reliqua vero dicebant mixtionem diuersa corrumpi, sicut Empedocles, qui quatuor elementa ponebat perpetua, mixta vero ex illis corruptibilia. Approbat autem Aristoteles sententiam antiquorum in eo, quod materiam dice-

bant esse naturam, non vero in modo assignandi materiam.

Postea vero contra antiquos probat, quod forma substantialis, à qua sumitur definitio, sit natura: Tunc sic, sicut se habet artificiale ad formam artificialem, ita naturale ad formam naturalem: sed non denominatur aliquid artificiale à potentia quam habet ad talem formam, sed ex eo, quod illam habet in actu, ut patet de ligno, ante quam habeat formam lecti: ergo non dicitur aliquid naturale per solam potentiam, quoniamque habeat formam naturalem, sed id à quo aliquid denominatur naturale, est natura: ergo forma est natura: imò inquit formam esse magis naturam, quam materiam, quia vnumquodque est magis tale, cum est in actu, quam quando est in potentia: sed per materiam fit aliquod ens naturale in potentia, per formam vero ens naturale in actu: ergo magis natura est forma, quam materia, ipsum autem compositum (inquit) non est natura, sed ens secundum naturam, id est, ens naturale, & inquit Aristoteles se hic non loqui de forma qua est realiter à materia abstracta, sed de illa, qua est materia unita.

Et secundo probat, formam substantialem esse naturam, & ideo forma statuae non ponebatur natura, quia statua non germinabat aliam statuam similem in figura illa, sed tantum in materia, scilicet ligno: at homo producit alium hominem, non tantum similem in materia, sed etiam in forma: ergo non tantum materia, sed forma ha-

bet rationem naturam.

Tertio probatur, Mutatio denominatur à termino ad quem, ut dealbatio ab albedine; sed generatio dicitur natura: ergo terminus ad quem debet dici natura: sed forma est terminus ad quem generationis: ergo forma est natura.

Sed obijcit contra se: Medicatio est mutatio, & tamen non denominatur à termino ad quem, quia non dicitur medicatio, quia fit à medicina, sed quia à medico procedit: ergo nec generatio dicitur natura, quia tendit ad naturam. Respondet, quod est dispar ratio, quia medicatio significatur per modum actionis procedentis ab agente, & ita ab illo denominatur, & ita vocatur motus à quodam in quiddam; at generatio per modum passionis ex aliqua materia in aliquam formam; imò cum priuatio sit principium generationis, ut terminus à quo, aliquo modo (inquit) conuenit ei natura, aut secundum se, aut ratione formae, cui coniungitur in tali termino. An vero hoc ita sit generaliter verum, disputandum (inquit) erit in lib. de Generatione.

Ex his ergo omnibus constat, quid sit natura, & quod sit duplex, materia (scilicet) & forma, & quod forma sit magis natura, quam materia, & quod compositum sit ens naturale, & secundum naturam, accidentia vero propria tantum sunt entia secundum naturam, non entia naturalia. Hac de litera capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

Primum dubium textus est, quid intelligat Aristoteles, per illa verba (alias causas) quando dicit: Quaedam fiunt à natura, quaedam ob alias causas: & quauis Themistius dicat, quod intelliguntur, electio, à qua fiunt actus morales, fortuna, à qua monstra, ars, à qua artificialia (nā haec omnia dicuntur non naturalia) nihilominus magis ad mentem Aristotelis est, quod per ea, quae fiunt ob alias causas, intelliguntur artificialia: tum quia ista maiorem habent cum naturalibus proportionem, quam reliqua, tum quia hic non est sermo de accidentibus, ut sunt morales actus ex electione prouenientes: sed tantum de rebus compositis, quarum aliae sunt naturales, aliae vero artificiales: nec hic naturalia contra monstra & fortuita distinguuntur, sed ea omnia includuntur nomine naturalis, ut distinguuntur ab artificiali.

Secundum dubium est, quare Aristoteles non tantum dicat animalia esse entia naturalia, sed eorum partes, scilicet manus & caput. Alexander, Philoponus, & Themistius dicunt id fecisse, ut poneret discrimen in hoc, inter naturalia & artificialia; quod tantum ipsa (naturalia intelligo) quae eorum

rum partes sint à natura: at verò secunda & ipsa sint ab arte, non tamen eorum partes: sicut domus est ab arte, non tamen ligna & lapides. Non placet tamē hęc expositio. Primò, quia partes artificialium sunt ab arte, vt cubi- cula, muri, & tecta, respectu do- mus: secundo, quia ligna & lapi- des respectu domus, nō sunt par- tes integrantes domus, sed mate- ria partium, & hęc non mirum quòd nō sit ab arte, quia nec ma- teria naturalium est à natura, sed est ipsamet natura. Et tertio, quia eodem modo posset loqui de par- tibus elementorū, dicendo, quòd sunt entia naturalia, quòd tamen non fecit, sed peculiariter id de viuētibz dixit. Vnde dico, quòd id fecit ad remouendum id, quòd poterat esse dubium, an cum par- tes eorum sint diuersę denomi- nationis à toto, cum sint hetero- geneę, debeant dici entia natu- ralia, sicut ipsum totum. Et res- pondetur, quòd sic, quia in hoc non sunt diuersę denominatio- nis à toto, sed tantum secundum peculiarem formam, vt viuētia sunt, & ita quia in non viuēti- bus partes sunt eiusdem denomi- nationis, non id dixit, sed vt cla- rum supposuit.

Tertium dubium est ad finem textus primi, vbi diuidit Aristo- teles motum, in localem, altera- tionis, & augmentationis, quibus conueniant isti motus, & quo-

modo, an omnes simul, an verò seorsum. Prætermissa explicatio- ne Simplicij, placet expositio Themistij, & Alexandri, quam hic sequuntur, quòd, scilicet, hic non fuerit facta diuisio mobi- lium, ita vt cui vnus motus con- uenit, non possit alius conue- nire: quia eidem possunt illi om- nes conuenire, scilicet animali- bus: sed tantum est diuisio diuer- sorum motuum inter se iuxta di- uersos terminos ad quos, ita quòd quedam sint mobilia, cui omnes conueniunt, scilicet ani- malia, quę localiter mouentur, augentur, & alterantur: alia, quibus vnicus tantum est, scilicet cœli, quibus tantum conuenit motus localis, non alterationis, nec augmentationis: reliqua ve- rò residua corpora, & mouentur localiter, & alterantur: & ita du- plex iste motus eis cōuenit, quia augmentatio, quę extra viuētia inuenitur, non est propria au- gmentatio, cum non sit per intus sumptionē, sed per iuxtapositio- nem. His ergo subiectis, & hoc modo conueniunt dicti motus.

Quartum dubium est, quo- modo hic Aristot. dicat quos- dam posuisse terram, vt princi- pium naturale, siquidem primo de Anima, tex. 31. ait, quòd om- nia elementa accepere iudicem præter terram, quia nullus Phi- losophus eam dixit esse princi- pium. Nec valet dicere, quòd

hic lo-

hic loquebatur de terra simul cum alio elemento, qua ratione aliqui eam posuere principium, non de ipsa sola, qua ratione nul- lus eam posuit esse principium, vt dicitur citato loco de Anima, non, inquam, valet, quia hic Ari- stoteles loquitur primo de illis, qui ponebant vnicum princi- pium, dicens illud esse, vel terrā, vel aquam, & c. Vnde responde- tur, quòd nullus, qui esset Philo- sophus, posuit solam terram es- se principium, & hoc docet in loco citato de Anima secundum Sanctum Thomam: postea vero Heliodorus posuit eam, & hunc hic Aristoteles intelligit, quan- do ait: Quidam vero terram, & c.

SVMMA TEXTVS

CAPIT. SECVNDI.

Quomodo differat Phi- losophus naturalis à Mathematico?

Intendit Aristoteles in hoc capi- te ponere discrimen inter Physi- cum ex vna parte, & Mathematicum ex alia. Pōnit Aristoteles du- bium, an scilicet Physica differat à Geometria, quam intelligit nomine Mathematica, vt Simplicius docet. Et ratio dubij est, quia artifices disse-

rentes de eisdem rebus, non videntur differre: sed de eisdem disputant Ma- thematici, & Physici, scilicet de cor- poribus, superficialibus, lineis, & pun- ctis; ergo non differunt.

Aliud dubium ponit, an, scilicet, physica differat ab Astrologia, qua quodammodo à Mathematica differt, cum sit subalternata Geometria; & ratio dubij est eadem, quia vtraque disputat de cœlo, & astris, & c. Reuertit autem quandam solutionem dicentiū, quòd differunt in hoc, quòd Physicus agit de sola substantia cœli, non de accidentibus, de quibus Astrologus disputat: reuertit, inquam, quia eadem est scientia, quę substantiam, & eius accidentia considerat. Præterea, quia physicus agit de cœlo, vt sphericum est, & de alijs eius accidentibus, vt de motu, & reliquis. Soluit ergo dubiū, dicens, quòd etsi trahant de eisdē re- bus diuersa tamē ratione trahant, & hoc sufficit, vt sint diuersę scientiæ, nam physicus illa considerat de corpo- re naturali & sensibili, considerando v. g. superficies, prout termini sunt corporis naturalis: at verò Mathematica considerat ista absolute, & secū- dum se.

Secundum discrimen est, quòd Phy- sicus hæc non abstrahit à motu: & ma- teria sensibili, sed potius illam con- cernit; Geometria, vel Mathematica ab illis abstrahit, non re, sed intel- lectu, quòd non inconuenit, cum ab- strahentiū non sit mendacium: nā ista abstractio est simplex considera- tio vnius, sine alio, sine aliquo in-

dicio negante eorum coniunctionem realem; & ita non est ibi aliqua sal-
fitas. Eodem etiam discrimine primò
differt Physica ab Astrologia, quia
Physica considerat figuram cæli &
etus motum secundum qualitatem, id
est, ut sunt naturalia, & à substan-
tia naturali procedunt, & ut sunt
causa motuum horum inferiorum: at
vero Astrologia agit de figura, &
motu cæli secundum quantitatem, id
est prout conueniunt corpori quanto,
abstrahendo à quacunque qualitate
sensibili, & animi ipsius cæli: unde
reprehendit Platone, qui ponit
ideas rerum naturalium abstractis
realiter à rebus naturalibus, & sen-
sibilibus, quia Mathematicæ, quæ ma-
gis abstrahunt à materia sensibilis, ab
illa secundum rem (ut vidimus) non
abstrahunt, sed secundum rationem;
ergo multo magis separabuntur res
Mathematicæ, quàm Physicæ. Probat
sic, quia definitiones rerum physica-
rum concernunt materiam sensibilem,
ut patet in carne, & alijs, quæ non
possunt sine materia sensibili defini-
ri. at verò definitiones de rebus Ma-
thematicis bene possunt sine materia
sensibili defini, ut sunt numerus
par, impar, figura, curuum, rectum,
&c.

Et declarat hoc exemplo, dicens,
quod simum & curuum dicunt obli-
quitatem, diuersimode tamen, quia
curuum dicit materiam in communi,
non determinando aliquam materiã;
simum vero in particulari, determi-
nando materiã, scilicet, nasum: ita

Mathematicus suas res desinit, non
concernendo aliquam materiam de-
terminatam, sicut est materia sensibi-
lis, at Physicus materiam determi-
nando: sed de opinione Platonis circa
hoc iam diximus in logica, quæ hinc
& vniuersalium.

Deinde textu secundo intulit
Aristoteles soluere illud secundum
dubium, quod de Physico & Astrolo-
go posuerat, quod similiter poterat es-
se de musico, & Perspectiuo, cum hi
omnes aliquid sensibile & naturale
concernant, unde medijs sunt inter pu-
rè Physicum, & purè Mathematicum,
ut est Geometria vel Arithmetica, &
consistit in hoc, quod Physica neuti-
quã agit de lineis, superficialibus, & fi-
guris, &c. secundum se, sed ut sunt
termini & proprietates substantiæ
naturalis, quod est dicere: Physicus ha-
bet pro obiecto substantiam naturalem,
& de his prædictis solum tractat, ut
de consequentibus suum obiectum; at
verò tam purè Mathematicæ, ut Geo-
metria & Arithmetica quàm mixtæ,
ut Musica Perspectiua & Astrologia,
agunt de his rebus secundum se primò
tanquam de obiecto, diuersimode
tamen, quia purè Mathematicæ agunt
de his rebus secundum se, & in com-
muni, non descendendo ad materiam
sensibilem, sicut Geometria de linea
in communi, & de figura in com-
muni: Arithmetica similiter de nu-
mero in communi, at vero Perspecti-
ua de linea in particulari, scilicet vi-
suali, & Musica de numero in par-
ticulari, scilicet sonoro, Astrologia
de si-

de figura in particulari, scilicet cæle-
sti. Unde merito istæ duæ dicuntur me-
dia inter Physicam & purè Mathema-
ticam, quia à primis accipiunt deter-
minationem materia sensibilis, per
quam differunt à secundis, à quibus
accipiunt agere de his rebus secundum
se, scilicet, ut de obiecto, in quo diffe-
runt à primis. Ex hoc inferi Physicum
non tantum per formam, sed etiam
per materiam definire, sed non per so-
lam materiam, quod significant illa
verba Aristotelis: Res Physica non
sunt sine materia, ac non sunt secun-
dum materiam, ut diximus questione
prima præmissa ad Logicam.

In secunda parte proponit aliud du-
bium duobus modis, & est cum sit du-
plex natura, alia materia, alia forma,
de qua disputet Physicus, an de mate-
ria, an verò de forma, an potius de ut-
traque: & iterum idem dubium pro-
ponit, inquirens, an vnius scientia sit
considerare materiam, & alterius con-
siderare formam & respondet, quod
secundum antiquos facilis erat huius
dubij solutio quia isti vel tantum cog-
nouerunt materiam, & non formam,
vel parum de forma cognouerunt, ut
patet in Empedocle qui plura posuit
principia materialia à forma quodam
modo differentia. Sed iuxta suam sen-
tentiam respondet Aristoteles absolu-
tè, quod vtriusque consideratio perti-
net ad Physicum, & probat triplici ra-
tione. Prima, ars, in quantum potest,
imitatur naturam: ergo sicut se habet
ars in consideratione artificialium, ita
se debet habere Physicus agens de na-

tura in consideratione rerum natura-
lium: sed qualibet ars non tantum for-
mam considerat, sed & materiam vs-
que ad certum limitem: ergo & Phy-
sicus vtrumque debet considerare, scilicet
materiam & formam. Nam, si
consideret naturam, & hæc sit princi-
pium motus et quietis eius, in quo est,
& non solum materia. sed etiam for-
ma sint principium motus & quietis,
consequens est, ad Physicum tam ma-
teriam, quàm formam spectare. Patet,
quia Physicus considerat ens ut mobi-
le: ergo ut compositum ex materia &
forma, quæ sunt principium motus.
Deinde hoc probat Aristoteles induc-
tione, quia ars medica non tantum sanita-
tis formam considerat, sed etiam ma-
teriam, ut bilem & pituitam; & ars
domificatoria non tantum formam do-
mus considerat sed materiam, putã, la-
teres, ligna, &c. Sed dixi (vsque ad
certum terminum) quia tantum ma-
teriam proximam considerat, non re-
motam, scilicet, ars domificatoria la-
teres considerat, & ligna, non verò ar-
bores, & terram, ex quibus ista sũt,
quia sunt remota materia. Similiter
medicus, corpus sanabile respicit, in
quantum humoribus contrarijs constat:
non verò in quantum est substantia,
vel corpus, quia ut sic nullum habet
contrariam, neque est corruptioni ex-
positum, cui occurrere officium est me-
dici. Secunda ratio est: Eiusdem scien-
tiæ est finem, & media eiusdem confi-
derare: sed materia est medium ordi-
natum ad formam, tanquam ad finem:
ergo eiusdem est scientia, vtrumque

considerare. Et aduerte, quod finis non iungitur hic pro extremo alicuius rei, ut solet, sed pro causa finali, qui est id, cuius gratia est aliud. Probat minorem: id, quod est terminus alicuius motus continui, & non interrupti, est vltimum, & cuius gratia ille motus est: sed generationis continuae forma est terminus: ergo est vltimum, & cuius gratia est generatio.

Sed ut intelligamus vim huius rationis, est notandum, quod de ratione cause finalis sunt duo. Primum, quod sit extremum operationis. Secundum, quod sit illud extremum, cuius gratia fiebat talis operatio; & quod primum non sufficiat, patet, quia mors est extremum vite, sed quia eius gratia nō fit vita, ideo mors non est causa finalis vite, ob quod reprehendit poetam (quem Euripidem esse docet Philosophus) eo quod de morte cuiusdam loquens, dixit eam esse finem, cuius gratia factus est; & ad hoc insinuandum in sua ratione Aristoteles posuit illam particulam (non interrupti) quia dupliciter aliqua operatio habet terminum; vel ex aliquo adueniente impedimento, sicut si quis intendat ire ad templum, ut consequatur indulgentiam, & in medio itineris detineatur, istud extremum motus non est eius finis, quia non est illud, ad quod ordinabatur talis motus; vel quando consequitur extremum intentum, sicut si absque aliquo impedimento iste talis veniret ad templum, illud extremum esset finis, quia est id, ad quod ordinatur actio; quia ergo forma est terminus gene-

rationis nō interrupta, bene sequitur, quod sit illud extremum, ad quod ordinabatur actio, & ita quod sit verus finis cuius gratia. Sed postquam Aristoteles probauit, quod forma sit finis cuius gratia materia probat de materia, quod sit medium ordinatum ad formam; quia sicut se habet materia in artificialibus ad formam, & eius opus, ita se habet in naturalibus; sed in artificialibus materia est propter formam (non dicitur sit, quia materia naturalium non fit a nobis, sicut sit materia artificialis) ergo etiam in naturalibus: sed ut hanc Minorem probet Aristoteles, in virtute adducit hanc distinctionem asserentium quod cause efficiētes materiae in artificialibus, sunt in triplici differentia. Quaedam enim faciunt materiam, vel absolute, ut ars faciendi lateres & tegulas: vel quodam modo, disponendo materiam, ut ars dolandi ligna, & sciendū lapides; & has vocant tantum materiales efficiētes, non vero speculantes & cognoscentes; alie vero sunt, quae in factam materiam introducunt formam, ut ars domificatoria, quae ex lateribus & lapidibus iam scisis domum construit, & has vocat non factiētes, sed speculantes, quia etsi faciunt, non tamen materiam, sed duntaxat formam, & has inquit esse architectonicas, vel domificatrices primarum, quia illis imperant, quomodo debent facere materiam suae formae inducendae accommodatam, sicut triremis imperat dolare ligna ad formam triremis ab

ipfa inducendam, domificatoria imperat laterarie facere lateres ad formam domus inducendam ab ipsa. Alie sunt artes in tertio gradu, quae re facta videntur, & istae dicendae sunt vsuales & dominatrices secundarum, sicut nauis respectu triremis, quia imperat illi, qualem formam debeat tribuere nauis ad motus & vsus, quibus ipsa vult uti; & hoc etiam ordine imperat militaris equestri, equestri vero francigenae, quia haec materiam suam facit, eam disponendo: equestri vero iubet, qualiter debeat materiam disponere, ut formam suam ab equestri intentam in illam inducat; militaris domum imperat equestri, qualem debeat formam intendere ad motus, & vsus, quibus debet militaris vis frango.

Reddit vero rationem harum artium, dicens, eam esse, quia nos sumus quodam modo omnium finis; duplicem autem esse finem, alterum cuius gratia (scilicet) res desideratur: alterum finem quo, id est, ad perfectionem & consecutionem praedicti finis; sed de his modo non differit, sed differit ad sequens caput: ex tota tamen hac discussione haec potest minoris probatio deduci; ars factiua materiae est subdita, & ordinatur ad architectonicam vel factiuam formam, vel vsualem, ut medium ad finem; ergo materia considerata a prima arte est medium ordinatum ad formam & vsum consideratum a secundis, & consequenter in artificialibus materia est medium ordinatum ad formam, & eius opus, quod erat Minus intentum.

Tertia ratio est: eadem est scientia correlatiuorum; sed materia & forma sunt correlata; ergo pertinent ad eandem scientiam. Declarat Minorem, quia materia est ad formam, & alia materia ad aliam formam.

Dubium deinde Aristoteles mouet, quomodo Phisicus considerat formam, & respondet, quod sicut medicus morbum, & faber aes considerant, non absolute, sed ut suae accommodantur formae, ita Phisicus formam considerat ut aptam ad generationem; tales autem forma sunt (inquit) quae realiter sunt in materia, quauis ratione possint separari, sicut sunt hominis et Solis forma, de quibus dicitur: Sol & homo generant hominem; de formis vero omnino separatis quid sint, Metaphisico (inquit) est contemplari.

ANNOTATIONES circa literam.

Primum dubium textus est, quomodo abstrahentium non sit mendacium, cum mendacium consistat in hoc, quod est aliter cognoscere, quam est in se, & qui abstrahit, re loquenter aliter cognoscit, quam in se est, quia res est coniuncta & contracta alijs, & abstracta & separata intelligitur.

Respondetur, quod est duplex abstractio: alia praeciua, & haec fit simplici actione intellectus, cognoscendo vnum sine alio, &

in hac non est mendacium, quia tota abstractio se tenet ex parte intellectus abstractantis, non ex parte obiecti abstracti, quia nulum ibi adest iudicium, quo iudicetur vnum esse sine alio: Alia vero est abstractio negatiua, vbi adest iudicium negans ex parte obiecti vnum coniungi alteri, & in hoc consistit mendacium. Vnde ad rationem dubitandi respondetur, quod cognoscere rem aliter, quam est, stat dupliciter: primo ita, quod rei intellectu aliquid attribuitur ab intellectu, quod ipsa in se non habet, vel aliquid detrahatur, quod habet: & in hoc consistit mendacium: sed hoc solum fit secunda operatione intellectus. Secundo, ita quod illa mente re intellecta ex parte obiecti intellecti, aliquid illius ab intellectu cognoscatur, non cognito alio, & hæc fit per primam operationem, & ita in ea non est mendacium.

Secundum dubium est contra id, quod Aristoteles docet, quod de formis à materia separatis non ad Physicum, sed ad Metaphysicum pertinet agere: Contra, Anima rationalis est forma separata à materia, siquidem incorruptibilis est, & ex illa non educitur, & tamé de illa agit Philosophus naturalis: ergo.

Respondetur, quod esse separatum à materia, stat dupliciter, ita quod nec pōdeat, nec recipiatur

in materia: & hoc modo naturæ angelicæ sunt formæ separatae, primi actus, per se subsistentes. Secundo, quando etsi recipiatur in materia, ab illa non dependet: & hoc modo est anima forma separata. Vnde dico, quod de formis primo modo separatis inquit Aristoteles, quod pertinet agere ad Metaphysicum non ad Physicum: sed de forma secundo modo separata bene pertinet agere ad naturalem, vt probat dubium: & ratio est, quia est aliquo modo coniuncta materiæ, in quantum illam informat, & cum ea constituit compositum. Sed replicabis: Octauo Physicorum agitur de Deo, & de angelis, qui sunt formæ separatae primo modo: ergo solutio est nulla. Respondetur, quod non agitur de illis secundum se, vt sunt à materia separatae, sed in quantum sunt cause motus physici in composito naturali recepti, sed de illis in se agit Metaphysica. Sed replicabis ulterius: Etiam agit Philosophus naturalis de anima, prout est causa motus physici in corpore physico: ergo par est ratio illius & angelorum. Respondetur, negando consequentiam, quia non tantum agitur de anima, vt est causa motus, sed secundum se, considerando omnes gradus illius vsq; in vltimum intellectum, & potètiâ intellectus & volutatis, quæ inde nascuntur, quia talis gradus,

us, etsi sit immaterialis, quia à materia non dependet, veruntamen in illa recipitur. Postremo obijcies: Ille gradus non tamen recipitur, sed dependet: ergo. Probat, quia homo adhuc secundum hunc gradum dicitur generari media anima: ergo generabilis est: sed omne generabile à materia dependet: ergo & isti omnia secundum illam. Respondetur, quod quauis generatio attingat essentiam hominis geniti, & coniungat hunc gradum animæ ipsi materiæ, non tamen attingit ipsam essentiam animæ, quia hæc à Deo immediate creatur: & ita possunt saluari hæc duo, quod anima in se ingenerabilis sit, & independens à materia, & tamen sit simul id, quo medio homo generatur: & ita (vt bene aduertit Iauel. q. 11. libr. 2. expositione vltima) intendit Aristoteles hoc loco ostendere duo de anima: & quod pertineat ad considerationem physicam, quia est species, id est, forma in materia, siqui lem ab agente naturali, vt ab homine & Sole, medijs dispositionibus introducit in materiam in generatione hominis, & ad hoc adduxit hanc propositionem: Sol & homo generant hominem. Et quod anima sit supremum in consideratione physica, patet, quia inter formas in materia receptas sola ipsa est separata, & independens, & ita eius consideratio differretur ad lib. de ani-

ma: & hæc de hoc capite pro nunc dixisse sit satis.

SVMMA TEXTVS

CAPIT. TERTIUM.

De causis rerum naturalium.

INTENTUM Aristotelis in hoc tertio cap. est agere de causis in communi, & diuiditur in duas partes. In prima causas in communi connumerat, & tria, quæ illis insunt, declarat. In secunda omnes causas reducit ad quatuor genera, & quasdam adducit diuisiones earum. In prima parte ait, quod cum scire sit rem per causas cognoscere, quislibet scientificus artifex debet eorum, quæ tractat, quot & quæ fuerint cause, docere: vnde cum Physicus sit scientificus artifex naturalium mutationum, earum causas omnes debet tradere, quod specialiter est verum in Physica, cum omnes modos earum consideret: & adducit causam materiam, dicendo eam esse id, ex quo aliquid fit, cum insit, vt ex argenteo phiala, ex are status. Dicitur (cum insit) ad demonstrandum, quod causa materialis debet manere in re, cuius est causa, ad differentiam termini à quo, ex quo dicitur fieri aliquid, non tamen manendo in re facta, vt ex nocte dies, ex nou albo album, quæ cum rei factæ opponantur, certum est, quod non manet in illa. Addit etiam Aristoteles,

quod genera & superiora causa materialis, sunt etiam causa materiales, quod repetit in quacunque alia causa, ut si argentum est causa materialis phisicæ, & genus argenti est mixtum, & corpus, etiam sunt ista causa materialis phisicæ.

Aliam causam statim adducit scilicet formalem, quam vocat formam, quia dat esse. Nam unumquodque est tale à sua forma: hæc verò forma à logico appellatur differentia, à Phisico verò forma, quia materiam informem format. Forma etiam appellatur exemplar, quia est ratio faciendi aliud ad sui similitudinem: unde est pars nobilior definitionis, & ex hoc ultimo causam definit, dicens, quod est ratio, & quod quid erat esse, hoc est, forma est quod dat esse rei, & constituit in esse completo, & specie perfecta: & huius etiam genera connumerat pro causa formali, sicut fecerat in materia li. Unde, quia in musica Diapason est causa formalis, quæ est perfectissima consonantia, consistens in dupla proportione, ideo numerum & proportionem, quæ sunt eius superiora, connumerat, ut causas huius generis.

Postea adducit causam efficiëntem, dicens, eam esse, unde est principium motus & quietis: id est, unde primò hæc incipiunt & procedunt, siue sit causa moralis efficiens, siue sit causa phisica. Nam etiã dicitur causa efficiens, unde incipit motus, licet non faciat motum, quia hoc non est de ratione causæ efficients, & ponit varia exempla satis apta & clara, quia con-

salior est causa eorū, quæ consilio ipsius sunt (per quod intelligit causas morales) & pater filij (per quod intelligit causas phisicas productiuas substantiæ & faciens facti (per quod intelligit agens artificiale) & mutans mutati (per quod intelligit causas phisicas alterantes tantum) quantum aliqui dicant, quod duo hæc ultima ponuntur, ut priorum genera, ita quod faciens sit consultoris genus, & mutans patris, quia etiam in hoc genere debet intelligi, quod superiora pertineant ad idem genus causæ, sicut in reliquis diximus.

Ultimam causam, scilicet finale describit dicens, esse id, cuius gratia aliquid fit, ut sanitas petitionis amara: & quia finis, antequam sit, causat, ob quod poterat esse dubium, an esset causa, quod remouet dicendo, quod id finem reddimus, causam reddidisse putamus, declarat, quorum sit causa finis, & ait, quod cursum eorū, quæ sunt inter primū efficiens & finem, ut inter medicum, & sanitatem, quasi dicat omnium medicorum, siue illa sint actiones, ut purgationes, euacuationes, diæta, sectiones venarū, siue sint instrumenta, quibus ista sunt, omnia inquam horum finis est sanitas & ita omnia egi de reliquis suis.

Deinde tria declarat, quæ causis in cōmuni insunt. Primū est, quod eisdem effectus possunt esse plures causæ per se, in diuersis tamē generibus, ut eiusdem statuae as est causa materialis, figura formalis, statuarius efficiens, & id, cuius gratia fuit facta, finalis. Secundum

cundum est, quod causæ sunt tibi inuicem causæ, in diuerso tamen genere: nam sanitas est finis deambulationis, at deambulatio est efficiens sanitatis: forma est causa formalis materiæ, quia eam perficit, sed materiæ est illius materialis causa, quia eam sustentat, & recipit. Tertium est, quod eadē causa potest esse per se causa duorum oppositorum, vnius positiuæ, & alterius priuatiuæ, ut Sol sua presentia est causa dici, & sua absentia causa noctis. Aliud exemplum non ita generale adducit Aristoteles, sicut nante presentia est causa conseruationis nauis, intelligitur, quando, si non esset presentis, submergeretur, & sua absentia est causa submersionis, eodem casu intelligitur, & quod sit suo modo causa horum non totalis, quia venti & aqua sunt etiam causa huius submersionis, vel conseruationis.

In secunda parte omnes causas reducit ad quatuor relata. Primò ad materialem reducit materiam factibilem, & literas respectu syllabarum, quarum elementa dicuntur: corpora simplicia, ut aquam, ignem, &c. respectu mixtorum, quorum etiam elementa dicuntur: partes respectu totius, & primissas respectu consequentiæ, vel solius alterationis, vel solius compositionis, vel vtriusque simul: Et quia in additis exemplis simul tetigit materiam & formam, ideo subdit: Harum (scilicet) rerum alia materiæ, alia forma, nam literæ syllabæ materiæ sunt, syllabæ verò formæ: partes similiter & primissæ materiæ totius, &

consequentiæ formæ: hanc tamen triplici nomine vocauit, totum, compositum, & speciem, ut triplicem denotaret formam, triplicem respondentem materiæ, ut notant Themistius, Alexander, & Auerroes, quia materiæ alterationis respondet forma alterationis, quæ vocatur species, ut est vna pars compositi respectu alterius, per cuius transmutationem fit compositum: materiæ vero compositionis respondet forma compositionis, ut partibus domus ipsa domus forma, & figura, quæ ob hoc compositio vocatur: materiæ vero alterationis, & compositionis simul respondet forma alterationis & compositionis simul, ut forma mixtorum, quæ ab Aristotele 8. Metaph. dicitur mixtum: hic vero nomine alias cōmuni appropriato dicitur totum, ut forma oximelis respectu acetii, & melis alteratorum, & manentium in illo.

Deinde ad causam efficiëntem reducit omnia illa, unde incipit motus: tam semen (per quod intelligit causam instrumentalem) quam faciēs omnia (per quod intelligit principalem) in quo à Platone differt, qui duo genera causarum ex his faciebat: vnam, consultorem, per quem intelligit causam moralem: alteram, medicum, per quem intelligit causam artificialem. Tandem adducit causam finale, dicens, esse bonum, cuius gratia sunt reliqua, ita quod semper habeat rationem boni, aut tantum apparentis, ut contingit in appetitu animali, vel sensitivo rationali, & voluntario, qui

qui appetitus, quia propria appetentis cogitatione ducuntur (in qua potest esse error) possunt tendere ad bonum non verum, sed apparens, aut ad rationem boni non tantum appetitis, sed etiā veri, ut cōtingit in appetitu naturali, qui solam Dei dirigentis cognitionem supponit, in qua tūm error esse non possit, semper talis appetitus in sibi re vera bonum tendit. Concludit ergo ex dictis tantum esse generis quatuor causarum, materiam, formam, efficientem, & finem, ad quem reducuntur media, sicut instrumenta ad efficientem. Modo diuidit quodcunque genus horum; Primo, causa quaedā est prior & vniuersalior, quaedam posterior & particularior, sicut si dicas: Medicus sanat, causa est particularior & posterior, sed artifex vel agens sanat, prior & vniuersalior. Eadem potest fieri distinctio in materiali, formali & finali, sumendo ex vna parte predicata superiora, & ex alia parte constitutum talis rei.

Secunda diuisio: Causa quaedam est per se, quaedam per accidens: per se est, quando ut talis influit in effectum, ut statuarius in statuam; per accidens, quando ut talis non influit, sed coniungitur cum influenti, ut Polykletus ut sic non influit in statuam, sed ut iungitur statuario, & sic est causa per accidens, & qualibet harum est duplex, vniuersalis, & particularis, ut vidimus in prima diuisione, quae etiā se extendit ad causas per accidens, ut Polykletus est causa per accidens particularis, homo, animal, viuens, &c.

quae sunt eius directā superiora, sunt causa vniuersalis, & per accidens.

Tertia diuisio: Causa quaedam est in actu, quādo (scilicet) actu operatur: quaedam in potentia, ut quando non actu operatur, sed potest. Prioris sit exemplū edificans, posterioris edificator, qui nondum exprimit actum; quae diuisio cuiusque causa, siue per se, siue per accidens, potest adaptari, & cuiusque generi ex quatuor relatis. Has omnes diuisiones iterum explicat ex parte effectus, ut est facile videre: Haec statua est particularis, statua vel imago vniuersalis, quodcunque horum est effectus per se respectu statuarii, sed si his iungatur albū, & musicum, ista sunt effectus per accidens. Pariter potest accommodari distinctio effectus in actu & in potentia respectu cuiuscunque horum. Quarta diuisio: Causa quaedam est simplex, sicut est causa per se seorsum, causa per accidens seorsum; quaedam vero cōnexa vel composita, quādo istae duae simul iunguntur: ut Polykletus statuarius: vnde ex his quatuor diuisionibus adductis duodecim colligit membra, nam tres diuisiones faciunt sex membra, scilicet vniuersalis, particularis, per se, & per accidens, simplex & connexa, & omnia ista diuiduntur per actum & potentiam, quae erat tertia diuisio, & ita 22. conuertuntur causas, ut facile constat, & omnia ista possunt fieri in quouis genere causae, & ita magna hinc emergit multitudo causarum, assignat tamen discrimē inter causas actū & potentia, quod prima,

ANNOTATIONES circa litteram.

PRIMUM dubium textus est, quare in definitione causae materialis fuerit omissa illa particula, per se primo, & nō secundum accidens, quae fuit posita in definitione materiae, libr. 1. text. 8. Respondetur, rationem esse, quia tantum ibi definiebatur materia prima, quae est pars per se constitutiva entis naturalis, tanquam primum, & radicale principium motus: & ita ad hoc significandum posita est illa particula, primo, & per se, & nō secundum accidens: at vero hic definitur materia tam prima, quam secunda, tam substantialis, quam accidentalis, tam artificialis, quam naturalis, tam per se, quam per accidens, cum fuerit materia in tota sua latitudine definita, & ita solum illa verba, ex quo aliquid fit, cum insit, cōmunita sunt omni materiae relatae. Secundum dubium textus est, quomodo Phisicus agat de causis, cum earum cōsideratio, vel ad Metaphysicum, vel ad Logicū pertineat. Respondetur: Tripliciter potest agi de causis, primo, in quantum sunt media ad perfectam demonstrationem, sicut est demonstratio à priori: & hac ratione pertinet ad Logicum. Secundo, in quantum sunt causae mutationum, & hac ratio-

prima, siue vniuersales, siue singulares simi (sic enim debet intelligi) simul sunt cum effectu, ut si hic ignis comburitur, hoc lignum comburitur, & ita simul vtrumque existit: at vero secunda non sunt simul cum effectu produco, nam potest esse edificator, qui est causa in potentia, siue demo, quae est eius effectus: & postea subdit, quod causa in potentia est simul cum effectu in potentia, quae cōtradictio posita debet tolli. Tria deinde proponit Aristoteles Theorema circa praedictas causas. Primum est, quod effectus propositi vel assignati est reddenda summa & principalis causa, quae ut sit summa, debet habere tria. Primo, quod sit per se, secundo quod sit particularis, tertio, quod sit immediata, ut si sanatus causam querat, debet reddi medicus, in quantum habet artem medicinae, quia iste est causa per se & particularis, & immediata, cum inter ipsam & effectum non detur alia principalior immediatior, & idem potest dici de quocunque alio genere causae.

Secundum theorema est: Effectus cōmunitis causa est querenda communis, & particularis, particularis, ut statuarius est causa statuae, & hic statuarius huius statuae.

Tertium theorema: Effectus in actu causa debet reddi in actu, & effectus in potentia, causa in potentia, sicut si sit domus actu, edificans est, qui eam facit: & si est domus in potentia, edificator est in potentia, quia eam potest facere. Hac de littera capitis.

ne pertinent ad Physicum. Tertiò, vt sunt causa essendi, quod res naturales transcendit, cum extra illas possit inueniri: & hac ratione pertinent ad Metaphysicum. Ratio est, quia de eisdem rebus sub diuersis rationibus, bene possunt agere diuersi artifices. Tertium dubium est, quare ad explicandam materiam compositionis posuerit Aristoteles duo exempla, elementa respectu syllabarum, & partes respectu totius. Respondetur, quod id fecit ad insinuandum varios modos compositionis: quædam enim sola aggregatio componuntur, vt cumulus: quædam colligatione, vt manipulus: alia conglutinatione, vt nauis: alia ordinatione, vt exercitus: & ad significandam diuersitatem materiam alterationis, duo etiã subiungit exempla, præmissa respectu conclusionum, & materiam factibiliũ: ad significandã coniunctionem materiam compositionis, & alterationis simul, vnicũ tñ exemplũ adduxit, elementa (scilicet) respectu mixti.

Quartũ dubiũ est, quod duplex sit materia alterationis. Respondetur, quod triplex est, quæ requirit aliquã præuiã alterationem, & dispositionem, & nõ in se immediate, vt ex ea fiat aliquid: ita quod quãuis ipsa nõ corrumpatur per se, aliquid tñ ab ea expellatur, siue sit priuatio, siue forma, ratione cuius dicitur per accidens corrupti.

Secunda est proprie materia al-

terationis, quæ sui corruptionem per se exigit, vt ex ea aliquid fiat, sicut est alimentũ respectu aliti, quod prius debet in se corrupti, quã ex eo alitũ nutriatur. Tertia est, quæ immediate in se ipsa aliquid exigit mutationem, vt ex ea aliquid fiat, nõ tñ sui destructionem totalem, vt secũda materia dicitur: cuius prius debet mutari, aliquas partes perdendo, vel scissione, vel corusione, quã ex illo fiat statua. Sed dices: Videtur, quod secũda materia alterationis nullo modo possit dici materia, quia de ratione materiam in comuni est, quod maneat in illa re, cuius est materia: sed materia ista secũda nõ manet sed potius corrumpitur, vt patet in alimento respectu aliti: imò eadem difficultas est de elementis respectu mixti, quomodo possint vocari materia compositionis & alterationis simul, cũ non maneant in mixto, sed corrumpantur. Respondetur, quod de ratione materiam in comuni, vt ad has oes se extendit, solũ est, quod maneat in re, cuius est materia, vel secũdũ se, vel secũdũ aliquid sui: & quia alimentũ respectu aliti, & elementa respectu mixti manent ratione suam materiam, quæ ablata eorum forma, mixti & aliti formam recipit, nõ in mixto & manent materia elementorum, atque etiam virtutes eorum. Quintum dubium est, quare partes materiam dicantur materia, cũ supra sit de illis dictũ tex. 13. quod sint formæ.

formæ. Respondetur, si partes comparantur respectu definitionis, habent se vt materia, & tota definitio se habet vt forma: & hac ratione est sermo de illis hic: sed si respectu definiti sumantur, sic se habent vt forma illius, sicut & tota definitio se habet vt forma definiti, quãuis materiam includat & formam, quia humanitas forma totalis hominis dicitur, quãuis materiam includat, & sic sumuntur partes tex. 18. quãdo dicitur, quod definitio & eius partes sunt ratio, & quod quid erat esse subiecti.

Sextũ dubiũ est, quomodo præmissæ possint dici causæ materiam respectu conclusionis, cũ sint efficientes. Respondetur, quod præmissæ sumuntur dupliciter. Primum, secundum iudicium complexũ, quod importat, & hac ratione sunt causæ efficientes conclusionis, vt vidimus in 1. cap. de Post. resol. quia assensus earum effectiue generat assensum conclusionis: si verò sumantur ratione terminorum, quibus constant, scilicet, maioris & minoris extremitatũ, hac ratione sunt causæ materiales conclusionis, quia ex illis extremitatibus, vt ex materia, fit conclusio. Secundo possunt dici materiam comparatæ ad totũ syllogismũ, quia ipsæ se habent, vt determinabiles, conclusio vt determinans: determinabilitas autem est conditio materiam, sicut determinatio est conditio formæ.

Vltimũ dubium est, quomodo Aristotel. dicat, quod effectus in actu, & causa in actu sunt simul, non tñ effectus & causa in potentia, cũ statim dicat, quod causa in potentia stat cũ effectũ in potentia. Respondetur, quod diuersimode sumit effectũ, vt hic Simplicius adnotat: quia in primo casu sumit pro eo, quod est extra causam iam factũ & productũ: & ita ait, quod iste effectus non necessariò continetur cũ causa in potentia, quia potest esse talis causa, vt est ædificator, antequam sit domus, & potest manere domus producta, quãuis non maneat ædificator. Et ratio est, quia hic non fit bona assignatio, quia sumitur causa in potentia, cum effectũ iam actu productũ: & in secundo casu sumitur effectus pro illo, quod est possibile produci: & ita fit conueniens assignatio, vt se mutuò respiciant, potens facere, & effectus possibilis fieri.

SVMMA TEXTVS

CAP. QVARTI DE casu & de fortuna, an sint.

Intentiũ Arist. in hoc cap. est agere de casu & de fortuna. Caput dicitur in duas partes. In prima agit de quorũdã opinione, quæ omnino tollebat fortunã. In secũda alias circa hoc sententias refutat acute. Intendit ergo Aristoteles de casu, & de fortuna

ria examinare: quæ causa, & quid sint, & quomodo differant & an sint: sed ab hac tertia parte incipit, & merito, quia primum omnium quaesitum est, an sit, reddit tamē prius rationem, quare agat de his, quæ, scilicet, sint causa communiter coniunctæ cum generatione & esse multarum rerum.

Prima ergo sententia est quorundam negantiū omnino casum & fortunam: scilicet, quia, quod à fortuna fit, habet aliquam causam particularem à qua procedit; ergo non est fortuna, quia si hæc esset, incertam causam exigeret, sicut & ipsa esset, si esset. Probant antecedens, quia si aliquis emēdi panem gratia tantum est in forum, & ibi fortē occurrat debitor, & ei soluat pecunias debitas; hæc solutio dicitur à fortuna, & tamen causam habet determinatam, scilicet iter ad forum. Sed hanc sententiā refutat Arist. ex communi applausu, quia omnes etiam rustici sciunt talē causam determinatam esse cum fortuna coniunctam, & tamen omnes concedunt fortunam: ergo huius ratio non tollit determinationē causæ adiunctæ.

Secunda ratio horum erat, quia si fortuna esset, de illa egissent antiqui, sed de illa non egerunt, quauis de reliquis egerint causis; ergo non est. Respondet tamen Aristoteles ad hanc rationem, tantum ex illa sequi antiquos esse reprehendendos, vel quia non possunt fortunam contra omnium applausum, vel quia illam ponentes, de illa non egerunt, eam inuestigando inter causas; & specialiter illi debent re-

prehendi, qui fortuna videntes & casu, de illis tamen non egerunt, ut Empedocles, qui fortunam dicebat esse, quod aer esset supra aquam, quia in alia mundi generatione non sic erit, sed cōtrā; similiter animalium partes à casu esse dicebat.

Secunda sententia erat aliorum, qui aliquo modo ponebant fortunam, & casum, in mundi (scilicet) generatione, & in precipuis partibus illius, non tamen in reliquis entibus naturalibus; & huius sententiæ fuisse Democritum, testantur Platonus, & Themistius, quia isti ponebant mundū infinites generandum, & corrumpendum, ex fortuito atomorum concursu. Vnde rogatus, cur potius hoc loco, quā in alio fuit hic mundus genitus, reddebat pro causa fortunam, & similiter in cælis & elementis, quæ sunt præcipue partes, non in reliquis, ut in plantis, animalibus, & alijs huiusmodi, quia hæc ex determinatis dicebant causis procedere, scilicet ex semine; hos tamen reprehendit, quia si imperfectorum effectuum determinatas posuere causas citra fortunam, & casum, multo magis debuere ponere perfectorum, & diuinorum, ut sunt mundus, & cæli, supra quod ab eis hæc omnia concedebantur genita; imò propter hoc absurdum admissam, quod cæli generentur à casu, & quod in his inferioribus nō sit casus, quod est absurdius, oportet, ait Aristoteles, agere an sint casus & fortuna: Vnde opposito modo, ac isti docent debere euenire, probat Aristoteles, quia cælorum motus sunt regula-

regularissimi & vniiformes; contra vero horum inferiorum deficientes & irregulares; ergo potius in his debent poni casus & fortuna, quā in illis, cum casus & fortuna sint illorum, quæ raro accidunt.

Tertia sententia est aliorum, scilicet Stoicorum (ut ait Simplicius) qui ponebant fortunam, sed dicebant esse diuinam quandam, & occultam nobis causam, ob quod illum vocabant Deū: his tamen dictis, iterum redit ad declarandum, quo ordine debeat agere de illis tribus, quæ proposuit: quid (scilicet) sint casus & fortuna, & quomodo differant, & quales causæ sint: & hæc de hoc capite.

CAP. QUINTVM Summa textus, Quid sit fortuna.

IN TENTVM Aristotelis in hoc cap. est explicare, quid sint fortuna & casus. Caput diuiditur in duas partes. In prima, quibusdam diuisionibus adiuuentis, qui effectus dicuntur fortuiti, & casuales, explicat. In secunda ex hoc colligit, quid sit fortuna: in prima ergo parte ait: Effectuum quidam semper & similiter eueniunt, ut Solis ortus, & occasus, & quod animal habeat sensum, &c. quidam vero ita frequenter, quod raro deficiat, ut quod homines in senectute canescant, & quod duplici nascantur

oculo, & in neutro horum est casus, & fortuna. Alij vero sunt, qui nec semper, nec frequenter eueniunt, sed raro, ut quod sodens terram, thesaurum inueniat, & in his est casus & fortuna, quia ista sunt eorum, quæ nō semper, aut frequenter, sed raro eueniunt.

Secunda diuisio est: Eorum, quæ fiunt, siue fiant semper, frequenter, aut raro, quædam fiunt ob determinatum finem, ut descensus lapidis ob quietem naturalem; & quædam non fiunt ob determinatum finem, ut sricatio barba, cum quis hoc inconfidate facit, aliud intendens.

Tertia diuisio est: Eorum, quæ fiunt propter finem, quædam fiunt ex electione, cognito fine sub ratione finis, quod solum accidit operationibus nature intellectuales; quædam fiunt sine electione, ut sicut opera natura, quæ talem finem non cognoscit: modo hanc secundam diuisionem & subdivisionem applicat tertio membro primæ diuisionis, dicens, quod ea, quæ raro fiunt, aliquando fiunt propter finem, & aliquando non: & quæ propter finem, aliquando ex electione, & aliquando non, sicut quod cogitabundus non aduertens sricet barbam, fit raro, & non propter finem, sed quod tanrus presus murum ascendat, raro fit, sed propter finem: modo ergo colligit, quod illi effectus dicuntur casuales & fortuiti, quia raro fiunt, & præter finem intentum per accidens consequuntur. Et quod sint aliqui effectus per accidens, probat Aristoteles: Causæ quædam sunt per se, quæ ut

tales influunt in effectum, vt domificator edificij: quaedam per accidens, quia cum his per accidens iunguntur, vt album cū edificatore: ergo similiter effectuum, quidam erunt per se, vt edificium respectu edificatoris: quidam per accidens, scilicet, qui cum his per accidens iunguntur, vt inuentio thesauri. Et rursus assimilat causas per accidens effectibus per accidens, dicens, quod sicut sunt indeterminata causa per accidens, quia vni multa accidunt, & causa per se sunt determinata, quando effectus per se sunt determinati, & effectus per accidens indeterminatam causam possunt: ex quo infert, quod hi effectus sunt fortuiti, quia indeterminati debent esse effectus fortuiti.

Modo ponit convenientiam inter casum & fortunam, vt postea melius indaget differentiam, & primo conueniunt, quia sunt in causis, quae agunt propter finem, ita quod talis effectus casualis, & fortuitus sit propter finem intentus. Probat Aristoteles, quia receptio pecuniae a creditore in foro, quando alio animo se ad forum contulit, est fortuita, quia est extra mentem, & tamen potest esse intentus, quia si hoc sciuisset creditor, iret certe animo recipiendi pecuniam: & idem habet casualis effectus. Secundo etiam conueniunt, quia quauis possint intendi ab agente propter finem, quando tamen actualiter fiunt, & dicuntur casuales & fortuiti, non intenduntur, sed praeter illius intentionem accidunt, & si inquam fieri possunt

fit, quod alias possent intendi.

Tertio conueniunt, quod talem finem nec semper, nec frequenter consequuntur, sed raro: sed id, quo defert fortuna a casu, insinuat dicens, quod fortuna est in agente per intellectum & electionem, vt est dicta receptio pecuniae, quod non habet casus.

Modo in secunda parte capitis definit fortunam sic: *Fortuna est causa per accidens in his, quae raro fiunt propter finem, & ex electione, sed praeter intentionem accidunt: quae definitio postea in quaestionibus magis declarabitur: Varia modo adducit epitheta fortunae. Primo dicitur occulta & inmanifesta hominibus, cuius ratio est, quia est causa per accidens, quae ob sui multipliciter em est ignota. Secundo de fortuna verificatur haec duo, quod nihil sit ab ea, & quod aliquid, nihil per se, sed aliquid per accidens. Tertio, quod est causa & non est causa, quia est per accidens causa, sed non simpliciter: & repetit, causas per accidens esse infinitas, scilicet indeterminatas ob suam multipliciter em, & hoc sicut contingit in causa per accidens ex parte causa, quia multa illi possunt per accidens coniungi: ita in causa per accidens ex parte effectus, quia multa possunt illi effectus per accidens coniungi. Quarto dicitur fortuna sine ratione, quia non intendit finem, quem raro consequitur: at ratio intendit finem, quem semper aut frequenter consequitur, & ita fortuna*

irrationalis dicitur. Sed merito dubitat Aristoteles, cum fortuna sit causa per se vnus effectus, cum quo per accidens coniungitur effectus fortuitus, & possint esse plures causa illius effectus per se, quaedam proxima, & quaedam remota, qualis harum fuerit fortuna. Respondet, quod proxima, sicut si aliquis tendat in forum emendi aliquid gratia, & ei occurrat amicus, cum quo moram faciat, taliter, quod si non faceret, ei non occurreret debitor, ob quod talis mora est causa receptionis pecuniae, quae effectus fortuitus est, & postea tendat in forum, quia si non tenderet, non inueniret debitorem, haec postrema, quae est causa proxima illius occursum, est fortuna, non quae est remota. Alia communia epitheta fortunae sunt, quod dicatur bona vel mala pro diuersitate effectus enuentus, ita quod si sit ingens malum, dicatur infortunium, si vero ingens bonum, sit fortunium, seu fors fortuna: sicut quando ingens bonum casu perditur, dicitur infortunium, vel aduersa fortuna, & non solum est ita censendum, quando bonum aut malum sunt praesentia, sed quando proxima sunt, vt si bonum ingens, quod sperabat, casu proximo perdidit, infortunatus dicitur: si vero malum, quod proximè imminet, euasit, fortunatus appellatur, quia quod parum distat a re, nihil distare videtur: & haec de hoc capite.

SUMMA TEXTVS.

CAP. SEXTI, IN
quo differant casus, &
fortuna.

INTENTVM Aristotelis in hoc capite est declarare differentiam inter fortunam & casum: & facit duo in prima parte: Positis illis, in quibus conueniunt, dicit in quo differant: & probat vnico argumento. In secunda parte id probat duplici argumento. In prima parte ait, quod conueniunt casus & fortuna, quia uterque est causa per accidens effectus contingētis raro in his, quae fiunt propter finem, sed differunt vt supersus & inferius: quia genus fortunae est casus, non contra. Et probat primo sic: *Fortuna solum conuenit hominibus, in quantum agunt ex electione: casus vero non solum conuenit hominibus, sed aliis: ergo superius est ad fortunam casus. Probatur Maior: Fortuna solum conuenit his, quae dicuntur fortunata: sed solum homines, vt agunt ex electione, dicuntur fortunati: ergo illis tantum inest fortuna, vt agunt ex electione, quod vocat Aristoteles, vt eis inest actio, quia haec ex electione procedit. Probatur Minor: Vel est felicitas secundum eos, qui in bonis externis & voluptate campebant, quia haec bona a for-*

tuna dicuntur, quia fortuitis casibus sunt exposita, vel pnapē felicitatem, quod dicit propter se, qui felicitatem in contemplatione ponebat, sed ad eam inuare dicebat bona externa, & amicos, & eius instrumenta: sed felicitas non est quaecunque operatio, sed ex electione procedens, & ratione, ut primo Ethicorum cap. 7. dicitur: ergo tantum conuenit fortunatos esse eis qui ex electione agunt, & sunt homines.

Ex quo Aristoteles infert bruta & pneros carentes vsu rationis non dici fortunatos proprie, quia non agunt ex electione, sed tantum metapharice, sicut dicebat Plutarchus lapides altaris dici fortunatos, quia honorantur ab hominibus: lapides vero sub infortunatos, quia ab hominibus conculcantur, cum sint eiusdem speciei. Rursus secundo modo dicuntur fortunata passiuē inanimata, quia illis modis nos sumus fortunati: non quia illa in se habeant fortunam, sed quod in his rebus sit casus. Probat duplici exemplo, quia, si aliquis equus ex praelio fugiens tendat ad stium, & omnes alij equi occidantur in praelio, iste dicitur casu saluatus, non fortuna, quia non erat aptus ex electione fugere tale malum. Est aliud exemplum, si sub sellam tripes ab alto cadat, in ea forma manens, quam antea habebat, hoc ipsum casu dicitur successisse, non fortuna, quia id non potuit intendere: Ex quo colligit definitio nem effectus casualis, dicens esse effectum rarum & per accidens, qui

sequitur ad effectum per se intentum in causis agentibus propter finem: casum dicitur esse causam per accidens eorum, quae sunt propter finem, & raro accidunt: Super addit fortunam, quod ista sit semper in agente, quod ex electione agit ut sic, unde fit, quod ea, quae accidunt homini, in quantum brutis communicat in sensu, non à fortuna, sed à casu sunt: debet autem intelligi ista electio à fine. Primo, quod illa agentia, quae ex electione agunt, si cum effectu per se directè intento, effectus per accidens & raro coniungatur, dicuntur respectu illius fortunata, quia illa quae tantum passiuē dicuntur eligibilia, passiuē & improprie dicuntur fortunata, quia ipsa in se non habent fortunam, sed sunt id, quibus alia habent fortunam, & fortunata proprie & in vigore denominantur.

In secūda parte capitis duplici alio argumento id probat: Primum est ab etymologia, sic: frustra reperitur in omni agente propter finem, siue agat ex electione, siue non: non quia dicitur carentia finis debiti, scilicet, quod non consequatur finem intentum: sed casus est ipsum frustra, aut illi proximam: ergo casus reperitur in omni agente propter finem, siue ex electione, siue non. Minor probatur ab etymologia, quia latine idem est ipsum, quod graecè αὐτός, & frustra, quod μάτην; sed casus latine dicitur, graecè αὐτομάτως: ergo idem est, quod casus, ipsum frustra, vel illi proximū. Id etiam Aristot. probat exemplo,

exemplo: sicut si aliquis lapis descendens in suum locum, aliquem in stine re percutiat, talis percussio est casualis, quia est praeter intentionem, & est frustra, quia in tali percussione lapis non consequitur finem intentum: & soluit tacite Aristoteles hanc objectionem: Lapis non potuit intendere talē percussionem: sed casus est in his, quae possunt propter finem intendi: ergo ista non est casualis.

Respondetur, quod etsi lapis non potuerit intendere, potuit ab alio, medio lapide, intendi.

Tertium argumentum est: Casus procedit multoties à principio intrinseco ut patet in monstris, quae casualia dicuntur, & tamen à materia procedunt, & fortuna procedit à principio extrinseco, quae est humana actio, cui multa extrinseca accidunt: ergo casus differt à fortuna. Colligit ergo duas quaestiones absolutas, quid sint, & quomodo differant casus & fortuna. Tertium vero modo soluit, quae non causa sunt: & respondet esse effectus, quia vel ista sunt natura siue agens naturale, vel intellectus, seu agens liberum: sed ista sunt causa efficientes: ergo casus & fortuna ad genus efficientis pertinent: sed quia sunt per accidens, sunt indeterminata: sed subdit, quod sunt causa per accidens ex parte effectus, & probat, quia casus & fortuna sunt agens naturale & liberum, in quantum cum effectu per se intento habent alium per accidens intentum, & raro coniunguntur: sunt ergo causa per accidens ex par-

te effectus, & ita concludit casum & fortunam esse posteriora agente naturali & libero, id est, prius hac agentia habent aliquem effectum per se intentum, & postea cum illo habent alium per accidens coniunguntur, respectu quorum sunt casus & fortuna, ex quo concludendo reprehendit Democritum, qui calos dicebat esse à fortuna & casu, cum tamen non poneret aliam effectum priorem illis per se intentum ab agente libero aut naturali, sicut necessario requiritur ad fortunatum, & casualem effectum.

ANNOTATIONES circa literam.

PRIMUM dubiū est, quorsum Aristoteles hic agat de casu & fortuna. Respondetur, quod hoc dubium optimè Aristoteles soluit, quia, scilicet, fuerat antea actum de causis & fortuna, & casus communiter recenseretur inter causas, & idē ad inuestigandum, quales causae sint, & quomodo, agit de illis.

Secundum dubium circa tertium caput est, quomodo Aristoteles tex. 61. dicat, quod casus est à principio extrinseco, quia, scilicet, eius causa est extra: & postea text. 64. dicat casum differre à fortuna, quia casus est à principio intrinseco, ut patet in monstris, quae ex materia, quae est in-

trinfeca, habent illum defectum, qui casualis vocatur: ac fortuna est à principio extrinsecò, ubi enim videtur Aristoteles contradicere, cum dicat casum ab extrinseca, & non ab extrinseca provenire causa. Verfat Iauellus hoc dubiù lib. 2. q. 14. vbi premissa duplici expositione Comment. & S. Thomæ, aliam adducit Ægidij, Barlæi, & Gabr. dicentium, causam esse extra effectum, posse dupliciter intelligi: vel secundum intentionem, quia illum non intendit, sed extra illius intentionem fit: & hac ratione casus dicitur à principio extrinsecò, aut quòd eius causa sit extrinseca, & hoc commune est etiam fortunæ, quia hæc est inferior causa: vnde quæ huic in communi conueniunt, & illi conueniunt: vel secundum executionem, quia quantum ad esse est causa extrinseca illius, & hac ratione intelligit, quòd casus sit causa intrinseca, quia contingit in naturalibus, quorum natura est principium intrinsecum, à qua proueniunt casuales effectus, & in hoc differt à fortuna, quæ & hoc modo est à principio extrinsecò, quia eius agens, quod est liberum, extrinsecum est luis effectibus: vnde cum diuersimode sumatur esse extra, vel extrinsecum, tollitur contradictio: quauis alio modo facilius meo iudicio posset tolli, su-

mendo & eodem modo extrinsecum, quia casus cum sit superior fortuna, sicut animal ex hoc se extendit ad rationale, & irrationale, quæ sunt inter se opposita, sed non cum animali, propter eius amplitudinem: ita casus se extendit ad hoc, quod est procedere à principio extrinsecò in executione ratione materiæ, ac procedere ex principio intrinsecò, in executione extrinseci casus strictè sumpti, vt condiuiditur à fortuna, qualiter est in brutis, vbi non est fortuna.

Quæ sicut istæ propositiones non sunt contradictoriæ: Animal est rationale, & animal est irrationale, sed diuersificantur ratione diuersorum inferiorum: ita istæ: Casus procedit à principio extrinsecò in executione, & casus procedit à principio intrinsecò in executione, non sunt contradictoriæ, sed verificantur ratione diuersorum inferiorum, & hoc consonat textui, quia differentiam inter casum & fortunam, claram & manifestam nondum posuerat text. 61. vsque ad 64. & ita in primo sumit casum vt amplectentem fortunam, ratione cuius est à principio extrinsecò: & in secundo sumit casum, vt distinguitur à fortuna, & vt

sic non procedit nisi ab intrinsecò: & hæc de hoc capite.

SVM-

CAP. SEPTIM.
Quod Physicus confidat omnia genera causarum, & per ea demostret.

IN T E N T V M Aristotelis in hoc cap. est probare, quòd genera causarum tantum sint quatuor, & quòd per illa demostret Physicus: ait quatuor tantum esse genera causarum, & probat sic. Tantum sunt quatuor propter quid, seu media vltima, in quæ resoluantur demostrationes: ergo tantum sunt quatuor causarum genera. Patet consequentia, quia in ista debent resolui demostrationes. Et probat inductione, quia in Mathematicis demostrationibus reducuntur ad formam, vt est definitio, non vero ad efficiens, cum abstractant à motu, quæ concernit efficiens. Deinde in moralibus reducuntur ad efficiens & finem, sicut propter quid certauerunt, aut qui furati sunt, alludens ad bellum Thebanorum, quorum templum quia inuasert, & spoliauerunt Oces, ideo peralati sunt. Sed (propter quid certauerunt) reddit causam finalem, vt dominarentur, alludens ad bellum Persarum cõtra Græcos. Tandem (propter quid) solet sumi à materia, vt propter quid terra est dura, quia est de materia ferrea: cum ergo tantum sint quatuor genera eo-

rum, ad quæ reducitur omnis demostratio, & cum hæc procedat ex causis, sequitur quòd causa sint tantum quatuor. Sed ne aliquis putaret, hæc causas semper esse realiter diuersas, inquit, quòd aliquando coincidunt in idem numero, vt forma & finis, & aliquando in idem specie, vt forma & efficiens, nam eadem numero forma in quantum dat esse materiæ dicitur forma, & sic cadit sub consideratione mathematica: in quantum vero est, cuius gratia generationes ad eam terminantur, finis est: & sic cadit sub consideratione physica: in quantum vero est in generante vniuerso, est eiusdem speciei cum forma genita.

Vt ergo probet per hæc quatuor genera Physicum demostrare, ponit hoc fundamentum quòd efficiens est duplex: quoddam, quòd à suo repatitur passo, vt ignis ab aqua; quoddam nõ, vt Deus, & cælum ab istis inferioribus: & primum ait secundum se, & directe esse negotij physici: secundum vero metaphysici absolute & secundum essentiam: vnde tria distinguuntur mouentia. Quædam omnino immobilia motu physico, vt Deus & intelligentia: quædam mobilia, sed incorruptibilia, vt cæli: quædam mobilia & corruptibilia, vt sunt hæc inferiora, & ita ait esse tria negotia, id est, tres considerationes. Primam dicit pertinere ad Metaphysicum: Secundam ad libros de cælo: Tertiam ad reliquas partes philosophiæ.

In secunda parte capituli probat, quòd

quod Physica demonstrat per hanc omnia genera, hac ratione: Physicus considerat rerum generationes, sed in his inueniantur hanc omnia: ergo illa omnia ad Physicum spectant: Probat Minorem, quia in generatione est quod fiat, & hoc est forma: & quod primo faciat, & hoc est efficiens: & quod passum est & hoc est materia. Modo ait, quod etsi mouens sit duplex, aliud motum, aliud immotum motu Physico, id est, quoddam agens sine re passio ne, & quoddam cum illa, nihilominus utrumque mouet hanc inferiora motu Physico. Mouens autem immotum ait esse Deum, vel primum omnium ens, vel principium & cum hoc explicasset, consequenter declarat, quod sit mouens motum, & inquit esse formam: & quia paterat illi obijci quod forma mathematica, vel metaphysica nullo modo ut sic mouentur, ideo se explicat, dicendo se loqui de formis, quae sunt in materia, & terminari generationis, ob quod dicitur mobile: sed quia finem inter allatas causas non adduxerat, ideo ait & ad illum spectare demonstrare per ipsum. Ratio est, quia natura est propter finem, & Physica naturam considerat: concludit ergo capitulum, epilozando, quod ad Physicum pertinet agere de quadruplo genere causa, de efficiens, scilicet, quod vocat, quia hoc est, de materiali, quod vocat, quod hoc fiat: de formali, quod appellat quod quid erat esse, & de fine, quod vocat, & quia melius est propter rem hanc: & hac de hoc capite.

CAP. OCTAVVM

Quod natura agat propter finem.

IN TENTVM Aristotelis in hoc capite est declarare, si natura agat propter finem, quod tetigit praecedenti capite. Dividitur in duas partes: In prima determinat quaestione dictam, an natura agat propter finem. In secunda parte quaedam alia motus antiquorum excludit, prodest vero quaestio ad declarandum, non tantum Physicum per materiam, sed per finem demonstrare, quae vis pro parte negativa ponat auctoritatem antiquorum, qui dicebant, res non esse, aut fieri propter finem, sed esse tales, quia ex tali materia constant, ut dentes sunt duri, quia ex dura materia ligna molles, quia ex molli materia: sed materiam esse duram vel mollē a casu vel fortuna: & probat antiquus, quia non ideo fit pluuia, ut fit frumentum, sed quia vapores ascendunt, & ita congelantur, quod sit necesse ut pluuia versus terram descendere. Et patet, quia si fieret ob frumentum, ut ob finem, quando est in ara frumentum, non deberet pluere, cum potius illi obijt, quam profuit. Consequens (ut patet experientia) est falsum: ergo antecedens: non ergo fit pluuia propter finem & consequenter nec alia res naturales.

Et consequenter dicebant antiqui, quod sicut per accidens se habet plu-

uia ad augmentum frumenti, ita per accidens se habent partes videntis ad suas actiones, ut quod oculus sit in loco eminenti ad videndum, imo quod etsi res non existant, aut conseruentur, nisi apta, & ordinata ad suos fines, totum hoc per accidens est, sicut dicebat Empedocles; quauis monstrum habens medietatem equi, & medietatem tauri non possit conseruari, quia non potest exercere suam operationem; totum autem hoc est per accidens. Horum ergo sententiam primò redarguit, probando naturam agere propter finem, hac ratione: Quaecumque vel semper, vel frequenter eueniunt, non sunt a casu & fortuna (ut supra diximus) sed effectus naturales, vel semper vel frequenter eueniunt, ut quod sit in hyeme pluuia, in aestate calor, imò hoc concedunt antiqui: ergo effectus naturales sunt propter finem. Patet consequentis: inter fieri propter finem & non fieri propter finem, non est medium; sed quae sunt a casu vel fortuna, non sunt propter finem: ergo quae non sunt a casu & fortuna, debent fieri propter finem.

Secundo argumento idem probat sic: Vbi est aliquis finis, ibi iam priora, quam consequentia sunt propter illum; sed in arte est aliquis finis, cum fit secundum electionem, & intellectum; ergo in ea iam priora, ut fundamenta, quam consequentia, ut tecta, sunt propter finem: sed quae ab arte sunt, propter finem sunt: quia, si natura domum faceret, pariter, ac ars, faceret, & si ars faceret hominem, vel

plantam, pariter ac natura; ergo sicut ars suos effectus agit propter finem, ita & natura. Et confirmatur: Ars vel perficit, vel limitatur naturam; sed ars agit propter finem; ergo & natura.

Tertio comprobatur inductiones Animalium, & plantarum actiones, iunt propter finem, & ita, ut videantur tales res artem, & intellectum habere; cum reuera non habeant; ergo reliqua opera naturae erunt propter finem. Probat antecedens inductione; aranea construunt telas, ut capiat muscas, & aues nidum ad suam habitationem, planta mittunt folia, ut fructus defendant ab externis iniurijs, & mittunt radices, ut alimentum externum sugere possint, & sic de reliquis; ergo.

Quarto probatur, Duplex est natura, materia & forma; sed forma est finis, & propter formam est materia; ergo natura est, & agit propter finem.

Quinto, soluendo quandam objectionem antiquorum, probat intentum, dicebant enim illi, quod si natura ageret propter finem, non erraret, ut errat in monstris; sed hinc Aristoteles sumit argumentum: nam quia ratione in arte est peccatum vel error, nisi quia finem intentum ars non consequitur; ergo nec erit peccatum vel defectus in natura, nisi quia finem intentum non consequitur natura; sed ex ratione peccati in arte necessario inferitur, quod agat propter finem: ergo similiter in natura; & ita reprehendit Empedoclem, qui dicebat, homines in principio mundi nasci cum dimidio bonis casu quodam, non quia ageret propter

finem naturæ; reprehendit, dicens quòd nunquam illa talia essent monstra, nisi ab intento deniaissent fine, sicut de facto in alijs animalibus sunt monstra, quia deuiant ab intento sine ob defectum seminis.

Sexto eisdem antiquos reprehendendo probat intentum sic; Vbi est aliquis ordo constitutus, vnum est propter aliud, vt propter finem; sed in generatione animalium ordo est constitutus, quia non fiunt animalia nisi ex proueniente semine, & non statim nisi prius mollescat, & disponatur: ergo hæc generatio secundum finem fit.

Septimò hoc probat specialiter contra En. p. doctem, qui monstra ex varijs animalibus dicit fieri, quia à casu, & non propter finem agit natura, sicut sunt illa animalia, quæ habent dimidium hominis, & dimidium bouis: ob quod dicuntur bouigena, bouipera: & arguit sic: Si talia monstra fierent à casu, & non propter finem: ergo vbi minus apparet finis, & magis collucet casus, vt in plantis, quæ nullo modo cognoscunt finem, frequētius talia monstra deberent euenire: sed non eueniunt, imò compositum ex duabus speciebus planta, vt vitis, & oliua, sicut dicitur vitigenum oleoprozum, non dicitur monstrum.

Octauò probat: Si natura non propter finem, sed casu ageret: ergo ex quolibet semine posset fieri quodlibet, cùm nullum sit destinatum ad certum finem: quod tamen est impossibile: ergo agit propter finem natura. Quod probat, quia inde sequeretur,

quòd natura, & naturalia destruerentur. Probat sequela, quia entia naturalia sunt illa, quæ ab aliquo principio interno mota non cessant, quousque suos fines attingant, & in omnibus quiescant, ita quod illos nō transgrediantur: imò nec in omnibus est idem finis, nec in singulis omnis finis: in quibusdam vnus finis determinatus, & in alijs alius, quem frequenter attingunt, & semper attingerent, si non impedirentur: ergo agit natura propter finem, & ita experientia docet in motibus plantarum, animalium, & elementorum, quæ nūquam quiescunt, nisi obtento sine proprio.

In secunda parte capitis alia motiua antiquorum excludit, qui dicebant effectus naturales esse à casu, quia etsi à natura sequantur, sed ab illa non sunt intenti. Hoc rejicit Aristoteles, quia ad rationem fortuna & casus non tantum requiritur, quod sint præter intentionem, sed quod nec semper nec frequenter eueniant; sed effectus naturales, aut semper, aut frequenter eueniunt: ergo non possunt esse casuales, & fortuiti; imò eo ipso, quod semper aut frequenter eueniunt, sunt intenti, saltem à dirigente naturam.

Vltimum motiuum excludit, quia dicebant antiqui, naturam non agere propter finem, quia non deliberat, nec vtitur consultatione, & hoc rejicit, quia aliud est agere propter finem, aliud vero agere ex proposito; quia agere propter finem solum est, quod actio agentis tendat, & dirigatur in finem, non vero importat cognitionem illius

illius finis sub ratione finis, quod requiritur, vt agens sit à proposito. Aristoteles autè hoc probat, quia ars agit semper propter finem, & tamen non vtitur deliberatione: ergo non rectè ex hoc sequitur non agere propter finem. Antecedens patet, quia faber lignarius non deliberat, an ex ligno debeat facere arcam, sed hoc facit sine deliberatione; ergo similiter natura poterit agere propter finem, quantum non agat deliberatione; & assimilatur naturam arti, quia solum differunt in hoc, quod dat esse fortuna externa effectus artificioso, at vero natura est à forma interna effectus naturalis: imò subdit Aristoteles: Eodem modo faceret ars suum effectum, ac si esset in ligno; ergo sicut tunc ageret propter finem sine deliberatione, ita & modo ageret propter finem, & præter deliberationem; & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM.

Vnde petatur necessitas in rebus naturalibus.

Intentum Aristotelis est declarare, vnde petatur necessitas in effectibus naturalibus. In prima parte determinat hanc questionem: in secunda declarat, quomodo duplex necessitas hic declarata pertineat ad Phisicum.

Primo ergo supponendū est esse duplex necessariam: alteram absolute, vel ex parte materia: alteram ex suppositione,

vel ex parte finis, sicut est necessariū. ferrā esse durā primo modo & ex parte materia: & sicut est necessarius cibus secūdo modo ex parte finis ad cōseruandam vitā. Citat opinionem antiquorū; hi enim cum non ponrent finem, totam necessitatem ponebāt in materia, vnde rogati, quare domus habeat quasdam partes sursum, & quasdam deorsum, dicebant, quod habet quasdam partes graues, & quasdam leues, vt leues sint sursum, graues verò deorsum. Respondet ergo Arist. questioni citatæ, quod necessitas nascitur à materia; sed rursus necessitas materia à fine desumitur, vnde domus est talis, quia habet talem materiā, sed adhuc habet talē materiā, quia ad talē finem ordinatur, scilicet, vt nos descendat ab inuirijs caelestibus. Vnde concludit necessarium esse à materia, sed nō vt in fine. Explicat autem hanc necessitatē, dicendo, ita se habere, sicut præmissa vera inferūt necessariū cōclusionem verā; sed conclusio vera nō necessario supponit præmissas veras, valet tamen quod si conclusio non est vera, præmissa non erunt vera.

Finis verò habet rationem præmissarum, & materia conclusio: quia sicut conclusio habet veritatem desumptam ex principio, non vero è contraria materia habet necessitatem desumptam à fine, non vero è contra, nepe finis à materia: & ideo solet communiter dici, quod finis in practicis est, sicut principium in speculabilibus. Sed quia posset aliquis dubitare, cuius sit finis principium; respondet quod est principi-

principium non actionum, & operatio-
num, quibus res fit, sed cogitationum,
quod est dicere, non est principium mo-
tus executionis, imò potius est termi-
nus, & effectus, sed est principium mo-
tus intentionis, excitando appetitum
agentis, ut res fiat. Modò ponit exem-
pla eorum, quæ dixerat, dicens: Bene
valet, est finis domus, quæ est eius for-
ma; ergo lapides, & ligna, quæ sunt
materia; sed non valet, sunt lapides
& ligna, ergo forma, vel finis; & be-
ne valet: Serra est, ergo est ferrum,
quod est eius materia, non contra, &
negative, est valcat: non est ferrum:
ergo non est serra, sed non valet, non
est serra; ergo non est ferrum, sicut di-
ximus valere. Præmissæ sunt veræ, er-
go conclusio: sed non contra, negative
vero bene valet: Conclusio nõ est vera:
ergo præmissæ, &c. Concludit ergo in re-
bus naturalibus, esse necessarium ex
parte materiae & ex parte motuum
materiae, ut quare aliquis rubeus fa-
ctus est: quia (scilicet) mutatio san-
guinis facta est circa faciem.

In secunda parte dicit vtrâque ne-
cessitatem materiae & finis pertinere
ad Physicum, magis tamen pertinere
necessitatem finis. Quod probat pri-
mò, quia ratio necessitatis modo sumi-
tur ex fine, non contra. Secundò, quia
in demonstratione potius utimur for-
ma, quæ se habet ut finis, quàm mate-
ria, tanquam principio demonstrandi;
& hoc tam in naturalibus, quàm in
artificialibus, sed non quò id excludē-
da est materia, quia etiam solet in de-
monstratione assumi, ut ad demons-

trandum, quòd serra secet, assumimus
ut medium, quòd habeat dentes duros,
sed hoc ita habet, quòd serra est: &
hæc de lucra.

ANNOTATIO- nes circa literam.

Primum dubium textus est
circa septimum caput, text. 3.
quare Aristoteles dicat, quòd
forma & efficiens coincidunt læ-
pe, non semper, sed frequenter.
Respondet, rationem esse, quia in
generationibus vniocis, gene-
rans & genitum sunt eiudem
speciei: & ita forma generantis,
quæ dicitur efficiens, coincidit
in specie cum forma geniti, quæ
dicitur absolutè forma, quia nõ
est ut sic efficiens, sed finis gene-
rationis.

Pro cuius intelligentia est no-
tandum, quòd duplex est finis: al-
ter generationis, alter rei genitæ:
finis generationis est, ad quem
proximè ordinatur generatio, &
ille est ipsa forma, & de hoc Ari-
stoteles loquitur, quando ait,
quòd forma & finis in idem nu-
mero coincidunt: finis vero rei ge-
nitæ est, ad quem tertia res genita
ordinatur, & hic est operatio de
fine: ergo de primo loquitur Ari-
stoteles in hoc capite, & reliquis
duobus: & ita dicit, quòd forma
mathematica non est finis, quia
non consideratur sub ratione ge-
neratio-

nerationis, ad quæ necessariò di-
cit habitu dinem dictus finis, non
tamen coincidunt in idem specie
forma, & efficiens in generatio-
nibus æquiocis, quæ rariores
sunt.

Secundum dubium est, quomo-
dò Aristoteles hic text. dicto, &
73. dicat mouens immotum, ut
est Deus, non esse physica, sed
metaphysicæ considerationis, cū
octauo Physicorum expresse egerit
de primo motore, primo im-
mobili: Respondetur cum Iauello
quæst. 17. quòd dupliciter potest
agi de mouente immoto: primo,
quantum ad essentiam, & prædi-
cata quidditatiua, ut quòd sit pu-
rus actus, immaterialis, incorru-
ptibilis, &c. & hoc est metaphy-
sici negotij. Secundò quantum
ad existentiam, & hac ratione,
quia eius existentia nobis inno-
tescit ex motu, quem in nobis cau-
sat, ideo ut sic pertinet ad Physi-
cum eius consideratio, & ita fac-
tum est 8. Physicorum.

Sed dices, Saltem ratio hæc
ab Aristotele adducta nulla est,
quia reddit pro ratione, quòd
mouens immotum in se non ha-
bet principium motus, quòd fal-
sū apparet, cū in se habeat po-
tentiam motiuam, quæ est princi-
pium motus. Respondetur, quòd
Aristoteles tantum intēdit, quòd
non habeat principium motus in
se ipso, quòd est dicere, non esse
ens naturale, nec receptiuum sui

motus: & ita cū non continea-
tur sub obiecto Philosophiæ, nõ
pertinet ad Physicum, quia illa
potentia motiuam est principium
motus in alio.

Quartum dubium textus est
circa textum 752. quomodo Ari-
stoteles dicat, antiquos omnem
necessitatem ponere in sola ma-
teria, siquidem Aristotelis exem-
pla in ea & efficienti adducuntur:
adducit enim calidum & frigi-
dum, ex quibus, quia talis sunt
naturæ, dicit tales fieri effectus,
ut quia frigidum est potens des-
cendere deorsum, ideo ex eo
fiunt radices, & quia calidum
est natum ascendere sursum, ex
illius ascensu fiunt flores in ar-
bore. Calidum autem & frigi-
dum ex Aristotele, secundo de ge-
neratione, actiua sunt. Aliud etiã
exemplum affert textu 76. de
aqua sursum tracta, &c. Respon-
detur cum Iauello quæst. 25. quòd
cū intentio finis in agente, sit
ratio formalis agendi, quæ ex eo,
quòd à fine mouetur, & illud in-
tēdit, formale est actiuum, & an-
tiqui qui sustulerunt finem, con-
sequenter sustulere efficiens for-
maliter: & hac ratione debet in-
telligi, quòd dicunt necessitatem
pendere ex sola materia, & non ex
efficienti formaliter, quia istud au-
fertur, ablato fine.

Quintum dubium est circa
text. 83. contra illam septimam
rationem Aristotelis, quæ pro-
bat, non

bat, non esse in animalibus monstris composita ex diuersis speciebus, vt homine, & boue, quia inde sequeretur, quod deberent esse in plantis, cum sit minus sollicita natura in earum generatione: & quod Aristoteles adducit, re vera non est, quia per infectionem videmus duas species plantæ coniungi: ergo iam ruit Aristotelis ratio. Respondet Alexander, quod loquitur de naturali generatione, per quam partes rei genitæ continuè producuntur, & hac ratione nunquam duæ species plantæ coniunguntur, quia quæ specie differunt, non possunt continuari, aliàs cum continuum sit vnum numero, darentur duæ substantiæ speciei diuersæ, quasi vna numero essent, quod repugnat: at infectio dicta nõ per naturam, sed per artem fit, & partes ibi tantum sunt contiguæ, non continuæ. Vnde hoc non tollit vim argumenti Aristotelis, quod in hoc consistit: Ratio casus magis apparet in plantis, quam in animalibus, cum sint minus intentæ à natura, & imperfectiores: sed ad casum sufficit, quòd in animalibus sint monstra, ex duplici specie conflata: ergo & in plantis sufficere, quod tamen est falsum: ergo imo cum in monstris nunquam generetur effectus omnino dissimilis ei, quod intendebatur, sicut non generat homo pro homine equum

aut equus pro equo hominem, sed aliud magis accedens ad naturam proprii effectus, probatur planè, quòd proprius effectus erat intentus, & monstrum non multum ab illo possit degenerare.

Sextum dubium circa text. 84. est: videtur enim insufficientis ratio Aristotelis, siue formetur secundum Sanctum Thomam, qui eam sic format: Si omnia sunt à casu: ergo eadem species animalis ex quouis semine posset indistinctè & indeterminatè produci, cum casus sit omnino indeterminatus: sic ergo quodlibet semen posset à quouis alio produci: videtur (inquam) nulla, quia quouis nos de facto ponam casum, non rectè sequitur: Homo monstruosus fit à casu: ergo potest à quouis alio agente citra hominem fieri: & quauis inuentio thesauri sit casualis, non sequitur posse à quouis alio citra hominem fieri: ergo non debet sequi contra antiquos, & quòd sit casus in omnibus, & quòd possit eadè species animalis ex quouis semine generari, aut ab eadè specie animalis quouis semen produci. Respondet cum Iauello quæst. 34. negando paritatem rationis, quia etsi nos dicamus, aliqua fieri à casu, plurima alia dicimus fieri ex intentione naturæ, imo omnia naturalia agentia esse ex se destinata ad certos fi-

ros fines, & effectus, quauis aliquando in eorum actionibus sit defectus aliquis à fine intento: quia ex eo, quòd non potest esse tantus, quòd à quouis alio agente posset fieri, arguit (vt vidimus) effectus esse à natura intentos, & ita contra nos non concludunt. At vero cum antiqui omnia dicunt fieri à casu, nullam possunt ponere determinationem in hoc

agente, ad potiùs producendum hoc, quàm illud, & ita sicut fuit hæc res casu producta ab hoc, poterat produci ab alio, aut si ab alio, quàm hoc, non potest, signum est, quòd ab isto intendatur, & ita quòd non omnia sint à casu, sed aliqua sint à natura intentis ob suum peculiarem finem: & hæc de hoc capite.

(.?.)

SVPER

S V P E R T E R T I V M
L I B R V M A R I S T O T E L I S
P h y s i c e a u s c u l t a t i o n i s , C o m m e n t a -
r i a v n a c u m q u æ s t i o n i b u s ,

A V T H O R E R . P . F . P E T R O D E
O ñ a , B u r g e s i , i n s a c r a T h e o l o g i a M a g i s t r o , & i n P r o v i n c i a
C a s t e l l a P r o v i n c i a l i , I n s t i t u t i S a n c t a M a r i a d e
M e r c e d e r e d e m p t i o n i s c a p t i u o r u m .

C A P . P R I M V M .
P h y s i c o a g e n d u m e s s e d e
m o t u , & d e a l i j s a t t e -
c t i o n i b u s n a t u r a -
l i b u s .

ARISTOTELES in hoc capite, proposita intentione tertij & quarti libri, quosdam adducit suppositiones ad definitionem motus: inquit ergo, quod, cum in secundo libro actum fuerit de natura, & hac sit principium motus, agendum est modo de motu, & quia motus saepe solet definiri per infinitum, cum sit de genere continuorum, quorum ratio est per se diuisi in infinitum, ideo dicit se acturum de infinito; sed quia motus mensuratur per tempus, & fit

in loco, vel ad illum terminatur, & antiqui dixerunt locum esse vacuum, ideo dicit, se acturum quarto libro de his. Et secundo, quia hæc sunt communia enti naturali, & hic traditur scientia communium: sunt (inquam) communia tempus, locus, & motus.

In secunda parte quatuor supponit Aristoteles. Primum est: Eorum, quæ sunt, quædam sunt in actu, quædam in potentia: Et quæ sunt in actu, subdividuntur in decem prædicamenta. Secunda suppositio: Ea quæ sunt ad aliquid, quædam secundam existim & defectum, quædam secundum motuum, & mobile, actuum, & passivum. Tertia suppositio: Motus non est præter res, ad quas est motus. Quarta suppositio: In quolibet prædicamento est duplex actus & forma, sicut est duplex oppositum, alterum perfectum, alterum imperfectum, secundum quæ duplex est motus in quouis prædicamento, alter ad perfectum, & alter ad imper-

ad imperfectum, ut in substantia, generatio, & corruptio: in quantitate, augmentatio, & diminutio: in ubi, sursum, & deorsum: & in qualitate sunt varia contraria. Unde colligit, tot esse species motus, quot sunt species entis; & hæc de hoc capite.

agit, mouetur, & patitur; primum prout est in actu, secundum, prout est in potentia. Unde agendo reparitur, & repatiendo agit, ut calidum actu calefacit, & ut frigidum in potentia, frigescit.

Utrum verò omne agens & mouens simul moueatur, & repatiatur, ut Heraclitus, & Democritus dicebant, postea videbitur. Modo ergo probat intentum sic. Quauis motus procedat ab aliquo existente actu tanquam ab agente, vel in se, vel in alio, recipitur tamen in passio, non quæ est in actu, sed alia de causa, scilicet ut est in potentia. Et probat; quia motus, quo fit statua, non est aris, prout actu est aris, sed prout est in potentia statua, nisi velis dicere, quod idem sit formaliter actu aris, & potentia statua, quod est falsum; est ergo motus actus entis in potentia secundum quod in potentia. Et quod differant ratione, esse actu subiectum, & esse in potentia ad talem formam, quauis realiter in idem coincident, probat: Si idem est aliquod subiectum esse agrum absolute actu, & esse in potentia sanum: ergo similiter erunt idem esse absolute sanum actu, et potentia agrorum, cum nec illic sit maior ratio, quare vna potentia identificetur cum actu absoluto subiecti, quam alio; ergo sequitur, quod idem erunt potentia sanum, & potentia agrorum, & consequenter erunt idem actu sanum, & agrorum. Quia si potentia, aliàs diuersæ, quia vniuntur in subiecto, cum illo identificantur ratione: ergo &

C A P . S E C V N D V M .
Q u i d s i t m o t u s .

ARISTOTELES in hoc capite primò definit motum, secundò probat eius definitionem. Ex prima suppositione colligit definitionem motus, dicendo esse actum entis in potentia secundum quod in potentia, ut alteratio est actus alterabilis ut alterabile est, & generatio est actus generabilis ut generabile est, & latro, seu motus localis est actus mobilis localiter prout mobile est. Unde ex dicta inductione concludit omnem motum esse actum entis in potentia secundum quod in potentia.

In secunda parte eam incipit probare; & primò, quod motus sit actus, probat sic: Id, quo posito, quod erat in potentia, fit in actu, est actus, ut edificabile posita edificatione actu edificatur, & vltius alijs multis exemplis: ergo motus est actus. Ad probandam verò aliam partem definitionis, supponit hoc fundamentum, quod idem potest esse in actu, & in potentia, vel successiuè res, actu eiusdè, vel simul, respectu diuersorum. Ex quo infert, quod mouens physicam mouet, &

actus similiter debent identificari, quod est absurdum. Ergo dicendum est, quod esse actu subiectum absolute, & esse potentia tale, differant, & ita ait notanter fuisse dictum, motum esse actum entis, non utique, sed ut in potentia est. Modo ergo probat definitum conuerti cum definitione, sic: Illud est motus, quo posito mobile mouetur: sed posito actu dicto entis (scilicet) in potentia secundum quod in potentia, mouetur res: ergo talis actus est motus, & contra motus est talis actus. Et probatur Minor, quia edificabile mouetur ante edificationem, vel post, vel quando illa est: non ante, quia tunc solum est edificabile, & nullo modo edificatur, cum sit ante edificationem: nec post illam, quia iam res est edificata: ergo non edificatur, cum post edificationem non inueniat edificabile: restat ergo, ut mouetur, quando actu est edificatio: ergo edificationis motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia, & ita inquit esse dicendum de quocunque alio motu cuiusuis mobilis.

Probat, definitionem hanc bonam esse: primo comparando illam ad definitiones antiquorum, quae sunt male. Secundo, quia difficile est aliam inuenire, quia motus sub aliquo genere, quam actus non potest contineri; & ad primum adducit definitiones antiquorum. Quia dicitur, motum esse alteritatem, alij inaequalitatem, alij non ens, quod est falsum, cum tamen possint haec tria reperiri, ubi non est motus, ut patet; Et secundo probat ex termino ad

quem, quia aliquando motus terminatur ad simile, vel ad aequale, vel ad ens; ergo potest reperiri motus sine alteritate, inaequalitate, aut non ente: Patet consequentia, quia motus non est praeter res, ad quas est motus: ergo si istae res inueniuntur sine illis tribus; ergo & ipsi motus. Tertio probat ex termino a quo, quia non semper motus procedit ab altero, ab inaequali, & non ente: ergo potest motus sine his reperiri. Patet consequentia, quia motus est quaedam via inter praedictos terminos; ergo si tales termini possunt sine illis inueniri; ergo & motus.

Reddit vero Arist. rationem, quare antiqui dicebant esse non ens, quia non est in aliquo predicamento determinato substantiae, qualitatis, quantitatis: &c. & iterum reddit causam, quare motus ab antiquis dicebatur esse indeterminata natura, quia nec videtur esse potentia, cum ea, quae praesens sunt in potentia, ut sic non moueatur, ut patet in caelestibus, ut sic: nec actus, quia quae sunt in actu, non mouentur ad id, quod habent in actu, ut quantum actu non mouetur ad quantitatem. Sed hanc rationem soluit Arist. dicens, nec esse actum perfectum, nec potentiam, esse tamen actum imperfectum, quia ens in potentia, cuius est actus, imperfectum quid est. Declarat modum, quid sit subiectum motus, & primo ponit hoc fundamentum, quantumuis mouens, & mobile moueri possint, diuersimode tamen, quia mobile per se ut mobile est; mouens vero per accidens. Secundo ait illud mouens per accidens moueri, quando mouetur, quod est ap-

rum moueri: quod dicit ad excludendum agentia immaterialia, quae non sunt apta moueri, motu (scilicet) physico, quantumuis illo moueantur actiue, & addit aliud signum, dicens, illud mouens esse aptum moueri, quod quando non mouet, dicitur quiescere. Ratio est quia quies est privatio motus in subiecto apto, ob quod excludit corpora caelestia, quae ita mouentur, quod non quiescunt; & ita omni specie motus mouentur, & tamen ipsa solum localiter mouentur. Nam alterantur, & non alterantur, generantur, & non generantur, augentur, & non augentur, & localiter motu recto mouentur elementa, & tamen localiter recte non mouentur: constat ergo ex his non omne mouens mouendo moueri, & ita non conuenire per se mouenti, ut moueatur; quia quod est per se, conuenit omni habenti eandem rationem. Et ratio est, quia mouere ut sic solum est agere in aliquod mobile; sed quia hoc fit tangendo mobile, hinc est quod ab illo moueatur, & ita mouens ut mouens per accidens mouetur, quia non ut mouens, sed in quantum per accidens in idem coincidunt mouens, & mobile.

Ex quo infert, quod intendebat, motum esse per se actum mobilis, ut mobile est, quia motus in motum, aut mouente tantum est per accidens, in quantum tacta agendo patiuntur. Reddit vero rationem, quare mouens ut sic, non moueatur. Et respondetur, quia ut sic est in actu per aliquam formam, vel substantialem vel accidentalem, id est, qualitatem, vel tantam, id est, quantitatem, quae forma est principium motus, cum

mouens mouet: mobile vero est in potentia ad talem formam. Unde cum motus sit actus entis in potentia, sequitur quod sit per se actus mobilis, ut mobile est non vero mouentis ut sic. Confirmatur, quia homo actu ex homine in potentia facit alium hominem actu, et calidum actu ex calido in potentia facit aliud calidum actu: motus vero per se subiectatur in eo, ex quo sit terminus. Et haec de hoc capite.

CAP. TERTIVM. An actio, & passio sint motus, & in quo sint.

Intentum Aristotelis in hoc cap. est probare, quod actio & passio sint idem motus realiter, & facit duo. Primo proponit plures dubitationes. Secundo probat intentum. In prima ergo parte ait solum esse ex dictis hoc dubium, utrum motus sit in mobili, ut in subiecto: & declarat sic, quia motus est actus huius ab hoc, id est, ab uno procedit, ut a principio actus, scilicet, a mouente, in alio vero recipitur, ut in principio passio, scilicet in mobili. Unde infert eundem esse actum mouentis, & moti, sed ratione diuersa; sicut sunt diuersa potentia, quia mouentis potentia actiua est ad posse mouere, moti vero potentia passiva est ad posse moueri; unum ergo, & idem actus in quantum per illud, quod poterat mouere, mouet, est actio; & in quantum per illud, quod poterat moueri, mouetur, est passio, etiam si sit ratio diuer-

diuersa, quia est duplex ordo, sicut etiam si sit idem spatium duorum ad unum, ac contra unius ad duo, ratio tamen est diuersa, quia primo modo dicitur proportionem duplam, secundo vero modo subduplam. Alia similia adducit exemplum.

Sed contra hoc logice arguitur pro utraque parte, & primo pro negativa sic: Actus agentis est actio, patientis vero passio; sed actio, & passio differunt, sicut agens, & patiens; ergo non sunt unus, & idem actus. Secundo probatur: habent diuersos fines, & effectus; ergo non sunt idem actus. Probatur antecedens: finis, & effectus actionis est ipsum factum; finis vero & effectus passionis est ipsum receptum; sed factum, & receptum differunt; ergo actio, & passio non sunt unus actus.

Sed pro contraria parte, quod non sunt duo motus, sic arguitur: Si non essent idem, vel uterque esset in agente, vel in passio; vel actio in agente, & passio in passio, vel contra; sed nullum horum; ergo: primum non excludit, quia sufficienter manebat exclusum ex precedentibus. ubi fuit probatum, quod motus subiectatur in mobili; ergo siue sint duo motus actio & passio, siue unus, cum motus aliquis debeat poni in mobili, vel passio, non potest uterque motus esse in agente.

Quartum etiam membrum, & magis notum statim reijcit, quod non sit actio in passio, & passio in agente, quia tunc esset equiuocatio in nomine, uocando passionem, quod est actio, & actionem, quod est passio. Tertium vero membrum, quod maiorem habet apparentiam, & actio sit in agente, & pas-

sio in passio, hac ratione excludit, quia si actio est in agente, cum actio ita sit motus, sicut passio; ergo sequitur quod hoc agens agendo moueatur (quod supra reiecit) vel quod aliquid habens motum non moueatur, quod ita est falsum, ut quod habens albedinem non sit album.

Secundum vero membrum, quod utrumque esset in passio, reijcit primo, quia iam sequeretur, quod actus alicuius non esset in eo, cuius est actus, siquidem actio est actus agentis, & non est in agente. Secundo, quia sequeretur quod unum mobile simul moueretur duplici motu tendente ad unam formam, altero passionis, & altero actionis. Iterum redit ad impugnandum, quod non sit unus actus. Primo, quia diuersorum (ut sunt agens & patiens) esset unus actus. Secundo, quia sequeretur quod idem esset doctio magistri, & disciplina discipuli, cum primum sit actio, & secundum passio. Tertio, quia idem esset agere, & pati. Quarto, quia docens esset discens, et discens docens, & agens patiens, & contra, si actio & passio sunt unus actus.

In secunda parte determinat veritatem quod actio et passio sunt unus actus, ita quod utrumque sit in patiente, vel mobili, & incipit a solutione ultimarum rationum, dicendo non esse inconueniens unum esse actum duorum, quando sic est in uno, quod ab altero procedat, quia est sit unus re, est duo ratione: si vero re, et ratione esset unus, ut vestis, et indumentum, non posset esse actus duorum. Alia tria ultima argumenta soluit eodem modo, quia si actio & passio essent unus

unus actus re & ratione, tunc quidquid verificatur de uno, verificabitur de altero, & contra; & ita bene sequitur, quod essent idem doctio, & disciplina, agere & pati, discens, & docens: at cum sit unus actus re, sed diuersus ratione, diste propositiones falsae sunt. Ponit vero exemplum, quomodo actio, & passio sint idem re, & ratione diuersa, sicut est eadem via Thebas Athenas, & Athenis Thebas, ratione tamen diuersa, prout est Thebis, & prout est Athenis. Et probatur hoc, quia non est idem distare Thebis, & distare Athenis. Unde concludit, formaliter non debere concedi actionem esse passionem, aut contra; quia actio est motus prout ab hoc, passio vero motus prout in hoc. Epilogat dista dicens, se dixisse in generali, quid sit motus, ex cuius definitione facile est singulos motus in specie definire, ut alteratio est actus alterabilis, ut alterabile est, & augmentatio est actus augmentabilis ut augmentabile est. Et quia potentia duplex est, altera actiua, & altera passiuua, & non declarauerat, quam potentiam diceret, an sit potentia cuius actus est motus, ideo dicit illam sumi utroque modo, & ita motum esse actum motiui, & inobis in quantum talia sunt; & si simili modo definit omnes species illius, quod (scilicet) alteratio sit actus alteratus, & alterabilis. Et hac de litera.

ANNOTATIONES
circa literam.

Primum dubium circa primum textum est, quomodo dicit Aristoteles, ignorato motu, naturam ignorari, cum supra dixerit naturam esse per se notam: quod vero est per se notum, in sui cognitione non pendet ab alio: & sic ex alterius ignorantia non potest ignorari. Respondet Iunior dupliciter posse cognosci naturam. Primo quantum ad questionem an sit & hac ratione nequit ignorari & ita debet intelligi Arist. cum supra dixit naturam esse, per se notam esse. Secundo quantum ad questionem quid sit, & quia in hac cognitione definitiua pendet natura a motu, per quem definitur, unde eo ignorato potest ignorari, & ita non est hoc modo per se notum.

Secundum dubium est, quare Aristoteles continuum saepe definit per infinitum, non tamen semper. Respondeo rationem esse, quia continuum potest dupliciter definiti. Primo per ordinem partium ad ipsum: & hac ratione non definitur per infinitum, sed potius, dicendo: Continuum est, cuius partes copulantur termino communi, prout vidimus in Logica. Secundo per ordinem ipsius ad partes: & hac ratione definitur per infinitum, dicendo: est diuisibile in infinitum: & quia haec definitio est frequentior, ideo ait saepe definiti per infinitum, sed non semper.

Tertium dubium est, cum ad predicamenta pertineant tā actus, quā potentia, quare Arist. tex. 3. per solū actum diuisit predicamenta. Respondetur cum Iunioribus rationem esse, quia multiplicatio actū multiplicat omnia predicamenta, nō verò multiplicatio potentia: sicut actio et passio sunt duo predicamenta, quia sunt duo actus ratione diuersi: actio potentia ad actionem, & passionem semper est in eodem predicamento qualitatis.

Quartū dubiū est, quare Aristoteles inter ea, quæ sunt ad aliquid, solum hic connumerat ea, quæ fundantur in quantitate, & actione, & non reliqua. Respondetur cū Grecis, quod quia ad presentē materiā facta erat horū enarratio, quia motus, de quo est sermo, quantitatē, & actionē includit: ponit tamen actiuum, & passiuum, tanquam inferius ad motiuum, & mobile, quia actiuum, & passiuū dicunt qualitates elementales, quibus agunt: motiuū vero, & etiam mobile qualitates in communi, tam primas, ut sunt elementales, quā secundas, ut sunt motiua, ut grauitas.

Quintum dubium est circa secundū cap. quare Aristot. non tantū dicat, motum esse actū entis in potentia, sed ponat reduplicatiuam, secundum quod in potentia. Respondetur rationem esse, quia idem mobile, in quo re-

cipitur motus, potest esse in actū per vnā formam, & in potentia ad aliam: & ita ad declarandum, quod motus sit actus entis in potentia, non tantum materialiter, id est, rei, quæ est in potentia, sed etiam formaliter, ideo addit, secundum quod in potentia.

Sextum dubium est, quomodo hic Aristoteles dicat, quod potentia passiuā contrariorū est diuersa, cum alibi dicat esse eandē potentiam contrariorum, dicendo simul inesse potentia ad opposita, sed non ad habēda simul. Respondetur cum Auerroce 1. de celo, cap. 12. duplicem esse potentiam ad contraria recipienda, alteram proximam, & hanc esse diuersam, & ita hic Arist. loqui. Demū est notandum, quod quando Arist. hoc tex. ait, sanguinē esse subiectum sanitatis, & agritudinis, eius nomine accepit totam massam sanguinariam, amplectentem omnes humores, nō vero liquidū sanguinem, ut cōtra alios humores differt.

Septimū dubiū est circa tex. 15. ubi Arist. probat motum esse actum imperfectū, quia ens in potentia, cuius actus est motus, est ens imperfectū: contra, ergo forma substantialis erit actus imperfectus, imo imperfectior motu, quia eius subiectum, scilicet materia, est imperfectius ens, quā subiectum motus, cū hoc sit totum compositum. Respondetur, quod

quod ens in potentia potest dici imperfectum, vel in genere entis, & ita concludebat hæc ratio, & sic non loquitur Arist. vel in genere potentia, & sic loquitur Arist. & nota, quod tunc aliqua potentia est imperfecta, quando non actuatur consummate per actū, quem respicit, sed ulterius relinquitur in potentia, & quia talis est potentia, quā ens dicit ad motum, cum ultra illū remanet per se in potentia ad terminū motus: et ideo ait, motū esse actū imperfectum, quia ens in potentia, cuius est actus, est imperfectum in ratione potentia, ut dixi: at materia in ratione entis sit imperfecta, in ratione tamen potentia est perfecta, quia actuatur consummate per formam. Et hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

Pertinere ad Philosophū agere de infinito.

Intendit Aristoteles agere de infinito, & facit duo. Primo tradit rationē, quare hoc pertineat ad Physicum, & proponit sententias antiquorum de hoc: Primo quædam supponit ad disputandum, an sit infinitū: hinc agitur de magnitudinibus, motibus, & temporibus: sed horum omnium passio est finitum vel infinitum; ergo de infinito agere pertinet ad Physicum,

quia omnes Physici, qui bene egerunt de naturalibus, de infinito fecerunt mentionem, imò illud faciendo principium entium, sed diuersimode. Nam quidam dixerunt, infinitum esse substantiam, & ita esse principium per se: & ita fecerunt Pythagorici, & Plato; sed alij dicebant, infinitum esse accidens illius substantia, quæ erat principium, & ita infinitū dicebant esse principium per accidens: sed inter primos ponit hoc discrimē, quod Pythagoras ponebat numerū, & infinitum in ipsis sensibilibus coniunctū, ut horum substantia; & rursus illud ponebat intra cælū, & extra, quia intra cælū tantum non poterat habere infinitatē; at vero Plato nihil ponebat extra cælū, & ipsas ideas, sed tā in illis, quæ separate ab eo ponuntur, quā in sensibilibus numerum, & infinitum ponebat.

Secundum discrimen est in causa infinitatis, quia Plato dicebat esse magnum & paruum: Nam videbat diuisionem tendere in infinitum, siue versus maiores proportionēs, siue versus minores: at vero Pythagoras dicebat esse causam numerum parum, quia videbat diuisionem in duas medietates semper tendere in infinitum: & reddidit rationē, quia si gnomonis partes pares ordinatæ applicentur, semper fit diuersa figura numerorum, sicut fit in lineis: si tamen impares, nunquam variatur figura, quod etiam contingit in linea, & ideo unitatem numero impari tribuebant, diuisionē vero & multiplicatam numero pari. Deinde explicat sententias eorū, qui

infinitum ponebant esse per accidens principium, quia cum principio ungebatur, & ait quosdam posuisse vnum tantum principium, aut ignem, aut aquam, aut aerem, aut medium vaporum, alios vero posuisse plura, sed finita, ut Empedoclem, alios vero plura, & infinita non secundum quantitatem continuam, sed secundum discretam, ut numerum, ut Anaxagoras & Democritus. Primus ponebat illa simularia, secundus vero diuersa figura. Secundo differabant, quia Anaxagoras non solum in ipso chaos ponebat omnia permixta, sed in quavis particula, quantumuis minima, dicebat: omnia esse permixta: ad quod adducebatur, quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, & ut nihil poneret de nouo factum, dicebat omnia latere in omnibus, donec per generationem aliquid peculiare apparet. Unde sicut duas has permixtiones ponit, ita & duas separationes, alteram ex quauis particula, in qua dicit omnia etiam latere.

Adducitque duas rationes, quibus fuit Anaxagoras adductus ad talem segregationem vniuersalem ex chaos ponendam: altera est, quia nihil putat fieri de nouo, nisi ex suo simili, itaquam materia, & putabat omnia generatione fieri, licet non simul, sed successive, & ita necessarium fuisse omnia prius in illo chaos fuisse permixta, ut inde fieret separatio ad successiuam eorum generationem. Altera ratio erat, quia datur vna causa efficiens, puta mens illa ab Anaxago-

ra posita: ergo debet illi vnum principium materiale correspondere, sicut erat huiusmodi chaos: at vero Democritus singulas particulas ponit impermixtas, & differentes figura, ex quibus dicebat chaos fuisse compositum, tanquam ex partibus infinitis. Concludit ergo, quod non omnes Philosophi egerunt de infinito, ad physicum pertinet de illo agere. Commendat statim Philosophos, non quod voluerint infinitum, sed quod illoposito consequenter posuerint, quae ad illud sequebantur. Primum est, esse principium: quia cum omne quod est, aut sit principium, aut principiatum, & infinitum non possit esse principiatum, quia haberet principium, & per consequens non esset infinitum: ergo infinitum debet esse principium, ne sit frustra, supposito quod sit. Secundum est, quod infinitum sit ingenerabile & incorruptibile, quia si generaretur, haberet principium, & si corrumpetur, haberet finem. Tertio dicebant omnia continere, & gubernare, quod Anaxagoras non infinito, sed menti tribuebat, & Empedocles liti, & amicis: hoc vero tertium Aristoteles non laudat. Demum concludit plurimos Philosophos illud principium materiale & infinitum posuisse diuinum, immortale, ita ut perire non possit.

In secunda parte ponit quinque motiua, quibus posset aliquis suaderi, quod sit infinitum. Primum est, quod tempus sit infinitum successive sine fine, & initio. Secundum est, quod

diuisio continui procedit in infinitum. Tertium est perpetuitas generationis, quae cum ex aliquo praesupposito fiat, non videtur quod possit in infinitum durare, nisi quia sit aliquod infinitum, ex quo paulatim extra habeant partes ad generationem. Quartum est: quodlibet corpus circumscribit aliud, ut terram aqua, hanc aer hunc ignis, & sic de alijs, ita ut non sit peruenire ad aliquod corpus non circumscriptum.

Quintum motiuum est, quod nostra imaginatio in nullo determinato numero sistit, in nullaque magnitudine, sed quoniam horum dato potest intelligere maius: cum ergo facta non sit, sed rebus ipsis conueniens ut sunt in se, quia mens non cogitat impossibile per se, erit profecto in rebus numerus, & magnitudo sine termino & infinita.

Confirmat haec motiua, quia extra caelum est infinitum spatium: aut ergo est repletum, & ita est infinitum corpus replens illud: vel est vacuum, & hoc non, quia non esset maior ratio, quare vna pars huius vacui fieret repleta hoc mundo, quam alia pars eiusdem. Secundo, quia vacuum est locus non repletus corpore, aptus tamen repleti: & in aeternis est simul esse, & posse: ergo cum illud spatium sit aeternum, & aptum repleti, erit actu repletum, & ita dabitur actu infinitum. Concludit, dicens habere difficultatem hanc materiam de infinito, siue illud dicamus esse, siue non: quia utrinque sequuntur inconuenientia, & dato, quod sit, multa manent difficultates,

an sit substantia, vel accidens, & an sit infinitum in magnitudine, an vero in multitudine: sed quia non haec omnia pertinent ad physicum, ideo ait ad illud solum pertinere disputare, an sit aliqua magnitudo sensibilis.

Modo aggreditur disputationem de infinito a significatione nominis: sumitur enim quinque modis. Primo pro impertransibili negatione, quia non habet spatium, quod possit pertransire: qua ratione perditum est infinitum, sicut vox inuisibilis negatione, quia nec videtur, nec videri potest, cum non habeat colorem. Secundo pro spatio inconsummabili, quod dupliciter potest fieri: vel quia eius extensio aut multitudo est interminata: vel quia habet figuram circularem, in qua non est assequabilis terminus.

Tertio pro eo, quod licet finem, & transitum habeat, habet tamen difficultimum, vel ratione longitudinis, sicut solet dici longa via, id est, infinita: vel ratione figurae, ut contingit in labyrintho. Quarto sumitur pro eo, quod etsi possit ex se pertransiri, aliud quod tamen habet impedimentum, ut non possit pertransiri, ut via pelagi in profundum aquae. Quinto pro eo quod neque in additione, neque in diuisione habet terminum, sed potest illi additio in infinitum fieri: subdit tamen omne infinitum esse huiusmodi, & de hoc esse disputandum: & haec

de hoc capite.

CAP. QVINTVM.

Non esse actu infi-
nitum.

Intendit Aristoteles continuare disputationem de infinito, quam fuit præcedenti capite aggressus, & facit duo: Primo probat solum substantiam non posse esse infinitum, & hoc est, quod dicit infinitum non esse separabile à sensibilibus. Secundo de infinito in sensibilibus incipit disputare rationibus Logicis. Ad primam partem accedendo, probat substantiam solum non esse infinitum sic: Nullum indivisibile est infinitum eo modo, quo agitur hic de infinito: sed omnis substantia se sola est indivisibilis: ergo nulla substantia se sola est infinita. Probitur Minor, quia omne divisibile, aut est magnitudo, aut multitudo: sed substantia nec est magnitudo, nec multitudo: ergo non est divisibilis. Sed quia posset aliquis dicere, quod substantia ratione quantitatis est divisibilis per accidens, & consequenter infinita, hoc rejicit dicens, inde sequitur infinitum secundum id, quo est infinitum, non esse principium, & elementum per se entium, ut Plato volebat.

Secundo, Magis inseparabile est infinitum à quantitate, cum sit eius passio, quam quantitas ab infinito, cum sit eius subiectum, quod magis dependet à passione, quam passio ab illo: sed quantitas nequit esse sine fini-

to vel infinito, quæ sunt eius passionis: ergo nec infinitum sine quantitate, quæ est eius subiectum: ergo neque in substantia sola potest esse infinitum. Tercio est, si substantia est infinitum, cum debeat esse principium, erit simplex, sed in simplicibus idem est esse, & quod est, ut in forma idem est forma, & esse forma: ergo idem est esse infiniti & infinitum, & consequenter quidquid habuerit esse infiniti, erit infinitum. Tunc sic formatur ratio: Vel substantia est indivisibilis, & sic non erit infinita: vel est divisibilis, & ita cum sit simplex, quælibet eius pars participabit esse totius, sed esse totius est infinitum: ergo quælibet pars illius erit infinita, sicut qualibet pars aeris, est aer, quia habet partes eiusdem rationis, consequens est falsum, ergo. Unde colligit, quod cum substantia per se non possit esse infinita, id erit medio aliquo accidentis, & ita iam infinitum non erit principium, sed potius illa substantia, cui per accidens iungitur ratio infiniti, & ita reprehendit Pythagoram, qui infinitum per se dicebat esse substantiam, & cum hoc ponebat esse partibile, quod non nisi ad quantitatem potest pertinere. Sed amplius disputare, an in Mathematicis, & intelligibilibus, sit infinitum, limites Physiici transcendit, ad quæ solum pertinet, an sit aliquod infinitum in corpore sensibili. In 2. capitis parte incipit agere de infinito sensibili, rationibus Logicis: & primo probat, quod non sit corpus, nec sensibile, nec mathemati-

cum, quod vocat intelligibile, quia corpus est, quod terminatur superficialiter, sed infinitum non terminatur: ergo infinitum non est corpus.

Secunda ratio est: numerus potest computari & numerari: sed infinitum nec potest computari, aut numerari: ergo infinitum non est numerus. Modo ratione physica probat non esse infinitum corpus sensibile: quia sic esset simplex, ut elementa, vel mixtum: sed neutrum horum: ergo. Non secundum, quia si esset mixtum, vel componeretur ex infinitis elementis, & principijs in multitudine, & hoc non, quia iam fuit secundo lib. contra Anaxagoram reiectum: vel ex elementis numero finitis, puta, bis quatuor, igne, aqua, terra, aere, & nec hoc, quia, vel quoduis horum esset infinitum, continuum, unum tantum, vel nullum. Non tertium, quia ex finitis numero & magnitudine non potest componi infinitum: non secundum, quia mixtum componitur ex contrarijs in æquabili proportione, ita ut non sit aliquid, quod alia in se converteret: sed si esset unum infinitum, illud converteret alia in se: ergo nequit unum tantum esse infinitum. Patet Minor propositio, quia infinitum, quodcumque illud sit, fortius est multo quavis finitum: ergo illud converteret in se. Primum vero, quod non sint omnia, aut plura infinita, hac ratione probat: quia corpus infinitum, cum habeat tres dimensiones, si est infinitum secundum unam, debet esse secundum aliam, cum non sit maior ratio de una, quam de alia,

& quia corpus ut corpus triū dicitur dimensionē, ut sit infinitum in ratione corporis, secundum trinam dimensionem debet esse infinitum: sed quod est hoc modo infinitum, omnia replet: ergo posito unico corpore infinito, cum hoc repleat omnia, reliquis infinitis non relinquit locum.

Modo probat alteram partem, quod non sit corpus simplex elementale, nec ut posuit Anaxagoras, qui dicebat, principium esse, substantiam simplicem mediam inter aerem & ignem, infinitamque: qui ad hoc mouebatur ex eo, quod elementum, cum habeat qualitatem ætream, & alijs contrariam, si esset principium, cum deberet esse infinitum, omnia alia in se converteret, & ita non posset sequi mixtio, & ita ponit istud principium medium inter elementa, ut quantum esset infinitum, non corrumpere omnia. Modo ergo Aristoteles reprobat hoc corpus medium hac ratione: Omne mixtum resoluitur in elementa, ex quibus componitur: ut totum resoluitur in suas partes, ex quibus constat: sed sensu tantum percipimus quatuor elementa, in quæ mixtum resoluitur, & non aliud medium corpus, quod Anaxag. fingit: ergo non datur tale corpus. Quæ ratio apud Physicum inspicientem sensibilia, bona est, quia si tale corpus medium sensibile daretur, etiam aliquo sensu perciperetur, & in illud converterentur aliquando elementa, quæ in ipsum agunt: sed neutrum horum apparet: ergo non est tale corpus medium. Sed quod nullum

nullum simplex corpus adhuc elementare posset esse infinitum, prater hoc, quod est impossibile, quia non relinqueret alijs locum, ex alia parte repugnat, quia omnia in se conuinceret, quod est absurdum, quannuis male illud conceperit. Heraclitus dicens omnia tandem esse in ignem conuertenda. Eandemque dicit esse rationem de corpore medio, & elementari, vel esse simile: vel dissimulare: non primum, quod probat secunda ratio. Iterum etiam probat in communi, nullum corpus sensibile posse esse infinitum, hac ratione, supponendo primum, omne corpus sensibile esse in loco proprio, et naturali, & locum naturalem esse cuius in suis corporis sensibilis. Secundo supponit eandem esse locum totius & partium, ut globus terre, & totius terre. Est argumentum: Sumamus partem abscissam ab hoc infinito corpore sensibili, vel illa esset mobilis, vel immobilis: neutrum: ergo non est tale corpus possibile. Probatur primum: Omne quod naturaliter mouetur, ad certum locum & naturalem tendit: sed illa pars non potest tendere ad certum locum: ergo: Probatur minor, quia idem est locus illius partis, & sui totius: sed locus totius, cum sit infinitus, non est certus, sed omnia continet, tam sursum, quam deorsum: ergo nec locus partis, & ita non mouebitur, quia non erit maior ratio cur ascendat sursum, quam descendat deorsum, cum uterque locus sit illi equaliter naturalis.

Probatur secundo, quod locus totius est locus partis, & ab ea non repletur;

ergo non est maior ratio quod hic, quam ibi, quiescat: non ergo potest esse corpus simile infinitum.

Quod vero non sit dissimulare, probat sic: Totum dissimulare habet partes diuersa rationis, et species: sed infinitum nequit has partes habere: ergo: Probatur minor, quia si partes sunt diuersa species: ergo vel illa species sunt finite, vel infinite: neutrum: ergo. Non primum quia ex infinitis speciebus partium non potest infinitum componi, nisi altera sit infinita magna; sed si una esset infinita, alias ad se traheret, & conuerteret, & ita eas efficeret eiusdem rationis. Secundum reijcit, quod (scilicet) sint diuersa species infinita, quia inde sequeretur, quod essent infinita loca & elementa in specie, quod a de Generatione probat esse falsum: & quia posset aliquis dicere, quod quannuis locus sit finitus, potest dari infinitum corpus locatum, reijcit sic, quia locus, & locatum debent esse equalis, quia si locus esset minor, iam locatum esset extra locum suum naturalem: si esset maior, non repletur locus locato, & ita esset vacuum ex illa parte; quae duo sunt absurda manifeste.

Modo laudat quosdam antiquos, qui cum posuissent infinitum elementum, non dixerit illud esse ignem, aut terram, quia hac nimis ad sensum determinant sua loca, ignis sursum, terra deorsum, sed posuere, vel aerem, vel aquam, quae partim sursum, partim deorsum, petunt, cum nec tendant ad simpliciter sursum, nec ad simpliciter

placiter deorsum, ut satis constat.

Tandem reprehendit Anaxagoram, qui dicebat, infinitum esse immobile ex natura sua, & in se quiescere, quia est in se ipso, interponendo hanc paritatem, nec enim potest dici, quod sit in se ipso, sicut quarto phys. dicitur de amphora vini, ratione vini, quod in se continet: quia infinitum nihil in se continet, reprehendit sic: non recte sequitur, corpus est in hoc loco: ergo natura sua est in hoc loco: quia corpora saepe non naturaliter, sed violenter detinentur: ergo nec recte sequitur: infinitum est in se ipso, ergo naturaliter est in se ipso. Reprehendit secundo, quia licet verum sit, quod id, quod est in se ipso, maneat immotum, inde non colligitur, quod natura sua sit immobile: quia multa manent immota, quae ex sua natura sunt apta moueri: unde huius immobilitatis naturalis alia debuit causa assignari, sicut si terra esset situ infinita, & in se ipsa existens, et in suo loco manens, tunc immobilis esset ex natura sua, non quia infinita, sed quia grauis, & grane naturaliter quiescit in centro. Sed quod infinitum non sit in se ipso, probat sic: Partes sunt eiusdem rationis cum toto, & sic eodem modo sunt in loco: sed partes non sunt in se ipsis: ergo nec totum. Minor probatur: quia cum partes sint infinita, sequeretur quod infinitum esset in se ipso, & ita hoc non promoueret ratione infinitatis. Secundo probat, non esse infinitum corpus naturale, & est huiusmodi omne corpus (intellige generabile) & cum

sit graue, aut leue, aliquem certum locum determinat, cum omnia non repleat: ergo non potest dici, quod dimidium sit deorsum, & dimidium sursum: quia cum infinitum non habeat primum & ultimum, non habet medium.

Tertio, si esset corpus infinitum, esset locus infinitus: sed hoc non potest esse: ergo. Partes sequela, quia locus & locatum sunt equalis. Minor probatur, quia differentia loci, & species sunt sursum & deorsum, ante & retro, &c. non tantum respectu nostri, sed ex natura res: sed tales differentiae in infinito esse non possunt, ergo.

Quinto concludit: Omne quod est, in aliqua specie est, & quod est in specie, in aliquo indiuiduo, sed corpus infinitum est in loco: ergo in aliquo loco, vel sursum vel deorsum, bisubito, aut tricubito: sed haec omnia repugnant: ergo non potest dari infinitum corpus naturale, & hac de hoc capite.

CAP. SEXTVM.

Quod non sit omnino tollendum infinitum.

Incedit Aristoteles in hoc capite dari infinitum in potentia, & facit duo. In prima parte cap. ponit argumenta pro parte affirmatiua, ad probandum, quod detur infinitum. In secunda parte quadam diuisione adducta, soluit argumenta, & declarat, quo modo

modo detur infinitum in potentia. Primo, si non esset infinitum, sequeretur, quod tempus haberet principium, & finem: sed consequens est falsum: ergo. Secundo, si non esset infinitum, sequeretur, quod magnitudo non esset diuisibilis in semper diuisibilia, sed quod terminaretur diuisio ab indiuisibili, ut dixerunt antiqui; consequens est falsum: ergo. Tertium, si non esset infinitum, numerus non posset augeri in infinitum: sed consequens est falsum: ergo.

In secunda ponit hanc distinctionem: Duplex est infinitum, alterum actu, & hoc non posse esse, probant argumenta pro parte negatiua: alterum est infinitum in potentia, & hoc posse esse probant argumenta pro parte affirmatiua. Infinitum in actu est, quod habet quantitatem actu incoſumabilem, nulloque limite circumscripſam: infinitum vero in potentia, quod etsi habeat quantitatem actu finitam, eius potentia est inexhausta, vel in appositione, ut in numero, cui potest in infinitum fieri additio, vel in diuisione, quia continuum semper diuiditur per diuisibilia, ita ut nunquam perueniatur in diuisione ad aliqua indiuisibilia. Sed de hoc dicitur lib. 6.

Declarat enim istam potentiam: quia duplex est, altera perfecta, ad hoc quod aliquando fiat totum id, ad quod est in potentia, ut est potentia domus, quae aliquando reducitur ad actum, ita ut sit domus actu perfecta, & simul. Alia vero est potentia imperfecta, ut fiat illud, ad quod erat in poten-

tia, non simul, sed successiuè, sicut potentia, ut sit diu certamen, nunquam enim haec fiunt tota simul, sed successiuè, unum post aliud. Haec secundo modo ait, quod est infinitum in potentia, non ut aliquando sit infinitum in actu, sed ut continuo, & incessanter procedat diuisio vel additio, ut patet in numero, & continuo, ita quod semper id, quod fit, vel additur, actu sit finitum; sed quia restat aliud, & aliud sine termino addendum, vel sciendum, ideo dicitur potentia infinitum. Declarat hoc Arist. in triplici infinito, quod ponit, alterum est successiuum continuum, ut tempus, alterum successiuum discretum, ut sunt generationes rerum, alterum continuum permanens; haec enim omnia conueniunt in hoc, quod semper assumptum sit finitum, siue dies, siue mens in tempore, siue homines in generatione, siue partes in diuisione continui, & ita haec omnia sunt actu finita. Sed quia semper restat amplius, & amplius incessanter assumendum, ideo sunt infinita in potentia: & ponit discrimen inter infinita successiuua, & permanentia, & in primis partes trahunt, & non manent; at vero in permanentibus, manent partes, sed semper quae manent, sunt actu finita. Postquam explicuit dati infinitum in potentia, declarat, qua ratione habeat existentiam, dicens, eam non habere, sicut habent permanentia, quae tota simul existunt, sed sicut successiuua, quae altera tantum eorum parte existente, dicuntur existere, sicut dies, & canas sic ergo, quia diuisio fluxus est secundum aliquas

partes, dicitur existere in infinitum, quia etsi tales partes sint finitae, nihilominus series earum, quae restat, infinita est, quia nunquam poterit exhaustiri; & quia duplex infinitum in potentia Arist. posuerat, alterum secundum diuisionem, vel diminutionem partium, versus paruitatem: & alterum per additionem versus magnitudinem, illa declarat, dicendo, & sunt quodammodo unum, id est, circa eandem quantitatem coniunguntur, sed diuerso modo, id est, diuersa ratione fiunt. Propter quod non dixit esse simpliciter unum, sed quodammodo: quod hac ratione potest intelligi: Diuidatur continuum in duas medietates, distinctionis gratia, alteram albam & alteram nigram, & medietas nigra maneat indiuisa, medietas vero alba diuidatur in infinitum per alias minores, & minores medietates, ita quod medietates manentes indiuisae, semper applicentur primae medietati nigrae, manenti indiuisae: tunc, sicut per unam medietatem, procedit in infinitum sine termino, ita & augmentum per alias, quae coniunguntur primae medietati nigrae, procedit in infinitum. Ratio est, quia cum omnis diuisio debeat esse ad minus bimebris, sicut prima membrum, in qua fit diuisio versus infinitum, non habent terminum, ita nec secunda membrum inde desumpta habent terminum in augmento: quia quantum ex primis augetur, minuitur in secundis: & ita si diminutio primorum infinita est, & sine termino, augmentum secundorum infinitum est, & sine ter-

mino. Verum, quia partium diuisio duplex potest esse, & secundum partes aequales, & secundum partes proportionales, partes vero proportionales dicuntur aliquantae, quia non adaequant totum: partes vero aequales dicuntur aliquotae, quia aliquoties sumptae adaequant totum: hoc secundo modo ait debere fieri, ut in infinitum procedat: Verbi gratia, si lignum habens duodecim pedalitates, & ab illo extrahatur una, & postea alia, & alia, finietur quidem diuisio continui, si hoc modo fiat, quia fit secundum partes aequales, nam secunda pedalitas est aequalis in magnitudine primae pedalitati, & sic desineps; ob hoc dicitur haec diuisio secundum partes aequales, scilicet, secundum magnitudinem. Ratio vero, ob quam facta diuisio hoc modo exhaustatur, est, quia istae partes, adhuc in potentia, sunt finitae; partes vero istae non dicuntur proportionales, quia etsi inter se habeant aequalè magnitudinem, tamen quaeuis earum ad suum totum, unde fuit abstracta, non dicit eandem proportionem, quia fuit abstracta prima à ligno habere duodecim pedalitates, secunda à ligno habente undecim. Ratio vero, ob quam diuisio facta per partes proportionales sit inexhaustibilis, est, quia tales partes sunt infinitae in potentia: dicuntur vero istae partes proportionales, non quia in se habeant aequalè quantitatem, sed quia aequalè proportionem dicit quaeuis pars abstracta ad suum totum: nam sicut prima medietas à suo toto excedebatur in duplo, ita medietas à suo, & consequenter di-

ter diuisio facta per suas medietates semper in infinitum procedit: & hoc est, quod Aristoteles significat, quando ait, quod si in diuisione eadem magnitudinem accipias, finietur diuisio, id est, si sumas partes proportionales. Concludit ergo Aristoteles, non aliter esse infinitum, ac dictum est, hoc est partem in actu, ut sunt successiva, ut dies (verbi gratia) & partim in potentia, ut materia, quae licet aliquam formam habeat actu, plures tamen, & plures potest recipere sine termino. Et quia poterat aliquis intelligere in infinitum, secundum appositionem esse quantitatem ita magnam, quod omnem datam excedat, ita quod nulla data possit eam aquare, hoc reijcit dicens, quod cum extra caelum nihil sit, quantitas totius orbis erit ita magna, quod non sit habilis maior, & infinitum secundum appositionem quod intra ipsum continetur, non potest excedere, nec aquare eius quantitatem, imo nec potest hoc in infinitum excedere illud continuum, ex cuius diuisione resultat. Cuius ratio est, quia infinitum secundum appositionem non fit per partes aequales, sed tantum per proportionales, & ita inquit, quod hoc infinitum non est separabile ab eo, quod per diuisionem fit, id est, per additionem eandem partium: quare manent indiuisa in diuisione continui infinita: per partes proportionales resultat infinitum tantum appositione, & ita nunquam potest aquare illud continuum primum, ex cuius diuisione ista duo infinita procedere se

cundum diuisionem, & ita non datur aliqua quantitas ita parua, quod non sit habilis alia minor, & minor. Quae doctrina nititur in illis, quae de maximo, & minimo traduntur primo Physicorum, nam in quantitate secundum se nullus datur terminus augmenti, & decrementi, sed eius diuisio potest in infinitum crescere per partes proportionales, ita ut non sit habilis maxima quantitas, nec minima: at vero in magnitudine, versus quam procedit in infinitum secundum appositionem, est aliqua quantitas ita magna absolute, quod non possit excedi à tali infinito scilicet, quantitas totius orbis, ut Aristoteles docuit, sed proportionaliter in additione, procedendo intra illud continuum, circa quod fit diuisio, nulla datur quantitas ita magna, quod non sit habilis alia maior, & maior per continuam appositionem partium.

Confirmat Aristotelis hoc duplex infinitum ex sententia Platonis, qui per magnum intelligebat infinitum secundum appositionem, & per partium secundum diuisionem.

CAP. SEPTIMUM,

Quid sit infinitum.

IN TERTIUM Aristotelis in hoc capite est, declarare, quid sit infinitum, & facit duo. Primo, excludendo definitiones antiquorum, explicat, quid sit infinitum. Secundo quaedam theoremata adducit. Ad

primam

primam partem deueniendo, reprehendit definitionem Anaxagorae, qui dicebat infinitum esse, cuius nihil est extra, vel extra quod nihil est, quasi omnia comprehendat, & nihil sui sit extra ipsum: & inquit non ita esse definiendum, sed sic: cuius semper aliquid extra est accipere, id est, cuius partes accipientibus, semper restat alia accipere: & probat ex concessis ab antiquis: quia nullum improprie, & ratione figura dicebant esse infinitum, quia in eius figura nullus est terminus, sed propter illius uniformitatem quibuscunque partibus acceptis, semper restant alia accipiendae: ergo debet definiri infinitum, dicendo: cuius partes semper restat accipere. Sed dicebant, & merito, nullum improprie esse infinitum, quia resumuntur priores partes per continuam illarum repetitionem: at vero in infinito proprie non debent eadem partes numero sed semper nouae, & distinctae resumuntur: & propter hoc adducit Aristoteles illam particulam (Extra) ad denotandum diuersarum partium summationem in definitione infiniti.

Probatque definitionem infiniti antiquorum nullam esse, quia per illam non infinitum, sed totum definitur, quae duo valde differunt. Et probat inductione, quia totus homo dicitur, cui nulla pars deficit: similiter tota ciuitas, cui nulla pars deficit, & sic de reliquis: ergo totum in conuulsis est, cui nulla pars deficit, vel extra quod nihil est sui materiale: ergo per hoc male definebatur infinitum. Quod

vero totum, & infinitum differant, probat, quia totum, & perfectum vel sunt numero idem, aut valde proxima: sed infinitum non est perfectum, cum hoc terminum dicat, & finem, quod repugnat infinito: ergo differunt totum & infinitum. Quae ratio videtur supponere infinitum, quia non terminatur, sicut imperfectum, nam corporis perfecti terminus esse debet. Ratio vero desumi potest ex Aristotele primo de caelo, ubi dicitur totum, & perfectum esse idem: sed totum terminum habet: ergo perfectum terminatum debet esse: sed infinitum non habet terminum, ut ex ipso nomine satis constat: ergo non est perfectum. Ex hac doctrina reprehendit Melissum, qui dicebat mundum esse totum & infinitum, quae duo non bene coherent: quia mundus perfectus est, ut probatur, 1. lib. de caelo, nam habet trinam dimensionem, & trina dimensio est omnis dimensio, atque ita mundus continet omnem dimensionem: ergo perfectus est, & ita habet terminum: quare dicere mundum esse infinitum & perfectum, repugnat.

Ostendit vero Aristoteles causam, ob quam antiqui ita definebant infinitum, & dicebant causam esse, quia infinitum putabant esse quodammodo totum, & illi assimilatur in hoc, quod comprehendit suas partes, sicut totum. & ita illi tribuebant hoc, quod est continere, & gubernare. Hanc sententiam requirit, dicens, infinitum non esse totum actu, sed potentia: & pro-

bat, quia totum non habet diuisionem ex parte formæ, cum illa permaneat eiusdem rationis in omnibus partibus, sed ex parte materiæ; & infinitum ex se habet diuisionem: ergo infinitum ex se non est totum in actu, sed potius potentia, ut materia illius. Secundo, quia totum secundum se, est completum, & notum: at infinitum secundum se non est completum aut notum: ergo infinitum de se non est totum. Minor probatur: Infinitum solum completur ratione formæ, ut patet in toto, cuius partes colliguntur ratione formæ: ergo per aliud completur, & non ratione sui, & ita infinitum est ignotum, sicut materia, & ita concludit infinitum, cum se habeat ut materia, potius partem, quam totius rationem habere: & iterum probat precipue contra Platonem, quod infinitum non continet, nec sit totum quia Plato ponebat infinitum in ideis: ergo si infinitum contineret, sequitur quod ideas etiam contineret, & determinaret, cum sit in illis: consequens est falsum: ergo. Probatur Minor, quia infinitum cum sit materiale & ignotum, requirit intelligibilia continere & determinare, ut sunt ideas, quibus ut formis potius hoc conuenit.

In secunda parte ponit Aristoteles quadam Theoremata: quorum primū est illud discrimen supra additū inter infinitum in diuisione, & appositione, quod infinitum secundum diuisionem non habet quantitatem ita parvam, quod non possit amplius, & amplius diuidi, quod vocat Aristoteles separa-

ri: at vero infinitum in appositione non transgreditur quantumcunque magnam quantitatem: quia cæli magnitudinem non transgreditur, sed solum transgreditur illum magnitudinem, quæ re iuliat ex additione partium, ex quibus fit: ita quod ex illis non fiat ita magna quod non possit maior & maior fieri. Soluti præterea Arist. tacite obiectione, quæ hinc possit oriri, quare secundum diuisionem omnem paruitatem absolute superant, aliam semper assuando inuicem: at vero secundum appositionem non transgreditur omnem magnitudinem absolute, ad minus totius in quo apponimus. Et respondet rationem esse, quia infinitum habet rationem materiæ, & materiæ continetur, & est intra rem, forma vero continet, quasi dicat, cum diuidimus, descendimus ad materiam, quæ indeterminata est, & infinita. ut cum apponimus, ascendimus ad formam, quæ determinata est, & continet.

Alterum theoremata est, quod diuersimodè reperitur infinitum in numero & magnitudine: quia in numero ratio infiniti desumitur iuxta augmentum sursum, quia non datur numerus ita magnus, quo non sit dabilis maior: at vero versus deorsum datur minimus numerus, & habet finem, quia peruenimus ad unitatem: contra verò, in magnitudine ratio infiniti sumitur iuxta decrementum deorsum, quia nulla est dabilis quantitas minima, quæ non sit dabilis minor alia: sed ascendendo datur maxima quantitas, & ita versus ascensum non desumitur

mitur ratio infiniti in magnitudine. Redditurque rationem, quare versus paruitatem numeri diuisio terminatur, non tamen magnitudinis: & est, quia numerus componitur ex indiuisibilibus unitatibus, ad quas cum peruenimus, non restat aliud, ad quod possit descendere: at contra magnitudo est composita ex diuisibilibus, & ita non habet, in quo sistant diuisio. Ex quo fit, quod cum ista diuisio continuè procedat in infinitum, & ex illa numerus augeatur, etiam augmentum procedit in infinitum. Reddit vero causam quare numerus componatur ex indiuisibilibus, & dicit illam esse, quia componitur ex vniis vel unitatibus, ut patet, quæ indiuisibiles sunt: ut vnus homo diuidi non potest in plures, similiter vnus leo. Et ne aliquis existimaret Aristotelem ponere omnes separatos à sensibilibus, ut dicebat Plato, ideo ait numerum esse plura vna, vel plures partes continens, cuius infinitas non actu, sed in potentia est asserenda eo modo, quo sunt tempus, & motus, quæ non sunt actu tota simul, sed partim in actu, partim in potentia. Iterum Aristoteles reperit, quod magnitudo non est infinita versus maximum, sed est tanta magnitudo in actu, quanta naturaliter esse potest, sicut et magnitudo orbis: quia si non esset (aut) magnitudo determinata, diceretur corpus infinitum in actu, quod esse non potest. Vltimo concludit caput, dicendo, quod infinitum se extendit ad magnitudinem, tempus, & motum, sed non ut genus, sed potius ut analogum, quia per prius con-

uenit magnitudinis, & illa media, motus, & medio motu, tempore: sed quare magnitudo non componatur ex indiuisibilibus, sicut numerus, remittit ad librum sextum, in quo late de hoc agit. Et ita pro nunc sit satis de hoc capite, ne diutius, quam par est, in eadem re immoremur.

CAP. OCTAVVM. Soluuntur argumenta quarto capite posita.

INTENTVM Aristotelis
Est solvere quasdam dubitationes contra determinationem, quam fecit de infinito. Et primo ponit quadam theoremata. Secundo soluit dubitationes dictas. Primum theoremata Geometricum est, quo respondet ad quoddam dubium, quod videtur nasci, si non sit infinitum in actu, quia destruitur illud theoremata Geometricum, lineam rectam posse in infinitum protrahi, quod cessaret, si non esset quantitas actu infinita, aut saltem excedens omnes sensibiles. Respondet primo Mathematicum, vel Geometricam non indigere infinito ad suas demonstrationes, quia linea minime æqualis proportionem possunt diuidi, ac numerus; sicut Euclides probauit Theoremate primo; & Geometrica secundum dictam proportionem illis utitur: imo quannis aliquando lineas fingat maiores, quam naturaliter esse possunt, scilicet, quando lineam imaginam

tur extra cælum, nihilominus id, quod ipse intendit probare de illis, in minoribus potest esse, scilicet in finitis, quæ sunt intra cælum: unde si lineam infinitam aliquando fingit, non inde sequitur eius infinitate indigere, sed id facit, ut habeat quandam lineam finitam, & in illa ostendat, quam intendit, proportionem.

Secundū theorema ponit, dicens: Etsi sint quatuor genera causarum, infinitam solius materiae rationem habet, & non prout materia est una cum forma, sed cum priuatione: & ita infinitum dicit duo: pro materiali, quantum sensibile: pro formali vero priuationem, vel negationem actus perfectiorem: est autem quidam imperfectus actus in continua successione consistens, & hoc inquit etiam concessisse antiquos utendo infinito. ut materia, quantum malè illi concesserint rationem continentis actus, cum hæc materia non conveniat, sed potius opposita, scilicet passiva continentis.

In secunda parte incipit solvere rationes adductas in 4. capite, in quantum volunt probare infinitum dari non tantum in potentia, sed etiam actu, & ait quasdam earum non esse necessarias, nec probare, quod intendunt: quasdam verò habere obiectiones in oppositum, id est, quod illis opposita sint veriores, & certiores: & certam rationem soluit ex continua serie generationum, dicens ad hoc non requiri materiam infinitam, sed sufficere finitam, quia unius genera-

tio est alterius corruptio. Hæc verò solutio corroboratur ex doctrina, quæ traditur in libris de Ortu, & interitu, ubi docet, Aristoteles, & cum eo omnes Philosophi, unius interitum esse ortum alterius, quæ cum materia non possit esse sine forma, corrupta hac forma, necessario debet introduci alia forma, ne detur materia sine forma, & ita quantum non indiget noua materia, sed quod in materia corrupta prior expellatur forma, & inducatur posterior.

Soluit quartū dubiū, quo dicebatur, omne finitū aliquo circumstāti fieri, & illud alio, & ita dari processū in infinitū, usque deueniatur in corpus infinitū, nullo alio circumstāti finitū: soluit hæc ratione dicēdo, quod aliud est tangere, aliud vero finiri, vel finitum esse. Nam tangere, est ad aliquid extra se: at finiri, vel finitū esse, non est ad aliud extra se, sed in se, quia res finitur suo termino proprio, quasi dicat omne tangens præsupponere extra se aliud, quod tangat: at finitū vō præsupponit aliud extra se, quo finiatur, sed suo proprio, & intrinseco termino finitur, & ita cessat obiectio. Et quod tangere sit ad aliud extra se, probatur, quia nō quodlibet corpus tangit aliud, sed quod potest agere in aliud. Unde corpus elementare hoc modo non dicitur tangere cælestē, quia non dicitur agere in illud, cum non habeant materiam communem.

Quintū dubiū soluit, in quo dicebatur: Possimus maiore, & maiorem quantitatem sine termino imaginari:

ergo ita est in re, & ita datur infinitum actu.

Respondet, hanc intellectionem, & imaginationem non esse credendam, quia non ab eo quod res imaginetur esse, vel non esse, venere est, vel non est, imo potius contra ab eo, quod res est, vel non est, imaginatio, vel intellectio, qua cognoscitur, fluit: & quod sit aliquando nostra imaginationes fictæ, & sine fundamento in re, sic ostendimus, quia possumus numerum maioris quantitatis imaginari, quam sit in se, & existentem extra verbum, intra verbum esse. Soluit primā obiectionem de motu, & tempore, dicēdo ista esse infinita, sed successiva, & ita tantum probari dādum esse infinitum in potentia, adhuc secundum imaginationem, vel intellectionem, ut hic Aristoteles ait: quia id, quod augetur, non est permanentes, & ita inquit, quod magnitudo nec additione, nec diminutione potest imaginari infinita: duas vero rationes dicit solutas iam fuisse ex dictis, & ita epilogando colligit, quod sit infinitum. Quomodo sit, vel non sit, iam constat ex dictis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRIMUM dubiū, textus in capite quarto est, quomodo Aristoteles dicat, punctū non esse infinitum, nec finitum, siquidem in sequenti capite ait, punctum esse infinitum. Similiter, quid intelligat per affectum,

quando ait, illum non esse finitū, aut infinitum.

Ad primum respondet, quod infinitum potest sumi dupliciter: vno modo priuatiue, alio vero modo negatiue. Primo modo dicitur sic, quod punctum non est infinitum: secundo verò modo dicitur postea, quod punctum sit infinitum: sumitur autem priuatiue, quando est aptum ex se habere terminos, & non habet, ad quod requiritur esse quantum: nam huic debent termini conuenire. Unde cum punctum non sit quantum, non est infinitum priuatiue. Sumitur autem negatiue, quando nec habet, nec potest habere terminos, ut est illud, quod non est quantum, & ita punctum, quod non est quantum, est infinitum negatiue, quia terminari non potest, cum ipsum sit terminus.

Ad secundum aliqui dicunt, ut Themistius, & Philoponus, per affectum omnes qualitates intelligi, siue sint primæ, siue secundæ, siue sensibiles, siue non: quia cum hæc omnia de se careant quantitate, carent etiam passionibus illius, ut sunt finitū, vel infinitum. Alij latius sumunt affectum pro omni accidente citra quantitatem, quod ratione dicta necesse de se finitum, nec infinitum, sicut nec est quantum, cuius sunt istæ passionis. Sed melius cum Simplicio Sæctus Tho.

per affectum intelligit qualitates sensibiles, quia de his agere pertinet ad Physicū, in cuius passionibus volebat Arist. adducere instantiā, non vero de qualitate in tota sua latitudine, aut de accedente in tota latitudine extra quantitatem.

Secundū dubiū in tex. 3. est: in quo Arist. probat, quod infinitū debeat esse principium, quia nequit esse principiatum, cum hoc habeat principium, quo debet cedere infinitū: dubiū est, nā hæc ratio laborat in æquiuoco, quia primo sumitur principium pro principio generationis & rei, quādo dicit principiatū debere habere principium. Secūdo sumitur principium pro principio magnitudinis, quō solo debet cedere infinitum: ergo ruit ratio Arist. cum in quatuor terminis arguat, & nihil concludit: quia bene potest fieri, quod aliquid habeat principium rei & generationis, quia est aliquid à Deo creatū, & tñ nō habeat principium magnitudinis, quia res ista creata infinitā magnitudinē habet. Ad hoc respondet S. Tho. concedendo quod petit, sed inquiri hanc rationem nō esse iuxta mentē Arist. sed tantum esse antiquorum, & tanquā illorum narrati: & ita non inconuenit, quod non sit efficax: & ita hic respondet etiam Iauell. q. 7. quāuis etiā Græci vt Arist. propriā causam defendat, dicēdo, quod in

finitu in actu e ipso, quod caret principio magnitudinis, debet cedere principio rei, quod postea nos examinabimus, inquirendo an possit esse infinitum in actu.

Tertiū dubiū circa cap. 5. tex. 35. vbi Arist. probat substantiam nō posse esse infinitā, quia de se indiuisibilis est: est ergo dubiū, quia substantia Dei est vere indiuisibilis, vt q̄ nec sit magnitudo, nec multitudo, & tamen est infinita, ergo ex indiuisibilitate substantiæ male colligit infinitū nō esse substantiā. Respondetur q̄ duplex est infinitū, aliud entitatiū, aliud vero quantitatiū: infinitum entitatiū est, quod nullo predicamento limitatur, sed omnium perfectiones in se continet eminenter, & hoc non indiget diuisibilitate ad suā infinitatē, imo requirit entitatē nullo predicamento clausam, sicut quāritas clauditur. Infinitū vero quantitatiū est, q̄ est in genere quantitatis limitatur, sed intra illud terminis caret & hoc requirit diuisibilitatē, vnde cum hic solū sit sermo de infinitā quantitatiū, oprinie ex indiuisibilitate intulit carētā illius.

Quartum dubium est circa cap. 7. quid intelligat Aristoteles per anulum non habentē palā. Respondetur, q̄ intelligit anulum vniuniformem, non habentē geminam: iste enim ratione suā vniuniformitatis nec habet finem nec principium, & ita dicitur

tur quodammodo infinitus, vt vidimus in text. nam ille, qui palā habet, cum non habeat vniuniformitatē ratione dictæ palæ, principium videtur actu habere, & ita infinitatem adhuc secundū quid non habet.

Quintum dubium est, quæ sit differentia inter totum, & perfectum, quod Aristoteles ait definiiri per hoc, quod extra illud sit nihil. Respondet primo differre, quia totum necessario dicit partes, ex quibus componitur, si proprie sumatur: perfectū vero non necessario dicit partes, sed quod habeat sibi debitā perfectionē: vnde Deus dicitur proprie perfectus, qui dicit omnem perfectionem sibi debitam: sed non dicitur proprie totum, cum nō habeat partes, nisi sumatur totum pro perfecto, vt solet aliquando sumi, quāuis frequentius pro cōposito vsurpetur.

Secundo differunt, quod totū dicit partes cum quadam coniunctione, & compositione inter se: at vero perfectum in quantū nulla earum ei deficit. huiusmodi autem perfectum inquit Aristoteles pugnare cum infinito, cū non habeat finem vel terminum, infinitum vero illum habeat, est autem semper sermo de infinito quantitatiuo.

Sextum dubium est quid Aristoteles intelligat text. 63. per cōiunctionem, sicut linū lino. Res-

pondetur, quod, vt Philoponus notat, erat proverbium ad denotandum conformitatem doctorum.

Septimum dubium est in text. 67. quare cum descendimus inferiorius diuidendo, procedamus secundū materiā, quando vero superiorius ascendendo, procedamus secundū formā. Respondet S. Tho. rationē esse, quia quando descendimus, procedimus à toto ad partes, quæ materiæ rationē habent propter suam indeterminatōnem, quia possunt multoties sumi, quædam maiores, quædam minores, &c. at vero quando ascendimus, procedimus à partibus ad totū, quod habet rationē formæ, cū contineat omnes partes simul: & sic continere est propriū formæ, & hinc est, quod in descensu nulla sit assignabilis paruitas, quā nō sit alia minor: at vero in ascensu aliqua est assignabilis magnitudo, quæ non potest excedi, imo nec æquari, scilicet quantitas illius totius, cuius partes diuidendo & iterum colligēdo coniungimus.

Octauum dubium est textu 69. quomodo Aristoteles dicat quod datur aliqua magnitudo ita magna, quod non possit per additionem superari, si quidem appositio potest tendere in infinitum, & hoc modo tendente, quæuis magnitudo data potest superari. Respondetur, quod dupliciter potest imaginari apposi-

tio. Primo secūdum partes æquales: & si hoc modo fieret, optime probat obiectio, quod quamlibet magnitudinem datam potest excedere, etiam cælestem, sed quia non sunt in rebus infinitæ partes æquales, vt hac ratione fiat additio, ideo naturaliter non potest excedi per appositionem & adiunctionem partium magnitudo cælestis: sed omnes partes, quæ adduntur, intra cæli ambitum continentur. Secundo modo potest fieri appositio secun-

dum partes proportionales, & hac ratione loquitur Aristoteles, & ita nõ solum cælestis magnitudo non potest excedi, imo nec illius totius vnius in diuersas partes coaceruando procedit appositio in infinitum, quia semper remanet illa pars, que diuiditur, amplius & amplius diuisibilis, & ita nunquam exceditur magnitudo illius continui primo diuisi, & hæc de hoc libro.

(.)

SVPER

51

SVPER QVARTVM LIBRVM ARISTOTELIS Physicę auscultationis, Commentaria vna cum quæstionibus.

AVTHORE R. P. F. P E T R O D E
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariae de
Mercede redemptionis captiuorum.

CAP. PRIMVM. Quo probat locum esse.

IN T E N
tum Aristotelis in hoc capite est disputare, an sit locus, & facit duo; in prima parte tres quæstiones de loco proponit: an sit, quomodo sit, & quid sit: in secunda parte incipit agitare primam quæstionē an sit. Ad primam partem denotando, constituit Aristoteles hæc propositionem: Ad Physicum spectat disputare an sit locus, quomodo sit, & quid sit, & eam probat duplici ratione. Prima est: Omnia quæ sunt, in lo-

co sunt, & è contra, quæ non sunt in loco, non sunt, vt chymera & monstra; pertinet ergo ad Physicum agere de loco. Secunda est, quia motus omnium communissimus & maximè proprius est localis, & iste terminatur ad locum, & latius dicitur; sed agere de motu pertinet ad physicum; ergo & de loco. Dicit autem eius tractatum esse difficilem duplici de causa. Prima est, quia quando passionibus indicantur diffisilem essentiam, difficilis est cognoscenda talis res; sed hoc habet loci proprietates, nam quædam indicant illam essentiam, quædam formam, quædam naturam: cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus, difficile erit, quid sit, cognoscere. Altera causa est, quia nihil habemus de illo ab antiquis traditum, vel dubitatum: multum autem inuase aliorum doctrina etiam dubia, nam pars facultatis est bene dubitare.

In secunda parte incipit declarare

primam quæstionē, an sit locus; & primo proponit propositione affirmatiua hoc argumentum; vbi erat vnum corpus, aliud subintrat, vt experientia docet, ita quod eidem loco succedant plura locata: ergo locus est quid distinctum à locato, siquidem cum illius unitate fiat huius diuersitas.

Secundum argumentum est: Videmus grania, & leuia moueri sursum & deorsum, quando non prohibentur ab alio, sed mouentur ad suum locum naturalem; ergo re vera est locus. Patet consequentia, quia motus realis debet habere terminum realem, imo ait Aristoteles hoc argumentum probare, quod locus habeat virtutem conseruationis locati & attractiuam, quod ex Ouidij dicto probatur, quod est: Nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit; subditque Aristoteles, non sursum & deorsum, sed etiam dextrum & sinistrum est species loci. Et ne aliquis cogitaret hos duos sursum & deorsum, solum esse versus nos, vt sursum dicatur, quod est supra caput, & deorsum, quod sub pedibus, inquit, hos duos esse ex natura rei. Et patet, quia quæ sunt ex parte materiae per nostram varietatem & mutationem variantur: sed naturalia loca sursum & deorsum etiam nostra variatione non variantur, & fixa manent, locus enim, quo leuia feruntur, semper est sursum, & quo grania, semper deorsum, nam partes mundi semper seruant eundem situm, etiam nobis variatis. Ex quo colligit duplex esse sursum, & deorsum, & similiter de

reliquis, quoddam naturale & quoddam positione solum: naturale (inquit Aristoteles) non mutatur, nec relatio est, imò opponuntur hæc duo contrarie; positione vero & mutatur, & relatio est, modo dicitur respectu nostri columnæ dextra, modo sinistra. Exemplo hoc confirmat, quia quantitas mathematica non habet naturalem locum, quia est à qualitatibus sensibilibus abstracta, at vero positione ad nos habet duos sursum & deorsum: potest ergo habere illos naturaliter, & positione ad nos.

Tertium argumentum ad probandum locum esse distinctum à corpore locato, est huiusmodi: Vacuum est locus non repletus corpore, aptius tamen repletis; ergo differt à corpore locato, aliis ipso non posset primari.

Quartum confirmat ex sententia Hesiodi, qui dicendo terram de nouo factam, ante illam dixit esse chaos, in quo reciperetur tanquam in loco, quia existimabat omne corpus esse alicubi, & esse in loco. Infert ex his Aristoteles, quod si loci natura est, vt Hesiodus ponit, summopere admiranda quidem est, quia est prior naturis omnium corporum. Quod patet, quia illud est prius, quod potest esse sine alijs, non tamen alia sine illo; sed locus potest esse sine corpore, non contra; ergo est prior. Deinde accedit Aristoteles ad quæstionem quid est de loco, quauis & simul aliquid tractet de quæstione an: & primum argumentum est circa genus loci, quod non sit corpus; Omne corpus

habet tres dimensiones, longum, latum, & profundum; sed hæc impossibile est in esse loco; ergo locus non est corpus. Patet Minor, quia locus debet esse æqualis locato; sed si haberet tres dimensiones, non posset adæquari locato, nisi penetraretur cum illo, quod est impossibile; ergo locus non est corpus.

Secundum argumentum facit ad probandum, quod locus non sit receptaculum succedentium sibi inuicem in loco: quia si esset: ergo esset receptaculum linearum, & punctorum, quæ sibi etiam succedunt; sed hoc non, quia puncti non est alius locus, nisi aliud punctum: sed hoc non, quia sequeretur, quod locus corporis esset corpus: iam vero supra probauimus locum non esse corpus.

Tertium argumentum est ad probandum, quod si locus haberet aliquam magnitudinem, non posset assignari, quid ipse sit: quia vel esset elementum, vel ex elementis compositum; & si ex elementis, vel ex his corporeis, vel ex incorporeis, vel intellectualibus principijs; sed nullum horum; ergo. Quod non sit elementum, vel ex elementis corporeis, patet, quia non est corpus: quod non sit ex principijs intellectualibus, patet, quia magnitudinem habet. Et quia posset aliquis existimare, quod locus sit causa, ex eo quod ponitur prior locato, hoc reuonnet quarto argumento, quia non est materia aut forma, cum ex his fiat res; at ex loco non fit: nec efficiens & finis, quia ista cum forma coinci-

dunt, vel secundum speciem, vel secundum numerum.

Quintum argumentum est Zenonis, quo probabat, non omne ens esse in loco, vt prima parte capituli supposuimus, & est huiusmodi: Omne ens est in loco; locus est ens, ergo est in loco. Et idem argumentum fiet de illo loco, & ita dabitur processus in infinitum: sequitur ergo, quod non sit locus, & ita nullius erit natura. Sexto patet, quod non sit locus, supponendo primo, quod locus est æqualis locato. Secundo, quod corpus est in loco, & quod omnis locus repletur corpore, ne detur vacuum. Tertio, corpora augentur, & fiunt maiora; & tunc facit argumentum: Si corpus locatum augeri debet, locus eius etiam augeri debet, quia per primam suppositionem sunt æqualia: sed locus nequit augeri: ergo nec esse. Et quia posset aliquis dicere, quod augetur locatum, vel acquirendo nouam partem in alio loco, vel sine loco, ideo vtrumque refellit, per primam suppositionem, quia nec potest dari corpus sine loco, nec aliquid locus vacuum; vt alius posuit subintrare, cum vacuum sit omnino contra naturam, & natura vacuum tanquam sibi contrariam penitus abhorreat, vt plarime experientia testatur: & quod non possit locus augeri, patet, quia non est vnde possit augeri; & hæc de hoc capite.

F. P. de Oña Cōment.
CAP. SECUNDVM.
Quod locus non sit ma-
teria, aut forma.

Intentum Aristotelis in hac cap-
itū est, pro utraque parte pone-
re rationes, quibus probatur locum
esse materiam, & formam, & non esse
materiam & formam; supponit ta-
men locum esse duplicem, communem,
& particularem. Locus communis est,
qui continet locatam, & alia plura,
præter illud; qua ratione aliquis no-
strum potest dici esse in loco, quia est
in terra, & hac in aqua, & hac in
alijs, quæ sunt in celo, cælum autem
respectu ignis non dicitur locus com-
munis, sed proprius, quia nihil præter
ignem est immediate in illo; locus ve-
ro proprius, & primus est, qui non nisi
talem rem continet, sicut locus, qui im-
mediate circumdat, dicitur esse locus
proprius. Ex quo colligitur argumentū:
Forma est terminus magnitudinis, &
ipsa materia, cui inest magnitudo: at
locus est talis terminus, ergo est for-
ma. Sed quod sit materia, alia ratione
patet: locus non est aliud, quàm inter-
uallum, & spatium, quo magnitudo,
& quantitas totius continetur, ut lo-
cus vini interuallum, & distantia in-
ter latera interuasi; quod si hac est
locus, est materia compositi totius, quia
hac est distantia à quantitate, & in ea
recipitur quantitas quæ ipsam deter-
minat, cū secundum se sit indetermi-
nata. Quod ergo sit materia, patet,

super vniuers. Phisic. Arist.

quia ablata quantitate, & forma, ni-
hil aliud manet, quod possit esse ma-
teria, nisi ipsa materia. Et confirma-
tur ex dicto Platonis, qui idem dice-
bat esse locum, & receptaculum: hoc
autem dicebat esse materiam, quam
sic vocat in Timæo: in dogmatibus ve-
rò non scriptis magnum & paruum
appellat, quem ideo Aristoteles com-
mendat, quia ipse solus primus suis
aggressus quid esset locus, disputare;
sed quodnis horum sit, materia, vel for-
ma, difficile est de loco differere, quia
harum speculatio altissima est præci-
pue quod una sine alia non potest con-
siderari.

Deinde in secūda parte capituli mul-
tis argumentis probare nititur, locum,
nec esse materiam, nec formam: & pri-
mum est: Materia, & forma nequēnt
separari a re ipsa manente; at locus
separatur a re, ipsa manente; ergo neu-
trum horum est materia vel forma:
imò nec pars habitus, vel aliud quid-
piam à re inseparabile. Maior constat;
& minor experientia probatur: sicut
vas permanet recedentibus liquoribus,
ita & manente loco abeunt, & rece-
dunt locata. Et confirmatur de forma,
quia ista nullo modo est separabilis à
re, siue maneat siue non maneat: at ma-
teria aliquo modo est separabilis à re:
& quia ex hoc videbatur sequi, locum
aliquam habere cum materia similitu-
dinem, hoc reijcit alio argumento ex
nominis energia: quia cum dicimus la-
catum esse in loco, & alicubi, signifi-
camus, quod sit in alio extra se; ergo nō
in materia, & forma, cum ista sint in-
tra se.

Lib. III. Cap. III.

intra se. Post hoc redarguit Platonem,
eo quod ex una parte dixit numeros,
& ideas non esse in loco, dixit tamen
ideas participari à materijs, & earum
participatione constare composita, &
magnum & paruum siue materiam lo-
cum esse; ergo sequitur ideas in loco
esse, quorum primum antea negauerat.
Tertio supponit, quod res nun-
quam moueatur sursum, cum intra se
habeat id, ad quod deberet moueri;
differt ergo locus à materia & forma,
cum ad illum moueatur res motu loca-
li, non verò ad has. Quarto, si materia
& forma sunt locus; ergo sequitur,
quod loci esset locus, quod est falsum.
Probat sequela, quia materia &
forma sunt in loco ab eis diuerso, si-
quidem mutare debet locum, quod di-
citur moueri: at non mutat materiam,
nec formam: ergo si ista sunt locus se-
queretur, quod aliquid præter illas, sit
earum locus, & ita quod vnus locus
sit in alio. Rursum patet, quod locus nō
sit materia, quia quando rarefit aqua,
non manet idem locus: at materia non
corrumpitur, sed manet; ergo locus nō
est materia. Concludit, dicendo se po-
suisse rationes veras, quibus locum
esse probatum est, & rationes dispu-
tatiuas, quibus, quid sit locus, discus-
sum est. Et hac de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

An aliquid possit esse
in se ipso.

Annotatio. literales. 55

Intentum Aristotelis in hoc capite
est, declarare. Verum aliquid possit
esse in se ipso; & facit duo. In pri-
ma parte explicat, quot modis dicatur
esse aliquid in alio. In secūda, quo
modo aliquid dicatur esse in se ipso.
Ad primam partem deueniendo, quia
loco præcipue conuenit, quod in ipso sit
aliquid, describit, quot modis dicatur
esse vnum in alio, & enumerat octo.
Primus est, quo pars est in toto, ut di-
gitus in manu, & anima in homine.
Secundus est, quo totum in suis parti-
bus simul; & ne videretur totum non
esse in partibus, ideo ait totum non esse
extra partes. Tertius est, quo spe-
cies est in suo genere, vel particulare
in suo vniuersali, ut homo in animali.
Quartus est, quo genus in specie, ut
animal in homine, & quæuis pars de-
finitionis in ipsa definitione. Quintus
est, quo forma est in toto composito, ut
sanitas in animali. Sextus est, ut in
causa efficiēti, ut in rege est iudiciū,
& in patre sunt filij. Septimus est, ut
res in fine, sicut animans in animato.
Octauus, sicut aliquid est in vase, &
in loco; & hunc dicit esse modum ma-
ximè proprium, reliquis vero dicuntur
per analogiam ad hunc, in quantum
id, quod dicitur esse in loco, conserua-
tur & recipitur in eo.

In secūda parte intendit proba-
re, an aliquid dicatur esse in se ipso,
an prius in aliquo extra se; ita ut vel
nunquam dicatur esse res, vel in alio
dicatur esse, & probans declaratio-
ne notandum est, quod secundum se
esse in loco contingit dupliciter, vel
secun-

secundum se totum, aut secundum sui partem; & subdit statim, quod quando aliquod totum habet plures partes, & earum una est in alia, dicitur esse ratione illius in se ipso, sicut amphora vini dicitur duas partes, amphoram, & vinum, & ratione vini dicitur esse in amphora. Subdit, quod non alio modo dicitur aliquid esse in se ipso, quam secundum partem, sicut album dicitur esse in corpore per superficiem, & scientia in homine per animam, & non dicitur ita esse in se ipso, si illa esset separata, & non essent partes. Similiter, quando vinum & amphora seorsum sunt, non dicitur amphora esse in se ipsa, nec vinum in se ipso, sed quando simul coniunguntur, tunc amphora vini dicitur esse in se ipsa: & ad de notandum, quod totum est in se ipso ratione partium, hoc exprimit hoc exemplo, ut album dicitur esse in homine, quasi si dicat album dicitur esse in homine ratione partium, hoc est, secundum aliquam partem, scilicet corpus; in corpore vero sit secundum superficiem; & quod nihil sit in se ipso secundum totum, patet primo inductione omnium modorum eorum, quibus unum dicitur esse in alio, inter quos nullus est, quo dicatur aliquid esse in se ipso secundum se. Ratione secundum se probat. Si amphora vini est in se ipsa secundum se, sequitur quod sola amphora sit amphora vini, & quod solum vinum habet amphoram vini; & ut probet hoc, supponit, quod sine amphora vini sit in se ipsa, sine non, nec potest poni aliud, quod contineat, quam amphora; nec aliud quod

contineatur, quam vinum, quia nec amphora continet ratione vini, nec vinum continetur ratione amphore, & tunc ita format argumentum: si amphora vini est in se ipsa secundum se totam: ergo amphora vini est, quod recipit, & quod recipitur, autem in se ipsa primo non esset, sed (ut supra vidimus) solum continet amphora ratione amphore, & solum continetur vinum ratione vini: ergo amphora vini est per se amphora, & vinum per se vinum, sicut intulimus, deducendo ad inconueniens. Concludit ergo nihil esse in se ipso, secundum se, sed ratione partis.

Modo vero patet non esse aliquid in se ipso ratione accidentis, aut secundum accidens, id est, quod est in eo, & est per se: quia sequeretur duo corpora esse simul penetratiue in eodem loco. Et patet: Venius aliquid, quod sit in se secundum accidens, & hoc sit amphora sola; ergo in alio, quod secundum se est in amphora: sed supposito, quod sit plenus vino, nihil aliud est secundum se amphora, quam vinum; ergo amphora est secundum accidens in se ipsa, quia est in vino, quod secundum se est in amphora. Tunc sic quando vinum corpus est in se secundum accidens, quia est in alio, quod secundum se est in illo, tunc proximum est ei, & per se est in loco: sed amphora dicitur esse in se, quia est in vino, quod secundum se est in amphora: ergo magis est vinum proximum amphora, quam ipsa. Nihil est in se ipso, nec occupat nisi unum locum: ergo vinum, cum sit magis propinquum amphora,

amphora, nec per se, nec per accidens, dicitur esse in loco, sed tantum secundum partem. Respondet modo argumēto Zenonis dicendo, tolli processum in infinitum, quia non omne quod est in aliquo, est in illo iniquam in loco, sed locus dicitur esse in locato, tanquam forma extrinseca, unde ad quantum modum essendi in alio debet reduci. Concludit ergo locum nec esse materiam, nec formam, quia ista sunt partes compositi, at vero locus non est pars illius, quod est in loco; & haec de hoc capite.

CAP. QUARTVM.

Quid locus sit, & quas habeat proprietates.

Intentum Aristotelis in hoc cap. est declarare ex propria sententia quid sit locus: & facit duo. Primo proponit quasdam proprietates loci. Secundo tradit definitionem loci. Ad primum partem deveniendo, primum proprium loci est continere locatum, hoc est ipsum circumscribere & terminare. Secundum est, non esse aliquid intrinsecum locati, nec materiam nec formam, nec aliquid eius inherens, aut eius partem, sed solum externum continens. Secundum proprium est, locum primum & proprium aequalem esse locato: dicit vero proprium, ad differentiam communis, qui est maior. Quartum proprium est, quod licet nunquam sit locus absque aliquo locato, a quolibet tamen potest separari. Quintum proprium

est omnem locum vel esse sursum vel deorsum. Sextum est, unumquodque corpus naturale in suo loco naturaliter ubique manere, & quiescere.

In secunda parte dicitur in adendam esse definitionem loci cum triplici conditione. Prima est, quod dubia proprie sita soluit, cum posita fuerint circa quidditatem loci. Secunda est, quod proprietates conuenientes loco non auferantur. Tertia est, ut causa difficultatis & dubiorum aperiat, ita ut omnia relinquuntur clara: si enim talis fuerit definitio data, omnia erant demonstratio apertissima, & via inde indagandi locum, dicendo eam esse ex motu, vel plurium corporum successive in eodem loco, vel unius corporis per plura loca migrantis: sicut ex diuersa mutatione formarum in una materia, accidentia in uno subiecto fuit cognita materia substantialis, & similiter accidentalis. Confirmatur ex antiquis, quia ita ex motu indagabatur locum, quod velum erant maxime esse in loco, quia maxime mouetur; sed hoc non ita est secundum mentem Arist. & ita dicitur duos esse motus, quibus locus est cognitus: primus est latio, quia unus locus deseritur totaliter, & alius acquiritur. Secundus est augmentatio vel diminutio, quia maior pars loci acquiritur, vel perditur. Modo vero distinguunt mobilia, quibus conuenit motus, dicendo: Quaedam sunt, quae mouentur actu, & per se, ut sunt ipsa terra, quibus per se inuestigantur, ut homo, ignis &c. Quaedam vero per accidens, quae mouentur, quia sunt in eo, quod per se mouentur, quae sunt duplicia: quaedam per se apta moueri,

moneri, ut sunt partes integræ; quia dum sunt in toto, illius motu mouentur per accidens, possunt tamen ab illo separari, & per se moueri: alia verò mouentur per accidens, ita ut separari non possint, ut per se moueantur, sicut sunt albedo, & reliqua alia accidentia. Quamuis ergo hoc triplici motu aliquid dicatur moueri, ex primo præcipue & secundo indagatur natura loci, quæ in hoc consistit, quod non ut pars, sed ut externum circumstantis contineat locatum; & ita ponit discrimen inter modum, quo continet partem totum, & quo continet locum locatum, & quia inter locum communem, & partem non est similitudo in continentia, quia locus communis non proxime, & immediate continet, sed tantum inter proprium locum & partem; & quia locus proprius proxime & immediate continet, ideo hic rursus reperit illam distinctionem loci in communem & proprium, & eam declarat: & quod differunt, patet, quia locus communis non est æqualis locato, locus verò proprius est æqualis locato.

Modo adducit tres differentias inter id, quod proxime continet, & locum, & totum ipsum, & suam partem. Prima est, quod pars est continua ipsi toti, at locus non est cōtinuus locato, sed tantum contiguus, ita ut se tantum tangant secundum superficies ultimas corporis continentis, & contenti, alteram conuexam, & alteram cōcauam, quæ ita sunt æquales, ut nec vna aliquid aliud, quam alia ambiat, nec e contrâ, quia simul sunt. Alias simul

adducit differentias ex ratione contigui & contigui, &c. Primò, quod id, quod est contiguum, mouetur per se in illo, adhuc illo mouente immoto, ut patet in aqua, quæ in vase immoto mouetur: at quod alteri est continuum, mouetur in ipso, id est, per se non habet motum intrinsecum ipsi toti, & nunquam potest moueri, nisi moueatur ipsum in quo proxime est. Tertia differentia est, quod id, quod est alteri continuum, est in illo, ut in parte: quod verò est contiguum, est in illo, ut in vase, qui duo modi essendi in alio, differunt, ex quibus patet locum esse vltimum corporis continentis æquale primo contento, ipsi contiguum, & proximum nihil ipsius intrinsecum.

Modo ex additis proprietatibus adducit genus loci hac ratione: Locus, vel est materia, vel forma; vel interuallum interceptum inter latera superficies continentis, aut ipsa superficies continens; sed non est forma vel materia, vel tale interuallum: ergo est ipsa superficies continens: & ita soluit rationem propositam, quæ dicebatur locum esse formam, eo quod vtraque est terminus continens: & respondet disparere esse rationem, quia forma est terminus intrinsecus existens in re, cuius verè est terminus: at locus est terminus extrinsecus, existens extra illud, cuius est terminus, ita quod forma sit locato intrinseca, locus verò non. Ostendit præterea locum non esse interuallum, ponendo rationem; ob quam videbatur esse, & erat, quia existimabatur antiquis inter latera superficies

perficiei continentis esse quoddam spatium, id est, quasdam dimensiones interminatas, quæ penetratiuè se habebant cum quocunque corpore aduenienti, ita ut per illum recessum nouum corpus adueniret, loco vel spatio isto similiter cum illo penetrato: & quoad profunditatem, eo quod videbatur quolibet corpore contento, & contiguo recedente, spatium illud, in quo recipiebatur, idem manere, quod est proprium loci. Hac Aristoteles reuocat, dicendo inter latera continentis non esse aliud spatium & interuallum rationale quàm cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & succedit, ut spatium inter latera vasis est aqua, quando aqua est plenum, & aer, quædo est plenum aeris, vel aliud quoduis corpus, quo dicitur repleri, ita quod si inter talia latera nullum medietur spatium, iungeretur statim latera, ut res interius subiret, ære iunguntur statim. Dicit autem istud spatium esse quodlibet corpus earum, quæ apta sunt tangere, ita quod sit discontinuum corpus: quia si esset continuum, non posset tangere. Dupliciter verò patet tale interuallum non esse locum. Primò, quia inde sequeretur esse infinita loca in quouis corpore succedente, quia qualibet pars per se haberet suum locum, cum qualibet se penetraret cum illo spatio: & cum sint partes infinitæ, essent loca infinita. Modò vero quamuis sint partes infinitæ; sed quia non ponuntur in loco ratione finis, sed ratiōe vltima superficies, quæ terminatur tale corpus, ideo contra nos

non sequitur, quod sint infinita loca. Primò probat, quia sequeretur locum esse per se in loco, & vnius locati esse duo loca, vel multa, quod tamen est falsum. Et patet: Ponatur vas repletum aqua, cuius spatium cum aqua penetratiua dicitur esse locus, in alio vase, ubi est aliud spatium, cum quo etiam penetretur: ergo sequitur, quod vnius aquæ erit duplex locus per se: alter spatium illud primum cum ipsa penetratum, alter spatium secundum cum illa similiter penetratum. Imò cum possit poni in alio & alio spatio, sequitur quod vnius locati sint duo: imò & plura loca per se: & rursus sequitur, quod vnius locus sit in alio. Ostendit vero Aristoteles hæc inconuenientia non sequi ex sua sententia, ponendo vltimam superficiem continentem, & cōcauam illius vasis: unde, quando vas mutatur, non manet idem locus respectu vasis, quia alio modo diuersum acquirit, sed manet idem locus respectu aquæ, quia manet eadem superficies cōcaua vasis: unde non sequitur, quod illa aqua habeat simul duos locos proprios, sed tantum vnum, scilicet, superficiem cōcauam corporis continentis, quamuis illud continens modo sit in vno loco, modo in alio, quia localiter manetur: & ita in hoc casu accidit, quod non manet locus mundi, id est, totius vasis, sed tantum manet locus aquæ proprius: & proximus, scilicet superficies interna vasis.

Unde Aristoteles probat non esse materiam, licet aliquam cum illa habeat

habeat similitudinem, quæ in hoc consistit, quod sicut eadem materia eadem manens modo suscipit unam formam: modo vero aliam, ita quod nunquam sine aliqua inueuiatur, ita locus idem manens & quiescens modo suscipit unum locatum, modo vero aliud, ita ut nunquam sit absque aliquo: ostenditque triplicem differentiam. Prima est in transmutatione, non in mutatione materię, quod erat aer, dicimus modo factum aquam, et non dicimus, ubi erat aer, nunc esse aquam: non ergo eodem modo materię & locus sunt receptiua. Altera differentia iam est, quod materia est pars rei, & non separabilis ab ipsa manente, quia materię non potest aqua sine sua materia: at vero in met res separata a loco, in quo erat: tertia differentia est: materia continetur & determinatur: at locus continet & determinat: non ergo sunt idem: & ita concludit, quod locus non sit materia, vel forma, vel interuallum: debet ergo esse vltima superficies corporis continentis. Declarat verò, quod debet esse illud, quod contineatur, dicendo illud debere esse corpus mobile.

Genere loci iam declarato, pergit ad declarandum differentiam: nam omnia dicta, scilicet, quod sit vltima superficies corporis continentis, nondum attingunt loci differentiam, quia vbi etiam contingit, quod sit vltima superficies corporis continentis, & tamen non constituit locum: & dicit esse difficultatem tale in inuenire

differentiam, quia locus cum alijs pluribus habet conuenientiam & similitudinem, præcipue enim interuallum: quia sicut hoc manet quietum & immotum, motis corporibus, ita & locus: & ob hoc videtur, quod istud interuallum sit locus: & ponit motuum antiquorum potentiam tale interuallum, & erat, quia cum aer sua raritate inuisibilis appareat, patet inter latera continentis, verbi gratia, vasis, esse spatium aliquod, vel interuallum penetratum cum ipso locato, cum tamen venter non sit, sed tantum aer occupans tale locum, qui nec vacuus est, neque aliquod spatium vel interuallum habens præter aerem, quando aer est contentus, sicut est corpus crassum, quando istud continetur.

Ponit tandem differentiam, & conuenientiam inter locum, & vas, & modos continentis vtriusque: conueniunt enim quod vtrunque continet, differunt tamen quod vas est mobile, locus vero non est: vas similiter trahitur & mouetur cum re contenta, at vero locus non simul trahitur cum re contenta, sed inanente loco, res locata trahitur & mouetur. Et ponit exemplum de vmbra, quæ si comparatur ad aquam, quæ subter illam est, simul cum illa trahitur: & hæc respectu illius non habet rationem loci: si vero comparatur ad totum fluminem, quæ manente motu, in eodem nempe situ, mouetur vmbra, habet ite respectu illius rationem loci.

Ex di-

Ex dictis colligit integram definitionem loci, quæ sic se habet: Locus est terminus primus continentis immobilis: Dicitur terminus vel superficies, ad excludendum interuallum, materiam, & formam: dicitur primus, ad excludendum locum communem, qui non secundum se, sed medio proprio continet: dicitur immobilis ad differentiam vasis, quod non manet immobile, & fixum. Quod autem sit locus immobilis, confirmat ex omnium sententia, ponentium duo esse loca omnium: alterum sursum, & alterum deorsum. Primum est superficies concaua luna, quæ versus nos est.

Secundum est, medium cali, puta terra locus. Sed hæc dicuntur proprie hæc loca propter immobilitatem, quæ superficies cæli semper seruat eundem situm, quantumcumque moueatur: & similiter terra in eadem manet proportionem. Et quod sint ista loca, sursum & deorsum, patet ex motu, quia leuia dicuntur moueri sursum, cum ferantur ad concauam cæli superficiem, quæ versus nos est, in qua quæ ignis immediate continetur, dicuntur esse sursum; graua vero dicuntur ferri deorsum, cum ad concauam superficiem aqua ferantur, in qua quia terra immediate continetur, ideo dicitur esse deorsum. Et concludit, soluendo hanc obiectionem: si locus non est interuallum, se penetrans cum locato, quomodo potest esse in loco, & in eodem? Respondet hanc conuenientiam esse secundum superficies v-

timas, quibus se tangunt.

CAP. QUINTVM.

Quo modo calum sit
sit in loco.

INTENDIT Aristoteles in hoc capite, ex loci definitione declarare, quæ dicantur esse in loco: & facit duo. Primo declarat, quæ dicantur esse in loco. Secundo quasdam soluit obiectiones, & loci proprietates adducit.

Primo ergo docet, illud corpus secundum se esse in loco, quod habet extra se aliud continens, illud vero, quod extra se non habet aliud continens, secundum se non esse in loco, posse tamen esse secundum partes; ut si aqua extra se non haberet aliud corpus, quod contineretur, non diceretur esse in loco secundum se totam, nec hoc modo moueretur, sed secundum partes moueretur, quia vna earum in altera continetur, ut in loco, & ita subdit Aristoteles quod totum (id est, vniuersum) quodammodo mouetur, & quodammodo non: secundum se non mouetur, cum ut sic non mouet locum; at secundum partes mouetur, secundum quasdam circulariter, scilicet secundum orbis celestes; secundum alias vero sursum, & deorsum, ut secundum elementa graua, & leuia, quia secundum has est in loco, aliter tamen &

b 2 aliter

aliter pro partium diuersitate.

Deinde intendit declarare, quomodo sit in loco, quia per motum apparet locus, & dicit dupliciter posse esse aliquid in loco, actu, & potentia, sicut pars inest toti composito continuo similari, non actu, sed potentia, quia diuidi potest ab ea. Et contigua manere actu, quando iam sunt diuisae partes adinuicem. Ea vero, quae sunt actu in loco, subdividit. Quaedam secundum accidens, & declarat exemplis, dicendo; quod per se est in loco omne mobile secundum locum, vel secundum augmentum, vel decrementum. Vocat vero mobile secundum locum, quod totum locum deserit, quando movetur, alium acquirēdo novum, & hac ratione mobile circulariter, ut caelum, non dicitur mobile secundum locum, quia iste motus non dicitur, ut primus, latius, sed circularis: modo ergo subdit, quod caelum (vniuersum) secundum se totum non est sic in loco per se, quia non est extra se aliud corpus, quo ambiatur; partes tamen ipsius sunt hoc modo, quia una contigua est alteri, & ab illa ambiatur.

Alia vero inquit esse in loco per accidens, ut animam, & caelum: quia dubitate quis poterat, si vniuersum est in loco, secundum quas partes sit in loco, & quae sit aliarum locus, hoc declarat, dicendo omnia esse in caelo sic: quod terra sit in aqua, hac in aere, iste in igne, & ignis in caelo, caelum vero est quoddam totum, in quo ista continentur, & ipsum non in

alio. Et quia caelum non continet, nisi tantum ultimam superficiem, secundum quam tangit mobilia corpora (id est elementa) ideo sit esse locum horum, secundum ultimam terminum, quem ideo quiescentem appellat, quia non mutat secundum se totum locum, sed intra illum movetur.

Adco vero soluit argumenta antea adducta, ea recitando: nam solutiones expresse non ponit, quia nota sunt ex declaratione definitionis loci. Unde ad primum dicitur, quod non necesse est angere locum aucto locato: & rationem reddit physice, quia augmentum corporis sit secundum triam dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis: at locus non dicit profunditatem, sed tantum superficiem ambientem: unde satis est, quod ista superficies extendatur eodem tenore, quo est locatum auctum, & non requiritur, quod augetur locus.

Ad secundum, negat primum habere locum, ratio est, quia locus est superficies ambiens; at sola corpora per se ambiunt. Ad tertium negat sequi penetrationem loci cum locato, quia non sunt equalia secundum profunditatem, ex qua sequeretur hac penetratio, sicut sequeretur posito intervallo: sed tantum sunt equalia secundum ultimas superficies, quibus possunt se optime tangere sine penetratione. Soluit quintam rationem Zenonis, dicendo, non quidquid est, in loco necessario esse debere, sed satis

satis est habeat alium modum essendi in alio, & ita locus est in locatio non ut in loco, sed ut terminus in terminato, id est, tanquam extrinseca forma.

Sextam adducit proprietatem, dicendo omnia ferri naturaliter in locum suum, & ibi manere, & quiescere, ut ignis ad concavum luna, aer ad concavum ignis, aqua ad concavum aeris. Et reddit huius rei rationem, quia locata habent quandam convenientiam & conformitatem cum locis, quod vocat Arist. congenes, id est, consequenter, & immediate se habentia; ut ignis, & aer, iste & aqua, hac & terra, & connaturalia, vel symbola, id est, convenientia una in qualitate: sicut convenit aer cum igne in calore, & cum hoc aqua in humiditate, & cum ista terra in frigiditate: sunt etiam condonata, & compatible, quia a natura sic ordinata sunt, ut cum ibi sunt tanquam in locis propriis, non se destruant mutuo, & ratione etiam celestis influxus: at vero, quando extra illa se tangunt, mutuo se destruant: reddi vero rationem, quare locatum maneat, & quiescat in suo loco naturali, dicendo eā esse, quia sicut pars diuisa tendit ad suum totum, ita locatum ad locum; sed pars quando suum attingit totum, ulterius non progreditur, ergo nec locatum, obtento loco suo naturali. Et ostendit, quomodo locatum se habeat ut pars, & locus ut totum, dicens, quia aqua, quae est locatum, se habeat ut materia, aer vero, quae est locus, se habeat ut actus & forma; at materia ratione habet partem, actus vero, & forma totus, quia

per ipsum consummatur. Et quod aqua sit materia aeris, patet, quia est in potentia ad ipsum, quavis etiam ad aquam sit aer in potentia, sed diversimode.

Pro quo est notandum, quod elementa quanto sunt perfectiora aliis, sunt minus materialia, & superiorem occupant locum, magis accedendo ad caelum. Secundo est notandum, quia quando ex aliquo imperfecto & inferiori fit superius & perfectius, dicitur generatio: quando vero est contra, potius corruptio dicitur. Ex quibus Aristoteles colligit, quod inferiora elementa, cum sint imperfectiora, se habent ut pars, & materia, ex qua generantur: superiora vero ista est contra se habent ut totum, & forma; unde cum ista sint locus, illa vero locata, bene sequitur, quod locatum se habeat ut materia, & pars, non quia re vera componat, sed quia se habeat ad modum partis materialis, in quantum determinatur, & continetur, & est co-ucto ut totum & forma, quia continet & determinat: huius vero tractatum remittit ad libros de generatione. Concludit vero Arist. quod cum aqua & inferius quodcumque simul sit actus & potentia, diversimode tamen, quia est aer, quia dicitur actus: est vero actus materia ipsa, dum materia est aqua, et ut materia, & pars in hoc statu perseverans aerē tangit, & est in eo tanquam in loco: at cum conversa fuerit in aerē, iam non erit in ipso loco, sed unum cum ipso, quavis aliter & breviter hunc locum declarant Iuniores, dicendo, quod locus & locatum constituunt quo-

de modo vnum totum, in quo locatū se habet vt materia, locus vero vt forma: & ita sicut materia iedit ad totū, se copulando formæ, & vterius non procedendo; ita locatum ad suum naturalem locum; & ita hunc de loco tractatum Aristoteles concludit, dicendo, se de loco explicuisse, an sit, & quid sit, quomodo, & qualis.

ANNOTATIONES circa literam.

Primum dubium textus est circa caput primum textus. quid intelligat Aristoteles per questionem, quomodo sit locus. Respondet Themistius, & Auerroes, quod intelligit questionem, an sit substantia, vel accidens. Simplicius verò questionem, qualis sit locus; anteposuit verò questionem qualis, questionem quid sit, quia licet quidditas & essentia in se sit prior passionibus, quæ pertinent ad questionem, qualis sit, tamen quantum ad nos priores sunt passionibus ipsa essentia, & quidditate, cum per illas indagetur & investigetur essentia & quidditas rei ipsius.

Secundum dubiū est, quomodo Arist. dicat omne, quod est, esse in loco, cum spiritualia sint, & nō sint in loco circumscriptiuo, de quo est sermo: & quomodo Aristoteles hoc probet, dicendo, quæ non sunt, non esse in loco: ergo quæ sunt, sunt in loco: videtur enim arguere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quæ argumentatio est vi-

riosa. Respondetur, quod vt Metaphysici interpretantur, Aristoteles loquebatur ex sententia antiquorū, qui existimabant ens & corpus conuertis; & ita cum omne corpus sit in dicto loco, similiter & ens; & hoc significauit Arist. illo verbo (existimabat) vt Simplicius & Alexander notant, nā omnes antiqui erant in hac sententia, nisi qui tollebant omne incorporeum; in terminis autē conuertibilibus bene valet dicta argumentatio ratione materis, sicut vidimus cap. 13. Post & hæc est ratio, propter quam secundum hos antiquos, qui omnia dicebant esse in loco, confundebant Physicā cum Metaphysicā, quia ens, de quo Metaphysica, & corpus, de quo Physica, confundebantur, & vnum non erat alio superius.

Tertium dubium est, quomodo motus localis dicatur communissimus, & maximè proprius, cum hæc duo videantur pugnare. Respondetur, quod dicitur communissimus quantum ad nostram cognitionem, quia omnis, qui cognoscit esse motū, communiter cognoscit localem motū; & ita ratio eius in eius termino a quo fuit primò cognita, vt Arist. docet 5. Metaphysicæ: & primo dicitur communissimus extēsiuè, quia se extendit ad omnia corpora tā animata, quam inanimata, tam mixta, quā simplicia, tam corruptibilia, vt sunt elementa, quam incorruptibilia, vt sūt cæli, ad quos nullus alius motus augmentationis, alterationis, vel diminutionis extenditur: dicitur tamen propriissimus, non sumēdo proprium, vt distinguitur contra com-

munis

munem, quia hac ratione esset repugnancia in dictis, vt patet; dub. sed principali, ita vt sit principalissim⁹ omnium, quod debet intelligi ex parte subiecti, quia conuenit principalissimo mobili, vt est celeste, nā ex parte termini alius motus potest esse præstantior, sicut est alteratio terminata ad qualitatem, quæ præstantior est ipso vbi, ad quod motus localis terminatur; vel dicitur propriissimus ratione continuitatis, quæ maxime propria est motui, cum sit de genere continuorum, vt 3. Phys. dixit, nā propriissimè habet continuitatem, sicut cum habet spatiū, supra quod fuit; cum ergo proprietas neutro modo dicto excludat quæcunque communitatem extēsiuam, hinc est, quod communissimum & maximè proprium possint simul coherere in motu locali. Et si vterius quæras, cum ad physicum spectet agere de motu, & ente mobili, quare agit de loco, qui immobilis est, vt ex eius definitione patebit: Respondet Iuniores, quia licet in se sit immobilis, est tamen terminus motus, cuius gratia sit motus.

Alij vero vertunt aliter hunc Arist. textum, dicendo, motum localem esse communissimum, & primū loco propriissimum, vel quia colorum motus est omnium primus, cū tamen sit localis, vel quia in quolibet mobili est prius esse in alio, quæ per motum localem acquiritur, quā reliquos motus exercere, cum hi præsupponat motum.

Quartū dubiū est circa secundum text. quare Aristoteles probat locum esse, cum sit per se notum: in

per se vero notis nulla requiritur probatio. Respondet Auerroes, quod tantum id putat Aristotelem fecisse, quia tam est difficile cognoscere quid sit, vt videretur non esse, vnde ad hoc dub. propulsandum id Aristoteles probauit, melius tamē respondetur, quod aliud est locum esse, & hoc est per se notum, & ita nō probatur hic ab Aristotele, & similiter probatur de quocunque corpore; aliud vero esse distinctum à corpore locato, & hoc non est per se notum, & ita probatur ab Aristotele, & similiter probatur cuiusque corpori sensibili suum debere correspondere locum, quod per se notum non est, quamquam illis locum esse absolute sit per se notum.

Quintū dubiū est, quid intelligat Aristoteles textu 4. quando inquit sursum, & deorsum, ante, & retro, & reliqua esse species & partes loci. Respondetur cum Commentatore hic, quod istæ differentie loci possunt considerari dupliciter. Primò, in quantum sunt termini motuum naturalium, id est, quædam vbi diuersa terminantia diuersos motus: & hac ratione sunt species loci, & tantum duæ, sursum & deorsum, quia corpora naturalia tantum mouentur sursum aut deorsum naturaliter, & ita vocantur has differentias, species loci. Secundò possunt considerari, in quantum complent & integrant vnum locum naturalem, aut vnum locatum; & hac ratione dicuntur partes loci, & sunt sex: sursum deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum, quæ in animalibus sunt in se, & ex natu-

ra rei distincta, vt patet: in cœlo etiam sunt distincta, quia Septentrio est deorsum, Austro sursum, Oriens dextrum, Occidens sinistrum, &c. de quibus in secundo de Cœlo latius agemus; & ad hanc insinuandam diuersitatem, dixit Aristoteles esse species quasdam loci, alias vero partes.

Circa secundum caput sextum dubium est, quomodo Aristoteles dicat locum cōmunem differre à proprio, quia iste per se continet, ille verò non. Contrà, Etiam locus communis per se continet; ergo nulla est differentia. Minor patet, quia cœlum, quod est locus communis, per se continet hęc inferiora; ergo locus communis per se continet, & sic differentia nulla. Respondetur, quod continere per se, stat dupliciter; vno modo immediatè, & primò, non medio alio loco continenti; & hac ratione continet locus proprius. Secundò mediatè intercedente alio loco intermedio, & hac ratione continet locus communis, medio proprio; & in hoc voluit ponere discrimen: vnde non sumitur (per se) vt distinguitur contra (per accidens) sed vt distinguitur contra (per aliud) quādo ait, quod locus proprius per se continet, non veto communis; & sic tollitur difficultas.

Septimum dubium circa textum 17. est, quomodo Aristoteles dicat, quod manente vno & eodem loco variatur successiue locata, siquidem recedente vno locato, aer, qui erat locus, continuatur successiue alteri, & ita locus nouus aduenit

quare non videtur possibile, quod sit vnus numero locus, à quo vnus locatum exit, & in quem aliud ingreditur. Respondetur, quod in loco dupliciter possunt variari superficies aeris ambientis, vt postea latius dicetur. Primò materialiter, quando manet in eodem situ & distantia ad partes fixas mundi, ac antea erant; & hęc variatio non variat locum, cum formale illius maneat inuariatum. Secundò modo possunt variari formaliter, quando variatur distantia ad partes fixas mundi; & hęc variatio infert variationem loci, cum eius formale varietur. Modò ergo dico, quod per recessum vnus locati, & accessum alterius, solum possunt variari superficies primò modo: & ita bene Aristoteles dixit, quod manet idem locus, cum quouis alia succedens superficies in eadem distantia, & contentia succedat, ac præcedens.

Circa caput tertiu est 8. dubiu, quomodo hęc propositio: Amphora vini est in se ipsa, concedatur vt vera ab Arist. ratione partis, quia vinu, quod est vna pars, est in amphora, quę est alia: quia in propositione idētica, sicut ista videtur, eandē propositionē habet res in prædicato, ac in subiecto: sed in prædicato supponit amphora vini pro aggregato ex vtroque: ergo in subiecto: ergo sequitur iā, quod idem sit in seipso secundum se totum, quod repugnat rationi & Aristoteli hic. Respondetur cum Iauello q. 11. q. aliud est prædicari aliquid de se ipso identice, aliud vero esse in se ipso: quia ad primum nulla requiritur distin-

distinctio inter subiectum & prædicatum, & ita sicut in hac: Petrus est Petrus, vtroque supponit Petrus eodem modo, similiter in hac: amphora vini est amphora vini: at vero ad secundum requiritur necessario distinctio inter id, cui aliquid inest, quod habet rationem continentis, & id, quod illi inest, quod habet rationem contenti: vnde quādo aliquis terminus significat aliquid compositum habens duas partes, quarum vna continet, & alia continetur, quanuis possit sumi aut pro solo continenti, vt quādo dicimus amphora vini continet duos cyathos vini: quod Hispane dicimus: Este jarro de vino cabe dos azumbres, aliquando pro solo contento, vt quando dicimus: Sortes bibit cyathum vini, quod Hispane dicimus: se beue media arroba de vino, quia certum est, quod non bibit cyathu vini, vel vas continens, sed tantum liquorem contentum, & nihilominus in illa propositione, in qua prædicatur vnus contineri in alio, nec à parte prædicati debet sumi pro solo contento, nec à parte subiecti pro solo continenti: vnde dicere quod amphora vini sit in seipsa, facit hęc sensum: Vinum solum continetur in amphora sola: vnde in forma responderetur, quod ista propositio non est identica, sed potius est formalis requirens diuersitatem extremorū dictam secundum quam debet supponere, vt verā sit, quia secundum communitē vsum loquēdi æquiualeat hęc: vinum est in amphora, vbi patet diuersa esse extrema.

Nonum dubiu est circa text. 14.

quomodo Aristoteles dicat, quod forma continet materiam, cum potius contra contingat, quia materia est receptaculum formarum: sed receptaculum continet id, quod in eo recipitur, non contra: ergo materia continet formam, non contra. Respondetur, quod non sunt idem recipere & continere, & ita quāuis materia recipiat formam, non sequitur quod contineat: ratio est, quia continere (proprie loquendo) est trahere contentum ad proprios terminos continentis, sicut vas dicitur continere aquam, quia illam trahit ad suum proprium terminum, ita quod si vas sit triangulare, aqua sit triangularis, si quadrangulare, erit quadrangularis: cum ergo forma trahat materiam ad suos terminos proprios, dicitur illam continere, & determinare, quod si forma sit aeris, quia est sui natura rara, materiam extendit, & dilatat: si est terre, aut lapidis, quia est densa, & contra materiam coarctat, & ita dicitur materiam continere, quanuis in illa recipiatur, quia non trahitur ad eius terminos, sicut trahitur aqua contenta ad terminos vasis, imo potius suum receptaculum, vt est materia, trahit ad suos terminos proprios.

Circa caput. 4. est decimum dubium text. 3. & 4. quid Aristoteles intelligat, quando ait, quod superficies loci, & locati sunt in eodē: quia si veller dicere, quod sunt in eodem subiecto (vt verba sonant) est falsum, cum vna sit in hęc in locante, & alia in locato, locans vero & locatum diuersa sunt subie-

sta. Si autem velit dicere, quod sint in eodem loco, hoc est falsum, quia iam locus esset in loco, quod Aristoteles reprehendit, disputando contra antiquos. Respondetur, quod neutrum horum intelligit, sed tantum, quod istae superficies sint simul, ita quod se immediate tangent, nulla inter eas realitate mediante.

Circa caput quintum tex. 43. duobus. n. est, quid intelligat Arist. per illud totum, quod secundum se totum non est in loco, sed secundum partes. Ad hoc respondet S. Tho. quod intelligit ultimam sphaeram caeli, quae alio vltiori corpore non continetur, & ita secundum se totum non est in loco, cum secundum se totum non habeat externum ambiens, est tamen in loco secundum partes, quia una continetur in alia, tanquam in loco, non actu, quia sunt continuae, sed tantum potentia, quia si essent diuisae, una esset actualiter in alia, nam ad talem modum essendi in loco requiritur inter continens & contentum discontinuitas, sicut diximus in textus explanatione. Graeci aliter respondent, quod per totum intelligit aggregatum ex orbibus caelestibus, tanquam ex partibus, & hoc non est in loco ratione dicta, secundum se totum, est tamen secundum partes in loco, quia vnus orbis actu continetur in alio, cum tantum sint contigui. Sed melior est expositio Alberti dicentis, quod per totum intelligit vniuersum, quod non potest esse secundum se totum in loco, cum extra se habeat nullum corpus circumstantes, siquidem de omne corpus intra se includit:

dicitur in esse in loco secundum partes, secundum quaedam circulatoriter, scilicet, secundum orbis caelestes, secundum alias vero sursum & deorsum, ut secundum elementa, quia haec omnia includuntur in vniuerso. Haec est ratio, ob quam ista expositio magis consonat textui, quam reliquae, quia totum in prima & secunda expositione non potest habere partes, quae moueantur sursum & deorsum, quia solum dicitur ut sic, vel ultimam sphaeram caeli, id est, primum mobile: vel omnes sphaeras caelestes: at vero totum in tertia acceptione, cum omnia corpora comprehendat etiam graua & leuia, secundum ista habet partes, secundum quas dicitur moueri sursum & deorsum, & secundum sphaeras caelestes circulatoriter. His absolutis, ad graues questiones de loco perueniamus. Diuiditur haec loci tractatio in tres partes. In prima discutimus, an sit locus, in secunda, quid sit: in tertia vero, qualis sit: & haec de hoc capite.

CAP. SEXTVM,

De vacuo, an sit.

Postquam Aristoteles egit de loco, intendit in hoc cap. aggredi disputationem de vacuo, & facit duo. In prima parte proponit ea, quae de vacuo dicturus est. In secunda parte ponit argumenta antiquorum, qui vacuum esse intendebant. Ad primam partem deveniendo, ait duo de vacuo esse tractanda. Primum, an sit: secundum, quid sit. Et primo assimilat vacuum loco in hoc, quod sicut locum esse ex rationibus utriusque tactis ap-

pariter difficile, ita & vacuum esse ex rationibus similiter utriusque tactis, apparet difficile. Et hoc est, quod dicitur habere fidem & incredulitatem. Et subdit ad Physicum pertinere agere de vacuo, quod habet coniunctionem cum loco, nam antiqui locum, vacuum esse plenum putabant, & idem subiectis, non ratione, quia id quod est receptivum corporis, vocabant locum, quando actu illud habebat plenum, & quando carebat, vacuum. Tria vero dicit se de vacuo tractaturum: Primo ea, quae dicunt affirmantes illud. Secundo ea, quae dicunt negantes. Tertio ea, quae vacuo communiter insunt. Sed prius innuitur contra illos, qui arguebant contra vacui positionem, & non sunt argumentati contra principalem intentionem ponentium vacuum, sed potius contra illud, quod ex alio errore dicebant. Pro quo est notandum, quod ponentes vacuum duo dicebant. Primo, quod illud esset quoddam opacum distinctum a corporibus sensibilibus, ita quod careret omni sensibili corpore. Dicebant secundo nihil esse in rerum natura, nisi corpus sensibile, unde cum aerem non perciperent sensu, putabant illum nihil esse: & ita Anaxagoras & illi, de quibus Aristoteles hic ait, quod non recte impugnabant vacuum, detinebantur in probando, quod aer esset corpus, quamuis non sit sensibile, cum tamen deberent detineri in probando, quod non esset tale spatium, quale ab illis ponebatur, ut esset in eo ratio vacui. Et quod aer esset corpus, probant isti duplici

experimento. Primo, quia ut res pleni aere, quando os habent ligatum fortiter, resistunt ponderi, & non supprimuntur: at quando habent os non ligatum, partes comprimuntur, & cedunt facile ponderi: signum ergo est, quod aer intus existens aliquid erat. Secundo, quia clypeidra habens orificium superius clausum non valet aquam recipere, quousque aerem emittat: ergo aer inclusus aliquid erat. Demum colligit Aristoteles, quod ad impugnandam praedictam sententiam, debebat probari nullum spatium diuersum esse a corporibus illa seiungens, ut ponebat Democritus & Democritus, siue spatium sit separabile, id est, actu non habeat corpus, siue actu habeat: imò nec extra caelum posset dari continuum spatium, & ita inquit, istis non occurrere directe huic quaestioni (quod vocat non occurrere problema-ri secundum partes) & sic ait, quod qui vacuum ponunt, magis directe procedunt, quia probant, quod intendunt.

In secunda parte ponit argumenta eorum, qui dicunt vacuum esse: & primum est ex motu locali sic: Corpus, quod mouetur, vel recipitur in vacuo, vel in alio corpore: si in primo: ergo habetur intentum: si in secundo, sequitur quod corpus maximum recipitur adaequate in minimo. Probatur sequela, quia si primum corpus, v.g. pedale, recipitur penetratiue in alio pedali corpore pleno & adaequato: ergo pariter potest recipi istud duplex pedale penetratum

tratum in alio pedali pleno, cum ex vi penetrationis non occupet maiorem locum duplex pedale penetratum, quã unum sine penetratione. Rursus istud duplex pedale penetratum poterit recipi in vno pedali pleno, & ita sequitur quod tripedale habens tres pedales distictas, poterit cum vno pedali penetrari, quod est absurdum, quia licet vnum corpus aequale posset cum alio penetrari, non tamen maius cum minori, quia aliã ei adequaretur.

Et confirmatur ex Melisso, qui ita ponebat motum coniunctum cum vacuo, quod mundum ponebat immobilem, quia negabat vacuum esse, in quo posset moueri: at motus datur in rei veritate, vt experientia patet: ergo & vacuum debet dari.

Secundo probant hac experientia: si dolium plenum vino sit, & tale vinũ mittatur in vires, postea vero simul vnum cum viribus intra idem dolium possunt recipi: sed hoc non posset fieri, nisi quia in partibus vini datur vacuum, quod postea in viribus comprimitur, vt minorem occupet locum, quam antea, & ita remaneat locus vrbus recipiendis: ergo.

Tertio id probant ex augmentatione, quia quãdo animal augetur, sumpto cibo, vel ille cibus recipitur in pleno & hoc non: quia esset penetratio dimensionum: vel recipitur in vacuo, & sic habetur intentum.

Quarto id probant alia experientia, quia si vas plenum cum aere impleatur aqua, tantam aquam capit si-

mul cũ cinere, ac si sine cinere esset: sed hoc nõ potest intelligi, nisi quia talia corporalia habent intra se vacua spacia, quã in coniunctione comprimuntur, vt minorẽ quam antea occupent locum. Et probant ex Pythagora, qui corpora, quã immediate se habebant, ponebat discontinua esse, medio tali vacuo: imo & numeros ipsos tali vacuo dicebant discontinuari, & per celum ad nos peruenire tale vacuum, ex magno illo vacuo, quod supra calum est, & ita esset quedam spiratio illius: vnde mundum eodem modo ac vnum animal imaginabatur, quia sicut istud dilatatur, cum spiritum vel ventum recipit, & cum illum emittit, restringitur: ita mundum dilatari ponebat magna receptione vacui, & cõstringi per compressionem illius, & hac de hoc capite.

CAP. SEPTIMUM, Quid sit vacuum.

Intentum Aristotelis in hoc capite est, agere de natura vacui, determinando an detur vacuum, & facit duo: Primo ponit quandam definitionẽ vacui. Secundo soluit rationes in oppositum. Ad primam partem deveniendo, ponit definitionem nominis vacui, quã utebantur antiqui, dicendo, vacuum esse locum, vbi nihil est. Primo reddit rationem huius vltima particula, quia antiqui ens, & corpus dicebãt conuerti: & ita, quod non erat corpus, dicebant nihil esse, & consequenter, quia

quia in vacuo non est corpus, dicebant nihil esse.

Reddit rationem secunde particule, quia cũ in puncto non sit corpus, nec graue, nec leue, nihil erit: esset ergo punctum vacuum, nisi de ratione vacui esset locus, qui non est de ratione puncti. Colligit ergo ex dictis, quod vacuum est non plenum corporis tangibilis, seu grauis, & leuis: sed quia his nondum sufficienter declaratur de finitio vacui, ponit quandam dubitationem ad hoc, rogans, an si in vacuo non esset corpus tangibile, seu graue, & leue, quod est idem, & esset color, sonus, & obiecta aliterius sensus, an esset vacuum: & respondet cum distinctione, quod si adhuc esset susceptuum corporis tangibilis, esset vacuum, si non, minime, quã si diceret: in tegra vacui definitio est, quod sit locus carens corpore tangibili, aptus tamen illo repleti. Sed abum ponit vniuersaliorem descriptionem vacui secundum accidens, dicens vacuum esse, in quo nulla est substantia sensibilis. Sed reprehendit eos, qui ex hoc inferrebant materiam esse vacuum: quia cum vacuum sit, quidam locus, sicut iste est talis, quod ab eo passim vix in terra manens se parari, sicut iter vacuũ debet esse tale, quãdã ab eo possit res se parari: sed a materia non potest res se parari: ergo sicut hoc ratione, non est locus, nec vacuum debet esse. Quod si tamen dixerit, quod vacuum consistit secundum formam septemariam, debet colligi ex definitione, loco supra adducto, in quo vacuum sit, quidã

locus priuatus corpore, sicut dictum est locum esse vltimam superficiem ambientis, non vero aliquod spatium, ita vacuum deberet esse, si esset, superficies ambientis, non aliquod spatium: at omnes, qui ponunt vacuum, dicunt illud esse spatium: ergo sicut non datur tale spatium (vt constat ex dictis) vt in eo consistat ratio loci: ita vt nec in eo consistat ratio vacui.

Quod vero vacuum locus esse debeat, ostendit. Primo, quia nulla alia ratione vtilitas aut finis vacui potest excogitari, nisi vt locus sit. Secundo, quia sicut eodem modo probatur locum esse, & distinctum à locato ex successione diuersorum locatorum in eodem numero loco, ita vacuum probatur esse distinctum spatium ab spatibus corporum, ex eadem successione, quia sicut gratia motus ponitur locus à quibusdam, ita gratia motus ponitur ab alijs vacuum: vnde secundum hos non est differentia loci & vacui: si ergo locus vt supra vidimus, non potest esse tale spatium: ergo nec vacuum erit, quod in tali spatio precise ponitur.

In secunda parte soluit rationes adductas ad probandum esse vacuum: & primo illam, quã desumuntur ex motu, dicens vacuum ad minus non esse necessarium ad motum alterationis, quia cum iste fiat secundum qualitates, optime potest fieri in pleno. Ex quo reprehendit Melissum, qui mundum ponebat omnino immobile, quia vacuum negabat: patet enim illum de aspi, quia ad motum saltem alterationis non est necessarium vacuum. Sed quod

quod ad motum etiam localem non sit necessarium. probat, quia corpus, quod localiter mouetur, nec recipitur in pleno, si a se cum illo penetret, utroque inane in illa loco nec recipitur in vacuo, quia non datur, sed recipitur in loco, in quo licet antea esset aliud corpus, tamen ad ingressum aduenientis de nouo antiquum recedit ab illo loco, & illi cedit, ita quod tantum corpus cedat, quantum ingrediatur: sicut si piscis aquam ingrediatur, tantum de aqua cedit, ac est piscis intrans, & ita nec piscis se penetrat cum tali aqua, nec in aliquo vacuo recipitur.

Ad secundum argumentum de viribus respondetur, id posse fieri sine aliquo vacuo, ex eo enim quod vinum habet quosdam poros subtilis plenos aere, per confractionem in viribus expellitur ille aer a poris vini, & ita vinum compressum maiorem locum occupat, quam antea, ita ut vice huius possint poni vires in dolio simul cum vino: & hac plane apparet in spongia, qua si aqua sit plena in poris, & compressione illius aqua exprimat, minor occupat locum, quam antea, & idem dicendum est de aqua recepta in viribus, ad quod nulla requiritur passio vacui.

Ad tertium argumentum respondet primo, illud reprehendendum, ex eo quod tantum procedat de augmento factio per receptionem sibi, sed non possint res aliter fieri nisi per receptionem sibi, ut per alia recipiunt, & corruptionem contrahunt, quando ex

aqua fit aer, maior enim est, quam aqua ex qua fuit factus & tamen ibi nulla est alimentis receptio. Et statim hoc argumentum de augmentatione, & quartum de cinere retorquet Aristoteles in antiquos, eos deducendo ad aliquod inconueniens ex quatuor, quae hic adducit: quorum primum est, quod non qualibet pars viuens, quod augetur, augetur, quod est plane falsum: secundum, quod alimentum non esset corpus, tertium quod duo corpora se penetrarent: quartum, quod totum corpus viuens esset vacuum: & hac ratio in aliquod eorum reducitur: vel quando viuens augetur, qualibet eius pars augetur, vel non: si non: ergo san datur prima inconueniens: si sic, ergo ad tale augmentum requiritur vacuum, vel non: si non, habeo intentum, & manet argumentum solutum: si sic, ergo cum qualibet pars augetur, qualibet debet habere vacuum, & ita totum corpus viuens esset vacuum, quod est quartum inconueniens.

Si vero dicas nec vacuum dari, & contra partes augeri, necessaria de his videro in secundum, vel tertium inconueniens, quod scilicet alimentum in da oriens ad augmentationem, vel non esse corpus, & ita nulla requiritur vacuum, in quo recipiatur: vel si esset corpus, non requiritur vacuum, penes augmentum, sed habet alimentum ad augmentum, non per se, sed per corpus, & ita non videtur, quia cum totum animal sit corpus, non videtur, quod non sit vacuum, vel ad augmentum, quod non requiritur

aliquid vacuum in aqua, & ita totum eius erit vacuum, quia cum totus madefit, totum illum aqua contingit, vel si vacuum non requiritur, sequitur, vel quod aqua adiuuans penetraret cum cinere, vel quod aqua non sit corpus. Unde inquit, quod per positionem vacui non possunt isti solvere communem difficultatem de modo, quo augmentatio est possibilis, & hac de hoc capite.

CAP. OCTAVVM,
Quod non detur vacuum.

Intendit Aristoteles in hoc cap. probare, quod non sit vacuum separatum a sensibilibus: & facit duo. In prima parte ponit quinque argumenta, ad id probandum: in secunda alia quinque. Primum argumentum est: si esset vacuum, maxime, ut esset vacuum causa efficiens motus, sed hac ratione non: ergo. Probat, motus naturales sunt omnino determinati procedentes a causa minimo determinata, vel a gravitate, vel a lenitate: sed vacuum cum sit nihil, indifferens est ad quoduis horum: ergo nequit esse causa efficiens motus, & consequenter non erit vacuum. Secundum argumentum, si esset vacuum, esset causa finalis motus, ipsa postea, gratis illius fieret motus: sed potius contra ordinem, quod posita vacuum spatio cessat motus, quia non sit uniformis, non est maior ratio, car. mobile potius ad vacuum, quam ad alium

partem moueatur: & ita manebit quiescens; imò adhuc hoc modo videtur, quod non possit manere, quia, ratione eiusdem uniformitatis non est maior ratio, quare hic potius quam ibi quiescat. imò cum hi, qui vacuum ponunt, dicant illud esse locum, deberent illi conuenire differentia sursum, & deorsum, quae ratione uniformitatis conuenire non possunt. Tertium argumentum est: si esset vacuum, iam quod non esset efficiens aut finis, maxime, quia esset locus: sed hac ratione non: ergo. Probat, si esset locus, maxime quia in illo reciperetur corpus, ut in toto permanenti, id est, penetraretur cum ipso spatio quiescente: sed hac ratione non: ergo. Probat, si esset locus, maxime, quia inde sequeretur, quod pars existens in toto haberet locum actu, & per se, sicut & ipsum totum, quia eodem modo penetratur tale spatium vacuum cum parte corporis recepti in illo, ac totum corpus receptum: sed consequens est falsum, quia totum & pars illi inexistens non habent eundem modum essendi in loco. Quarto sic arguit: si esset vacuum, res vndique illi vallata quiesceret, quia ex omni parte aequaliter se haberet ad illud: sicut isti philosophi ponunt terram immobilem, quia aequaliter, & uniformiter se habet ad omnes circumferentias caeli, cum sit illius centrum, sed consequens est falsum, quia motus terra est: ergo accidit his authoribus oppositum illius, quod intendunt, quia ipsi, ut sit motus, ponunt vacuum, cum in

ex positione vacui, potius motus cesset: & ut argumentum facias, supponit omnem motum aut esse naturalem, id est, secundum internam inclinationem, sicut est motus sursum respectu leuius, aut deorsum respectu grauius: aut violentum, id est, contra internam inclinationem: sicut est motus sursum respectu grauius, & deorsum respectu leuius.

Secundo supponit motum naturalem priorem esse violento, ut hac ratione ablato motu naturali auferatur motus violentus, & consequenter omnis motus, quia iste tantum est duplex: naturalis scilicet & violentus. Ex his modo colligit argumentum in forma: posito vacuo auferatur omnis motus: ergo falsa est talis positio. Probat per antecedens: ablato motu naturali auferatur omnis motus, ut patet ex positione secunda: sed posito vacuo auferatur motus naturalis: ergo auferatur omnis motus. Probat per Minorem: Motus naturales solum differunt per sursum, & deorsum: sed posito vacuo auferuntur istae differentiae sursum & deorsum, quia istae sunt positivae; vacuum vero est nihil, & priuatiuum: ergo posito vacuo, auferatur motus naturalis; sicut illius differentiae auferuntur.

In secunda parte ponit alia argumenta. Ad primum ergo in ordine proponendum prius quoddam dubium praemittit, & soluit. Dubium est, cum lapis sursum proiectus, & a proiectore distat, a quo fertur & sustinetur, ne statim cadat in terram, imo velocius ascendit sursum, licet contra na-

turam ascendat, quam postea descendat, licet secundum naturam descendat. Eius antiqui duas causas reddebant. Prima erat, quod quando lapis sursum proiectus ad replendum vacuum ab ipso relictum, tanto impetu mouentur partes aeris vicinae, quod in proiectione lapidis simul cum illo ascendit, diuidendo & separando alias partes, ne lapidis obstitant: & ita facit, ne cadat, sino ut ulterius progrediatur vehementer iuxta naturam impetus illi parti impressi a proiectore. Sed quoduis horum fit, quod latius §. lib. declarabitur, certum est, aliquid corpus in spatio requirit ad motum projectilem. Ex his formatur sextum argumentum: Re vera proiecta mouentur, & ad horum motum requiritur aliquod corpus in spatio, ut videmus: sed in vacuo nullam corpus datur; ergo vacuum dari non potest. Septimum argumentum est; si daretur vacuum aufererentur motus naturales, & similiter quies; ergo non datur tale vacuum. Probat per, cum vacuum nullam habeat differentiam, sed sit de se vniuersum, nulla erit maior ratio, ob quam mobile motum in ipso in vna parte, quam in alia sistat; ergo mouetur in infinitum: sed hoc est contra rationem motus naturalis; ergo auferatur motus naturalis; & cum ob eandem vniuersitatem, nulla sit maior ratio, quare in vna, quam in alia parte quiescat, nunquam in vacuo quiesceret, nisi ratione alicuius corporis impediens, ne tendat ulterius in motum; sed quies ex tali impedimento pronascens non est natura-

inralis, sed violenta: ergo positio vacui tolleretur motus, & quies naturalis, quod est absurdum.

Octauum argumentum est: si vacuum esset necessarium, maxime ut cederet corpori moto. sed hac ratione non; ergo. Probat per, quia cum vacuum ex omni parte cedat, sequitur, quod tale corpus ex omni parte mouetur, quod est impossibile, si non diuidatur in omnem suam partem, quod similiter est impossibile: aut nullo modo mouetur, cum nulla sit maior ratio, ob quam moueatur versus vnam partem, quam versus aliam.

Nonum argumentum est: Si motus localis esset in vacuo, esset in instanti: sed consequens est falsum, cum localis motus sit successiuus: ergo non potest dari vacuum. Sequela probatur: si aliquod mobile moueatur in aliquo spatio pleno in aliquo tempore, & postea, idem mobile moueatur in alio spatio pleno, quanto minus resistit hoc secundum spatium, quam primum, tanto est minus tempus, quo mouetur in secundo, quam in primo: ut si in aqua mouetur per horam, & aer est duplo minus resistens, quam aqua, quia est duplo subtilius, idem spatium aeris pertransibit idem mobile in dimidia hora, & si minus adhuc resisteret, adhuc in minori; sed vacuum nullo modo resistit: ergo in nullo tempore per illud mouebitur. Patet consequentia, quia sicut nulla est proportio non resistit ad resistendum, ita nulla est proportio non tempus ad tempus. Declarat vero Aristoteles, quae spatia dicuntur magis resistere, & aut, quae subtilius est eiusdem rationis, v.g. vel

virumque aqua, vel virumque aer, illud dicitur magis resistere, quod mouetur contra mobile, quod debet illud descendere, ut moueatur sicut quando nauis mouetur contra ventum ad se motum illud vero minus, quod quiescit: quando vero sunt diuersae rationes, & virumque quiescens, illud dicitur minus resistere, quod est subtilius, sicut est aer respectu aquae. Format autem Aristoteles, argumentum in litera, sed nos claritatis gratia in significatiuis terminis posuimus: & quod nulla sit proportio vacui ad plenum, probat Aristoteles sic: quia ad proportionem inter duo requiritur, quod vnum includatur in altero, & rursus, quod illud aliud aliquid in praesens ipsum addat, ut est proportio minus ad quatuor, quia in illis includitur, & addit supra illud alia tria: similiter est aliqua proportio duorum ad quatuor eadem ratione: at vacuum cum sit nihil, non potest includi in pleno quod est aliquid: ergo vacui ad plenum nulla erit proportio.

Argumentum decimum est: si mobile moueretur per vacuum sequeretur, quod aquae velociter moueretur per plenum, ac per vacuum: sed consequens, ut patet, est falsum, quia incomparabiliter minus resistit vacuum, quam plenum, posita enim minori resistentia in spatio respectu eiusdem virtutis motus mobilis, repugnat, quod sit vtriusque aequalis velocitas; ergo. Sequela probatur: Si mobile per vacuum moueretur in tempore ergo in aliquo determinato tempore sit, v.g. quarta pars horae, & si in pleno, etiam mouetur in e-

fore: ergo in aliquo determinato tempore, sit v. g. vna hora, parum refert in hac vel in alia proportione sit excessus, vel cōparatio. Tūc sic, Mouetur vtrūq; mobile, alterū per vacuum, per plenum alterū; v. g. in aliqua parte hōre, scilicet in 4. per plenum pertransit; & similiter quod mouetur in vacuo, in quarta parte illius hōre mouetur: ergo in eadē parte hōre, aliud plenum & vacuum possunt pertransire. Dices, nullum esse motum, quia in illa quarta parte hōre multo maius vacuum pertransitur, quam plenum, quia minus resistit vacuum, & ita non sequitur, quod vterque motus sit eque velox, sed potius erit velocius qui sit in vacuo: quia velocitas ex duplici parte potest attendi, vel quia equalē spatium pertransitur in minori tempore ab vno mobili, quam ab alio, vt hic contingit: & ita non sequitur illud inconueniens adductum, quod motum per vacuum sit eque velox. Sed contra hoc est facilis replicā. Demus duo spatia equalis longitudinis, alterū vacuum, & alterū plenum, & sit casus datus, quod motus per vacuum, quia est velocior, sit in quarta parte hōre, & per plenum in vna hōra: tūc sumamus aliquod spatium duplo subtilius primo spatio plene: tūc in duplo minori tempore, scilicet in dimidia hōre, pertransibit tale spatium: & rursus fiat spatium in quadruplo subtilius primo pleno: tūc in quadruplo minori tempore, scilicet in quarta parte illius hōre, pertransibit tale spatium: ac positum fuerat

quod equalē spatium vacuum in quarta parte hōre pertransitur a mobili cuiusdem virtutis & ponderis: ergo sequitur, quod erit vterque motus eque velox, cum equalē spatium in tempore equali ab vtroque mobili pertransitur. Quod autem hoc sit impossibile, patet, quia talis proportio est inter velocitatis motuum, & corporum temporum, ac inter resistētias spatio: ut id vacuum & plenum nullum habet proportionem in resistētia: ergo nec possunt in velocitate comparari: et si sunt equalēs motus, certum est habere aliquam proportionē: ergo vltimate ex dictis colligitur, quod motus non potest fieri in vacuo.

Vndecimum argumentum est: Si motus fieret in vacuo, sequitur quod magis graue, & minus graue mouerētur eque velocitate, & similiter magis & minus leue: consequens autem est falsum, vt clare patet in pleno: nam id, quod est grauius, velocius descendit, & quod est leuius, velocius ascendit. Et ratio id dicit, quia quod fortiorē habet virtutē motuam, vt grauius vel leuius, velociorē motum debet causare. Quod sequatur, probat: Ideo in pleno grauius mouetur velocius, quia minus ei resistit spatium, quam minus graue propter excessum virtutis motuæ: sed in vacuo nulla est resistētia, ad quodcumque corpus comparatur: ergo eque velociter mouetur vnum ac aliud. Patet, quia vbi nulla est resistētia, nec potest esse maior aut minor. Vnde concludit ex dictis, quod licet isti ponerent vacuum propter

propter motum, vt in illo possit esse, oppositum illius euenit, quod (scilicet) non potest esse motus, si in vacuo fiat: & hec de hoc capite.

CAP. NONVM, Quod non detur vacuum corporibus insitum.

Intendit Aristoteles in hoc cap. vltimus probare, quod non detur vacuum: & facit duo. Primo alia argumenta adducit ad probandum, quod nullo modo datur vacuum, nec actu cōiunctum cum corporibus sensibilibus, & illis penetratum: nec separatum, vt potens sit cum illis penetrari. Secundo impugnat aliorum sententiā, qui vacuum dicebant esse necessarium ob raritatem & densitatem. Ad primam partem deveniendo, facit argumentū duodecimum in ordine ad hoc probandum, & est huiusmodi: vnum corpus materiale non potest cum alio penetrari, sed cedit illi, ac vacuum est eiusdem rationis cum quouis corpore materiali, ergo similiter non potest penetrari cum illo: sed ipsum cedit maiori. Probat: Si al. quod corpus, v. g. cubitum, siue lignum sit, siue ferrum, immittatur aquæ, tūc experimur illi cedere aquam: & idem fit, si mittatur in aerem, quāuis illi non experiamur sensu propter aeris insensibilitatem: ergo tertia est Maior, quod vnum corpus materiale non penetratur cū alio,

sed illi cedit minus, quia quemadmodum cubitum corpus est quadā dimensio, ita etiam vacuum est quadam dimensio: sunt ergo eiusdem rationis dimensio, ac corpus bicubitum: & parū refert, quod vacuum careat sensibilibus qualitatibus, & tale corpus illas habeat: nam ratio, ob quam vnum corpus cedit alteri, non sunt qualitates sensibiles, sed potius quantitas & dimensiones. Et patet experientia, quia pro modo quantitatis corporis materialis cedit illi illud corpus, ita quod, si corpus aque, quod emittitur, sit triangularē, triangulariter cedit aqua: non autē pro modo qualitatis, quod siue corpus, quod dimittitur, sit frigidum, siue calidū, & c. dummodo habeat eandem figuram, quod parum refert; colligitur ergo nullo modo esse possibile vacuum, vt possit penetrari, aut actu penetrari cum quouis alio corpore.

Argumentum 13. in ordine facit, quod est huiusmodi: si corpus cubitum separatum ab omni qualitate sensibili, poneretur alicubi tanquam in loco, non indigeret aliquo spatio & intervallo diverso à corpore locante & locato: sed vacuum est eiusdem rationis, vel cum illo corpore à sensibilibus separato: ergo non est necesse ponere, illud esse aliquod spatium diverso à corporibus continenti & contento; & consequenter non est vacuum, quia hoc modo separatum ponitur. Et quod idem sit modo dicendum de corpore qualitibus, sensibilibus cōiuncto, probatur primo: Qualitas de se non habet hoc, quod est occupare

locum; secunde, quis quantitas de se non habet, quod qualitatibus sensibilibus coniungatur; ergo si ex se non requirit aliquid spatium diuersum a corporibus contentis & contento, nec prout sensibilibus iungitur, habet ali quod spatium distinctum a corporibus contentis & contento.

Ultimum argumentum est: si effectus tale vacuum, aliquo sensu perciperetur: sed nullo sensu percipitur: ergo non datur tale vacuum. Nec valet dicere, quod propter similitudinem cum quantitate corporum sensibilibus non apparet distinctum: non, inquam, valet, quia licet hæc similitudo impediret, quò minus vno tantum sensu perciperetur, non tamen omnibus, sicut si pisces essent cæciles, quoniam non distinguerent irratione coloris a visu, distinguerentur tamen a tactu propter diuersas qualitates tangibiles, quæ sunt in piscibus; & aqua: unde cum non possunt conuenire cum omnibus qualitatibus sensibilibus, necessarium esset, quod si habent duo corpora diuersa spatium, quod dicitur vacuum & locatum, in ipso constitus eorum distinctiõnem, & aliquo sensu percipi.

In secunda parte capitis proponit sententiam eorum, qui ex raritate & desitate colligebant esse vacuum, sic: Condensatio non potest aliter fieri, quam prout in vacuo: sed necessarium est esse condensationem: ergo necessarium est esse vacuum. Probatur minor, quia si non esset condensatio, sequeretur vnum ex his inconuenientibus, aut quod cessaret motus localis

(nam aliter non videtur posse transire mobile per aliquod spatium, nisi quia illud condensatur, & hoc succedat) & quod mundus fluctuaret ex motu cuiusvis corporis, quia si hoc posset moueri sine condensatione, maximè, quia vna pars aliam impelleret, & illa aliam, unde ex motione vniuersales dicerentur moueri, & ita mundus suos limites exiret per fluxum & refluxum, sicut facit vter. Tertio, si hoc non, sequitur, quod si vnum corpus crescat & augetur, ut cum ex aqua fit aer, qui maiorem debet habere quantitatem, quàm aqua ex qua fit, alibi deberet aliud corpus decrescere in tanta quantitate, & mundus fluctuaret, si talis condensatio non est possibilis: ut ergo hæc inconuenientia tollatur, debet condensatio poni, & ad hoc requiritur vacuum: ergo necessarium est dari vacuum, dicebat quidam Philosopher nomine Xanthus.

Hanc sententiam sic Aristoteles impugnauit: Aut isti ponunt multa vacua separata, aut vacuum non separatim nec secundum vero minus impossibile requirit esse rarefactionem & condensationem: ideo illud dimittit, & redit ad primum motum impugnandum: quia si tale vacuum non sit leue, solum deseruit ad motum sursum: ergo ex talis positione vacuum non omnis saluaretur motus. Secundo, quia si vacuum esset causa motus, non posset esse tantum id, in quo existit mobile, ut supra vidimus, sed potest tanquam id, quod secum deserit mobile, ut per se patet, sicut aer in-

inclusus in vtre secum deserit id, quod coniungitur vtri: sed hoc modo non potest vacuum deferre mobile, tum quia quod hoc modo deserit, debet esse in alio, tanquam in loco: tum quia si vacuum deserit mobile, non posset ad aliud deferre, quam ad aliud vacuum: sed ad hoc non, quia cum sit eadem huius & alterius vacui ratio, nulla esset maior ratio, quare ad illud tenderet, quam ut in primo maneret, & ita deberet in illo manere.

Est præterea tertium inconueniens, quia sequeretur, quod cum graue sit densum, carens poris, ex vacuitatibus non haberet causam sui motus, quia aliis quo magis haberet de vacuo, velocius moueretur: ergo ipsum vacuum velocius moueretur. Sed consequens est falsum: ergo. Probatur minor, quia sequeretur, quod vacuum deberet moueri in non tempore, sed hoc est impossibile, cum localis motus sit successiuus: ergo. Probatur sequela, quia ideo motus factus in vacuo debet esse in instanti, ut supra vidimus, quia nulla erat proportio spatij vacui, & pleni, per qua fiebat talis motus: sed si ipsum vacuum moueatur, nulla etiam erit proportio inter ipsum & mobile plenum: cum ergo hoc moueatur in tempore, illud in non tempore debet moueri: ergo sicut hæc ratione probauimus supra non posse dari spatium vacuum, supra quod fiat motus, ita hic probatur, quod non sit mobile vacuum, quod possit moueri.

Et quæuis Arist. supra negauerit dari vacuum, modo tamen probat tria il-

la inconuenientia illata necessario, si qui, si non sit desitas: aut enim non erit mundus, aut fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum, quod tantum hic deserit, quod alibi quiescat: sed quia posset aliquis dicere necessarium quidem esse condensationem, sed illam fieri sine vacuo per expulsionem corporis subtilis inclusi intra corpus densandum, hoc reuocet, dicendo non sufficere, quia tale corpus inde expulsum aliud mouebit, & istud aliud, ut inde sequatur prædicta fluctuatio mundi. Sed quia posset aliquis dicere non sequi talem fluctuationem, & existimare extra limites proprios, quia corpus inde expulsum aliud mouebit, & istud aliud circulariter mouetur, quod non dicit existimare extra proprios terminos: hoc reprehendit, dicens non esse necessarium corpus inde expulsum moueri circulariter, sed posse recte moueri.

Suam vero sententiam circa condensationem, & rarefactionem Arist. ostendit, supponendo quatuor. Primo, quod eadem sit materia contrariorum, id est idem subiectum, quod recipit vnum contrarium, est potens recipere aliud, quia contraria dicuntur illa, quæ circa idem subiectum mutuo se expellunt. Secundo, nihil fieri ex nihilo, sed omne, quod sit, ex aliquo fieri, quia educitur ex potentia ad actum, quod erat in potentia, sicut fit actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum: Et aer, ex eo quod erat potentia aer. Tertio, Materia nunquam est sine aliquo contrariorum, id est absque aliqua forma, quæuis à qualibet sit separabilis, manendo

do cum alijs, & ita eius ratio diuersa est à ratione formæ. Quarto dicit, quod non quomodocunque est eadem materia contrariorum, sed eadem numero, ita quod idem prorsus subiectū, quod antea erat nigrum, fiat postea album, & eadem materia, quæ antea erat cum vna forma, fit postea cū alijs: applicat ergo probationem Maioris, dicendo, quod cum magnum & paruum sint corpora diuersa, & contraria eadē erit vtriusque materia, ita quod sicut illa materia, quæ antea erat sub forma aquæ, eadem primum sub forma aeris, ita eadē materia, quæ antea erat sub corpore paruo, ponitur sub magno, & e contra, in quo plane Arist. insinuat, quod sicut iste transitus fit sine vlllo vacuo, ita transitus à raro in densum, & contra, cum rare fieri nihil aliud sit, quam ex paruo fieri magnum & contra densari, ex magno fieri paruum: modo ergo Arist. duplici exemplo declarat, quomodo fiat cōdensatio & rarefactio, dicens, quod sicut actū calidū fit ex potentia calido, & magis calidū actū ex minus calido actū, in potentia tamen ad maiorem calorem, sine alicuius vacui aut externi corporis admixtione, sed per educationem de potentia ad actum: ita potest densum actū fieri ex denso in potentia, & rarum in actu ex raro in potentia, sine admixtione alicuius vacui, aut externi corporis, per educationem de potentia ad actum secundum: exemplum est, si sumamus partē circumferentiæ circuli maioris, & fiat circulus minor, id quod antea erat minus curuum, fit magis curuum,

nullo alio curuo de nouo adueniente, sed quia totū, id est, curuū, quod erat antea minus curuū quando erat pars circuli: modo est magis curuū effectū, quia maiorem comparauit curuita emper educationē illius de p̄ca ad actum: sic ergo ex raro fit densum, & contra, sine vlla interpositione vacui inter partes illius. iterū repetit hoc exemplū de circulo. Tandem ex dictis concludit, nullo modo esse vacuum nec separatiū, id est, sine vlllo corpore, nec simpliciter, id est, extra corpora: nec in actu, id est, intra corpora, nec in potentia, id est, cū corporibus coniunctum, quauis ab illis diuersum ratione, nisi quis æquiuoce sumat nomē vacui pro illo, quod est causa motus: hac enim ratione graue & leue dicuntur vacua, cum sint causa motus latioris, sicut durum & molle sunt causa cuiusdam alterationis, scilicet passionis, impassionis, nā molle cedit diuisioni, durū vero resistit: concludit ergo iam esse dictum, quomodo sit vacuum, & quomodo non sit, & hac de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

Modo ergo ad dub. textus breuiter deueniētes, sit primum dubiū circa primū tex. cap. 6. quo ait ad Physicū pertinere agere de vacuo: & ratio dubij est, quia ad Physicū pertinet tantū agere aut de ente naturali, aut de natura, aut de ente secundū naturā: sed vacuum nō est aliquod horum: primo quia

hæc sunt formaliter positiua, vacuū vero formaliter est priuatiuū. Secundo, quia natura & ens naturale sunt causa motus: at vacuum nullo modo est causa motus, nec ens secundum naturam, quia hoc est proprietas & affectio entis naturalis illi inhærens: at vacuum non est talis proprietas inhærens, sed potius per se existens ponitur, à quibus ponitur esse: ergo nullo modo pertinet ad Physicū agere de vacuo. Respondetur, negando consequentiam, quia ad Physicū dupliciter pertinet agere de aliquo: aut directe; & hac ratione tractat de illis tribus: aut indirecte, & reductiue, & hac ratione agit de illorum oppositis; sicut quia ad Physicū directe pertinet agere de visibili, indirecte etiā pertinet agere de inuisibili, ut tractat Aristoteles in libro de animalis: ergo quia vacuum opponitur pleno, de quo Physicus tractat directe, ideo de vacuo tractat indirecte.

Secundum dubium text. est circa cap. 7. tex. 38. quid Aristoteles intelligat per colorem, quando dubitat, an si vacuum intra se haberet colorem, non vero aliquod corpus graue, vel leue, adhuc esset vacuū. Respondetur, quod non intelligit purum accidens separatum à subiecto omnino, quia certum erat hoc non posse esse ita separatum, sed (vt bene Themistius) intelligit corpus non graue, vel leue, habet tamen aliquod sensibile accidens, sicut est cælum habens visibilem lucem: & ita bene respondetur, quod

quauis non esset tale corpus graue, vel leue, si esset aliud corpus tangibile, id est, habens quantitatem, & sensibilia accidentia, non ob id esset vacuum, sed re vera plenum. Tertium dubiū est circa tex. 6. quid sit dicendum ad illam instantiam de vase pleno cinere, quod tantam capit aquam, ac si intus non esset cinis, cum Aristoteles hic nihil responderit. Dico, quod solutio desumitur ex illo in problem. sect. 25. q. 8. est autem solutio, quod cinis habet quosdam subtilis poros plenus aere, vt eius leuitas ostendit, qui ad ingressum aquæ comprimuntur, & aer expellitur: & ex alia parte, cum cinis sit nimis siccus, & aqua nimis humida, ipsam facit euaporare, & ita tantum minuitur aqua per istā euaporationem, & cōtra expulsionem aeris ita comprimitur cinis, quod sine vlla positione vacui possint simul esse in eodem vase duo illa corpora cineris & aquæ, quorum quodlibet sufficeret teorsum ad replendum tale vas, vt hoc rectè, & diligenter perpēdenti nullo negotio constabit.

Quartum dubium est, quid sit dicendum ad illam difficultatem, de augmentatione, quam hic Aristoteles reliquit insolutam. Respondetur primo, quod quando dixit augmentationem non tantum fieri alimenti sumptione, sed sola alteratione, & corruptione falsi prioris, loquitur de augmentatione impropria, & vulgari, quæ inanimatoris conuenit: difficultas tamen hæc præcipua manens insoluta, de sola

viuentium augmentatione, quæ propria est, procedit ad quam breuiter respondetur, quod fit hoc modo augmentatio dicta, quod in quolibet membro & parte dissimilari nostri corporis sunt quidam pori, vel vacuitates replete, vel aere, vel alio humore subtili: alimentum verò iam versum in sanguinem, qui est proximum alimentum, per minutissimas venas distribuitur, & hos omnes poros subintrat, exeunte prius illo aere aut subtili humore ibi contento, vt ita pars illa solida viuentis per alimentum sibi iuxta positum augetur, absque eo quod vel detur vacuum, vel penetratio, vel quod alimentum non sit corpus, vel quod non omnes partes augeantur eius, quod augetur, augetur enim omnes solide partes alimento iuxta posito in paribus porosis.

Dubium quintum circa tex. 27. cap. 8. est contra illam rationem, qua probat Aristoteles, quod si esset vacuum, in æquali tempore pertransiret æquale spatium plenum ac vacuum: & dub. est, quod ratio Aristotelis supponit, quod potest dari aliquod plenum tantò subtilius primo pleno, quod excedat tempus vacui tempus pleni, id est, tempus in quo mouetur per vacuum, excedit tempus, in quo mouetur per plenum. Hæc tamen suppositio videtur petita a principiis, nam hæc erat probandum, quia posset dari aliquod corpus habens eandem proprietatem in subtilitate ad tale plenum, ac habet tempus, in quo res mouetur per vacuum ad tempus, in quo res mouetur per plenum: nam id esse reali

ter possibile, facile quis posset negare, imò subtilitas & tempus cōtrario modo se habent, quia quanto est maior subtilitas, est minus tempus, & contrà, quanto minor subtilitas, est maius tempus: & consequenter non habet hæc ratio eandem proportionem.

Respondetur tamè, omiſſa alia duplici expositione, quæ hic admittit Toletus, quod Aristoteles non loquitur de proportione arithmetica subtilitatis ad tempus, id est, de æqualitate rei ad rem: imò (vt bene probat obiectio) quò magis augetur subtilitas medijs, minuitur tempus, & contrà: sed loquitur de proportione geometrica, quæ est proportio durum proportionum: quasi dicat, quod in illo excessu, quo tempus vacui excedit tempus pleni, siue sit duplum, siue quadruplum, in eodem potest vna subtilitas altam excedere: & quauis in particulari, id est, realiter, & phisicè, non sit possibilis tanta subtilitas, id est, in tanto excessu ad tale plenum, ac est excessus temporis vacui ad tempus pleni: in communi tamen & logicè non repugnat: quia cum illa proportio temporis vacui ad tempora pleni sit inter duo tempora finita & determinata, ipsa etiam debet esse finita & determinata: vnde parum refert dicere quod sit dupla, vel quadrupla: & tunc currit argumentum, quod non repugnat aliud corpus in duplo, vel in quadruplo subtilius primo pleno imaginari, quauis realiter non sit possibile: sed ex hoc sequitur, quod tempore æquali aliquod idem mouatur per æquale vacuum

& ple-

& plenum, quod est impossibile etiã in communi & logicè, quia nullius ad aliquod, vt est vacui ad plenum, nulla est proportio dabilis, nec realiter possibilis, nec in aliqua imaginatione: & ita ex hoc infert non esse possibile vacuum, cum sequatur ex illo tale inconueniens, quod logicè est impossibile & repugnans: vnde sensus huius rationis secundum Sanctum Thomam & Toletum est, quod potest imaginari aliquod corpus in tanta proportione subtilitatis ad corpus, quod modo mouetur per plenum, in quanta proportione tempus vacui ad tempus pleni: at nullo modo potest imaginari proportio vacui ad plenum: ergo nec quod motus in vacuo fiat.

Dubium sextum est tex. 8. cap. 9. quid intelligat Aristoteles per vacua separata, quando arguendo contra antiquos colligit, quod si esset vacuum, aut esset inseparabile, aut essent vacua separata. Simp. inquit, quod per vacua separata intelligit aliquod vacuum continuuum, resistens intrà corpus, quod quia totum est continuuum, & sine admixtione pleni, dicitur vacuum separatum: per inseparatum vero intelligit quoddam vacuum dispersum per corpus: Sed hæc expositio non placet, quia si ita esset, non diceret Aristoteles esse minus impossibile secundum membrum, quam primum, quia supposito, quod vacuum illud dispersum omni careat corpore, tã est impossibile ac primum vacuum: melior tamen est expositio Sancti Thomæ, quod per vacuum separatum intelligit illud, quod intrà se caret omni

corpore; per non separatim verò intelligit quosdam poros ex se vacuos, sed semper aliquo corpore cōiuncto plenos, vel aere, vel alio corpore subtili: & sic est verum, quod hoc secundum membrum sit minus impossibile, imò re vera est possibile: sed quia hoc non conducebat ad faciendum rarum, cuius gratia ab antiquis ponebatur tale vacuum, idè rationes, quas Aristoteles format textu sequenti, non contra hoc, sed contra primum vacuum separatim, vel carens omni corpore contento procedunt.

Dubium septimum est, quomodo rex. 85. dicat Aristoteles ignem esse calidum, & album, siquidem albedo est color, qui tantum mixtis conuenit, non elementis, vt est ignis. Respondetur cum eodem Aristotele lib. de coloribus, quod improprie & similitudinarie tribuuntur colores elementis, non quia re vera habeant colorem, quod est mixtorum, sed quia habent aliquod illis simile, vt ignis lumen, quod vocat Aristoteles ignis colorem, cui albedo assimilatur in disgregando visum: duas tamen proprietates subiungit corporum ratorum. Prima est leuitas, secunda mollities, & duas oppositas densorum. grauitas, scilicet, & durities.

Sed contra hoc est octauum dubium; Ferrum est minus graue, quàm plumbum, & tamen ferrum est illi durius; ergo non iungitur in densis durities, & grauitas. Respondetur, negando consequentiam, quia aliud est non coniungi in eodem gradu: aliud est non coniungi absolute, hoc

tamen primum probat argumentū, & secundū Aristoteles docuit, quæ tamen non sunt opposita; ratio est, quia licet frequenter in dēiis grauitas & durities soleāt adhuc in eodem gradu coniungi, aliquādo in hoc detuit, vt hic cōtingit: ratio est, quia plumbum est magis terrestre, quam ferrū, quare est grauius, quia terrę cōuenit lumina grauitas, quia habet plumbum partes æquales & terreas min^o resolutas, ideo est mollius, quia ex humiditate aque prouenit mollities, cōtra vero ferrum, quia partes aqueas habet magis cōcoctas, & terreas magis resolutas, est durius, quia durities ex terrę siccitate prouenit; & hæc satis de dubijs huius capitulis.

CAP. DE CIMVM.

An sit tempus.

Intendit Aristoteles agere de tempore in hoc capite, & facit duo. In prima parte inquiri, an sit tēpus. In secunda, quid sit. Circa primum dicit tempus esse, & difficillimum esse cognitu, ita vt esse non videatur ex rationibus, quæ sunt in oppositum: & incipit à rationibus logicis & probabilibus, quæ tamē procedunt ex cōmuni-bus, & ita persuasione solam faciunt, non euidentiā. Prima ratio est: Id, cuius partes non sunt, non potest habere esse, cum totum realiter sit omnes suæ partes; sed partes temporis non sunt: ergo nec ipsum totum, nempe

tempus, poterit esse. Probatur Minor: Partes temporis sunt præteritum & futurum, quia omne tempus ex præterito & futuro componitur: sed præteritum non est, sed antea fuit: futurum etiam non est, quia postea erit: ergo partes temporis non sunt, & consequenter nec ipsum tempus. Secunda ratio est: Omne diuisibile, & habens plures partes, vt fit in rerum natura, iam quod non habeat omnes suas partes simul, aliquam saltem debet habere; sed tempus nullam partem habet: ergo. Probatur Minor, quia nullam aliam partem habet, nisi præteritū aut futurum: sed nullum horum existit: ergo. Sed quia posset aliquis dicere, præter has dari alias. scilicet præsens, ideo hanc solutionem excludit, quia omnis pars componit suum totum, & aliquæ res sumpta secundum omnes suas partes suum totum adæquat: sed nunc præsens, nec tempus componit, nec mensurat; ex multis enim nunc non conflatur tempus, cum istud sit diuisibile, alia vero indiuisibilia, indiuisibile vero additum indiuisibilibus non facit magnitudinem, sicut debet esse tempus: nam sicut punctum, quia est indiuisibile, non est pars lineæ, sed continuatiuum suatum partium; ita instans non est pars temporis, sed continuatiuum suatum partium.

Tunc, quod non sit ipsum nunc, probat hac ratione: Si esset, maxime quia esset vnum & idem per totum tempus, vel aliud, & aliud, vt vno destructo aliud sequatur: sed neutrum horum: ergo. Quod non secun-

Lib. III. Cap. X.

dim, probatur, quia si corrumperetur nunc, vel aliud, quod fit simul cum ipso, vel in ipso, vel in alio sequenti: non primum, quia non possunt dari duo nunc simul, nisi simul dentur duo tempora, quorum vnum fit extra aliud, quia ipsa nunc sunt terminatiua temporis, sicut punctum lineæ: sicut ergo, vt sint duo puncta simul sequentia, equiritur quod sint duæ lineæ simul, vna extra aliā: ita vt sint duo nunc simul, requiritur quod sint duo tempora simul: sed hoc fieri non potest, quia licet possint dari duo tempora, quorum vnum aliud includat, vt talis dies mensis, & annus simul: tamen duo tempora non possunt dari, vnum extra aliud; ergo. Dices: Menses aut anni simul esse non possunt: ergo non potest vnum nunc corrumpi in alio quod fit simul cum illo: non secundum, quia simul esset, quæ in illo, vt in mensura, fit talis corruptio: & non esset, quia ponitur corrumpi. Consequens verò est impossibile: non tertium, ad quod supponit non posse esse duo instantia immediata, sicut nec duo puncta in linea immediata, & tunc facit argumentum: Si corrumperetur in alio instanti sequenti, vel immediato, vel mediato: non primum ex suppositione allata: nec secundum, quia inter quæcunque duo instantia mediata mediat tempus, in quoniam autem tempore, cum fit continuum, sunt infinita partes, & consequenter infinita instantia, quibus continentur; ergo cum toto illo tempore intermedio non corrumperetur,

Annotationes literales. 70

vsque ad instans sequens, sequitur quod illo tempore intermedio durabit, & erit simul cum instantibus illius, cuius oppositum supra probauimus, scilicet, non posse dari duo instantia simul, vnum extra aliud; ergo sequitur, quod non possunt esse diuersa instantia in tempore, quod erat secunda pars argumenti. Sed quod non possit esse vnum tempus, vt dicebatur in prima parte argumenti, probatur hac ratione: Omne finitum, siue sit ad vnum siue ad plura, id est, siue habeat vnā dimensionem, siue plures, sicut linea, superficies & corpus, eo ipso, quod est finitum, duplici termino & extremo finitur: sed nihil præbibet accipere aliquod tempus finitum, vt diem, horam, &c. ergo duplici termino debet finire: at talis terminus est nunc, vel instans: ergo duo erunt instantia in tempore, & non vnū tantū.

Secundo probatur, quia si tantum esset vnum nunc per totum tēpus: ergo omnia essent simul, tā quæ fuerent ante mille annos, quam quæ modo sunt. Patet consequentia, quia sunt in eodem nunc vel instanti temporis: ad simultatem vero temporis nihil amplius requiritur, & ita iam non esset prius & posterius secundum tempus.

In secunda parte incipit declarare, quid sit, quod duplici ratione inquit esse difficile. Primo, quia rationes adductæ circa quæst. an sit, videntur probare, quod tempus solū sit per intellectū, secundo, quia antiqui valde dixerūt hoc dissentire: quidam enim dixerūt esse motum circulares colli, alij verò ipsum

ipsum cœlum. Primos autem sic impugnat: Pars temporis est tempus, cum sit homogenu tempus, sed pars circularis motus vel circulationis, non est circularis; ergo tempus non est motus circularis. Secundo, quia si essent plures cœli, essent plures motus circulares, quia talis motus est accidens per subiectum individuatam; ergo essent tunc plura tempora simul, vnum vero extra aliud, ita quod vnum nō sit pars alterius, sicut non est vnus motus pars alterius. Consequens autem est falsum, quia iam supra probauimus non posse dari duo tempora simul. Ad primos conuertitur Aristoteles dicēs, ideo illos existimasse tempus esse ipsum cœlum, quia omnia dicuntur esse in tempore, & similiter in cœlo, ex quo inferebant cœlum esse tempus sed male, quia alio modo sunt res in tempore, ac in cœlo, quia in isto sunt tanquam in loco communi, in illo vero tanquam in mensura vniuersali ætionum & motuum, hos autē non impugnat, quia clarē patet huius sententiæ falsitas.

Sed ad tertiam sententiam conuertitur illorum, qui dicebant quēlibet motum esse tempus: & hoc primo reijcit, quia motus & mutatio tantum sunt, ubi est suum subiectū, & sic in suo subiecto, ut non alibi: at tempus ubique est: ergo motus non est tempus. Secundo quia motus dicitur aut velox, quia in paruo tempore pertransit multum spatium, aut tardus, quia in multo tempore paruum pertransit spatium: at tempus nec velox est, nec tardū: sed horum potius mensura; ergo tem-

pus non est quinis motus: sed subdit, quod tempus nec ut quantum, nec ut quale tempore mensuratur, ut dici possit tardum, aut velox, sed tantum breuius aut longius; & hac de hoc capite.

CAPVT XI. Quid sit tempus.

Incentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quid sit tempus, quod precedenti capite inceperat: & facit duo. Primo dicit, quod licet tempus non sit motus, est tamen aliquid ipsum. Secundo, quibusdam suppositis aggreditur declarare definitionem temporis. Ad 1. partem accedendo, concludit ex dictis tempus non esse motum, vel mutationem, quia pro eodem bic sumit verumque scilicet, pro successu transitu, sed inquit debere esse aliquid motus; & probat hac ratione; Nō possumus tempus percipere sine motu, aut mutatione; ergo tempus est aliquid motus. Antecedens declarat primo, exēplo dormientium, qui ideo non percipiunt tempus, in quo dormiūt, quia in eo non percipiunt mutationem, sed potius illud nunc, in quo incepere somnum, coniungunt cum alio nūc, in quo expergiscuntur, ad q̄ adducit quoddā dictum fabulosum de his, qui dormiūt apud Heros in Sardo, quod hic declarēt Iuniores, imo quandam historiam adducit ibidem quorundam, qui post nocturnas epulas cepere somnum, & tota illa nocte & die sequenti conti-

nuarunt vsque ad noctem illius, in qua cum quidam eorum excitaretur a somno, existimauit vnam tantum noctem capisse somnum.

Ratione probat Aristoteles, quia si tantum esset vnum nunc, post hoc iam non esset tempus: requireretur ergo quedam variatio & mutatio nunc, ut possit tempus apprehendi; unde cum motus est vnus fixus, eamque cum gustu contempletur, non percipit tempus; quod in contemplatione illa consumitur: & si aliquis esset in tenebris constitutus, nullumque motum externum perciperet, tantum possit apprehendere tempus melio imaginationis motus; est ergo tempus aliquid motus, cum per ipsum cognoscatur, quannus & aliquid: ideo e contra cognoscatur motus per tempus, ut si quis vnam horam in lectione consumpsit, colligit talem lectionem non fuisse magnam.

In secunda parte capituli ut declararet definitionem temporis, primo supponit motum & tempus in hoc conuenire, quod verumque habet continuitatem, & prius & posterius, diuersimode tamen, quia tempus habet continuitatem à motu; motus vero à continuitate spatii, supra quod mouetur, nam sicut tale spatium magnitudinem habet continuum; ita magnitudo spatii habet prius & posterius, in quantum quedam partes sunt alijs priores, & correspondent ad hoc prius & posterius spatii: habet motus suum prius in priori parte spatii, & suū posterius in posteriori, & tandem tempus habet suum prius & posterius per

correspondentiam ad motum: & ita ut prius temporis sit illud prius, in quo est prius motus; & posterius temporis sit, in quo est posterius motus. Notat tamen Aristoteles, quod prius & posterius motus sunt idem re, ratione tamen ab illo differunt, quia motus ut motus solum est actus entis in potentia secundum quod in potentia: quod vero habeat prius, & posterius, hoc est illi accidens, in quantum ab vno in aliud extremum procedit, vel in quantum per magnitudinem fit.

Secundum supponit, quod tempus sit aliquid motus non secundum se sumpti, sed in quantum habet prius & posterius, nam tunc percipimus tempus, quando percipimus motum in quantum habet prius & posterius, non vero in quantum præ se illam cognoscimus in quantum est actus entis in potentia: sicut si lectionem apprehendimus, coniungendo illi, quod præcessit, & sequentem est, tunc percipimus tempus non vero illud percipimus, in quantum est quidam actus: nam quando intellectus percipit ac distinguit vnum nūc, ita aliud tanquam duo extrema, & tempus medium distinguit & percipit, quia supponit (inquit) debet modo, licet sine probatione, quod tempus aliquo nunc & instanti terminatur, et deinceps subdit, quod quando tantum vnum nunc apprehendimus, nec illud ad prius & posterius referimus tempus, nūc percipimus: & ita ex his colligit integrā definitionem temporis dicēti: Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius, quæ tantum de-

ium definitio in quaestione latius à nobis declarabitur. Probat autem à signo, quod tempus sit numerus, quia sicut numero mensuramus pannum, vltas replicando aut palmos, ita tempore mensuramus partes motus; & quia duplex est numerus, alius numerus numerat⁹, qui rebus formaliter inheret, alius numerans, qui ab intellectu formaliter abstractus est ab omni materia, tempus est numerus non quilibet, sed numeratus, quia est id, quo motus redditur numerabilis aut mensurabilis.

Deinde Aristoteles declarat necessarium esse tempus; quia quemadmodum motus est alius & alius, id est, partes habet succedentes diuersas ita & tempus. Sed ne aliquis ex hoc colligeret plura esse tempora, subdit, quod licet tempus habeat partes diuersas, est tamen vnum & idem, quia habet vnum nunc re, quauis diuersum ratione, id est, diuersa partes temporis vnico instanti copulantur, vt est finis præteriti, & principium futuri: sicut diuersa partes lineæ sunt vnum, in quantum vnico puncto continuantur. Duo autem dicit de ipso nunc. Primo, quomodo se habeat ad tempus. Secundo, quomodo sit vnum. Primo dicit, quod nunc, ita se habet ad tempus, quod illud metitur: secundo dicit, quod nunc est quodammodo idem, & quodammodo non, quia est idem re, diuersum tamen ratione; & explicat hoc exemplo: Quemadmodum punctum vnum est re, ratione tamen diuersum, in quantum diuersas partes

continuat, ita vt sit principium vnius, & finis alterius, & sicut mobile est vnum re, ratione diuersum, in quantum est in diuersis partibus spaiij, & sic causat prius, & posterius in motu: ita & nunc est vnum re, ratione tamen diuersum, vt numeratur cum priori & posteriori: & hac ratione tempus facit, & per ipsum tempus cognoscimus: & rursus id iterum repetit, dicens, quod quia prius & posterius sunt vnum cum motu, & motus est vnum, ideo nunc est vnum re, & subiecto, est tamen eius ratio diuersa in ratione numerabilitatis, in qua censetur ratio temporis, in quantum accipitur cū priori, aut posteriori parte temporis.

Sed quia posset aliquis obijcere nihil esse similitudinem adductam inter nunc & mobile, quia mobile est compositum, & hoc aliquid motus vero non, & composita sunt notoria, & ita per mobile potest cognosci motus, at nunc non est compositum, & ita non erit motus, vt per ipsum possit cognosci tempus.

Ad hanc obiectionem respondet, quod (hoc non obstante) semper ipsum nunc est notius, & ita per illud cognoscitur tempus: infert vero quandam proprietatem nunc, dicendo, illud dici ad conuertentiam cum tempore, & affirmatione & negatione: Est instans: ergo tempus: è contra, non est instans: ergo nec tempus: & e contra, sicut motus, & mobile dicuntur ad conuertentiam: Est motus, ergo alicuius mobilis motus: est mobile, ergo aliquo motu mobile, &

le, & contra vniuersus comparat nunc ad mobile dictis, quod est mobile aliter, & aliter, vt primum facit motum in spatio, pari ratione nunc aliter & aliter acceptum facit tempus, deinde ait, quod tempus & nunc ex vna parte se habent, sicut motus & mobile ex alia, sed motus & mobile sunt similes ergo tempus & nunc. Probat, quia tempus est numerus motus, nunc vero licet non sit numerus mobilis, quia hoc est tantum vnum, erit tamen eius vnitas.

Deinde Aristoteles quia comparauit nunc puncto lineæ, explicat, in quo teneat comparatio: & ita dicit, quod tenet in hoc, quod sicut idem punctum re est principium vnius lineæ, & finis alterius, & continuat diuersas partes lineæ, ita & nunc est continuatiuum partium temporis, in hoc tamen non tenet, quia idem punctum rationem puncti retinet adhuc in quantum comparatur ad duos motus discontinuos in puncto reflexionis, quiete interposita, in que tamen puncto neuter motus est, sed potius quies; at nunc non habet tempus componere, cum tempus quoduis sit continuum, sed potius assimilatur duplici ex modo puncto eiusdem lineæ; quia sicut ista relinquunt lineam continuam, ita & instans vel nunc ipsum tempus, ad punctum illud quietis non dicit motum continuum, sed nullo modo ibi est motus (fateor enim huius loci interpretationem nimis esse difficilem); & ita in hoc vacillare videntur Iuniores, nec bene percipiuntur; quid sibi velint) concludit ex dictis, quod cum tempus sit

continuum, & nunc sit eius continuatiuum, non erit nunc pars temporis sed tantum principium: sicut eadem ratione nec punctum lineæ, nec mutatum esse est pars motus: & ita sicut pars lineæ lineæ est, & non punctum, sic pars temporis tempus est, & non nunc: hoc autem dico loquendo de tempore, prout continuum est, quia si in ratione, vel ad modum discreti consideretur, scilicet, vt numerus; sicut vnitas est pars numeri, & illi mensurat, ita & nunc est pars temporis, quia concipitur quasi quiddam numerus duorum nunc, prioris scilicet & posterioris: sed subdit non esse numerum numerantem, vt supra dixerat, sed numeratū: & hac de hoc capite.

CAPVT DVODECIMUM.

Explicantur quadam consuetaria.

Intentum Aristotelis in hoc cap. est declarare, quale sit tempus, cum eius quid sit, superiori cap. explicasset: & facit duo. Primo proponit quinque proprietates temporis. Secundo declarat, quid sit esse in tempore. Ad primam partem accedendo, infert ex dictis tempus esse numerum motus secundum prius & posterius: ita tamen esse numerum, quod sit continuum, quia est numerus motus continui, sicut numerus partium continui etiam habet rationem continui, & ita colligitur:

Tempus nec omnino continui, nec omnino discreti habet rationem, sed aliquod utriusque participat. Ad quod supponit hoc discrimen inter numerum simpliciter, id est, numerantem & numeratum, qui ex discretis componitur ex una parte; & numerum partium continuarum ex alia, quod primus numerus habet absolute minimum, aut ipsam dualitatem, qua non est dabilis numerus minor; at secundus numerus quodammodo habet minimum, & quodammodo non habet: quia parte est discretum, habet minimum, quia infra dualitatem non potest descendi: sed qua parte est continuum, non habet minimum, quia divisio continui procedit in infinitum: & ita inquit se habere tempus, quod qua parte est discretum, habet minimum, quia est dualitas prioris & posterioris, qua vero est continuum non habet minimum: & hęc est prima proprietas temporis. Secunda proprietas est, quod qua parte est discretum, vocabula discreti sibi vendicat & ita dicitur multum vel paruum: qua vero est continuum, vocabula continui & ita dicitur longum, & breue; velox autem, vel tardum non dicitur, quia hoc est proprium res mensurari per tempus, sicut est motus, non vero ipsius temporis, cum alio tempore extra se non mensuratur.

Tertia proprietas est, quod est idem ubique respectu eorum, qua sunt in tempore, ut idem est annus respectu omnium, qua in anno: quia non prius peruenit annus ad vnos, qua ad alios, & partes temporis non sunt simul, sed

quodam succedunt alijs diuersis recipientibus. Et probat, quia tempus est numerus ipsorum (nunc) sed numerus numeratus est diuersus pro diuersitate rerum numeratarum, cum ergo diuersa sibi succedant nunc, erit tempus diuersum pro diuersitate partium.

Quarta proprietas est, quod sicut regreditur idem motus, qui factus fuit, non numero, sed specie, ut idem prandium, aut cœna: ita redit idem tempus, non numero, sed specie, ut idem ver.

Quinta proprietas est, quod tempore ut mensura mensuramus motum, sicut media pecunia singulas equos & valorem eorum: & contra medio motu ut mensuramus mensuramus tempus ut mensuram, sicut qui medio equo mensuraret partem. Ratio huius proprietatis est, quia ita se habet tempus ad motum, sicut motus ad partem: sed per motum solemus mensurare spatium, ut cum spatium indicamus magnam, quia in eius transitu desit finis: & contra per spatium mensuramus motum, sicut quando per magnam distantiam via cognoscimus fuisse restitutum inter longum; ergo similiter per motum possumus mensurare tempus, & e contra per tempus ipsum motum.

In secunda parte declarat, quod dicuntur esse in tempore, & quid sit esse in tempore. Hoc autem colligit ex definitione temporis, quia cum istud sit mensura temporis, nihil aliud erit motum esse in tempore, quam motum mensurari tempore, & illi correspondere ut mensura, taliter, quod sicut tempus non ha-

non habet partes simul, ita nec motus. Declarat vero, quomodo motus mensuratur tempore, dicens, quod aliquam partem motus mensuramus aliqua certa parte temporis, qua multiplicata totus motus mensuratur, sicut in permanentibus contingit; mensurata enim una parte panni media vlna, illam postea multiplicando, totum pannum mensuramus, ut, verbi gratia, hora aut anno mensuramus aliquam partem motus, & postea illa multiplicata totum mensuramus; duo autem sunt in motu, qua possunt mensurari, & quantitas motus desumpta ab spatio, & ipsius motus successio: primum vocat Aristoteles motum: secundum vero moueri, quando ait tempus esse mensuram motus, & moueri, id est, quantitatis sumpta ab spatio, & successio: illius: & hinc vniuersaliter colligit quod esse in tempore, est mensurari tempore, & cum illo habere successione & mutationem, quia tempus est mensura successiua & mutabilis. Sed tripliciter potest aliquid dici esse in tempore. Primo, esse cum tempore est. Secundo esse partem aut passionem temporis: sicut unitates dicuntur esse in numero, quia sunt partes numeri: ut par, & impar dicuntur esse in numero, quia sunt passionem numeri.

Tertio, esse in tempore, est mensurari tempore, sicut etiam esse in numero, est mensurari numero; his vero postremis modis dicitur aliquid esse in tempore, vel quia nunc prius, & posterius sunt, aliquid temporis, in quo dicuntur es-

se. Primo, quia reliqua omnia, qua in tempore esse dicuntur, in illo, ut in mensura successiua sunt, sicut res locata est in loco, tanquam in mensura permanenti. Et quod non sufficit primus modus, ut aliquid dicatur esse in tempore, probat sic: non sufficit esse, cum est locus aut motus, ut res dicatur esse in loco aut motu, alias cœlum esset in grano mali, quia est, quando istud est: imo quodlibet esset in quolibet quia est, quando aliud est: ergo similiter non sufficit esse, quando tempus est, ut res dicatur esse in tempore. Et probat secundo, quia si esse in tempore, nihil aliud esset, quam existere, quando existit tempus, cum hoc sit accidentale, & possit vnum sine alio esse: consequens est falsum, quia sicut mensuratum non potest esse sine mensura, ita nec esse in tempore, sine tempore.

Ostendit, qualiter se habeant ad tempus, qua in illo esse dicuntur, dicendo, quod ab illo continentur, & exceduntur, sicut numerus maior minores excedit, ut unitates sub se contentas: & ita nihil eorum, qua sunt in tempore, toti tempore adæquat, nisi tantum parti illius vel præterito, vel futuro. Ex quo colligitur, omnia, qua sunt in tempore, esse finita, quia ab illo comprehenduntur, sicut res numerata à numero; & non solum à tempore exceduntur, qua in illo sunt, sed ab eo patiuntur, sicut communiter omnes dicunt omnia tabescere, & senescere in tempore, & obliuisci. Et si queratur, an tempus, sicut dicitur causa creaturæ

ruptionis & obliuionis, possi: dici generationis & recordationis. Respondet Aristoteles, quod non, quia tempus consistit in motu: motus autem est necessarius à propria dispositione, quam res habet; & ita, quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt, & ob hoc, tempus potius dicitur esse causa corruptionis, quam generationis. Ex dijs colligitur, res sempiternas, vt Deum & Angelos, non esse in tempore: quia quæ sunt in tempore, ab illo continentur, & exceduntur: at ista nec à tempore continentur, nec exceduntur. Et probat à signo, quia à tempore non patiuntur, nam illo non senescunt, nec tabescunt, sed semper sunt eodem modo, sicut idem Aristoteles docet 10. cæli, textu 100. dicens: Quæ semper sunt, non subiunguntur tempori, in quantum semper sunt, id est, secundum illa, quæ secundum se sunt, quia secundum alia, quæ non semper sunt, tempori subdantur, sicut substantia cæli, quæ semper est, tempori non subditur, eius tamen locus, & situs, cum non semper sit, sed variatur, tempori subditur. Ex quibus colligitur, quod esse in tempore, est ab illo mensurari, vinci, & pati. Ex quo erit pronenit, quod quis in tempore fuerit, tota simul non possit possideri, sed vnum post aliud, ita quod vnum expectet aliud, sicut vna pars lectionis aliam expectat, & vna pars curæ aliam; hoc autem pronenit ex eo, quod tempore mensuramur, quod est successus mensuræ, sicut ex eo, quod res vincuntur à tempore, sequitur,

quod non sint perpetua, & ex eo, quod ab illo patiuntur, quod sint miseris, varietatibus, & multis mutationibus exposita.

Modo declarat, quomodo quies sit in tempore, discendo, hoc esse per accidens, id est, per aliud, scilicet: per motum, quia tantam mensuramur esse: quicquid, quia tantum motum simul mensuramus.

Sed obiiciet aliquis: Cum tempus sit aliquid inens, quomodo, quæ non sunt in motu, & quiescunt, possint in tempore esse? Respondet, rationem esse, quia tempus non est motus, sed eius numerus, & ita potest aliquid esse in tempore, quoniam non sit in motu, quia potest esse in numero; vocat autem quiescentia, quæ ita carent motu, quod sunt apud maneris; & quia dixerat esse in tempore, esse in numero, declarat, quid sit esse in numero, scilicet, quod sit numerus illius rei, & illa per ipsum mensurabilis: si ergo tempus est numerus, esse in tempore, erit tempore mensurari, & quod tempus illius sit mensura: & cum tempus sit numerus motus, & quies sit priuatio motus, quæ ad illum reducitur, mensurabitur tempus, & quæ mouentur & quæ quiescunt. Concludit autem, res quæ mouentur, & quæ quiescunt, esse in tempore, non media sua quantitate permanenti, sed potius quantitate suorum motuum, quia tempus est mensura motus per se, & hoc medio, quiescunt, unde quæ nec mouentur, nec quiescunt, sed prorsus sunt immobilia, in tempore non sunt.

Declarat deinde, quomodo quæ non existunt,

existunt, sunt in tempore, dicens, quod illa, quæ ita non existunt, quod sunt impossibilia, nullo modo sunt in tempore, quia nullo modo dicunt ordinem ad motum aut quietem, per quæ sunt res in tempore: quæ vero ita non existunt, quod non sunt impossibilia, sed vel erunt, vel fuerunt, hæc in tempore sunt: sicut sunt generabilia, & corruptibilia. Et dat rationem, quia quæ sunt in tempore, superantur à tempore: sed ista superantur, quæ fuerunt, exceduntur enim à tempore secundum futurum: quæ erunt, exceduntur à tempore secundum præteritum, at quæ nunquam sunt, aut esse possunt, non vincuntur, & ita non possunt esse in tempore. Demum diuidit ea, quæ non sunt, & in tempore sunt: quadam fuerunt, vt Homerus, quadam erunt, quadam partim erunt, & partim fuerunt: vocat autem futurum ad vtrumvis, quia potest esse, & non esse; at ea, quæ nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, non continentur à tempore: talia vero sunt impossibilia, quorum opposita semper sunt contingentia & generabilia, & cum à tempore superentur, in illo sunt; sic ergo ex his motum & quietem, res mobiles & quiescibiles, generabiles & corruptibiles in tempore esse. & hæc de hoc capite.

CAPVT XIII.

In quo explicantur quædam aduerbia temporis.

Intentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quo modo res dicantur diuersimode esse in tempore, & facit duo. Primo explicat quasdam differentias temporis. Secundo, quomodo tempus sit causa corruptionis. Ad primam partem deueniendo, sex proponit differentias temporis, quæ sunt nunc, aliquando, iam, nuper, quondam, repente; & dicit duplex esse nunc, sumendo illud pro quodam indiuisibili (ut intelligitur ratione, quia re docet esse vnum) aliud quod est continuatio, vel continuatum partium temporis: alterum, quod est terminatum earum, principium futuri, & finis præteriti; sicut duplex est punctum in linea secundum hæc duo officia. Est tamen hoc discrimen, quod punctum est permanens cum ipsa linea, nunc vero non est permanens, sed recedit cum ipso tempore. Et ne aliquis existimaret duas partes temporis dari actu diuisas, quia posuit duo nunc, alterum terminatum futuri per modum principii, & alterum terminatum præteriti per modum finis. Respondetur, non esse duas partes temporis actu, quia punctum non diuiditur actu, sed potestate, quia si tempus est diuisendum, in nunc debet fieri diuisio, sicut si linea est diuidenda, in puncto debet fieri diuisio. Alio modo sumitur, nunc, pro tempore proximo ipsi nunc: sicut nunc veni, quia in proximo tempore veni, & hodie nunc veniam, quia in proximo tempore veniam, scilicet hodie.

Secunda differentia temporis est

Aliquando, quam dici esse tēpus quoddam determinatum, non isto nunc præsentis, sed præterito aut futuro, ut aliquando capta est Roma, aliquando erit diluuium: cum ergo aliquando dicat tempus distans ab hoc nunc præsentis, alio nunc terminatum, colligit quod ab isto nunc vsque ad illud, erit aliquod determinatum tempus, quod vocatur aliquando.

Sed obijcit: Si aliquando dicit tempus determinatum alio instanti diuerso à presenti, cum omne tempus sit aliquando, sequitur, quod tempus omne erit finitum: consequens est falsum, quia cum motus sit infinitus, tempus etiam erit infinitum. Ad dubium respondet, quod si idem aliquando esset, quod nunc accipitur, bene sequeretur inconueniens adductum: sed quia est semper nouum aliud, atque aliud, ideo manebit tempus infinitum. Et quod semper sumatur nouum aliquando, probat ex motu, quia semper alius atque alius assumitur, quasi diceret: licet quoduis aliquando sit seorsum finitum, sed quia incessanter adduntur noua & noua aliquando, ideo tempus infinitum erit. Probat autem eius infinitatem ex ipso nunc, quod est principium & finis, non respectu eiusdem, aliis opposita eidem inessent secundum idem, sed respectu diuersorum, præteriti quidem finis, & futuri principium. Ex quo fit, quod tempus semper est in fine, & in principio. Vnde si semper est in principio, nunquam desinit, sicut si semper est in fine, nunquam incipit, & ita ex utraque parte

erit tempus infinitum: hoc autem solū est verum in sententia Aristotelis, qui putat mundum non incepisse, nec præteritam esse: & ita omne nunc est continuatum præteriti cum futuro, ut finis illius, & principium huius: at secundum fidem aliquod fuit nunc initium temporis, ante quod nullum præteritum præcessit, ut illud posset continuare cum futuro: & ita est parū initiatum, sicut est illud punctū, à quo incipit linea recta: at Arist. ponit esse nunc, sicut punctū lineæ circularis, quod semper est continuatum partis prioris cū posteriori, quia in tali lineæ non est dabile punctum illud ad primo initians, taliter quod ante illud non sit linea, ob quod talis linea solet esse infinita. Explicat tertiam differentiam, quæ est iam; quia est tempus proximum nunc præsentis, ut iam veni, sicut legam: id est, parum est quod veni, parum restat, ut legam: & distinguitur istud iam à nunc in secunda significatione, quia istud dicitur tempus proximum huic, non cõsignificando illud per modū præsentis: at vero ipsam iam dicit idem tempus proximum, cõsignificando illud per modū præteriti, aut per modum futuri. Alias tres differentias explicat, scilicet nuper, quodā, seu olim & repente, quia nuper dicit præteritum ut propinquum huic nunc, at vero quodā, vel olim dicunt præteritum, sed distans & remotum ab hoc nunc, repente vero, quod cū aliqua mutatione subitq̃ fit. In secunda parte capit postquam explicuit differentias eorum, quæ existunt in tempore, etiam quando

quando in se non sunt, modo regreditur ad declarandum, quomodo tempus sit causa corruptionis, cuius gratia adducit duo dicta antiquorum de tempore. Quidam enim vocabant tēpus sapientissimum, quasi in tempore comparantur scientia: at Pythagoras vocabat tempus indoctissimum, quasi scientia cum tempore pereant; & laudat magis hoc dictum, quam primum, quia tempus magis est causa corruptionis, quam generationis. Ratio est, quia tempus dicit mutationem, mutatio autem magis est remota ab actu naturali, & ita minus generatiua, quam corruptiua. Et à signo probatur, quia videmus non fieri quidquam, nisi adsit aliqua causa, sicut in generatione apparet: at videmus corrumpi nulla causa apparente; & hanc corruptionem tribuimus temperi, non quod tēpus sit causa illius, sed quia in tēpore fit, & nulla illius apparet causa, sicut in generatione apparet. Epilogat dicta dicens: Ex his patet, quod sit tempus, & quid sit, & quæ sint differentia temporis, & quot modis dicatur nunc.

CAPVT XIII.

In quo explicantur tres
questiones.

Intentum Aristotelis in hac capite est, quasdam soluere dubitationes de tempore, ut hac ratione doctrina de illo magis elucescat, & faciat duos

Primo probat motum esse in tempore, secundo suam intentionem exequitur, proponendo & soluendo dictas dubitationes. Ad primam partem accedendo, hanc propositionem consiunt; Omnis motus, cuiusque mutatio in tempore est, & illo mensiatur: & similiter omne, quod mouetur & mutatur. Et probat primo: Tardius & velocius sunt in tempore; sed vnus motus est alio velocior, quia citius vnus peruenit ad eundem terminum, quam alius, supposita velocitate spaii, & regularitate motus, de quibus latius agetur 7. Physicorum: ergo motus est in tempore. Secundo probat: Prius & posterius sunt in tempore, quia sunt distincta ab ipso nunc, quod est in tempore: distans autem & terminus ad eundem pertinent: sed prius & posterius sunt in motu; ergo motus erit in tēpore. Sed notat diuersionem reperiri prius & posterius in præterito, quam in futuro, quia in præterito illud est prius, quod à nunc præsentis est remotius; illud vere posterius, quod à nunc præsentis minus distat; è contrā vero in futuro id est prius, quod nunc præsentis est proximum, id vero posterius, quod à nunc præsentis est remotius.

In secunda vero parte proponit quasdam dubitationes, quarum prima est, cur tempus dicatur esse vbiq̃, scilicet in terra, mari, & omni loco. Respondet, quia motus aliquis reperitur in quocunque loco, & tempus est passio motus, & ita debet esse, ubi est motus. Secunda est, vtrum tempus sit extra animam, seu quod non dependeat

ab intellectu: & non respondet dire-
cte, sed facit hanc rationem: si non es-
set possibile, quod numeraret, vel nu-
merus numerans, non esset possibile,
quod numeratur, seu numerus nume-
ratus: at tempus est numerus nume-
ratus, & intellectus, vel anima nu-
merus numerans: ergo si non esset pos-
sibilis intellectus, non esset possibi-
le tempus, quod est dicere, nume-
rum pendere ab intellectu quantum
ad numerabilitatem: nam quantum
ad materiale, scilicet durationem &
motum, poterit sine anima manere,
nisi motus ab anima sit, quod dicit
propter Platonem, qui dicebat, cœ-
lum à propria sua anima moueri. Vnde
ablata anima auferitur motus cœli,
& hoc ablato, auferuntur omnes mo-
tus: ergo ad huc non maneret motus abla-
ta anima.

Tertio dubitatio est: Cùm tempus
sit numerus motus, & iste sit multi-
plex, alterationis, augmentationis, ge-
nerationis, & lationis, cuius debeat
dici numerus. Respondet, quod vniuf-
cuiusque horum, si in communi su-
matur, & ut motus est. Et ne aliquis
putaret tempus esse numerum duo-
rum motuum simul, id prohibet, dicen-
do, quod salum sit numerus eius motus
continui.

Quarta dubitatio est: Tempus est
numerus motus; sed possunt dari si-
mul plures motus æquales, quorum
vnus sit extra alium; ergo poterunt
dari simul plura tempora æqualia,
quorum vnus sit extra aliud, quod
supra impugnamus. Respondet, Aris-

tototeles per interrogationem & exem-
plum: & solutio stat in hoc, quod sunt
plura tempora materialiter pro diuer-
sitate motuum, est tamen tempus ex
se & formaliter vnus & idem: si-
cut si sint simul plures septenarij la-
pidum & hominum, verb: gratia, nu-
merus septenarius formaliter & ex
se est vnus & idem, sed materialiter
sunt plures. Vnde Aristoteles vult
probare, quod tempus sit aliorum
mensura, ad quod supponit primo esse
lationem vel motum localem; secundo,
quod vniquodque aliquo sui gene-
ris mensuratur, vt decem lapides vno
aliquo lapide, decem homines, vno ali-
quo homine.

Tertio supponit, quod motus men-
surat tempus, sed non quilibet mo-
tus, sed qui iam tempore determina-
tus est, sicut pars panni mensurat
vltra reliquum pannum: & rursus,
quod quedam cerea pars temporis me-
surat tempus reliquam: ex his ta-
men concludit circulationem primi
mobilis, quam vocat diurnam, esse
mensuram mensurantem propter suam
primatatem & regularitatem, &
quia eius tempus notissimum est: re-
liquos vero motus & tempora re-
rum non esse primo mensuras propter
suam irregularitatem & diffini-
tatem.

Modo exensat antiquos circa natu-
ram temporis, dicens, illos decipi pu-
tando motum cœli esse tempus, quia vs-
debant illo mensurari alios motus; &
tempus sed non vniuersalis motus non est
tempus, sed potius eius numerus. De-
clarat

clarat etiam, quare vulgariter dica-
tur res humanas, etiam naturales, esse
in circulo. & rota; & dicit illud be-
ne quodammodo dici, quia omnia ista
mensurantur circulatione primi mo-
bilis, in qua tempus notissimè residet,
& ob hoc ista res videntur simul ha-
bere principium, & finem, quod est
proprium circulationis, imo inquit,
quod sicut multa vna simul sumpta
sunt totus pannus, ita multe circula-
tiones sunt totum tempus. licet enim do-
cet plures septenarios esse eundem nu-
merum formaliter: ad quod perit hoc
documentum: Quotiescunque plura
ita conueniunt in vno, quod per il-
lius differentias differunt, non sunt
idem in illo, sicut homo, & equus
non dicuntur idem animal, quia disse-
runt per differentias proprias animalis,
vt sunt rationale & irrationale: at
quando ita conueniunt in aliquo, quod
non differunt proprijs differentijs illius,
imò potius sub vna illius differentia
clauduntur, vt homo, & equus sub
corpore, quia non differunt per ani-
matum, & inanimatum, sed potius
sub animato ponuntur, tunc dicun-
tur esse idem in illo: sic ergo septe-
narius hominum & leonum, quia ita
conueniunt in numero, quod non dif-
ferant differentijs proprijs numeri;
hinc est quod sint idem numerus: at-
que ita conueniunt in septenario, quod
illius differentijs differunt, ideo non
sunt idem septenarius: ex qua doctri-
na ait Simplicius, quod intendit do-
cere diuersa priora, & posteriora mo-
tus, dici idem tempus specie, nam sunt

idem numerus, & tempus est nume-
rus motus. Sunt tamen diuersa mate-
rialiter: sicut plures binarij; & hæc do-
licera huius capituli.

ANNOTATIO- nes circa literam.

A Ntea quàm ad principes quæ-
stiones deueniamus, breuiter
deklarabimus aliqua dubia
textuū. Primum est circa caput de-
cimū, textu 24. & 25. qualis com-
mittatur defectus in illo syllogis-
mo antiquorum, quo probabant
tempus esse spheram cœlestem, quia
omnia sunt in tempore, & simili-
ter omnia sunt in sphaera cœlesti:
ergo. Respondent Philosophi &
Auerroes, quòd in secunda figura
procedit ex duabus affirmatiuis,
quia dicunt sic esse formandum; In
sphaera sunt omnia, in tempore sunt
omnia: ergo sphaera est tempus. Hoc
est planum vitium, quòd manet
medium vtrobique indistributum.
Sed dices: Isti syllogismus potius
est in tertia figura, scilicet in Da-
rapti, dicentes; Omnia sunt in sphæ-
ra cœlesti, & omnia sunt in tem-
pore; ergo tempus est sphaera cœ-
lestis. Sed respondetur primò, quòd non
debet in tertia figura formari, quia
concludere videtur vniuersaliter
de omni tempore: in tertia vero
figura tantum particulariter. Sed
admissio, quòd in tertia figura fiat,
respondetur, quòd non debet illo

modo conclusio colligi, quia non assumitur totale extremū, sicut est exiens in tempore, & existens in sphaera caelesti, vnde sic debebat concludere: Omnia existunt in sphaera, & omnia existunt in tempore: ergo aliquod existens in sphaera, est existens in tempore: hoc autem est verum, sed non infert identitatē temporis cum sphaera, sed potius existens in tempore, & in sphaera. Ad calcem huius capituli nota, quod per tempus quantum intelligit hanc durationem in communi, per tempus vero quale, intelligit hanc durationem vel illam, vt aestiualem, vel hyemalem, nocturnam, vel diurnam.

Secundum dubium circa caput 11. in tex. 99. de quo motu Aristoteles loquitur, quando ait tempus esse passionem motus. Respondetur cum Iunioribus, quod de motu primi mobilis, ac praeterea dicit, quod quantus fuerit iste motus, tantum erit & tempus. Vbi est aduertendum, quod quando Aristoteles hic dicit, motus continuitatem sumi ex continuitate spatii, non intelligit hanc solum sufficere, quia (vt 5. Physi. dicitur) ex alijs pluribus pendet motus continuitas: sed intelligit esse vnum ex requisitis.

Tertio dubitatur circa caput 12. tex. 117. quid intelligat Arist. per illa tria, tabescere, senescere, & obliuisci. Respondetur, quod intelligit omnia genera corruptionum, quae conueniunt omnibus generibus rerum, quae sunt in tempore. Primo intelligit per (tabescere) illam, quae media tabe fit, quae communis est animatis, & inanimatis. Secundo intel-

ligit per (senescere) illam, quae solis viuentibus conuenit, quibus solis senectus conuenit. Tertio intelligit per, obliuisci, illam, quae solis hominibus conuenit.

Quartum dubium est circa eundem textum, quare Aristoteles dicat, quod tempus est causa corruptionis, senectutis, & obliuionis, & non habituum oppositorum, scilicet generationis, iuuentutis, & recordationis. Si dicas rationem esse, quia tempus dicitur motum esse iste motus est recessus à dispositione naturali, vt hic Aristoteles. Respondetur: Contra etiam motus est aliquando accellus ad dispositionem naturalem; ergo debet similiter poni causa generationis, iuuentutis, & recordationis, praecipue, quia sicut res in tempore corrumpuntur, senescunt, & temporis processu obliuiscuntur, ita in tempore generantur, & flore iuuentutis pollent: sicut cum sapientia & prudentia aduenit recordatio: ergo aequaliter se habet tempus ad causandum haec omnia. Respondetur, quod in rigore loquendo nullius effectus horum est tempus causa, sed à suis proueniunt causis particularibus, ita quod tempus solum sit mensura, in qua fiunt, nihilominus tamen, qui generationes sepe habent causas determinatas, & non apparentes, ideo his, & non tempori attribuitur generatio: at corruptiones è contra sepe habent causas indeterminate & non apparentes, vt patet in ruinis & corruptionibus, quae paulatim fiunt, & ideo harum defectus tribuitur tempori. Et praeterea, quia tempus sua continuitate potius

potius corruptionis, quam generationis, est causa, quia illa impedit rei perfectionem, & illius vigorem paulatim remittit, cum quatuor res mensurabilis, corruptibilis sit, quae ex hoc ipso habet paulatim decrescere, & in via corruptionis poni.

Quintum dubium est circa cap. 13. tex. 126. quia videtur confundere duas differentias temporis, vt iam, & nunc, in secunda significatione, cum de vtraque dicat, quod significet tempus proximum huic instanti praesenti. Respondetur, quod non confundit, quia (nunc) dicit illud tempus per modum praesentis, & ita solemus Hispanè dicere, agora vine, agora vendra, quando in tempore proximo huic instanti per modum praesentis significato fuit, aut venturus est aduentus, tam vero Hispanè sonat praeteritum, como, ya vino, aut futurum, como ya vendra.

Sextum dubium circa cap. 14. tex. 129. vbi ait illum motum esse velociorem, quo citius peruenimus ad eundem terminum ab eodem termino. Contra fieri potest, quod ab eodem puncto arcus ad idem punctum duplex mobile moueatur simul, vnum per aërem, & aliud per chordam; & quod hoc citius perueniat ad idem punctum, quam id, quod per arcum mouetur, & nihilominus

quod id, quod per arcum mouetur, maiori velocitate moueatur, & maiori impetu. Respondetur, id verum esse: & ratio est, quia ibi non est idem spatium inter duo illa puncta, quando per arcum aut chordam fit transitus; sed maior est distantia, transiendo per arcum, quam per chordam, quia chorda est linea recta, & ita est succelsua; at arcus est linea circularis, & ita est longior. At quando Aristoteles dicit, motum illum esse alio velociorem, qui citius peruenit ad eundem terminum, debet intelligi supposita aequalitate spatii, quae hic deficit, vt vidimus: sed huius examinare in quo consistat, & à quo sumatur velocitas motus, ad 7. Physicorum spectat. In hoc tractatu de tempore quatuor sunt inuestiganda.

Primo vitum sit ens reale, vel rationis.

Secundo, quid & quomodo sit, & in quo eius essentia sit sita.

Tertio, quoruplex sit, quod ad eius qualitatem pertinet, an sit multiplex, vel vnum, & qua unitate, specifica ne, an generica.

Quarto, quae & quomodo dicantur res esse in tempore; & hae de hoc libro.

SUPER

SVPER QVINTVM LIBRVM PHYSICAE auscultationis Aristotelis.

Commentaria vna cum quaestionibus.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castellae Prouinciali, Institutii Sanctae Mariae de
Mercede redemptionis captiuorum.

SVMMA TEXTVS.

CAPVT PRIMVM.
Quo pacto aliquid mouea-
tur, & motum diuersum
esse a mutatione.

IN TENTVM Arist.
in hoc libro est species mo-
tus declarare, illius vnitatem,
& contrarietatem: sed
specialiter in hoc capite intendit de-
clarare, quid sit motus proprie & stri-
be sumptus, & facit duo. In prima
parte proponit tria theoremata. In se-
cunda numerum mutationum, ut ex
illis possit colligere, quid sit motus pro-
prie dictus. Ad primam partem accede-
do, ponit primū theorema: *Quae mouē-
tur, sunt in triplici differentiā. Quae-
dam mouentur per accidens, scilicet
accidētia, quae inhaerent rei, ut album*

*currit: quaedam per partē, ut oculus sanat,
quodam secundū se, ut ignis sur-
sum: ista vero, quae secundū se mouē-
tur, distinguuntur secundū diuersita-
tē motus. Quaedam enim mouentur la-
tione secundum vbi, quaedam augmenta-
tione secundum quantitātē, quaedam al-
teratione secundum qualitātē: & vtr-
sus in quouis genere horum motū se-
cundum varias species. Est secundum
theorema, in quo eandē repetit distin-
ctionem ex parte mouentium: quaedam
enim mouent per accidens, ut album
adificat, quaedam per partem, ut homo
percutit, quia manus percutit, quaedam
per se primo, ut ignis calefacit, medi-
cus sanat. Ut tertium theorema ponat,
supponit quinque esse in quouis motu,
quod mouet, agens, quod mouetur pri-
mo, passū, terminus à quo, & ad quē,
ut calidum, & frigidum in calefactio-
ne, & in quo fit motus, scilicet tēpus.*

Modo

Lib.V. Capit.I.

Annotat.liter. 78

Modo constituit theorema: ex his om-
nibus motus tantū est in eo, quod mo-
uetur, vel in passu, non autem in ter-
mino ad quem, quem vocat formā, res-
pectu generationis & alterationis, quā
titatē respectu augmentationis, & locū
respectu latsonis, ex quo colligit aliud
esse quod mouet, & mouetur, à termi-
no motus, cuius dicit se tradidisse de-
finitionē, illāq; non inesse terminis,
quia accidētia sunt, ut albedo & sciē-
tia, quae ut sic sunt immobilis: formas
autem immobiles esse probare, est Me-
taphysici, & ideo supponit hic, & nō
probat: sed obicit sic Aristoteles: Qua-
litates, quae sunt termini motus, ut al-
bedo, &c. sunt passiones: sed istae sunt
motus: ergo non terminus motus, quod
postea impugnabitur. Respondetur, qd
istae qualitates non dicuntur passiones
quia in se sint motus, sed quia sint ter-
mini motus: ut calor nō est motus, sed
ad illum terminatur calefactio. Rur-
sus eādem diuisionem trimembrem po-
nit ex parte termini ad quem (imo si-
militer patet poni ex parte termini à
quo: quia quidam est terminus per ac-
cidens, ut intelligibile respectu deal-
bationis quia per accidens iugitur cū
termino per se, ut est albedo: quidam
est secundum partē, ut Europa res-
pectu tendentis Athenas, quae sunt par-
tes Europa. & secundū se, ut color al-
bus respectu albefactionis. Epilogat
dicta, colligens quod mouet, & moue-
tur, tripliciter dicit: & similiter termi-
num ad quē, in quo motus non existit,
sed positus in mobili.

In secunda parte, diuisa mutatio-

*ne per accidens, quia est in omnibus,
omnium. & semper, id est, nec subie-
ctum, nec terminum, nec tempus deter-
minatum habet (& ideo ab arte requi-
ritur) ad mutationem per se conuertit-
tur, quae est inter determinatos termi-
nos, scilicet contrarios, ut album, ni-
grum, &c. Et quia aliquis posset obij-
cere, ad medium colorē, scilicet sus-
cum, posse motum terminari, & ab
illo incipere, ut à termino à quo: res-
pondet, quod medium prout relatum
ad vnum extremum, habet ratio-
nem alterius, sicut sensum compara-
tum ad album habet rationem nigri
quodammodo, & contra, non tamen
perfecte: statim ait quod cum muta-
tio sit transitus ab vno extremo ad
aliud, ut ipsum nomen sonat, inibi
debet dari duo extrema, ex quo
prouenit, quod quadrupliciter passio
variari transitus, vel à subiecto in
subiectum scilicet à termino positio
in positium, ut à calido in frigidum:
vel ex non subiecto in non subie-
ctum, id est, à negatiuo in negati-
uum: vel à subiecto in non subie-
ctum, id est, à positio in negati-
uum, ut est corruptio, vel contra à
negatiuo, vel non subiecto in posi-
tium, vel subiectum, ut est gene-
ratio: ex quadruplici vero cōbinatione
secunda est inutilis quia dua negati-
ua nullo genere oppositionis opponun-
tur, nec contrarie, vel relatiue, quia
hoc petit duo extrema positia: nec cō-
tradictorie aut priuatiue, quia hoc sal-
tem requirit vnam extremum posi-
tium, reliquae vero tres combina-*

tionēs

tiones sunt vitales, ita quod tertia sit corruptio & generatio siue simplicit̄er, id est, ad substantiam, siue secundum quid, id est, ad accidens: sed neutrum horum debet esse motus. De generatione id probat sic: Quod non est, non mouetur: sed quod generatur, non est, ergo quod generatur, non mouetur; & consequenter generatio nō erit motus. Adhuc vero ut certum, quod nō est, non posse moueri, sed de non ente distinguit, dicens esse triplex; aliud omnino non ens, ut sunt falsa, quæ sunt in compositione & d̄iſiſiōne intellectus: & de hoc certum est, quod non potest moueri: aliud est non ens simpliciter, vel non substantia, non leo actus, sed potentia, nec hoc (inquit) potest moueri, cum non habeat esse: aliud est non ens secundum quid, ut non a b̄um, & hoc moueri potest, quia est simpliciter ens.

Sed quia p̄ſſet aliquis dicere, quod materia prima est ens, & generatur, & ita quod generatio potest esse motus, hoc remouet, dicendo, quod est id, quod generatur per accidens, ut est materia: sed id, quod generatur per se, ut est compositum, non est, & ita respectu illius non erit generatio motus: & subdit, quia nec quies, aliàs, quod non est, quiesceret, quod habet eadem inconuenientia, ac dicere: quod non est, mouetur, quod probat esse impossibile alia ratione, quæ est huiusmodi: Quod mouetur, debet esse in aliquo determinato loco: sed quod non est, non est in loco, nec in aliquo determinato loco: ergo quod non est, moueri non potest.

Et probat statim, quod corruptio nō sit motus: quia ad hoc erat necessarium, quod generatio illi opposita esset motus, vel quies: at neutrum est, ut vidimus. Patet Maior, quia oppositum vnius motus tantum potest esse aut aliud motus, aut quies. Concludit caput, dicens, ex triplici combinatione vtili adducta solum primam, quæ est a subiecto in subiectum, id est, a positio in positum, esse motum, quia est inter contraria aut media, aut inter priuatiua affirmatiue significata, ut lucidū & tenebrosū, quæ pro contrariis sumuntur: reliquæ vero sunt mutationes, quia inter contradictoria, vel priuatiue opposita. Motum autem diuidit in tres species, augmentationem, diminutionem, & alterationem, secundum quod ad tria predicamenta terminatur, quantitatem, scilicet, qualitatem, & ubi, excludendo reliqua predicamenta, quia ad illa non est per se motus: & hac de hoc capite.

CAP. SECVNDVM huius libri.

De generibus motuum.

Intentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod motus non sit motus, nec mutationis mutatio, & facit duo. Primo probat ad substantiam & relationem non esse per se motum, & duplicem sensum declarat illius propositionis: Motus est motus, vel mutationis est mutatio. Secundo probat
sum

sum interum multiplici ratione. Ad primum vero partem deueniendo, ait Aristoteles ad substantiam non esse per se motum, & probat: Motus est inter contraria: sed substantia nihil est contrarium: ergo ad illam non est per se motus, nec etiam ad relationem. Et probat: sine aliqua sui mutatione per solum mutationem alterius extremi, potest aliquid de nouo recipere relationem: ergo ad hanc non est per se motus. Antecedens probatur, quia si aliquid sit albū, & ipso immutato aliud incipiat albescere, resultat in illo prior relatio similitudinis: ergo potest relatio acquiri sine mutatione subiecti, in quo acquiritur. Rursum sit, ad actionem & passionem non esse per se motum, cum istæ sint motus, quia aliàs sequeretur, quod motus esset motus, & mutationis mutatio, quod esse impossibile ut probet, distinguit duplicem sensum dictæ propositionis. Alter est, quod motus sit motus, vel mutationis mutatio, tanquam subiecti, id est, quod motus sit, quod mouetur, & mutatio, quod mutatur: sicut dicitur homo moueri & alterari, & hoc ut aperte falsum vnica tantum ratione rejicit, quia motus est in alio, ut in subiecto: ergo nequit esse motus subiectum, quasi dicat: Motus est accidens inherens: at subiectum debet esse per se existens: ergo motus non potest esse subiectum alterius motus, nec mutationis mutatio. Alter sensus est, quod motus sit motus tanquam termini, ita quod sicut motus ab vna forma in aliā procedit, ut a sanitate in egritudine

nem, ut a termino in terminum. sic motus ab vno motu in aliū procedat, ut ab vno termino in aliū, quod nisi per accidens probat esse impossibile multis rationibus.

In secunda parte incipit probare, quod motus non possit esse per se alterius motus ut termini: & supponit discrimē inter motum & mutationem, quod motus est inter duos terminos contrarios, & mutatio inter duos contradictorios, ut generatio & corruptio. Et sic cōfirmat primam rationem: Omnis mutatio ex suis terminis per se procedit, quibus positus non est opus alia mutatione alios terminos habente, nisi per accidens: sed si mutationis esset mutatio, sequeretur, quod posset ab vna mutatione esse necessarium aliam poni, consequens est falsum: ergo. Probatur sequela, quia si ab vna mutatione aliquid mutatur in aliam: ergo ex terminis vnius mutabitur ad terminos alterius: ut si a sanatione mutatur in aliā mutationē, sequitur, quod postquā semel fuit mutatum a egritudine ad sanitatē debet postea necessario poni alia mutatio, in quā prior terminetur. Quod vero sit consequens falsum, probatur primo, quia posita vna mutatione, potest quiescere: ergo necesse est aliā poni mutationem. Secundo, quia si hoc esset verum, maxime in mutationibus contrariis, quia motus est inter contraria: sed ibi non: ergo. Probatur Minor, quia inde sequeretur, quod simul aliquid moueretur motibus contrariis. Probatur, quia quod mouetur, simul est sub termino a quo, & ad quem: si ergo

si ergo vna mutatio contraria est: ergo terminus alterius, vt agrotatio sanationis: ergo simul agrotatur in termino ad quē, id est, transit à sano in agrū & sanatur in termino a quo, id est, trā sit ab agro in sanum: subdit tamen, per accidens posse mutari ab vna mutatione in aliam, vt a sanatione in deambulatiōē, quia accidit, quod sanetur deambulando. Secunda ratio est: si motus esset motus, vel mutationis mutatio, esset processus in infinitum: consequens est falsum: ergo. Probatur sequela, quia si vnus motus sit per alium, vt eius terminus, cum non sit maior ratio de illo, quam de alio, rursus ille fiet per alium motum, & ille per aliam, & ita procedetur in infinitum. Quod si dicas in aliquo esse sistendum, quod non producit per alium motum, idem erat dicendum de primo, & in illo sistendum, cum omnes sint eiusdem rationis. Probo consequens esse falsum, quia inde sequetur nullum esse motum: & probat supponendo, quod id, quod fit, dum fit, nō dum est: ergo si iste motus sit, nondum est, sed per alium esse comparat: & cum iste similiter fiat, nondum erit: ergo debet dari alius, per quem comparat esse, & sic deinceps: sed in infinito non est dare aliquod primum, in quo sistamus: ergo nullus motus potest esse.

Tertia ratio est: si motus sit per motum per se: ergo similiter quiescit, & corrumpitur per corruptionem: per se: quia cum ista sint opposita, cuius est habere vnu, est etiam habere aliud:

sed impossibile est motum corrumpi per se, ergo. Probatur minor, quia vel corrumpitur ante quam sit, & hoc nō: quia respectu eiusdem rei impossibile est, quod sit prius corruptio, quam generatio, sed hæc ad illam supponitur: vel postquam fuit, & iam nō est, & nec hoc, quia quod corrumpitur debet esse, cum sit corruptio transitus ab esse ad non esse: vel quando est, & nec hoc, quia motum ad esse est illum fieri & generari, cum in hoc eius esse consistat: ergo si tunc corrumpitur, sequitur, quod simul generetur & corrumpatur, quod est impossibile: nō est ergo motus motus, vt termini.

Quarta ratio est: id quod fit, habet materiam, vt in diuisione patet, in eo quod augetur & alteratur: ergo si motus sit alio motu, debet habere materiam, & rursus ille aliam: ut tales materia non sunt: ergo non sit motus vnus per alium, vt eius terminus, sed potius motus est id, quo alia fiunt. Alior probatur, quia tantum est vnum subiectum termini, qui fit.

Quinta ratio est: Terminus motus debet esse aliquid vltimum non ordinatum ad aliud, vt in eo motus cesset, & quiescat: sed motus nō est aliquid vltimum, vt in eo possit alius cessare, sed potius quilibet motus est quedam via ordinata ad aliud: ergo vnus motus non potest esse alterius terminus.

Sexta ratio est: si motus vnus esset alius, maxime vnus in specie, vt generationis generatio: sed non est disciplina alia disciplina: ergo vnus

vnus motus non potest esse terminus alterius, nisi detur motus alterius rationis præter assignatos, qui non est dabilis. Vltimo id probat: quia si vnus motus esset alterius motus, vel tanquam termini, vel tanquam subiecti, vnus predicaretur de alio: consequens est falsum, quia falsum est, loci mutationem alterare, id est, consequentia alterationem, loco moueri, per se loquendo, quia per accidens ratione subiecti, in quo concurrunt diuersi motus, potest dici, quod currens frigitur: sed quæ per accidens sunt, reijci debent. Ex dictis inferit, quod cum motus per se non terminetur ad substantiam, relationem, actionem & passionem, quia his omnibus deficit contrarium, tantum erit triplex motus, ad quantitatem (scilicet) qualitatem, & vbi, quibus imponit nomina, dicendo, motum ad qualitatem dici alterationem: sed dicit se non de qualitate substantiali, vt est differentia, sed accidentali loqui: motum ad quantitatem dicit vnico non posse nomine vocari, & ita dupliciter eum nominat, si fuerit ad perfectam quantitatem, augmentatio: si ad imperfectam, diminutio. Motum ad vbi inquit, nec in communi, nec in particula ri habere proprium nomen, vnde huius defectu dicitur latius, quauis hoc tantum sit proprium eorum, quæ naturaliter mouentur, ita quod in sua non fit potestate motum incipere, aut finire.

Modo ostendit illam mutationem, quæ fit secundum magis, & minus eiusdem formæ, etiam esse alterationem;

& fieri à contrario secundum quid, vt ab albo ad magis albū: quia quādo absolute fit album, ex nigro fit, & ex contrario simpliciter. Ostendit etiam, quod quando ex magis, vel minus procedit mutatio, etiam fiat à contrario, quia vbi est minus, ibi est permixtio eum alio contrario, vt minus album aliquod nigri participat: & ita subdit, quod in remissione tendit forma a se ipsa in suum contrarium: in intentione contra tendit forma a suo contrario in seipsam: semper tamen est alteratio. Sed postquam de motu, & eo, quod mouetur, dixerat, incipit agere de suo opposito immobili, quod dicit esse simplex: primo quod non est capax motus, vt Deus & intelligentie: secundo, quod ægre mouetur, sicut saxum difficile mobile solet dici immobile, etiam, quod non mouetur, quādo est aptum moueri, & nullum est impedimentum, & hoc proprie dicitur quiescens: quæ verò est priuatio motus, priuatio autem est carentia in subiecto apto nato. Et hæc de hoc capire.

CAP. TERTIVM.

Ponuntur quadam affectiones eorum, quæ sunt in motu.

Intentum Aristotelis in hoc capite est quædam vocabula ad motum pertinentia declarare, & præstat duo. In prima parte declarat quadam illorum;

rum; in secunda vero parte declarat alia. Ad primam partē deueniendo, vocabula sunt hæc septimum, simul, se paratum, tangere, inter, continuum, cōtiguum, hæc enim motibus & mobilibus insunt, & ideo antequam illorum declaremus unitatem, oportet illa declarare. Incipit à prima differentia, dicendo, ea dici simul secundum locum, quæ sunt in eodem primo loco proprio, quia ex eo quod fit in loco communi, non dicuntur esse simul; ea autem dicuntur esse separata, quæ diuersum habent locum primum & proprium, ut duo corpora dicuntur esse separata: corpus vero & eius accidentia, & materia dicuntur esse simul.

Tertiam differentiam declarat, dicendo. Illa dicuntur se tangere, quorum vltima sunt simul sine aliquo intermedio, sicut duo corpora dicuntur se tangere, quando illorum superficies sunt simul sine aliquo medio.

Quartam differentiam declarat, quæ dicitur (inter) in qua explicanda multus est Aristot. & inquit esse id, in quod prius peruenit mobile, quod ab vno contrario mouetur in aliud continuè, & ita concludit, quod interfit quoddam veluti medium inter duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur esse. Sed quia fecit mentionem continuitatis in motu, ideo declarat, quid fit moueri continue, & quid fit contrarium habere in loco. Dicit id moueri continuè, quod mouetur sine vlla temporis interruptione, quāuis parum interrumpatur de spatio: sicut si quis pulset primam chordam, & sine vlla

temporis interruptione pulset vltimā, medea relicta, dicitur moueri continue. Deinde explicat, quomodo sint sumenda loca contraria, ut inueniatur quid interest. Dicit autem esse sumenda ex linea recta, ut mensura vitur, quia est breuissima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci possunt; mensura autem est finita, & breuis: diuersa ergo loca sunt sumenda, secundum diuersas lineas rectas, & id proprie dicitur inter, quod medium est inter duo loca, per lineam rectam distantia.

In secunda vero parte reliquas explicat differentias: quintam declarat, quæ dicitur consequenter, dicens, quod ut vnum sit consequenter ad aliud, multa sunt necessaria. Primum est, quod sit vnum principium, ad quod aliud consequenter dicatur, nam quod est principium, non dicitur consequenter, sed potius quod post illud ponitur, ut secundus consequenter se habet ad primum, & tertius ad binarium, nõ è contrā: requiritur etiam, quod nihil eiusdem generis mediet inter id, quod consequenter se habet, & id quod consequenter se habet; sicut quando vnus miles est alteri proximus, dicitur se habere consequenter ad illum: dicitur eiusdem generis, quia licet mediet aliud alterius generis, non tollit, quod minus vnum consequenter se habeat ad aliud, sicut quāuis inter duos milites mediet lapis, dicitur vnus consequenter se habere ad alium: quia nullus alius mediat miles. Præterea, id quod consequenter se habet ad aliud, multiplex est quoddam positione, quando id, quod conse-

consequenter se habet, continuum quid est: ut domus ad domum, linea ad lineam: aliud natura, sicut vnus numerus ad alium; aliud perfectione, ut Elephas est consequens ad hominem in perfectione: aliud tempore: alijsque præterea modis explicat, quid dicatur contiguum; & inquit, esse illud, quod consequenter se habet, & tangit, sicut duo corpora immediata se tangencia dicuntur contigua, inter quæ non est aliud. Cuius occasione iterum regressitur ad declarandum ipsum inter, & medium, dicens, quod in motu est inter, non vero in generatione, & corruptione. Eiusque ratio est, quia motus fit inter contraria, inter quæ est mediū: at generatio fit inter contradietoria, inter quæ non est mediū. Deinde, quid sit continuum, ostendit, dicens esse illud, quod ita aliud tangit, quod versusque terminus vnus, & idem sit, ut media linea alteri media dicitur esse continua. Vnde differt à contiguo in hoc, quod in continuo est vnus terminus, vtrique parti communis, ut vnum punctum duas partes linea continuat: & ita dicitur continuum, id est, vno tantum termino contentum: at in contiguo est duplex terminus immediatus. Ostendit vero illa esse apta fieri vnum totum secundum contactum: quæ vero vnum totum non sunt apta fieri (ut lapis, & aqua) non erunt vnum continuum: sunt autem vnum continuum, quando vnum terminum commune habent: & hoc (inquit) multiplex est: quædam enim clauo, quædam glutine, quædam infusione, &

tañ vnum continuum faciunt, & vnum totum, quāuis nõ sint hæc propriè continua, ut priora. Comparat autem consequenter esse, ad tangere, dicens primum esse superius ad secundum, quia non omne, quod consequenter se habet, tangit, bene tamen contra, omne, quod tangit, consequenter se habet. Vnde in numeris est consequenter se habere, non tamen tangere. Comparat etiam continuum ad tactum, dicens, quod omne continuum tangit, non tamen omne, quod tangit, est continuum. Vnde, infusio, & coagulatio (quæ sunt quidam modi continuitatis) posteriores sunt generatione, id est, particulariores ipso tactu, cum, quæ consistunt, se tangant, non è contra.

Ex his concludit, quod quāuis non essent separata realiter unitas, & punctum ut aliqui voluerunt, adhuc non essent idem: & ponit interea duplex discrimen. Primum est, quod puncto inest tactus, unitati vero consequenter se habere: alterum est, quod inter puncta debet aliquid mediate, puta linea, quia duo puncta non possunt esse immediata in continuo: at inter unitates non est opus, quod aliquid mediet, quia in numero bene possunt esse unitates immediate, & hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De unitate motus.

Intentum Aristotelis in hoc capite, est agere de unitate motus postquam id

quam iam egit de suis speciebus: & facit duo. Primo adducit quosdam modos vnitatis. In secunda parte explicat, quomodo sit vnitatis accipienda in motu. Ad primam partem deueniendo, ait, quod cum vnum dicatur multipliciter, vnus motus potest dici multipliciter. Prius quidem vnus genere, qui est ad rem vnius practicae unitatis, sicut omnes alterationes ad qualitatem terminatae, sunt vnus motus genere: & si vtiliter omnes motus augumentationis ad maiorem quantitatem terminati, & omnes motus lationis ad vbi: sicut tria ista predicamenta inter se genere differunt, ita & isti motus inter se. Secundo dicitur vnus motus in specie specialissima, qui ad terminum taliter vnum terminatur, vt dealbitio ad albedinem, quae cum sub aliquo genere sit, non est simpliciter diuisibilis in alias species.

Tertio dicitur vnus motus in specie secundum quid, cuius terminus est genus quoddam subalternum, quod parti non est genus, partium species: vt disciplinatio terminata ad scientiam, quae est genus scientiarum, species vero habitus: deusque ex vnitatis terminum ad quem inquit debere colligi vnitatem motus.

Contra hoc tamen proponit dubium, dicens: Si ab eodem puncto duo moeantur mobilia, alterum motu recto, & alterum circulari, habent eundem terminum ad quem: ergo si ab hoc debet sumi vnitatis specifica motus, sequitur quod motus rectus & circularis non differant specie. Respon-

detur, negando consequentiam, quia in motu locali hoc est peculiare, quod praeter terminum est pensandum spatium, taliter quod si hoc fuerit multiplex in specie, vt est spatium rectum, & circulare, motus erit in specie diuersus, quantum sit terminus vnus, quia huius vnitatis non prodest, nisi quando est supposita vnitatis spatij.

Quarto dicitur vnus motus numero, tanquam quoddam singulare, & indiuiduum motus, quod vnum maxime vnum vocat, sicut in substantia motus. Et ad hanc declarandam dicitur tria reperiri in motu, quod, vel subiectum, quando vel tempus in quo, vel terminum ad quem. In secunda parte asserit, quod ad vnitatem specificam & genericam sufficit vnitatis termini, & non requiritur vnitatis temporis, quae ad contiguitatem sufficit, quantum motus terminentur ad varias formas eiusdem mobilis: verum tamen ad numerica vnitatem haec tria requiruntur, vnitatis mobilis, temporis, & termini: ita quod sit vnus numero terminus, & vnum tempus non interruptum: ita quod nullo modo cesset motus in illo, alioquin omnino dissolueretur talis vnitatis, & vni numero mobile, & per se.

Sed ad temporis vnitatem regreditur etiam dubium, vtrum si Socrates post primam sanationem in alium incidat morbum, & postea ab illo sanetur, sit ex eodem numero secunda sanatio cum prima & respondeat sub conditione, quod si iam corruptum per naturam non redit eodem numero, sed specie,

Specie, erit vna sanatio in specie: si vero potest idem numero redire, eadem numero erit. Sed (vt Plato volebat) non potest idem numero reparari per naturam postquam semel fuit corruptum sed id, quod de motu sanationis dubitauerat de eius termino scilicet, sanitate acquisita: dubitat, vtrum sit eadem numero, quae secundum reparatur cum illa, quae fuit primo acquisita. Et ex vna parte videtur, quod sit eadem numero forma, quia si sanitas duret per tres dies continuos in eodem subiecto, eadem est: ergo quantum fuerit secunda die destructa, si postea repararetur, tertia, eadem erit numero sanitas: sed ex alia parte videtur, quod non sit eadem, quia corpora subiecta qualitatibus secundum tempus variantur. Ad hoc secundum dubium non respondet directe, sed inquit, non esse praesentis negotij illud examinare, sed quantum ad propositum satis est, scilicet, quod quantum esset eadem numero sanatio in duplici casu dicto, motus in sanationem hinc dubio est multiplex, quia vnitatis termini non sufficit ad vnitatem motus: nam sicut se habent actus, & habitus, ita motus, & terminus, quia motus est quidam actus, & terminus est quidam habitus: sed multiplicatio actus non multiplicat habitum, quia potest vnus numero habitus plures actus habere: ergo si vtiliter potest vnus numero terminus partiales habere terminos, ad se terminatos in diuersis temporibus: sed sicut e contra multiplicatio habitus multiplicat actus, quia plures ha-

bitus necessario plures actus debent habere: ita multiplicatio termini pluralitatem motuum infert. Statim docet, quod vnum numero & continuum sunt idem: & ita inquit motum simpliciter vnum esse continuum, & e contra simpliciter continuum esse vnum. Et quod motus sit continuus, eibiter probat, quia est diuisibilis in partes, quae erant antea vnum. Declarat deinde, qui motus possint continuari, dicendo, quod quemadmodum reliquae res, cum sint diuersae rationis, non possunt continuari: vel quia altera non habet terminum, vt res incorporea, quae cum non sit quantitas, terminum non habet; qui possit illam continuare, vel cum alia corporea, vel cum incorporea: vel quia licet vtraque habeat terminum, sed ineptum ad continuationem, vt linea & deambulatio, quia sunt diuersae rationis. Quando vero sunt eiusdem rationis, possunt continuari, vt duae aquae. Sic ergo illi motus, qui sunt diuersae rationis, quia ad diuersos terminos terminantur, non possunt continuari: illi vero, qui sunt eiusdem rationis, quia habent eundem terminum, possunt continuari, quia continuari est vno comunis termino continuari, vel copulari: ad contiguitatem vero sufficit vnitatis temporis, quantum ad sit vnitatis termini: quemadmodum, si postquam aliquis cucurrit, immediate sanetur, tales motus sunt contigui, continui vero non item, quia deficit vnitatis termini. Concludit ergo, ad conti-

unitatem tria requiri, terminum, mobilis, & temporis unitatem, ita quod tempus non interrumpatur, quia quando in medio motus, mobile vel minimū quiescat, impossibile est, quod duo illi motus continentur: & similiter hæc tria requiri ad unitatem numericam motus, & per consequens illam esse omnium maximam.

Præter dictos modos unitatis, alios constituit dicens, illum motum dici unum, qui perfectior est, siue sit unus genere, specie, vel non sit: perfectum enim idem est, quod totum, ac unum, sicut in alijs etiam rebus, id quod est perfectum, est unum: est autem motus perfectus ille, qui ad suum terminum peruenit, ad quem ordinabatur. Sed ne aliquis inde colligeret imperfectum motum, qui ad suum terminum non peruenit, non esse ullo modo unum: Non est autem motus perfectus (inquit) illi non esse unum, sed minus unum: dicitur enim unus præcise, quia continuus est. Alio etiam modo dicitur unus motus, quando regularis est & uniformis. Unde, irregularis aliqua parte est unus, aliqua parte non, quia differt à regulari secundum magis, & minus, quia regularis est magis unum, irregularis vero minus: in quodam autem genere motus reperitur regularitas & irregularitas, in augmentatione, alteratione, & latione. Duae autem radices irregularitatis constituit, altera est spatium in motu locali, quando est diffinibile siue imperceptibilem & tortuosam lineam mobile mouentem, talis motus est irregularis, quia partes

omnes sunt eiusdem rationis. Altera est quando stante eadem tempore terminum, & spatio, est diuersa velocitas, eo quod mobile velocius mouetur per unam quam per aliam partem spatii, ut cum lapis mouetur, velocius mouetur in fine, quam in principio: & ab hoc iste motus est irregularis. Ex quibus infert, quod velocitas & tarditas, regularitas, & irregularitas sunt non specifice, sed accidentales differentie motus, cum eadem motus secundum speciem possint conuenire. Ex quibus etiam infert, quod maior, vel minor grauitas, vel leuitas in eodem non faciant motum differre in specie, non enim differt motus plus ubi deorsum à motu eiusdem, quāuis vnus fiat per aquam, & alter per aerem: & consequenter primus sit velocior si cetero. Diuina concludit, irregularem motum unum dici, cum continuus sit: minus autem unum quum regularem, ut patet de illo qui fit per spatium obliquum, quia cum sit minus vnus, habebit magis de pluralitate, quia quod est minus de vno opposito, debet esse magis de alio: sicut, quod est minus album, habet magis de nigro. Concludit caput, dicens, quod motus specie diuersi non possunt contineri, quia omnis motus continuus aliquando potest esse regularis, & aliquando irregularis, ut motus compositus ex duplici specie diuersa, ut ex latione, non potest esse regularis quia non habet

partes uniformes: ergo nec potest esse continuus. & hæc de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

De motuum contrarietate.

Intentum Aristotelis in hoc capite est agere de contrarietate motus & mutationis. Caput est ita breue, quod non indigeat partitione. Incipit autem à contrarietate motus quodam diuisiuo argumento sic: Motus, si possunt contrariari, vel hoc est, quia terminus à quo vnus, est terminus ad quem alterius, ut motus à sanitate, et motus ad sanitatem: aut secundo, quia terminus à quibus sunt contrarij, ut motus à sanitate, & motus ab aegritudine: aut tertio, quia termini ad quos sunt contrarij: sicut motus in sanitate, & motus in aegritudinem, & motus ab aegritudine in sanitatem. Et quia alio modo termini non possunt disponi, hinc est, quod nec alio modo possunt variari contrarietates motuum. Et incipit excludere aliquos modos horum, qui non sufficiunt ad contrarietatem motus. Et incipit à quarto, dicens, illum sufficere, quod (scilicet) terminus à quo vnus motus, contrarietur termino ad quem alterius, cum in eodem numero motu hæc reperiatur contrarietas. Certum autem est, quod vnus & idem motus sibi ipsi non contrariatur, sicut motus ab albo in nigrum. Subdit tamen, quod licet sit vnus motus re, est multiplex ratione, prout est acquisitio termini ad quem, & deperditio termini à quo, & accessus ad vnum, et recessus ab alio.

Secundum modum excludit, quando terminus à quibus, sunt contrarij, dicens, illum non sufficere. Primo, quia possunt esse termini à quibus contrarij, & tamen terminus ad quem vnus: & tamen illi motus, cum sint eiusdem speciei propter unitatem termini, non possunt esse contrarij, ut motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum. Sed quia hoc argumentum non habet vim, quia postea dicitur, quod hoc terminus esse contrarios: ideo se remittit ad dicens postea, ideo probat secundo, & contrarietas potius à terminis ad quos, quam à terminis à quibus debeat sumi, hac ratione: In illis magis viget contrarietas, quæ magis vigent, dum motus sunt, & fiunt: sed termini ad quos, sunt huiusmodi: ergo. Probatur Minor: quia dum motus fiunt, maior fit accessus ad terminos ad quos, & maior recessus à terminis à quibus, ergo magis vigent termini ad quos, quam à quibus, cum motus sunt, & fiunt, alijs sequeretur, quod si minus vigerent, dum motus magis tenderent, essent minus contrarij. Tertio probat: quia ab eo, a quo sumitur nomē, & definitio, debet sumi contrarietas, & species: sed hoc est terminus ad quem: ergo inde colligitur, tantum duos modos ex dictis valere ad contrarietatem, vel quando termini ad quos sunt contrarij, vel quando simul termini à quibus, & ad quos sunt contrarij: tertium scilicet, et quintum, imo ad vnum modum (inquit) reducitur omnis contrarietas, quia tertius modus ad quintum reducitur: & ita quod illi motus dicantur contrarij, qui sunt à

sunt à terminis contrarijs, ad terminos contrarios. Ad quod repetit differentiam mutationis à motu, quod motus procedit à contrario in contrarium, id est, à positivo in posituum: scilicet vero mutatio. Ex quo format argumentum: Omnis motus procedit ex contrario in contrarium: ergo & motus contrarij debent procedere à terminis contrarijs ad contrarios. In hoc ergo quinto modo consistit contrarietas motus, ut patet in motu à sanitate in ægitudine, & è contra ab ægitudine in sanitate: Longaque inductio ponit exempla in motu tam alterationis, quam locali, quia in augmentatione est de se notum.

Ostendit modo, quia ratione contrarietas debeat sumi in mutatione, dicens, debere sumi, quia vel procedit à non contrario, vel non subiecto in contrarium, vel subiectum, ut à non albo ad album, vel è contra, ut patet in his, quæ carent contrario, ut à lucido in tenebrosum, quod etiam in substantia apparet, quia non habet contrarium. Vnde primus ille modus ante reiectus à contrarietate motus, est, qui ad mutationis contrarietatem prodest, scilicet, quando terminus à quo vnus, est ad quem alterius: quia ratione dicuntur contrariari generatio & corruptio, quia generatio est à non esse, corruptio vero ab esse. Modo regressitur ad id, quod supra dixerat de motibus tendentibus ad idem medium, ab extremis contrarijs, ut ab albo in fuscum, & à nigro in idem fuscum, dicens, illos esse contrarios,

quia licet terminus ad quem sit materialiter idem, formaliter est diuersus, quia medium comparatum ad diuersa extrema, locum habet duorum, sicut fuscum respectu albi est nigrum: & ita motus ab albo in fuscum, est denigratio: contra tamen fuscum respectu nigri est album: & ita motus à nigro in fuscum, est dealbatio. Vnde concludit caput, dicens, motus illos esse contrarios, qui à terminis contrarijs in terminos contrarios tendunt; & hæc de hoc capite.

C A P V T S E X - tum, De contrarietate quietis.

IN T E N T V M Aristotelis in hoc capite est, agere de contrarietate quietis: & facit duo. In prima parte declarat, quo modo quietes contrarietur motui. In secunda parte proponit quadam dubia. Ad primam partem accedendo, ait, quod aliter motus contrariatur motui, quam quieti, quia motui contrariatur simpliciter, id est, per se à contrarietate, quia verumque extremum est formaliter posituum: et quieti improprie contrariatur, quia illi priuatiue opponitur. Quo supposito, ait, quod non qualibet quietes contrarietur motui, est contraria cuilibet motui, sed tantum quietes eiusdem generis, cum motu, ut quietes in loco, motui locali, quies in qualitate, motui alterationis, &c. Et hoc est verum,

verum, loquendo de quiete in communi, quia de illa in particulari restat dubium, quæ quietes sit motui contraria, an illa, quæ est in termino a quo, an potius alia, quæ est in termino ad quem. Quiescere autem in aliquo, est in eo stare, vel ab illo non recedendo, vel ad illud non accedendo: sed in eo perseverare. Pro quo notat, duos esse terminos motus, & duos quietis: aliter est terminus à quo, in quo est sua quietes: aliter terminus ad quem, in quo est etiam sua quietes. Ex quibus ait, quod quietes in termino à quo, contrariatur ipsi motui, ut quiescere in albedine, contrariatur motui, qui ab albo tendit in nigrum, non autem quietes in nigro. Ex quo colligit, quod quietes, quæ sunt in terminis à quibus, contrariorum motuum sunt contraria, sicut quietes in albo (quæ opponitur motui ab albo in nigrum) & quietes in nigro, quæ opponitur motui à nigro in album, sunt contraria, sicut & diuersi motus sunt contrarij. Probat, quia inconueniens est motus esse contrarios & non quietes illius esse contrarias: quia si dicat, quæ contrarijs contrariantur, inter se contrariantur: sed dictæ quietes motibus contrarijs contrariantur: ergo ipsæ inter se debent contrariari. Et ita inquit, quod quietes in sanitate opponitur quieti in ægitudine, & motui ex sanitate in ægitudinem: quietes tamen in ipsa ægitudine tali motui non contrariantur, cum sit quietes in termino ad quem. Et probat primo. Quia nihil tendit in suum contrarium: sed motus

tendit in quietem existentem in termino ad quem, ob quod motus potest dici quodammodo quietatio, id est, via in quietem: ergo motus non contrariatur quieti, quæ est in termino ad quem, cum ad illam obtinendam ordinetur. Sed quia posset aliquis obijcere, quod quemadmodum quietes in termino ad quem eiusdem motus, non contrariatur motui, ita nec quietes in termino à quo eiusdem motus, sed potius quietes in termino à quo alterius motus: ideo respondet, quod hoc est falsum, etsi huius non reddat rationem aliquam, ut ex textu patet, & literam legenti nullo negotio constabit.

Modo autem ostendit, an quietes opponatur mutationi. Ad quod supponit, quod vna mutatio non contrariatur alteri propter accessum ad positum contraria, sed potius propter accessum, & recessum ab eodem termino positivo, ut generatio, & corruptio.

Secundo supponit, quod in mutatione non sit proprie quietes, sed potius quedam immutatio, vel commutatio: ut esse ignem est quadam mutatio opposita mutationi, quæ est ab igne in non ignem. Tertio supponit, quod cum in mutatione detur vnum subiectum, commune vtrique extremo opposito positivo & negativo: hinc est, quod talis carentia non pura negatio, sed potius priuatio sit, habens subiectum, & ita immutatio sub termino à quo, contrariatur mutationi, quæ ab illo termino procedit, ut esse ignem, quod est

est quedam immutatio. Et velut quies opponitur mutationi ab igne in non ignem, & contrā: & eodem modo quies vel immutationes, quæ sunt in terminis à quibus contrarijs, sibi contrariantur: sicut & ipsi termini, siue in communi, siue in particulari. Dubium tamen proponit, cum dixisset, quod illud non esse, quod dicitur immutatio, vel quies, non est pura negatio, sed subiectum dicit, si esset pura negatio, immutatio, vel quies in ente, cui mutationi opponeretur: quia non entis, vel nibili eius oppositi, non potest esse aliqua immutatio, vel quies. Quod dubium Aristoteles non soluit, sed potius voluit hoc inconueniens inferre ad insinuandum, quod illud non ens debet dicere subiectum, alias immutatio, vel quies sub ente, non posset aliam immutationem, vel quietem contrariam habere: sed inquit, quod talis immutatio non est proprie dicenda quies, nisi dicas, quod aliqua quies non opponitur motui, quod est contra omnes: vel quod generatio sit motus, cum generationi opponatur immutatio sub non ente; sed quantum non sit quies proprie, quia non est priuatio motus, est tamen illi valde similis, quia sicut quies est priuatio motus, ita immutatio est priuatio mutationis. Et sicut dixerat supra, quod quies, non quæuis, sed terminis à quo, opponitur motui, ita immutatio, quæ est sub ente, ut in termino à quo, opponitur mutationi sub non ente aut nulli: sed non ens est nihil. Et præterea etiam opponitur corruptioni, quæ est ab ente in non ens, & non ge-

nerationi; & ratio est eadem ac de motu, quia illa generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio vero recedit ab ipsa immutatione: ergo quies sub ente, quæ est terminus à quo corruptionis, ipsi corruptioni opponitur, non generationi, quæ ad inueniendum sub ente ordinatur.

Alium modum contrarietatis in motibus & mutationibus intendit declarare, scilicet, naturale & violentum. Et proponit quoddam dubium. Quare in solo motu locali inuenitur quidam motus naturalis, & alius præter naturam, ut patet: & non in reliquis. Quod inductione longa ostendit in textu. Respondet dicens, quod si præter naturam accipitur pro violento, re vera sicut in motu locali reperitur distinctio naturalis & violenti, ita & in reliquis: & ita quedam corruptio dicitur violenta, quedam naturalis: & similiter in generatione, augmentatione, & diminutione contingit; & etiam in alteratione, ut sanari in diebus indicatorijs & criticis naturale est, ut in alijs diebus non est naturale, sed violentum. Appellat autem dicit indicatorios, in quibus mors, & natura sensibiliter pugnant. Concludit autem, generationem contrariari corruptioni, & alteri generationi, quarum una est naturalis, & alia violenta, & similiter de corruptione. Nec hoc (inquit) est inconueniens, quia alio modo generatio contrariatur corruptioni, & una generatio alteri, vel una corruptio alteri: quia prius contrarietas est secundum substantiam: ac secunda est

da est secundum qualitatem naturalis vel violenti. Concludit ergo, motus & quies habere contrarietatem, ita quod contrarij motus secundum speciem referantur ad contrarios terminos ad quos, si ambo motus sunt naturales in diuersis mobilibus secundum speciem, sicut motus ignis sursum, & aquæ deorsum: si vero vnus sit naturalis, & alter violentus, in eodem mobili secundum speciem, imo secundum numerum, esse possunt: sicut motus, qui est deorsum, est naturalis, sursum vero violentus. Quæ secunda contrarietas est secundum qualitatem motus: prima verò est secundum substantiam & speciem, quies etiam & motus secundum naturale, & violentum opponuntur, quia quando quies est naturalis in termino à quo, motus ab illo est violentus, quando vero contrā quies est violenta, motus exinde est naturalis loquendo de motu locali, cuius satis patent exempla.

In secunda parte proponit quedam dubia. Primum dubium est, virum quies, quæ non semper est, ut violenta generetur & producat, supposito quod quies verè nihil aliud sit, quam à motu cessare, & stare. Et pro parte negativa sic arguit: Si quies, quæ non semper est, generatur, quies violenta eius, quod violenter mouetur, generatur, ut quies lapidis sursum: sed hoc est impossibile: ergo. Probatur minor: quia si illa quies violenta tunc producit, cum est, motus violentus per illam debet produci, cum non sit tunc alia corruptio: si dicitur, ratione non. Pri-

mo, quia quod ad quietem mouetur, velocius mouetur in fine, quam in principio & medio, ut patet de his, quæ naturaliter mouentur in sua loca: sed quod violenter mouetur, potius est contra remissius vel tardius mouetur in fine, quam in principio, & medio: ergo talis motus violentus est propter quietem acquirendam.

Secundo, quia non dicitur res quiescere, nisi quando est in suo loco naturali: ergo nec motus potest tendere in quietem, nisi tendat in locum naturalem. Solutio ad dubium colligitur ex illis verbis Aristotelis, quibus ait, quod quies violenta producit per accidens, sicut per accidens est intentio, quia in fine motus deficit virtus motus, quæ deberet alterius causare motum, cuius defectu cessat sibi motus: & ob hoc dicitur esse ibi quies. Alio autem diuerso modo fit quies naturalis, quia est per se intentio à mobili, per cuius virtutis motus efficientiam fit, quia attingit illa virtus locum debitum & naturalem illi mobili: et ita cessat, illo obtento, ab operatione, non quia deficiat virtus, vel remittatur (quia eadem manet sine diminutione) sed quia finis talis motus est adeptus, quo facto cessat actio, sicut cessat ignis calefacere, quando passum sibi simile factum est in calore.

Secundum dubium est contra id, quod diximus, quod quies existens in termino à quo, fit contraria motus: si enim hoc esset verum, sequeretur quod duo contraria simul essent, quia quando aliquid mouetur ad terminum

ad quem, aliquo modo manet sub termino à quo, cum non possit fieri in instanti recessus ab illo, & in illo etiam quiescit: ergo iam duo contraria simul sunt in termino à quo, scilicet motus & quies. Respondetur, quod non est inconueniens, quod contraria secundum aliquid simul sint, ita ut sub aliquo gradu nigredinis maneat subiectum, & ad alium albedinis gradum moueatur: at duo motus contrarij nullo modo possunt esse simul, quia non potest unum simul tendere ab albo in nigrum, & consequenter à nigro in album. Ex quo fit, quod magis contrariatur vnus motus alteri, quam motus quieti. Epilogat autem, quod de motuum contrarietate, unitate, & quiete dixerat. Et hic finitur textus Aristotelis secundum Græcos, quantum Argyropolus, quem hic sequuntur alij, alia duo dubia proponat multum à fine Aristotelis aliena. Alterum est, virum quemadmodum motus naturalis per quietem terminatur, ita & violentus. Et respondet ita esse. Quod duplici ratione probat. Primo, quia motus violentus manet, & finitur, cum ipsa violentia cessat: ergo post illum sequitur quies, alias si motus sequeretur, non hoc esset, quod cessaret motus, sed quia motus terminaretur per motum, & rursus ille per alium. Secundo, quia quot modis dicitur vnus contrarium, eiq. modis dicitur aliud: sed motus dicitur dupliciter, secundum naturam, & præter naturam: ergo & quies dicitur dupliciter, secundum naturam, & præter naturam. Se-

cundum dubium est: Cum idem videatur habere duos motus oppositos, ut motus ignis sursum habet motum eiusdem deorsum, & terra similiter deorsum, vter eorum sit contrarius: Respondet, quod vterque, sed diuersimode: primus ut naturalis violento: ita enim se habent motus sursum & deorsum eiusdem mobilis: Secundus ut naturalis naturali, ita enim se habent motus terra deorsum, & ignis sursum. Idem prorsus est de quiete dicendum: quies enim terre deorsum contrariatur quieti ignis sursum, tanquam naturale naturali: quies tamen ignis deorsum contrariatur quieti ignis sursum, tanquam naturale violento. Et ita duplicem colligit contrarietatem, alteram secundum substantiam, & alteram secundum modum naturalis, & violenti. Omnia tamen, quæ in toto hoc libro discuntur, ab aliquibus colliguntur per octo conclusiones in summa.

Prima est: Unitas generica motus et specifica, sumuntur ex unitate generica, vel specifica termini ad quæ. Secunda: Unitas numerica motus, & eius continuatio, sumuntur ex unitate numerica termini ad quæ, & mobilis per se ex tempore non interrupto. Tertia conclusio: Contrarietas motus debet sumi à contrarietate terminorum ad quæ, & a quibus. Quarta conclusio: Quies in termino a quo, motus incipienti ab eodem termino a quo contrariatur, & duæ quietes terminorum a quibus contrariorum, similiter sunt inter se contraria. Quinta conclusio: Duo motus contrarij ita se possunt habere, quod

vel ambo

vel ambo sint eiusdem mobilis, & tunc si vnus est naturalis, alter debet esse violentus, & è contrarij: aut quod vnus sit vnus mobilis, alter alterius. Et hoc ad huc dupliciter, aut ita, quod vterque sit naturalis, ut motus sursum ignis, et deorsum terra; aut ita quod vterque sit violentus, aut contra, ut motus terra sursum, & ignis deorsum: & idè prorsus est de quietibus dicendum: quia si sint eiusdem mobilis, non potest esse vtraque violenta: sed si vnus est violentus, altera debet esse naturalis, & contra. Si vero sunt diuersorum mobilium, potest vtraque esse naturalis, & vtraque violenta. Et in hac conclusione sexta & septima conclusio includuntur. Octaua conclusio: Si motus est naturalis, quies ad illum sequitur in termino ad quem, est naturalis: & si motus est violentus, quies in termino ad quem est violenta: est autem contrarietas motuum, vel quietum, aut secundum solam substantiam motus, & quietis: & hæc ex terminis est petenda, nulla habita ratione naturalis, & violenti: aut secundum qualitatem solum illorum: & ad hoc debet inspicere ratio habita naturalis, & violenti.

ANNOTATIO- nes circa literam.

Sed antea quam ad principales questionem deueniamus, quædam dubia textus sunt examinanda, & supra caput primum in principio est primum dubium, quid in-

telligat Aristoteles per moueri per aliud, & quid per moueri per accidens. Quis, inquam, modo hæc duo membra inter se differant. Omnes conueniunt, quod moueri per aliud, sit moueri per aliquam sui partem, ut dicitur homo sanari, quia oculus sanatur; moueri autem per accidens, est esse accidens rei, quod mouetur per se: ut album dicitur moueri per accidens, quia est accidens subiecti, quod per se mouetur. Sed inter hos modos ponit hoc discrimen: Auctores, quod pars potest separari à toto, in quo mouetur, ut extra illud moueatur: & accidens non potest separari à subiecto, ut extra illud moueatur, quod intelligitur naturaliter. Sed quantum hoc discrimen aliquando sit verum, non tamen in vniuersum: quia aliquando pars separata à toto, non est capax illius motus, quæ habebat in toto. Sicut oculus separatus à toto non dicitur sanari, quia ut sic non habet vitam, quæ requiritur ad sanationem. Vnde vera differentia inter hos modos est illa, quam assignant aliqui Iuniores, quia illud, quod mouetur per aliud, vel per partem, ita se habet, quod eius pars sit, quæ vere mouetur: sicut oculus est, cui per se conuenit motus sanationis, & medio illo, toti composito: at illud, quod mouetur per accidens, vel secundum accidens, ita se habet, quod illud secundum quod mouetur per accidens, non mouetur per se, sicut dicitur album per accidens currere ratione albedinis: tamè albedo non est quod mouetur per se per tale cursum, ut ex illa possit cursum derivari ad subiectum, imo po-

imo potius ex subiecto deriuatur ad illam, prout in concreto significatam.

Secundum dubium est circa caput secundum, circa secundam rationem, qua Aristoteles probat, quod motus non sit motus, quia daretur processus in infinitum, quod impossibile esse videtur, quia in infinito non est dare primum, & ita nunquam esset motus in rerum natura: est inquam) dubium: Secundum Aristotelem datur infinita hominum multitudo, & ita non datur primus homo, nihilominus hoc non tollit, quod minus possint esse homines in rerum natura; ergo nec debet impedire in motu non dari primum, ut possit esse motus in rerum natura. Respondetur, disparatem esse rationem, quia in essentialiter subordinatis, cum vnum pendeat actualiter ab omnibus alijs, non potest dari processus in infinitum: at in accidentaliter subordinatis potest dari talis processus, quia vnum non pendet actualiter ab alio, sed potest sine illo consistere: & ita ut existat vltimum, non requiritur, quod existat primum. Ex quo fit, quod cum homines inter se tantum accidentaliter subordinentur, siquidem potest homo genitus esse sine generante, non inconuenit in illis dari processum in infinitum: at vero quia motus factus, & ille per quem fit, essentialiter subordinantur, cum vnum sit via ad aliud, sine quo non potest esse, & a quo specificatur: hinc est, quod in moribus non possit dari processus in infinitum.

Tertium dubium textus est su-

per cap. 1. tex. 26. vbi ait Aristoteles quod generatio est inter terminos contradictorios, inter quos non est medium: est tamen motus inter terminos contrarios. Est ergo dubium. Primum, quia omnia contraria habent medium. Secundum, quia ipse Aristoteles secundo Metaphysicorum, textu 7. ait, quod inter terminos generationis mediat generatio: & similiter, quod inter id quod est, & quod non est, mediat id, quod fit: ergo non omnia contraria habent medium, nec contradictoria illo carent. Respondetur, notando primum, quod termini generationis non sunt pure contradictorii, cum isti sint aliquid, & nihil, alias generatio ex nihilo esset: sed hoc modo opponuntur creationis, & annihilationis termini. Vnde termini generationis potius sunt priuatiue oppositi, quia, verbi gratia, non ignis prout est terminus a quo, potest esse dupliciter inter opposita, vel per negationem extremum, & hac ratione, scilicet inter terminos priuatiue oppositos, datur tale medium, quod est diuersa rationis ab extremis. Et hac ratione debet intelligi, quod Aristoteles in Metaphysica dixit, quod inter id quod est, & quod non est, mediat id, quod fit, qui nec est, quod est, nec quod non est, & etiam generatio est media inter id, quod est, & id quod non est.

Tertio dupliciter potest esse medium per participationem extremorum, & remissionem ipsorum a summo gradu, ut inter album & nigrum est fuscum, & inter calidum in summo, & frigidum, est remissum calidum,

calidum, vel frigidum; & hoc medium solum potest esse inter contraria: & ita tantum hoc medium negat Aristoteles inter terminos generationis, quia quodammodo sunt contradictorii primo priuatiue oppositi. Vnde ad dubium in forma respondetur, quod Aristoteles non alleuit inter omnia contraria dari medium, sed indefinite loquendo de medio per participationem: & hoc est verissimum: de terminis autem generationis, quia sunt quodammodo contradictorii, scilicet priuatiue oppositi, dixit non dari medium inter illos, intelligitur eiusdem rationis, & participatione extremorum. Sed quia non sunt pure contradictorii, ideo inter illos datur medium per abnegationem, & diuersa rationis.

Quartum dubium circa idem caput est, quia videntur confundi ille differentia, scilicet se tangere, & esse contigua, quia omnia, que se tangunt, sunt contigua, & contrarium eandem videntur habere rationem formalem, quia sicut illa dicuntur se tangere, quorum vltima sunt simul, pari ratione illa dicuntur contigua, quorum vltima sunt simul: ergo nullo modo differunt, & essentialiter difficile est inter hae assignare discrimen. Nihilominus respondetur, quod differunt, quia, ut aliqua se tangant, non est necessarium, quod vnum se habeat consequenter ad aliud, nec quod aliquem dicat ordinem: sed duo principia, quorum nullum consequenter se habet ad aliud, cum hoc sit contra rationem principij, dicuntur

se tangere, si vltima eorum sint simul in loco primo, si duplici terminatione eorum vnum respondeat in loco, vel duplici puncto vnum, aut duplici linea, vel superficie: vna linea, vel superficies ex parte locatis: at vero, ut aliqua sint contigua, debent se consequenter habere, & supra hoc addere tactum. Vnde ratione prioris distinguuntur, se tangere, & esse contigua, sumendo contiguitatem in rigore, prout est differentia diuersa a tactu, quia si late sumitur contiguitas, idem est aliqua se tangere, & esse contigua, videlicet, quod vltima sint simul. Et ratio hoc probat dubium adductum. Et ita aliquando ab Aristotele confunditur, imò in hoc cap. quando inquit, quod se tangere & consequenter se habere, se habent sicut superius & inferius, ita quod omne, quod tangit, consequenter se habet, non contra. Vbi patet, quod in ipso tangere Aristoteles includit consequenter se habere, & ita cadit tactus, vel se tangere, quod deditur contiguitati. Et non mirum, quia tangere, & contigue se habere, ita sunt finitum, quod difficile sit illa precipindere.

Dubium quintum supra caput quartum est, quomodo Aristoteles dicat, quod vbi minus est de vna forma, ubi est magis de alia contraria, vel e contra, cum tamen possit esse in aliquo subiecto minus de lumine, quam in alio: & tamen ubi non est magis de forma contraria, quia lumen non habet contrarium. Respondetur quidam iuniores, quod per contrarium intelligit aut verum & proprium, sicut est posituum, vel im-

proprium, vt est priuatiuum. Certū autem est, quod vbi est minus de lumine, est magis de tenebris. Sed hæc solutio non placet, quia Aristoteles intendit ibi probare, quod intensio & remissio sunt motus proprie dictus, scilicet alteratio, quia licet non procedant à contratio simpliciter in contrarium simpliciter, procedunt à contratio secundum quid in contrarium secundum quid, quia (inquit) vbi est magis & minus (vt in remissione & intensione) ibi est permixtio contrariorum; sed contrarium, quod requiritur ad motū proprium, vt est alteratio, debet esse positium, & non sufficit priuatiuum: ergo quādo dixit, quod vbi est minus de vno contrario, est magis de alio, non de priuatiue oppositis loquitur, sed de oppositis extremis. Vnde ego facillè respondeo, quod non loquitur de quacunque forma, sed de illa, quæ habet verum contrarium, qualis forma non est lumen. Vnde sensus Aristotelis est in formis, quæ contrarium habent: Quanto minus est de vna forma, est magis de contraria. Cuius ratio est, quia tota latitudo debet esse semper impleta, vel ex vna, vel ex alia, vel duplici simul. Vnde, cum latitudo sit semper eadem, verbi gratia, vt octo, si tres sunt gradus caloris, quinque debent esse frigiditatis, vel contrā, secundum quamlibet aliam proportionem. Et hoc debet intelligi, regulariter loquendo, quia aliquando contingit, quod tota latitudo non sit impleta nec ex vna, nec ex duplici forma: ita quod quauis illa habeat contrarium, & non sit in sum-

mo, non habeat res duos gradus alterius contrarij, sicut habet ignis siccitatem prope summum, scilicet vt lex, & nihilominus duos residuos gradus non habet ex humiditate, quæ est forma contraria, sed illa est latitudo non impleta, si sumatur ignis in statu naturali, antequam ab aere, vel aqua alteretur, quia post hanc alterationem bene potest comparare aliquem gradum humiditatis, & illū habere mixtum cum siccitate.

Sextum dubium est circa caput quintum: Cur potius aliqui auctores dicant, quod contrarietas mutationis sumitur terminus esse, quam penes non esse, siquidem contrarietas mutationis sumitur ab impossibilitate terminorum, & sicut esse rei est impossibile cum non esse eiusdem, ita è contrā non esse est impossibile cum esse: ergo nulla est maior ratio, ob quam ab esse, quod est vnus terminus, quam à non esse, quod est alius, sumatur contrarietas mutationis, siquidem contrarietas in hoc consistit, quod id, quod est terminus à quo vnus, sit ad quem alterius. Et sicut esse, quod est terminus à quo generationis, est terminus ad quem corruptionis, ob quod generatio & corruptio contrariantur, ita è contrā, non esse, quod est terminus à quo generationis, est terminus ad quem corruptionis, ob quod similiter contrariantur. Eadem ergo est ratio de esse, & non esse, cum vtrumque possit esse terminus à quo, & ad quem. Respondetur, rationem esse, quia non esse est priuatio, vel negatio, quæ ad esse reducit, & per illud regulatur, cum sit illo

fit illo perfectius: & ita per accessū, & recessum ab eo id esse debet sumi contrarietas mutationum, quia generatio est accessus ad esse, & corruptio est recessus ab illo, non autem per accessum & recessum ad non esse, cum imperfectiora per perfectiora regularia sint.

Septimum dubium est circa caput 6. quomodo Aristoteles dicat, quod corruptio aliquando est naturalis, aliquando violenta, sicut & motus localis. Quia vel corruptio comparatur ad formam corruptam, & ita omnis corruptio est violenta, quia est contra formam naturam: vel comparatur ad materiam: & ita omnis corruptio est naturalis, quia est secundum naturam materiam, quia cum vna forma non sit fatiata, alia petit, quam cum illa non possit simul habere cum hac, petit huius corruptionem, tanquam medium ordinatum ad generationem illius. Num quando finis est naturalis, media or-

dinata ad illum debent esse naturalia. Respondetur, quod quauis si precise comparatur corruptio vel ad formam, vel ad materiam, dicitur vel omnis naturalis, vel omnis violenta: nihilominus si comparatur ad dispositiones, ad quas corruptio confertur, quædam est naturalis, & quædam violenta: vel bene, g. mors est naturalis, quia sequitur precise ex dispositionum defectu conseruantium, & per illarum extinctionem, quæ sine vlla violentia secundum debitum cursum nature fit: at mors iuuenis ab aliquo interficiente violenta dicitur, quia per introductionem violentam alicuius qualitatis in ortiferam, vel per violentam corruptionem conseruantium contra conseruantem, & debitum cursum naturæ fit: & dicitur violenta, quia non fit secundum naturam, sed contra naturam, & debet esse violenta.

SVPER

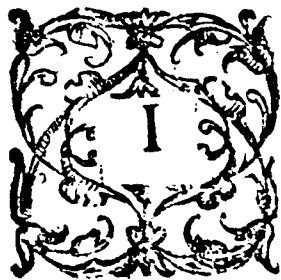
SVPER SEXTVM LIBRVM PHYSICAE

auscultationis Aristotelis.

Commentaria vna cum quaestionibus.

AUTHORE R. P. P. PETRO DE
Oña, Burgesi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castellae Prouinciali, Instituti Sanctae Mariae de
Misericordia redemptionis captiuorum.

SVMMA TEXTVS.
CAP. PRIMVM.
De partibus quantitati-
uis, & integralibus
motus.

NTENTUM Aristotelis in hoc libro est, postquam in precedenti egit de partibus subiectus motus, declarando, unde sumant suam specificationem, agere de partibus quantitatis, & integralibus illius, & de ordine eorum. Speciale vero intentum illius in hoc capite, est agere de compositione continui, an

ex indivisibilibus possit esse. Et facit duo. In prima parte duas rationes format, ad probandum, non posse continuum ex indivisibilibus componi. In secunda alias ad hoc congerit rationes. Ad primam deveniendo partem, hanc conclusionem definitivam ponit. Nullum continuum potest componi ex indivisibilibus, sed necessario ex continuis, & divisibilibus debet componi: quod est dicere, continuum esse totum homogeneum, & eiusdem rationis cum partibus, & ita exigere illas continuas & divisibiles, sicut ipsum est. Quam conclusionem ut probet, ex precedenti libro supponit definitiones continui, contigui, & consequenter se habentis. Sunt enim continua, quorum ultima sunt unum, vel quae uno termino communi copulantur. Contigua vero sunt, quorum ultima sunt simul, id est, quorum termini sunt immediati. Illa vero dicuntur se consequenter habere, quae

intra se

Lib. VI. Cap. I.

Annot. liter.

89

intra se non habent medium sui generis, quantumvis ultima, nec unum, nec simul, sed sint diversa & mediata. Prima ratio est: si continuum componeretur ex indivisibilibus, maxime, quia ista essent inter se continua: sed hoc repugnat: ergo. Maior probatur. Quia partes continui necessario debent esse continuae. Minor probatur: De ratione continuorum est, quod ultima eorum sint unum, id est, quod uno termino communi copulantur: sed indivisibilia non habent ultimum: ergo. Probatur: quia ultimum dicit ordinem ad non ultimum, & consequenter diversitatem partium: sed indivisibile caret partibus, alias in eas esset divisibile: ergo caret ultimo: & consequenter poterit unum indivisibile esse alteri continuum. Et cum idem probet hanc ratio de contiguitate, quia etiam ad hanc requiritur habere ultimum, ideo quantumvis non esset de hoc praecipua intentio simul Aristoteles infert, unum indivisibile non posse esse alteri continuum, nec etiam contiguum. Et idem, quod de puncto indivisibili respectu lineae colligitur, debet colligi de quocunque alio indivisibili ut sic, ut linea respectu superficiei, & de hac respectu corporis: eadem enim est quoad hoc omnium indivisibilium ratio, ut illam diligenter & accurate perpendenti facile constabit.

Secundam rationem ad idem format sic: Si continuum componeretur ex indivisibilibus, maxime, quia illa inter se aut essent continua, aut contigua, aut consequenter se habentia: sed nullum

horum: ergo. Non primum, ut prima ratione probavimus. Non secundum, quia contigua tangunt se quod tantum potest imaginari triplici modo, vel tantquam tota, id est, ita quod omnes partes unius tangent omnes partes alterius, sic ut se percirent, vel tantquam pars partem, quia secundum aliquas partes se tangent: vel tantquam pars totum, quia (sicut licet) una pars unius tangit omnes partes alterius: sed unum indivisibile nullo ex his modis potest aliud tangere: ergo nec illi esse contiguum. Probatur Minor, quia si aliquis tactus inesset uni indivisibili respectu alterius, maxime primus, quia secundus & tertius, cum clarius exigant diversitatem partium in tangente & tacto, non possunt illi convenire: sed prius non sufficit, quia si indivisibile tangit aliud ut totum, totum ergo penetrative se habet, & non habet partem extra partem loco & sit distantem, quod erat necessarium ad rationem continui. Et hoc est, quod ex Arist. solet referri, quod indivisibile additum indivisibili non facit maius, id est, non facit existens, & magnum, ita quod sit una pars extra aliam. Nec tertium potest dici quod se habeant indivisibilia consequenter, quia cum non possint esse contigua, non potuerunt esse immixta, & ita habebunt necessario medium, quod pugnat cum ratione huius, quod est consequenter se habere.

In secunda parte capituli ponit alias rationes: est vero hanc tertiam: Unumquodque dividitur in ea, ex quibus componitur: ergo si continuum componeretur ex indivisibilibus, deberet

in illa diuidi: consequens est falsum, cum sit definitio continui, posse diuidi in semper diuisibilia: vel tantum mediat aliud indiuisibile. & hoc non, quia in duo indiuisibilia deberent poni immediata, medium (scilicet) & extremum, aut mediat aliquod diuisibile, de quo rogo, an sit diuisibile in semper diuisibilia, vel non: si non: ergo etiam tollitur continuus ratio, vel diuisibilitas, qua dicitur posse diuidi in semper diuisibilia, & duo indiuisibilia tandem sequuntur simul: Si vero id, quod ita mediat, est diuisibile in semper diuisibilia, erit continuum: & consequenter sequitur intentum, quod inter duo quocunque indiuisibilia mediet diuisibile & continuum. Et quod istud debeat diuidi in semper diuisibilia, probatur: quia aliud si in indiuisibilia diuideretur, sequeretur quod ex illis componeretur: & ita quod vnum aliud tanget, quod supra impugnauimus. Et idem docet de tempore & motu, debere hac omnia componi ex diuisibilibus, aut omnia ex indiuisibilibus: quia, cum aqua sit vrobique ratio, vel omnia debent diuidi in diuisibilia, vel omnia in indiuisibilia. Et id peculiariter ostendit de motu, quia cum respondeat magnitudini & spatio continui, pars motus parti spatii debet correspondere, & illi adequari: & ita si magnitudo spatii ex indiuisibilibus constat, constabit etiam motus, qui ei adequatè respondeat: si vero ex diuisibilibus, similiter constabit & motus: Quia suppositione data, secundam addit, que est:

Tunc est motus, cuius est moueri rem, et consequentia. Vnde, si motus ex indiuisibilibus constat, constabit & ipsum moueri. Ex quibus quarta ratione concludit, motum & moueri adequari spatio (quia totus motus toti respondet spatio, & pars parti) ita ut quod per totum mouetur spatio, toto motu debeat moueri, & quod per partem spatii, parte motus debeat moueri. Quod declarat, literis utendo, tam ex parte motus, quam spatii, ut talè adæquationem, & correspondentiam magis declaret: sed si magnitudo spatii componeretur ex indiuisibilibus, talis adæquatio motus cum ipsa esset impossibilis: ergo non est possibile continuum ex indiuisibilibus componi. Probatur minor, quia id, quod mouetur, dum mouetur, nondum peruenit ad id, quod mouetur, ita quod prius sit moueri, quam motum esse, prius est tendere ad illud, quam ad ipsum peruenire: sed id, quod est indiuisibile, non habet, vnde motus, & quo motum est, id est, non habet diuersitatem partium, ut possit esse prius in vna, quam in alia, quod est necessarium, ut sit prius moueri, quam motum esse: ergo quod per illud mouetur, simul mouetur, ac motum est: consequens autem est falsum, quia sequitur, quod simul sit in eo, à quo mouetur, & in eo, ad quod mouetur. Excludit quorundam solutionem, dicentium, id quod per indiuisibile mouetur, non esse simul in eo, à quo mouetur, & in eo, ad quod mouetur, quia iam ex hoc sequeretur tale indiuisibile diuisibile esse, habendo ex-

bendo extrema, & medium, in quo non dicatur quiescere, quia hoc habebat in puncto extremo ex parte terminum à quo: nec dicatur motum esse, quia hoc habebat in secundo extremo ex parte termini ad quem, sed medio infert hac se habere modo, quod est moueri: sed hoc (ut patet) repugnat indiuisibili: ergo repugnat in partibus spatii indiuisibilibus motum fieri: sed motum fieri absolute, est necessarium: ergo tales partes spatii esse indiuisibiles, est impossibile. Sed quia potest aliquis dicere, quod licet in nulla parte spatii seorsum, quia est in diuisibilibus fiat motus in fieri in omnibus simul, hoc excludit, multa inconuenientia adducendo. Primum est, quod motus componeretur ex non motibus, quia motus, quo mobile mouetur per totum spatium, componitur ex illis, que habuit mobile in singulis partibus spatii: ergo si in singulis habuit non motum, quia qualibet pars spatii est indiuisibilis, motus iam componitur ex non motibus, ut intulimus. Secundum est, quod aliquid erit motum, quod nunquam fuit motum. Patet, quia si per totam magnitudinem simul est motus: ergo in fine magnitudinis verum est dicere, quod illa res iam est mota, etsi in parte precedenti non precessit motus, cum ponatur indiuisibilis, & ita incapax motus: & similiter dabitur transisse in fine magnitudinis sine vlla transitu precedente, siquidem precedes pars non est capax illius, cum transiens ille sit motus.

Tertium inconueniens sequitur etiam, quod per totam illam magnitudinem simul moueatur, & quiescat. Probatur: Quod moueatur, patet, quia ita supponitur: & quiescat, probatur, quia quoties mobile non mouetur, quiescit: nam quies & motus immediate opponuntur in subiecto capaci, cum sint priuatiue opposita, sed in qualibet parte magnitudinis, utpote indiuisibili, non mouetur: ergo simul quiescit in omnibus, ac in tota magnitudine mouetur. Et quia posset aliquis dicere, hinc tantum sequi, quod quiescat in omnibus partibus simul, & in tota magnitudine moueatur: hoc reijcit, dicens, esse impossibile, quia cum omnes partes simul sint ipsum totum, si secundum omnes partes quiescit, secundum totum debet quiescere. Vltimo, quia vel in illa indiuisibili parte spatii est motus, vel non: si non, sequitur primum inconueniens, quod motus componatur ex non motibus: si vero in illa est motus: ergo sequitur, quod motu presenti quiescit res, cum in illo indiuisibili, et quouis alio ponatur quiescens. Vltimam rationem format: Si magnitudo spatii componeretur ex indiuisibilibus, sequitur tempus etiam componi ex indiuisibilibus: consequens est falsum: ergo. Probatur sequela: Tempus, & magnitudo sibi correspondent in diuisibilitate & indiuisibilitate: ergo si vnum eorum componitur ex indiuisibilibus, debet & aliud componi, & contra. Probatur antecedens: Dicimus spatium ex indiuisibilibus componi, et supra illud

illud moueri mobile aequale uelox in toto suo motu: tunc si in tanto tempore, v.g. in hora, pertransit totum spatium, in dimidia hora pertransibit dimidiū, & in quarta parte hora quartam partem spatii: ergo temporis & spatii diuisibilitas sibi correspondet, & haec de hoc capite.

CAP. SECVNDVM.

Continuum nō potest ex indiuisibilibus cōponi.

Intentum Aristotelis in hoc capite est perficere probationem, quam ceperat praecedenti capite, quod continuum non possit ex indiuisibilibus cōponi. Et facit duo. In prima parte quaedam fundamenta adducit, quibus probat suam intentionem. In secunda soluit quoddam argumētum Zenonis. Ad priorem partem reuertendo, probat iterum temporis diuisibilitatem, & continuum, ex magnitudinis diuisibilitate, & continuate, ita quod si haec sit diuisibilis in semper diuisibilia, diuidatur etiam & tempus. Ad hoc primo supponit, quod uelocius mobile in tempore aequali pertransit maius spatium, quā tardius, & in minori tempore aliquando aequale, & aliquando maius. Tres partes habet hoc fundamentū, quarum primam probat sic, supponendo, quod mobile uelocius dicatur & tardius, uel spatium, C. D. Tunc est argumentum: Uelocius mobile citius peruenit ad finem sui motus, quā tardius: ergo in eodem

tempore, quo uelocius mobile est in fine sui motus dico spatium D. tardius mobile, cum nondum peruenit ad finem sui motus, erit circa finem eiusdem spatii: & consequenter uelocius mobile in eodem tempore pertransit maius spatium, quā tardius. Secundam partem, quod in minori tempore pertransit maius spatium, probat sic: Ex praecedenti casu, in quo uelocius mobile citius peruenit ad finem sui motus, quā tardius, accipiamus, quod in eodem tempore, quo tardius accessit ad spatium v.g. uelocius accesserit ad maius spatium, scilicet, D. per aliquod interuallum distans ab ipso E. & tunc accipiamus aliud spatium intermedium, quod sit maius ipso E. quod erat spatium tardioris, & minus ipso D. quod erat spatium uelocioris. & uocetur hoc spatium H. Tunc sic: Si istud spatium est minus, quā spatium D. ad quod mobile uelocius peruenit in eodem tempore, ac mobile tardius ad spatium E. ergo tempus, in quo idem mobile uelocius peruenit ad minus spatium quā prius, scilicet ad H. debet esse minus, quā praecedens tempus, quod erat aequale cum tempore tardioris mobilis: ergo iam uelocius mobile in minori tempore pertransit maius spatium, quā tardius. Patet consequentia, quia illud spatium intermedium modo de nouo acceptum, est maius spatio praecedenti tardioris mobilis: & ex alia parte tempus (ut uidimus) est minus, quia est minus alio tempore aequali, in quo idem uelocius mobile pertransiuit illud spatium

spatium D. quando tardius mobile pertransibat spatium C. Ut autem probet tertiam partem fundamenti adducti, quod in tempore minori pertransit uelocius mobile aequale spatium ac tardius supponit duo. Primum est id, quod nunc probauimus, quod in minori tempore pertransit maius spatium. Secundo supponit, quod idem mobile, siue tardius, siue uelox, nulla ad aliud facta collatione, in tanto tempore pertransit tantum spatium, & in maiori maius, & in minori minus. Et facit argumentum in terminis geminatis quae cum nihil significant, potius pariunt obscuritatem, quā claritatem. Et certe probatio ex se est facilis: Quia si in minori tempore uelocius mobile pertransit maius spatium, quā tardius: ergo in minori adhuc tempore poterit pertransire aequale spatium, ac idem tardius: quia qui potest in maius, potest etiam in minus: cum ergo aequale illud spatium sit minus dicto maiori, si maius pertransibat in minori tempore, multo melius pertransibit aequale, imo in minori adhuc tempore. Ut si, uerbi gratia, uelocius mobile integram leucam pertransibat in media hora, & tardius in maiori tempore, scilicet in una hora, pertransibat minus adhuc spatium, id est, tres partes leucae: ergo easdem tres partes pertransibit uelocius mobile, quā tardius, scilicet in minori adhuc tempore, quā dimidia hora, in qua integram perfoluebat leucam. Quod iterum hoc argumentum probat: Demus aequale spatium pertransendum ab utroque mo-

bili tardiori, & uelociori: aut ergo illud transibunt in tempore aequali: & hoc non, quia utrumque esset iam aequale uelox, cum nec in tempore, nec in spatio differant: nihil enim amplius requiritur ad aequalitatem uelocitatis. Aut in maiori tempore pertransit aequale istud spatium, id quod est uelocius: & hoc non, quia eo ipso esset tardius, siquidem maiorem faceret moram in eodem pertransiendo spatio: aut in minori tempore tale spatium aequale pertransit: & sic habemus intentum.

Secundum fundamentum supponit, & est, quod uelocitas, & tarditas debent accipi ex tempore: quod Aristoteles dicit accidere in tempore. Et probat hac ratione: Omne quod absolute mouetur, in tempore mouetur: sed quod tardius, & uelocius mouetur, uere mouetur: ergo tarditas & uelocitas motus ex tempore debet pensari, sicut & ipsa motus substantia. Ex his ergo fundamentis infert, tempus continuum esse, id est, diuisibile in semper diuisibilia.

Et modo ex parte tertii fundamenti, quod (scilicet) uelocius mobile in tempore minori pertransit spatium, colligit tempus & magnitudinem debere diuidi in infinitum, tempus per re-assumptionem uelocioris mobilis, & magnitudinem per re-assumptionem tardioris: quod si mobile tardius moueretur per leucam in una hora: ergo uelocius tandem leucam in minori tempore pertransibit: tunc in isto minori tempore tardius mobile minus

pertransit spatium: ergo iam magnitudo illa prioris spatij diuisibilis est, cum habeat maius & minus. Et rursum: Hęc magnitudo minor pertransetur a velociori mobili, in minori tempore adhuc debet pertransiri, in quo rursus ratori tempore, si iterum moueatur tardius mobile, minorem adhuc pertransibit magnitudinem per replicationem: ergo velocitatis & tarditatis huiusmodi infinitum diuideretur tempus, & magnitudo per velocitatem, semper numerando tempus: & per tarditatem magnitudinem. Vnde concludit, quod cum sit semper hęc conuersio a tardiori ad velocius, & è contra; semper erit diuisio temporis, & magnitudinis: ita quod ad indiuisibile vtriusque nunquam possit peruenire: quod si ad hoc perueniretur, non esset differentia inter velocius & tardius: imo non essent tardum & velox. Et quantum hoc argumentum procedat supposita diuisione magnitudinis, ad diuisionem temporis, & contra, non tamen vtrumque debet probari per naturas tardioris & velocioris. Tertio deinde argumento probat correspondentiam temporis & magnitudinis, quod ita consuevit dici apud eos, qui de hoc tractant. Et rationem eorum ponit, quia (scilicet) eadem est vtriusque diuisio, quod proportionaliter intelligitur. Quia si tantam magnitudinem. ita pertransiuit tempore, maiorem debet pertransire in maiori, & minorem in minori.

In secunda parte, ut soluat argu-

mentum Zenonis; hanc conclusionem ponit: quod si magnitudo est finita, erit etiam tempus finitum: & si est infinita, erit etiam & tempus infinitum, & eodem modo. Ob quod distinguit duplex infinitum, aliud actu, aliud potentia. Primum vocat ex terminis. Secundum vocat diuisione. Et subdit, quod si magnitudo spatij est infinita actu, erit similiter & tempus: & si infinita in potentia, erit etiam tempus: & si vtroque modo actu & diuisione est magnitudo infinita, erit similiter & tempus. Modo soluit argumentum Zenonis, quod erat hoc: In quouis spatio sunt infinita puncta, & infinita partes: sed infinitum est impertransibile: ergo nullum spatium poterit pertransiri. Probatür minor, quia infinitum, si deberet pertransiri, maxime tempore infinito: sed hoc tempus non est dabile: nullum ergo spatium erit pertransibile. Infert Zeno, illum laborare in æquiuoco, quia sumit magnitudinem potentia infinitam, tempus actu infinitum, cum tamen vtrumque deberet accipi eodem modo: ita quod si magnitudo est potentia infinita, similiter sit & tempus. Vnde nullum est inconueniens magnitudinem actu finitam, & in potentia infinitam tempore actu finito pertransiri, cum hoc sit potentia infinitum. Vnde tantum repugnat, magnitudinem infinitam transiri tempore finito, aut contra, si vtrumque sumatur eodem modo, scilicet in actu. Et quod finita magnitudo non possit tempore actu infinito pertransiri, probat, supponendo,

quod

quod equalis magnitudo equali tempore debet ab eodem mobili pertransiri. Quo dato, supponamus, magnitudinem finitam esse quadrupedalem (parum enim refert in hac, vel in illa mensura illam sumere, si finita est) Tunc sic: Pars huius magnitudinis, verbi gratia, pedalis in tempore finito pertransitur: ergo alia equalis huic in alio finito tempore debet pertransiri, et alia in alio: sed partes huius magnitudinis finitæ sunt, sicut ipsa magnitudo: ergo tempora, in quibus sit transitus, debent esse finita: sed ex finitis finities acceptis non potest resultare infinitum: ergo tempus, quo tota illa magnitudo pertransitur, debet esse actu finitum: nequit ergo esse infinitum in actu. Et quia fieri potest, quod pars illa assumpta non esset aliqua tota, vel equalis, et ita & aliquoties sumpta, totum nunquam aquaret, sed vel excederet, vel ab eo desiceret, ut quarta pars est pars non aliquoties nouenarij, quia si bis assumatur, non nouenarium, sed octauarium facit: si vero ter sumatur, excedit nouenarium, & duodecimum facit: inquit Arist. parum referre, quod illa pars sic accepta non adæquet totum, quia ex eo, quod excedat, & sit maioris quantitatis similiter probatur intentum. Quia si maior quantitas non nisi tempore finito mensuratur, minor, sicut est dicti totius, multo minus poterit infinito tempore mensurari. Idem sepe argumentum alia via fortiori ponit. Demus magnitudinem finitam, quam dicis tempore infinito pertransiri: tunc sic: Non omnis magnitudo pertransitur eodem tempore: ergo si tota

hęc magnitudo tempore finito pertransitur, pars illius debet diuerso tempore pertransiri, & minori, sicut & ipsa pars est minor, & consequenter finita: sed hęc pars finities sumpta, suum totum, utpote finitum, facit: ergo tempus respondens toti illi magnitudini debet esse finitum. Patet consequentia: quia reassumendo finities finitas partes magnitudinis, tantum facimus magnitudinem finitam: reassumendo etiam finities tempora finita partium finitarum, tantum potest fieri tempus totum finitum toti illi respondens magnitudini. Quod vero partis illius magnitudinis non correspondeat tempus infinitum, probat: quia ex vtraque parte habet terminum tempus, quod illi parti respondet: Primo ex principio, quia sicut incipit motus in ipsa, ita & tempus: & etiam ex parte finis: quia plus temporis correspondet toti magnitudini, quam illi parti: ergo ultra tempus respondens illi, sequitur tempus vltterius respondens toti magnitudini: tempus ergo illius partibus finem habuit, cum illo cessante fuerit aliud vltterius sequutum. Sicut, si ego vnam leucam de ambulo, tempus, quod dimidia finem habet, quia istud cessat, & quod sequitur, non est talis medietatis, sed totius magnitudinis. Eodem ergo argumento aut posse probari è contra, infinitam magnitudinem non posse finito tempore pertransiri, quia si qualibet magnitudo finita finito tempore pertransitur: ergo infinita, cum in alio diuerso debeat transiri necessario, si pertransitur,

m 4 sunt,

fitur, infinito tempore debet pertransiri. Patet consequentia, quia totum finitum tēpus cōsumitur in totius magnitudinis finite transitu. Ex quibus omnibus colligit, non posse continuum ex indivisibilibus componi.

Ultimo hoc probat, dicens: Si continuum componeretur ex indivisibilibus, sequeretur, quod indivisibile esset divisibile: consequens est falsum, & repugnans, ut patet: ergo. Ut sequela non probet, supponit primo, quod cum in tempore equali velocius mobile pertrāseat maius spatium, quā tardum, parum refert in hac vel in illa proportione accipere illud maius, cum multipliciter possit esse maius: sumatur ergo in proportione sexquialtera. Secundo supponit, quod est spatium velocioris sexquialterum ad spatium tardioris: sit verbi gratia, trium indivisibilium, & spatium tardioris duorum, sic enim debent poni supra dicta proportione, & quod continuum ex indivisibilibus constet, & similiter tempus respondens motui velocioris, ex triplici debet indivisibili componi, & etiam tempus tardioris, cum sit equalē. Et modo necesse est argumentum: In eodem tempore velocius transit maius spatium, scilicet trium indivisibilium: sed velocius id facit in tempore triam indivisibilium: tunc sic, ergo suum dimidium spatium, scilicet unum indivisibile, pertransibit mobile tardum in dimidio temporis, scilicet in uno & dimidio indivisibili. Patet, quia tria non possunt aliter dividi, quā per duas inægras unitates, & per medietates al-

terius tertiam: ergo iam aliquod indivisibile est divisibile. Et clarius probatur: Cum mobile velocius in uno indivisibili temporis pertransseat aliud indivisibile spatium, sed in maiori tempore: ergo vel in uno & dimidio, sicut intulimus: & ita sequitur inconueniētiā illatum, quod in duplici indivisibili temporis pertransibit tantum unū spatium, quod etiam hic est impossibile: quia vel aliud indivisibile spatium pertransit in alio indivisibili temporis remanenti: & hoc non, quia iam sequeretur, quod in eodem tempore tardum & velox transirent idem spatium, quod est impossibile: vel in alio duplici indivisibili temporis pertransit illud indivisibile spatium: nec hoc, quia iam inde sequeretur, quod non esset equalē tempus utriusque mobilis, ut supponebatur, si tempus tardioris haberet quatuor indivisibilia, & tempus velocioris tantum tria, ut diximus. Ex quibus omnibus ultimo concludit, non posse continuum ex indivisibilibus componi, sed ex alijs continuis vel divisibilibus in semper divisibilia.

Primum dubium textus circa tex. 1. ubi Aristoteles dicit, quod ex eo, quod duo indivisibilia non sunt contigua, sequitur, quod habeant medium, & consequenter non se habeant: Dubium est: Non sufficit quodcumque medium ad tollendum, quod aliquis consequenter se habeant, sed requiritur medium eiusdem generis: ergo non bene intulit ex eo, quod absolute habeant medium, non se habere consequenter, cum medium possit esse alterius generis, quod

ris, quod non impedit hoc, quod est consequenter se habere. Respondent aliqui, quod bene hoc Aristoteles intulit, quia si inter quacunque indivisibilia mediat continuum, cum in hoc sint rursus indivisibilia, sequitur, quod habeant illa indivisibilia medium eiusdem generis & ita quod illa non consequenter se habeant, cum non sit accipere duo puncta ita coniuncta in linea, quod non habeant aliud intermedium.

Secundum dubium textus est circa eundem textum, ubi docet, quod continuum non potest componi ex illis, quae se tangunt secundum se tota: Contra: Mixtum est continuum, & tamen componitur ex elementis, quae se tangunt secundum se tota, & cum qualibet pars mixti sit mixta, in qualibet parte erunt omnia elementa: & ita se tangunt ex mixto secundum se tota, siquidem simul omnia inueniuntur in omni parte mixti. Respondent aliqui, praetermissis varijs modis, quibus declaratur mixtionis possibilitas, dicendo, quod cum elementa corrumpuntur, ut fiat mixtio, nec illorum forma, nec dimensiones manent in mixto, ut in qualibet eius parte possit fieri contactus per inconueniens illatum, sed tantum manet illorum materia, quae unita recipit unam mixti formam, ex qua una tantum educitur quantitas, & sic cum elementorum quantitates non manent, non manebit contactus illis medysaciendus.

Tertium dubium est circa textum quartum, quomodo Aristoteles dicit

motum, tempus, & magnitudinem esse eiusdem rationis, cum specie, imo genere differant, tanquam successivum & permanens. Respondetur, quod non loquitur de identitate absolute, sed consequentia, vel proportionalitatis, ita ut valeat: Unum horum est divisibile: ergo aliud: & contra, aut quod si cut se habet magnitudo ad suas partes, in hoc quod ex indivisibilibus nequit componi, ita se habeant tempus & motus ad indivisibilia, ita quod ex his componi non possunt.

Quartum dubium circa tex. 7. quomodo Aristoteles dicat, quod moueri & motum esse non sunt simul, siquidem illuminatio est motus, & tamen simul est illuminari & illuminatum esse, imo congelatio, quae est verus motus, est tota simul, ut Aristoteles dicit lib. de sensu & sensibili. Respondetur, quod loquebatur de motu physico, prout a mutatione differt in hoc, quod est a positio in positium transire: ac illuminatio, mutatio tantum est a negativo in positium: & ita non obstat quod in illo sint simul mutari et mutatum esse. Unde ad illud de congelatione ut respondeat, notandum est, quod motus potest dupliciter habere partes, vel ratione subiecti, vel ratione termini ad quem, ut patet in motu locali hominis: prius enim mouetur una pars illius, quā alia, & tunc motus non est totus simul, ad huc respectu partium subiecti, sed aliquando posita omnimoda simultate partium subiecti in recipiendo terminum ad quem, propter huiusmodi divisibilitatem est totus motus si-

mul: sed prius acquiritur vna pars ter-
mini ad quem, quam alia. Responde-
tur, quod quando Aristoteles dixit,
congelationem esse totam simul, loque-
batur de similitate partium subiecti,
quod erat dicere: Omnes partes aque
incipiunt equaliter recipere terminū
congelationis: quando vero generali-
ter hic docet motum & mutatum non
esse simul, loquitur de partibus motus
ex parte termini ad quem, qui cū sem-
per sit diuisibilis, & per motum diui-
sibiliter acquiratur, nunquam est to-
tus motus simul ex parte illius: & ita
est semper prius moueri, quam muta-
tum esse.

Quantum dubium est circa caput
secundum tex. 15. Quomodo Aristote-
les dicat, omne mobile, & tardius &
velocius moueri, siquidem cælum, ea-
dem velocitate vniuersimouetur,
inō elementa videntur semper eandē
velocitate debere moueri, cum illorū
virtus motiua sit omnino ad vnum de-
terminata. Prætermisissis varijs solutio-
nibus, quas hic aliqui auctores refutāt,
respondetur, quod quādo Arist. dixit:
Omne quod mouetur, tardius & velo-
cius moueri, nō loquitur de quouis mo-
bili in singulari, sed in genere, quasi
dicat: In omni genere mobilis sūt ista
differentia velocitatis & tarditatis,
quod est verissimū: quia tā in latiore,
quā in augmentatione & alteratione
dantur quaedā mobilia, quæ mouentur
tardius, & alia velocius: nec est neces-
sarium, q̄ semper in vno & eodē mo-
bili hæc adsit diuersitas, sicut nec est
necessarium, quod in vno & eodē

motu semper hoc adsit secundum di-
uersas partes: sed sicut potest dari ali-
quis motus in singulari omnino vnifor-
mis, ita etiā pōt dari aliquod mobile
omnino vniforme: & satis est, quod in
genere vtriusque, hæc diffinitas veloci-
tatis, & tarditatis reperitur. Ad il-
lud de elementis dicitur, quod licet ha-
beant naturas, & formas determina-
tas ad vnum, quia tū habent diuersa
cōtraria occurrentia, modo maiora, mo-
do minora, hinc est, quod illa diuersi-
mode vincant, & modo tardius, modo
velocius moueantur.

Postremū dubiū circa text. 18. est.
Quomodo Arist. dicat, quod si tēp^o est
infinītū, spatium, circa quod sit, debet es-
se infinitū, & eodē modo, siquidē ex
eodē tēpore est actū infinitū, tā a parte
ante, quā a parte post: & tū magnitu-
do cælestis spatij, circa quod sit motus
cæli, prædictū tēpore cæsans, est mag-
nitudine finita, imo generaliter in mag-
nitudine circulari finita, non prohibet
motū & tēpore esse finita. Respondetur
quod Arist. hic tamē loquitur de mo-
tu simplici, qualis est rectus aut circu-
laris in prima circulatione, & istorū
finitas vel infinitas. Verū etiā q̄, quod
sequitur spatij infinitatē, & tā simili-
ter insert in tēpore: at vero motus cir-
cularis per replicationē circulem su-
pra idem spatium sit quodāmodo gēmi-
natus & cōpositus: & ita non est inco-
ueniens, q̄ tēpore infinito fiat, quia li-
cet qualibet simplex circulatio sit fi-
nita in infinitum tamen replicatur,
& ita infinitum tēpore debet in eis
consumi: & hæc de hac capite.

CAP: TERTIVM.

Motus non potest esse in instanti.

Intentum Aristotelis in hoc capite
est probare, quod motus non possit
esse in instanti. Et diuiditur in duas
partes. In prima probat ipsum instans
vel nunc indiuisibile esse. In secūda,
hoc posito probat motum non posse fie-
ri in illo. Ad primam partem adueniē-
do, dicit, ipsum nunc indiuisibile esse,
ita vt secundum totū sit terminus præ-
teriti, ita quod vltra illud nō sit aliud
terminus talis præteriti, & initium
futuri, ita quod ipsum nihil sit illius
futuri: hoc enim probat, quod secūdū
se sit terminus vtriusque tēporis, præ-
teriti & futuri. Probatur (ait Aristo-
teles) esse istud nunc omnino indiuisi-
bile. Probat vero sic: Si non est idem
nunc, quod terminat præteritum & fu-
turum: ergo erunt duo: sed hæc, cum
sint indiuisibiles, non possunt esse im-
mediate: ergo debent habere inter se
medium eiusdem generis cum ipsis, sicut
inter duo puncta continet mediat
necessario aliquid eiusdem generis,
scilicet linea. Tunc sic: Illud tēpore
intermedium non potest esse præteri-
tum aut futurum, quia hæc sunt mo-
mento copulanda, inter qua mediat:
debet ergo esse tēpore præsens: hoc er-
go erit terminus communis, vtriusque
parti continuata. Tunc sic: Omne tēpore
est diuisibile: sed tale tēpore, cum
sit terminus communis secundum se

præterito & futuro, est in vtroque: er-
go cum illud tēpore in se includat
præteritum & futurum, si secundum
se totum ponitur terminus vtriusque,
sequitur, quod aliquid futuri erit in
præterito, scilicet, illud tēpore inter-
medium, quod includit futurum, &
cōtra aliquid præteriti erit in futuro;
scilicet idem tēpore intermedium in-
cludens præteritum: sed hoc est impos-
sibile: ergo terminus communis vtri-
que partis tēporis non potest esse aliud
tēpore, sed indiuisibile nunc, in quo
non sunt tales partes.

Iterum hoc reprobat: quia si ter-
minus communis posset esse tēpore,
& diuisibile, sequitur, quod non
sit terminus per se & adæquate, sed
secundum vnā partem erit termi-
nus vnus, & secundum aliam, erit
terminus alterius: at cuiuscunque
continui debet esse aliquis terminus
per se, & adæquatus: ergo necessariū
est, quod talis terminus sit indiuisibi-
lis, vt secundum se totum possit esse
vtriusque partis communis. Tertio pro-
batur. Quia esse continuatum, de-
bet esse totum simul, & in se præ-
sens: sed nullum tēpore diuisibile
est totum simul, & in se præsens,
cum diuidatur in præteritum & fu-
turum: ergo nullum tēpore potest
esse illud nunc præsens continuans
præteritum, cum futuro. Concludit er-
go ex diuersis, quod cū nunc cōtinuatio
nō possint ista cōpetere, q̄ sit diuisibi-
le, non totū simul & idem, & non per
se terminus, quæ necessario sequitur,
si tale intermedium continuatiū ponatur

ur tempus, necessarium est, quod sit & idem instans, cuius tria opera conueniunt, quod sit diuisibile, totum simul, & idem, & per se terminus utriusque partis, quæ omnia necessario sequuntur ad rationem continuatiui.

In secunda parte ponit conclusionem intentam: Nullus motus potest esse in nunc diuisibili, sed in tempore. Et probat, quia si motus potest esse in instanti, similiter poterit esse velox & tardum, quæ sunt differentie illius: sed consequens est falsum: ergo. Probatur minor: Demus, quod mobile velox in instanti transeat spatium vnius palmi, in eodem instanti aliud duplo tardius transibit medietatem spatij, vel palmi. Rursum, ad hanc præcisè medietatem transendam, applicetur primū mobile velox, illam pertransibit in medietate temporis prioris: ergo cum positus fuerit ille motus in instanti, sequitur quod instans sit diuisibile. Ex hac conclusione infertur aliam, quod quies non sit in tempore. Et probat: Quies est priuatio motus: sed priuatio est carentia in subiecto apto nato quādo & quo modo moueri est. aptum: ergo cum tantum sit aptum moueri in tempore, solum poterit in tempore quiescere. Secundo probat simul utraq̃ue conclusionem duplici suppositione. Prima est, quod sit idem nunc continuatiuum præteriti cum futuro: secunda, quod dati alicuius temporis ita se habeant partes, quod in medietate præterita fuerit motus, & in futura sit quies. Ex quo fornat argumentum: Si motus & quies possent esse in instanti, possent esse si-

mul in eodem mobili: consequens est falsum, cum sint primatinè oppositæ: ergo & antecedens. Probatur sequela: Quia si motus est in parte præterita, erit in nunc continuatiuo illius cū alia, si quidem est terminus intrinsecus illius: & si quies est in parte futura, erit etiam in eodem nunc continuatiuo illius, cum sit terminus intrinsecus eiusdem: cum ergo istud nunc continuatiuum sit vnum & idem, ut iam probauimus, & supposuimus in prima suppositione, si motus & quies possent intrinsece & adæquatè esse in instanti, sequitur, quod simul in eodem instanti sint motus & quies, quod est absurdum: ergo. Tertio ex definitione quiescentis: id enim quiescit, quod ita se habet sicut prius, cum opponatur ei, quod mouetur, quod aliter se habet nunc, quam prius: sed in instanti non est assignabile prius, cum sit indiuisibile: ergo non est quies in solo nunc: omne ergo, quod mouetur, & quiescit, in tempore mouetur, & quiescit.

Deinde, ut probet metum esse diuisibilem, probat prius omne mobile esse diuisibile hac ratione: Omne, quod mouetur, partem habet in termino à quo, & partem in termino ad quem: ergo omne, quod mouetur, est diuisibile ens. Probatur, quia quando totum mobile est in termino à quo, vel totum in termino ad quem, utrobque quiescit & non mouetur: ergo omne, quod mouetur, partim est in vno termino, & partim in alio. Et quia posset aliquis obijcere: Quando aliquis mouetur ex Roma ad Neapolim, non est partim

Roma,

Roma, & partim Neapoli: ergo non omne quod mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Respondet, se non loqui de terminis vltimis motus, sicut sunt ista, sed de proximis, puta de his, in quibus fit primum mutatio, ut cum proximè mouetur ab A. ex B. partim est in A. & partim in B. sicut quod mouetur ex albo ipso proximo termino, habet medium, puta fuscum; non tamen est opus, quod sit simul in terminis proximis & remotis. Hac de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

Primum dubium tex. est circa tex. 23. illā rationem, qua Aristoteles probauit, motum & quietem debere esse simul in eodē instanti, ex eo quod sit idem nunc continuatiuum, quid intelligat Arist. per nunc, quod secundum se terminat esse indiuisibile. Ad quod respondeatur, notando, quod sicut potest aliquid dupliciter tangere aliud, vel inadæquatè, quādo non tangit secundum se totū, ut digitus tangit lignū solum secundum vltimū sui, scilicet vltimam superficiei; vel adæquatè, quia tangit secundum se totum, ut dicta superficies tangit idem lignum: sic potest aliquid dupliciter terminare, vel inadæquatè, quando non terminat secundum se totum, sed secundum aliquid sui: quod hoc modo terminat, est diuisibile vel adæquate, quando secundum se totum terminat, & quod hoc mo-

do terminat, debet esse indiuisibile. Modo ergo dico, quod terminare secundum se totum, & adæquatè tribuit Aristoteles ipsi indiuisibili nunc, quia ratione accipitur nunc pro tempore proximè instanti. Hic ergo non sic, sed pro ipso met instanti sumitur, ut hac ratione possit habere rationem termini adæquatè, & secundum se.

Secundum dubium est circa textū 31. in illa ratione, qua Aristoteles probauit motum, & quietem debere esse simul in eodē instanti, ex eo quod sit idem nunc continuatiuum præteriti temporis, in quo ponitur motus, & futuri, in quo ponitur quies. Posset enim aliquis respondere, quod illud instans est extrinsecum utrique, ita quod sit primum non esse motus ibi desinentis per primum non esse, & vltimum non esse quietis ibi incipientis per vltimū non esse: & ita tā longe abest, ut sequatur in illo instanti esse simul motum & quietem, quod neutrum illorum est in illo, ut vidimus. Responderetur, quod posito, quod quies posset esse in instanti, non deberet incipere extrinsecè, & per vltimum non esse, sed intrinsecè & per primum sui esse, & ita in illo instanti erit: posito etiam, quod motus esse possit in instanti, non deberet desinere per primum non esse, sed potius per vltimum sui esse, sicut desinunt omnes mutationes instantaneæ: & ita in eodem instanti utrique intrinsecè deberent poni vltimum esse motus, & primum quietis. Et ita colligit Aristoteles bene, simul debere

bere esse motum & quietem in illo instanti.

Sed fortius contra hoc instant Iuniores: Etiam si ponatur motus & quies posse habere esse in instanti, non sequitur, quod in illo eodem instanti sint simul. Et probat, quia posset esse, quod vnum inciperet per primum sui esse, scilicet, quies, & ita intrinsece esset in illo instanti: & alterum desineret per primum non esse, ita quod in illo instanti non esset, sicut in generatione vniuersi substantiæ, & corruptione alterius, est necessarium dicendum, quantumuis generatio & corruptio sint in instanti: si, verbi gratia, in alicuius temporis continui medietate præterita ponatur forma embryonis; ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda, est forma embryonis, & in alia immediate futura, forma animalis, nõ bene sequitur: In tota prima medietate fuit forma embryonis: ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda forma embryonis, & similiter forma animalis, quæ ponitur esse in secunda illa medietate: sed tantum sequitur, quod extrinsece & per primum non esse desierit in illo forma embryonis, & intrinsece, & per primum sui esse sit forma animalis: & nihilo minus iste forme in instanti ponuntur corrumpi & generari: ergo quantumuis motus, & quies in instanti possint habere esse, nunquam sequitur, quod in eodem instanti sint simul, sed tantum quod simul ac vnum desinit extrinsece, aliud incipiat intrinsece. Et hoc dubium tantum roboris habet apud

aliquos, quod ob illud Aristotelem deferant, dicendo, eius rationem non probare demonstratiue, sed topice. Veruntamen, si hoc dubium solutionem non haberet, nec topica esset eius ratio. Et ideo respondetur, notando, hanc esse differentiam inter mutationes instantaneas, & reliquas res per illas productas, vel corruptas, quod tales mutationes desinunt esse intrinsece, & per vltimum sui: at res quæ per illas desinunt, per primum non esse desinunt, verbi gratia, substantia, quæ corrumpitur desinit esse per primum non esse: ipsa vero corruptio, per quam desinit, non ita desinit, sed potius per vltimum sui esse, quia in illo instanti, quando primo non est substantia, tunc vltimo est corruptio, ita quod in illo habeat esse: & ita cum motus, si esset in instanti, deberet se habere, sicut ipsa instantanea mutatio, non vero tanquam res per illam desinens, cum magis tali mutationi assimiletur, cum vtrumque sit via, & corruptio, quam ipsi rei desinenti: hinc est, quod debeat in instanti intrinsece desinere per vltimum sui esse, sicut ipsa mutatio. At ex alia parte quies cum incipiat per primum sui, debet in instanti intrinsece incipere: ergo iam sequitur inconueniens illatum ab Aristotele, quod in eodem nunc continuatio simul erunt motus præteritus & futura quies, quia ibi est vltimum esse motus, & primum esse quietis. Et ita ratio Aristotelis manet in suo robore, cum sit dispar ratio de ipsi lineæ rebus, quæ incipiunt, vel desinunt, ac de motibus, vel mutationibus,

rationibus, per quas desinunt & incipiunt. Et hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De diuisione motus.

Intentum Arist in hoc capite est probare, motum esse dupliciter diuisibilem, ad diuisionem (scilicet) mobilis & temporis. In prima parte hoc probat: in secunda declarat, quomodo reliqua, quæ sunt in motu, possint eodem modo diuidi. Ad primam partem deueniendo, ait, quod motus alicuius terminus diuiditur in motus partium illius totius. Et probat, quia in eas partes diuiditur motus totius, ex quibus constat: sed constat ex motibus partium: ergo diuiditur in motus partium. Probatur minor: ita se habent partes mobilis ad totum mobile, ac partes motus ad totum motum: sed partes mobilis componunt totum mobile, ita quod ille simul iunctæ, sint totum mobile: ergo partes debent componere totum motum, ita quod simul iunctæ sint totus motus: sed totus motus est, quo mouetur totum compositum, & partes motus sunt, quibus mouentur partes compositi: ergo de primo ad vltimum, motus totius compositi componitur ex motibus partium mobilis: ut si aliquod totum moueatur, habens duas medietates, qualibet medietas mouetur suo motu partiali diuerso ab alio: ergo totum compositum debet moueri motu totali & integro, composito ex illo duplici motu partiali partium.

Secundo id probat, deducendo ad inconueniens: si motus compositus ex motibus

partium non esset totius mobilis, vel esset ipsarum partium seorsum, vel alterius mobilis; nõ primum, quia singula illæ partes nõ toto illo motu mouentur, sed tantum illius medietate. Non secundum, quia si totus ille motus esset alterius mobilis: ergo partes illius motus essent motus partium alterius mobilis, quia cuius subiecti vnicus est totus motus, eiusdæ sunt etiam partes motus: consequens autem est falsum, cum falsum sit, partes illius motus esse motus partium huius mobilis, v.g. & nõ alterius. Nisi dicas, quod vnus motus sit plurimum mobilium, quod est absurdum: ergo necessario discedendum est, quod motus compositus ex motibus partium, est totius illius compositi, cuius sunt partes, quæ singulis partibus illius motus compositi mouentur.

Tertio id probat sic: Si motus compositus ex motibus partium, non esset motus illius totius, deberet alius assignari; sed hoc non est possibile: ergo. Probatur, quia ab isto motu, qui de nouo aduenit, auferuntur partes æquales illis partibus motus antiqui, quibus singula partes talis mobilis mouebantur, ne singule ille partes duplici moueantur motu, & antiquo & nouo. Tunc sic: Quid superest de motu nouo, ablatiis partibus æqualibus, aut est æquale, aut maius: si est eis æquale: ergo erit æquale motui composito ex prioribus partibus, quibus ista sunt æquales. Nam quod est æquale vni medio, debet esse æquale alteri extremo tali medio æquali: sed posito vno motu æquali & vniuersi speciei in vno toto,

non potest alius simul poni: ergo illo primo motu composito ex motibus partium, debet necessario illud totū moveri: & consequenter motus totius erit compositus ex motibus partium, quod erat intentum. Si autem, quod superest, est maius, ille excessus nullius mobilis erit, non partium, quia iam habebant suum motuum aequalem: nō totius, cum sit minor ille excessus toto illo mobilis: non alterius mobilis, quia iam non esset cōtinuus, si haberet excessum in vno subiecto, & reliquum motum in alio. Si vero, quod superest, est minus partibus ablatis, excessus ille motus partium nulli subiecto conueniet: & ita necessario est dicendum, quod talis motus sit equalis motibus ablatis.

Vnde vis argumenti stat in hoc: Si motus compositus ex motibus partium, non correspondet illi toti, maxime est, quia non esset ei equalis: sed quilibet alius motus fingatur in tali toto, debet esse equalis illi motui composito, non maior, vel minor: ergo vel nullus debet dari tali toti, vel compositus ex motibus partium debet concedi, quod erat intentum: & ita colligit motum esse diuisibilem ad motum subiecti, cum motus totius componatur ex motibus partium. Alium modum diuisibilitatis ex parte temporis probat esse in motu: quia totus motus est in toto tempore, & minor motus in minoris: & maior in maioris est: ergo diuisibilis est motus ad diuisionē tēporis, in quo fit.

In secunda parte hanc diuisionem motus, mobilis, & temporis, docet repe-

riri in alijs, quae sūt in motu. Quinq; vero ponit motū, tēpas, moveri, id est, motum in concreto, mobile, & in quo fit motus, id est, terminus ad quē motus. At ergo haec omnia eodem modo diuidi proportionabiliter, ita quod diuisio vnius correspondeat diuisioni alterius, quantum diuisionis ratio non sit per se, quia quantitas est per se diuisibilis, qualitates vero per accidens ratione quantitatis, in qua sunt, ut in subiecto: Et primo de motu, & tempore, quod se in diuisione consequantur, probatur: Totus motus est in toto tempore, & pars motus in parte temporis, & similiter totum tempus est in mensura totalis motus, & pars temporis est mensura partis motus: sibi ergo correspondent haec duo. Quod vero moueri, & motus sibi correspondēt, similiter probat: Totum moueri, est secundum totum motum, & minus moueri secundum minorem motum: nam tunc est res multum mota, cum motus est magnus, tunc parum, cum paruus est motus: ergo diuiditur ad motus diuisionem ipsum moueri. Sed quia posset aliquis dicere, quod licet partes moueri respondeant partibus motus, non tamen motum moueri toti motus, quod erat dicere, moueri totus non componi ex moueri partium, sicut contra dicebatur de motu. Hoc refert primo, quia si diuisio moueri in duas medietates respondet duabus medietatibus motus, necessaria & totum moueri toti motui debet respondere: & si contra hoc moueri esset aliud, iam duo moueri prouerent ab vno motu, quia ab

vno toto (ut videmus) tantum est vnus motus compositus ex motibus partium.

Secundo probat: Motus totius componitur ex motibus partium: ergo & moueri totius componi debet ex moueri partium: & ita totum moueri respondet toti motui, sicut partes partibus.

Tertio, quia sicut ex vtroque motu partium fit vnus cōtinuus, respondens toti mobilis: ita ex vtroque moueri partium fit vnum moueri cōtinuum, respondens toti mobili.

Quod dixerat de motu, tempore, & moueri quantum ad diuisionem, dicit etiam de terminis motus, ut in longitudine, & in augmentatione, & de alijs in reliquis, quia ista haec quaedam sunt per accidens diuisibiles, quaedam vero per se, & non solum dicit se haec omnia consequi quantum ad diuisionem, sed etiam quantum ad finitum. Quae omnia tam in diuisione, quam in ipsa finitate a mobili, ut a recta deo proueniunt, quia ex ipso, quod illud sit quantum & diuersas partes habens, facit in motu, & tempore successionem, & diuisibilitatem. Et haec de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

De ordine partium motus.

Intentum Arist. in hoc capite est de clarare ordinem partium motus, de clarando finem, & principium illius. Et facit duo. In prima parte ponit duo fundamenta. In secunda declarat, quo

modo in motu sit principium, & finis. Ad primam deveniendo, ponit primū fundamentum, & est, quod mutatum est, cum primū mutatum est, in eo quod primo mutatum est. Explicat exemplo: Mouetur aliquid ex nigro ad album, cum primum nisi sic mutatum, ponitur sub albo. Dicitur, tē primū, quia bene posset postea ex illo mutari in aliud. Et probat sic: Mutari est relinquere terminum a quo, aut non est sine hoc: ergo mutatum esse erit reliquisse terminum a quo. Patet consequentia, quia eodem modo se habet mutari ad relinquere, ac mutatum esse ad reliquisse: sed cum primum mobile reliquit terminum a quo, ponitur sub termino ad quem, siquidem recessus a termino a quo, est accessus ad terminum ad quē: ergo. Secundo idem probat: In mutationibus, ubi claris hoc apparet, mutari est relinquere terminum a quo, & mutatum esse illum reliquisse: cum primum mutatum est per generationem de non esse ad esse, reliquit non esse, & ponitur sub esse, quod est terminus ad quem, & de contra contingit in corruptione, quae ad non esse terminatur: & idem, inquit, erit in reliquis mutationibus, quae secundum contradictionem fiunt, quia non est dare medium inter duo contradictoria: Et non contentus hoc probare in mutationibus substantialibus, descendit ad accidentales, & format argumentum, quod mutatum, cum mutatum est, non est in termino a quo, quia ipsum reliquit: erit ergo alicubi, id est, in altero loco, si motus fuerit localis, vel

in alio termino, si alius fuerit motus, ut alterationis, vel augmentationis. Tunc sic: Relicto termino a quo, vel mobile est in illo termino ad quem, in quem mutabatur, vel in alio: non in alio: ergo in illo. Probatur minor. Demus aliquod mobile ex A. moueri ad C. si relicta A. ut termino a quo, non est in C. ut termino ad quem: erit ergo in alio priori ante C. quod sit B. Tunc sic: si ad B. non potest esse immediatum C. vel cum ambo sint indiuisibilia, & in spatio continuo ponantur: erit ergo aliqua distantia ex B. ad C. & ita poterit moueri, ad quod iam erat motum, scilicet ad ipsum C. ad quod fuerat motum: consequens vero est impossibile, quia cum primum sum ego mutatus ad huc locum, eomet tempore, quo sum ad ipsum mutatus, simul ad ipsum mutari non possum. Infert ergo ex fundamento dicto, quod cum id, quod mutatum est, cum primum mutatum est, sit in termino ad quem, sequitur quod factum est, cum primum factum est esse (quia esse est terminus ad quem factionis, & quod corruptum est, cum primum corruptum est esse) quia non esse est terminus ad quem corruptionis.

Secundum fundamentum est: Id, in quo primum mutatum est, quod est mutatum, debet esse indiuisibile. Explicat vero, quid appellet mutari in aliquo primo, & dicit esse mutari in aliquo ratione sui, & non ratione alicuius partis illius: sicut lectio hodierna non est primo in hac die, quia non est in illa ratione sui, sed ratione partis:

est autem primo in hora, in qua fit, quod est in illa ratione sui. Afferit ergo quod id, in quo primo est aliquid mutatum, & primum esse motus facti, est indiuisibile, quod Themistius de tempore exponit, dicens esse indiuisibile in istas illud, in quo primo verificatur, quod fit motus factus. Et probatur: Quia si est diuisibile tempus, partiatur in duas medietates: aut ergo in vltima harum est mutata res: vel in vtraque: vel in vna mutatur, & in altera est mutata, vel in vtraque; mutatur. Si detur primum, falso dicebatur, in toto illo tempore rem esse mutata, cum in parte illa priori fuerit mutata, nisi velis dare prius primo: & idem sequitur, si detur tertium, quia si in vna parte mutatur, & in altera est mutata: ergo falsum est, quod in tota illa esset mutata. Secundum etiam dici non potest, quod in vtraque; sit primo mutata, quia cum vna pars sit prior alia, iam daretur prius primo mutato, scilicet, prima illa pars precedens secundam, in qua etiam ponitur res primo mutata, cum ponitur in vtraque. Nec dici potest quartum, quod (scilicet) est falsum, quia in illo toto ponebatur primo mutata. Colligit ergo ex dictis fundamentum secundum: Id, in quo primum mutatum est, esse debet indiuisibile. Ex quo infert, id quod generatum & corruptum est, ad est, id, in quo finitur motus, ita ut verum sit dicere: Nunc primo factus est motus, esse indiuisibile instans.

In secunda parte distinguit duplex mutatum

mutatum esse: alterum versus finem, ita ut sit primum, in quo finita est mutatio: & alterum versus principium, ut sit unde incipit motus. Quomodo vero vtrumque reperiat in motu, statim declarat, probando, quod ex parte finis debeat dari primum mutatum esse, quia mutatio non datat in infinitum: debet ergo finire per aliquod indiuisibile, quod non possit ulterius diuidi: sed primum mutatum esse est tale indiuisibile, ut vidimus: ergo in fine motus dari debet primum mutatum esse. Sed circa principium motus inquit, non dari primum mutatum esse. Et probat: Omne mutatum esse supponit moueri: sed non datur prima pars motus, sed qualibet data est alia prior & prior: ergo nec datur primum mutatum esse, a quo incipit motus, sed aliud fuit prius & prius, sicut non datur prima pars, sed alia fuit prior & prior. Minor probatur: Non datur prima pars temporis, in qua incipiat motus: ergo nec datur prima pars motus. Patet consequentia, quia ista sibi correspondent mutuo. Antecedens probatur. Datur tale tempus primum: aut illud est indiuisibile, aut diuisibile: non primum, quia sequerentur duo instantia immediata: consequens est falsum: ergo. Patet Minor, & sequela probatur: Post primam istam partem motus potest alia aequalis immediate sequi: ergo si prima erat in instanti, si militer debet esse secunda: erunt ergo iam duo instantia immediata. Si dicas, illam partem esse minorem, contra: Ergo in minori tempore, quam indi-

uisibili, deberet esse, quod est absurdum. Si dicas, fore maiorem, non valet, quia de motu semper est prius minus, quam maius. Secundo probat, quod non sit indiuisibile tempus, in quo est prima pars motus, quia sequeretur in eodem instanti esse simul motum, & quietem. Nam ponamus, quietem tempore praeterito extitisse, si illa potest esse in instanti, erit intrinsece in illo instanti, quod determinat praeteritum, & illud coniungit cum futuro, & cum duo instantia non possint esse immediata, erit necessario idem instans, in quo est vltimum esse quietis praeterita, & prima pars motus futuri, si talis pars in diuisibili temporis potest esse. Quae ratio eodem modo debet explicari, ac vltima illa capitis praecedentis, quae probauit motum proprie dictum, & praeternam quietem, non posse esse in instanti: quod non secundum (scilicet, & sit diuisibile tempus, in quo est prima pars motus) probat sic: Diuidatur tale tempus in duas partes, vel in neutra earum est primo motus, vel in vtraque; vel in altera tantum. Non primum, quia si in neutra est motus, quomodo in toto illo tempore ponebatur primo esse talis motus: Non secundum, quia si in vtraque; parte: ergo falso dicebatur in toto illo esse primo motum, cum in parte illa priori sit prius. Non tertium, quia si in altera tantum primo ponitur motus: ergo in toto illo tempore non potuit poni primo: cum ergo non detur primum tempus, in quo primo sit motus, non erit prima pars motus, ut ratione motus consideranti perspicuum erit.

Et ita nec primum mutatum esse à parte ante, à quo accipiat motus. Secundo idem probat ex parte mobilis, quia hoc diuisibile esse, est probatum supra: moueatur ergo lignum supra vnum locum secundum partes inuicem succedentes, vel secundum extensionem tale sit: & tunc est argumentum: Si datur prima pars motus in prima parte mobilis in aliqua tempore: Tunc sic: in toto illo tempore est totus ille motus: ergo in parte temporis erit pars illius motus: sed tempus est diuisibile versus minus in infinitum, ita quod non sit aliqua prima pars motus, nec primum mutatum esse versus primum; sicut si meus digitus transeat successu suo per lineam, prius pertranseat vna pars, quam alia: sed non datur vna prima pars transiens, quia hac diuisio tendit in infinitum: ergo nec prima pars motus: & consequenter nec primum mutatum esse versus initium. Et postquam ex parte mobilis, & temporis probauerat, non posse dari primam partem motus, idem probat ex parte termini ad quem; quia hac tria, tempus, mobile, & terminum dixit sibi correspondere in diuisibilitate. Distinguit autem duplex diuisibile, aliud per se (& sic tempus, mobile, & spatium sunt per se diuisibilia, quia sunt per se quanta) aliud per accidens diuisibile, ut qualitates, quae sunt in toto. Probat ergo, quod in magnitudine spatii per se diuisibilis non sit primum motus: Nam spatium in motu locali tenet se ex parte termini. Et arguit hoc modo: Si datur prima pars

motus localis supra magnitudinem spatii ab A. v.g. in C. ego rogo, vel haec duo sunt immediata. & hoc non: quia cum sint indiuisibilia huius partis continui, sequeretur duo indiuisibilia esse immediata: vel non sunt immediata, & sic mediat spatium prius, in quo fuit motus, quia cum sit diuisibile in semper diuisibilia, non habebit aliquam partem primam: & ita nec illam habet motus localis ex parte termini ad quem. Et idem iudicium est de augmentatione terminata ad quantitatem & de alteratione terminata ad qualitatem, licet qualitas sit per accidens diuisibilis quantum ad extensionem: Et haec de hoc capite.

CAPVT SEXTVM.

Continuatio partium
motus.

Intendit Aristoteles in hoc capite continuare, quod praecedenti incipit, agendo de ordine primum motus, postquam de illius principio & fine egit in praecedenti. Et agit duo. Primo probat, ante quolibet partem diuisi motus, praecedere vnum mutatum esse. Secundo, quod ante quodlibet mutatum esse praecedit aliqua pars motus. Ad primam partem deveniendo, supponit, quod mutari in aliquo tempore stat dupliciter: vel primo & per se, vel secundum aliud. Mutari primo & per se, est in illo tempore adaequate, & secundum se totum mutari: non vero

ratione partium: & ita vt totus motus sit in toto tempore, & pars in parte. Et hoc patet ex definitione primi: est enim primum, in quo secundum se & non secundum alterum sit aliquid. Mutari vero in tempore secundum aliud est in aliqua parte temporis mutari: vt quod mutatur in vna hora diei, in tota die dicitur mutari non per se primo, sed secundum aliud, nempe secundum partem illius, scilicet horam illam. Probat ergo, motum, qui sit primo in aliquo tempore, in omnibus illius partibus fieri, hac ratione: Sit tempus, in quo primo fit motus vna hora, quae diuiditur in duas medietates: Tunc sic: Vel in vtra medietate mouetur, vel in vna, vel in vtraque: non primum, quia si in vtraque moueretur: ergo in toto illo tempore quiescit. Patet consequentia, quia impossibile est moueri in aliquo tempore, quod in nulla eius parte mouetur. Non secundum: quia si in vna tantum medietate mouetur: ergo in toto illo tempore non mouebatur primo & per se, sed tantum per aliud. & ratione partis: debet ergo à sufficienti diuisione concedi tertium, quod in vtraque parte moueatur: & ita colligitur intentum, quod in aliquo tempore primo, & per se mouetur, in qualibet illius parte moueri.

Cum ergo omnis motus sit in tempore, erit in aliquo tempore primo, quia quod in primo non est, ratione primi debet esse in tempore, quod est dicere: Cuiuslibet motui aequale tem-

pus debet respondere. Ex qua principio inferit, ante quamlibet partem motus praecedere mutatum esse, quod primo probat ex spatio, & tempore: sumamus tempus primum, in quo est motus supra magnitudinem aliquam, & diuidatur tale tempus in duas medietates: Tunc sic: si in toto tempore per totum illud spatium mouetur in medietate illius, per aliquam partem fuit mutatum: ergo iam istud moueri, quod est in toto tempore, praecessit tale mutatum esse. Et rursus, cum illa pars sit diuisibilis, diuidatur in alias duas medietates, & fiat idem argumentum: inueniemus, quod illud moueri existens in tali parte, praecedit mutatum esse in sua medietate: & sic desinens. Vnde cum diuisio tendat in infinitum, verum erit dicere, quod ante quodlibet moueri detur mutatum esse. Vnde vis huius rationis consistit in hoc, quod mutatum esse est quoddam indiuisibile terminans praecedentem partem motus, sicut punctum continuatiuum terminat praecedentem partem lineae. Vnde sicut ante quamlibet partem lineae continuae praecedit aliquod punctum terminatiuum alterius prioris, & ante illud aliud in infinitum sicut praecedit diuisio partium lineae, ita ante quamlibet partem motus continui praecedit aliquod mutatum esse, quod istam partem initiat, & praecedentem terminat, & ante illam aliud & aliud in infinitum, sicut praecedit diuisio ipsius motus. Modo vero subtiliter probat, quod in medietate illius temporis tale mobile dicatur mutatum, vt hac ra-

tione illud mutatum esse precedat motum, quod est in toto tempore: Summus (ait) aliud mobile æque velox cum isto simul pertransiens hanc medietatem spatij, & ibi sistens, sine dubio dicitur ibi mutatum: sed aliud quod ulterius transit, & mouetur per residuum spatij, ita vere transiit medietatem spatij, sicut primum: ergo si- cut primum dicitur mutatum fuisse, quia transiit totam medietatem, ita & secundum quia ulterius pertransi- re, non tollit, quo minus in illa medie- tate fuerit vere mutatum. Secundo idem probat sic: Ideo in toto illo tem- pore dicitur res mutata, quia est vñ nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: sed qualibet pars temporis suo nunc terminata est: ergo in qualibet parte illius temporis erit suum mutatum esse: sed vna pars præ- cedit aliam diuisione tendente in infi- nitum: ergo similiter quamlibet partem motus debet precedere mutatum esse, terminatiuum partis prioris. Tertio probat sic: Omne, quod continuè mo- uetur (quia nec corruptum est tale mo- bile, nec cessauit à motu) aut mouetur, aut mutatum est: sed in tempore mo- uetur, & in nunc est mutatum: ergo cum sint infinita mutata esse, sunt infi- nite partes, propter earum diuisibili- tatem: sequitur ergo, quod ante quã- libet partem motus erit suum muta- tum esse.

In secunda parte capituli probat, quod ante quodlibet mutatum esse, præcedit suum moueri. Ad quod supponit, omnem motum à quodam in-

quiddam, id est, à contrario in contra- rium, in tempore esse factum. Et probatur, Quia quando ex albo fit ni- grum, aut in eodem instanti, quo erat sub albo, est res mutata in nigrum: & hoc non, quia cum adijt termi- nus ad quem, cum primum res est mutata, sequitur quod simul erit alba & nigra talis res, quod est impossibi- le: Aut in diuerso instanti, & hoc du- pliciter; vel immediate, & hoc non: quia duo instantia non possunt esse im- mediate: aut mediate, & cum inter hæc mediet tempus, in illo tempore intermedio erit motus; & ita colligit omnem motum à contrario in con- trarium esse in tempore, etiam si con- traria sint in gradibus reuulsis.

Quia cum motus sit recessus ab vno termino, & accessus ad alium, & hoc simul non possit fieri in eodem in- stanti, nec in duobus immediatis, de- bet in duobus mediatis fieri, & con- sequenter in tempore, quod inter il- la mediat.

Ex quo fundamento colligit, ante omne mutatum esse præcessisse suum motum. Et probat sic: Omne tempus diuisibile est in infinitum in mi- nores & minores partes, ita quod non sit aliquod nunc, quod non precedat aliqua pars temporis, motus enim est eodem modo diuisibilis, ac tempus: ergo si tempus præcedit suum nunc, per quod terminatur, similiter pars motus debet precedere suum mutatum esse, per quod terminatur. Et de parte hu- ius partis est idem dicendum, & sic tendendo per partes minores in infini-

tum,

tum, ante quodlibet mutatum esse da- bitur sua pars motus illud antecedens. Idem probat, & clarius, in motu loca- li, vbi spatium est continuum per se: Moueatur ergo aliquid ab A. in C. que sunt duo indiuisibilia huius spatij: vel ista sunt immediata, & hoc non; quia in continuo duo indiui- sibilis, vt supra vidimus, non pos- sunt esse immediata: aut sunt media- ta; & sic iam mediatum diuisibile spatium, quod cum in infinitum sit diuisibile, ante quodlibet punctum continuatiuum habet suam diuisibi- lem partem: & sic est dicendum de motu, quod ante quodlibet continuati- uum illius erit aliqua pars diuisibi- lis motus. Idem etiam ostendit in re- liquis motibus non continuis, & in generationibus & alterationibus, quarum termini sunt quantum per ac- cidens, sed ex tempore hoc ipsum cog- noscimus. Ex quibus omnibus colligit suum intentum, quod mutatur, mu- tatum fuisse, & quod est mutatum, prius mutari, id est, ante quodlibet mo- ueri dari mutatum esse, & ante quod- libet mutatum esse dari moueri, & hoc esse in vniuersum verum in quavis mutatione continua & diuisibili, ex eo quod in continuo propter eius diui- sibilitatem non datur prima pars. Et hoc dicit patere in generationibus par- tialibus, factionibus, & corruptioni- bus, & alijs, in quibus fieri & genera- ri præcedit factum esse, & e contra. Et quantum non sit idem proorsus, quod fit, satis est, & sit pars illius: vt quan- do fit domus, prius fundamenta, postea

Annotationes literales. 100
parietes fiunt. Et hæc de hoc capite.

CAP. SEPTIMUM, Theoremata de finitate vel infinitate motus.

Intendit Aristoteles in hoc capite quædam Theoremata ponere de fini- tate vel infinitate motus: Et facit duo. Primo ponit tria Theoremata: secun- do vero ponit alia tria.

Ad primam partem deveniendo, Theo- rema. 1. est: Magnitudinem finitam in finito tempore pertransiri (sive motu regulari, qui habet vniuersitatem per totum spatium, ita vt semper tarde, aut semper velociter fit; sive irregula- ri, qui modo est tardus, modo est velox) impossibile est pertransiri. Hoc tamen limitat, quando motus non fit sape su- pra eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem: tunc enim magnitudine existente finita, tempus erit infinitum, vt patet in circulo: sed debet aliqua tota magnitudo accipi, in qua totus mo- tus fiat, non repetito toto spatio, nec parte. Et ad hoc probandum supponit, motum fieri in tempore, & in maiori tempore maius pertransi- re spatium, quod de motu regulari debet intelligi. Quo supposito probat suum Theorema in dicto motu sic: Desur magnitudo finita, & diuida- tur in partes æquales, que in nu- mero & magnitudine necessario erunt finita: Tunc sic: Qualibet pars ha- rum pertransitur tempore finito, imo & æqualis cum alia quacunque: ergo

omnes simul debent pertransiri tempore finito, tanto (scilicet) ac est aggregatum ex temporibus dictarum partium. Patet consequentia: quia sicut partes sp. iij. equales, quia sunt magnitudine & numero finite, faciunt totam magnitudinem finitam: ita partes temporis, cum sint magnitudines & numero finite, efficiunt magnitudinem totam esse acta finitam. Idem etiam probat, quando motus est irregularis. Et facit argumentum: Diuisa illa magnitudine in omnes suas partes equales, cum sint numero & magnitudine finite, tempus consumptum in quolibet, finitum debet esse, licet non sit equale alteri tempori, quod in alijs cōsumitur: ergo tempus in tota magnitudine consumptum, necessarium est finitum, quod est aggregatum ex temporibus finitis illarum partium equalium: ergo impossibile est esse infinitum, quia hoc non habet aliquam partem aliquotam, que aliquoties sumpta, illud totum adæquet, sicut habet tale aggregatum. Quod argumentum Aristoteles format in literis, sed eius vis est iam declarata. Colligit Aristoteles idem esse de quiete, quod (scilicet) quies finita non potest esse tempore infinito. Ratio est, quia est priuatio motus finiti: & ita eadem mensura cum illo debet mensurari. Et idem colligit de generabili & corruptibili finitis, quia infinito tempore non possunt generari & corrumpi.

Secundum theorema: Magnitudo infinita finito tempore pertransiri non potest. Probat: Diuidatur finitum

tempus in partes equales numero, & magnitudinis finitas: Tunc sic: In quolibet parte huius temporis transit mobile magnitudinem finitam: ergo in omnibus simul magnitudinem finitam debet pertransire. Patet consequentia, quia ex finities acceptis, non potest vllum infinitum fieri, sed omnes ille partes, quas transit numero, & magnitudine sunt finite, sicut partes temporis: ergo totam magnitudinem faciunt finita, sicut faciunt omnes partes temporis totum finitum.

Tertium theorema: Nullum mobile finitum potest pertransire spatium infinitum tempore finito. Quod dicit patere ex reliquis dictis.

In secunda parte ponit alia tria theorema. Quartum est: Mobile infinitum etiam magnitudinem finitam non potest finito tempore pertransire. Et probat ratione subtili. Demus aliquod spatium infinitum, supra quod mouetur mobile finitum, verbi gratia, cubitale, & contra mobile infinitum supra spatium, verbi gratia, cubitale moueri: Tunc sic: Vtroque modo accidit pertransiri infinitum à finito: primo modo spatium à mobili, secundo mobile ab spatio: ergo sicut repugnat tempore finito à finito mobili infinitum transiri spatium, ita è contra repugnat eodem finito tempore infinitum mobile ab spatio finito transiri. Nec aliter, inquit, potest imaginari infinitum à finito transiri, nisi his duobus modis, quod spatium sit finitum, mobile vero infinitum, & hoc est, finitum uti infinito in mouendo: aut quod spatium sit infinitum,

infinitum, & mobile finitum, & hoc vocat infinitum uti finito, ut latius.

Quintum theorema est: Mobile infinitum spatium infinitum nequit pertransire tempore finito. Et probat primo: Non potest aliquid mobile infinitum pertransire aliquid spatium, nisi illud prius pertranscat aliqua pars finita eiusdem mobilis. Et hoc vocat Aristoteles in finito inesse infinitum: quia cum pars sit minor toto, prius ipsa transit spatium, quam totum mobile: sed, ut iam vidimus, finitum mobile spatium infinitum non pertransit tempore finito: ergo nec infinitum mobile id poterit prestare: Hoc supponit. Illud secundo probat. Diuidatur illud tempus finitum in partes finitas numero, & magnitudine: Tunc sic: in quolibet harum pertransit spatium finitum: ergo & in omnibus simul, sicut iam vidimus.

Sextum theorema: Motus infinitus non potest esse tempore finito. Probat: Eadem est ratio de motu, & magnitudine, cum sit eadem vtriusque diuisio: sed magnitudo infinita non potest tempore finito transiri: ergo nec motus infinitus tempore infinito esse: Ex his omnibus colligit, infinitam magnitudinem tempore infinito & motu infinito posse transiri vel à mobili finito, vel infinito. Ratio est, quia hæc tria, tempus, magnitudo, & motus, pariter & consuntur rationem habent in diuisione. Et hæc de litera ca-

putis.

ANNOTATIONES circa literam.

Dubitarur primo circa cap. 4. circa illum tex. 37. in quo Aristoteles dicit, qualitates ad quas terminatur alteratio, esse per accidens diuisibiles. Contra: hæc qualitates habent propriam latitudinem intensiuam, qua media per se habent diuisibilitatem, ut hac ratione possint motum per se terminare: ergo falso dicit Aristoteles eas esse per accidens diuisibiles. Respondetur, notando, quod dictæ qualitates possunt sumi dupliciter: aut secundum extensionem, quando accipiuntur à subiecto quanto: aut secundum intensionem partium gradualium, quam habent ex propria sua natura: Si primo modo sumantur, sunt per accidens diuisibiles, quia illa extensio, quæ quantitati conuenit per se, ad illas deriuatur per accidens, sicut ad reliqua accidentia eiusdem subiecti. In hoc modo loquitur Arist. Si vero secundo modo sumantur, sunt per se diuisibiles. sed hoc modo non loquitur Aristoteles, & ita tollitur contradictio.

Secundo dubitarur circa caput quintum, quid Aristoteles intelligat per mutatum esse, quando inquit tex. 46. non dari primum mutatum esse in principio motus. Respondetur, quod quemadmodum in communi per mutatum esse non intelligit ipsum motum, aut aliquam partem illius (quia ista sunt diuisibilia) & ita. necessario sunt in tempore,

non vero in instanti, sicut est ipsum mutatum esse in fine motus. Sed intelligit quoddam indiuisibile ipsum motum terminans, vel continuans: & ita adæquate in instanti existens, & ita per primum mutatum esse, quod negat in principio motus, intelligit quoddam indiuisibile motum initians, diuersum à parte motus. Et patet ex ipso contextu: quia probat non dari primum mutatum esse, quia hoc supponit motum, & nõ datur prima pars motus: ergo aliquid diuersum intelligit non esse primi mutati esse, & primæ partis motus, cum vnum probet per aliud, aliàs in ipsa probatione committeret petitionem principij, probando idem per idem.

Tertium dubium est, quomodo Arist. ca. 6. tex. 58. appellat motu generationem, & alterationem. Respondetur cum aliquibus ibidem, hanc esse differentiam inter motum localem ex vna parte, & reliquos ex alia: quod in reliquis, cum termini sint omnino contrarij, & specie differentes, nullo modo sunt continui, adhuc in eo, à quo sumuntur: at in motu locali, cum termini desumantur ex ordine ad spatium, & hoc sit continuum aliquo modo, inest maior continuitas motui locali, quàm reliquis: & ideo in cōparatione huius dixit, illos non esse continuos. Vel secundo possumus dicere, quod sicut supra dixit, terminum alterationis esse per accidens diuisibilem, non quia omni careat diuisibilitate per se, sed quia aliquam habet per accidens communicatam à quantitate, in qua est: ita dicuntur isti mo-

rus non continui, non quia nullã habent cōtinuitatẽ in se, sed quia nõ habent tantam, ac motus localis, cui maximè conuenit continuitas, scilicet quarto modo, vt 8. phisic. dicitur.

Quartum dubium est circa caput septimam in tex. 63. quid intelligat Arist. per magnitudinem finitã, quando inquit, hanc non posse pertransire spatium infinitum tempore finito: quia magnitudo & spatiũ pro eodem solent ab ipso vsurpari: ergo videtur esse implicatio in adiecto, quod sit magnitudo finita, & spatium infinitum. Respondetur hic cum quibusdam Iunioribus, & nomine magnitudinis finitæ intelligit mobile finitum: mobile vero diuersum est ab spatio: & ita quauis spatium sit infinitum, potest intelligi quod mobile sit finitum. Et quod hoc modo intelligat, probatur ex ipso contextu: quia Arist. semper post vnũ theorema de vna re ponit aliud ei contrapositum. Nam postquã in primo fuit loquutus de spatio finito, dicendo illud sine repetitione non posse tempore infinito transiri, in secundo de eodem spatio, sed infinito, ponit contrarium spatium, scilicet infinitum, finito tempore non posse pertransiri, sed in quarto theoremate sequenti ait quod mobile infinitum non transit magnitudinem finitam tempore finito: ergo quando in tertio dixit, magnitudinem finitam non posse spatium infinitum finito tempore pertransire, nomine magnitudinis non intelligit idem mobile, sed compositum infinitum. Et hæc de hoc capite.

CAP. OCTAVVM.

De quiete & quietatione.

Intentum Aristotelis in hoc capite est agere de quiete & quietatione, id est, de motu, quo quies acquiritur. Et facit duo: Primo probat, non dari primum in quiete & quietatione vel actione, sicut non datur in motu. In secunda quoddam notabile præmittit, vt sequenti capite soluat argumentum Zenonis. Ad primam partem deueniendo, primo probat, quod quietatio vel statio sit in tempore, quia talis quietatio est motus ad obtinendam quietem: sed omnis motus est in tempore: ergo. Antecedens probatur: Omne, quod est aptum moueri tempore, modo, & loco, quibus est aptum moueri, vel reuera mouetur, vel quiescit: sed quod stat, vel quietatur nõdum quiescit, cum sit in via ad obtinendam quietem: ergo debet moueri, & consequenter in tempore est quietatio, vel statio. Secundo probat. Tardius, & velocius sunt in tempore: sed quod stat, aliquando tardius, aliquando velocius stat, id est, ad statum, & quietem mouetur: ergo statio vel quietatio est in tempore. Secundo supponit aliud principium, quod etiam in motu supposuit, quod in aliqua tempore primo stat, in qualibet parte illius debet stare. Et probat, quia, cum illud tempus indiuisibile esse non possit, aliàs in eo nõ posset esse motus, diuis datur in duas

medietates: Tunc sic: Vel in neutra stat, vel in vna tantum, vel in vtraque: Non primum, quia si in neutra stat, in cōiuncto ex vtrisque quomodo poterit stare? Non secundum, quia si in altera tantum: ergo in toto illo coniuncto non erat primo & per se, sed ratione partium. Dicendum ergo est tertium, scilicet id, quod consistit in aliquo tempore primo, in qualibet illius parte debet constare. Modo ergo format rationem, ad probandum, quod non detur prima pars in quietatione: quia si daretur, vel hoc esset tempore indiuisibile, & hoc nõ: aliàs quietatio non esset motus: cum iste exigat diuisibile tempus: vel in tempore diuisibile, & nec hoc, quia diuis datur istud tempus, in quo ponitur prima pars quietationis vel stationis, in qualibet medietate illius temporis debet esse statio, vel quietatio, vt in prima principio diximus: fuit ergo statio prius in illa medietate temporis, quam in toto illo tempore primo. Rursus. Illa medietas iterum diuis datur & iterum prius erit in quauis medietate, quam in toto tempore, & cum diuisio temporis per medietates tendat in infinitum, ita quod non sit dabilis aliqua prima medietas, non poterit dari aliqua prima pars stationis, vel quietationis. Idem dicit esse de ipsamet quiete dicendum, quia quies est in tempore, & huius non datur prima pars: ergo nec quietatio dabitur, sicut etiam non datur quietationis ad eam terminata. Probat, quod quies fit in tempore dupliciter: primo quia id quiescit

id quiescit, quod est moueri aptum, & tamen non mouetur: sed in instanti nihil est aptum moueri: ergo nec in illo erit quies.

Secundo probat ex definitione quiescentis: quia id quiescit, quod se habet eodem modo ac antea: sed in instanti non est ista diuersitas nunc, & antea, sed tantum in tempore: ergo in tempore debet esse quies.

In secunda parte, ut soluat argumentum Zenonis. praeiungit hoc notabile: Quando aliquid mouetur in aliquo tempore primo, non potest esse in vno loco aequali, aut in vno gradu formae, sed semper mutat locum aequalem, & est sub alio gradu formae. Et probat: si in aliquo loco aequali per aliquod tempus maneret: ergo ibi quiesceret. Patet, quia quiescere est eodem modo se habere nunc, quo prius: ergo iam in toto illo tempore primo non mouebatur, cum ponatur in aliquo quiescere. Infert ergo, quod cum non sit vlla parte temporis in vno & eodem loco aequali, erit in instanti in tali loco sibi aequali, & in alio instanti in alio loco aequali, at in tempore semper mutat aequalia loca. Nec ex hoc sequitur, quod in instanti quiescat, cum in illo non possit moueri. Et concludit, quod cum aliquo toto tempore mouetur, in qualibet parte illius mutare loca aequalia semper, nec quiescere, licet in vno instanti sit in vno & eodem loco aequali, quia instans non est tempus. Et haec de hoc capite.

CAPVT NON VM.

Solutio argumentorum Zenonis.

Intentum Aristotelis in hoc capite est solvere quadam argumenta Zenonis & facit duo. In prima parte soluit tria argumenta: in secunda vero soluit reliqua. Ad primam partem deueniendo, soluit quoddam argumentum, quod erat hoc: Quod in singulis nunc quiescit, non potest moueri illo tempore, in quo sunt talia nunc: sed id quod dicitur moueri, verbi gratia, sagitta, in quolibet nunc quiescit: ergo non mouetur. Probatur minor: quia in quolibet nunc est in loco sibi aequali: ergo in illo mouetur: sed quod non mouetur, quiescit: ergo in singulis quiescit. Soluit Aristoteles hoc argumentum, dicendo, nullam habere vim ex eo quod tempus non componitur ex instantibus. Vnde sequitur: Si in quolibet nunc quiescit, quod in toto tempore non mouetur, quia in partibus illius temporis, quae tempus etiam sunt, mouetur tale mobile, quia in nulla earum permanet mobile in loco sibi aequali, ut dixerat precedenti textu, sed semper alium & alium mutat aequalem locum, imo nec nunc moueri in nunc, est proprie quiescere. Cuius occasione omnes rationes Zenonis adducit, quibus probabat motum esse impossibilem: quarum prima supponit, motum debere esse a termino in terminum alicuius spatij, & tale spatium esse diuisibile in infinitum.

infinitum: Tunc sic: Mobile non potest peruenire ad finem spatij, nisi prius transeat dimidium illius: sed hoc spatium est diuisibile in infinitum secundum medietates dictas: ergo cum infinitum finem non habeat, non poterunt istae medietates pertransiri. Sed hanc rationem dicit se iam soluisse, quia se remittit ad textum 19. quo dixerat has partes spatij esse actu finitas, & infinitas in potentia: & ita per partes motus pariter finitas & infinitas posse transiri.

Secundam rationem Zenonis proponit, quam vocat Achillem, non quia esset validissima, ut erat Achilles, ut aliqui male interpretantur, sed quia in ea utebantur exemplo Achillis. Et ratio est, ducens ad inconueniens, scilicet, quod celerissimum mobile, ut erat Achilles, tardissimum, ut est testudo, non attingeret. Et format sic argumentum: Demus spatium, in quo sit motus milleare 8, constans stadij, & Achilles moueatur a principio primi stadij, & testudo a medio illius, & sit casus, quod Achilles sit in dupla proportione velocior: Tunc sic: Dum Achilles pertransit illud dimidium stadij, testudo transiit decimam partem illius stadij, & sic illam tunc non apprehendit. Tunc sic: Quando Achilles transeat illam decimam, testudo pertransiit saltem aliam decimam talis decimae, & cum in infinitum possint tendere istae diuisiones, & proportiones decimarum, sequitur, quod nunquam Achilles testudinem apprehendet. Hanc rationem ut soluat, dicit esse quodammodo

de eadem cum prima, in quantum utraque ponit infinitum spatium, ut sic non possit peruenire ad finem, sed simpliciter non est eadem, quia facit primam diuisionem secundum medietatem, scilicet, quae sunt partes proportionales absolute sine ordine ad velocitatem: at vero secundo modo diuisionem facit secundum proportionem tardioris, & velocioris. Vnde ad rem tenentur duae rationes, & debent solui eodem modo. Solutio ergo est, quod licet velox non apprehendat tardum, dum nullum non attingit, sed tantum apprehendat, quod aliquid attingit, quia spatium est actu finitum, & in eodem tempore maius spatium transit velox, quam tardum: at argumentum supponit habere spatium infinitas partes actu, & ita vult. Sed clarins ergo in forma responderetur, quod in secundo motu apprehendet Achilles testudinem, vel ad summum in tertio, quia, vel eo tempore, quo Achilles per secundum motum pertransit illam totam decimam, testudo tantum transit decimam illius decimae, & ita in fine motus illam attingit: vel si tunc testudo transeat primo alterius ratione, quando per tertium motum reuertatur supra illam, Achilles transibit totam illam, & aliud spatium non iam, quod tunc transit testudo, imo & multo maius, & sic ipsum attinget, imo & transibit.

Tertia ratio Zenonis erat, quam in principio capitis posuimus de quiete in singulis instantibus: & ideo non est necesse illam, aut eius solutionem repetere.

In secunda parte capitis ponit quartam rationem Zenonis, que ad hoc impossibile ducitur, duplum tempus esse equale suo dimidio, ut hora dimidia. Ad quod supponit, quod quanto mobilis equalis in velocitate supra equali spatio mouentur, tempora vtriusque motus sunt equalia. Secundo supponebat dari tres magnitudines equalis inter se, alteram immobilem, scilicet intermediam, & alias mobiles, scilicet extremas, quarum prima constaret quadruplici B. ut quadruplici parte, secunda quadruplici A. & tertia quadruplici C. ut hęc figura demonstrat: ita quod primum B. prima magnitudinis sit cum secundo A. secunda magnitudinis, & cum postremo A. eiusdem magnitudinis sit primum C. tertia magnitudinis: & tunc est argumentū: Tertia magnitudo, que est C. moueatur per totam magnitudinem quatuor A. per horam. Itaque, quando perueniat ad secundum A. prima magnitudo quatuor, B. moueatur versus illū primum B. à quo incipit magnitudo tertia; tunc illa dimidia hora residua, que magnitudo C. transit alia duo A. residua transibit prima magnitudo B. alia duo A. similiter residua, & ita in fine hora vltima horum omnium erunt simul primum B. cum vltimo A. & C. & contra primum C. cum vltimo B. & A. in tali casu certū est, quod tempus tertia magnitudinis C. est duplo maius, quam tēpus primę, quia tertia magnitudo pertransiuit duplo maius spatium, scilicet, quatuor A. & prima magnitudo tantum duo: sed

ista tempora sunt equalia: ergo iam sequitur inconueniens. Intentum probatur, quia magnitudo B. in fine huius hora pertransit quatuor C. tertia magnitudinis, siquidem in principio motus erat primum C. cū vltimo B. & in fine motus illius dimidia hora sunt simul vltimum B. & vltimum C. sed illud quadruplex C. est equalis quadruplici A. quod in tota hora transibit magnitudo prima: ergo cum spatia sint equalia, & mobilia eque velocia, ut diximus, tempora erunt equalia, & nihilominus aliud fuerat motum per integram horam, aliud vero per dimidiā. Solutio vero argumenti fiat in hoc, quod ibi non sunt equalis magnitudines spatij pertransiti, quia altera est enim quiescens, vnde eget mobile tota illa hora, ut totam illam transeat: altera est mota contra illud mobile, vnde non indiget mobile tota hora, ut illam pertranseat, sed tantum dimidia, quia cum ambe moueantur simul vna sub alia, tantum vnus supponitur alteri in illa media hora, quantum è contra alterius supra illam ponitur: & ita ambe simul contra se mota faciunt in dimidia hora, quod fieret in vna, si vna quiescente, altera tantum moueretur. Vnde, quando pertransit vnum B. vnum A. quiescens duplex, scilicet motum transit alterum, quod transiret, si esset C. quiescens, & alterum quod motum se supponit ipsi magnitudini B. media illa magnitudine fixa. Vnde solutio causaliter fiat in hoc, quod vbi sit equalis partium, debet, aut vtrouique esse quiescens, aut vtrouique equaliter

equaliter motum, quia si in vna parte ponatur quiescens, & in alia motum, non sunt equalia in ordine ad transiitum, quantum absolute sint inter se equalia.

Deinde soluit alia duo argumenta, quibus motus negari solebat, que licet Zenoni adscribantur ab aliquibus, id tamen non placet alijs: & est primum: Si esset possibilis motus, saltem inter contra hęcoria, ut à non albo ad album, sequeretur, quod daretur medium inter contradietoria; consequens est falsum: ergo. Probatur: Quando res mutatur, nec est in vno termino, nec in alio, sed ponuntur contradietoria: ergo erit aliquod subiectum, cui nullum ex contradietorijs conueniat, nec album, nec non album. Respondet Aristoteles, negando consequentiam: nam inquit, quod tale subiectum tunc erit partim album, partim non album, quia nihil (inquit) veritat, quod aliquod dicatur album, quantum habeat aliquas partes albas tantum: ergo esset inconueniens, quod tantum non esset album, nec non album.

Secundum argumentum potest fieri, quod aliquid moueatur localiter, & tamen nec mutet locum secundum se totum, nec secundum partes, sed circa idem semper voluatur, ut patet in motu spherę: ergo iam motus circularis de medio auferatur: hoc vero ablato, necesse est omnem auferri. Quod si dicas, adhuc motum circulare tunc esse, sequitur, quod aliquod simul moueatur, & quiescat: moueatur,

quia habet motum circulare: quiescat, quia non mutat locum. Soluit argumentum, primo negando, quod partes non mutant locum, imo singule illarum mutant locum, cum non semper respondeant eiusdem partibus conuenientis, ut, verbi gratia, partes etate spherę non semper respondent eisdem partibus non: sed vbi erat vna pars, succedit postea alia. & alia. Secundo negat, quod ipsum totum non mutet locum: Et hęc de hoc capit.

C A P. D E C I M V M.

Vtrum indiuisibile possit moueri.

Intentum Aristotelis in hoc capite est determinare, vtrum indiuisibile possit moueri. Et primo determinat, quomodo possit; secundo, quomodo non possit. Ad primam partem denegando, primo tollit equiuocationem, dicendo, se loqui de indiuisibilibus in quantitate, ut de linea, & puncto, &c. non vero de reliquis indiuisibilibus, vel secundum formam, qua ratione species vltima dicitur indiuisibilis in plures species: vel secundum indiuisidua, qua ratione potius dicitur secundum indiuisiduum indiuisibilis, quia in plura indiuisidua non potest diuidi. Dicit ergo, quod indiuisibile in quantitate potest moueri per accidens ad motum quo pars dicitur moueri per accidens ad mo-

ad motum totius quia huic correspondet suus partialis motus, ita quod à toto separata possit per se moueri, sed potius eo modo, quo naua dicitur moueri ad motum nauis, absque eo quod aliquis motus partialis adhuc ei respondeat per motum prae se respondentem nauis: & sicut accidens dicitur moueri ad motum subiecti, sine aliquo motu ei correspondente: & ita quod non possit à subiecto separari, aut separam per se existere. Et quod partibus correspondeat partialis motus proprius diuersus à motu totius, vel reliquarum partium, probat aperte in partibus circuli, quia si sumantur ille, qui propinquiores sunt centro, motu tardius mouentur, quia breuiorem circumferentiam describunt, remotiori vero maiorem describunt circumferentiam, & ideo tardius mouentur. Et iterum reperit, indiuisibile moueri per accidens, si ut accidens in subiecto: nullo autē modo per se adhuc vi partis.

In secunda parte probat, quod indiuisibile separatum non possit moueri motu locali, vel alio. Quia si moueretur ab vno termino in alium, in aliquo tempore debet moueri. Tunc sic: Vel in illo tempore est in solo termino à quo, vel in solo termino ad quem, & ita sequitur quod vrobique quiescit, quia se habet eodem modo, ac antea. Si vero est partim in vno, & partim in alio: ergo iam indiuisibile erit diuisibile, & habens partes. Nec potest dici, quod moueatur & nullo modo sit in terminis, cum motus sit transitus ab vno termino ad alium. Et quia posset

aliquis dicere, quod tempus componitur ex instantibus, & ita quod in illis mouetur indiuisibile separatim: hoc primo reijcit, dicens esse impossibile. Item talem compositionem, ut vidimus supra.

Secundo, quia in quolibet instanti esset mobile mutatum, & in nullo esset motus: unde sequeretur ipsum motum componi ex mutatis esse, quod est impossibile, cum sit motus continuus, & mutata esse sint indiuisibilia. Secunda ratione hoc reijcit, quia omne mobile, quod transit aliquod spatium se manus, transiit prius per spatium minus, & sibi aequale, quam per maius: ergo si punctum, verbi gratia, per spatium se manus, ut per lineam, transiit, prius debet transire vel minus se, quod est impossibile, cum sit indiuisibile aequale sibi: vel aequale sibi: sed nec hoc est possibile: ergo nullo modo potest indiuisibile separatim moueri. Probatur minor: quia si punctum pertransiit totam lineam, semper tangendo sibi aequalia, scilicet puncta: ergo linea componitur ex punctis: consequens ut patet, est falsum: ergo. Probatur sequela, quia pertransiit tota à solo puncto solum tangente in puncto: ergo ab illo solo mensuratur actus, & ita possit mensura illi correspondens, cum debeat esse homogenea, tantum erunt alia puncta.

Tertio idem probat, deducendo ad hoc inconueniens, quod tempus & motus non essent aequalia, sed daretur aliud quod tempus minus omni motu. Ad quod supponit, omnem motum esse in tempore,

tempore, & omne tempus esse diuisibile: Tunc sic: moueatur istud indiuisibile ab vno indiuisibili in aliud: iste motus in tempore diuisibilis erit ex suppositione data: at talis motus diuisibilis non est, quia in vno solo indiuisibili non potest esse, sed necessario in duplici. Tunc sic: Totum illud tempus est aequale illi motui: ergo pars illius temporis erit minor, quia pars est minor toto: sed talis pars est tempus: ergo datur aliquod tempus minus omni motu, cum talis motus indiuisibilis sit. Ex quo sequitur aliud absurdum, quod ita moueatur aliquid in aliquo tempore, quod in minori non possit moueri minus, nisi indiuisibile diuidatur, quod est absurdum.

Et quia posset aliquis dicere, quod ille motus à puncto in punctum erit in instanti, hoc reijcit, dicens esse non posse, quia sequeretur motum componi ex mutatis esse, & consequenter quodnis continuum ex indiuisibilibus. Deinde, ne aliquis colligeret ex his, quae de mutatione diuisivum fuerat dicta, mutationem esse infinitam, inquit, mutationem esse actum finitam, ita ut sit ad extrema finite distantia. Et probat, quia omnis motus, vel mutatio est à contrario in contrarium, vel à contradictorio in contradictorium: sed talia extrema habent inter se finitam distantiam: ergo & ipsae mutationes sunt finitae, quia singula non sunt extra sua extrema. Et in augmentatione, ubi erat difficultius, explicat, qui nam sunt: ter-

mini, & dicit extremum augmenti, vel eius terminum esse illam quantitatem maximam, quam potest vnum quodque attingere secundum naturam, terminum vero diminutionis aut esse huius remotionem, quasi diceret, termini sunt maior & minor. De motu vero locali, qui secundum voluntatem fit, cum non constet extremum esse determinata, alio modo probat non posse infinitum esse, hoc modo: Ille motus est impossibilis, cuius mutatum est impossibile, nam ad hoc reducitur omnis motus: sed per motum infinitum impossibile est esse mutatum: ergo est impossibilis motus localis infinitus. Et Maior inductione probatur, quia impossibilis est generatio, ubi esse genitum est impossibile: impossibile est fieri, ubi factum esse est impossibile: ergo similiter impossibile est motus, cuius motus mutatum esse est impossibile. Sed quia impossibile dicitur dupliciter, quod agere & difficulter erit, & quod nullo modo potest esse: ideo dicitur se de hoc secundo impossibili loqui, quia hoc est proprie impossibile. Concludit ergo, quod cum sit motus, nec aliquid moueatur, nisi possit secundum talem motum esse mutatum, non erit motus infinitus, cum non habeat finem, ut secundum illum possit dici mutatum.

Deum ostendit, quomodo possit reperiri infinitas in mutatione, dicendo, quod in vna per se, quae ad determinata extrema terminatur,

non potest esse infinitas: in vna tamen per accidens, puta per contiguationem, ratione temporis, potest esse infinitas: vt si alterationi succedat generatio, & generationi augmentatio, & huius latio, & iterum generatio. Ratio est, quia hic non est vna mutatio secundum extremas: at in vnicuique motu continuo hoc non potest fieri, excepto motu circulari, qui infinitas dicitur, vt octavo libro docemus, quia in eo sunt quodammodo plures motus, & circulationes, quauis propter illorum continuitatem vnus dicatur. Et hac de hoc capite.

ANNOTATIO- nes circa literam.

P R I M V M Dubium textus est circa cap. 8. textu 67. Cur Aristoteles definiendo ipsum quiescens, tot partes addiderit ex parte mobilis, dicendo: Tunc aliquid quiescit, cum non mouetur, & erat aptum sic moueri tali loco, & tempore. Responderur, quod id fecit ad ostendendum, quod quies non negatio aut priuatio motus est ex circumstantiis dictis: Vnde per illam particulam (aptum moueri) distinguitur quiescens ab immobili, quia licet non moueatur, non quiescit, quia moueri non est aptum, sed addit sic aptum moueri, quia non à quouis mo-

tu dicitur mobile quiescere, sed ab eo, quem potest habere, & non habet. Vnde cœlum, licet absolute sit aptum moueri, hoc non sufficit, vt à motu recto dicatur quiescere, quia tali motu non est aptum moueri: & dicitur tali loco, quia licet aliquid sit aptum moueri, & motu recto, quia in puncto spatij non potest moueri, qui non est locus, in quo possit motus fieri, ideo ibi non quiescit. Et rursus dicitur (& tali tempore) quia licet sit aptum moueri, & tali motu, & tali loco, sed tamen si hoc totum sumatur in instanti, quia in hoc non est aptum moueri, non erit illa carentia motus quies priuatiua: sed debet necessario esse in tempore, in quo motus est possibilis cum reliquis circumstantiis necessariis, vt sit dicta quies.

Secundum dubium est circa textum 74. eiusdem capituli, quid Aristoteles intelligat, quando ait; Cum aliquid mouetur in aliquo tempore primo & adæquate, in nulla parte illius potest manere in aliquo loco sibi equali, aut in aliquo gradu formæ secundum alios motus, sed semper mutat alium & alium locum, & est sub alio & alio gradu formæ. Responderur, notando, quod dicitur tempore primo vel adæquate, quia si sumamus tempus non primum vel excedens, potest fieri, quod

ri, quod in vna parte illius aliquid moueatur, mutando semper æqualia loca, & in alia parte finito motu permaneat in aliquo sibi æquali; vt si ego modo mouear in gymnasio, quia in aliqua hora huius dici moueor, in alia hora, motu finito, possum permanere in aliquo loco æquali. Et ideo Aristoteles addidit: quod in aliquo tempore primo vel adæquate mouetur, in nulla parte illius potest permanere in aliquo sibi æquali loco.

Secundo est notandum, quod dixit in loco æquali & adæquate toti, scilicet, mobili, quia in maiori bene potest permanere, quia ille maior ambit omnia loca æqualia, quæ mutat, dum mouetur: & debet proportionabiliter intelligi, quia si moueatur secundum se totum, non potest pro illo tempore manere in aliquo sibi æquali; & si secundum partem, non poterit manere in aliquo loco æquali parti motæ, sed semper quod mouetur, secundum id quod mouetur, & in illo adæquate tempore in vno sibi adæquate loco non potest manere, sed alium & alium debet semper mutare. Et is est sensus Aristotelis in illis verbis, vt in hoc dubio.

Tertium dubium est circa cap. 9. text. 83. Quomodo Aristoteles dicit, id, quod de non albo mutatur in album, partim esse sub non albo, & partim sub albo, cum secundum eandem partem possit aliquid mutari præcisè: at non est possibile illam simul habere sub albo, & non albo. Responderur, notando, quod ad albedinem potest dupliciter aliqua

mutatio terminari, vel secundum intensiorem in eadem parte, illam albedinem magis, ac magis radican- do in subiecto: & ad hunc motum certum est, quod non requiritur, vnam partem mobilis esse sub vno termino, & aliam sub alio: & tamen hoc probat obiectio, & de hoc non loquitur Aristoteles. Secundo modo potest mutatio ad albedinem terminari, extendendo illam per diuersas partes subiecti: & ad hunc motum extensionis, sicut ad localem, requiritur vnam partem mobilis esse sub vno termino, & aliam sub alio. Rursus non loquitur Aristoteles de mutationibus instantaneis, in quibus mutari & mutatum esse sunt simul, quia in his tantum est mobile sub termino ad quem in illo instanti, quo est mutatio: fuit tamen in termino a quo in illo tempore præcedenti, vt vidimus primo libro, tractatu, an priuatio sit principium rei naturalis. Quartum dubium est, quomodo Aristoteles dicit spheram circulariter motam non secundum partes, sed secundum se totam mutare locum, cum nunquam talis sphaera exeat ab vno loco in alium. Responderur cum aliquibus Iunioribus, quod intra eundem circulum possumus plures totales circulos imaginari inuicem se includentes, si aduersis punctis incipiamus: & hac ratione corpus circulare, quod interius mouetur, dicitur, cum mouetur, diuersos istos circulos transire, quomodo est in illo, qui incipit, v.g. ab A. modo in illo, qui A. B. & hoc sensu patet habere verum propter A. quod sphaera cir

sa circulariter mota secū dū se totā mutet locum, id est, mutat istos totales circulos: sed quia isti se adinuicem includunt; ideo absolūtē nō conceditur, quod tale corpus secundum se totum mutet locum, sicut etiam in motu recto cōtingit: quia possum ego aliquo modo mutare

locum, quem habeo, ab illo parum recedendo, ita quod non deseram totum priorem: & hac ratione ista loca dicuntur se includentia: & ob hoc non simpliciter diuersa. Et hec de hoc capite.

SVPER

SVPER SEPTIMUM LIBRVM PHYSICAE auscultationis Aristotelis.

Commentaria vna cum quaestionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castella Prouinciali, Instituti Sancta Maria de
Mercede redemptionis captiuorum.

DE HOC libro dubium est apud Auctores, an sit Aristotelis. Et ratio dubitandi est,

de principio effectiuo motus. Et hoc facit in prima parte libri. In secūda parte agit de comparatione vnius motus ad alium.

SVMMA TEXTVS.

CAP. PRIMVM.
Omne, quod mouetur, ab alio mouetur.

quia aliqua, quae hoc libro docet, repetit lib. sequenti. Vnde Valles in commento inquit, illum fuisse extractum ex quibusdam codicibus Aristotelis nondum limatis, & ad formam libri redactis: & ita Themistius & Simplicius & alij veteres illius interpretationem omiserunt: sed quia Sancto Thoma, & alijs expositioribus visus est Aristotele dignus, & illum interpretantur, non erit inutile breuiter hoc perficere.

Intentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur. In prima parte ponit duo theoremata; in secūda vero ponit tertium. In prima parte primum theorema est, quod hic intendit probare, omne, quod mouetur, ab alio moueri. Et hoc probat primo inductione facta in his, quae mouentur. Quia si moueantur motu violento, vt mouentur proiecta à principio externo, vt patet, mouentur & ista ab alio: si vero motu

Intentum Aristotelis in eo est ponere quaedam preludia & principia necessaria, vt sequenti lib. posuit agere

naturali, ut viuentia, adhuc dicit moueri ab alio, quia diuiduntur viuentia in duas partes, alteram per se mouentem, & alteram per se motam, ut vna moueatur ab alia. Et hac ratione dicitur mobile moueri ab alio ratione diuersa partis, ita quod sicut nauis mouet nauim, & rursus per accidens motu nauis dicitur moueri. Vnde, sicut esset ignorantia dicere, quod non mouetur nauis ab alio, quia mouetur à nauis intra se clauso, pari ratione (inquit) est ignorantia dicere, quod viuentis non mouetur ab alio, quia mouetur à parte existente intra se, quia esset non distinguere totum à parte. Deinde id probat ratione, ad quam tria supponit principia.

Primum est: Quod mouetur omnino à se, non pendet in suo motu ab alio, & ita quauis aliud cesset moueri, nõ sequitur, quod istud debeat cessare secundum principium, & e contra, quando aliquid cessat moueri, quia illud extra ipsum cessat moueri, tunc non à se, sed ab alio mouetur.

Tertium principium est: Id, quod mouetur, diuisibile est: modo sic formatur ratio, seclusis literis, quæ illam obseruant: Omne, quod ita mouetur, ut alterius quiete quiescat, non mouetur à se, sed ab alio (ut patet ex duplici principio adducto, quia iam in hoc motu pendet ab alio) sed omne, quod mouetur, est diuisibile in plures partes, ut vidimus per tertium principium: Tunc sic: Quæ vna pars quiescente adhuc mouetur secundum totum,

vel non: Non primum, quia inde sequeretur, quod simul moueretur secundum se totum, quia ita supponitur: & non secundum se totum, quia tantum mouetur secundum vnam partem: ergo debet dari secundum, quia ex quiete vnius partis cesset ille motus totius secundum se totum: ergo iam ille motus non à se, sed ab alio est, ex cuius cessatione cessat.

Infert ex hoc secundum particulare theorema: Omne, quod mouetur localiter, ab alio debet moueri, & illud ab alio, & sic deinceps: ex hoc tamen non sequitur (inquit) processus in infinitum, quia deueniendum est ad aliquod primum mouens omnino immobile. Et non probat dictum theorema, quia iam fuerat in communi probatum, sed hoc, & addit, non esse processum in infinitum in mouentibus. Ad quod supponit tria principia. Primum est: quando vnum mouetur ab alio moto, simul vtrumque mouetur. Probat, quia quando istud mouetur debet mouere aliud, a quo mouetur, quia sunt simul motum & mouens: sed tale mouens mouet in quantum mouetur: ergo quando mouet, debet moueri, & ita, de primo ad vltimum debet simul vtrumque moueri.

Secundum principium est: Quilibet motus horum est finitus in se, & vnus numero, quoniam mobile, in quo est, & extrema, inter quæ versatur, sunt finita, quauis essent numero infiniti propter infinitatem subiectorum. Occasionem, quod dixit illos motus in se esse vnus numero, dicit motum posse esse tripliciter vnum: numero, specie, & genere.

tere. Vnus numero est, quando ab vno termino à quo ad vnum terminum ad quem in vno & non interrupto tempore per quietem fit. Vnus genere est, quando est ad terminum vnus predicamenti. Vnus specie, quando est ad terminum vnus speciei, de quibus late in quinto libro. Modo reuertitur ad suum institutum, & ponit tertium principium: Quilibet motus finitus debet esse tempore finito, imponens nominibus motibus & temporibus per literas, sed hoc totum magis confundit. Modo ex his format rationem. Motus vnus mobilis horum, quod alio moto mouetur, est tempore finito: sed reliqui omnes simul sunt cum hoc per primum principium: ergo omnes isti motus sunt tempore finito: ergo in his mouentibus & motis non potest esse processus in infinitum, alias motus infiniti erunt tempore finito, quod est absurdum: & parum inquit referre, quod illi motus inter se sint æquales, vel inæquales, quia semper est idem inconueniens infinitos motus esse tempore finito.

Sed quia posset aliquis obicere, dicendo, quod motum vnus rei si infinitus est, repugnat fieri tempore finito: at cum plures sunt motus in infinitis mobilibus, non repugnat infinitos motus esse tempore finito, sicut nec repugnat plures motus esse simul, & eodem tempore, quando sunt in diuersis subiectis. Hanc excludit obiectionem, dicendo, quod id, quod ab alio motu corporeo mota mouetur localiter, debet esse illi canonicam, vel per continuitatem, vel per contiguitatem, & cum

non occupent minorem locum continua, quam contigua, ponamus omnia illa mobilia continuari, eodem similiter tempore mouebuntur, & tamen post continuationem iam est effectum vnum mobile, cui vnus conueniet motus infinitus ex illis infinitis conflatus: ergo iam motus infinitus erit tempore finito, siue illud mobile ponatur finitum, siue infinitum, quod omnino repugnat: ergo deueniendum est in mouentibus ad aliquod primum, auferendo processum in infinitum. Ex quo sequitur inconueniens allatum. Et quia poterat aliquis dicere, hanc rationem non concludere, quia supponit hoc falsum, quod omnia illa mobilia sint continua, hanc obiectionem reficit Aristoteles, dicendo, quod cum illud sit possibile, bene licet uti hac suppositione, quia possibili posito in esse, nullum sequitur inconueniens. Vnde vis argumenti fiat in hoc: ex eo quod sint mobilia infinita, & continuetur, quod est possibile, sequitur, quod motus infinitus sit tempore finito, quod est impossibile: sed vnum impossibile non potest sequi nisi ex alio: ergo cum dicta continuatio sit possibilis, infinitas illorum debet esse impossibilis, ut hoc secundum impossibile ponatur: possibili enim posito in esse, &c.

Deinde declarat, quomodo mouens & motum debent esse simul. Et primo dicit, se loqui de mouente efficienter quia mouens finaliter bene potest distare à re, que propter illud mouetur, imo ita fit communiter. Secundo

inquit, quod mouens & motum esse, simul est, quod non sit inter ipsa medium, ita vt se tangant. Verum vero concludant ista rationes, dari primum mouens immobile, & omne, quod mouetur, ab alio moueri, lib. 8. latius dicetur. Et hac de hoc capite.

CAPVT SECVNDUM.

Mouens, & motum debent esse simul.

Intentum Aristotelis est probare, quod mouens, & motum debent esse simul, & facit duo. Primo hoc ostendit in motu locali: secundo in motibus alterationis & augmentationis.

Ad primam partem deueniendo, hoc de motu locali probat: Omne, quod mouetur localiter, vel ab intrinseco, vel ab extrinseco mouetur: sed in quouis horum mouens, & motum sunt simul: ergo in omni motu locali. Patet prima pars: notis in his, quae mouentur ab intrinseco, quia cum in illis mouens, & motum sint partes vnius compositi, certum est, quod erunt simul. Secunda vero pars, quae est difficilior, quod scilicet in motu ab extrinseco sint simul, probat, distinguendo istos motus ab extrinseco in quatuor, quos postea reducit ad duos. Sunt ergo quatuor, pulso, tractio, vectio, vertigo: pulso est motus, quo aliquid in aliud pellitur, vel a se, vt quando se quis in mare proicit, vel a turri deijcitur ab alio, vt liber,

vel lapis a manu proijcitur: sed huius duplex est species, vt quando id, quod pellit, non remouetur a pulso in toto motu: & expulsio, vt quando deserit ipsum pulsum. Sed huius pulsionis adhuc est duplex species: alia dicitur proiectio, quando scilicet id quod pellit, licet relinquat pulsum, tamen maiorem illi motum imprimit, quam sua natura postulabat; vt si aliquis lapidem maiori velocitate faciat descendere per impulsum, quam sua natura descenderet: alia non proiectio, quando etiam remouetur a pulso, sed fortiore ei motum non imprimit, sed illud relinquit vt sua natura moueatur. Tractio vero est, quando aliud ad se, vel ad aliud aliquid adducit maiorem motum, quam secundum naturam veniret, quia si suo motu adducitur, ipsa res venit, non trahitur. Sed huius est duplex species: alia quae dicitur attractio, quando ad se adducit alia, quae ad aliud: & haec vocatur extensio, ad quos duos motus tractionis & pulsionis multos alios reducit: quia inspiratio, tractio quadam est, & expiratio, expulsio, & similiter operationes illae, quibus virtutes naturales alimentum attrahunt, & remota illius expellunt, similiter diuisio, & dilaceratio, & denique communi voce tractiones possunt dici congregationes, quia id, quod mouet, & mouetur, continguntur vel congregantur: pulsiones vero disgregationes, quia e contra disjunguntur & disgregantur mouens, & mobile. Vertigo est motus circularis, quo trahitur rotas: vectio vero motus, quo pondera feruntur su-

per supra alia: hanc vero vectioem reducit ad tractionem, vel pulsionem, quia id, quod vehitur, non mouetur motu proprio, sed alterius, supra id in quo est. Vnde, si istud pellitur, trahitur, aut vehitur similiter pondus supra illud vectum. Vertigo etiam a tractione & pulsione non differt, imo ex utrisque conflatur. Nam quod circulariter fertur secundum vnam partem, recedit a mouente, & ita talis motus est pulso, & secundum aliam accedit, & ita est tractio. Vnde, si in omnibus his speciebus motus ab extrinseco mouens, & motum sunt simul, in omni motu erunt simul. Et quia maior difficultas erat in motu projectionis, cum in hoc mouens videatur non esse simul cum motu: ideo in hoc probat simul esse. Ad quod definit projectionem, dicens esse motum, quo res vehementius moueatur, quam sua natura postulat, & quod mouens maiorem vim & impetum illi imprimit, & maiori vi illa a se expellit. Vnde tantum durat ille motus, quantum durat illa expulsio: et hac ratione medio isto impulsu, colligit mouens esse simul cum motu, & mouens & motum in motu locali esse simul.

In secunda parte hoc ipsum probat in motu alterationis. Et dicit se loqui de ultimo alterante, & primo alterato, quia aliquando primum alterans, & ultimum alteratum distant, vt quando ignis a longe calefacit vltimum lignum; prius alia intermedia calefaciendo. Vnde debet sumi vltimum alterans, vt est aer calefactus proximus ligno, vt sit simul cum alte-

rato ligno, imo alterans vltimus, & primum alteratum, non secundum se tota debent esse simul, sed secundum vltimam partem alterantis & primam alterati: taliter quod nunquam fiat alteratio sine aliquo contactu alterantis & alterati, quae secundum eorum extrema debet fieri. Vt autem hoc probet, duo supponit: Alterum est, quae dicantur alterari: alterum, in quibus accidat alteratio. Ait ergo, quod in qualitatibus sensibilibus accidit alterari, & hoc est, quod dicit alterari quale, vt sensibile. Sunt autem qualitates sensibiles, albedo, nigredo, &c. Et hoc est, quod dicit, quae sunt passionis subiectae qualitatis, id est, quae sunt termini harum passionum. Vocat enim terminum, subiectum, per quas qualitates dupliciter differunt corpora: aut quia illas habent diuersas in specie, aut quia illas participant secundum magis & minus. Secundo declarat, quae dicantur alterari, & haec sunt omnia corpora, tam animata, quam inanimata, & partes animatorum inanimatae, vt ungues & capilli: haec enim omnia calescunt & frigeant, & reliquas patiuntur alterationes secundum aliquas qualitates: Aliam peculiarem alterationem dat animalibus citra eam, quam habent illa, quae non sunt animalia, nempe sentire, quia animalia habent omnes alterationes, quas habent non animalia, easque quae accidunt nobis, illas non sentientibus, & ultra has habent sentire, quod est alia noua alteratio, quae caret inanimata.

CAP. TERTIVM:

Ad qualitates tercię species tantum est alteratio.

nimata. Et quod sit sentire alteratio, probat, quia sensatio non est nisi in corpore patiente: id est, organo sensus recipiente spiritus sensitivos. Ex his omnibus format argumentum ad probandum suam intentionem, & est: Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quę sunt objecta sensus: sed hæc agunt per modum illis cõsignum: ergo inter alteras vltimum & alteram primum, nullum est medium. Ostendit hanc medię contiguitatem, dicendo, quod corpori, in quo est subiectine color, est contiguus aer, & similiter visui; & sic lumen agit in corpus & superficiem per aerem contiguum, & color similiter per aerem in visum; & ita in reliquis sensibus. Similiter in augmento & diminutione docet mouens & motum debere esse simul: nec loquitur de augmento viuentium, quia cum hoc fiat ab intrinseco, certum est, quod augēs & auctum sint simul: sed de augmento non viuentium, quia fit per additionem, sicut & diminutio per ablationem; & etiam in hoc ait augens & auctum, diminutum & diminuens debere esse simul. Ex quibus omnibus colligit, quod vltimum mouentis & primum moti se tangunt secundum vltimas superficies; & ita quod generaliter sit in omni motu verum, quod mouens & motum sunt simul. Et hæc de hoc capite.

(.)

Intentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod ad solas qualitates tercię species fit alteratio. In prima parte capituli probat ad qualitates quartę species non esse alterationem. In secunda parte idem probat de qualitatibus primę. Ad primam partem deveniendo, cum tantum antea probasset alterans, & alteratum esse simul in qualitatibus tercię species, modo reddit rationem, dicens eam esse, quia ad has tantum est alteratio: & prætermissa secunda specie, de qua erat certum, quia est cum ipsa substantia rei à principio generationis coniuncta, & cum ipsa simul fit, & ita nec sui priuationem aut contrarium prius tempore præsupponit in subiecto, sicut requiritur ad mutationem, vel motum per se terminandum ad quartam speciem qualitatis, scilicet formam & figuram. Probat non esse per se alterationem, à figuris incipiendo, quibus id magis videbatur inesse, cum aliqua fiat acquisitio vel remotio earum productione: sed hæc motionem inquit non terminari, per se primo, ad figuram, sed in datione, v. g. ubi partes detrahuntur, per se terminantur ad partes ablatas: secundario verb ad figuram consurgentem ex tali detractione, sicut è contra in actione pingendi motus per se terminatur.

minatur ad illos liquores appositos per motum localem, aut accidentis alia per alterationem ibi causata: secundario vero ad consurgentem figuram, sicut per se primo terminatur de albatio ad albedinem, & ad similitudinem secundario. Et probat duplici ratione, quarum prima est: Qualitas, ad quam est per se alteratio, æquinoce predicatur de subiecto suo, ac è contra subiectum de illa: sicut enim dicimus: Homo est albus, ita contra, album est homo, & es est humidum, humidum est es: at qualitates quartę species non æquinoce predicantur de suis subiectis: ergo ad illas non est per se alteratio. Probat minor, quia dicimus: es est statua, non tamen contra, statua est es, sed potius ærea, argentum est phiala, non tamen contra, sed potius phiala est argentea: & hoc vocat prædicari non æquinoce, id est, non æqua voce, primum vero æquinoce, id est, æqua voce. Unde non sumitur (æquinoce) vt distinguitur contra vniuce. Secunda probatio est.

Quod sit, non alteratur, quia alteratio est rei iam facta, & præexistens: at quod sit, nondum est: sed cum res comparat formam vel figuram, absolute fit: ergo secundum causas non alteratur. In secunda parte probat, quod ad qualitates primę species, sicut sunt habitus, non fit per se alteratio: & vt de claret, quid est illud, ad quod consequuntur, supponit, & incipit ab habitibus corporis. Et probat hac ratione: Omnis habitus, siue virtus, siue vitium fit, est ad aliquid: sed ad ea quę sunt ad aliquid, non est per se generatio vel

alteratio: ergo nec ad prædictos habitus. Maiorem sic ostendit de sanitate, quę est habitus corporis, dicendo quod est commensuratio calidorum & frigidorum, aut eorum, quę ad intra sunt, aut ad cõtinens. De reliquis habitibus corporis probat, quod sint ad aliquid, quia sunt dispositiones præstantis & perfecti ad optimum, vt sunt robur & mansuetudo (postea latius hoc declarabitur in dubijs textibus.) & de virtutibus moralibus id probat primo sic: Ad id, per quod aliquid perficitur, non est alteratio: sed per virtutes perficitur homo: ergo ad illas non est per se alteratio. Probat minor: Tunc aliquid maxime perficitur, cum attingit summum suę naturę: sed homo per virtutes attingit summum suę naturę: ergo per illas perficitur: non est ergo alteratio ad virtutes, imo nec ad opposita vitia, sed horum (inquit) tantum sunt corruptiones. Secundo probat, quia etiam istę virtutes sunt ad aliquid, & præsupponunt aliquid, in quo fit alteratio, & ad id, quod ipse sequuntur: ergo ad eas non est per se alteratio. Et vt de claret, quid est illud, ad quod consequuntur, supponit illas esse impossibilitates vel passiones moderatas quod vocat passiuum, vt sic: Primum dicitur propter Stoicos, qui putabant, ad rationem virtutis moralis requiri, quod essent omnino eneruata & eradicata passiones. Secundum dicit propter Peripateticos, qui discunt sufficere illas esse temperatas & pacatas, vt quando insurgunt, à ratione domentur. Sed quodcumque horum sit, ad hoc institutum parum

rum

rum refert, quia in vtraque opinione est verum, quod virtus moralis confurgit ex victoria passionum. Et hoc est, quod Aristoteles vult docere, cum ait totam virtutem moralem positam esse in voluptatibus, & tristitijs. Dicit autem tristitiam, & voluptatem esse in sensu, & hoc posse tripliciter intelligi, vel accidere, vel secundum actum presentem, aut secundum memoriam prateritis, vel speciem futuri. Et demum colligit primo alterationem terminari ad has passiones, non vero ad virtutes, que illas consequuntur.

Quarto idem probat de habitibus intellectiuis, quia scientia est ad aliquid, & ex alterius alteratione prouenit, scilicet sensus, quia ex partiu & singularium experientia, qua est in sensu, colligit intellectus vniuersale, illud sciens absque alia alteratione, vel mutatione, quam illa, qua fiunt in sensu: particulariter id ostendit in scientia, qua duplex est: alia, qua est in homine iam docto & scienti, id est, qua presupponit habitum scientia: & alia, qua antecedit, per quam (scilicet) fit homo doctus. Dicit ergo, quod nec ad primam nec ad secundam scientia est per se alteratio, vel generatio, sed consequuntur ex alteratione in alio facta. Et id probat exemplo dormientium, ebriorum, & aliorum male habentium, in quibus omnibus facta alteratione vel mutatione in corpore, per quam peccant humores, siue ratione etatis, siue disciplina & alijs exercitijs sine aliqua alia alteratione in anima est ipsum intelligere & scire.

Et ita concludit caput, dicendo, ad solas qualitates sensibiles dari per se alterationem. Et hac de hoc capit.

CAP. QVARTVM.

De comparatione
vnius motus
ad alium.

IN secunda parte huius libri agit de comparatione vnius motus ad alium; incipitque Aristotelis in hoc capite est probare, quod non quilibet motus sit comparabilis: & facit duo. In prima parte hoc ostendit; In secunda adducit leges comparabilium. Ad primam partem deueniendo, probat quod non quilibet motus sit comparabilis cum alio quocunque, alijs sequeretur, quod circularis esset comparabilis recto: consequens est falsum: ergo. Probatur Minor, quia sequeretur spatium rectum & circulare esse equalia, quod est impossibile. Et quod sequatur, probatur: si sent comparabiles, maxime in velocitate: sed poterunt esse velociores, & tardiores, & aliquando aequae veloces: at motus aequae veloces sunt, qui in tempore equali pertransseunt equalia spatia: ergo spatia illa circularis & recti, qua sunt curuum & rectum, essent equalia, quod est impossibile. Secundo probat, quia si omnis motus potest cuius alteri comparari: ergo latio & alteratio essent equalis, si in eodem tempore fierent: consequens est falsum, ergo. Probat,

bat, quia motus equalis sunt, qui in vno tempore percurrunt equalia: sed alteratio & latio nullo modo: possunt percurrere equalia, cum alteratio equalitatem percurrat, & latio spatium, qua duo non possunt esse equalia: ergo nec alteratio, & latio possunt esse equalis motus: & consequenter non est quilibet motus comparabilis alteri. Et quia poterat aliquis respondere ad primum argumentum, motus illos circularium & rectum comparabilis esse in hoc sensu, quod sit vnus velocior sepeper alio, non tamen ita, quod sint aliquando aequae veloces, inquit hoc esse inconueniens, quod nunquam duo mobilia possint aequae velociter moueri, supposito, quod sint comparabilia: alterum scilicet rectum, & aliud curuum, quia hoc esset de illis facere eandem rationem, ac de motu per accliu & decliu, id est de ascensu sursum, & descensu deorsum, vbi frequentius est velocior motus decliu: vel descensus. Et iterum reuocit hanc solutionem, quia quemadmodum ex eo quod motus circularis sit semper velocior aut tardior, recte sequitur, quod sit linea circularis maior vel minor recta: ita debet se qui, quod sit equalis: & probat, quoties vnus mobile est velocius, quia pertranssit in eodem tempore maius spatium: ita se habet ad tardum, quod in minori tempore transibit equalia spatium cum ipso: Tunc sic: Moueatur ergo aliquid supra spatium circulare: velocius, quia aliquid supra rectum in eodem tempore, v.g. hora vna, si excessus est duplus, pertransibit maius spa-

tium in duplo, quod supra circulare spatium mouetur: ergo dimiuto tempore in duplo equalia spatium circulare pertransibit mobile velocius cum tardio: ergo iam rectum & circulare sunt equalia. Et ita concludit non omnes motus esse comparabiles, alijs sequeretur inconueniens allatum.

In secunda parte incipit declarare leges eorum, qua debent comparari: & prima est, quod illud, in quo debet fieri comparatio, non sit equiuocum, id est, diuersae rationis in extremis comparatis, sicut est acutum respectu gladii, & chorda lyrae: & ita non dicitur gladius acutior chorda, vel e contra, sed tantum vnus gladius alio acutior, vel vna chorda, quam alia, quia in his est acuties eiusdem rationis. Sed propauit dubium, an sufficiat quoduis vniuocum, ut in eo fiat comparatio. Et ratio dubij est, quia multum dicitur vniuocum de aqua, & aere, & tamen comparabilia non sunt. Et ne aliquis negaret multum de illis non dici vniuocum propter vniuersalitatem ipsius multi sub se claudens varias differentias multitudinis, ideo ponit exemplum in duplo, quod cum sit species infima, non poterit habere equiuocationem. Et probat ex definitione dupli, qua semper est eadem, scilicet bis vnus: at aqua non dicitur dupla ad aerem, vel e contra: ergo non sufficit conuenientia in aliquo vniuoco, ut sint comparabilia extrema. Solutio hoc dubium primo dicens, quod licet multum, duplum, & equalia easdem habeant definitiones cum alijs similibus, ut equalia, quod habet

habet eandem mensuram, duplum, quod bis se habet ad vnum; sed tamen ipse definitiōnes equiuoce, & non secundum eandem rationem dicuntur de aqua, & aere, quia singula horum aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quae duo vnum sunt. Vbi est aduertendum, quod licet equale & duplum sint relata, non definit illa per alia extrema, vt relata, sed vt absoluta, vt patet: sed admissio, quod ista dicantur vniuoce de aqua, & aere, inquit non esse comparabilia alia ratione, quia non sunt in eodem susceptio primo, id est, in eodem subiecto.

Secunda lex comparabilium est, quod non solum sit vniuoce & eiusdem rationis illud accidens, in quo fit comparatio, sed quod sit receptiuum immediatum illius eiusdem rationis in utroque extremo comparationis: quia non solum albedo, in qua fit comparatio, est eiusdem rationis in utroque, sed superficies, quae est immediatum receptiuum albedinis, est eiusdem rationis in utroque; cuius defectu aqua non dicitur albior, id est, clarior voce, quia claritas in aqua recipitur ratione superficie, non sic in voce. Et vt tertiam legem constituat, dubitat contra secundam, quod hoc esset incidere in opinionem Platonis, & sola materia distinguētis naturas: si esset vera, maxime, quia per distinctionem receptiuum variantur naturae specificae: consequens autem est falsum, quia hoc esset incidere in sententiam Platonis, & sola materia distinguētis naturas, & ita omnia facere vniuoce. Secundo impu-

gnat, quia receptiuum propria formarum multiplicatur ex diuersitate formarum, quae in eis recipiuntur: ergo forma ex se sunt diuersae, & non pro diuersitate subiectorum, aliis propria forma non possent habere propria subiecta: & ita ponit tertiam legem, quod forma, in qua fit comparatio, non tantum debet esse vniuoce, sed vna in specie infima, tam ipsa in se, quam illius primum receptiuum: vnde in colore, qui genus est, comparatio non fiet, sed in albedine, quae est vna in specie infima. Vnde colligit illos motus esse aequales veloces, qui cum sint eiusdem speciei, in eodem tempore fiunt, & aequale transeunt spatium. Et ita ad argumenta in principio adducta, respondetur, lationem & alterationem, circulationem & rectum motum, non esse comparabilia, vt bene probat argumentum, quia motus, in quo conueniunt, non est vnus specie infima, sed potius vnus genere, id est, analogice. Vnde in ipso non potest comparatio fieri, sicut nec in colore possunt comparari albedo, & nigredo, vt vnum sit magis coloratum, quam aliud.

Dubitat tamen Aristoteles, quae ratio sit, ob quam motus rectus & circularis non possunt comparari: an, quia motus est genus, an quia linea est genus ad rectam, & circularem. Et respondet ob vtramque, nam vnum sequitur aliud, quia si terminus motus est tantum vnus genere, erit etiam motus ipse vnus genere. Secundum dubium est, an diuersitas specifica instrumentorum, quibus motus fit, illum variet in specie, & in-

& incomparabilem faciat. Respondet, quod non supposita vnitae spatii. Vnde motus factus pede, vt progressiuus, aut ala, sicut volatus, eiusdem sunt speciei, si magnitudo spatii, per quam fiunt, est eiusdem speciei, vel recta, vel circularis, & ita sunt comparabiles in velocitate, & possunt dici aequales veloces secus tamen, si non sint eiusdem speciei talia spatia. Sed vt melius percipiatur motuum comparatio, necessarium dicit esse cognoscere differentias motuum, quia re vera in genere latent multae, ita vt licet vnitae in illo appareat, sit tamen magna varietas clausa: & cum genus sit quoddam vniuersale, communem vocem importans, distinguit tres gradus equiuocationis, quos sub vna communi voce ponit esse. Primum gradum vocat remotionis, quando sola vox est communis, rationes sunt omnino diuersae, & taliter sunt equiuoca a casu. Secundus gradus est analogicae proportionis, quando multae res sub vna communi voce significantur propter similitudinem earum, sicut homo viuus & pius, sub homine in communi significantur. Tertius gradus est proportionalitatis, vel cuiusdam naturae genericae, vt ridere de homine & prato, animal de homine & leone. Nam quauis appareat vna natura, multiplex tamen est & diuersa, ob hoc necessarium est haec omnia distinguere, vt specificas eliciamus naturas, in quibus solis est comparatio. Inquirit vero, quantum sit forma diuersa in specie, an quando est in subiecto diuerso in specie, vt patet in albedine hominis, & leonis: an quando citra di-

uersitate subiectorum forma ipsa est in se diuersa. Quaestioni non respondet. Sed cum dicitur, quando definitio significabit formam esse in specie diuersa, an quando significat illam in diuersas subiectis specie, an vero, quando eadem in se non significat, sed potest in se aliam & aliam. Cui etiam quaestio non respondet. Modo declarat, utrum alterationes sint comparabiles. Et primo arguit pro parte affirmatiua, quia possunt sanari duo eodem tempore: si ergo alteratio est sanatio, cum sit utrobique eiusdem speciei, comparabiles erunt dictae alterationes. Sed pro parte negatiua videtur, quod non sint comparabiles, quia qualitates, ad quas alteratio terminatur, non dicuntur aequales, sed similes: ergo nec ipsae alterationes poterunt esse aequales, & consequenter nec comparabiles erunt, quia illae, quae possunt comparari, possunt esse equalia. Respondet tamen, quod cum idem, quod est in quantitate aequalitas, sit in qualitate similitudo, & ita simile, & aequale late accepta soleant communiter confundi, siue terminus sit similis, siue aequalis, quando motus sunt secundum eundem terminum specie, comparabiles erunt, & sic poterunt esse aequales, & ita alterationes erunt comparabiles. Quo supposito duas quaestiones proponit. Prima est, an comparatio alterationum sit sumenda secundum qualitates, quae sunt in termino ad quem, an potius secundum partes subiectorum, quae alterantur. Secunda quaestio est, utrum ad comparationem dictarum alterationum sit inspicenda sola identitas, vel diuersitas specifica qualitatum, an etiam identitas graduum intensiōis. Et ad haec secundam respondet, quod identitas specifica formarum sit inspicien-

inspicienda, & ideo dealbationem & surnationem non esse comparabiles, quia ad diuersas in specie formas comparantur, vel terminantur, sicut supra diximus motu rectu & circulari non esse comparabiles, & ideo inquit multum ad hoc prodesse, cognoscere diuersitatem specificam alterationum: ad hoc autem inquit debere inspicere terminum ad quem quia ex termino ad quem unitate specifica, vel generica pendet similis unitas motus. Ad primam vero questionem respondet, distinguendo duplicem identitatem in alteratione alteram aequalitatis, & alteram similitudinis. Ad 2. est necessarium, & quod termini sint eiusdem speciei & intensiois, ut alterationes ad illos terminata sint similes, aliter (inquit) dissimiles erunt, ut si eodem tempore duo calefiant, quoduis ut quatuor, tales alterationes sunt similes. Ad primam vero identitatem aequalitatis debent inspicere partes subiecti alterati, an sint aequales, vel inaequales in eodem tempore. Demum declarat, qualiter sit in generationibus facienda comparatio. Nominis vero generationis non tantum intelligit instantaneam introductionem formae in materia, sed contra successiuam formationem partium praecipue viventium, quae paulatim formantur. Et ait, quod cum substantia non sit in subiecto, ut est qualitas, non potest sumi aequalitas generationum, quod ad substantiam terminantur, ex aequalitate subiectorum, vel partium illorum, sed potius ex identitate specifica termini, & par-

tium illius. Vnde tunc duae generationes dicuntur aequae veloces, quando in eodem tempore termini eiusdem speciei per illas formantur secundum easdem partes, scilicet, duo homines. Dicit tamen hoc esse discrimen inter substantiam ex una parte, & quantitatem, & quantitatem ex alia, quod in qualitate sunt ab hominibus non una inuenta, quibus diuersi gradus producti significantur, ut remissum & intensum, in quantitate, maius, & minus, aequale vel inaequale: in substantiis vero non sunt et alia nomina inuenta: nam homo imperfectus, & quaecumque substantia, quando perficitur, non habet diuersa nomina, & sic distinguere non videntur generationes, sed oes esse aequales: at re vera non sunt, quoniam nomina desunt, quibus talis diuersitas significetur, nisi utamur opinione Platonis, qui cum res diceret componi ex numeris, per nomina numerorum distinguebat generationes, dicendo modo binarium generari ad unum, modo ad duo, &c. Sed haec (inquit) sententia falsa est. Epilogus dicit, dicens: Patet ergo etiam dicitur, quomodo generationes, alterationes, & lationes sint comparabiles: ad has vero reducuntur, augmentationes, cum in utrisque quantitas sit inspicienda.

CAP. QUINTVM.

Quomodo fiat comparatio inter motus.

Inter-

Intentum Arist. est tradere quasdam regulas, quibus declararet, qualiter debeat fieri inter motus comparatio, quam precedenti capite probauit esse possibilem. Et facit duo: In prima parte ponit tres regulas: In secunda ponit quatuor. Ad primam partem deueniendo, supponit quatuor esse in motu, virtutem motiuam, quam vocat mouens, resistantiam ab illo superandam (quam vocat mobile, vel quod mouetur) & tempus, in quo fit talis motus, & spatium in motu locali, vel aliquod aequalens in alijs. Et est prima regula harum proportionum: Si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus in eodem tempore dimidiam resistantiam mouebit per duplum spatium. Secunda regula: Si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus mouebit dimidiam resistantiam per idem spatium in dimidio temporis. Rationem harum regularum tradit, quia ita seruetur eadem proportio spatij ad tempus, & mobilis ad mouens. Tertia regula: Si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem virtus mouebit eandem resistantiam per dimidium spatij in dimidio temporis.

In secunda parte, proponit reliquas regulas. Quarta regula est: Si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam in aliquo tempore per aliquod spatium, dimidiam virtutis mouebit dimidiam resistantiam per idem spatium, et eodem

tempore. Et ratio huius regulae est, declarate, quia eadem est proportio totius virtutis & resistantiae ad totam, & dimidia ad dimidiam: ergo manebit idem spatium & tempus utrobique: ut si virtus ut sex mouet mobile ut quatuor per milliarem in hora, mouebit virtus ut tria mobile ut duo per idem milliarem in eadem hora.

Quinta regula est negatiua: Si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam per aliquod spatium in aliquo tempore, non est necessarium, quod eadem virtus moueat duplam resistantiam in eodem tempore per dimidium spatium. Et addunt aliqui auctores, nec quod in duplo tempore moueat per idem spatium: verbi gratia, si mouens ut sex resistantiam ut quatuor per horam mouet per milliarem, non est necessesse, quod eadem virtus resistantiam ut octo moueat per dimidium milliarem in eadem hora. Et addunt quidam Iuniores, nec quod per duas horas in eodem milliari. Et ratio huius regulae est, quia a proportione minoris inaequalitatis non est actio, id est, quando virtus actiua est minor resistantia, non potest in ea agere, quod sequeretur in casu adducto, si tantum diminuto tempore, augetur resistantia in duplo: Valeret tamen haec regula affirmatiue, etiam ut reliqua, si illa duplicata resistantia maneret minor & inferior respectu virtutis actiuae; ut si virtus ut unum moueret resistantiam ut quatuor per horam, & milliarem, eadem virtus resistantiam ut 8 moueret in eadem hora per dimidium milliarem, aut duabus ho-

vis per idem milliare, vt patet.

Sexta regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistantiam per aliquod tempus & aliquod spatium, non est necessarium, quod dimidia virtus moueat totam resistantiam per dimidium spatij in toto illo tempore. Vt si mouens vt sex mouet resistantiam vt quatuor in hora, & per milliare, non est necessarium, quod virtus vt tria moueat eandem resistantiam vt quatuor, in toto illo tempore per dimidietatem spatij, imo nec per quamcunque minorem partem spatij. Huius etiam regula est eadem ratio, ac precedentis, quia non prouenit actio à minori: sed quando tota illa resistantia esset minor medietate talis virtutis, tunc bene posset regula affirmatiue colligere, sicut vidimus in precedenti: & ita bene Aristoteles dicit, non esse necessarium in hac duplici regula, non tamen dicit esse impossibile. Sed probat Aristoteles suam regulam hoc inconuenienti. Quia si ex sola diuisione spatij, manente eadem resistantia, deberet diuidi virtus motiua, sequeretur quod vnus tantum homo posset trahere nauem: Tunc fac, diuidatur spatij, ita quod sit vnum tantum milliare: ergo per illud posset eodem tempore trahere nauem centesima pars illius virtutis motiua, qualis est vnus tantum homo. Et ita soluit sophisma Zenonis, quo probatur minimam partem nihil debere facere aliquem sonum in aere: si totus motus nihil illum facit. Non valet, quia illa particula nihil seorsum non potest vincere resisten-

tiam aeris, vt ita causet sonum, potest tamen simul cum toto modo illam vincere. Et reddit rationem, quia aliquid potest facere pars, quando est coniuncta toti, quod nullatenus potest facere separata, sicut potest oculus videre, quando est toti coniunctus, sed separatus nec minimam potest visionem efficere.

Septima regula est: Quando due virtutes motiuae equales mouent duas resistantias equales in aliquo tempore per aliquod spatium, tunc virtus motiua ex illa duplici composita poterit resistantiam tertiam ex illa compositam per idem spatium mouere eodem tempore. Deinum querit, an quod hucusque dixit de motu locali, sit etiam verum in motu alterationis & augmentationis, quia in quibus horum reperiuntur illa quatuor, quae diximus in motu locali: est, verbi gratia, quod alterat, & quod alteratur: & tempus, quo fit alteratio, & quarto loco spatij magis, & minus differentia qualitatiua: similiter in augmentatione est, & auget, & quod augetur, & tempus, in quo fit augmentatio, & quarto loco spatij est maius & minus de ipso quato. Et respondetur affirmatiue: similes ponendo regulas, tam affirmatiuas, quam negatiuas.

Prima regula est: Si aliquod augetur vel alteratur aliquod augmentabile vel alterabile in aliquo tempore, eadem virtus in duplo tempore duplo maius mouebit, & hoc vocat duplicem in duplo. Secunda regula: Si aliqua virtus aliquod auget, vel alterat

in aliquo tempore, eadem virtus dimidium alterabit vel auget dimidio tempore. & vocat dimidium in dimidio. Tertia regula: Si aliqua virtus auget vel alterat aliquod aliquo tempore, dupla virtus duplo magis alterabit & auget eodem tempore. Et hoc vocat ad duplicem in duplo. Quarta regula: Si aliqua virtus aliquod auget vel alterat in aliquo tempore, dimidia virtus dimidium alterabit vel auget in eodem tempore, & hoc vocat ad dimidium in dimidio. Quinta regula negatiua: Si aliqua virtus auget, vel alterat aliquod in aliquo tempore, non est necessarium, quod eadem virtus duplo maius alteret vel auget in eodem tempore in dimidio subiecto, vel eo quod respondet spatio motus localis. Sexta est: si aliqua virtus auget vel alterat aliquod in aliquo tempore, non est necessarium quod dimidia virtus totum illud auget, vel alteret per dimidium subiectum in eodem tempore. Et ratio est eadem, quia tam hic, quam in motu locali, quoties vel augetur resistantia, manente eadem virtute, vel manente eadem resistantia, minuitur motiua virtus, semper hoc debet observari, quod remaneat maior virtus motiua, quam resistantia, alias non poterit esse motus, quia prouenit ex tali excessu virtutis motiuae supra resistantiam mobilis, quia si non remaneret non recte sequitur talis proportio inter augmento resistantiae, vel diminutione virtutis. Et ratio est clara, quia cum tarditas, & velocitas sint motui ipsius motus, eius de-

bent substantiam relinquere illa sam, quae talem petit excessum virtutis motiuae supra resistantiam mobilis.

Septima demum regula: Si dua virtutes aequales in aliquo tempore aliquod alterat vel auget, compositum ex illa duplici virtute in eodem tempore faciet tantum ac est illud tertium compositum ex duplici illo primo alterato & aucto. Et hac de litera huius capituli septimi libri.

ANNOTATIONES circa literam.

Dubitat primo circa caput tertium text. 17. & 18. quomodo dicat Arist. habitus tantum corporis, quam animae, esse ad aliquid, cum sit prima species qualitatis: certum autem est quod qualitas, & ad aliquid sunt duo praedicamenta primo diuersa. Respondet quidam luniores, non velle Arist. eos vere ponere in praedicamento relationis, sed solum eos assimilare relationi in hoc, quod sicut relatio immediate consequitur ex concurrente & habitu dine multorum, scilicet fundamētorum inter se, ista isti habitus cōfurgūt immediate ex cōcursu multorum inter se. Ex quo vult Aristoteles colligere, ad illos non esse per se motum alterationis, sicut nec est ad relationem per se motus. Sed tamen in hoc dubium & vagum Arist. se ostendit, quia postea scriptissima dicit absolute, sanationem esse motum alterationis. Et cap. 5. ait esse incomparabilem abfectioni, quia ad diuersas in specie formas terminantur. Aliquando vero id dicit sub conditione: si sanatio alteratio est, vt text. 3. Virtutum hoc ita sit, vt

Aristoteles dixit, ad omnes illos habitus non esse per se motum, dicemus postea.

Secundo dubitatur circa caput quartum, text. 23. Quia videtur Aristoteles colligere, ex eo quod motio circularis sit tardior vel velocior recto, quod debeat esse aliquando æque velox, & consequenter, quod si linea circularis aliquando est maior, & aliquando minor recta, quod debeat esse aliquando æqualis. Hoc videtur multipliciter falsum, quia non recte sequitur: Datur alia species numeri maior ternario, & alia minor: ergo debet dari æqualis. Nec sequitur, Datur quadratum maius circulo, & aliud minus: ergo datur æquale: & datur elementum maius aere, scilicet ignis, & minus, scilicet aqua, & tamen non datur elementum æquale. Respondetur cum Modernis hic, quod Aristoteles absolute non facit tale argumentum: Datur maius, & datur minus: ergo debet dari æquale: quia hoc non concluderet, vt probat dubium, sed aliter affirmat argumentum illud: Mobile circulare aliquando pertransit maius spatium, quam rectum, quia est illo velocius, & aliquando minus, quia est tardius: ergo poterit aliquando transire æquale. Probatur sequela ex definitione mobilis velocioris, quod sicut eodem tempore pertransit maius spatium, quam tardum, ita tempore minori transire æquale.

Tertium dubium est circa textum vigesimum quatum eiusdem

capitis quarti, quare dicat Aristoteles, quod multum non dicatur vniuoce de aqua & aere. Pro cuius intelligentia notandum est cum Simplicio, quod aqua & aer possunt considerari dupliciter: vno modo secundum quantitatem, quam actu habent: alio modo secundum quantitatem, quam habent in potentia, quod vocat Simplicius in facultate, si ex aqua aer fieret, vel è contra: & hac ratione parua aqua secundum quantitatem in actu, est magna in facultate, quia potest magnus aer fieri ex illa: & contra magnus aer in quantitate, quam habet actu, est paruus in facultate, quia parua aqua potest fieri ex illo. Ex quo fit, quod aliter comparatur vna aqua alteri, & vnus aer alteri, quam aqua aeri; vel è contra, quia vna aqua respectu alterius eandem habet proportionem in quantitate & facultate, & similiter vnus aer respectu alterius: at vero aqua respectu aeris, vel è contra, non habet eandem proportionem in quantitate & facultate, sed potius diuersam, vt vidimus: & ideo quia absolute non habent eandem proportionem, multum de aqua & aere non dicitur vniuoce, vt repetit Aristoteles text. sequenti, quia singula horum, & quantitatem & facultatem dicunt, quæ duo non sunt vnum & idem.

Quartum dubium est, quid intelligat Arist. text. 19. quado ait, quod sanitas consistit in commensuratione calidorum & frigidorum, quæ sunt ad intra, vel ad continens. Et respondet eum Averroes, quod primum intelligit sanitatem animalis, quæ

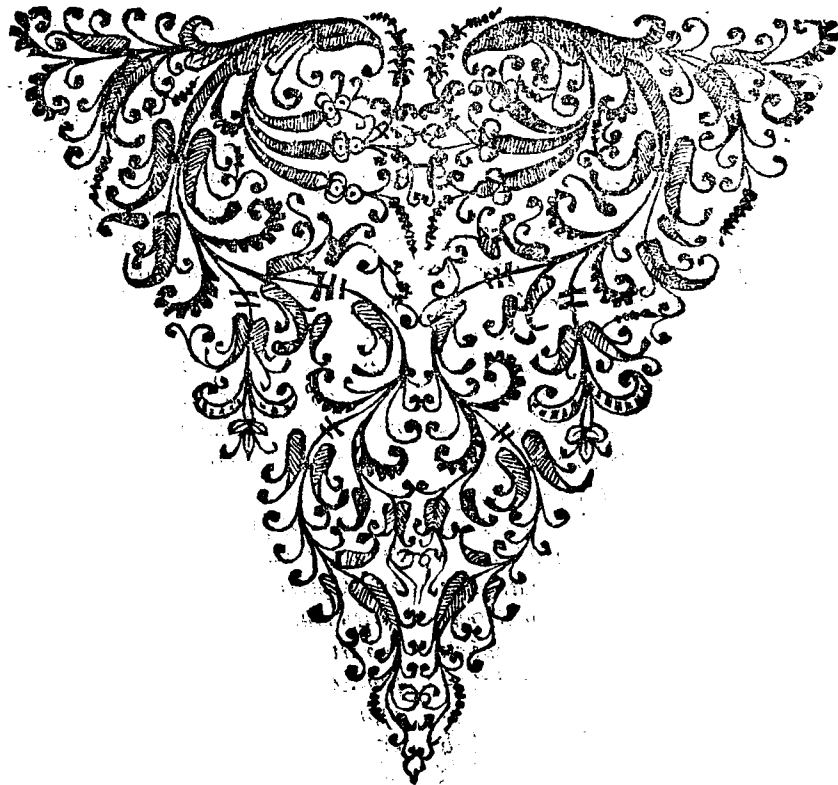
quæ consistit in illa intrinseca commensuratione: per secundum vero intelligit sanitatem ambientis, quæ ratione aer vel aqua circumstantis dicitur sana.

Quinto dubitatur, quomodo intelligendum sit, quod Aristoteles docet, habitum esse dispositionem perfecti ad optimum. Respondetur ex sancto Thoma. 1. 2. quæst. 30. & quod de virtutibus, & alibi sæpe, quod quia habitus supponit naturam in

suo esse perfecto, & ordinat ipsam, vt melius se habeat per operationes sequentes, ideo dicitur dispositio perfecti ex parte subiecti ad optimum ratione finis: & ita inquit Mathematicam esse habitum perfecti ad optimum. Respondetur ex sancto Thoma. 1. 2. quæst. 30. & quod de virtutibus, & alibi sæpe, quod quia habitus supponit naturam in

hæc de septimo libro dicta sunt, dum ad questionem peruenimus.

S V P E R

SUPER OCTAVVM
LIBRVM PHYSICAE
auscultationis Aristotelis, de motu
in ordine ad primū motorem.

Commentaria vna cum quaestionibus.

AUTHORE R. P. F. PETRO DE
Oña, Burgēsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia
Castella Prouinciali, Instituti Sanctae Maria de
Mercede redemptionis captiuorum.

CAPVT PRIMVM.
An motus sit sempiternus.

Hic liber octauus, qui est postremus Phys. plenus est (vt inquit Simplicius) optimis, multisq; theorematibus; nam primo in eo disputatur de aternitate motus, vbi paratur via ad illam quaestionem de aternitate Mundi. Disputat etiā de primo motore, & prima causa, nō accurate & ex professo, sed obiter, vt docet Arist. ne esset in his progressus in infinitū. Nā disputatio de Deo ex professo, pertinet ad primā Philosophiā. Vnde hec disputatio, quae adfertur hoc libro, nō tantū utilis est, vt hic docet Arist. ad considerationē naturalem, sed etiā ad considerationē physicā, & disputationē de primo principio. Exorditur autē hic disputationē ab

ea parte, sit ne motus aternus, vel potius caperit aliquando, sine q; sit habiturus. Quam paritē Anaxagoras falso ad caeli motū contrahit, cū sit indefinite accipiēda: nā sensus illius est, num sit aliquis primus motus, cui nullus alius praecesserit, vel potius ante oēm motū fuerit motus, & nō sit futurus vlium motus, quo nullus sit posterior, vel potius post oēm motū sit futurus motus. Quauis autē hac quaestio sit cōposita, hoc est, qualis sit motus, nō tū est necesse, vt pri^o disputetur quaestio simplex, hoc est, an sit motus, quoniam oēs naturales Philosophi admisserūt motū esse. Omnes enim asseriebant, mundū factū esse. Quare disputantes de ortu, & interitu mundi, motū admitterant, sine quo ortus & interitus constare nō possunt. Alij enim constituebant mundos infinitos cōpostos, vt Democr. & Leucippus, atq; in his alios oriri aliosq; interire

terire in aternū vnū necessario statuebant aternū motū. Alij vero faciebāt vnū mundū, diuerso tū modo, nam alij vnū aternū, non tū eundē numero, sed alij, atq; alij, vt Empedocles: alij autē vnū eundē numero, non tū aternū, vt Anax. qui oēs admitterēt motū. Praeterea duobus modis intelligitur, motū aliquādo incepisse, vno modo, vt Anaxagoras, qui existimabat, omnia in principio fuisse indigestam quandam massam, seu molē rudē, deinde accessisse diuinam quandam mentē, atq; per motū ex ea disgregasse: vnde sentiebat Anaxag. in ea disgregatione incepisse motum, & antea praecessisse aternam quietem. Secundo modo intelligitur, vt dicebat Empedocles, scilicet res ipsas nunc moueri, nunc quiescere. Asserebat enim per cōcordiam omnia elementa, & corpora cōgregari, atq; ex multis vnū fieri, & postea per discordiam illud vnū dissipari in multa: rursusque interiecto multo tempore, cōgregari in vnū, atq; hanc vicissitudinē esse aternam. Vnde sentiebat Empedocles in ipsa cōgregatione & disgregatione esse motum, interiectis autē temporibus esse quietem. Ait ergo Arist. considerandū esse diligenter, quo nā modo se habeat, quoniam huius quaestionis explicatio nō solū ad naturalem cōtēplationem, sed etiam ad intelligentiā primi principij valde cōducit. Arist. ergo sentit, nō esse ortū aliquādo mundū, quod idem de motu affirmat, sed esse aternum. Idque nōnullis rationibus ostendere nititur: principium autē statuit. loquendo praesenti, res esse prius, quā mouerentur, quod enim ambulat, potestatem antea habuit, vt ambularet: quare fuisse ante motum necesse est: sic etiam & cōmutatur, necesse est praecedat idem mobile numero, vt accidit in motu ad locū, in cōmutatione, & accretione: secundo, vt non praecedat idem numero mobile, sed eius materia, vt in generatione: non enim id & generatur, prius existit, sed eius materia, in qua generatur. Hoc posito principio, prima ratio, qua probat Arist. nullū fuisse primum motum, neque sere postremum, sed esse aternum, talis est: Res aliquādo moueri ceperunt, aut fuerunt ante tempore finito, vt aiebat Anaxag. antea sunt aliquādo: si orta sint aliquādo, cum ortus ipse sit mutatio, atq; ad oēm motū sit necessarius motus, ante primū motū fuisse alius motus, & est absurdū: si autē res semper fuerūt, duo sequeretur absurda: primū vt ab aeterno fuisse aliquod, & posset moueri, & aliquod, quod posset moueri, fuerintq; prius in aeterna quiete, & postea vnū ceperit moueri, & alterū moueri: huius enim rei nulla potest reddi probabilis causa. Alterum est, vt ante primū motum fuerit alius motus: nā infinito tempore res quiescerunt, & postea ceperunt moueri, necessario aliquā fuisse causam, & hanc e medio auferri, & cum sine motu fieri nō possit, efficitur vt primo motui alius praecesserit, ille quo sublato, est causa quietis. Secundā rationem antequam conficiat, praefatur: Eorum, quae mouentur, duplex est genus, alia mouentur naturaliter, alia libere, quae cū eo potissimum

terire in aternū vnū necessario statuebant aternū motū. Alij vero faciebāt vnū mundū, diuerso tū modo, nam alij vnū aternū, non tū eundē numero, sed alij, atq; alij, vt Empedocles: alij autē vnū eundē numero, non tū aternū, vt Anax. qui oēs admitterēt motū. Praeterea duobus modis intelligitur, motū aliquādo incepisse, vno modo, vt Anaxagoras, qui existimabat, omnia in principio fuisse indigestam quandam massam, seu molē rudē, deinde accessisse diuinam quandam mentē, atq; per motū ex ea disgregasse: vnde sentiebat Anaxag. in ea disgregatione incepisse motum, & antea praecessisse aternam quietem. Secundo modo intelligitur, vt dicebat Empedocles, scilicet res ipsas nunc moueri, nunc quiescere. Asserebat enim per cōcordiam omnia elementa, & corpora cōgregari, atq; ex multis vnū fieri, & postea per discordiam illud vnū dissipari in multa: rursusque interiecto multo tempore, cōgregari in vnū, atq; hanc vicissitudinē esse aternam. Vnde sentiebat Empedocles in ipsa cōgregatione & disgregatione esse motum, interiectis autē temporibus esse quietem. Ait ergo Arist. considerandū esse diligenter, quo nā modo se habeat, quoniam huius quaestionis explicatio nō solū ad naturalem cōtēplationem, sed etiam ad intelligentiā primi principij valde cōducit. Arist. ergo sentit, nō esse ortū aliquādo mundū, quod idem de motu affirmat, sed esse aternum. Idque nōnullis rationibus ostendere nititur: principium autē statuit. loquendo praesenti, res esse prius, quā mouerentur, quod enim ambulat, potestatem antea habuit, vt ambularet: quare fuisse ante motum necesse est: sic etiam & cōmutatur, necesse est praecedat idem mobile numero, vt accidit in motu ad locū, in cōmutatione, & accretione: secundo, vt non praecedat idem numero mobile, sed eius materia, vt in generatione: non enim id & generatur, prius existit, sed eius materia, in qua generatur. Hoc posito principio, prima ratio, qua probat Arist. nullū fuisse primum motum, neque sere postremum, sed esse aternum, talis est: Res aliquādo moueri ceperunt, aut fuerunt ante tempore finito, vt aiebat Anaxag. antea sunt aliquādo: si orta sint aliquādo, cum ortus ipse sit mutatio, atq; ad oēm motū sit necessarius motus, ante primū motū fuisse alius motus, & est absurdū: si autē res semper fuerūt, duo sequeretur absurda: primū vt ab aeterno fuisse aliquod, & posset moueri, & aliquod, quod posset moueri, fuerintq; prius in aeterna quiete, & postea vnū ceperit moueri, & alterū moueri: huius enim rei nulla potest reddi probabilis causa. Alterum est, vt ante primū motum fuerit alius motus: nā infinito tempore res quiescerunt, & postea ceperunt moueri, necessario aliquā fuisse causam, & hanc e medio auferri, & cum sine motu fieri nō possit, efficitur vt primo motui alius praecesserit, ille quo sublato, est causa quietis. Secundā rationem antequam conficiat, praefatur: Eorum, quae mouentur, duplex est genus, alia mouentur naturaliter, alia libere, quae cū eo potissimum

discrimine differre videantur, quod hęc contrarijs nouentur motibus, illa vero vna tantum modo, tamē non omnino hoc discrimine separantur, cum & ea, quę natura mouentur, contraria agere quodammodo possunt. Nam frigidum & frigesfacit, & sua absentia calefacit, quauis id sit ex accidenti. Hęc presertim Aristoteles ita rationem componit: Si res ceperunt aliquando, alia quidem mouere, & alia moueri, necesse est, vt cum antea non intercesserit inter istas ea proportio, quę requiritur, vt alia mouerēt, & alia mouerentur, nunc demum intercedat: Nam mouens, & quod mouetur, sunt relata: sed relatio noua non potest aduenire, nisi vtramque extremum mutetur, vel certe alterum: igitur vt primo motu sit alius prior, nimirum ille, quo huiusmodi proportio parata est. Tertia sumitur ex tempore: si enim est aliquis primus motus, vt iure dicere liceat nunc esse motum, cum prius non fuerit, certe ante primum erit prius & posterius: sed prius & posterius sunt differentie temporis: ergo primum motum antecesserunt differentia temporis, quę cum à tempore separari non possunt, nec tempus à motu, sequitur proculdubio primo motui alium antecedere, quod fieri non potest. Quarta est: Tempus est æternum: ergo & motus. A Eternum esse tempus ex eo colligit, quod cum intelligit tempus absque momento non posito, momentum omne finit: sic vnius temporis, & alterius principium efficitur, necessarium nec ortum esse, nec posse interire, eadem

dem erit ratio. Superioribus argumentis docuit Aristoteles non capisse aliquando motum. Restat, vt nec interitum esse ostendat: hęc ergo ratione id probat, quę vim sumit ex hoc principio, motum & potestatem ad motum non solum interire, nec interitum, & potestatem ad interitum: nunc ita concludit: si quid sit, quod ultimo moueatur, cessante motu, adhuc potestatem retinebit, vt rursus moueatur, quę cum in actum reuocabitur, fiet vt sit motus posterior postremo, quod alienum est à ratione vt sit: non ergo futurus est vltimus motus.

CAP. SECVNDVM.
Reprehendit Aristoteles
sententias Philosophorum.

Hærenus æternum esse motum docuit Aristoteles, deinde quę à veteribus dicebantur, refutare instituit, dissoluitque rationes, quibus hanc sententiam dicebantur labefactare. Anaxagoras igitur, & Empedocles suorum decretorum hanc rationem adferebant, quod ita esset natura comparatum. Quam causam reijcit Aristoteles: hęc enim in his tantum reddi potest, quę ad rei essentiam pertinent: vt cum quærimus, quare homo est animal rationale, respondeamus, quia ita vult Deus & natura. Præterea, cum veręque sententia falsa sit, eam tamē, quę est Anaxagora, magis reprehendit: pri-

dit: primum, quia tollit de medio ordinem, cum infinita statuatur rerum quietem, & postea infinitum motum: & infiniti ad infinitum nulla sit proportio, ac proinde nullus ordo, nam ibi certitur ordo, vbi est aliqua proportio. Quod potest facile perspicui ex numeris, qui & ordine quodam & proportione inter se affecti sunt. Deinde, quia euerit opus natura: nam hoc aut eodem semper modo fit, aut si aliquando aliter euenit, potest reddi aliqua ratio, vt si ex perfecto animali oriatur monstrum. Quod vero Anaxagoras statuit, nec eodem modo semper se habuit, nec ab eo affertur aliqua causa, cur aliter eueniat: longe itaque probabilius Empedocles, qui finito tempore res moueri asseruit, & finito quiescere, sed in eo reprehendendus est, quod hoc vicissim fieri sine ratione existimari: nam quod ait hęc ita fieri, quod semper ita facta sint, & sempiternorum nullam esse causam, non omnino reprehensione caret. Nam et si sempiternorum, quę vera principia sunt, nulla causa esse possit, multa tamen sunt æterna & necessaria, quę causam habent circularum demonstrationem, velut triangulum habere tres angulos parces duobus rectis: at decretum Empedoclis non est principium: debuit ergo illius adferre vel demonstrationem, vel aliquam rationem. Deinde proponit argumenta veterum, quibus probabant ortum esse aliquando motum: Primum est: Motus est à contrario in contrarium: sed interualtum inter contraria finitum est: ergo finito motu

percurreretur: quare necesse est & capisse motum, & finem habiturum. Alterum est, grauis, & leuis post quietem mouentur: capit ergo aliquando motus. Tertium est: animalia à se ipsis mouentur, non ab externo aliquo: ergo in eis ortus erit aliquando motus: quod si in animali minori mundo ortus est, aliquando motus, certe & in maiori mundo, id est, in toto vniuerso ortum habuit aliquando. Dicitur animal minor mundus, quoniam maiorem similitudine quadam imitatur. Nam vt in maiori partes diuersa sunt, diuersęque partium motiones, quę omnes ex principio aliquo ac causa vim accipiunt, scilicet à Deo, sic minor, nempe ex corde, vel ex cerebro. Hęc argumenta diluit Aristoteles. Primo respondet omnem motum, qui sit ex contrario in contrarium, esse finitum: tamen esse aliquem contrarium expertem, vnum, & infinitum, id est, motum cęli: Secundo responderet, non esse absurdum motum grauium, & leuium aliquando capisse, sed cum hic motus ab externo mouente fiat, quod prius moueri opus est; oportet illi motui, quo ipsa fuerunt mota, præcessisse alium motum, qui eorū motus causa fuit, & ante illum debuit pari ratione præcedere alius motus: & ita in infinitum. Tertio: Animalia vno tantum motu se ipsa mouere possunt, nempe illo, qui ad totum accōmodatus est, propterea quod in eorum potestate situm est moueri hoc motu, & quiescere cum volunt: mutationes vero alias, vt accretionem & nutritionem, licet ab interno principio profici-

catur, qui tamē naturales sunt, vt vel ab ipsis animalibus mixtis exerceantur, non ita animalibus conuenire, vt his animalia ceperint moueri: ac motus quidem ad locum cepit in animalibus, aliquando tamen illi motui multi alij antecedunt, quæ partim ab ambiente aere fiunt, vt calefactio, et frige factio, partim ab alimento, vt nutritio & accretio, quod hinc perspicere potest: Calefactio corpore humores excitantur, excitaturque potius desiderium, tam phantasia mouetur, cognosciturque potum esse necessarium: quam cognitionem sequitur motio appetitus, qua cupit potum, quare ad sumendum potum, se ipsum animal loco mouet. Quod autem perennis in fit animalibus motio, ex somno intelligi potest, quo tempore cum sint sensuum functiones, videatur animal omnium motuum functione carere, afficitur tamen multis mutationibus, nã & nutritur & crescit, & respirat quidem, licet aliquando animalia quiescant in loco, & postea loco moueri incipiant, non propterea tamen incipit in animalibus motus aliquando, vt aliquando desinat.

Q V A E D A M O B- seruationes.

Cum hac questione de aternitate motus implicata est alia questione de aternitate mundi, quam nos de professo disputabimus in 1. lib. de cælo: quamobrem hac loco. hęc rationes Aristotelis breuiter tantum

diluemus: ac primo tollenda est hypothesis illa: Ante motum procedere mobile: si enim intelligitur procedere natura, vera est hypothesis, nam mobile est subiectum motus, & omne subiectum prius est natura accidentis: si vero intelligatur procedere tempore, falsa est hypothesis, vt recte docet Philosophus, multi enim sunt motus, in quibus mobile non precedit tempore, sed tantum natura: quam primum enim gignitur ignis in loco inferiori, ascendit sursum, & quam primum gignitur aqua in nubibus, descendit deorsum: sic etiam cælum, quam primum factum fuit, cepit moueri. Ceterum urget illa ratio, ante omnem motum procedere materiam substantialem, quoniam ex nihilo nihil potest fieri: materia vero substantialis non est sola, sed cum forma aliqua: quãuis igitur in quibusdam motibus mobile non precedat tempore ipsum motum, tamen debuit precedere alia res, ex qua factum fuit mobile, vt Simplicius obijcit contra Philoponum: ea vero res habuit primum aliquem motum, atque ita non dabitur primus motus. Respondet Philoponus & Dignus Thomas, in mutatione naturali necessariã esse substantiam materialem, qua precedit natura, quia natura est in materia, vt ait Philoponus, & nihil potest produci nisi ex materia: at vero prima rerum effectio, qua proxime sunt condita à Deo, non fuit mutatio naturalis, sed quedam rerum emanatio à primo principio, quam Philosophi appellant creationem, qua Deus om-

nia con-

nia condidit ex nihilo: fecit enim totum ens materiam simul & formam, quod potuisse fieri ab ipso Deo, non diffidendum est; cum habeat potentiam infinitam. Sequitur ad singulas rationes respondeamus, quibus Arist. conatus est demonstrare motum esse æternum. Ad primam, qua colligebat rem, qua mouet & qua mouetur, aut fuisse genitam, aut æternam, respondetur: Prima causa mouens, qua est Deus, æterna fuit ante primum motum: res autem, qua mouetur, non fuit æterna, sed aliquando facta: nec tamen inde sequitur ante primum motum præcessisse aliquem motum, quoniam (vt diximus) ab initio nõ fuerit facta res naturali mutatione, sed fuerunt creata ex nihilo à Deo. Verum urget secunda ratio: si enim ab æterno erat causa mouens, non potuit accedere ad motum, nisi per aliquam mutationem, & si ea causa semper se habuit eodem modo, quo postea se haberet, cum motum efficeret, certè ab æterno motum fecisset: quod si prius se habuit vno modo semper, & postea alio, nõ intercessisset aliqua mutatio. Respondemus tamen, causam mouentem semper se habere & habuisse eodem modo, quoniam in Deum nulla potest cadere mutatio: nec tamen inde efficitur, ab æterno mouisse, quia Deus ea, qua sunt æterna, non agit necessitate nature, sed est causa libera eorum: quare potuit, quando libuit, mouere & cõdere mundum: neque enim accessit ad mundum constituendum aliquo nouo consilio, aut voluntate, sed ab æterno proposuit condere mundum, deinde condi-

dit illum, quando placuit. sine ulla sui mutatione: quoniam in Deo potestas agendi, & actio non distinguuntur, ac proinde non egreditur ex potestate ad actum per aliquam mutationem. Ad tertium cum dicimus, prius non fuisse motum, aduerbium (prius) non significat tempus ante primum motum, sed solum negationem, qua negamus ante primum motum alium existisse, quia non suppetunt alia vocabula, quibus rem explicemus. Queniam admodum cum dicimus, extra cælum nihil esse, præpositio (extra) non significat locum, quasi extra cælum sit locus, in quo nihil sit: & si aliàs solet esse differentia loci, tantum tamen significat negationem, qua negamus extra vniuersum aliquid esse. Ad quartum dico, non omne momentum esse finem præteriti, & principium futuri, sed quia tempus finitum est, fuit aliquod momentum, quod tantum erat principium temporis, non autem finis alterius esse: & erit tandem aliquod momentum, quod tantum erit finis, vt in linea non omne punctum est finis vnius partis, & principium alterius, sed sunt duo puncta, quorum vnum tantum est principium, & alterum finis. Ad vltimam rationem, qua probat non habiturum finem, respondeo, falsam esse illam hypothesis, post omnem motum superesse aliquod, quo possit moueri. Nam in mundi interitu absoluetur motus omnium rerum, manebunt ipsa corpora naturalia, non tamen cum potestate ad motum, nec relinquetur aliquod, quæmeti in possit: nõ corpora mixta soluentur in elementa, elementa

elementa vero non poterunt ullam sortiri mutationem, nec agent inuicem & patientur: hæc autem fient nõ à motione, sed à voluntate diuinã. Sed de his latius dicemus in primo de celo.

CAP. TERTIVM.

Proponitur quædam diuisio Antiquorum, & refellitur.

Postquam (inquam) probauerat Aristoteles dari motum sempiternum, instituit probare etiã in singulis esse aliquem motum, vnum, infinitum & sempiternum, qui nec initium habuerit, nec finem sit habiturus; Et quoniam ex solutione quæstionis propostæ capite superiori, pendunt cætera: scilicet quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: vt hoc intelligatur facilius, proponit hoc capite hanc diuisionem, aut omnia quiescunt, vt dicebat Zenon: aut omnia mouentur, vt sentiebat Heraclitus, vel quædam mouentur, & quædam quiescunt, & horum aut quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: vel aliquando mouentur, & aliquando quiescunt. Incipit ergo refellere singulas partes: & primo illam Zenonis: Omnia semper quiescere. Primo, quod hoc sensui repugnet, quo percipitur multa moueri. Secundo, quia hæc opinio destruit non modo vnam partem, sed totam Philosophiam, & omni-

no naturam, quæ est principium motus: non modo vnam scientiam, sed omnes artes & scientias euertit: & quoniam omnes artes fiunt per motum & principia philosophica, supponit motum, saltem spiritualem, per quem inuestigat primum motorem, & Mathematica supponunt motum, à quo abstrahunt. Tertio, quia tollit principia naturalia, & ideo non est à Phisico contra Zenonem disputandum. Deinde refutat alteram partem Heracliti, scilicet omnia semper moueri: nõ hæc etiã opinio euertit naturam, quæ sicuti motus, ita etiã principium est quietis: nõ quia repugnat sensui, experimur enim quæcũquæ quiescere. Sed sequaces Heracliti respondebunt, quamuis res nobis videantur quiescere, semper tamen habere aliquem motum, scilicet occultum. Cæterum hoc reijcit Aristoteles, quia si discurramus per singulas partes motus, nullam inueniemus semper rebus omnibus conuenire. Primo in accretione, quæ in rebus (inquit) ualentibus non fit continue & semper. Ex quo loco volunt aliqui colligere accretionem non esse motum continuum: sed immerito plane, quia sensus Aristotelis perspicuus est: non enim intendit probare accretionem ea tempore, quo durat, non esse motum continuum, sed non conuenire omni tempore animali. Sed de hac dubitatione lege, quæ diximus 5. Phisicor. cum de accretione disputarem. Probat motu alterationis non omnia moueri semper: Primo, si diceret aliquis ex partibus subiectis semper vnam modo, mo-

do, modo alteram commutari, hoc (inquit) falsum est, quia aliquando omnes partes substantiæ simul commutantur, vt patet in concretionem aquæ, vel in coagulationem lactis. Secundo, nec ex parte terminorum, quia omnis commutatio fit ab vno contrario in alterum contrarium: comparato ergo illo termino, cessat motus. Tertio experientia: Nam si alteratio semper durat, semper intenduntur formæ: sed experimur non ita accidere, imo potius lapsus in eadem duritie perseverat, vt nec fiat durior, nec mollior. De motu locali idem probat, quia cum res perueniunt ad sua loca naturalia, ibi etiã quiescunt. Præterea reijcit illam tertiam partem: quædam semper moueri, & quædam semper quiescere. Primo, quia repugnat experientiæ, nam lapidem (vt antea diximus) experimur nunc quiescere, nunc moueri. Secundo, quia ex hac positione tollitur accretio, quæ intermittitur, vt diximus: aliquando aufertur. Præterea, motus violentus, qui non est perpetuus, sed ex quiete naturaliter procedit: tollitur generatio & corruptio scilicet, denique omnis motus, qui est à quiete in vno termino ad quietem in altero. Quartam partem, quæ fuit Empedoclis, asserit quoque esse falsam, nimirum omnia aliquando moueri, & aliquando quiescere. Quæ sententia in superiori capite fuit refutata. Cum ergo nec omnia semper moueantur, nec omnia semper quiescant, nec quædam ex omnibus semper moueantur, quædam semper quiescant, nec omnia modo moueantur,

& postea quiescant, vt hætenus probatum est, restat inquirendum, utrum aliqua sint omnino immobilia, alia quæ semper moueantur, alia vero, quæ interdum moueantur, interdum quiescant.

CAP. QVARTVM.

Omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Probat Aristoteles, quædam esse immobilia, quædam semper moueri, quædam vero nunc moueri, postea quiescere. Ex quo desinde colligit vnum motum æternum, & vnum primum motorem æternum. Ad hoc probandum, hoc aliud fundamentum probat in hoc capite, scilicet, omne, quod mouetur, ab alio moueri. Et quænis hoc idem septimo libro tractasset, tamen in communi, illo in loco, modo vero in particulari discutitur, quod sit mouens prius, quam mobile. Quam rem vt explicet, præfatur tres diuisiones. Prima est iam exposita lib. 5. capite primo. Eorum, quæ mouentur, quædam per accidens, quædam per partem mouent, vel mouentur. Secunda diuisio: Eorum, quæ per se mouentur, quædam mouentur à principio interno efficiente, vt animata, alia à principio agitantur, vt inanimata. Tertia diuisio: Eorum, quæ per se mouentur, tam à se, quam ab alio, quædam mouentur naturaliter, quædam violenter. Explicat hos motus primo in animalibus, in quibus si motus comparatur toti animali, dicitur totum animal.

animal moueri naturaliter: sed si com-
paretur corpori, tunc loquendum est se-
cundum elementum predominans. Nā
si sit motus sursum, vt cum animal sal-
tat, confertur illi motus quodammodo
violētus, sed si sit deorsum, naturalis.
Similiter respectu partium in partem
auterorem progreditur. Nō incedere
pedibus, sed retrorsum ambulare, vt
lentum. Deinde in inanimatis: nam la-
pis cum deorsum tendit, mouetur natu-
raliter: cū vero sursum, violēter. Acce-
dit iam ad explicandā quæstionem pro-
positā, an omne quod mouetur, ab alio
moueat, & ait, hoc in motibus vio-
lentis clarum esse, nam motus violētus
oritur à principio externo. Similiter in
motibus naturalibus animatorū vide-
tur esse manifestū, quia se habet ani-
mal, sicut nauis, quæ dicitur uoueri à
se, quia intrā se habet nautam, à quo
mouetur, ita animal habet in se ani-
mam, à qua mouetur corpus, & ideo di-
citur totū animal a se moueri. Tota er-
go difficultas est in motu in animatorū
vt grauiū & leuium, quæ videtur mo-
ueri à se: & tamē non cernitur in eis,
quæ pars sit per se mouens, & quæ per
se mota. Vnde non videtur moueri ab
alio. Probatur igitur ista etiam, cū na-
turaliter mouentur, nō mouentur à se:
sed non ab alio principio, quā à se mo-
ueri, est viuere, vt in secundo de ani-
ma dicitur, sed in inanimatis nō viuūt: er-
go non mouentur à se. Secundo si moue-
retur à se, haberent potestatem deesse
di a motu, sicut animalia. Tertio si à se
mouerentur, haberent plures motus, vt
ignis sursum, & deorsum, nam ideo

animalia mouentur varijs motibus,
quia mouentur à se, & à principio in-
terno: sed consequens est falsum: ergo
& antecedens. Quæ rationes probabi-
les sunt, vt inquit D. Thomas. Quarto
in omni eo quod mouetur, aliud est,
quod mouet, et aliud, quod mouetur, ita
vt illa sint distincta, & separatim
vnum continuū non potest agere in
semetipsum, cum agens & patiens sine
seper diuersa. Quare in animalibus,
quæ se mouent, inueniemus partū di-
stinctionem, sed in inanimatis non pos-
sumus inuenire partem mouentem se-
paratam a parte per se mota, imo om-
nes partes vnum continuū efficiunt:
ergo non possunt moueri a se, sed ab
alio. Vt ergo dissoluat propositam du-
bitationem, præfatur duo. Primum est.
Sicut inter mouentia, ita inter mobi-
lia, quedam mouentur per se, quedam
ex accidenti. Secundo annotat dupli-
citer, aliquid in potentia esse: Vno mo-
do in potentia proxima, cum quis iam
habet formam, & facultatem ad agen-
dum, sed non habet actum secundum,
nimirum functionem illius forme: vt
cū quis iam scientiam comparauit, sed
nōdum aliquid contemplatur. Alio mo-
do in potentia remota, quæ dicitur po-
tentia essentialis, seu potentia ad for-
mam seu ad actum primum, vt cū res
non habet formam, neque principium
operandi, vt homo antequam addiscat
scientiam. Ex hac distinctione, quæ ha-
bet etiam in grauiibus & leui-
bus, soluit quæstionem si quid prius
quam vnum elementum conuer-
tatur in aliud, est potentia remota, an
modo ad

modo ad motum illius, sed ad eius for-
mam, grauitatem (scilicet) seu leuita-
tem: postquam vero conuertitur in il-
lud, habet actum primum, & habebit
statim actum secundum, nēpe motum,
nisi impediatur: si ergo aliquid tollat
illud impedimētū, illud remouens pro-
hibens partim erit causa illius motus,
partim vero nō: est enim causa per ac-
cidēs, non vero per se: causa autē per
se motus grauiū & leuium, erit res il-
la, quæ illis tribuit actus primos &
formas: quia dans formā, dat consequē-
tia ad formā: sed huiusmodi causa fuit
generans: ergo à generante mouetur per
se, & a remouente prohibens, per acci-
dens. Quare verum est, quod in hoc
capite instituebat probare, omnia quæ
mouentur, ab alio moueri.

CAP. QVINTVM.

Deueniēdum esse ad vnū
primum motorem.

Cum probatum sit, quidquid moue-
tur, ab alio moueri, cap. superiori:
accedit Arist. ad probandum hoc cap.
in omni motu deueniendum esse ad
vnum primum motorem, qui non mo-
ueatur per se, vt vel omni careat mo-
tu, vel certe moueatur tantū per ac-
cidens, ita vt nō moueatur ab alio, sed
si mouetur, moueatur à se ipso. Præfa-
tur autem duas mouentium diuisiones.
Prior est: Quædam ita mouentur, vt si
mul. ab aliqua externa: vt moueantur,
vt baculus, qui motus ab homine, lepi-

dem pellit. Alia mouentur à se ipsis,
vt animalia: hæc vero, quæ à se ipsis
mouentur, aut mouent proximè, ita vt
tangant rem motam, aut vnus, vel plu-
ribus vtuntur medijs, vt cū homo ma-
nu mouet baculum, & baculo lapi-
dem. Præterea, cum multa sint mo-
uentia, quæ primum mouens sequun-
tur, ita ad illud affecta sunt, vt minus
moueant, quā illud, tum quia mouen-
tur à primo, nec vicijsim mouetur pri-
mum, tum quia primum potest sine
alijs mouere, alia verò sine primo non
possunt. His constitutis, quibusdam ra-
tionibus propositum theorema de-
monstrat Aristoteles. Prima est: Si om-
ne, quod mouetur, ab alio moueatur,
illud quod mouet, aut mouetur à se ip-
so, aut ab alio externo principio: si mo-
uetur à se ipso, & non ab alio, hoc est
primum mouens, quod querimus: si au-
tem ab alio externo principio, cū pro-
gressus nō sit in infinitū, necessario per-
ueniemus ad mouens, quod non mouea-
tur ab alio, sed aut non moueatur, aut
si moueatur, moueatur à se ipso. Quod
autem non sit progressus in infinitum,
inde constat, quia si esset, non daretur
primum mouens, quare nec esset, quod
ultimo moueretur: hæc enim inter se
connectuntur. Vnde sequeretur, vt mo-
tus tolleretur e medio, quod fieri non
potest. Deinde tractat hanc rationem
paulatim: cū omne (inquit) mouens
aliquod moueat, & aliquo, hoc est, aut
se ipso, aut medio externo, medium au-
tem non potest moueri, nisi ab alio ex-
terno moueatur, rursusq; illud aliud,
si est medium, debet ab alio externo
moueri.

moueri: hic autem progressus non potest esse in infinitum, sequitur ergo deueniendum esse ad aliquod mouens, quod non moueatur ab alio, sed vel sit immobile, vel si moueatur, moueatur à se ipso. Altera ratio est: Si quidquid mouetur, ab externa vi moueatur, aut sit per accidens & fortuito, aut per se & à necessario principio: fieri fortuito absurdum est, alioquin posset aliter euenire, scilicet, vt moueret aliquid, cum interim ab alio non moueretur, & illo posito nihil sequeretur impossibile: at illo posito, sequitur impossibile, scilicet vt non sit motus, nam si necesse est, vt quidquid mouet, moueatur ab alio, ita vt nihil moueri possit, quin ab alio moueatur, primum autem mouens ex hypothese non mouetur ab alio, certe non mouetur: quod si non moueatur, tolletur motus: fieri igitur non potest, vt moueat aliquid, et fortuito accidat, quod mouetur, ab externa vi moueri. Proximum erat, vt alteram partem reuelleret sed prius rationem interferit, qua mouens primum esse doceat ab omni motum liberum: quæ certe ratio non est huius loci, ne ordo inuersus esse videatur: sic igitur colligitur ratio: Cum tria reperiantur in motu: id, quod mouet: id, quod mouetur, & medium, quo mouens mouet, quidquid mouetur, non est necesse, vt aliud moueat, potest enim moueri tantum: medium autem si nihil mouet, & mouetur, quia coniunctum est cum eo, quod sequitur: ergo verisimile est dari aliquid, quod moueat & non moueatur. Vnde laudanda est hac in parte sententia Anaxagoræ,

qui dicebat, mentem illam diuinam, quam faciebat primam causam mouentem, esse liberam ab omni motione & permixtione: non enim aliter poterat esse primum mouens. Hac ratione interpositam iam partem alteram diuisionis ante a proposita refellit, docetque, quod mouetur, ab alio moueri, id non per se & necessario fieri: nam aut mouetur eadem specie motus, aut diuersa: eadem moueri non potest: fieret enim vt idem curaret, & curaretur, doceret Geometriam, eandemque disceret: sed neque diuersa, cum enim species motus definita sint, perueniendam tandem erit ad id, quod moueat, & non moueatur. Quod si dicas repetendas esse priores formas, atque ita perpetuo fore, vt quod mouet, alia specie moueatur, id constare non posse ex eo docet, quia sequeretur idem incommodum: nam, quod ultimo mouetur non solum à proximo mouente, sed à superiore & primo magis ac versus mouetur: si igitur mouetur homo ad sanitatem, & finit tandem formis motus, eadem forma repetantur, necesse erit profecto aliquem ex superioribus mouentibus eodem motu affici, cumque illa mouentia hominem moueant, fieret tandem, vt idem ad sanitatem & moueat, & moueatur. Dices, non esse incommodum, idem mouere & moueri eadem specie motus: nam baculus mouet lapidem, & eodem specie motu mouetur ab homine: ac etiam calefacit corpus, & calefit ab igne. Respondet, etiam si aliquid moueat, & moueatur, eadem specie motus, non tamen necessario, & in omnibus ita

bus ita euenit, sed id conuenit tantum his, quæ sunt media, & quasi instrumenta primi mouentis, ratio vero probat in omnibus & necessario ita euenire, vt si constituatur primum mouens, quod ab alio non moueatur. Tertia ratio est: Magis id mouet, quod mouetur à se ipso, quam id quod mouetur ab alio: magis enim mouet lapidem homo ipse, quam baculus: si ergo in motu collocandum est mouens, quod sit sors & principium motus, profecto collocandum erit, quod non moueatur ab alio, sed aut nullo modo, aut à se ipso. Ex his perspicuum euasit collocandum esse primum aliquod mouens, quod vel non moueatur, vel certe non moueatur ab alio, sed à se ipso: Quo autem pacto fieri possit, vt idem seipsum moueat, inquit Aristoteles: primum non potest ita fieri, vt totum moueat, & totum moueatur, probatur: Si totum moueat totum, sequeretur idem mouere & moueri eadem specie motus, quod absurdum est. Secundo, cum id quod mouet, actu sit, & id, quod mouetur, potestate, sane si totum moueat ad calorem, & ad calorem moueatur, idem erit actu calidum, & potestate calidum, quod fieri non potest: non enim aliquid ita se mouet, vt totum moueat, & totum moueatur: restat ergo, vt aliquid moueat, & aliquid moueatur. Quod tribus modis intelligi potest, aut vt pars vtrique moueat vtramque: aut pars vna, vt plures seipsas moueant, ceteris interea quiescentibus: aut vt pars vna moueat immota, & alia moueatur. Primam partem esse falsam, ex

his colligit Aristoteles. Primo, quia ex eo sequitur vtramque partem esse primo mouentem, si enim corpus animam mouet, & vicissim anima corpus, profecto vtrique accommodabitur ratio primi mouentis. Vnde fiet, vt nihil sit, quod primo moueatur, nam esse plura, quæ primo moueantur, fieri non potest. Secundo, cum sit conclusio, esse aliquid, quod à se ipso mouetur, fieri non potest, vt quidquid mouetur, ab alio moueatur, hinc efficitur vtramque partem ab vtrique non moueri. Tertio, si ita sit, sequitur vt idem moueat, & moueatur eadem specie motus. Partem autem secundam falsam esse, ita demonstrat: Si propterea totum seipsum mouet, quia pars tota, vel plures seipsas mouent, certe totum se ipsum primum non mouebit, sed gratia partis; & ita tandem relinquatur eo quod seipsum mouet; partem vnam per se immotam manere; alteram vero moueri tantum, nihilque mouere. Quod ita esse, in hunc modum persuadet: Si aliquis motus constans ex his tribus A, B, C. & A. moueat B. & B. moueat C, C. autem tantum moueatur, certe quod ex his constat, seipsum mouere dicitur: & quantum pars C. auferatur, quod reliquum est, ex partibus A, B. compositum, nihilominus seipsum mouebit: igitur in eo, quod se ipsum mouet, duæ tantum partes necessariae sunt, quarum vna moueat & altera moueatur, quæ ita sunt affectæ inter se, vt vel sit inter illas motus contactus, vel certe vna alteram tangat, nec vicissim ab illa

tangatur: mutus contactus in corporibus cernitur: qui vero non est mutus, in his, quorum alterum tantum corpus est, ut in partibus animalis: tangit enim anima corpus virtute sua, qui verus contactus non est, sed est contactus spiritualis & virtutis, vicissim autem non tangitur à corpore. Deinde Aristoteles proponit quandam dubitationem: si ab eo, quod mouet seipsum, auferatur aliqua pars à parte mouente, & item aliqua à parte, quæ mouetur, quod superest, seipsum adhuc moueat, hoc est an pars, quæ superest ipsius A. moueat partem, quæ superest ipsius B. Est enim quaestio dubia in utramque partem, nam si pars, quæ superest ipsius A. adhuc mouet, et pars, quæ superest ipsius B. adhuc moueatur, antea non mouebat totum seipsum primo & per se, sed per partes: non enim totum A. mouebat totum B. sed pars partem: si vero facta detractione pars ipsius A. quæ superest, non mouet partem, quæ superest ipsius B. ideo sequitur incommodum, totum antea non mouisse seipsum primo & per se, sed per partes detractas. Respondet Aristoteles, facta detractione, quod superest ipsius A. mouere id quod superest ipsius B. nec sequitur illud incommodum, quod facta detractione, id quod superest, aliter se habet, quam antea se habebat, quoniam ante diuisionem, quod modo superest ipsius A. erat in ipso mouente A. tanquam pars in tota natura actualiter potestate, quare non mouebat actum & per se, sed vna cum toto: & pars, quæ superest ipsius

B. erat in mobili B. tanquam in subiecto, atque ita mouebatur non per se, sed vna cum toto: facta vero diuisione utrumque habet rationem totius. Vnde pars, quæ superest ipsius A. tanquam totum mouens actum mouet partem, quæ superest ipsius B. tanquam totum mobile actum: tunc omnia intelligenda sunt ex hypothesi, si pars mouens corpus continuum, diuidi possit, re vera primum mouens non potest diuidi. Sed his videtur repugnare id, quod docuit Aristoteles in libro 7. nempe parte quiescente, totum quiescere: non ergo parte detracta, quod superest, potest moueri. Respondeo, quod scripsit Aristoteles libro 7. esse intelligendum, si pars continua cum toto quiescat, tunc enim totum quiescit: hic autem docet, si pars auferatur, quod superest, posse moueri. Ex his colligit Aristoteles, in omnibus, quæ mouentur, primum mouens esse immobile, ut vel non moueatur villo modo, vel certe non ab alio, sed à seipso.

CAP. SEXTVM.

Quo probatur, datum esse vnum primum motorem.

Ostenfurus Aristoteles esse aliquod primum mouens, quod omni motu caret, ut nec per se, nec per accidens moueatur: sitque commune omnium re-

niū rerum ex motus aternitate exordium dicit, probatque primo loco mouens esse aternum, tum quia motus est aternus: quare necesse erit mouens esse aternū, quod perpetuo moueat: tum etiam ex animalium formis id perspicui potest. Quo argumento & rem propositam probat Aristoteles, & dubitationi occurrit: sic enim posset aliquis obijcere: Quaedam sunt, quæ cum partibus careant, & sine ortu fiant, & sine interitu esse desinant, ut animalium forma, quæ cum à se ipsis moueantur, videntur nullam aliam causam priorē requirere: ac proinde non oportere præter ipsas mouens aliquod primum & commune excogitare. Quam objectionem ita diluit Aristoteles, ut admitat, animalium formas neque oriri, neque interire (hæc enim proprie compositorum sunt) sed negat ideo fieri, ut præter illas nullum primum mouens & commune collocandum sit, quia potius cum perpetua sit illarum formarum successio, necesse est ab aliquo principio ortum habeat: nam illius neque vna forma animalium, neque omnes possunt esse causa: non vna quidem, quia aliquando non est, & quod non est, aternitatis causa esse non potest: non omnes, quia non sunt simul, suntque infinita: necesse igitur est, aliquid ab his omnibus, quæ oriuntur, & intereunt, diuersum, sit causa huius aternæ successions: primum ergo principium aternum erit, siue vnum sit, siue multa, quantum probabilis sit, ut sit vnum primum principium, vnde omnia pendeant, nam

ut melius est esse principia finita, quam infinita, si modo ex finitis idē effectus sequatur, sic satius est vnum principium, quam multa, si illud sufficiens sit: semper enim natura id facit, quod melius est: cum ergo vnum primum principium sufficiens sit ad illa omnia præstanda, quæ multa præstare possunt, satius erit, ut sit vnum primum principium, quam ut sint multa. Deinde, cum ostensum sit perpetuo fuisse motum, necesse est ut sit aliquis primus motus, qui huius aternæ motus successions causa sit: sed vnus motus ab vno motore procedit: si ergo primus motus vnus est, & primus motor vnus erit. Sequitur iam, ut demonstret Aristoteles, primum motorem expertem esse omnis motus, quod ipse tum ex his, quæ demonstrata sunt, tum ex animalium motione confirmat, nam animalia vna tantum motu se mouent, scilicet locali, & hoc motu ad hæc non proprie se mouent, quoniam illius principium externum est. Qui locus alioqui difficilis, sic est breuiter exponendus: Motus ad locum ex anima quidem habet ortum, tanquam ex interno principio, sed quia sequitur alios motus, quorum externa est causa, hoc nomine dicitur ab externo principio proficisci: cum igitur vno motu se animalia moueant, & is aternus esse non possit: quia & ipsa mouet, vna cum illis mouetur ex accidenti: si quid igitur sit, quod aterni motu moueat, necesse est prorsus careat omni motu: sed primus motor (ut probatum

est) exterius, mouetque motu aeterno: necesse igitur est, vt omni motu liber sit, vt neque per se, neque per accidens moueatur. Itaque totius rationis summa hac est: Ea causa, quæ dum mouet, mouetur per se aut per accidens, non potest efficere motum aeternum: si igitur aliquis motus est aeternus, eius motor primus nullo modo debet moueri, nec per se, nec per accidens, sed debet esse liber omni motu, alioqui non posset efficere motum aeternum, iam vero & ex istis, verbis idem colligi potest: nam vniuersum in se ipso semper manet, in eodemque spatio, & mutatur locum tantum causa partium: opus igitur est motorem eius esse ab omni motu liberum: cuius consecutionis vis hæc est: Motor primus causa est, vt cælum maneat in eodem spatio, in quo: vt totum quodammodo quiescat: ergo vacabit ipse omni motu: vel certe hæc est: Per accidens mouentur, quæ in his sunt, quæ locum mutant: sed primus motor toti orbi assistit: totus autem orbis locum non mutat: primus igitur motor, nec per accidens quidem mouetur. Obijciat aliquis aduersus priorem rationem, orbes planetarum moueri per accidens, & tamen æterno motu moueri: ergo. Sed Aristoteles negat orbes planetarum moueri per accidens à suprema sphaera, sed mouentur (inquit) ab alio: nam per accidens ea mouentur, quæ sunt in his, quibus per se inest motus. His demonstratis, ostendit Aristoteles aliquod esse debere primum corpus aeternum, quod perenni motu cœletur, idque concludit tum ex primi mo-

Super vniuers. Phisic. Arist.

uentis aeternitate, tum etiam ex varietate mutationum, quæ in rebus inferioribus cernitur. Nam si primus motor in motibus proxime moueret has inferiores, nulla certe esset varietatis ratio, sed aut mouerentur semper omnia, eodemque motu, aut semper quiescerent. Cum videamus igitur varias esse mutationes in rebus inferioribus, & nunc moueri, & nunc quiescere, profecto oportet præter motorem primum esse aliquod primum corpus, ex cuius motu varietas hæc proficiatur. Ex quibus omnibus colligit Aristoteles esse quidpiam omnium motus expers, vt primum motorem, & quidpiam, quod semper moueatur, vt cælum, & quæpiam denique, quæ interdum moueantur, interdum quiescant, verum neque hæ rationes Aristotelis sunt omnino firmæ: nam si primus motor esset aeternus quatenus motor est, esset necessarium, mobile aeternum esse: tamen, quia non est aeternus, quatenus motor est, sed secundum suam naturam absolutam, non esset necessarium mobile esse aeternum: non enim mouet Deus necessitate naturæ, sed libera volumine. Unde, quamuis ipse proxime moueret res has inferiores, posset tamen in eis efficere varias mutationes, quoniam (vt docet Theologi) quidquid facit Deus per causas secundas efficientes, potest per se ipsum sine ipsis efficere.

(170)

C.A.P.

Lib. VIII. Cap. VII.

CAP. SEPTIMUM.
Quo probat, motum localem esse omnium primum.

CVM propositum sit Aristotelis illa confirmare, quæ hætenus de primo mouente conclusit, & de aeternitate eius, quæ mouetur, à duabus questionibus exorditur. Prior est, si ne quis motus continuus, & perpetuus, & quis nam ille sit. Altera est, quis nam motus sit omnium primus. Questionem primam explicat, atque primum motum esse lationem, hoc est, commutatio est prior accretione, sed commutatione prior est latio: ergo latio est omnium prima. Propositionem ita probat: Accretio fit accedente alimento, quæ in principio dissimile est rei, quæ augetur, & postea simile fit, & in eandem naturam conuertitur: sed non potest alimentum ex dissimili fieri simile sine commutatione: ergo. Assumptionem ita concludit: Commutatio non fit, nisi quod commutat & quod commutatur à se tangant, cum antea longè distarent: vt autem, quæ antea longè distabant, se tangant, latione opus est: ergo latio prius est commutatione. Præterea, & veteres (inquit) id confirmant, qui putabant rarum, & densum esse omnium principia: rarum quidem caloris, & mollietatis, densum vero frigoris, & duritatis: at rarum & densum sine latione non sunt: nam rarum est, cuius part-

tes magis distant: densum vero, cuius partes viciniores sunt: latio igitur est omnium prima. Rursus vnum altero prius dicitur, vel natura, vel tempore, vel dignitate: sed his omnibus modis latio prior est cæteris motibus: ergo. Esse natura priorem, inde patet, quia potest esse sine alijs, non contra, etenim necesse est esse aliquem motum continuum & sempiternum, id enim præstantius est, & quod præstantius est si fieri possit, id semper natura facit: at latio sola continua & sempiterna esse potest, vt postea probabimus: igitur sine alijs mutationibus esse potest, alia vero sine ipsa esse non possunt: efficitur ergo lationem cæteris esse natura priorem. Esse autem prius tempore, constat ex eo, quod latio sit aeterna, non autem reliquæ mutationes: at quod aeternum est, antecedit illis, quæ tempore definito sunt: latio igitur est prior cæteris motibus tempore. Obijciat, primam in animalibus mutationem esse ortum: nam latio ultimo loco illis inest: primus igitur locus dabitur ortui. Respondet Aristoteles in re eadem generationem præire alijs motibus, omnino autem & absolute lationem esse priorem, si enim hoc pacto generatio esset prima, oporteret omnia esse genita, ac proinde peritura, quod manifeste absurdum est. Esse vero dignitate priorem: his rationibus concludit. Primum, id dignitate prius est, quod est generatione posterius: sed latio est generatione posterius alijs mutationibus, cum animalia ultimo se mouere so-

Leant ad locum: igitur ceteris præstantior est: Huius tamen argumenti propositio in rebus diuersis non est omnino vera, cum videamus in ipsis animalium partibus causas esse perfectiores, quæ primum à natura formantur, ut cor, aut cerebrum: at in re eadem quodammodo vera est. Etenim res non, statim ac oriuntur, perfectæ sunt, sed quod magis ab ortu recedunt, eo perfectiores euadunt, quod in plantis & in animalibus cernere licet: sensus autem propositionis nostro instituto accommodatus, hic est: Cum multa in rem conueniunt, quod tempore posterius conueniunt, id est præstantius, cumque latior talis sit, superest eam esse potiore, iam latior minime omnium motuum vim habet dimouendi rem à suo statu: fit enim in locum, qui in re ipsa, quæ mouetur, locum non haberet, cum reliquæ mutationes in his sint, quibus res, quæ mouetur, affecta est: latior igitur præstantior est. Postremo: Quæ re ipsa mouent, omnium præstantissima sunt: hæc autem sola latior se momentu voluntarie, & non aliam mutatione: latior igitur ceteris mutationibus dignitate antecellit. Absoluta hæc quaestione, docere parat Aristoteles, cum sint tres latioris formæ, scilicet recta, in orbem, & quæ ex his componitur, cui demum primus locus debeatur: quod ubi demonstratum fuerit, simul perspicuum euadit, id quod secundo loco quaerebimus, scilicet motum aliquem continuum esse sempiternum, & quis ille sit: Primum vero docet nullam ex alijs mutationibus

continuum esse & sempiternam, nam omnis motus, siue ad quantitatem, siue ad qualitatem pertineat, est ex contrario in contrarium: at distantia, quæ contrarijs extremis clauditur, finita est: nullus igitur huiusmodi motus infinitus esse potest, & æternus. Quod vero multis contrarijs mouetur ex albo in nigrum, & vicissim ex nigro ad album, ne que ad aliquid perpetuo & continenter moueri, hæc ratione demonstrat: si contrarij motus continui sunt, sequitur ut idem simul contrarijs motibus moueatur, nam exploratum principium est (ut ait Simplicius) quod mutatur in aliquo extremum, quam primum cœpit moueri, dici posse in illud mutari, modo fit continua mutatio, ut si aliquid ex albo in nigrum, & vicissim ex nigro in album continue moueatur, ubi primum ex albo moueri inciperet, vere dicitur & in nigrum mutari, & in album. Quæ sane mutationes contrariæ sunt, cum illarum extrema sint contraria: hæc eadem ratio in ortu & interitu valet. Nam si interitus sine medio tempore ortus commutatus sit, quod oritur, simul & oriatur & interibit, quod absurdum est. Deinde remouet Aristoteles tres obiectiones, quæ videntur obstare his, quæ diximus. Prima est: Ortus & interitus non sunt mutationes contrariæ, sed contradicentes, quia fiunt inter ens, & non ens: nihil igitur innabit, quo minus hæ mutationes sint contrariæ. Respondet, etiam si non sint contrariæ, non posse tamen esse continuas, quia non possunt simul in

simul in eodem coherere: nam alij motus contrarij non ideo negantur esse continui, quia sint contrarij, sed quia non possunt simul esse in eodem. Secunda est: Ortus & interitus nulla est contraria quies, ut dictum est lib. 5. non igitur intercipiuntur quiete, quare erunt continui. Respondet, etsi non intercipiuntur contraria quiete, inter eos tamen interesse tempus, in quo res nec oritur, nec interit, ac proinde non esse continuos. Tertia: Vnum vni contrarium est, non multis: sed motus est contrarius alteri motui: non igitur est contrarius quieti, quæ intercipiatur. Respondet, posse vnum aduersari multis diuersi ratione, quomodo id, quod est æquale, aduersatur maiori & minori, vni per excessum, alteri per defectum sic etiam motus opponitur, & motui, & quieti motus, ut habitus habitui, vel forma formæ, & quieti, ut forma priuationi. Ad extremum alia ratione probat, motus contrarios non esse continuos, ut ex his fiat vnus motus æternus, nam absurdum esset, id, quod oritur, quamprimum ortum est, interire sine ulla intermissione: esset enim iniqua natura, & male prouideri rebus naturalibus, frustra que illas in lucem produxisset: necesse igitur est, postquam res est orta, permanere aliquo tempore. Eadem est ratio in alijs mutationibus, non enim quod crescit, quamprimum crescit, debet decretere, nec quod alteratur, quamprimum alteratum est, discedere debet ab eâ quantitate, sed conuenit, ut aliquo tempore quiescat in

eo extremo, ad quod est mutatum.

CAP. OCTAVVM.

Motum circularem esse æternum.

Cum sit triplex latior, recta, in orbem, & ex his mixta, quæda continua, sicut et perpetua, hoc cap. docet Arist. primum, mixta non posse esse æterna: & inde patet, quod recta, ex qua illa composita est, æterna esse nequeat: dicitur de recta, quæ sine recurso fit, æterna & continuam esse non posse, ex eo demonstrat, quod omnis magnitudo finita fit, extremis clausa, in qua nihil infinito motu fieri posse, in sexto lib. ostensum est. Quod vero nec illa mutationes continua & perpetua esse possint, quæ reditu fiunt & recurso, aliquot rationibus persuadet. Prima est: Motus specie differentes, vnæ & eadem mutationem efficere non possunt, id est, non possunt continuari, ut dictum est lib. 5. cap. 4. at motus, qui recurso fiunt, sunt specie differentes, nã sunt contrarij: & quia fiunt ad extrema contraria, & quia se mutuo impediunt tam in circulo, quam in recta linea. Ex his igitur vnus & continuus motus non coalescit. Secunda ratio ducitur ex his duobus postulatis. Prius est: In magnitudine recta tria sunt puncta: principium, à quo incipit motus: extremum, in quod desinit, & medium: ac medium in motu continuo esse

medium potestate fieri verbō actū, cum interrumpitur quiete, vt quiescat mobile, & postea redeat ad motū. Alterum est, si quid motu continuo feratur, nullum esse magnitudinis medium punctum, ad quod res accedat, & à quo recedat. Aut enim accessus & recessus in eodem momento temporis fierent, aut in alio & alio: & cum inter duo quauis momenta medium sit tempus, id quod continenter mouetur, in illo medio tempore quiesceret: quod absurdum est. Ex his ita concluditur ratio: Nihil, quod ad punctum aliquod accessit, & ab eodem recessit, illoque vitur tanquam principio actū, & sine motus, potest cōtinuē moueri: sed quod recurrit, accedit ad punctum aliquod, scilicet ad illud, vnde incipit recursus, & ab eodem recedit, illoque vitur, vt principio actū ipsius recursus, & sine prioris motus: non igitur, quod recurrit & regreditur, potest cōtinuē moueri. Et semper has rationes vocat Aristoteles proprias. Prius quam autem logicas adferat, & communes, diluit tria veterum argumenta. Primum est: Demus vt eorum, quae aqua celeritate feruntur, vnum citius ad extremum perueniat: sint enim duo corpora F. & G. quae per aequalia spatia pari celeritate ferantur, F. à puncto A. in punctum C. & G. à puncto B. in punctum E. Rursus statuamus corpus F. accedere ad punctum B. & ab eodem recedere vsque ad punctum C. sequitur corpus G. peruenire citius ad punctum E. quam F. ad punctum C. quod absurdum est, cum postea sit corpora

ista aqua celeritate moueri. Respondet Aristoteles non esse concedendum, vt corpus F. ad punctum B. accedat, & ab eodem recedat, si motus sit continuus: sic enim haec duo corpora non mouerentur. Secundum est, quod Zenon tollebat motum: nam in magnitudine infinita partes continentur: sed infinito percurri non possunt tempore finito: nullus igitur motus esse potest. Respondet Aristoteles lib. 6. cap. 2. & 9. hanc questionem esse explicatam, & ita non esse incommodum, infinitas magnitudinis partes finito tempore pertransiri, quod tempus perinde infinitum sit, atq; magnitudo. Verum hac responsio (inquit, quauis interroganti occurrat, tamen questionem penitus non dissoluit: si enim proponat sine compositione in hunc modum: potest ne fieri, vt infinita, quae sunt in magnitudine, percurrantur, eadem certe responsio adhiberi non poterit. Vera igitur ex his quae diximus, responsio ad questionem, haec est: Cum ea quae in magnitudine sunt, tum actū sint, tum potestate, potestate quidem, quando continua est magnitudo: actū vero, quando diuiditur: quatenus potestate sunt, praeteriri posse; quatenus vero sunt actū, non posse. Tertium est: si punctum medium magnitudinis ad priorem partem pertineat vt finis, & ad posteriorem vt principium, eodem modo momentū ad tempus affectum erit: at hinc sequitur simul esse, & non esse, & cōtrarijs simul affici: istud enim tempus A. B. C. & corpus aliquod toto tempore A. B. esse album, tempore

vero.

vero B. C. esse nigrum: si medium momentum B. & ad praeteritum tempus pertineat, & ad futurum, efficietur plane in momento B. corpus album esse pariter & nigrum. Respondet Aristoteles, si temporis solius ratio habeatur, medium momentum ad virumque tempus referendum esse, tam ad praeteritum, quam ad futurum: quod si spectemus rem, quae mutatur, medium momentum ad posterius tempus pertinere, & ad posteriorem affectionem: illis itaque omnibus positis, corpus, quod mutatur, sitque ex albo nigrum, toto tempore A. B. album esse. praeter vltimum B. in illo enim iam definit esse album, & factum est nigrum. Haecenus his rationibus propositis descriptis ex proprijs principijs, quibus demonstratiue vsus est Arist. deinceps logicas adfert. Prima sumpta est ex hoc axioma, quod continenter fertur ad aliquod extremum, non solum in fine, sed etiam in principio ad illud ferri dicitur. Hinc ita ducitur ratio: Quod mouetur ex loco infero ad superum, & rursus ex supero in inferum continenter, vbi primum capit moueri, vere dicitur ferri ad superum locum, & item ad inferum: at si mouetur continenter, idem igitur simul cōtrarijs motibus afficitur, quod incommodum est: sequitur & hoc alterum incommodum, vt moueatur aliquid inde, vbi nōdum est: nam si mouetur in locum inferum, necesse est esse non posse, & quod mouetur aliquo motu, prius quam moueatur, quiescere quiete illi motui contraria. Ex his ita concluditur ratio: Quod mouetur ex

loco infero ad superū, simul non mouetur ex supero in inferum, quia sunt motus contrarij: prius igitur, quam illo motu cieatur, quiescit quiete illi motui contraria: quies autem illi contraria est in supero loco: quiescit igitur in illo: non ergo ascensus & descensus cōtinui sunt, cum sit intermedia quies. Tertia ratio concludit, fieri simul oriurique contraria & contradicentia, cum cōtinuo motu ex albo in nō album, & rursus ex non albo in album quidpiam moueatur, simul enim ac maneretur hoc motu, fieret & non album, & album: quae cum absurda sint, relinquuntur dictam mutationem quouis motu fieri cōtinuā, & sempernam esse non posse.

OBIECTIONES in hoc capite.

HOC loco se offerunt haec obiectiones. Prima est: si ita esset, vt motus, qui sunt recursu, interciperentur media quiete, fieret vt graue corpus supra quiesceret, cum nihil extrinsecus motum eius impediret. Secunda est: si lapis sursum proiectus saxo occurreret ingentis cuiusdam magnitudinis, certe non posset supra quiescere ante regressum, alioqui oportet vt exiguus lapis ingens saxum detineret: haec autem incommoda sunt: nihil ergo prohibet motus, qui sunt recursu, esse continuos. Prima obiectio sic diluitur: Aliquid est, quod prohibet, ne graue corpus continuo recedat: id vero non est aer, neque na-

tura rei, quæ ascendit, sed natura motus regressiōnis, quoniam, vt constat ex his, quæ dicta sunt, ad illius rationē pertinet, vt sit accessus & recessus actu, compositione eiusdem puncti, qui nullo modo in temporis pūcto esse possunt. Secunda sic dissoluitur. Posita illa hypothesi, proiectū lapidem quiescere non posse, sed continuo descendere, vbi occurrit saxo descendenti, non quod ascensus, & descensus sint motus continui, sed quod sint contigui, & consequenter. Neque id repugnat Aristotelis sententiæ: quod enim scribit Aristoteles, intelligendum est ex rei natura: si enim lapis proiectus suæ naturæ relinquitur, ascendatque, quousque durat impetus: extincto vero impetu descendat, plane non prius descendet, quam in puncto regressiōnis quiescerit: at vero si illi in mediavia, antequam elanguerit impetus, ingens aliquod saxum obuiam ierit, non mirum erit, si absque quiete media descendat, id enim non fiet per se, sed per accidens. Dices hanc responsionē pugnare cum eo principio: quidquid alio motu cietur, quo ante non ciebatur, antequam illo cieatur, quiescit quiete illi contraria. Respondeo, hoc principium verum esse, si res non impediatur quiete opposita, quod si impediatur quiescere, non esse verum. Quod autem dictum est de paruo lapide sursum proiecto, cui in mediavia occurrit grande aliquod saxum, dicendum est etiam de pila impetu missa, vel ad pavementum, vel ad parietem: non enim quiescit, quamuis per eandē

lineam retrocedat, quia non sua sponte, extincto iam impetu, sed vi impulsiva, ante quam impetus à proiciente impressus extingueretur, retrocessit: nec tamen erunt sic duo motus continui, sed erunt contigui, nec etiam refert, quod non sit media quies, quia Aristoteles loquitur solum de eo, quod per se fit, & ex natura rei, non autem de eo, quod fit per accidens.

CAPVT NONVM.

Quod motus in orbem sit continuus, perpetuus, & omnium primus.

Monstrauit Aristoteles satis copiose præcedenti cap. motum rectum cum reflexione continuum, & perpetuum esse non posse: deinceps illud sequitur, vt doceat, motum in orbem sempiternū esse posse, quod hoc capite ostendit. Primum ex eo docet sempiternum esse, quod si id statuatur, nullum ex illis incommodis sequatur, quæ sunt superiori capite constituta: non enim hinc sequitur id, quod mouetur in orbem, ferri ad extrema contraria, nam in circulo non sunt extrema contraria, ad quæ corpus dicatur moueri: sed vnum & idem punctum est principium & finis, vnde fit motus in orbem perpetuum esse posse. Deinde docet Aristoteles, motum in orbem esse, qui ex eodem ad idem punctum fit,

fit, rectum vero, qui ab vno extremo ad aliud extremum per lineam rectā mediā in motu recto: necesse est ergo perpetuo in eisdem versari, & per idem moueri: in motu vero in orbem id non est necessarium. Quæ verba duplici possunt habere sensum: Prior est, vt dicamus in motu recto esse punctum, ad quod accedit id, quod mouetur, & à quo recedit in reflexione: at in circulo, postquam fit motus in orbem, non licet huiusmodi punctum reperire. Vnde etiam fit, vt motus in orbem perennis esse possit. Possumus etiam & hunc sensum reddere, vt dicamus in motu recto ipsum mobile, quam primum peruenit ad punctum, ad quod mouebatur, reflecti per eandem partem magnitudinis, quod in circulo nunquam fit. Ex his colligit Aristoteles nullam aliam mutationem perpetuam esse, cum vnāquamque illarum oporteat esse punctum, ad quod id, quod mouetur, accedit, & à quo etiam recedit, sicque falsam esse Heracliti & Cratili sententiā, qui omnes mutationes ad diminutionem, & accretionem referbant, eas continuas & sempiternas statuentes. Deinde docet Aristoteles, motum in orbem ceteris omnibus mutationibus esse priorem, ac perfectiorem. Primumque proponit diuisionem lationis in rectam, & in eam, quæ est in orbem, & mixtam. Rectā, & in orbem priorem esse mixtā, ex eo constat, quod mixta ex his componatur: partes vero constituentes priores sunt re constituta. Deinde, motus in orbem prior est motu recto. Nam motus re-

ctus, aut est finitus, aut infinitus: vtrouque autem prior est is, qui est in orbem, id est, prior est motu recto finito, infinitum enim prius est finito. Vocat motum rectum infinitum, qui ex contrariis constat mutationibus: id enim, quod simplicius est, prius est eo, quod est magis compositum, & motus rectus, & finitus ex contrariis mutationibus, cum sit perpetuus, coalescit. Est etiam motus in orbem perfectior ceteris mutationibus, atque infinitus, & in infinitum perfectior finito. Ex quibus omnibus constat, matum in orbem sempiternum esse, ac ceteris omnibus perfectiorem & priorem. Hactenus docuit Aristoteles, motum in orbem perpetuum esse, & ceteris mutationibus priorem: nunc causas explicat, quibus perpetuus & prior dicatur motus rectus. Præterea infinitus esse non potest, quia in magnitudine, per quam fit, reperiuntur tria puncta distincta: principium à quo incipit motus, medium ipsum, & finis: ad quem cum peruenit id, quod mouetur, quiescat necesse est, vt iterum moueatur: at in sphaera hæc non reperiuntur, vnumquodque enim punctum medium, principium & finis, dicitur potestate: est tamen centrum punctum, scilicet in medio, quod horum trium rationem habere dicitur. Principium dicitur, quia sphaera æquo intervallo constituitur, & fit medium, quia omnes partes sphaera ab eo pari distant intervallo, finis vero, quia omnes lineæ ab sphaera ductæ in centrum desinunt. Ex his sequitur sphaeram

sphæram partim moueri, partim quiescere, mouentur tantum partes, & quia circa idem medium voluitur, quiescet autem, quia non mutat locum. Deinde causam reddit Aristoteles, quare motus in orbem sit cæteris mutationibus prior: est autem hæc causa, quia est cæterarum mutationum mensura, vt docet Aristoteles quarto Physicorum, capite ultimo, & secundo de cælo cap. 4. mensuram autem, vt idem docet decimo Metaphysicorum, oportet esse primam, simplicissimam, & maxime notam. Præterea, æquabile prius est inæquabili: motus cæli æqualis est, vt docet Aristoteles secundo de cælo, cap. 6. cæteræ mutationes inæquabiles: erit igitur conuerso cæteris mutationibus prior: cæteræ mutationes inæquabiles dicuntur, quia in illis reperitur vigor, intensio & remissio: in his, quæ mouentur motu violento, in principio est vigor, & intensio, in fine remissio: vt cū quis lapidem proicit versus partem superiorem in motu naturali, quo res magis accedit ad suum locum naturalem, celerius mouetur, quo autem magis ab eo distat, eo tardius agitur. Quanam autem sint harum differentiarum causa, explicauimus quinto Physicorum prope finem.

CAP. VLTIMVM.
Quod primus motor sit
infinite virtutis, & ex-
pers omnis mag-
nitudinis.

Demonstraturus Aristoteles hoc decimo capite, primum motorem infinita esse virtutis, & experte omnis magnitudinis, duo statuit theoremata, quorum primum est huiusmodi: Virtus finita non potest mouere aliquod corpus tempore infinito. Cuius theorematibus hæc est explicatio: Sit corpus A. virtutis finita, quod moueat corpus B. tempore infinito: à corpore A. auferamus partem D. quæ moueat partem mobilis B. C. D. mouebit eam minori tempore, quam A. moueat partem B. minor enim virtus minori tempore mouet, maior diuturniori. Rursus à virtute A. aliam partem auferamus, eamque adiungamus parti D. & à mobili B. partem etiam demamus, quam addamus parti E. partem illam, quæ modo ablata est à virtute A. coniungat cum parte D. maiori tempore mouebit, sed finito: deinde à virtute A. subinde alia, atque alia partes auferantur, ita tandem virtus illa A. cum sit finita, consumetur: omne enim finitum ablatione finiti tandem consumitur: non igitur mouebit tempore infinito, sed eo duntaxat, quod simul cū virtute consumitur, & absoluitur. Secundum theorema est: In magnitudine finita non potest esse virtus infinita: hinc enim sequitur eandem magnitudinem per idem spatium, eodem tempore à virtute finita, & infinita moueri, quod ita demonstramus: Sit corpus A. infinita virtutis, quam moueat corpus B. per spatium C. D. tempore vnus hora: sit corpus finitum, quod moueat eandem magnitudinem per idem spa-

tium tempore multo maiore: sit tempus illud centum horarum: deinde magnitudo finita augeatur, duplo mouebit haud dubie eam magnitudinem tempore quinquaginta horarum; & ita sapius augeatur, quousque moueat illam magnitudinem tempore vnus hora: id enim fieri potest, vt scilicet virtus eius magnitudinis augeatur, ita vt ferat illam magnitudinem tempore vnus hora: Vnde sequitur, magnitudinem illam moueri virtute finita, & infinita per idem spatium eodem tempore, quod fieri non potest. His ita constitutis, sic concluditur prima ratio: Virtus finita non potest mouere tempore infinito: at primus motor mouet tempore infinito: non igitur est finita virtutis. Secunda ratio sic colligi potest: In magnitudine finita non potest esse virtus infinita, atqui primus motor est virtutis infinita: non igitur potest esse in magnitudine finita, nec potest esse in magnitudine infinita, quia talem magnitudinem infinitam natura non patitur. Ex his igitur sequitur primus motorem infinita esse virtutis, expertem omnis magnitudinis. In reliqua parte huius capituli pertractat Aristoteles tres quaestiones, vt ex earum solutione multo magis intelligatur res proposita. Prima est, an in magnitudine infinita possit esse virtus finita, quod fieri non posse duabus rationibus demonstrat. Prior est: Sit corpus infinitum A. habeatque virtutem infinitam: à corpore A. infinito extrahamus partem aliquam, quæ moueat tempore aliquo certo, rursus aliam partem auferamus du-

plo maiorem, quæ quidem mouebit tempore duplo minorem magnitudinem per certum aliquod spatium: deinde alia partes extrahantur, & cum infinita partes ex magnitudine infinita extrahi possint, sequitur haud dubie virtutem extractam infinitam esse posse, cum possit quamcumque virtutem finitam superare, & ita necessario concedendum est, magnitudinem illam infinitam habere virtutem infinitam. Secunda ratio: Si magnitudo infinita haberet virtutem finitam, posset accipi magnitudo finita, cuius virtus metretur virtutem magnitudinis infinita, & magnitudo etiam finita magnitudinem infinitam metretur: aut concedendum esset partem aliquam magnitudinis infinita sine virtute vlla esse, quod cum fieri non possit, sequitur magnitudinem infinitam non habere virtutem finitam, quod fuerat demonstrandum. Secunda quaestio est, à quo tandem proiecta moueantur. Quidam respondebunt, moueri ab aere. Verum hi quaestionem non soluunt, quæri enim ab illis iterum posset, à quo tandem aer moueatur. Alij dicunt motum projectorum fieri per antiperistasis, hoc est, per reciprocam corporum in suo loco mutationem. Verum neque horum sententia verisimilis est. Restamen ita habet (ait Aristoteles): Qui primo mouet rem proiectam, aerem proximum mouet, & in illum vim mouendi proximam partem aeris consequenter transfundit: hæc virtus paulatim labefactatur, ac remittitur, quousque ad eam partem aeris res proiecta deueniat, qua in

que in sequentem partem aeris virtutem mouendi non posset transmittere: ceterū melius est, vt dicamus, quemadmodum diximus in quinto Physicorum, causam motus projectorum esse virtutem impressam à proiiciente, qua virtute proiecta in partem superiorem feruntur, qua sensim remittitur: & ita necesse est causam in partem inferiorem reflecti, quauis aer concitatus (vt diximus) possit esse causa adiuuans. Hac quæstio propterea proposita est ab Aristotele, vt intelligamus motum projectorum perpetuū esse, non per se, sed per accidens, eo quod sit à multis motoribus. Vnde si aliquis sit vnus, & sempiternus motus, necesse est eum esse ab vno simplicissimo, atque infinito motore: illud, quod ait Aristoteles hoc loco, motum projectorum non esse vnum, & continuū, non videtur verisimile. Quis enim credat, vt diximus 5. Physicorū,

Super vniuers. Physic. Arist.

motum sagitte aut alicuius alius corporis, vt magna proiecti, non esse vñū & continuū, quandiu durat virtus proiicientis: Tertia quæstio est, in quo loco sit primus motor, cū sint duo principia mundi, centrum & extremitas extrema. Respondet Aristoteles, primum motorem esse in extremitate extrema ipsius cœli, non quidem, quod ea continuatur: est enim magnitudinis expertis, sed quia eius virtus in ea extremitate, qua celerrime omnium fertur, maxime sit constituta. Ex his, qua hactenus in his capitibus dicta sunt, constat, primum motorem infinitum esse, magnitudinis expertem, vnum & simplicissimum: & ita absoluta est, qua de motu & primo motore suscepta fuerat ab Aristotele disputatio, à nobis vero paulo altius est repetenda.

LAVS DEO.

I N D E X Q V A E S T I O N V M O M N I V M, E T articuloꝝ, qui in toto hoc opere præcipuè differuntur.

PRIMI LIBRI QVÆSTIONES & Articuli.

QVÆSTIO I.
De modo procedendi, & cognoscendi scientificæ in scientijs.

De quidditate principiorum entis naturalis in communi.

Articulus I. vtrum & quo modo res ex cognitione causarum & principiorum cognoscantur, fol. 1. pag. 2. B.

Articulus II. vtrum omnis cognitio scientifica habeatur per omnia genera causarum, fol. 2. p. 2. B.

Articulus III. Quod sit primum cognitum ab intellectu respectu nostri, fol. 3. p. 2. A.

Articulus IIII. Quod sit primum cognitum ab intellectu secundum se, & natura sua, fol. 8. p. 2. B.

Articulus V. De ordine seruando in Philosophia, folio 10. pag. 1. A.

QVÆSTIO II.

Articulus I. Vtrum Philosophia naturalis possit probare principia naturalia contra negantes illa, fol. 10. p. 2. A.

Articulus II. vtrum prima principia sint contraria, fol. 12. p. 1. B.

Articulus III. vtrum omnia prima principia entis naturalis sint contraria, fol. 14. p. 2. B.

Articulus IIII. vtrum principia entis naturalis sint tantum tria, fol. 15. pag. 2. B.

QVÆSTIO III.

De quidditate principiorum entis naturalis in particulari, & primo de materia.

SECVNDI LIBRI quaestiones.

QVAESTIO I.

De quidditate entis naturalis quantum ad suam naturam.

- Artic. I. *utrum possit demonstrari, naturam esse, f. 87. p. 2. b.*
- Artic. 2. *utrum natura primo & per se sit principium intrinsecum essendi entis naturali, f. 88. p. 2. a.*
- Artic. III. *utrum natura sit principium et causa motus, et quietis, f. 89. p. 1. b.*
- Artic. IIII. *utrum motus, cuius natura est primo principium, sit illi naturalis, f. 91. p. 2. a.*
- Artic. V. *utrum omnis natura de facto sit principium actuum praedicti motus, in quem primo inclinatur, f. 92. pag. 1. b.*
- Articulus VI. *utrum natura sit de facto principium actuum principale illius motus, in quem primo inclinatur, f. 93. p. 1. b.*

SECVNDA pars quaestionis.

De natura in ordine ad alia considerata.

Artic. III. *utrum qualibet forma peccat sua propria materia, f. 66. p. 1. a.*

QVAESTIO V.

De quidditate entis naturalis quantum ad eius tertium principium, quod est privatio.

- Artic. I. *utrum privatio sit negatio formae, f. 67. p. 1. a.*
- Artic. II. *unde privatio sumatur suam unitatem genericam, specificam, & numericam, f. 68. p. 1. a.*
- Artic. III. *utrum privatio formae sit principium entis naturalis, f. 69. p. 1. a.*
- Artic. IIII. *utrum privatio sit distinctum principium a materia, f. 70. p. 1. b.*

QVAESTIO VI. ET VLT. De quidditate compositi substantialis.

- Artic. I. *utrum prius existant partes componentes, quam ipsum totum, fol. 72. p. 2. b.*
- Artic. II. *utrum partes compositi materialis existant per se, f. 73. p. 1. b.*
- Artic. III. *utrum actiones sint suppositorum, f. 77. p. 1. a.*
- Artic. IIII. *utrum tam materia, quam forma sine partibus quidditatis compositi naturalis, f. 78. p. 2. b.*
- Artic. V. *utrum compositum sit magis substantialis, & ens, quam forma, f. 79. p. 2. b.*
- Artic. VI. *utrum compositum distinguatur a suis partibus componentibus, & quomodo, f. 80. p. 2. a.*

Artic. II. *utrum in materia prima appetitus ad formas distinguatur ab ipsa, f. 42. p. 2. B.*

Articulus III. *utrum forma aliquid lateat in materia, f. 43. p. 2. B.*

Artic. IIII. *utrum omnis forma educatur de potentia materiae, f. 44. p. 2. b.*

Artic. V. *utrum materia prima habeat aliquam formam substantialem sibi coaevam, f. 47. p. 1. B.*

Artic. VI. *utrum materia prima habeat accidens coaevum, f. 48. p. 2. B.*

Artic. VII. *utrum materia prima sit primum principium individuationis substantialis, f. 50. p. 1. a.*

Artic. VIII. *unde sumatur differentia individua in substantiis immaterialibus, f. 56. p. 2. B.*

Artic. IX. *Quod sit principium individuationis accidentium, f. 59. p. 2. b.*

Artic. X. *utrum materia prima bonorum generabilium sit eadem numero, fol. 62. p. 1. b.*

Artic. XI. *utrum sit possibilis aliqua entitas substantialis imperfectior materia prima, f. 63. p. 1. b.*

QVAESTIO IIII.

De quidditate entis naturalis quantum ad eius principium secundum quod est forma.

Artic. I. *utrum praeter materiam primam requiratur forma substantialis ad constitutionem entis naturalis, f. 64. p. 1. a.*

Artic. II. *utrum forma substantialis sit actus informans, & non solum assistens, f. 65. p. 1. b.*

Articulus

Artic. I. *utrum in rebus naturalibus vere sit materia prima, f. 19. p. 1. b.*

Artic. II. *utrum potentia sit de essentia materiae, f. 21. p. 2. a.*

Artic. III. *utrum materia sit pura potentia, fol. 22. p. 1. B.*

Artic. IIII. *utrum materia prima ita sit pura potentia, ut de se non sit ens actu, f. 24. p. 2. B.*

Articulus V. *utrum materia sit substantia, f. 26. p. 2. B.*

Artic. VI. *utrum materia sit pars quidditatis substantialis, f. 27. p. 2. B.*

Artic. VI. *utrum materia prima ita sit pars quidditatis, etiam individuae, ut sit pars individuationis illius, fol. 29. p. 1. B.*

Articulus VIII. *utrum materia possit existere sine forma, potentia Dei absoluta, f. 35. p. 1. a.*

Artic. IX. *utrum ex hypothesis, quod materia prima habeat propria existentiam, possit ab omni forma separari, ut tunc causarum naturalium, f. 37. p. 2. B.*

Artic. X. *utrum materia prima sit principium corruptibilitatis, f. 38. p. 2. b.*

Artic. XI. *utrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis, f. 40. p. 1. b.*

SECVNDA pars quaestionis.

De quidditate materiae in ordine ad alia considerata.

Artic. I. *utrum materia prima appetat formas, & quas habet, & quas non habet, f. 41. p. 2. a.*

QVAESTIO III.

De quidditate entis naturalis, quantum ad suas causas in particulari, & primo de materiali & formali.

- Articulus I. *utrum detur, & quid sit causa materialis, f. 121. p. 1. B.*
- Articulus II. *utrum, & quomodo causa materialis causet etiam respectu forme rationalis, f. 122. p. 2. A.*
- Articulus III. *utrum & quid sit causa formalis, f. 123. p. 2. A.*
- Articulus IIII. *utrum exemplar sit causa formalis per se, f. 124. p. 2. A.*
- Articulus V. *utrum effectus formalis & materialis ex natura rei distinguantur a suis causis, f. 126. p. 1. B.*
- Articulus VI. *& ultimus, utrum Deus possit supplere vicem causa formalis, aut materialis, f. 127. p. 2. B.*

QVAESTIO IIII.

De naturalis entis causa efficiente.

- Articulus I. *Quid sit efficiens, & quomodo causet, f. 128. p. 2. B.*
- Articulus II. *utrum forma sit ratio agendi causa efficientis, f. 130. p. 1. A.*
- Articulus III. *utrum actiuitas principij agendi habeat terminum, fol. 135. p. 2. B.*

Articulus

- Articulus IIII. *utrum agēs & actum, efficiens, & effectum debeant esse distincta, fo. 137. pa. 1. b.*
- Art. V. *utrum agens debeat esse tale actu, quale est passum in potentia, fo. 138. pa. 2. a.*
- Art. VI. *& ultimus, utrum agēs, vel illius virtus, & actum sint semper simul, fol. 140. pa. 2. a.*

PARS II.

quæstionis quartæ.

De naturalis entis causis efficientibus in particulari.

- Art. I. *utrum efficiens alia sit per se, alia per accidens, fo. 141. p. 1. a.*
- Art. II. *utrum fortuna & casus sint causa efficiens per accidens, fol. 143. pa. 1. a.*
- Art. III. *Quid sint fortuna, casus, & salus, fo. 144. pa. 1. a.*
- Art. IIII. *utrum causa per se efficiens alia sit principalis, alia instrumentalis, fo. 146. pa. 1. a.*
- Art. V. *utrum accidentia possint esse instrumenta ad producendam substantiam, fo. 148. pa. 2. b.*
- Art. VI. *utrum causa efficiens per se principalis sit prima, alia secunda, fo. 149. pa. 2. b.*
- Art. VII. *utrum causa efficiens per se principales secundæ habeant veram causalitatem, fo. 155. pa. 1. b.*
- Art. VIII. *utrum prima causa efficiens*

- concurrat ad actiones secundarum causarum, & quomodo, fo. 155. pa. 1. a.*
- Art. IX. *utrum idem numero effectus possit pendere a pluribus causis efficientibus totalibus, fo. 164. pa. 1. a.*
- Art. X. *utrum causa efficiens per se principalis, alia sit tantum efficiens, alia etiam conseruans effectum, fol. 167. p. 1. a.*
- Art. XI. *& ultimus, utrum causa efficiens plures concurrentes ad eundem effectum, alia sint essentialiter, alia accidentaliter subordinatæ, fol. 168. pa. 2. b.*

QVAESTIO V.

De naturalis entis causa finali.

- Art. I. *utrum finis sit causa realis, & quid sit, fo. 169. pa. 2. a.*
- Art. II. *utrum finis causet secundum esse reale, vel intentionale, fo. 170. pa. 2. b.*
- Art. III. *utrum naturalia agentia propter finem operentur, fol. 172. pag. 1. b.*

QVAESTIO VI.

& vltima.

De causarum inter se comparatione.

- Art. I. *utrum in causis per accidens & per se, accidentaliter & essentialiter subordinatis detur prima, fol. 174. p. 1. a.*
- Articulus II. *utrum in causis materia*

- Articulus I. *utrum materia prima sit natura, fol. 104. p. 2. A.*
- Articulus II. *utrum anima sit natura, fol. 105. p. 1. B.*
- Articulus III. *an natura vniuoce dicatur de materia, & forma, fol. 107. pag. 2. A.*
- Articulus IIII. *utrum motus cæli sit illi naturalis, fol. 108. p. 1. B.*
- Articulus V. *utrum natura differat ab arte, & Physica à Mathematicis, fol. 110. p. 1. B.*
- Articulus VI. *& ultimus, utrum Physica differat à Mathematicis, fol. 112. pag. 2. A.*

QVAESTIO II.

De quidditate entis naturalis quantum ad suas causas in communi.

- Articulus I. *utrum ad Physicum spectet agere de causis, fol. 114. pag. 2. A.*
- Articulus II. *utrum, & quid sit causa in communi, fol. 115. pag. 2. B.*
- Articulus III. *Quotuplex sit causa, fol. 117. pag. 1. B.*
- Articulus IIII. *utrum inter has causas sit vna perfectior alia, & de ordine earum, fol. 118. p. 2. B.*
- Articulus V. *& vltimus, utrum omnis causa possit dici magis in actu, quam ipsius effectus ut sic, fol. 119. pag. 2. B.*

libus, & formalibus per se & essen-
tialiter subordinatis datur prima,
fol. 175. pa. 1. a.

Art. 3. *verum in efficientibus & fini-
bus per se, & essentialiter subordi-
natis datur una prima causa,* fol. 176.
pag. 1. a.

TERTII LIBRI
Quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis prima
proprietate, quæ est
motus,

ART. I. *Quid sit motus, & si defi-
nitio Aristotelis de motu, sit bo-
na,* fol. 178. pa. 1. b.

Artic. 2. *Verum definitio explicata
motus conveniat generaliter omni mo-
tui,* fol. 180. pa. 2. a.

Articulus 3. *Verum motus in aliquo
prædicamentorum constituatur, &
quomodo,* folio 182. pagina. 1. a.

Artic. 4. *Verum motus sit idem cum
termino ad quem,* folio 185. pa-
gina 2. a.

Art. 5. *Verum actio & passio sint idē
motus, & si in omni motu reperia-
tur actio & passio,* folio 189. pa-
gina 2. b.

Art. 6. & ultimus, *verum actio motus
sit in agente, vel in passio,* fol. 192.
pag. 1. b.

QVAESTIO II.
De naturalis entis quanti-
tatis finitione secun-
dum finitum &
infinitem.

ART. I. *Si ad Physicum spectet
agere de finito & infinito, & quo
modo,* fo. 198. pag. 1. b.

Art. 2. *Verum datur infinitum in ac-
tu,* fo. 196. pa. 2. a.

Art. 3. *Verum possit dari infinitum
in actu aliqua potentia,* fol. 198.
pag. 2. b.

Art. 4. *Verum infinitum in actu pos-
sit cognosci, & à qua potentia, ubi
alia dubitationes solvantur,* f. 203.
pag. 1. a.

Art. 5. & ultimus, *verum si infinitum
daretur, illud esset principium, &
non à principio, ut docet Aristoteles*
fol. 204. pa. 1. a.

QVARTI LIBRI
Quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis secun-
da proprietate, quæ est
locus, quantum ad
omnes eius
partes.

ART.

QVAESTIO III.
Prima pars.

De naturalis entis motus
mensura, quæ est
tempus.

ART. I. *Verum tempus distingua-
tur à motu, & quomodo.* f. 238.
pagina 1. a.

Art. 2. *Verum tempus sit ens reale,
fol. 239. pag. 1. a.*

Art. 3. *Verum definitio temporis posi-
ta ab Arist. sit bona,* f. 241. p. 1. a.

Art. 4. *Quid est illud, quod tempus
metitur, & cuius mensura ponitur,*
fol. 242. pag. 2. b.

Art. 5. *Verum in toto tempore sit unū
instans, vel momentum,* folio 244.
pagina 2. b.

Art. 6. *Verum tempus pendeat ex ani-
mâ, & quomodo,* fol. 245. pag. 2. b.

Art. 7. *Verum tempus sit unum tan-
tum numero, & in quo primo sit,* fol.
247. pag. 1. a.

SECUNDA PARS
Quæstionis.

De naturalis entis motus
mensura, quod est tem-
pus in communi, &
in ordine ad alias
durationes con-
sideratum.

9 4 ART.

ART. I. *Verum ad Physicum spe-
ctet agere de loco,* folio 207. pagi-
na 2. a.

Art. 2. *Quid sit locus, & eius essentia*
fol. 207. pag. 2. a.

Art. 3. *Verum locus sit ubi, vel quan-
titas,* fol. 210. pag. 1. a.

Art. 4. *Verum locus sit immobilis, &
quomodo,* fol. 214. pag. 1. b.

Art. 5. *Verum locus habeat vim conser-
vativam locati,* fol. 217. p. 1. b.

Art. 6. *Verum primum cælum sit in
loco, & quomodo,* fol. 221. p. 1. b.

Art. 7. *Verum possit unum corpus es-
se in duobus locis, vel duo corpa-
ra in eodem folio 223. pagina.
2. b.*

Artic. 8. & ultimus, *verum Ange-
li sint in loco, & quomodo,* f. 226.
pagina. 2. a.

QVAESTIO. II.

De vacui possibilitate, &
quidditate.

ART. I. *Verum datur vacuum
in rerum natura,* folio 227. pa-
gina. 1. b.

Art. 2. *Verum si daretur vacuum, per
illud posset corpus moveri,* fol. 228.
pagina. 1. a.

Art. 3. *Verum si daretur vacuum, &
per illud corpus moveretur, talis mo-
tus esset in instanti,* f. 229. pag. 1. b.

Art. 4. *Verum rarefactio & conden-
satio possint fieri sine vacuo,* folio.
232. p. 1. a.

Artic. I. In quo differat tempus ab aëo, acritate, & tempore discreto, & vtrum omnes res creatae mensurentur tempore, f. 249. p. 1. B.
Artic. II. vtrum ita qualibet re creata sit sua intrinseca duratio, & an idem sit secundum rem cum existentia illius, f. 255. p. 1. b.
Artic. III. vtrum duratio in communi recte diuidatur in successiuam, & permanentem, f. 252. p. 2. b.
Artic. IIII. vtrum durationum distinctio sumatur ab existentia, f. 254. pag. 1. a.
Artic. V. vtrum inter dictas durationes detur vna, vt reliquarum mensura, f. 254. p. 2. b.

**Q V I N T I L I -
 bri quaestiones.**

Q V A E S T I O I.

De naturalis entis motus speciebus, & numero.

Artic. I. Quae, & quot sint motus species, & vtrum generatio sit proprie motus, f. 258. p. 2. a.
Artic. II. vtrum generationis subiectum sit materia prima, f. 260. p. 2. a.
Artic. III. vtrum ad substantiam sit per se motus, & vtrum generatio partialis, qua est nutritio, sit proprie motus, f. 261. p. 2. b.
Artic. IIII. vtrum ad quantitatem sit

per se motus proprie dictus, qui est augmentatio, f. 254. p. 1. b.
Artic. V. vtrum ad qualitatem sit per se motus proprie dictus, qui est alteratio, f. 274. p. 1. b.
Artic. VI. vtrum ad vbi sit per se motus proprie dictus, qui est localis, f. 277. p. 2. b.
Artic. VII. vtrum ad relationem sit per se motus, vel mutatio, f. 279. p. 2. b.
Artic. VIII. & vltimus, vtrum mutationis detur mutatio, vel actionis actio, f. 281. p. 2. b.

Q V A E S T I O II.

De naturalis entis motus vnitatem, & contrarietate.

Artic. I. vtrum vnitatem specifica motus sumatur ex termino ad quem, f. 283. p. 2. B.
Artic. II. vtrum actio motus specificetur ab agente, vel a passio, f. 287. pag. 1. b.
Artic. III. vnde desumatur vnitatem numerica motus, f. 288. p. 2. a.
Artic. IIII. & vltimus, vtrum intensio & remissio sint tantum vnicus motus, vel potius duo, f. 290. p. 2. b.

Q V A E S T I O III.

De naturalis entis motus contrarietate, & opposiutione.

Articulus

Artic. I. vtrum motus inter se sint contrarii, & quomodo, fol. 292. pag. 2. b.
Art. II. vtrum idem subiectum possit simul moueri motibus contrariis, & quomodo, f. 296. p. 2. b.
Artic. III. vtrum in omni motu debeant esse oppositi termini a quo, & ad quem, f. 297. p. 2. b.
Artic. IIII. vtrum motus etiam contrarietur quieti, & quomodo, f. 298. pag. 2. a.
Artic. V. & vltimus, vtrum, & quis motus sit alio perfectior in specie, & in individuo, f. 299. p. 1. a.

**S E X T I L I -
 bri quaestiones.**

Q V A E S T I O I.

De naturalis entis quantitatis termino, & partibus, seu de continuo.

Artic. I. vtrum, & quid sit continuum in omni sententia, fol. 301. pag. 2. a.
Artic. II. vtrum indiuisibilia continui sint quid reale, & posituum, fol. 302. pag. 1. a.
Artic. III. vtrum continuum ex indiuisibilibus componatur, f. 306. p. 1. a.
Artic. IIII. vtrum in continuo sint partes actu infinite, f. 308. p. 2. b.

Artic. V. vtrum motus fiat in tempore, vel in instanti, f. 311. p. 2. b.

Q V A E S T I O II.

De naturalis entis quantitatis successiuæ termino in se, & in permanentibus.

Artic. I. Quomodo incipiant, & desinant esse res successiuæ, fol. 313. pag. 2. b.
Artic. II. vtrum detur primum & vltimum mutatum esse in motu, folio 315. pag. 2. b.
Artic. III. vtrum quies habeat esse in instanti, & quomodo, f. 317. p. 1. b.
Artic. IIII. vtrum quies incipiat, & desinat esse, & quomodo, f. 318. p. 1. b.
Artic. V. Si res permanentes incipiunt esse, & quomodo, f. 319. p. 1. b.
Artic. VI. & vltimus, vtrum indiuisibile possit per se moueri, & quomodo, f. 322. p. 1. a.

Q V A E S T I O III.

& vltima.

De naturalis entis termino secundum quantitatem permanentem.

Artic. I. vtrum viuientia naturalia habeant terminos secundum maiorem rem &

libri quæstiones.

QVAESTIO I.

De primo mobili naturali, totali, & primo motore immobili, etiã totali.

Artic. I. Cuius artificis sit demonstrare primum motorem esse substantiam separatã. fol. 355. pag. 1. a.

Artic. II. Vtrum ex sententia Aristotelis Deus sit causa omnium, quæ sunt in vniuerso, f. 357. p. 1. a.

Artic. III. Vtrum ex sententia Aristotelis Deus produxerit mundum libere, vel necessario, f. 361. p. 1. a.

Artic. IIII. Vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas omnes vel vniuersum, f. 363. p. 2. B.

Artic. V. Vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas ex sententia Aristotelis, f. 368. p. 1. b.

Artic. VI. Vtrum Deus poterit creaturas ab æterno producere, f. 370. pag. 2. a.

Artic. VII. Vtrum tempus, & duratio omnis creata habeat naturaliter terminum à parte post, folio 375. pag. 2. B.

Artic. VIII. Vtrum primus motor sit vnus tantum ex sententia Aristotelis, f. 376. p. 2. a.

Artic. IX. Vtrum primus motor sit omnino im-

nino immobilis ex sententia Aristotelis, f. 377. p. 2. b.

Artic. X. & vltimus, Vtrum primus motor sit infinita virtutis, etiam ex sententia Aristotelis, folio 379. pag. 2. a.

QVAESTIO II.

De primo motu totali, & de alijs totam Phisicam concernentibus.

Indicis quæstionum, & articulorum, qui in hoc opere continentur, & simul explicantur, finis.

INDEX

rem & minorem quantitatem, f. 325. pag. 1. A.

Artic. II. Vtrum inanimata habeant certos terminos quantitatis, quoad magnitudinem, & paruitatem, fol. 328. pag. 1. a.

Artic. III. & vltimus, Vtrum accidentia terminentur ad maximum & minimum, f. 2. 2. pag. 1. b.

SEPTIMI
libri quæstiones.

QVAESTIO VNICA.

De naturalis entis motu in comparatione ad mobile.

Artic. I. Vtrum mouens & motum debeant esse simul, & quomodo, f. 335. p. 2. b.

Artic. II. Vtrum rationes, quibus probat Aristoteles, ad qualitates prima & quarta speciei non esse per se motum, sint sufficientes, f. 340. pag. 1. a.

Artic. III. Vtrum comparatio simplex & physica solum fiat in infima specie, f. 344. p. 2. b.

Artic. IIII. Vnde sumatur maior & minor velocitas in motu, vbi regula Aristotelis de hoc examinantur, fol. 349. p. 1. a.

Artic. I. A quo moueantur proiecta motu locali, f. 382. p. 1. a.

Artic. II. Vtrum in puncto reflexionis detur quies, f. 383. p. 1. b.

Artic. III. Vtrum motus localis sit prior alijs motibus, f. 384. p. 2. b.

Artic. IIII. Vtrum grania & leuia naturali motu velocius moueantur in fine, quam in principio, folio 386. pag. 1. b.

Articulus IX. & vltimus, Vtrum infinitus, & immobilis Deus proxime voluat primum cælum, f. 388. pag. 1. A.

7

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM

memorabilium, quæ in toto isto opere continentur: litera F. designat folium, P. paginam, A. primam columnam, B. verò secundam designat.

ACCIDENS.

Accidens est causa propria & principalis producendi aliud accidens sol. 149. pag. 2. A.

Accidentia propria virtute non attingunt productionem substantiæ ibidem. B.

Accidentia attingunt productionem substantiæ solum instrumentaliter, sol. 159. p. 2. A.

Duo accidentia solo numero differentia qualiter possint esse in eodem subiecto, sol. 248. pag. 2. B.

Calor in quo gradu sit passio ignis, f. 263 p. 1. B.

Mius & minus qualiter sint accidentia substantiæ, folio 264. pagina

Accidens minus pendet à subiecto,

quàm materia à forma, fol. 37. pag. 1. A.

Id quod se habet contingenter ad species determinate sumptas, non se habet contingenter ad genus, f. 37. pag. 2. A.

Accidentia artificialia educuntur de potentia materiæ, fol. 46. pagina 2. B.

ACTIVITAS.

Potentia, quæ agunt per medium materiale, quomodo non habeant terminum, f. 136. pag. 2. B.

Non habere terminum in sphaera actiuitatis vnde proueniat, fol. 137. pag. 1. B.

Ubi sequatur actio, requiritur maior actiuitas agentis, quam resistentia pass. fol. 139. pag. 1. B.

ACTVS

ACTVS, ACTIO,
& passio.

ACTVS duplex, perfectus, & imperfectus. fo. 179. pag. 1. a.
 Actus perfectus omnino tollit priuationem a subiecto. fo. 179. pagina. 2. b.
 Actio transiens dupliciter sumitur fo. 192. pag. 2. a.
 Relatio agentis ad passum non est de predicamento actionis. fol. 193. pagina. 1. a.
 Actio transiens est in passio. 193. pagina. 2. b.
 Actio per accidens est in agente. fol. 194. p. 1. a.
 Actio non potest esse terminus productus per aliam actionem. folio. 282. pag. 2. a.
 Actiones sumunt speciem ex ordine ad agens particulare. fol. 287. pag. 2. a. & 288. pag. 1. a.
 Actio perfecta, & corruptiva quid fol. 269. pag. 2. a.
 Quando producitur aliquid per resultantiam ex alio, illa resultantia est nona quedam actio perfecta, ibidem. b.
 Passiones comproduci cum essentia, quomodo habeat verum. folio. 276. pag. 2. b.
 Quatuor actiones simul reperiuntur in quacunque augmentatione visuentis. fo. 273. pag. 1. b.
 Pati dupliciter stat. folio. 40. pagina. 1. a.
 Actiones esse suppositivum, quo-

modo intelligatur. folio. 77. pagina. 1. a.
 In quo sensu operatio principalis tribuatur nature. folio. 78. pagina. 1. b.
 Actio totius qualiter terminetur ad compositum & ad formam. folio. 45. pa. 2. a.
 Activitas cuiusvis principij agendi habet terminum. folio. 136. pa. 1. b.
 Triplex terminus a quo alicuius actionis distingui potest. folio. 16. pag. 2. a.

**AGENS ET MO-
UCENS.**

Mouens duplex est. fo. 336. p. 1. b.
 Mouens, vel agens vltimum debet esse simul cum primo moto similitate loci. ibidem. pag. 2. b.
 Agentia sunt duplicis ordinis. ibidem.
 Agentia corporalia & spiritalia in quo differant. ibidem.
 Primum motorem esse substantiam se paratam, qualiter ad Physicum spectet demonstrare. f. 356. pa. 1. a.
 Primum mouens est tantum vnum fo. 377. pag. 1. a.
 Primum mouens quod vnitatem sit vnum. ibidem. b.
 Deus singularissimus cum sit, eminenter continet plura. fo. 377. pa. 2. a.
 Primum mouens est omnino immobilis. fo. 378. pa. 1. a.
 Primus motor quare dicitur immobilis. fo. 379. pa. 1. a.
 Primum mouens est infinita virtutis. ibidem. pag. 2. a.

Agens

Agens & actum quando, & quomodo sit simul. f. 140. pa. 2. b.
 Agens naturale producat formam quare non dicatur creare. fo. 157. p. 1. b.
 Producat aliquam formam non est necesse probabit illam formaliter fol. 93. pa. 1. b.
 Agere stat dupliciter, effectiue & formaliter. fo. 14. pa. 1. a.

APPETITVS.

Quid & quotuplex sit appetitus, fo. 41. pa. 2. a. & b.
 Appetitus in materia non est accidens predicamentale, sed predicabile. fo. 43. pa. 1. b. & pa. 2. a.
 Sola similitudo sine priuatione non est causa appetitus. fo. 44. pag. 2. b.

ANGELVS.

Angelus potest esse in duobus locis partialibus. fo. 226. pa. 1. b.
 Angelus qua ratione dicatur esse in loco. ibidem. pa. 2. a.
 Angelus non est imparibilis, sicut punctum. ibidem. b.
 Angelus potest esse in loco extenso, ibidem.

ARISTOTELES.

Aristoteles probabiliter tantum sentit mundum esse ab aeterno. folio. 370. pa. 1. b.
 Arist. non semper arguit demonstratiue, sed probabiliter aliquando. f. 229. pag. 1. a.
 Sicut se habet simpliciter ad simplici-

ter, ita magis ad magis, quis sensus Aristotelis. f. 237. pa. 1. a.
 Quid senserit Aristoteles circa causalitatem Dei in omnes res. fo. 357. pa. 1. b. & pa. 2. a. & b.
 Aristoteles quid senserit de Deo, quantum ad productionem substantiarum incorruptibilium. fo. 359. pa. 1. a.
 Aristoteles sensit, primum mouens esse omnino immobile. f. 378. pa. 2. a.
 Aristoteles sensit primum mouens esse infinita virtutis. fo. 379. pagina. 2. a. & b.
 Qualiter Deus produxerit mundum ex sententia Aristotelis. fo. 362. pagina. 1. b.
 Quid sibi velit Aristoteles, dicens quod omnis scientia procedit ex causis, principijs, & elementis. fo. 2. p. 2. a.
 Propositio Aristotelis: Non eadem sunt nobis & natura notiora, quomodo intelligatur. fo. 9. pa. 2. b.
 Propositio Aristotelis: infinitum est principium, & non a principio, in quo sensu vera fo. 204. pa. 1. b.
 Propositio Aristotelis: Mensura est eiusdem generis cum mensurato, explicatur. fo. 243. pa. 2. b.
 Dicitur Aristotelis: Nutritio non est continua, qualiter intelligatur. fol. 278. pag. 2. b.
 Quid sibi velit Arist. dicens quod omnis scientia procedit ex causis, principijs, & elementis. fo. 2. pa. 2. a.
 Propositio Aristotelis: Tempus sine minima esse non potest, explicatur dupliciter. fo. 246. pa. 1. b.

A R S.

Ars

ARS dupliciter sumitur, fol. 110. pag. 2. B.

Ars quomodo distinguitur a natura, fol. 111. pag. 1. a. & pag. 2. a.

Ars quomodo imitetur naturam ibidem, B.

Habitus artis realiter distinguitur ab intellectu, fol. 112. pag. 1. B.

ASTROLOGIA.

Astrologia qualiter distinguitur a Mathematica, f. 113. p. 2. a.

Astrologia abstrahit a motu Physico, fol. 114. pag. 1. B.

C.

CAUSA IN COMMUNI.

CAUSA secunda non possunt eundem numero effectum naturaliter reproducere fol. 34. pag. 2. B.

Causa prima & secunda quid, f. 154. pag. 2. B.

Causa vniuersalis quid, ibidem.

Causa secunda veram habent efficientiam, fol. 156. pag. 1. a.

Non omnes effectus habent causas vniuersales, fol. 157. pag. 1. B.

Causa tribus modis accipitur, fol. 217. pag. 1. B.

Vicem cause formalis, aut materialis non potest Deus supplere, ibidem, pag. 2. B.

Causa positivi & negationis quid, fol. 142. pag. 1. a.

Causarum doctrina in communi ad metaphysicum spectat, fol. 114. pag. 2. B.

Causa naturalis entis ad physicum spectant, ibidem. a.

Causa ut sic abstrahit ab omni materia, fol. 115. p. 1. a.

Ordo in tradendis causis congruus est & fere necessarius, ibidem, p. 2. a.

Causa ut sic de formata & materiali quid importet, ibidem, B.

Causa non est quid vniuersum ad vniuersas causas, ibidem.

Causa in communi quae sit definitio, f. 116. pag. 1. B.

Quatuor sunt genera causarum, folio 118. p. 1. a.

Quem ordinem habeant cause in perfectione, ibidem, pag. 2. B.

Causa principalis & instrumentalis quid, fol. 146. p. 1. a.

In causis aliquas conditiones praestit Deus supplere, non tamen omnes, ibidem, pag. 2. a. & b.

Causa alia secundum rem, alia secundum nostrum modum intelligendi, fol. 239. pag. 1. a.

Causa principium, & elementum quid sint, & qualiter inter se differant & conueniant, fol. 2. pag. 1. a.

Causa per se subordinata quomodo differant ab accidentaliter subordinatis, fol. 169. pag. 1. b.

Causa per se subordinata pendens ab inuicem, ibidem, b.

In causis essentialiter subordinatis datur prima, fol. 174. p. 2. b.

In causis per se accidentaliter subordinatis datur prima, ibidem.

In causis

In causis per accidens subordinatis non datur prima, ibidem. a.

CAUSA MATERIALIS.

Vere datur causa materialis, f. 121. pag. 1. b.

Causa materialis qua dicitur, ibidem, pag. 2. b.

Causa materialis primo habet causam, f. 122. p. 2. a.

In causis materialibus essentialiter subordinatis datur prima, 175. pagina 1. b.

CAUSA EFFICIENS.

CAUSA efficiens, naturalis & libera, quid, f. 128. p. 2. b.

Causa efficiens est suppositum absolute & simpliciter, f. 129. p. 1. b.

Causalitas causa efficientis in communi in quo consistat, ibidem, p. 2. a.

Causa conseruatrix etiam est efficiens, f. 130. p. 1. a.

Causa efficiens per se & per accidens, quid, f. 142. p. 1. b.

In causa efficiente aliud est ratio agendi, & aliud conditio, f. 146. p. 1. b.

In efficientibus per se essentialiter subordinatis datur una prima causa, f. 176. p. 1. a.

Causa efficiens principalis existentiae non est essentia, sed generans, fol. 271. p. 1. b.

CAUSA FORMALIS, & exemplaris.

Ratio cause formalis in quo consistat, f. 123. p. 2. b.

Exemplar non est distinctum genus causa a quatuor, f. 124. p. 2. b.

Exemplar non reducitur ad causam formalem, ibidem.

Exemplar directe & per se est causa formalis, ibidem.

Causa exemplaris aliquo modo est efficiens, f. 125. p. 1. b.

CAUSA FINALIS.

Finis est vera causa realis, f. 169. pag. 2. a.

Finis quid sit, ibidem, b.

Finis operantis aliquando est idem cum fine operationis, & rei operata, fol. 170. p. 2. a.

Finis quomodo causet, ibidem, b.

Causa finalis non causat proprie nisi in agentibus per intellectum & voluntatem, 171. p. 1. q.

Intentio finis sumitur dupliciter, ibidem, p. 2. a.

Agens ex cognitione intellectiva simpliciter & perfecte operatur propter finem, f. 172. p. 2. a.

Quae agentia agant propter finem, f. 172. p. 2. a. & B.

In causis finalibus essentialiter subordinatis datur una prima causa, f. 176. pag. 1. a.

CAUSA INSTRV-
mentalalis.

Ad rationem instrumenti non semper requiritur actio practica, f. 146. pag. 2. b.

Instrumentum coniunctum & separatum quid, folio 147. pagina 2. b.

Instrumentum multiplex, ibidem.

Calor quare dicatur instrumentum ignis, fol. 154. p. 1. a.

CAUSA PER ACCIDENS, fortuna, casus, & fatum.

Causa per accidens multis modis dicitur, fol. 142. p. 2. b.

Vere dantur casus & fortuna, folio 142. pag. 2. a.

Fortuna est causa per accidens effectus fortuiti, folio 144. pagina 1. b.

Fortuna non est aliquod diuinum numen, vel Dea, ibidem, pagina 2. a.

Fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in his, quae sunt propter suam, & raro contingunt, ibidem. a. & b.

Occasio & fortuna qualiter differant, fol. 145. pag. 1. a.

Fortuna quare dicatur occulta causa, ibidem.

Fortuna quomodo distingatur a casu, ibidem.

Quidam effectus sunt minus fortuiti, quam alij, ibidem.

Monstra, quae contingunt naturaliter, sunt effectus a casu, ibidem. b.

Fatum quid sit, ibidem. pag. 2. a.

In rebus, quae sunt a solo Deo, nullus est fatum, ibidem.

COGNITIO

& cognitum.

Cognitio simplex & composita, quid, fol. 1. p. 2. b.

In quo conueniant & differant simplex & composita cognitio, ibidem.

Cognitio perfecta & totalis, & in suo genere quid, f. 2. pag. 1. a.

Cognitio totalis quid requirat, folio 2. pagina 1. b.

Ad cognitionem totalem non pertinet cognitio causarum per accidens, ibidem.

Cognitio perfecta reperitur sine cognitione omnium causarum, ibidem.

Definitio non tradit rei totalem cognitionem, fol. 2. pag. 2. a.

Scientificam cognitionem procedere per omnia genera causarum, quid, fol. 3. pag. 1. a.

Cognitio Physica procedit per omnia genera causarum, ibidem. b.

Cognitio metaphysica qualiter procedat per omnia genera causarum, ibidem.

Cogni-

Cognitio confusa & distincta, quid, fol. 3. pag. 2. a.

Cognitio actualis & potentialis quid, ibidem.

Necessario ponendum est in intellectu primum cognitum, folio 6. pagina 1. a.

Esse cognoscibile secundum se, quid sit, fol. 8. pag. 2. b.

Esse aliquid notius natura sua, unde proveniat, f. 9. p. 2. a.

Nobis nota & natura aliquando inter se coincidunt, f. 9. p. 2. b.

Propositio Aristotelis; Non eadem sunt nobis, & natura notiora, est indefinita, ibidem.

COMPARATIO.

Comparatio duplex est, folio 345. pagina 1. a.

Comparatio simplex, duplex est, ibidem. b.

Comparatio simplex & Physica tantum fieri potest in specie infima, f. 6. pag. 2. a.

COMPOSITVM.

Simplex est perfectius composito, in quo sensu verum, fol. 78. p. 1. b.

Compositum est potissimum, quod desideratur in natura, folio 80. pagina 1. a.

Compositum dupliciter sumitur, folio 81. pag. 1. b.

Totum non distinguitur realiter a partibus per modos essendi in alio, folio 82. pag. 1. b.

Omne totum ratione differt ab omnibus partibus quomodocunque acceptis, fol. 84. p. 1. a.

Totum quomodo distingatur a partibus, folio 82. pagina 1. & 2. a. & b.

Nullum totum per se distinguitur realiter ab omnibus partibus, fol. 84. pag. 2. a.

Suppositalitas ex quo componatur, f. 75. p. 1. b.

Compositum secundum diuersam rationem mouet, & mouetur, fol. 96. pag. 1. b.

Totum quomodo sit notius & ignotius suis partibus, folio 9. pagina 1. a.

CONTRARIE-
tas.

Contrarietas multis modis sumitur, fol. 268. pag. 1. a.

Definitio primorum contrariorum quae sit, fol. 12. pag. 2. b.

CONCURSVS
Dei cum secundis causis.

Quomodo Deus concurrat ad effectus causarum secundarum, fol. 158. pag. 2. a.

Concurrit immediate virtutis & suppositi, fol. 159. pag. 1. b.

CONTINVVVM.

INDEX RERVM.

Continuum quid sit, folio 301. pagina 2. a.
 Continuum non componitur ex indivisibilibus, f. 306. pag. 1. a.
 Partes proportionales sunt in quouis continuo actu infinita, folio 309. pagina 2. a.

C AELVM.

Primum caelum aliqua ratione est in loco, f. 221. p. 2. a.
 Caelum non est in centro, ut in loco, fol. 222. pag. 2. b.
 Caelum proprie non est in loco. ibidem.
 Caelum est in loco ratione partium, fol. 223. p. 1. a.
 Motus calis non est naturalis à principio actiuo intrinseco, folio 108. pagina 2. a. & b.
 Est naturalis ratione principij passiu, f. 109. p. 1. a.
 Post diem iudicij cessabit motus circularis calis, ibidem. p. 2. b.
 In caelo non datur materia transmutationis, f. 11. p. 1. b.

CORPVS.

Corporeum multipliciter sumitur, fol. 207. pag. 1. b.
 Corpus dupliciter potest esse in loco, fol. 224. p. 2. a.
 Corpus esse diuisibile, dupliciter contingit, f. 224. p. 2. b.
 Duo corpora possunt esse in eodem loco, non tamen vnum in duobus, fol. 226. p. 1. a.

Corpus Christi solum est in caelo, ut in loco, ibidem.
 Quomodo sit in Hostia, ibidem.
 Cur potest esse in pluribus Hostijs, non tamen in pluribus locis, ibidem.
 Apparitio corporis Christi in Eucharistia quomodo intelligatur, ibidem. b.
 Corpus secundum quam rationem dicitur esse in loco, ibidem, pagina 2. a.
 Corpus naturaliter non moueretur per vacuum, f. 228. p. 1. b.
 Secundum potentiam absolutam posset moueri corpus per vacuum, ibidem, pagina 2. a.

D

D E V S.

Deus posset cognoscere infinitum in actu, fol. 203. pag. 2. a.
 Deus libera sua voluntate potest producere quodlibet indiuiduum ex possibilibus, folio 32. pagina 2. b.
 Deus non potest se solo, quod medijs causis formalibus, fol. 37. pag. 2. a. & 127. pag. 2. b.
 Deus in se ipso potest supponere quancunque entitatem, folio 128. pagina 1. b.
 Prouidentia Dei quomodo versetur circa effectus, folio 144. pagina 1. a.
 In rebus, quae sunt à solo Deo, nullum est fatum, fol. 145. pagina 2. a.

DISTIN-

INDEX RERVM.

DISTINCTIO.

Distinctio vocalis, triplex, folia 81. pag. 2. a.
 Sola distinctio rationis sufficit, ut dicatur totum generari, & non partes, fol. 86. pag. 1. b.
 Distinctio realis, duplex, folio 70. pagina 2. b.

D V R A T I O,

vide, tempus.

E

EFFECTVS.

Vnus effectus non potest pendere à pluribus efficientibus totalibus, fol. 146. pag. 2. a.
 Non tamen implicat contradictionem, fol. 165. pag. 2. a.
 Effectus, qui nunc producitur ab hac numero causa, non potuisset naturaliter produci ab alia numero distincta, f. 166. pag. 2. a.
 Quiuis effectus idem omnino non potest per diuinam potentiam produci à quolibet agente, folio 167. pagina 1. a.
 Effectus primarius & secundarius formae quid, folio 35. pag. 1. b.
 Qualiter existetia sit effectus formae, ibidem.
 Effectus cause formalis & materialis ex natura rei distinguuntur à suis causis, ibidem, fol. 126. pagina 2. b.

Non omnes effectus habent causas, vni uocas, fol. 157. pag. 1. b.

ELEMENTVM.

In quocunque elemento sunt duae primae qualitates, folio 218. pagina 1. a.
 Elementa contigua habent ad minus vnam qualitatem similem, ibidem. b.
 Elementum ignis in proprio loco mouetur circulariter, folio 219. pagina 1. a.
 Vnum elementum non est locus conseruatiuus alterius ratione alicuius ex duabus qualitatibus, ibidem.
 Elementum non mouetur ad suum locum solum ratione situs, & ordinis vniuersi, ibidem. b.
 Vnum elementum est locus conseruatiuus alterius, quomodo, folio 219. pagina 2. a.
 Elementa non sunt principia, fol. 23. pagina 2. a.

E N S.

Quodlibet ens homogeneum, nisi ab extrinseco corrumpatur, conseruabitur in infinitum, folio 376. pagina 1. b.
 Omnia entia heterogenea habent ab intrinseco terminum suae durationis, fol. 376. pag. 2. a.
 Ens esse primum cognitum, in qua

explicatione sit probabile, folio 7.
 pagina 2. b.
 Eius qualiter habeat partes, folio 8.
 pagina 2. b.
 Entitas vna numero, quid, folio 30. pa-
 gina 1. a.

ESSENTIA ET
 existentia.

Existentia qualiter sit effectus for-
 ma, fol. 35. pag. 1. b.
 Existentia supponit, quidquid essen-
 tialiter pertinet ad esse individui,
 ibidem, pag. 2. b.
 Essentia accidentaliter petit existen-
 tiam accidentalem, sicut substan-
 tialis substantialem, folio 36. pa-
 gina 2. b.
 Rem aliquam habere propriam exi-
 stentiam, quid sit, folio 25. pagi-
 na. 2. b.
 In essentia rei dupliciter aliquid poni-
 tur, fol. 23. pag. 1. a.

F

FIGURA.

Figura potest variari, non variata
 quantitate, fol. 236. pag. 2. b.

FORMA.

Definitio forma in communi, quid
 sit, folio 126. pagina 1. a.
 Proprium munus forma est dare com-
 posito esse formale essentia, fol. 127.

pagina 1. a.
 Forma semper est principium, & ra-
 tio agendi, fol. 130. pag. 1. b.
 Multitudo forma maxime inuat ad
 adiuuitatem agentis, folio 131. pa-
 gina 2. a.
 Qui dat formam, dat consequentia ad
 formam, quomodo intelligatur, fol.
 271. pag. 1. a.
 Formam cali esse inseparabilem a
 materia, vnde proneniat, folio 39.
 pagina 2. b.
 Forma requiritur ad constitutionem
 entis naturalis, folio 64. pa-
 gina 1. a.
 Forma substantialis est actus vere in-
 formans, f. 65. pag. 2. a.
 Qualibet forma petit suam materia,
 fol. 66. pag. 2. a.
 Anima rationalis etiam in corpore ha-
 bet suam veram, & propriam
 subsistentiam partialem, folio 74.
 pag. 1. b.
 Formae substantiales & accidentales
 conueniunt in modo informan-
 di materiam, folio 43. pagi-
 na 2. b.
 Forma non latent in materia secun-
 dum possibilitates, folio 44. pa-
 gina 1. b.
 Nihil forma (absolute loquendo) ma-
 net in materia, ibidem, pagi-
 na. 2. a.
 Formam educi de potentia materia,
 quid, fol. 46. pag. 1. a.
 Qualibet forma, siue accidentaliter, si-
 ue substantialis, est vna numero
 per suam unitatem singularem, fol.
 53. pagina 1. b.

Omnis

Omnis forma producta dependenter
 a subiecto non creatur, folio 123. pa-
 gina 1. b.
 Proprium munus forma quid, fol. 127.
 pag. 1. a.
 Forma semper est principium, & ra-
 tio agendi, folio 130. pagina
 1. b.
 Omnis anima est natura, folio 106.
 pagina 1. b.
 Forma & priuatio contrariantur, fol.
 15. pagina 1. b.
 Non datur forma accidentaliter, quae sit
 aliarum omnium subiectum, fol. 21.
 pagina 1. a.

G

GENERATIO,
 & corruptio.

Natiuitas temporalis Christi est
 eiusdem speciei cum generatio-
 ne cuiuscunque hominis, fol. 272.
 pagina 1. a.
 Differentia inter generationem par-
 tialem & totalem, folio 273. pa-
 gina. 2. b.
 Generabile dupliciter dicitur, folio
 368. pagina. 1. a.
 Corruptio & corruptibilitas qualiter
 distinguantur, folio 39. pagina
 1. a.
 Corruptibilitatis duplex principium
 ibidem. b.
 Corruptibilitas qualiter etiam pro-
 ueniat ex forma, folio 40. pa-

gina 1. a.
 Ingenerabile & incorruptibile per-
 fectius est generabili & corrup-
 tibili, explicatur, folio 41. pa-
 gina 1. a.
 In generatione est vnica actio, & du-
 plex mutatio, & qualiter, folio 70.
 pagina 2. a.
 Differentia inter generationem ho-
 minis, & aliorum animalium, folio
 45. pagina 1. a.
 Incorruptibile & ingenerabile du-
 pliciter dicitur, folio 41. pagi-
 na 1. a.
 Generans non mouet genitum suo mo-
 tu, fol. 102. pag. 2. a.
 Per generationem transmutantur to-
 ta, sed non totaliter, folio 21. pa-
 gina 1. b.

GRAVIA ET
 leuia.

GRAVIA & leuia non
 mouentur a se, vt quidam exi-
 stimant, sed potius ab extrinse-
 co generante, quod multipliciter
 probatur, folio 95. pagina 1. b.
 In grauibus & lenibus solum est prin-
 cipium passiuum principale intrin-
 secum motus localis, non autem
 actiuum, vt nonnulli volunt, folio
 100. pagina 1. b.
 Ad hoc vt existat motus, non est ne-
 cesse, quod generans sit praesens, &
 simul cum mobili, folio 101. pagi-
 na 2. b.

I.

INCEPTIO ET
desinitio rerum.

DVO sunt modi incipiendi rerum,
& duo desinendi, f. 314. p. 1. a.
Omnia successiuè incipiunt & desinunt per modos extrinsecos, f. 314. pagina 2. a.
Permanentia, quæ motu incipiunt & desinunt, qualiter incipiant, & desinant, fol. 315. p. 1. a.
Quies qualiter incipiat & desinat, fol. 318. pag. 1. b.
Res permanentes dupliciter possunt incipere ex natura sua, f. 319. p. 1. b.
Quæ habent esse per creationem, & desinunt per annihilationem, qualiter incipiant & desinant, fol. 319. pag. 2. a.
Implicat, Angelum incipere per vltimum non esse, ibidem.
Quæ suapte natura habent esse per generationem, qualiter incipiant & desinant, fol. 320. pag. 1. a. & b.
Lumen qualiter desinat, fol. 321. pag. 2. a.
Indivisibilia permanentium qualiter incipiant & desinant, ibidem.
Accidentia dupliciter incipiant, folio 334. pag. 1. a.
INDIVIDVVM,
singulare, & vniuersale.

Includitur individuum sub obiecto proprio & proportionato intellectus, & tantum pro hoc statu, f. 6. p. 1. a.
Singulare directe & proprie cognoscitur ab intellectu, ibidem.
Sub obiecto proportionato intellectu includitur vniuersale, f. 6. p. 2. b.
Vniuersale cognoscitur in principio per speciem singularis, ibidem.
Singulare prius cognoscitur, quam vniuersale, f. 7. pag. 1. b.
Singulare simpliciter & absolute, est primum cognitum cognitione confusa, ibidem.
Ejse in pluribus per inhærentiam, aut informationem, non est de ratione vniuersalis, f. 32. pag. 1. b.
Quare producat magis hoc, quam illud individuum, f. 34. pag. 1. b.
Singulare & vniuersale non est obiectum intellectus, sed conditio, fol. 8. pag. 2. a.
Qualibet natura potest dici individuum, fol. 30. p. 1. b.
Individuum, suppositum, & persona qualiter distinguatur, ibidem.
INDIVISIBLE.
Indivisibile multis modis sumitur, fol. 302. pag. 1. b.
Indivisibilia quomodo distinguantur inter se, & à suo continuo, fol. 304. pag. 1. b.
Indivisibile est quid positivum, folio 302. pag. 2. B.
Indivisibilia non sunt substantia, sed accidentia, fol. 304. pag. 2. a.
Indivisi-

Indivisibile quodcunque repugnat à continuo separari, fol. 305. p. 1. B.
Indivisibilia motus intrinseca sunt ipsi, f. 316. pag. 2. a.
Indivisibile dupliciter sumitur, folio 322. pag. 1. a.
Indivisibile separatum per se non potest moveri, ibidem pag. 2. a.
Indivisibilia possunt alterari per accidentia, fol. 324. pag. 1. a.
Separata & relicta propria natura alterari non possunt, ibidem.

Infinitum dupliciter sumitur, fol. 203. pag. 1. b.
Deus posset cognoscere infinitum in actu, ibidem pag. 2. a.
Infinitum in actu non potest cognosci natura viribus, ibidem. b.
Propositio Aristotelis, infinitum esse principium, & non à principio, in quo sensu vera, f. 204. pag. 1. b.
Vnum infinitum est maius alio, in quo sensu verum, fol. 205. pag. 1. a.
Infinito potest fieri additio, folio 311. pag. 1. a.

INFINITVM.

Infinium quid sit, fol. 195. p. 2. b.
Infinitum quot modis sumatur, ibidem.
Ad Physicum spectat agere de infinito molis, f. 196. pag. 1. a.
Infinitum secundum quantitatem quid, ibidem, pag. 2. b.
Finitum & infinitum qualiter sint passiones quantitatis, f. 197. pag. 1. b.
Infinitum in actu secundum multitudinem non datur, ibidem, p. 2. a.
In actu secundam magnitudinem non datur, ibidem. B.
Potentia Dei quare dicatur infinita in actu, fol. 198. p. 2. a.
Infinitum actu secundum magnitudinem repugnat dari, f. 199. p. 2. b.
In multitudine non implicat dari, fol. 200. p. 1. a.
Infinitum in actu, nec additione fit maius, nec subtractione minus, fol. 201. pag. 1. a.

INTELLECTVS.

In intellectus non potest cognoscere viribus natura infinitum in actu, fol. 203. pag. 2. b.
Intellectus in principio, tanquam tabula rasa, f. 3. p. 2. a.
Intellectus & voluntas ordinem habent in suis actionibus, folio 8. pag. 2. b.
Intellectus agens ad quid constituitur, fol. 8. pag. 2. a.

L.

LOCVS.

Physici est agere de loco, fol. 206. pag. 2. a.
Locum esse, unde colligatur, & probetur, fol. 207. pag. 1. a.
Locus est quid corporeum, ibidem. B.

Locus non est qualitas, nec relatio, f. 210. p. 2. a.
 Superficies ponitur ut verum genus loci, ibidem, b.
 Esse conseruatiuum locati, non est essetia, sed proprietas loci, f. 211. p. 1. a.
 Locus sursum & deorsum qualiter differant, ibidem, b.
 Locus non est de predicamento vbi, ibidem.
 Locus pertinet ad quantitatis predicamentum, f. 212. pag. 2. a.
 Locus est species quantitatis continue, f. 213. pag. 2. a.
 Immobilitas loci, quid, f. 216. p. 1. a.
 Locus est conseruatiuus locati, ibidem.
 Attrahere aliquid, dupliciter stat, fol. 217. pag. 2. a.
 Vnum elementum non est locus conseruatiuus alterius ratione alicuius ex duabus qualitatibus, f. 219. p. 1. a.
 Primum cælum aliqua ratione est in loco, f. 221. pag. 2. a.
 Corpus dupliciter potest esse in loco, f. 224. pag. 1. a.
 Locus & vbi distinguuntur realiter, fol. 278. pag. 2. b.
 Proiecta à quo moueantur localiter, fol. 382. pag. 1. b.
 Quando resiliunt, à quo moueantur, ibidem, pag. 2. b.

M.

MATERIA.

Materia scientiarum duplex, sensibilis & intelligibilis, f. 3. p. 1. a.

Mathematica non procedunt per materiam sensibilem, ibidem.
 Materia etiam de potentia absolute non potest existere sine forma, folio 36. p. 1. a.
 Materia magis dependet à forma, quàm accidens à subiecto, folio 37. pagina 1. a.
 Materia etiam de se existens non potest naturaliter separari ab omni forma, f. 38. p. 1. a.
 Materia, si per impossibile esset separata, naturaliter conseruaretur, ibidem, B.
 Materia absolute sumpta non est principium corruptibilitatis, folio 39. pag. 1. b.
 Materia non satiata forma est principium corruptibilitatis, ibidem, pag. 2. a.
 Materiam esse satiatam, vnde proueniat, ibidem, b.
 Transmutatio non fuit adequatum principium inuestigandi materiam, fol. 40. pag. 1. b.
 Materia est ingenerabilis, & incorruptibilis, ibidem, p. 2.
 Materia dicitur generari & corrumpi per accidens, ibidem.
 Materia prima horum inferiorum habet appetitum ad formam, fol. 42. pag. 1. a.
 Materia appetit formas, non solum, quas non habet, sed etiam quas habet, ibidem, b.
 Materia prima non appetit formas omnino expulsas ab omni materia, ibidem.
 In materia reperiuntur aptitudo, priuatio,

natio, & appetitus, folio 43. pagina 2. b.
 Aptitudo materia ad formas, & priuatio illarum competit ipsi accidentaliter, ibidem.
 Appetitus in materia non est accidens predicamentale, ibidem.
 Est accidens predicabile appetitus, ibidem, pag. 2. a.
 Potentia in materia tantum est vna, ibidem, pag. 2. a.
 In materia non latent formæ secundum possibilitates, folio 44. pagina 1. b.
 Nihil formæ (absolute loquendo) manet in materia, ibidem, pagina 2. a.
 Materia vere dicitur habere vim ad formam passiuam, ibidem, B.
 Formam educi de potentia materia, quid, f. 46. p. 1. a.
 Materia nullam habet formam substantialem sibi coeuam, folio 47. pag. 2. a.
 Nullum accidens habet sibi coeuum, fol. 49. pag. 1. b.
 Materia prima est vna numero per suam unitatem singularem, folio 52. pag. 2. b.
 Materia horum inferiorum est vna numero, dupliciter explicatur, fol. 63. pag. 1. a.
 Bene potest dari entitas imperfectior materia prima, ibidem, B.
 Materia distinguitur ratione à priuatione, folio 70. pagina 2. B.
 In materia potest esse duplex priuatio formæ, folio 71. pagina 1. A.

Priuatio formæ generanda, & materia distinguuntur realiter, & quo modo, ibidem, b.
 Materia prima habet veram & propriam partialem subsistentiam, f. 74. p. 1. a.
 Materia & forma nullo modo convariantur, folio 15. pagina 1. b.
 In materia est potentia passiva, f. 21. p. 2. a.
 Potentia est de essentia materia, & quomodo, f. 22. p. 1. a.
 Potentia in materia non est relatio, sed fundamentum illius, ibidem, b.
 Materia in suo conceptu dicitur verum ens reale distinctum à forma, folio 13. pagina 1. a. & b.
 Materia in nullo genere causa fit à forma, ibidem, b.
 Materia in suo conceptu dicitur puram potentiam, ibidem, pagina 2. B.
 In materia aliud est includere actum, aliud vero esse aliquid, folio 24. p. 2. a.
 Materia prima non est subiectum motus, sed mutationis, f. 260. pagina 2. a.
 Materia est primum subiectum generationis, ibidem, B.
 In materia prima subiectari accidentia, dupliciter potest intelligi, f. 261. pag. 1. b.
 Materia & forma sunt partes quidditatis compositi naturalis, fol. 79. pag. 1. a.
 Materia & priuatio formæ distinguuntur

guntur ratione. fol. 70. pag. 2. b.
 Nihil dicitur, quod non habet, in quo sensu verum, f. 45. p. 2. a.
 Materia est pura potentia, f. 26. p. 1. b.
 Materia partialis substantia, folio 27. pag. 1. a.
 Non pertinet ad aliquam speciem determinatam, ibidem, p. 1. b.
 Est pars quidditatis subiecti, folio 28. pag. 1. a.
 Materia triplex distinctio, f. 19. p. 2. b.
 In omni mutatione naturali datur necessario materia prima, f. 20. p. 1. a.
 In materia tantum est una potentia ad omnes formas, f. 21. pag. 2. b.

M A T H E M A - t i c æ.

Circa qua versentur Mathematicæ, f. 112. p. 2. b.
 Quantitas mathematica non est abstractibilis à substantia, fol. 113. pagina 1. b.
 Mathematicæ non demonstrant per causam efficientem, nec finalem, fol. 3. pag. 1. b.

M A X I M V M E T m i n i m u m.

Termini intrinseci & extrinseci magnitudinis & paruitatis, quid. fol. 225. pag. 1. a.
 De facto datur maximum & minimum positivè, f. 225. p. 2. a.
 Vientia via generationis & natura-

lis dispositionis quomodo terminentur quoad magnitudinem & paruitatem, f. 326. p. 2. b.
 Vientia via corruptionis quomodo terminentur quoad magnitudinem & paruitatem, ibidem.
 Inanimata habent certum limitem quoad magnitudinem, saltem per accidens, supposita ordinatione uniuersa, f. 328. p. 1. a.
 Inanimata ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis, ibidem, b.
 Inanimata ex natura sua nullum habent terminum paruitatis, f. 329. pag. 2. a.

Quantitas quomodo terminetur quoad maximum & minimum. fol. 332. pag. 2. b.
 Qualitates quomodo terminentur ad maximum & minimum, folio 333. pag. 1. a.

M E N S V R A.

In quantitate duplex est mensura, f. 238. pag. 2. b. & f. 243. p. 2. a.
 Propositio Aristotelis: Mensura est eiusdem generis cum mensurato, explicatur, f. 243. pag. 2. b.
 Esse permanens omnium creaturarum incorruptibilem mensuratur a quo, f. 250. pag. 1. a.
 Esse rerum generabilium & corruptibilium mensuratur tempore, ibidem, b.

M O D V S P R O C E - d e n d i.

Modus

Modus procedendi in scientijs, f. 10. pag. 1. a. & b.
 In Philosophia quis ordo seruetur, ibidem, b.

M O M E N T V M, V I - d e, t e m p u s.

M O N S T R A.

Monstra non sunt in elementis. folio 174. pag. 1. a.

M O T V S E T M V - t a t i o.

Definitio motus tradita ab Aristotele, prima, f. 179. p. 1. b.
 Definitio motus conuenit etiam mutationi substantiali, f. 181. p. 2. b.
 Definitio motus conuenit motui locali circulari, f. 181. p. 1. a.
 Definitio motus conuenit motui artificiali & violento, ibidem, b.
 Ad quemcumque motum multa concurrunt, f. 183. p. 1. a.
 In motu successiuo reperitur quadruplex extensio, ibidem.
 Motus ponitur in predicamento sui termini, in quo sensu verum, ibidem, p. 2. a.
 Motus in quo sensu pertineat ad quantitatem, fol. 184. p. 1. a.
 Motus alterationis, augmentationis, et generationis substantialis non distinguuntur realiter à termino ad quem, f. 186. p. 1. a.
 Motus localis realiter distinguitur à

spatio, ibidem, B.
 Terminus motus localis quid sit, ibidem, pag. 2. a.
 Diuisibilitas motus unde sumatur, fol. 187. p. 2. a.
 Motus non est quid superius essentialiter ad actionem, & passionem, fol. 189. p. 1. a.
 Quomodo se habeat motus ad actionem & passionem, f. 190. p. 1. a.
 In omni motu reperitur actio & passio, f. 191. p. 2. b.
 Non implicat dari motum localem sine loco, fol. 228. p. 2. B.
 Ratio successione motus non solum est resistens spatio, f. 230. p. 2. a.
 Motus quatuor modis est diuisibilis, fol. 241. p. 1. b.
 Motus qualiter dicatur quantitas per se, & per aliud, ibidem.
 Motus necessario est in tempore, fol. 312. p. 1. b.
 In motu datur primum mutatum esse terminatum motus in termino ad quem, f. 315. p. 2. a.
 Ante quodlibet mutatum esse datur moueri, f. 316. p. 2. b.
 In principio motus non datur primum mutatum esse, ibidem, p. 1. a.
 Motus non est propter quietem formaliter, f. 318. p. 2. a.
 Mutationis datur mutatio, dupliciter intelligi potest, f. 281. p. 2. B.
 Mutatio non potest esse subiectum alterius mutationis, ibidem.
 In motu reperitur unitas, f. 283. pagina 2. b.
 Motus specificatur à termino ad quem, fol. 284. p. 1. b.

Ad uni-

Ad unitatem numericam motus quid
requiratur, f. 288. p. 2. a. & f. 289.
pag. 2. a.
In quolibet motu proprie sunt duæ mu-
tationes, f. 291. p. 2. a.
Intensio & remissio sunt vnus motus,
ibidem, b.
Motus inter se qualiter contrariantur,
f. 293. p. 1. a. & B.
Idem subiectum non potest moueri mo-
tibus contrarijs, f. 296. p. 2. b.
Idem quomodo possit moueri motibus
contrarijs, f. 297. p. 1. b.
Termini motus qualiter debeant esse
oppositi, ibidem, p. 2. B.
Magis opponitur motus motui, quam
quies motui, f. 299. f. 1. a.
Quis motus sit perfectior alio in spe-
cie, f. 299. p. 2. a.
Inter motus eiusdem speciei quis sit
perfectior in individuo, ibidem.
Loquendo de perfectionibus exitantis
motui, quis motus sit perfectior, ibid. b.
Vnum velocius alio moueri, unde pro-
ueniat, f. 330. p. 1. a.
Quæ mouentur per accidens, duplicia
sunt, f. 324. p. 2. a.
Velocius & tardius quomodo accipian-
tur in motibus circularibus, & in re-
ctis, f. 396. p. 1. b.
Velocitas motus penes quid attendatur,
f. 350. p. 2. b.
In quolibet motu quinque reperiun-
tur, f. 258. p. 2. a.
Subiectum mouetur tripliciter, ibid.
Quatuor modis intelligi potest alicuius
rei mutatio, f. 259. p. 1. a.
Inter duos terminos priuatiuos nullus
datur motus, ibidem, B.

Inter quos terminos sit vere & proprie
motus, ibidem.
Generatio substantialis non est proprie
motus, ibidem, p. 2. a.
In generatione substantiali non est
assignare formam positiuam, quæ sit
terminus à quo, f. 260. p. 1. a.
Esse per se motum ad aliquam formam,
quid sit, f. 262. pag. 1. b.
Ad substantiam esse per se mutatio,
ibidem.
Vt aliqua res producat per motum
proprie dictum, quæ requirantur, f.
264. p. 1. a.
Augmentatio multipliciter potest su-
mi, f. 265. p. 2. a.
Augmentatio viuentium est motus per
se ad quantitatem, f. 267. p. 2. a.
Nutritio sit continue & successive, f.
278. p. 2. b.
Aristoteles dixit nutritionem non esse
continuam, qualiter intelligatur, ibid.
Motus seu mutatio duplex, f. 275. p. 1. a.
Motus localis tripliciter est prior om-
nibus alijs motibus, f. 384. p. 1. b.
Ratione naturali cognosci potest crea-
turas omnes visibiles habuisse prin-
cipium durationis, f. 365. p. 1. b.
Aliquid potest moueri à se ipso dupli-
citer, f. 376. p. 2. b.
Omne, quod mouetur, ab alio mouetur,
qualiter intelligatur, f. 376. p. 2. b.
Motus naturalis velocior est in fine,
quam in principio, f. 386. p. 1. b.
Quare motus naturalis sit velocior in
fine, quam in principio, f. 386. p. 1. b.
& p. 2. a. & B.
Quid petat omnis mutatio, f. 40. p. 2. a.
Mutatio physica & creatio quomodo
differant,

differant, fol. 113. pag. 1. B.
Omnis actio artificialis primo & per se
est motus localis, f. 148. pag. 1. a.
Plures sunt species motus, f. 95. p. 2. a.
Motus procedens ab anima sensitua du-
plex, f. 97. p. 2. b.
Nutritio actus significatur in ordine ad
terminum, ibidem.
Ad motum non est necesse, quod generas
sit presens, f. 101. pag. 2. B.
Esse principium motus, stat. dupliciter,
f. 105. p. 1. B.
Motus potest esse infinitus dupliciter,
f. 110. pag. 1. a.
Fieri alicuius rei tripliciter potest con-
siderari, 16. pag. 1. B.
Mutatio tria inuoluit, f. 18. p. 1. a.

MOTVS PER VA-
CUUM, vide, vacuum.

MVNDVS.

DE fide est mundum factum fuisse
in tempore, f. 364. p. 2. B.
Mundus relictus sua natura non posset
durare in infinitum, f. 376. p. 1. A.
Aristoteles probabiliter tantum sensiti
mundum esse ab aeterno, ibidem.

N.

NATURA.

NON est demonstrabile à priori na-
tura esse, f. 88. p. 1. a.
Demonstrabile est, quibus natura con-
ueniat, ibidem.

Naturam esse demonstrabile est à po-
steriori, ibidem, b.
Natura est principium motus & quies-
tis, f. 89. pag. 2. B.
Natura per se non intendit motum, sed
propter quietem, f. 90. p. 1. B.
Definitio natura explicatur, ibidem,
pag. 2. B.
Motus, cuius natura est principium,
est illi naturalis, f. 91. p. 2. a.
Natura tribuit positiuam inclinatio-
nem ad istum motum, ibidem, B.
Omnis natura est principium motus,
in quem primo inclinatur, f. 92. p. 2. b.
Materia est natura, f. 105. p. 1. a.
Nomen natura non tam est dignitatis
& perfectionis, quam principij &
causa, ibidem, p. 2. A.
Priuatio non est natura, ibidem.
Naturalia ab artificialibus quomodo
differant, ibidem, B.
Omnis anima est natura, f. 106. p. 1. b.
Natura analogice dicitur de materia
& forma, f. 107. p. 2. B.
Natura vniuoce dicitur de omnibus
formis, f. 108. p. 1. A.
Naturale quomodo differat à libero,
fortuito, violento, & artificiali, fol.
110. pag. 1. A.
Sola natura diuina est ex se, & de se
vna numero, f. 52. pag. 2. A.

P.

PARS.

ARTES componentes dupliciter su-
muntur, f. 85. p. 2. B.
Qualibet pars seorsum est vera cau-
sa totius, fol. 86. pag. 1. B.

Partes sunt in duplici differentia, f. 306. p. 1. a.
 Partes componentes prius natura existunt quam totum, f. 72. p. 2. b.
 Partes suppositi materialis habent aliam quam subsistentiam partialem, fol. 73. p. 1. b.
 Eadem pars potest esse mouens, & mota per accidens, f. 137. p. 2. a.

POTENTIA.

Potentia duplex, f. 179. pag. 1. a.
 Potentia Dei quare dicitur infinita in actu, f. 198. p. 2. a.
 Potentia sensitiva non habent ordinem in cognoscendo, f. 8. p. 1. B.
 Potentia visiva ut specificetur a colore, non indiget actuali continuatione cum eo, f. 36. p. 1. b.
 In rebus, quae sunt pura potentia, specificatio vnde sumatur, ibidem.
 Potentia passiva transmutandi duplex, f. 40. p. 1. a.
 Potentia, quae agunt per medium materiale, quomodo non habeant terminum, f. 136. p. 2. b.
 Potentia solum specificatur ab actu, quem per se primo respicit, f. 22. pag. 1. a.
 Adueniente actu, potentia perficitur, f. 22. pag. 1. b.
 Potentia duplex, f. 22. p. 2. b.

PRINCIPIVM.

Principia entis naturalis plura sunt,

quam vnum, fol. 16. p. 2. b.
 Principia non sunt infinita, ibidem.
 Principia plura sunt, quam duo, folio 17. p. 1. a.
 Principia quomodo sint duo, & quomodo tria, ibidem.
 Vt priuatio sit principium, sufficit quod praecesserit ipsam generationem, f. 17. p. 1. a.
 Principia rei naturalis in facto esse debent esse positiua, ibidem, p. 2. a.
 Priuatio habet diuersum modum principiandi a materia, ibidem, b.
 Principia aliter manent in mutatione substantiali, quam in accidentali, ibidem.
 Principium analogice dicitur de tribus principijs, f. 18. p. 1. b.
 Ratio principij non competit forma accidentali, ibidem p. 2. a.
 Principium individuationis debet esse intrinsecum enti singulari, & indiuiduo, f. 30. p. 2. a.
 Principium individuationis in substantijs necessario debet esse substantia, ibidem.
 Principium individuationis debet esse id, quo formaliter indiuiduum est tale, ibidem b.
 Principium individuationis entis naturalis & substantialis est praedicatum positiuum, f. 31. p. 1. b.
 Principium individuationis substantiae, radix est individuationis accidentium, ibidem, p. 2. b.
 Principia rei, & cognitionis, quid sint, f. 10. p. 2. b.
 Principia alicuius scientiae probari, quatuor modis intelligi potest, ibid. Principi-

Principia per se nota, & suppositionis quid, fol. 11. pag. 1. a.
 Principia alia per se nota secundum naturam, & alia secundum nos tantum, ibidem.
 Principia cognitionis tantum non possunt probari contra negantes, quantum ad existentiam, eodem habitu scientiae, ibidem, B.
 Principia essendi possunt probari contra negantes, ibidem, pag. 2. B.
 Principia prima essendi & cognoscendi qualiter distinguantur, ibidem.
 Elementa non sunt principia, fol. 13. pag. 2. a.
 Prima principia qualiter sint simplicia, & qualiter composita, ibidem, A. & B.
 Prima principia entis naturalis contraria, ibidem, B.
 Non omne principium est compositum rei, cuius est principium, fol. 14. pag. 2. a.
 Principia intrinseca unitatis numericae quae sint, fol. 54. pag. 2. a & b.
 In angelis sunt principia intrinseca unitatis numericae, f. 55. p. 1. B.
 Principia extrinseca unitatis numericae quae sint, ibidem, pag. 2. B. & fol. 56. pag. 1. a.
 Priuatio forma producenda est principium per se entis naturalis, folio 96. pag. 1. B.
 Ad rationem principij, ut termini a quo non requiritur ratio positiua entis, ibidem, pag. 2. B.
 Principium corruptibilitatis duplex, fol. 39. pag. 1. B.
 Materia absolute sumpta non est principium

corruptibilitatis, ibidem.
 Materia non satiata forma est principium corruptibilitatis, ibidem, pag. 1. a.
 Principium adequatum inuestigandi materiam non fuit transmutatio, fol. 40. pag. 1. B.
 Principium, causa, & elementum quid sint, & quomodo distinguantur, fol. 2. pag. 1. a.
 Principia complexa duplicia, fol. 2. pag. 2. a.
 Quid sibi velit Aristoteles, dicent quod omnis scientia procedit ex causis, principijs, & elementis, ibidem.
 Principium sensationis quod sit, f. 99. pag. 1. B.

PUNCTVM.

Punctum in linea duplex est, folio 244. pag. 2. b.
 Punctum nihil influit in lineam, folio 117. pag. 1. A.

QUALITAS.

Ad aliquas qualitates est per se motus, f. 274. p. 1. b.
 Ad qualitatem primae speciei non est per se motus proprie, f. 275. p. 1. b.
 Ad qualitatem secundae speciei non est per se motus, fol. 276. p. 2. a.
 Ad qualitatem tertiae speciei quomodo sit per se motus, fol. 277. pag. 1. a.
 Ad ali-

Ad aliquam qualitatem esse per se motum, dupliciter stat, ibidem. b.

Ad quartam speciem non est per se motus, ibidem, pag. 2. a.

QVANTITAS.

Quantitas non impedit actionem corporalem, fol. 157. pag. 1. b.

QVIES.

Quies non mensuratur tempore per se, sed per accidens, fol. 2. 42. pagina 2. A.

Quies, quæ est privatio motus, nequit esse in instanti, f. 317. p. 1. b.

Quies qualiter incipiat, & desinat, fol. 318. p. 1. b.

Quies duplex, fol. 289. p. 1. a.

Quies in termino ad quem non contrariatur motui, quo itur ad illam, fol. 298. pag. 2. a.

Contrariatur motui, quo receditur ab illa, fol. 298. pag. 2. b.

Magis opponitur motus motui, quam quies motui, fol. 299. pag. 1. a.

Quies privativa duplex, fol. 349. pagina 2. b.

In puncto reflexionis datur quies, fol. 383. pag. 2. A.

R.

RARITAS ET DENSITAS.

Raresfactio fit sine acquisitione quantitatis de nouo, f. 233. p. 2. a.

Raresfactio principaliter non consistit

in motu locali, fol. 233. p. 1. b.

Raritas & densitas formaliter sunt qualitates, ibidem. p. 2. b.

Raritas non dicitur de quantitate, f. 235. p. 1. b.

Ad quæ speciem quantitatis pertinet, ibidem, p. 2. b.

RELATIO.

Relatio idem est realiter cum suo fundamento, f. 275. p. 1. a.

Relatio tribus modis potest produci, ibidem.

Ad relationem in quo sensu sit per se motus, ibidem, A & B.

RES.

Eadem res potest pertinere ad diuersa predicamenta, f. 183. p. 2. b.

Res possunt esse eiusdem, & diuersæ speciei dupliciter, f. 287. p. 1. A.

S.

SANITAS.

Sanitas quid, fol. 275. pag. 2. b.

SUBSTANTIA.

Ad substantiam est per se mutatio, fol. 262. p. 1. b.

Vna substantia quot modis dicatur magis substantia, quam alia, f. 263. p. 1. a.

Substantia non suscipit magis & minus, explicatur, ibidem.

Passiones

Passiones substantia cur suscipiant magis & minus, & non substantia, ibidem, B.

Magis & minus qualiter sint accidentia substantia, f. 264. p. 1. a.

Substantia natura sua qualiter sit causa existentia, f. 272. p. 2. b.

Substantia completa nihil habet extrinsecum in sua definitione, folio. 91. pag. 1. a.

Substantia non dicitur uniuoce de materia & forma, f. 108. p. 1. a.

SUCCESSIVVM & permanens.

Permanentia & successiva qualiter distinguantur, fol. 140. p. 1. b.

Quomodo incipiant & desinant: vide inceptio, & desinitio rerum.

T.

TEMPVS.

Tempus datur in rerum natura, fol. 238. pag. 1. a.

Motus & tempus aliqua ratione distinguuntur, ibidem.

Non distinguuntur realiter, ibid. b.

Tempus non proprie dicitur generari, vel corrumpi, f. 140. p. 2. a.

De ratione temporis est, quod sit quædam duratio, f. 241. p. 2. a.

Tempus est mensura actuum motus, fol. 242. pag. 1. a.

Præter & posterius in definitione temporis

debent sumi secundum durationem, fol. 242. pag. 2. a.

Duratio rerum quid sit, fol. 242. pagina 2. b.

Duratio diuersum quid est ab essentia rei, ibidem.

Duratio non distinguitur realiter ab existentia rei, ibidem.

Tempus per se primo metitur motum, fol. 243. p. 2. a.

Tempus accidentaliter dicitur metiri quietem, fol. 244. p. b.

Tempus est mensura omnium subiectorum, quæ oriuntur & intereunt, ibidem, p. 2. a.

Momentum externum vnum est in toto tempore, f. 245. p. 1. b.

Momentum internum non est vnum, sed multa, ibidem.

Tempus qualiter pendeat ab animo, f. 246. p. 1. b.

Ad naturam temporis non pertinet, quod sit numerus actu numeratus, ibidem.

Propositio Aristotelis: tempus sine anima esse non potest, explicatur dupliciter, ibidem, pagina 2. b.

Tempus dupliciter usurpari potest, fol. 247. p. 2. A.

In vnoquoque motu est intrinseca duratio, quæ est tempus, ibidem.

Tempus, quod est mensura vniuersalis aliarum durationum, solum est vnum numero, & est subiective in motu primi mobilis, ibidem, B.

Quantus motus distinguantur genere, non tamen durationes, folio 248. pag. 1. b.

Tres sunt durationes in rerum natura, fol. 249. p. 1. b.
 Eternitas, aenum, & tempus qualiter distinguantur, ibidem, & p. 2. a.
 Tempus discretum quid, fol. 250. pagina 2. a. & b.
 In qualibet re creata est sua intrinseca duratio, f. 251. pag. 1. b.
 Duratio recte diuiditur in successiuam & permanentem, f. 253. p. 1. b.
 Durationum distinctio vnde sumatur, fol. 254. p. 1. a.
 Quae duratio sit mensura aliarum, ibidem. pag. 2. b.
 Duratio creata constituit praedicamentum Quando, f. 257. p. 1. a.
 Tempus & motus non potuerunt esse ab aeterno, f. 371. p. 1. a.
 Qualiter creatura potuerit esse ab aeterno, f. 373. p. 2. B.

V.

VACVVM.

Vacuum non potest dari per naturam, f. 227. p. 2. a.
 Extra caelum non datur vacuum, ibidem.
 Quando ex aggregatione aeris fit aqua aer, non datur vacuum, folio 228. p. 1. a.
 Aer, qui est in media regione, quare non dicatur vacuum, ibidem.
 Per vacuum non moueretur corpus naturaliter, ibidem, b.
 Per potentiam absolutam posset moueri corpus per vacuum, ibid. p. 2. a.

Si corpus moueretur per vacuum motu violento, moueretur in tempore, fol. 229. pag. 2. b.
 Si corpus mixtum moueretur per vacuum motu naturali, esset ille motus in tempore, f. 230. p. 1. a.
 Etiam corpora simplicia motu naturali per vacuum mouerentur in tempore, ibidem.
 Motus per vacuū qualiter de potentia absoluta possit esse in instanti, fol. 231. pag. 2. B.

VBI.

Vbi secundum rem nunquam datur sine loco, f. 228. p. 2. B.
 Secundum potentiam absolutam potest dari sine loco reali, ibidem.
 Ad vbi est per se motus, fol. 277. pagina 2. B.

VIOLENTVM.

Violentum duplex, folio 110. pagina 2. B.

VIVENTIA.

Viuentia non eodem modo augentur, f. 265. p. 2. B.
 Viuentia imperfecta & perfecta in quibus conueniant, & differant, ibidem, B.
 In viuentibus forma est principium actuum intrinsecum eius motus localis,

calis, quo progressiue mouentur, fol. 94. pag. 1. B.
 Moueri actualiter non est perfectio viuentium, fol. 100. p. 1. A.
 Animalia in suis motibus claudunt omnem perfectionem motuum inanimatorum, & aliquid amplius, f. 106. pag. 2. B.

Vnitatis numerica est modus substantialis cuiuslibet rei intrinsece conueniens, fol. 52. p. 1. B.
 Vnitatis numerica materia, vnde, ibidem, pag. 2. b.
 Vnitatis forma, vnde, folio 53. pagina 1. B.
 Quatuor sunt vnitates, & earum radices, fol. 53. p. 2. b.
 Quae sint principia intrinseca vnitatis numerica, folio 54. pagina 2. A & B.
 In Angelis sunt principia intrinseca vnitatis numerica, folio 55. pagina 1. B.
 Principia extrinseca vnitatis numericae quae sint, ibidem. pagina 2. b. & 56. pag. 1. a.
 Vnitatis numerica quid, folio 51. pagina 1. A.

VNITAS.

In accidentibus dupliciter contingit vnitatis, fol. 59. p. 2. B.
 Vnitatis numerica est ratio positina, distincta ex natura rei ab essentia cuiuslibet singularis, & ab eius existentia, fol. 51. p. 2. A.
 Vnitatis numerica non est accidens superadditum naturae rei, ibidem, B.

¶¶¶ 3

FINIS TABVLAE ALPHABETICAE rerum & sententiarum memorabilium, quae hoc in opere habentur, & ab autore pro materiae dignitate ad viuum feliciter examinantur.

LA V S D E O.

